LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
1 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1971 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ?

«Պրոմեթէ», օրկան «Կովկասի ժողովուրդներու ազգային պաշտպանութեան», իր օգոստոսի թիւին մէջ կը հրատարակէ ուշագրաւ յօդուած մը, Տոքթ. Միր Եագուպ ստորագրութեամբ: Խորագիրը՝ «Կովկասի Համադաշնակցութիւնը»:

Քանի մը տող թարգմանութիւն, գաղափար մը տալու համար չօշափուած հարցի մասին.

— «Այս միջոցին տարագիրներուն ուշադրութիւնը յառած է Համադաշնակցութեան դաշինքին վրայ որ շուտով պիտի ստորագրուի Կովկասի ժողովուրդներուն կողմէ: Այս դաշինքին նախագիծը, որ կազմուած է մեթոտիկ պատրաստութեամբ եւ յուրջ քննութեամբ, արդէն իսկ ընդունուած է Կովկասի ժողովուրդներու իրաւասու օրկաններուն կողմէ. իր ստորագրութիւնը օրերու խնդիր է միայն: Այս համաձայնութիւնը կոչուած է կարեւոր դեր մը կատարելու վայն ստորագրող ժողովուրդներու պատմութեան ընթացքին մէջ, քանի որ կը շօշափէ թէ տնտեսական եւ թէ քաղաքական խնդիրներ: Աւելորդ է ըսել թէ՝ նիւթական ուժերը պիտի միանան — ինչպէս կը յայտնէ ծրագիրը — աւելի լաւ պաշտպանելու համար Կովկասի միութիւնը՝ իբրեւ պետութիւն»:

Ինչպէս կ'երեւայ, «բաներ մը կը դառնան», որոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին:

Ամէն թիւրիմացութիւն հարթելու համար, ըսենք թէ ինչ որ կովկասեան ժողովուրդներ կը կոչէն, նշանակուած է թերթին վրայ —Վրաստան, Ազրբէջան եւ Հիւսիսային Կովկաս, որոնց միացած են, յետոյ, Ուկրայնան եւ Թուրքեստանը:

Հայերը կը մնան անջատ: Կովկասեան Կոմիտէին անդամները վերջին տարիներու ընթացքին բազմաթիւ փորձեր կատարած են Հայերն ալ իրենց ետեւէն քաշելու, ուղղակի կամ անուղղակի բանակցելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ: Բայց, ապարդիւն: Դաշնակցութիւնը, այս ճակատին վրայ, ունի բացորոշ բանաձեւ մը, որ թոյլ չի տար նաւարկել պղտոր ջուրերու մէջ:

Կը նշանակէ թէ՝ «Կովկասեան դաշինքը» պիտի ստորագրուի, դուրս ձգելով Հայերը: Պիտի ստորագրուի, դառնալով տեսակ մը ճնշումի միջոց:

Ուրիշ խօսքով, անգամ մըն ալ պիտի հաստատուի որ մեր դրացիները չեն խրատուած անցեալի դասերէն, եւ կը շարունակեն իրենց ճակատագիրը կապել Թրքական չարժանիւին:

Այս պարագան այնքան բացորոշ է որ, Տոքթ. Միր Եագուպ քանի մը տեղ կը բացատրէ՝ թէ դաշինքը, միութիւնը ամէն բանէ առաջ ուղղուած է «կարմիր աշխարհակալութեան», «բոլշեւիկեան լուծին դէմ»: «Այս դաշինքը հիմք պիտի ծառայէ ծրագրուած քաղաքական աշխատանքին, անմիջապէս որ Կովկասը ազատի բոլշեւիկեան լուծէն»:

Յետոյ, յօդուածագիրը պարտք կը սեպէ չեշտել թէ՝ «Կովկասեան համադաշնակցութիւն մը կազմելու իրողութիւնը յարձակողական միտումներ չենթադրեր Կովկասի անմիջական դրացիներուն դէմ. ընդհակառակն, Կովկասի ժողովուրդները ամէն ժամանակ հաչակած են իրենց դրացիներուն հետ խաղաղասիրական կենակցութեան մը եւ գործակցութեան մը գաղափարը»:

Հասարակ մահկանացուներու լեզուով, Դաշինքին հեղինակները եղած – չեղածը կ'ամփոփեն Կովկասի մէջ, կը ձգտին ապահովել անոր անկախութիւնը՝ ռուսական լուծէն, եւ դատ չունին Թուրքիոյ դէմ ոչ իրենց, ոչ ալ ուրիշներուն համար:

Մինչդեռ Դաշնակցութիւնը, ընդունելով հանդերձ կովկասեան ժողովուրդներու մերձեցման անհրաժեշտութիւնը, միշտ կը յիշեցնէ տարրական իրողութիւն մը, — եթէ Ռուսը թշնամի է այդ ժողովուրդներուն անկախութեան, երեք անգամ աւելի թշնամի է Թուրքը, որ նոյն իսկ հողեր գրաւած է Վրաստանէն եւ կովկասեան Հայաստանէն:

Ուրեմն, կովկասեան ժողովուրդները պայքար ունին երկու ճակատի վրայ: Եւ արկածախնդրութիւն է մէկուն — Թուրքին — կրթնած՝ նիզակ ճօճել միւսին դէմ:

Դաշինքին հեղինակները ի՞նչ կը հասկնան, Կովկաս ըսելով: Այսօրուա՞նը, թէ այն որ գոյութիւն ունէր մինչեւ 1914:

Եթէ կը հասկնան պատերազմէն առաջ եղած Կովկասը, ուրեմն վէճ ունին նաեւ Թուրքիոյ հետ:

Իսկ հայկական միւս պահանջնե՞րը: 1921ին ստորագրուած դաշնագրով մը, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի ներկայացուցիչները — միշտ միեւնոյն մարդիկը — կ'ընդունէին թէ Հայաստան հողային պահանջներ ունի Թուրքիայէն: Այս վերջին տասը տարիներու ընթացքին ալ, անոնք չեն կրցած ժխտել այդ պահանջները: Եւ ընդհակառակն, անոնց գոհացումը անհրաժեշտ դատած են բուն Կովկասի ապահովութեան եւ բարգաւաճման համար:

Ուրեմն այդ բոլորը «ձեւ բանի» էին, եւ Մենշեւիկներն ու Մուսավաթականները վերջնապէս յարած են եղած – չեղած Կովկասը ռուսական լուծէն փրկելու եւ մէկ միութեան — Համադաշնակցութեան — վերածելու ծրագրին:

Մեզի կը մնայ ըսել — բարի վայելում, անխախտ պահելով ինչպէս մեր տեսակէտը, նոյնպէս մեր գործելու ազատութիւնը:

Կղզիացո՞ւմ է այս: Բայց լաւագոյն է կղզիանալ եւ ուրիշ ելք փնտռել, քան մխրճուիլ ջրապտոյտի մը մէջ որ երեւութապէս անվնաս կը թուի, մինչ իրականին մէջ կը սպառնայ տապանաքար մը եւս դնել մեր դատին վրայ:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք վերլուծելու բուն Դաշինքը, երբ ստորագրուի եւ հրատարակուի: Կամ գոնէ պատճէն մը հասնի մեր ձեռքը:

Կովկասեան հարցը այնքան բարդ է եւ այնքան խառնուած՝ Թրքականին հետ, որ միայն կարճատեսները կրնան հաւատալ ծրագրուած Դաշինքին յաջողութեան:

Վկայ՝ վերջին տասը տարիներու փորձը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՆԿԱՆՈՆ»ՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԸ

— :-: —

խմբագրատան մէջ, բոլորն ալ հեւ ի հեւ կը սպասեն թղթաբերին:

— Ահա եկաւ ... Դէզ մը նամակ ձեռքը... Ցօղուա՞ծ... Դրա՞մ...

Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը:

Նորութիւն մը — պիտի ըսէի նոր փորձանք մը — փաթթուած է «Յառաջ»ի խմբագրութեան գլխուն: Իր իսկ նախաձեռնութեամբ:

Տասը նամակէն երեքը — պատասխան ինքնութեան թուղթերու մասին հրատարակուած հարցարանին:

Եւ այս՝ օրուան բոլոր սուրհանդակներուն:

Հարցարանը ա՛լ չի տպուիր: Բայց անոնցները պահած են պատճէնը, եւ պատասխանները կը տեղան:

— Ի՞նչ պիտի ընէք յետոյ, հաւաքելով այս պատասխանները:

— Թղթածրար պիտի կազմենք, պիտի ուսումնասիրենք, «անկանոն»ներու թիւն ու կացութիւնը պիտի պարզենք, յետոյ Գաղթ. Գրասենեակներուն ուշադրութեանը պիտի յանձնենք:

— Աւելի լաւ չէ՞ որ իւրաքանչիւր «անկանոն» իր քաղաքի ազգ. իշխանութեան դիմէ եւ արձանագրուի, եւ յետոյ հաւաքուին ու պաշտօնական դիմում կատարուի:

— Եթէ մենք չընենք, չարծարծենք, անոնք բան մըն ալ ընելիք չունին:

Ուրեմն «Յառաջ»ը պիտի շարունակէ պատասխաններ հաւաքել, ցանկեր կազմել եւ սպասել որ... «ազգ»ը գործէ:

Համբերութիւն ձեզի ալ, մեզի ալ, անա՛ր հայրենակիցներ:

Թէեւ բացորոշ է որ խմբագրութիւն մը չի կրնար գործնական դարման գտնել այս տագնապին, բայց հետաքրքրուիլ եւ հաւաքելն ալ մխիթարութիւն պիտի համարենք ...

ՎԱՀԷ

Ո՞ՐՆ Է ԲՈՒՆ ԱՆՊԱՐԿԵՇՏԸ

Պերլինի պատժական դատարանը վճիռ մը արձակեց, որ արժանի է յուրջ խորհրդածութեան:

Մանկամարդ Գերմանուհի մը առտուն կանուխ Կրունվալտի անտառը պտտած ատեն, փափաք կ'ունենայ լիճին մէջ լողանալու, եւ կը նետուի ջուրը, մօրէ մերկ: Անցորդ մը հեռուէն տեսնելով, կը գայթակղի՛, մանաւանդ երբ աղջիկը ջուրէն կ'ելլէ առանց լաթի կտոր մը ունենալու վրան: Եւ ինքն իրեն դատաւորի հովեր տալով, աղջկան հագուստները կը ժողվէ կը տանի ոստիկանութեան, իբրեւ փաստ: Միեւնոյն ատեն, գռեհիկ խօսքեր կ'ուղղէ աղջկան:

Գերմանուհին իր հագուստները ետ ստանալէ յետոյ, շունչը կ'առնէ դատարան, եւ կ'ապացուցանէ թէ անցորդը իր բերնով շատ աւելի մեղանչած է բարոյականի դէմ, քան ինք՝ իր մերկութեամբ:

Եզրակացութիւնը, — աղջիկը անպարտ կ'արձակուի, իսկ անցորդը կը դատապարտուի, իսկապէս գայթակղութիւն յարուցած ըլլալուն համար:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԴԷՄ

Պատերազմին դէմ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Մոսկուայի մէջ, Ամսթէրտամի միջազգային համաժողովին առթիւ: Կը մասնակցէին 150,000 հոգի, — բանուորներ, ճարտարագէտներ, պաշտօնեաներ, գրագէտներ եւ գիտուններ: Այս առթիւ ընդունեցան բանաձեւեր, որոնց համաձայն քաղքենիներու կողմէ առաջարկուած ոչ մէկ զինաթափութեան ժողով, ոչ մէկ խաղաղասիրական խօսք եւն. չեն կրնար անհետացնել պատերազմի վտանգը:

× Ամսթէրտամի հակապատերազմեան ժողովին առթիւ, Փարիզի մէջ ալ ցոյց մը տեղի պիտի ունենայ վաղը գիշեր (ուրբաթ), Պիւլիէի սրահը: Այս առթիւ խօսք պիտի առնեն 12 բոլշեւիկ վարիչներ — որոնց կարգին հռչակաւոր Մաքսիմ Կորքին — տեղեկութիւններ տալով Ամսթէրտամի համագումարի մասին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիա կ'ուզէ սպառազինուիլ

Արտասովոր կացութիւն

Երեքշաբթի օր, խորհրդարանին վերաբացումէն առաջ, նախագահ Հինտէնպուրկ ամբողջութեամբ ընդունեց վարչապետին ծրագիրն ու թելադրութիւնները, միեւնոյն ատեն ստորագրելով լուծման հրամանագիրը:

Յետոյ տեղի ունեցաւ Րայխսդակին վերաբացումը: Իբրեւ երէց անդամ, նախագահելու իրաւունքը կ'իյնար Տիկին Կլարա Ցէտկինի: Համայնավարները ցնծութեան մէջ էին, թէեւ իրենց հերոսուհին, ծերացած եւ հիւանդ, հազիւ կրնար քալել կամ քանի մը խօսք թոթովել:

Երբ Կլարա Ցէտկին նախագահական աթոռը բարձրացաւ, 80 համայնավար երեսփոխանները ոտքի ելան եւ որոտացին. «Րոթէ ֆրոնտ, րոթէ ֆրոնտ» (կարմիր ճակատ): 230 հիթլէրեան երեսփոխանները, որոնք իրենց յատուկ համազգեստները հագած էին, չշարժեցան իրենց տեղէն:

Կլարա Ցէտկին պահ մը վարանեցաւ, հազիւ ուժ ունեցաւ զանգը հնչեցնելու, եւ սկսաւ իր ճառը, որ ամբաստանագիր մըն էր դրամապետութեան դէմ եւ կը ձաղկէր անոր յառաջ բերած փորձանքները Գերմանիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ: Շեշտեց թէ Գերմանիոյ արդի վարիչները փայտէ մարդիկ են դրամապետութեան եւ հողատէրերու ձեռքը: «Մօ՛տ է դրամատիրութեան փլուզումը»: Իր կողքին կեցած էր ընկեր երեսփոխան մը, որ թելադրութիւններ կ'ընէր ականջին: Կլարա Ցէտկին ուժ ունեցաւ հետեւեալ խօսքերն ալ արտասանելու.

— «Կը յուսամ թէ, հակառակ տարիքիս, շուտով պիտի նախագահեմ Գերմանիոյ խորհուրդներու (սովետ) առաջին ընդհ. ժողովին»:

Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ բուն նախագահին ընտրութիւնը: Երբ Կլարա Ցէտկին բեմէն վար կ'իջնէր, հիթլէրեան երեսփոխան մը սկսաւ մռլտալ «Ժողովը կը գրօնու» երգին հետեւեալ տողերը.

— «Բայց ափսո՛ս որ երազ էր, աղուոր երազ մը...»:

367 ձայնով նախագահ ընտրուեցաւ հարիւրապետ Կէօրինկ, հիթլէրեան վարիչ մը, որ աթոռը գրաւեց շատ կարճ բանախօսութեամբ մը: Յետոյ առաջարկեց անմիջապէս հեռագիր մը ուղղել հանրապետութեան նախագահին, ունկնդրութիւն խնդրելով դիւանին համար: Առաջարկը ընդունուեցաւ, եւ իրաւունք տրուեցաւ խորհրդարանին յաջորդ նիստը բանալու երբ որ յարմար տեսնէ դիւանը: Բայց, ինչպէս ըսինք, լուծման հրամանագիրը ստորագրուած է արդէն...

„Պիտի վերակազմենք մեր բանակը„

Այս դէպքերուն հետ զուգընթաց, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը հրատարակեց յօդուած մը, որ զինուելու հաւասար իրաւունք կը պահանջէ Գերմանիոյ համար: Այս յօդուածը լրացուցիչ մասն է այն ճառին զոր նախարարը խօսեցաւ յուլիս 26ին, անթելով, եւ որ մեծ իրարանցում պատճառեց իր ժամանակին: Ահա այդ յօդուածին էական մասերը.—

— «Համախորհուրդ կառավարութեան միւս անդամներուն հետ, ես անթելով խօսած ճառիս մէջ դիտել տուի թէ անհրաժեշտ կը դառնայ գերմանական բանակին վերակազմութիւնը, եթէ յաղթական պետութիւնները դարձեալ մերժեն կատարել զինաթափութեան մասին իրենց ստանձնած յանձնառութիւնները: Կարգ մը երկիրներու մէջ, փորձեցին նուազեցնել իմ ճառիս կարեւորութիւնը, յայտարարելով թէ միայն «ներքին սպառման» համար է, այսինքն սահմանուած է մեղմացնելու ներքին կիրքերը: Արդ, ներցեան ալիքները սահման չեն ճանչնար երկիրներու միջեւ եւ այդ ճառը ուղղուած էր բոլոր անոնց որ ականջ ունին լսելու: Իբրեւ զինուոր, ես վարժուած եմ բաց խօսելու եւ գիտեմ թէ դժուարութիւնները կը յաղթահարուին միայն վճռապէս յարձակման ենթարկուելով: Աւելորդ է շեշտել թէ Գերմանիա հաստատապէս վճռած է պահպանել խաղաղութիւնը: Բայց, տեւական խաղաղութիւն մը ապահովելու լաւագոյն միջոցն է գերմանական պետութիւն մը որուն վեհապետութիւնը տկարացած չըլլայ նուաստացուցիչ սեղմումներով եւ որ կարենայ կատարել իր էական պարտականութիւնը — հսկել իր բնակիչներուն ապահովութեան վրայ: Գերմանական բանակին վերակազմութեան համար, մենք ուրիշ բան չենք պահանջեր եթէ ոչ այն ինչ որ միւս ժողովուրդները կը պահանջեն իրենց համար: Պէտք չէ չարաչար գործածել գերման ժողովուրդին համբերութիւնը: Ահա 13 տարիէ ի վեր այդ ժողովուրդը կը սպասէ որ միւս պետութիւնները ձեռնարկեն իրենց սպառազինութեանց կրճատման»:

Ճափոն կը սպառնայ քաշուիլ Ժընեւէն

Ճափոնի խորհրդարանին մէջ, վարչապետը պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ կացութիւնը ի նպաստ իրենց կը դառնայ, թէ արդար է իրենց դատը, եւ աւելցուց.

— «Եթէ այդպէս չըլլայ, կառավարութիւնը պատրաստ է ծայրայեղ միջոցի մը դիմելու»:

Այս յայտարարութեան իմաստն այն է թէ՝ Ճափոն պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, եթէ ուզեն քրքրել Մանչուրիոյ խնդիրը:

Վարչապետը ուրիշ բացատրութիւններ ալ տալով, յայտնեց թէ կառավարութիւնը կ'ուսումնասիրէ Փորթ Արթիւրի մէջ նաւային կայան մը հաստատելու խնդիրը:

Կառավարութիւնը դիտողութիւն չպիտի ընէ Ամերիկայի, որ ատենէ մը ի վեր նաւատորմիղ մը կը պահէ Խաղաղականի մէջ:

Երկու չէկիստներ սպաննուած

Մոսկուայէն կը հեռագրեն օգոստ. 30 թուականով.— Սուլիկի, Պերլինի Չեկային պետը, որ իր պաշտօնատեղին կ'երթար, սպաննուեցաւ Մոսկուա – Պերլին ճամբորդութեան մէջ, խորհրդային հողի վրայ: Միեւնոյն պահուն, Չեկայի ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնատար մը սպաննուեցաւ Մոսկուայի մէջ:

■■■■■■■■■

ԻԶՄԻՐԻ քարափներու ընկերութեան (ֆրանսական) դէմ բացուած դատը վերջացաւ: Մեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնելէ յետոյ, դատարանը մէկ տարի, երեք ամիս եւ չորս օր բանտարկութեան դատապարտեց վարիչ-պատուիրակը, նոյն պատիժին՝ տնօրէնը, իսկ հաշուակալը՝ մէկ տարի եւ երկու ամիս բանտարկութեան, ընկերութեան փաստաբանը՝ մէկ ամիս եւ 22 օրուան: Թարգմանը ազատ արձակուեցաւ: Եօթը օր պայմանաժամ տրուած է, վերաքննութեան դիմելու համար:

ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ՝ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ, 9 Օգոստ.— Որոշուեցաւ խորհրդային Հայաստանը օժտել ընդարձակ ելեկտրականացումով, իբրեւ գլխաւոր մէկ մասը Երկրորդ Հնգամեայ Ծրագրին:

Պատրաստուած ծրագիրներու համաձայն, 1937ին Հայաստան պիտի ունենայ այնքան կատարելագործեալ ու զօրաւոր ելեկտրական կայաններ, որոնք ճարտարագէտներու հաշուով պիտի արտադրեն տարեկան 2 միլիառ 700,000,000 քիլովաթ ժամ ելեկտրական ուժ: Հայաստանի մէջ բոլոր բաղնիքները, հացագործարանները, ճաշարաններու խոհանոցները, լուացարաններն ու խանութները պիտի գործեն ելեկտրականութեամբ: Ճարտարարուեստը բոլորովին ելեկտրական ուժով պիտի դառնայ: Բազմայարկ բնակարաններ պիտի շինուին, որոնք ոչ միայն պիտի լուսաւորուին, այլ եւ պիտի տաքնան ելեկտրականութեամբ:

Երեւանի եւ դրացի քաղաքներու մէջ պիտի ընթանան ելեկտրական կառախումբեր: Երկաթուղիի գլխաւոր գիծն ալ ելեկտրականութեամբ պիտի գործէ: Մարդ գլուխ ելեկտրականութեան սպառումը, որ հիմա տարեկան 28 քիլովաթ ժամ է, 1937ին բարձրացած պիտի ըլլայ 438 քիլովաթ ժամու:

ԱՐԱՐԱՏԻ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Ատանայի Ծանր պատիժներու դատարանին առջեւ, Արարատի 45 ամբաստանեալներու դատավարութիւնը տեղի ունեցած է: Այս դատավարութեան մէջ կարդացուած է ամբաստանեալներու կողմէ ցոյց տրուած վկաներու յայտարարութիւնը, որոնց մէջ ամբաստանեալներու մասին տեղեկութիւն չէ տրուած: Կարգ մը վկաներ ըսած են որ ամբաստանեալներէն Րէշիտ իրենց գիւղը աշխատած ատեն, յանկարծ անհետացած է: Անոնցմէ Աքիֆ գործնականօրէն ապստամբութեան մասնակցած է: Էմին փաշայի տղան, Էօմէր ապստամբութեան միջոցին Պարսկաստան կը գտնուէր, իսկ Եասի ասկէ անկէ դրամ հաւաքելով անհետացած էր:

Յայտարարութիւնները կարդացուելէ յետոյ, ամբաստանեալները ընդհ. դատախազին խնդրագրեր տրուած են, որոնց մէջ բացատրուած է թէ իրենց հայրերուն, հօրեղբայրներուն, եղբայրներուն ու այս վկաներուն միջեւ աղջիկ փախցնելու եւ հողային գրաւումի նման դէպքեր պատահած են: Դատը պիտի շարունակուի սեպտ. 2ին:

Արճէշի դատարանը կը հաստատէ թէ Տոքթ. Ճէմիլ եւ Ֆէթին պէյերը սպանողները ապստամբութեան միջոցին սպաննուած են: Չէ կրցած ճշդուիլ թէ բուն մարդասպանները որո՛նք էին:

— :-: —

ՈՒԷՍՏՄԻՆԻՍԹԸՐԻ աբբայարանին մէջ հարիւր քիլօ ծանրութեամբ քար մը ինկաւ երեքշաբթի օր, արարողութիւններէն յետոյ: Բարեբախտաբար մարդ չվնասուեցաւ: Քարը ինկած էր պատմական կամարէ մը եւ երկու հոգի պէտք եղաւ, տեղէն շարժելու համար: Երկու – երեք հարիւր տարի առաջ ալ, նոյն տեսակէն երկու քարեր ինկած են:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ միացան ուրիշ բանուորներ ալ, այս երկու օրուան միջոցին, եւ արդէն 200 հազար հոգի փողոց թափած են: Վախ կայ որ բամպակի ճարտարագործութիւնը բոլորովին չլատուի քանի մը օրէն: Նախկին աշխատաւորական երեսփոխան մը հեռագիր մը ուղղելով թագաւորին, խնդրեց միջամտել նախարարներուն միջոցաւ:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ԿԱԼՈՒԱԾԱՏՈՒՐՔԸ.— Պատրիարքարանի շէնքէն պահանջուած մօտ 5800 ոսկիի կալուածատուրքին համար տասը օր պայմանաժամ տրուած է, հաճզ ընելու ազդարարութեամբ: Հարկ եղած բացատրագիրը ուղղուած է արդէն եւ անձնապէս ալ դիմում եղած Տէփթէրտարութեան:

ԱՍԼԱՆ

— :-: —

Պարիզեան «Թան»ը, իր մէկ բանասիրականի մէջ, խօսելով Վիեննայի մեծագոյն եւ աշխարհահռչակ թատրոնի մասին (Burgtheater), հետաքրքրական վկայութիւն մը կը բերէ հայազգի դերասան Ասլանի մասին, որ այդ թատրոնի աստղերէն մէկն է, անզուգական, իբրեւ Համլէթի դերակատար եւ միանգամայն տաղանդաւոր բեմադրող: Մարսէլ Դիւնան, թերթի հեղինակաւոր թղթակիցը Աւստրիոյ մայրաքաղաքին մէջ, հետեւեալը կը գրէ իր այդ ընդարձակ յօդուածին մէջ՝ «L'Année théâtrale en Autriche» խորագրով.—

«Թատերական եղանակը կը բացուէր խիզախ ու յաղթական փորձով մը, զարմանահրաշ «Mondtheater» դրամայի բեմադրութեամբ: Ես որ ականատես եղած եմ խաղին ստեղծագործման, յուզումով կը սպասէի տեսնելու, թէ ինչպէ՞ս պիտի կարենային ներկայացնել Վիեննայի բեմին վրայ այդ դրաման, որու մէջ հրեշտակներն ու մարգարէները, մահուան չմարմնացած հոգիները կը տրամախօսեն (dialoguer) այդ տիեզերական Եղերազաւեշտի հերոսներուն հետ: Այս անգամ բեմադրիչն էր Ռաուլ Ասլան — Թատերական ընտրանիէն — որ յաջողեցաւ հրաշք մը իրականացնել»...:

***

Ինչպէս ժամանակին գրուած է հայ մամուլի մէջ, մանուկ Ասլանը 1895-1896ի դէպքերէն յետոյ, փոխադրուեր է Թուրքիայէն Սելանիկ եւ հոն երկար տարիներ ապրելէ յետոյ, անցեր է աւստրիական մայրաքաղաքը, ուր եւ զարգացուցեր է իր արուեստը, դառնալով ի վերջոյ Burgtheaterի — կրնանք ըսել՝ Եւրոպայի — առաջնակարգ դերասաններէն մին: Գեղեցիկ երիտասարդ մըն է, բարձրահասակ, նուրբ արտաքինով: Զմայլելի Համլէթ մը՝ շքեղ, զօրաւոր ձայնով, որ եղերական շեշտ մը ունի: Enfant gâtéն է Վիեննայի արուեստասէր հասարակութեան եւ ամէն անգամ, երբ Համլէթ - Ասլանը, հոգեկան անհնարին խռովքի մէջ, ներքին ցաւը մռնչելով, վագրի նման պտոյտներ կը գործէ լայնածաւալ բեմին վրայ, խելայեղ ծափերու որոտ մը կը թնդացնէ աշխարհի շքեղագոյն թատրոնի կամարները...:

Տարիներ առաջ, օր մը, նոյն Վիեննայի մէջ, ընթրիքի հրաւիրուած Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ, այդ երիտասարդը, որ գերման լեզուն իւրացուցած է ամենակիրթ Գերմանացիի պէս, ցաւ կը յայտնէր մեզի, որ ժամանակ ու հնարաւորութիւն չէ ունեցած հայերէն սորվելու:

— «Բայց ես Հա՛յ եմ, կ'ըսէր, Հա՛յ կը զգամ ինքզինքս եւ նոյնիսկ օր մը, թատերական բեմէն յայտարարեցի խուռն բազմութեան իմ հայ ծագումը: Հակասեմական Վիեննայի մէջ շատեր զինքը Հրեայ կարծեր էին, իր արեւելեան դիմագծի պատճառով, ինչպէս որ ատեն մը, նոյն Վիեննայի մէջ Հրեայ կարծեր էին աւստրիական պարլամենտի նախագահ հայածին Դաւիթ Աբրահամովիչը:

Թատերական գործը սեւ օրեր կ'ապրի Աւստրիոյ երբեմնի փառաշուք, գեղարուեստանիստ մայրաքաղաքին մէջ — ինչպէս ամենուրեք, բացի գուցէ Ռուսաստանէն... Տագնապի մէջ է հոյակապ Burgtheaterը եւ ամէնէն փայլուն դերասանները արգահատելի վիճակ մը ունին:

Ի՜նչ գեղեցիկ գաղափար պիտի յղանար մեր սովէտ-կառավարութիւնը, եթէ անգամ մը հրաւիրէր այդ մեծ արտիստը հայրենի աշխարհ եւ այնտեղ, Մասիսի, Արագածի շուքին տակ սէզօն մը ապրէր Ասլանը, ներշնչուէր հայրենի յիշատակներով, տա՛ր շէքսպիրեան իր ներկայացումները — թէկուզ Շիլլերեան բարբառով — հայրենի հաւեստ թատրոնին մէջ, բարձրացնէր անոր հմայքը յաչս համայն խորհրդային կայսրութեան եւ ապա յաղթական թափօրով — ինչպէս երբեմն Ադամեան — անցնէր Թիֆլիզ, Օտեսա, Մոսկուա, Լէնինգրադ, հիացմունքի ծափեր խլելով Ռուսաստանի ժողովուրդներէն եւ առաջնակարգ արուեստագէտներէն...:

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Մօն-Դօր

Հ. Յ. Դ. ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԸ

ԽՄԲ.— Օգոստոս 14ին փակուեցաւ Հ. Յ. Դ. Եգիպտոսի ԺԹ. Շրջ. ժողովը: Այս առթիւ նորընտիր Կ. Կոմիտէն յայտարարութիւն մը հրատարակած է, որուն գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ.—

— «Արտակարգ եւ խանդավառող երեւոյթ մըն է տեսնել՝ հայութեան այս ծանր օրերուն, հայրենազուրկ, տարագիր ու թափառականդանդուածներէն բեկորներ ու խումբեր, որոնք իրարու քով եկած, կը մտածեն իրենց ազգային ճակատագրին, իրենց հայրենիքին ու քաղաքական իրաւունքներուն պաշտպանութեան մասին: Կազմակերպուած կուգան անոնք զանգուածներու կամքը բերելու՝ հայութեան գոյութեան պաշտպանութեան համար. անոնց պատրաստակամութիւնը՝ գերագոյն զոհաբերութեանց յանուն բռնագրաւուած հայրենիքի եւ յանուն արդար ու արիւնոտ դատի մը: Դատ մը՝ որ շնականօրէն ուրացուած է բովանդակ աշխարհէն եւ որ սակայն աւելի քան կենդանի կը մնայ, տրուած ըլլալով որ նոյն այդ բարոյազուրկ աշխարհը, բարոյական ու նիւթական սնանկութեան դուռն հասած, ծանրապէս կը քաւէ իր մեղքը, գաղափարազուրկ ու տագնապահար, մինչ փոքրիկ այլ հաւատաւոր ազգ մը անդրդուելի կը մնայ իր իրաւունքներուն տէր կանգնելու վճիռին մէջ:

Ոճրագործները, ֆիզիքական իմաստով թէ բարոյական, պիտի քաւեն իրենց ոճիրն ու թափած արիւնը. իսկ անոնց զոհ դարձած ազգերը, տէր պիտի դառնան իրենց սրբազան իրաւունքներուն, անկասկած, քանի որ գիտակից ու իրենց գոյութեանը համար պայքարող ազգերը չեն պարտուիր, ինչքան ալ դաժան ըլլայ անոնց հանդէպ ճակատագիրը:

Ծանր եղաւ հայութեան պարտադրուածը. բայց մեծ եղաւ նաեւ անոր հաւատքը, զայն փոխելու. մեծ՝ անոր ընդդիմութեան ոյժը, ամուր՝ պայքարի բազուկը, եւ խորունկ՝ անոր համոզումը իր գոյութեան իրաւունքներուն հանդէպ:

Եգիպտոսի ԺԹ. Շրջ. Ժողովը այս ոգիով բացուեցաւ եւ այս մթնոլորտին մէջ շարունակեց իր աշխատանքները: Անոր օրակարգի առաջին բառէն մինչեւ վերջինը, մինչեւ իսկ առօրեայ, անկարեւոր նկատուած հարցերը, այս լոյսով քննուեցան եւ եզրակացութիւններ հանուեցան, հայեացքները դարձած դէպի հայրենիք ու հայութեան ընդհանրական ու ոտնակոխուած Դատը:

Ժողովը անդրադարձաւ համաշխարհային քաղաքական տագնապին, այն արիւնոտ ու անձկալից մթնոլորտին, որուն մէջ կը շնչէ ամբողջ աշխարհը. քառային Ծ. Արեւելքէն սկսած մինչեւ մեծ երկունքի մատնուած Գերմանիան. անհանդիստ Սպանիան, սեւեռաբիր, արթուն ու սուր ախորժակով Փաշիստ Իտալիան. մինչեւ հրաբխային Պալքանները եւ վերջապէս ախտաժէտ Թուրքիան, սուլթաններու դասական երկիրը, խո՛րխը միայն փոխած այսօր. մեր դարաւոր թշնամին, արիւնարբու, մոնկոլական հարազատ ծնունդ, որ յուսահատ իր արիւնէն ու ցեղային ծագումէն, անմիտ ու հիւանդագին փորձը կ'ընէ մարդկութիւնը խաբելու, ինքզինքը ուրանալով: Եւ դեռ մինչեւ միւսը, կարմիր թաթարը, պոլշեւիկ Ռուսիան որ յանուն ընկերվարութեան ու աշխատաւորութեան, եղերական սրբապղծութիւններու մէջ կը թաւալի, ու արիւնին, անարդարութեան, ուրացումին ու բռնութեան մէջ եղբայրօրէ՜ն կը համբուրուի էնկիւրիի հետ, աւելի պինդ սեղմելով մեր հայրենիքը իր թաթին մէջ:

Այս վտանգաւոր, այս քաոսային ու պատերազմաշունչ մթնոլորտին մէջ է որ կ'ապրի հայութիւնը. որ կրնայ վայրկեանէ վայրկեան թնդանօթներու որոտին առջեւ գտնել ինքզինք. անպաշտպան, հալածական, ուրացուած, իրաւազուրկ ու ոտնակոխ:

Ի՞նչ պիտի ընէ հայութիւնը եւ ի՛նչ պիտի ընէ, մասնաւորապէս, անոր կազմակերպուած կամքը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Շրջ. Ժողովը, որ այս ծանրակշիռ հարցին պատասխանը գտնելու իր նպատը, իր համեստ բաժինը միայն պիտի բերէր, եկաւ իր կամքը յայտնելու, — արթուն մնալ իբրեւ կազմակերպութիւն, եւ արթուն պահել հայութիւնը իր պատմութեան այս ծանր այլ վճռական օրերուն. պատրաստ գտնուիլ մեծ զոհաբերութեանց մեր իրաւունքներուն հետապնդման ճամբուն վրայ. ամէն օր ու ամ
ժամ վարել մեր հայրենիքի ու
ժողովուրդի դատը, յամառօրէն,
գասա այլ կրովի թափով, գերագոյն
մտահոգութեան առարկայ ունենալ
միշտ հայ ժողովուրդի ազատ ու
պահով գոյութիւնը:

Քիչ են անշուշտ մեր ուժերը,
մեծ է զանգուածներու ու ազգե
կորովին, անոնց վճիռներուն,
միակամութեան ու միութեան
պատեհ վայրկեաններուն:

Այս պատճառով ալ, ոչ միայն
բովանդակ կազմակերպութիւնը,
եւ բովանդակ հայութիւնը հաւ
տագնապի մեր պատմութեան
դարձակէտին կենսական հարցերը
եւ տէր կանգնի իր իրաւունքներ

Թափուր է այսօր մեր 4000ամ
հայրենիքը — որուն կէսը կը
նայի դեռ կարմիր թաթին տակ
թափուր է եւ աւերակ ան, որ հայ
թեան զարկերու քրտինքովն ու ար
նովը ողողուած է: Ի՞նչ կարեւոր
թիւն ունին սակայն ժամանակաւ
կացութիւնները՝ ազգերու պատմ
թեան ընթացքին, եթէ ոգիով ողջ
առողջ մնան նոյն այդ ազգերը եւ
փով ու հաւատքով՝ կենդանի:

Դաշնակցութիւնը, ինչպէս աւ
քան քառասուն տարիէ ի վեր, այս
ալ պիտի շարունակէ արծարծել
իրեն կողքին՝ հայութեան բոլոր կե
դանի ուժերը որոնց հետ քալելու հ
մար պատրաստ է ան մեծագոյն զ
հողութիւններու:

Իր քաղաքականութի՞ւնը,
բառերու մէջ: Դաշնակցութիւնը
է վարդապետական կարծր շրջան
ներէն եւ պատրաստ՝ քալելու
քերու ու յեղաշրջումներու հետ
ընթաց, նպատակ ունենալով
հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գո
թեան ապահովումը, միացեալ,
կախ ու ազատ Հայաստանի պարու
կին մէջ:

Ընկերներ,

Վտանգը մէկ չէ սակայն եւ
նալիքը կարմիր ու արիւնոտ չէ մի
Կան ուրիշներ, բազմաձեւ ու բազմ
գոյն, որոնց մէջ առաջին գծի վ
կուգայ գաղութներու մէջ այլասեր
մի հարցը:

Հեռու հայրենիքի շունչէն ու հող
ու լերան տեսքէն, գաղութներու
յութիւնը տակաւ կը տժգունի.
տագնապի բազմազան ազդեցութի
ներու տակ ու կը փշրուի օտար
րենիքներու եւ ազգերու արտա
պէս անզգալի այլ ներուժ հարու
ներուն առջեւ, եւ Հայը յանձնի
նորահաս սերունդներուն մանաւ
կը կոտորակուի լռութեան մէջ:

Հայ պատանութիւնը կը մոռնայ
լեզուն, հայ պատմութիւնը կը կոր
ցնէ իր հմայքը, հայ հայրենիքը՝
ուսուր ու օտար յիշատակ մը կը դ
նայ ու սերունդը արագօրէն ու
գուածովին կը խրի օրէ օր օտար
լի բարդ, ընկլուզիչ ու յաճախ
հեշտ միջավայրերու մէջ:

Ոչ դպրոցը, ոչ գրականութիւն
մամուլը, ոչ ալ հանրային կամ
կութային որ եւ է հաստատութի
վիճակի չեն, պիտի չըլլան մանաւ
վաղը, արգիլելու համար զանգ
ծային եղերական այս ընկլուզում
եթէ այսօրուընէ չպայքարինք
ցումին դէմ, օտար ազդեցութիւ
րուն դէմ. եթէ չներշնչենք մեր նո
հաս սերունդներուն հայ ազնուա
ցեղին ժառանգն ըլլալու հպար
թեան զգացումը եւ չտանք անոնց

ՍՈՒՐԻԱՆ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԸ ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

ԽՄԲ.— Այս տեղեկութիւնները ալ կը քաղենք Թանի կատարած ուսումնասիրութենէն:

Պատերազմէն յետոյ Ֆրանսական իշխանութեանց խնամքին ու գործունէութեան ամէնէն աւելի կը կարօտէր երկրին մտաւորական անկման վիճակը, որ առաջ եկած էր թշնամութեանց, անհամար աւերներու, ֆիզիքական ու բարոյական տառապանքներու հետեւանքով: Պատերազմէն առաջ Պոլսոյ կառավարութեան կողմէ հազիւ ուրուագծուած կրթական գործը ամբողջովին պէտք էր վերանորոգել: Օսմ. օրէնքով 1913ին արուեստական եւ խախուտ կերպով փորձուած դպրոցական կազմակերպութիւնը՝ Սուրիան օժտելու եւրոպական պետական դաստիարակութեամբ մը, չկրցաւ դիմանալ պատերազմին, թիփուսին եւ սովին պատճառած վերիվայրումներուն:

1913ին, ամբողջ երկրին մէջ համբուող 90,000 աշակերտութեան 65,000ը օտար դպրոցներու մէջ էին, բայց ասոնք ալ կործանեցան, անոնց շէնքերը քանդուեցան, անոնց գոյքերը փճացան, պաշտօնէութիւնը վտարուեցաւ, բաց ի գերման եւ ամերիկեան հաստատութիւններէն:

Այնքան աւերակ կը թուէր երկար ատեն, անկարելի դարձնել երկրին մտաւորական վերածնունդը: Բայց կրովի ձեռնարկութեամբ մը, Ֆրանսական կառավարութեան դրամական օժանդակութեամբ, շուտով կարելի եղաւ որոշ արդիւնքներ ձեռք բերել: Զինադադարին երկու մասնաւոր դպրոցներ կային միայն. 1919ի վերջը անոնց թիւը 668ի կը հասնէր, 1920ին 824ի, 1921ին 993ի, 1925ին 895ի — խռովութեանց շրջան — իսկ 1931ին բարձրացած էր 1626ի: Աշակերտութեան թիւն ալ աստիճանաբար 39,000-էն 129,000ի կը հասնէր: Միւս կողմէ պետական վարժարաններու վերակազմութիւնը սկսաւ եւ 1913ին պետական 13 դպրոցներու թիւը 1930ին 642ի հասած էր 60,000 աշակերտներով: Դպրոցներ ունեցան այնպիսի տեղեր ուր անծանօթ էր այդ բանը:

Այժմ, տեղին վրայ ըլլալու է, տեսնելու համար թէ այս երիտասարդ ազգերը ի՛նչ եռանդով կ'ուզեն կրթուիլ: Լիբանանցի ու սուրիացի հասկցած են թէ դաստիարակութիւնը նախապայմանն է իրենց քաղաքական ազատագրութեան եւ թէ նոր աշխարհի բարդ պայմաններուն պատշաճելով է որ ձեռք պիտի բերեն իրենց մտաւոր վերածնունդը: Այս զգացումը, արական սերունդին առանձնաշնորհ մը չըլլալը, ինչպէս ամբողջ Արեւելքի մէջ, ինչպէս Եգիպտոսի մէջ մանաւանդ, կանացի ընտրեալ դասը կը բաժնէ, եւ ինքն ալ անձկութեամբ կը փափաքի անցեալի կապանքներէն ազատուելով երկրին քաղաքական կեանքին մէջ կատարել իր դերը: Դարերէ ի վեր արգելափակ, խիստ աւանդութիւններով կաշկանդուած կինը՝ Արեւելքի մէջ կ'ուզէ հանրային կեանքի մէջ իր իրաւունքները ունենալ: Դամասկոսի եւ Գահիրէի մէջ ցոյցեր եղան ուր կիները աւելի գործօն ու խանդավառ էին:

Այս պայմաններուն մէջ, զարմանալի չէ որ դժուար կերպով կը բազմանան կրթական հաստատութիւնները, ոմանք օտար, ոմանք ալ կրօնական զանազան հասարակութեանց վարչութեամբ:

Պետական վարժարաններու պաշտօնական ուսուցումը, հակառակ իր նոր զարգացմանց, հեռու է Եւրոպայի մէջ կատարած կարեւոր դերէն: Որովհետեւ անբաւական եւ դէշ կազմակերպուած Թուրքերու օրէնք, չի համապատասխաներ երկրին ընկերային կազմին եւ այնքան կենդանի կրօնական աւանդութեանց: Ասոր մէջ դեր ունի նաեւ հասարակութեանց արմատական անվստահութիւնը պետական կրթութեան: Այսու հանդերձ, սակայն արգելք չէ եղած որ հանրային կրթութիւնը անհերքելի առաջդիմութիւններ կատարէ: Սուրիական պետութիւնը մանաւանդ, ուր կրօնական փոքրամասնութեանց հարցը նուազ բարդ է, մեծ ջանք կը թափէ: Բարձրագոյն կրթութիւնը 1925ին կազմակերպուեցաւ եւրոպական տիպարով: Դամասկոսի համալսարանը իր բժշկական, իրաւաբանական եւ գրական ճիւղերով արդիացման ուժեղ ու բեղմնաւոր ճիգ մը կատարեց: Միանգամայն Դամասկոսի, Հօմսի, Համայի, Հալէպի եւ Անտիոքի լիսէներուն զարկ տրուեցաւ որ մարդ հասցնէ համալսարանին:

Նման ջանքեր կը թափուին ուրիշ պետութեանց մէջ ալ: Ճէպէլը – Տրիպոլի մէջ 6էն 12 տարեկան տղոց 100ին 91ը դպրոց կը յաճախէ, ինչ որ բացառիկ բան մըն է Արեւելքի մէջ: Լիբանանի մէջ բացուած Արհեստից եւ այլ մասնագիտական վարժարանները լաւ արդիւնքներ կուտան:

Կրօնական հասարակութեանց պահած վարժարանները թէեւ 75,000 աշակերտ ունին, բայց անհատական ու պետական վարժարաններու բարգաւաճի վիճակը չունին: Հասոյթի պակասութեան պատճառով կարող ուսուցիչներ չեն կրնար պահել, եւ սակայն մրցակցութենէ դրդուած եւ մարդպանութեան հակակշռին տակ, կը ստիպուին նոր մեթոտները ընդգրկել: Շատ մը անհատական վարժարաններ կան որ պէտք եղած երաշխիքը չեն ընծայեր եւ դիւրութեամբ վկայականներ տալով, միջակութիւններն ու յաւակնութիւնները կը քաջալերեն: Իսկ աշխարհիկ ու կրօնական օտար վարժարաններն են որ, մասնաւորապէս Լիբանանի մէջ, լաւագոյն վիճակն ունին եւ դաստիարակութեան տիպար կը հանդիսանան եւ տեղական մտայնութիւնը կը վարժեցնեն արեւմտեան քաղաքակրթութեան:

Օտար 584 վարժարաններ կան այժմ Սուրիոյ ամէն կողմը 55,000 աշակերտով, որոնց 433ը Ֆրանսական՝ 44,000 աշակերտով: Աւելի 50 տարի առաջ, Կամպէթթայի եւ Ժիւլ Ֆէրրիի նախաձեռնութեամբ հաստատուած եւ Ժիզուիթներու վարչութեան յանձնըւած Պէյրութի Սէն – Ժօզէֆ համալսարանը Արեւելքի մէջ շատ կարեւոր դիրք մը ունի, պատերազմէն ի վեր, շնորհիւ Ֆրանսական կառավարութեան նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեան:

Ընկերային ամէն դասի պատկանող ընտանիքներու զաւակները Ֆրանսական հաստատութիւնները կը յաճախեն խառն: Ամէն ազգի եւ կրօնքի զաւակները հոն իրարու կը հանդիպին, ինչ որ կը ծառայէ Ֆրանսական լեզուին եւ քաղաքակրթութեան ծաւալման: Ֆրանսա, ամէն կարգի զոհողութեամբ, այսպէս կը տարածէ իր կրթիչ գործունէութիւնը Սուրիոյ ինչպէս Եգիպտոսի, ինչպէս երբեմն Պաղեստինի մէջ: Գործը աւարտած չէ, բայց յաջողութեամբ կը շարունակուի, ձգտելով կազմել հաւաքական գիտակցութիւն մը այս զանազան տարրերուն միջեւ, միութեան կապ մը դնել անոնց ներշնչումներուն մէջ եւ անհրաժեշտ հասկացողութիւն մը ստեղծել Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ

Ինք միակ հեղինակն է որ ամէնէն աւելի կրցեր է զգացնել իր լեզուին մէջ հայկական նկարչութեան, ճարտարապետութեան, երաժշտութեան ոգին այն ձեւերը՝ զոր տուած է անոր քրիստոնէութիւնը...

Իր արուեստը հայերէնի ոչ մէկ փուլ չի մերժեր. բայց ամէնէն ալ միայն այն գիծերը կ'առնէ, որոնք աւելի յարմար են իր շէնքին ամբողջութեան:

Ու արդէն 12րդ դարն ենք. ընտանեկան լեզուն՝ ազգային լեզու կ'ըլլայ. կը խօսուի, կը գրուի, մե՛ր լեզուն կը հռչակուի: Ալ իր վրայ է որ պիտի աշխատին ճաշակներն ու տաղանդները:

Ինչ որ զուտ կայ իր մէջ, ինչ որ նաեւ իր արտայայտութեան էական գիծերը կը կազմեն, են այն ձեւերը որոնց հանդիպեցանք արդէն Վահագնի երգին եւ Ոսկեդարու նախափորձերուն՝ Եզնիկի, Կորիւնի եւ Փարպեցիին մէջ: Նախընտրութիւն մը բառերը ընտանեկան նշանակութեամբ գործածելու, ածականը գոյականէն առաջ եւ անոր համաձայն դնելու, յատկացուցիչը յատկացեալէն, բացայայտիչը բացայայտեալէն առաջ դասաւորելու, յոգնակիի քին տեղ՝ եր դնելու, ստորադասականի տեղ՝ սահմանական, զոր որոշելու համար երեւան պիտի գայ կու մակբայը...

Սկզբնական գրութիւնները դեռ շատ անհաւասար երեւոյթ մը ունին. խառնուրդ մըն են հին ու նոր ձեւերու. դեռ երկու լեզուներուն սահմանները բոլորովին չեն ճշդուած. ականջնին լեցուն է հին ձայներով: Նոր լեզուն ունի այն շնորհքը՝ ինչ որ ունի նոր լեզու եղող տղոց խօսուածքը. կը սկսին խօսիլ.

Օձ մի կայր գուբով կապոյտ,
Գալարելով առնոյր պտոյտ,
Ցիւր փորըն կայ ան բարւոյն գիւտ,
Որ ի ցամաք նա մեռնի շոյտ:

Շնորհալին է. բայց իր դարու աշխարհաբարը միշտ այսպէս ընտրուած՝ զուտ չէ. ինք ազդուած է հին հայերէնէն զոր աւելի վարժ էր գրելու... բայց այն դարուն ժողովրդական խօսուածքը այսպէս մաքուր չէ. խառն է ուրիշ լեզուներու բառերով. ահա նմոյշ մը Մխիթար Հերացիէն՝ որ ժամանակակից էր են.

«Միօրեայ ջերմն որ պատճառն ի տաք կերակրոց ընծայի. գիտացիր որ այս պատճառս շատ գլխացաւութիւն բերէ, եւ բերանոյն չորութիւն եւ ծարաւ. երեսացն եւ աչացն գոյն կարմիր լինի. զի գլուխն իլի լինի տաք պոսխորայով, որ է տաք շոգիք»:

Հերացիէն քիչ վերջ Սմբատ Գոնդստաբլ կը ներկայացնէ իր ժամանակի բուն խօսուածքը.

«Եթէ ոք առուտուր կամ փոխ այնէ ընդ սէրէֆիկ, ու խալապտ կամ խարէութիւն լինի ի մէջն. եւ կենայ գրած ի սերեֆկին տիֆթարն փոխն ու պռմանն. ու սերեֆիկն ճանչած ու վկայած ըղորտ մարդ լինի, փորձած հալալ, նա ի դարպասն երդնու, սերեֆիկն ի խաչն եւ յաւետարանն, որ իր գրածն որ կայ յիր տիֆթարն՝ նա ըղորտ է, նա աւտած իր, ու առնուն գիրաւունքն»:

Այս ճնշուած, խեղաթիւրուած, այլասերած ձեւերով լեզուն միայն անոր համար սիրելի էր՝ որովհետեւ կենդանի էր. շարժուն... Զարմանալի է որ կիլիկեան հարստութեան պաշտօնական լեզուն ըլլալով հանդերձ, փոյթ չէ տարուած աշխարհաբարը իշխանավայել լեզու մը ընելու:

Գրագէտներն են դարձեալ որ կ'ազնուացընեն զայն. նմոյշ մը Կոստանդին Երզնկացիէն.

Է՛, անմիտ, երբ դու չունիս քեզիկ
բաժին իրքնաղբտով,
Եւ չըկա՛յ առ քեզ գանձի դէզ կամ
քըսակ երկու փողով,
Դու ինազանդ է՞ր չըկենաս իմաստ-
նոց քիչ խօսելով,
Որ յամէ՛ն պահ չերեւիս մերկ ու դա-
տարկ եւ ամօթով:

Բայց ամէնէն աւելի Քուչակն է որ այն ընտանի, այն միամիտ արտայայտութիւնը, զոր ունի այս նոր սկսող, դեդեւկոտ, թոթովող լեզուն, կրցած է գողտրութեան աստիճանին բարձրացնել իր պատկերներու պայծառութեամբը, զգացումներու խորութեամբը եւ իմաստներու նրբութեամբը.

կանթեղիկ մըտիկ արա, ջուրըն ու
ձէթն ու ֆուրըն իմման.
կանթեղն է մտաց նըման, ջուրըն
ուսման, ձէթն գիտութեան.
Քանզի զմիտքդ սուրբ ունիս, դու
սիրով ջանա ուսման,
Հոգիդ է պայծառ գունով, որ լոյս
տայ քեզ մթութեան:

Եւ ահա հասաւ Մխիթար Աբբայ. եօթնեւտասներորդ դարուն մէջ աշխարհաբարի վրայ ուշադրութիւն դարձնող ինք եղած է: Վերին աստիճանի գործնական միտք՝ ինք ըմբռնած է լեզուին անհրաժեշտութիւնը, եւ հետամուտ է եղած նոր լեզուին ձեւերն որոշելու, հաստատելու, սահմանելու:

Իր աշխարհաբարի քերականութիւնը թէեւ կատարեալ գործ մը չէ, բայց իր արբունական վիճակին մէջ ալ՝ բոլորովին համաշունչ է նոր լեզուի ոգւոյն: Իր աշխարհաբարն ալ աւելի մօտէն, աւելի որոշ կը հնչէ մեր ականջներուն.—

«Պէտք է գիտնալ որ եթ գիրն անուններուն վերջը միշտ բացորոշելու համար կը գրուի այս մեր աշխարհաբար լեզուին մէջ. նորա համար շարադրութեան եւ խօսից մէջ անունն թէ ուղղական լինի, թէ
րութեամբ նախդրիւ տրական
թէ հայցական, եթ գիրը կ'ա
նու..»:

Բայց Մխիթարի ջանքը կ'ըլլ
եալ կը մնայ. լատինաբանութ
հրդեհը ճարակեր էր. ունիթո
հայ լեզուն ձեւած էին լատիներ
վրայ. Յակոբ Հոլով 1674ին
քերականութիւնը պատրաստեր
հայ լեզուն՝ ոսկի լեզուն՝ ազնիւ
գուն ապականեր էր՝ այլանդակ
էր... եւ ով որ չհետեւէր այդ
լանդակութեանց՝ հերձուածող
համարուէր:

Բայց մեծն Մխիթար պատ
րեր էր իր աշակերտներուն որ
թով այդ պղծութիւնները
հայ լեզուին երեսէն, եւ Հ. Ա
եան առաջինը կ'ըլլար քնքուշ
ուով մը թարգմանելու Թովմա
բացին, ու եղան հետզհետէ
մչեան, Աւիտիքեան, եւ իրենց
բականութիւններով ուղիղ ճամ
ցոյց տուին:

(6) Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶԻԿ

(Շար.)

պայքարող, Հայրենիքի համար մարտնչող հայութեան դրօշմը:

Հիմնական ճակատ մը սա, ուր ուխտեալներ պէտք է ըլլան ոչ միայն դաշնակցական ընկերները, այլ եւ բովանդակ հայութիւնը, իր ազգային հիմնարկութիւններով, իր կրթական, բարեգործական, մշակութային ու երիտասարդական կազմակերպութիւններով, որոնց ջերմ ու անվերապահ աջակցութիւն պիտի տայ ամէն դաշնակցական:

Ծրջ. Ժողովը այս կենսական հարցին առիթով, անգամ մը եւս շեշտեց այն պարագան թէ Դաշնակցութիւնը՝ Եգիպտոսի մէջ ալ, դիտաւորութիւններ չունի երբեք ազգային, գաղութային ու մշակութային կազմակերպութիւններուն հանդէպ. պատրաստ՝ ամէն կարգի աջակցութեան, հսկող աչք մը միայն հանրային գործերուն մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը համերաշխ ոգիով ձեռք կուտայ այն ամէն կազմակերպութեանց, որոնք կը գործեն յանուն այս ժողովուրդի բարօրութեան եւ յանուն ազգապահպանման:

Ընկերներ,

Ահա՛ այն ուղեգիծը, զոր գծեց իրեն ԺԹ. Ծրջ. Ժողովը, որ կուգայ այս առիթով յիշեցնել իւրաքանչիւր Դաշնակցականի պարտքը — վառ մնալ հաւատքով, պատրաստ գտնուիլ ամէն զոհաբերութեան եւ հաւատարիմ՝ մեր կազմակերպութեան այն մեծ ուհվիրաններուն, որոնք մօտ կէս դար գործեցին եւ նոր դիմագիծ տուին հայութեան ու նոր թափ՝ անոր պահանջներուն:

Այս առթիւ, յարգանքով ու խորին յուզումով կ'ոգեկոչենք յիշատակը ոչ միայն անոնց, որ ընդմիշտ բաժնուած են մեզմէ, այլ եւ անոնց, որ այս գաղափարներուն անսասան ու հաւատաւոր ջահակիրներ, կը տառապին մութ բանտերու եւ սահմանափակնքներու մէջ, անհուն տառապանքներով:

Կասկած չկայ, թէ պիտի հնչէ նաեւ անոնց փրկութեան ժամը, եթէ մենք եւ ազատ հայութիւնը յամառօրէն շարունակենք անոնց ընդհատուած գործը:

Անշուշտ, ամէն Հայ պարտաւոր է իր կեանքին, ժամանակին, գոյքին եւ սրտին մէկ մասը տրամադրել հայ դատին ու հայրենիքին, եւ հայ սերունդներու փրկութեան: Բայց ամէն դաշնակցական պարտաւոր է նուիրուիլ իր բովանդակ էութեամբը, նիւթական ու բարոյական, իր հայրենիքին ու ժողովուրդին, գոհանալով միայն աւելորդ մասը իրեն ու իրեններուն համար:

Յանձնառու ըլլալ մեծ զոհաբերութեանց, բարոյական, ֆիզիքական ու նիւթական, նախանձախնդիր ըլլալ կազմակերպական օրէնքներուն ու հրահանգներուն, վեր մնալ անձնական նկատումներէ ու լծուիլ գործի բոլորանուէր ու համերաշխ ոգիով այն մեծ կազմակերպութեան համար, որուն գոյութիւնը, որուն հաշտ, արի, կարգապահ ու հաւատաւոր գործունէութիւնը մեծագոյն գրաւականը կը կազմէ Հայ Դատի կենդանի պահպանման, հայ ժողովուրդի ու հայրենիքի իրաւունքներու պաշտպանութեան, այսօր եւ մանաւանդ վաղը:»

ԹՈՒՐՔԻԱ

Գեղեցկութեան թագաւորը

— :-: —

Գեղեցկութեան թագուհի ունեցանք յետոյ, ինչո՞ւ թագաւոր ալ չունենանք, — ըսեր են Ատանացիները: Եւ ահա ծրագիր – կանոնագիր մը պատրաստեր են, որուն տրամադրութիւններն են.—

Ա.— Ատանա քաղաքին մէջ յունուար 31ի գիշերը վերջանալու պայմանաւ, այր մարդոց մէջ գեղեցկութեան եւ վայելչութեան մրցում մը բացուած է:

Բ.— Մրցումին կրնան մասնակցիլ 20 տարեկանէ վեր ամուրիները միայն: Այրի մարդիկ չեն կրնար մասնակցիլ մրցումին:

Գ.— Դատական մարմնին կողմէ հասակը անյարմար նկատուողները չեն կրնար մասնակցիլ մրցումին:

Դ.— Դատական մարմինը կը կազմուի Ատանայի ծանօթ եւ իրաւասու անձնաւորութիւններէ:

Ե.—Մրցումի մտնելու համար անձնապէս պէտք է դիմում կատարել, որպէս զի հասակը չափուի, քանի որ լուսանկարին վրայ գործողութիւն չի կատարուիր:

Զ.— Տարիքը, ակռաները, լայնքը եւ հասակը նախապէս որոշուելիք չափին յարմարողներու միջեւ մրցում կատարուելով, առաջնութիւն շահողը «Ատանայի գեղեցկութեան թագաւոր» պիտի հռչակուի:

Է.— Այդ պայմաններու տակ առաջին հանդիսացող երիտասարդը կազմակերպիչ մարմինէն 3600 թրք. ոսկիի պարգեւ մը կը ստանայ, ինչպէս նաեւ իր ուզած աղջկան հետ ամուսնացած ժամանակ այդ առթիւ տեղի ունենալիք բոլոր ծախքերն ալ կը հոգացուին:

Դրամատուն մըն ալ սնանկացաւ

— :-: —

Հաշուեյարդարի ենթարկուեցաւ Պոլսոյ «Թիճարէթ վէ Սանայի» դրամատունը:

Դրամատունը 700,000 ոսկի առնելիք ունի վառօդի ընկերութենէն եւ այս դրամը մօտ ատենէ մը պիտի գանձուի: Ասկէ զատ մէկէ մըն ալ 180 հազար ոսկի պիտի գանձուի: Դրամատան սեփական Տալյամանա ագարակը եւ մեծ անտառ մը արդէն հաշուեյարդար յանձնաժողովին ձեռքը կը գտնուին: Յանձնաժողովը իր կատարած քննութիւններով այն եզրակացութեան յանգած է որ պահանջատէրերու հետ պէտք է որ քօնքօրտաթօ մը կնքուի:

Քօնքօրտաթօ կնքուելէ վերջ, գանձանակներէ եւ կամ անոր նման փոքր պարտքերը որոնց գումարը 500 ոսկին չանցնիր, միանուագ կերպով պիտի վճարուին: Այս ձեւ փոքր պահանջատէրերու թիւը 120 հոգի կը կազմեն:

Աւելի գումարներ պահանջողներն ալ այդ փոքր գումարները ստացողներուն նման, նախ 500ական ոսկի պիտի առնեն:

Մեծ պահանջատէրերուն դրամներէն 500 ոսկին հանելէ յետոյ, մնացեալ գումարին հարիւրին 10ը անմիջապէս պիտի ստանան, իսկ մնացեալ 20ը մէկ տարուան ընթացքին երկու անգամէն անպայման պիտի վճարուի:

Մեծ պահանջատէրերէնզուիցերիական դրամատունն ալ, վառօդի ընկերութենէն առնուելիք 700 հազար ոսկիին 500 հազարը պիտի ստանայ:

Տալյամանի ագարակն ու մեծ անտառը՝ պահանջատէրերէն Իշ եւ Երկրագործական դրամատուններու կողմէ շահագործուելով, եթէ բան մը գոյանայ, քօնքօրտաթոյին համաձայն կը կարծուի թէ մինչեւ հարիւրին 50—60 չափով կարելի պիտի ըլլայ վճարում ընել միւս պահանջատէրերուն:

Բայց եւ այնպէս, կ'ըսէ «Հայկէր», բոլոր ասոնք խոստումէ անդին չեն անցնիր եւ փաստ է որ պահանջատէրերը դեռ տասնոց չեն ստացած:

ՀԱՅ ՊԱՐՈՒՀԻ ՄԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Օր. Ատրիանա Փանոսեան, որ երկու տարիէ ի վեր Սպանիոյ մէջ դասական պարերու կը հետեւէր, այժմ պայմանաւորուելով թատերական մեծ ընկերութեան մը հետ, թուրնէի ելած է Սպանիոյ, Փորթուկալի, Հիւսիս. Ափրիկէի եւն. շրջանները ու ամէն տեղ ալ ունեցած է մեծամեծ յաջողութիւններ:

Լիզպոնի յայտնի օրաթերթ «Diaro de Noticias» իր յուլիսի գեղարուեստական բաժնին մէջ կը գրէ.

— «Քարփիթօլօ շքեղ թատրոնը, ուր ամէնէն նշանաւոր բեմական աստղերը միայն հանդէս կուգան, ներկայիս շատ հպարտ է իր բեմին վրայ տեսնելով հրապուրիչ ու կախարդող աստղ – պարուհի մը՝ Ատրիանան:

«Դուստրը յայտնի արուեստագիտուհիի մը, այս պաշտելի թուխ գեղեցկուհին ունի հոգիներու խորը թափանցող սեւ ու խոշոր աչքեր եւ արուեստ մը՝ այնքան առոյգ, շքեղ ու շնորհալի՝ իր պատկերացուցած բոլոր տեսակի սպանիական հարազատ պարերուն մէջ:

«Ծնած Մ. Նահանգներու մէջ, Ատրիենա իր նախնական պարի կրթութիւնը կը ստանայ տակաւին շատ մատաղ տարիէն ու կարճ միջոցի մէջ ունենալով հսկաքայլ յառաջդիմութիւն՝ Փարիզի մէջ շուտով բեմական անուն կը հանէ, դիւթելով ժողովուրդը իր հրապուրիչ պարերով:

«Յետոյ՝ Սպանիոյ Սէվիլ քաղաքին մէջ հին մաւրիտանական խալիֆաներու օրերէն մնացած հնութիւններուն մէջ թափառելով՝ կ'ուսումնասիրէ շարժումներու արուեստը ու զայն ներդաշնակելով իր ձիրքերուն հետ՝ կը տիրանայ գերազանց կատարելութեան մը:

«Ու այս միջոցներով ահա՛, հրապուրիչ, տաղանդաւոր ու դեռատի այս Հայուհին շուտով նկատի կ'առնուի ու կը սիրուի Սէվիլի բնակիչներէն, ինքն ալ «La Sevilliana» մը — Սէվիլցի աղջիկ մը դառնալով:

«Մենք հպարտ ենք իր արուեստով: Այս երիտասարդուհին կրցած է արդէն շատ տեղեր նուաճել ու ամէն տեղ ալ լաւագոյն քննադատներու կողմէ գնահատուիլ:

«Սեպտեմբերին, իրեն համար շատ նպաստաւոր պայմանագրութիւնները լրանալէն վերջ, Փորթուկալի եւ Սպանիոյ մէջ, Ատրինա պիտի փորձէ շարժապատկերի մէջ մտնել, ուր վստահ ենք, նոյնչափ մեծ յաջողութիւն եւ յաղթանակներ պիտի ունենայ, ինչքան ունեցաւ մեր Capitolo բեմին վրայ»:

Օր. Ատրինա դուստրն է ծանօթ երգչուհի Տիկ. Զապէլ Արամի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

■■■

ԼԻՈՆ, 28 Օգոստոս.— Այս Միութիւնը դեռ իր հիմնադրութեան տարին չբոլորած, տուաւ հրապարակային երեք հանդէսներ, հոծ բազմութեամբ: Իր բացման հանդէսին, Խարբերդցի մտաւորականներու յիշատակին սարքուած երեկոյթէն յետոյ, շաբաթ երեկոյ, 27 օգոստոս, Էմիլ Զօլայի ընդարձակ սրահին մէջ կրկին տեսանք զիրենք՝ «Մաշդի-Իբադ» օփերէթով: Չենք ուզեր խօսիլ թատրոնին մասին, որովհետեւ հետաքրքրականը ո՛չ թէ ներկայացուած խաղն է, այլ իրենց աշխատանքը: Ըսելիք չունինք այս 20-24 տարեկան երիտասարդներուն թափած ճիգին առթիւ, քանի որ իրենց բոլոր ձեռնարկները քաջալերելու կուգայ հոծ գանգուած մը:

Լիոնի մէջ, գրեթէ միակն է այս Միութիւնը որ կը վայելէ ժողովրդականութիւն: Այս արդիւնք է անշուշտ նոյն ճիգերուն: Բայց, որպէսզի այս երիտասարդ կազմակերպութիւնը դառնայ միակ ներշնչարանը Խարբերդցի ամբողջ երիտասարդութեան, հարկ է իր մէջ առնել Խարբերդ նահանգին ենթակայ բոլոր գիւղացի եւ քաղաքացի երիտասարդները: Այն ատեն, Խարբերդի Երիտասարդացը կը դառնայ կուռ, անհամեմատ աւելի զօրեղ Միութիւն մը: Այս նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ է լուրջ աշխատանք եւ համերաշխութիւն: Մեր այս ցիր ու ցան օրերուն, երբ վտանգը կը սպառնայ ջլատել հաւաքականութեան ճիգերը, պատուար պէտք է կանգնիլ անոր դէմ, գոնէ նուազագոյն զոհողութեամբ պահել կարենալու համար համրանքը: Միութիւնը հանդէս-երեկոյթներու, բազմութիւնները խնդացնելու կամ յուզելու չափ ալ ներքին աշխատանք կատարելու է, — հայ մշակոյթը տարածելով նախ անուս երիտասարդութեան մէջ:

Եթէ կան երիտասարդներ որ իրենց օրերը կ'անցընեն սրճարաններու եւ պարասրահներու մէջ, թող ալ շաբաթը գոնէ երկու օր օգտագործեցէք ձեզ համար, դասախօսական, գրական, վիճաբանական ու պատմական հարցերու շուրջ: Ահա ասոնք պէտք է ըլլան Խարբերդի Երիտ. Միութեան նպատակները, որովհետեւ, այդ է ինքնազարգացման եւ կատարեալ հայ քաղաքացի դառնալու ճամբան: Այս թելադրութիւնը կ'ընենք անոր համար որ, մօտերս նոր ընտրութիւն պիտի կատարուի: Սէր ու գուրգուրանք հայ լեզուին, եւ բոլոր այն բաներուն, որ ծնունդ են հայ մտքին եւ բազուկին:

Թ. Հերոյեան

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ, 28 օգոստ.— Հայրենակցական եւ զանազան միութիւններ իրենց ամառնային պարտականութիւնները քիչ թէ շատ կատարեցին,— դաշտահանդէս, պարահանդէս, գիւղագնացութիւն, եւայլն: Ասոնց կարգին, ահա «Հայ Արի»ներու մանուկ-ճիւղին Գայլիկներու «Արծիւիկ» խումբին կողմէ կը սարքուի դաշտապարահանդէս մը, կիրակի օր առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Belle Colline-ի գեղատեսիլ լեռնադաշտին վրայ: Առաջին կարաւանը մեկնեցաւ Place Guichard-էն, մասնաւոր օթօքարով, որ վարձուած էր Միութեան կողմէ: Կէսօրէ առաջ որոշեալ ժամերուն մեկնեցան երկու մեծ ինքնաշարժներ, կէսօրէ վերջ երկու հատ եւս: Կանուխէն սկսած էր խանդավառութիւնը: Ինքնաշարժերուն մէջ, խումբ մը երիտասարդներ հայրենաշունչ երգերով կ'ոգեւորէին բազմութիւնը. «Այդ երգը հեզ մըն ալ երգեցէք, «եավրու»-ներս, մայրիկը ձեզ ղուրպան», կը պոռար 45—50ի մօտ ալեխառն մազերով մայրիկը:

Հանդէսը սկսաւ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին: Օրուան նախագահը, Պ. Վ. Զուլլէրեան, կը բացակայէր կամքէ անկախ պատճառով մը: Տեղին վրայ նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Թ. Այվազեանը որ, բովանդակալից բանախօսութեամբ մը, կոչ ուղղեց հայ մայրերուն, որ իրենց փոքրիկները, պատանիները վստահօրէն յանձնեցին Արիներու Միութեան, «որոնք պիտի կրնան ձեզ վերադարձնել մէկ մէկ պատրաստուած տղաքներ, բարոյապէս թէ ֆիզիքապէս մարզուած»:

Յետոյ ըստ յայտագրին, գայլուկները եւ սկաուտները կատարեցին տողանցք մը: Հայկական եռագոյնը եւ սկաուտական դրօշակը կը ծածանէին բազմութեան վրայ: Այնուհետեւ սկսան եւրոպական պարերը, որմէ վերջ տեղի ունեցաւ դրօշարշաւ, վազք, եւն.:

Արիներու պետին բանախօսութենէն յետոյ, աճուրդի դրուեցաւ խորոված հաւ մը եւ մէկ շիշ շամպանիա: Աճուրդը շահեցաւ Զ. Ո. Մ.ը: Յետոյ վերսկսան խաղերը, պարերը հայկական եւ եւրոպական: Սկաուտները կը ցուցադրէին իրենց զանազան խաղերը, — վազք, չինեւճափոն օդային պատերազմ, կրակ վառել, մրցում, բուրգեր, հանուիլ հագուելու մրցում, եւ շատ մը անակնկալներ: Հանդէսի պահուն ներկաներուն լուսանկարը առնուեցաւ:

Խանդավառ մթնոլորտը տեւեց մինչեւ իրիկուն ուշ ատեն եւ ժողովուրդը օթօներով փոխադրուեցաւ քաղաք: Ճամբան խանդավառութիւնը կրկնուեցաւ: Երիտասարդները համախմբուած էին գրեթէ մէկ տեղ, հնչեցնելու համար «Մեր հայրենիք»ը, «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ը, «Զայն մը հնչեց Էրզրումի լեռներէն» եւլն.:

Թ. Նոքլեմ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆ ԵՐԳ ՄԸ ՆՈՐ ԵՂԱՆԱԿՈՎ

— :-: —

Նոր Օր դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 Օգոստոս).

—«Հակադաշնակցականները կ'առարկեն թէ Հայաստան մը կայ, որ ունի իր պատասխանատու կառավարութիւնը, ան է որ իրաւունք ունի կարգադրութիւններ ընելու հայ ժողովուրդի մասին եւ անոր հաւանութեամբ է որ գաղութներու մէջ պէտք է համագաղութային ձեռնարկ ըլլայ: Սկզբունքով դէմ չենք: Բայց չէ՞ որ այդ պատասխանատու կառավարութիւնը ամբողջ հայ ժողովուրդի կառավարութիւնը չէ իր յայտարարութեամբ, չէ՞ որ նոյն կառավարութիւնը վճռապէս դէմ է գաղութային խնդիրներով զբաղելուն (թէեւ գաղտնօրէն կը զբաղի եւ դաւեր կը լարէ):

Քանի որ ձեռքը ձեռքին չի զարներ, մի՞թէ կը նշանակէ թէ գաղութներն ալ նոյնը պիտի ընեն, սպասելով որ հրաշք մը կատարուի եւ փրկուի մեր ժողովուրդը: Միամիտ, չափազանց միամիտ պէտք է ըլլալ, բարիք սպասելու համար Երեւանէն:

Բոլշեւիկները եթէ ուզեն անգամ, չեն կրնար օգտակար ըլլալ գաղութներուն: Անոնցմէ կարելի է սպասել միայն որ գաղութները պառակտեն, աշխատաւորութիւնը կազմակերպեն, դասակարգային գիտակցութիւնը արթնցնեն եւ դասակարգային պայքարի ճամբան հարթելով հայ աշխատաւորութիւնը կապեն իրենց գտնուած երկիրներու բնիկ աշխատաւորութեան: Բոլշեւիկները չեն հաւատար ոչ հայկական համագումարներու, ոչ ալ համագաղութային մարմնի: Ոչ միայն չեն հաւատար՝ այլ զանոնք կը նկատեն ազգային զգացումները վառ պահող կազմակերպութիւն ու մարմին, որ ըստ իրենց, կրնայ գործիք դառնալ աշխատաւորութեան թշնամի տարրերու ձեռքին:

Երբ այս է Երեւանի մտայնութիւնը, որ կը բխի համայնավարութեան հիմնական սկզբունքներէ, ելլել եւ ըսպասել որ գաղութներու կազմակերպութեան գործը եւ գաղթականներու հոգը վերցնէ ինք, կը նշանակէ լուսնի մէջ ապրիլ եւ տեղեկութիւն չունենալ կատարուած հայկական յեղաշրջումներու մասին:

Երեւան ունի իր գործունէութեան դաշտը որ բաւական ընդարձակ է: Եթէ անձնուիրութեամբ եւ առանց յետին մտքի աշխատի դաշտին մէջ, Հայաստան ու հայ ժողովուրդը կրնան օգտուիլ իրմէ եւ այդքանը կը բաւէ արդէն գալիք սերունդներու երախտագիտութեան արժանի ըլլալու համար:

Ուրեմն, մենք նայինք մեր գլխուն ճարը»:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՊԻՏԻ ՁԱԽՈՂԻ՞

Վերջին լուրերու համաձայն, բրիտանական գործադուլը կարճ պիտի տեւէ, որովհետեւ սէնտիքաները հազիւ քանի մը օրուան բաւելու չափ նըպաստ ունին: Առաջին օրէն իսկ, նախատեսուած 200,000էն 110,000 հոգի միայն միացան հոսանքին:

Եթէ շարժումը ծաւալի, շաբաթը 100 միլիոն վնաս պիտի պատճառէ անգլիական առեւտուրին: Հետեւաբար, կառավարութիւնը եւ գործարանատէրներն ալ շահագրգռուած են որ տագնապը չերկարի:

Կը կարծուի թէ բանակցութիւնները պիտի վերսկսին քանի մը օրէն:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾԽԱԽՈՏԻ մեծ ընկերութիւն մը, Նուճայթըտ Սիկնար Սթըրս, սնանկացաւ 9,500,000 տոլար (240 միլիոն ֆր.) բացով:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Մեզի կը ծանուցեն թէ պ. Յակոբ Գալէնտէրեան, բնիկ Քէսապցի (Սուրիա) փայլուն յաջողութեամբ շրջանաւարտ ելաւ Օնտի երկրագործական բարձրագոյն վարժարանէն (Ecole Régionale d'Agriculture d'Ondes, Haute-Garonne):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ [39]

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ)

■■■■■■■■■

Հայաստանի Բնական եւ Քաղաքական

■■■■■■■■■

Բ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

■■■■■■■■■

Տաքութիւն եւ առատ ջուր առաջ կը բերեն իր շուրջը յորդառատ բուսականութիւն մը, որուն շնորհիւ ան խիստ բարեբեր ովասիս մըն է: Իր պարտէզներուն մէջ կ'աճին թթենի, ընկուզենի, թզենի, սքանչելի որթատունկ, կեռասենի եւ նռնենի:

Նոյնպէս սքանչելի բուսականութեամբ օժտուած է Աստաձոր – չայի Երասխ թափած տեղը:

ՍԱՐՏԱՐԱՊԱՏ.— Հայաստանի արեւմտեան կողմը համանուն դաշտին մէջ գիւղ մը: Նոյն դաշտին մէջ կը գտնուին համբաւաւոր իրենց հին եկեղեցիներով՝ Թալիշ (Արուճ) եւ Թալին:

Դարձեալ նոյն դաշտին մէջ կը գտնուին Հայաստանի ամենահին մայրաքաղաքին՝ Արմաւիրի աւերակները համանուն բլրակին վրայ:

Արմաւիրի բլրակը ծովին մակերեսէն 980 մեդր բարձր է եւ կը գտնուի Երասխէն 2 փարսախ հեռու եւ Թէփէ-տիպի հայաբնակ գիւղին մօտ: Այս բլրակին ստորոտը կ'երեւի Երասխի հին հունը, զոր այլազգիներ կը կոչեն Գուրու Արազ (ցամքած Արաքս):

(Նոր-Արմաւիր անունով քաղաք մը հիմնած են Հայեր Գուպանի (Ռուսիա) մէջ 1848ին):

Նշանաւոր էր իր մօտը եղող «Սոսեաց անտառ»ը, որուն նուիրուած էր Անուշաւան, որ կը կոչուէր նաեւ «Սոսանուէր»:

Հայեր Քրիստոսէ 2000 տարի առաջ սօսի դողդոջուն տերեւները կը պաշտէին եւ խորհուրդ կը հարցնէին անոնց: Այս հարցուկ – սօսիներէն(*) ոչ մէկ հատ մնացած է այժմ. այլ ոչ – այնքան հեռուէն հոսող Գարասուի մօտ կ'երեւին միայն ուռիներ:

Դէպ ի արեւմուտք Ախուրեանի ափերուն մօտ կան Արշարունիք գաւառին մէջ Երուանդաշատ քաղաքին աւերակները, որ Թուրքերու կողմէ կը կոչուի Գարա – Գալէ (Սեւ բերդ):

Այս քաղաքը, որ Երուանդաքար ալ կ'ըսուէր, շինուած էր Երուանդ Բ. Թագաւորին կողմէ: Նոյն քաղաքին դիմացը՝ Ախուրեանի միւս կողմը Երուանդ շինեց նաեւ Երուանդակերտ քաղաքը՝ ծաղկաւէտ ու զուարճալի հովիտի մը մէջ:

Նոյնպէս Երուանդ Բ. շինած է նոյն գաւառին մէջ Բագարան քաղաքը՝ Երուանդաշատէն 9 քիլոմեդր հիւսիս՝ Ախուրեանի եզերքը:

ԼԻՃԻՆ.— Գազար – չայի հովիտին վրայ հայաբնակ աղքատ գիւղ, որ կը գտնուի 1550 մեդր բարձրութեան վրայ: Ունի չքեղ տեսարան եւ հրաշալի բուսականութեամբ օժտուած անտառ մը, ուր կ'աճին լայնատերեւ փառաւոր կաղնիներ, ոփիներ, գեղեցիկ մասրենիներ: Հողը ծածկուած է հրանունկներով, խոլորձներով, եղեսպակներով եւ մկնականջներով:

ՄԵԾ – ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ.— Փամպակլօռի գաւառին կեդրոնը աւան: Թիֆլիսէն – Աղեքսանդրապոլ երկարող երկաթուղագծին վրայ անտառաշատ ամարանոց, որ ունի առողջարար օդ եւ ջուր: Համբաւաւոր է մեղրը:

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ.— Սիւնիքի (Զանգեզուր) Ծղուկ գաւառին մէջ մեծ գիւղ: Ունի առողջարար օդ եւ ջուր: Համաճարակ գոյութիւն չունի հոն:

Մօտէն կ'անցնի Որոտն (Պազար չայ) գետը, որ սկիզբ կ'առնէ Սիւնեաց Տէվէկէօլ լեռնէն ու մինչեւ Տաթեւ այդ անունով հոսելով՝ կ'անցնի Տաթեւի «Սատանի կամուրջ» անուն բնական կամուրջին տակէն: Այն ատեն կ'առնէ Գափան – չայ անունը, զոր պահելով մինչեւ որոշ հեռաւորութեան վրայ կը փոխուի Բարկուշատի կամ Բերկուշատի, որ իր ձախ կողմէն ընդունելով Հագարու (Աղաւնոյ) գետը, կը թափի Երասխ:

Բնակիչները գաղթած են Խոյէն եւ Սալմաստէն 1829ին:

Այս գիւղը կը յիշուի ԺԳ. դարուն մէջ:

ԴԱՎԱԼՈՒ.— Այրարատայ Ուրծ եւ Արած (Վէտի Բասար) գաւառի գիւղ, Երեւանէն Նախիջեւան տանող ճամբուն վրայ:

Դիրքը դաշտային է եւ երկրագործութեան ու այգեգործութեան նպաստաւոր: Օդը բարեխառն է եւ ջուրը առողջարար:

ԱՆԳԵՂԱԿՈԹ.— Մեծ գիւղ Սիւնիքի Ծղուկ գաւառին մէջ՝ Որոտն գետի ձախ ափին վրայ:

Ժէ. դարուն վերջերը այս գիւղի տանուտէր Մէլիք Շաֆրազի քով հաւաքուեցան (1699ին) Իսրայէլ Օրիի թելադրութեամբ՝ մօտաւոր աւաններու 9 կամ 10 տանուտէրները, Հայաստանը վերականգնելու խորհրդակցութեան համար:

Սիւնիքի պատմական Վայոց ձոր (այժմ Դարալագեազ) գաւառին կեդրոն Քէշիշքէնտ աւանին մօտ կը գտնուի պատմական Թանահատից վանքը:

ՅՈՎՀ. ՊԱՊԷՍԵԱՆ

(Շար.)

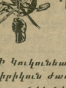
(*) Շքեղ սօսիներ կան Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետութեան (Ռուսահայաստան) Օրտուպատ քաղաքին շուրջ: Անոնցմէ մին որ այդ կողմերուն մէջ ամենահռչակաւորն է, կը բարձրանայ ընդարձակ հրապարակի մը մէջտեղը: Իր բունին շրջապատն է 13 մեդր: Անոր մէջ բացուած խոռոչը կրպակի մը վերածուած է կօշկակարի մը կողմէ: Իսկ իր ճիւղերը շուք կ'ընեն հրապարակին վրայ, ուր կը զովանան քաղաքին բնակիչները:

12 ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ ոստիկանական Ա. ճիւղի տնօրէնութիւնը, համայնավարական փրոփականտ կատարելու համար Պոլիս եկած օտար գործակալներ ձերբակալած է: Ասոնք 12 հոգի եւ ամէնքն ալ պուլկար են:

Այս 12 համայնավարները խոստովանած են իրենց յանցանքը: Ոստիկանութիւնը բոլորն ալ դատարան յանձնած է:

Գաւառ

Յ. Հ. Դ.

Լիոնի Մարզպետ խումբի խմբական ժողովը, այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին գրադարանի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներըվաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբը վաղըՈւրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Զեկուցում շրջ. ժողովի:

ԻՇԽԱՆ.— Այս Շաբաթ իրիկուն, նոյնպէս:

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Նոյն օրակարգերով:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Նոյն օրակարգերով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժէռոմի Վրէժ խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միթիւալիթէի սրահը, 24 rue St. Victor. Նախորդ օրակարգի շարունակութիւն:

ԱՆԻԷՌ-Պուա Քոլոնպի Զէյթուն կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Նոադոյն, Փոթորիկ, Ազատամարտ, Մասիս խումբերը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 345 Ave. d'Argenteuil: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Այրի Տիկին Մաքրուհի Մինասեան, Այրի Տիկ. Մարիամ Երանեան եւ համայն Երանեան ընտանիքը, Այրի Տիկ. Սուլթան Մինասեան եւ զաւակունք (Ռուսիա) եւ պարագաները ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, փեսային, քեռայրին հօրեղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

Պ. ԳԱԼՈՒՍՏ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 30 Օգոստոս Երեքշաբթի օր, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ հանգուցեալին բնակարանը, rue Moulin à Vent, Սարսէլ:

Հաղորդկց.— կառ. տիւ. Նօրէն շոգեկառք առնել 12.18 կամ 1.52 եւ իջնել Սարսէլ Սէն Պրէս:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի սկաուտական խորհուրդը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի բոլոր սկաուտ կամ ոչ սկաուտ եղբայրները, ինչպէս նաեւ Սէն Լուի, Պօմօնի եւ միւս արուարձաններու սկաուտ պատասխանատու խմբապետները, այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Bar de la Poste, 2 rue Colbert, պարտաւորիչ ներկայութիւն: Վերոյիշեալ Թուականէն սկսեալ բոլոր հայ ծնողները կրնան սկաուտ արձանագրել տալ իրենց զաւակները: Դրասենեակը բաց է Երկուշաբթի եւ Շաբաթ օրեր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Շաւարշ Քիպարեան եւ իր մայրը Արշալոյս կը փնտռեն իրենց ազգականները Շապին Գարահիսարցի Վարդանոյշ Շիրինեան, Վարդուհի եւ Աշոտ Պօյաճեան (Թամզարացի), Երանուհի եւ Երուանդ Տէր Մարտիրոսեան (Պօյապատցի), Մարի հաճի Նազելի Շայրեան: Իմացնել Schavarsch kibarian*ի,* Chez Me. Girault, Avigny, Ports sur Vienne (Indre et Loire). France

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. միութեան պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

322՝ ինքնահոս գրիչ, 367՝ ժամացոյց, 147՝ Արաքսի մեծադիր պատկերը, 79՝ մէկ շիշ քոլոնեա, 344՝ Հայաստանի մեծադիր քարտէսը, 188՝ Ապրիլեան եղեռնի գիրքը:

Շահողները դիմեն հետեւեալ հասցէին, Պ. Լեւոն Բոստեանի, Օթօ փողոց, թիւ 3 Բրիսակ:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլօնը սիւր Մէր 31 օգոստ. 932

Այսօր Պուլօնի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մաքրօ (խսկումրու): Տանտիկիններ, օգտուեցէք եւ կերէք հարան եւ մաքրօ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԾՈՎԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏԸ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը կազմակերպած է ընկերահաւաքական ծովային պտոյտ մը դէպի ՍՈՒՐՄԻՈՒ ծոցը, այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն: Կը հրաւիրուին քաղաքի, Պոլ. Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր ընկերները եւ համակիրները:

Գտնուիլ առաւօտուն ժամը 7.45ին Փլաս Փրէֆէքթիւր, առնելու համար 22 եւ 23 թիւ հանրակառքերը:

Ճաշը եւ յոքանքի շապիկ միասին բերել: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անդրէասի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան կողմէ: Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Քլամառի անտառին մէջ (Պաղ աղբիւրին մօտ): Երգ, նուագ, արտասանութիւն, եւայլն:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի:

Մուտքը ազատ է

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարան

1 Bld. du Nord, Le Raincy (S. et O.)

Վարժարանը՝ հայեցի դաստիարակութեան հետ, իր աշակերտուհիներուն կ'ապահովէ միջավայրի համապատասխան ուսում:

Հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուները կ'աւանդուին հաւասար խնամքով: Ուսման բոլոր ճիւղերը կը պահեն իրենց մասնաւոր տեղը:

Աշակերտուհիներու արձանագրութիւնը կը սկսի Օգոստոս 15ին: Նիւթական անձուկ պայմաններու մէջ գտնուողներու զաւակները պիտի ընդունուին իբր կիսաթոշակ:

Պայմաններու համար դիմել վարժարանին Տնօրէնութեան, գրաւոր կամ անձամբ, երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէս օրէ վերջ:

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ներկայացումները

1932 Սեպտեմբեր 17ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին

Société Savantes*ի մէջ* (28 rue Danton)

ղեկավարութեամբ դերասան

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի

ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ

Կը ներկայացուի՝

Բ Ո Ւ Ը

(Դրամ 5 արար)

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ
Թարգմանեց՝ Լ. Շանթ
Բեմի վերածեց՝ Մ. Մարութեան

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բադալ, Պ. Պ. Ա. Կոթիկեան, Սերժ Թորոսեան Ս. Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, Ե. Գրիգորեան, Գազազեան, եւայլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, բոլոր հայկական ճաշարանները, Գրատուն Հրանդ-Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince *եւ լուսանկարիչ* Phébus*ի մօտ:*

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Էժիլ Զօլայի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ:

Երգչուհի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2ին Վիէնի մէջ, Հոկտ. 8ին Լիոնի եւ 8ին Տէսինի մէջ:

Imp. A. DER (Agopian)
7, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

Բ Ո Ւ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Հնձւոր չէ՞ք ուզի, պարոն, — ասաց նա ձեռքը պատռտած գլխարկին տանելով ու մատը դնելով ձիու սանձին:

Պայմանական նշանն էր դա, եւ ձիաւորը որ արտաքուստ մի գիւղական կառավարչի տեսքն ունէր, իջաւ ձիուց ու սանձը ձգեց կենդանու վիզը:

— Ի՞նչ կարող ես անել:

Բոու գլխարկն էր տրորում ձեռքում:

— Խոտ կը հնձեմ, ցանկապատ կը շինեմ, — սկսեց նա ու շարունակեց նոյն եղանակով. — գիշերը ժամը մէկին կլոր նկուղի մուտքին: Հետներդ առէք երկու լաւ ձի ու սայլ: Ես կը լինեմ նկուղում: Բաց ի դրանից կարող եմ եւ հող փորել, պարոն, այլ եւ...

— Լա՛ւ, ինձ միայն հնձւոր է պէտք: Այս կողմերում արդէն աշխատա՞ծ էք:

— Միայն մի անգամ, պարոն: Զմռանաք որ գալու էք լաւ զինուած: Հեծելախումբի կարող ենք հանդիպել: Անտառի արահետովը մի գաք. միւս կողմից աւելի ապահով է: Եթէ լրտեսի հանդիպէք, խօսել պէտք չէ. զարկէք: Կ'աշխատեմ ձեզ գոհացնելու, պարոն:

— Լա՛ւ, բայց ինձ պէտք է փորձառու բանւոր: — Ո՛չ, մանրուք չունիմ:

Նրանց մօտեցել էր մի մուրացիկ քրքրուած չորերով ու սաում էր մի ողորմելի միապաղաղ ձայնով.

— Ողորմեցէ՛ք թշւառ կոյրիս, ի սէր Տիրամօր... Շուտով հեռացէք. մի հեծելախումբ է գալիս այստեղ... Ամենասուրբ կոյս Մարիամ Աստուածածին: Ձեզ են որոնում, Րիվարէց, երկու վայրկեանից այստեղ կը լինեն... Բոլոր սուրբերըձեզ օգնականու պահապան... Շտապեցէ՛ք: Բոլոր անկիւններում լրտեսներ կան: Աննկատ անց կենալ կարելի չէ:

Մարկօնին սանձերը դրաւ Բոուի ձեռքը:

— Շո՛ւտ: Շտապեցէ՛ք կամուրջը ու ձին թողէք: Այնտեղ կարելի է թաք կենալ խրամում: Մենք բոլորս էլ լաւ զինուած ենք ու մի տասը վայրկեան կը պահենք նրանց:

— Ո՛չ, չեմ ցանկանում որ ձեզ բռնեն: Կանգնեցէք շարքով կողքիս ու կարգով կրակեցէք ինձնից յետոյ: Այժմ մօտենանք ձիերին. նրանք կանգնած են ապարանքի սանդուղի մօտ. դանակները պատրաստ պահեցէք: Կը նահանջենք կռուելով: Եւ հէնց որ գլխարկս նետեմ գետին՝ արձակեցէք սանձերը ու ցատկեցէք մօտիկ եղող ձին: Այսպէսով ամէնքս էլ կը հասնենք անտառը:

Այնպէս կամաց ու այնպէս հանգիստ էին խօսում այս բոլորը, որ նոյն իսկ նրանց կից կանգնած մարդիկը չէին կարող երեւակայել, որ խօսակցութիւնը մի աւելի լուրջ բանի մասին է, քան հունձքը: Մարկօնի իր մատակի սանձից բռնած մօտեցաւ կապուած ձիերին. Բոու գնում էր նրա կողքից կաղալով, իսկ մուրացիկը նրանց ետեւից ձեռքը կարկառած ու ողորմելի մուրալով: Միքէլէն մօտեցաւ նրան սուլելով: Մուրացիկը նրան էլ հաղորդեց իրերի վիճակը, երբ անց էր կենում մօտովը, վերջինս էլ գնաց ու հանգիստ իմաց տուաւ իրենց միւս երեք ընկերներին, որոնք ծառի տակ նստած հում սոխ էին ուտում: Երեքն էլ իսկոյն վեր կացան ու գնացին նրա ետեւից: Եւ դեռ ոչ ոք նրանց վրայ ուշ չէր դարձրել, որ եօթն էլ կանգնած էին արդէն ապարանքի սանդուղի մօտ, մի - մի տարճանակ բռնած գաղտուկ ձեռքերնին. իսկ բոլորովին նրանց մօտիկ կապուած էին ձիերը:

— Ոչինչ ցոյց մի տաք, քանի տեղից չեմ շարժւած. — ասաց Բոու ցածր ու հանգիստ: — Կարելի է չճանաչեն մեզ: Երբ ես կրակ տամ, կրակեցէք դուք էլ կարգով: Մի խփէք մարդոց, ջանացէք ձիերը վիրաւորել, որ չկարողանան ետեւներիցս ընկնել: Երեքդ կ'արձակէք, երեքդ կը լցնէք: Այսպէս ուրեմն, երբ գլխարկս նետեմ գետին, էլ ամէն մարդ իր համար: Միայն ոչ մի պայմանով չմնաք:

— Ա՛յ, գալիս են, — ասաց Միքէլէ: Զարմանքի մի յիմար ու միամիտ արտայայտութեամբ Բոուը նայում էր նրանց, մինչդեռ բոլոր ամբոխը մէկանց թողել էր իր գործը:

Տասնեւհինգ զինուած ձիաւորներ դանդաղ մօտենում էին տօնավաճառի հրապարակին: Շատ դժւար էր խիտ ամբոխի միջից առաջանալը եւ եթէ հրապարակի անկիւնների լրտեսները չլինէին, եօթը դաւադիրները հանգիստ կարող էին աչքից կորչել, քանի որ բազմութեան ուշքը զինուորներին էր դեռ: Միքէլէն մօտեցաւ Բոուին.

— Զփախչե՞նք:

— Ո՛չ, լրտեսները շրջապատած են մեզ, նրանցից մէկը ինձ ճանաչեց: Հէնց նոր մարդ ուղարկեց կապիտանին յայտնելու, թէ ով եմ ես: Մեր միակ փրկութիւնը նրանց ձիերը վիրաւորելն է:

— Դրանցից ո՞րն է լրտեսը:

— Որին առաջին հարւածս տամ: Պատրա՞ստ էք բոլորդ: Ճամբան բաց են անում դէպ ի մեզ, վրայ ընկնելու:

— Ճամբից դէն. — գոռաց կապիտանը: — Յանուն Նորին Սրբազնութեան:

Ամբոխը ետ քաշւեց վախեցած ու զարմացած, եւ զինուորները ... ուղղւեցան դէպ ի փոքրիկ խմբ... որ կանգնած էր պալատի առա... ու հանեց տարճանակը բաճկոն... կից ու կրակ արաւ ոչ թէ մօտ... զինուորներին, այլ լրտեսի վրայ... մօտենում էր ձիերին ու այժմ ը... ցած՝ ծոծրակը ծակած: Երկ... հարւածից անմիջապէս յետոյ ... ցին վեց զէնքերն էլ ու դաւադիր... արագ մօտեցան կապած ձիերի...

Հեծելազօրքի ձիերից մէկը եր... ու ընկաւ, նրա ետեւիցն էլ մէկ... րիշը մի սուր խրխինջով: Որից ... վախեցած բազմութեան ճիչ ու ... ղակի միջից հնչեց հրամանատար... պայծ տիրական ամուր ձայնը: Բ... բացրել էր ասպանդակների ... մերկ սուր գլխից վեր բռնած:

— Ետեւի՛ցս, տղէք:

Ցանկարծ ճօճեց թամբի վրայ ... ընկաւ ետ: Բոու կրակ էր արել ... վրայ տեղն ու տեղը սպաննելու ... տաւորութեամբ: Արեան մի փոքր ... սանք վազում էր նրա համազգեստ... վրայից, բայց նա յուսահատ ջանք... անում դեռ իրեն պահելու եւ ... բաշից բռնած պոռաց:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
2 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1972 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՅՈ՛, ԱՅԴՊԷՍ: ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ . . .

Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը ձայնակցելով իր կուսակցութեան կողմէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղուած յուշագրին բովանդակութեան, կը շեշտէ.

— «Այս յստակ եւ արժանապատուութեամբ լի յայտարարութիւնը կը կազմէ Արտասահմանի Հայութեան արդար ու անկորնչելի պահանջներուն հիմը, կը խտացնէ Հայութեան ոգին: Ճիշդ է թէ այսօր կայ Հայաստան մը, որուն շինութիւնն ու զարգացումը ուրախութեամբ կ'ունեցնէ մեր կուրծքերը: Բայց Արտասահմանի հայրենասէր Հայութեան մէջ մէկ հոգի իսկ կարելի չէ գտնել, որ խորհի թէ ներկայ Հայաստանով Թուրքիոյ Հայոց Դատը լուծուած եւ փակուած է: Ճիշդ է նաեւ թէ Հայաստան, իբրեւ անդամ խորհրդային Միութեան՝ հետեւելով սովետներու արտաքին քաղաքականութեան, Թուրքիոյ հետ ուղիղ ու բարւոք յարաբերութիւններ ունի, եւ այս պարագան հարկաւ պէտք է նկատի առնուի Արտասահմանի Հայութեան կողմէ: Բայց այս ալ չի պարտադրեր մեզի որ մենք մոռնանք մեր իրաւունքները, որոնք մեզի միայն չեն պատկանիր, այլ նաեւ մեր սերունդներուն:

Թէ Հայկական Դատը կայ ու կը մնայ եւ պիտի չփակուի, մինչեւ որ արդար կերպով լուծուի, ասիկա կը հաստատեն իրենք իսկ Թուրքերը, ատոր հետապնդման համար շատ անգամ մտացածին ծրագիրներ վերագրելով Արտասահմանի Հայութեան ու ամէն տարի յարձակումներ ընելով անոր վրայ, եւ տարապարտ իրարանցումի մատնուելով, ամէն անգամ որ Հայոց դէմ եղած անիրաւութիւններու եւ Հայկական իրաւունքներու մասին խօսք ու յիշատակութիւն ըլլայ: Եթէ Թուրքեր համոզուած ըլլային թէ իրօք Լօզանի դաշնագրով Հայկական խնդիրը փակուած ու թաղուած է ընդ միշտ, թուրք մամուլը այլ եւս Հայոց մասին խօսք չէր ըներ, այսքան վրդովմունք չէր ցուցադրեր: Հայոց օճիքը կը թողուր եւ հանդարտ ոգւով երկրին ներքին շինութեան վերաբերեալ գործերով ու խորունկ վէրքերով կը զբաղէր: Այդպէս չըներ սակայն, շարաթ չանցնիր որ Հայոց մասին բան մը չըսէ ու չգրէ, ճիշդ պարտական մէկու մը մտայնութեամբ, որ ամէն վայրկեան հոգի ու սրտադողի մէջ է որ պարտատէրը կոկորդէն կը բռնէ եւ իրաւունք կը պահանջէ: («*Պայքար*», 23 *օգոստ.*):

Ո՛վ չպիտի ուզէր երկու ձեռքով ստորագրել այս խելօքիկ խօսքերը, որ ընդլայնումն են յուշագրին հետեւեալ պարբերութեան.

— «Բռնութիւնը չի կրնար իրաւունքը ջնջել... Հայ ժողովուրդը բնաւ չէ հրաժարած եւ երբեք պիտի չհրաժարի իր երկրին եւ իր գոյքերուն վրայ իր ունեցած իրաւունքներէն»:

Այո՛, այդպէս: Եւ սակայն...

Եւ սակայն, ի՞նչ կը բանիք, եղբա՛յր «Պայքար» եւ ընկերութիւն, այդ իրաւունքները արժեցնելու համար:

Այդ նոյն խմբագրականին մէջ է որ կը կարդանք, դարձեալ.

— «Հայկական դատը, մեր իրաւունքները չեն մեռնիր, ցորչափ անոնք կենդանի կը պահուին ու կ'ապրին մեր հոգիներուն մէջ: Մենք այսօր չենք գիտեր եւ չենք ալ կրնար ըսել թէ ե՛րբ եւ ի՛նչպէս պիտի լուծուի Հայկական Դատը, ոչ ալ այդ տեսակ խնդիր մը կրնայ ամէն օր հրապարակաւ յուզուիլ. բայց գիտենք, կը հաւատանք որ պիտի լուծուի: Եւ կը խորհինք թէ Թուրքերն ալ գիտեն որ պիտի լուծուի»:

Թո՛յլ տուէք որ այստեղ բաժնուինք ձեզմէ: Ինչպէս որ դուք ամէն օր կը բաժնուիք մեզմէ, երբ, գոնէ ա՛յս խնդիրը միացեալ ճակատով հետապնդելու միջոցներ կը փնտռենք:

Ապացոյց — այս նոյն յուշագիրը, որ ներկայացուեցաւ առանձին: Բիչ մըն ալ գաղտագողի: Եւ կուսակցութեան մը անունով, մինչդեռ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կուսակցութիւն չի ճանչնար, այլ պետութիւններ եւ ժողովուրդներ, կամ անոնց քաղաքական օրկանները:

Մանրամասնութի՞ւն է այս: Լաւ: Անցնինք բուն հարցին:

Դուք ազգերու պատմութեան մէջ կարդացե՞ր էք ո՛ր եւ է դէպք, որ քաղաքական դատ մը, իրաւունքներ շահուած ըլլան մաղթելով, հառաչելով, յօրանջելով: «Ցորչափ անոնք կենդանի պահուին ու կ'ապրին մեր հոգիներուն խորը»:

Անշո՛ւշտ. բարոյական ազդակն ալ մեծ դեր կը կատարէ: Պէտք է վառ պահել յոյսն ու հաւատքը:

Բայց, այդքանը կը բաւէ՞, իրականութեան վերածելու համար «Մեծ Տեսիլքը»:

Մանաւանդ արդի աշխարհին մէջ, ուր մարդիկ միայն շօշափելով, տեսնելով, լսելով կը հաւատան ո՛ր եւ է բանի:

Ի՞նչ կ'ընէք դուք, կամ ի՞նչպէս կը գործէք, որ հաւատքին հետ գուգընթաց, գործն ալ երեւայ: Գոնէ թեւ տայ, ուժ տայ հաւատքին:

Ո՛ր եւ է տեսիլք — ինչպէս աղջիկ մը — միշտ ալ փախչելու դատապարտուած է, եթէ չբռնես մազերէն:

Ո՞րն է ձեր այն գործը, որ ապացուցանէր թէ իսկապէս բռնած էք Հայկական Դատին մազերէն:

Եւ յետոյ, ինչո՞ւ կը խուսափիք դուք, երբ ուրիշները ամուր բռնած այդ նոյն մազերէն, կ'որոճան, կը տքնին, կը հետապնդեն, գոնէ մազերը ձեռքէ չձգելու համար:

Ինչո՞ւ կը քաշուիք ձեր պատեանին մէջ, երբ հարկ է գործել: Անշուշտ ոչ թէ արկածախնդրութեամբ, այլ դատելով, հաշուելով: Զարն ու բարին կշռելով: Զանազանելով երկրորդականն ու ազդեցիկը: Ամէն պարագայի մէջ, գործելով:

Բոլորն ալ իրենց «հոգիներուն խորը» կը պահեն հաւատքը, — «բռնութիւնը չի կրնար ջնջել իրաւունքը»:

Բայց, քաղաքական կուսակցութիւնները ստեղծուած են գործելու, ճամբայ գտնելու, ոչ թէ բուրվառ շարժելու համար:

Եւ որովհետեւ չափազանց տաժանելի պայմաններու մէջ կը գտնուի Հայկական Դատը, տարրական պայման է որ գործէն համախորհուրդ, ձեռք ձեռքի: Միացեալ ճակատով:

Եթէ այս հիմնական հարցին մէջ ալ միացեալ ճակատ չպիտի կրնանք հաստատել, հոգիները շատ կը ցամքին, որքան ալ «Մեծ Տեսիլքներ» հիւսենք ու պահենք մեր հոգիներուն խորը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՐՊԷՍԶԻ ՉՄՈՌՑՈՒԻ

— :-: —

Օգոստոս 30ին լրացաւ Անդրանիկի մահուան 5րդ տարեդարձը:

Ի՜նչքան արագօրէն կը թաւալին տարիները...

Դեռ առջի օր չէ՞ր որ մեռաւ: Դեռ երէկ չէ՞ր որ փառաւոր թափօր մը կազմուեցաւ Փարիզի պողոտաներուն վրայ, ժան Կուժոնէն մինչեւ Փլաս Թոնֆորտ եւ Փէռ Լաշէզ:

Այո՛, չորս – հինգ տարի անցած է արդէն, եւ հերոսին գերեզմանն ալ՝ մոռցուած:

Անցեալ տարի, առիթ ունեցանք տեսնելու, — չորս փայտի կտոր եւ քար մը՝ իբրեւ գերեզման:

Մխիթարական է որ, այս երկտող լուրը մեծ վրդովում յառաջ բերաւ, եւ այդ օրէն ի վեր միջոցներ կը խորհուին, յիշատակարան մը կանգնելու Անդրանիկի հողաթումբին վրայ:

Մինչեւ իսկ իրար անցած են Սուրիոյ որբերը, եւ «մաքէթ» մը պատրաստած ըլլալով, կ'ուզեն յիշատակարանը շինել եւ ղրկել:

Ապրի՛ք, տղաք: Բայց ինչո՞ւ միայն ձեր ուսերուն իյնայ ամբողջ բեռը:

Ահա Շապին Գարահիսարի եւ Շրջանի «Ռազմիկ» Հայր. Միութիւնն ալ գործի ձեռնարկած է:

Յառաջիկայ Հոկտ. 2ի համար կազմակերպած է թատերական ներկայացում մը, Փարիզի մէջ, հասոյթով յուշարձան մը կանգնելու համար:

Այո՛, այո՛, պէտք է ձեռք ձեռքի տանք բոլորը, որպէս զի անհետ չկորսուի հերոսին դամբարանը:

Որպէս զի մաքրուի, վերջապէս, ամօթ մը, որ շատ երկար տեւեց:

Արդեօք Վառնացի ազնուաշո՜ւք այրին ալ պիտի յիշէ՞, այս առթիւ, որ միայն զօրավարին թեւը մտնելու, անոր փառքով փառաւորուելու համար չէր որ կողակից դարձաւ հերոսին...

ՎԱՀԷ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— :-: —

Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի տնտեսական եւ սեղանաւորական շրջանակները մեծ կարեւորութիւն կուտան այն բանակցութեանց զորս կը կատարէ Անգլիոյ դրամատան տնօրէնը՝ Մ. Նահանգներուն մէջ: Հակառակ պաշտօնական հերքումներուն, իրազեկներ կը պնդեն թէ բանակցութիւններուն նպատակն է կամ միջազգային մեծ փոխառութիւն մը կնքել, պատերազմական պարտքերու խնդիրը կարգադրելու համար, կամ պատրաստել համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովը: Անգլիոյ դրամատան տնօրէնէն զատ, բարձրաստիճան պաշտօնատար մըն ալ Ամերիկա կը գտնուի այս միջոցին, ինչպէս նաեւ Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանը:

Տակաւին չէ ճշդուած թէ՝ Անգլիոյ դրամատան տնօրէնը իր հաստատութեան անունո՞վ կը բանակցի, թէ յանուն անգլ. կառավարութեան:

ԺԱՄԸ 470 ՔԻԼՕՄԵԹՐ

Հազարապետ Տուլիթլ, անդամ Ամերիկայի օդային տորմիղին, ժամը 470 քիլոմեթր արագութեամբ թռիչք մը կատարեց օդանաւով, երեք քիլոմեթր երանկիւն տարածութեան մը վրայ: Այսպէս կոտրած եղաւ ցամաքային օդանաւերու արագութեան մրցանիշը, զոր 1919ին շահած էր փրանսացի Պօնէ (447 քիլոմեթր):

ՄԻԱՅՆ ՀԻՆԳ ՕՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ շաբաթական միայն հինգ օր աշխատանքը հետզհետէ կը տարածուի Անգլիոյ գործարաններուն մէջ:

Պաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն, այժմ 700 հաստատութիւններ, որոնք 140,000 բանուոր ունին, արդէն ընդունած են այս դրութիւնը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋԿՈՏ

Պաշտօնագիր մը յանձնելով Ֆրանսայի, հաւասար իրաւունքներ կը պահանջէ

Ամէն ժամ նոր անակնկալ մը՝ գերմանական ճակատին վրայ:

Պատերազմական նախարարին յօդուածը հազիւ հրատարակուած, ահա իր նոր յայտարարութիւնները, աւելի բացորոշ: Եւ միեւնոյն ատեն, պաշտօնագիր մը՝ ուղղուած Ֆրանսական կառավարութեան:

Պատմենք դէպքերը արագօրէն, եւ կարելի եղածին չափ մանրամասն.—

Այս չորեքշաբթի սկիզբը, գերմանական կառավարութիւնը Պերլինի ֆրանսական դեսպանին յանձնեց խիստ կարեւոր պաշտօնագիր մը: Դեսպանը այդ գիրը անմիջապէս ղրկեց վարչապետ Էռիոյի, որ բրիտանական կղզիները կը գտնուի այս միջոցին:

Բացարձակապէս գաղտնի կը պահուի պաշտօնագրին բովանդակութիւնը: Բայց բոլորն ալ կռահած են անոր իմաստը, եւ տեղեկութիւններ կուտան, քաղելով արժանահաւատ աղբիւրներէ: Իսկ «Ժուռնալ» կը հաւաստէ թէ ամէն գաղտնիք իմացած է, եւ կ'ամփոփէ գերմանական պաշտօնագրին բովանդակութիւնը:

Գերմանիա կը պահանջէ.—

1.— Բարեփոխել գերմանական բանակին ներկայ կարգ ու սարքը, որ հիմնուած է 12 տարուան ծառայութեան վրայ:

2.— Վերահաստատել պարտաւորիչ զինուորութիւնը:

3.— Կազմել իբր **300,000** հոգինոց բանակ մը (այժմ **100,000** է, Վերսայլի դաշնագրով):

4.— Վերահաստատել ծանր եւ շարժական հրետանին:

5.— Հաստատել հրասայլերու կազմակերպութիւն մը:

6.— Կազմակերպել զինուորական կատարեալ օդանաւորդութիւն մը:

7.— Բանալ դպրոցներ՝ զինուորական վարիչներու համար:

8.— Ընդարձակել նաւատորմը, աւելցնելով զրահաւորներ, ընդծովեաներ եւ քարընկէց նաւեր:

9.— Շինութիւն ամրութեանց եւ բերդերու՝ Գերմանիոյ սահմանագլուխներու երկայնքը:

10.— Շինութիւն 35 զինուորական գործարաններու, ռազմանիւթի համար:

Կը հաւաստուի թէ գերմանական կառավարութիւնը այսօր վաղը յայտարարութիւն մը պիտի տայ մամուլին, այս պաշտօնագրի մասին:

Ուրեմն, կարճ խօսքով, Գերմանիան հաւասար իրաւունքներ կը պահանջէ զինուելու, հիմնուելով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 8րդ յօդուածին եւ Վերսայլի դաշնագրին վրայ: Եթէ պետութիւնները չճանչնան այս իրաւունքները, պիտի հարկադրուի ինքն իր գլխուն ձեռնարկել բանակին վերակազմութեան, ամրապնդելու համար երկրին ապահովութիւնը:

Ի՞նչ կ'ըսէ պատերազմական նախարարը

Ինչպէս ըսինք, միեւնոյն ատեն Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը բացորոշ յայտարարութիւններ ըրած է իտալական թերթի մը: Այդ յայտարարութիւնները կը լրացնեն իր յօդուածը, որու մասին տեղեկութիւններ տուած էինք երէկ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի յանձնուած պաշտօնագիրը:

Պատասխանելով իտալական թերթի մը հարցումներուն, Զօր. Շլայխէր յայտարարեց.

— Ազգերու Դաշնակցութեան Յուլիս 23ի որոշումը կ'անհետացնէ ո՛ր եւ է յաւատեսութիւն՝ ընդհանուր եւ անվերապահ զինաթափութեան մը մասին: Զօրեղապէս զինուած պետութիւնները կ'ուզեն պահել իրենց սպառազինութիւնները եւ նոյն իսկ մասամբ աւելցնել զանոնք, մինչդեռ Գերմանիան դատապարտուած է մնալու Վերսայլի դաշնագրով նախատեսուած զինաթափութեան վիճակին մէջ:

Եւ սակայն, կարելի չէ փարիայի մը տեղ դնել 65 միլիոննոց ազգ մը որ այնքան մեծ չափով մասնակցած է աշխարհի յառաջդիմութեան եւ քաղաքակրթութեան: Միւս ազգերուն հետ հաւասար գետնի վրայ գտնուելու պահանջը միայն ազգային պատուի եւ արդարութեան խնդիր չէ, այլ եւ ստիպողական պայման մը՝ խաղաղութիւնը գործնապէս ապահովելու: Պետութիւն մը որ չի կրնար իր քաղաքացիները ապահովել արտաքին սպառնալիքներու դէմ, զարնուած կ'ըլլայ իր սրտէն, եւ ատով իսկ անապահովութեան ազդակ մըն է միջազգային յարաբերութեանց մէջ: Որպէս զի Եւրոպան կարենայ առողջ մարմին մը դառնալ, պէտք չէ անոր հիւանդ եւ տկար սիրտը ճնշել պողպատեայ ծանրութեան մը տակ:

Գերմանիան կը պահանջէ, սկզբունքով, իր զինուորական ուժերուն վերակազմութիւնը եւ վերաբաշխումը, ռազմամթերք, շինութիւն ամրութեանց եւ զէնքերու, — այն միեւնոյն իրաւունքները զորս կը պահանջեն միւս պետութիւնները: Գերմանիոյ ազգային պաշտպանութեան արդի ձեւը, որ կը հարկադրէ արհեստով զինուորներու բանակ մը պահել ամբողջ տարիներ, թէ թոյլ է եւ թէ բաղդատաբար աւելի բազմածախս: Եթէ միւս պետութիւնները չեն ուզեր ընդօրինակել այս դրութիւնը, ինչ որ համաձայն պիտի ըլլար զինաթափութեան համար տրուած խոստումին, այն ատեն բացարձակապէս անհրաժեշտ է որ արտօնեն Գերմանիան՝ բարեփոխել իր բանակը, համաձայն այն մեթոտներուն զորս իրենք իսկ որոշած են, իբրեւ անհրաժեշտ իրենց ազգային ապահովութեան:

Գերմանական բանակը չունի օդանաւ, չունի հրասայլ, չունի ծանր հրետանի, օդանաւերու դէմ գործածելի թնդանօթ: Չունի սուզանաւ, օդանաւ փոխադրող յածանաւեր, մեծ յածանաւեր: Ժընեւի մէջ պաշտպանողական զէնքեր հռչակուեցան այս բոլորը: Առանց այս զէնքերուն, Գերմանիան չի կրնար ապահովել իր ազգային պաշտպանութիւնը: Դարձեալ, ի՜նչ անթոյլատրելի հակասութիւն ամրութեանց խնդրին մէջ: Մինչդեռ Գերմանիոյ մէջ մենք միայն ամէն ամրութենէ զրկուած, քանդուած սահմանագլուխներ ունինք, դրացի պետութեանց մէջ կը տեսնենք ամէնէն արդիական ամրութիւնները, որոնք, շնորհիւ իրենց խոշոր թնդանօթներուն, իրենց հասողութեան տակ կը պահեն գերմանական ընդարձակ սահմանային հողեր: Միւս կողմէ, մենք իւրաքանչիւր տեսակ զէնքի համար ունինք միայն մէկ մասնաւոր գործարան, որ խիստ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՃԱՓՈՆ ՄԻՇՏ ԿԸ ՀՍԿԷ

— :-: —

Ճափոնական երրորդ նաւաբաժինը նորէն նամբայ ելաւ դէպ ի Շանկայ, կեդրոնանալու եւ իր հպատակներուն կեանքն ու գոյքերը պաշտպանելու համար: Միւս կողմէ, փոխադրանաւ մը ղրկուած է 600 զինուորով: Չինական կառավարութիւնն ալ, իր կարգին, որոշած է միջոցներ ձեռք առնել Մանչուրիոյ անկախ պետութեան դէմ, անմիջապէս որ հռչակուի պաշտօնական նանաչումը:

Չինական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ կացութիւնը շատ ծանր է Մուքտէնի մէջ եւ թէ խլրտումներ կան Ճափոնի դէմ: Ջուրի եւ ելեկտրականութեան սպասարկութիւնները չեն գործեր:

× Չինաստան ծրագիր մը պատրաստեց, որուն համաձայն պարտաւորիչ զինուորութիւն պիտի հաստատուի, հետեւողութեամբ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի բանակներուն: Այս ծրագրով, զինուորութիւն պիտի սորվին բոլոր երիտասարդները, ի հարկին գործօն ծառայութեան կոչուելու համար:

× Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կացութիւնը ծանրացած է Շանկայի մէջ: Կը կարծուի թէ Ճափոն վերջնագիր մը պիտի ղրկէ Չինաստանի, նափոնական ապրանքներու դէմ հաստատուած պօյքօթին առթիւ: Չինացիները կը կասկածին թէ Ճափոն միաժամանակ պիտի գրաւէ Թիէնցինը եւ Փէքինը, երբ առիթը ներկայանայ: Ճափոնէն շարունակ ռազմամթերք կը փոխադրուի չինական ափերը:

Մուքտէնի մէջ, աւազակները կը շարունակեն խռովութիւններ յարուցանել Ճափոնի դէմ:

***

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ գործադուլը կը ծաւալի հետզհետէ: Շրջանի մը մէջ, միայն երեք մանածագործարաններ կ'աշխատին, 3000 բանուորներով: Բանուորները կ'աշխատին զանոնք ալ իրենց ետեւէն քաշել: Աշխատողները կ'անարգուին գործարաններէն դուրս ելած ատեն: Գործատէրերը անհաշտ կ'երեւան, առ այժմ, եւ կը գանգատին սէնտիքաներու բռնատիրութենէն, որուն հետեւանքով բազմաթիւ բանուորներ գործը կը ձգեն հակառակ իրենց կամքին: Պլէքպըրնի մէջ գրեթէ բոլոր մանարաններ փակեցին իրենց դուռները, բանուորներու սպառնալիքին տակ: Միայն այս շրջանին մէջ 20,000 հոգի գործադուլ հռչակած են, առանց հաշուելու քանի մը հազար ուրիշ բանուորներ որոնք հացէ զրկուած են, գործերու դադարման հետեւանքով:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԳՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անգլիական թերթերը տեսակ մը վերապահութիւն կը ցուցնեն գերմանական ծանօթ յուշագրին առթիւ: Միայն աշխատաւորական «Տէյլի Հէրըլտ»ն է որ բացորոշ դիրք կը բռնէ, իրաւունք տալով Գերմանիոյ: Բայց խորհուրդ կուտայ որ սպասեն զինաթափութեան խորհրդաժողովին, փոխանակ մինչեւ ծայրը տանելու իրենց պահանջները:

Ուրիշ թերթ մը դիտել կուտայ թէ Գերմանիան արդէն իսկ ապահոված է Անգլիոյ աջակցութիւնը, իր պահանջներու մասին: Թէեւ, պաշտօնական աղբիւրէ կը հերքեն այս լուրը:

«Մորնինկ Փօստ»ի կարծիքով, փրանսական կառավարութիւնը պիտի ընդունի գերմանական յուշագիրը, որոշ վերապահումներով, վիճաբանութեան ենթարկելու համար:

× Վարչապետ Էռիօ եւ միւս բացակայ նախարարները Փարիզ վերադարձան երէկ եւ անմիջապէս խորհրդակցութեան հրաւիրեցին դահլիճը: Վարչապետը մերժեց ո՛ր եւ է յայտարարութիւն ընել:

× Երէկ կէս օրին հրատարակուեցաւ գերմանական յուշագրին բնագիրը, որ տեսակ մը վերջնագրի ձեւ ունի: Բովանդակութիւնը կը համապատասխանէ թերթերու հրատարակած լուրերուն:

"ՄԵԶԻ ՊԱՏՄԵՑԻՆ, ՄԵՆՔ ԱԼ ՀԱՒԱՏԱՑԻՆՔ„

(ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ԼՍԱԾՆ ՈՒ ՏԵՍԱԾԸ)

ԽՄԲ. — Ինչպէս գրեցինք, որբերու երրորդ խումբ մը փախաւ Հայաստանէն, լեռ ու ձոր կտրելով եւ Արաքսը լողալով:

Փախստականներէն չորս հոգինոց խումբ մը իրենց լսածն ու տեսածն է որ կը պատմեն այս թղթակցութեան մէջ:

Մենք 140 երիտասարդ ընկերներ, վեց ամիս առաջ լսելով Հայաստանի մասին տրուած աւետաբեր լուրերը, եւ տեսնելով որ Բարեգործականը իր ծախքով կ'ուզէ ղրկել մեզ, ուզեցինք երթալ մեր սիրելի հայրենիքը:

Դեկտեմբերին նաւ մտանք դէպ ի Ցունաստան: Երկու շաբաթուան ընթացքին Հայաստանի ներկայացուցիչը, Պ. Դանուշ Շահվերդեան ժողովներ կազմակերպելով, առաջարկեց հարցումներ տալ, որպէս զի պատասխանէ:

Հարցուցինք թէ 1. Ի՞նչպէս է տնտեսական վիճակը: Պատասխան, — Բանուոր մը իր փողով եւ պետական գրքոյկով կը ստանայ կօօպերատիւէն իր սնունդը լիուլի:

2. Արհեստները. — Ամէն մասնագէտ իր արհեստին մէջ կը դրուի առանց բացառութեան, որովհետեւ արհեստաւորներու չափազանց կարիք ունինք:

3. Բանուորութեան կեանքը. — Բանուոր մը որ կը ծառայէ պետական գործերուն մէջ, կը ստանայ սնունդի եւ հագուստի բոլոր պակասները լիուլի:

4. Ուսումի հարցը. — Այն ուսանողը որ կ'ուզէ իր ուսումը աւարտել, կը ղրկուի համալսարաններ կամ Մոսկուա:

5. Ամուսնութիւնը. — Եթէ երիտասարդ մը կ'ուզէ ամուսնանալ, ազատ է. կ'ուզես եկեղեցական օրէնքով, կ'ուզես Զակսի միջոցաւ: Իսկ եթէ կ'ուզես ձգել, կը դիմես Զակսին եւ կրնաս ձգել:

6. Բնակարանի խնդիր. — Ամէն չորս անձի կը տրուի մէկ սենեակ:

Եւ այսպիսի շատ մը հարցեր եւ պատասխաններ: Ամէնքս ալ ոգեւորուեցանք: 18 օր մնալէ վերջը, նաւ նստանք: Ճամբան սկսան բանախօսութիւններ ընել, եւ խրախուսել երիտասարդութիւնը: Բանախօսութենէն անմիջապէս յետոյ, ուզեցին 300 հոգիէ բաղկացած խումբ մը նուիրել բոլշեւիկ Հայաստանի կառավարութեան, իբրեւ հարուածային բանուորներ պղնձահանքի գործին: Բայց որբերս բոլորովին դէմ կեցանք, որովհետեւ մեզի խոստացուած էր մեր արհեստներուն մէջ դնել: Պաթումի մէջ, մեզ փանփառով դիմաւորելէ յետոյ, շարեցին բեմին առջեւը եւ բանախօսեցին Բժիշկ Պաղտասարեան Յօկլի նախագահը, Բարեգործականի ներկայացուցիչը: Ըսին թէ՝ դուք արդէն ազատուած էք պուրժուաներու ճիրաններէն եւն.: Գոհեհիկ խօսքեր ըրին Դաշնակցութեան հասցէին:

Հետեւեալ օրը նաւէն իջանք եւ մեզի համար որոշուած հանրակայանները գացինք: Առաջին երեք օրերը լաւ ճաշեր տուին, միսով գետնախնձոր եւ ապուր: Յետոյ մեզ տարին բաղնիք որպէս զի որ եւ է հիւանդութիւն կամ ոջիլ խորհրդային երկիր չմտնէ: Վերջը մեզ լեցուցին ոչխարի վակոններու մէջ, 43 հոգի քով քովի:

Երեք օր այդ վիճակին մէջ մնալէ յետոյ, շոգեկառքը ճամբայ ելաւ դէպ ի Հայաստան: Մենք հացի պակասէն նեղուած, սկսանք գանգատիլ, բայց լսող չկար: Վերջապէս չարչարանքով հասանք Երեւան: Մեզ փոխադրեցին Քանաքեռ: Երեք օր մեզ հիւրասիրելէ յետոյ, ընկեր Արշակ եկաւ եւ ըսաւ. — Տղերք, հիմակուհիմա ձեզ ձեր արհեստները չենք կրնար տալ, որովհետեւ ձմեռ է. պէտք է երթաք մեր բանուորներուն հետ Ղեկրու բանուորութիւն ընէք:

Մենք բոլորովին յուսահատած, հագուստ եւ կօշիկ ուզեցինք, որպէս զի աշխատինք: Զտուին: Մենք ալ չգացինք: Սկսան մեզի կերակուր չտալ նոյն իսկ մեր անձնական փողերով: Վերջապէս գացինք աշխատելու ձիւնին բուքին տակ: Աշխատանքի միջոցին մեր ընկերներէն մէկուն երկու մատները կտրուեցան՝ մատնեմատը եւ ճկոյթը: Ոչ մէկ օգնութիւն ըրին որ ընկերը հիւանդանոց փոխադրեն: Մեր ընկերներէն մէկը այդ ձիւնին բուքին տղան չալկեց եւ 11 քիլոմեդր հեռու, Երեւանի հիւանդանոցը տարաւ: Հիւանդանոցը չընդունեց, որովհետեւ տղան գրքոյկ չունէր: Նոյն իսկ օրավարձը չվճարեցին: Ճիշդ նոյն օրը գործադուլ ըրինք եւ մերժեցինք աշխատիլ: Լուր տուին կառավարութեան որ մարդիկ ղրկեց եւ մեզմէ ոմանք տարին Զանգուի վերեւը, մաս մըն ալ Ժող. տուն: Այնտեղ ալ չտուին մեր արհեստները: Մենք ալ մեր ունեցածները ծախեցինք եւ սկսանք փախչելու ճարը խորհիլ: Բայց մեր գաղթականներու մէջէն 8 տղաներ իրենց գլուխն ունենալով Ցարէթը որ Զեկայի գործակալ եղած էր, մեր ետեւէն ինկած էին, որպէս զի մեզ ձերբակալեն:

Մեր տղաքը վալադ մը գտան, 1200 մանէթ տուին որպէս զի փախցնէ չորս տղաներ: Այդ տղաներն էին Նուպար, Պօղոս, Մասիս եւ Վարդան: Վալադը կը տանի Արաքսի ափը, մտնել կուտայ եւ կը ձգէ Նախիջեւանի բանտը: Միեւնոյն ատեն բանի գրութիւն մը կ'առնէ, որով տղաքը կ'ըսէին թէ մենք Պարսկաստանի հողը անցանք եւ այս վալադը շատ վստահելի է: Մենք ալ չորս հոգի, Ներսէս, Աւետիս, Սուրէն, Յակոբ նոյն մարդուն հետ ծանօթացանք եւ որոշեցինք 200 մանէթ տալով անցնիլ Արաքսը: Մեզ ալ տարաւ Արաքսի ափը եւ ձերբակալել տուաւ, ռուս եւ հայ զինուորներու միջոցով ժամը 1ին: Ժամը 3ին ալ մեզ բանտը դրին: 42 օր չարաչար տանջելէ յետոյ, մեզ թողուցին Նախիջեւանի մէջ: Մեր փողերն ալ չտուին որպէս զի շոգեկառք նստէինք եւ երթայինք Երեւան, քանի որ մէկ օրէն աւելի կենալու իրաւունք չունէինք: Մեզմէ գրաւուած դրամներն էին մէկ անգլիական ոսկիլին, 6 տոլար եւ 105 մանէթ եւ ուրիշ շատ թանկագին իրեր: Ստիպուեցանք ծախել մեր հագուստները Նախիջեւանի մէջ, ճամբու ծախք ճարելու համար: Գացինք ղեկավարներու մօտ գրեթէ վեց անգամ, մեզմէ գրաւուած իրերը եւ փողերը ետ առնելու համար, բայց ոչինչ տուին մեզի, 105 մանէթէ զատ: Յետոյ մեզ ղրկեցին Ժող. տուն, որպէս զի աշխատինք:

Մեզ քաղաքավարի կողոպտելէն յետոյ, վճռեցին չունի պէս թէ գացէք եւ բանուորութիւն ըրէք: Ժող. տուն կ'աշխատէինք մինչեւ ժամը 10, որպէս զի ստանանք 600կրամ հաց, իսկ առտուները ոչ թէյ ու կաթ, ոչ ալ պանիր, այլ չոր հացը կամ գարին կ'այրէին ջուրին գոյն տալու որպէս զի թէյ չինէին: Իսկ ճաշը պատրաստուած էր տաք ջուրի մէջ, այդ ալ ստանալու համար 200—300 անձեր իրար հրելով ջարդելով, կարգի (քուռպա) կը սպասէին: Բանուորներու 100էն 90 դժգոհ էր, բայց ի՞նչ կրնար ընել: Բոլորն ալ ահ ու սարսափի մատնուած են: Շէնքը կը շինուէր չեկիստներու համար: Իսկ բանուորները տախտակէ պզտիկ շէնքերու մէջ կ'ապրէին, 20—30 հոգի միասին, բոլորովին վատառողջ պայմաններու մէջ:

Վերջապէս ձիւղացիի տարազ հագնելով, ճամբայ ինկանք: Մեզ հետապնդեցին, մեկնումը յետաձգեցինք եւ միւս օրը ճամբայ ելանք յաջողութեամբ, հասանք Ջուլֆա, հինգ քիլոմեդր անդիէն անցանք Արաքսը, մեր գոյքերը ձգելով միւս ափը: Եւ եկանք Թաւրիզ, մենք փախստականներս հինգ հոգի, — Վարդան, Հմայեակ, Ուկան, Ազատ (Նուպար) եւ Ներսէս:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՃԳՆԱԺԱՄԸ ԿԸ ՏԵՒԷ

Հակառակ Հուվըրի եւ ֆոն Փափէնի լաւատեսութիւններուն, տնտեսական տագնապը կը շարունակուի մասնաւորապէս Միացեալ Նահանգներուն ու Գերմանիոյ մէջ, եւ ընդհանրապէս աշխարհի բոլոր մասերուն վրայ, ինչպէս կը հաստատէ քաղուածքը, զոր կը կատարենք տեղեկագիրներէն բոլոր երկիրներու տնտեսական կացութեան մասին:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

«Տնտեսական տագնապը փարատած է մեր երկրին մէջ» կը յայտարարէր նախագահ Հուվըր:

Բոլորովին անհեթեթ պիտի ըլլար, սակայն, այս յայտարարութիւնը, եթէ չմատնէր նպատակը, որ է, — վստահութիւն ներշնչել կառավարութեան եւ հանրապետական կուսակցութեան մասին՝ նախագահական ընտրութեանց նախօրեակին: Արդարեւ տնտեսական կեանքի երեւութական վերելքին (boom) ետեւ կը տեսնուի, որ կը նուազի արդիւնաբերութիւնը ճարտարագործական զանազան ճիւղերու, կը շարունակուի հիւանդութիւնը ամերիկեան գիւղատնտեսութեան եւ օր ըստ օրէ կ'աւելնայ թիւը գործազուրկներուն: Ու զարմանք չպիտի պատճառէ, եթէ վաղը սակարանական ասախճանացոյցը, դժուար բարձրացումէ մը յետոյ, յանկարծ իյնայ:

The Annalist Index of Business Activy կը հրատարակէ տեղեկագիր մը, որ ցոյց կուտայ թէ երկաթի եւ պողպատի արդիւնաբերութիւնը հասած է նուազման այն աստիճանին, որ երբեք տեսնուած չէր մինչեւ հիմա: Ու մըտածել, որ ճարտարագործութեան այս ճիւղը առանցքն է երկրին տնտեսութեան: Ջուլարաններու արտադրութիւնը նուազելով հաւասարած էր 1896 տարուան արտադրութեան չափին: Յունիս ամսուան մէջ եւ յուլիսի կիսուն, մարած էին 7 հնոցներ, կ'աշխատէին միայն 46 հնոցներ, որոնք օրական 2,000 տակառաչափ նըւազ կ'արտադրէին: Արտադրութեան նոյն նուազումը մանրաքններու եւ ածխահանքերու մէջ: Հարիւրին 44 համեմատութեամբ նուազած էր նաեւ ինքնաշարժի արտադրութիւնը: Միւս կողմէ աւելցած էին առեւտրական սնանկութիւնները: Ահա ցուցակ մը, որ կուտայ եղերական պատկերը. —

	1932	1931
Յունուար	3,458	3,316
Փետրուար	2,732	2,563
Մարտ	2,951	2,604
Ապրիլ	2,816	2,384
Մայիս	2,788	2,248
Յունիս	2,688	1,993

Կ'ենթադրուի որ յուլիսի սնանկութիւնները աւելի մեծ թիւ մը պիտի կազմեն: Դրամատուներու սնանկութիւնները եւս, հակառակ Reconstruction Finance Corporationի կատարած ճիգերուն, կը գծեն պատկեր մը նոյնքան եղերական: Չիքակոյի մէջ, երկու շաբթուան ընթացքին, 35 դրամատուներ փակեցին իրենց դռները: Սակայն շատ աւելի ահաւոր է գործազրկութեան տագնապը, որ սաստկացաւ մասնաւորապէս վերջին ամիսներուն: Labor Research Association 15 միլիոն կը հաշուէ գործազուրկներու թիւը, եւ 10 միլիոն անոնք, որ շաբաթը քանի մը օր միայն կ'աշխատին: Պէտք է երեւակայել, թէ ի՜նչ մեծ թշուառութեան մատնուած են գործազուրկներու ընտանիքները, երբ չկան նպաստաբաշխ մարմիններ, եւ գթութեան մէկ երկու կազմակերպութիւններ կը յայտարարեն թէ սպառած են իրենց միջոցները:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Նոյնքան եւ թերեւս աւելի ծանր է կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ: Ոչինչ կը փոխէ կացութենէն յայտարարութիւնը, որ ըրաւ ֆոն Փափէն: Այս «փոքրագոյն չարիքը», ինչպէս կ'անուանեն զինք գերման ընկերվարականները, չահելու համար գերման ժողովուրդին համակրանքը, հանդարտեցնելու համար դժգոհները եւ վերջապէս ուզելով ապահովել իր յաղթանակը Հիթլէրեաններուն վրայ, այն յոյսը ներշնչեց թէ կը բաւէ ծրագիր մը մշակել՝ փարատելու համար տնտեսական տագնապը: Ֆոն Փափէն նախ պարծեցաւ, որ Գերմանիա տնտեսապէս արդէն սկսեր է բարգաւաճիլ — շնորհիւ իրեն — Լօզանի համաձայնութեան կնքումէն ի վեր: Սակայն իր կառավարութիւնը, ագատելով հանդերձ պատերազմական հատուցումներու ծանր բեռէն, չկրցաւ տակաւին դարման մը տանիլ գործազրկութեան տագնապին, որ կ'աճի օր ըստ օրէ՝ աւելի եւս նեղելով երկրին վարիչները: Ֆոն Փափէն չուրացաւ տրիկա, ընդհակառակն, խոստովանեցաւ որ գործազրկութեան հարցին լուծումը Գերմանիոյ կենսական եւ գլխաւոր հոգը կը կազմէ:

Ֆոն Փափէն կը խոստանայ շինարարական եւ հողագործական աշխատանքներու մէջ թափել երկրին գործազուրկները: Միւս կողմէ ծրագրած է 400 մարք արժէքով թուղթեր տալ ճարտարագործական հաստատութեանց՝ իւրաքանչիւր գործազուրկի համար, որ աշխատութեան կը կանչուի: Այսպիսով կառավարութիւնը կը խորհի 700,000,000 մարք վարկ մը բանալ գերման ճարտարարուեստին՝ գործի լծելու պայմանով 1,700,000 անգործներ: Այսուհանդերձ իրաւունք կուտայ գործատէրերուն՝ կրճատել ռոճիկները, «բայց ոչ այնքան որ բանուորները օրական ուտելու հաց մըն ալ չվաստկին»: Գործատէրերը, կրճատելով հանդերձ ռոճիկները, աւելի դրամ պիտի վճարեն, քանի որ նոր բանուորներ պիտի կանչեն, հետեւաբար աւելի շատ դրամ պիտի մտնէ ժողովուրդին մէջ, որ, իր կարգին, պիտի սկսի աւելի շատ գնում կատարել: — «Անհրաժեշտ է վերաքննել օրավարձքերը և թոյլ տալ փոքրիկ կրճատումներ ընել: Այս զոհողութիւնը, որ կը պահանջէ կառավարութիւնը, պիտի կրեն առաւելապէս աշխատող բանուորները, բայց ի շահ իրենց ընկերներուն, որոնք անգործ են»:

Այստեղ ֆոն Փափէն չի մոռնար խոստովանիլ, որ անբաւական են գործադրուած եւ ծրագրուած բոլոր միջոցները՝ փարատելու համար գործազրկութեան տագնապը: Այսուհանդերձ վստահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան ծրագրին մասին, որ պիտի գայ, չուտով, աշխատցնելու երկրին տնտեսական մեքենան, աշխատանք եւ բարօրութիւն պարգեւելով ամէնուն: Եւ, ինքնիր մէջ խանդավառուած, Նախագահ Հուվըրի նման, կը յայտարարէ թէ Գերմանիա անցաւ տնտեսական տագնապին նեղ օրերը:

Բոլոր այս ծրագիրները վարկ կը պահանջեն կառավարութենէն: Ու ֆոն Փափէն կը խոստանայ շրջանառութեան մէջ դնել 2 միլիառ մարք: Այդ դրամը, գործազրկութեան եւ ճարտարագործութեան յատկացուած վարկերու ձեւին տակ, պիտի թափուի ազգային տնտեսութեան մէջ: Կառավարութիւնը բանի փոխառութիւն չպիտի ընէ: Մէկ կողմէ պիտի օժանդակէ Պետական Դրամատունը, միւս կողմէ կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ. — Այն տուրքերուն փոխարէն, որոնք կը դժուարացնեն արդիւնաբերութիւնը (շահու եւ փոխադրութեանց վրայ դրուած տուրքեր), պիտի տրուին, 1 հոկտեմբեր 1932էն մինչեւ 1 հոկտեմբեր 1933, հաստատագիրներ (Steueranrechnungsschein), որոնք պիտի ծառայեն վճարելու բոլոր տեսակի տուրքերը 1934—1938 տարուան:

Ի ՊԱՏԻՒ Շ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

— :-: —

Պ. Շահան Պէրպէրեանի Փարիզ ներկայութեան լուրը շուտով տարածուեցաւ, եւ իր նախկին աշակերտները այս բացառիկ պատեհութիւնը օգտագործեցին անմիջապէս: Իրեն ի պատիւ սարքուած երեկոն (26 Օգոստոս) եղաւ անմոռանալի: Եղաւ խորապէս յուզիչ ինչպէս բոլոր այն առիթները, որոնք Հայերուս հակիլ կուտան անցեալի վրայ: Եղաւ լեցուն կարեկցութեամբ կորուած երէկին համար, եւ սիրով՝ նոյն բանին համար:

Պէրպէրեան վարժարանի սաները ունէին իրենց մէկ մէկ ներկայացուցիչը, բայց գրեթէ ամբողջութեամբ ներկայ էր Փարիզ խառնուած յետ-պատերազմեան սերունդը: Այս մեծ տղաքը նայեցան անդրաշխարհէն եկող իրենց դաստիարակին՝ ինչպէս մեծ եղբօր մը, ինչպէս սիրելի ազգականի մը, եւ կարծես չգտնելով ըսուելու բառ մը, սկսան խմբովին երգել դպրոցին «Հայր Մեր»ը: Լռութիւն. հէ՛ք, ...
լռութիւն: Փարիզեան ճաշարա...
այս սրահը յանկարծ այցելութ...
ընդունեց դպրոցին դարաւոր ...
ներուն, որոնց ոսկէ ները խ...
անասելի ողբով մը: Հոլ կար...
քերու եւ հոգիներու մէջ: Խօսք...
շատեր, բայց նոյն իսկ անոնք...
րոնք չունէին բառ, կ'ուզէին ...
բուրել այս վերջին դասաժ...
Մէկը ըսաւ. — Յոգնա՛ծ եմ, ...
եւ ժամը յառաջացած է, ...
ըէ՛ք, կը ժպտիմ:

Ուրիշ մը ըսաւ. — Ես եղա...
նօ, Հօչքիս, Ֆաաման, եւ ուրի...
չափայտերու վրայ, բայց ...
գործ եմ: Սլաք կը դնեմ ու ...
քալեմ: Պէրպէրեանցի եմ:

Կօշկակար մը ըսաւ. — Ո...
մեր երեք սպիտակ պղա...
որոնք մանաւանդ դասի ժա...
կուզային մեր բաց պատու...
րուն մէջ վուվուել, եւ մենք ...
քա՛ն կը ցանկայինք ...
ներկայութեանն իսկ վեր նա...
ու բռնել զանոնք: Ո՞ւր են ...
րեք աղաւնիները, որոնք կը կոչ...
Բարին, Գեղեցիկը, Ճշմարիտը:

Բուռն ծափահարութիւններ...
մը ձեռքեր գիտէին թէ ուր կը ...
նուին աղաւնիները: «Իմ ան...
Հայաստանի արեւահամ բառ...
սիրում»: Արտասանութենէն ...
ընկեր մը երգեց Ֆաէնկին ...
մէկ երգը, եւ օրուան նախա...
Պ. Վ. Թէքէեան որ ներկայ ...
գոյն Պէրպէրեանցին էր, ...
տուաւ դաստիարակին:

Ծանօթ է Պ. Շահանի պ...
սանութիւնը: Բայց ան ճա...
մեղմաձայն զրոյցը որ կը ...
յուզում եւ բեկում՝ ըսաւ շա...
Շատ մը բաներէն կը քաղ...
քանի մը խօսքերը, իմ հա...
ձեւով.

— Սկիւտարի մեր պա...
շէնքը քար ու քանդ եղաւ: Բ...
նոր կայմին վրայէն փրկեցի ...
շակը: Տեսէ՛ք, ծոցս է:

— Երբոր մարդ ստիպուի ...
երկար ատեն նայիլ շէնքի ...
կանոնէն կը տարուի այդ ...
պատուհանները հաշուելու: ...
ջերմութեան եւ օդի ճամբա...
հաշուելու եւ ոչ թէ գոց ...
Այնպէս ալ դուք այժմ նայեց...
նոնց որոնք նոր կենդանութ...
բերեն մեզի: Պէրպէրեանը կը ...
ցնէ նո՛ր սերունդներ:

— Կը յիշէք որ ձեր ատե...
պատժէի այն ուսանողը որ իր ...
սեղանին վրայ կը փորագրէր ...
լիով «կեցցէ՛ Հայաստան»: ...
այդ ուսանողին կը պարտադ...
իր գրասեղանը հետը տանի:

— Պատանիներու յատկ...
դպրոցները երկու տեսակ են: ...
որ բան մը կը սորվեցնեն ...
Ecole Pigierները) եւ անոնք ...
բան սորվելու սէրը կուտան. ...
վերջիններն են միայն որ ...
նան ոգի: Այս վերջին դասու...
պատկանի Պէրպէրեանը: Անոր ...
է որ ձեզ այժմ կը խմբէ եւ կը ...
որ կազմէք Սանուց Միութիւն ...

Կէս գիշերը անցած էր: Բայց ...
տուհանէն ներս մտաւ գիշե...
անսասան մը թեւաւոր, բայց ...
ները չնայեցան անոր: Ճիշդ ...
պէս Daudetի La dern...
Classeին մէջ:

Շ. ...

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ

Անոնք միեւնոյն ատեն հոգ ունեցան աշխարհաբարը զարգացնելու՝ մանաւանդ Ինճիճեան... եւ 1843ին կը սկսէր հրատարակուիլ «Բազմավէպ»ը, արուեստն սկսած է արդէն. Ջախջախեան, Թովմաճեան, կը նպաստեն անոր մեծապէս, մինչեւ որ կը հասնի տիտանը՝ Արսէն Բագրատունին, եւ ապա իր աշակերտը՝ Հիւրմիւզը:

Այս երկուքը կը ստեղծեն Նոր-Գրաբար մը, ազնիւ եւ գեղեցիկ. պիտի ըլլան նոյն իսկ շատեր որ մտածեն թէ յաջողած են անոնք Մեսրոպեան դպրոցին յար եւ նման գրելու: Բայց անոնք երբեք ոչ մէկ փորձ չեն ըրած Եղնիկին նմանելու: Իրենց գրուածքներուն մէջ շատ ու շատ բառեր կան՝ ըսուածքներ կան՝ զորս ի զուր է փնտռել Մեսրոպեան դպրոցին մէջ: Իրենց գրութիւնը բոլորովին ընտրական է. ծծել ամբողջ նախնիքը՝ եւ յետոյ՝ ինչպէս աղբիւրէ՝ բղխել: Անոնց անծանօթ չէն Մեսրոպեան շրջանի անհամեմատ առաւելութիւնները յետագայ դպրոցներուն ու դարերուն վրայ. բայց իրենք հաւատք ունին միեւնոյն ատեն թէ անոնց մէջ ալ միշտ կարելի է բառ մը գտնել գեղեցիկ, յաջող դարձուածք մը. ու զայն կը վերցնեն, կ'իւրացնեն, կ'ազնուացընեն: Արտայայտութեան մասին անոնք կը մտածեն միայն իրենց անձին արտայայտութիւնը տալ լեզուին. ազնիւ հայերէն ըլլայ՝ եւ ըլլայ իրենցը եւ ոչ թէ մուրացածոյ: Եւ երկուքն ալ կը յայտնեն թէ մեծ ճաշակով արուեստագէտներ՝ վարպետներ են: Հայերու մէջ եղա՞ծ է երբեք այնքան թանձր ականջ որ չզգայ քաղցրաձայնութեան, յարմարակցութեան, գիւրութեան այն գգլիչ արտայայտութիւնը զոր տուած է հայերէնը մինչ «Կալիփսէ կայր ի սուգ անմխիթար»...

Աւելի խոստովանած է նոյն ինքն Մատթէոս Գարագաշ՝ Ոսկեդարու քուրմը, Հիւրմիւզի լեզուին ընծայելով ամէնէն քնքուշ ձիրքերը: Ցստակութենէ զուրս, միակ գիծը՝ բայց որ Հիւրմիւզի լեզուին արտայայտութեան ամբողջ նկարագիրը կը կազմէ, անուշ երաժշտութիւն մըն է, հովուերգական, ուրիշ ոչինչ:

Բագրատունին՝ աւելի ծաւալ ունի, աւելի թեւատարածութիւն: Ցստակութիւն, երաժշտութիւն, փոփոխութիւն, զօրութիւն, հարստութիւն, բոլոր այն ձիրքերը վերին աստիճանի եւ շատ համեմատ քանակութեամբ խառնուած՝ ընդելուզուած են իր մէջ: Իր բոլոր գործերը արուեստի արտադրութիւններ են, վրանին տաղանդի կնիքը կրելով: Ինչպէս Եղնիկի լեզուն՝ իր հայերէնն ալ չի զգացներ թէ պզտիկ ազգի մը, դարերով գերի եղած ազգի մը լեզուն է: Իր լեզուն մեծ, յաղթական, տիրող ազգի մը վայել է, Հռոմայեցւոց կամ Անգլիացւոց: Ինք՝ Նոր-Գրաբարեաններու պետը կ'ըլլայ, Ոգին, որուն շուրջը կը շարուին մեծ ու պզտիկ նոր գրաբարագիրներու խումբ մը, իր փառքին պսակը կազմելու համար...:

Ուրիշ արուեստագէտներ, ժողովուրդին ծոցէն ծնած ու հոն ապրած, աւելի լաւ գիտցան թէ ինչ պէտք էր փոխ առնել Նոր-Գրաբարեաններէն աշխարհաբարի համար. բառերու հարստութիւնը, տողերու երաժշտութիւնը, յստակութիւնը, զօրութիւնը: Անոր շունչը առին եւ ձեւերը թողուցին:

Նոր հայերէնը յարմար է հաւասարապէս գիտութեան ու գրականութեան. ունի հարստութիւն, յստակութիւն, զօրութիւն, նրբութիւն, ճկունութիւն, քաղցրութիւն ու գիւրութիւն...

Կը ցաւիմ որ մէջբերումներ պիտի չկարենամ ընել այլեւայլ հեղինակներէ՝ իբր ապացոյց ըսածներուս. մարտ ամսուն խաղացած խաղը՝ եւ երկու անգամ, վասն զի մէկ անգամով զոհ չեղաւ, Աւազ շաբթուն վրայ հասնիլը՝ որ մեր ձեռքէն գրիչը կը գողնայ եւ տեղը ժամակարգութիւնը կը դնէ, ժամանակ չտուին ինծի ընելու ինչ որ կը փափաքէի...,

Մտածեցի ուրիշ բան, կամ ըսեմ աւելի կարճ ճամբան: Թողս՝ իմ մէկ շատ ծանօթ բարեկամս Հ. Տէլիհաճեանի (1) գործերէն պատրաստ կային քանի մը հատ, կարեւորներէն...

Այդ բարեկամը՝ սկիզբէն ջերմ գրաբարեան, բայց ապա դրօշակը դարձուցած՝ ջերմ աշխարհաբարեան, թէեւ շատ չափաւոր կարողութեամբ, բայց անչափելի սիրով առ հայ լեզուն ու գրականութիւնը, քանի մը նախափորձերէ վերջ՝ մտածած է պճնել այդ լեզուն մարդկային մտքի ամէնէն բարձր արտադրութիւններով. ու թարգմաներ...

Կ'երեւայ թէ յաջողած է իր նըպատակին մէջ... եւ ինչո՞ւ չյաջողէր. չէ՞ որ այդ ճակատագրական սիրուն կզզին մէջ էր որ Մխիթար առաջինը կ'ըլլար աշխարհաբարի վրայ ուշ դարձնող, զայն որոշ ձեւի մը դնող, անոր քերականութիւնը շինելով... ու հոն չէ՞ր որ կը փայլատակէր երկրորդ յարութիւնը հին լեզուին՝ լատինախառն պղծութեան դիակնութենէն՝ Բագրատունիի եւ Հիւրմիւզի ձեռքով...

Եւ աշխարհաբարն ալ՝ Մխիթարով սկսած, 1843ին «Բազմավէպ»ով ըստ բաւականին կանոնաւորուած, ձեւ առած. պէտք է այլ եւս զտնուէր մէկը, որ սատուածներուն ալ խօսեցնել տար այն լեզուն:

Գոնէ քանի մը դասատու... կրցող ազգային գրագէտներ... Բէշեան, աշխարհաբարի ... խոյեանը, Արամազդը 1912ին ... գրէր «Ռահվիրայ»ի մէջ.

«... Դիւցազներգութիւնն ... որ երբեմն գրաբարի վեհ... սեփական կազմուածը կը նկա... հիմա զաղտնիք չունի աշխա... բարի համար... Հ. Տէլիհաճեան... րեջան՝ բարեվաստակ վեհա... Մխիթարեանը յաղթականօր... շակեց աշխարհաբարի կար... թիւնը հին դիւցազներգութեա... մէնէն հոյակապ երկերը ... յերէնի վերածելու, յաջորդա... լոյս ընծայելով Հոմերոսի Իլի... նին եւ Վիրգիլիոսի Ենէականի ... խարհաբար տաղաչափեալ ... մանութիւնը, եւ ապացոյցը կա... եալ ընելու համար, աշխարհ... նոյնչափ յաջող թարգմանութի... հրատարակեց նաեւ Դասսոյի ... սաղէմ Ազատեալին...

(7) Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶԻ...

(Շար.)

(1). — Հ. Արսէն Ղազիկեան ինք է՝ ինքն իր անունը չտալու համար:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ԿԱԼԱՑԻ ԴՊՐՈՑԸ

—)(o)(—

Կալացի հայ վարժարանը իր աշակերտութեան թիւով վերջինը կուգայ ռումանահայ թեմի հինգ ազգ. վարժարաններուն մէջ։

Վերջացող դպրոցական տարուան ընթացքին Կալացի ազգ. վարժարանը կը յաճախէին 58 աշակերտ, 23ը մանչ եւ 35ը աղջիկ։

1931—1932 դպրոցական տարուան ընթացքին, դպրոցին պիւտճէն հետեւեալը եղած է.—

Մուտք 193,000 լէյ։

Անկէ զատ Թաղականութիւնը իր սնտուկէն տարեկան 54,000 լէյ վճարած է տնօրէնին՝ որ միեւնոյն ատեն վարած է Թաղականութեան քարտուղարի պաշտօն։ Այս կերպով դպրոցին մուտքն ու ելքը պէտք է հաշուել 247 հազար լէյ։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՑ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

—)(o)(—

Կեսարացիները Հայր. Միութիւն մը ունին Աթէնքի մէջ։

Վերջերս միութեան ժողովը գումարուեցաւ Պիրէսի մէջ, ուր ոչ միայն Պիրէսի անդամները, այլ նաեւ Լիփազմայէն, Գոքինիայէն եւ Սինկրուէն անդամներ փութացած էին։

Ներկաներու միաձայն հաւանութեամբ Զօր. Թորգոմ պատուակալ նախագահ ընտրուած է։

Կազմուած է Տիկնանց օժանդակ յանձնախումբ մը, որ կարճ ժամանակի մը մէջ կլորիկ գումար մը ապահոված է Միութեան։

Այս Միութեան նպատակն է օժանդակել կարօտ անդամ հայրենակիցներու եւ կրթական գործին ուժ տալ վարժարաններու մէջ սաներ որդեգրելով։ Այս գործին համար կազմուած է վարչութենէն անկախ կրթական մարմին մը։

Ընդհ. ժողովին ներկայացուած է Միութեան եռամսեայ հաշուեկշիռը, որմէ կ՚երեւայ 3340 տրախմիի մուտք մը։

Օր առաջ պատրաստուած կոճակներ բաշխուեցան ներկայ անդամներուն։ Նուիրատուներէն այն որ առաւելագոյնը կուտայ, պիտի ստանայ ոսկեզօծ շքադրամ մը, առաջնորդին ձեռքով։ Ընդհ. ժողովին մէջ այս ձեռնարկը 2335 տրախմիի արդիւնք տուած է։ Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի, որուն արդիւնքը լրագրով պիտի յայտարարուի։ Հասոյթը մասնաւորաբար պիտի յատկացուի կրթական գործին։

Բարերար դեր մը պիտի կատարէ այս Միութիւնը, եթէ յաջողի դեռ դուրսը մնացած հայրենակիցներն ալ կապել Միութեան։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Չորլու

— :-: —

«Միլլիյէթ»ի թղթակիցը կը գրէ.—

Չորլուի գաւառին բնակչութիւնը 29,000 հոգի է։ Կեդրոնին, Չորլուի մէջ կան 8,000 հոգի։ Այս գաւառին միակ արտադրութիւնը արմտիքն է, որ աւելի է տեղական պահանջէն։ Մըշակուած դաշտերը նախապէս 500 արտավար էին, բայց կրճատուելով 300 արտավար իջան, որովհետեւ արդիւնաբերութեան ծախքերը աւելցած էին, ընդհակառակն արմտիքի գիները իջած էին, մեքենաշարժ արօրները կը պակսին, մասնաւորաբար անցեալ տարի դաշտամուկերը մեծ վնաս հասցուցած էին։ Այս տարի դաշտամուկ չկայ, հունձքը եւս լաւ է։ Բայց շատ քիչ ցանուած էր։

26 գիւղերու մէջ Օգնութեան Սնտուկներ հիմնուած են։ Պաշտօնէութեան միջեւ ներդաշնակութիւն կը տիրէ։ Շատ մը գիւղեր հեռախօսով կապուած են գիւղախումբի կեդրոններուն եւ Մալկարայի ու Սարայի։

Գաւառապետին նախագահութեանը տակ կը գործէ օդանաւի միութեան մասնաճիւղը։ Մինչեւ հիմա կեդրոն ղրկած են 56,700 ոսկի։ Ասկէց զատ Չորլուի անունով օդանաւ մըն ալ գնած են։ Մասնաճիւղը տարեկան 4—5 հազար ոսկի մուտք ունի, այս տարուանը 7—10 հազար ոսկի կ՚ենթադրուի։

Չորլու քաղաքին չունչ առնելիք միակ վայրը զինուորական պարտէզն է։ Զօրավար Պասրի փաշայի շնորհիւ էր որ շինուեցաւ։ Մասնագէտ ձեռքեր կը զարդարեն ու կը մշակեն պարտէզը, ելեկտրական լոյսերով կը լուսաւորեն գիշերը։

Քաղաքին մէջ ներկայիս կը շինուի մեծ դպրոց մը։ Ամբողջ գաւառին մէջ 16 դպրոցներ կան։ Այն գիւղերուն մէջ, ուր դպրոց չկայ, ընթերցարաններ ալ չկան, այնպէս որ գրել – կարդալ չգիտցողներուն թիւը շատ է։

Քաղաքապետութիւնը 38,000 ոսկի հասոյթ ունի։ Այսուհանդերձ քաղաքապետութեան գործունէութենէն նըշոյլ չկայ։ Չորլու ունի յովատակներու կայան մը։ Ախոռները գեղեցիկ են եւ երկու յովատակներն ալ մեծ արժէք ունին։

Ժողովուրդը եթէ ճոխութեան մէջ չապրիր, կարօտ ալ չէ։ Եթէ անցեալ տարուան բերքը լաւ գինով ծախուած ըլլար, իրական առատութիւն մը պիտի տեսնէր ժողովուրդը։ Այսուհանդերձ գաւառին կացութիւնը գոհացուցիչ է։ Եթէ քիչ մը խնայողութիւն ընեն, կարօտութիւն երբեք չպիտի տեսնուի։ Քանի մը ամիս առաջ Մելեհա Ավնի հանըմ Պոլսոյ մէջ դասախօսութիւն մը տուաւ խնայողութեան եւ տեղական ապրանքներու մասին։ Այդ դասախօսութիւնը, որ ձայնագիր մեքենայով առնուած եւ գաւառները ղըրկուած է, մեծ ազդեցութիւն գործեց այստեղ։

1931ին Չորլու, բաց ի զանազան ապրանքներէ, արտածեց 24,444 քիլօ բուրդ, 5,724 մորթուած գառ, 22,000 քիլօ իւղ, 155,000 քիլօ պանիր, 266,000 քիլօ մածուն, 34,000 քիլօ կարագ։ Այս հաշիւին մէջ չկան արտածուած արմտիքները, ձմերուկները, սեխերը, ողջ կենդանիները։

Չորլու վաճառաշահ ժիր քաղաք մըն է, շնորհիւ իր արտադրութիւններուն եւ արտածումներուն։

Շարքէօյ

— :-: —

Դարձեալ «Միլլիյէթ»ի թղթակցէն.—

Ինչպէս ամէն գաւառական կեդրոնի, նոյնպէս Շարքէօյի մէջ կը տիրէ քօղով ծածկուելու սովորութիւնը, կրօնական մոլեռանդութիւնը։ Քաղաքին փողոցներուն մէջ, չես հանդիպիր կիներու։ Կամաց կամաց հին սովորութիւններէն հրաժարիլը անհրաժեշտութիւն մը դարձած ըլլալով հանդերձ, ոչ ոք կը համարձակի առաջին քայլ առնելու։ Առոր մեղքը այրերուն վրայ կ՚իյնայ։

Շարքէօյի մէջ պակաս չեն խնամութեան եւ խաղամոլութեան դէպքերը։ Քաղաքին մտաւորական դասը, իրարու չհանդուրժելով, մեկուսացած կ՚ապրին։ Այս վիճակը կուսակցական ճակատներու բաժնած է զիրենք, առանց երբեք կառավարութեան քաղաքականութեան միջամուխ ըլլալու։ Դիրքի եւ աթոռի կռիւ պարզապէս։ Սէրպէսթի կուսակցութեան օրով, բաւական վէճեր ու պայքարներ տեղի ունեցեր են այստեղ։ Կրօնական մոլեռանդութեամբ տարուած մարդիկն իսկ քուէ տալու մղած են իրենց կիները։ Եթէ ժողովուրդը Սէրպէսթի կուսակցութեան յարած է, պատճառը այդ կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն կատարած քննադատութիւններն են կառավարութեան դէմ։ Այստեղ երիտասարդական ոչ մէկ ձեռնարկ կայ։ Ժամանակ մը մարզական խումբ մը կազմած են, բայց շուտով լուծուած։

Գաւառակին մէջ կան 17 դպրոց, 38 ուսուցիչ, 826 աշակերտ։ Թէեւ գաւառակին կեդրոնը ունի երկու դպրոց, սակայն պատանիներուն մեծ մասը կը թափառին փողոցներուն մէջ։ «Լոյս» դպրոցին մէջ 3 դասարան պարապ է, մինչդեռ ցաւալի է որ տղաքը հայլազ հայլազ կը պտտին։

Տղաքը փողոցներուն մէջ եւ ամէն տեղ պուլկարերէն կամ յունարէն կը խօսին, ինչ որ կարելի չէ պարտկել մեր ազգային արժանապատուութեան հետ։ Տղաքը մեծ սէր ցոյց կուտան այդ օտար լեզուները խօսելու, որովհետեւ իրենց ծնողքն ալ տունին մէջ կամ շուկային վրայ այդ լեզուներով կը խօսին։ Եթէ այժմէն միջոցներ ձեռք չառնուին, ամբողջ Շարքէօյ շուտով յունարէն կամ պուլկարերէն պիտի խօսի բոլորովին։ Մեծամասնութեամբ գաղթական են կամ փոխանակուած ժողովուրդէն։

Տնտեսական կացութիւնը կայուն է։ Ոչ շոգենաւ կը հանդիպի, ոչ ալ որեւէ ուրիշ փոխադրական միջոց կը տեսնուի։ Տեղւոյն արտադրութիւններն են.— ծխախոտ, արմտիք, քթան, թուզ, մինչեւ կէր, քաշէր պանիր, խոզակ, խաղող, հաւկիթ, նուշ, ծիրան եւ մեծ քանակութեամբ սերկեւիլ, սալոր, բուրդ, հրաշալի ձէթ, ձիթապտուղ, ձուկ։ Դժբախտաբար արտածումը դժուարութիւններ կը ներկայացնէ եւ կարելի չըլլար օգտուիլ, Մէկ պալեա ծխախոտը մէկ լիրա կը ծախեն։ Սէյրի Սէֆայինի շոգենաւերը Պոլիսէն գալով Շարքէօյ կը հանդիպին, բայց վերադարձին չեն հանդիպիր, այլ Գարապիղայէն կ՚անցնին։ Ու տեղւոյն բերքը կը փտի տեղւոյն վրայ,

Այսպէս անցեալ տարի 300,000 քիլօ ծխախոտ մթերանոցներուն մէջ մնաց։ 1929ին տարուան ծխախոտներուն հետ։ Քիլօն 5 ղրուշի կը ծախէ տեղացին։

Ամէն տեսակ արտադրութիւն ունի գաւառակը։ Սակայն շոգենաւերուն ծախքը այնքան սուղ է, որ անդամալոյծ դարձեր է Շարքէօյ։

Ցորենը տեղական բերք ըլլալով հանդերձ, հացը թէ սուղ է, եւ թէ գէշ տեսակ։ Երկիրը ոչխարի շրջան ըլլալով հանդերձ, ձմեռը միս չես գտներ։ Գաշգավալն ու գաշէրը տեղական ապրանք ըլլալով հանդերձ, ուտելու բախտ չես ունենար։ Լաւ բամպակ կուտայ գաւառակը, բայց սուղ է։

Շուշմայ, եգիպտացորեն, անիսոն առատ է։ Լաւ հացը 8,5 ղրուշ, կարագը 80-100, ձէթը 50, գառան միսը 40, կաթը 10, ոչխարի կաթը 15, իւղոտ պանիրը 25-35 ղրուշ, հաւկիթը 35 փարա, հաւը 15-30 ղրուշ, ածուխը 1-2, փայտը 40։ Ձուկն ու միսը համեղ են։ Տեղւոյն հաւերու տեսակները վատթարացած են։ Կ՚աշխատուի զարգացնել ճագարաբուծութիւնը։

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՍ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ

Թուրք եւ ռուս մասնագէտները որոնք Ինկիւրի կը գտնուին, քննութեան ձեռնարկած եւ այցելած են կարգ մը գործարաններ եւ Առեւտր. Սենեակը։ Իզմիրի ռուսական հիւպատոսին, Իզմիր Փալասի մէջ ի պատիւ իրենց տուած թէյասեղանին մասնակցած են կուսակալը, Խալք կուսակցութեան պետը, տնտեսական գործավարութեան ներկայացուցիչները։

Խորհրդային հիւպատոսը, սեղանի սկիզբը բանախօսութիւն մը ըրած է, բացատրելով թէ Թուրքեւռուս բարեկամութիւնը դիպուածական բան մը չէ, այլ պատմական եղբայրութիւն մըն է եւ երկու երկիրներու քաղաքական, ընկերային եւ ամէն մարզի մէջ գործակցութիւնը շատ օգտակար պիտի ըլլայ։

"ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻ,,

Յառաջիկայ հոկտեմբերին լոյս կը տեսնէ Երիտասարդ Հայուհի ամսաթերթը, ամբողջովին նուիրուած հայ կիներու զարգացումին, յառաջդիմութեան եւ իրենց սեռին յատուկ հարցերու։

Երիտասարդ Հայուհին պատեհութիւն պիտի տայ հայ կիներուն որոնելու այն բոլորը, որ կրնայ հայ կնոջ գիտակցական դիրքը բարձրացնել նախ հայ ազգին յետոյ քաղաքակըրթուած ազգերու մէջ։

Ամսաթերթը պիտի ունենայ գրական, գեղարուեստական, ազգային, գիտական եւ առտնին բաժիններ, ու անոր էջերէն պիտի խօսին ոչ միայն իրական մտաւորական կիներն, այլ նաեւ առաջինի տանտիկինները։ Թերթը մասնաւորապէս հիւրընկալ պիտի ըլլայ նոր սերունդներուն պատկանող կին գրողներու։ Մտքի եւ հոգիի մշակոյթը նպատակակէտն է Երիտասարդ Հայուհիին։

Նկատելով որ այս ձեռնարկով կուգանք տեղ գրաւել քաղաքակրթուած ազգերու յառաջդիմասէր կանանց կողքին, լիայոյս ենք որ Երիտասարդ Հայուհին բոլոր հայ կիներու գուրգուրանքին եւ քաջալերանքին առարկան պիտի դառնայ։

Այս ձեռնարկին իրական յաջողութեան համար հարկ է վճարումները ընել կանխիկ եւ կանոնաւոր։ Իւրաքանչիւր հայ կին որ կը բաժանորդագրուի կամ բաժանորդներ կը գտնէ, ծառայած կ՚ըլլայ իր դատին եւ աջակցած իր սեփական յառաջդիմութեան։

Հիմնադիր տնօրէն
ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆ ՍԵԶԱ

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.— Սուրիա եւ Լիբանան 2 սուր. ոսկի տար., Ամերիկա 2 տոլար, Արտասահման 50 ֆրանք։

Հասցէ. — **Mme. SIRAN SEZA c/o Dr. V. Potoukian, Rue Clémenceau, BEYROUTH (Liban)**:

ՄԱՄՈՒԼ

"ՀԱՅԱՍՏԱՆՃԻՈՒԹԻՒՆ,,

— :-: —

«Ցուսաբեր» խմբագրականի մը մէջ այսպէս կը բնորոշէ «Հայաստանցի»ներու հոգեբանութիւնը (23 օգոստ.).

— «Քանի որ կողմնակից էք նէրգաղթին, ուստի եւ պէ՛տք է սուտք. պէ՛տք է խաբէք ընթերցողը, ճերմակը՝ սեւ եւ սեւը ճերմակ ցոյց տալով անոր...

Այս է թաքուն իմաստը այն մեղադրանքներուն, որ մեր դէմ կ՚ուղղուին փախստականներու գրութեանց հիւրընկալումին առիթով։

Որովհետեւ հաւատք չկայ Հայրենիքի վրայ՝ որ ոյժ ունի իր մէջ դէպի իրեն քաշելու իր զաւակները, երբ մինչեւ իսկ ամբողջովին վէրքերով պատած է, ուստի բոլոր հայաստանճիները իրենց յոյսը դրած են սուտի վրայ՝ որ ոյժ ունի իր մէջ երբեմն ամէնքը, յաճախ՝ շատերը, իսկ տեւաբար՝ որոշ քանակութեամբ մարդիկ մոլորանքի մատնելու։

Որովհետեւ հաւատք չունին Գաղափարի վրայ՝ որ ոյժ ունի իր մէջ զանգուածները խանդավառելու, զանոնք մինչեւ իսկ մահուան առաջնորդելով, ուստի բոլոր «հայրենասէր» փարիսեցիները իրենց յոյսը կապած են հացին ու վայելքին՝ բարոյականով Թոյլերն ու կորովով անարիները դէպի իրենց քաշելու համար։

Եւ որովհետեւ սարսափ կը զգան ճշմարտութենէն, ուստի եւ իրենց բովանդակ էութեամբ փարած են սուտին՝ անոր մէջ գտնելով ապահովագոյն կռուանը իրենց գոյութեան։

Ի՞նչպէս ապականեցին մեր կեանքը եւ ի՞նչպէս պղծեցին ամէն նուիրական սրբութիւն։

Պէտք չէ՛ ցոյց տալ հայրենիքի վէրքը՝ որովհետեւ Հայը կը խորշի անկէ եւ այլեւս հայրենիք չի դառնար։

Պէտք չէ՛ խօսիլ հարազատ ժողովուրդի կարօտութեանց մասին, որովհետեւ այդ կարօտութիւնները ոչ թէ Հայը կը քաշեն դէպի հայրենիք, այլ անկէ կը վանեն զայն։

Հայրենիք ու ցեղային երազ,— հինցած գաղափարներ են ասոնք. զանգուածները դէպի տուն պէտք է քաշել յանուն հացի ու վայելքի, ինչպէս որ կ՚ընէին հին Հռոմի մէջ, անոր բարքերու վատասերման շրջանին։

Եթէ քայքայած է հայրենիքը՝ զայն կո՛ւշտ պէտք է ցոյց տալ. եթէ վիրաւոր է, պէտք է քօղարկել վէրքերը. եթէ տժգոյն է՝ պէտք է սնգուրե՛լ դէմքը, եւ եթէ արցունք ունի աչքերուն՝ միշտ ժպիտ պէտք է ցոյց տալ անոր վշտահար ու դալուկ դէմքին։

ՉԵ՞Ս ՍՏԵՐ,— ուրեմն դէ՛մ ես ներգաղթին, ուրեմն կ՚ատես հայրենիքդ։

ԿԸ ՍՏԵ՞Ս,— ուրեմն կողմնակից ես ներգաղթին, ուրեմն կը պաշտես հայրենի տունդ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆՃԻՈՒԹԻ՛ՒՆ, — ի՜նչ զազրելի բառ, ի՜նչ զարշելի արհեստ»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 30 Օգոստ.— 1924ին, Պոլսէն Լիոն հասած Հ. Մ. Ը. Մ.ականները եւ հիմը դրին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին, որ քանի մը տարի լաւ գործունէութիւն ունեցաւ եւ կազմեց սկաուտական եւ ֆութպոլի խումբեր։ 1926ի ղործադրկութեան հետեւանքով, անդամներուն մէկ մասը դէպի գիւղերը քաշուեցան, իսկ դրօշակի վէճերը կը քայքայէն մասնաճիւղը։

Այս քաոսային վիճակը կը տեւէ մինչեւ 1930 սեպտեմբեր, երբ քանի մը վառվռուն երիտասարդներ, նոր եռանդով մը կը սկսին գործի եւ կ՚որոշեն անպայման վերակազմել մասնաճիւղը։ Անմիջապէս կ՚ընտրեն վարչութիւն մը, հետեւեալ անդամներով.— Եդուարդ Սալմաստեան, Յակոբ Սիւզմէճեան, Արտաշ Գապայեան, Ազատ Պալեան, Նիկողոս Փարթուզալեան, Գէորգ Պէրպէրեան։

Այս առժամեայ վարչութիւնը անմիջապէս շփման մէջ կը մտնէ Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութեան հետ եւ կը վաւերացուի կառավարութենէն։ Յետոյ կ՚որոշէ մասնակցիլ օտար խումբերու ախոյենական մրցումներուն, ապահովելով իրենց Տէսինի մասնաճիւղին գաշտը։

Այս նախնական շրջանին, մասնաճիւղը կ՚ունենայ 15ի չափ անդամներ 18-22 տարեկան։ Շուտով թիւը կը բարձրանայ 30ի։ Կ՚ունենան ամէն շաբաթ իրենց հերթական ժողովները։ 1930 դեկտեմբեր 28ին կը կատարեն իրենց բացման հանդէսը, դժբախտաբար մասնաճիւղը չի գիտեր իր արժանի քաջալերութիւնը, օրուան տագնապին հետեւանքով։

Նախկին վարչութենէն իբրեւ գոյք կը փոխանցուինն 10 ֆանէլա, 8 վարտիք եւ 7 զոյգ գուլպայ։ Դրամական փոխանցում չէ եղած. հակառակ որ իրենց դրամարկղին մէջ կար պատրաստ գումար 500 ֆր.։ Ունեցած են երկու ֆութպոլի խումբ, ասոնց կօշիկը, գուլպան եւ հանդերձեղէնը հայթայթած են տղաքը իրենց անձնական միջոցներով։

Ախոյենական խաղերու մասին գրուած է օրը օրին, ուստի զանց կ՚առնեմ։

Աթլէթիզմի գետնի վրայ ալ ունեցած է փայլուն արդիւնքներ։ Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպած ողիմպիական խաղերուն (Տէսին-Վիէն-Լիոն մասնաճիւղերու միջեւ) Լիոնը իր մարզիկներուն թիւով, թէ անոր տարած յաղթանակով առաջին տեղը գրաւած է։

Հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն, Հ. Մ. Ը. Մ. կը շարունակէ իր ճամբան, միակ նպատակ ունենալով մարզել հայ պատանին ֆիզիքական, բարոյական ու տոհմային առողջ դաստիարակութեամբ։

Մ. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ [40]

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ)

Հայաստանի Բնական եւ Խաղաղական

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ՑՈՅՑ ՏՈՒՈՂ ՔԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԻՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐ	ՆՈՐ ՎԻՃԱԿՆԵՐ
1. ԲԱՐՁՐ – ՀԱՅՔ	
Ա. Դարանաղի	Կամախ, Գուրուչայ
Բ. Աղիւծ	Ռաֆանիէ, Շէյրան
Գ. Մնձուր (Մզուր)	Օվաճըք
Դ. Եկեղեաց	Երզնկա
Ե. Մանանաղի	Մամախաթուն, Լէզքի, Թուզլաթէբէ
Զ. Դերջան	Տէրճան, Պայպուրդ
Է. Սպեր	Իսպիր, Պայպուրդ
Ը. Շատգոմք	Զօրմէլի, Մասատ
Թ. Կարին	Էրզրում, Օվա
2. ՉՈՐՐՈՐԴ – ՀԱՅՔ	
Ա. Խորձեան	Քղի
Բ. Հաշտեանք	Ճապաղջուր, Կինճ, Զիկտէ
Գ. Պաղնատուն	Արղնի
Դ. Բալահովիտ	Բալու
Ե. Մեծ Ծոփք	Հայնի, Հազրոյ, Լճէ, Խուլփ, Մուֆարղին
Զ. Փոքր Ծոփք	Չմշկածագ, Խոզաթ
Է. Հանձիթ	Խարբութ
Ը. Դորէք	Չնքուշ, Ջերմիկ
Թ. Դէգիք	Ակլ
3. ԱՂՁՆԻՔ	
Ա. Արզն	Խարզան, Ծարզան
Բ. Նփրկերտ	Բշերի
Գ. Քեղ	Ռնտուան
Դ. Կեթիկ	Տիարպէքիր արեւելեան
Ե. Տատիկ	Տատիկ
Զ. Ազնուաձոր	Կիւզէլտէրէ, Կեցան
Է. Խերխեթք (Սերխեթք)	Սղերդ
Ը. Գզեղ	Մոտկան
Թ. Սալնաձոր	Պիթլիս
Ժ. Սասունք	Սասուն, Մոտկան
4. ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ	
Ա. Խոյթ	Խոյթ, Բռնաշէն
Բ. Ասպակունիք	Շատախ Մշոյ, Գաւառ Սասնոյ
Գ. Տարօն	Մուշ, Զուքուր
Դ. Արշամունիք	Վարդով, Գոյնուկ
Ե. Մարդաղի	Խնուս
Զ. Դասնաւորք	Թէքման, Շուշար
Է. Տուարծատափ	Կէօֆուռ, Խալեաչ
Ը. Դալար	Անթափ (Թութաք)
Թ. Հարք	Պուլանըգ Վերին
Ժ. Վարաժնունիք	Լէզ, Աներ, Խանդըքէզ
ԺԱ. Բզնունիք	Ախլաթ վանայ, Ալճավազ
ԺԲ. Երեւարք	Կարճկան
ԺԳ. Աղիովիտ	Փատնոց
ԺԴ. Ապահունիք	Մալազկերտ
ԺԵ. Կորի	Ախլաթ Մշոյ
ԺԶ. Խորխոռունիք	Ալճավազ
5. ՄՈԿՔ	
Ա. Իշայր	Սպարկերտ
Բ. Միւս Իշայր	Կարկառ, Խիզան
Գ. Իշոց գաւառ	Հերուն, Խօրօզ, Նըզար
Դ. Առուենից Ձոր	Արեւմտեան Մոկս
Ե. Միջա	Բերվարի
Զ. Մոկք Առանձնակք	Արեւելեան Մոկս
Է. Արքայից գաւառ	Շիրվան
Ը. Արքասովիտ	Շիրվան
Թ. Ջերմաձոր	Շատախ վանայ
6. ԿՈՐՃԱՅՔ	
Ա. Կորդուք	Նորդուզ
Բ. Կորդիք Վերին / Գ. Կորդիք Միջին / Դ. Կորդիք Ներքին — Տմորիք	Տեհ
Ե. Այտուանք	Զախու
Զ. Այգառք	Ամադիա
Է. Մոթողանք	Պէթէլշէպապ
Ը. Որսիրանք	Ճուլամերկ
Թ. Կարապունիք	Զալ, Տոխուպ
Ժ. Ճահուկ	Ջեւոյ, Օռոմար
ԺԱ. Փոքր – Աղբակ	Գեաւեռ

(Շար.)

ՅՈՎՀ. ՊԱՊԷՍԵԱՆ

կանոններու ենթարկուած է եւ իրաւունք ունի տարեկան անանշան քանակու-թեամբ զէնքեր միայն արտադրելու: Իսկ ընդհակառակն, մեր սահմաններէն անդին, կը տեսնենք զինուորական հզօր ճարտարագործութիւններ, պաշտօնական թէ անհատական, որոնք ոչ միայն զէնք եւ ռազմանիւթ կը հայթայթեն իրենց բանակին եւ նաւատորմին, այլ եւ շահեր կ'ունենան զէնքի առեւտուրէն, մինչդեռ Գերմանիոյ արգիլուած է զէնք արտածել:

Կա՛մ այս սեղմումները պէտք է գործադրուին բոլորին համար, եւ կամ պէտք է ջնջուին Գերմանիոյ համար ալ:

Եթէ չընդունուին մեր այս պահանջները, Գերմանիան պիտի քաշուի զինաթափութեան խորհրդաժողովէն: Եւ այն ատեն Գերմանիան պիտի հարկադրուի ազգային միջոցներով ապահովել իր պաշտպանութիւնը:

Ի՞նչ կ'ըսէ Ֆրանսայի վարչապետը

Պ. Էրիօ գերմանական պաշտօնագիրը ստանալէ անմիջապէս յետոյ, յայտարարեց թէ ուշադրութեամբ պիտի քննէ զայն եւ անմիջապէս նախարարական խորհուրդին պիտի յանձնէ: «Գերմանական պահանջը տեղի պիտի տայ միջազգային խորհրդակցութեանց: Ցետոյ կը տեսնենք: Ֆրանսայի հանրային կարծիքը եւ կառավարութիւնը պիտի պահեն իրենց պաղարիւնը, ինչպէս ըրին Ժընեւի եւ Լօզանի խորհրդակցութեանց ատեն:

Ի՞նչ կը խորհին Գերմանիոյ մէջ

Գերմանական պաշտօնագրին յանձնումը խոր տպաւորութիւն գործեց ամբողջ երկրին մէջ, մանաւանդ որ, ամէն բան գաղտնի պահուած էր եւ բոլորին ուշադրութիւնը կեդրոնացած՝ ներքին քաղաքականութեան վրայ: Շատեր կը զանգատին որ գաղտնիքը երեւան ելած է Փարիզի մէջ, մինչդեռ կը յուսային քանի մը օր պահել, վճռական պահու մը մէջտեղ հանելու համար: Գերմանական պաշտօնագիրը սովորաբար յանձնուած դիւանագիտական ծանուցագրի մը հանգամանքը չունի, այլ կը ներկայացնէ «գերմանական տեսակէտին ամփոփումը՝ իրաւունքներու հաւասարութեան մասին»:

Գերմանական թերթերը կը շարունակեն յուզումնալից յօդուածներ հրատարակել, ապացուցանելու համար թէ ամէն Ֆրանսացի, վեցէն մինչեւ քսան տարեկան, քաղաքացիական եւ զինուորական ամուր կրթութիւն կը ստանայ, մինչդեռ Գերմանիան զրկուած է ամէն իրաւունքէ: Ասոր դիմաց, Ֆրանսացիները կ'ըսեն թէ Հիթլէրեան շարժումը 450,000 զինուոր կը համրէ, իսկ Պողպատեայ Սաղաւարտի կազմակերպութիւնը 800,000 մարզուած զինուոր ունի, առանց հաշուելու մարզական եւ զինուորական ընկերութեանց անհամար անդամները:

Ց. Գաւառ

Հ. Դ.

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ Սագօ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլորընկերներըայսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբըայսօրՈւրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Զեկուցում շրջ. ժողովի:

ԻՇԽԱՆ.—ՎաղըՇաբաթ իրիկուն, նոյնպէս:

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Նոյն օրակարգերով:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Նոյն օրակարգերով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժէռոմի Վրէժ խումբի ընկերական ժողովը վաղըՇաբաթ իրիկուն ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին ընկ. Ծառուկեանի խանութը: Կը խնդրուի Լիոնի եւ շրջանի պատգամաւորներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն: Օրակարգ՝ զեկոյց շրջ. ժողովի մասին եւ կոմիտէի ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին:

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միւթիւալիթէի սրահը, 24 rue St. Victor. Նախորդ օրակարգի շարունակութիւն:

ԱՆԻԷՌ-Պուա Քօլոմպի Զէյթուն կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Եռագոյն, Փօթօրիկ, Ազատամարտ, Մասիս խումբերըայսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 345 Ave. d'Argenteuil: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ.

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Կարելի է նախօրօք բաժանորդագրուիլ: Դիմել գրօշակի հասցէով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԾՈՎԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏԸ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը կազմակերպած է ընկերահամակրական ծովային պտոյտ մը դէպի ՍՈՒՐՄԻՈՒ ծոցը, այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն: Կը հրաւիրուին քաղաքի, Պուլ. Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր ընկերները եւ համակիրները:

Գտնուիլ առաւօտուն ժամը 7.45ին Փլաս Փրէֆէքթիւր, առնելու համար 22 եւ 23 թիւ հանրակառքերը:

Ճաշը եւ յոքանքի շապիկ միասին բերել: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անդրէասի եւ Շրջ.Հայր. Միութեան կողմէ: Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Քլամառի անտառին մէջ (Պաղ աղբիւրին մօտ): Երգ, նուագ: արտասանութիւն, եւայլն:

Փօրթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 89 եւ իջնել վերջաւորութիւն:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի:

Դաշտահանդէս

Կազմակերպուած Սեւ. Դաւրայի Հայրենակցական միութեան կողմէ

Այս Կիրակի Մէօտօնի անտառին մէջ

Շոգեկառք առնել Էնվալիտէն եւ իջնել Մէօտօն-վալ-Ֆլօրի, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն մինչեւ ժամը 3: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

Ընտանեկան դաշտահանդէս Տէսինի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Տէսինի ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի: Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Տէսինահայութեան ծանօթ սովորական կամուրջէն վերջ: Խմբերգ Կոմիտաս երգեխո երգչախումբի կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Գ. Մելքոնեանի, ընտիր ճազ-պանտ ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. Խտիկեանի: Կը մասնակցին Լիոնի «Հայ արի»ներու գայլիկները եւ սկաուտները: Ձրի պիւֆէ: Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԻԼԻԱԲՆԱԿ Պոլսեցիներու Միութեան մայր դիւանը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ տարեկան ընդհ. ժողովին որ պիտի գումարուի վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին Canebière, Grand Café Noaillesի մէջ: Օրակարգ՝ վարչութեան եռամսեայ հաշուետուութիւն, վարչութեան տարեկան ընդհ. տեղեկագիր եւ հաշուետուութիւն ըստ ծրագիր-կանոնագրի ներկայ վարչութեան հրաժարում եւ նոր ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը ինչ որ ըլլայ մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սարգսեան, Գ. Պ.— 105:

Տէսին, Գործ.— 410:

Սարգսեան, Օ. Ա.— 140:

Սարօեան, Գ. Մ.— 70:

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 1 սեպտ. 932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնորսավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր: Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը:

Imp. A. DER (Agopian)

7, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Սպաննեցէք այդ կաղ սատանին, եթէ կենդանի բռնել կարելի չլինի: Դա Րիվարէզն է:

— Շո՛ւտ, ինձ նոր ատրճանակ, — ասաց Բոռ իրեններին, — եւ ճամբի ընկէք:

Նետեց գլխարկը: Ծիշդ վայրկեանն էր, կատաղած զինուորների սուրերը փայլփլում էին արդէն բոլորովին մօտիկ:

— Թողէ՛ք զէնքերը:

Ու կարդինալ Մօնտանէլլին յանկարծ երեւաց կռուողների մէջտեղում, եւ զինուորներից մէկը պոռաց սարսափահար.

— Ձերդ Սրբազնութիւն, Աստուած իմ, կը սպաննեն ձեզ:

Մօնտանէլլի մի քայլ աւելի մօտ եկաւ ու կանգնեց Բոռի ատրճանակի բերնին:

Հինգ դաւադիրները արդէն ձիու վրայ էին ու քշում էին բլրոտ ճամբով: Մարկօնին ցատկեց իր մատակի նիւսը: Խթելու վայրկեանին նայեց ետ, ստուգելու համար, թէ պէտք չէ Բոռին իր օգնութիւնը: Ձին նրա ձեռքի տակն էր ու մի վայրկեանից նա ազատ կը լինէր: Բայց երբ դուրս եկաւ կարմիր վերարկուով կերպարանքը, Բոռ յանկարծ ետ նահանջեց ու ատրճանակը բռնած ձեռքը իջաւ ցած: Այդ վայրկեանը վճռեց ամէն բան: Իսկոյն շրջապատեցին նրան ու գետին գլորեցին: Մի զինուորի սուրի հարուածովը զէնքը դէն էր շպրտել: Մարկօնի մտրակեց ձին: Հեծելազօրքի սմբակների ձայնը լսում էր իր թիկունքին, եւ անօգուտ էր սպասելը, որ իրեն էլ բռնեն: Թամբի վրայ երբ ետ դարձաւ, որպէս զի մի վերջին անգամ կրակ անի ամէնից աւելի մօտ եկող զինուորներին, տեսաւ որ Բոռը արիւնաթաթախ դէմքով ընկած էր ձիերի, զինուորների ու լրտեսների ոտքի տակ: Լսեց յաղթողների վայրի հայհոյանքը եւ յաղթանակի ու կատաղութեան ճիչերը: Մօնտանէլլին չնկատեց, թէ ինչ կատարուեց: Իջաւ սանդուղից ու ջանք էր գործ դնում հանդստացնելու յուզուած ամբոխը: Երբ ծռել էր վիրաւորուած լրտեսի վրայ ամբոխի աղաղակը սոփեց գլուխը բարձրացնելու: Զինուորները անց էին կենում հրապարակի միջով, քաշ տալով իրենց ետեւից Բոռի ձեռքերից կապուած թոկը:

Նրա դէմքը անկենդան էր դրեթէ՝ իր կրած տանջանքից ու սպառումից, դժուարութեամբ ջանք էր անում շունչ քաշելու: Բայց նայեց կարդինալին ու գունաթափ շրթունքների միջից ժպտալով շշնջաց.

— Շ—շնորհաւորում եմ, ձ—ձերդ սրբազնութիւն:

. . . .

Հինգ օր յետոյ Մարտինին հասաւ Ֆլօրի: Ստացել էր Ջեմմայից փոստով մի կապ տպուած շրջաբերականներ: Պայմանաւորուած նշանն էր դա մի որ եւ է ծայրայեղ դէպքի, եւ յիշելով պատշգամբի վրայ Բոռի հետ ունեցած խօսակցութիւնը, իսկոյն գլխի ընկաւ, թէ ինչ էր պատահել: Ճամբին ջանք էր գործ դնում իրեն համոզելու, որ Բոռին մասնաւորապէս ոչինչ պատահած լինել չէր կարող եւ որ յիմար բան էր այդ տեսակ մի ջղային ու քըմայքոտ մարդու մանկական սնահաւատութեանը կարեւորութիւն տալը: Բայց որչափ ուժեղ պայքարում էր այդ մտքի հետ, այնքան աւելի ամուր էր ենթարկւում:

— Ենթադրում եմ բանն ինչ է. անշուշտ բռնել են Րիվարէզին: — Ասաց նա մտնելով Ջեմմայի սենեակը:

—Ձերբակալուել է անցած հինգշաբթի Բրիզիկէլում. յուսահատօրէն պաշտպանւում է, վիրաւորում է կապիտանին ու մի լրտեսի:

— Դիմադրութի՛ւն ու զէնքով.վատ է:

— Միեւնոյն է: Արդէն այնպէս է կտրուած նրա անունը որ մի աւելորդ հարուածով դրութիւնը չի փոխուի:

— Ի՞նչ կ'անեն նրան ձեր կարծիքով:

Ջեմման գունատուեց:

— Կարծում եմ — ասաց նա. — որ պէտք չունինք նրանց անելիքին սպասելու:

— Ուրեմն կարծում էք, կարող ենք այնպէս սարքել որ փախչի:

— Պարտաւո՛ր ենք:

Շուռ եկաւ ու սկսեց սուլել, ձեռքերը մէջքին դրած: Ջեմման չէր խանգարում նրա մտածումը: Նստել էր անշարժ, գլուխը դրած աթոռի թիկունքին ու աչքերը յառած հեռուն անթարթ ու դրամիկ: Երբ նրա դէմքը այդ արտայայտութիւնն էր ստանում, նա նմանում էր Դիւրէրի «Տխրութեանը»:

— Դուք տեսա՞ք նրան. — հարցրեց Մարտինի կանգ առնելով մի վայրկեան:

— Ո՛չ, հանդիպելու էինք այստեղ յաջորդ առաւօտը:

— Այո՛, միտքս է: Ո՞ւր է այժմ:

— Բերդը: Խիստ հսկողութեան տակ, եւ ինչպէս ասում են, շղթայուած:

Մարտինի արհամարհանքի մի շարժում արաւ:

— Է՛, այդ մէկ է: Լաւ աղոցին ոչ մի շղթայ չի դիմանայ: Միայն թէ վիրաւորուած չլինի:

— Կարծեմ, այնքան էլ չէ վնասել ձերբակալելիս: Բայց ճշմարիտը դեռ չգիտենք: Կարծում են ամէնից լաւ է հարցնենք Միքէլէին: Ներկայ է եղած ձերբակալմանը:

— Ինչպէս է որ նրան էլ չեն բռնել: Մի՞թէ ձգել փախել է, վտանգի մէջ թողնելով Րիվարէզին:

— Իր մեղքը չէ. կռուել է բոլորի ... միւսների հետ ու բառացի կատարել, ինչ որ պայմանաւորուած էին եղել: Այդպէս էլ արել են բոլորը: Միայն մէկը նրանցից մոռացել է ... վերջին վայրկեանին ամէն բան, կամ ... խախտել է: Ինքը Րիվարէզը: Այդ ... ինչ որ մի անհասկանալի բան ... Սպասեցէք մի վայրկեան, կանչեմ Միքէլէին:

Ելաւ սենեակից ու վերադարձաւ Միքէլէի ու մի լայնաթիկունք ... ցու հետ:

— Մարկօնին է. — ասաց նա: ... Դուք լսած էք նրա մասին. մաքս... ներից մէկը: Հէնց նոր է եկել ... դուցէ կարողանայ մի որ եւ է նոր ... մեզ հաղորդել: Միքէլէ, աhա Ջեմմա... Մարտինին, որի մասին խօսել եմ ... Պատմեցէք նրան ինչ կատարուել է ... աչքի առաջ:

Միքէլէն մի կարճ հաշիւ ներկայ... ցրեց հեծելախմբի հետ իրենց ... ցած բաղխման մասին:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
3 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1973 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՊԱՀՈՎԵԼ «ԱՆԿՈՐՆՉԵԼԻ»Ն

— «Մենք այսօր չենք գիտեր ու չենք կրնար ըսել թէ ե՛րբ եւ ի՛նչպէս պիտի լուծուի Հայկական Դատը, ոչ ալ այդ տեսակ խնդիր մը կրնայ ամէն օր հրապարակաւ յուզուիլ, բայց գիտենք, կը հաւատանք որ պիտի լուծուի»:

Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթն է որ կը գրէ այս խօսքերը, իր ծանօթ խմբագրականին մէջ, որուն մասին խօսեցանք երէկ:

Իսկ իր ամէնէն զօրաւոր փաստն այն է թէ՝ «Թուրքեր ալ գիտեն որ պիտի լուծուի: Ինչպէս ըսինք, եթէ այդպէս չըլլար, այնքան չէին վրդովուեր Հայկական Դատի խօսքէն ու յիշատակէն»:

Ուրեմն, ռամկավարները կ'ապրին հաւատքով, մերժելով գործը: Ո՛ր է աշխատանք:

Բարի քրիստոնեաներու պէս, անոնք ջերմապէս կը հաւատան թէ «Հայկական Դատը պիտի լուծուի»:

Արդ, բարի քրիստոնեաները իրենց հաւատքին կը միացնեն գործն ալ, եկեղեցիներ շինելով, խունկ ծխելով, աղօթքներ կատարելով, Թափօրներ կազմելով, քարոզ տալով: Նոյն իսկ փողոցներուն մէջ Աստուածաշունչ ծախելով:

Մեր խելօքիկ ռամկավարները այս բոլորէն ո՞րը կ'ընեն, յանուն Հայկական Դատի:

Մենք չենք պահանջեր որ մխրճուին վտանգաւոր գործերու մէջ: Շատ փափուկ են իրենց սիրտերն ու ձեռքերը, եւ իրաւունք չունինք աւելին պահանջելու:

Ամէն մէկը՝ իր խառնուածքին ու կարողութեան համաձայն:

Բայց, ի՞նչպէս պիտի ապացուցանեն թէ գոնէ անկեղծօրէն կը հաւատան մեր Դատին յաջողութեան, երբ նոյն իսկ չեն ընդունիր թէ «այդ տեսակ խնդիր մը կրնայ ամէն օր հրապարակաւ յուզուիլ»:

Մանաւանդ որ, իրենք ալ կ'ընդունին թէ «Հայաստան, իբրեւ անդամ Խորհրդային Միութեան՝ հետեւելով Սովետներու արտաքին քաղաքականութեան, Թուրքիոյ հետ ուղիղ ու բարեկամ յարաբերութիւններ ունի»:

Բայց, միեւնոյն ատեն կը չեչտեն թէ՝ «այս ալ չի պարտադրեր մեզ որ մենք մոռնանք մեր իրաւունքները, որոնք մեզի միայն չեն պատկանիր, այլ նաեւ մեր սերունդներուն»:

Միջանկեալ ըսենք թէ՝ ռամկավարներուն համար համարձակ նորութիւն մըն է այս յայտարարութիւնը, որ կը նշանակէ թէ կրնանք անկախ գործել, արժեցնելու համար մեր իրաւունքները:

Աւելի լաւ, եթէ խորհրդային իշխանութիւնն ալ ուժ տայ: Կամ գոնէ չխանգարէ:

Այս բացորոշ յայտարարութենէն յետոյ, ռամկավարները անշուշտ չեն կրնար պահանջել որ Երեւան ինք ստանձնէ Հայկական Դատին հետապնդումը:

Ուրեմն, արտասահմանի հայ ժողովուրդին կ'իյնայ տէր կանգնիլ իր արդար իրաւունքներուն:

Իսկ ռամկավարներն ալ մէկ մասնիկն ըլլալով այդ ժողովուրդին, պարտաւոր են խորհիլ, աքնիլ, գործակցիլ բոլորին հետ:

Արդէն առած են քայլ մը — եթէ չենք սխալիր, առաջինը՝ տասը տարիէ ի վեր — յուշագիր մը ներկայացնելով Ազգերու Դաշնակցութեան:

Կը նշանակէ թէ՝ չեն խուսափիր «արկածախնդրութիւններէ», եւ գործ կը համարեն մինչեւ իսկ աղերսագրի մը մատուցումը:

Այն ատեն, ինչո՞ւ կէս ճամբան մնալ, եւ չմասնակցիլ նաեւ ուրի՛շ գործերու: Բարոյական, ֆիզիքական կամ տնտեսական:

Եւ ինչո՞ւ յամառիլ մեկուսացեալ գործունէութեան մէջ, երբ գիտենք որ ոչ միայն բոլոր քաղաքական հոսանքներու եւ կազմակերպութեանց, այլ եւ ամբողջ հայ ժողովուրդի համերաշխութեան եւ գործակցութեան պէտք ունինք, ելք մը գտնելու համար:

«Անկորնչելի»ն ամէն բանէ առաջ աշխատանք եւ յարատեւութիւն կը պահանջէ:

Հաւատքն ու մաղթանքը յետոյ կուգան: Հաւատքն ու մաղթանքը՝ տունը մնացած անկարներուն:

Բոլորս ալ հաւատք պիտի ունենանք: Մանաւանդ խանդավառութիւն:

Բայց հաւատքը ինքնիրմով չապրիր: Հող ու ջուր կ'ուզէ, ինչպէս ծաղիկը: Այլապէս՝ կը թօշնի, կը կռնծի, ուրիշներու փողփողուն, հրաշէկ արեւուն տակ:

Աշխատանք եւ յարատեւութիւն — հող ու ջուր — ոչ միայն այս կամ այն հոսանքին, այլ բոլորին համար: Բոլոր ճիգերը միացնելու, ձեռք ձեռքի կապելու պայմանով:

Այլապէս, տասը տարի չանցած, երազի մը կը վերածուի «Մեծ Տեսիլք»ն ալ, բոլոր «անկորնչելի»ներով:

Այնքան տարրական խնդիր մըն է այս որ, մենք հրապարակային վիճաբանութիւնն ալ աւելորդ պիտի համարէինք, եթէ ռամկավար թերթերը խուսափէին միամիտ արտայայտութիւններէ:

Գործ կայ բոլորին համար ալ: Աւելի քան երբեք ժամանակ է միացեալ, կուռ ճակատ մը կազմելու Թրքական ճակատին դէմ, որ կը զօրանայ ու կ'ընդարձակուի յարաճուն թափով մը:

Ճակատ կազմել՝ չի նշանակեր պատերազմ յայտարարել: Չպիտի կորսնցնենք չափի զգացումը, գերագնահատելով մեր ուժերը:

Բայց, մենք պէտք ունինք յենարաններու եւ գործի: Պարտաւոր ենք հակազդել Թրքական դաւերուն, եւ օգտագործել բոլոր միջոցները, յիշեցնելու, արծարծելու, արժեցնելու համար մեր պահանջները:

Ու չպիտի վարանինք «ամէն օր հրապարակաւ» յուզել զանոնք, եթէ ոչ ուրիշ բանի, գոնէ հաւատքը վառ պահելու համար:

Հակառակ պարագային, ե՛ւ յուշագիրը, ե՛ւ «Պայքար»ի խմբագրականը եւ ուրիշ սրտառուչ արտայայտութիւններ կը դառնան տխուր հեգնութիւն: Կամ ամառնային երազ: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

...ԿՐՆԱՆՔ ՀԱՆԳԻՍՏ ՔՆԱՆԱԼ

Արտակարգ աշխուժացում՝ հակապատերազմեան պայքարի հայկական ճակատին վրայ:

«Խումբ մը Փարիզահայերու» ձեռնարկէն յետոյ, ահա վերջինը,— հակապատերազմեան ճակատ մը... Իթալի թաղամասին մէջ:

Մեր ձեռքն անցած հայերէն թռուցիկի մը մէջ կը կարդանք.

— *«Փարիզի մէջ կազմուեցաւ նաեւ հայկական կեդրոնական նախաձեռնարկ կոմիտէ, որուն հրատարակած կոչը ինչպէս Ֆրանսայի բոլոր հայկական կեդրոններու, այնպէս ալ մեզ մօտ իր արձագանգը տուաւ: Իթալիի աշխատաւորները արդէն կազմած են նախաձեռնարկ կոմիտէ մը, որ ակտիւ կերպով աշխատանքի լծուած է»:*

Առիթը՝ Ամսթէրտամի համաշխարհային —բոլշեւիկեան— համագումարն է (27 օգոստոս), ուր շանթեր տեղացին պատերազմին դէմ: Ափսո՜ս որ Հայոց ազգը բաժին չունեցաւ այդ համագումարին մէջ:

Թռուցիկն է որ կը մատնանշէ.

— *«Մեզ մօտ հայ ազգայնական կազմակերպութիւններն ու անոնց մամուլը մեղապարտ լռութիւն կը պահեն այս հսկայական շարժման մասին: Պատերազմի, եւ այն ալ հակախորհրդային պատերազմի համար գիշեր ցերեկ երազող մեր արկածախնդրական չէֆերը չեն որ կողմնակից պիտի ըլլան պատերազմի դէմ պայքար մղելու եւ արձագանգեն հակապատերազմեան համաշխարհային համագումարին: Անոնք, ինչպէս 1914-ին, պատրաստ են իմպերիալիստական «մենծ» պետութիւններուն համար հայ աշխատաւորները թնդանօթի միս պատրաստել նոր կամաւորական խումբեր կազմելով»:*

«... Մենք կոչ կ'ընենք մեր շրջանի հասարակական կազմակերպութիւններուն, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի, Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան, Դաշնակ Ազբիւր Սերոբ խումբի անդամներուն, որպէս զի անՀապաղ գան միանան այս ընդհանուր շարժման, որ նպատակ ունի պայքարիլ գերազանցապէս աշխատաւորութեան սպառնացող պատերազմին դէմ, պաշտպանելու համար Խորհրդային Միութիւնը ու Խորհրդային Հայաստանը»:

Այս բոլորէն յետոյ, մեզի կը մնայ հանգիստ քնանալ:

Արթո՜ւն է Իթալիի հակապատերազմեան վաշտը:

Այս թռուցիկն ալ իբրեւ օրօր մեր գլխուն:

ՎԱՐԱԶ

Թուրքերը կը սպաննեն

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՆԱՑԱԾ ՀԱՅ ՄԸ ՈՒ ԿԸ ԿՈՂՈՊՏԵՆ 50,000 ՈՍԿԻԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Տիգրանակերտցի երիտասարդ մը, Խոսրով Սմսարեան (Տէլի Մխցանց թոռը), տէր՝ մետաքսի զանազան գործարաններու, յաջողած էր, շնորհիւ իր թուրք ընկերակիցներուն, գաղթականութեան միջոցին Տիգրանակերտ մնալ:

Զինադադարէն յետոյ երբ Հայերը կրկին ձեռք կ'առնեն գաղթականի ցուպը, Խոսրով, որ արդէն տիրացած է մօտ 50 հազար հնչուն ոսկիի հարստութեան մը, դարձեալ կը մնայ Թուրքիա ու կը շարունակէ նոր հարստութիւններ դիզել: Բայց Թուրքերը կը նախանձին անոր փայլուն վիճակին ու կը վնռեն զայն եւս վերցնել մէջտեղէն: Ու այսպէս ասկէ վեց ամիս առաջ, առանց որ եւ է պատճառի, զայն ձերբակալելով մօտ երկու ամիս Տիգրանակերտ բանտարկելէ յետոյ, կը ղրկեն Էնկիւրի: Ամիս մը եւս հոն արգելափակելէ վերջ, զայն ճամբայ կը հանեն Տիգրանակերտ վերադարձնելու համար, բայց իր տեղը չհասած, խժդժօրէն կը սպաննեն:

Խոսրովի մայրը, որ Հալէպ եկած է, կը պատմէ թէ Թուրքերը իր տղուն սպանութիւնը հաղորդելէ ետք, կողոպտած են անոր ամբողջ հարստութիւնը եւ զինքը դուրս ձգած գրեթէ մերկ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ընդհանուր մտահոգութիւն Գերմանիոյ պահանջներուն առթիւ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, գերմանական կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ իր յուշագրին բնագիրը, որ երկուշաբթի օր յանձնուած էր Պերլինի ֆրանսական դեսպանին:

Յուշագիրը կը բաղկանայ վեց մեքենագիր էջերէ, որոնց երեքը կը պարզեն սպառազինութեանց հաւասարութեան սկզբունքը: Իսկ վերջին երեք էջերը, որոնք առանձին պաշտօնագիր մը կը կազմեն եւ խմբագրուած են շատ չափաւոր եւ փափկանկատ լեզուով, կը շօշափեն այն զինուորական խնդիրները զորս Գերմանիա կ'ուզէ կարգադրել Ֆրանսայի հետ համախորհուրդ, զանոնք զինաթափութեան խորհրդաժողովին տանելէ առաջ:

Յուշագիրը չի պարունակեր ո՛ր եւ է թուանշան կամ ցուցմունք՝ գերմանական բանակին վերակազմութեան համար: Նախ եւ առաջ կը պարզէ թէ՝ Ժընեւի խորհրդաժողովին ձախողումէն յետոյ, գերմանական պատուիրակութեան դրած խնդիրը կը պահէ իր ամբողջական ուժը: Ճիշդ ատոր համար ալ, կառավարութիւնը յարմար կը դատէ կէս — պաշտօնապէս բանակցիլ Ֆրանսայի հետ, համաձայնութեան մը յանգելու համար: «Ֆրանսական կառավարութիւնը տրամադի՞ր է այդպիսի համաձայնութեան մը յանգելու: Եթէ այո, այն ատեն Գերմանիա իրեն կը վերապահէ յառաջիկային իմացնել անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութեանց, որպէս զի այս վերջինները կարենան միջամտել բանակցութեան, իրենց յարմար դատած պահուն»:

Յուշագիրը յետոյ կը շօշափէ կարգ մը իրաւական խնդիրներ, կը պարզէ թէ Գերմանիա ի՛նչ կը հասկնայ զինուորական իրաւունքներու հաւասարութիւն ըսելով: Կը բացատրէ թէ երբ ընդհանուր զինաթափութիւնը յաջողի, Գերմանիան պատրաստ է նըկատի առնելու իւրաքանչիւր պետութեան մասնաւոր պայմանները, մեկնակէտ ընդունելով գերմանական սպառազինութեանց արդի վիճակը: «Բայց, Գերմանիա չի կրնար, ո՛ր եւ է պարագայի մէջ, գոհանալ այն արդիւնքով որ առաջարկուեցաւ իրեն Ժընեւի մէջ: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է սպառազինութեանց կրճատման հիմք մը գտնել եւ ապահովել բոլոր պետութեանց պաշտպանութիւնը: Գերմանիան կրնայ հրաժարիլ միւս պետութեանց համար արգիլուած զէնքերէն, բայց ստիպուած է պնդել որ ինքն ալ իրաւունք ունենայ սպառազինուելու այն բոլոր զէնքերով որ արտօնուած են միւսներուն: Աշխարհը հասած է այնպիսի կէտի մը ուր Գերմանիոյ զինուորական հաւասարութեան խնդիրը չի կրնար առկախ ձգուիլ: Հետեւաբար, կառավարութիւնը անկեղծօրէն կը յուսայ թէ Փարիզի կառավարութիւնը պիտի հաւանի բանակցութեան մտնել իրեն հետ, ցանկալի նպատակին հասնելու համար:

Այս յուշագիրը հաղորդուած է նաեւ միւս պետութեանց: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Գերմանիա կ'առաջարկէ որ ընդհանուր զինաթափութիւնը կատարուի երեք յաջորդական հանգրուաններով, որոնց առաջինին չպիտի մասնակցի Գերմանիան: Պերլին կը պահանջէ որ գերմանական բանակին արդի կարգ ու սարքը փոխուի, եւ փոխանակ 12 տարուան զինուորութեան, հաստատուի չորս կամ վեց տարուան պարտաւորիչ զինուորութիւն: Կը պահանջէ նաեւ արդիական միջոցներով օժտել իր բանակը, ունենալ օդային տորմիղ, հրասայլ, ծանր հրետանի, բերդեր շինելու եւ 33 զինագործարաններ պահելու իրաւունք, մարտանաւեր. : Հեծելազօրք չեն ուզեր, որոշած ըլլալով ջնջել զանոնք:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ ընդհանուր մտահոգութիւն կը տիրէ այս պահանջներուն առթիւ:

Արտակարգ ժողով Փարիզի մէջ

Վարչապետ Էռիոյի վերադարձէն անմիջապէս յետոյ, հինգշաբթի օր, արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ դահլիճը, խորհրդակցելու համար գերմանական յուշագրին վրայ:

Մասնաւորապէս նկատի առնուեցան յուշագրին քաղաքական հետեւանքները, Գերմանիոյ վերազինման պահանջին առթիւ:

Վարչապետը յետոյ տեսակցեցաւ Փարիզի անգլիական դեսպանատան գործակատարին հետ, եւ անոր յանձնեց յուշագրին մէկ պատճէնը: Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի խորհրդակցին, ճշդելու համար իրենց դիրքը այս յուշագրին, ինչպէս եւ Գերմանիոյ պատերազմական նախարարին դրած պահանջներուն հանդէպ: Վարչապետը մերժեց ո՛ր եւ է յայտարարութիւն ընել թերթերուն, եւ բաւականացաւ ըսելով. «Պիտի խօսիմ, երբ ժամանակը գայ»:

Ի՞նչ կը խորհին Անգլիոյ մէջ

Անգլիոյ համար անակնկալ մը չեղաւ գերմանական յուշագիրը, բայց մեծ հետաքրքրութիւն շարժեց: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ մեծ զգուշապահութիւն կը տիրէ, բայց յայտնի է որ չեն ախորժած խնդրին արծարծումէն: Մամուլը ընդհանրապէս կը խուսափի խորհրդածութիւններէ, տեսակ մը սրտնեղութիւն մատնելով: Նոյն իսկ պաշտօնական շրջանակներու մէջ անպատեհ կը համարեն Գերմանիոյ ձեռնարկը եւ կը քննադատեն անոր գործելու մեթոտը: Արտաքին նախարարը անմիջապէս իր քով կանչեց Լոնտոնի գերմանական դեսպանատան գործակատարը եւ անոր յանձնեց ծանուցագիր մը, որով դիտել կուտայ թէ՝ Յունիս 25էն ի վեր ո՛ր եւ է խօսակցութիւն կամ թղթակցութիւն չէ եղած Լոնտոնի եւ Պերլինի միջեւ, սպառազինման իրաւունքի հաւասարութեան մասին, հետեւաբար գերմանական կառավարութիւնը իրաւունք չունէր յայտարարելու թէ Անգլիոյ հաւանութիւնն ստացած է այս մասին:

Հակառակ այս բոլորին, զարմանալի չպիտի ըլլայ, եթէ Անգլիան ալ մխրճուի բանակցութեանց մէջ, նկատի առնելով հարցին աւագ կարեւորութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Միշտ աչքի փուշ

Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ» թերթին ուղղուած նամակ մը կ'ըսէ թէ օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու մէջ թուրք ուսուցիչները շատ քիչ կը գնահատուին, թէ անանց համար որ եւ է զոհողութիւն չեն բրած, մինչդեռ դոնապաններ իսկ քիչ շատ յաւելում մը կը ստանան: Նամակագիրը կ'ըսէ թէ կրթական շրջանակներու մէջ կը տիրէ այն համոզումը թէ այս վարժարաններէ շատերուն պիտոնէն բաց ըլլալով, կառավարութիւնը ասոնց օգնելու պարտաւոր է:

Վարժարաններ կան որոնց պիտոնէն կատարելապէս բաւական ըլլալով, իրենց տարրէն ուսուցիչներու երկու-երեք տարին անգամ մը յաւելում կ'ընեն եւ իրենց հանգստաթոշակն իսկ կ'ապահովեն, մինչդեռ ուրիշ վարժարաններ յանախող ուսուցիչներու իրաւունքը չի փնտռուիր: Նոյն իսկ այս կէտերը տնօրէններու զգացողներու կը պատասխանուի. «Ինչ ընենք, ձեր կացութեան փոփոխութիւնը ոչ թէ մեզի այլ կառավարութեան անկ է»:

Այս վիճակին վրայ, կրթական գործավարին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ նամակագիրը:

ԽՄԲ.— Նոր փաստ մը եւս, թէ էնկիւրի կ'ուզէ ձեռք առնել ոչ-Թուրք դպրոցներու եկամուտները: Որովհետեւ, իրականին մէջ կառավարութեան կողմէ նշանակուած Թուրք ուսուցիչներն են կը կեղեքեն հայ, յոյն եւ հրեայ դպրոցները, ի վնաս ոչ-Թուրք պաշտօնակիցներու:

"ՄԵՆՔ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԵՆՔ ՈՒԶԵՐ„

— :-: —

ՆՈՐԷՆ ԴԱՇՆԱԿ ԵՒ ՀՕՅՊՈՒՆ

Ժամանակէ մը ի վեր զրոյց կը շրջի թէ Սուրիոյ դահլիճին մէջ փոփոխութիւններ պիտի կատարուին: Իպրահիմ Հանանու պէյ, Հալէպի հայրենասէրներու կուսակցութեան պետը, Դամասկոսի մզկիթին մէջ ճառ մը խօսելով ժողովուրդին, ըսած է ի միջի այլոց.

— Այսօրուան կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը օրինաւոր չեն եւ հեռու են ազգը ներկայացնելէ: Եթէ Ֆրանսա կ'ուզէ որ դէմ առ դէմ գանէ ազգին իրական ներկայացուցիչները, պէտք է թոյլ տայ որ ազատ ընտրութիւն մը կատարուի: Մենք հոգատարութիւն չենք ուզեր:

Այս ճառը բուռն կերպով ծափահարուած է ունկնդիրներու կողմէ:

Հայրենասէրներէ բաղկացած խումբեր Դամասկոս անցնելու համար Հոմսէն անցած ատեն, ժողովուրդը համակրական ցոյցերով դիմաւորած է զիրենք: Երբ կառավարութիւնը ուզած է արգիլել այս ցոյցերը, ժողովուրդը «անկցի՛ հոգատարութիւնը» պոռացած է: Ասոր վրայ, ոստիկանութիւնը կրակ բացած է ժողովուրդին վրայ, որ քարեր նետելով փոխադարձած է անոր: Ոստիկաններէն ու ժողովուրդէն հինգ հոգի վիրաւորուած են:

Արաբական թերթերը կը գրեն թէ Դաշնակցական Հայերը երբեք չեն կրնար հրաժարիլ Թուրքիոյ դէմ գործելէ: Դաշնակ եւ Հօյպուն կոմիտէները Թուրքիոյ դէմ հանրագրութիւն մը պատրաստելով, Հայու մը եւ Քիւրտի մը յանձնած են զայն եւ կարգ մը անձերու ստորագրել տուած, Ազգերու Դաշնակցութեան մատուցանելու համար:

ԾՆՐԱԿԱՊ Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնի եւ Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ մօտերս պատուիրակութիւն մը պիտի հասնի Էնկիւրի, ծնրակապի պատուանշանը յանձնելու համար Մ. Քէմալի:

Այս առթիւ թուրք թերթերը կը փառաբանեն անգլեւթուրք բարեկամութիւնը:

■■■

ՎԱՌՆԱՅԷՆ 15 համալսարանցիներ գիշերանց նաւակ մը նստելով, ուզեցին Ռուսիա փախչիլ: Ոստիկանութիւնը լուր առած ըլլալով, ձերբակալեց բոլորն ալ:

ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻՆ ԴԷՄ

2.— ՌՈՒՍԻԱ ԸՆԴԴԷՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Հայերին մնում է օգուտ քաղել
իւրեանց դրութիւնից:
Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

Մեր վերջին երկու յօդուածները տարբերութիւն մը չէին դնէր ռուս քաղաքական հոսանքներուն միջեւ, սլաւականութենէն մինչեւ համայնավարութիւն: Գէթ քաղաքական պայքարի իրենց ճակատին վրայ: Արդարեւ, սլաւական կոչուին թէ եւրասիական, ակլիւթապաշտ կոչուին թէ համայնավար, Ռուսերը նոյն ցանկութիւնը կը յայտնեն՝ երբ հարցը Եւրոպայի տիրապետութեան մասին է: Սլաւականներուն մէջ ալ գոյութիւն ունէին համայնավարական միտքեր, բայց բոլշեւիկներուն մէջ աւելի եւս լայն տեղ գրաւած են սլաւական եռանդները: Ահա թէ ինչո՛ւ ցարական հին զօրավար մը, Սուխոմլինով, իր «Յուշեր»ուն մէջ, միայն գովասանք ունի բոլշեւիկներու կառավարութեան մասին. — «Ռուսիոյ ապագային համար, կը գրէ ան, գրաւական մը կը տեսնեմ այն իրողութեան մէջ, որ Ռուսիա ունի կառավարութիւն մը ինքնավստահ, ամուր եւ հաստատ, եւ որ կը հետապնդէ քաղաքական մեծ իտէալ մը»: Ահա Դանիլեւսկի իր գիրքով, Ռուսիա եւ Եւրոպա, տարբեր բան մը չըսեր, երբ կ'ուսումնասիրէ Ռուսիոյ դիրքը հանդէպ Եւրոպայի: Կը հարցնէ. — «Ռուսիա Եւրոպա՞ է»: Ու կը պատասխանէ. — «Ո՛չ, ռուսական հանճարը հակոտնեան է եւրոպական հանճարին: Ռուսիա, եւրոպական դառնալով, թակարդի մէջ ինկաւ: Եւրոպայի շաւիղին հակելէն ի վեր, սարկօրէն կը հետեւի այդ երկրամասին առաջնորդներուն, որոնք իրեն հրամայեցին արեւմտականացնել Ասիան ի շահ իրենց, — յիմար քաղաքականութիւն»: Ու Դանիլեւսկի դարձեալ կը հարցնէ. — «Եւրոպական մշակոյթը միթէ՞ կը նշանակէ տիեզերական մշակոյթ»: Պատասխանը միշտ բացասական է: Հարցում մը եւս. — «Փտա՞ծ է արեւմուտքը»: Լայնաշունչ «այո՛» մը ունի, որ կը մատնէ ռուսական թշնամութիւնը եւրոպական տիրապետութեան դէմ: Դանիլեւսկի կը քննադատէ նաեւ եւրոպական քրիստոնէութիւնը, պանծացնելով մուժիկին կրօնքը, ուղղափառութիւնը: Մուժիկը աւետարանական, անկեղծ ու անշահախնդիր ժողովուրդն է, որ, ինչպէս սլաւականները կ'ըսեն, կը կոչուի ազատագրելու համար անիրաւուած ժողովուրդները: Հիմա բոլշեւիկներն են, որ ունին մուժիկին յաւակնութիւնը՝ ազատագրելու այն ժողովուրդները, որոնց «անիրաւութիւն ըրած է արեւմուտքը»: Ու, այստեղ, կը տեսնուի որ Դանիլեւսկիի սլաւականութիւնն ալ, «ազատագրելու համար անիրաւուած ժողովուրդները», ռազմական այն յատակագիծն ունի, որ այնքան սիրելի է բոլշեւիկներուն, — կռուիլ վարել Ասիոյ մէջ: Դանիլեւսկի նոյն իսկ մանրամասն յատակագիծ մըն ալ կուտայ արշաւանքի մը մասին դէպ ի Հնդկաստան: Անգլիան է, արեւմտեան քաղաքակրթութեան խորհրդանշանը, որ bête noireը կը կազմէ ինչպէս սլաւականներուն, նոյնպէս բոլշեւիկներուն: Սլաւականները կ'ատեն Անգլիան, ոչ միայն իբրեւ քաղաքական մրցորդ մը, այլ եւ իբրեւ ատելի տնտեսական իրաւակարգի մը կատարեալ տիպարը: «Կը յուսանք թէ, կը գրէ Դանիլեւսկի, սլաւական տիպարը պիտի դառնայ պատմական մշակոյթին առաջին տիպարը, լիովին կազմուած: Ինքնատիպ իր արժանիքներէն մէկը պիտի ըլլայ, հրաշալի ձեւով մը եւ առաջին անգամ ըլլալով, լուծել ընկերային եւ տնտեսական հարցը»: Այդ է, որ կը յաւակնին կատարել, չէ՞, բոլշեւիկները: Ինչպէս կը տեսնէք, ոչ մէկ տարբերութիւն ցարական Սուխոմլինովի եւ սլաւական Դանիլեւսկիի միտքերուն միջեւ: Ու, կրկին անգամ ըլլալով, պիտի տեսնուի, որ տարբեր չեն մտածեր նաեւ բոլշեւիկները: Ռուս արեւմտական մը, պատմաբան Սոլովիեւ, ուսումնասիրելով արեւելքի եւ արեւմուտքի պայքարը, որ տեղի է ունեցեր Ռուսիոյ պատմութեան մէջ, երկու դեւերու կը նմանցնէ այդ հոսանքները: Մին կը մարմնացնէ «ծովուն բարերար գործը», Որմիզդն է այդ, եւ միւսը՝ «տափաստաններու մահաբեր ազդեցութիւնը», Ահրիմանն է այդ: Բոլշեւիկները նախընտրեցին ըլլալ Ահրիմանը եւ իրենց երեսը դարձուցին դէպ ի Ասիոյ տափաստանները:

Այնքան որ, ինչպէս Սիլվէն Լէվի կ'ըսէ, «սովետները կը ներկայացնեն տեսակ մը ասիական հակազդեցութիւն ընդդէմ եւրոպական քաղաքակրթութեան»:

Նափոլէոնեան պատերազմներն էին, որ Ռուսիան հակեցին դէպ ի Եւրոպա: Ու եթէ մեծ պատերազմին մէջ չքայքայուէր, ընդհակառակն յաղթական ելլէր Ռուսիան, ապահովաբար աւելի եւս պիտի չեշտուէր այդ հակումը դէպ ի արեւմուտք:

Այստեղ, ինչպէս դիտել կուտայ Մօրիս Միւրէ, ոմանք Հրեաներուն կը վերագրեն կարեւոր դեր մը ռուսական յեղափոխութեան ծագման, հետեւաբար ռուսական պատմութեան նոր ուղղութեան մէջ: Հրեանե՞րը եղան պատճառը, յետոյ իրենց մենաշնորհը դարձնելով յեղափոխութիւնը: Իրենց յեղափոխական գործունէութեան մէջ պէ՞տք է տեսնել սեմական ծագման կամ ասիականութեան որ եւ է ազդեցութիւն: Իբրեւ իսկական Ասիացինե՞ր չարժեցան՝ նպաստելով Ռուսիան շեղելու դէպի Ասիա: Մօրիս Միւրէ, առանց բոլորովին հաստատական պատասխանելու, կ'ընդունի որ Հրեաները արդարութեան վրէժ մը լուծած են: Միւս կողմէ չի մերժեր, որ Հրեաները հնաւանդ առաքելութիւն մը կը կատարեն: «Արդի Եւրոպայի յեղափոխական ընկերվարութիւնը, խոշոր մասով մը, իր էութեանը մէջ, մարգարէական է եւ հրէական: Ռուս բոլշեւիկներէն առաջ, առէք Մարքսը, Լասալը, Կաուցկին եւ դեռ շատեր»: Ինչ որ ալ ըլլայ Հրեաները շատ պատճառներ ունէին յեղափոխութեան մէջ նետուելու: Եւ Հրեաները ներշնչած ըլլան կամ ոչ Ռուսիոյ ասիական արդի ուղղութիւնը, հոգեբանական այս հարցէն անկախ՝ որոշ է, որ բոլշեւիկները, բիրտ յեղափոխութեամբ մը, ահա Ռուսիոյ կուտան ասիական նկարագիր: Ու մանաւանդ հետզհետէ, ռումբ լեցնելու նման, կը սնուցանեն ատելութեամբ, թշնամութեամբ հանդէպ Եւրոպայի: Մեծ պայքարի մը, պատմական պատերազմի մը կ'առաջնորդեն զայն: Պէտք է գիտնալ, որ ռազմապաշտ առաջին երկիրներէն մին է արդի Ռուսիան:

Այդ պայքարին պատրաստութիւնն է, որ պիտի տանք ուրիշ յօդուածով մը՝ վերջացնելու համար մեր յօդուածաշարքին այս երկրորդ գլուխը:

ԱԶԱՏԱՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

Կը զինուին եւ կը ջարդեն...

Պիւտճէի վաւերացման ատեն, հետաքրքրական ճառեր խօսեցան ազգ. պաշտպանութեան եւ ներքին նախարարները:

Ազգ. պաշտպանութեան նախարար Զէքիայի պէյ ծանօթութիւններ տըւաւ Թուրքիոյ ազգ. պաշտպանութեան, զինուորական ուժերուն եւ կազմակերպութեան մասին: Իր խօսքերը ընդունուեցան երկարատեւ ու բուռն ծափահարութիւններով: Համաձայն գործավարին՝ այս տարի զինուորական պիւտճէն 6 միլիոն ոսկի պակաս է նախկինէն, մինչ նախկինը 11 միլիոն նուազ էր աւելի առաջինէն: «Ասիկա, անշուշտ, տաղնապին արդիւնքն է ու օրինակ մը··· զինաթափութեան»:

Ցետոյ, գործավարը շարունակեց իր ճառը, ըսելով թէ՝ զինուորական բոլոր պարտականութիւնները լիուլի կը կատարուին, այդ պատճառաւ ալ, զինուորութիւնը Թուրքի մը համար ոչ թէ պարտաւորութիւն մը, այլ ազգային փառք մը եւ իրաւունք մըն է: Ամէն տարի նորագիր զինուորներու թիւը կ'աւելնայ: 140 հազարէն ելաւ 175 հազար: Այդքան նորագիր տուող երկրի մը բնակչութիւնը ինքնին կը հասկցուի թէ 17 միլիոն է (նման ճիգ մը ըրաւ ե՛ւ արտաքին նախարարը. այս տարի, պիւտճէի առթիւ, թուրք գործավարները շատ յեղյեղեցին այս պարագան. նոյն իսկ 15–20 տարիէն ըլլալիք··· կրկնապատիկ բնակչութեան մը հեռանկարը ուժգնօրէն ծափահարեցին. վ.):

Գործավարը յետոյ անջատ անջատ խօսեցաւ ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու մասին: Մեր բանակը, ըսաւ, որ արդիական բանակներու ամէն տեսակ միջոցները կը հետապնդէ ու կ'ապահովէ, եղած է արդիական բանակի մը աստիճանին, ցամաքային բանակը Ազգ. Ժողովին գնահատանքին արժանանալու համար աւելի մեծ աշխատանքի մը լծուած է. գալով ծովայինին՝ տորմիղը ամբողջացած է, նոր մարտանաւերը յանձնուած են ըստ համաձայնագրի, տորմիղը ներկայի բոլոր առաւելութիւններով օժտուած է եւ բարձր կարողութիւն մը ունի. իսկ օդային ուժերը հետզհետէ կ'աւելնան շնորհիւ օդանաւային ընկերութեան օժանդակութեան: Շինուեցաւ պողպատի նոր գործարան մը: Մեր օդանաւային գործարանները կանոնաւորաբար կը գործեն, բանակին զինական պահանջը լիուլի բաւելու աստիճանի մը հասած է»:

Մազհար Միւֆիտ պէյ ըսաւ թէ այն ժողովը որ 15 միլիոն խնայողութիւն ըրած է, ի հարկէ կրնայ 100 միլիոն պիւտճէ մը քուէարկել: Արդուինի երեսփոխան Մէհմէտ Ալի պէյ ապագայ պատերազմներու ընթացքին օդանաւերու ունենալիք դերը մատնանշեց եւ Թուրք օդանաւորդներուն Սաքարիայի եւ Արարատի վրայ ձեռք ձգած յաջողութեններն խօսեցաւ:

Կրկին խօսք առաւ Զէքիայի պէյ եւ ըսաւ թէ եղած առաջարկները նկատի պիտի առնուին: Ցետոյ, ժողովը առանց վիճաբանութեան ու միաձայնութեամբ, վաւերացուց ցամաքային ծովային, օդանաւային, քարտէսային եւ այլ զինուորական պիւտճէները:

Սըրրի պէյի առարկութիւններուն պատասխանեց ներքին նախարար Շիւքրի Քայա պէյ:

Նախ բացատրութիւններ տուաւ պաշտօնէութեան մասին. ըսաւ թէ այժմ պաշտօնէութիւնը կ'ուսանի ու յետոյ կուգայ:

«Զեղծումի եւ չարաշահութեան համար մեր հրատարակած օրէնքին համաձայն, ամէն գործավարութեան քննիչ մարմինները տեւականօրէն կը հսկեն ու կը քննեն: Գործավարութեան քննիչ մարմինը 30 հոգիէ կը բաղկանայ:

«Կասկածի կամ փոքրիկ լրատուութեան մը վրայ քննութիւն կը կատարուի: Մինչեւ այժմ 33 կուսակցութեանց մէջ քննութիւն կատարուած է եւ 600է աւելի են զեղծումի եւ չարաշահութեան համար տրուած դատի որոշումները: Իսկ քննական տեղեկագիրները 1000 են: Օրէնքի հրատարակուելէն մինչեւ 1932 Ապրիլ արդարադատութեան յանձնուած պաշտօնեաներուն թիւը 2258 է: Ասկէ զատ 56 հոգի եւս կայ: Ճիշդ չէ ուրեմն թէ պաշտօնեային ըրածը քովը կը մնայ: Եթէ պատժուած ալ չըլլայ, հանրային կարծիքին առջեւ ծաղր ու ծանակ կ'ըլլայ: Եթէ միջոցաւ մը փրկուի իսկ, օր մը կրկին արդարութեան թաթին տակ կ'իյնան: Քննիչներուն թիւը աւելցաւ եւ անոնք կապուեցան կուսակալութիւններու. ասիկա պիտի մեղմէ չարիքը:

«Ի՞նչ ըրաւ Արեւելեան Նահանգներու ընդհանուր քննչութիւնը: Նախ ըսեմ թէ ինչպէս եղաւ այս կազմակերպութիւնը: 1926ին, օրէնքով մը հաստատուեցաւ ան: 1927ի վերջաւորութեան ծնունդ առաւ: Պիւտճէ չըլլալուն, միայն արեւելեան նահանգներուն մէջ կիրարկուեցաւ: Քննչութիւնը հոն չհասած, 30ին եւ 40ին միջեւ շրջող 100 հրոսախումբ կար. իսկ Արարատի վրայ 2000 զինեալ հրոսախումբեր եւ ալայներ կային: Հարաւային սահմանները հեղեղի նման խուժող յարձակումներու ենթակայ էին: Քննչութիւնը նախ 8, յետոյ 9 կուսակալութիւններու մէջ թէ հրոսակային կազմակերպութիւնները, թէ ըմբոստութեան քարոզչութիւնները եւ թէ զինական բախումները զսպեց ու ջնջեց: Այն օրէն մինչեւ այսօր, գործերը յաջողութեամբ կը կատարէ: Ասիկա ուղղակի ընդհանուր ապահովութեան պատկանող խնդիր մըն է. արդէն քննչութեան կազմութեան պատճառն ալ այդ է եղած: Առաջին գործը եղաւ հետապնդման արագացումը: Ցետոյ՝ ներման օրէնքը: Այս օրէնքին շնորհիւ արեւելքի մէջ եւ հարաւային կողմերը շատ մը ըմբոստ խումբեր լեռներէն իջնելով յանձնուեցան: Այսօր, անոնք երկրին մէյ մէկ հաւատարիմ զաւակներն են ու կը ծառայեն անոր: Միւս մասին նկատմամբ ամենախիստ հետապնդում կատարուեցաւ: Անոնց մէջ շատ անուաններ կային: Այսպէս, Պատօն, Սէյտիրէսուլ եւն.:

«Այս ըմբոստները մինչեւ Էրզրում կուգային: Անոնք, մինչեւ իրենց յետին զինուորը մէկիկ մէկիկ բնաջնջըուեցան: Այս մարդիկը Շէյխ Սայիտի թափթփուքներն էին: Սէյտիրէսուլ եւ ուրիշներ հարաւային կողմը ուժեղ օժանդակութիւններ գտնելով մեծ աւերներ կ'ընէին: Անոնք ալ բնաջնջըւեցան: Ամէնէն վերջ Շէյխ Թայիր կոչուող մարդը բնաջնջուեցաւ: Արարատի շարժումը 1930ին տեղի ունեցաւ: Անոր մանրամասնութիւնները այս ժողովին առջեւ պարզուած են:

«Արարատի շարժման վարիչները ամբողջովին ջնջուեցան: Մաս մըն ալ փախաւ: Բայց, այս տարի, Արարատէն Պարսկաստան փախչողները, եղանակի խստութեան ատեն մտան Արարատ: Հոն եղող մեր զինուորները զանոնք անխտիր սպաննեցին: Միայն այս տարի, այս կամ այն պատճառաւ պետութեան չհպատակող եւ լեռ ելլելով բնաջնջուողներուն անունները կարդալ կ'ուզեմ. Թերեւս օրինակ կ'ըլլայ: Սայիտ Ալիզ խումբէն Քէօր Սիմի. Տիարպէքիրի խումբէն Տէլի Ֆէթթահ, Զազօ Հասան, Սօմաքի Իսմայիլ եւ շատ մը ուրիշներ: Ասոնցմէ 57 հոգի այս տարի սպաննուեցան: Դեռ չբնաջնջուած մէկ քանի հրոսախումբեր եւս կան: Երբ անոնք եւս բնաջնջուին, արեւելքի մէջ անդորրութիւնը պիտի հաստատուի: Քննութեան օգուտներէն մին ալ այն եղաւ, որ այդ նահանգներուն մէջ ընդհ. պատերազմին եւ զինադադարին մնացած զէնքերը հաւաքեց: Մէկ տարուան մէջ, միայն Մարտինէն, 6000 մավզէր հաւաքուած է: Անշուշտ, մեր Յրդ զօրաբանակն ու անոր վարիչները գլխաւոր ազդակներն են այս յաջողութեանց: Այս պատճառաւ, հոն՝ հայրենիքին եւ հանրապետութեան համար պայքարողներուն մեր երախտիքը կը յայտնենք եւ նահատակուողները եւ իրենց սուրբ արիւնը թափողները յարգանքով կը յիշենք:

«Բայց, խնդիրը առաջին անգամ կառավարութեան ներկայացնողը եղած է Իպրահիմ Թալի պէյը (ընդհանուր քննիչը): Այդ նահանգներուն մէջ պահականոցներ դրուեցան եւ ճամբաներու ապահովութիւնը ձեռք ձգուեցաւ: Շինութեանց սկսուած է: Հոն ալիւրի փապրիքներ բացուեցան: Տիարպէքիր փոփոխութիւն կրած է. նաեւ Էլ - Ազիզը. Վանն ալ: Վանը՝ քաղաքի մը վիճակին առնալու վրայ է: Վանի ամէնէն մեծ զրկանքը բնակչութիւնն է. երբ բնակչութիւն չկայ, շինութիւնն ալ անշուշտ կ'ուշանայ: Ընդհանուր քննչութիւնը գնաց եւ հոն պատճառ եղաւ յետադիմական շարժման, լուծեցաւ (նշումներու եւ բացատրութիւններու հետեւանքն է, կ'ըսեն շատեր, Թուրքիոյ մէջ, բրտ. ըմբոստութիւնը. վ.):

«Շէյխ Սայիտի ըմբոստութիւնը 1925—1926ին էր. մինչդեռ քննիչը 1927ին պաշտօնի անցաւ: Երկու տարի առաջուան դէպքին ի՞նչպէս կրնայ պատասխանատու ըլլալ: Եթէ աւելի վերջին դէպքերուն կ'ակնարկեն, անոնք յետադիմական չէին, այլ՝ քաղաքական: Անջատման շարժումներ: Անոնք հինէն ցանուած սերմերուն արդիւնքն են: Ժամանակին ցանուած փոթորիկի սերմերը, մեզի այսօր կայծակներ հնձել կուտան. եթէ այդ շարժումը ընողներուն ժամանակին հասկցնէին թէ Թուրքեր են իրենք (այսինքն՝ ժամանակին եթէ զանոնք թրքացնէին··· վ.) այս դաժան դէպքերը չէին ծագեր: Ըստ իս, երկրին միւս մասերուն մէջ եւս ընդհ. քննչութ հաստատելու է: Վարչական օրէն կանութեան մեծ օգուտ պիտի բեր միւս մասերն ալ առանց վարչութ մը օգտուելու պէտք ունին...

«Ներքին գործավարութեան ջին մտահոգութիւններէն մին է բնակ չութեան եւ բնակութեան պարապ Բնակութեան խնդիրը օրէնքով մը լ ծած ենք: Մուրհակներ հրապար հանած էինք, հազը 120 ղրշ.: Մ հակները աէքերուն տրուած է (Թ քիա ներգաղթող Թուրքերուն խան իրենց ձգած կալուածներու այդ մուրհակներուն փոխարինութ նըն են լքեալ գոյքերը. վ.): Կը որ շատեր իրենց այդ մուրհակնե 30—40 % պակասով կը ծախեն: Ա պայման պիտի դանձեն օր մը: Բ ծախեն, եկամտականը հինգ միլի մուրհակի պարտք ունի. աստ դէ միլիոնի լքեալ գոյք կայ···: Շատ տարած ենք բնակչութեան: Թուրքի մասին հինէն ի վեր սխալ կարծիք կայ. Թուրքիա 760,000 քառ. քիլո մեդր տարածութիւն ունի եւ 14 միլիոն բնակչութիւն. ուրեմն, քիլոմեդրին 20 հոգի: Մինչդեռ Գե ճիքա այսքան ունի. միւսը այնքան ունի, կ'ըսեն: Մեր երկիրը լեռնե անապատներ եւայլն ունի: Օրինակ միայն Արարատը 2500 քիլոմեդր է մէկ հոգի իսկ չի կրնար ապրիլ (կա եղածը կը ջարդէք··· վ.):

«Անատոլուի բացատաններ րող Թուրքերը մեծ դժուարութեամ կը բախին. երաշտութենէն քանի րի է որ կը նեղուին: Թուրք աւելի ջրտ եւ կանաչ դաշտերու ապրելու արժանի չէ՞ն: Անշուշտ, մեր բնակչութիւնը շատնայ, մեր րին լաւ տեղերը այս աղօթով պ լեցուին (որովհետեւ, լաւ տեղեր պարապ են այժմ··· վ.): Այս Թուրքիոյ մէջ Թուրքին պէտք չե թիզ մը հող չկայ (պրաւօ՛, ձայներ Անոնց ամէն մէկին պէտք ունինք: սխալ ամէն ատեն ու ամէն տեղ պէտք է: Ասիկա հասկնալու համ կը բաւէ ասկէ մինչեւ Էսկի - Շէհ երթալ եւ դետին նայիլ:

«Մեզ նախ կը հետաքրքրեն կորս ուած հողերու մէջ ապրող մեր հայր գատ եղբայրները: Անոնց՝ մեր օրէ ներուն ներքեւ եւ մեր հողերուն վ զգալը ոչ իրենց չկամութեան եւ ո մեր պէտք չզգալուն արդիւնքն է: Թական արգելքն է, իրենց միջոց րով եկողներուն յետ այսու աւելի դիւրութիւններ պիտի տանք···: Մ հերուն՝ ծնունդներէն աւելի ըլ լուեցաւ այս բմէն: Անշուշտ, տականօրէն կը վիճաբանուի այ սին: Տեղեկագիրները հակառակը սեն: Մեր երկրին մէջ մահերը ջապէս կ'արձանագրեն, բայց, նունդները՝ ուշ (*):

«1928ի մարդահամարին 4 մի նէն աւելի եղաւ. 1930ին չկրցին նել. մնաց 1935ին. այն ատեն ամպիոնէն խօսողը պիտի կրնայ ը

(*) Մինչ ներքին նախարարը «հաւաստիք» կուտար, նոյն Ճիմհուրիյէթ կը գրէր թէ Պրուսա վիճակագրութեան համաձայն, տարի 774 ծնունդ եւ 987 մահ պա հած է: Եթէ չէն ու հանգիստ օրէ այսպէս է, կրնաք երեւակայել բաշտ ու անջրդի Անատոլուն»···

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ

«Հ. Տիլիհաճեանի այս երեք թարգմանութիւնները նոր դարագլուխ մը կը բանան աշխարհաբարի պատմութեան մէջ... Այդ Մխիթարեանը աշխարհաբարին ճակատը կը պսակէ ժողովրդապետութեան թագովը, մտքի անխտիր ամէն կալուածներուն իշխելու իրաւունքը տալով անոր...»:

Երեքէն վերջ՝ չորրորդ, հինգերորդն ալ եկան. Միլտոնի՝ Դրախտը եւ Հոմերոսի՝ Ոդիսականը. մին 1913ին, եւ միւսը 1924ին:

Իսկ Լէօ սապէս կ'արտայայտուէր.

«Կլասիկների սիրահար է Հ. Տէլիհաճեանը: Այս վենետկեան դպրոցի յատկութիւնն է, որ ժառանգել է նա իր նախորդներից: Բայց նախորդներից նա տարբերւում է նրանով, որ աշխարհաբարն է դարձրել թարգմանութեան լեզուն: Բագրատունին, Հիւրմիւզը գրաբար լեզուի յաղթանակն էին իրագործում, թարգմանելով Իլիականն ու Ենէականը: Իսկ Հ. Տէլիհաճեան այնպիսի յաղթանակ վաստակում է մեր աշխարհաբարի համար, որ Բագրատունիների եւ Հիւրմիւզների դարում արհամարհւում էր իբրեւ գռեհիկ, «խըմպըլ», որ լէբլէբիջիների լեզուն կարող էր լինել, բայց ոչ երբեք պարնասաբնակ մուսաների: Հ. Տէլիհաճեան ցոյց տուեց թէ որքան սխալ են եղել իր նախորդները, թէ ինչպէս լաւ կերպով լէբլէբիջիների լեզուն կարող է դառնալ Հոմերոսի եւ Վիրգիլիոսի լեզու: Եւ նրա այս գործը մեզ համար աւելի գնահատելի է, քան այն գրաբար հատորները, որոնց մէջ կլասիկները խօսում են շքեղ, բայց վերջնականապէս մեռած, անհասկնալի, անժողովրդական լեզուով»: («Հորիզոն», 1912 թ. 36):

Զօպանեան «Երուսաղէմ ազատեալ»ի մասին. «...աւելի բնական, դիւրահաս, շնորհալի տողեր, պատմուածքի աւելի զօղտր, յստակ ու վայելուչ ոճ, աշխարհաբարի սիրունութիւններն արժեցընելու աւելի կիրթ ու ճարտար ճաշակ կարելի չէ երեւակայել»...

Ենէականի մասին. «Պարզապէս հրաշալի է այդ աշխարհաբար թարգմանութիւնը. մեր աշխարհաբարը այդպէս գործածուած՝ կրնայ մրցիլ գրաբարի հետ»:

Իլիականի մասին. «Իլիականի աշխարհաբար թարգմանութիւն մը թուական մըն է աշխարհաբարի պատմութեան մէջ: Աշխարհաբարի յաղթանակին վերջնական նուիրագործումն է»:

Վրթանէս Փափազեան՝ յայտնի ռուսահայ գրագէտը կը գրէ. «... Սեղանիս վրայ է ահա այդ երկերից մէկը, Վիրգիլիոսի յայտնի Ենէական դիւցազներգութիւնը... Տասնեւհինգ հազար տողից աւելի այս մեծ գործը հայերէնում բռնել է 573 երես՝ մանր տառերով... Թէ որքան մեծ հաճոյքով է որ կարդում եմ այդ թարգմանութիւնը, ծածկել չեմ կարող: Վարպետ կերպով կատարուած է հայացումը Վիրգիլիոսի այդ դիւցազներգութեան, շատ մատչելի է, թիւրքահայ պարզ, սիրուն աշխարհաբար է»:

1910ի ատենները Կովկաս անհագին շարժում մը սկսաւ. ընկերութիւններ կազմեցին Հոմերոսը թարգմանել տալու, եւայլն. եւայլն...: Այդ շարժումին կ'ակնարկէ Փափազեան երբ կը գրէ.

«Մինչդեռ Կովկասի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութիւնը լրագիրների մէջ չեփորներ է փչում, թէ Հոմերոսն է թարգմանել տալու, ... հեռուն, Վենետիկի Ս. Ղազար կղզում, երեւան է գալիս հայ գրականութիւնը հարստացնող աշխարհաբար մի այնպիսի շարժում, մի այնպիսի հոյակապ գործունէութիւն, որ կարող է Կովկասի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութեան նման շատ ընկերութիւնների բերանը բաց թողնել: Մարդ, յիրաւի, չի կարող զսպել իր հիացումը թէ ինչպէս մի խումբ հայ կրօնաւորներ, կծկուած այդ փոքրիկ, հայրենիքից հեռու ցամաքի վրայ, շատ աւելի հարստացնում են իրանց մայրենի գրականութիւնը, քան մենք մեր բոլոր ընկերութիւններով ու միլիոնատէր բուրժուաներով, քան մենք մեր բոլոր ինտելիգենցիայով եւ մեծախօս գործիչներով..,

«Չէ՞ որ արդէն Վենետիկը անցեալում տուել է գրաբար եւ այժմ էլ տալիս է աշխարհաբար շատ թարգմանութիւններ դասականներից: Ահա՛ աչքիս առաջ են, օրինակ հէնց Դանտէի «Աստուածային կատակերգութեան» երկու առաջին հատուածների «Դժոխք» եւ «Քաւարան» աշխարհաբար չափածոյ թարգմանութիւնները, կան Օսսիանի «Քերթուածներ», նոր ստացայ նաեւ յայտնի իտալացի մեծ բանաստեղծ Լէոպարտիի երգերի աշխարհաբար թարգմանութիւնը... Միթէ՞ զարմանալի կը լինի, եթէ վաղը-միւս օր ստանանք Հոմերոսի «Ոդիսական»ին եւ «Իլիական»ին, Միլտոնի եւ ուրիշ դասականների աշխարհաբար թարգմանութիւնները՝ կատարուած եւ տպուած խնամքով, ուշադրութեամբ եւ հրատարակութիւնը այնքան աժանացած... («Կայծեր», 1010. թիւ 29)...:

(Հոս Հ. Արսէն դեռ ուրիշ քանի մը վկայութիւններ ալ յիշելէ վերջ իր գործերու մասին, անցաւ մէջբերելու նմոյշներ իր ձեւած չքնաղ աշխարհաբարէն, եւ ահա առաջին նմոյշը Վիրգիլիոսի Ենէականէն, ուր Մանտուացի քերթողը չնաշխարհիկ տողերու քնքուշ եւ հոգեխօսիկ հիւսուածով Օգոստոս Կայսեր եւ Հոկտաւիայի դիմաց վաղամեռիկ Մարկեղոսը կ'ողբայ):

«Ո՛հ, մարտերու մէջ անյաղթ ա
րօ
Ոչ ոք պիտի անպատուհաս դէմ
Երբ զինացառ՝ թէեւ հեռի՝ փրթէ
Ոտոխին վրայ, թէեւ հեծեալ՝ մտր
կուշտերն իր պերճ եւ փրփր
նըժոյգ

Աւա՛ղ քեզ, հէ՛ք պատանեկիկ
երբ

Անագորոյն ճակատագիրը փշրե
դուն Մարկեղոս պիտի ըլլաս
ւէք ինծ

Օ՛հ, լիաբուռն շուշաններ ինծ

Տըւէք ինծի ծիրանեփին ծաղկ
Որ ծաւալիմ վըրան, ու այս ձօն
գոնէ պճնեմ ծածկեմ հոգին
նկ

եւ կատարեմ իմ պարտքս այս
ըսպասու

Այս վերջին տողերը լսելուն՝
տաւիա կը մարի ու կ'իյնայ:

Ու հիմա լսենք քանի մը
Իլիականէն: Հոմերոս նմանութ
մը ունի ձիու, զոր երկու
գործածէ. կայն այնպէս փոխ
են իրմէ Վիրգիլիոս եւ ասկէ
Դասսոյ:

(8) Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶԻԿ

(Շար.)

թէ 17 միլիոն եղած է մեր բնակչութիւնը․․․։

«Արեւելքի մէջ շատ ծաւալ ստացած էր․ այժմ շատ նուազած է հոն․ (յետոյ՝ խօսեցաւ վարչական սիստեմէն)։ Միւթէսարըֆի (կառավարիչի) դրութիւնը կը փորձենք ու կը յաջողինք։ Ունինք 60—70 կուսակալութիւն․ ուրեմն, այդքան կարող ու վարչագէտ մարդու կը կարօտինք։ Հանրապետութիւնը կրցած է գտնել զանոնք․․․։

«Թաղապետութիւններուն ալ կարգ մը իրաւասութիւններ տրուած են։ Նաեւ՝ պարտականութիւններ՝ ըստ նոր օրէնքի։ Բայց, իրենց ընելիք ձեռնարկներուն համար բաւարար եկամուտ չեն կրնար կոր գտնել կամ ունենալ։ Նիւթական անձկութիւնը աւարգելին կը ձգէ կոր անոնց մաքին մէջ եղած ծրագիրները։ Ներքին, դատական, զանձային չինութեանց գործավարութիւններուն նման, Թաղապետութիւնները եւս կը վիճին, կը ծրագրեն, բայց չեն կրնար բան մը չինել։ Ամէնէն աւելի էնկիւրին օգտըւած է․․․»։

Շիւքրի Գայա պէյ խանդավառ ծափերու եւ բացագանչութիւններու մէջ վերջացուց իր ճառը։ Երբ իջաւ, քըւէյարկուեցաւ նաեւ ներքին նախարարութեան պիւտճէն։

Յետոյ՝ բոլոր պիւտճէները։

Միայն թէ՝ եղած քննադատութիւններուն եւ մերկացումներուն պատասխանները եղող իր ու միւս գործավարներու ճառերը ոչ թէ հերքեցին բաւածները, այլ եկան հաստատելու դառն իրողութիւնները․․․

(Հայրենիք) ՎԱՀՐԻՃ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐԸ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԸ

— :-: —

«Միլլիյէթ»ի մէջ կը կարդանք․— Պոլսոյ մէջ 700,000է աւելի բնակչութիւն կայ, բայց գլխաւոր հիւանդանոցներու մէջ դարմանուած ծրի հիւանդներու թիւը 4820ի կը յանգի։ Այս հիւանդանոցները 6 մասի պէտք է բաժնել․— 1․ Իրենց վճարումը կառավարական պիւտճէէն ապահովուած հիւանդանոցներ, 2․ Եվգաֆի յատուկ հիւանդանոցներ, 3․ Թաղապետական հիւանդանոցներ, 4․ Համայնքութեանց յատուկ հիւանդանոցներ, 5․ Օտար հիւանդանոցներ, 6․ Անհատներու հաստատած հիւանդանոցներ։

Պետական պիւտճէով պահուած հիւանդանոցներն են Շիշլիի մանկանց հիւանդանոցը (150 անկողին), Պագրքէօյի ջղային հիւանդանոցը (1150 անկողին), Հայտար Փաշայի հիւանդանոցը (100 անկողին), Հէյպէլիի հիւծախտի սանաթորիօմ (60 անկողին), կատաղարուժութեան՝ (100 անկողին)։

Իսկ փոքրամասնութեան պահած հիւանդանոցները․— Ցունական Հիւանդանոց (805 անկողին), Հայոց Հիւանդանոց (457 անկողին), Հրէից Հիւանդանոց (109 անկողին), Ս․ Ցակոբի Հիւանդանոց (49 անկողին)։

Էրէնքէօյի մէջ հիւծախտի դէմ պայքարելու համար 35 անկողինով դարմանատուն մը հաստատուած է։ Այս հաշուով բոլոր հիւանդանոցները միասին հաշուելով 5681 անկողինի գոյութիւնը կը հաստատուի։

Այս հիւանդանոցներուն մէջ, անհատական, օտար եւ համայնքութեանց պատկանող հիւանդանոցներէ մեծագոյն մասը վարձքով ըլլալով, աղքատները կ'օգտուին ձէրահ փաշայի, Հասէքիի եւ մասամբ ալ Բերայի այրերու եւ Շիշլիի Մանկանց հիւանդանոցէն։ Այս հիւանդանոցներու անկողիններն ալ 800ը չեն անցնիր եւ 700 հազար հոգիի 800, այսինքն 875 հոգիի մէկ անկողին կ'իյնայ։

ԱՄՊԵՐԸ ԿԸ ԿՈՒՏԱԿՈՒԻՆ...

ԲՈՒՌՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆԱԳԻՐ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

Հռոմի «Կացէթթա տէլ Փոփոլօ»ն բուռն ամբաստանագիր մը կը հրատարակէ անգլեւֆրանսական գերակայութեան դէմ։

Այս յօդուածն ալ, զուգադիպելով Գերմանիոյ նոր պահանջներուն, աւելի կը թանձրացնէ քաղաքական մթնոլորտը։

Միւս կողմէ, այս յօդուածը ռումբի պէս պայթեցաւ Իտալիոյ մէջ, ուր վերջերս մամուլը չափաւոր լեզու կը գործածէր Ֆրանսայի հանդէպ։

Յօդուածին մէջ այնպիսի խօսքեր կան որ առաջին անգամ կը լսուին։ Այսպէս, — «Եւրոպան ծուռ շինուած է, իբրեւ խարիսխ ունենալով բարոյական եւ ֆիզիքական անկումի գօտին, այսինքն Ֆրանսան, կամ կէս-բարբարոսութիւնը, այսինքն Եուկոսլավիան եւ նման պետութիւնները»։ Յետոյ, — «Մուսոլինի հինգերորդ պատերազմը շահեցաւ, ճամբու դնելով Պառէզը եւ իր իտալացի մանկլաւիկները» (Կ'ակնարկէ Հռոմի ֆրանսական դեսպանին)։

Առաջին անգամ է, դարձեալ, որ ուղղակի յարձակման կ'ենթարկուի Անգլիան։ Թէեւ իտալական միւս թերթերը չեն արտատպեր այս յօդուածը, բայց «Թան»ի թղթակիցը կը հաստատէ թէ ան արտայայտիչն է քաղաքական կարգ մը շրջանակներու, որոնց գլուխը կը գտնուի օդանաւային նախարարը, Պ․ Պալպօ։

Յօդուածը, որուն խորագիրն է՝ «Վերջալոյս Լեմանի լիճին վրայ», կը ձգտի ապացուցանել թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի փլի եւ անօգուտ կը գտնէ անոր կարգ մը անդամներուն մասնակցութիւնը։ Թարգմանենք քանի մը հատուածներ.

— «Իտալիան իր տեղը կը պահանջէ արեւուն տակ։ Գերմանիան՝ Հռենոսի ազատումէն ի վեր, բացէ ի բաց ըմբոստացած է։ Ճափոնը, մինակը աշխարհի դէմ, ձգուած՝ կարգ մը պետութիւններէ որոնք յետոյ պիտի լքեն զինքը, զինու գօրութեամբ արդի քաղաքակրթութիւնը կը հաստատէ Չինաստանի մէջ։ Ռուսիոյ մէջ, ընկերվարութեան իրականացումը սուրով եւ արիւնով՝ իր բուն լոյսովը կը լուսաւորէ Գ․ Միջազգայինը։ Անոնք որ իրենց անկողինը կը շտկեն գերակայութեանց հանրատուներուն մէջ, ներքինիներ են։ Ոչ-յարձակման արեւելեան դաշինքները, որ այնքան ցանկալի կը համարուէին, անգամ մը ստորագրուելէ յետոյ, երեւան կուգան իբրեւ յղացումը սովետներու եւ մէկ խաղը՝ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան որ բարկութենէն կը ճաթի։ Ժընեւի եւ Լօզանի մէջ, Իտալիան եւ Գերմանիան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կ'առաջարկեն տնտեսական տագնապին լուծումը (ապունգով սրբել հատուցումները եւ պարտքերը), բայց երկու գերակայ պետութիւնները կը մերժեն։

Ֆրանսան եւ Անգլիան, ազատական եւ դրամատիրական պետութիւններ, այսպէս, կամայ ակամայ, կը խոստովանին թէ իրենք պատասխանատու են աշխարհի թշուառութեան։ Իրենց մերժումը լսուեցաւ Լեմանի ափերուն վրայ, այն տաճարին մէջ որ սահմանուած է հանդարտեցնելու խիղճերը, պարտադրելով Վերսայլի հաւասարակշռութիւնը եւ փառաբանելու խաղաղութիւնը, մարդկութիւնը եւ զինաթափութիւնը, պայմանաւ որ այդ խաղաղութիւնը նշանակէ պատերազմ՝ զինաթափ ազգերու դէմ, որ մարդկութիւնը վերածուի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, իսկ զինաթափութիւնը դառնայ զինակցութիւնը՝ ամենամեծ բանակին եւ ամենահզօր նաւատորմին։ Այլ եւս կը ճարճատի Ժընեւի տաղաւարը։ Ի՞նչ օգուտ ունի պահել այդ բազմածախս կազմակերպութիւնը»։

Թերթը կ'եզրակացնէ թէ՝ քաղաքական նոր դարաշրջան մը կը սկսի, ուր հզօր ու երիտասարդ, իսկապէս ազգային եւ ժողովրդական սահմանադրութեամբ ազգերը պիտի միանան, վերջնապէս թօթափելու համար շիջելամերձ պետութեանց դողդոջուն ուրուականը։

Այս յօդուածը եւ Պ․ Պալպոյի նախընթաց յայտարարութիւնները կ'ապացուցանեն թէ Իտալիան կը ձգտի վերջի վերջոյ գործնական եւքի մը հասցնել իր յաւակնութիւնները։

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ՁԱԽՈՂՈՒՄԸ

Խորհրդային թերթերը վերջերս բազմաթիւ յօդուածներ հրատարակեցին, բացատրելու համար թէ ինչո՞ւ պէտ վերջացաւ 1932ի առաջին վեցամսեան։

Այդ յօդուածներով, անյաջողութեան գլխաւոր պատճառ կը համարուին երկաթուղիները։ Մինչդեռ Ռուսիոյ ճարտարարուեստականացման մեծագոյն դժուարութիւնը կը ծնի բաշխման անկանոնութենէն։ Կ'ըսեն թէ ուտեստը, վառելանիւթը եւ հում նիւթերը առատ են, բայց չէ լուծուած բաշխման խնդիրը։ Չեն բարւոքած երկաթուղիներու շինութիւնը, վակոններու նորոգութիւնն ու բաշխումը եւ բանուորներու կարգապահութիւնը։ Մասնաւոր դատաբաններ կազմուած են դատելու համար անհոգութիւնը եւ անկարգապահութիւնը։ Քանի մը ամիս որոշ բարւոքում երեւցաւ, բայց չտեւեց։ Պաշտօնական տեղեկագիրներ կը հաստատեն թէ երկաթուղիներով եղած փոխադրութիւնները պակսած են, բաղդատելով 1931ի հետ։ Միւս կողմէ, Տօնէցի աւազանը, որ օրական 140,000 թօն ածուխ կը հայթայթէր յունուարին, հազիւ կրցաւ 100,000 թօն հասցնել յուլիս-օգոստոսին։

Արտադրութիւնները այս տարի պակսեցան նաեւ դասալքութեան հետեւանքով,— «բանուորներու ինքնահոսը», ինչպէս կ'ըսեն իրենք։ Բանուորները կը շարունակեն քաղաքէ քաղաք խուժել, աւելի լաւ գործեր գտնելու համար։ Հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, այս հոսանքը կանգ չէ առած, եւ գործարանները չեն կրնար պահել իրենց արհեստագէտ բանուորներու կազմերը։ Այս պատճառով ալ, ինկած է արտադրուած ապրանքներու թէ քանակը եւ թէ որակը։ Կարգ մը ճարտարագործութեանց մէջ դասալքութիւնը այն աստիճանի հասած է որ, գործարանները ստիպուած են գիւղացիներ վարձել։

Տօնէցի Աւազանը, որ 500 հազար բանուոր կը հաշուէ, այս կերպով միայն կրցաւ լեցնել իր պակասները։ Նոյն իսկ հարկ եղաւ կիներ վարձել, ստորերկրեայ աշխատանքներու համար, խախտելով աշխատանքի օրէնսգիրքը որ կիներուն եւ մանուկներուն կ'արգիլէ բանիլ հանքերու մէջ։ Այժմ կիներ կողք կողքի կ'աշխատին այրերուն հետ, գետնին տակ։ Դասալքութիւնը սաստկացաւ ամրան եղանակին, եւ այժմ Տօնէցի հանքերը աշխատաւորի պակաս ունին։

Դասալքութեան ուրիշ պատճառ մըն է վճարումներու անկանոնութիւնը, որ չեշտուած է վերջերս։ Տեղ-տեղ բանուորները մէկ-երկու ամսական առնելիք ունին, մինչդեռ դրամ պէտք է գնումներու համար։ Պետական Դրամատունը կը մերժէ օգնել բանուորներուն։ Ձեռնարկներու հարիւրին 80ը սնանկ հռչակուեցան վերջերս։ Թէեւ ասոնք պետութեան կը պատկանին եւ մաս կը կազմեն հնգամեայ ծրագրին, բայց աճուրդով ծախուեցան, մէջն ըլլալով գրասենեակի կարասիները։

ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ԹԻՒԸ

Քաղաքային տնտեսութեան իրական վիճակը ճշդելու համար, որոշուեցաւ այս տարի հոկտեմբերին կատարել վիճակագրական աշխատանք՝ արձանագրելով Խ. Ս. Հ. Միութեան բոլոր համայնական հաստատութիւնները։

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Մոսկուայի մէջ կազմուեցաւ խորհրդային գրողներու միութեան համամիութենական կազմակերպչական մարմին մը, որ իր վերջին նիստին մէջ որոշեց յառաջիկայ նոյեմբերին առաջին կիսուն Մոսկուայի մէջ գումարել խորհրդային գրողներու միութեան համաժողովը, որպէսզի պատգամաւորները կարենան մասնակցիլ յետոյ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 15ամեակի հանդիսութիւններուն։

"ԴՊՐՈՑԻ ՕՐ,,

Որոշուած է սեպտեմբեր 5ը ամէն տարի «Դպրոցի օր» յայտարարել։ «Դպրոցի օր»ը կը վերաբերի Նախակրթարաններուն եւ միջնակարգ վարժարաններուն։ Այս առթիւ 50,000 րուբլի վարկ մը բացուած է, պարգեւատրելու այն ուսուցիչներուն, որոնք կը յայտնուին իրենց կրթական գործունէութեան մէջ։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՔՆՆՉՈՒԹԻՒՆ

«Զա Կոմունիստիչեսկոյէ Պրոսվեշչենիէ» թերթին խմբագրութիւնը եւ Կեդր․ Վերահսկիչ Ցանձնաժողովը օգոստոս 20էն մինչեւ սեպտեմբեր 20, մէկ ամիս քննչութեան օր յայտարարած են՝ ստուգելու համար դպրոցներու եւ կրթական զանազան հաստատութիւններու իրական վիճակը։ Պիտի քննուին դպրոցներու նիւթական կացութիւնը, շէնքերու վիճակը, դպրոցներու եւ զանազան հաստատութեանց միջեւ կնքուած պայմանագրութիւնները, դպրոցի հետ կապ չունեցող անձերու վտարման հարցը, բոլոր հանրապետութիւններու կրթական հաստատութիւններու ուսումնական մեթոտները, դասագիրքերը, մանկավարժական ուժերու դասաւորումը, ուսուցիչներու նիւթական վիճակը, աշակերտներու կարգապահութիւնը։

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՒԱՍՏԱՑՈՒՄ

— :-: —

Պուքրէշի Արազը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ պարզելով ուսուցիչներու գլխուն սարքուած խաղերը, կ'աղաղակէ արդար դառնութեամբ (21 օգոստոս)․

— «Ամէնէն զզուելի բանն է շահագործել ուսուցչի մը տնտեսական թշուառութիւնը, ու զայն բարոյապէս զգետնել։ Այնպիսի պայմաններ առաջարկել անոր՝ որպիսին հոգաբարձուները չպիտի կարենային պարտադրել իրենց տանը կամ խանութին ծառաներուն իսկ։ Ու անխղճութիւն է բարոյապէս այնքան ցածցնել կրթական պաշտօնեայ մը՝ որուն պիտի յանձնես վաղուան սերունդը կրթելու հոգը։ Հոգաբարձուները պահ մը իրենք զիրենք չդրի՞ն արդեօք այն վարժապետներուն տեղ՝ զանոնք իրենց առջեւը ծունկի չոքեցնելու փորձը ընելէ առաջ։

Ի՛նչ դիւային հրճուանք է զգետնել անգէն հակառակորդ մը։ Ու ի՛նչ ողորմելի յաղթանակ։

— Ստորագրեցի՞ր այդ նուաստացուցիչ պայմանագրութիւնը, հարցուցինք ուսուցչի մը։

= Աչքերս փակեցի եւ դրի ստորագրութիւնս, որովհետեւ եթէ չստորագրէի՝ փողոցը պիտի մնայի այս տարի, — եղաւ անոր պատասխանը։

Որո՞ւն վրայ ցաւիլ պայմանագիր կողմերէն. անո՞ր որ գրեր է այդ նամակները, թէ անոնց որ գիջեր են ստորագրել՝ փողոցը չմնալու համար վաղը․․․

Գիտենք որ ուժ չունին օրինական պայմաններու մէջ չկնքուած պայմանագրութիւնները։ Գիտենք որ այլ եւս անցած է այս գաղութին մէջ քմահաճոյքով, կիրքով, ամբարտաւանութեամբ հանրային գործ վարելու շրջանը։

Մեր գաղոյթը բարոյական ձեւին համար է լոկ։ Ու այդ ձեւը չի կրնար պատիւ բերել հանրային մարմնի մը, եւ առաւելապէս մարմնի մը որ կը յաւակնի մեր վաղուան սերունդը կրթել»։

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւաջի էջերու վրայ յաճախ կ'երեւին մահուան ազդեր եւ նկարագրութիւններ։ Այսօր ալ ինծի վիճակեցաւ գումել արեւի մը խաւարումը։

Միհրան Միքայէլեան, բնիկ Եաւլովայի Բարց գիւղացի համեստ ընտանիքի զաւակ, աչքերը հազիւ բացած, ինքզինքը կը գտնէ Արաբիոյ տափաստանները, որբ ու անտէր։ Ճարպիկ Միհրանը շուտով սիրելի կը դառնայ Արաբ պէյի մը՝ որ իբրեւ հոգեզաւակ կ'առնէ իր քով։ Աոիթէն օգտուելով, տասնեակ մը բեկորներ, հալածական ու թափառական, կը փրկէ սուրէ եւ անօթութենէ։

Զինադադարին արաբական մետաքսէ էկալը գլխուն, ոտքը սապանակի մէջ՝ ձիու սանձը կը թողու եւ շունչը Դամասկոս կ'առնէ։ Կ'արձանագրուի կամաւոր Հայկական Լեգէոնի մէջ, ֆրանսական դրօշակին տակ, բոլորիս ծանօթ նպատակներով։ Թէեւ շատերու պէս յուսախաբ, սակայն ամէն դառնութիւն եւ անիրաւութիւն կուլ տալով, կը տոկայ լաւագոյն օրերու յոյսով։

Զինուորութենէն յետոյ պահ մը կ'անցնի հայրենի աշխարհը, ու վերստին աստանդականի ցուպը ձեռքը։ Կոթնելով իր զինուորական վկայականին վրայ, չորուն տակը ստորագրած է ֆրանսացի հրամանատարը, կուգայ Ֆրանսա։ Ապրելու համար, կը նետուի քարայրի մէջ, ակամայ կուլ տալով ժահրոտ,ծուխն ու մուխը։ Մարմինը թունաւորուած կը ձգէ գործարանի կեանքը եւ սանթիմներով կրպակ մը կը բանայ։ Սակայն անողոք հիւանդութիւնը կը զգետնէ զինք, անտէր թողլով երեք անչափահաս որբեր։

Համեստ եւ համոզուած Դաշնակցական մըն էր։ Կը յուսար օր մը օրանց Հայաստան երթալ, Հրայրներու, Անդրանիկներու, Սերոբներու, Գէորգներու եւ Իշխաններու կարօտը Հայաստանի հողէն ու Ջրէն առնել։ Բայց բախտը ժլատ գտնուեցաւ։

Ցարգա՛նք տանջուած ոսկորներուդ, սիրելի Միհրան։ Պայծառ օր մը երբ արեւը ժպտի, զուք բոլորդ ձեր առանձին տեղը պիտի ունենաք Հայաստանի հողին վրայ, արժանի բոլորին յարգանքին։

Մ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Առաջին եւ Պանթէոնի խումբերը, իրենց վերջնական կազմութեան համար, փորձ պիտի կատարեն այս կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30ին Տ. Օ. XXeին դաշտը (Bd. Ornano, St. Ouen)։ Ժամադրութիւն ժամը 9ին Փորթ Քլինեանքուր։

Մասնակցիլ փափաքող հայ երիտասարդները կը հրաւիրուին իրենց կազմերով ներկայ գտնուիլ։

Հ. Մ. Ը. Մ. ֆութպոլի ցանձ.

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Օգոստոս 27ին Տօվիլի զբօսավայրին մէջ տեղի ունեցաւ կռփամարտի մրցում մը, Մարգուանցի Արշակ Զաքարեանի եւ ֆրանսացի կռփամարտիկի մը միջեւ։ Մեր հայրենակիցը կէտերու առաւելութեամբ յաղթեց, արժանանալով ներկայ Ֆրանսացիներուն եւ օտարներուն գնահատութեանց։

Օ. Երամեան

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ [41]

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ)

Հայաստանի Բնական եւ Քաղաքական

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ՑՈՅՑ ՏՈՒՈՂ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԻՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐ	ՆՈՐ ՎԻՃԱԿՆԵՐ
7. ՊԱՐՍԿԱՀԱՅՔ	
Ա. Այլի կամ Կուռիճան	Իւշնէ
Բ. Մարի	Մերգեւեռ
Գ. Թրափի	Տերգեւեռ
Դ. Ագուերս	Շէմտինան, Խումարայ
Ե. Ըռնա	Էնզէլ
Զ. Տամբերս	Սիւմայի
Է. Զարեհաւան	Սալմաստ
Ը. Զարաւանդ	Տիլման
Թ. Հեր	Խոյ
8. ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ	
Ա. Ռշտունիք	Գաւաշ, Ոստան
Բ. Տոսբ	Վան, Սըխգէ
Գ. Բուդունիք	Թիմար (Թեմար)
Դ. Արճիշակովիտ	Արճէշ
Ե. Աղովիտ (Աղիովիտ?)	Սարըսու
Զ. Կաղանովիտ	Զիլան
Է. Առբերանի	Բերկրի
Ը. Դառնի	Աբաղա
Թ. Բուժունիք	Նորդուզ
Ժ. Առնոյ – Ոտն	Սէկմանապատ
ԺԱ. Անձեւացիք	Խօշապ, Նորդուզ
ԺԲ. Ատրպատունիք	Մէրէնտ
ԺԳ. Երուանդունիք (Երիթունիք)	Հայոց Ձոր
ԺԴ. Մարդաստան	Համզաչիման
ԺԵ. Արտազ	Մակու
ԺԶ. Ակէ	Մակու
ԺԷ. Աղբակ Մեծ	Սէր Ալբակ, Պաշգալէ
ԺԸ. Անձախաձոր	Կոտուր
ԺԹ. Թոռնաւան	Չորս
Ի. Ճուաշռոտ	Գարագօյունլը
ԻԱ. Կրճունիք	Սէկմանապատ
ԻԱ. Մեծնունիք	Գարագօյունլը
ԻԳ. Պալունիք	Օվաճըգ, Սբանա
ԻԴ. Գուկան	Չորս
ԻԵ. Աղուանդրոտ	Միլլի, Շէմսքի
ԻԶ. Պատսպարունիք	Շիքիաի
ԻԷ. Արտաշէզեան	Գարասու
ԻԸ. Արտաւանեան	Մահմուտի
ԻԹ. Բաքան	Մահմուտի
Լ. Գաբիթեան	Դեւմար
ԼԱ. Գազրիկան	Դեւմար
ԼԲ. Տանկրիայն	Խոյ
ԼԳ. Վարաժնունիք	Գարագօյունլը
ԼԴ. Գողթն	Ագուլիս
ԼԵ. Նախիջեւան	Նախչուան, Ջուղայ
ԼԶ. Մարանդ	Մէրէնտ
9. ՍԻՒՆԻՔ	
Ա. Երնջակ	Ալընճա
Բ. Ճահուկ	Ջահուկ
Գ. Վայոց Ձոր	Դարալագեազ, Վէտի
Դ. Գեղարքունի	Գեաւառ
Ե. Սոտք	Ծար
Զ. Աղահէճք	Զանգեզուր
Է. Ծղուկ	Պարկուշատ, Տաթեւ
Ը. Հաբանդ	Զանգեզուր, Ղափան
Թ. Բաղք	Պարկուշատ Տաթեւ
Ժ. Ձորք	Ղափան
ԺԱ. Արեւիք	Մեղրի, Գեսնէիկ
ԺԲ. Կուսական (Կովսական)	Գենավուզ, Օրտուպատ
10. ԱՐՑԱԽ	
Ա. Հաբանդ Միւս	Գանձասար, Շուշի
Բ. Վայկունիք	Ջրաբերդ
Գ. Բերդաձոր	Այրում
Դ. Մեծկուանք	Խաչեն
Ե. Մեծիրանք	Կիւլիստան
Զ. Հարճլանք	Տեզա, Վարանդ
Է. Մուխանք	Տեզա, Վարանդ
Ը. Պիանք	Տեզա, Վարանդ

(Շար․)

ՑՈՎՀ. ՊԱՊԻՍԵԱՆ

Հիթլեր կրակ ու բոց կը տեղայ

Մինչ այս մինչ այն, բուռն սաստկութեամբ կը շարունակուի Գերմանիոյ ներքին պայքարը:

Հինգշաբթի գիշեր դղրդագին ցոյց մը տեղի ունեցաւ Պերլինի մէջ, եւ հրաշունչ ճառ մը խօսեցաւ Հիթլէր: «Նազի»ներու պետը բացէ ի բաց ասպարէզ կարդաց վարչապետ Ֆօն Փափէնի: «Հաւանական է քաղքենի կուսակցութեանց ինքնապաշտպանութեան բնազդը. բայց, ժողովուրդը կը նմանի վայրի ձիու մը. ո՛վ որ կրնայ նուաճել զայն, կրնայ նաեւ փրկել»: Յետոյ գոռոզութեամբ յայտարարեց թէ կը բաւէ որ նշան մը ընէ, եւ բազմութիւնները լքելով վարչապետին, պիտի հետեւին իրենց կուռք–պետին: Հետզհետէ աւելի փրփրելով, բացագանչեց.

— «Մենք 14 միլիոն կուսակիցներ ունինք. եւ այնպէս պիտի ընենք որ այդ 14 միլիոնը 60 միլիոնի բարձրանայ: Մենք չպիտի փոխենք մեր նկարագիրը, իշխանութեան գլուխ անցնելէ յետոյ: Ես մարմնով եւ հոգիով կը նոյնանամ ցեղապաշտ շարժումին հետ, որ ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ փրկել Գերմանիան: Ես կ'ուզեմ վերջացնել արհեստակցութիւնները եւ պառակտումները»:

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍԻ Սաքօ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ԻՇԽԱՆ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին: Զեկուցում շրջ. ժողովի:

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕ.— Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Նոյն օրակարգերով:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.—Վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Նոյն օրակարգերով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Ժէռոմի Վրէժ խումբի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին ընկ. Ծառուկեանի խանութը: Կը խնդրուի Լիոնի եւ շրջանի պատգամաւորներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն: Օրակարգ՝ զեկոյց շրջ. ժողովի մասին եւ կոմիտէի ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերը վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին:

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միթիւալիթէի սրահը, 24 rue St. Victor. Նախորդ օրակարգի շարունակութիւն:

«ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Լիոնի մէջ, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին պիտի տօնուի «ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»Ը, աննախընթաց շուքով, Գ. Թաղապետարանի շքեղ սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգ. կեդրոնական վարչութեան: Կը նախագահէ ՎԱՐԴԱՆ Քհնյ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը մասնակցին՝ Տէսինի «Արծիւ» նուագախումբը, Պ. Աւետիս Մելքոնեան (ջութակ), եւ Պ. Եղիա Մոմճեան (սրինգ): Կը հրաւիրուի հայ գաղութը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԾՈՎԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏԸ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը կազմակերպած է ընկերահաւաքական ծովային պտոյտ մը դէպի ՍՈՒՐՄԻՈՒ ծոցը, վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն: Կը հրաւիրուին քաղաքի, Պուլ. Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր ընկերները եւ համակիրները:

Ժամադրավայր առաւօտուն ժամը 7.45ին Փլաս Փրէֆէքթիւր, առնելու համար 22 եւ 23 թիւ հանրակառքերը:

Ճաշը եւ յոքանքի շապիկ միասին բերել: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անդրէասի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան կողմէ: Վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Քլամառի անտառին մէջ (Պաղ աղբիւրին մօտ): Երգ, նուագ, արտասանութիւն, եւայլն:

Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 89 եւ իջնել վերջաւորութիւն:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի:

Դաշտահանդէս

Կազմակերպուած Սեն. Դաւրայի Հայրենակցական միութեան կողմէ
Վաղը Կիրակի Մէօտոնի անտառին մէջ

Շոգեկառք առնել Էնվալիտէն եւ իջնել Մէօտօն-վալ-Ֆլօրի, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն մինչեւ ժամը 3: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

Ընտանեկան դաշտահանդէս Տէսինի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Տէսինի ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի: Վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Տէսինահայութեան ծանօթ սովորական կամուրջէն վերջ: Խմբերգ Կոմիտաս երկսեռ երգչախումբի կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Գ. Մելքոնեանի, ընտիր ճազ-պանտ ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. Խտիկեանի: Կը մասնակցին Լիոնի «Հայ արի»ներու գայլիկները եւ սկաուտները: Ճոխ պիւֆէ: Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մաքրուհի Մինասեան, Երանեան ընտանիքը եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ԳԱԼՈՒՍՏ ՄԻՆԱՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 928:
Կրընոպլը, Երուանդ.— 90:
Կրընոպլը, Սալ.Ս.— 80:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Շաւարշ Քիպարեան եւ իր մայրը Արշալոյս կը փնտռեն իրենց ազգականները Շապին Գարահիսարցի Վարդանուշ Շիրինեան, Վարդուհի եւ Աշոտ Պօյաճեան (Թամզարացի), Երանուհի եւ Երուանդ Տէր Մարտիրոսեան (Պօյապատցի), Մարի հաճի Նազելի Շալըրեան: Իմացնել Schavarsch Kibariani, Chez Me. Girault, Avigny, Ports sur Vienne (Indre et Loire). France:

— Կը փնտռուի Յարութիւն Գույումճեան (Գոնիայի Սէիտ Շէհիր քաղաքէն): Հօր անունը Մեսրոպ, մօր անունը՝ Մարիամ, 1915ին աքսորուած է Տէր Զօր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր, Նահապետ Գույումճեանի, Գրասուն «Յառաջ», 13 rue des Dominicaines, Մարսէյլ:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւռ Մէր 2 սեպտ. 932

Այսօր Պուլօնիի մէջ որսացուած է առատ հարան, մէրլան եւ մաքըրօ (խսկումրու): Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան, մէրլան եւ մաքըրօ:

Imp. A. DER (Agopian)
7, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

Բ Ո Ռ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ — Թարգմ. Լ. Շանթ

— Ես չեմ հասկանում, ինչ որ պատահեց. — ասաց նա: — Մեզնից ոչ մէկը չէր թողնի նրան, եթէ կարողանայինք ենթադրել որ նրան բռնելու են: Բայց նրա հրամանները շատ որոշ էին: Մեզնից ոչ մէկի գլխովը չէր կարող անց կենալ, երբ նա իր գլխարկը ձգեց գետին, որ նա թոյլ կըտայ զինուորներին իրեն մօտենալու: Կանգնած էր բոլորովին ձիու կողքին, ու տեսայ թէ ինչպէս կապը քանդեց. ես դեռ նրան մի լիքը ատրճանակ էլ տւի ձին նստելուց առաջ: Միակ բանը որ կարող եմ ենթադրել այն է, որ երեւի կաղութեան պատճառով գայթեց, երբ հենում էր ձին: Բայց հէնց այդ դէպքումն էլ կարող էր կրակ անել:

— Չէ՛, բանն այն է, — ասաց Մարկոնին, — որ ձին չհեծաւ: Ես վերջինը բարձրացայ ձիս, որովհետեւ ձիս վախենում է հրացէնի ձայնից: Նայեցայ ետ տեսնելու համար, թէ արդէն աղատւեց. եւ հիանալի կերպով կարող էր խոյս տալ, եթէ չլինէր կարդինալը:

— Ա՛, — բացագանչեց Ջեմմա:

— Կարդինա՛լ. — կրկնեց նրա հետ Մարտինի զարմացած:

— Այո՛, կանգնեց ուղիղ ատրճանակի բերնին: Սատանան նրան...: Րիվարէցը երեւի շփոթւեց. ատրճանակը բռնած ձեռքը ցած իջաւ, իսկ միւսով ծածկեց աչքերը, ա՛յ, այսպէս...: Եւ ի հարկէ, բոլորն էլ վրայ թափեցան:

— Չեմ հասկանում. — ասաց Միքէլէն, — ինչպէս տարօրինակ է, որ Րիվարէցը շփոթեց ամենավտանգաւոր վայրկեանին:

— Հաւանօրէն իջեցրել է ատրճանակը, որ անզէն մարդու չսպանի. — ասաց Մարտինի:

Միքէլէ ցնցեց ուսերը:

— Անզէն մարդը ինչո՞ւ է կոխում քիթը այնտեղ, ուր կռւում են: Կռիւը կռիւ է: Եթէ Րիվարէցը արձակէր գնդակը Նորին Սրբազնութեան վրայ, փոխանակ ճագարի նման իրեն բռնել տալու, աշխարհիս երեսին մի ազնիւ մարդ աւելի կը լինէր, ու մի փիլոնաւոր պակաս:

Ու շուռ եկաւ չրթունքները կծոտելով: Կատաղած էր լալու աստիճան:

— Այսպէս թէ այնպէս, — ասաց Մարտինի, — եղել պրծել է, դատողութիւններով պէտք չկայ ժամանակ կորցնելու: Բոլոր հարցը նրանումն է, թէ ինչպէս նրան փախցնենք: Կարծում եմ, որ դուք բոլորդ էլ պատրաստ էք փորձ անելու:

Միքէլէ մինչեւ իսկ չպատասխանեց այդ տեսակ աւելորդ հարցին, ու մաքսանենգը նկատեց միայն երգիծանքով.

— Կը սպանէի հարազատ եղբօրս, եթէ չհամաձայնէր:

— Շատ լաւ: Ուրեմն ... Ամենից առաջ՝ ունի՞ք բերդի յատակագիծը:

Ջեմման բաց արաւ արկղը ու հանեց մի քանի թերթ թուղթ:

— Ես ուսումնասիրեցի բոլոր յատակագիծը: Ա՛յ, բերդի ցածի յարկը, այս էլ աշտարակի վերին ու ստորին յարկերը: Այս էլ ամրութիւնների յատակագիծը: Ա՛յ, ձորը տանող ճամբան, լեռների գաղտնի վայրերն ու ուղիները, նոյնպէս եւ ստորերկրեայ անցքերը:

— Գիտէ՞ք, ո՞ր աշտարակի մէջն է:

— Արեւմտեան: Կլոր սենեակում, վանդակաւոր պատուհանով: Նշանակել եմ յատակագծի վրայ:

— Որտեղի՞ց էք իմացել:

— Ծղրիտ մականունով մի զինուորից, որ բերդի պահակներից է: Նա ազգական է մերոնցից մէկին, Ջինօին:

— Ի՛նչպէս շուտ այդ բոլորին տեղեկացել էք:

— Կորցնելու ժամանակ չկար: Ջինօն իսկոյն Բրիզիկէլլա գնաց, իսկ մի երկու յատակագծերը արդէն իսկ ունէինք: Թաքստոցների ցուցակը ինքը Րիվարէցն է կազմած. գրիցն եմ ճանաչում:

— Ի՞նչ տեսակ մարդիկ են բերդի պահակները:

— Դեռ չգիտենք: Ծղրիտը նոր է մտել ծառայութեան ու ծանօթ չէ բոլոր ընկերներին:

— Պէտք է իմանալ Ջինօից, ի՛նչ տեսակ զատ է ինքը Ծղրիտը: Կառավարութեան մի՞տքն ինչ է, յայտնի՞ է ոչինչ: Րիվարէցին կը դատեն Բրիզիկէլլայո՞ւմ, թէ կը տանեն Րաւէննա:

— Յայտնի չէ: Րաւէննան, անշուշտ, պապական նահանգի գլխաւոր քաղաքն է, եւ այնտեղ են դատելու, ըստ օրէնքի, բոլոր լուրջ գործերը: Բայց օրէնքներին այնքան էլ չեն հետեւում: Ամէն ինչ կախուած է այն մարդուց, որի ձեռքն է պատահաբար ուժը:

— Րաւէննա չեն տանի. — ասաց Միքէլէ:

— Ինչո՞ւ էք այդպէս կարծում:

— Համոզուած եմ: Բրիզիկէլլայի զինուորական նահանգապետը գնդապետ Ֆերրարին է, հօրեղբայրը Րիվարէցի վիրաւորած սպայի: Դա մի վրիժառու գազան է եւ ոչ մի պայմանով ձեռքից բաց չի թողնի այս առիթը թշնամին տանջելու ու զւարճանալու:

— Ուրեմն կարծում էք, որ կ'աշխատի Րիվարէցին այստեղ պահելու:

— Ես կարծում եմ, որ նա կ'աշխատի նրան կախ տալու:

Մարտինին արագ նայեց Ջեմմային: Նա սաստիկ գունատ էր, բայց չփոխուեց ամենեւին այդ բառերից: Անտարակոյս, այդ միտքը նոր չէր նրա համար:

— Հազիւ թէ կարողանայ առանց նախնական մի քանի ձեւականութիւնների, — ասաց Ջեմման հանգիստ: Միայն մի որ եւ է պատրուակով կարող է գործը զինուորական դատարանին ենթարկել եւ վերջը կ'արդարացնի՝ թէ դա պահանջում էր քաղաքի հանգստութիւնը:

— Իսկ կարդինալը: Միթէ կը համաձայնի:

— Զինուորական գործերում իրաւասութիւն չունի նա:

— Բայց նրա ազդեցութիւնը շատ մեծ: Եւ նահանգապետը չի համարձակի այդպիսի մի քայլ անել առանց նրա համաձայնութեան:

— Նա երբեք իր համաձայնութիւնը չի տայ, — ընդհատեց Մարտինի: — Մօնտանէլլին միշտ հակառակ է եղած ամէն զինուորական դատարանի: Իսկ որ Րիվարէցը Բրիզիկէլլայում լուրջ ոչինչ չի պատահի:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
4 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1974 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԽԵԼԱԳԱՐՈՒԹԻՒՆ

Այսօր, տակէ տակ արտատպած ենք չորս մը լուրեր, Սուրիա-Լիբանանի հայ կարմրուկներու գործունէութեան մասին։

Միեւնոյն ատեն ունինք թղթակցութիւն մը՝ Տէսինէն, — կարմրուկներու յարձակում եւ կռիւ։ Իսկ իբրեւ հետեւանք՝ խիստ հարցաքննութիւն քաղաքի մեծագոյն գործարանին մէջ, ուր բազմաթիւ հայ բանուորներ կ'աշխատին։

Վերջին տեղեկութեան մը համաձայն, հաւանական է որ շատեր ճամբուին։

×

Առաջին անգամ չէ որ այսպիսի դէպքեր կը պատահին։

Բայց, բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ՝ հետզհետէ աւելի կ'աշխուժանան հայ կարմրուկները կամ կարմրախայտները։

Անոնք բռնուած են կատաղութեան, խելագարութեան նոպայէ մը։ Կը կռուին — կը թափեն, թռուցիկներ կը տպեն ու կը ցրուեն, ցոյցեր կը կազմակերպեն կամ ցոյցերու կը մասնակցին։

Այս բոլորը՝ երեւութապէս յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան։ Բայց, իրականին մէջ, կա՛մ գործիք դառնալով, եւ կամ գործի վրայ երեւալու համար։

Փա՛ռք եւ պատիւ բոլորին, քանի որ այսքան հերոսաբար կը մարտնչին Տէսինէն մինչեւ Հալէպ ու մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա։

Դժբախտութիւնը այն է որ, այս «քաջագործութիւնները» իրենցմով չեն վերջանար եւ կը վրդովեն գաղութներու խաղաղութիւնը։

Ու մանաւանդ, պատճառ կը դառնան փողոց թափելու բազմաթիւ աշխատաւորներ, ինչ որ աղէտ մըն է ներկայ տագնապի օրերուն։

Որովհետեւ, մէկ — երկուք չեն հայ աշխատաւորներու գլխուն փաթթուած փորձանքները։

Միայն անկանոն թուղթերու խնդիրը կը սպառնայ մոխիրի վրայ նստեցնել բազմաթիւ ընտանիքներ։

Մեղի հասած խնդրագիրները արդէն դէզ մը կը կազմեն։ Իսկ հարիւրաւորներ կան որ տակաւին լուր չունին ոչ հարցարանէն, ոչ ալ օրուան անցուդարձերէն։

Ոստիկանութիւնը անողորմաբար կը հետապնդէ «անկանոն»-ները, ճամբայ ցուցնելով դէպ ի սահմանէն անդին։ «Գացէք ո՛ւր որ կ'ուզէք. միայն թէ գացէ՛ք, հեռացէ՛ք մեր երկրէն»։

Այս կացութեան մէջ, որ միայն Ֆրանսայի յատուկ չէ, կարելի՞ է սպասել ո՛ր եւ է զիջում կամ սթափում՝ հայ կարմրուկներուն կողմէ։

Դժբախտաբար ոչ։ Եթէ անոնք պուտ մը խելք ունենային, ծանր կը նստէին իրենց տեղը, սպասելով որ համաշխարհային յեղափոխութիւնը յաղթանակէ օտար, աւելի հզօր, աւելի բազմանդամ կազմակերպութեանց կողմէ։

Մինչդեռ ահա պատերազմին դէմ ալ ճակատ — կոմիտէ — կազմած են, խեղճուկրակ նպատակներով։ Հինգով — տասնով թափթփուքներ կապելով յեղափոխութեան վիթխարի անիւներուն։

Եւ եթէ անոնք պուտ մը խիղճ ունենային, պիտի մտածէին թէ այս արմատախիլ ժողովուրդը չի կրնար տոկալ նոր ցնցումներու։ Թէ ակարը կը թնդուի, կը ճզմուի «սրբազան եսասիրութեան» կրունկներուն տակ։ Ամէն երկրի մէջ ալ։

Այս կացութեան մէջ, կը մնայ մէկ միջոց, — գաղութները իրե՛նք պիտի ապահովեն իրենց հանգիստն ու աշխատանքը, ուղղակի դիրք բռնելով այս բախտախնդիրներուն դէմ։ Դիմելով ինքնապաշտպանութեան։

Մեզ չեն հետաքրքրեր իւրաքանչիւր երկրի ոստիկանութեան կատարած հետապնդումները։ Ոչ ալ գործուած արարքները։

Էականը այն է որ գաղութները մէկ ճակատ կազմեն այս հարցին մէջ ալ, տեսակ մը բոյկոտութեան ենթարկելով այս կարմիր — կոուցները։

Թող երթան իրենց գլխուն յեղափոխութիւն խաղան ինչպէս որ կ'ուզեն։ Բայց, թոյլ չտանք որ չփանան տիրող մեղկութենէն, եւ իրենց կարմիր լաթերը փաթթեն մեր գլխուն։

Այս կէտին մէջ ոչ ռամկավարը կրնայ մեկուսանալ, ոչ ալ հնչակեանը։ Բոլորն ալ կ'ընդունին որ վնասակար են այս կարմիր — եւ ողորմելի — մարզանքները։ Հետեւաբար, բոլորի՛ն ալ պարտականութիւն կ'իյնայ գործելու, խեցեվճռի դատապարտելու բախտախնդիրները։

Եթէ այստեղ ալ անճրկինք, ուրիշէն տրտնջալու իրաւունք չպիտի ունենանք։

Ահաւասիկ ամէն ճակատի վրայ կը հալածեն, կը հարուածեն մեզ — գաղութները։

Արդ, այնքա՞ն բթացեր կամ թուլցեր ենք, որ մեր գլխուն խոլխուած վտանգներն անգամ չպիտի կրնանք վանել։

Այն ատեն, ինչո՞ւ չենք միանար հոսանքին, գոնէ «ազգովին» կործանելու համար...

Երբ միջոց չես մտածեր ինքզինքդ պաշտպանելու համար, ա՛լ ինչո՞ւ կը գանգատիս։

Խելագարութիւնը կը զարգանայ ինքն իր վիճակին ձգելով։

Երբ մեր կարմրուկները համոզուին թէ տէր տիրական չունի այս ժողովուրդը, եւ ազատ են իրենց քոսոտ քուռակը խաղցնելու մեծ պողոտաներէն մինչեւ գաղթակայանները, բնականաբար աւելի կը լրբանան։ Եւ լրբանալով, նոր փորձանքներ կը բանան գաղութներու գլխուն։

Ո՞վ է, վերջապէս, տէրն ու տիրականը մեր ճակատագրին։ Տէսինի հո՞կը, թէ Պէյրութի, Հալէպի կամ Դամասկոսի կարմիր «Բիւրօն»։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՁԲՕՍՆՈՒ

Թուրքիա, Օգոստ. 30ին, տօնեց իր անկախութեան պատերազմի յաղթութեան տարեդարձը։

Այս առթիւ, կը պանծար մասնաւորապէս Պոլիսը։ Փակ էին բոլոր դպրոցները։ Հանդէսներ սարքեցին «կիւչիւք էֆէնտի»ները եւ «հանըմնաղըզ»ները։ Թուրք համալսարանը եւս լոյսեր վառեց, կանանչ ու ծաղիկ հագաւ։

Գիշերը հրավառութիւններ եղան։

Իսկ թուրք համալսարանին առջեւ ցոյց տրուեցան թրքական գեղարուեստին երկու միակ արտայայտութիւնները, — *օրթա օյունու* եւ *Գարակէօզ*։

Կը խորհիմ, որ թուրք համալսարանը *գարակէօզ* խաղցնելով յաղթութեան գիշերը, փիլիսոփայօրէն ներկայացուց օրուան տօնին արժէքը։ Ինչպէս երախաները *Գարակէօզ*ով պատրանքը կ'ունենան կեանքի խաղերուն, թուրք համալսարանն ալ արդեօք չուզե՞ց հասկցնել, նոյն *Գարակէօզ*ով, թէ պատրանք մըն ալ է յաղթանակը Օգոստոս 30ի։

ԱՐԵՒԱՆ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԶԻՆԱԹԱՓ Կ'ԸՆԵՆ

Հալէպի «Տօղրու Եօլ» թերթին մէջ կը կարդանք (25 օգոստ.).—

ՈՒՐՖԱ.— Կառավարութիւնը հաւաքային նահանգներուն մէջ կը հաւաքէ Քիւրտերուն զէնքերը։ Ամէն կողմ խիստ հսկողութիւն մը կը տիրէ։ Ամէն մարդէ որոշուած չափով զէնք կը պահանջուի։ Ով որ որոշուած չափով զէնք չի յանձներ, կը ձերբակալուի։ Բազմաթիւ քիւրտ աշիրէթապետներ կը տառապին բանտերուն մէջ։ Շատերը սարսափելի տանջանքներու ենթարկուած են։ Այս աւարեկչութենէն վախնալով, բազմաթիւ քիւրտ ընտանիքներ կը փախչին դէպի Իրաք եւ Սուրիա։ Շատ են այն գիւղերը, որոնց բնակչութիւնը բոլորովին գաղթած է այլուր։

ՎԱՌՕԴԱՐԱՆ ՄԸ ՕԴԸ ԵԼԱՒ

Ճէպէլ Տրիզի մայրաքաղաք Սուէյտայի մէջ վառօդարան մը պայթած է, բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորելով։ Արաբական «էլ Նիտա» թերթը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հրատարակէ այս մասին.—

Ճէպէլ Տրիզի մէջ Հանրային Շինութեանց տնօրէնին յատուկ վառօդարան մը կայ, որ կը գտնուի Սուէյտայի բերդին մօտ տեղ մը։ Մինչեւ հիմա անծանօթ մնացած պատճառով մը պայթիւն տեղի ունեցած է եւ 4000 քիլօ վառօդ մուխի վերածուած։ Վառօդարանի մէջ գտնուող տինամիթներ եւ այլ պայթուցիկներ նմանապէս հրկիզուած են, ահեղ որոտումներ պատճառելով։ Բերդին մէջ գտնուող ֆրանսացի զինուորներու մեծ մասը վիրաւորուեցաւ։ Բերդին մօտ շատ մը տուներ քանդուեցան եւ մարդիկ վիրաւորուեցան։ Կառավարական շէնքին մէկ մասը եւս քանդուեցաւ։

Մարզպանութիւնը ձեռնարկած է խիստ քննութեան մը, երեւան հանելու համար արկածին պատճառը։

ՔԱՐԻՒՂԱՏԱՐ ԽՈՂՈՎԱԿԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տրիպոլսոյ մէջ կը շարունակուին շինութիւնները Մուսուլի քարիւղի խողովակին։ Այժմ հասած են նոր նիւթեր, կառուցանելու համար հիւանդանոց մը եւ բազմաթիւ մասնաւոր շէնքեր։ Բոլոր շէնքերն ալ պիտի շինուին պողպատէ, որովհետեւ քարիւղի յատկացուելիք շէնքերուն մէջ երկաթի գործածութիւնը վտանգաւոր է։ Մինչեւ հիմա **1,329,530** քիլօ խողովակ, **27,949** քիլօ բահ ու բրիչ, **42,097** քիլօ ինքնաշարժ եւ վակոն, **170,000** քիլօ տախտակ, **11,844** քիլօ ելեկտրականութեան յատուկ գործիքներ, **668,350** քիլօ վրան եւայլն, **100,000** քիլօ շաղախ, 86,673 քիլօ զանազան նիւթեր բերուած են ընկերութեան կողմէ։

Այս բոլորը ներածուած են առանց մաքսատուրքի

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կացութիւնը Ծայր. Արեւելքի մէջ

Ճափոն կը զինակցի Մանչուրիոյ հետ

Վաւերական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ճափոնի եւ Մանչուրիոյ նոր պետութեան միջեւ կնքուած պաշտպանողական զինակցութեան դաշնագիրը պիտի ստորագրուի եւ գործադրութեան մէջ պիտի մտնէ սեպտ 15ին։

Այս դաշնագրով, Ճափոն իրաւունք կը ստանայ քաղաքապահ զօրք հաստատելու ամբողջ Մանչուրիոյ մէջ, եւ յանձն կ'առնէ ապահովել նոր պետութեան արտաքին եւ ներքին պաշտպանութիւնը։ Մանչուրիա պիտի պահէ իր գործելու ազատութիւնը, արտաքին քաղաքականութեան մէջ։ Կը հաւաստեն թէ յառաջիկային զինուորական համաձայնութիւն մըն ալ պիտի կնքուի, ճշդելու համար դաշնագրին մանրամասնութիւնները։ Այս համաձայնութեան պատճէնը պիտի հաղորդուի միւս պետութեանց, ստորագրուելէ առաջ։

⁂ Չինացի աւազակները կը շարունակեն անկարգութիւններ յարուցանել Մանչուրիոյ մէջ։ Մուքտէնի գծին վրայ 500 աւազակներ յարձակում գործեցին, բայց ետ մղուեցան տեղական ոստիկանութեան եւ ճափոնական զօրքին կողմէ։

«Պողպատէ Սաղաւարտ»ին ցոյցերը

Այսօր վիթխարի ցոյցեր տեղի կ'ունենան Պերլինի մէջ, «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ի համագումարին առթիւ։

Ժողովը բացուեցաւ ուրբաթ օր, եւ հրաշունչ ատենախօսութիւններ եղան։ Գնդապետ մը բողոքեց Վերսայլի դաշնագրին եւ մասնաւորապէս անոր 231րդ յօդուածին դէմ, որ Գերմանիան պատասխանատու կը հռչակէ պատերազմին։ Շեշտեց թէ անհրաժեշտ է ճակատի ոգին ներշնչել հաղարաւոր քաղաքացիներու եւ հիներու մարտական ոգիով դաստիարակել երիտասարդութիւնը։ «Գերմանիան վրէժխնդրական պատերազմ չուզեր, այլ իր ժողովուրդին համար կը պահանջէ այն միեւնոյն ապահովութիւնը զոր կը վայելեն միւս պետութիւնները»

Ժողովի ընթացքին ազատ ասպարէզ գտան միապետական հակումները։ Ժողովին ներկայ էր նաեւ գահաժառանգը, զինուորական համազգեստով եւ միասին ունենալով իշխանուհին։ Իր մուտքը ողջունուեցաւ որոտագին ծափերով։ Նախագահը իր բացման ճառին մէջ ուրախութիւն յայտնեց որ առաջին անգամ ըլլալով Պողպատեայ Սաղաւարտներու համագումարին կը մասնակցին կառավարութեան ներկայացուցիչները։ Ցետոյ պարզեց ժողովին ծրագիրը, որ կը ձգտի երկու գլխաւոր նպատակի.— 1) Խորտակել Վայմարի Սահմանադրութիւնը, 2) Գերմանիան ազատել Վերսայլի դաշնագրին խնամակալութենէն։ Ցետոյ երգուեցաւ «Գերմանիան ամէն բանէ վեր»։

Հաւասարապէս զինուելու իրաւունքը

Երէկ դարձեալ արտակարգ նիստ գումարեց դահլիճը, խորհրդակցելու համար գերմանական յուշագրին վրայ։ Օրակարգին վրայ էր, նաեւ «Ռանթ»երը միացնելու խնդիրը։

Ամբողջ միջազգային մամուլը կը զբաղի գերմանական յուշագրին բովանդակութեամբ եւ հետեւանքներով։ Շատ բան կախում ունի Անգլիոյ բռնելիք դիրքէն։

Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիոյ արտաքին Նախարարութիւնը տեղեկացուցած է Ֆրանսական եւ գերմանական կառավարութեանց, թէ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական յօդուածները չեն կրնար բարեփոխուիլ միայն Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ համաձայնութեամբ, այլ անհրաժեշտ է ստորագրող բոլոր պետութեանց վճիռը։ Այս մասին կատարելապէս համաձայն են Լոնտոնի եւ Փարիզի տեսակէտները։ Պահպանողական «Մորնինկ Փոստ» մեղադրելով Գերմանիան, կ'ըսէ.

— «Լօզանի մէջ, Գերմանիան տէր դարձաւ իր քսակին։ Պահանջատէրերը կը յուսային թէ իր հարստութիւնը պիտի գործածէ պարտքերը վճարելու։ Մինչդեռ ուրիշ նպատակներ ունի եղեր... Կ'ուզենք հաւատալ թէ հատուցումներէն խնայուած դրամները սպառազինութեանց չպիտի յատկացուին»։

Իսկ «Մանչէսթըր Կարտիըն» անուղղակի իրաւունք տալով Գերմանիոյ, կը խոստովանի թէ անոր դրած պահանջները դեռ սկիզբն են։ «Բայց, անգամ մը սկսելէ յետոյ, ո՞ւր պիտի յանգի շարժումը»։

Ամերիկացիները կը շարունակեն...

Ուրբաթ իրիկուն, Սօֆիայի փողոցներուն մէջ տեղի ունեցան ահարեկման երկու փորձեր, կէս ժամուան միջոցին։ Միխայլովի խմբակէն Կավրիլով ծանրապէս վիրաւորուեցաւ ատրճանակի հարուածներով։ Այս մարդուն կաթնաբանին մէջ էր որ, անցեալ տարի, սարքուեցաւ դժոխային մեքենայ մը, պայթեցնելու համար Փրոթոկէրովի խմբակին պատկանող անդամի մը դէմ։

Նոյնպէս վիրաւորուեցաւ Թամալեւսկի, անծանօթի մը կողմէ։ Այս մակեդոնացի գործիչին եղբայրն ալ սպաննուած էր անցեալ տարի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԴԷՄ, Ամսթէրտամի մէջ գումարուած համաժողովին առթիւ, ցոյց մը տեղի ունեցաւ Փարիզ, Պիւլիէի սրահը և բուռն ճառեր խօսուեցան բոլշեւիկներու եւ ուրիշ յեղափոխականներու կողմէ։ Ոստիկանութիւնը բռնած էր բոլոր փողոցները։ Այս առթիւ խառնակութիւններ ծագեցան, շատ մը ոստիկաններ վիրաւորուեցան եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎԻ ճակատագիրը պիտի որոշուի այս շաբթու։ Դատական նախարարը ժողովի հրաւիրելով «ներումներու յանձնախումբը», քննութեան պիտի ենթարկէ ներկայացուած խնդրագիրները։ Պաշտպան փաստաբանները յանձնախումբին ներկայացուցած են Փարիզի Բժշկական Ակադեմիային անդամներէն Պ. Ժոռժ Տիւմայի տեղեկագիրը, որ կ'եզրակացնէ թէ Կորկուլով հիւանդ մըն է եւ ենթակայ ոչ թէ դատի, այլ մտային բժշկութեան։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ հինգ Հիթլէրեաններր ներում ստացան։ Իրենց պատիժը պիտի փոխուի մշտնջենական թիապարտութեամբ։

11,400,000 *ԱՆԳՈՐԾ* կը գտնուի Մ. Նահանգներուն մէջ, համաձայն Աշխատանքի Դաշնակցութեան վերջին տեղեկագրին։ Գործազրկութեան իբրեւ դարման՝ կ'առաջարկուի կրճատել աշխատանքի ժամերը։

3000 *ՄԵԴՐ* բարձրութենէ մը, օդանաւին տախտակներուն մէջ մնալով, ջարդուփշուր ինկաւ մեռաւ զինուորական օդանաւորդ ֆրանսացի յիսնապետ մը։

20 ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

— :-: —

Հալէպի «էլ Թէգատտում» թերթը կը գրէ.—

Վերջերս գրգռիչ թռուցիկներ ցրուած էին քաղաքիս մէջ, ուղղուած ոստայնանկներու, որոնք ապստամբութեան կը հրաւիրուէին։ Պահակը հայ տղայ մը ձերբակալած էր, երբ ան թռուցիկներ կը ցրուէր գիշերանց։

Տղան ոստիկանութեան կողմէ խիստ քննութեան ենթարկուելով, յայտնեց թէ Կարապետ անուն Հայ մըն է իրեն յանձնողը այդ թռուցիկները։ Իսկոյն խուզարկուեցաւ Կարապետի տունը, ուրկէ գտնուեցան ժէլաթինէ տպարան մը եւ թռուցիկներ։ Ոստիկանութիւնը կրցաւ խոստովանել տալ Կարապետին իր բոլոր ընկերներուն անունները եւ անոնց գործունէութիւնը։ Ատոր վրայ անմիջապէս սկսան ձերբակալութիւնները եւ 20ի մօտ հայ համայնավարներ տարուեցան բանտ։

Այժմ շատ գաղտնօրէն եւ խստութեամբ կը շարունակուին քննութիւնները ու ձերբակալութիւնները։

⁂ *Այս մասին հետեւեալ կասկածելի տեղեկութիւնները կը հաղորդէ արաբական «էլ Նիտա» թերթը.—*

Հալէպի մէջ համայնավարները օգնութիւն եւ ուժ կը ստանան ազդեցիկ եւ հեղինակաւոր անձնաւորութիւններէ։ Շնորհիւ իրենց վայելած օժանդակութեան, համայնավարները կատարեալ համարձակութեամբ կը գործեն, թռուցիկներ կը ցրուեն, ցոյցեր կ'ընեն ու ամէն միջոցի կը դիմեն, խանգարելու համար կարգը։ Նոյն իսկ ժողովուրդի ցասումն ու բողոքը ապարդիւն կը մնայ։

Հասկցուած է թէ ոստիկանութեան մէջ զօրաւոր մարդ մը կայ որ կ'օգնէ Հալէպի Համայնավարներուն։ Այդ մարդը «Սէր Գօմիսէր» Կարապետն է. այս մարդն է անոնց օգնականն ու յենարանը։ Անցածները գրած էինք այս մասին, բայց կառավարութիւնը կարեւորութիւն չտուաւ։ Երանի՛ թէ օրին կառավարութիւնը հաւատար մեր գրածին եւ քննութիւն կատարէր. ի՜նչ լաւ պիտի ըլլար ապահովութեան տեսակէտով։

Գօմիսէր Կարապետ կամ բոլշեւիկ է որ կ'օգնէ բոլշեւիկներուն, եւ կամ ալ անոնց Հայ ըլլալուն համար մոլեռանդութեամբ կը դիւրացնէ անոնց գործունէութիւնը։

Հասկցուած է նաեւ որ, անցածները ռումբ գործածելնուն համար ձերբակալուողները բոլորովին անմեղներ են։ Երկու Հայեր ձերբակալուած են այժմ, որոնք բուն հեղինակներն են արձակուած ռումբերուն եւ որոնք արդէն իրենց օձիքը ձեռք տուած են փորձի ատեն։ Օգոստ. 22ին, գիշերը Աքէլպա թաղին մէջ ռումբ մը նետուեցաւ, որուն հեղինակները, հինգ Հայեր ձերբակալուեցան։ Ասոնք են՝ Գրիգոր Ցակոբեան, Ներսէս, Դանիկ, Կարապետ Այվազեան եւ Ցովսէփ։ Ցովսէփի տունը խուզարկուելով գտնուեցան երկաթի կտորներ, որոնք կը գործածուին ռումբի պատրաստութեան մէջ։

⁂ *Դամասկոսի «Էլիֆ Պա» թերթը կը գրէ.—*

Դամասկոսի Ապահովութեան պաշտօնատունը հասկցած է որ հոն գործող համայնավարներու նախագահը Պօղոս Պետրոսեան անուն Հայ մըն է, որուն խանութը կը գտնուի Սուէյտա թաղին մէջ։ Հասկցուած է որ համայնավարներու բոլոր հաւաքոյթները ու ժողովները կը գումարուին անոր խանութին մէջ։

Խուզարկութիւններ կատարուելով, անոր խանութէն գրաւուած են թռուցիկներ։ Պօղոս ձերբակալուած է եւ յայտնած իր ընկերներուն անունները, որոնք եւս ձերբակալուած են։

— :-: —

ՄԵՏԱՔԸ ԻԲՐԵՒ ԴՐԱՄ.— Ճափոնի երկրագործական նախարարութեան մետաքսներու ճիւղը կը քննէ ծրագիր մը, որուն համաձայն մետաքսէ դրամատոմսեր պիտի շինուին, օգտագործելու համար անգործածելի մնացած մթերքը։

ՍԵՒՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

12.— ՔԱՂԱՔԻ ՄԸ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Նոյն հարցականը աչքիս առջեւ, մինչ ման կուգամ փողոցէ փողոց․

— Սելանիկը Յունաստա՞ն է թէ Հրէաստան։

Անշուշտ որ Յունաստան, թէ՛ քաղաքական եւ թէ՛ աշխարհագրական իմաստով։

Հելլենական Համայնագիտարանը կը հաշուէ 245,000 բնակիչ (1928), որոնց 75%ը օրթոտոքս, 23%ը Հրեայ, մնացեալը՝ զանազան։

Այսօր բնակչութիւնը կը հաշուեն մինչեւ 300,000, իսկ Հրեաները՝ 65—70,000․ մինչդեռ 80 հազարի կը մօտենար քանի մը տարի առաջ։

Բայց արտաքին պատկերն է այս։ Պաշտօնական պատմութիւնը քաղաքին։

Շատ աւելի խօսուն է եւ պատկերաւոր՝ Սելանիկի անգիր պատմութիւնը։

Հրէականութիւնը լայնանիստ փռուած է գլխաւոր պողոտաներուն վրայ, եւ յետամնաց փողոցներու կրպակներուն մէջ։ Մանրանկար Հրէաստան մըն է Օտոս Վենիզելոսը։

Ու հաւասարապէս կը տիրապետեն երկու դասակարգի Հրեաներն ալ, — այն որ քաղաքակրթուած, եւրոպականացած է, եւ այն որ տակաւին «էնթարի» կը հագնի, կարմիր գօտիով, կամ գուրգուրանքով կը պահէ փէսը։

Անոնց ափին մէջ է որ կը թաւալի, առաւելապէս, քաղաքին տնտեսական կեանքը։

Թէեւ, տարուէ տարի, թթու ազգայնականութիւն մը մոխիր ցանել կուտայ իրենց գլխուն։

Եւ արդէն իրականութիւն է արտագաղթը, դէպ ի Պաղեստին ու Եւրոպա։

Նոյն իսկ զարձ մը սկսած է դէպ ի Սպանիա, որուն դուռները բացուած են հիմա, շնորհիւ հանրապետութեան։

Անոնք ալ ունին իրենց ներքին վէճերը, եւ հինգ օրաթերթ, որոնց երկուքը ֆրանսերէն։ Բաժնուած են ութ հոսանքի։ Կը վայելեն մասնաւոր իրաւունքներ, իբրեւ փոքրամասնութիւն։

Բայց, արտագաղթը կը ծաւալի օրէ օր։ Երկրին չքաւորութիւնը թեւ կուտայ ազգայնական կիրքին։ Ու կայ կէս – գիտութական կազմակերպութիւն մը որ կը սպառնայ փակել շատ մը ասպարէզներ։

Պատեհութիւն մը՝ գտնելու «դէպի Երկիր»։ Դէպ ի Սիօն։

Բայց Պաղեստինն ալ աղքատ է, եւ 350 ոսկի կը պահանջէ, հողագործի մը տեղաւորման համար։ «Եթէ դրամ չունիք, ճամբայ մի՛ ելլէք»։

Միլիոննե՛ր ունին Սիոնականները։ Եւ սակայն, չափազանց դանդաղ կ՚ընթանայ «օջախ»ին զարգացումը։

×

Փօշի՛, փօշի՛։ Ի՞նչ կայ նորէն։

— Կը քակեն, իրարու ետեւէ կը փլցնեն Թրքական մնացորդները։

Արդէն հողին հաւասարեցուցած են վարտարի մէկ մասը, — բոյն աղտոտութեան, թշուառութեան և մարմնացեալ աղտ ու կեղտի։

Երէկ՝ ամբողջ բազմութիւններ առտուէ ր կ՚ընէին։ Կ՚ուտէին, կը պառկէին այդ դարչահոտութեանց մէջ։ Ցուցահանդէս ճանճերու եւ ճենճերու։ Եւ փոշեթաթաւ քրտինքի։

Այսօր, 12—15 տարեկան աղջիկներ յաճախորդի կը սպասեն այդ փլատակներուն ետին։ Սկսելով գիշերուան 11էն։ Եւ պատանիներ ալ, նոյն ճամբուն վրայ։ Ի խնդիր հացի։

Ցետ – պատերազմեան բարքեր, — պիտի ըսէք։

Կամ թերեւս ուս թօթուէք, պատճառաբանելով թէ սահմանափակ դասակարգ մըն է այս։ Անխուսափելի՝ բոլոր մեծ քաղաքներուն համար։

Իսկ սա բազմութի՞ւնը մանուկներու — մանչ թէ աղջիկ — որ չուկայ նետուեր են «ի տղայ տիոց»… Ինչպէս հին ու նոր Յունաստանի բոլոր քաղաքներուն մէջ։

— Ինչո՞ւ այսպէս կանուխէն շուկայ կը նետէք այս տղաքը, 6, 8, 10, 12 տարեկան։ Եւ մինչեւ կէս գիշեր։

— Նախ որ արձակուրդ է։ Եւ յետոյ, մեծ մասը դպրոց չերթար։ Չեն կրնար երթալ։ Հացի խնդիր է։ Հօրը վաստակը չի բաւեր։ Քանի մը դրախմի ալ ասոնք պիտի տանին։

— Սա թշուառականը ի՞նչպէս չի խղճահարիր ութ տարեկան աղջկան հետ լինալ, սրճարանին անկիւնը։

— Այս ո՞րքան փափուկ ջիղեր ունիք։ Երբ աղջիկ մը, աթոռին վրայ նստած ատեն, ոտքերը գետին կը հասնին, կարելի է զուարճանալ հետը։

Ցուցատախտս կ՚ըսէր, — Մէկ ամսուան ընթացքին, Յունիսէն Յուլիս, հինգ հայրեր ձերբակալուած են, բռնուած ըլլալով իրենց հարազատ աղջիկներուն հետ, — 6, 7, 10 եւ 12 տարեկան…

Անշուշտ, կը չափազանցե՛ն թերթերը։ Հրէշները բացառութիւն են ամէն ժողովուրդի մէջ ալ։

Բայց, երբ մարդիկ իրենց յատուկ փիլիսոփայութիւն են չինած, թէ աղջկան մը ոտքերը գետին հասած ատեն…

×

Ծխախոտի գործարանի մը մէջ։ Տեսարան մը՝ դժոխքէն։ Այս մէկը բարեփոխուած։ (Սելանիկը ունի 6—7000 ծխախոտի բանուոր)։ Այրերը կը ստանան 95—100 դրախմի։ Կիներն ու աղջիկները՝ 25—40։ (Մակեդոնիոյ մէջ բացառութիւն է 50—60ը՝ այրերու համար։ Եւ անկայուն)։

Աշխատա՞նքը։ Իսկապէս որ չեմ կրնար նկարագրել։

Պէտք է չարաթ մը կենալ, չնչել, բազմոցին վրայ նստած՝ տերեւ դատել, եւ յետոյ գրիչը ձեռք առնել։

Աղջիկներ են մեծ մասով, որ իրենց արեւը կը չորցնեն, տերեւ դատելով։

Բայց հոտը, որ մինչեւ ցնցուղներդ կը հասնի, թոյլ չի տար քանի մը ժամ անընդհատ աշխատիլ։ Ու տեղ – տեղ, երկու ժամը անգամ մը դուրս կը հանեն, որպէս զի ազատ օդ շնչեն։

Տակաւին կայ չորցած տերեւներուն բարակ փոշին, որ անընդհատ կը կուտակուի, երբ մաղ համբելու պէս կը զատեն տերեւները։

Ծա՛ծ են մէջքերը եւ գունատած՝ դէմքերը։ Ծխախոտի գոյն մը նստեր է վարդի պէս աղջիկներու այտերուն վրայ։

— Տե՛ս, մեր բանուորները պաշտպանուած են ճանճերուն դէմ, — կը պարծենայ գործարանատէրը։

Իսկ թո՞յնը։ Իսկ տերեւ համբե՞լը։ Եւ աշխատավա՞րձը։

×

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը։

Որբ մը, նորէն։ Զափահաս։ Տրամայի գիւղերէն իջեր է քաղաք, պատառ մը հաց ճարելու յոյսով։

— Ի՞նչպէս ճարեցիր շոգեկառքի ծախքը, (6—7 ժամուան ճամբայ է)։

— Բարեկամ «շոֆէօր» մը ունէի, բեռներուն մէջ տեղաւորեց։ Երեք հոգի էինք, մէկը անուշավաճառի մը քով մնաց, միւսը՝ ներկարարի տուփ մը ճարեց եւ փողոցէ փողոց կը պտըտի։ Ես մնացի մէջտեղ։

— Ինչո՞ւ հեռացար գիւղէն։ (Նուսգա)։

— 18 հոգի ենք։ Մէկ – երկուքը հացիւ յաջողեցան պայմանաւորուիլ «չորպաճի»ներու հետ, տարեկան երկու հազար դրախմիի (ոչ իսկ երեք հարիւր ֆրանք)։ Միւսները պարապ են եւ անօթի։ Ինչ գործ ըլլայ կ՚ընեմ, միայն չոր հաց մը ճարեմ։

— Պառկելու տե՞ղ…

— Կը գտնեմ, կը գտնե՛մ։ Խանի մը անկիւնը կամ փողոցը, պատին տակ։ Բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը։ Ես մէկն եմ, դեռ հարիւրներ կան։ Օրական տասնըհինգ դրախմիով գործ փնտռեցինք, չգտանք (2 ½ ֆրանք)։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ, ազգ եւ աղինք Հայոց աշխարհի…

ՇԱՏԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Տրախմին կ՚իյնայ

— :-: —

Քանի մը օրէ ի վեր, օտար դրամը նոր բարձրացումներ արձանագրեց դրամատուններու մօտ եւ ազատ շուկայի մէջ։ Օգոստ. 26ին պաշտօնական գինով տոլարը կը տատուբերէր 163-165ի միջեւ։

Տոլարին 10-15 կէտերով այս բարձրացումը լուրջ մտահոգութիւն պատճառած է առեւտրականներուն, որոնք ջղայնութեամբ հսամակուած կը դիտեն ազգ. դրամանշի այս նոր անկումը։ Իրազեկ շրջանակներ առիկա կը վերագրեն այն իրողութեան, որ եղանակին բերումով, շարժումը օրէ օր կ՚աւելնայ առեւտրական հրապարակին վրայ եւ օտար դրամի պահանջը կը մեծնայ։ Ուրիշներու կարծիքով, տրախմիի այս անկման մէջ դեր ունի սկսած ընտրական շարժումը եւ այն վախը թէ վարչաձեւային փոփոխութիւն տեղի կրնայ ունենալ ընտրութիւններէն վերջ։

Այս բարձրացման հետեւանքով, ապրանքներու գինը քիչ մը վրայ դրած է քանի մը օրէ ի վեր։

ՇԱՊԻՆԻ ՓԱՌՔԸ

— :-: —

ԽՄԲ․— Հատուած մը համանուն թատերգութենէն, որ պիտի խաղցուի հոկտ․ 2ին, կիրակի ցերեկէ վերջ, Միթիլինիթէի մեծագոյն սրահին մէջ ի նպաստ Անդրանիկի յուշարձանին։

Ե․ ԱՐԱՐ

ՊԱՀԱԿ․— Դիտարաններէն կը տեղեկացնեն թէ՝ պատգամաւորները հազիւ հասած թրքական առաջին գիծը՝ խուժանէն կացիններով չարաչար սպաննուած են։

(Կատաղի շուրջը նայելէ վերջ կը մեկնի)

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Պահ մը քարանալէ յետոյ դառն ժպիտով)․— Անհաւանական կարելիութիւնը։(Անհամբեր կ՚երթեւեկէ)։

ԽՈՍՐՈՎ (Դաժան)․— Կացիններով ընդունուեցան, ի հարկէ…

ՕԶԱՆԵԱՆ (Զարհուրանքէն կմկմալով)․— Խե՛ղճ մարդիկ, տես թէ ի՞նչ բանի հանդիպեցան։

ՎԱՀԱՆԻԿ (Որ լուռ կը մտորի՝ յանկարծ որոշումով ոտքի)․— Ամէնքիս ալ միեւնոյն կացինները կը սպասեն, եթէ չվճռենք անխուսափելին։

ՂՈՒԿ․ ԱՂԲԱՐ (Ելք մը նշմարածի պէս՝ Վահանիկի առջեւ արձանացած).— Ի՞նչ։

ՎԱՀԱՆԻԿ (Խիզախ)․— Լքե՛լ բերդը ու դուրս գալ կռուի։

ՂՈՒԿ․ ԱՂԲԱՐ․— Մնացողնե՞րը։

ՎԱՀԱՆԻԿ (Անողորմ)․— Ով կրնայ գալ կուգայ, իսկ ով չի կրնար…

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Անհամբեր)․— Ի՞նչ։

ՎԱՀԱՆԻԿ (Անագորոյն)․— Թո՛ղ մնան։

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Շանթահար եղողի մը պէս ետ ետ նահանջելով)․— Ա՛հ…

(Կը տիրէ ողբերգական խորին լռութիւն։ Ամէն մէկը ահաւոր գալիքի ամեհութեան տակ ճզմուած՝ արձանացած կը խորհի)։

ՎԱՀԱՆԻԿ (Անխոռվ նահատակի մը պայծառ վճռականութեամբ)․— Ղուկաս Աղբար, այս ահաւոր վայրկեանին կը վերյիշեմ կորովի խօսքերդ մի առ մի… — «Ոչինչ պէտք է մեզ կ՚ասեցնէ եւ ո՛չ մէկ սրբազան դիակ մեր քայլը պատնէշէ»։

(Կը տիրէ քար լռութիւն)

ԽՈՍՐՈՎ (Կուռ)․— Դուրս պէտք է գալ բերդէն և կռիւը դաշտերն ու լեռները տեղափոխել… կռուելով ու ասպատակելով անցնիլ միխանալ Հայ կամաւորական գունդերուն եւ վերադառնալ ծո՛վ զարձած։

ՎԱՀԱՆԻԿ․— Միանալ մեր Անդրանիկին։

ՕԶԱՆԵԱՆ․— Իսկ անոնք որ՝ չեն կրնար միասին գալ։

ԽՈՍՐՈՎ․— Վահանիկին բսաւ արդէն։

ՕԶԱՆԵԱՆ (Յուսահատ)․ — Իսկ դուն ի՞նչ կը խորհիս, Ղուկաս Աղբար։

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Մտածումներու մէջ թաղուած ու կէս մը բացակայ)․ — Որոշեցէ՛ք։

ՎԱՀԱՆԻԿ (Դաժան)․— Պարէնը կը բաժնուի բերդէն դուրս ելլողներուն եւ մնացողներուն…

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Բնազդական ջարդումով մը Վահանիկի բերանը գոցելով)․— Գիտե՛նք։ (Պահ մը լուռ եւ անհուն օրէն տառապելէ յետոյ՝ յանկարծ վճռական ու խրոխտ)․— Ո՞վ համամիտ չէ՛։

(Ամէնքը լուռ կը մնան)

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ․— Ո՞վ համամիտ չէ՛, ըսէք։

ԽՈՍՐՈՎ (Ինքնիրեն)․— Ճակատագրական է, այս այսպէս պիտի ըլլար, աւա՛ղ…

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Որոտագին)․ — Վերջին անգամ կը հարցնեմ, ո՞վ համամիտ չէ՛։

(Ծանր լռութիւն)

ՎԱՀԱՆԻԿ (Դառնօրէն ուրախ)․ — Վճռուա՛ծ է… Ամէն գնով պէտք է ապրեցնել հարուածող բազուկները… (Ճակատագրի մը ուժգնութեամբ)․— Կեա՛նքը անոնց, որոնք գիտեն զարնել ու յաղթահարել։ Կեա՛նքը անոնց, որոնք վրէժխնդիր դատախազները կը դառնան Հայ տառապանքին… Իր չարքաշ օրապահիկն անգամ գինուորներուն տուող ժողովուրդը, իր կեանքն ալ յօժարակամ կուտայ արդարութեան վրէժին համար։ (Վեհ եւ հանդիսաւոր)․— Ղուկաս Աղբար, դո՛ւն մեզի խրատեցիր չթուլնալ… Արդ՝ գթալը թշնամանել է ժողովուրդին, խնայելը՝ զայն չարչարանքի ու նախատական մահերու դատապարտել… (Հանդարտ եւ վճռական)․ — Մենք կ՚երթանք ժողովուրդին մէջ՝ նախապատրաստելու միտքերը գերագոյն զոհաբերումին, կազմելու դուրս ելլել կարողացողներուն ցանկերը եւ մնացած պարէնը բաժնելու ամբողջովին անոնց մէջ… մնացածը քեզ կը պատկանի։

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Անհուն տառապանքի մատնուած՝ չի կրնար բառ մը արտասանել)։

(Ամէնքը՝ բաց ի Ղուկաս Աղբարէն՝ դանդաղ եւ յուսահատ ակնարկ մը ձգելէ յետոյ անոր վրայ՝ ստուերներու պէս դուրս կը սահին)

(Այս պահէն սկսած՝ Ղուկաս Աղբար հոգեկան վիճակը, սկիզբները չափազանց բարդ է ու ողբերգական։ Ներաշխարհը տակնուվրայ է եւ միտքը՝ հակասական խուժումներով՝ մերթ անհաւասարակշռի մօտ։ Շարժումներուն մէջ դանդաղ է ու մոլորական եւ աչքերը ապակիներու փայլն ունին։ Կարծես ոճրագործի մը խղճահարութիւնը կ՚ապրի եւ ձեռքը վրայ չերթար… Յետոյ տակաւ առ տակաւ կը կեդրոնանայ, հակասութիւնները կը հաւասարուին ու կը վերստանայ ռազմականի պաղարիւնութիւնը, ու կը պատրաստուի արիաբար ու անագորոյն վճռի գործադրութիւնը)։

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Կարծես անդնդախոր վիհէ մը)․— Պահա՛կ։

ՊԱՀԱԿ (Ներս)։

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Տակաւին չի կրնար համարձակիլ։ Խոժոռ դէմքը կը գունատի եւ կարծես ամօթահար)․— Ոչի՛նչ, մեկնէ՛։

ՊԱՀԱԿ (Կը զննէ Ղուկաս Աղբոր տարօրինակ վիճակը եւ շուարուն կը մեկնի)։

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Հոգեկան անասելի տագնապի մը հետ յամառօրէն … շամարտելով)․ — Թունաւորե՛[…] Բնաջնջե՛լ կեանքեր, որոնց փր[…] թեան համար ինքդ՝ քու կեանք[…] դրած… օ՛հ, ի՛նչ հակասական[…] դառն է որոշումը… Զարհուրելի[…] յանձնառութիւն… Ինչպէ՞ս գոր[…] դրել եւ ո՞ր իրաւունքով… (Ն[…] նանալէ վերջ, աղերսական ու[…] շեշտերով)․— Ուրիշ ել՛ք չկա՞յ[…] կայն, աւա՛ղ, ուրիշ ե՛լք չկա՛յ[…] (Գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ[…] կը մտածէ խոր յուսահատ[…] մատնուած։ Կը լսուի ուժգին[…] զարկ մը, կը սթափի, աչքեր[…] բաց կը բոցավառին, մտքի[…] հրացանաձգութեան ձայները[…] նուիր — յանկարծ կատաղի վ[…] նութեամբ մը)․— Պահա՛կ։

ՊԱՀԱԿ (Ներս)։

ՂՈՒԿԱՍ ԱՂԲԱՐ (Քիչ մը […] լով խօսքը։ Գլուխը կախ […] մը խորհելէ ետքը՝ յանկարծ […] բարձր եւ աներկոտ քուրմի մը […] դաժան ու հանդիսաւոր, որ գի[…] տեսիլքի մը մէջն է ու կը[…] աներեւոյթ հզօր ուժի մը […] մունքներով)․— Բժիշկ Միքիճա[…] կո՛ղն հոս դրկէ։

ԱՐԱՄ ՎՏԱՐԱ[…]

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՇԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ ՀԱՅՈՑ […]

— :-: —

Խաչիկ Սամուէլեան իր […] («Հին Հայաստանի կուլտուր[…] հատոր, զոր անգամ մը յիշա[…] ցինք այստեղ), կ՚ուսումնասիր[…] հայկական totémisme[…] Այ[…] խէն ահա աւանդութիւննե[…] պաշտամունքին նուիրուած։

Շունը մէկն է այն առաջ[…] գանիներէն, որոնք ընտանեցա[…] շատ կանուխէն, մարդուն։ Հի[…] սիկները սուրբ եւ նուիրակ[…] համարէին շունը, ու մեղք կը[…] տէին սպաննել զայն։ Մ[…] մեհեանին մէջ եւս (Վան) շու[…] ներկայանայ իբրեւ նուիրակ[…] նշանն։ Ոսկեղէն վեց փա[…] վրայ փորագրուած էին շուն[…] ներ։ Հարթաքանդակ մը կը[…] կայացնէ աստուածները, որո[…] տած են՝ իւրաքանչիւրն իր ա[…] ծային ընութեան համապատա[…] անասուններու վրայ, ու դի[…] կը տեսնուի շունի մը կողք[…]

Հայ ժողովուրդին մէջ […] կը պահուին հին աւանդութիւ[…] որոնք կը կապուին շունին […] ուած այդ յարգանքին։ Հաւա[…] շունը totem չէր եղած, այլ […] նախատիպը՝ շնագայլը կամ […] գայլէս գայլը։ Ու կ՚ըսուի […] շունը ընտանի կենդանի է […] կերպարանափոխուելով շնագ[…] Գանձակի մէջ հայ ժողովուր[…] պատմէ թէ ինչպէս շունը […] ցեր է։ Ըստ այդ հայկական […] գութեան, նախապէս գայլեր[…] որ կը բնակէին, ընտանեբար[…] դոց մօտ։ Իսկ շուները կ՚[…] անտառներուն մէջ։ Օր մը […] հիւանդ եւ տկարացած, կը[…] կը խնդրեն գայլերէն, որ […]

ՔՆԱՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ԶՕՀՐԱՊԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ[1]

Գրիգոր Զօհրապ գժուարութեան մատնուած չէ իր ներշնչումները գրական ոսկէ ձեւի մէջ կաղապարելու համար։ Անիկա հակոտնեայ ճամբու մը հետեւէր է գրականութեան մէջ իր մուտքը ըրած օրէն սկսեալ։ Մինչդեռ ամէն սկսնակ գրող իր հոգիին ճառագայթները թուղթին յանձնելու պահուն, ներշնչեալ քնարերգակի հովեր առած, քերթուածներո՛ւ մէջ արձանագրել փորձեր է երիտասարդի իր յոյզերը, Զօհրապ՝ ոտանաւորին, չափածոյ քնարերգութեան կաշկանդումներէն իր միտքն ու զգայութիւնները ազատած, արձակին ազատութեան ու թռիչքին բերեր է իր հոգիին երգն ու աղաղակը։ Այս է պատճառը որ Գ. Զօհրապի արձակ գրականութիւնը ներկայացնող նորավէպերուն մէջ բազմաթիւ են այն էջերը, որոնց մէջ պաշտօնական եւ համբաւեալ քնարերգակներէն աւելի քնարերգակ ու բանաստեղծ է ինքը։ Մանաւանդ խորքով ու տրամադրութիւններով բանաստեղծ։ Շատ անգամ յորդաբեղ եւ անսանձ, նման փրփրերախ երիվարին, սահմաններ ու արգելքներ չի ճանչնար, ու կ՚արշաւէ հեռուներ։ Ճանչնալու համար անոր հոգին, պէտք է դիմել իր քնարին վրայ երգած սիրոյ եւ գեղեցկութեան երգերուն։

Գրագէտները, այն միտքով որ ստեղծագործողներ են, գերմանական գրականութեան մէջ բանաստեղծներ կ՚անուանուին։ Բացատրութեան այս կերպը շա՛տ տրամաբանական է, երբ բանաստեղծութիւնը կը նկատենք ամէնէն բարձրագոյն ստեղծագործութիւնը գրական սեռերուն մէջ։ Այս տեսակէտով ճշմարիտ գրագէտը, բանաստեղծ է եւ ստեղծագործող բանաստեղծ։ Գրիգոր Զօհրապի մէջ սակայն բանաստեղծը, միայն արձակագիր ստեղծագործող չէ, քնարերգակ է նաեւ, որ իր անձին ու հոգիին երգը կը թրթռացնէ քնարին վրայ։

Զօհրապի գրչին եւ երեւակայութեան կը պարտինք տասնեակ մը ոտանաւորներ, գրուած տարբեր ժամանակներու մէջ, որոնց ամէնէն հինը կը կրէ 1899 թուականը, եւ ամէնէն նորը՝ 1908։

Քերթուածներու այս փունջով, նոր զգայութիւն մը չի բերեր Գ. Զօհրապ մեր քերթողութեան։ Կինը եւ սէրը այն զոյգ երեւոյթներն են, որոնց նուիրուած էին անոր երեք հատոր նորավէպերը եւ անոնք նաեւ, որոնք հատորներէն դուրս կը մնան։

Եթէ նոր զգայութիւն մը չի բերեր, կը բերէ սակայն անկեղծ շունչ մը եւ զգացումներու ջերմութիւն։ Երազային բան մը ունին անոնք։ Ապրած մարդու, վայելած հոգիի մը հովը կայ, որ կը գրաւէ ընթերցողը, վարակելով նման յոյզերով։ Միեւնոյն ատեն տարտամ են անոնք եւ թեթեւ, մշուշային, իրենց քօղարկած վիճակները մատնելու ատեն։

Զօհրապի երգերը անկեղծ են, որովհետեւ իր մտերիմ երգերն են։ Անոնք ուրիշներուն համար գրուած չեն։ Պզտիկ երգեր են յաճախ, սակայն մեծ յոյզեր ու զգայնութիւններ կը պարփակեն։ Տարտամութիւնը, ստուերն ու քօղը գոյութիւն ունին նաեւ սիրոյ այս երգերուն մէջ։ Անիկա կը նախընտրէ կիսէ անբարբառ ճամակրութիւնը, քան բացէ ի բաց խոստովանուած սէրը.

«Ես աւելի կը սիրեմ մութն այս պայծառ
Անգաղտնապահ ցոլքերու լոյսէն.
Ինչպէս կընոջ ճամակրութիւնն անբարբառ
Բացէ ի բաց խոստովանուած իր սէրէն։»

Զօհրապ կը նախընտրէ անծանօթը–, այն սէրը, որ երազն է, երազի ծնունդն է, զոր բանաստեղծը մասունքի մը պէս կը պահէ իր սրտին խորը։ Տեսակ մը հատնում, որուն ընդունակ է տառապող հոգին միայն, որ կը սիրէ անծանօթը, առանց անկէ սիրուելու կամ նշմարուելու։ Իտէալ սէրը պիտի ըսէք դուք, որ քնարերգակին հանդիսատը կը խռովէ, եւ անոր գիշերները անքուն կը դարձնէ։ Բանաստեղծը իր ուզած մարմինը հագցնելու ընդունակ է փողոցէն անցնող էակին, ըլլայ անիկա սիրուն կամ տգեղ։ կը բաւէ որ մտքին մէջ ներկայանայ երազուած իտէալով։ Բանաստեղծը ներքին զօհունակութեամբ կ՚ապրի երիտասարդութեան, գեղեցկութեան եւ ճշմարտութեան իտէալը, եթէ նոյն իսկ, երջանիկ օր մը, իր երազին ծնունդ կինը մարմին առնէ, երբ հանդիպի, հոգ չէ թէ գինքը չի ճանչնայ ու անծանօթի մը պէս քովէն անցնի, (Անծանօթը, 1910ին)։

Նախանձի զգայութիւնը զօրաւոր է սակայն քնարերգակին մէջ, ինչպէս բոլոր ճշմարիտ բանաստեղծներուն մօտ։ Նոյն իսկ իրեն ուն հանդէպ վառարանը, որ սենեակի մը մութին մէջ ընկողմանած գեղեցիկ մարմին մը տեսնելով իր բոցերը կ՚արծարծէ… եւ կը ցատկռտէ ցոլս ու ցոլն յիմար ոստումով։

Անշունչ իրի մը վերագրուած այս յիմար ոստումը կը մատնէ նախանձի զգայութիւնը, որ մոխիրի կը վերածէ քերթողին սիրտը։ Ինչպէ՛ս կարելի է թոյլ տալ կենդանի բոցին, որ խելքը գլխէն գացածի պէս, աղուոր կինը տեսնելուն, կ՚ոստոստէ, կը բոցավառի, իբրեւ թէ ինքն ալ զգար գեղեցկութիւնը, երիտասարդութիւնն ու թարմութիւնը…։

Գ. Զօհրապ երգել կը սկսի հասուն տարիքի մէջ, երիտասարդական անպատասխանատու եւ խենթ տարիներէն յետոյ։ Այս է պատճառը, որ անոր երգերուն վրայ լրջութիւն մը կայ, որ կը մատնէ իր հոգիին տարակոյսը։ Իբրեւ հետեւանք ներքին այդ տառապանքին, հաճոյք կը զգայ չարչարելու սիրոյ էակը, որովհետեւ ամէն անցնող օրուան հետ, կը զգզոհին նաեւ երեւակայութեան ծաղիկները։ Հարցում մը կուգայ իր գրչին ծայրը, զոր վարանումով եւ տառապանքով կ՚արտասանէ։ Այդ տառապանքին մէջ ապրա՛ծ, անցա՛ծ օրերուն գիտակցութիւնը կայ, որովհետեւ անցնող ամէն մէկ օրուան հետ, տարիներ առաջուան երիտասարդական երազներն ու գեղեցկութիւնները փեւտրաթափ կ՚ըլլան եւ սիրուած էակին սիրտը պարպուիլ կը սկսի…։ Ինչո՞ւ չէ, նաեւ այլ մարդուն սիրտը, որ կը փնտռէ միշտ նորը, անծանօթը, թարմն ու խորհրդաւորը, եւ որուն հոգին ալ ընդունակ է լեցուելու ձանձրոյթին թոյնովը…։

Բայց ճամակրութիւնը շուտով կը յաջորդէ խռովայոյզ այս վիճակին։ Բանաստեղծը կը համակերպի անցնող օրերուն, գեղեցկութիւններուն, կարօտներուն, սէրերուն ու երիտասարդութեան, կը բաւէ, որ սիրտը լեցուած է անոր սէրովը.

«Դուն լայն ճամբէդ գընա, աղւո՛ր,
Ես կ՚երթամ մութ արահետէս,
Երջանիկ՝ այն ճամոզմամբ որ[…]
Սրտով գոնէ ինծի ճետ ես։

Ու անխռով կայքես նըսեմ
Աչքըս յառած շաւղիդ, ո՛վ […]
Դալուկ լոյսըս, պիտի սպա[…]
Քեզի որչափ որ ես ապրիմ։»

Կեանքին իմաստութիւնը […] րունկէն զգացող բանաստեղ[…] տէ որ տարիները մոխիր պի[…] նեն երբեմնի գեղձան կամ […] գերուն վրայ։ Սիրոյ էակն […] ջանկութեան փախչող հետք[…] եալին մէջ պիտի փնտռէ։ […] ատեն նայուածքն այլեւ […] պիտի չթուէ։ Ներկան ցուր[…] մաք պիտի դառնայ, կոկի[…] լեցուն, եւ ապագան ալ մա[…] Գիտէ որ աշխարհը պիտի […] երէկուան գեղեցիկն ու սիր[…] կան, բայց ինքը՝ հաւատարի[…] եալին, «իմ գրկիս մէջ եկո՛ւր […] պիտի երգէ. (Եկո՛ւր 1908ին)։

Եւ այսպէս Զատկի առթի[…] նագիրը կրող ոտանաւոր[…] (1902) կը զգայ որ իր […] հոգին տուեր է բոլոր […] րը, իբրեւ մեռելներ, որոնք […] թեան լոյսն ալ չունին։ Իր […] անկիւնին մէջ կ՚առանձնա[…] բեմ, երբ տխուր յիշատա[…] կ՚արթննան, եւ անոնց առջեւ […] դիր՝ ինչպէս խորանի մը […] կ՚ողբայ իր սուգը։

Անոր սիրովը գինով եւ եր[…] հոգ չէ, նոյնիսկ հեռուէն, […] տեղծը մէկ փափաք ունի.

(1).— Հատուած մը հրատարակելի հատորէ մը։

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Հայրական իմ տուն, հիմա կրկին
կարօտիդ ճամբով դառնում եմ ես,
որ իմ նոր երգով քո հին շէմքին
հազար ծաղիկներ ցանեմ պէս-պէս...

գալիս եմ նորէն, որ յարկիդ տակ
անցած օրերի լոյսը վառեմ,
զաղուկ աղիւրից քո անյատակ
իմ տօչոր սիրտը կրկին ջրեմ:

գալիս եմ կրկին, բայց եւ գիտե՞ս,
թողնում եմ այստեղ մի ժողովուրդ,
որին սիրել եմ կանթեղիդ պէս,
որ միտքս բարձեց հազար խորհուրդ...

դառնում եմ հիմա, հայրակա՛ն տուն,
բայց չե՛մ քեզ համար ես յաւիտեան,
ջե՛մ ունեցել ես տուն հաստատուն,
եւ անորոշ է ցեղիս ճամբուն...

ԱՐԱՄ ԳԱՒՕՆԷ

իրենց մեռեալ մարդոց մօտ, մինչեւ որ առողջանան, իսկ մինչ այդ՝ գայլերը իրենք երթան անտառ: Գայլերը կը մեղքնան հիւանդ շուներուն վրայ ու իրենց տեղը կուտան անոնց: Սակայն շուներուն շատ հաճելի կը թուի մեռեալ մարդոց մօտ, այնպէս որ այլ եւս չեն ուզեր վերադառնալ: Դեռ մինչեւ հիմա ալ, գայլերը կը հարցնեն անտառէն.— «Առողջացա՞ք, վերադարձէ՛ք»: Շուներն ալ ի պատասխան, ցոյց տալու համար թէ որքա՛ն կը տանջուին տակաւին իրենց ցաւերէն, կ'ոռնան, ու կը հաչեն՝ ըսելու համար թէ դեռ չեն առողջացած:

Շունը հայ ժողովուրդին մէջ այնքան սիրելի է, որ ոչ մէկ շուն տէր կը սպաննէ իր պահապան անասունը: Երբ շունը մեռնի իր բնական մահով, տէրը, ուզելով թեթեւցնել շան հոգեվարքի տանջանքները, կ'ըսէ. «Մեր աղ ու հացը քեզ հալալ լինի»: Շան մէջ հայ ժողովուրդը կը տեսնէ սուր միտք: Ահա թէ ինչո՛ւ Բաբերդի Հայերը կ'ըսեն. «Եթէ սրամիտ ըլլալ կ'ուզես, գիշերը բարձիդ տակը հաց դիր, եւ առտուն շուներուն տուր՝ ըսելով.— «Քու խելքդ ինծի, իմս քեզի»: Շունին կը վերագրուի նաեւ արդասաւորութեան շնորհք: Վայոց Ձորին մէջ ամուլ կիները երեք անգամ կ'անցնին նոր ցկնած շան վրայէն ու կ'ըսեն. «Իմը քեզ, քոնն ինձ», յուսալով ստանալ շունին բեղնաւորութիւնը:

Մեր մատենագրութիւնն իսկ բազմաթիւ վկայութիւններ ունի, որոնք կը հաստատեն շան պաշտամունքը Հայոց մէջ (Եզնիկ Կողբացի, Փաւստոս Բիւզանդ, Մովսէս Խորենացի): Կը յիշուին աւանդութիւններ, որոնց համաձայն շունը օժտուած կը համարուի բուժելու (յարալէզները), յարութիւն տալու կամ ազատագրելու (Արտաւազդ) կարողութեամբ: Մեր հէքեաթներուն մէջ յաճախ կը յիշուին երկնային շնիկներ, որ յանկարծ, դժուարին պահերու մէջ, օգնութեան կը հասնին՝ ազատելու համար որսորդը կամ տէրը:

Վերջապէս հայ ժողովուրդը իր երդումն իսկ կապած է շան, կարծես հաւատալով որ շունը կրնայ պատժել երդմնազանցը: Այսպէս Մխիթար Գոշ, իր Դատաստանագրքին մէջ, կ'ըսէ. «Կամ զշան զձեռայ կամ ոսկր ի ձեռան առնուլ»: Այսինքն, երդում ընելու ատեն՝ պէտք էր ձեռքը բռնել շան պոչը կամ ոսկորը:

Հակառակ այս պաշտամունքին կամ յարգանքին, զոր շունը կը վայելէ, քրիստոնեայ մատենագիրները յաջողեցան անարգ համբաւել շունը: Եւ հայ ժողովուրդը, տեղ տեղ, «մուրտառ» կը սեպէ շան կեանքը, մինչ կատուինը՝ ոչ: Վասպուրականցիները կը զարշին այն ամաններէն, որոնց մէջէն լակած է շունը, բայց չեն զարշիր, երբ կատուն է իր դունչը խօթած. «Պղտիկ խաբը լուացեր է» կ'ըսեն:

Ի՞նչ է արուեստը

Europeի մէջ (15 օգոստ.) Ludwig Lewisohn կը ներկայացնէ իր մէկ տեսութիւնը արուեստի մասին.

Արուեստը արտայայտութիւն է: Իր գոյութեան իրաւունքը կը կայանայ այն եղանակին մէջ, որով արուեստագէտը կը պարզէ ինքզինք եւ կը հաղորդակցի ուրիշներուն հետ: Արտայայտութիւնն է, սակայն, ամբողջական մարդուն, որ, բացի սնանելու եւ վերանորոգուելու իր նիւթապաշտ պահանջներէն, ունի նաեւ անօթութիւնը ընկերային բաներու, հմտութեան եւ Աստուծոյ: Ամբողջական այս մարդը, որ ներքին մղում մը կը զգայ ինքզինքը արտայայտելու իր եղբայրներուն, այդպէս ընել պարտաւոր է, որովհետեւ անոնց կը պատկանի ինք, եւ անոնք՝ իրեն: Որքան ալ ըմբոստ ըլլայ եւ յեղափոխական, մաս կը կազմէ հաւաքականութեան: Ինք ձայնատարն է նախ իր ցեղին ու քաղաքակրթութեան, յետոյ մարդկութեան: Վերացական հնարումը չէ ան, այլ խօսուն մարդ մը: Մարդ մը մարդերու միջեւ, որ ունի անոնց միտն ու արիւնը եւ միտքը, այնպէս որ իր կեանքին արտայայտութեամբ կուտայ նաեւ անոնց կեանքը: Մէկ թուի ինքնակալականութեան եւ ատարկալականութեան դատակէտերը (criterium) կը պատկանին ձեւի ու նորոյթի գիւտականոյս թագաւորութեան: Ամէնէն անկեղծ ինքնակենսագրութիւնը կրնայ խորապէս մարդկային նշանակութիւն մը ստանալ աւելի քան որեւէ գործ, որուն ձեւը յատկապէս ընդհանուր է: Փնտրելու թիւնը կը հաստատէ այս պարագան: Կարգ մը նորերու ընդդիմութիւնը, որով անոնք կը մերժեն հաղորդակցիլ և յատակօրէն արտայայտուիլ, անտարբերական երեւոյթ է: Հաւատացած եմ, որ մեծ արուեստագէտները հասարակաց բան մը ունին իրենց մէջ,— հաւասարակշռութիւնը բնութեան եւ իմացականութեան, զգացման եւ անոր սրբագնացման: Այդ ձեւով անոնք կը հաստատեն խռէալը, այնպէս ինչպէս սահմանած է Թոմաս Ման. «Բնութիւնը, առանց ճիգի, կոշտ է: Իմացականութիւնը, առանց ճիգի, արմատազուրկ, իրականչէՏենչերու, իմացականութեան եւ մարմնին ճամբուն վրայ հանդիպումը մէկը միւսինինտուուքով,— այդիսկ է մարդը»:

Հայ ժողովրդական առտնին բժշկութիւն

Հանդէս Ամսօրեայի մէջ (Թիւ 5, 6) Կոստանդին Մելիք Շահնազարեան ունի քաղուածոյ մը Ղարաբաղի շրջանի հայ ժողովրդական առտնին բժշկութենէն, նիւթ մը, որ շատ մեծ արժէք կը ներկայացնէ բազմաթիւ տեսակէտներով: Հետաքրքրութեան համար, կուտանք քանի մը նմոյշներ.—

Կոկորդի ցաւի դէմ.— Մեծնոնակի բոյնը եփում են ճերմակ գինու մէջ, եւ կոկորդի վրայ դնում: Մեղրով խառնածը տաքութիւնը քշացնում է, երբ ներսից են ընդունում կամ դրսից քսում:

Փորի ուռեցքի դէմ.— 1) Գոմէշի թրիքը սեւ նաւթի մէջ եփում են, տաք տաք փորի վրայ դնում:

2) Ձիու թրիքը տաք տաք դնում են փորին:

3) Դդումը կամ ջրկոտեմը խաշում են, դնում փորին:

Տակուցի (ռեւմաթիզմի) դէմ.— 1) Թափած թութը լցնում են բաց տաքարը, երբ սկսում է եփ գալ (խմորվել), հիւանդը մտնում է մէջը՝ մինչեւ վիզը, եւ մի ժամ մնում:

2) Գանձակի մօտ կայ Նաւթալան սասած տեղը, որտեղ կան սեւ նաւթի հորեր, այդ նաւթը հանում են թափում տաշտի մէջ, տաքած ժամանակ ծակոց ունեցողները նստում են այդ նաւթի տաշտի մէջ, մի ժամ եւ աւելի մնում եւ դուրս գալով սրբեւ տակ պլըլած մնում, մինչեւ քրտնելով մարմնի վրայի սեւ նաւթը քերւում թափւում է: Մի քանի օր օգտուելով այդ նաւթից, առողջացած վերադառնում են հիւանդները:

3) Տակուցի առաջը առնելու համար ջինջարները հիւանդին նստեցնում են, կուրծքի վրայ բռնել տալիս մի պղնձի սինի, իրենց հեռանում դռնից, կանչում նրա ու աղեղ բռնած՝

Գետնում հա գեալդում.
— Նարդա՞մ գեալըբսան:
Սանջու դաղըննամ:
— Նեսյա գեալմըշսան:
Սանջու վուրմայա:

Այս ասելուց, նետը բաց թողնում, խփում սինիին, որից վախեցած հիւանդը, իբրեւ թէ մոռանում է ցաւերը:

Մազ բերելու համար.— 1) Մազ բանելու համար, օձի խորիը (շապիկը) այրել, ձէթով շաղախել ու քսել:

2) Թէ մարդ ուզենայ որ մազը երկարի, ձիու սմբակը այրել, ջրով շաղախել եւ քսել:

3) Թթենու կեղեւը այրել մանուշակի իւղով օծել:

Մազաթափի դէմ.— 1) Մազը թափելու դէմ ընկուզի կեղեւը այրել, փոշի դարձնել, գինու եւ ձէթի հետ խառնած՝ գլխին քսել:

2) Մկան աղբը մեղրով խառնել, մազ չբսած տեղին քսել, մազ կը բսնի:

Մազերը սեւցնելու համար.— Խակ ու թթու նուշը վերցնում են, մախաթով ծակում, մէջը պլպլթունի իւղ անում եւ արեւում թողում, յետ եփում եւ այն իւղը պահում մազին քսելու համար:

Փուշի դէմ.— Մարդի ոտը կամ ձեռը եթէ փուշ մտնի կամ երկաթ, սումբուլի քօքը ծեծիր, վրան դիր, յետոյ քաշիր հանիր:

Բերնի ջուրի դէմ.— Բերանից ջուր գալուց՝ իշու թրիքը տրորէ, քթի մէջ կաթեցու:

Բերնի հոտի դէմ.— Վերցնել անիսոնը, բիբարը, զանջափիլը, ծեծել, քացախում եփել, բերանը առնել, 3—4 օր չարունակել կամ գլխի գազաթից արիւն առնել:

Մօր կաթին համար.— Եթէ կնոջ կաթ չունենայ, բողկը եփիր, տորբիր, ջուրը քամիր, մեղրով խմիր, կաթ կը բերէ:

Լուերուն դէմ.— 1) Եզան լեղին ու քափորը քացախի մէջ խառնելով սրսկում են դոշակին:

2) Վերցնում են սաղարը, մատակ ձիու կաթի մէջ եփում ու սրսկում շրբեղներին:

Վիժեցնելու համար.— 1) Բարձր տեղից թռչում են ցած:

2) Փորի վրայ երկայնք են դնում աղում:

3) Ալաքլունգ միջատը չորացնում են, ծեծում, ջրով կամ գինիով խմացնում:

Ծննդականին համար.— 1) Ծննդականի մէջքի վրայ մի հաց են ձեռով կիսում, աղքատին տալիս:

2) Ծննդական կնոջ ամուսնու տրեխի կրունկի մէջ ջուր են լցնում, շաղ տալիս կրծքին, որ արգանդը բացուի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

— :-: —

Երեւան ունի երկու մեծ, եօթնամեայ վարժարաններ,— «Շահումեան» (միջազգային) եւ «Արովեան» (հայկական):

«Շահումեան»ը Երեւանի ամենամեծ դպրոցներէն է: Ունի առաջին աստիճանի 17 դասարան, երկրորդ աստիճանի 30 դասարան, ընդամէնը 47 դասարան: Հայկական բաժինը ունի 27 դասարան, ռուսականը՝ 12, թրքականը՝ 8: Աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է 1768: Հայերուն թիւն է 1395, Թուրքերունը՝ 243, Ռուսերունը՝ 116, ուրիշ ազգեր՝ 14:

«Արովեան» ունի 1318 աշակերտ, 33 դասարան:

Երկու դպրոցներն ունին, մանաւանդ, պատշաճ ընկերային գիտութեան, բնագիտութեան, թուագիտութեան եւ լեզուի դասերուն մէջ: Պատճառը այն է, որ ուսուցիչները չարունակ կը թողուն իրենց պաշտօնը եւ կը հեռանան: Կարգ մը առարկաներու դասատուները տարուան մէջ փոխուած են 4—5 անգամ:

«Արովեան»ի աշակերտներէն 150ական հոգի ճաշ կը ստանան, 25 հոգի նպաստ, 120 հոգի գրենական պիտոյքներ:

«Շահումեան»ի աշակերտներէն թոշակ կը ստանան 35 հոգի, ճաշ՝ 100 հոգի: Զգալոր աշակերտները ստացեր են գրենական պիտոյք, ինչպէս նաեւ ձրի ամանը՝ չգիտուելու համար մշակութային կեանքի ներկայացումներէն: Պէտք է ըսել, որ դպրոցներուն կցուած ճաշարանները լաւ ճաշ չեն տար: Այդ նպատակին յատկացուած գումարները ուրիշ տեղ կը ծախսուին:

«Արովեան» այս տարի տուաւ 202 շրջանաւարտ, իսկ «Շահումեան»՝ 320:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵԼԵԿՏՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

— :-: —

Ասիա Անանեանի մէկ յօդուածէն քաղուածաբար («Խորհրդային Հայաստան») .—

Հայաստանի ժողովրդային տնտեսութեան զարգացման երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը կը նախատեսէ ընդարձակել համամիութենական նշանակութիւն ունեցող գիւղատնտեսական քիմիայի խոշոր արդիւնաբերութիւնը եւ զարգացնել քիմիական արդիւնաբերութեան զանազան ճիւղեր: Այդ նպատակով Հայաստանի մէջ պիտի հիմնուին 3 խոշոր քիմիական համատիութիւններ, Ալլահվերդի, Երեւան, Ղարաքիլիսա: Երկրորդ հնգամեակին՝ պէտք է հիմնովին վերակառուցման ենթարկուի եւ լայնցուի Ղափանի եւ Ալլահվերդիի պղնձի արդիւնաբերութիւնը: Նոյնպէս նախատեսուած է հիմնել ծանր արդիւնաբերութեան կարգ մը նոր ճիւղեր, — սեւակունի եւ արդինիկի գործարաններ: Պիտի վերակառուցման ենթարկուի Արթիկի փիքքարին, Անիի չէչաքարին եւ շաղախի արդիւնաբերութիւնը:

Ծանր արդիւնաբերութեան հետ նոր թափ պիտի ստանայ թեթեւ արդիւնաբերութիւնը, — հիւսուածեղէնի եւ սնունդի մատակարարութիւնը:

Հայաստանի ժողովրդային տնտեսութիւնը զրկուած է վառելանիւթի աղբիւրներէ, դեռ երեւան չէ եկած նաւթ կամ քարածուխ, որոնց վրայ յենած՝ կարելի ըլլար արդիւնաբերութիւն ստեղծել: Այդ տեսակէտով, երկիրը ճարտարարուեստականացնելու, Հայաստանը հողագործական — ճարտարագործական վիճակէն ճարտարագործական — հողագործական վիճակի հասցնելու համար՝ մեծ նշանակութիւն ունի ելեկտրաշինութիւնը: Երկրին ճարտարարուեստականացումը կապուած է ելեկտրական ուժի հայթայթման հետ:

1937ին Հայաստանի ելեկտրական ուժի պահանջը պիտի հասնի 2 միլիար 292 միլիոն քիլովաթ — ժամու: Միայն արդիւնաբերութեան համար՝ 1 միլիար 668 միլիոն քիլովաթ — ժամու: Ասկից պղինձի արդիւնաբերութիւնը կը պահանջէ 372 միլիոն, քիմիական արդիւնաբերութիւնը՝ 955 միլիոն, հանքային արդիւնաբերութիւնը՝ 160 միլիոն, շինանիւթերու արդիւնաբերութիւնը (Արթիկ, Անի) 56 միլիոն, հիւսուածեղէնի արդիւնաբերութիւնը՝ 41 միլիոն, սնունդի արդիւնաբերութիւնը՝ 42 միլիոն քիլովաթ—ժամ: Գիւղատնտեսութեան ելեկտրաշինութիւնը (անասնապահական, գաշտավարական արդիւնաբերութիւն, կոլխոզներու մշակութային հաստատութիւններ) 175 միլիոն քիլովաթ—ժամ: Քաղաքներու, արդիւնաբերական վայրերու, համայնական պահանջներու սպասարկութիւնը 311 միլիոն քիլովաթ — ժամ, (իւրաքանչիւր մարդու կ'իյնայ 483 քիլովաթ — ժամ, ներկայիս՝ 28): Ըստ այս հնգամեայ ծրագրին, բոլոր քաղաքներուն ու արդիւնաբերական վայրերուն մէջ ելեկտրականութեամբ պիտի օժտուին լուսաւորութիւնը, խոհանոցները, հացի գործարանները, ջրի մատակարարումը, բաղնիքները, լուսաւորութիւնը, եւայլն:

Երկրորդ հնգամեակին՝ ելեկտրականութիւն պիտի տրուի երկաթուղային փոխադրութեան, (Լենինական — Սադախլու — Սանահին եւ Լենինական — Երեւան գծերը), ինչ որ կը պահանջէ 117 միլիոն քիլովաթ—ժամ: Աւարտած պիտի ըլլան Երեւանի, Լենինականի հանրակառքերուն շինութիւնը եւ Երեւանի արուարձանային երկաթուղիները (դէպ ի Վաղարշապատ, Ղամարլու, եւայլն):

Ի՞նչպէս հայթայթել այսքան ելեկտրական ուժ: Ինչպէս բանիք, Հայաստան չունի վառելանիւթի աղբիւր, հարուստ է միայն ջրային ուժի տեսակէտով: Ի՞նչպէս ջրային ուժի փոխակերպել ելեկտրական ուժի եւ ի՞նչ ծրագիրներ կան այդ մասին, յաջորդով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՐՄԻՐ "ՔԱՂԱՔԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ,, ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ՏԷՍԻՆ, 31 Օգոստոս.— Կիրակի օր հանդէս մը տեղի կ'ունենար La Vogue, ճիշդ կարմիրներու հաւաքավայրին մօտերը: Գիշերուան ժամը 10.30ին, երբ Պ. Ժ. Խթիկեանը — Վասպ. «Արծիւ» ֆանֆառ խումբի ղեկավարը — La Vogueի վայրը կ'երթայ, մեր «հերոսները», գլուխն ունենալով իրենց ծանօթ պետը, եւ կիներն ալ իբրեւ յառաջապահ, — շատերը գիշերանոցով — 15-20 հոգիով կը յարձակին Պ. Խթիկեանի եւ Դաշնակցականներու վրայ, որոնք պաշտպան կը կանգնին զոհին: La Vogueի տէրը ստիպուած երեք անգամ կը մարէ ելեկտրական լոյսերը, կռուին վերջ տալու համար, քանի որ այդ պահուն ոստիկան չկար: Յաջորդ օրը խնդիրը կ'երթայ ոստիկանութիւն, իսկ անկէ ալ կը փոխադրուի S. L. S. A. գործարանի տնօրէնութեան, որ ոստիկանութենէն ստացուած անուանացանկին եւ իրենց սեղանի վրայ եղած երկու համայնավարական թռուցիկներու հիման վրայ, կը ձեռնարկէ հարցաքննութեան իր բանուորներուն մէջէն: Հաւանական է որ շատ մը բանուորներ արձակուին:

Վ.Ճեուսի

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԽՄԲ.— Վերջին պահուն Հ. Յ. Դ. Բիւրոյէն ստացանք հետեւեալ ազդը.

ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ

Մանր հակակարգապահական յանցանքներու համար կ'արտաքսուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն Երուպայի Շրջանի ընկերներէն Ա. Աբրյեան, Լ. Մօզեան, Վ. Շուշանեան, Մ. Երիցեան եւ Մ. Գույումճեան:

Հ. Յ. Դ. ԲԻՒՐՕ

«Մէկ խնդիրք մը միայն, վերջին ժամուս կ'ուզեմ որ մօտս ըլլաս.
Եւ երբ ամէնքն ինէ փախչին,
Դուն գէթ անոյշ դէմքըդ ցոյց տաս:

Եւ ամէն փառքի փոխարէն,
Միայն պատկերըդ յստակ ու ջինջ
Հետըս տանիմ այս աշխարհէն
Չը յիշելով ուրիշ ոչինչ:»

(Համակերպութիւն. 1910ին)

Այս վերջին տողերը չե՞ն յիշեցըներ անմոռանալի Պետրոս Դուրեանի հետեւեալ տողերը.

«Եւ մահամերձն ալ կ'ուզէ երկու բան.
Նախ մահը, յետոյ լացող մը վրան:»

Իրենց միօրինակութեանը մէջ, Գ. Զօհրապի քերթուածները մտերիմ արտայայտութեան դրոշմը կը կրեն: Անկեղծութիւնը անոր զգացումներուն, արտայայտութեան ու լեզուին մէջն է: Մեր օրերու ստանաւորները չեն անոնք, որոնք կը տառապին փնտռուած բառերու ծանրութիւնը: Որոնք աչքի պատրանք կը բերեն շլացուցիչ ածականներու եւ գեղեցիկ պատկերներու արուեստակութեամբ: Արձակի մէջ շատ անգամ աւելի բանաստեղծ, «Խղճմտանքի ձայներ»ու հեղինակը քանի մը տասնեակ քերթուածներու մէջ գիտցաւ ապրեցնել չի մեռնող զգայութիւններու սարսուռը: Հասուն մարդուն գրչէն ելած, երիտասարդական աւիւնի և կրակի պատրանքը տուող այդ երգերը՝ ապրած ու յագեցած մարդու տառապանքը կը բերէին մեզի: Անշուշտ բառերը մեծ դեր կը կատարէին անոր քերթուածներուն մէջ: Իբրեւ խօսքի եւ հնչեղութեան վարպետ, գիտէր անոնց արժէքը: Չէր չափազանցեր եւ ոչ ալ կ'արհամարհէր զանոնք: Միշտ տեղին ու ժամանակին, անոնք կը կատարէին իրենց պաշտօնը: Կ'արտայայտէին հոգեկան բարդ վիճակներ, իրենց սովորական տարազներուն մէջ: Տարիներ անցնելէ վերջն ալ, ամէն մէկը այդ քերթուածներէն, կը պահէ իր թարմութիւնն ու մտերիմ շունչը:

Զօհրապ տարտամութեան, մշուշի, հատնող գիծերու եւ լուծուող ձեւերու մեկամաղձութիւնը երգեց, քանի՛ մօտեցաւ չափահասութեան սահմաններուն: Չէ՞ որ սիրոյ մղձաւանջը տարիք չի ճանչնար: Տարիքն առած բանաստեղծն աւելի խո՞ր կը զգայ զայն, քան երիտասարդը, որ անգիտակից ներքին ուժերու թելադրութեամբն ու մղումովը կը գործէ աւելի, քան գիտակցութեամբ: Անոր հոգին կը ցնցուի, երբ ամբոխին մէջէն քալած պահուն, կը փնտռէ երիտասարդ նայուածքներու կրակը եւ այնազուրդ գեղեցկութիւններու ժպիտը:

Գ. Զօհրապի քերթուածները հանդարտ տրամադրութիւններու կնիքը կը կրեն, եւ արձագանգը չեն մեծ աղաղակներու, որոնք հոգիներէն կը պոռթկան, ինքզինքնին ու իրենց շուրջիններըը գրաւելու ներուժութեամբ:

Կնոջ հոգիին հետ մարմինն ալ ներշնչումի աղբիւր դարձեր է բանաստեղծին համար: Մանաւանդ արձակ զգայականութեան մէջ, Զօհրապի գրչին ելեր են գեղեցկութիւնը, մարմնական գեղեցկութիւնը երգող տողեր: Որովհետեւ երազի եւ երեւակայութեան անձնատուր եւ յաճախ հոն՝ ուր ենթակային հոգին կը բացակայի, բանաստեղծը կը սիրէ ինքզինքը խաբել ու խաբխբել, իր հոգիին մէջ վերարտադրելու համար սիրոյ ենթակային «ցայտքը, էջքը, թաւալումը գծերուն»:

Հսկումը, երեք տունով, մարմնեըգութիւն մըն է.

Քակէ՛ մազիդ խուրձը ոսկի օձերու
Որ պլլուին պարանոցիդ ձիւնեղէն,
Ուսիդ, մէջքիդ փաթթուելով քեզ նեղեն
Միսիդ վրայ իբրեւ քօղ մը բոցերու:
Մերկ, խրոխտ, շքեղ օթոցին վրայ պառկէ՛ դուն
Սեւ մետաքսէ գուլպաներդ պանելով,
Երազներ հիւսէ՛ ճնացիր դէմս անվրդով.
Ես ըսպասեմ այսահարի պէս արթուն:
Կեցի՛ր այդպէս որ իմ հոգւոյս մէջ տըպեմ
Ցայտքը, էջքը, թաւալումը գիծերուդ,
Ցիշեմ տեղուանքն հոս հոն ցրուած բիծերուդ,
Ինքզինքըս անով խաբեմ խաբխբեմ»:

Զօհրապի մարմնեըգութեան մէջ զգայարանքները, աչք, բերան, ականջ, քիթ եւ ատոնց հետ, մանաւանդ մազերու հիւսքերը, ինչ գոյնի ալ ըլլան, կարեւոր դեր կը կատարեն: Հոգիին մէջ սուզուելէ առաջ, բանաստեղծը արտաքին պայմաններուն կը կապէ իր քնարը: Ինչպէս աւելի բոլոր բանաստեղծները, Զօհրապ ալ գերին է կապոյտ եւ ժպտուն, խօսուն, մեղաւոր աչքերուն, կաթնաթոյր մորթերուն, ամօթխած նայուածքներուն, նիհար ու նրբաւարտ մատներուն, բարձր ու արքենի հասակներուն, հոյաշէն լանջքերուն ու հոլանի կուրծքերուն: Արտաքին գեղեցկութիւնն է, որ անոր մէջ կը ծնցնէ խռէալ սիրոյ ներդաշնակութիւնն ու ճշմարտութեան իրականութիւնը:

Իր նորավէպերուն մէջ բազմաթիւ են այն պարբերութիւնները, որոնք գեղեցկագէտ արուեստագէտը կը յատկանշեն: Զօհրապի ներքին կրակն ու բոյրը, չէր կրնար պարտկուիլ ոտանաւորին չափուած ու ձեւուած տարազին մէջ: Անոր արձակը քաղցրահնչուն է մանաւանդ այն պահուն, երբ սիրոյ էակին գեղեցկութիւնները ոսկեթելերով կը բանի:

Զօհրապ բնապաշտ մըն էր, իրապաշտ դառնալէ յետոյ: Չափազանց զգայուն մարդ, զգայարանքներուն պատճառած ու արթնցուցած ցանկութիւնը բառերու հեղեղին եւ պատկերներու արձակութեան կը վստահէր, ստիպուած ըլլալով խեղդել փորձել իր ենթագիտակցութեան յատակէն յորդութիւն առնող ցանկութիւններն ու պղտոր երազները: Այդ պատկերներն ու բառերը սակայն չէին անոնցմէ, որոնք ընթերցողին տհաճութիւն կրնային պատճառել, որովհետեւ այդ զգայութիւններուն կ'ընկերանար բանաստեղծական եւ գեղեցկագիտական թռիչքը: Այս էր պատճառը, որ ամէնէն մաքրակրօններն ու գրական բծախնդիրները չէին գայթակղեր անոր արձակին թէ ոտանաւորին ընթերցումէն: Անոր քով մերկութիւնն իսկ կը նմանի քանդակագործին դուրսի հարուածներով դուրս ցայտած մարմարէ արձանին մերկութեան, եւ կամ նկարչին կտաւին վստահուած երազին, որոնց առջեւ մեր հոգիները կը դողդղան արուեստի կատարելութեան համար:

Գ. Զօհրապ մտաւորապաշտ մըն էր ա՛յնքան, որքան զգայապաշտ մը: Երբ մէկ կողմէն ազատ ընթացք կուտար բնազդներուն, որոնք մեր ներքին եսը կը կազմեն, ու ա՛յնքան հալածուած են արտաքին պայմաններու տակ, միւս կողմէն բանականութիւնը զինքը կը բերէր ուղիղ ճամբուն վրայ. ասկէ՝ տկարութիւնը իր երգերուն եւ պակասը բանաստեղծական խորունկ ներհայեցողութեան եւ գինովութեան, որ մարդը կը ձերբազատէ բոլոր պայմանադրականութիւններէն:

Գ. Զօհրապ բանաստեղծը սակայն ինչ որ երգեց, ինչ զգայութիւն որ թրթռացուց, մնաց միշտ ինքնատիպ, իրեն յատուկ եւ իրմով յատկանշական: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, անիկա միայն հեղինակը Զօհրապեան արուեստին, (եթէ կարելի է արձանագրել այս որակականը), որ կը կայանար, —ստեղծել սիրոյ մթնոլորտ մը եւ շրջապատուիլ զգայուն հոգիներով, կրակոտ աչքերով ու հրդեհուած շրթունքներով: Ապրիլ գեղեցիկ պահերը անցեալին թէ ներկային, այլ գիտակցութեամբ անմահանալու համար:

Ու մանաւանդ տալ իրականը, այն որ իրերէն ու հոգիներէն կուգայ արուեստագէտին, հարազատ բնութեան, հաւատարիմ՝ անոր օրէնքներուն: Բոլոր ճշմարիտ արուեստագէտներուն պէս, ան ալ հասկցեր էր, բնազդով եւ գիտակցութեամբ, թէ մահուան դէմ մաքառելու մեր միակ եւ ապահով զէնքը արուեստն է, եւ անով արտայայտուած ստեղծագործութիւնը.— իբրեւ գեղեցկութեան խորհրդանշան անփոփոխ ու տեւական, եւ փոխանցելի մարդկային սերունդներուն: Զօհրապին կաւը, խմորը, նիւթը, յաւիտենական կինն էր եւ անոր հոգիին կիրքերը: Ան կիներու վիպագիրն էր, անոնց տառապանքին եւ ուրախութիւններուն երգիչը: Բայց անոր կիները կեանքինն էին, անկէ առնուած, եւ ոչ թէ բանաստեղծին երեւակայութենէն ծնած:

Ատկէ՝ անոր իրապաշտութիւնը քերթուածներուն մէջ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ներկայացումները

1932 Սեպտեմբեր 17ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին
Société Savantesի մէջ (28 rue Danton)
ղեկավարութեամբ դերասան
Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի
ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ
կը ներկայացուի՝

ԲՈՌԸ

(Դրամ 5 արար)

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ
Թարգմանեց՝ Լ. Շանթ
Բեմի վերածեց՝ Մ. Մարութեան

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բադալ, Պ. Պ. Ա. Կոթիկեան, Սերժ Թորոսեան Ս. Մաքսուստեան, Ա. Սարաֆեան, Ե. Գրիգորեան, Գազազեան, եւայլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, բոլոր հայկական ճաշարանները, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince *եւ լուսանկարիչ* Phébus*ի մօտ:*

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Էժիլ Զօլայի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ, իսկ Հոկտեմբեր 15ին Մարսէյլի (Շափ) մէջ:

Երգչուհի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2ին Վիէնի մէջ, Հոկտ. 8ին Լիոնի եւ 8ին Տէսինի մէջ:

Դաշտահանդէս

Կազմակերպուած Սեբ. Դաւրայի Հայրենակցական միութեան կողմէ
11 Սեպտեմբեր Կիր. Մէօտօնի անտառին մէջ

Շոգեկառք առնել Էնվալիտէն եւ իջնել Մէօտօն-վալ-Ֆլորի, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն մինչեւ ժամը 3: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՔԼԱՄԱՐԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անդրէասի եւ Նրջ. Հայր. Միութեան կողմէ: Այսօր Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Քլամարի անտառին մէջ (Պաղ աղբիւրին մօտ): Երգ, նուագ, արտասանութիւն, եւայլն:

Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք Թիւ 89 եւ իջնել վերջաւորութիւն: Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ ՎԵՐՋԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

տարեգիրք
Գ. ՏԱՐԻ 1933
Բազմաթիւ նկարներով եւ աննախընթաց բովանդակութեամբ
ԳԻՆ՝ 30 ՖՐԱՆՔ ԿԱՄ 1.50 ՏՈԼԱՐ
Կեդրոնատեղի՝ M. et M. Barsamian, 94 rue Lafayette, Paris (10)

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարան

1 Bld. du Nord, Le Raincy (S. et O.)

Վարժարանը՝ հայեցի դաստիարակութեան հետ, իր աշակերտուհիներուն կ'ապահովէ միջավայրի համապատասխան ուսում:

Հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուները կ'աւանդուին հաւասար խնամքով: Ուսման բոլոր ճիւղերը կը պահեն իրենց մասնաւոր տեղը:

Աշակերտուհիներու արձանագրութիւնը կը սկսի Օգոստոս 15ին: Նիւթական անձուկ պայմաններու մէջ գտնուողներու զաւակները պիտի ընդունուին իբր կիսաթոշակ:

Պայմաններու համար դիմել վարժարանին Տնօրէնութեան, գրաւոր կամ անձամբ, երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէս օրէ վերջ:

Հրաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն

ճաշարան Գ Ա Ռ Լ Օ
34 Rue St. Lazare, Paris (9)
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ
Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն
Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա
61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին
44 Rue Poissonnière. — Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ
Մարսէյլ, Պօլ.— 50:
Փիէրֆիթ, Ճառ.— 15: Սկսանք ղրկել:

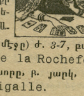
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ մեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Istituto Nazionale Delle Assicurazoni
Գործակալութիւն «Opéra»
18 Chaussée d'Antin, Փարիզ (9)
Հեռ. Provence 82—48

Կեանքի ապահովագրութիւն, կենսաթոշակ՝ շահաւոր սակով: Կ'ուզուին գործունեայ աշխատակիցներ:

Գուշակուհի
ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.է: 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

Imp. A. DER (Agopian)
7, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

Tout pour bottiers

crépin

Cuirs — Peaux

Բացուած է կաշիի, մորթի, կօշկակարութեան վերաբերեալ գործիքներու եւ առարկաներու վաճառատունը
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ
ՖԷՍՃԵԱՆ
51 rue Piat, *ՓԱՐԻԶ (20)* — *Մէթրօ ՊԷԼՎԻԼ*
Հեռաձայն Ménilmontant 79–24

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

Կօշիկ շինողներու ուշադրութեան

Փարիզի արուարձանի մը մէջ կօշկակարի խանութ ունեցող հայրենակից մը կը ստանձնէ իր մօտ ձգուած կօշիկները ծախել որոշ պայմաններով: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. ԱՐՇԱԻՐ ՔԻՒՓՃԵԱՆի, 82 rue Rébéval, *Փարիզ (19): Իր մօտ ձգուած կօշիկներու համար կուտայ երաշխաւորութիւն:*

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ
14 Rue Lagrange, PARIS (5)
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒԾԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ
բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն
կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:
Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

Etude de Me BERNARD WAHÉ **(ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)**
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
J U R I S C O N S U L T E
Droit Français et International Privé
18, Rue Dauphine, Paris (6e) — Tél. Danton 73-97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները

ՏՈՒՐՔԵՐ ԵՒ ՀԱՄԱՐԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ձեր համարակալութեան, տուրքի գործողութեանց եւ առեւտրական ձեւակերպութեանց համար դիմեցէք
Դաւիթ Թաճիրեանի
6 Passage Violet, Paris (10) — *ԱՄԻՍԸ 50 ՖՐԱՆՔ*

---

20 ԺԱՄԷՆ
ՓԱՐԻԶ - ԼԻՈՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ - ՆԻՍ

եւ նոյն ճամբուն վրայ ու շրջակայքը բոլոր մեծ ու փոքր տեղերը հանդիպելով երթուդարձի
Հայ փոխադրական սպասարկութիւն
Կը փոխադրուի ամէն տեսակ ապրանք, կարասի, եւլն., եւլն.:
ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ, ԱՊԱՀՈՎ ԵՒ ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՐ ԵՒ ՏՈԿՈՒՆ ԳԱՄԻՕՆՆԵՐՈՎ
Շաբաթը երեք անգամ կանոնաւոր երթեւեկ
ԽԻՍՏ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ (երկուստեք համաձայնութեամբ)
դիմել կամ գրել հետեւեալ հասցէներուն՝

Մ. ՄԻՐԱՔԵԱՆ	Մ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ	Ա. ՄԱՍԼԱՔԵԱՆ
ՓԱՐԻԶ	*ԼԻՈՆ*	*ՄԱՐՍԷՅԼ*
4 Route Stratégique	19, Rue Pasteur	30, Rue Ste. Barbe
VANVES (Seine)	LYON (Rhône)	MARSEILLE (B.duR.)

REALISATION IMMOBILIERE

Կը հրաւիրենք բոլոր անոնք որ տուն շինել պիտի տան, չի կնքել ոեւէ անձնառութիւն, առանց մեզի խորհուրդ հարցնելու:

Ամէն դիւրութիւն շինութեանց եւ փոխառութեանց համար: Երկար պայմանաժամ նուազագոյն տոկոսով:

Գրուած դրամագլուխին վրայ 100ին 70 եկամուտ կ'ապահովենք տարեկան: Ունինք նաեւ վարձու յարկաբաժիններ եւ աշխատանոցներ:

Խորհրդակցութիւնները ձրի են, ժամը 2էն 6.30:

Նշանեան *20, Passage Prado,* (Մէթրօ Սէն-Դընի)

Tricots TERZIAN

20 Rue Mélingue, Paris
Tél. Botzaris 22-98 — **Métro Buttes-Chaumont**
ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԵՆԱԿԱՐԵՒՈՐ
ԹՈՒԻՔՈՅԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ

Մեր գիները անմրցելի են

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԵԹԷ *կ'ուզէք ձեր գործի տետրակները կանոնաւորել՝ ճշգրիտ ու կանոնաւոր տոմարակալութեամբ մը եւ ձեր հաշիւները համաձայնեցնել տուրքի վերջին օրէնքներուն հետ.*

ԵԹԷ *դատակոչեր ստացած էք huissierներէ.*

ԵԹԷ *պայմանագրութիւններ ունիք շարադրելիք կամ կնքելիք.*

ԵԹԷ *կ'ուզէք հաշիւի կարգադրութիւն մը կամ ժամանակամիջոցներ ստանալ.*

ԿՐՆԱՄ ՁԵԶԻ ԱՄԵՆԱԱՐԱԳ ԿԵՐՊՈՎ ԳՈՀԱՑՆԵԼ

Դիմեցէ՛ք **Պ. ՓԱՐՄԱԳ**ի, 28, Bld. de Strasbourg, Paris (X). Tél. Botzaris 17-64

որ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9էն 12, եւ կամ ժամադրութեամբ իր գրասենեակներուն մէջ:

ԱՆԱՐԱՏ ԿԱՐԱԳ ԻՒՂ

Այս Շաբաթ հալի մէջ կարագ իւղի գինը բարձրացած կրկին, եւ այսպէս պիտի բարձրանայ ամբողջ ձմեռ, մենք ալ ստիպուած յառաջիկայ երկուշաբթիէն սկսեալ քիլոյին 50 սանթիմ կ'աւելցնենք մեր սոյն գիներուն վրայ, աճապարեցէք գնել այս շաբաթ հետեւեալ գիներով:

Անարատ կարագ	5% աղուած, քիլօն	12.50	ֆրանք
» »	3% » »	12.75	»
» » demi salé	$1^1/_2$% » »	13.50	»
Հալէպի հալած անարատ կարագ	»	17.—	»

2—5—10 քիլօնոց ղոցուած եւ մաքուր տուփերու մէջ, յանձնելի բնակարան: Մեծաքանակ գնումի բացառիկ զեղչ:

Դիմել՝ Comptoir Général des Beurres, 74 Rue Gergovie, Paris (14). Tél. Seg. 70-07, 70-88, Métro Alesia

---

Մետաքսեղէն եւ բաւիճներ

Unis et inprimés, soie naturelle et artificielle
ՄԱՐՇԼԻ ՅԱՏՈՒԿ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ
ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ
26 Rue des Capucins *եւ* **2 Rue Romarin, LYON**
Հեռաձայն Burdeau 34-07, հեռագրական հասցէ Fermanef, Lyon

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի Ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ Լէգէոնի Ֆրանս, առողջապահ. Նախարարութենէն
Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)
Téléphone: TRINITÉ 59—54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն: Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շինուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, ելադրական եւ ֆիզիքեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

Հայրենակիցներու ուշադրութեան

Սուլթաններու Սուլթանը, աշխարհի սուրճերուն թագաւորը՝ խմողին մարսողութիւնը կը դիւրանայ եւ հաճոյալի ժամանց մը կ'ունենայ: Պահանջեցէք հայ նպարավաճառատուններէ
Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême
S. TOROSSIAN
Մէթրօ Couronnes եւ Parmentier
Ծանօթ.— կեդրոնատեղիէն չորս անգամէն կամ միանուագ 1 քիլօ գնողներու կը տրուի նուէր:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ ՏԷՍԻՆԻ ՎԻԷՆԻ եւ ՇՐՋ. ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ
Հ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ «ՏՊ. ԵՓՐԱՏ»Ը
Փոխադրուած է 36 rue Voltaire, Lyon
R. C. Lyon A. 77-929 — Tél. Moncey 58-75

Կը ստանձնենք գոյնզգոյն եւ գեղատիպ տպագրական ամէն տեսակ գործեր, քարուզուէ ամէն տեսակ կնիքներ՝ դիւրամատչելի գիներով: Գաւառներէն եղած ապսպրանքներուն շուտով ընթացք կը տրուին:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

6 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1975

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ

Հակառակ տիրող լռատեսութեան, կը թուի թէ լուրջ հետեւանքներու պիտի յանգի գերմանական յուշագիրը:

Մինչեւ հիմա հրատարակուած տեղեկութիւնները ա՛յդ կ'ապացուցանեն:

Մանաւանդ որ, իտալական մամուլն ալ դիրք բռնած է ի նպաստ գերմանական պահանջներու:

Մուսոլինի սկիզբէն ի վեր Գերմանիոյ հետ է: Հատուցումներու եւ պատերազմական պարտքերու ջնջումը եւ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը միեւնոյն ատեն իտալական պահանջ մըն է: Եւ կ'արծարծուի ամէն անգամ որ առիթը ներկայանայ:

Խախտելով դաշնագիրներու հիմքը, Իտալիան կը յուսայ գոհացում ստանալ յաղթականներէն, որոնք իր բաժինը մոռցան, հաշուեյարդարի պահուն:

Միւս կողմէ, շատ բան կախում ունի Անգլիոյ դիրքէն:

Լոնտոն վերապահ է այս հարցին մէջ ալ, ինչպէս միշտ: Իսկ Փարիզը Լոնտոնի վրայ դրած է իր յոյսը, այս բաժակն ալ անցընելու համար:

Բրիտանական մամուլին մէջ Գերմանիան մեղադրողներ կան: Բայց, անոր տեսակէտները պաշտպանողներ ալ պակաս չեն: Ահաւասիկ «Թայմզ»ը, որ օրինաւոր կը գտնէ գերմանական պահանջները:

Լոնտոնի պահպանողական եւ սեղանաւորական շրջանակներուն ծանրաբարոյ օրկանը, որ մինչեւ հիմա լուռ կը մնար, երկուշաբթի օր (5 սեպտ.) հրատարակեց ուշագրաւ խմբագրական մը, գերմանական յուշագրին առթիւ:

Հակնալի գտնելով հանդերձ Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի մտահոգութիւնները, մանաւանդ «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ներու կիրակի օրուան դղրդագին ցոյցերէն յետոյ, «Թայմզ» դիտել կուտայ թէ գերմանական պահանջին օրինաւորութիւնը կը բխի նոյն ինքն Վերսայլի դաշնագրէն եւ սկիզբէն ի վեր չէչտուած է բոլոր գերման վարիչներուն կողմէ:

— «Ուրեմն, անհրաժեշտ է սրտաբաց քննել խնդիրը»: Եւ «Թայմզ»ի համար առոր լաւագոյն տեղն է Ժընեւ, ուր պէտք է տրուին վերջնական որոշումները:

Բրիտանական թերթին կարծիքով, կարելի է լուծել խնդիրը, փոխադարձ վստահութեամբ եւ առանց խախտելու սպառազինութեանց կրճատման սկզբունքը:

— «Պէտք չէ ո՛ր եւ է պատրուակ տալ Գերմանիոյ՝ միակողմանի գործողութեան մը ճամբուն մէջ մտնելու համար, ինչ որ մէկ հարուածով պիտի ոչնչացնէր զինաթափութեան խորհրդաժողովին յաջողութեան բոլոր յոյսերը»:

Այս չափաւոր խմբագրականէն առաջ, կիրակի օր, Լոնտոնի թերթերը թթու խօսքեր կ'արտասանէին Ֆրանսայի դէմ:

Կը հետեւի թէ՝ գերմանական յուշագիրը յաջողած է իր սկզբնական նպատակին մէջ, ճեղքեր բանալով համրային կարծիքին մէջ:

Ուրիշ խօսքով, Փարիզը հարկադրուած է բարեկամներ եւ յենարաններ ճարել, այլապէս գերմանական պահանջները ոչ միայն գետին պիտի գրաւեն, այլ եւ պիտի բազմապատկուին: Տակաւին սկզբունքի խնդիրն է որ դրուած է, եւ Պերլին զօրաւոր համակրութիւններ կը վայելէ:

Միւս կողմէ, այն յարաճուն ցոյցերը որ տեղի կ'ունենան Գերմանիոյ մէջ, Վերսայլի դաշնագրին դէմ, եւ ծայրայեղ տարրերու անհաշտ պայքարը կառավարութեան դէմ՝ կը բարձրացնեն ժողովուրդին հոգեկան կորովը:

«Պողպատեայ Սաղաւարտ»ի համագումարը եւ կիրակի օրուան ցոյցը սովորական երեւոյթներ չեն: Եւ գերմանական ո՛ր եւ է կառավարութիւն պիտի օգտագործէ առիթը, կարելի եղածին չափ հաւասար իրաւունքներ շահելու համար:

Միապետութեան եւ հին փառքերու պանծացումն էր կիրակի օրուան ցոյցը: Արծարծումը՝ մարտական ոգիին, որ կրնայ յանդիլ վրէժխնդրական արարքներու:

Յետոյ, կարմիր վտանգն ալ հնչուն դրամ մըն է կառավարութեան ձեռքը, ապահովութիւն, եւ հետեւաբար սպառազինում պահանջելու համար:

Տակաւին կա՛յ Ազգերու Դաշնակցութենէն քաշուելու սպառնալիքը, որ թէեւ բուն բառերով չարտասանուիր, բայց նախատեսուած է:

Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիոյ վարիչները միջոց չեն խնայեր, վառ պահելու համար ազգային ոգին եւ պահանջները:

Շարժման մէջ դրուած են ոչ միայն հին ու նոր ռազմիկները, այլ եւ դպրոցականները: Եւ կառավարութիւնը ակռայ ցուցնելով հանդերձ հիթլերեաններուն, կը խրախուսէ միւս ազգայնական տարրերը: Կիրակի օր, ուշագրաւ էր կառավարութեան անդամներուն մասնակցութիւնը՝ «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ներու թափօրին:

Այս բոլորը դրամագլուխներ են օրուան վարիչներուն համար, ինչպէս ըսինք:

Գերմանական յուշագիրը նոր ապացոյց մըն է՝ երկրին մէջ կուտակուած դառնութեան, եւ պատերազմական դաշնագիրներու սնանկութեան:

Մեթոտիկ այլ հետեւողական, յարատեւ ճիգերով, պարտուած Գերմանիան կը ձգտի ոչ միայն վերահաստատել իր կորսնցուած իրաւունքները, այլ եւ տիրական դեր կատարել միջազգային քաղաքականութեան մէջ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԳԱՑԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆԸ

Խոստովանինք մեր մեղքը, — մինչեւ այսօր ալ ստոյգ տեղեկութիւն չունինք, մեր խմբագրատան մէջ, Կիպրոսի վերջին դէպքերու մասին:

Գիտենք այն ինչ որ հրատարակուեցաւ բոլոր թերթերուն մէջ: —

Որբերը ցոյց մը կը կատարեն տնօրէնին դէմ, կը ծեծեն եւ սանդուղներէն վար կը գլորեն զայն: Յետոյ լուր կը տրուի ու անգլ. ոստիկանութեան միջոցաւ բազմաթիւ որբեր կը ֆշուին Պէյրութ:

Աթէնքի մեր պաշտօնակիցը, որ չափազանց մեծ վարկ բացած է իր թղթակցին, առիթէն օգտուելով, անապարեց բարոյականի դասեր տալ Յուսաբերի եւ Յառաջի, մեղադրելով թէ կողմ բռնած են իրենց լռութեամբ: «Որպէս զի մտաւորական մը, Յակոբ Օշական, խնայուի ու տասներկու որբեր աքսորուին ու թերեւս նոյնքան ալ վախի ու սարսափի տակ պահուին» (Նոր Օր, 14 օգոստ.):

Սխալ հասցէի ուղղուած է այս «դաս»ը, քանի որ — ըսինք արդէն — Յառաջը օրը օրին հաղորդած է լուրերը:

Իսկ եթէ չէ տրտայայտուած, պատճառն այն է որ ծանօթ չէ ամբողջ անցուդարձին:

Բազմաթիւ են լուսաբանութեան կարօտ կէտերը:

Եթէ Նոր Օրը հալած իւղի պէս կլլած է իր թղթակցին սուտն ու իրաւը, իրաւունք չունի նոյնը պահանջելու մեզմէ:

Հեռու մեզմէ՝ ո՛ր եւ է մէկը պաշտպանելու միտում: Ըլլայ իսկ մտաւորական: Մանաւանդ երբ անտէր որբեր պատժելու, ֆշելու խնդիր կայ:

Տնօրէն Կիրակոսեանը նոր չէ որ պիտի ճանչնանք: Իսկ Օշականը «աֆէրիստ»ի վերածելու համար, հարկ է որ փաստեր ունենանք:

Կը մնայ որ հալածական որբերը իրենք պատմեն ամէն բան:

Կամ իրազեկ եւ անաչառ մէկը հրապարակ իջնէ, ամբողջ վարագոյրը բանալու համար:

Մինչեւ այդ, ստիպուած ենք վերապահ մնալ, դատապարտելով հանդերձ պաշտօնի եւ կիրքի համար որբեր պատժել տալու վայրենութիւնը: Մանաւանդ Բարեգործականի «ասաբըմ – ֆէսէրիմ»ի քաղաքականութիւնը, որ կրնար Կեդր. Գրասենեակէն սկսիլ, ոչ թէ ամէն բանէ դառնացած որբերէն:

ՎԱՀԷ

ՕՏԱՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՆ ԱԼ ՉԱՓԻ ՏԱԿ

Վերջին լուրերու համաձայն, պարենաւորման խնդիրը այնքան ծանրացած է որ, Մոսկուայի օտար թղթակիցներն ալ այսուհետեւ որոշ չափի մը համաձայն պարէն պիտի ստանան: 1928ին, հնգամեակի սկիզբը, ժողովուրդին համար սահմանուած պարենաւորման չափը չէր գործադրուեր դաս մը օտարականներու համար: Քանի մը ամիսէ ի վեր, սակայն, օտար ճարտարագէտներն ալ չափի տակ են:

Այժմ կարգը եկած է օտար թղթակիցներուն: Մինչեւ հիմա, թղթակիցները եւ դեսպանական պաշտօնեաները իրենց պէտքերը կը հոգային մասնաւոր վաճառատունէ մը, որ ովասիս մըն էր անապատին մէջ: Սեպտ. 1էն ի վեր, գիները անհամեմատ աւելցած են, միջին հաշուով՝ 200 առ 100: Մէկ քիլօ պանիրը, 4 րուբլիէն բարձրացած է 14ի, 12 հաւկիթը՝ 1 րուբլիէն 3.50ի: Միւս կողմէ, թղթակիցներուն սահմանուած է ամսական 7 քիլօ միս, 3 քիլօ շաքար, 3 լիպրա կարագ եւ 100 կրամ թէյ: Այս սահմանափակումէն ազատ են դեսպանատուները, իսկ թղթակիցներուն թիւը չանցնիր 20ը: Ուրեմն, կատարուած խնայողութիւնը շատ աննշան պիտի ըլլայ: Նոր կարգադրութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառած է նոյն իսկ համակիր թղթակիցներուն, որոնք դեսպանատուներու սպասաւորներէն ալ վար կը մնան...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

180,000 «ՊՈՂՊԱՏԵԱՅ ՍԱՂԱՒԱՐՏ»ՆԵՐ ԿԸ ԹՆԴԱՑՆԵՆ ՓՈՂՈՑՆԵՐԸ, ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի օր, Պերլինի մէջ, տեղի ունեցաւ «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ներու կազմակերպած թափօրը, դղրդագին ցոյցերով: 1914էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Թէմփէլհօֆի ռազմադաշտը, ուր Վիլհէլմ Բ. զօրահանդէս կը կատարէր երբեմն, թատերավայր դարձաւ զինուորական պատկառելի ցոյցի մը: Շարք շարք համախմբուած էին 180,000 նախկին պատերազմիկներ, զորս ողջունեց մարաջախտ Մաքէնզէն, «մահուան հիւսար»ներու համազգեստով: Յետոյ թափօրը անցաւ վարչապետին, պատերազմական նախարարին, գահաժառանգին եւ իր եղբայրներուն եւ քանի չափ նախկին իշխաններու առջեւէն: Օրուան գլխաւոր ճառը խօսեցաւ կազմակերպութեան նախագահը, հարիւրապետ Սէլտէ, որ պարզեց «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ներու նպատակը եւ պահանջները: Իբրեւ եզրակացութիւն, հրաւիրեց բոլորը հաւատարիմ մնալ կազմակերպութեան նպատակներուն եւ ընդունակ՝ կռուելու հայրենիքի ներքին եւ արտաքին թշնամիներուն դէմ:

Արարողութիւնը վերջացաւ «Գերմանիան ամէն բանէ վեր» երգով, զոր կը թնդացնէին նախկին պատերազմիկները եւ 300,000 հանդիսականներ: Միեւնոյն ատեն տեղի ունեցաւ դրօշակներու օծումը:

Թէմփէլհօֆի ռազմադաշտը զինուորական անծայրածիր բանակետղի մը երեւոյթն ունէր: Գերմանիոյ ամբողջ ազնուականութիւնը, կայսրութեան բոլոր զօրավարները ներկայ էին ցոյցին: 180,000 Սաղաւարտակիրները ռազմադաշտ եկած էին 20,000 հոգինոց ինը զօրասիներով: Գահաժառանգը կը տիրապետէր իր պաշտօնական համազգեստով: Զօրահանդէսը տեւեց եօթը ժամ անընդհատ: Պատուոյ ամպիոնը նստած էին վարչապետը, նախարարները, դեսպանները, երեսփոխանները եւ բազմաթիւ զօրականներ: Վարչապետը ինքն ալ համակրական ցոյցեր վայելեց եւ շնորհաւորեց կազմակերպութեան նախագահը: Կինները կուլային, երբ երգումի արարողութիւնը կը կատարուէր եւ ազգային քայլերգը կ'երգուէր: Զօրաբաժինները Պերլինէն եւ շրջականերէն ճամբայ ելեր էին առտուն ժամը 6ին: Ժամը 10.30ին հազիւ լրացան պատրաստութիւնները եւ նախագահը իր ճառը խօսեցաւ ժամը 11ին: Արարողութիւններէն յետոյ, տեղի ունեցան զինուորական մարզանքներ, — արգելքներ անցնիլ, պատերէն ցատկել, փոսերի վրայ սողալ, օգնութեան հասնիլ կազային պատերազմի յատուկ դիմակներով եւն.: Իւրաքանչիւր մարզանքի ատեն ժողովուրդը խելայեղ կը ծափահարէր:

Ընդհարում անխուսափելի՝ Ծ. Արեւելքի մէջ

Անգլիոյ մէջ մեծ մտահոգութեամբ կը հետեւին Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն: Ճափոնի վարչապետը անցեալ շաբթու յայտարարեց թէ պիտի ճանչնայ Մանչուրիոյ նոր պետութիւնը եւ պիտի ապահովէ անոր զինուորական պաշտպանութիւնը: Յետոյ ծանուցուեցաւ թէ արդէն իսկ դաշնագիր մը կնքուած է երկու պետութիւններուն միջեւ եւ պիտի ստորագրուի սեպտ 16ին: Միւս կողմէ, Ճափոն ազդու գիտողութիւններ ուղղեց չինական կառավարութեան, չինական անկանոն զինուորներու մղած կռիւներուն առթիւ: Վախ կայ որ Ճափոն առիթէն օգտուի, զինուորական գործողութիւններ կատարելու համար հիւսիսային Չինաստանի եւ նոյն իսկ Փէքինի մէջ: Այս միջոցին Ճափոն նաւային եւ զինուորական կայան մը կը հաստատէ Փորթ Արթիւրի մէջ, որուն շնորհիւ պիտի կրնայ դիւրութեամբ պաշտպանել Մանչուրիոյ ծովափը եւ ուժտալ զինուորական գործողութեանց:

Ռուսական յարձակում մը նախատեսելով, Ճափոն կը խորհի նաեւ գրաւել Խապարովսկը, ռուսեւմանչու սահմանին վրայ: Գրաւում մը որ պիտի խզէ հաղորդակցութիւնները Ռուսիոյ Սիպերիոյ եւ ծովային նահանգներու միջեւ: Բայց, կարելի չէ զինուորական պատրաստութիւնները լրացնել ձմեռէն առաջ, իբրեւ հետեւանք վերջին ողողումներու:

Լոնտոնի մէջ կը վախնան որ ընդհարումի շուտով անխուսափելի դառնայ Ճափոնի եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ: Իսկ Ռուսիայէն հասած լուրերը հակասական են: Կարծողներ կան թէ Ռուսիա կրնայ դիրք բռնել Ճափոնի դէմ: Ուրիշներ ընդհակառակն կը պնդեն թէ գաղտնի համաձայնութիւն մը գոյացած է Մոսկուայի եւ Թօքիոյի միջեւ:

Դեռ ուրիշ վտանգ մը, — Մ. Նահանգները քանի մը անգամ հասկցուցած են թէ՝ եթէ Ճափոն խզէ Քէլլոկի դաշինքը եւ ինը պետութեանց այն դաշնագիրը որ կը հաստատէ Չինաստանի ամբողջութեան սկզբունքը, նաւային դաշնագիրները ինքնաբերաբար ջնջուած պիտի ըլլան: Այդ պարագային, Ամերիկեան կառավարութիւնը ինքզինքը ազատ պիտի համարէ իր ուզածին պէս աւելցնելու իր նաւային սպառազինութիւնը: Եւ արդէն, Ճափոնի բռնած դիրքին առթիւ, կը վախցուի որ Մ. Նահանգները գործադրեն իրենց սպառնալիքը: Այն ատեն, Անգլիան ալ պիտի հարկադրուի զուգահեռաբար աւելցնել իր նաւատորմիղը, որպէսզի կարենայ պահել համեմատութիւնը՝ Մ. Նահանգներուն հետ:

Ու վերջապէս, եթէ վէճը անխուսափելի դառնայ Ամերիկայի եւ Ճափոնի միջեւ, հաւանական է որ Քանատա, Աւստրալիա եւ Նոր Զելանտա Մ. Նահանգներուն կողմը բռնեն, մտահոգ՝ Ճափոնի փառասիրութիւններէն: Այն ատեն, Անգլիան ալ պիտի ստիպուի գաղթապետութեանց կողմը բռնել եւ ուժտալ Մ. Նահանգներուն, այլապէս պիտի քանդուի կայսերական միութիւնը:

Անգլիոյ զինուորական եւ ծովային շրջանակներու մէջ կասկած չունին ընդհարման մօտաւորութեան մասին: Ահա թէ ինչու ծովային նախարարութիւնը աճապարանքով յառաջ կը տանի նաւային շինութեանց ծրագրին գործադրութիւնը, որ յապաղած էր երկու տարիէ ի վեր, եւ վերսկսած է Սինկափուրի նաւակայանին շինութիւնը:

Պատերազմական նախարարութեան մէջ մտածողներ կան թէ Խաղաղականի մէջ վէճ մը՝ ազդանշանը պիտի ըլլայ ընդհանուր բռնկումի մը եւ Գերմանիան առիթէն պիտի օգտուի իր կարգին յարձակման ձեռնարկելու, երբ Ճափոն հեռանայ Ազգերու Դաշնակցութենէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԵԼ ԱՍԱՏՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴ

Պոլսոյ թերթերէն կ'իմանանք թէ յանկարծ հիւանդացած է բանաստեղծ – ուսուցիչ Տիկին Զապել Ասատուր (Սիպիլ), որուն յոբելեանը կատարելու պատրաստութիւններ կը տեսնուին:

Անցեալներն ալ թեթեւ տագնապ մը ունեցած էր: Այս անգամուանը սակայն քիչ մը ծանր է, եւ աջ կողմին վրայ կաթուածի նշաններ երեւցած են, այնպէս որ աջ ձեռքն ու ոտքը չեն բաներ:

Անմիջապէս հեռաձայնով կանչուած է Տոքթ. Քօնոսը, որ արիւն առած է Տիկին Զ. Ասատուրէն եւ բացարձակ հանգիստ յանձնարարած:

— :-: —

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

«ԿՈԼԽՈԶ»ՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ.— Խորհրդային մամուլը կը հրատարակէ կառավարութեան մէկ հրամանագիրը, որուն համաձայն հաւաքական տնտեսութիւնները (կոլխոզ) պիտի կրնան տեւականապէս մշակել իրենց յանձնուած հողերը: Այժմ կոլխոզներու տրամադրութեան տակ է պետութեան պատկանող հողերու 80—90 առ 100ը: Հրամանագիրը կը շեշտէ թէ հողը առանց այլ եւ այլի կը պատկանի բանուորա – գիւղացիական պետութեան:

ԱՆԳԼԻԱ ՓՈԽ ԿՈՒԶԷ.— Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը մօտերս 400 միլիոն ստերլինի փոխառութիւն մը հրապարակ պիտի հանէ, 2 առ 100 տոկոսով: Փոխառութիւնը պիտի հանուի գանձատոմսերու ձեւով:

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻԻ գրական գործունէութեան 40ամեակը պիտի տօնուի սեպտ. 16ին: Երեկոյթներ պիտի կազմակերպուին բոլոր դպրոցներուն, գործարաններուն, հաւաքական տնտեսութեանց եւն. մէջ, ի պատիւ հեղինակին: Դպրոցականները երկ – երկու հատոր պարգեւ պիտի ստանան հեղինակին հատընտիր գրուածքներէն: Բոլոր թատրոնները Մ. Կորքիի զանազան թատերախաղերը պիտի ներկայացնեն: Պետական հրատարակչութիւնը լոյս պիտի ընծայէ Կորքիի բազմաթիւ գործերը, երկրին զանազան լեզուներով:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մօտ ռազմանիւթի մըթերանոց մը պայթելով, 20 հոգի մեռան: Վնասը՝ 50—60 միլիոն լէյ (73 հազար անգլ. ոսկի):

ՈՒԹ ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ կիրակի օր Շիքակոյի կալուածական դրամատունը մտնելով, 14 ժամ գերի պահեցին հաստատութեան պաշտօնեաներէն տասը հոգի, բէվօլվէրի սպառնալիքին տակ: Յետոյ խորտակեցին 350 դրամարկղներ, ամէնէն կատարելագործեալ գործիքներով եւ 250 հազար տոլար յափշտակեցին:

«ՀԱՆԴԵՐՁ ԸՆՏԱՆԵՕՔ» նամբայ ելած օդանաւը Կրօէնլանտա հասաւ շաբաթ օր, առանց արկածի: Օդանաւորդին, իր կինոջը եւ երկու աղջիկներուն թուղթերը կանոնաւոր չըլլալով, դժուարութիւններ ծագեցան Կրօէնլանտայի մէջ: Ընտանիքը այսպէս Ատլանտեանը կտրելէ յետոյ, Իրլանտայի ճամբով պիտի անցնի Լոնտոն: Երկու աղջիկները, որոնք հաւաքաբար 20 տարեկան չկան, 1600 ժամ կտրած են օդանաւով, առանց մասնաւոր նեղութիւն կրելու:

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ աննախընթաց համեմատութիւններ ստացած է Հունգարիոյ մէջ, ծանր մտահոգութեան մատնելով Փէշթայի քաղաքապետութիւնը: Անցորդները ամէն քայլափոխի մուրացիկներու կը հանդիպին: Միայն Փէշթայի մէջ 200,000ի կը հասնի մուրացիկներուն թիւը: Կը խորհուի 2, 4 եւ 10 սուինգ գանձատոմսեր հանել, օգնելու համար: Այս տոմսերը պիտի գնուին ոստիկանութեան կողմէ, ինչ որ պիտի օգնէ մուրացկանութիւնը հակակշռի ենթարկելու:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ առաջին շաբաթը վերջացաւ Անգլիոյ մէջ, փողոց թափելով 200,000 բանուորներ: Մանչէսթըրէն կը հեռագրեն թէ յոյս կայ որ կառավարութիւնը միջամտէ, կանխելու համար աւելի ծանր կորուստներ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Խորհրդային Հայաստանի մէջ Դ. Զաւրիեւ հետեւեալ յօդուածը գրած է վերի խորագրին տակ.—

Ըսմէթ փաշայի, Թէվֆիք Րիւշտի պէյի եւ կարգ մը քաղաքական գործիչներու եւ մասնագէտներու, մեր միութեան ընկերվարական շինարարութեան ծանօթանալու փափաքով, խորհրդային միութիւն այցելելը բնականօրէն մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուց ժողովուրդին մէջ Թուրքիոյ մասին: Հասկնալի է այդ, որովհետեւ Թուրք հիւրերուն այցելութեան նպատակն էր ամրացնել երկու դրացի հանրապետութիւններու քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային կապերը, երկիրներու՝ որոնց բարեկամութեան հիմերը դրուած են աշխարհակալ եւրոպական պետութեանց դէմ պայքարի ժամանակ:

Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը ոչ միայն մղում տուաւ Թուրքիոյ ազգային ազատագրական շարժման, այլ եւ կարելիութիւն տուաւ անոր, առանց վախնալու՝ իր արեւելեան սահմաններէն վերցնելով՝ իր զինուորական ուժերը կեդրոնացնելու եւրոպական աշխարհակալ պետութեանց դէմ, եւ այսպէս վճռական յաղթանակ մը տանելու, Սաքարիա գետին մօտ, անգլեւյունական բանակին վրայ: Լօզանի բանակցութիւններուն ժամանակ, Ըսմէթ փաշա միշտապէս օժանդակութիւն կը գտնէր խորհրդային պատուիրակութեան կողմէ՝ Լորտ Քըրզընի հետ մենամարտի բռնուած ատեն: 1921ի ռուս եւ Թրքական համաձայնագիրը կնքուեցաւ Թուրքիոյ ազգային շարժման ամենածանր օրերուն: 1925ի մաքսային դաշնագիրը ստորագրուեցաւ Մուսուլի վէճին ամէնէն բարդ եւ ամէնէն սուր պահուն: 1927ի ռուս եւ Թրքական առեւտրական համաձայնագիրը, որ վերանորոգուեցաւ 1931ին, մեծ դեր խաղաց Թուրքիոյ տնտեսական կացութեան տեսակէտէն, ստեղծելով վաճառման նոր շուկաներ եւ հասցնելով երկու երկիրներու արտաքին առեւտուրը տարեկան 30 միլիոն Թրքական ոսկիի: Վերջապէս երկու երկիրներու արտաքին քաղաքականութեան ղեկավարներու անձնական շփումները, որոնց արտայայտութիւնն էր Լիտվինովի եւ Կարախանի ճամբորդութիւնը Էնկիւրի, ինչպէս Թէվֆիք Րիւշտի պէյի եւ Ըսմէթ փաշայի այցելութիւնը Մոսկուա, ալ աւելի ամրացուցին քաղաքական բարեկամական կապերը Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ: Ինչպէս Ռուսիոյ, նոյնպէս Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան ղեկավարներուն կարծիքով, այս այցելութիւնը դուրս կ'ելլէ սովորական բարեկամական այցելութեանց շրջանակէն եւ, ամրացնելով խորհրդային – Թրքական բարեկամութիւնը, կը հանդիսանայ խաղաղութեան գործօն մը ամբողջ աշխարհի մէջ այնպիսի ժամանակ մը, երբ միջազգային քաղաքական մթնոլորտին ամէնէն ձգտուած մէկ պահը կ'ապրինք, երբ, վերջապէս, ամէն օր կրնայ պայթիլ համաշխարհային նոր պատերազմ մը:

Սակայն Թրքական հիւրերուն այցելութիւնը ունի ուրիշ ոչ նուազ կարեւոր կողմ մըն ալ, եւ այդ տեսակէտով, այցելութիւնը ունի նմանապէս ոչ պատահական նշանակութիւն: Ինչպէս յայտնի է, աննախընթաց տնտեսական համաշխարհային ճգնաժամը, որ համակեց ամբողջ դրամատիրական կարգերը, պատճառ դարձաւ դրամատիրական երկիրներու յարձակման դէպի Արեւելք, այն նպատակով որ ճգնաժամին հիմնական ծանրութիւնը փոխադրուի աշխարհակալ երկիրներէն կախում ունեցող եւ կիսանկախ պետութեանց աշխատաւոր դասակարգին ուսերուն: Այդ աղէտէն չկրցաւ խուսափիլ նաեւ Թուրքիա, որ 1928—1929էն ի վեր կ'ապրի տնտեսական ծանր ճգնաժամ մը: Ահա այդ հանգամանքն է, որ կ'ուզեն օգտագործել աշխարհակալ պետութիւնները՝ ջանալով Թուրքիոյ պարտադրել, որ քաղաքական եւ տնտեսական զիջումներ ընէ: Ունենալով իրենց ձեռքին մէջ Թուրքիոյ վրայ ազդեցութիւն գործելու այնպիսի գործիք մը, որ Օսմանեան Հանրային պարտքերն են, (Թուրքիոյ բաժինն է 86 միլիոն ոսկի), միւս կողմէ՝ ունենալով Թուրքիոյ ժողովրդային տնտեսութեան մէջ 1,5 միլիար ոսկի հսկայական գումար մը հասնող դրամագլուխ, իմպերիալիստները կ'աշխատին տնտեսական ճնշման տակ՝ այնքան վատթարացնել Թուրքիոյ տնտեսական կացութիւնը, որ ընկճուի իր յամառութիւնը քաղաքական եւ տնտեսական անկախութեան համար մղած պայքարին մէջ: Այդ տեսակէտէն, չափազանց բնորոշ խօսքեր էին ըսուած անգլիական կիսապաշտօնական «Թայմզ»թերթին մէջ.— «Ֆրանսական դրամը կը տրամադրուի Թուրքիոյ միայն այն պարագային, երբ ան քաղաքական զիջումներ ընէ Ֆրանսական կառավարութեան»: Իսկ առանց ատոր, Ֆրանսա մինչեւ հիմա ալ կ'աշխատի խանգարել համաձայնութիւնը, որ գոյացած էր Օսմ. Հանրային Պարտքերուն շուրջ, 1928ին, Փարիզի մէջ, ու կը մերժէ վերաքննել վճարման պայմանները:

Իրօք ծանր է Թուրքիոյ տնտեսական կացութիւնը: Միջոցներու մեծ սպառումին (1925—1929) յաջորդեցին մեծ ծախքեր, հարիւրին 50ը՝ պատերազմական: Արդէն 1930ին Թուրքիոյ պետական եկամուտները չէին ծածկեր ծախքերը: 1930ի պիւտճէն ունէր 32 միլիոն ոսկի բաց: 1931ին, Թուրք կառավարութիւնը ստիպուեցաւ իր պիւտճէն կրճատել ու իջեցնել մինչեւ 175 միլիոն ոսկի, (1930ին 221 միլիոն էր): Սակայն 20 միլիոն ոսկի բաց մը եղաւ նորէն: 1932ին, պիւտճէն իջեցուցին մինչեւ 140 միլիոն ոսկի: Այս պատճառով, կառավարութիւնը մեծ դժուարութիւններու կը հանդիպի՝ ծածկելու համար իր ծախքերը: Հարթելու համար այդ դժուարութիւնները, կառավարութիւնը միջին հաշուով հարիւրին 25 կրճատեց պաշտօնէութեան ամսականները, դրաւ «տագնապի տուրք», որ կը գանձուի բոլոր աշխատաւորներէն՝ կրճատելով ամսականներուն հարիւրին 10ը: Սակայն Թուրք կառավարութիւնը, տնտեսական տագնապի ճնշումին տակ, կրճատելով հանդերձ կարգ մը ծախքեր, կանգնած է նոյն տագնապէն բխող նոր ծախքեր ընելու անհրաժեշտութեան առջեւ: Ուզելով օտար դրամագլուխէն ազատագրել երկրին երկաթուղիները, իրականացնելով հանդերձ այդ նպատակը (Անատոլուի երկաթուղիները, Մուտանիա – Պրուսա եւ այլ գիծերը), կառավարութիւնը մեծ բաց ունեցաւ այդ երկաթուղիներու շահագործումէն, ինչ որ պիւտճէն անգամ մը եւս ծանրաբեռնեց նոր ծախքերով:

Աւելի ուժգին ցնցում մը գործեց Թուրքիոյ վրայ վալիւտային տագնապը: Թրքական կառավարութիւնը, սահմանափակելով իր ներածումները, յոյս ունէր ջնջել արտաքին առեւտուրի հաշուեկշիռին «փասսիվը», որ 1929ին հասեր էր 100 միլիոն ոսկիի: Նոյն իսկ դիմեց բաժնեցուցակի (քոնթինժան) դրութեան: Արդիւնքն այն եղաւ, որ Թուրքիոյ ներածումը 1931ին իջաւ մինչեւ 126 միլիոն ոսկի, 1929ին 256 միլիոն էր: Սակայն Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրի հաշուեկշիռին համար այդ միջոցն արժէքէ զուրկ էր այն պատճառով, որ արտածումն ալ 155 միլիոն ոսկիէն իջաւ մինչեւ 126 միլիոն ոսկի: Ասկէց զատ, Թրքական մամուլին տեղեկութիւններով, Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրի 1931ի հաշուեկշիռը չէզոք չէր, ինչպէս ցոյց կուտար Թրքական մաքսային վիճակագրութիւնը, այլ ունէր 50 միլիոն ոսկի «փասսիվ», որովհետեւ երբ ներածումը «քոնթինժան»ի ենթարկուեցաւ (բաժնեցուցակաւորում), յիշեալ գումարին չափ ապրանք ներածուեցաւ մաքսանենգութեամբ:

Արտաքին առեւտուրի հաշուեկշիռին «փասսիվ»ութիւնը, մանաւանդ եւ պատերազմական նպատակներու համար օտար «վալիւտայ»ով կատարուած խոշոր ծախքերը, ներածուած գործիքներու եւ մեքենաներու մեծ ծախքերը որ եւ է արդիւնք չտուին օտար երկիրներու մրցակցութեան պատճառով եւ ամենասուր բախումները, որ տեղի կ'ունենան քաղքենիներու միջեւ առեւտրական եւ արդիւնաբերական շահերու շուրջ, առաջ բերին վալիւտային դրամագլուխի հսկայական հոսում Թուրքիայէն դուրս: 100 միլիոն ֆրանք վալիւտա 1932ին իջաւ ու հասաւ 42 միլիոնի: Թուրքիա, ունենալով վալիւտա հաւաքելու երկու ճամբայ,— արտաքին փոխառութիւնները ու արտածման զարգացումը,— առաջին ճամբուն վրայ կը հանդիպի «քափիթիւլասիոն»ներու պահանջին, զոր կը դնեն իմպերիալիստները, իսկ երկրորդ ճամբուն վրայ կը հանդիպի համաշխարհային սպառողական շուկաներու սահմանափակման, Թրքական ապրանքներու պահանջին նուազման ու գիւղատնտեսական մթերքներու համաշխարհային գիներու աղետալի անկման:

Արտաքին շուկային վրայ, Թրքական պարէնի մթերքը, գիներու աղետալի անկման պատճառով, (համեմատելով 1928ի գիներուն հետ, 1931ին ցորենին գինը իջաւ 300 եւ գարիին գինը՝ 250 տոկոսով, հաշիշին գինը՝ երկու անգամ, բամպակինը՝ 1,6 անգամ, եւայլն), աղետալի ձեւով մը նուազեցաւ մթերքներու բուն արտադրիչին, Թուրք գիւղացիներու վճարելու կարողութիւնը: Հարկային մամուլի յետադայ ճնշումն արդիւնք չտուաւ: Ամէն մարդու վրայ դրուած տուրքը հասաւ 16 ոսկիի: Կեանքի ընդհանուր ցուցանիշը (index) հասաւ 1172ի(1913ին 100 էր): «Մեր բնակչութեան վճարած տուրքերը, կը յայտարարէ Ըսմէթ փաշա, հասաւ բնակչութեան վճարելու կարողութեան բարձրագոյն աստիճանին»:

Գործազրկութիւնը տարածուած է թէ բանուորներուն եւ թէ մտաւորականներուն մէջ: Թուրքիոյ գործազուրկներուն թիւն է 60,000: Կան բազմաթիւ մտաւորականներ, որոնք իրենց աշխատանքը կ'առաջարկեն փոխան 30 ոսկի ամսականի:

Ի լրացումն բոլորի, Թուրքիոյ մէջ ծայր տուաւ դրամատուներու սնանկութեան ալիք մը: Ժընեւի դրամատան սնանկացման հետեւանքով, 1931ին իր վճարումները դադրեցուց Թուրքիոյ առեւտրական – արդիւնաբերական ամենամեծ դրամատունը, որ կը հսկէր երկրին ազգային ձեռնարկներուն վրայ: Դանիմ դրամատան սնանկացման պատճառով, Թուրքիոյ մէջ իր վճարումները դադրեցուց Տեօյչէ-Օրիէնթ դրամատունը: 1931ի վերջերը, մեծ չափով ինկաւ Թուրքիոյ ամէնէն կարեւոր հաստատութիւններու եւ դրամատուներու բաժնեթուղթերու եւ արժեթուղթերու գինը: Հաստատութեանց մեծ մասին եկամուտները կամ պակսեցան եւ կամ մնացին ենթարկուեցան:

Ահա այս պայմաններուն մէջ, բնական էր որ Թուրքիա իրական միջոցներ փնտռէր բարելաւելու համար իր տնտեսական կացութիւնը: Համաշխարհային տնտեսական տագնապի այս պայմաններուն մէջ, որ կը տիրեն մասնաւորաբար դրամատիրական երկիրներու մէջ, վերջապէս երբ դրամատիրական երկիրները արտասովոր չափով ուժեղցուցած են իրենց յարձակողականութիւնը՝ որպէս զի տագնապին գլխաւոր ծանրութիւնը փոխադրեն թոյլ ժողովուրդներու ուսերուն վրայ, Թուրքիա, ինչպէս պէտք էր սպասել, տագնապէն ազդըուած՝ բնականաբար պիտի դիմէր այն երկրին, որ զերծ է տագնապէն եւ իր սեփական ուժերով, վիթխարի քայլերով ընկերվարութիւն կը հաստատէ եւ երկիրը կը ճարտարարուեստացնէ: Ռուսիոյ տնտես. շինարարութեան ծանօթանալ եւ Ռուսիայէն օգնութիւն խնդրել ուզելը, այսպիսի պարագաներու մէջ, հիմնական լծակ մը կը հանդիսանայ Թուրքիոյ տնտեսական զարգացման ճամբուն վրայ: Թուրք կառավարութիւնը մեծ նշանակութիւն կուտայ այդ լծակին, ատոր համար է որ Թուրք հիւրերը ճամբայ ելան դէպի Ռուսիա:

Արդիւնքը կախուած է յամառութեան այն աստիճանէն, որով Թուրքիա պայքար պիտի մղէ իմպերիալիստներու դէմ յանուն իր տնտեսական քաղաքական անկախութեան:

ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՅՈՅՆԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ Թուրքիայէն.—

Փոքր Ասիոյ Թրքական յաղթանակը տեղի ունեցաւ 1922 օգոստոսին, իսկ 1923 յունուարին պայմանագիր մը ստորագրուեցաւ Լօզանի մէջ, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, որուն համաձայն «1923 մայիս 1էն պարտաւորիչ փոխանակութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Թուրքիա հաստատուած եւ յոյն օրթոտոքս կրօնքին պատկանող Թրքահպատակներու եւ Յունաստան հաստատուած եւ իսլամ կրօնքին պատկանող յունահպատակներու միջեւ»: Բացառութիւն կը կազմէին միայն Պոլսոյ յոյն բնակիչները եւ Արեւմտեան Թրակիոյ իսլամ բնակիչները: Փոխանակութիւնը դիւրացնելու համար, պիտի կազմուէր խառն Յանձնաժողով մը, չորս անդամներով՝ իբրեւ ներկայացուցիչները Յունաստանի եւ Թուրքիոյ, իսկ երեք անդամները՝ ընտրուած Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կողմէ, չէզոք երկիրներէ: Յանձնաժողովը գումարուեցաւ նոյն տարուան վերջերը եւ դեռ նոր վերջացուց իր աշխատանքը:

Կը կարծուի թէ մինչեւ երկու միլիոն ժողովուրդ մէկ երկիրէն անցած է միւսը, փոխանակութեան գործողութեանց սկիզբէն ի վեր: Կարելի է ըմբռնել գործին մեծութիւնն ու ծանրութիւնը, երբ ըսենք թէ Յանձնաժողովը զբաղած էր ոչ միայն այդ միլիոնաւոր այրերու, կիներու եւ մանուկներու տեղափոխութեամբ, այլ և անոնց գոյքերուն եւ արջառին փոխադրութեամբ եւ կալուածներուն յանձնումով:

Յանձնաժողովին աշխատանքին մէկ մասը վեր էր իր իրաւասութենէն,— այն է՝ փոխանակուած անձերու կալուածներուն հարցը: Մասնախումբեր կազմուեցան գնահատելու համար կալուածները, տեղին վրայ կատարուած քննութիւններով: Շահակից կառավարութեանց ջանքերն ալ ապարդիւն անցան: Ելք մը գտնելու պարտականութիւնը ինկաւ այն երկու դիւանագէտներուն վրայ որոնք ստորագրած էին սկզբնական պայմանագիրը: Եւ Ըսմէթ փաշա ու Պ. Վենիզելոս 1930 յունիս 10ին ստորագրեցին համաձայնութիւն մը, որով իւրաքանչիւր կառավարութեան կը ձգուէր գոհացնել ոչ–փոխանակելիները եւ ներգաղթողները:

Վար դրուեցան Արեւմտեան Թրակիոյ այն Թրքական կալուածները որոնք նախապէս գրաւուած էին յունական կառավարութեան կողմէ, գաղթականներու տեղաւորման համար: Յունաստանի «վագըֆ»ները դարձան սեփականութիւն յունական կառավարութեան, որ անոնց փոխարէն խառն Յանձնաժողովին տրամադրութեան տակ դրաւ 425,000 ոսկերլին, իբրեւ հատուցում Պոլսոյ այն Յոյներուն որոնց Պոլսէն դուրս գտնուած կալուածները գրաւեր էր Թուրք կառավարութիւնը, եւ Արեւմտեան Թրակիոյ այն Թուրքերուն որոնց կալուածները գրաւած էր յունական կառավարութիւնը եւայլն:

Համաձայն 1923 յունուար 30ի [illegible] մանագրին, «այն բոլոր Յոյները [illegible] րոնք հաստատուած էին 1918 հոկ[illegible] բերէն առաջ, Կ. Պոլսոյ քաղաք[illegible] տութեան ենթակայ հողերու [illegible] ինչպէս գծուած է 1912ի օր[illegible] պիտի համարուէին Պոլսոյ յոյն [illegible] կիչները» եւ «այն իսլամները [illegible] հաստատուած էին 1913ի Պ[illegible] դաշնագրով գծուած սահման[illegible] ծին արեւելեան կողմը, պիտի [illegible] մարուէին Արեւմտեան Թրակիոյ [illegible] լամ բնակիչներ»: Հետեւաբար [illegible] ոնք ազատ էին պարտաւորիչ փ[illegible] նակութենէն, եւ Խառն Յանձնա[illegible] վին պարտականութիւնն էր ճշ[illegible] որո՛նք պիտի օգտուէին այս բացա[illegible] թենէն: Սակայն, անկարելի եղա[illegible] հացուցիչ մեկնութիւն մը գտնե[illegible] թայլի» բառին, եւ ի վերջոյ Յա[illegible] նաժողովը ստիպուեցաւ հրաժա[illegible] տանալ Լահէյի միջազգային [illegible] բար ատեանէն: Տրուած որոշման [illegible] րայ, 75,000 Յոյներ իրաւունք [illegible] ցան Պոլիս մնալու, իբրեւ Թրքա[illegible] տակներ, իսկ 98,000 իսլամներ [illegible] ձգուեցան Արեւմտեան Թրակիոյ [illegible] իբրեւ յունահպատակներ:

Այսպէս, այսօր յոյն փոքրամա[illegible] թիւն մը կը գտնուի Թուրքիոյ [illegible] Թուրք փոքրամասնութիւն մը՝ [illegible] նաստանի մէջ: Թուրքեւյոյն պա[illegible] րազմին անմիջապէս յաջորդող [illegible] ներու ընթացքին, ոչ մէկուն վի[illegible] լաւ էր: Յունական մամուլը կ[illegible] ղադրէր Թուրքերը՝ Պոլսոյ մ[illegible] Յոյներու վիճակին առթիւ. [illegible] մամուլն ալ նոյն մեղադրան[illegible] կ'ուղղէր Յոյներուն դէմ, նկա[illegible] լով Արեւմտեան Թրակիոյ Թ[illegible] րուն վիճակը: Երկուքն ալ իրա[illegible] ունէին: Պոլսոյ մէջ, ճնշում կը [illegible] ցնէին բոլոր դրամատուներուն [illegible] առեւտրական տուներուն վրայ, [illegible] պի արձակեն իրենց յոյն պաշտօ[illegible] ները եւ անոնց տեղ Թուրքեր [illegible] Տիեզերական պատրիարքը, [illegible] դին Ե., արտաքսուած էր Պոլ[illegible] բեւ փոխանակելի: Յունական [illegible] ները, թէեւ պաշտօնապէս Թու[illegible] ուած, այնքան ծանրաբեռնուա[illegible] Թուրքերէնի դասերով եւ Թուր[illegible] սուցիչներու համար պարտադ[illegible] բարձր թոշակներով որ, [illegible] թեան ափը հասեր էին:

Իսկ Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ [illegible] նական կառավարութիւնը կը [illegible] Թրքական ստացուածքները եւ [illegible] տօլուի գաղթականներուն [illegible] Թուրքերը կը գանգատէին թէ [illegible] մտեան Թրակիան յետադիմակ[illegible] րու ապաստանարան մը դար[illegible] թէ յունական կառավարութիւ[illegible] քաջալերէ մոլեռանդ իսլամներ[illegible] ռաջդիմականներուն դէմ եւ [illegible] պէս շարունակեցան փոխադա[illegible] ղադրանքները մինչեւ Թուր[illegible] համաձայնութեան կնքումը:

Այսօր երկու կառավարութ[illegible] ալ ուղղամտօրէն կ'աշխատ[illegible]

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ

Պարիսն է՝ զոր ձիու կը նմանցնէ Հոմերոս, երբ վերերորդ Ջէնքերը հագած դէպ ի պատերազմի դաշտը կը դիմէ Պարիս:

«Սակայն Պարիս չէր յամենար բարձ-յարկ
Իր պալատին մէջ. այլ հագած պղնձեղէն
Ճաճանչաւուխտ իր զէնուզարդը փայլուն,
Քաղքին մէջէն կը թռչէր ժիր ոտքերով:
Ինչպէս որ ձի մ'ասպաստանիկ՝ մորամուտ
Ու գարեկոյծ՝ կապակոտոր կ'ընթանայ
Որոտաորոփ դըռոյթնելով դէպ ի դաշտ,
Դէպի ի ծանօթ գետի մը ջինջ հոսանքներն,
Ուր որ սովոր է լոգանալ. բարձրավիզ՝
Պերճասոսորդ խայտանքներով, եւ բաշերն
Ուսին վրայ կը ծածանին, իր անձին
Վայելչութեան վրայ նազելով սիգապանծ,
Ծունկերը զինք ճապուկ ճեպով՝ ճակերու
Իրեն ծանօթ արօտներուն կը տանին.
Այսպէս Պարիսը Պրիամեան՝ Պերգամոն
Բարձր ամրոցէն փայլակնադէտ՝ զինավառ՝
Արփենըման առաջ կ'երթար՝ կայտռելով
Ու խաղալով ցնծութենէն՝ իր ճոխճեմ
Ու ճեպ ի ճեպ ճիւերուն ժիր ճախրանքով»:

Ահա ուրեմն ձեւը՝ զոր առած է մեր նոր լեզուն. նմոյշները զոր բերի, եւ որոնցմէ դեռ շատ ու շատ կարելի էր բերել եթէ գեղծանիլ բառը գոյութիւն չունենար բառգրքին մէջ, արդէն բաւականին կը պարզեն միտքս. որ է՝ թէ մեր աշխարհաբարը այլ եւս կարող է մարդկային մտքի ամէն մտածում դիւրութեամբ բացատրել, թերեւս աւելի դիւրութեամբ քան հին լեզուին մէջ. եւ այս՝ աննչունօրէն շահեկան, զի լեզու մըն է կենդանի, շարժուն, ճկուն...,:

Թերեւս գտնուի մէկը՝ որ հարցընէ թէ ի՛նչ գոյն պիտի առնէր արդեօք այդ լեզուն արձակի մէջ...

Բարեբախտաբար նոյն Տէլիհաճեանը ունի արձակներ ալ, որոնցմէ մին պիտի կրնայ մեր հետաքրքրութիւնը գոհացնել: Եթէ ներեն յարգելի ունկնդիրները՝ այդ գրքին մէկ գլխէն մաս մը պիտի կարդամ, որպէս զի որոշակի տեսնուէր քանի որ խօսքս հայերէն լեզուին վրայ է՝ թէ հաւասարապէս արձակի մէջ ալ մեր լեզուն կրնայ դիմանալ ամէն արտայայտութեան:

«Յիսուս Սիմոնի տունը ճաշի նստած է. կը մտնէ մեղաւոր կինը իր փակ շիշով, կուրծքին սեղմած, երկչոտ և շրջահայեաց ինչպէս աղջնակ մը որ առաջին օրը դպրոց կը մտնէ, ինչպէս արձակուած մը առաջին վայրկեանին երբ դուրս է բանտէն: Կը մտնէ հոտաւէտ շիշով, առանց խօսելու, եւ կը վերցնէ աչուին վայրկեան մը լռիկ. այս վայրկեանը կը բաւէ տեսնելու համար՝ թարթիչներուն զարկին մէջէն՝ տեղն ուր նստած է Յիսուս: Կը մօտենայ նստարանին, եւ սրունքները կը դողան. կը դողան ձեռքերը, կը դողան նուրբ արտեւանունքները, ծունկերը — վասն զի կը զգայ թէ ամէնքն իրեն կը նային, թէ մարդոց այնքան բիբեր յառած են իր վրայ, հետաքրքիր իր գեղեցիկ վէտ վէտ մարմնոյն եւ անոր՝ զոր ընելու վրայ է:

Նէ կը կոտրէ ալապաստրեայ շիշին վիզը եւ իւղին կէսը կը թափէ Յիսուսի գլխուն վրայ: Խոշոր ծանր կաթիլներ կը փայլին մազերուն վրայ ինչպէս քակուած գոհարներ: Սիրուհին իր ձեռքերով գանգուրներն ի վար կը սփռէ ականակիտ իւղը, եւ կանգ չառներ մինչեւ որ ամէն մազ չի թրմուիր, չի քնքշանար, չի շողշողար: Ամբողջ սենեակը կը լեցուի այն անուշ հոտով. ամէն աչք փակ է ապշութենէն:

Կինը՝ միշտ լուռ՝ կ'առնէ բերանը բաց ամանը ու կը ծնրադրէ խաղաղութիւն բերողին առջեւ: Կը թափէ ափին մէջ մնացած իւղը եւ կ'օծէ յուշիկ յուշիկ աջ ոտքն ու ձախ ոտքը, ուշադիր փափկութեամբը մօրկան մը որ կը լուայ առաջին անգամ իր առաջին ձագուկը: Յետոյ ալ չի կրնար դիմանալ, չի կրնար ինքզինքը բռնել, չի յաջողիր զսպել խեղդիչ գորովանքին կոհակը որ կը ճնշէ սիրտը, կը սեղմէ կոկորդը, կ'ուռեցընէ աչքերը: Պիտի ուզէր խօսիլ, ըսելու համար թէ ըրածը շնորհակալութիւն մըն է բարիքին համար՝ զոր ընդունած է. նոր լոյսին համար որ բացած է իր աչքերը: Բայց ո՞ւր պիտի գտնէր այն բառերն բոլոր մարդոց առջեւ խօսքը զոր պիտի ըսէր, խօսքերը արժանի անհուն շնորհին, արժանի իրեն: Եւ դարձեալ իր շրթները կը դողան, այնպէս որ պիտի չկարենար արտասանել իրար կապուած երկու վանկեր. իր խօսքը ուրիշ բան պիտի չըլլար եթէ ոչ թոթովանք մը՝ հեղձամղձուկ եւ կցկտուր: Այն ատեն, չկրնալով բերանով խօսիլ, կը խօսի աչքերով. իր արցունքները կ'իջնեն մէկիկ մէկիկ, շիթ շիթ, արագ ու տաք, Յիսուսի ոտքերուն վրայ, իբրեւ այնքան լռիկ ընծաներ իր երախտագիտութեան: Այդ լացը կ'ազատէ սիրտը ճնշումէն. արցունքները կը զովացնեն իր նեղութիւնը. չի տեսներ եւ չի զգար այլ եւս ոչինչ, այլ միայն անբացատրելի հեշտութիւն մը, զոր երբեք ճանչցած չէ մօրը ծունկերուն վրայ, եւ ոչ ալ մարդոց գրկերուն մէջ, կը թափանցէ մինչեւ արիւնը, կը պատճառէ իրեն սարսուռ եւ նուաղում, զայն կը խոշտանգէ իր հաճոյ հեշտութեամբը, կը լուծէ ամբողջ իր էութիւնը ծայրագոյն յափշտակութեան մը մէջ, ուր ուրախութիւնը կը տանջէ եւ ցաւը կը ցնծացնէ, ուր ցաւն եւ ուրախութիւնը միակ զարհուրելի բան մըն են:

Նէ կ'արտասուէ այն արտօսրով իր երբեմնի կեանքը, իր երէկի ողորմելի կեանքը: Կը մտածէ իր խեղճ միսին՝ աղտեղացած արուներէն: Ամէնուն ստիպուած է եղեր ժպտիլ, ամէնուն ընծայել իր բըդզըւած անկողինը, իր հոտաւէտ մարմինը: Ամէնուն հետ կիսել համբոյր մը՝ զոր չէր զգար. ցուցնել սուտ պէտք մը գոհունակութեան անոնց՝ որ զինքը կ'անարգէին, անոնց՝ զորս կ'ատէր: Քնացեր է քովիկը գողին՝ որ գողցած է իրեն վճարելու համար. համբուրեր է մարդասպանին եւ փախստականին բերանը. ստիպուած է եղեր հանդուրժել գինովին մոխիշ ու քասքնելի շունչին, զզուելի քմահաճոյքներուն:

Երբեք ամառնային անուշակ գիշեր մը, երբ արեւելքի մեծ երկինքը փայլատակում մըն է շողիններու, նէ ընդունած չէ փեսայէ մը որ զինքն ընտրած ըլլայ՝ կոյս կոյսերու միջեւ, որպէս զի իրեն հետ մէկ էակ ըլլայ մինչեւ մահ, եւ զինքն համբուրէ իր բերնին բոլոր համբոյրներովը: Նէ դուրս է հասարակութենէն եւ օրէնքներէն: Կտրուած իր ժողովուրդէն, բաժնուած ամէնքէն: Կիները կը նախա[illegible] կ'ուտեն զայն. մարդիկ կը [illegible] անոր ու կ'անուանարկեն զա[illegible]

Ահա մեր աշխարհաբարին [illegible] օրուան վիճակը. լեզուն հա[illegible] իր հասնելիք տեղը: Պէտք է [illegible] գործածել գիտնալ, պէտք է [illegible] սորվիլ. զի աշխարհաբար [illegible] չկարծենք թէ առանց սորվել[illegible] ռանց ուսումնասիրելու կրն[illegible] զածնիս ընել, խաղալ լեզուի[illegible] պէտք է լաւ սորվիլ կանոնն[illegible] ունի ան, պէտք է ճանչ[illegible] նաւորութիւնները՝ որ այդ լեզ[illegible] զարդերն են. բայց այս ամէն[illegible] լայ այն ատեն երբ լաւ կը [illegible] նանք մեր հին լեզուն, [illegible] զուն. եւ այն ատեն շատ աւ[illegible] րին կ'ըլլայ այդ ագնուա[illegible] հագցնել նաեւ նոր լեզուին...

Սիրենք այս լեզուն, ջան[illegible] դիր գրել այս լեզուն. այս [illegible] պարտանքը, մեր ամէնէն [illegible] րատութիւնը որ եւ իցէ ազգի [illegible] դէպ:

Մենք՝ զաւակներն ենք [illegible] լեզուն ստեղծողներուն. իբր [illegible] նաւոր զաւակներ անոնց՝ [illegible] մենք ալ մեր նոր լեզուին [illegible] նութիւնը, որպէս զի մեր թ[illegible] ալ ըսեն օր մը մեր աշխար[illegible] րին վրայ խօսած ատեննին...

Այս ազնիւ լեզուն ստեղծո[illegible] գը չի մեռնիր, չի կրնար մեռ[illegible]

Կեցցէ՛ ուրեմն հայ լեզուն, [illegible] հայ ազգը..

(9) Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶ[illegible]

(ՎԵՐՋ)

վարուիլ իրենց փոքրամասնութեանց հետ: Դադրած են Թրքական ստացուածքներու՝ գրաւումները՝ Թրակիոյ մէջ, իսկ Թուրք կառավարութիւնը փոքր նպաստ մը յատկացուցած է Պոլսոյ յունական դպրոցներուն, եւ փոխանակ Տիեզերական պատրիարքը «պաշ փափազ» կոչելու, Թուրք մամուլը կը յիշէ անոր յատուկ տիտղոսը եւ յարգանքով կ'արտայայտուի: Անհատապէս դանդաղումներ միշտ ալ կան, բայց անոնց պատճառն է, ընդհանրապէս, ստորադաս պաշտօնեաներու չափազանց ազգայնականութիւնը:

Իմպրոս եւ Թէնէտոս կղզիները, որոնք ճիշդ Տարտանէլի բերանը կը գտնուին, ունին գլխաւորաբար յոյն բնակիչներ. բայց Լօզանի դաշնագրով տրուեցան Թուրքիոյ, պայմանաւ որ յոյն բնակիչները չփոխանակուին եւ բաժին ունենան տեղական վարչութեան մէջ: Այս վերջին պայմանը լիուլի չէ գործադրուած, բայց յոյն բնակչութիւնը շատ նեղութիւն չէ կրած, հաւանաբար այն պատճառով որ Թուրքերը մասնաւոր ճիգ ըրած են պաշտօնեաներու ընտրութեան մէջ: Իբրեւ կանոն, կառավարիչները անգլիախօս նաւային սպաներ եղած են, եւ Թրքական կառավարութիւնը զանոնք ընտրած ատեն անշուշտ նկատի ունեցած է անգլիական գերեզմանները եւ Անգլիացիներու պարբերական այցելութիւնները:

Այսպէս, մեր ժամանակներու ամէնէն դժուարին ձեռնարկներէն մէկը գլուխ հանուած է բաւական յաջողութեամբ եւ բաղդատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, շնորհիւ Պ. Վենիզելոսի եւ Ըսմէթ փաշայի, որոնք ըմբռնած էին թէ այլապէս կարելի չէ տեւական բարեկամութիւն յուսալ երկու երկիրներուն միջեւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԱԼԱՏ

«Խորհ. Հայաստան» (14 Օգոստ.) կը գրէ թէ Մոսկուա համաձայնութիւն յայտնած է Երեւանի մէջ Աշխատանքի Պալատի մը շինութեան: Հայաստանի պետական նախագիծերու գրասենեակին յատակագիծը ընդունուած է կարգ մը բարեփոխումներով:

Երեւանի քաղաքային խորհուրդը իր շէնքէն քիչ հեռու, Ցախի Մէյդան հրապարակին վրայ, հողամաս մը յատկացուցած է Աշխատանքի Պալատին շինութեան: Պալատին առջեւ պիտի բացուի քաղաքին ամենամեծ հրապարակը, ի պէտս բանուորական ցոյցերու եւ ժողովրդային ելոյթներու:

Աշնան կը սկսին հողային աշխատանքները եւ տեղական շինանիւթերու հայթայթման գործերը: Այս տարուան համար, Մոսկուա վարկ բացած է 500 հազար րուբլի, իսկ Հայաստան՝ 250 հազար րուբլի:

Աշխատանքի Պալատին շինութիւնը պիտի արժէ երեք միլիոն րուբլի:

ԴՐԱՄ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ամիսներէն ի վեր, «Խորհր. Հայաստան» յայտարարութիւն մը ունի իր չորրորդ էջը: Հասցէներ են տրուած, որպէս զի արտասահմանի այդ հասցէներուն միջոցով ուզողը դրամ բերել տայ Հայաստան: «Եթէ դուք ցանկանում էք, կը գրէ կոչը, ունէք ստանալ ձեր արտասահմանեան բարեկամներից, գրեցէք նրանց, որ դրամը մուծեն ինտուրիստի ցանկացած բաժանմունքը»: Ու երբ դրամ հասնի, «այն ժամանակ դուք Տորգսինի ցանկացած խանութում, ձեր ճաշակով ընտրել գործուածքներ, հագուստ, ոտնաման, մթերքներ, տան կահկարասիք եւլն.»:

Կոչը ձեզ կը վստահեցնէ որ դրամը կը հասնի «առանց դժուարութիւնների, արագ, ապահով, անդամ հեռագրով»:

Ահա հասցէները, որոնց միջոցով կարելի է դրամ ղրկել Հայաստան.—

Ամերիկա.— Intourist, inc. 261 Fifth avenue, New - York City, (U. S. A.):

Կամ Intourist, 30 W. Waschington St., Chicago Ill. (U. S. A.):

Գերմանիա.— Intourist C. m. h. H., Unter den linden 62—63, Berlin N. W. 7. (Deutschland):

Ֆրանսա.— Banque Commerciale pour l'Europe du Nord, 26 avenue de l'Opéra, Paris (France):

Աւստրիա.— Intourist, Karntnerring 2, Wien, (Osterreincnn):

Անգլիա.— Intourist, Bunh House, Aldwych, London (England):

Պելճիքա.— Intourist, 6 Rue de l'Assaut, Bruxelles (Belgique):

ԵԼԵԿՏՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ թիւով տուած էինք կարգ մը ծրագիրներ, որոնց իրագործման համար անհրաժեշտ կը դառնար հայթայթել ելեկտրական հսկայ ուժ:

Այդ ուժը պիտի հայթայթուի անշուշտ, ինչպէս կ'ըսէ Ասիա Անանեան, Հայաստանի ջրային հարստութեանց օգտագործումով, եւ ոչ թէ վառելանիւթով, որմէ զրկուած է Հայաստան:

Այս ուղղութեամբ, Սեւան-Զանգու ջրաելեկտրական ցանցը միութենական նշանակութիւն ունի: Այդ ճամբուն վրայ պիտի հիմնուին տասը ելեկտրակայաններ, 480 հազար քիլովաթ ուժով, որ Հայաստանի ժողովրդային տնտեսութեան պիտի տան 2350 միլիոն քիլովաթ-ժամ: Այս կայաններն են, որ ձմեռնային ամիսներուն 500-600 միլիոն քիլովաթ ժամ պիտի մատակարարեն Անդրկովկասի արդիւնաբերութեան զանազան ճիւղերուն:

Սեւան-Զանգու սահանքին վրայ ելեկտրակայաններու կառուցումն ու աւարտումը տեղի պիտի ունենան հետեւեալ հանգրուաններով.

1.— Լճին կայանը՝ 17,000 քիլովաթ ուժով, պիտի աւարտի 1935ին:

2.— Քարվանսարայի կայանը՝ 54 հազար քիլովաթ, 1936ին:

3.— Քաղսիի կայանը՝ 8,000 քիլովաթ, 1935ին:

4.— Գիւմուշի կայանը՝ 146,000 քիլովաթ, 1935ին:

5.— Եղվարդի կայանը՝ 4.500 քիլովաթ, 1936ին:

6.— Արզնիի կայանը՝ 54,000 քիլովաթ, 1936ին:

7.— Քանաքեռի առաջին կայանը 42 հազար քիլովաթ, երկրորդ կայանին հետ 82 հազար քիլովաթ:

8.— Երեւանի առաջին կայանը (վերանորոգուելով) 54 հազար քիլովաթ:

9.— Երեւանի երկրորդ կայանը՝ 46,500 քիլովաթ:

10.— Երեւանի երրորդ կայանը՝ 4,800 քիլովաթ, 1936ին:

Սեւան-Զանգու սահանքին (cascade) շինութեան հիմը փաստօրէն դրուած էր առաջին հնգամեակին: իր ամենամեծ կայաններէն մէկուն՝ Քանաքեռի Ջրաելեկտրակայանը պիտի աւարտի 1933ին: Այս տարի հիմը դրուեցաւ նաեւ միւս մեծ կայանին Քաղսի-Գիւմուշ Ջրաելեկտրակայանին, որ կ'աւարտի 1935ին:

Նախատեսուած է վերանորոգել Երեւանի առաջին եւ երկրորդ Ջրաելեկտրակայանները: Այդ վերանորոգութենէն յետոյ, նոյն կայաններուն ընդհանուր կարողութիւնը պիտի կազմէ 100 հազար քիլովաթ, (1932ին 6,600 քիլովաթ էր):

Յաջորդով կը ներկայացնենք միւս ջրաելեկտրակայանները:

ԻՋԵՒԱՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆԱՑԱԾ

Իջեւանէն կը գրեն «Խորհ. Հայաստան»ին թէ աւարտած է վեց գիւղերու (Իջեւան, Աչաջուր, Սեւքար, Քարահունջ, Աղդան, Խաւարաձոր) ելեկտրաշինութիւնը: Կը շարունակուին չորս ուրիշ գիւղերու ելեկտրաշինութեան աշխատանքները: Շրջանին միւս գիւղերուն ելեկտրաշինութիւնը յետաձգուած է մինչեւ գալ տարի պարզ այն պատճառով, որ կը պակսին միջոցները եւ սարքաւորումը: Ուրեմն, գալ տարի, երբ շրջանը կ'ամբողջացնէ իր պակասները, կը սկսի ելեկտրաշինութիւնը, ելեկտրական ցանցին կապելով նաեւ շրջանին գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան ճիւղերը: Իջեւանը կը հանդիսանայ լաւագոյն ծխախոտի, խողաբուծութեան եւ անտառային արդիւնաբերութեան շրջան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոր եղանակ մը

— :-: —

Եօնուս Նատի նոր եղանակ մը կը հնչեցնէ ոչ-թուրք դպրոցներու մասին, «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ.

— «Օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու մէջ ուր կարգ մը դասերու Թուրքերէն լեզուով ուսուցումը պարտաւորիչ է, կառավարութիւնն է որ ուսուցիչները կ'անուանէ եւ այս վարժարաններուն վարչութիւնն է որ զանոնք կը վճարէ:

Մէկ կողմէ օտար վարժարաններու հանդէպ թշնամութիւն կը ցուցնենք, միւս կողմէ անոնց այն աստիճան մեծ կարեւորութիւն կուտանք որ մեր զաւակները հոն կը ղրկենք:

Շատ կարելի է Ֆրանսական, անգլիական, ամերիկեան եւ գերմանական վարժարանները պահել, եւ մինչեւ իսկ երկրին կրթութեան մակարդակը բարձրացնելու համար կարգ մը վարժարաններ բացուելուն օժանդակել:

Գալով փոքրամասնութեանց վարժարաններուն, աւելորդ իսկ է ըսել թէ անոնք կրնան վերածուիլ կատարեալ ազգային կրթարաններու (բաց ի մայրենի լեզուէն): Այս հաստատութիւնները կարող ըլլալու են իրենց ուսուցիչները իրենք ընտրելու, քանի որ իրենք կը վճարեն:

Ոչ միայն Թուրք ցեղէ ուսուցիչները, այլ այս վարժարաններու միւս ուսուցիչները կառավարութեան պահանջած անհրաժեշտ պայմանները ունենալու են: Ծրագիրը լաւ մը պատրաստուելէ վերջ խիստ հակակշիռ մը բաւական է, ազգային ընդհանուր կրթութիւն մը ապահովելու համար:

Անխստամբութիւնը հրապարակին վրայ

— :-: —

«Միլլիյէթ» կը գրէ խմբագրականի մը մէջ.

— Ստոյգ է որ այսօր մեր առեւտրական հրապարակին վրայ վարանում, մտահոգութիւն եւ վաղուան մասին անվստահութիւն արտայայտող հոգեկան վիճակ մը կայ: Երբ կացութիւնը հարցնէք հրապարակով գործի կեանքով քիչ թէ շատ շահագրգռուողներու, գրեթէ ամէնքն ալ վերիվերոյ սապէս կը յայտնեն իրենց կարծիքը.—

«Գործերու ընթացքը վստահութիւն չի ներշնչեր: Տնտեսական ընդհանուր տագնապը տակնուվրայ ըրած ըլլալով գիները, շատ մը միջոցներ ձեռք առինք, սակայն տակաւին համեմատական կայունութիւն մը չհաստատուեցաւ: Ոչ միայն օտարներու, այլ տեղացիներու մէջ ալ առաջ եկած է այն կարծիքը թէ մեր օրէնքները հաստատուն չեն: Այս պատճառով, չենք կրնար հաւատքով մտնել գործի եւ ձեռնարկներու մէջ, որովհետեւ այսօր որոշուած ապահարկութիւն մը վաղը կը վերնայ, որով ձեռնարկու մը չի կրնար գոնէ 4—5 տարուան գործի ծրագիր մը կազմել, մինչդեռ այս կարգի գործեր արդիւնաւոր ըլլալու համար, 5—10 տարուան բնականոն աշխատանք պէտք է:

«Գիտցող չկայ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ պետականացման սահմանը, պետութիւնը ի՞նչ բաներ պիտի ընէ եւ ի՞նչ բան պիտի թողու անհատներու: Բաժնեցուցակի դրութիւնը յոյսի դուռներ բացած էր տեղական ճարտարարուեստին համար: Վերջին որոշմնագիրը եւ կատարուած բարեփոխումները կէս առ կէս գոցած են յոյսի եւ հնարաւորութեան այդ դուռները, որով մեր ուժ: Կացութեան անորոշութենէն եւ տիրող վարանումէն վախցողները, իրենց դրամագլուխները պաշտպանելու միջոցները կը փնտռեն: Պոլսոյ ներքին ճարտարարուեստը կը վնաս- մէջ պէտքէն աւելի ափարթման շինել տուողները, անպատճառ շահաւոր գործ մը ընելու համար չէ որ կը կատարեն այս ձեռնարկը: Անոնցմէ շատերուն նպատակն է իրենց դրամը նիւթական արժէքի մը կապել, եթէ մինչեւ իսկ շահ չընեն:

Երբ այսքան ահագին տարբերութիւն կայ կառավարողներու եւ կառավարուողներու տեսութեանց եւ մտածումներուն միջեւ, պէտք կ'ըլլայ իրաւունք տալ յայտնած մտահոգութեանց եւ վարանումներուն: Տարակոյս չկայ թէ՝ մեր տնտեսական կեանքը պատող այս վարանումը եթէ այսպէս շարունակուի, նոր վնասներ կը պատճառէ:

ԹՐՔԱՍԷՐ ՔԱՐՈԶԻՉ ՄԸ ԵՒՍ

Պոլսոյ ամերիկեան դեսպան Պ. Շէրիլ ստացած հրամանի մը համաձայն, վերադարձաւ իր երկիրը: Կարգ մը քաղաքներու մէջ բանախօսութիւններ պիտի ընէ Թուրքիոյ մասին: Պ. Շէրիլ թէ դիւանագէտ է եւ թէ գիտուն: Պոլսոյ մէջ հազիւ քանի մը ամիս մնացած ըլլալով հանդերձ, Թուրքիոյ յեղաշրջումին մասին քննութիւններ կատարած եւ հիացած է: Ամերիկայի մէջ իր տալիք բանախօսութիւններով, դեսպանը պիտի խօսի առաւելապէս Թուրք յեղաշրջումին կարեւորութեանը մասին եւ հաւանաբար գիրք մըն ալ հրատարակէ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՏՐԱԾ ՏԱՇՏԱԿԻ ԱՌՋԵՒ

— :-: —

Սօֆիայի «Ազատ խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 օգոստ.).

— «Կատարուեցաւ անխուսափելին: Քանի մը հազար կամ քանի մը հարիւր գաղթականներու Պուլկարիայէն Հայաստան ներգաղթը ձախողած է այլեւս, եւ ներգաղթի համար արձանագրուած Այթոսի, Պուրկազի, Ֆիլիպէի, Վառնայի, Ռուսճուքի, Սօֆիայի, Խասքովայի եւ այլ վայրերու գաղթականութիւնը այժմ կանգնած է կոտրած տաշտակի առջեւ:

Ու այս մասին վկայողը ուրիշ ոչ ոք է այս անգամ, եթէ ոչ Թեմական-Թաղական-Հնչական ազգային «Մարքսիստ» օրգանը, որ իր օգոստ. 20 թիւով սեւով ճերմակի վրայ կը յայտարարէր՝

«Այսօր, որոշ եւ վստահելի տուեալներու վրայ յենած՝ ազգային եւ մարդկային պարտականութիւն կը նկատենք յայտարարելու, որ Պուլկարիայէն ներգաղթը անորոշ ժամանակով պիտի յապաղի»...

Ինչո՞ւ, սակայն, երբ շուրջ երեք տարի շարունակ ու տակաւին մէկ քանի ամիս առաջ, «Ներգաղթը Պուլկարիայէն օրերու խնդիր էր», այս միեւնոյն ստախօս մարդոց վկայութեամբ:

Այս հարցումին պատասխանն ալ ունին հրապարակային խաբեբաները:

Ներգաղթը անորոշ ժամանակով պիտի յապաղի, կ'ըսեն անոնք, «որովհետեւ Խորհրդ. Միութեան եւ Պուլկարիոյ միջեւ դիւանագիտական յարաբերութեանց չգոյութիւնը լուրջ արգելք մը կը հանդիսանայ Պուլկարիայէն հայ գաղթականներ ընդունելու ծրագրին մօտալուտ իրագործման»...:

Այս «պատճառաբանութիւնը» կարդացող անտեղեակներն ու միամիտները առաջին հերթին այն տպաւորութիւնը պիտի ստանան թէ երէկ, ամբողջ երեք տարի, Խորհր. Միութեան եւ Պուլկարիոյ միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ գոյութիւն ունէին, եւ միայն այսօր է, որ խզուած են անոնք...

Ու նաեւ թերեւս գտնուին միամիտներ ալ, որոնք վերոյիշեալ «պատճառաբանութենէն» եզրակացնեն թէ, հէնց որ «դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերականգնին այս երկու երկիրներու միջեւ», Պուլկարիայէն հազարաւոր հայ գաղթականներ իսկոյն գրկաբաց պիտի ընդունուին Հայաստան, որովհետեւ, չէ՞ որ ներգաղթը Պուլկարիայէն ոչ թէ վերջնապէս ձախողած է. այլ միայն «անորոշ ժամանակով յապաղած»:

Ոչ, դժբախտաբար ոչ: Ներգաղթը Պուլկարիայէն սկիզբէն մինչեւ վերջը գոյութիւն ունեցած է միայն իբրեւ շքեղ հէքեաթ ու առասպել, իբրեւ ինքնօրինակ ու անսպառ դրամագլուխ՝ Խորհրդային Հայաստանի իշխանութենէն առատօրէն տրամադրուած Հօկ-Հնչակ-Ռամկավար-Թեմական-Թաղական խառնամուժ պլոքին, տարին տասներկու ամիս լրբենաշուրթն փառաբանելու համար Խորհրդ. Միութիւնն ու «Հայաստանի պատերազմը», այլանդակօրէն շահագործելու համար հազարաւոր գաղթականներու անճար կացութիւնը, գռեհկօրէն խաղալու համար այդ նոյն գաղթականներու հայրենաբաղձ զգացումներուն հետ»:

ԲԱՄՊԱԿԻ ԲԵՐՔԸ ՆՈՒԱԶԱԾ

Ատանայէն կը հաղորդեն թէ բամպակի գինը օրէ օր կը բարձրանայ: Վերջերս այս տարուան առաջին բերքը 180 ղրշ.ի ծախուած էր, մինչդեռ հիմա 220ի բարձրացած է: Գիներու այս բարձրացումը կապ ունի բերքին նուազութեան հետ: Կը կարծուի թէ այս տարուան բերքը անցեալ տարուան մէկ չորրորդին չափ է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԷՓԼԻՆ ՇԱՀԵՑԱՒ ԴԱՏԸ

Չարլի Չէփլին դատ բացած էր իր նախկին կնոջ, Լիթա Կրէյի դէմ: Դատը վերջացաւ ուրբաթ օր, Լօս Անճէլոսի մէջ, Չարլիի յաղթանակով:

Լիթա Կրէյ 16 տարեկան էր, երբ իբրեւ ամուսին առաւ «Շառլօ»ն: Ունեցաւ երկու զաւակ, որոնց մէկը 7 տարեկան է այսօր, միւսը 6: Ամուսնալուծումը տեղի ունեցաւ զարմանալի պարագաներու մէջ: Ինչպէս կը խոստովանի Լիթա Կրէյ, «ես շատ երիտասարդ էի այն ատեն, եւ չէի կրնար հասկնալ Չարլիի կրկնակ անձնաւորութիւնը: Երբ աչքերս բացուեցան, շա՛տ ուշ էր»: Չարլին, որքան հանճարեղ եւ հրապուրիչ՝ իբրեւ դերասան, նոյնքան հակակրելի, բուռն եւ յիմար էր՝ իբր ամուսին»: Եւ ամուսնութիւնը լուծուեցաւ, եւ երկու զաւակները մնացին կնոջ քով: Չարլի դատապարտուեցաւ 16 միլիոն ֆրանք հատուցում վճարելու:

Չարլի երկար չհամբերեց, մանաւանդ երբ իմացաւ թէ կինը կ'ուզէ շարժանկարի դերասանութեան վարժեցնել երկու տղաքը: Անմիջապէս դատ բացաւ, եւ դատարանը վճռեց թէ հայրը եւ մայրը չեն կրնար աշխատցնել երկու տղաքը, առանց փոխադարձ գրաւոր համաձայնութեան եւ առանց դատարանին հաւանութեան: Այս վճիռը պիտի արձանագրուի ամուսնալուծման վճռագրին մէջ:

Գործ պիտի ճարեն ժամերը կրճատելով

Շաբաթ օր մեծ շարժում մը սկսաւ Մ. Նահանգներուն մէջ, կառավարութեան հովանաւորութեամբ, գործ ճարելու համար յառաջիկայ ձմրան: Ձեռնարկը, որուն նախագահն է Սթանտարտ Օյլի տնօրէններէն մէկը, կը ձգտի կրճատել գործ ունեցող բանուորներուն եւ պաշտօնեաներուն աշխատանքի ժամերը, որպէս զի գործ մնայ գործազուրկներուն: Մասնախումբեր կազմուած են բոլոր քաղաքներուն մէջ:

Արդէն կարգ մը նահանգներ փորձած են այս նորութիւնը եւ յաջողած: Ամէնէն մեծ դժուարութիւնն է համոզել աշխատողները, որպէս զի կրճատեն իրենց ժամերը, աշխատավարձի համեմատական զեղչով մը: Ցոյս կայ թէ կարելի պիտի ըլլայ այս ձեւով մեծապէս նուազեցնել գործազուրկներուն թիւը:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ [42]

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ)

Հայաստանի Բնական եւ Քաղաքական

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ՑՈՅՑ ՏՈՒՈՂ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

ՀԻՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐ	ՆՈՐ ՎԻՃԱԿՆԵՐ
Թ. Պանծկանք	Շուշի
Ժ. Սիսական Ոստան	Խաչեն, Ջէյվա
ԺԱ. Քուստի Փառնէս	Շամքոր, Խոչխարա
ԺԲ. Կողթ	Շամշատիլ
11. ՓԱՅՏԱԿԱՐԱՆ	
Ա. Հրաքոտ – Պերոժ	Ուշտարուդ, Մուղա
Բ. Վարդանակերտ	Սալիան, Վարդանակերտ
Գ. Եօթնփորակեան Բագինք	Գապրիսթան
Դ. Ոռոտի – Բաղա	Արտաւիլ
Ե. Բաղանռոտ	Ահար
Զ. Առոսպիժան	Սէտէպաշ
Է. Հանի	Շամախի
Ը. Աթշի	Ափշերոն
Թ. Բագաւան	Բագու
Ժ. Սպանդարան – Պերոժ	Գարատաղ
ԺԱ. Որմզդ – Պերոժ	Էնգուչէփթ, Թալիշ–Արեւմտեան
ԺԲ. Ալեւան	Արքեւան
12. ՈՒՏԻ	
Ա. Արանռոտ	Կէբերլին
Բ. Տռի	Կէբերլին
Գ. Ռոտպացեան	Կէբերլին
Դ. Աղուէ	Կէբերլին
Ե. Տուչքատակ	Կէբերլին
Զ. Գարդման	Գրդմանիկ
Է. Շիկաշէն	Սագաշէն, Կէնճէ Ելիզապէթօպոլ)
Ը. Ուտի – Առանձնակ	Բէրտէ, Ջիւանշիր
13. ԳՈՒԳԱՐՔ	
Ա. Ձորոփոր	Մատէն
Բ. Ծորոփոր	Պորչալու
Գ. Կողբոփոր	Ղազախ
Դ. Տաշիր	Լոռի
Ե. Թռեղք	Թրիալէթ
Զ. Կանգարք	Ացող
Է. Արտահան	Արտահան
Ը. Ջաւախք	Ախալքալաք, Չըլտըր, Ջաւախէթ
Թ. Կղարջք	Արտանուշ, Գլարջէթի, Շաւշէթ
14. ՏԱՅՔ	
Ա. Կող	Կէօլէ
Բ. Բերդացփոր	Բէնէք, Թավուզքեար
Գ. Պարտիզացփոր	Օլթի, Պարտէզ
Դ. Ճակք	Արդուին, Լիվանա
Ե. Բուխա	Թավուզքեար
Զ. Ոքաղէ	Թորթում
Է. Ազորդափոր	Նարիման
Ը. Կափոր	Նիկէզվան, Ջուրիա, Պարխար
Թ. Ասեացփոր	Կէսկիմ, Բերդագրակ, Խոտորջուր
15. ԱՅՐԱՐԱՏ	
Ա. Բասեն	Բասէնլէր, Հասանգալէ
Բ. Գաբեղեանք	Կաղզուան Ջալտըրան
Գ. Աբեղեանք	Սարըգամիշ, Թախթ
Դ. Հաւունիք (Վահեւունիք)	Կաղզուան Արեւմտեան
Ե. Արշարունիք	Ջալտըրան, Սարտարապատ
Զ. Բագրեւանդ	Ալաշկերտ, Գարաքիլիսէ
Է. Ծաղկոտն	Տիատին, Աթմանլու
Ը. Շիրակ	Շէօրէկէլ
Թ. Վանանդ	Կարս, Զարիշատ
Ժ. Արագածոտն	Էջմիածին, Սարտարապատ
ԺԱ. Ճակատք	Կողբ, Իկտիր
ԺԲ. Մասեացոտն	Սուրմալի, Ակոռի
ԺԳ. Կոգովիտ	Պայազիտ, Զուգուր
ԺԴ. Աշոցք	Կէօքչայ արեւմտեան
ԺԵ. Նիգ	Ապարան
ԺԶ. Կոտայք	Երեւան, Գըրգպուլագ
ԺԷ. Մազազ	Կէօքչայ արեւելեան
ԺԸ. Վարաժնունիք	Դարաչիչէկ
ԺԹ. Ոստան Դուռնայ	Գառնիպասար
Ի. Շարուր	Շարուր, Խոք

(ՎԵՐՋ)

ՅՈՎՀ. ՊԱՊԼԵՍԵԱՆ

Ընկերվարականներուն դիրքը

Գերմանիոյ «Աբոյրէ ճակատ»ը անցեալ օր ցոյց մը կազմակերպած էր պատերազմին դէմ: Այս առթիւ խօսք առնելով, ընկերվարական վարիչներէն Պրայթշայդ յայտարարեց.

—Այժմ կը խօսուի գերմանական բանակին վերակազմութեան մասին: Ինքնին առարկելի բան մը չկայ այստեղ: Բայց եթէ այդ բարեփոխումը ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ աւելցնել սպառազինութիւնները, օրինակ՝ հրասայլեր կամ սուզանաւեր տալով բանակին, մենք պարտաւոր ենք խոր քննութեան ենթարկել կառավարութեան այս ծրագիրները եւ ընդդիմանալ անոնց: Այդ քայլերը կրնան վտանգել Գերմանիոյ ապահովութիւնը, սպառնալ խաղաղութեան եւ նոր պատերազմ մը յառաջ բերել: Ընկերվարական Միջազգայինը կ'երդնու թէ վճռական պահուն ամէն բան պիտի ընէ, խուսափելու համար արիւնահեղութիւնները՝ ժողովուրդներու միջեւ: Մենք պարտաւորիչ զինուորութիւն չենք ուզեր. երիտասարդութիւնը այլ եւս պատերազմ չուզեր»:

Ռազմիկներէն յետոյ դպրոցականները

Ցառաջիկայ կիրակի օր գերմանական դպրոցներու մէկ հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Պերլինի մէջ: Այս առթիւ, ցոյց մը պիտի կատարուի ի նպաստ «վտանգուած հողերու եւ մասնաւորապէս լեհական նրբանցքին» (Տանցիկ): Գերմանիոյ կրթական նախարարը այս առթիւ նամակ մը ուղղելով արտասահմանի համագերման ընկերակցութեան, իր հաւանութիւնը կը յայտնէ սարքուած հանդէսին եւ կը շեշտէ անհրաժեշտութիւնը «միացնելու գերման ժողովուրդին բոլոր ուժերը, ի նպաստ ազգի եւ մշակոյթի գաղափարին»:

⁂ Կիրակի օր, 160000 գերման կաթոլիկներ, Էսսէնի մէջ ներկայ եղան կրօնական արարողութիւն մը, որ նմանապէս ազգայնական ցոյցի մը հանգամանքն ունէր: Քանի մը հարիւր հաւատացեալներ դրօշակներով դիրք բռնած էին խորանին շուրջը: Քէօլնի արքեպիսկոպոսը այս առթիւ քարոզ մը խօսեցաւ, մինչ Էսսէնի բոլոր եկեղեցիներուն զանգակները կը ղօղանջէին:

Երկու միլիոն ժողովուրդ անպատսպար

Աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ անպատսպար, մերկ եւ հացի կարօտ վիճակի մը հասած է Մանչուրիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք վերջին ողողումներուն:

Այս՝ պաշտօնական հաշիւն է: Իրականին մէջ, բուն թիւը երկու միլիոնի կը հասնի: Օդանաւային քննութեան մը հետեւանքով, երեւան եկաւ թէ աննկարագրելի է թշուառութիւնը: Հունձքը կէս առ կէս փճացած է: Կը վախցուի որ քոլերայի եւ ժանտախտի համաճարակներ ծագին: Աւազակութիւնն ալ ահռելի համեմատութիւններ առած է: Քաղաքները յուսահատական միջոցներու կը դիմեն, իրենք զիրենք պաշտպանելու համար: Խարպին քաղաքը երկաթեայ փշաթելեր հաստատած է որոնց մէջէն ելեկտրական հոսանք մը կ'անցնի:

ԽԱՉԱԳՈՂՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՈՐ Կ'ԱՄԼԱՑՆԷՐ ԱՅՐԵՐԸ

Վիեննայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց խաչագողներու խումբ մը, որ մասնաւոր բուժարան մը բացած էր, այրերը ամլացնելու համար, որպէս զի զաւակ չունենան այս տագնապի օրերուն...

Խումբը ոսկի կը հնձէր այս արհեստով, Վիեննայի եւ Կրացի մէջ: Շաբաթ օր ձերբակալուեցաւ նաեւ ախիշխանական դրագէտ մը, Ռուտոլֆ Կրօսման, որ ծանօթ է Փիէռ Ռամիւզ կեղծանունով: Գործին հետ կապուած պուլկար ուսանող մը, Կարցեւ, փորձեց անձնասպան ըլլալ մորֆին ներարկելով: Անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, ուր յուսահատական գտան իր վիճակը: Իր բնակարանին մէջ գտնուած նամակ մը կը հաստատէ իր մեղսակցութիւնը, արդէն ձերբակալուած կամ փախած խաչագողներու հետ: Կայ ուրիշ պուլկար ուսանող մըն ալ, Անասթասով, որուն զանակը օրն ի բուն կը բանէր:

Գործին վարիչն էր Իտալացի մը, Էտվին Տանուսի, որ արդէն ձերբակալուած է: Իր ձեռքին տակ ունէր «պառկեցնողներու» եւ հիւանդապահուհիներու բազմութիւն մը: Իր գլխաւոր օգնականը, Լեհ մը, փախած է: Շաբաթ օր ձերբակալուեցաւ երիտասարդ կին մը, Մառիա Շվարցպէք, որ մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ իրենց գործունէութեան մասին:

Ենթական կը կապէին սեղանի մը վրայ, եւ Տիկին Շվարցպէք կը գոցէր անոր աչքերը՝ գործողութեան ատեն: Եթէ ցաւը սաստիկ ըլլար, թմրեցուցիչ մը կը ներարկէին: Ենթակաները նախապէս յանձն կ'առնէին ուրիշ բժիշկի չդիմել, եթէ բարդութիւններ ծագէին: Եւ միշտ ալ կը ծագէին, խնամքի պակասէն: Այդ պարագային, դժբախտ հիւանդը ստիպուած էր դիմել նորէն «մասնագէտներուն», նոր շիլլիններ հոսեցնելով: Գործողութեան սակագինն էր 250 ֆրանք:

Խաչագողներու խումբը կը գործէր մասնաւորապէս բանուորական շրջանակներու մէջ: Կը ներկայանար իբրեւ բարեկամ բանուոր դասակարգին, նոր զաւակներու հոգէն ազատելու պաշտօնով:

Թերթի մը համաձայն, ոստիկանութիւնը վեց հազար կը հաշուէ Վիեննայի եւ Կրացի մէջ ամլացուած այրերու թիւը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հ Ա Տ Ո Ր Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Կարելի է նախօրօք բաժանորդագրուիլ: Դիմել դրօշակի հասցէով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սօֆի Միքայէլեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իր սիրելի ամուսնոյն ՄԻՀՐԱՆ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆի (ծնեալ Տէտոյեան, Եալովայի Քարոի գիւղէն) դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ խմբագրութեան հաղորդել Պ. Պ. Պէյլէրեանի հասցէն:

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Պ. Շաւարշ Քիպարեան եւ իր մայրը Արշալոյս կը փնտռեն իրենց ազգականները Շապին Գարահիսարցի Վարդանոյշ Շիրինեան, Վարդուհի եւ Աշոտ Պօյաճեան (Թամզարացի), Երանուհի եւ Երուանդ Տէր Մարտիրոսեան (Պօյապատցի), Մարի հաճի Նազելի Շայրեան: Իմացնել Schavarsch Kibarianի, Chez Me. Girault, Avigny, Ports sur Vienne (Indre et Loire). France

— Կը փնտռուի Յարութիւն Գույումճեան (Գոնիայի Սէիտ Շէհիր քաղաքէն): Հօր անուն Մեսրոպ, մօր անուն՝ Մարիամ, 1915ին աքսորուած է Տէր Զօր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր, Նահապետ Գույումճեանի, Գրատուն «Յառաջ», 13 rue des Dominicaines, Մարսէյլ:

— Կը փնտռեմ ամուսինս Պոլսեցի Յակոբ Տօնիկեան՝ այլ անուամբ Խաչիկ Ժամկոչեան, որ վեց տարիներէ ի վեր անյայտացած է: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել յիշեալին կնոջը՝ Տիկ. Մարիամ Տօնիկեանի, 2 Route de Choisy, Փարիզ (13):

— Կը Փնտռուի Յարութիւն Գալուստեան (ծնած Օվաճըք), հօր անուն՝ Մկրտիչ Գալուստեան (ծնած Պարտիզակ), մօր անուն Աղաւնի: Տնղահանութեան միջոցին հինգ տարեկան հասակին աքսորուած է Տէր Զօր: Զինադադարին տեսնուած է Պոլիս եւ յետոյ Յունաստան: Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Մկրտիչ Գալուստեանի, 2 rue Carnot, Chaville, (S. et O.) France.

—Ակնեցի Տիկ. Ազնիւ Ճէնազեան կը փնտռէ իր հարսը՝ Տիկ. Մարիձան եւ զաւակները՝ Օմիրա եւ Ալիքսան Ճէնազեանները, որոնք Փարիզ կը գտնուին: Գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Օտօս Այա Սոֆիա, Մօլլա Գիւզէլ, Սելանիկ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Անիէռ, Ա. Թ. — 100:

Հրատարակութեան համար պատրաստ են

Ս. Մ. ԾՈՑԻԿԵԱՆԻ

Հետեւեալ նոր գործերը

1.— Արեւմտահայ Աշխարհ, մեր երկրին եւ շրջակայից 116 քաղաքները, իւրաքանչիւրն իր գաւառով, գիւղերով, պատմական յիշատակարաններով եւ ընդհանուր պատմութեամբ:

2.— Արեւմտահայ Գրականութիւն, ԺԸ. դարու սկիզբէն մինչեւ ներկայս:

3.— Մեր Հին Մատենագիրները եւ Իրենց Գործերը, սկիզբէն մինչեւ ԺԷ. դարու վերջը:

4.— Պարսկաստանի Հայք եւ Հայաբնակ Քաղաքներ, իրենց հին ու նոր պատմութեամբ:

5.— Ժամանակակից Ազգային Դէմքեր, անուանի զանազան մարդերու մէջ:

6.— Կեանքի Բեմին Վրայ, պատմուածքներ, թատերգներ, պատկերներ:

7.—Հայուն Սիրտը, ազգային վէպ:

8.— Լուծը, ողբերգութիւն, չափով ու յանգով:

Այս գործերու հրատարակութեան խնդրով հետաքրքրուողներ թող հաճին գրել հեղինակին.—

S. M. DZOTSIKIAN
331, Fourth Avenue, New York, N. Y.
(U. S. A.)

Կ'ուզուի վազեթա գործի քոմբլէ շինելու համար կարող գործաւոր մը: Դիմել Y. Tchoulfayanի, 23 Place des Grand Carmes, Marseille.

ՎԱՐՁՈՒ Է մեծ սենեակ եւ խոհանոց մը, ջուր, կազ: Վարձք՝ 2300 ֆր., դիմել Պ. Ինճէյակօբեանի, ժամը 1—2 եւ 6—7, 32 rue d'Hauteville, Paris (10):

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ մեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
7, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (84)

Բ Ո Ռ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Կարդինալը միշտ բանտարկեալի կողմը կը լինի: Ես միայն վախենում եմ, որ նրան Րավէննա փոխադրեն: Այնտեղ կորած է ամէն բան:

— Կ'արգիլենք փոխադրութիւնը, — ասաց Մարկօնի: — Ցարձակում կը գործենք տանելիս. բայց քանի բերդումն է, հազիւ թէ յաջողենք մի բան անելու:

— Ինձ թւում է, ասաց Ջեմման, — որ բոլորովին աւելորդ է Րավէննա փոխադրելուն սպասելը. պէտք է օգնենք որ փախչի Բրիզիկէլլայից եւ ժամանակ կորցնելու չէ: Ջեղարէն թող որոշէ յատակագծի օգնութեամբ թէ ի՞նչ կարելի է անել: Ես արդէն մի բան մտածել եմ, միայն մի կէտ խանգարում է:

— Գնանք, Մարկօնի, — ասաց Միքէլէ, ոտքի ելնելով: — Թող սրանք այստեղ ծրագիրներ մշակեն. ես այսօր պէտք է գնամ Ֆօլինեանօ եւ կը ցանկայի որ միասին գայիք: Վինչենցօն գնդակները դեռ չէ ուղարկել, որ այստեղ էին լինելու արդէն երէկ չէ առաջի օրը:

Երբ նրանք երկուսով դուրս ելան, Մարտինին մօտեցաւ Ջեմմային եւ լուռ մեկնեց նրան ձեռքը, որ կինը բռնեց մի վայրկեան:

— Դուք միշտ իմ լաւ բարեկամն էք եղած, Ջեղարէ, — ասաց վերջապէս, — ու միշտ օգնել էք ծանր վայրկեաններիս: Եկէք խօսենք գործից:

III

— Ես մի անգամ էլ վստահեցնում եմ Ձերդ Սրբազնութիւնը, որ ձեր մերժումը վտանգի է ենթարկելու քաղաքի ապահովութիւնը:

Նահանգապետը ջանք էր անում յարգանքի թոնը պահելու եկեղեցւ. այդ բարձրաստիճան պաշտօնեայի հետ խօսելիս: Միայն իր ձայնին մէջ որոշ լսւում էր գրգռուած լինելը: Երիկամունքը վնասուած էր, իսկ վերջին երեք շաբաթը շատ էր վրդովւել: Նա ապրում էր մի անախորժ ու մռայլ ժողովրդի մէջ, որի տրամադրութիւնը օրէց օր աւելի վտանգաւոր էր դառնում: Ամբողջ շրջանը վխտում էին դաւադիրները ու ամէն կողմից թաքցրած զէնքերի լուրեր էին հասնում. պահակազօրը բաւական լինելու չափ մեծ չէր, եւ նրա անձնւիրութեանն էլ դժւար էր վստահանալ: Հիմի էլ այդ կարդինալը, որ, ինչպէս ասում էր նահանգապետը իր օժանդակին, «առաքինի բթամտութեան մարմնացումն» էր: Այս բոլորը նրան արդէն հասցրել էին յուսահատութեան, եւ ահա հիմա էլ նրան տանջում էր Բոռը, չար ոգու այդ կենդանի մարմնացումը:

Սկսելով նրանից, որ վիրաւորել էր նահանգապետի սիրելի եղբօր որդուն, այլ եւ նրա ամենապիտանի լրտեսին, այդ «կաղ սպանական դեւը» չարունակում էր իր քաջագործութիւնը եւ բանտում. կաշառում էր բանտի պահապաններին, ծաղրի էր առնում նրան հարցաքննող սպաներին ու իր բանտը ամէն տեսակ զւարճութեան վայր էր դարձրել: Երեք շաբաթ է որ նստած էր բերդում եւ Բրիզիկէլլայի կառավարութիւնը նրա ձեռքից ուղղակի տանջւում էր: Հարցաքննութիւն հարցաքննութեան ետեւից. մի բան իմանալու համար գործ էին դնում ըսպառնալիքներ, համոզանք եւ այլ ամէն միջոց, ինչ որ մարդու գլխով կարող է անց կենալ: Բայց այդ բոլորին հակառակ՝ այժմ էլ այնքան բան գիտէին, ինչ նրա ձերբակալման առաջին օրը: Նրանք արդէն սկսել էին հասկանալ որ ձերբակալածին իսկոյն պէտք էր ուղարկած լինէին Րավէննա, այժմ սակայն շատ ուշ էր արդէն իրենց սխալը ուղղելու համար: Նահանգապետը ձերբակալման եղելագրերը գլխաւոր վարչութեանը ուղարկելիս խնդրել էր իբրեւ մի անձնական շնորհ, որ թոյլ տան ինքը կատարէ գործի քննութիւնը: Նրա խնդիրքը ընդունել էին սիրալիր կերպով, եւ այժմ չէր կարող հրաժարւել առանց իր անկարողութեան նւաստացնող խոստովանութեանը:

Միակ հնարաւոր ելքը, ինչպէս նախատեսել էին Ջեմման ու Միքէլէն, նրան թւում էր զինուորական դատը, եւ այժմ կարդինալ Մօնտանէլլիի յամառ մերժումը վերջին կաթիլն էր, որ լեցրել էր համբերութեան բաժակը:

— Երբ Ձերդ Սրբազնութիւնը գիտակ լինէր, թէ ինչ ենք քաշել այդ մարդու ձեռքից ես ու իմ շրջապատողներս, բոլորովին այլ կերպ կը նայէիք գործին: Ես շատ լաւ հասկանում եմ ու յարգում այդպէս խղճմտօրէն ամէն անկանոնութիւնից խուսափելը դատական գործերում, բայց սա բոլորովին մի բացառիկ դէպք է, որ բացառիկ էլ միջոցներ է պահանջում:

— Չկայ դէպք. — պատասխանեց Մօնտանէլլին, — որ անիրաւութիւն պահանջէ: Պատժական յանցանքը զինուորական դատի ենթարկելը ե՛ւ անարդար է ե՛ւ ապօրինի:

— Բանն, ա՛յ, ինչպէս է, Ձերդ Սրբազնութիւն: Բանտարկեալը անտարակոյս յանցապարտ է մի քանի ոճիրներով: Մասնակցած է Սավինեօնի զազրելի դաւադրութեանը, եւ արդարեւ Սպինօլայի կազմած զինուորական մասնաժողովը անշուշտ նրան հրացանի բռնած կը լինէր արդէն, կամ գոնէ ուղարկած տաժանակիր աշխատանքի, եթէ սա փախած չլինէր Թոսկանա: Այդ օրւանից սա չէ դադարել դաւեր նիւթելուց: Նա յայտնի է իբրեւ ազդեցիկ անդամ ամենավնասակար գաղտնի ընկերութիւններից մէկին: Շատ կասկածում են, որ նա է [illegible] պատած է կամ կարծես թէ նոյն [illegible] կազմակերպած է երեք նշանաւոր [illegible] տիկանական գործիչների սպանութիւնը: Նրան բռնել են գրեթէ ծանօթ զէնք փոխադրելիս դէպ ի պապական նահանգը: Զէնքով դիմադրութիւն ցոյց տւել կառավարութեան ու [illegible] րէն վիրաւորել է երկու սպայի իրենց պաշտօնի գլխին: Այժմ էլ մի մշտական սպառնալիք է քաղաքի անդորրութեանն ու կարգին: Այս բոլորը բացարձակապէս արդարացնում է նրան զինուորական դատի յանձնելը:

— Ինչ էլ որ արած լինի, — պատասխանեց Մօնտանէլլի, — միշտ իրաւունք ունի նա օրէնքով դատւելու:

— Օրէնքի սովորական ընթացքը դանդաղ է, Ձերդ Սրբազնութիւն, մինչդեռ ներկայ դէպքում ամէն մի վայրկեանը նշանակութիւն ունի: Բաց ի դրանից, ես շարունակ վախենում եմ, որ փախչի:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
7 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1976 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՏԱՐԻ ՕՐՕՐԵԼԷ ՅԵՏՈՅ

Սոֆիայի թերթերը կը հաստատեն թէ Պուլկարիոյ համար նախատեսուած ներգաղթը յետաձգուեր է անորոշ ժամանակով:

Մէկ աղբիւրէ չի բխիր լուրը: Ընդհակառակն, Հօկի օրկաններն են որ կը հաղորդեն զայն, իբրեւ պատճառ ցոյց տալով դիւանագիտական յարաբերութեանց չգոյութիւնը՝ Պուլկարիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ:

Այս բացատրութեան իմաստն այն է թէ՝ Երեւանի լիազօրները իրաւունք չունին Պուլկարիա մտնելու:

Բայց, տղայական է այս բացատրութիւնը: Եթէ Շահվէրդեանը չի կրնար Սոֆիա կամ Վառնա երթալ, կարելի էր փոխանորդներ գտնել տեղւոյն վրայ: Կարելի էր Հօկին յանձնել այդ հոգը, ինչպէս կ՚ընեն ամէն տեղ: Վերջապէս, եղած–չեղածը հազար հոգի է, եւ պէտք չկայ երեւանեան չքախումբ մը պտտցնել քաղաքէ քաղաք, ինչպէս եղաւ Յունաստանի մէջ:

Այս բոլորը կ՚ապացուցանեն թէ՝ ներգաղթ չպիտի կատարուի Պուլկարիայէն: Գոնէ երկար ատենի համար:

Ճիշդ մէկ տարի է որ առաջին աւետաբեր լուրերը տրուեցան: Եւ աճապարիկ յուսախաբութեան լախտը՝ բոլոր անոնց որ գործ փակեցին եւ բեռ կապեցին:

Ամբողջ մէկ տարուան ընթացքին, միայն Յունաստանէն փոխադրուեցան 6500 հոգի, չորս կարաւաններով: Անհամբեր սպասողներ շատ կան, հինգերորդ եւ վեցերորդ կարաւաններու համար: Բայց, ոչ մէկ նախնական քայլ որ յոյս ներշնչէր: Ամիսները կ՚անցնին եւ եկածը ձմեռ է:

Զենք ուզեր քրքրել այս ձգձգման ծալքերը: Երեւանը ունի հիմնական առարկութիւն մը, — բնակարան չկայ: Եւ եթէ արտասահմանի հանրային հաստատութիւնները դրամ չճարեն բնակարան շինելու համար, ներգաղթը չի կրնար շարունակուիլ:

Այս առարկութիւնը կը նշանակէ թէ՝ ոչ իսկ տասը հազարը պիտի լրանայ: Ոչ միայն տրամադրելի գումար չկայ, այլ եւ Բարեգործականը շատ խեղճուկ բաժին մը ստանձնած է: Մնացեալը՝ բանաստեղծական կոչ է: Հրաւէր «ազգասիրութեան»:

X

Այս կացութեան առջեւ, նորէն վրդովիչ հարցականի մը պէս կը ցցուի բառ մը, — Ինքնապաշտպանութիւն:

Ինքնապաշտպանութիւն՝ գաղութներու մէջ ցրուած բազմութիւններուն, որ յարդի շիւղի մը կառչած են:

Ներգաղթը պիտի օգնէր ամէնէն անճարներն ու թշուառները փրկելու: Թէեւ, Յունաստանի մէջ, թշուառներու բազմութիւն մը կարգի կը սպասէ տակաւին:

Պուլկարահայ գաղութն ալ պատրաստուած էր իր ամենաթշուառ զանգուածէն գոնէ հազար հոգի հայրենիքին բաժին հանելու:

Զգացած է այդ յոյսը, երկար ատենի համար: Եւ որովհետեւ եկածը ձմեռ է, կրնանք երեւակայել թէ ի՛նչպիսի ողբերգութեան մը պիտի դատապարտուին Խասքովոյի, Այթոսի կամ Պուրկազի այն հարիւրեակները, որոնք խոտ կ՚ուտէին մէկ–երկու տարի առաջ:

Բարեգործականը, իր վերջին լայնախոհ կոչին մէջ, իբրեւ հիմնական առաջադրութիւն մէջտեղ կը դնէր ներգաղթի շարունակութիւնը եւ մշակոյթի պահպանումը: Երկուքն ալ՝ խոշոր ծրագիրներ որ յարատեւ աշխատանք եւ մեծագումար դրամ կը պահանջեն:

Արդ, ներգաղթը դարձեր է տեսակ մը բախտի խաղ:

Ամէն պարագայի մէջ, ներգաղթի յոյս եւ հնար չենք տեսներ այս ձմեռ: Իսկ Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ թշուառները այլ եւս ուժ չունին դիմանալու:

Ֆիզիքապէս ծիւրած, հոգեպէս ընկճուած՝ անոնք դժուար թէ կարենան կանգուն մնալ, առանց արտաքին նեցուկի մը:

Բարեգործականը չէ՞ր կրնար ներգաղթի համար նախատեսուած գումարէն մաս մը յատկացնել այս անճարներուն օգնութեան: Ո՛չ թէ իբրեւ նպաստ, այլ իբրեւ տեղաւորման դրամագլուխ:

Սելանիկի Պէշ Չինարին մէջ մնացած բազմութիւնը (200 ընտանիք) հող մը կը փնտռէ, չորս տախտակ իրար գամելու համար:

Մօտաւոր հաշիւ մը՝ հազիւ 30 — 50,000 ֆրանք ծախք կը ցուցնէ:

Կարելի չէ՞ մտածել այս ուղղութեամբ:

Անցեալ տարի գարնան, ներգաղթի ձեռնարկէն առաջ, Բարեգործականը որոշում ունէր քանի մը հարիւր անճար ընտանիքներ փոխադրելու Լիբանան, Սուրիա կամ Ալէվիներու երկիրը:

Ներգաղթը երկրորդական գծի վրայ նետեց այս ծրագիրը:

Հիմա որ ընդհատուած է ներգաղթը, կարելի չէ՞ դարակներէն հանել այս ծրագիրը, եւ ելք մը գտնել:

Այսպէս կամ այնպէս, մենք հարկադրուած ենք լուրջ քննութեան ենթարկել այս խնդիրը: Այլապէս, ազգային կազմալուծման պիտի յաջորդէ ֆիզիքական քայքայումը այն զանգուածներուն մէջ որ բաղդատաբար ազատ են այլասերումէ:

Մենք պարտք սեպեցինք ժամ առաջ արծարծել այս հարցը, մօտէն տեղեակ ըլլալով դառն իրականութեան: Թէ Պուլկարիոյ եւ թէ՝ Յունաստանի մէջ:

«Ձեռնհաս իշխանութեան» կը մնայ ապացուցանել իր գոյութիւնը, ձեռք առնելով խնդիրը:

Երբեք այսքան դատապարտուած չէինք եթէ ոչ բոլոր, գոնէ կարգ մը գաղութներու ինքնապաշտպանութեան մասին մտածելու:

Մտածելու, տքնելու եւ չօշափելի գործ կատարելու: «Ազգովին»:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾՆՐԱԿԱՊ... ԿԱԶԻԻՆ

Թարմ, թարմ լուրեր կուգան Լոնտոնէն:

Նոր որոշում, նոր փառք, նոր պատիւ:

Անգլիոյ Ճորճ թագաւորը Կազիին պիտի տայ ի մօտոյ Ծնրակապի պատուանշանը, որ ժառանգ մնացած է Փորթուկալի հանգուցեալ նախկին թագաւորէն:

Այդ պատուանշանը անգլիական ամենաբարձր պատուանշանն է, ունի իւրայատուկ տարազ, — կարճ տափատ և պատուանշան ծունկին—որ կը շնորհուի միմիայն սահմանափակ թիւով վեհապետներու եւ իշխանազուններու:

Ծնրակապի նպաստաւորուած երանիկներէն են՝ Պուլկարիոյ Պորիս թագաւորը, Ալպանիոյ Ահմէտ Զօկուն, Ռումանիոյ Կարոլը, Ճափոնի Միքատօն եւ շնորհազուրկ Վիլհէլմ կայսրն ու գահաժառանգը, որ երկուքն ալ ատկէ նմանապէս շնորհազուրկ եղան Մեծ Պատերազմի ընթացքին:

Տարտանէլի «մեծ» հերոսին նուիրուած գրքէն զատ, երկրորդ ուխտագնացութիւն մըն ալ պիտի կատարուի Ծնրակապի յանձման համար, այս անգամ — աւելի պաշտօնական — գահաժառանգ իշխանին կողմէ:

Ամենուրեք Թուրքերուն աստղը փայլուն է...

Նախարարական պար Քրէմլինի շքեղ սրահներուն մէջ, մուսոլինիական ժպիտ ու փոխառութիւն Հռոմի մէջ, հացկերոյթ ու համբոյր Աթէնքի մէջ, միաձայնութիւն եւ «հոգեշահ» անուշ խօսքեր Ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Եւ դեռ կայ ու լինելոց է...

Ալ ի՞նչ կ՚ուզէ վերածնուող Թուրքիան:

Այսպէս է Եւրոպան. անուշ խօսքերով ու «...կապ»երով կը կապէ Թուրքիան:

Ամէն կողմ ծափ ու դափնի Կազիին ու իր երկրին համար:

Սակայն կայ ժողովուրդ մը, ազգ մը, որ ալ հաշուեկապի պատուանշան մը կ՚ուզէ տալ:

Անոր կապը ոչ ծիսական տարազ ունի եւ ոչ ալ վեհապետ: վեհապետը ինքն է, ազգը:

Անոր կապը չի գիտեր թէ որտեղին կը հանդիպի: Ծունկին, մէջքի՞ն թէ վզին: Բայց երբ կը կապէ, ա՛լ թող չի տար:

Այդպիսի պատուանշան մը պէտք է որ շնորհուի, առնուազն Կազին միշտ Կազի տեսնելու համար:

ՎԻՆ–ՀԱՐ

ՆՈՐ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

ՍՕՖԻԱ, 5.— Պուքրէշի պուլկար դեսպանատան նախորդ քարտուղար եւ այժմ օրագրող Միխայէլ Փունտէֆ այս իրիկուն սպաննուեցաւ երկու անծանօթներու կողմէ որոնք յաջողեցան ինքնաշարժով փախչիլ: Սպանեալը հողագործական կուսակցութեան կը պատկանէր եւ համակիր էր Փրօթօկերովի խումբին: Ասկէ երկու տարի առաջ ալ սպաննուած էր իր եղբայրը գրագէտ Վասիլ Փունտէֆ, Մակեդոնական Միխայլովի կուսակիցներուն կողմէ:

ՃԱՓՈՆ ԵՒ ՄԱՆՉՈՒՐԻԱ

ԹՕՔԻՕ.— Կայսերական մասնաւոր խորհուրդը պիտի գումարուի չորեքշաբթի, նկատի առնելու Ճափոնի դահլիճին առաջարկը, անմիջապէս ճանչնալու համար Մանչուի նոր պետութիւնը եւ կնքելու անոր հետ պաշտպանողական զինակցութեան տեսակ մը դաշինք որ կը նախատեսէ զինուորական սերտ գործակցութիւն Մանչուի հողին վրայ, երկու պետութեանց ուժերուն միջեւ: Կը հաւատուի նաեւ որ Ազգերու Դաշնակցութեան քննիչ յանձնաժողովին տեղեկագիրը ամերիկեան թերթերուն ըսածին չափ աննպաստ չէ Ճափոնի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիոյ պահանջները եւ դաշնակիցներու տրամադրութիւնները

ԼՈՆՏՈՆ, 5 Սեպտեմբեր.— *Դեռ անկարելի է գիտնալ թէ ի՛նչ բնոյթ պիտի ունենայ Անգլիոյ պատասխանը գերման կառավարութեան պահանջին որ հաղորդուած էր Ֆրանսայի կողմէ: Պաշտօնապէս կը հաւաստեն թէ վարչապետին եւ Սըր Ճօն Սայմընի տեսակցութենէն ետք յայտնի պիտի ըլլայ ամէն բան: Իսկ կիսապաշտօն կերպով հետեւեալ տպաւորութիւնը կը քաղուի:*

Բաց ի ազատականներէն եւ աշխատաւորականներէն որոնց վստահութիւնը հանդէպ Գերմանիոյ խախտուած չերեւիր, անգլիական հանրային կարծիքը կը հակնայ բնականաբար Ֆրանսայի մտահոգութիւնները սպառազինման հաւասարութիւն տալ Գերմանիոյ, ինչ որ պիտի ըլլար վտանգաւոր: Հանրային կարծիքը միջին գիծի մը նպաստաւոր կը թուի. օրինակի համար, պետութեանց կողմէ յանձնառութիւն մը աստիճանաբար զինաթափուելու, մինչեւ որ հասնին Գերմանիոյ մօտակայ աստիճանի մը: Այս պարագային ամէն երկրի սպառազինում պէտք է հակակշռի տակ առնուի:

Եթէ նախորդ դաշնակիցները փափաք յայտնեն գոհացում տալ գերման պահանջներուն, մանրամասնութիւնները կարելի է ճշդել Ժընեւի մէջ, ուր երթալու համար Գերմանիա որ եւ է պատրուակ չունի:

ՀՌՈՄ, 5.— *Գերման դեսպանին կողմէ Մուսոլինիի տրուած այցելութեան հետեւանքով, իրաւասու շրջանակներու մէջ կը հաւատացուի թէ Իտալիա իրաւաբանօրէն հիմնաւոր կը գտնէ գերմանական պահանջը: Ասկից զատ, կ՚աւելցնեն թէ, իտալական կառավարութիւնը կը կարծէ որ խնդիրը կը վերաբերի իրապէս զինաթափութեան խորհրդաժողովին, եւ թէ հոն է որ պէտք է արծարծուի հարցը:*

ՊԵՐԼԻՆ, 5.— *«Թայմզ»ի բռնած դիրքը մեծ տպաւորութիւն գործեց գերման շրջանակներու մէջ: Լոնտոնեան մեծ թերթը, առանց սպասելու կառավարութեան որոշման, կը թելադրէ սկզբունքով օրինական նկատել գերման պահանջները իրաւանց հաւասարութեան մասին, բայց պէտք է մերժել որ եւ է միջոց որ կը տանի դէպ ի սպառազինման աճում: «Թայմզ» թէեւ Ժընեւի մէջ լուծել կ՚առաջարկէ խնդիրը, բայց ասիկա գերման տեսակէտին հակառակ է: Պերլինի մէջ անհամբեր են Անգլիոյ պաշտօնական կարծիքը լսելու մասին, եւ կը պնդեն որ նման փափուկ հարց մը կարելի չէ ուղղակի տանիլ Ժընեւ, առանց նախապէս պետութեանց միջեւ ուղղակի բանակցութեամբ հողը պատրաստելու: Գերմանիա չի կրնար Ժընեւ երթալ եթէ նախապատրաստական բանակցութեամբ իրեն ապահովութիւններ չընծայուին: Խնդիր է գիտնալ թէ այս «ապահովութիւնները» ի՛նչ տարողութիւն պիտի ունենան:*

Սթրէզայի տնտեսական համաժողովը

Կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի տնտեսական վերականգնումին համար գումարուելիք խորհրդաժողովը բացուեցաւ երէկ Իտալիոյ Սթրէզա քաղաքին մէջ: Տասնըհինգ ազգեր կը մասնակցին այս ժողովին: Այս խորհրդակցութիւնը շարունակութիւնն է անոր որ տեղի ունեցաւ Լօզանի մէջ:

Ժողովին նախագահ Պ. Ժորժ Պօնէ, ճառ մը խօսելով պարզեց այն դժուարին հարցերը որով պիտի զբաղէին: Միջին ու Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները տնտեսական բուռն տագնապ մը կ՚անցընեն, իրենց հողային բերքերը չեն կրնար ծախել որովհետեւ գիներու վրայ 100ին 70 անկում մը կայ, ասոր հետեւանքով անգործութիւնը շատցած, դրամատուններ սնանկացած են, օտար դրամագլուխը հեռացած է, ներածումները սեղմուած, դրամի արտածումը արգիլուած, պետական եկամտացոյցները խանգարուած են, «անլուր վիճակ մը, ըսաւ, որմէ մէկ օրէն միւսը կրնան ծագիլ անդարմանելի չարիքներ»:

Բանախօսը հետեւեալ գլխաւոր հարցերը դրաւ.

— «Եւրոպա կրնա՞յ իր հաւասարակշռութիւնը գտնել եթէ երբեք ամէն ազգ մաքսային նոր թումբեր կանգնէ, եւ զարգացնէ մեքենականութիւն մը՝ յաճախ անկարգ ու առանց հակակշռի:

Ի՞նչպէս, խելացի կազմակերպութեամբ մը, չափաւորել Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպայի հողագործական տագնապը, առանց վնասելու Եւրոպայի միւս հողագործ երկիրներուն:

Ի՞նչ խորհուրդներ թելադրել գանձային տեսակէտով, աչքի առջեւ ունենալով խանգարուած դրամները ու եկամտացոյցներ:

Ապա կոչ ըրաւ որ առանց քաղաքական հաշիւներու, պատուիրակները ամենայն ազատութեամբ եւ անկողմնակալութեամբ մօտենան խնդրին, առժամեայ կարկտան կարգադրութիւններ չընեն, այլ մօտենան հարցին ընդհանուր եւ տեւական հանգամանքով դարման մը գտնելու համար:

Այս խորհրդաժողովը կոչուած է զբաղելու Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ տնտեսական վերականգնումին խնդիրներով, եւ մեծ դժուարութիւններ ունի լուծելիք:

Չինացի զօրավարի մը սպանութիւնը

ԼՈՆՏՈՆ, 5.— *«Տէյլի Մէյլ»ի Շանկայի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ «պատերազմի վերջին մեծ պետերէն» զօր. Զանկ–Ցունկ–Շանկ հրազէնի հարուածով սպաննուեցաւ չինացիի մը կողմէ այն պահուն երբ զօրավարը կառախումբ կը նստէր Փէքին երթալու համար: Իր քարտուղարն ալ սպաննուեցաւ միանգամայն: Մարդասպանը ձերբակալուելով յայտարարեց թէ զօրավարը հինգ տա–*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ ԿԸ ՄԱՔՐԵՆ

Մ. Քէմալ մասնաւորապէս կ՚աշխատի թուրքերէն լեզուն մաքրել օտար, մասնաւորապէս արաբական եւ պարսկական բառերէ: Լեզուաբանական յանձնաժողով մը կը պատրաստէ երկու թուրքերէն հին բառարաններու ժողովրդական տպագրութիւնները: Այս բառարաններով կ՚ուզեն ապացուցանել թէ թուրք լեզուն իր ընկզբնական վիճակին մէջ շատ հարուստ էր եւ կը պարունակէր բազմաթիւ բառեր եւ ասացուածքներ որոնք թէեւ մոռացութեան տրուած են արաբական եւ պարսկական բացատրութիւններու ճնշման տակ, բայց միշտ ալ գործածուած են ուրիշ օտար լեզուներու մէջ: Այժմ ջանքեր կը թափուին վերակենդանացնելու անոնց գործածութիւնը, հանելով օտար բառերը:

Մ. Քէմալ շարժումը սկսաւ Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահ Քեազիմ Գարապէքիր փաշային ղրկելով հեռագիր մը, որ ամբողջովին գրուած է հին թուրքերէնով: *Թէլէկրաֆ* (հեռագիր) բառին տեղ գործածուած է «թէլ եազըսը», իսկ հասցէն՝ «Պէօյիւք Պիւթինին Քուրուլթայ պաշպուղուն»: Այս չորս բառերէն միայն «պէօյիւք»ը անփոփոխ մնացած է: Միւս երեքը նոր են, կամ աւելի ճիշդ՝ հին ռեեր՝ վերակենդանացուցած. «պիւթին» կը նշանակէ ազգ. «Քուրուլթայ»՝ ժողով, «պաշպուղ»՝ նախագահ:

Կ՚առաջարկուի հին թուրքերէն «քիլթիր» բառը գործածել մշակոյթի տեղ (culture) «թօսմաք» կենցաղ պարպելու: «Փիժամա» բառին համար կ՚ըսեն թէ «պէյ» բառէն ծնած է, «ժամ»ը կը նշանակէ հագնիլ որով «փիժամա» պէյին հագածը»:

Թուրք գրողները եւ լրագրողները հետեւելով վերէն տրուած հրամանին, իրարու հետ կը մրցին կարելի եղածին չափ հին թուրքերէն բառեր եւ բացատրութիւններ գործածելու համար, եւ այժմ տեսակ մը հանելուկ դարձած է թուրք թերթերու ընթերցումը:

ՀԱՅ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Վարդան Թիրանեան, բնիկ Կիւրինցի, որ կը բնակի Իսի – լէ – Մուլինօ, սեպտ. 1ին, հինգշաբթի, Սէն Քլուի առջեւ Սէն գետը նետուելով անձնասպան կ՚ըլլայ: Հակառակ ձկնորսներու ջանքերուն, հնարաւոր չըլլար զինք ազատել: Մարմինը կը գտնուի միայն շաբաթ առաւօտ եւ թաղումը կը կատարուի երէկ առաւօտ, ժամը 9ին:

Անձնասպանութիւնը կը վերագրուի գործերու անյաջողութեան: Անձնասպանը ծանօթ վաճառական մըն էր Իզմիրի:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Անգլիոյ վարչապետ Պ. Մաքտոնալտ որ Լօզանի խորհրդաժողովին նախագահն է, գրեց Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարին որ Ժընեւի մէջ գումարուի փորձագէտներու նախապատրաստական յանձնաժողովը, որպէս զի հարկ եղած նախնական աշխատանքները կատարուին տնտեսական համաշխարհային խորհրդաժողովին համար: Յանձնաժողովը գործի պիտի սկսի 15 օրէն:

«Տէյլի Հերըլտ» կը տեղեկանայ թէ այս խորհրդաժողովը հաւանաբար Ուաշինկթընի մէջ գումարուի յառաջիկայ տարուան սկիզբը:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՔԱՊԻԹԻՒԼԱՍԻՈՆՆԵՐԸ ՋՆՋԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Աղեքսանդրիայէն կը հաղորդեն Լոնտոնի «Մօրնինկ փօստ»ին թէ Սըտքը փաշա մտադիր է այս շաբթու Փարիզ գալ, բանակցելու համար Ֆրանսայի հետ, Եգիպտոսի քափիթիւլասիոններուն ամբողջովին կամ մասամբ ջնջման մասին: Պատասխանատու շրջանակներ սակայն հաւանական չեն նկատեր այդպիսի վիճաբանութիւն մը, քանի որ, Եգիպտոսի մէջ պատահած նոր դէպքերու բերմամբ վտանգաւոր կը համարուի անապաքանքով որ եւ է կարգադրութիւն ընել:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Թուրքերը այս օրերս կը տօնեն Անատոլուի յաղթանակին 10րդ տարեդարձը: Թերթերը այս առթիւ լեցուն են պատմական վերյիշումներով: Զինուորական աշխատակիցներ մանրամասնօրէն կը նկարագրեն 1922 Օգոստոսի վերջին կիսուն տեղի ունեցած զինուորական շարժումները: Մասնաւորապէս վեր կը հանեն Օգոստոս 26ի եւ 20ի ճակատամարտներուն կարեւորութիւնը: Իսկ յաղթանակին անհաւատալի արդիւնքները կը փառաբանեն հպարտութեամբ:

Հելլէն բանակը աւելի քան երեք տարիէ ի վեր գրաւած էր արեւմտեան Անատոլուն: 1919ի հաշտեցարդարի օրերուն, Վէնիզէլոս յաջողած էր համոզել «Զորս Մեծ»երը, գրաւելու համար Իզմիրի շրջանը: Այս գրաւումը Թուրքերուն համար շատ աւելի ծանր հարուած եղած էր քան 1914-1918 չորս տարուան պատերազմին պատճառած աղէտները, աւելի նուաստացնող եւ ամօթալի՝ քան անջատումը լայնածաւալ հողամասերու — Արաբիա, Պաղեստին, Միջագետք, Սուրիա:

Մօտիկ անցեալի դէպքերը շատ թարմ են տակաւին մոռցուելու համար: Հակառակ Թուրքին հանդէպ մեր զգացումներուն, անկարելի է չխոստովանիլ սա ճշմարտութիւնը թէ՝ Մեծ Պատերազմի չարաչար պարտութենէն վերջ, երբ ամէն տեղ բարոյալքում եւ յուսահատութիւն կը տիրէր, երբ Պոլսոյ մէջ Սուլթանը դաշնակիցներուն հլու կամակատարը դարձած էր եւ Պապը Ալիի կառավարութիւնը անվերապահօրէն անձնատուր եղած էր անոնց, Անատոլուի մէջ գտնուեցան մարդիկ, որ ցնցեցին մեռած ջիղերը եւ քանի մը տարուան մէջ յաղթական բանակ մը մէջտեղ հանեցին, այսպէս կամ այնպէս: Միամիտ չենք հաւատալու համար թէ Թուրքը առանձին գլուխ հանեց այդ հսկայ գործը: Ո՛չ: Առանց Ռուսին, առանց Անգլիացիին, առանց Իտալացիին, նոյն իսկ առանց Ֆրանսացիին, Մուսթաֆա Քէմալ մը քանի մը տասնեակ համախոհներով չէր կրնար Հելլէնները Անատոլուէն քշելու չափ ուժ ձեռք բերել:

Մ. Քէմալի աստղը փայլեցաւ անոր համար, որ Թուրք էր եւ Թուրքիոյ ամէնէն բարգաւաճ մէկ հողամասը չէր կրնար Յունաստանին պատկանիլ: Այս վերջինը, որ Մեծ Պատերազմին մէջ մտած էր շատ ուշ եւ ամէնէն քիչ զոհողութիւնը ըրած էր, անշուշտ չպիտի կրնար առիւծի բաժինն ստանալ, երբ անդին մեծ դաշնակիցներուն մէջ կային որ պատառ մը հող չէին ստացած (Իտալիա): Մ. Քէմալին տեղ ուրիշ Թուրք զօրավար մը նոյն բանը պիտի ընէր, թերեւս աւելին:

Հիմա երբ ամէն տարի 1922 օգոստոսի յաղթանակներուն վրայ կը խօսին, Թուրքերը բառ չեն ըսեր 1918 սեպտեմբերի ամօթալի պարտութեանց մասին: Բայց, մենք Մուսթաֆա Քէմալը կը ճանչնանք այդ օրերէն: Երբ 1918 Հոկտեմբեր 19ի գիշերը, Պաղեստինի ճակատին վրայ Անգլիացիները սկսան ընդհանուր յարձակողականը Թուրք բանակին դէմ, Մ. Քէմալ Նապլուսի մէջ եօթներորդ բանակի ընդհանուր հրամանատարն էր: Թնդանօթի առաջին ռումբերը պայթելուն պէս, գիշերանց իր ամբողջ սպայակոյտով դէպ ի Դամասկոս փախուստի ճամբան բռնեց, բախտին ձգելով ճակատի գործերը: Զօրաբաժինները առաջին իսկ հարուածին կըտոր — կտոր եղած կը նահանջէին: Յաջորդ օրը ութերորդ բանակի հրամանատար Ճէվատ փաշան է որ Թուլքէրէմէն Նապլուս գալով, կազմակերպեց նահանջը իր եւ Մ. Քէմալի բանակի զինուորներուն: Քէմալի յանկարծակի փախուստը շատ ծանր տպաւորութիւն թողուց այն ատեն բոլոր Թուրք սպաներուն վրայ, որոնք զինուորականի անվայել կը գտնէին իր դասալքութիւնը: Ահա՛ այս Մուսթաֆա Քէմալն է որ ետքէն հերոսացաւ եւ այսօր իբրեւ աստուած կը պաշտուի ամբողջ Թուրքիոյ մէջ:

Յաղթանակի տասնամեակին առթիւ պէտք է յիշենք բոլոր այն օժանդակութիւնները, որ ընծայուեցան Քէմալի, դիակի վերածուած Թուրքիան վերակենդանացնելու համար: Յանկին գըլուխը պատուոյ տեղը կը գրաւէ կարմիր Ռուսիան, որ 1919ին Սամսոնի մէջ Քէմալի ներկայացուցիչներուն հետ կնքած դաշինքով ռազմանիւթ եւ դրամ հայթայթեց:

Ոչ — նուազ պատուոյ բաժին ունի նաեւ Անգլիան, որ Մուսթաֆա Քէմալին հայթայթեց 150,000նոց բանակ մը: Երբ տակաւին ո՛չ մէկ հաշտութեան դաշնագիր կնքուած էր Թուրքիոյ հետ, անգլիական զինուորական իշխանութիւնները 1919ի ամառէն սկսան արձակել զինուորները: Ամէն շաբաթ Եգիպտոսէն անգլիական շոգենաւերը Թուրք գերի կը փոխադրէին դէպ ի Պոլիս եւ Թրքական ուրիշ նաւահանգիստներ: Կովկասի, Տարտանէլի եւ Պաղեստինի ճակատները զրկուած էին շատոնց զէնք բռնելու կարողութիւն ունեցող բոլոր այրերը: 1919ի սկիզբը Թուրքիան ո՛չ մէկ զինուոր ունէր: Անոնք որ վերապրած էին արիւնալի կռիւներէն, գերանոցներու մէջ արգելափակուած էին: Մանաւանդ Եգիպտոսի գերանոցներուն մէջ: Առանց Անգլիոյ արձակած այդ գերիներուն, Մուսթաֆա Քէմալ շատ խեղճ բանակ մը միայն պիտի կրնար ոտքի կանգնեցնել: Այլ եւս չենք յիշեր Պոլսէն Անատոլու ղըրկուած զէնքերն ու ռազմանիւթերը, անգլիացի պահակներու բարեացակամ հսկողութեան տակ:

Օժանդակողներու երրորդ աստիճանին վրայ կը գտնուի Իտալիան: Զինադադարին, Իտալիա գրաւած էր Ատալիա — Գոնիա շրջանը, որ դաշնակիցներուն կողմէ խոստացուած էր իրրեւ ազդեցութեան շրջանակ: Բայց ետքէն յայտնի եղաւ թէ իր գրաւումը առժամեայ է եւ մանաւանդ երբ տեսաւ թէ ամէնէն իւղոտ պատառը բաժին ինկաւ Յունաստանի, Միջերկրականի իր դրացիին որ հետզհետէ կը ստանար վտանգաւոր մրցակից մը ըլլալ, Իտալիա ձեռքի տակէ ամէն օժանդակութիւն ըրաւ Թուրքերուն, որպէս զի ծով թափեն Յոյները: Բարեացակամ վերաբերում ցոյց տուին նաեւ Ֆրանսացիները, որ Կիլիկիոյ ճակատին վրայ կռիւները դադրեցնելով, քէմալական զինուորներուն առիթ տուին իրենց ամբողջ ուժը կեդրոնացնելու Հելլէն բանակին դէմ:

Այսօր, երբ Թուրքերը կը հպարտանան 1922ի յաղթանակով՝ Թուրքին «հրաշագործ ձիգ»ին վերագրելով Անատոլուի ազատագրումը, մենք պէտք չէ մոռնանք թէ ո՞վ կերտեց այդ յաղթանակը: Թուրք զինուորը կռուեցաւ, ճիշդ է, եւ մեծ գոհեր տուաւ: «Միլլիյէթ»ի մէջ զինուորական աշխատակից մը կը գրէ թէ օգոստոս 26ի յարձակողականէն վերջ գումարտակներ կային որոնց մէջ 12 հոգի միայն մնացած էին: Թրքական արիւնը հոսեցաւ առատօրէն՝ վերջնական յաղթանակի ճամբուն վրայ, սակայն Ռուսը, Անգլիացին, Իտալացին եւ այլ մեծ պետութիւններ ճամբայ հարթեցին Մուսթաֆա Քէմալի յաղթանակին, անոր զօրավիգ ու ռահվիրայ եղած: Թրքական յաղթանակին հետ միաժամանակ պէտք է տօնել նաեւ միջազգային դիւանագիտութեան սադրանքները եւ դաս առնել անոնցմէ:

1922ը Թուրքերուն պարգեւեց Տումլու Փունարի, Գօճա — Թէփէի, Աֆիոնի եւ շրջանի յաղթանակները, որոնք այսօր պատմական դարձած են: Մենք ալ ունեցանք մեր Տումլու — Փունարները Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսայի մէջ, բայց մեր աստղը շուտ խաւարեցաւ:

1919ի Թուրքիան կրնայ դաս ըլլալ մեզի, այն իմաստով որ այսօրուան մեր կացութիւնը պէտք չէ յուսահատութեան մատնէ մեզ: Ինչպէս որ 13 տարի առաջ գետնաքարշ սողացող Թուրքը կրցաւ իր ազատ հայրենիքն ունենալ, այնպէս ալ մենք կրնանք ունենալ մերը: Տարիները շատ կարեւորութիւն չունին ազգերու պատմութեան մէջ: Կարեւորը ջիղ, կամք եւ հաւատք ունենալն է:

Որքան ատեն որ ատոնք չեն պակսիր, մենք ալ պիտի տօնենք մեր անկախ եւ ազատ Հայրենիքի նոր յաղթանակները:

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ մարդահամարը, որ կատարուեցաւ 1931ին, կը ցուցնէ թէ Սոմալինըրու երկիրը ունի 990,815 բնակիչ, որոնց 1658ը Իտալացիներ են, իսկ Էրիթրէ՝ 621,776 (4565ը Իտալացի): Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերու, Երկոտասան Կղզիներու եւ Թիէնցինի իտալական թաղամասին բնակչութիւնն է 2,454,894, որոնց 187,341ը Իտալացի կամ ուրիշ Եւրոպացիներ:

ՅԱՆՈՒՆ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հայկական Դատի հետապնդման խնդրին մէջ, մեծ դժուարութիւններու առջեւ ենք:

Ամօթ պատճառ մը չէ, անշուշտ, որ մեր ժողովուրդի հաւատաւոր զանգուածը յամառ հետեւողականութեամբ մը չձգուի ձեռք ձգել իր արդար իրաւունքները:

Այդ իրաւունքներու մեկնաբանութեան մէջ է որ տարակարծիք ենք: Ոմանք բաւարարուած են ամբողջովի՛ն: Ուրիշներ յոռետես են: Ու կան, որ խոյս կուտան երկու ծայրայեղութիւններէն ալ:

Ատոր հետեւանքով էոր արտաքին ճակատին հետ ունինք եւ ներքին ճակատներ: Ու անոնք, որոնք մեզմէ դուրս պայքարի մը համար տրամադրութիւն, համամտութիւն եւ ուժ չունին, մեզմէ ներս եղած պայքարին մէջ ամենամեծ ուժը, ամենայամառ տրամադրութիւնը ցոյց կուտան:

Դիտելով իրենց այդ կորովը, մարդ անգամ մը եւս կը համոզուի, որ, հայ ժողովուրդը, իր բոլոր տարրերով, պայքարի տրամադիր ու ընդունակ է:

Այո՛, բայց, այդ տրամադրութիւնը եւ ընդունակութիւնը մենք ի գործ կը դնենք մեր մարմնին վրայ, մինչ հարկ էր բոլոր մկանները մէկտեղել ու պրկել՝ հարուած մը պակաս ուտելու համար դուրսէն: Որովհետեւ թշնամին կը հարուածէ դեռ: Ո՛չ, թշնամին կը հարուածէ հիմա աւելի ուժգնօրէն: Աւելի սիստեմատիկ: Աւելի անխնայ:

Ու կռիւ կայ, դուրսէն մեր վըրայ, նոյնիսկ հակառակ մեր կամքին:

Թէեւ քիչ մը մը ուշ, բայց շատ տեղին ու բնորոշ էր հարցը զոր քանի մը խմբագրականներով դրաւ Յառաջ:

Յարձակումը կայ ու մենք պարտաւոր ենք ինքնապաշտպանութեան: Այս վերջին բառը անհաճոյ գայ, զուցէ, շատերու ականջին: Մեր երերուն կեանքը, անիմաստ շարունակութիւնը այս թարթափուն վիճակին, անընդհատ իջնող հարուածները, ու յարատեւ քայքայումը հայ զանգուածին, հասկնալիօրէն դրած են մեծ հարցական մը շատերու առջեւ:

— Մինչեւ ե՞րբ:

Ատոր պատասխանը պէտք են տալ, սակայն, ոչ թէ գայն դնողները, այլ մեր ուժերը, կարելիութիւնները, պայմանները:

«Յառաջ» շօշափած էր եւ՝ այդ կէտը: Թէ կրնանք աւելի ուժեղ ըլլալ, — ոչ մէկ տարակոյս: Ըմպանը, ատոր համար, յաղթելն է մեր մէջ թաղնուած յոռետեսութեան: Երկրորդը՝ մեր բոլորիս սերտ գործակցութիւնը: 1914էն առաջ իրար կը բզկտէինք: Երբ վտանգը եկաւ ու ճիւաղը իր թաթը երկարեց, միակամօրէն գրկեցին իրար:

Այսօ՞ր: Կը շարունակենք կռուըտիլ, խէթ նայիլ իրարու, հարուածել մէկզմէկ, քայքայուած կամ չքացած տեսնել իրար:

Ի՞նչ... որովհետեւ վտանգ չկա՞յ: Կա՛յ. եւ աւելի մեծը: Մեծ ոչ թէ ձեւովը. այլ՝ արդիւնքովը: Նաեւ՝ ինքնապաշտպանութեան մեր միջոցներու համեմատաբար աւելի նուազ զգալի ըլլալովը:

Այո՛, մեծ նաեւ անոր համար, որ պատերազմի արհաւիրքին մէջ մեր գլխուն վերեւ կը տեսնէինք արիւնաթաթախ սուրը՝ ոստիկանը մեր դրանը առջեւ էր. դիակները փողոցներուն մէջ, մանուկներուն մեղքը մեր ականջներուն: Երէկ, ուրեմն, մուրճի հարուածն էր, ու սթափիլ փորձեցինք: Փորձեցինք ընդդիմանալ, փոխադարձել: Այսօր, տարածուած հսկայ շէնքի մը մէջ, ներփակուած հօն, ողողուած լոյսերու մէջ, բայց ա՛նկարող դուրս գալու, չենք անդրադառնար, երբ քայլ առ քայլ մուխը կը խեղդէ մեզ:

Այդ մուխը զգացած պէտք է ըլլայ «Յառաջ»ի խմբագիրը՝ իր վերջին շրջագայութեանը ընթացքին: Ձայն շնչած ու հոգեկէս ծանրացած:

Ա՛հ, եթէ բոլոր ղեկավարները անգամ մը գային ու շնչէին գայն մեզի հետ: Զգային թէ ինչպէս քայլ առ քայլ հայ արիւնը կը թունաւորուի, հայ տեսողութիւնը կը մթագնի, հայ բազկերակը կը դանդաղի, հայ ձայնը կը նուաղի:

Խրճիթէ՞ն: Թիթեղեայ կամ փայտէ ու խարխուլ տնակներէ՞ն: Անգործութենէ՞ն: Երբե՛ք: Հոգեկան այն ցնկայ փլուզումէն, որ օր օրի աղիւս մը կը քակէ հայ հաւատքի տաճարէն: Հայ մարդը կը դառնէ յոռետես. կը մոլորէ գայն, մոռցնել կուտայ դուրսէն եկող վտանգը ու յօգնած կամ լլկուած հոգեկէս, յանկերդ մը կը դառնէ այլ եւս.

— Պէ՛ աղբար, կից մըն ալ դուն դիր այս ժողովուրդին...

Մինչդեռ, հարկ է պաշտպանուիլ: Հարկ է ինքնապաշտպանուիլ: Թի՛չ է այդ բառը: Առէք զայն յարձակումի իմաստով: Բայց, ուժերու մէկտեղումի պայմանաւ: Վտանգը տեսնելով, այլ եւս կարենալ շօշափելով, փոխադարձ զիջողութեամբ, ներքին բոլոր ձեւի յաւակնութիւններն ու կիրքերը լռեցնելով, ջերմօրէն, մետասաններորդ ժամուն գոնէ խրատուած ըլլալով ու խելքի եկած ըլլալով, ու մամուլով, բեմով, անձնական թէ հաւաքական շփումներով ընդհանրացնելով միակամ եւ հաւաքական ճիգի մը հարկադրանքն ու ու ստիպողականութիւնը՝ ընդդէմ յարաճուն ու մեզ միանգամընդմիշտ կլանել սպառնացող չարիքին ու յանուն ստեղծագործ, արժէքաւոր, հալածական, բայց խոստմնալից ժողովուրդի մը միացորդներու փրկութեան:

Ատով փրկած կ'ըլլանք, նաեւ, մեր ազգային գոյութեան տեւականացումը սպառնացող վտանգէն...:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Անշուշտ շատերը հետաքրքրուած են մեր նորահաս սերունդի անուններով: Բայց մինչեւ հիմա, շատ քիչեր արտայայտուած են օտար անուններու գործածութեան մասին: Գաղութներու մէջ, նոր սերունդը հայեցի դաստիարակութեամբ կրթելու, հայ շունչով ու աւանդութիւններով սնուցանելու համար՝ հայ մամուլը, (մասնաւորաբար դաշնակցական մամուլը), արձանագրեց շարք մը օգտակար թելադրանքներ ու միջոցներ, սակայն պատասխանատու հոսանքները երբեք լըջօրէն չմօտեցան խնդրին ու կուսակցական քինախնդրութեան հետեւանքով, կրթական գործը կրկին մընաց թուղթի ու թերթի էջերուն վըրայ, իբրեւ հում նիւթ...

Գաղութներու ղեկավարութեան համար ուժեղ Մարմին մը հիմնելու հարցը սպասուած արդիւնքը չտուաւ: Փարիզը դարձեր է քարացած սիրտ՝ իր մտաւորական նշանաւոր դէմքերովն ու ու դէպքերովը: Միայն պատգամներ ու ուղղութիւններ մատնանշելով:

Այսօր մեր խօսքը օտար անուններու մասին է: Քանի՛ անգամ հանդիպեր եմ հայ թերթերու, որոնց մէջ կը ծանուցուի նորածինին անունը, — Հանրիէթ, Անժէլ, Փասգալ, Անթուանէթ, Ժօզէֆ, եւայլն:

Օտար անուններու խրացումը մեր նորածին եւ նորահաս սերունդին համար, խիստ վնասաբեր է ազգային տեսակէտով: Այս համայնակուլ խառնարանին մէջ, ուր կան բազմաթիւ ազգութիւններ ու լեզուներ՝ իրարայատուկ բարբառներով ու սասցուածքներով, մենք եւ մեզ նման բոլոր փոքրամասնութիւնները, դատապարտուած են ենթարկուելու տիրող լեզուի ու մշակոյթի ճնշումներուն, գերակշռութեան՝ կլանուելով անոնց ուժեղ ու տիրական ազդեցութիւններէն: Մենք, Հայերս, ըլլալով Արեւելքի երբեմնի ազգութեանց է՛ն ուժեղն ու անսասանը, բծախնդիր էինք մեր հայրենի բարքերուն ու սովորոյթներուն, աւանդական խաղերուն ու տաղերուն: Թուրքը կը ջարդէր, արմատախիլ կ'ընէր Հայը, բայց հաստարմատ կաղնիի պէս կը վերնձուղէր հայ ժողովուրդը, ծիլեր դուրս կուտար ամէն կողմէ՝ ու տարիներ յետոյ՝ արդէն իր հովանին կը տարածէր իր շրջապատին վրայ: Այնքան ժամանակ ենթարկուեցէ յետոյ Թուրք բարբարոս բռնակալութեան եւ այլ ազգերու գերիշխանութեան լուծին, քաղաքականապէս պարտուած՝ դարձեալ կը պահէինք մեր ազգային ու ցեղային ինքնուրոյն դիմագիծը, բարքերն ու աւանդութիւնները մեր լեզուին գերակշռութիւնը, դրականութիւնն ու արուեստի բոլոր յատկութիւնները: Թուրքիոյ մէջ ծնած Հայը Մահմուտ, Օսման, Ալի կամ Հիւսէյին չէր մկրտուեր (բաց ի ջարդի օրերէն), այլ Արամ, Սարգիս, Թորոս կամ Գրիգոր անուններով: Այդ էր պատճառը որ հետզհետէ հասնող սերունդը ինքնագիտակցութեան կուգար, կը շաղուէր տարէց ու փորձառու սերունդին հետ, կը հետաքրքրուէր ազգային ընդհանուր մտահոգութիւններով ու ազատութեան գաղափարով: Այդ սերունդը, իր պարտականութիւնը կատարեց Հայրենիքի ազատագրական պայքարի ընթացքին ու նորագոյն պատմագիրը անշուշտ ոսկի տառերով պիտի արձանագրէ այդ սերունդին անունը:

Իսկ այն սերունդը որ ծնաւ տարագրութեան ճամբաներուն վրայ, քաշեց արաբական անապատն ու Տէր — Զօրը, զարհուրանքի ամբողջ սարսուռը իր գանկին մէջ՝ այսօր հասակ կը նետէ նոյնքան խորթ ու ապերջանիկ պողոտաներու վրայ:

Այս սերունդը քիչ շատ կը հետաքրքրուի մեր ազգային ու կուսակցական շարժումներով, պատմութեան անցած հերոսներու առասպելական քաջութիւններով, իր մտածումին ու գաղափարին առանցքը դարձնելով Հայրենիքի ազատագրութեան սրբազան գիտակցութիւնը: Երրորդ սերունդը որ այսօր կը մեծնայ, հասակ կը նետէ դարձեալ օտար ափերու վրայ, իր ընդհանուր վիճակով եւ ըմբռնումով, բոլորովին տարբեր կը ներկայանայ մեր աչքերուն: Այս սերունդը, որուն վրայ կը լարենք մեր բոլոր ուշադրութիւնը, հոգածութիւնն ու գուրգուրանքը, մեզ կը դնէ մեծ հարցականի մը առջեւ:

Նախ, դատելով իր արտաքինի, — խորթ ու օտար անունով — մեր կարծիքներն ու ենթադրութիւնները բոլորովին հակադիր իմաստ մը կը վերածուին: Ան մեզի կը ներկայանայ կրթութիւնով ու անունով օտար, մըշակոյթով ու քաղաքականութեամբ տարբեր՝ եւ ծնունդով միայն Հայ: Խոշոր յանցանքը որ կ'ուզենք նետել նորահաս սերունդի վզին՝ արդար չէ, անոր համար որ, նոր սերունդը ինքն իր գլխուն չէ որ կը մեծնայ, կը զարգանայ, այլ միջավայրը եւ իր ծնողքն են որ կ'ենթարկեն օտար կրթութեան:

Նոր սերունդի փրկութեան համար մեծ ու տիրական դեր կատարեցին «Հայրենիք» եւ «Յառաջ», բանալով հարցախոյզներ, կարծիքներու եւ արտայայտութեանց համար: Անշուշտ փոքրիկ բայց լուսաւոր ճեղք մը բացին այս զոյգ լրագիրներու հարցարանները: «Հայրենիք» այժմ բացած է անգլիերէն հարցարան մը, ամերիկահայ սերունդին համար, ինչ որ մեծապէս կը նպաստէ նոր սերունդի շարժումին: Բայց եւ այնպէս, հարցը կը մնայ անլուծելի: Պատճառը այն է որ, տակաւին մեր մէջ կը պակսի այն ազդակը, որ կարենար այս ընդհանուր քաոսին մէջէն զատել, մաքրել բոլոր անպէտ ու վնասակար տարրերը, չէզոքացնէր «չարլաթան»ներն ու «եա»ի եւ խօսքի ասպետները: Այն ատեն գործունէութեան ասպարէզը կը մնար լուրջ ու հասուն մարդոց ձեռքը:

Տարուէ տարի, նոր սերունդը, ո՛չ միայն հայեցի դաստիարակութեամբ չի մեծնար, այլ եւ անուն կը փոխէ: Պօղոսը «Փօլ», Յովհաննէսը «Ժան», Յարութիւնը «Փասգալ» եւ Գէորգը «Ժորժ» կը յորջորջուին:

Երբ հայերէն անուններու փոխարէն կը գործածուին օտար անուններ, այն ալ նոր սերունդին համար, որ իր աչքը բացաւ օտար կամարներու տակ, անհարազատ ազգերու խառնարանին մէջ, վաղը ազգի գաղափարն ալ կը մոռցուի:

Կ'անցնիմ փողոցներէն, նոյն պատկերն է ճամբուս վրայ: — Ժան Փօլ, Անթուան, Լուիզ, Մարի, Ժօզէֆ, եւն.: Գեղեցիկ անուննե՞ր կ'ուզէք, հայ մայրեր ու հայրեր, մոռցեր էք Անդրանիկն ու Մուրատը, Սերոբն ու Հրայրը, Արամն ու Գէորգ Չաւուշը, Քեռին, Վահանը, Կայծակը, Պետօն, Կարօն, Վարդանը եւայլն, շարեցէք որքան որ կ'ուզէք:

Սկսինք տարրականէն, նախանձախնդրութեամբ պահելով հայկական անունները:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔՆՈՑՆԵՐԸ

Միշտ նոյն դժգոհութիւնը, — արտաքնոց չկայ: «Խորհր. Հայաստան»ի մէջ (20 Օգոստոս) կը կարդանք «Մեզ ազատեցէք կեղտից եւ վարակից» խորագրին տակ.—

Մենք կը բնակինք քաղաքին (Երեւան) կեդրոնը, Գիւղացիի ցան Գիւրջի Իջեւանին մէջ, 80-85 բազմանդամ ընտանիքներ: Բնակողները իրենց աղբը կը թափեն դռներուն մօտ: Իջեւանը արտաքնոց չունի, բնակիչները կ'օգտուին բացօթեայ տարածութենէ մը, որ ամիսներով չի մաքրուիր, գարշահոտութիւնը տարածուած է ամբողջ շրջակայքը:

Իջեւանի յայն բակը, ուր կանգ կ'առնեն գիւղերէն եկած սայլերն ու ֆուրգոնները, գրեթէ չի մաքրուիր: Բաւական է որ քիչ մը անձրեւ գայ, այլ եւս կարելի չէ անցուդարձը: Մարդ մինչեւ ծունկերը կը խրի Թրիքին մէջ: Եւ այս ամէնը առողջապահական բաժնին քթին տակ:

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԱՍԻՆ

— :-: —

Խորհրդ. Հայաստանի տնտես... թիւններու ղեկավար Ս. Թորոսեան... եւ Ամերիկայի Համախարբերդցի... կան Միութեան ներկայացուցիչ... Գրիգորեանի միջեւ հետեւեալ... մաձայնութիւնը ստորագրուած... Նոր Խարբերդի շինութեան հա...

Մենք, ներքոյ ստորագրեալներս, մէկ կողմէն Նոր Խարբերդի Հայ... տանի Վարչութիւնը՝ յանձին... նախագահ Բ. Գրիգորեանի, եւ... կողմէն Հ. Ս. Խ. Հ. Խորհրդ. Տն... սութիւններու Թրըսթը՝ յանձին... նոր ղեկավար Սմբատ Թորոսեան... կնքեցինք հետեւեալ համաձայ... գիրը.—

1.— Նոր Խարբերդի Հայաստ... Վարչութիւնը եւ Հ. Ս. Խ. Հ. Խորհ... Տնտեսութիւններու Թրըսթը կը... մաձայնինք Նոր Խարբերդի կը... ղամասի վրայ հիմնուած Թէզէ Ֆ... Խորհրդ. Տնտեսութիւնը իր ար... մադրութեան տակ գտնուած 3... հեկտար ոռոգելի հողամասը... 3000 անջրդի հողամասը միաց... Նոր Խարբերդի իր 1100 հեկտար... ղամասը եւ կազմել մի ընդ... Տնտեսութիւն՝ ընդամէնը 7100 հեկ... տար հող: Այս միացումը հնար... պիտի ընէ ամենակարճ ժամանակ... մեքենայայնել Նոր Խարբերդը... դարձնել մի խոշոր կուլտուրակ... վայր, ապահովելու 10-12 հազ... բնակչութեան բարեկեցութիւնը:

2.— Նոր Խարբերդի ամբողջ... ղամասը եւ անոր վրայ կառուցու... ւանը կամ քաղաքը, ինչպէս նա... Թէզէ Գիւղ Խ. Տնտեսութիւնը մ... ցած յետ այսու պիտի կոչուի... Խարբերդ, իսկ Խորհր. Տնտեսութ... նը պիտի ճանչցուի Նոր Խարբ... Խորհր. Տնտեսութիւն:

3.— Նոր Խարբերդի Հայաստ... Վարչութեան յառաջ տարած... կայ շինարարութիւնը պիտի... րունակուի ծրագրեալ ուղղութե... աւելի ուժգնօրէն, Նոր Խարբ... Հայաստանի Վարչութեան հսկո... թեան տակ, որ հաշուետու է Ա... րիկայի Միացեալ Նահանգներու... մախարբերդցիական Միութ... Կեդր. Գործադիր Մարմնին: Փո... ներու մէկ մասը պիտի կոչուի Խ... բերդի այն գիւղերուն անուննե... որոնց Հայրենակցական Միութ... ները Ամերիկայի մէջ կը մաս... Համախարբերդցիական Միութ... ու դրամական օժանդակութեան... տան Նոր Խարբերդի շինութեան...

4.— Նոր Խարբերդի Խորհրդ... տեսութիւնը թէ իր միջոցներ... թէ Համախարբերդցիական Մ... թեան ձեռամբ կառուցուած շէ... րուն մէջ պարտաւոր է նախ... տասահմանէն եկող Խարբերդցի... բնակեցնել, ապահովելով անոն... խաստանք եւ տնտեսական յա... րութիւններ:

Ծանօթ.— Եթէ Համախարբ... ցիական Միութեան ձեռամբ... ռուցուած բնակարաններուն... մասը անգործածելի մնայ բա... նաչափ Խարբերդցիներ չգալ... պատճառաւ, Նոր Խարբերդի Հ... տանի Վարչութեան գիտութեամ... անոնցմէ սենեակներ պիտի... կացնէ իր աշխատակիցներուն... բելով վարձ ըստ պետական օր... ներու:

5.— Նոր Խարբերդի Վարչ... նը իրաւական տէրն է Համա... բերդցիական Միութեան խոր... կովը արտասահմանէն ղրկ... դրամներու եւ մեքենաներու... քենաներէն գոյացած նիւթ... արժէքները պիտի ծախսուի... Խարբերդի շինութեան համար... յարմարութեան: Սակայն Նոր... բերդի Վարչութիւնը որպէս... հաւասար շահագրգռուած կողմ... տաւոր է ցոյց տալ հնարաւոր... նական օժանդակութիւն, որ... Նոր Խարբերդի Խորհրդ. Տնտ... թիւնը կարելի ըլլայ լրիւ մեք... յացնել: Ըստ որում արտասահ... ստացուելիք մեքենաներու... առաջնութիւնը տալու է Նոր... բերդի Խորհրդային Տնտեսութ...

6.— Հ. Ս. Խ. Հ. Խորհրդայի... տեսութիւններու Թրըսթը ի... տար իրաւունք ունի Նոր Խարբ... Տնտեսութիւնը ղեկավարել ե... տեսութեան աշխատանքները... ռաջ տանիլ Պետական Օրէնք... և Խորհր.տնտեսութեան շինար... թեան ծրագրին համաձայն... Խարբերդի Խորհրդ. Տնտեսութ... տրամադրութեան տակ ինկած... հանուր հողամասի ռազմա... ման, գիւղատնտեսական կ...

բաներու աճեցման, եւ անասնապահութեան զարգացման հսկելու լիատար իրաւունքը վերապահուած է Հ. Ս. Խ. Հ. Խորհրդ. Տնտեսութիւններու Թրըսթին եւ անոր ղեկավարութեամբ Նոր Խարբերդի Խորհրդ. Տնտեսութեան:

7.— Սոյն համաձայնագիրը կնքողներէն մէկին կամ միւսին թոյլ կը տրուի դուրս գալ, եթէ ընդհանուր հասարակութեան շահերը ի մտի ունենալով եւ հիմնաւորուած պատճառաբանութիւններով ապացուցանէ որ Տնտեսութիւններու միացումը օգտակար եղած չէ, եւ կամ մէկ կողմը անպատասխանատու գործեր կատարած է: Այդպիսին իր գրաւոր պատճառաբանութիւնները ներկայացնելու է միւս կողմին թուականէն 8 ամիս յետոյ:

8.— Սոյն համաձայնագիրը Հողժողկոմատի միջոցաւ ներկայացուած է Ժողկոմխորհին, եւ Հ. Ս. Խ. Հ. Ժողկոմխորհի կողմէն վաւերացուելով ի զօրու է:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պուլկարիան հող կ'ուզէ Թուրքիայէն

«Վագըթ»ի խմբագրապետ Մէհմէտ Ասըմ պէյ կը գրէ.—

«Թրակիա» թերթը կ'ըսէ թէ Պուլկարիա եւ Սերպիա միանալով պատերազմ պիտի բանան Թուրքիոյ եւ Յունաստանի դէմ:

Պուլկարիոյ մէջ «Թրակիացիներու Միութիւն» անունով գրգռութեանց օջախ մը կայ: Այս կազմակերպութիւնը կ'աշխատի ջուրը ձգել ջանքերը բոլոր անոնց, որոնք կ'ուզեն Պուլկարիան ալ առնել Թուրքեւհելլէն բարեկամութեան շրջանակին մէջ՝ դէպ ի Պալքանեան Միութիւն:

Պուլկարիոյ հանրային կարծիքը փոխանակ Թուրքերուն և Յոյներուն հետ բարեկամանալու եւ Պալքանեան միւս ազգերն ալ անոնց շուրջ համախմբելու, ընդհակառակն, կ'ուզէ Սերպերուն հետ միանալով վտանգել Պալքաններու խաղաղութիւնը:

Ասկէ առաջ այս սիւնակներուն մէջ ուշադրութիւն հրաւիրած էինք Թրակիացիներու կազմակերպութեան այս կարգի վտանգաւոր գրգռութեանց վրայ: «Թրակիա» թերթը, որ օրկանն է յիշեալ կազմակերպութեանց, վերջերս պատասխանած է մեզի: Այդ պատասխանը իբր թէ կը ձգտի Թրակիացիներու կազմակերպութեան խաղաղասիրութիւնը ապացուցանելու, սակայն, իրականին մէջ անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ ո՛ր աստիճան իրաւացի էին մեր գրութիւնները:

Այս մասին գաղափար մը տալու համար ստորեւ կ'արտատպենք խնդրոյ առարկայ յօդուածին կարգ մը մասերը:

— «Թրակիացիներու կազմակերպութիւնը բնականաբար անկեղծ ըղձացումներով պիտի սիրէ պուլկարեւսերպ համաձայնութիւն մը, որովհետեւ նման համաձայնութիւն մը պալքանեան իրական եղբայրութիւն մը պիտի ըլլայ»:

Մինչդեռ, աւելի յետոյ, «Թրակիա» թերթը հետեւեալ տողերը կը գրէ.

— «Ընդունելի է այն զօրաւոր տենդը, որմէ կը տառապին Թուրքերն ու Հելլէնները: Շատ ուտելու հետեւանքով առաջ եկած ստամոքսի այդ զօրաւոր խիթերը դարմանելու համար վիրաբոյժին հատու նշդրակը անհրաժեշտ է: Պալքաններուն մէջ իրական բարեկամութիւնն ու տեւական խաղաղութիւնը այն ատեն միայն կրնայ հաստատուիլ»:

Առանց մեծ ճիգ թափելու, կարելի է տեսնել այն հսկայական հակասութիւնը որ կայ «Թրակիա» թերթին յայտնած երկու գաղափարներուն միջեւ: Երկրորդ հատուածին մէջ յիշուած «վիրաբոյժի նշդրակ» եւ «բժշկական գործողութիւն» բացատրութիւնները ի՞նչ կը նշանակեն:

Այս ընթացքը պարզապէս դաւադրութիւն մըն է պալքանեան խաղաղութեան հանդէպ:

Ինչպէս ասկէ առաջ ալ գրած էինք, մենք վստահութիւն ունինք պուլկար հանրային կարծիքին ողջմտութեան մասին: Գիտենք որ պուլկար ազգը համոզուած է թէ այլ եւս որ եւ է առկախ խնդիր չէ մնացած Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ: Մենք կարեւորութիւն կ'ընծայենք բարեկամական այն հաւաստիքներուն, զորս ամէն առթիւ կուտայ Պուլկարիոյ արդի կառավարութիւնը: Թրակիացիներու կազմակերպութիւն կոչուած գրգռութեանց օջախը ի վերջոյ կարեւոր դիրք մըն ալ չի գրաւեր Պուլկարիոյ մէջ:

Հակառակ այս բոլորին, չենք կրնար աչք գոցել, երբ ծայրայեղ ազգայնական թերթ մը կը դաւէ խաղաղութեան դէմ: Այդ պատճառով անգամ մը եւս ուշադրութեան կը հրաւիրենք հակաթուրք հրատարակութեանց վրայ:

ՆԱԽԱՆԻՒԹԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պոլսոյ գործատէրերն ու ճարտարագործները ժողով մը գումարելով խորհրդակցութիւններ կատարեցին բաժնեցուցակի նոր որոշմնագրին գործադրութեան հետեւանքով ստեղծուած կացութեան մասին: Ներկայ էին Պոլսոյ երեսփոխան Վասըֆ եւ Խալքի ներկայացուցիչ Ճէվտէթ Քէրիմ պէյերը, ինչպէս նաեւ երկու հարիւրի մօտ ճարտարագործներ:

Խորհրդակցութիւններ կատարուեցան Մուսթաֆա Շէրիֆ պէյի յայտարարութեանց մասին: Գործավարը յայտնած էր թէ բաժնեցուցակի եռամսեայ նոր ցանկին մէջ 3ուկէս միլիոնի նախանիւթ միայն նշանակուած էր եւ թէ աւելի քանակութեամբ ապրանք ներածելու համար անհրաժեշտ է արտածման վկայագիր ցոյց տալ:

Գործավարը յայտնած էր նաեւ որ նախանիւթերու գնման գործակցական ընկերութիւն մը կազմելու պարագային, կարելի պիտի ըլլար աւելի մեծ քանակութեամբ նախանիւթ ներածելու արտօնութիւն ձեռք բերել:

Երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ իսկոյն ձեռնարկել գործավարին յանձնարարած գործակցական ընկերութեան կազմութեան:

Միեւնոյն ատեն որոշուեցաւ 24 հոգինոց պատուիրակութիւն մը ղրկել Էնկիւրի, որպէս զի կառավարութենէ արտօնութիւն ձեռք բերուի նախանիւթեր ներածելու, մինչեւ որ կազմուի գործակցականը:

ԲԱԺՆԵՑՈՒՑԱԿԻ ՆՈՐ ՈՐՈՇՄՆԱԳԻՐԸ

Բաժնեցուցակի նոր որոշմնագիրը գործադրութեան դրուած է արդէն:

Կատարուած ապրանքները կարելի պիտի ըլլայ ներածել Սեպտեմբերի ընթացքին: Առեւտր. Սենեակը Թիւի եւ Թուականի կարգով պիտի արձանագրէ այդ առթիւ վաճառականներու կողմէ կատարուած դիմումները: Այս կերպով կարելի պիտի ըլլայ երկրին իրական պահանջներուն չափ միայն ներածում կատարել:

Առեւտրական Սենեակի Վարչական Մարմինը ամէն օր նիստ պիտի գումարէ եւ մանաւորաբար պիտի զբաղի Սեպտեմբերի ընթացքին մաքսէն հանուելիք ապրանքներու խնդրով:

Վարչական Մարմինը առաւելն երեք օրուան ընթացքին պէտք է քննէ եւ Առեւտրական Սենեակի նախագահին յանձնէ վաճառականներուն կողմէ ներկայացուած փաստաթուղթերը:

Արտածումները ճշդող յանձնաժողովներն ալ գործի ձեռնարկած են եւ դիմումներ պիտի ընդունին: Յանձնաժողովները արտածման արտօնութիւն պիտի տան այն վաճառականներուն, որոնք 5 թիւ բաժնեցուցակի որոշմնագրին մէջ յիշուած թրք. արտադրութիւնները կ'ուզեն արտածել եւ այդ նպատակով դիմում կը կատարեն հրահանգին բացատրուած ձեւով:

Ինչպէս գրած էինք ասկէ առաջ արտածուած թրք. ապրանքներուն փոխարժէքին կէսին համապատասխան արժէքով ներածում պիտի կարենան կատարել բոլոր անոնք, որ արտածման յանձնաժողովին արտածման արտօնագիրը ունին:

Բաժնեցուցակի նոր որոշմնագրին գործադրութեան հետեւանքով, տեղական ճարտարարուեստին համար անհրաժեշտ նախանիւթերը գործառնութեան տուրք (մուամէլէ վէրկիսի) պիտի առնուի:

Ասկէ առաջ ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքէն օգտուող գործարանները, նախանիւթերու ներածման ատեն գործառնութեան տուրք չէին վճարեր, ապրանքը գործարանէն բանուած վիճակի մէջ դուրս հանուած պարագային միայն հարիւրին 10 համեմատութեամբ տուրք կը գանձուէր: Մինչեւ հիմա այս ձեւով կը շարունակուէր: Մինչդեռ ներկայիս նախանիւթերէն ալ մաքսատուրք կը գանձուի եւ այդ առթիւ մաքսային վարչութիւնը հարիւրին 10 համեմատութեամբ գործառնութեան տուրք կը գանձէ: Այս հաշուով գործարանատէրերը երկու անգամ, այսինքն հարիւրին 20 համեմատութեամբ գործառնութեան տուրք վճարած կ'ըլլան:

Ճարտարագործները առարկութիւններ կ'ընեն այս կրկնակ տուրքին դէմ եւ որոշած են պատուիրակութիւն մը ղրկել Էնկիւրի, խնդիրը լուսաբանելու համար:

ՆՈՐ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՏԵՂԸ ՈՐՈՇՈՒԱԾ

Տիգրանակերտի Ամերիկայի Հայրենակցական եւ Վերաշինական Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը պաշտօնական նամակով դիմած էր Խ. Հայաստանի կառավարութեան, բաղձանք յայտնելով Նոր Տիգրանակերտ անունով աւան մը շինելու: Վերջերս ստացուած պատասխան նամակները կ'իմացնեն թէ Նոր Տիգրանակերտի տեղը որոշուած է Հայաստանի մայրաքաղաքին՝ Երեւանի մօտ, Նոր Մալաթիոյ եւ Նոր Սեբաստիոյ մէջտեղը, որ յարմարագոյն տեղը կը նկատուի իր շատ մը առաւելութիւններուն համար:

Տուներու շինութեան համար ստացուած է 16 սենեակնոց յարկաբաժին-տուներու յատակագիծը, որ խիստ նպատակայարմար է միանգամայն խնայողական, քան առանձին մէկ երկու ընտանիքի համար տուներ շինելը: Այժմ Երեւան քաղաքին մէջ եւ անմիջական մօտերը կը գտնուին 43 Տիգրանակերտցիներ, որոնք լսելով Նոր Տիգրանակերտի մը շինութեան ուրախալի լուրը, 13 չափահասներով կը կազմեն Հայրենակցականի մասնաճիւղ մը:

Հայրենակցականի Կեդր. Վարչութիւնը, ըստ Պատգմ. Ժողովի որոշման անմիջապէս 3000 տոլար ղրկած է, փութով գործի ձեռնարկելու համար:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Բարի ճանապարհ

Վիէն, 3 Սեպտ.— Չորս տարի առաջ, 1928ին, երկու պարսկահայ ուսանողներ եկան Ֆրանսա, բարձրագոյն ուսում ստանալու եւ վերադառնալու համար:

Դժբախտաբար, քանի մը ամիս վերջ, արդէն յուսախաբ եղած էին: Չտեսան ինչ որ իրենց թելադրուած էր, այլ միայն տեսան, Ֆրանսայի գործարաններու մուխն ու ծուխը, դայն խառնելով իրենց քրտինքին հետ: Շատ ժամանակ անոր ալ կարօտ մնացին, տեսան Եւրոպայի լպրծուն պողոտաները, եւ այսօր չորս տարի վերջ, պանդխտութեան ցուպը նետելով մէկ կողմ, կը դառնան դէպի տուն, Թաւրիզ:

Երկու ընկերները, Արամ Գառնէ եւ Բ. Ազաբէկեան, որ 4 տարի շարունակ, մեր շրջաններուն (Լիոն, Վիէն եւ Լուառ) մէջ կը գտնուէին, կուսակցական շատ մը աշխատանքներ տարած են, կենալով մեր շարքերուն առաջին գծին վրայ:

Տակաւին իրենց պատանի հասակէն, եղած են Թաւրիզի Հ. Յ. Դ. աշակերտական կազմակերպութեան մէջ, Թրծուած՝ մեծ ընկերներու շունչին տակ: Բան մը, որ մենք չտեսանք մեր պատանութեան օրերուն:

Այս քանի մը տեղեկութիւններէն յետոյ, իմ եւ Վիէնի բոլոր ընկերներուս կողմէ, կը մաղթեմ բարի ճանապարհ եւ յաջողութիւն:

Ընկերներ, երբ հասնիք Պէյրութ, այնտեղ մենք ունինք հայ մշակոյթի երկու ալեզարդ մշակներ, մի՛ մոռնաք անոնց մեր ողջոյննե՛րը հաղորդել: Երբ անցնիք Պէյրութ քաղաքէն, Շամէն, Հալպու քաղաքէն, քիչ անդին, երբ հանդիպիք Տէր Զօրին, կանգ առէք, վրէժի շէմքին... Լռութեամբ երկու ծունկ աղօթք, եւ շարունակեցէք: Պաղտատէն, Մուսուլէն մինչեւ Պարսկաստան, այս ամբողջ անապատի երկանքին, բազմահազար մեր պայքարի ընկերներուն ողջոյններ տարէք: Եւ երբ հասնիք Թաւրիզ, այնտեղ ունինք հի՛ն օրերէն ուխտաւոր մը: Մեր սրտագին ողջոյնը տարէք իրեն: Դարձեալ այնտեղ մենք ունինք ծերունի կրօնաւոր մը, կէս դարու կաղնի մը: Մի մոռնաք անոր աջը համբուրել մեր կողմէ: Վերջապէս, երբ ընկերներու հետ, ձեր գեղեցիկ դաշտերը պտոյտի ելլէք, կամ սեղաններու շուրջ բոլորուիք, մի մոռնաք պայքարի ճամբան:

Ն. Գալէ

ՄԱՄՈՒԼ

ԳՈՐԾ, ՈՉ ԹԷ ԽՕՍՔ

— :-: —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ ներգաղթի եւ բնակարաններու շինութեան մասին (31 օգոստ.):

— «Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ որ ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ բնակարանային տագնապը տակաւին կը տեւէ: Տագնապը քիչ մը աւելի խորութեամբ կը զգացուի Հայաստանի մէջ, հասկնալի պատճառներով:

Տրամադրելի բնակարաններ չկան նոր գաղթականներու համար: Կառավարութիւնը իր միջոցներով, տասը հազարին համար աղէկ գէշ բնակարան գտաւ ու տեղաւորեց գաղթականութիւնը: Աւելին կրնա՞յ ըլլալ թէ ոչ: Հարցը այս կերպով դրուած չէ: Գաղութահայութիւնը կատարե՞ց իր խոստումն ու պարտականութիւնը ներգաղթին հանդէպ: Ահա հարցը, որուն պատասխանը ժխտական է:

Ոչ Բարեգործականը, ոչ ալ հայրենակցական միութիւնները բնակարանային շինութեան ոչ մէկ կերպով չսատարեցին: Ներգաղթի պէս կարեւոր ձեռնարկի մը համար, Բարեգործականը գոհացաւ գաղթականներուն բերանը փշրանք նետելով, իսկ ուրիշ մարմիններ խանդավառութենէ անդին չանցան:

Հայաստանի «բարեկամ» թերթերը, Հայաստանի կառավարութեան ներգաղթի քաղաքականութիւնը ջատագովելով եւ կատարուած գործին կարեւորութիւնը չնշելով բաւականացան միայն: Երեւոյթները փրկելու համար, անոնք սեղմի հարուածներ տուին Բարեգործականին, բաւարար չափով ներգաղթին ուժ չտալուն համար, միւս կողմէ սակայն առաջ քշելով համաշխարհային տնտեսական տագնապին ունեցած յոռի ազդեցութիւնը Բարեգործականի դանձին վրայ: Թէ դիտողութիւն եւ թէ արդարացում:

Երեւանի մէջ, մեզմէ աւելի լաւ կը տեսնեն «բարեկամ»ներուն հակասութիւնները, որ դարձած են անշարժ դրամագլուխ գաղութներու մէջ կուսակցական նուաճումներ կատարելու համար:

Եթէ անկեղծ փափաք կայ ներգաղթը տեւական դարձնելու եւ գաղթականական տագնապին քիչ առ քիչ վերջ տալու, պէտք է ուրեմն ընդառաջ երթալ Հայաստանի կառավարութեան փափաքին: Դրամ տրամադրել բնակարան շինելու համար:

«Բարեկամ» թերթերը այլ եւս պէտք է դադրին քարոզ կարդալէ եւ ներգաղթին բարիքները թուելէ: Հայաստանի կառավարութիւնը ոչ գովասանքի, ոչ ալ պանծացումի պէտք ունի: Գործ, միայն գործ: Ահա կարեւորը: «Պայքար» փոխանակ հազար խմբագրական գրելու ներգաղթի մասին, աւելի մեծ ծառայութիւն մատուցած կ'ըլլայ, եթէ երկու մեղր երկարութեամբ տախտակ մը ղրկէ Հայաստան: Ահա, այսքան անարժէք դարձած են չոր համակրանքները ու կոկորդիլոսեան արցունքները»:

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ»

«Հայ մշակոյթի օրը» (9 հոկտեմբերին) կազմակերպիչ յանձնաժողովը իր վերջին նիստին հրաւիրած էր քանի մը հայ արուեստագէտներ, որոնց հետ միասին յանձնաժողովը քննութեան առաւ Հայ Մշ. Օրուան առթիւ հրատարակուելիք դրոշմաթղթերու համար ստացուած նկարները եւ էսքիզները: Մրցման համար նկարներ ստացուած էին ընդամէնը միայն վեցնկարիչներէ (չորսը Փարիզէն, երկուքը արտասահմանէն), բայց դժբախտաբար այն ալ ամէնքէն ո՛չ լիովին գծագրած:

Մտքերու փոխանակութենէ ու քուէարկութենէ յետոյ, որոշուեցաւ, որ այս տարուան համար ստացուած նկարները անհամապատասխան են:

Գալով հոկտեմբերի 9ին յայտագիրին, (բանախօսութիւն, երգչախումբ, ջութակ, երգ, դաշնակ եւ թաւջութակ), յանձնախումբը որոշեց, որ այդ օրը նոյնպէս ներկայացուի Փարիզի հայ դերասանական խումբին կողմէ Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար» կատակերգութեան հռչակաւոր «դատաստանական խորհուրդ» տեսարանը:

Տ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

"ՀԻԹԼԷՐՆ ԱԼ ԳԵՏԻՆՆ ԱՆՑՆԻ...,,

Հիթլէրն ալ իր արկածներն ունի: Ահա վերջինը: —

Հիթլէր կը մեկնի Շտուտկարտ, բանախօսութեան մը համար: Բայց սխալմամբ կը նստի ճեպընթաց մը որ զինքը Վիւրթէնպէրկի մայրաքաղաքը կը հասցնէ որոշեալ ժամանակէն երկու ժամ առաջ: Ժամը 8ին հասած էր, փոխանակ 10ին: Ընդունելութիւնը ձախողած էր: Ի՞նչ ընել երկու ժամ: «Նազի»ներու պետը կ'որոշէ պտտիլ քաղաքը, գլխաւոր յիշատակարանները տեսնելու համար: Առանց ճանչցուելու դուրս կ'ելլէ կայարանէն եւ ինքնաշարժ մը կը կանչէ.

— Բարեկամ, կ'ըսէ վարիչին, զիս պտտցուր քիչ մը եւ ցոյց տուր ինծի ձեր քաղաքին շահեկան վայրերը:

— Լա՛ւ, պարոն. կը պատասխանէ մարդուկը. բայց մինչեւ ժամը 10ին քառորդ մնացած կրնամ ձեր տրամադրութեան տակ մնալ, որովհետեւ մեծ Հիթլէրը ժամը 10ին կը հասնի: Կ'ուզեմ կայարան գտնուիլ եւ ներկայ ըլլալ ընդունելութեան:

— Շնորհակալութիւններս, կ'ըսէ, Հիթլէր, համաձայն եմ:

Եւ կառք կը մտնէ: Տասնին տասը մնացած վարիչը իր յաճախորդը կայարան կը բերէ:

— Պիտի ուզէի պատերազմական թանգարանն ալ տեսնել, սակայն, կ'ըսէ Հիթլէր: Հոգ չէ, ի՞նչ է պարտքս:

— 14 մարք 90:

— Ահաւասիկ կ'ըսէ Հիթլէր տասը մարքնոց երեք դրամատոմս երկարելով վարիչին. մնացածը ձեզի թող ըլլայ:

Մեր վարիչը աչքերուն չի հաւատար: 15 մարքէն աւելի նուէր: Ո՞վ կրնար ըլլալ այս Կրեսոսը:

Ու ոգեւորուած, ինքնաշարժը քշելով կ'ըսէ կառքէն իջնող յաճախորդին.

— Մտէ՛ք պարոն, ձեզ պատերազմական թանգարանն ալ տանիմ, գետինն անցնի Հիթլէրն ալ...:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (1)

ԳԱՐՄԷՆԻ ԵՒ ՄԱՐԶՊԵՏԻ ՄԱՀԸ

ԽՄԲ.— Պէյրութի «Ազդակ»էն կ'արտատպենք այս յայտնութիւնները, որոնց հեղինակն է ականատես մը:

Բաղդատաբար անծանօթ մնացած ըլլալով այս երկու նահատակներուն հերոսական վախճանը, ընթերցողները անշուշտ հետաքրքրութեամբ պիտի կարդան այս կենդանի նկարագրութիւնը, որ միեւնոյն ատեն էջ մըն է հայաջինջ սարսափներէն:

1915ի ամառն էր: Հետքս կորսնցնելու համար, անցած էի Մէյտան Էքպէզի եւ Իսլահիէի շրջանը, որուն ընդարձակ ու խիտ անտառներուն մէջ կ'աշխատէին հազարաւոր հայ գաղթականներ, ոմանք փայտ կոտրելու եւ ոմանք խճուղիներու շինութեան տաժանակիր գործով:

Մէյտան Էքպէզի կայարանին մօտ, ծանօթ Հայ մը, Աստուր անունով, փուռ մը բացած էր բանուորներուն հաց հայթայթելու համար: Հոն հասած օրս իրեն հանդիպեցայ, առաջին առթիւ ինծ յայտնեց, թէ Գարմէնը իր ընտանիքով եւ Մարզպետը փուռը կը գտնուէին: Որքան ուրախացայ իրենց ողջ լուրը առած ըլլալուս, նոյնքան նեղուեցայ իրմէ, որովհետեւ այդ գաղտնիքը ինծմէ ալ պահած պէտք էր ըլլար: Առանց ժամանակ կորսնցնելու շտապեցի փուռը, զիրենք անձամբ տեսնելու:

կայացուց Գարմէնը (Պետրոս աղա)՝ ցուց իբր իր բարեկամներէն մէկը, փոխադարձաբար զիրենք ալ ինծ ներկայացուց, Գարմէնը (Պետրոս աղա)՝ փուռին գրագիրը: Իսկ տաճկերէն լեզուով ներկայացուց ինծ Մարզպետը, Հիւսէյին էֆէնտի, Պիթլիսցի:

Ցուցումէս չհրցայ բան մը խօսիլ, այլ կը դիտէի զանոնք ակնածանքով մը: Գարմէնը՝ որ էնթարի հագած, կը կենար փուռին տախտակամածին դիմաց, եփուած հացերը կը շարէր մտածկոտ ու տրտում, լաւ դիտողի մը շատ հեշտ էր հասկնալ թէ այդ գործը խորթ էր իրեն, որուն հասակը ու դիրքը, պատկառանք կ'ազդէին: Մարզպետը ձեռքը երկար համրիչ մը, նստած էր տախտակամածին վրայ, իր ակնոցին տակէն, կասկածոտ նայուածքով կարծես զիս կը քննէր: Կը պատրաստուէի դուրս ելլել, մտածելով որ իմ ներկայութիւնս ուրիշներէ կասկածի կ'ենթարկէ զիրենք: Այդ միջոցին փուռին քովնտի տախտակէ սենեակէն, մանուկի մը ճիչը լսելի եղաւ, ապա կանչեց ձայն մը: Իսկոյն մտաբերեցի, թէ Գարմէնին ընտանիքին բնակած սենեակը պէտք է ըլլար: Դուրս ելլայ փուռէն շտապով: Ինքզինքս շատ յոգնած կը զգայի, մտացայ պահ մը իմ անել դրութիւնս որ տարիէ մը ի վեր կը հետապնդուիմ, ամէն հանդիպածս, նոյն իսկ քար մը, ինծի թշնամի կարծելով: Այլ եւս ամբողջ մտածումս փուռին բնակիչներն էին: Անտանելի ճնշում մը կը զգայի մտքիս ու սրտիս վրայ:

Անցայ կայարանին հանդիպակաց անտառը, ուր քիչ մը անդին կը հոսէր Գարասու գետակը, նստայ ծառի մը տակ, անհամբեր սպասելով թէ ինչպէ՞ս պիտի կարենամ երկար տեսակցութիւն մը ունենալ փռապան Աստուրին հետ, հասկնալու թէ իմ մեկնելէս վերջ ի՞նչ խօսած էր իմ մասին, արդեօք իրենց կասկածը փարատա՞ծ էր:

Կէսօրը մօտեցած ըլլալուն, ուղղուեցայ բանուորներուն վրաններուն, գտայ Աստուրը, որ հաց կը ծախէր: «Ո՞ւր ես եղբա՛յր, քեզ կը փնտռեմ, մեկնելէդ վերջ քու մասիդ խօսեցայ, շատ գոհ մնացին, որով՝ որոշեցինք որ արեւը մարը մտնելէն քիչ առաջ սպասես, որպէս զի յարմար տեղ մը երթանք տեսակցելու», ըսաւ ու մեկնեցաւ:

Սպասեցի անհամբեր, ժամ գալով անտառը, առանց որոշ տեղ մը հեռանալու, կորսուելու մտավախութիւնը ունենալով: Կը դիտէի սկիւռներուն թեթեւ ու ճարպիկ շարժումները, որոնք մէկ ճիւղէն միւսը կը ցատկոտէին զուարթօրէն: Կը նախանձէի այդ փոքրիկ կենդանիներուն, թէ ինչպէ՜ս ազատ ու անհոգ կ'ապրէին, իսկ մեր ամէն մէկ քայլափոխը վտանգի երկիւղով համակուած էր:

Ան եկաւ ճիշդ ժամանակին: Մտանք անտառին խորը. խոշոր ծառի մը տակ մեզի կը սպասէին: Բարեւեցի, այլ եւս Մարզպետին «ալէյքում սէլամ»ը «Աստուծոյ բարին»ի փոխուած էր, որովհետեւ մեր շուրջը խիտ ծառերէ ու մացառներէ զատ ոչինչ կար: Խօսակցելով հասանք Գարասու գետակը, ջուրին հանդարտ ընթացքէն կը յայտնուէր թէ գետին այդ մասը խոր էր եւ լողալու յարմար: Անոնք ասկէ առաջ քանի մը անգամ հոն լոգանք առած էին: Նստանք գետեզրը, խօսակցեցանք այնքան մտերմօրէն որ կարծես տարիներէ ի վեր իրարու հետ ապրած ըլլայինք:

Սկսան հանել իրենց զգեստները եւ անմիջապէս նետուեցան ջուրը, հակառակ իրենց պնդումին, ես մերժեցի, նկատել տալով թէ լողալու վարժ չեմ: Նստայ իրենց լաթերուն մօտ, դիտելու անոնց լողալու զանազան ձեւերը, որոնց անծանօթ էի: Գարմէնը քիչ մը յետոյ դուրս եկաւ ջուրէն եւ որովհետեւ ցամքուելու լաթ մը չկար, պահ մը մերկ կեցաւ մարմինը հովին տալով: Կարծես դեռ աչքիս առջեւ է իր ճերմակ ու համաչափ մարմինը ու բարձր հասակը: Մարզպետը դեռ անյագ կը լողար զանազան ձեւեր առնելով:

Մութը կոխեր էր երբ մենք փուռ հասանք, մտանք քովնտի տախտակէ սենեակը, ուր լամբարի մը աղօտ լոյսին տակ կը նշմարուէր թախծոտ դէմքով կին մը իր երկու փոքրիկներով: Տիկին Գարմէնն էր ան: Մէկը եթէ կը յիշեմ, վեց տարեկան Վահագն անունով գեղեցիկ ու խնձոր այտերով մանչ մըն էր, — զոր վերջը դժբախտութիւնը ունեցանք կորսնցնելու կարճատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ — իսկ միւսը փոքրիկ Արաբիկն էր մօրը գիրկը:

Քիչ ատենէն չափազանց մտերիմ շրջանակ մը կազմած էինք, ապրելու նեղութիւն մը չունէինք, միայն կը զգուշանայինք որ անակնկալներու չհանդիպինք:

Մարզպետը երբեմն կը բացակայէր ու ապա կը վերադառնար: Ես ալ կայարանին շրջանէն միշտ հեռու կը մնայի որ օր մը օձիքս ձեռք չտամ:

Անցան քանի մը ամիսներ խաղաղ:

Հ. Տ.

(Շար.)

րի առաջ սպաննել տուած ըլլալով իր հօրեղբայրը, իր վրէժը լուծած է այժմ: Սպաննեալը երկարատեն իշխան էր Շանկայէն Փէքին տարածուող մեծ հողամասին:

Գործերը վերսկսելու յոյս

ԼՈՆՏՈՆ, 5.— Բէօյթէրի գործակալութիւնը կը հաստատէ թէ գործերու ընդհանուր բարգաւաճման մը յոյսերը կ'ամրանան ոչ միայն Անգլիոյ մէջ երեւան եկած վերջին բարելաւման նշաններով, այլ նաեւ Եւրոպայէ ու Ամերիկայէ իր ստացած տեղեկութիւններուն համաձայն: Օթաւայէն կը հաղորդեն թէ Քանատայի առեւտրական ու ճարտարարուեստական շրջանակներու լաւատեսութիւնը սակարանին մէջ հաստատ բարձրացումներ առաջ բերաւ: Միացեալ Նահանգաց կառավարութեան յուսահատ ճիգերը վարկերը դիւրացնելու մասին, անմիջական լաւ արդիւնքներ տըւին: Թերթերը յուսալից տողեր կը նուիրեն այս ձգտումին:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2 Փլաս տ'Իթալի Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Օրակարգի շարունակութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ընկ. Սարգիս Ղուկասեանի բնակարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրերով: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք այն անոնց, որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով եւ նամակով իրենց յարգանքի վերջին բաժինը մատուցին մեր վաղամեռիկ կնոջ, մօր, հարսին, աղջկան եւ քրոջ

ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ՏԷՐ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

24 տարեկան (Խարբերդ, Իչմեցի)

մահուան առթիւ, որուն տխուր յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 1932 Յունիս 11ին, եւ մարմինը յանձնուեցաւ սառ հողին, Կարտանի գերեզմանոցը (Ֆրանսա):

Սգակիր ամուսինը՝ Յարութիւն Տէր Գէորգեան, զաւակները՝ Մարգարիտ եւ Յակոբիկ Տէր Գէորգեան, տագրը՝ Սուրէն Տէր Գէորգեան, մայրը՝ Աննա Փալանճեան, քոյրը՝ Լուսիա, Տէր եւ Տիկին Դաւթեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Եկեն Պօղոսեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Հրանդ Կիւլէսէրեան (Ամերիկա), Պ. Վահան Կիւլէսէրեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Նարդուհի Կիւլէսէրեան եւ զաւակները:

Կարտան — Պիվէռ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԵՆ

Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ ՎԵՑ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

Ռ. Զարդարեան, Հրանդ, Գեղամ Տէր Կարապետեան, Գեղամ Բարսեղեան, Ա. Արփիարեան, Զօհրապ:

Պատրաստուելու վրայ են առաջին շարքին մնացեալ վեց հատորները:

Տիգրան Չէօկիւրեան, Եր. Սրմաքէշխանլեան, Եր. Օտեան, Ար. Յարութիւնեան: Տ. Սեւակ, Տ. Չրաքեան:

Քաջալերեցէք այս գեղեցիկ ձեռնարկը: Ամէն մէկ հատոր կ'արժէ 20 ֆրանք: Դիմել՝ M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18)

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ, Կեանքը, Թ. Ազատեան 15 ֆրանք, ԾԱՆՕԹ ԴԷՄՔԵՐ ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ, Գ. Զօհրապ 20, ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐ (Տ. Չէօկիւրեան եւ Ռ. Սեւակ), Ա. Սեւան 15, ԱՐԵՒՈՍ ՃԱՄԲԱՆ, Մաննիկ Պէրպէրեան 10, ԵՏՔԸ, Էրիխ Մարիա Ռեմարք 20, ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐԸ, Քրիստ. Միքայէլեան 10, ԽԵՆԹԸ եւ ՋԱԼԱԼԷՏԴԻՆ Րաֆֆի 25, ՎԱԼԱՆԹԻՆ, Ժորժ Սան 20, ԹԷՐՖԱՆՕ, (Բիւզանդիոնի կայսրուհին) 25, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ, Մալխաս 50, ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾՆԵՐԸ, Ռէն 20, ԵՐԵՔ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ, Ղ. Մելոյեան 10, ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ, Ե. Օտեան 2 հատոր 30 ֆր., ԺԻՒՏԷՔՍ ԵՒ ԺԱՔԼԻՆ, Ա. Պէրնէտ 2 հատոր 65 ֆր., ՍԻՄՕՆ ՓԷՀԼԻՎԱՆ 25, ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ, Քասիմ 2 հատոր 25, ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ, Յ. Ալոճեան (Ռոզմերի) 12.50, ՏԱՒԻԴ ԵՒՈԼԵԱՆ, Գ. Կաւվարենց 20, ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ, Ցատանիկ 5, QUATRE CONFÉRENCES SUR L'ARMÉNIE, Fr. Macler 35, LES RIRES D'UNE CHARMEUSE DE SERPENTS, Armen Ohanian 15.

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 rue Monsieur-le-Prince, Tél. Danton 88-65, ուր կը գտնէք նաեւ ֆրանսերէն եւ հայերէն ամէն տեսակ գրքեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հ Ա Տ Ո Ր Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Կարելի է նախօրօք բաժանորդագրուիլ: Դիմել Դրօշակի հասցէով:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիէն, Ուզ.— 70: Կ. Ս.ի հաշւոյն: Շամպէրի, Նաւ.— 50: Կարտան, Տէր Գ.— 115:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ խմբագրութեան հաղորդել Պ. Պ. Պէյլէրեանի հասցէն:

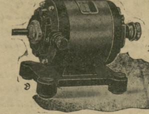
ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Յարութիւն Գույումճեան (Գոնիայի Սէիտ Շէհիր քաղաքէն): Հօր անուն Մեսրոպ, մօր անուն՝ Մարիամ, 1915ին աքսորուած է Տէր Զօր: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր, Նահապետ Գույումճեանի, Գրատուն «Յառաջ», 13 rue des Dominicaines, Մարսէյլ:

— Կը փնտռեմ ամուսինս Պոլսեցի Յակոբ Տօնիկեան՝ այլ անուամբ Խաչիկ Ժամկոչեան, որ վեց տարիներէ ի վեր անյայտացած է: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել յիշեալին կնոջը՝ Տիկ. Մարիամ Տօնիկեանի, 2 Route de Choisy, Փարիզ (13):

— Կը Փնտռուի Յարութիւն Գալուստեան (ծնած Օվաճըք), հօր անուն՝ Մկրտիչ Գալուստեան (ծնած Պարտիզակ), մօր անուն Աղաւնի: Տնղահանութեան միջոցին հինգ տարեկան հասակին աքսորուած է Տէր Զօր: Զինադադարին տեսնուած է Պոլիս եւ յետոյ Յունաստան: Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Մկրտիչ Գալուստեանի, 2 rue Carnot, Chaville, (S. et O.) France.

Կարի յատուկ մօթէօրներ

$^1/_{15}$ ձիու ուժ մօթէօր եւ բէօսթաթ 300 ֆրանք

$^1/_8$ » » » » 350 ֆրանք

Աժան եւ հաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեան վկայական, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը:

HOVHANESSIAN ingénieur

15 rue de Vienne, Paris (8)

Կ'ընդունինք Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3-5:

ՎԱՐՁՈՒ Է մեծ սենեակ եւ խոհանոց մը, Ջուր, կազ: Վարձք՝ 2300 ֆր., դիմել Պ. Ինճէյակօրեանի, ժամը 1—2 եւ 6—7, 32 rue d'Hauteville, Paris (10):

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնը սիւր Մէր 6 սեպտ. 932

Այսօր Պուլօնի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մէրլան: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մէրլան:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ մեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian) 7, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Եթէ այդ տեսակ մի վտանգ կայ, ձեզնից է կախուած հսկողութիւնը զօրեղացնելը:

— Ես անում եմ, ինչ կարող եմ, Ձերդ Սրբազնութիւն, բայց ես կախումն ունիմ բանտային պաշտօնէութիւնից, իսկ այդ մարդը ուղղակի կախարդել է բոլորին: Արդէն չորս անգամ փոխել եմ պահապաններին երեք շաբթուայ ընթացքում, եւ ձանձրացել եմ արդէն նրա պատճառով զինուորները պատժելուց. եւ այդ բոլորը ոչինչ չի օգնում: Չեմ կարողանում առաջն առնել որ նամակներ չտանեն ու չբերեն: Այդ ապուշները սիրահարւում են նրա վրայ, ինչպէս կնոջ վրայ:

— Տարօրինակ է: Պէտք է որ մի մասնաւոր բան լինի այդ մարդու մէջ:

— Սատանան ինքը: Ներեցէք, Ձերդ Սրբազնութիւն, բայց այդ մարդը սուրբերին անգամ կը հանէ համբերութիւնից: Դժուար է հաւատալը, բայց ճշմարիտ է, որ ես ինքս եմ ստիպուած հարցաքննութիւնը վարելու, որովհետեւ սովորաբար այդ մասը վարող պաշտօնեան չի կարողանում գլուխ հանել:

— Ինչո՞ւ համար:

— Բացատրելը դժուար է, Ձերդ Սրբազնութիւն, բայց խկոյն կը հասկանայիք, եթէ գոնէ մի անգամ ներկայ լինէիք հարցաքննութեանը: Կարելի է կարծել, որ հարցաքննող պաշտօնեան յանցաւորն է, ոչ թէ դատաւորը:

— Բայց ի՞նչ կարող է անել նա այդպէս սարսափելի: Կարող է հարցերին չպատասխանել, բայց լռելը նրա միակ զէնքն է:

— Լեզու ունի ածելու նման: Մենք ամէնքս մեղանչական մարդիկ ենք. մեզնից ամէն մէկը մի որ եւ է սխալ գործած կը լինի իր ժամանակին եւ բնաւ ախորժելի չէ որ այդ մասին տանիքներից բղաւեն: Այդպէս է մարդկային բնութիւնը, ո՞վ է ուզում լսել, որ իր երեսին նետեն, ինչ որ նա կատարել է քսան տարի առաջ:

— Միթէ Րիվարէզը մի բա՞ն է լսել նրան հարցաքննող պաշտօնեայի անձնական գաղտնիքներից:

— Գիտէ՞ք ինչպէս է. խեղճը խրւել է պարտքերի մէջ դեռ հեծասպայ եղած ժամանակ, եւ իւրացրել է մի փոքրիկ գումար գունդի ֆօնդից:

— Այսինքն գողացել է իրեն յանձնուած հանրային փողը:

— Ի հարկէ, շատ է վատ, Ձերդ Սրբազնութիւն, բայց իր բարեկամները իսկոյն բերում գումարը ու գործը փակւում է: Լաւ ընտանիքից է նա ու այդ օրուանից իրեն պահել է անարատ: Հասկանալ չեմ կարողանում, թէ ինչպէս Րիվարէզը իմացել է այդ մոռացուած սկանդալը, այն էլ սորրադրեալներին ներկայութեան եւ այնպիսի մի անմեղ դէմքով, կարծես աղօթք էր ասում: Ի հարկէ, արդէն բոլորին յայտնի է դարձել պատմութիւնը: Եթէ Ձերդ Սրբազնութիւնը գոնէ մի հարցաքննութեան ներկայ լինէր, վստահ եմ, որ իսկոյն ասածիս կը համոզուէիք: Եւ կարիք չկայ, որ նա գիտենայ ձեր ներկայ լինելը: Դուք կարող էք ականջ դնել...

Մոնտանէլլի շուռ եկաւ ու նայեց նահանգապետին մի այնպիսի արտայայտութեամբ, որ նրա դէմքին շատ հազիւ էր պատահում:

— Ես հաւատի պաշտօնեայ եմ. — ասաց նա. — եւ ոչ թէ ոստիկանական լրտես: Ծածուկ ականջ դնելը իմ պարտաւորութիւնների մէջ չի մտնում:

— Ես չէի կամենում ձեզ վիրաւորել:

— Կարծում եմ որ այս խօսակցութեան շարունակութիւնից ոչինչ դուրս չի գար: Եթէ բանտարկեալին այստեղ ուղարկէիք, կը խօսէի իր հետ:

— Խորին յարգանքով յանդգնում եմ խորհուրդ տալու Ձերդ Սրբազնութեան, մի կանչէք նրան ձեզ մօտ: Շատ աւելի ապահով կը լինէր ու լաւ, եթէ մի անգամ պանց առնէինք օրէնքի տառը ու ազատուէինք այդ մարդուց, քանի որ մեր գլխին մի նոր փորձանք չէ բերել: Ես հազիւ եմ համարձակւում այս կէտը պնդելու Ձերդ Սրբազնութեան առածներիցը յետոյ. բայց եւ այնպէս ես պատասխանատու եմ քաղաքի անդորրութեան համար պապի սրբազան փոխանորդի առաջ:

— Իսկ ես, — ընդհատեց Մոնտանէլլի, — պատասխանատու եմ Աստուծու առաջ ու Նորին Սրբազնութեան, որ իմ շրջանում ապօրինի գործեր չկատարուեն: Ես չեմ կարող թոյլատրել խաղաղ ժամանակ ծածուկ զինուորական դատարան: Ես ընդունում եմ ձերբակալածին այստեղ, առանձին, վաղը առաւօտ ժամը տասին:

— Ինչպէս որ Ձերդ Սրբազնութեան հաճոյ է. — պատասխանեց նահանգապետը խոժոռ յարգանքով եւ դուրս եկաւ ինքն իրեն քրթմնջալով. «Իրենց յամառութեամբ երկուսն էլ իրար արժեն»:

Ոչ ոքի ոչինչ չասաց այդ տեսակցութեան մասին, մինչեւ որ հասաւ շղթաները հանելու ու ապարանք ուղարկելու ժամանակը: Այն էլ էր հերիք, թէ ինչպէս պինդ բռնել էր օրէնքի պոչից «Բաղասամի իշու այդ գերապատիւ որդին», ինչպէս ասում էր նա իր վիրաւորուած քեռորդուն.— ի՞նչ հարկ կար ի զուր դիւրութիւն տալու Րիվարէզին ու նրա բարեկամներին, որոնք ընդունակ էին մի փախուստ սարքելու ապարանքի ճամբին:

Երբ խիստ հսկողութեան տակ բերին Բոռին այն սենեակը, ուր նստած էր Մոնտանէլլին թղթերի մօտ թաղուած սեղանի առաջ, յանկարծ յիշեց նա այն տաք ամառուայ երեկոն, երբ նստած ձեռագիր էր թղթատում Մոնտանէլլիի աշխատանոցում, ու մութ նման նրա արդի սենեակին: Փեղկերը փակ էին, ճիշդ ինչպէս այժմ, տաքից պաշտպանելու համար, ու փողոցից լսւում էր պտղավաճառի ձայնը. «Fragola, fragola!»:

Բարկացած ետ նետեց մազերը ճակատից ու մի ժպիտ հանեց դէմքին:

Մոնտանէլլին նայեց նրան, աչքերը բարձրացնելով թղթից:

— Սպասեցէք նախասենեակում. — ասաց նա զինուորներին:

— Թոյլ տւէք յայտնելու Ձերդ Սրբազնութեան, — ասաց յիսնապետը ցած ձայնով եւ սաստիկ յուզուած, — որ գնդապետը վտանգաւոր է համարում բանտարկեալին եւ կարծում է, որ աւելի լաւ կը լինէր...

Մոնտանէլլիի աչքերը յանկարծ կայծ տւին:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆԵՐԿԵՒՆԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

8 Septembre 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1977 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ»

Նորութիւն մըն ալ այս:

Ազդանշանը տրուեցաւ Լիոնէն: Եւ այսօր, Թղթակից մը կը նկարագրէ անոր առաջին հանդէսը, որ անցած է շատ յաջող:

«Օր»եր շատ ունինք, — «Դաշնակցութեան Օր»էն մինչեւ «Մշակոյթի Օր»ը:

Բայց այս մէկը խնկալէս որ ինքնատիպ է եւ սրտայոյզ:

Այն պատճառով որ, հեռաւոր Պարսկաստանէն անգամ արձագանգ կու տան: Մինչդեռ, մեր թերթերը, առ հասարակ, հարեւանցի կը հետեւին գաղութէ գաղութ եղած շարժումներուն:

«Ալիք», Թէհրանի մեր պաշտօնակիցը, խմբագրական մը յատկացնելով Լիոնի կոչին, կը գրէ.

— «Հայ կնոջ, հայ մօր ձայնը վերջապէս հնչեց, եւ հնչեց Լիոնից:

Արդեօ՞ք Լիոնի հայ կանանց այդ յուզիչ ձայնը գտնելու է Հայկական Սփիւռքի բոլոր հայ կանանց սրտերում կենդանի արձագանգ. արդեօ՞ք կազմակերպուելու է ամենուրեք «Հայ Մայրերու Օր»ը. արդեօ՞ք նա արագօրէն ծաւալուելու է եւ ծաւալուելով ընդգրկելու է մեր ամբողջ գաղթաշխարհը, թէ՞... Ո՛չ, չենք ուզում այս խորհրդաւոր ժամին, չենք կամենում խանդավառութեամբ սկսուած այս մեծ գործի սկզբին մտահոգիչ ու յոռի մտքերով ու խորհրդածութիւններով դոյզն ինչ չափով թուլացնել Լիոնի հայ մայրերի հոգեկան թափը:

Լաւատեսութիւնն ու ոգեւորութիւնը, հաւատն ու յոյսը այն հոգեբանական հզօր խթաններ են, առանց որոնց և ո՛չ մի ձեռնարկ, ո՛չ մի գործ չի կարող յաջողութեամբ պսակուել. հետեւաբար, մենք եւս ուզում ենք հաւատալ, որ հայ կինը, որ շատ քաղաքակիրթ ազգերից առաջ ճանաչուած է որպէս հայ տղամարդուն համահաւասար քաղաքացի, իրօք որ հանդէս կը գայ ներկայ դժնդակ օրերին եւ կը դրսեւորի իր դեռ կոյս վիճակում մնացած ուժերն ու կարողութիւնները:

«Հայ Մայրերու Օր»ը պիտի ծաղկի, հասակ առնի ու իր արմատները ձգելով ողջ գաղթաշխարհում, ընդհանրանայ ու դառնայ համազգային մի կուռ կազմակերպութիւն»: (25 օգոստ.):

×

Տրտնջացողներ պիտի ըլլան անշուշտ, — այս ո՞րքան «Օր»եր եւ կազմակերպութիւններ:

Շատ չէ, շատ չէ, ընկերներ եւ քաղաքացիներ:

Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պայքարը կը պահանջէ բազմազան ցանցեր: Միայն թէ ըլլան խիտ, ծաւալուն եւ հզօր: Եւ պակասներ լեցնեն, իրար լրացնեն, փոխանակ ջլատելու, խաչաձեւելու կամ խափանելու:

Իսկապէս որ պակաս էր այս մէկը — «Մայրերու Օր»:

Պակաս՝ այն իմաստով որ հայ մայրը, այնքան տոկուն եւ գործունեայ, դատապարտուած է տան մէջ սահմանափակելու իր հրաշագործ ճիգը: Մինչդեռ, ուրի՛շ բան կը պահանջէ այսօրուան իրականութիւնը:

Եթէ ուրիշ որ եւ է փաստ անզօր ըլլար, կը բաւէր յիշել Արհաւիրքի օրերը, գնահատելու համար հայ մայրը՝ իբրեւ բացառիկ ուժ:

Ի՞նչպէս պիտի ողջունէինք մենք հազարաւոր երիտասարդները որ այսօր կը խլրտին մեր շուրջը, եթէ չունենայինք հայ մայրը: Մինչեւ անգամ կորաքամակ մամիկը:

Թերեւս պատկերը այնքան խօսուն չէ այս պողոտաներուն վրայ:

Իրարմէ հեռու նետուած, անծայրածիր տարածութեան մը վրայ ցրուած, թերեւս չկարենանք ամփոփ գաղափար կազմել կատարուած հրաշքի մասին:

Բայց, պտոյտ մը փորձեցէք սա լքուած գաղթակայաններուն մէջ. ակնարկ մը՝ քուրջի եւ թուղթի կտորներով շինուած պատերէն ներս, — ու պիտի համոզուիք:

Վառվռուն, հասակաւոր երիտասարդներ եւ մանկամարդուհիներ պիտի համոզեն ձեզ:

Ձեր օրհնութիւնն ու արեւը բոլորիս վրայ, մայրեր եւ քոյրեր, որ այդ գարուն տարիքները հասցուցիք արեան բաղնիքներուն եւ թշուառութեան մէջ: Ձեր շունչով, ձեր բազուկով, ձեր ճակտի քրտինքով: Ընդհանրապէս անեղին ծայրով կամ լուացքով: Տքնելով, տքնելո՛վ անընդհատ ու անվհատ:

Իսկ հիմա որ անոնք նեցուկի պէտք չունին այլ եւս, եւ դուք ազատ էք արեան մղձաւանջէն, — լրացա՞ծ է ձեր դերը:

Այլ եւս չունի՞ք «անելիք»:

Ո՛չ եւ ո՛չ: Կռիւը կը շարունակուի խաղաղութեան մէջ: Պատերազմ խաղաղութեան մէջ: Ինքնապաշտպանութիւն՝ նոր վըտանգներու դէմ:

Մենք դարձեալ պէտք ունինք ձեզի: Ձեր գուրգուրանքին ու ճիգին:

Ձեր խանդակաթ նայուածքին կը սպասեն, դարձեալ, ուրիշ հազարներ ու հազարներ, սերունդը շարունակելու համար: Հայկական արեւը վառ, տեւական պահելու համար:

Ինչ որ ամփոփուած է Կարմիր Խաչերու կամ «Տիկնանց»ներու մէջ, անբաւական է հեղեղին առջեւ:

Դուք չվախցաք արիւնէն, — կարմիր հեղեղէն:

Ահաւասիկ ճերմակը — այլասերման հեղեղը:

Ունի՞նք աւելի համատարած, պատկառելի եւ անդիմադրելի ուժ մը քան ձեր միարանութիւնը, զօրացնելու համար մեր թիկունքը: Այս ճակատին վրայ եւս, ինչպէս այլուր:

Մէկ ոսկին մէկ Հայ կը փրկէր, երէկ, Սարսափի շրջանին:

Քանինե՛ր կրնայ փրկել մէկ հայ մօր գուրգուրանքը, եթէ միայն մայրերն ալ ունենային իրենց կազմակերպութիւնը:

Անշուշտ, «Հայ Մայրերու Օր»ը սկիզբն է տասը Ամէն տեղի համար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՕՍՔԸ ՁԵՐՆ Է, ՏԷ՛Ր ԱՐՔԱՅ

Թերթերը գրեցին թէ Անգլիոյ աշխատաւորական երեսփոխաններէն մէկը թագաւորին դիմած է, անոր միջնորդութիւնը խնդրելով, Լանքաշիրի գործադուլին առթիւ:

Ինչպէս կը տեսնէք, շատ քիչ բան փոխուած է աշխարհի մէջ: Մանաւանդ Անգլիոյ մէջ:

Քանի որ պետը, Մաքտոնըլտ քարոզ անգամ կը խօսի եկեղեցիներու բեմէն, իր հետեւորդները ինչո՞ւ չդիմեն թագաւորին:

Չէ՞ որ անոր ձեռքն անգամ համբուրեցին, հանդիսաւոր ընդունելութեան առթիւ, քաղքենի արդուզարդով: Պալատական ընդունելութեան յատուկ շրջազգեստներ շինել տալով իրենց կիներուն համար:

Եւ չէ՞ որ նոյն իսկ ազնուական, լորտ կամ կոմս հռչակուեցան թագաւորին կողմէ (Սիտնի Ուէպ, Սնօտըն եւայլն):

Միլիոննե՛ր ունենալ կռնակը—աշխատաւորներու փիթխարի զանգուած մը — եւ նորէն կարօտ մնալ թագաւորին, իսկապէս որ անգլիական բըշուառութիւն է:

Եւ անշուշտ այդ է պատճառը որ, բրիտանական արեւը մարը չի մտներ կղզիներուն վրայ, բայց միլիոնաւոր արեւներ կը մարէ իր դրամապետական ամեհի լուծին տակ:

Արեւները՝ միլիոնաւոր աշխատաւորներու:

Տէ՛ր, անսասան պահէ թագաւորը:

ՎԱՐԱԶ

ԸՆԿԵՐ ԴՐՕՆ
ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

Պուքրէշի «Արազ»էն կ'իմանանք, որ ընկ. Դրօ Կանաեան ենթարկուած է վիրաբուժական վտանգաւոր գործողութեան մը, որ սակայն, բարեբախտաբար, յաջողութեամբ անցած է:

Քանի մը շաբաթի չափ՝ հանգստանալու եւ ապաքինելու համար, ընկեր Դրօ պիտի մնայ Պուքրէշի Տիաքօնէսէլոր դարմանատունը:

Արագ ապաքինում:

■■■

13 *ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ* արժողութեամբ նամակադրոշմներու հաւաքածոյ մը ծախու հանուած է Լոնտոնի մէջ:

Այս հաւաքածոն, որ ամէնէն թանկագինն է ամբողջ աշխարհի մէջ, կը բաղկանայ 60 հատորներէ, եւ 150,000 ստերլին գնահատուած է: Մօրիս կղզիներու երկու նամակադրոշմներ կը գնահատուին մօտ 10,000 ոսկի: Տէրը, Պ. Ֆիլիփ Մանըս, որ մեռաւ անցեալ հոկտեմբերին, 80 տարեկան հասակին մէջ, նամակադրոշմ հաւաքել սկսած էր տասը տարեկանէն:

«ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻՆ» իր սեփական տունը պիտի ունենայ շուտով: Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը որոշած է տուն մը շինել եւ քաղաքին փողոցներէն մէկը անոր անունով կոչել:

ՏՐՈՑԿԻԻ համար թերթերը կը գրեն թէ արտօնութիւն ստացած է Չեխոսլովաքիա երթալու եւ Քարլսպատի ջերմուկներուն մէջ դարմանուելու:

ԱՆԳԼ. ԵՐԵՔ ՕԴԱՆԱՒԵՐ առջի օր սաւառնեցան գերմանական Սիլթ եւ վէսթէրլանտ կղզիներու ամրութեանց վրայ: Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Գերմանիոյ մէջ եւ թերթերը կը պահանջեն որ բացատրութիւն պահանջուի Լոնտոնէն: Մանաւանդ որ, թռիչքի պահուն նաւային եւ օդանաւային ռազմափորձեր կը կատարուէին:

ՓԱՐԻԶ — ՎԷՆԹԻՄԻԼԷ ճեպընթացը գիծէն դուրս ելաւ երեքշաբթի առտու, Մարսէյլի մօտերը, Սէնթ - Անդրի եւ Սէնթ - Անտռէ կայարաններուն միջեւ: Երկաթեայ գիծ մը, որ պիտի փոխուէր, տեղէն հանուած էր եւ երբ վայրաշարժը անցաւ, փոխանակ նամբան շարունակելու, գլորեցաւ հողին վրայ: Ետեւէն երեք հատ Գ. կարգի վակոններ որոնց մէջ բազմաթիւ ճամբորդներ կային, շրջեցան անմիջապէս: Փլատակներուն մէջէն հանուեցան 10—12 վիրաւորներ, որոնց հինգը ծանր վիճակի մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ ՏՊՈՒԵՑԱՒ

Աւելի քան երբեք՝ իրաւունք հաւասար չափով սպառազինուելու

Գերմանական կառավարութիւնը երեքշաբթի օր հրատարակութեան տուաւ ծանօթ յուշագիրը, ամբողջութեամբ:

Օրը օրին հաղորդած ըլլալով յուշագրին բովանդակութիւնը, աւելորդ կը համարենք անոր ամբողջական թարգմանութիւնը:

Ամփոփենք, միայն, կարգ մը հիմնական կէտեր.—

Գերմանիա դիտել կու տայ թէ՝ զինաթափութեան խորհրդաժողովին սկիզբէն ի վեր, իրաւունքներու հաւասարութիւն պահանջած է եւ ահաւասիկ անգամ մըն ալ կ'ամփոփէ իր տեսակէտը: Գերմանիան միշտ պահանջած է որ միւս պետութիւնները զինաթափ ըլլան մինչեւ այն աստիճանը որ պարտադրուած է Գերմանիոյ, Վերսայլի դաշնագրով: Մինչդեռ, յուլիս 23ի պայմանագիրը չի նախատեսեր այդպիսի բան: Ուրեմն, կարելի չէ պահանջել որ Գերմանիան համաձայնի զինաթափութեան խորհրդաժողովի արդիւնքին, որ հազիւ թէ կը փոխէ միւս պետութեանց սպառազինութեան աստիճանը, իսկ Գերմանիան կը պահէ Վերսայլի դաշնագրին վճռին տակ: Գերմանիան ալ միեւնոյն իրաւունքն ունի ազգային ապահովութեան համար ինչպէս միւս պետութիւնները: Իրաւաբանական տեսակէտով, Գերմանիա չի կրնար հանդուրժել որ երկրորդական պետութեան մը աստիճանին վրայ մնայ: Հետեւաբար, պէտք է փոխել Վերսայլի դաշնագրին Ե. յօդուածը եւ մասնաւոր տրամադրութիւններ չհաստատել Գերմանիոյ համար: Որակական զինաթափութեան մարզին մէջ, գերմանական կառավարութիւնը պատրաստ է ընդունելու այն արգելքը որ դրուած է կարգ մը զէնքերու գործածութեան դէմ եւ որ կիրարկելի է նաեւ միւս պետութեանց համար: Եւ ընդհակառակն, այն զէնքերը որ թոյլատրուած են ընդհանրապէս, պէտք է սկզբունքով թոյլատրուին նաեւ Գերմանիոյ համար:

Ինչ կը վերաբերի զինուորական ծառայութեան ձեւին, գերմանական կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ միւս պետութեանց վայելած բոլոր իրաւունքները, համաձայն երկրին պէտքերուն եւ տնտեսական ու ընկերային պայմաններուն: Ուրեմն, իր իրաւունքն է փոխել զինուորութեան տեւողութիւնը եւ հաստատել քաղաքապահ զօրք, կարգ - կանոնը ապահովելու եւ սահմաններն ու ծովեզերքները պաշտպանելու համար:

Գերմանական կառավարութիւնը կը յուսայ թէ Ֆրանսան պիտի համոզուի որ իր մտադրութիւնները ուղղամիտ են եւ չափաւոր, եւ ճամբայ պիտի բացուի արագ համաձայնութեան մը համար: «Արդարեւ, կացութիւնը այնպէս է որ Գերմանիոյ իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը չի կրնար առկախ մնալ աւելի երկար ատեն: Անոր լուծման անհրաժեշտութիւնը կը բխի Ժընեւի բանակցութեանց արդի վիճակէն եւ միջազգային կացութենէն: Գերմանիոյ պարտադրուած զինուորական կարգ ու սարքը նուաստացում մըն է գերման ժողովուրդին համար եւ կը խափանէ խաղաղ հաւասարակշռութեան մը հաստատումը Եւրոպայի մէջ, իսկ անոր ջնջումը զգալապէս պիտի նպաստէ լարուած վիճակը փարատելու եւ քաղաքական կացութիւնը մեղմացնելու»:

Ծանուցագրէն յետոյ՝ ճառեր

Զօր. Շլայխէր, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը, նոր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— Մասնաւորապէս վտանգի տակ է արեւելեան Փրուսիան: Ահա թէ ինչո՛ւ անվիճելի կերպով անհրաժեշտ են երկու բաներ, — նախ պէտք է որ արեւել. Փրուսիան ունենայ արդիական սպառազինութիւն մը որ աւելի սուղի չպիտի նստի քան ուրիշներուն. եւ երկրորդ՝ պէտք է որ արեւելեան Փրուսիոյ իւրաքանչիւր բնակիչ գիտնայ թէ ի հարկին ի՛նչպէս եւ ո՛ւր պիտի պաշտպանէ իր հայրենիքը: Պէտք է Գերմանիոյ եւ մասնաւորապէս արեւելեան Փրուսիոյ տալ, իր երկրին պաշտպանութեան համար, այն միեւնոյն իրաւունքները զորս կը վայելէ, օրինակ, Զուիցերիան:

Ինչպէս միւս բոլոր երկիրները, Գերմանիան ալ իրաւունք ունի ինքզինքը պաշտպանելու, երբ յարձակման ենթարկուի: Գերմանական ամէն կառավարութիւն իրաւունք եւ պարտականութիւն ունի միջամտելու, այս հարցին լուծման համար:

Զօրավարը եզրակացուց թէ կառավարութիւնը պիտի կատարէ ինչ որ անհրաժեշտ է, ազգային պաշտպանութեան համար: Գերմանիան այլ եւս չպիտի հանդուրժէ որ երկրորդական պետութեան մը վիճակին մէջ ձգեն զինքը:

Դիտողներ դիտել կու տան թէ՝ Զուիցերիան իբրեւ օրինակ յիշելով, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը կ'ուզէ քաղաքապահ զօրք (միլիս) հաստատել, եւ այսպէս օրինականացնել գոյութիւն ունեցող բոլոր զինուորական կազմակերպութիւնները:

⁂ Գերմանիոյ արտաքին նախարարն ալ ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ, յուշագրին հրատարակութեան առթիւ:

— Ինչ որ ալ ըլլայ, գերմանական կառավարութիւնը կը կարծէր թէ ուղղակի խօսակցութիւն մը Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ՝ աւելի պիտի նպաստէր համաձայնութեան յանգելու: Բայց, եթէ Ֆրանսան տրամադիր չէ ուղղակի բանակցութեան եւ կ'ուզէ Ժընեւի ժողովին քննութեան ենթարկել հարցը, այդ պարագային Գերմանիան պիտի հարկադրուի նոր միջոցներ ձեռք առնել: Բայց, հիմակուընէ կրնանք յայտարարել թէ՝ Գերմանիոյ համար կարելի չպիտի ըլլայ մասնակցիլ զինաթափութեան խորհրդաժողովին, եթէ իր զինուորական հաւասարութեան խնդիրը գոհացուցիչ լուծում չստանայ կանխաւ: Ահա տասը տարի է որ կը սպասենք մեր պահանջներուն իրականացման: Կարելի չէ սպասել որ Գերմանիան աւելի երկար հանդուրժէ խտրութեան մը որ չի համապատասխաներ գերման ժողովուրդին պատիւին եւ ապահովութեան:

Չինաստան կը սպառնայ Ճափոնի

Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբին մեկնումէն անմիջապէս յետոյ, չինական 70 արհեստակցութեանց ներկայացուցիչները յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, որով կը հրաւիրեն բոլոր չինացի վաճառականները՝ տնտեսական պաշարման ենթարկել Ճափոնը եւ աւելի սաստկացնել պոյքոթը:

Այս շարժումը այնքան ծաւալած եւ սաստկացած է որ, Նանքինի իշխանութիւնը չի կրնար ո՛ր եւ է միջոց ձեռք առնել:

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

— :-: —

Խարբերդէն կը գրեն թուրք թերթերու.—

Կարգ մը շրջանակներու մէջ սահմանափակ թիւով մարդիկ զինուելով, ժողովուրդին վրայ սարսափ եւ վայրագութիւններ ի գործ կը դնէին: Ժողովուրդին հանգստութիւնն ու հանդարտութիւնը ապահովելու նպատակով, կառավարութիւնը այդ մարդոց զէնքը հաւաքելու որոշում տուած էր:

Այս որոշման գործադրութեանը ընթացքին, Սղերդի ենթակայ Հիւսէյնիկ գիւղին մէջ, կառավարական ուժերուն դէմ դնող յելուզակներ սպաննուած են: Այդ ընդհարումի ժամանակ երեք զինուորներ միայն մեռած եւ տասը փախարէն 16 աւազակներ սպաննուած են: Դէպքը հետեւեալ կերպով տեղի ունեցած է.— Զինուորական ջոկատ մը Հիւսէյինիկ գիւղը ղրկուած է Ահմէտ Իսքեանի եւ իր մարդոցը զէնքերը հաւաքելու պաշտօնով: Աւազակները կանխաւ լուր առնելով, զինուորներուն ճամբան, թակարդ կը լարեն ու երեք զինուորներ կը մեռցնեն: Մնացեալ զինուորները անմիջապէս դիրք բռնելով, աւազակներու հետ ընդհարում մը կ'ունենան եւ ետեւէն եկող ուրիշ զինուորներու ալ միջամտութեամբ, Ահմէտ Իսքեանին եւ իր 15 ընկերները սպաննուած վիճակի մէջ ձեռք կը ձգուին:

ԽՄԲ.— Ինչպէս կ'երեւայ, խնդիրը կապ ունի քրտական ըմբոստութեան մը հետ:

— :-: —

ՀԱՄԱՏԱՆԻ ամերիկեան հիւպատոսարանին պաշտօնեաներէն երեք հոգի լեռը տարուեցան աւազակներու կողմէ, իբրեւ պատանդ: Աւազակները կը պահանջէին ազատ արձակել Թէհրանի մէջ բանտարկուած քանի մը ցեղապետներ: Եղած դիմումներուն վրայ, պաշտօնեաները ազատ արձակուեցան:

ԱՆՔԱՐՈՑԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ համար փաշական գերագոյն ատեանին առջեւ պիտի դատուի Պ. Թուրաթթի, կուսակցութեան նախորդ ընդհ. քարտուղարը, որ Մուսոլինիէն յետոյ երկրորդն է, իբրեւ հրամանատար: Ամբաստանողներուն մէջ կը գտնուի Ֆարինաչչի, որ անհաշտ մաքրակրօն մըն է եւ փաշականութեան Տօն Քիշօթը: Երեք տարի առաջ, հրաժարեցուց Միլանի քաղաքապետը, անպատշան աքարքի մը հետեւանքով եւ հիմա անողորմաբար պիտի պայքարի Պ. Թուրաթթիի դէմ:

Մուսոլինի յիմարանոց մը դնել տըւած է Թուրաթթին, որ կը մերժէ հրաժարիլ փաշական գերագոյն խորհուրդէն:

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ, դիմակաւոր եւ սպառազէն ծովահէններ հոլանտական *Կալիլէզէ* նաւը մտան անցեալ գիշեր, երբ խարիսխ կը նետէր Քոնսթանցայի բացերը: Ծովահէնները կաշկանդելով մէջտեղը գտնուած քանի մը նաւաստիները եւ փակելով անոնց բերանները, միւս նաւաստիները բանտարկեցին խցիկի մը մէջ: Յետոյ աւարի տուին նաւը եւ փախան, առանց ուրիշ նաւերուն ուշադրութիւնը գրաւելու: Երբ նաւաստիները ազատեցան, կրակ բացին ամէն ուղղութեամբ, ընկղմելու համար ծովահէններու մակոյկը, բայց անօգուտ: Արշալոյսին, խուզարկութիւններ կատարուեցան, բայց կարելի չեղաւ գտնել ծովահէններուն հետքը:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ.— Պաշտօնական վերջին տեղեկագրին համաձայն, գործազուրկներու թիւն է **2,859,828**: Ինչպէս գրած ենք այս թիւը **48,000**ի յաւելում մը կը ցուցնէ **1932** յուլիս **25**ի ցուցակին վըրայ, իսկ **126,000**ի յաւելում՝ բաղդատելով **1931** օգոստոսի տեղեկագրին հետ:

Գործազրկութիւնը մասնաւորապէս շեշտուած է տպագրութեան, լուացարարութեան, կերպասեղէնի, հանդերձեղէնի, հանքերու, նաւաշինութեան եւ նաւահանգիստներու ճարտարարագործութեանց մէջ:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Խորի՛ն, խեղկամ Հայաստան։

Այսպէս կը սկսի, Դ. Դէմիրճեան, գրել իր մէկ օրագիրը։ Գրող մըն է սա, «Հին»էն «նոր»ին անցած, — կամուրջ մը, Դաշնակցութիւներէն ժառանգ մնացած, — որ կը գրէ չարունակ եւ լա՛ւ կը գրէ։ Լեզուն եւ ճարտար իբրեւ գրող, սկեպտիկ եւ հեգնող իբրեւ փիլիսոփայ, Դէմիրճեան շատ մեծ տարբերութիւն չի դներ Թուականներու մէջեւ, — հազար ինը հարիւր տասնը վե՞ց թէ քսանըվեց, միեւնոյն են իրեն համար։ Կը գրէ, որովհետեւ իր գրական լսողութեան պզտկութիւնը՝ աչքը լեցուն է պատկերներով։ Ու կը երկրեւէ, որովհետեւ սուր է եւ Թափանցող, այդ աչքը։ Ահա թէ ինչո՛ւ, չգիտելու համար Հայաստանի իրական պատկերը, ես կը դիմեմ իր գրականութեան, որ կը նկարագրէ «խորի՛ն, խեղկամ Հայաստանը»։ Հայաստանը, առանց ամէն կախումի վկայութեան եւ առանց դաշնակցական նկարագրութեան։

Ահա մէկը խեղկամ Հայաստանի քաղաքներէն.—

«Քաղաք՝ ձեռաց չլինած։ Խրճիթներ, մարագներ ու ախոռներ աղանդում՝ տպարան, կոոպերատիվ, ելեկտրոկայան։

Եւ երգիչների ծուխը բարդ բարդ տատանում է դէպի վեր։

Մի երկար փողոց գնում է իր համար։ Մերթ անհամոզիչ ծուռում է աջ, երբեմն ձախ ու յետոյ գնում, գնում, հասնում է տալիս եւ քաղաքից վազում դուրս։

Փողոցի երկու կողմը ինչ-որ արտաքոյ գոմեր, վայրի վերայ բակեր ու հին պատայրին վարչութիւններից մնացած «տարրատայական» էնէկսանաի ոճով։ Բակերի ընդարձակութիւններ, ուր քայքայուած ուղղաձիղների տակ, ձիու աղբերի ուրջը յախուռն հաւաքոյթներ են լինում ճնճղուկների ու հաւերի։ Եւ ճանճե՛ր, ճանճե՛ր... բզզում են, պարում օդի մէջ ամենուրեք։

Ցուցանակներ են յորդնջում խանութների ճակատին։ Վիթխարի մասնակը իր ահագին դեղնամօրուքի հետ մահ է գալիս խանութէ-խանութ։ Ինչ սայլով խոտը ականջը ճանկելով ոսնց է կենում քունքին մոտով։ Ահա կարմիր — բանակային վաշտը, կարգաթուչ պատաններ՝ ամուր նիւթից չինած գիւղացի տղերք, կարծես չարի բռնած իրար են կպել, պառի պէս առաջ են գալիս։

Շուկան։ Գիւղացիներ, գեղջկուհիներ, պիոներներ, զինուորական խաղողի սայլը, խուչիններ, եղաններ, փաթափերել, եղ...։ Կոոպերատիվ անուշանաւ իրար են ուտում։

Բայց հէնց ծռում ես փողոցի մի կողմը աջ կամ ձախ՝ ուրարտական ուժերն...։ Հինօրեայ գիւղն է, իր տափարկ փողոցներով։ Հեռուն՝ դաշտերն են արտերի կարկատաններով մինչեւ լեռների լանջերը։

Իմ տանուրոյ՝ Բժշկի արխալուղի լոյս»։

Ահա միջավայրը։ Այստեղ է եկեր Դէմիրճեան՝ ամառնային արձակուրդ։

«Եկել եմ հանգստի։ Սեննակս գիւղի ծայրին է։ Նստում եմ պատշգամբ, գիրքը ձեռիս։ Դէմից անտառը կանաչ աչքերով մոտիկ է տալիս»։

Ու հիմա ծանօթացէք տանտիրոջ գլխաւոր հերոսն է գաւառական կեանքին անցած պատմութեան։

«Մի ութսուն տարեկան բժամ։ Սեփ մօրուքը դէմքից կախ։

Բիճամ տան մեծն է։ Արամադը։ Ընտանիքի միւս անդամներից իր պառաւը, երկու որդին 40 եւ 45 տարեկան, մի որբեւայրի հարս եւ — վեց մանր ու խոշոր տղայ աղջիկ»։

Այժմ խօսակցութիւն մը, իրական պատկեր, որ բաւական Թափանցիկ է տալու համար հոգեբանութիւնը բողոքի Հայաստանի գիւղացիին։ Երիտասարդ մըն է, պաշտօնական մարդ, եկած է քննութեան։ Ուշադրութեան առէք վախը, զգուշաւորութիւնը, կասկածը, որ կը յայտնէ տանտէրը, այնպէս ինչպէս կը պատմէ Դէմիրճեան։

— «Դո՞ւ ես տանտէրը։

— Տանտէ՞րը, ի՞նչ կայ որ, զգուշացաւ բիճամ։

— Դու չէ՞ս տանտէրը։

— Ախր մի ասա տեսնեմ ի՞նչ կայ։

Հա, ես եմ։

Ծիլուխս բարձրացրի, որ տեսնեմ, թէ ինչ երիտասարդ էր։ Չէր երեւում։ Դաւոյն բիճայի միրուքն էր ամբողջում։ Երիտասարդը բառ երեւոյթին դրծկոմից էր։

— Քանի՞ հոգի էք։

— Քանի՞ հոգի։

— Հա, քանի՞ հոգի էք։

— Ըստե՞ղ, — ու բիճան որքից դըլուխը դուրս հանած գայլի պէս տընտղում է երիտասարդին, — ըստեղ երկու աշխատող ենք։

— Մի՞թէ այդքանը միայն։

Բիճան գիտէ, թէ ինչ է անում։ Զհասկնալու է տալիս, ժամանակ շահում, որ իմանայ թէ ո՛վ է երիտասարդը, ինչի՛ է հարցնում եւ ի՛նչ դուրս կըգայ տակից։

— Ո՞նց թէ երկու հոգի էք, տանը ուրիշ մարդ չկա՞յ։

— Կայ, ամա նրանք ուտող են։

— Դու ինձ բոլորը միասին ասա։

— Ըստեղ երկու հոգի ենք... եւ-վաշ, էդ ընչի՞ համար ես հարցնում։

— Պէտք է։

— Այ ի՛նչ իմանամ։ Միտքս վրաս չի։

— Քո անունը։

— Գրի՝ Մացաք Օվաննսով, ութսունասուն տարեկան։ Հալեւոր եմ, անպէտք։

— Ձեր կնոջ անո՞ւնը։

— Գրի՝ Թագուհի Օվաննսով։ Նա էլ վաթսուն տարեկան ա, կոնները, սաղ ջանը ցաւում ա։ Չի կարում թէ բան անի։

Ու տնօղում է երիտասարդին, որ մի կերպ լուծի հանելուկը։ «Թող չարը խափանի»։

— Տղաներդ քանի՞սն են։

— Մենը Վասին ա։ Սալդաթութիւն արած պըծած ա, կռւում էլ եւ բալու ա ըլել։ Աշխատողը նա ա։ Էն մէկելը, Սիմոնը, էն տարին որ սաթլըջամ ընկաւ...

— Քանի՞ տարեկան են...

— Իցցուն, իցցուն հինգ կ'ըլին։

— Պակաս չէ՞ն։ Քառասուն։

— Հա՛, քառասուն, աւել էլ կ'ըլին։

— Քանի՞ տարեկան են վերջը։

— Վասիլը 40 ա, Սիմոնը՝ 45։

— Հարսներդ, Թոռներդ։

— Ի՛, անպէտք խալխը, դրանց էլ ես գրո՞ւմ։

Երիտասարդը գրում է։

— Է, վերջացա՞ւ։ Ցեռա՞յ։

— Բիճէն մնաց, գիժը, — ձայն տալիս է հարեւանի կնիկը։

— Ուրիշ էլի՞ մարդ մնաց։ Ի՞նչ բիճա է։

— Ուրիշ մարդ չկայ։ Էն գժի համար ա ասում։ Դէ նա իրա համար կայ...։ Պարապ հացակեր ա։

Բայց հանգիստ չէ։ Զգիտէ՝ լա՞ւ է պատասխանում, թէ վատ։ Մշուշ է առաջը, չի կարողանում պարզել։

— Սառուցման համար էր, — վերջացնում է երիտասարդը, փակելով իր խորհրդաւոր տետրակը։

— Հա մնաս չունի, — կմկմում է բիճան, էլի չթափանցելով մեծ գաղտնիքը։ Թէ՛ դրուստ մեր հայը կ'ուզես իմանաս՝ խեղճ ենք. անջախ մի փոր հաց հանում ենք։

Ու ճամբու է դնում երիտասարդին։ Դեռ ուշքի չի եկել։ Անյայտութիւնը չպարզեց։ Ու անհանգստացած գաղանի պէս մոտիկ է տալիս հեռացողի ետեւից։

Լսացում էի ջրհորի մօտ։ Բիճան նստած էր հարեւանի այգու պատի տակ։

Երեւս սրբելով մօտեցայ իրան.

— Բարի օր, բիճա՛, ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ։

— Ջանսաղութիւն։ Լաւը դու գիտես, դու ասա՝ լսենք։

— Բա դու խկի լաւ բան չէ՞ս իմանում։

— Ի՛ի՛, ճռաց հին Փուրգոնի պէս՝ քաշելով իր մօքերի ծանր բեռը, — լաւը ո՞րն ա, գետինը չանգռելով միջիցը մի բան հանում ենք, ապրում։ Լաւն էն ժամանակն էր, որ Աղբարա Թուրքերի եասավուլ էի։ Քառասուն հի՛նգ... Հա՛հա՛, մի էդքան կ'ըլի հա՛։ Համարեա Պրիստավ էի։ Դելոպրավիզատէլ Պավլի աղէն բաշ-քեաթիբ էր։ Նրա ձեռի տակին էի։ Իմ ճշմարտութիւնիցը ինձ շատ էր սիրում։ Ես էլ մէկ սաստիկ գործ էի բռնում Թուրքերի միջին։ «Հը՞, ո՞նց ես, Մացաք»։ Կ'ասէի՝ «Լաւ եմ, աղա՛»։ Կը հանէր մէկ ճճռան Թուղթ մանէթ կը խփէր ճակտիս. «Գնա՛ քէֆ արա»։ Թուրքերը դողում էին ինձանից։ Թուրս լաւ լաղաթին կապա՛ծ։ Տախտիս տակին չաքարը, եղն ու պանիրը իրա կարգին։ Կ'ասէի՝ «Պավլէ աղա, Թուրքն եկել ա, ուզում ա քեզ տեսնի»։ Կ'ասէի՝ «Ասա իցցուն մանէթ ա»։ Կ'առնէի իցցուն հինգը։ Հինգը Թուրքից կ'առնէի, հինգն էլ Պավլէ աղէն կըտար։ Հեռի քեզանից՝ աստանկի աշխարք էր։ Հըմի ի՛նչ...

Դա նրա «չէզոք նիւթ»ն է, որով զբաղեցնում է ինձ»։

Շատ բնորոշ է խօսակցութիւնը, որ տրուած է։ Հայ գիւղացին կը դիմադրէ տղէտ ձեւանալով, նոյն իսկ յիմար կամ բթամիտ։ Ցեռոյ «չէզոք նիւթեր» կը պատմէ, բայց, հայ գիւղացիներու յատուկ գաղտնախօսութեամբ, հին պատմութիւններ ընելով, իր դժգոհութիւնը կը յայտնէ ներկայ պայմաններուն մասին։ Կարծես կարօտով կը յիշէ հին օրերը, նոյն իսկ «աւանակ աշխարքը»։ Բայց շա՞տ խորհրդաւոր բացատրութիւն է այս, — «աւանակ աշխարք», — լա՞ւ թէ գէշ է գիւղացիին կարծիքը։

Օրուան պայմաններուն մասին սանոր կարծիքը կը յայտնուի աւելի ուրոշ, հետեւեալ խօսակցութեամբ։

— Քանի՞ եզ ունես, բիճա՛։

Բիճան անակնկալի եկաւ ու պոչն իրան քաշեց։

— Քանի ե՞զ։

— Հա՛, քանի՞ եզ ունես, — սղմում եմ պատին։

— Է՛հ, ո՞վ ա իմանում։ Աստուած ինչքան որ տւել ա՝ էն ա իրա համար կայ։

— Բայց քանի՞ հատ է։

— Էսպէս մի չորսը կ'ըլի, — վարագուրում է բիճան։

— Լա՛ւ, քո ապրանքը չէ՞ս իմանում ինչքան է։

— Է՛, ի՞նչ մի բան ա, թէ ի՞նչ իմանամ։ Անասունի բանը ո՞վ ա հասկանում։ Էս «դարաբ» ա, էս սար ու քոլ ա, գող ա, գէլ ա։ Տակին բա՞ն ա մնո՛ւմ, մարդ իմանայ քանիսն ունի, քանիսը չէ՞։

— Քանի՞ կով ունես։

— Կո՞վ, — չունչ է առնում, — մի 4—5ը կայ։

Ուզում եմ «մարս» անել։

— Տասը հատ չի՞։

— Դէ, որ սաղ տանը վրայ գցես, տասը շատ բան չի։ Համի էդքանը — ու լռում է—թէ Աստուած պահի... ։ Եսենենք...

Անորոշութիւնը բիճայի տարերքն է։ Դա ինձ զւարճացնում է, եւ ես յարձակումը ծաւալում եմ.

— Ո՞ր կառավարութիւնն է լաւ։ Սա՞ թէ Նիկոլայինը։

— Չեմ իմանում։ Մենակ Նիկոլայի ժամանակ խարճը քիչ էր։

— «Սրանք» ո՞նց են։

— Դէ՛, ջահէլի համար լաւ ա, մին էլ մարդ մարդու վրայ չի կարայ ձեռ բարձրացնի։ Մենակ էն ա, որ խարճը շատ ա։

— Դաշնակցութեան ժամանա՞կ ինչպէս էր։

— Դաշնակցութեան ժամանա՞կ... (մտածում է) ավտաս էդ բակի միտս չի։

— Թուրքի ժամանա՞կ։

— Թուրքի ժամանա՞կ։ Դրուստ ա, մարդ շատ փչացաւ, ամա խարճ չկար»։

Այսպէս է հայ գիւղացին, վախի մէջ ու կասկածով է որ կը պատասխանէ հարցումներուն։ Կառավարութեան կը նայի ինչպէս գողին, որ իրեն կը մօտենայ՝ բան մը յափշտակելու համար։ Ու վերջապէս, եթէ չի համարձակիր ըսել որ հիմա՞ է լաւ թէ առաջ, գիտել կուտայ, որ «խարճը շատ ա»։ Եւ ատիկա կը բացատրէ ամէն բան։ Երբեմն աւելի եւս համարձակութիւն կը ստանայ, «ձայնը մեղմացնում է, չորս կողմը նայում ու մտերմաբար»․

— «Հըմի հրամանքդ էլ ես կոմմունիստական մարդկանցից ե՞ս, թէ՞ հին մարդ ես»։

«Հին մարդ» կը փնտռէ գիւղացին, խոստովանութիւն ընելու, կամ գանգատելու համար գող կառավարութեան մասին.

— «Կոմինէն (կոմմունիստ) լաւ բան ա՝ թէ ամէնքն էլ աշխատեն, բայց աւաղա՛կ են, չեն աշխատի։ Մինը կ'աշխատի, միւսը կ'ուտի։ Աւազակ են»։

ՇԱՀԷՆ

ՍՈՎԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՌՈՒՍԻՈՅ

Տեյլի Էքսբրէս խօսելով այն հրամանագրին մասին, որ կը սպառնայ պետական գոյքերը յափշտակողներուն, կը գրէ.— Ռուս կառավարութիւնը կ'արգիլէ գիւղացիներուն հնձել ինչ որ ցանեցին, այնպէս որ երկիրը պիտի մատնուի սովի։ Միւս կողմէ, կը պակսի արդիւնաբերութիւնը գործարաններուն, որոնք ծախնուած են հնդամեայ ծրագրին իրագործման համար։ Մեքենաները, զորս կառավարութիւնը գնեց արտասահմանէն, դեռ փոխարժէքը չվճարուած՝ աւրուած ու մաշուած են, որովհետեւ խնամքը պակսած էր։ Քեք օրուան մէջ վնդակահարուեցան 20 հոգի, այն ամբաստանութեամբ թէ իւրացուցած են սովխոզներու արտադրութիւնը։ Եթէ այսքանխիստ պատիժ կը սահմանուի անոնց, որ կը խլեն կոլխոզներու արտադրութիւնը, պատճառը այս տարուան բերքին նուազութիւնն է։ Այս ձմեռ սովի վտանգ կայ։

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿՆԵՐԷՆ ԱՅՍ ՄԷԿԸ

— :-: —

1922ի աշնան առաջին ամսուան առաջին չաբաթը։

Գէշ լուրեր կը հասնէին շրջաններէն։ Թշնամին արագօրէն կը յառաջանայ դէպ ի ծով՝ ջարդել, թալանել եւ հրդեհի կարմիր դրօշակներով։ Իբերկուան ամպերը արդէն կարմրած են անոնց բոցերէն ու բոյրերէն։

Նահանջ։ Առանց կռիւի։ Ճակատէն կառախումբեր կը հասնին վիրաւոր զինուորներով։ Եւ փախստականներու խառնիճաղանճ լացն ու կոծը կը սուրայ վայրաշարժին փչփչոցին հետ համընթաց ու տարածուն, կուգայ ու կը խառնուի քաղաքին սպասող մօտաւոր մղձաւանջին։

Սարսափը ընդհանուր է։ Ժողովուրդը լարուած։

Կով մը, յանկարծ կը փախչի պահապանին ձեռքէն ու փողոցէ փողոց կ'արշաւէ։ Պահապանն ալ ետեւէն։ Եւ ահա խուճապը ծայր կուտայ։ Ժողովուրդը սարսափահար կը փախչի։ Խանութ, տուն, դուռ ու պատուհան փակելով կը ճռնչեն ու փողոցները ամայի կը լքեն իրենց վախէն։

Մթնոլորտը Թանձր է ու անշնչելի։ Անոր մէջէն մահուան ուրուականը ման կուգայ մանգաղը ձեռքին, որմէ կը դողդղայ հազար անգամ մարթին մխուած սա խելակորոյս բազմութիւնը։

Ճակատագրական վայրկեաններ։ Ամէն ոք ելքին կը սպասէ, փոխանակ ե՛լք մը փնտռելու։

Ամէն մէկուն աչքին մէջ խոշոր հարցական մը կայ գամուած։

Ու կոպերը կախման կէտերուն պէս անոր վրայ կը Թափին։

Կը Թափին՝ ու չեն հասնիր։

— Լա՞ւ պիտի ըլլայ թէ գէշ։

— Զուլո՛ւմ, զուլո՛ւմ...

Քարափին վրայ մրջիւններու պէս Թափած բազմութիւնը կը խլրտի, աջ ու ձախ, հոս ու հոն։ Անհանդարտ ու կրքոտ ալիք մը կը շարժէ զայն։ Քայլերը հոն փուԹկոտ են ու արտառոց։ Անոնց քալուածքը վազք մըն է։

Եթէ երկու քայլ անդին փռուած ծովը յանկարծ ցամքէր... Ամբոխը պիտի ուզէր իրար խեղդել այդ ցամքած ծովուն մէջ ու վազել։ Վազել դէպ ի արեւմուտք, հոն՝ ուր արեւը իր մահիճը կը մտնէ իրիկուան խաղաղութեան մէջ։

Հո՞ն էր փրկութեան հեռանկարը։ Բայց ծովը չէր ցամքեր։ Իր մեղմ ալիքները միօրինակ տրտմութեամբ կը բախէին քարափին, եւ անոնց հանդարտ երթեւեկէն կը բարձրանար մահամերձի մրմունջներու մահերգ մը։ Ծովը կուլար, բարի ու անզօր մօր մը պէս...։

Թուրք բարձրադիր Թաղերը որ կը տիրապետեն քաղաքին, կը լռեցին վարը՝ խաղալիքներու պէս լարուած քրիստոնեայ Թաղերը իրենց իրարանցումով։ Անոնց ոճրագործի կոշտ ու կարծր դանկերը ինչե՛ր կ'որոճան այդ պահուն, եւ ինքնավստահ ու համարձակ կարգադրութիւններ կ'ընեն, փողոցի անկիւններուն պահակ կեցնելով մէկն ու միւսը։ Ոճրագործի բնազդական վախը իրենց մութ հոգին չատոնց գրաւած է։ Այն վայրկեանէն որ աւերնը կ'իջնէ աչքին։

Իսկ վարը, վախն ու մտահոգութիւնները երթալով կ'աճին, կը ծաւալին։ Ժողովուրդի աչքին առջեւ կը ցցուին հսկայ լերան մը պէս, յանկարծ անոր վրայ փուլ գալու համար։

Իրենց զիրենք շատ ապահով չզգացողները, մէկմէկ ծրար առած դէպ ի եկեղեցի կը դիմեն անոր խաչին ու բոլորտիքը քաշուած բարձր պատերուն հրաշքին ապաւինելով։

Եկեղեցիին գուռներուն առջեւ հրացանակիր հայ պահակներ կան, մարդիկներ, որ իրենց կեանքը նման օրերու մէջ են Թրծած։ Անոնց վճիտ ու բարձր դէմքին վրայ է միայն, որ ոչ մէկ մռայլ ամպ կայ Թառած։ Ասոնք ընդհանրապէս Կիլիկեցիներ են։ Անոնց աչքերուն խորութեան մէջ կայծեր կան, որոնք կ'ըսեն՝ հիմա կը բոցավառին։

Իրիկունը կը հասնի։ Փողոցները բոլորովին ամայացած են։ Սաւերները մուկերու պէս կը փախչին ու մեծ ու պզտիկ դռները ակնթարթի մը մէջ կը բացուին ու կուլ կուտան մէկն ու միւսը։

Հեռուն ամպերը Թեթեւ մը կապած են երկնքի ծայրին, արիւնթաթախ սաւաններու պէս, եւ վաղուան արիւնի անձրեւ մը կը պատրաստեն անկասկած։

Խորհուրդներով լի գիշեր է։ Փողոցներու անկիւններուն սպասոր կիներու պէս լալկան լապտերներ կան, որոնցմէ արցունք կը կաթի ամէն մէկ պլպլումին։ Իսկ կասկածոտ անցորդը, լոյսէն ու մութէն վախցող, չուքին առաջն ինկած կը վազէ։

Միայն Չէչիկներն են որ կուգան այդ լալկան ճրագներուն չուրջ, շրջան մը կ'ընեն հոն եւ իբրեւ հեգնութիւն ճիչ մը, սուլոց մը կը ձգեն ու կը Թռին։ Չէչիկներու պար մը ու մութին զինովցած սուլոցն է որ կը տիրապետէ անչուք փողոցներու երկայնքը՝ ի տես հեւասպառ եւ դիւրաբեկ լոյսերուն ու սարսափի մատնուած սա արարածներուն որ կը չտապեն։

Ուրբաթ գիշեր էր։

Իզմիրի Աւագ Ուրբաթ գիշերը...

X

Երբ նստած այս անցքերը աչքի եւ մտքի առջեւ կը բերեմ դէշ երազէ մը ընդոստ արթնցողի մը պէս, ինքզինքս կը գտնեմ տասը տարուան անջրպետով մը բաժնուած մեր սպանդանոց — ծննդավայրէն։

Ծննդավայր՝ ուր բացինք մեր աչքերը լոյսին եւ արեւուն, չնչեցինք ու ապրեցանք այդ քաղաքին մէջ, մերթ՝ սարսափի, մերթ՝ յուսառու... լոյսներու յոյզերով։

Խմեր ենք Ջուրը մեր ծննդավայրի ... տաք ու պաղ աղբիւրներուն, ու ... տակ մը դառն, յիշատակներ ... քոտ կը յաճախեն այսօր, մեր ... լուայ ու բոցերու կարմիրով ... ուած աչքերուն։ Միտքին ու ...

— Ծննդավա՛յր...

— Սպանդանո՛ց...

Ի՛նչ հակասական աղաղակ։

Մէկը կեանքով։ Միւսը մա... չարաչուք։

Եւ այս է կեանքը, տանիլ ... տանելի։ Կեանքը ցաւագին ... անպարտելի եւ անվհատ։

Ու այսօր նոր, նոր ծննդավայր ... մէջ ոտքի, ոտքի ենք կեցած ... աչքերը ու ոտքերը ծննդավայրի ... որ կը փնտռեն, այլ հայրենիք ... րենիք ճերմակ։ Հայրենիք կարմ...

Մեզի կ'ըսեն — ոտքի՛, պատ...

Բայց չեն ըսեր — Ցառա՛ջ...

Գ. ՁԻՒՄԳԻՐ...

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Սթրէզայի համաժողովը

Տնտեսական չաբաթ է։

Տագնապին մասին տեսակէտներ կը պարզուին ամէն կողմ։ Ու թերթերն ու պարբերականները տեսութիւններ ունին համաշխարհային տնտեսական կացութեան մասին։ Եւ ահա Սթրէզայի համաժողովը, որ սեղանի մը չուրջ է հաւաքեր աշխարհի մեծերը՝ խորհրդակցելու «գործերու ղաղարի»ին մասին, — օրուան մղձաւանջը։

Սթրէզայի համաժողովը ծնաւ Լօզանի համաժողովէն։

Լօզան զբաղեցաւ մանաւորապէս Գերմանիոյ պարտքերուն հարցով, ու ժամանակ չունեցաւ ուսումնասիրելու արեւելեան Եւրոպայի տնտեսական կացութիւնը, որ այնքան մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Ուստի Սթրէզայի համաժողովին տրուեցաւ պարտականութիւնը քննելու Դանուբեան Եւրոպայի տնտեսական, ելմտական, մաքսային հարցերը։

Եւրոպա չէր կրնար ականջը խցած պահել իր այս երկրամասին ցաւերուն։ Մօտ 60 միլիոն հոգի կ'ապրի այդ երկրամասին մէջ, ուրկէ կ'անցնին, ինչպէս կ'ըսէին հին քաղաքագէտները, Եւրոպայի ջիղերը։ Արդարեւ Եւրոպայի արեւելեան այս դուռը ամէնէն զգայուն մասն է արեւմտեան քաղաքական աշխարհին, — ահա թէ ինչու «անդարմանելի չարիքները» կը ծագին Պալքաններու ջղային նոպաներէն։

Համաժողովին նախագահը, Ժորժ Պոնէ, անհրաժեշտ կը համարի, կանխարգիլելու համար որ եւ է պայթում, եւ յանուն Եւրոպայի հաւասարակշռութեան, հարթել տնտեսական դժուարութիւնները, զորս կը ներկայացնեն Աւստրիա, Հունգարիա, Պուլկարիա, Յուգոսլաւիա, Ռումանիա, Չեխոսլովաքիա։

Նոր բան չէ խորհրդակցութիւնը Եւրոպայի տնտեսական հաւասարակշռութեան պահպանման մասին։ Քանի մը տարի առաջ երկար վիճաբանութիւններ կատարուեցան։ 1930ի ամառը, այս հարցէն ծագած դժուարութիւններուն վրայ էր, որ փչրուեցաւ Պրիանի հռչակաւոր երազը Եւրոպայի միութեան մասին։ 1931ին Պերլին արտօնուեցաւ տնտեսական եւ մաքսային համաձայնութիւն մը կնքել Աւստրիոյ հետ, բայց չուտով հրաժարեցաւ գործադրութեան դնել համաձայնագիրը՝ երբ, օտար դրամագլուխին փախուստով, կործանման վտանգին ենթարկուեցաւ իր դրամը։ 1931ի վերջը, անգլիական կառավարութիւնը ասպարէզ իջաւ՝ Թելադրելու համար կազմել աւստրօ-հունգարական մաքսային միութիւն մը։ Հազիւ վեց ամիս առաջ, Թարտիէօ աշխատեցաւ ստեղծել Դանուբեան համագործակցութիւն մը։ Գերմանիա վտանգ մը տեսաւ այդ ծրագրին մէջ, եւ, Իտալիոյ հետ համախորհուրդ, ուզեց կասեցնել Թարտիէօն, որուն կողքին կանգնած էր Մաքտոնալտ չափազանց Թոյլ։ Այնուհետեւ հարցը ինկաւ զանազան յանձնաժողովներու նիստերէն ներս։ Պահ մը Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբն էր, որ զբաղեցաւ. ապրիլ ամսուն՝ չորս պետութեանց կողմէ (Ֆրանսա, Անգլիա, Գերմանիա եւ Իտալիա) նշանակուած փորձագէտներն էին, որ ծրագիրներ մշակեցին Լոնտոնի համաժողովին մէջ։

Սակայն քաղաքական այնպիսի դժուարութիւններ կային, որ ամէն կը դարձնէին ամէն ճիգ ու ծրագիր։ Ծըրախաս կը կռուէր Գերմանիոյ ... ցութեան դէմ Դանուբի վրայ, ... լիա՝ Ֆրանսայի ազդեցութեան ... Գերմանիա՝ յանուն իր յա... թիւններուն։

Այս պայմաններուն տակ, հե... տէ աւելի վատթարացաւ տնտեսական կացութիւնը։ Ներածումները ... ուեցան, օտար դրամագլուխ... չահերը չվճարուեցան, դրամի ... ծումները արգիլուեցան, ելմտ... ները խանգարուեցան։ Եւ սկսա... քար մը երկրէ երկիր։ Հունգա... Աւստրիա եւ Պուլկարիա կը ... մէկ գծի վրայ։ Անոնց դէմ Յ... տան, Ռումանիա եւ Եուկոսլ... Բայց տնտեսապէս մէկուն կացու... նը միւսինէն աւելի նախանձելի ...

Ահաւասիկ Հունգարիոյ կացու... նը.—

Իր արտաքին պարտքերը կը ... մինչեւ երեք միլիար 500 միլի... փրանք, ուրեմն տարեկան 275 մի... տոկոս։ Նկատի ունենալով ... գատնտեսական ապրանքներու ... ինկած են եւ երկրին բերքը գէշ ... տարի, հաւանական չէ որ իր ... ծումները բերեն աւելի քան 300 ... լիոն։ Տեսականին մէջ, ... դրութիւնը կարելի եղաւ պահել ... արտաքին սակարաններու մէջ ... նները շատ խեղճ գին կ'առաջ... փէնկոյին։

Նոյն պատմութիւնը Աւստրի... Եւ խորհիլ, որ այս երկու երկի... ստիպուած են մաքսային պատ... մըն ալ դնել։

Սթրէզայի համաժողովը ... պիտի կրնայ հարթել դժուարու... ները, որ մէկ չեն, երկուք չե... ալս քաղաքական կիրքե՞րը։ ... կալ դժուարութիւն մը եւս ա... այս տարի, առատ հունձք ... Ֆրանսա, Չեխոսլովաքիա, ... նիա, Իտալիա, այնպէս որ ... յաճախորդ, շատ քիչ պիտի ... Դանուբեան աշխարհի գիւղ... սական ապրանքը։

Հետեւաբար, որքան ալ գիւ... լայ աղուոր աղուոր ծրագիրներ ... կել Թուղթի վրայ, մեծամ... բարձրաթռիչ ճառեր ար... դժուար թէ համաժողովը ... ջող ելք մը այս մութ կացու... Թէ որքա՞ն վստահութիւն ... չէր համաժողովը, յայտնի է ... որ Անգլիա երկրորդական ... կած է իբրեւ պատուիրակ, ... խոսլովաքիա եւ Հունգարիա ... կեր են պարզ... դիտողներ։

Ամերիկացիներն բաց ունին

Քինկ, ամերիկեան Ծերակու... մտական յանձնախումբին ... յայտարարեց թէ յառաջիկայ ... ամերիկեան ելմտացոյցը պիտի ... նայ երկու միլիար տոլար ... Նոր դրուած տուրքերու ... գինքը ցոյց տուաւ, որ կարելի ... տի ըլլայ գոցել այդ բացը։ ... որ հաւանական կը նկատուի ... քննութեան ենթարկել նոր ... րուն օրէնքը։

Ամերիկեան թերթերը կը ... ծին, որ խորհրդարանը յաջողի ... սարակշռել ելմտացոյցը, ... տուրքեր սահմանելու ... թեանց վրայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ»

— :-: —

«Ծնա՛ն, ծնա՛ն, ծնա՛ն հայ մայրեր, ու դարձեալ նրանց գրկերը պարապ մնացին...»:

Ա. Ահարոնեան

ԼԻՈՆ, 4 Սեպտ.— ... Օր մըն ալ այս։ Եւ նոր տօն մը։ Կարգ մը բարեհիտ, ազնիւ տիկիններ, քով-քովի գալով գեղեցիկ գաղափարը ունեցեր են տօնելու «Հայ Մայրերու Օր»ը։

Տարուան 365 օրերէն մէկ օր մըն ալ հայ մայրերուն։ Ինչո՞ւ չէ...։ Աշխարհի բոլոր մայրերէն հայ մայրն է որ, պէտք է ունենայ իր Օրը։ Տօնը։

Հօրմէ զուրկ, հասակ առած սերունդ մը կայ այսօր։ Որո՞ւ կը պարտինք այս զանձին հոգատարութիւնը, մինչեւ այս հասակը։

Գերազանցապէս հայ մայրերուն։

Բոլորս ալ, շատ քիչ առաւելութեամբ, տեսանք աքսորն ու Թալանը, Տէր-Զօրն ու Մուրատ Չայը կամ մեծ եղեռնի ճամբան։ Եւ այս տանջանքի ուղիները չափողները՝ կ'մոռնեն թէ ի՛նչ էր այն ատեն հայ մօր մը զոհաբերութիւնը եւ տանջանքը — ի սէր իր զաւակներուն։

Նուազ չէ թիւը այն մայրերուն, որոնք. Կարինէն, Մուշէն, Բղիէն, Բալուէն ու Խարբերդէն իրենց փոխր ուսերուն վրայ առած իրենց զաւակները, մինչեւ Տէր-Զօրերը ու Պապերը պտտցնելէ վերջ, ահա այսօր անապատի սերունդ մը պատրաստեցին։

Իսկ պատերազմէն վե՞րջ, որբահաւաքման շրջաններո՞ւն...

Այն ատեն հայ մայրը՝ մէկ անհատի մայր չէր, այլ ընդհանրական, զօրավարուժ եւ հաւատարիմ խնամատար։ Եւ այս բոլորը Թուրք լկտի, գիշատիչ նայուածքներուն տակ։

Փա՛ռք անոնց։ Աւա՛ղ որ ոչ մէկ հրատարակութիւն չունինք հայ մայրերու կատարած գործին մասին։ Անոնց վեհապանծ աշխատանքին եւ անոնց ապրած զեհենի մասին...։

Եւ այս մէկ օրը, Հայ Մայրերու Օր, որ կուգայ, հայ մտքի եւ գիրքի մէջ նոր տեղ գրաւել, անշուշտ պիտի դառնայ —մեր կարգ մը տօներու պէս—մշտատեւ եւ խրախուսիչ։ «Հայ մայրերու օր»ը եւս իր կարգին կազդուրիչ ազդակ մըն է մեր ազգապահպանման գործին մէջ։

Պատի՛ւ զայն յղացողներուն ու ու գործադրողներուն։

***

«Հայ մայրերու օր»ուան նուիրուած հանդէսը, զոր նախաձեռնած էր նորակազմ «Հայ մայրերու միութիւնը» տեղի ունեցաւ 3 սեպտ. շաբաթ իրիկուն, Գ. Թաղապետարանի ընդարձակ սրահին մէջ։

Կը նախագահէր Տէր Վարդան քահանայ։ Հանդէսը բացուեցաւ «Բամբ փորոտան»ով, զոր նուագեց Տէյսինի «Արծիւ» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ժ. Խտիկեանի։ Ապա նախագահը խօսեցաւ ծնողքի եւ զաւկի փոխադարձ յարաբերութիւններուն շուրջ։ Բացատրեց նպատակը «Մայրերու միութեան» եւ բարի մաղթանքներով վերջացուց իր խօսքը։

Տիկ. Երիցուհի Ժամկոչեան յաջորդաբար երգեց «Տէր կեցո զու գձայս» «Բուն եղիր, բալաս» եւ «Այ կաքաւիկ»ը, ընկերակցութեամբ ծանօթ ջութակահար ընկ. Ա. Մելքոնեանի։ Յաջորդաբար արտասանեցին չորս փոքրիկներ «Մեր խոստումը մայրիկին»։ «Մայր», Օր. Արաքսի Գայթանճեան «Ողջո՜յն հայր մայրերուն», փոքրիկն Խըրիմեան, «Հայրիկներուն», Օր.Նուէր Ինճէթէրզեան «Մօրս», Պ. Նուպար Գազազ։ «Խաչը» Ե. Դուրեանէ, Տիկ. Երից. Ժամկոչեան։ «Ձօն հայ տառապեալներուն Պ. Ղ. Գայթանճեան Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան կողմէ։

Ուղերձներ կարդացին, «Հայ մայրերու կողմէ Օր. Արաքսի Տէր Գէորգեան։ Հ. Յ. Դ. կողմէ Ընկ. Կարապետ Տայեան։ Ռամ. Ազ. Կուս. կողմէ Պ. Ղարիպ Շահպազ։ Վիէնի Հայ Տիկնանց միութեան կողմէ Օր. Սիւզմէճեան։ Դպրոցասէրին կողմէ Օր. Նոյեմի Սիւզմէճեան։ Չարսանճագի Հայր. միութեան կողմէ գեղեցիկ ճառ մը կարդաց Տիկ. Կիւլպէնկեան։ Ուղերձ մը Ե. Մոմճեանէ։

Ներկայացուեցաւ յուզիչ կենդանի պատկեր մը,— «Տէր Զօրի անապատ» եւ «Մայր մը իր միակ աղջիկ զաւակով»։ «Հայաստան»ը նուագեց Ժ. Խտիկեան։ Վարդան քենյ.ի շնորհակալութեան խօսքէն վերջ՝ Լիոնի Արծիւ ֆանֆառը «Զէյթունցի ենք»ով փակեց հանդէսը։

Իբրեւ անաչառ դիտող, ըսենք որ, գովելի էր ձեռնարկը ու կատարուած աշխատանքը։ Այսօր, որ, կամաց-կամաց մայրութիւնն ալ իր իմաստը կը կորսնցնէ, «ուրիշներու փողփողուն, հրաշէկ արեւին տակ» երբ բնատանեկան վէճն ու կռիւները անխուսափելի պատուհաս դարձեր են շատ-շատերուն, «Աղատ Ֆրանսայ»ի մէջ, այսպիսի ձեռնարկներ գերազանցօրէն օգտակար են։

Բայց դիտողութիւն մը,— ո՛չ այդքան երկարապատում ուղերձներ եւ ո՛չ մանկավարժական փորձեր։ Այլ լուրջ եւ չափաւոր յայտագիր։

Միսաք-Միրզէ

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՆԹԱՐԺԻԻ ՄԷՋ

—)(о)(—

ՄՈՆԹԱՐԺԻ, 3 Սեպտ.— Մոնթարժի քաղաքէն 3 քիլոմեթր հեռու, Վէզինի մէջ կը գտնուին Usine de Langlée (Caoutchouc)ի գործարանը, ուր կ'աշխատին առնուազն 5—6 հազար գործաւոր եւ գործաւորուհի։ Հոս այրերը իւր ժամագին կը ստանան 2.50 ֆր.էն 3.50 ֆր., իսկ կիները 2էն 2.50։ Օգոստոսէն սկսեալ անգործութեան մեղմացումը լաւ պատեհութիւն տուաւ մեր հայրենակիցներուն, որպէսզի փութան առիթէն օգտուիլ։

Գաղութի թիւը կը հասնի երկու հարիւրի։ Ունինք հայ նպարավաճառներ եւ 2 դերձակ։ Հոս մեր հայրենակիցները գրեթէ բոլորն ալ իրենց սեփական ձեռքերով շինուած տուներ ունին։

Գ. Պալեան

ՏԻՐՈՒՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ահա մարեցաւ ճրագ մը եւս խոր վիշտ պատճառելով բոլոր հայրենակիցներուն։

Բէօթանիոյ շրջակայ Թուրք գիւղացին կ'աղօթէր Հաճի Անդրանիկի արեւշատութեան համար, որ իրենց ապրուստի միակ ու անսպառ աղբիւրն էր։

Այս մեծ ընտանիքի կրտսեր զաւակն էր Հաճի Մարտիրոս, որ Բէօթանիոյ Նախակրթարանէն վերջյաջողութեամբ աւարտած էր Պարտիզակի ամերիկեան գոլէճը։

Հազիւ սկսած էր վարել իր հօր ընդարձակ գործը, երբ Թրքական վայրագութիւնը եկաւ փճացնել ամէն ինչ, յետոյ Թուրքենեյլէն պատերազմի միջոցին կառավարութեան կողմէ ենթարկուեցաւ խիստ հետապնդման, իբրեւ զարգացած հարուստ զաւակ։

Յունական բանակին նահանջին, ան հրաշքով ազատուեցաւ եւ իր կնոջ ու երկու անչափահաս զաւակներով նախ ապաստանեցաւ Պուլկարիա, յետոյ Ֆրանսա։

Կուսակցական մը չէր, սակայն շատ կը հետաքրքրուէր հանրային կեանքով ու գործունէութեամբ։ Ցաւացի եւ Ալպագայի յաժառ ընթերցողներէն էր եւ շատ անգամ մէկն ու միւսը կը քննադատէր։

Հեզահամբոյր ու մոլեռանդ հայրենասէր մըն էր եւ յաճախ կը հարցնէր.

— Ե՞րբ պիտի համերաշխին մեր կուսակցութիւնները, եթէ ոչ քաղաքական, գէթ ազգային խնդիրներու շուրջ, այլասերման դէմ պայքարելու համար։ Ի՞նչ մնաց մեզի մեր պապերէն, մեր ազգութենէն եւ հաւատքէն զատ։ Տե՛ս, ես երբեմնի հարուստի զաւակ, շաքարի գործարանին մէջ կը մաշիմ ընտանիքս ապրեցնելու համար...

Այս կարճ խօսակցութենէն վերջն էր որ կազմակերպուեցաւ Բէօթանիոյ Հայրենակցական Միութիւնը, որուն ատենապետն էր։

Բանուորական կեանքը ֆիզիքական ակարութենէն զատ հոգեկան բեկում մը եւս առաջ բերած էր եւ կարճ հիւանդութենէ մը վերջ, գրկեց ցուրտ հողը, Օգոստոս 30ին, 43 տարեկանին, անտէր ձգելով իր կինն ու երկու զաւակները։

Ս. Միլտոնեան

Մահը դէպք մը Հալէպի մէջ

Մահափորձ հայ ոստիկանապետի մը դէմ

Հալէպէն կը գրեն «Ազդակ»ի (27 օգոստ.)։—

Այս առաւօտ, հայազգի ոստիկանապետ Պ. Կարապետ Ծաղկունի, երբ դուրս կ'ելլէր ձիռէյաէ թաղի իր բնակարանէն, կրեց ստորին ու դաւանական յարձակում մը։ Ոստիկանապետը, երբ կը նստէր իր դրան առջեւ սպասող ինքնաշարժ հեծանիւին մէջ, արագ կնոջ տարազ կրող մէկը մօտեցաւ ու կրակեց երեք անգամ։ Գնդակներէն երկուքը վիրաւորեցին ոստիկանապետը դէմքէն, իսկ երրորդը հանդիպեցաւ տասնամեայ հայ տղու մը։

Ոճրագործը սկսաւ փախչիլ, մինչ Պ. Կարապետ, հակառակ ստացած վէրքին եւ առատ արիւնահոսութեան, ատրճանակ ի ձեռին կը հետապնդէր փախստականը։ Քանի մը հարիւր մեթր հեռաւորութիւն էր արդէն բացուած հետապնդողներուն եւ ոճրագործին միջեւ, ու դարձդարձիկ փողոցները կը դժուարացնէին հետապնդումը։

Նոյն պահուն, փախստականին ճամբուն վրայ գտնուող հայ երիտասարդ մը, Մկրտիչ Գափլանեան, լսելով վրտանգի ազդանշանները, կը սկսի հետապնդել ոճրագործը եւ կը յաջողի բռնել զայն։ Ցուսահատ ոճրագործը լման ձեռք մը ատրճանակ կը պարպէ մեր ընկերոջ վրայ, որ դիպուածով կ'ազատի ստոյգ մահէ մը, շնորհիւ տանենին գետին պառկելու իր կանխազգուշութեան։

Պ. Ծաղկունի, ուժաթափ կորսնցուցած արիւնէն, կը ստիպուի դադրեցնել հալածանքը եւ կը փոխադրուի հիւանդանոց, իսկ ոճրագործը՝ կը մտնէ հայ փուռ մը ներս եւ դիրք կը բռնէ հոն։

Մինչ այս մինչ այն, ամէն կողմէ կը հասնին ոստիկաններ ու կը պաշարեն փուռը։ Ոճրագործը դուրս կը նետէ պարապ ատրճանակը։ Ոստիկանները, կարծելով որ զինաթափ են ըրած ոճրագործը, կ'աշխատին ներս մտնել փուռէն եւ ձերբակալել զայն։ Բայց նոյն պահուն, գնդակներու կարկուտ մը կը տեղացնէ զիրենք։ Կը յայտնուի որ ոճրագործը ունի երկրորդ ատրճանակ մըն ալ եւ վճռած է պաշտպանուիլ մինչեւ վերջ։ Երկուստեք փոխանակուած գնդակներուն թիւը 60ը կ'անցնի։

Ի վերջոյ, ոստիկանները կը յաջողին ձերբակալել այս յանդուգն «կինը», որ իբրեւ այդ դուրս կուգայ եւ այն ալ... Հայ, Սամուէլ Չավուշ անունով։ Այս մարդը արդէն կը փնտռուէր արդարութեան կողմէ, իբրեւ ուրիշ կարգ մը ոճիրներու հեղինակ։

Փուռին մէջ մղուած կռիւի ընթացքին կը վիրաւորուին երկու ոստիկաններ, որոնց մէկը Հայ է։

Կ'ըսուի թէ ոճրագործը մօտիկէն յարաբերութեան մէջ է եղեր համայնավարներու հետ։

Խուզարկութենէ մը վերջ, վրայէն կը գտնուի վեց ոսկի եւ քանի մը դահեկան։ Ոճրագործ Սամուէլ փոխադրուած է ոստիկանատուն, ուր փորձած է փախչիլ, բայց ի զուր։

Այս դէպքը մեծ ցնցում առաջ բերաւ բովանդակ քաղաքին մէջ, քանի որ Պ. Ծաղկունին սիրուած ու յարգելի անձնաւորութիւն մըն է։

× Սամուէլ Չավուշ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է, ըստ «Էլ Նիտա»ի թղթակցին.—

«Ես արիւն թափել չեմ սիրեր։ Ասկէ առաջ Հալէպի մէջ տեղի ունեցած խառնակութեանց եւ շարժումներու ընթացքին կրնայի ճարիւրաւորներ սպաննել ժողովուրդէն եւ ոստիկաններէն։ Սակայն ես միշտ զէնքս կը պարպէի օդին մէջ եւ մարդոց սրունքներուն մէջ տեղի պարապութեան։ Հիմա ուզեցի սպաննել իմ պատիւս բռնաբարող եւ արատաւորող մարդ մը։ Միայն ան չէ, պիտի սպաննէի Հէնրի Հէնտիէն որ նմանապէս կը սիրէր իմ կինս։ Ուրիշ քօմիսէր մըն ալ սպաննուելիքներու ցանկին մէջ կը գտնուէր։

Երբ անոր ճարցուեցաւ թէ՝ ճամայնավա՞ր է ինք, պատասխանեց.

— Համայնավար չեմ, սակայն շատ կը սիրեմ ճամայնավար սկզբունքները։ Համայնավարները շատ քաջ եւ յանդուգն կ'ըլլան։

Համաձայն «Էլ Նիտա»ի տեղեկութեանց, Պ. կարապետի վիճակը ծանր է եւ քանի մը ամիս դարմանումի պէտք ունի, կատարելապէս ապաքինելու ճամար։ Թրինչ միւս թերթեր շատ թեթեւ կը ներկայացնեն անոր ստացած վէրքերը։

× «Լիսան իւլ Հալ» այս մասին կը գրէ.—

Ոճրագործ Սամուէլ 30 տարեկան է եւ անցած տարի սպաննած էր իր կինը, Ազիզիէ թաղին մէջ, կառքի մը մէջ նստած միջոցին։ Սամուէլ յայտնած է որ, կարապետի եւ իր միջեւ ճին թշնամութիւն գոյութիւն ունի, Ալէքսանտրէթէն սկսած։ «Հոն բազմաթիւ անգամներ ան նեղութիւն պատճառած է ինծ եւ ամէն միջոցի դիմած զիս բանտարկելու ճամար. վերջապէս յարմար դատեցի սպաննել զայն, մանաւանդ որ կինս ծեռքովս սպաննելէ վերջ, այս կեանքէն ճաճոյք չէի առներ. կը ճաւատամ որ գնդակս պիտի մեռցնէ զայն, որովճետեւ ես զայն սպաննելու նպատակաւ պարպեցի զէնքս»։

× Էլ Բաաբտի քաղած տեղեկութեանց ճամաձայն, դուրսէն մատ մը կայ այս մաճափորձին մէջ։ Ամենածանր կասկածներ կը կեդրոնանան ազգայնականներու վրայ։ Սակայն ոճրագործը իրեն ուղղուած ճարցումին պատասխանելով, բացարձակօրէն ճերքած է ազգայնականներու կողմէ դրդուած ըլլալը։

Հալէպի մէջ բացի ոստիկանութենէն, ֆրանս. ցեղեկատու դիւանը եւ ընդճանուր Ապաճովութիւնը խիստ քննութեան եւ ճետապնդումի ձեռնարկած են, երեւան ճանելու ճամար ոճրին գաղտնիքները։

Ձերբակալուած են բազմաթիւ կասկածելի Հայեր, որոնք ոճրէն առաջ տեսնուած էին Սամուէլի ճետ, Պ. Ծաղկունիի տան շուրջը։

Կ'ըսուի թէ, ընդճանուր Ապաճովութիւնը արդէն երեւան ճանած է նոր գաղտնիքներ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

— :-: —

«Պայքար, Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, ճետեւեալ խորճրդածութիւնները կ'ընէ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պայքարի մասին (24 օգոստ.)։

— «Այսօր, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ հաստատուած գաղութներուն վիճակը որ եւ է կերպով կարելի չէ բաղդատել կորսուածներու վիճակին հետ։ Ազգային ոգին, շնորհիւ կուսակցութեանց երկար տարիներու գործունէութեան եւ դաստիարակութեան, վառ պահուած է մեր մէջ։

Խոր գիտակցութեամբ օժտուած զանգուածներ եւ կազմակերպութիւններ, իրենց քաղաքական փրոփականտով, իրենց թերթերով եւ բեմերով շարունակ ամուր կը պահեն այն իմացական եւ հոգեկան կապերը որ մեր ժողովուրդը անքակտելիօրէն զօդած են հայրենիքին հետ։

Որքան ալ ծովերով եւ ցամաքներով բաժնուած ըլլանք, արդայ հազորդակցութեանց այս դարուն, ինքզինքնիս կղզիացած չենք զգար, եւ ով գիտէ թէ ի՛նչ ճամբաներ ապագային չեն բացուիր Հայաստանի եւ գաղութներու միջեւ։

Այս նկատումները մեզ սրտապնդելու են որպէս զի ինքզինքնիս մեռած, կորսուած կարծելով մեր ազգային էութիւնը մեր ձեռքերովը չթաղենք։ Արդարեւ, շուտով կը կորսուի այն որ արդէն ինքզինքը մեռած կը կարծէ։

Ունայնութեան, ամլութեան այս հոգեբանական վիճակը այսօր մեծագոյն պատճառն այն է թուլութեան, տկարութեան եւ անտարբերութեան, զոր շատեր ցոյց կուտան ազգային ծառայութեան մէջ։ Ոչ միայն մարդիկ կը հեռանան իրենց սիրելի եղած քաղաքական եւ ազգային գործերէն, այլ մեր գրողները, մեր գործիչները արժէքաւոր գործեր կատարելու, կարեւոր աշխատութիւններ արտադրելու եռանդըն ու կամեցողութիւնը կորսուած են, որովհետեւ կը մտածեն թէ ինչո՞ւ պէտք է տքնիլ, աշխատիլ եւ ստեղծագործել, քանի որ ամէն ինչ փճանալու եւ կորսուելու դատապարտուած է։

Եթէ նոյն իսկ գիտնանք թէ պիտի ոչնչանանք եւ կորսուինք, պէ՞տք է որ դադրինք պայքարելէ մեր ազգային գոյութեան համար, թէ անհրաժեշտ է որ մեր բոլոր կամեցողութեամբը կռուինք ուծացումի մտասեւեռումին դէմ։

Մեզի այնպէս կը թուի որ, առողջ, կենսունակ, առողջ եւ ուժեղ մարդու գործ չէ մեր կորուստին մտածումը սառած օձի նման պահել, տաքցնել մեր մէջ որպէսզի իր թոյնը յուլօրէն թափէ եւ տարածէ մեր հաւաքական մարմնին մէջ»։

Ռուսիա եւ Հոլանտա

Հոլանտական իշխանութիւնները մերժած ըլլալով անցագիր տալ սովետական պատուիրակութեան, որոնց մէջ էր յայտնի գրագէտ Մաքսիմ Կորքի, Ռուսիա ներկայացուցիչ չունեցաւ էմփէրիալիստական պատերազմին դէմ գումարուած համաշխարհային խորհրդաժողովին։ Ասիկա մեծ դժգոհութիւն պատճառեց կարմիր վարիչներուն որոնք ամէն քաղաքի մէջ միթինկներ կազմելով, բողոքեցին Հոլանտայի այս ընթացքին դէմ։

Անգլիացի գործազուրկները

Անգլիական վիճակագրութիւն մը կը հաղորդէ 22 օգոստոս թուականով թէ 48,046 գործազուրկներ աւելցած են 25 յուլիսէն ի վեր։ Անցեալ տարուան նոյն շրջանի անգործներու թիւին հետ բաղդատելով, ներկայիս Անգլիոյ անգործներուն թիւը 126,046 հոգի աւելի է։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (2)

ԳԱՐՄԷՆԻ ԵՒ ՄԱՐԶՊԵՏԻ ՄԱՀԸ

Առաւօտ մը, անտառին մէջ սաստիկ հով մը զիս արթնցուց. նախազգացումէ դրդեալ, քայլերս ուղղեցի դէպի փուռը, հասայ կայարան, ուր Հալէպէն նոր հասած թրէնին վակոնները շարան շարան փակած էին փուռը տանող ճամբան, անցայ դժուարութեամբ վակոններու վրայէն, փուռը արդէն քիչ մը անդին էր։ Հազիւ քանի մը քայլ առած էի եւ ահա ծանօթ հայ ժանտարմա մը — որ այդ օրերուն սանձարձակ ոճիրներ կը գործէր, — բռնած կը տանի փռապան Աստուրը, վակոններու վարի կողմէն, ուրկէ ազատ ճամբայ կայ հանդիպակաց կողմը անցնելու։ Բարեբախտաբար զիս չնշմարեց, իր ուշադրութիւնը յարած էր զոհին վրայ։

Ես առանց վայրկեան մը կորսնցնելու ետ դարձայ հակառակ ուղղութեամբ ճամբայ մը բռնելով անցայ մօտակայ քիւրտ գիւղ մը. անհամբեր սպասելով, որ գիշերը իր բարերար մութը բերէր կասկածներս փարատելու..

Մութը կոխեր էր երբ գիւղը ձգեցի եւ Մէյտան Էքպէզի կայարանին բարձր լիւքսին լոյսը ուղղութիւն առնելով հասայ, որուն պատահածէն լուր առնելու համար մասայ բանուորներուն վրաններ։ Հակցայ որ մինակ փռապան Աստուրը տարած էին։ Հալէպէն բերած յատուկ հրամանագրով մը ամբաստանուած իբր Դաշնակցական։

Գարմէնը հոն էր գտնուած երբ Աստուրը տարած էին։ Բարեբախտաբար ժանտարման զինք չէր ճանչնար։ (Փռապան Աստուրը ատեն մը տառապելով Հալէպի բանտը, մեռած էր թողլով իր ետին զաւակները անպաշտպան)։

Շտապեցի Գարմէնը տեսնել։ Տանջուած վիճակի մէջ գտայ զայն եւ ոչ մէկ բառով չկրցայ զայն մխիթարել։ «Ո՞րքա՛ն որ կը ցաւիմ ու կը տանջուիմ մեր ընկերոջ կորուստին, այնքա՛ն ալ կը կասկածիմ որ թերեւս այդ հրէշը, օր մը մեզ ալ վտանգէ, մանաւանդ քեզ՝ որ այնքան մօտէն ծանօթ էն», ըսաւ։

Շատ չանցաւ ա՛յն օրէն, երբ այդ հրէշը կառավարական մասնաւոր հրամանագրով մը եւ երկու օգնական ժանտարմներով եկաւ Մէյտան Էքպէզ զիս ձերբակալելու բայց չյաջողեցաւ։

Ան հետապնդեց զիս մինչեւ ընդհ. պատերազմին վերջը։ Երկար, շատ երկար պիտի ըլլար հոս նօթագրել բոլոր պատահածները՝ որոնք շարժանկարի մը պէս կ'անցնին երեւակայութեանս առջեւէն։

Օր մը երբ դարձեալ իր շրջանը ընելու ելած էր ամբողջ գծին վրայ, իր հոտառութիւնը աւելի Մէյտան Էքպէզի շրջանը կ'առաջնորդէ զինք։ Եւ գիշեր մը հոն անցուց վրանի մը տակ։ Ես եւ Գարմէնը փախած էինք անտառը։

Գիշեր էր։ Լուսնի ճառագայթները ողողած էին անտառը, հմայիչ տեսարան մը պարզելով։

«Մինչեւ ե՞րբ պիտի տառապինք այսպէս, չէ որ օր մը օձիքնիս ձեռք կուտանք ու ապա զզջալը օգուտ չունի։ Սպասենք մինչեւ կէս գիշեր, քակենք չուան մը ասս մօտակայ վրաններէն, անոր սլաւած վրանը յարմար վայր է գործին յաջողութեան տեսակէտով, կապենք վիզէն եւ քարշ տանք զայն Պիւլպիւլ գիւղի ուղղութեամբ, անկէ վերջ հեշտ է զայն անհետացնել...» ըսաւ, կտրուկ եւ վճռական։ Լուսնոյ լոյսին տակ նշմարեցի իր դէմքը, բարկացած ու մռայլ էր, կը հեւար, մեր շուրջ ոչ ոք կար, միայն լուսինը որ մեզ կը դիտէր անտառի ծառերուն մէջէն։

Մեր խօսակցութիւնը ընդհատեցին շնագայլերուն վայնասունները՝ որոնք կը մօտենային Գարասուի գետափը կիսամթաղ հայ գաղթականներուն դիակները, գետէն փորելով դուրս հանելու համար։

Ես լուռ էի։ Ան քայլերը դարձուց դէպի վրանները։ Ճակատս կարծես կ'այրէր, կը մտածէի հետեւանքներուն վրայ։ Հազարաւոր կորիճ հայ գաղթական բանուորներ կ'աշխատէին հո՜ն, այդ շրջանը։ Չէյթունցի, Զէյթունցի, Պէյլանցի տղամարդիկ, որոնք մէկ կացինի հարուածով փայտին կոճղը երկուքի կը բաժնէին։ Ամբողջ իրենց ստացած իբր օրավարձք մէկ սեւ հաց էր, որ անբաւական էր սնունդ տալու, այդպիսի գործ մը պիտի վտանգէր իրենց առժամեայ ապահով դրութիւնը։

Բայց չէի համարձակեր միտքս պարզել իրեն, վախնալով որ նեղուի։ Ան կը խօսէր միշտ գործադրութեան կերպին վրայ։ «Ձե՞ս խօսիր, յարմար չէ՞ ծրագիրս, ահաւասիկ կը մօտենանք», ըսաւ։ Ստիպուած պարզեցի մտածումս, երկարօրէն բացատրելով գալիք հետեւանքները։ «Իրաւացի ես, բայց այս դրութիւնը տանելի չէ։ Ուրեմն հարկ է հեռանալ ասկից, այս է միակ ճամբան...» պատասխանեց։ Յառաջացանք դէպի կանանչ վրանը, որ փայտի յանձնառուին վրանն էր։ Քիւրտ պահապանը ձայն տուաւ ու մօտեցաւ մեզի, ան ինծի շատ ծանօթ մէկն էր, քիւրտերէն հարցուցի թէ իրենց հիւրը կը քնանա՞յ, «կը խորդայ» պատասխանեց Քիւրտը։ Մօտեցանք վրանին, լուսնի լոյսը մտած էր անկէ ներս, մենք դիտելով անցանք շտապ, ան երկնցած էր անկողնին վրայ իր ժանտարմայի տարազով, որուն կոճակները կը գողային լուսնի ճառագայթներէն։ Ան կը քնանար, երկրորդ օրը արթննալու իր ցեղակիցներուն արիւնը քամելու համար...։

Մէյտան Էքպէզի շրջակայ անտառներուն ծառերը մասամբ սպառած ըլլալուն, գործը փոխադրուած էր Իսլահիէի կողմը, որով՝ ահագին հայ գաղթականութիւն մը լեցուած էր հոն՝ աշխատելու։

Եւ ահա օր մը այն սեւ օրերէն։ Իսլահիէ պաշարուած, ամբողջ գաղթականութիւնը քշած էին, առանց նկատի առնելու թէ տառնք կ'աշխատէին փայտ հայթայթման գործով, որ այն ատեն կենսական էր երկաթուղիներու երթեւեկին համար։

Միեւնոյն վտանգը Մէյտան Էքպէզ ալ հասնելու շշուկներ կային, բարեբախտաբար հոն քիչ գաղթականներ մնացած էին։ Գարմէնը քովս եկաւ մօտալուտ վտանգի առթիւ, մեր բռնելիք դիրքին համար խորհրդակցելու։ Իր ամենամեծ հոգը իր ընտանիքն էր։

(Շար.)

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2Փլաս տ'Իթալի: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Օրակարգի շարունակութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ընկ. Սարգիս Ղուկասեանի բնակարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրերով: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Կարելի է նախօրօք բաժանորդագրուիլ: Դիմել դրօշակի հասցէով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային Շրջանի (Գաշան-Պանիէօ-Պուրկլարէն) Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր երկսեռ անդամները եւ բոլոր հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 150 Րուէթ տ'Օրլէան, Պանիէօ: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր:

ՍԱՆՈՅ ԶՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ: Մէթրօ Մեզօն-Պլանշ:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ միութիւն կազմելու համար երկրորդ խորհրդակցական ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միւթիւալիթէի 4րդ յարկը:

ՍԻՓԱՆի փորձերը ամէն Ուրբաթ իրիկուն Միւթիւալիթէի մէջ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Խումբը կը պատրաստուի «Մշակոյթի օրուայ» եւ «Անուշ»ի համար:

Վարչութիւն

Տնղահանութեան միջոցին հինգ տարեկան հասակին աքսորուած է Տէր Զօր: Զինադադարին տեսնուած է Պոլիս եւ յետոյ Յունաստան: Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն իմացնել Մկրտիչ Գալուստեանի, 2 rue Carnot, Chaville, (S.etO.) France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Աղէքսանդր Ժորժ, (Ասրի) ծնած Ուրֆա: Ֆրանսա կը գտնուի 1924էն ի վեր: Կ'աշխատէր Մարսէյլ և Ալիս Գար: Իր մասին լուր տուողին լաւ վարձատրութիւն: Իմացնել իր եղբօր՝ M. George, Café-Restaurant, Il de France, 4 Place Hôtel de Ville, Cannes (A.M)

— Անեցի Տիկ. Ազնիւ Ճէնազեան կը փնտռէ իր հարսը՝ Տիկ. Մարիամ եւ զաւակները՝ Օմիրա եւ Ալիքսան Ճէնազեանները, որոնք Փարիզ կը գտնուին: Գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Օտօս Այա Սոֆիա, Մօլլա Պուզէ, Սելանիկ:

ԶԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԸԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 7 սեպտ. 932

Հակառակ քիչ քանակութեամբ ձուկ որսացուած ըլլալուն, գոհացում կը տրուի բոլոր պահանջքներուն: Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի ձուկը:

ԿԱՀԱՒ. սենեակներ, ամէն հանգստաւէտութիւն, ամիսը՝ 200 ֆր.էն սկսեալ, Hôt. 28, r. Poissonnière (2).

ՎԱՐՁՈՒ Է մեծ սենեակ եւ խոհանոց մը, ջուր, կազ: Վարձք՝ 2300 ֆր., դիմել Պ. Ինճէյակոբեանի, ժամը 1—2 եւ 6—7, 32 rue d'Hauteville, Paris (10):

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ մեներ. ֆիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քիլիզ, Զ. Խըտ.— 35:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ ամուսինս Պոլսեցի Յակոբ Տօնիկեան՝ այլ անուամբ Խաչիկ Ժամկոչեան, որ վեց տարիներէ ի վեր անյայտացած է: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել յիշեալին կնոջը՝ Տիկ. Մարիամ Տօնիկեանի, 2 Route de Choisy, Փարիզ (13):

— Կը Փնտռուի Յարութիւն Գալուստեան (ծնած Օվաճըք), հօր անուն՝ Մկրտիչ Գալուստեան (ծնած Պարտիզակ), մօր անուն Աղաւնի:

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ներկայացումները

1932 Սեպտեմբեր 17ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին

Société Savantesի մէջ (28 rue Danton)

ղեկավարութեամբ դերասան

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի

ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ

կը ներկայացուի՝

ԲՈՒԸ

(Դրամ 5 արար)

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ

Թարգմանեց՝ Լ. Շանթ

Բեմի վերածեց՝ Մ. Մարութեան

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բադալ, Պ. Պ. Ա. Կոթիկեան, Սերժ Թորոսեան Ս. Մաքսուստեան, Ա. Սարաֆեան, Ե. Գրիգորեան, Գազազեան, եւայլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, բոլոր հայկական ճաշարանները, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ լուսանկարիչ Phébusի մօտ:

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Էմիլ Զօլայի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ, իսկ Հոկտեմբեր 15ին Մարսէյլի (Շափ) մէջ:

Երգչուհի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2ին Վիէնի մէջ, Հոկտ. 8ին Լիոնի եւ 8ին Տէսինի մէջ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը.Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Թրէզ Բուէնի դաշտին վրայ, Բէմբ Օտտօի մօտ: Հովանաւորութեամբ Լիկ Լիթօրալի Աթլէթիզմի նախագահ Պ. Blanի եւ դատաւոր Պ. Girardoniի:

Տողանցք, վազք, ցատկել, դրօշարշաւ, ֆութպօլի մրցում եւայլն:

Մուտք՝ 3 ֆրանք

Սամուէլ Մուրատեան վարժարան

Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Ս. Մուրատեան վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին:

Վարժարանը զետեղուած է Սէն գետի ափերուն եւ շրջապատուած ընդարձակ պարտէզներով եւ անտառով:

Դպրոցական ծրագիրը պետական վարժարաններու ծրագրին յարմարցուած է եւ շրջանաւարտ աշակերտները իրաւունք ունին յաճախելու որ եւ է պետական համալսարան:

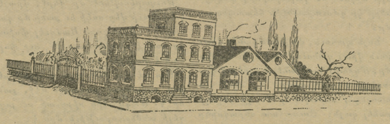
Մասնաւոր խնամք կը տարուի ֆիզիքական զարգացման:

Արձանագրութեանց կամ աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել նամակով կամ անձամբ հետեւեալ հասցէին.—

Secrétariat du Collège S. Moorat, 26 Rue Troyon, SÈVRES (S. et O.).

Վարժարանին քարտուղարը կ'ընդունի ամէն օր ժամը 15—19:

ԾԱԽՈՒ Է կօշկակարի խանութ մը՝ բոլոր կազմածներով եւ մեքենաներով միասին: Գին՝ 12000 ֆր., որուն 8000 ֆր.ը կանխիկ: Տարեկան վարձք 1500 ֆր., յարկաբաժինով միասին 3000 ֆր.: Պայլ՝ 8 տարի: Դիմել Պ. Սինանեանի 135 Route de Chatillon, Montrouge, Seine.

REALISATION IMMOBILIERE

Կը հրաւիրենք բոլոր անոնք որ տուն շինել պիտի տան, չի կնքել ոեւէ անձնառութիւն, առանց մեզի խորհուրդ հարցնելու:

Ամէն դիւրութիւն շինութեանց եւ փոխառութեանց համար: Երկար պայմանաժամ նուազագոյն տոկոսով:

Դրուած դրամագլուխին վրայ 100ին 70 եկամուտ կ'ապահովենք տարեկան: Ունինք նաեւ վարձու յարկաբաժիններ եւ աշխատանոցներ:

Խորհրդակցութիւնները ձրի են, ժամը 2էն 6.30:

Նշանեան 20, Passage Prado, (մէթրօ Սէն-Տընի)

Imp. A. DER (Agopian) 17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ

Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Սպասեցէք նախասենեակում. — կրկնեց նա:

Ցեխնապետը վախը դէմքին դուրս եկաւ սենեակից, խոր գլուխ տալով ու ներում խնդրելով քթի տակից. զինուորներն էլ նրա ետեւից:

— Նստեցէք, խնդրեմ. — ասաց կարդինալը, երբ դուռը փակեց: Բոռը լուռ հնազանդեց:

— Պարոն Րիվարէց. — ասաց Մօնտանէլլին մի վայրկեանից. — ես կը ցանկայի ձեզ մի քանի հարց տալ եւ շատ շնորհակալ պիտի լինէի, եթէ պատասխան տայիք:

Բոռը ժպտաց:

— Ի-իմ գ-գլխաւոր զբաղումս այժմ հարցեր լսելն է:

— Եւ պատասխան չտալը: Այդպէս էլ ասացին ինձ: Բայց այն հարցերը տալիս էին ձեզ կառավարական պաշտօնեաները ձեր գործի քննութեան համար: Նրանք օգտուելու էին ձեր պատասխաններից իբրեւ ապացոյց:

— Իսկ ձ-ձեր Սրբազնութեա՞ն հարցերը:

Մի ծածկուած վիրաւորանք կար աւելի Բոռի ձայնի, քան բառերի մէջ ու կարդինալը իսկոյն հասկացաւ: Բայց նրա դէմքը չկորցրեց իր հանդարտ ու մեղմ արտայայտութիւնը:

— Իմ հարցերը, — ասաց նա, — պատասխանէք թէ ոչ, միեւնոյն է, մնալու են մեր մէջ: Եւ եթէ կապ ունենան ձեր քաղաքական գաղտնիքների հետ, չէք պատասխանի. իսկ հակառակ դէպքում, թէեւ մենք բոլորովին օտար մարդիկ ենք միմեանց, բայց յոյս ունիմ որ կը պատասխանէք, եթէ խնդրեմ ձեզնից իբրեւ անձնական մի շնորհ:

— Ես բ-բոլորովին Ձերդ Սրբազնութեան տրամադրութեան տակն եմ:

Այս ասած էր գլխի մի թեթեւ հակումով, բայց դէմքի արտայայտութիւնը այնքան էլ չէր քաջալերում անձնական շնորհներ խնդրելու:

— Նախ եւ առաջ, ասում են, որ զէնք էք փոխադրում պապական նահանգը: Ձեզ ինչի՞ է պէտք զէնքը:

— Մ-մկները ո-ոչնչացնելու:

— Ի՛նչ տարօրինակ պատասխան: Միթէ դուք մուկ էք համարում այն բոլորին, որոնք ձեր համոզումները չեն դաւանում:

— Մ-մի քանիսը նրանցից:

Մօնտանէլլի եա ընկաւ աթոռի թիկունքին ու մի առժամանակ նայում էր նրան լուռ:

— Ի՞նչ է այդ ձեր ձեռքին. — հարցրեց յանկարծ:

— Հ-հին հ-հետքեր մկան ատամների:

— Ո՛չ, ես ասում եմ ձեր միւս ձեռքի համար: Դա նոր սպի է:

Քնքուշ ճկուն աջ ձեռքը ծածկուած էր փոսիկներով ու սկրդուքներով: Բոռ ցոյց տուաւ: Դաստակը ուռած էր, որի վրայ երեւում էր մի երկար մուգ կապոյտ շերտ:

— Դ-դատարկ բան, ինչպէս տեսնում էք. — ասաց նա: — Երբ ինձ ձերբակալեցին այն օրը, շնորհիւ Ձերդ Սրբազնութեան — նա նորից թեթեւ գլխով արաւ — զինուորներից մէկը կոխեց վրան:

Մօնտանէլլին բռնեց Բոռի ձեռքը եւ ուշադիր դիտեց:

—Ի՞նչպէս է որ երեք շաբաթից յետոյ այս տեսակ դրութեան մէջ է, բոլորովին բորբոքուած:

— Երեւի, երկաթի շ-շփումը այնքան էլ օգտակար չի եղել:

Կարդինալը բարձրացրեց աչքերը, խոժոռած:

— Միթէ շղթա՞յ են դրել թարմ վէրքի վրայ:

— Ի հարկէ, Ձերդ Սրբազնութի՛ւն, հէնց դրա համար են թարմ վէրքերը: Հին վէրքերը բանի պէտք չեն, միայն սկսում են ցաւիլ, բ-բայց չի կարելի ատիպել որ այրեն, ինչպէս որ պէտք է:

Մօնտանէլլի նորից նայեց նրան մի շեշտ փորձիչ հայեացքով, յետոյ վեր կացաւ ու բաց արաւ բժշկական պիտոյքների պահարանը.

— Տուէք տեսնեմ ձեր ձեռքը. — ասաց նա:

Բոռը մեկնեց ձեռքը, իսկ դէմքը կարծես երկաթից էր կռած: Մօնտանէլլին լուաց վէրքը ու քնքշութեամբ փաթաթեց: Երեւում էր, որ վարժ էր այդ գործին:

— Շղթայի մասին ես կը կարգադրեմ. — ասաց նա: — Իսկ այժմ ուզում եմ մի հարց էլ առաջարկել: Ի՞նչ է ձեր ծրագիրը:

— Դրա պ-պատասխանը շատ պարզ է: Կը ջանամ փախչել, եթէ կարողանամ, եթէ ոչ — կը մեռնեմ:

— Ինչո՞ւ պիտի մեռնէք:

— Որովհետեւ եթէ նահանգապետը չյաջողի իսկ հրացանի բռնել տալու, գոնէ կ'ուղարկեն թիարան. իսկ ինձ համար՝ դա միեւնոյնն է. իմ առողջութիւնս չի տանի:

Մօնտանէլլի թեւը յենեց սեղանին ու թաղեց մտածմունքի մէջ: Բոռը նրան չէր խանգարում: Նստել էր կիսափակ աչքերով, նետուած քիչ ետ ու մեղկօրէն վայելում էր շղթայից ազատ լինելու ֆիզիքական սփոփանքը:

— Ենթադրենք որ յաջողէք փախչելու. — սկսեց նորից Մօնտանէլլի: —

— Արդէն ասացի Ձերդ Սրբազնութեան: Մ-մկներ եմ ոչնչացնելու:

— Ուրիշ խօսքով, եթէ ես այժմ ազատեմ ձեզ, ենթադրելով որ կարող եմ, դուք պէտք է օգտուէք ձեր ազատութիւնից արիւն ու բռնութիւն [illegible] բածելու համար, փոխանակ [illegible] առաջը առնելու:

Բոռ աչքերը բարձրացրեց [illegible] քաշ արած խաչելութեանը:

— «Ո՛չ թէ խաղաղութեամբ, [illegible] սուրով»: Ինչպէս տեսնում էք, [illegible] հասարակութեան մէջ եմ: Ա[illegible] անձնապէս գերադասում եմ [illegible] նակը:

— Պարոն Րիվարէց. — ասաց [illegible] դինալը անդրդուելի հանդարտութեամբ [illegible] — ես ձեզ չվիրաւորեցի ու [illegible] թեթեւամտութեամբ ձեր ու ձեր [illegible] րեկամների հաւատի մասին. [illegible] չե՞մ կարող յոյս դնել եւ ձեր կողմ[illegible] գոնէ պարզ քաղաքավարութեան [illegible] րայ. թէ՞ դուք կամենում էք ինձ [illegible] պացուցանել, որ անաստուածը [illegible] մէն լինել չէ կարող:

— Ա՛խ, իրաւ: Ես բ-բոլորովին [illegible] մ-մոռացայ որ Ձերդ Սրբազնութիւն [illegible] քրիստոնէական առաքինութիւն [illegible] շարքն է դասում նաեւ քաղաքավար[illegible] թիւնը: Յիշում եմ ձեր քարոզը [illegible] րենցայում այն միջոցին, երբ վի[illegible] էի ձեր անանուն պաշտպանի հետ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Métro : TOLBIAC

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
9 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1978 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՆԱՆԿ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Կը բաւէ աչքէ անցնել միայն Թուրքերէն թերթերը, ըմբռնելու համար տնտեսական քայքայման աստիճանը:

Ահաւասիկ երկու տարի է որ արտակարգ միջոցներու կը դիմէ քէմալականութիւնը, ելմտացոյցը հաւասարակշռելու եւ լայնաբերան ճեղքեր կարկտելու համար:

Եւ սակայն, կազմալուծումը այնքան խոր է որ, բացառիկ միջոցներն ալ անզօր կը մնան: Բացառիկ միջոցները կը ծառայեն միայն առօրեայ պահանջները գոհացնելու:

Ներածումներու սահմանափակման, դրամի պաշտպանութեան, ազգային ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքները չկրցան կանխել փլուզումը: Սնանկացաւ բաժնեցուցակի դրութիւնն ալ (իւրաքանչիւր ապրանքէ պարբերաբար որոշ քանակութեամբ ներածում, contingentement):

Վերջերս աւելի խստացուցին այս դրութիւնը: Այն աստիճան որ, գործարանատէրները նախանիւթ չպիտի կրնան գտնել: Իսկ շարք մը նիւթեր — շաքար, թէյ, սուրճ, եւն. — կը ճարուին կրակի գնով:

Միւս կողմէ, իբրեւ հետեւանք Ըմէթ փաշայի վերջին այցելութեան, սկսած են ծրագրել կամ փորձել խորհրդային աշխարհին մէջ գործադրուած կարգ մը նորութիւններ: Այս առաջադրութեամբ, ռուս մասնագէտներու յանձնախումբ մը հասած է Թուրքիա, Պոլսէն անցնելով Իզմիր: Ուրիշ մասնագէտներ ալ պիտի ղրկուին, Թուրքիոյ ճարտարագործութիւնը կազմակերպելու եւ ազգային տնտեսութիւնը վերակազմելու համար:

Եւ երբ ըսենք որ մասնագէտներու յանձնախումբին նախագահը հնգամեայ ծրագրին հեղինակներէն մէկն է, դիւրին է հետեւցնել թէ ի՛նչ ուղղութեամբ պիտի ընթանայ «վերակազմութիւնը»:

Իբրեւ առաջին արդիւնք, արդէն խուճապի մատնուած են Թուրք վաճառականներն ու գործարանատէրները: Եւ, անընդհատ ժողովներ գումարելով, շարաթը անգամ մը պատուիրակութիւն կը ղրկեն Էնկիւրի, ճար ու դարման խնդրելու համար:

Քէմալական թերթ օրկան մը, «Միլլիյէթ», որ անշուշտ բոլորէն աւելի բան գիտէ բուն կացութեան մասին, չվարանեցաւ չեշտել խմբագրականի մը մէջ («Յառաջ», 6 սեպտ.)։

— «Ստոյգ է որ այսօր մեր առեւտրական հրապարակին վրայ փոփոխութեան, մտահոգութիւն եւ վաղուան մասին անվստահութիւն արտայայտող հոգեկան վիճակ մը կը տիրէ: Երբ կացութիւնը հարցնէք իրազեկներու, գրեթէ ամէնն ալ սապէս կը յայտնեն իրենց կարծիքը. — Գործերու ընթացքը վստահութիւն չի ներշնչեր: Տնտեսական ընդհանուր տագնապը տակնուվրայ ըրած ըլլալով գիները, շատ մը միջոցներ ձեռք առինք. սակայն տակաւին համեմատական կայունութիւն մը չհաստատուեցաւ: Ոչ միայն օտարներու, այլ եւ տեղացիներու մէջ ալ յառաջ եկած է այն կարծիքը թէ մեր օրէնքները հաստատուն չեն... Գիտցող չկայ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ պետականացման սահմանը. պետութիւնը ի՛նչ բաներ պիտի ընէ եւ ի՛նչ բան պիտի թողու անհատներու: Բաժնեցուցակի դրութիւնը յոյսի դուռներ բացած էր տեղական ճարտարարուեստին համար: վերջին որոշմնագիրը եւ կատարուած բարեփոխումները կէս առ կէս գոցած են յոյսի եւ հնարաւորութեան դուռները»:

Դեռ ո՛րքան վկայութիւններ բոլոր թերթերուն մէջ: Եւ տնտեսական բոլոր երեւոյթներու մասին:

Իզմիրի առեւտրական սենեակը հրատարակութեան տուաւ տեղեկագիր մը՝ վերջին վեց տարիներու գործառնութեանց մասին: Տեղեկագիրը կը հաստատէ որ առեւտուրը 1926էն ի վեր աստիճանաբար իջնելով, 1931ին կէս առ կէս պակսած է:

Այսպէս, չամիչի արտածումը 15 միլիոն 800,000 ոսկիի կը հասնէր 1926ին. մինչ 1931ին իջած էր 7,300,000ի: Բամպակը՝ 3,000,000էն 1,500,000ի, ձէթը՝ 3 միլիոնէն 1,900,000ի, արմտիքը՝ 13,000,000էն 3,000,000ի, խոզկաղինը՝ 2 միլիոնէն 600 հազարի եւն.:

Ուրիշ տեղեկագիր մը — Պոլսոյ առեւտրական սենեակին տարեգիրքը — կը հաստատէ թէ անհետանալու դատապարտուած է Թիֆթիկի առեւտուրը: 1931 յունուարին օխան 150 ղրշ. ի կը ծախուէր, իսկ 1932 յունուարին՝ հազիւ 40ի: «Աւոր անկում չեն ըսեր, փլուզում կ'ըսեն»:

1926 — 27ին Թիֆթիքի այծերուն թիւը երեք միլիոն կը հաշուէին: Գիւղացին այլ եւս շահ չտեսնելով, կը մորթէ այծերը, գոնէ միսէն օգտուելու համար: Այնպէս որ, ցեղն ալ անհետանալու դատապարտուած է:

Ու վերջապէս, դեռ մէկ ամիս առաջ էր որ, Պոլսոյ թերթերը կը հաստատէին թէ, տիրող տագնապին հետեւանքով, Քրէտի Լիոնէն անգամ իր մասնաճիւղերը փակելու հարկադրուած է:

Իսկ ցորենի տագնապը անընդհատ միտք ու սիրտ կը մաշեցնէ եւ մեռան կը սպառնէ:

Ցորենը կը փտի Անատոլուի դաշտերուն եւ ամբարանոցներուն մէջ: Երկաթուղի շինեցին մինչեւ Սեբաստիա, բայց այնքան ծանր են փոխադրութեան ծախքերը, որ գիւղացին կը նախընտրէ փտեցնել արմտիքը: Եւ նորէն դուրսէն կուգայ Պոլսոյ ալիւրը:

Այս ցիրուցան եւ պատահական տեղեկութիւնները բաւական չեն, ամբողջական գաղափար մը կազմելու համար բուն տագնապի մասին:

Բայց, չափազանց պերճախօս են: Ընթերցողները կրնան պակասը լրացնել, յիշելով այն յօդուածաշարքը, որ երեւցաւ վերջերս — «Թուրքիան Թուրքերու ակնոցով» — եւ ուր դեռ վերջին խօսքը չէ ըսուած:

Յաղթական՝ քաղաքական եւ զինուորական ճակատին վրայ. բայց խաղալիք՝ տնտեսական փոթորիկի ամեհի ալիքներուն:

Ահա քէմալականութեան այսօրուան վիճակը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ..

Զգիմացայ՝ երբ տեսայ:

Փարիզի Հարաւային Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր «*երկսեռ անդամ*ները, այս կիրակի»:

Միայն երկսե՞ռ անդամները: Հապա անո՞նք որ որձեւէգ չեն եւ տարբեր սեռ ունին...

× Աղեքսանդրիոյ «Արաքս» թերթը, հրատարակելով բաց նամակ մը, որ գրած են հայ սկաուտները, կ'աւելցնէ թէ «հանոյքով *տուն տեղ կուտայ* նամակին»:

Միայն տուն տե՞ղ, թէ նաեւ խոհանոց, լուացարան, անկողին, եւն.:

Բարկութիւնս թելադրեց ինծի նորէն սկսիլ դասերը *ի պէտս զարգացելոց*:

Վասն զի ամէն բան կորսնցուցինք, բայց չենք ուզեր կորսնցնել հայերէն լեզուն իր ներդաշնակութեամբ, իր նշգրտութեամբ, իր յստակութեամբ եւ կատարելատիպ քերականութեամբ:

ԱՍՈՂԻԿ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Փարիզի նկարիչներն ալ անել մը մատնուած են, տնտեսական տագնապին հետեւանքով: Եւ որովհետեւ բարելաւման նշան չկայ, զանազան զբոյցներ շրջան կ'ընեն:

Այսպէս, առաջարկողներ կան որ միայն մէկ նկարահանդէս կազմակերպուի, փոխանակ հինգի, եւ բոլոր նկարիչները այնտեղ ցուցադրեն իրենց արտադրութիւնները: Մասնաւորապէս աւելորդ կը համարուի Աշնան Սալոնը, որ ամէնէն աւելի ծախք կը պահանջէ, որովհետեւ կը բացուի Մեռելոցին, երբ օրերը աւելի կարճ են եւ ցուրտ, հետեւաբար անհրաժեշտ է տաքցնել եւ լուսաւորել Կռան Փալէի շատ մը սրահները:

Պ. Ֆրանց Ժուռտէն, Աշնան Սալոնին նախագահը, ուժգնօրէն հերքեց այս լուրը, անգործնական գտնելով նկարահանդէսներու ձուլումը:

«Նախ որ, Անկախները բացարձակապէս կը մերժեն: Յետոյ, Փարիզի ո՞ր սրահը պիտի բաւէր 12,000 նկար ցուցադրելու, առանց հաշուելով ճարտարապետներու, զարդանկարիչներու եւ արձանագործներու արտադրութիւնները... Աշնան Սալոնը պիտի բացուի ճիշդ ժամանակին: Անցեալ տարի 26,000 ֆրանք բաց ունեցանք, եւ պէտք չէ որ այս տարի կրկնուի»:

ՆՈՐ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ Ճափոն գործնական միջոցներու կը դիմէ, Մանչուրիոյ նորահաստատ պետութեան կցելու համար հիւսիսային Չինաստանի գաւառները: Այս կերպով պիտի ստեղծուի ընդարձակ կայսրութիւն մը, Մանչուրիոյ արդի նախագահին վեհապետութեան տակ, եւ Ճափոնի խնամակալութեամբ: Նոր պետութեան սահմանները պիտի հասնին Դեղին ծովէն մինչեւ Սիպերիա, ընդգրկելով ահագին բնակչութիւն մը: Ճափոնցիները կարեւոր ուժեր կը համախմբեն որոնք չորս կամ վեց շաբաթէն պիտի արշաւեն դէպ ի Ճէհոլի նահանգը, ճամբայ բանալով դէպ ի Փէքին եւ Թիէնցին: Երբ ճափոնական զօրքը գործի սկսի, այդ ազդանշան մը պիտի ըլլայ չինացի անջատականներուն համար, ապստամբելու եւ անկախ պետութիւն հռչակելու:

Այս ծրագիրն ալ կը սպառնայ խանգարել խաղաղութիւնը՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ:

— :-: —

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ոստիկանութիւնը երեւան հանեց լայն կազմակերպութիւն մը, որ կը զբաղէր օտար դրամներու մաքսանենգութեամբ: Մեղսակիցներուն մէջ կը գտնուին ծանօթ փաստաբան մը եւ բազմաթիւ վաճառականներ որոնք լաւ անուն ունէին հրապարակին վրայ: Մինչեւ հիմա ձերբակալուած են 12 հոգի: Ոստիկանութիւնը շատ բան գաղտնի կը պահէ, երեւան հանելու համար ամբողջ գործը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Փարիզի պատասխանը Պերլինի յուշագրին

Շատ բան կախում ունի Անգլիոյ դիրքէն

Վարչապետ Պ. Էռիօ չորեքշաբթի օր դահլիճին քննութեան ենթարկեց իր խմբագրած պաշտօնագիրը՝ իբրեւ պատասխան օգոստ. 29ի գերմանական յուշագրին: Անգլիոյ պատասխանը ուշացած ըլլալով, այս պաշտօնագիրը այսօր, ուրբաթ, անգամ մը եւս պիտի քննուի նախարարական խորհուրդին մէջ եւ վերջնապէս պիտի ճշդուին բոլոր մանրամասնութիւնները:

Համաձայն թերթերու քաղած տեղեկութեանց, Ֆրանսական պատասխանը գլխաւորաբար կանգ կ'առնէ երկու տեսակէտներու վրայ, — Գերմանիան իրաւունք չունի անջատ եւ մտերմական բանակցութիւն մը պահանջելու Ֆրանսայէն, քանի որ, Վերսայլի դաշնագրին 164րդ յօդուածով, սահմանուած է իր զինուորական ուժին չափը: Դաշնագիրը ստորագրած են բոլոր պետութիւնները, եւ փոփոխութիւններ կրնայ կատարել միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը:

Երկրորդ, Գերմանիան իրաւունք չունի սպառազինութեանց հաւասարութիւն պահանջելու, քանի որ Վերսայլի դաշնագիրը կը ձգտի սպառազինութեանց ոչ թէ յաւելման, այլ կրճատման: Գերմանիոյ չի յնար ճշդել թէ մինչեւ ո՛ւր կարելի է կրճատել միւս պետութեանց սպառազինութիւնները:

Ֆրանսական պատասխանը հրատարակութեան պիտի տրուի Գերմանիոյ յանձնուելէ անմիջապէս յետոյ:

⁂ Լոնտոնի մէջ մեծ տպաւորութիւն գործեցին գերմանական յուշագիրը եւ արտաքին ու պատերազմական նախարարներուն յայտարարութիւնները: Մամուլը կը շարունակէ վերապահ մնալ, իսկ պաշտօնական շրջանակներու մէջ խիստ գաղտնապահութիւն կը տիրէ: Անգլիա առ այժմ չուզեր միջամտել Փարիզի եւ Պերլինի միջեւ կատարուած բանակցութեանց: Եթէ այդ բանակցութիւնները անել մը յանգին, այն ատեն է որ Լոնտոն պիտի միջամտէ եւ գործօն դեր մը պիտի կատարէ: Առ այժմ սպասողական դիրք բռնելով հանդերձ, Անգլիոյ վարչապետը կ'ուսումնասիրէ գերմանական յուշագիրը եւ յարակից խնդիրներ:

Ամբողջ Գերմանիան անհամբեր

Գերմանական մամուլը ջերմապէս ուժ կուտայ յուշագրին եւ արտաքին եւ պատերազմական նախարարներու յայտարարութեանց: Բոլորն ալ կը խոստովանին թէ խնդիրը վճռական փուլի մը հասած է, մանաւանդ որ, առաջին անգամ ըլլալով, արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ Գերմանիան [illegible] այցի [illegible] խորհրդակցութեանց, եթէ գոհացում չստանայ սպառազինութեանց հաւասարութեան մասին:

Նախարարը ըսած էր նաեւ թէ՝ Գերմանիան պիտի սպասէ նոր որոշումներ տալ, եթէ Ֆրանսան չընդունի ուղղակի բանակցիլ: Այս մասին լուսաբանութիւններ կը պակսին, բայց կարծողներ կան թէ Գերմանիան չպիտի ընդունի որ պահանջած հաւասարութեան խնդիրը միջազգային վիճաբանութեան առարկայ դառնայ: Պաշտօնական տեսակէտն այն է թէ՝ Գերմանիան չի կրնար սպասել այլ եւս, թէ երկար ատեն պահանջեցին որ համբերէ, թէ իր համբերութիւնն սպառած է այժմ: Յետոյ, դիտել կուտան թէ՝ իրերու զօրութեամբ իսկ, Գերմանիոյ զինուորական կացութեան խնդիրը դարձած է չափէս Ֆրանքօ-գերմանական խնդիր մը, եւ կրնայ լուծուիլ միայն Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ կողմէ: Գերմանիան մասնաւորապէս չի հանդուրժեր որ Լեհաստանն ալ խառնուի գործին:

Մամուլը անխտիր կը պաշտպանէ սպառազինութեանց հաւասարութեան պահանջը, միայն դատը ներկայացնելու մեթոտներու մասին տարակարծութիւններ կան: Աջակողմեան մամուլը կը հրաւիրէ կառավարութիւնը՝ աւելի ամուր կենալ, եւ չտարուիլ Ֆրանսայի «ձգձգողական խաղերով»: Յետոյ, մասնաւոր խանդավառութեամբ կը ծափահարէ պատերազմական նախարարին հետեւեալ խօսքը, — «Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանիան պիտի ընէ ինչ որ անհրաժեշտ է իր պաշտպանութեան համար»: Թերթ մը դիտել կուտայ թէ առաջին անգամ է որ գերմանական կառավարութիւն մը բացէ ի բաց կ'ըսէ որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, ինչ որ ալ պատահի: «Կառավարութեան պարտականութիւնն է հարկադրել Ֆրանսան որ անմիջական որոշում մը տայ»:

Կան թերթեր ալ որ, չափաւորութեան յորդոր կը կարդան, վախնալով թէ համաշխարհային ճակատ մը կը կազմուի Գերմանիոյ դէմ:

Մամուլը կը քրքրէ նաեւ ուրիշ խնդիր մը, — ի՞նչ պիտի ընէ Գերմանիան, եթէ մինչեւ 20 սեպտ. նպաստաւոր պատասխան մը չստանայ Ֆրանսայէն:

Կարծողներ կան թէ, այն ատեն կառավարութիւնը չհակից պետութեանց պիտի ուղղէ շրջաբերական մը, ծանուցանելով թէ զինաթափութեան մասին ուրիշներու ցոյց տուած թուլութիւնը ամէն յանձնառութենէ կ'ազատէ զինքը եւ թէ այլ եւս չպիտի մասնակցի Ժընեւի խորհրդակցութեանց: Ուրիշներ ալ կը հաւաստեն թէ՝ առանց «կատարուած իրողութիւններ» ստեղծելու, կառավարութիւնը պիտի դադրեցնէ իր թղթակցութիւնները՝ Ֆրանսայի հետ, եւ պիտի սպասէ զանազան բանակցութեանց ելքին, վերջնական որոշումներ տալէ առաջ:

⁂ Մինչ այս մինչ այն, կառավարութիւնը որոշած է լուծել խորհրդարանը, յառաջիկայ շարթուան վերջը, աւելի ազատ գործելու համար: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին նոյեմբեր 6ին: Այս կերպով, Ֆօն Փափէն հետզհետէ կը չեչտէ երկիրը տիրաբար վարելու ձգտումը, ինչպէս կ'ըլլար պատերազմէն առաջ, երկրորդական գծի վրայ նետելով Րայխսդակը:

Յունաստանի ընտրական պայքարը

Մօտերս տեղի կ'ունենան Յունաստանի Երեսփ. Ժողովին ընտրութիւնները: Պայքարը յառաջ կը տարուի սաստկութեամբ, Վենիզելոսի կուսակիցներուն եւ ընդդիմադիրներուն միջեւ: Վարչապետը ինք մեն կուգայ քաղաքէ քաղաք, ուժգին ճառեր խօսելով մասնաւորապէս արքայականներուն դէմ, որ կը գործեն իբրեւ «ժողովրդական կուսակցութիւն»: Ասոնց պետը, Պ. Ցալտարիս, առջի օր հանրապետութեան նախագահին դիմելով, բողոքեց Պ. Վենիզելոսի կարգ մը յայտարարութեանց դէմ: Եւ պահանջեց որ այսօրուան դահլիճին տեղ ուրիշ մը նշանակուի, որպէս զի կարելի ըլլայ ազատօրէն կատարել ընտրութիւնները: Նախագահը վերապահեց իր պատասխանը:

Հակառակ պաշտօնական հերքումներու, զրոյց կը շրջի թէ զինուորական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Սեւ ծովու դէպքը

— :-: —

Գրած էինք թէ Սեւ ծովուն մէջ, Քոնսթանցայի առջեւ ծովահէնները մտան *Գալիլէ* նաւէն ներս եւ կողոպտեցին:

Թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան. — Կէս գիշերին էր, երբ նաւաստիները խոր կը քնանային, ծովահէնները իրենց նաւակներով պաշարեցին *Գալիլէ*ն: Յետոյ զէն ի ձեռին կամրջակին վրայ նետուելով, սպաննեցին նաւաստիներուն: Նաւուն բնակչութիւնը, սպայ կամ ճամբորդ, խցեցին սենեակներէն ներս եւ կողոպտեցին, պարպելով ամէն ծակուծուկ: Ամէն թանկագին ապրանք իրենց նաւակներուն մէջ լեցնելէ յետոյ, ելան ծովուն բացը, երբ բանտարկուած նաւաստիները յաջողեցան կոտրել դուռները եւ դուրս ելլել: Ի զուր կրակ բացին ամէն կողմ: Յետոյ սպասեցին որ լուսնայ, հետապնդում կատարելու համար, բայց շատ ուշ էր այլ եւս: Ապահովաբար ծովահէնները ապաստանած են Սեւ ծովուն ամայի եւ անյայտ մէկ կղզին, այնպէս որ հաւանական չէ գտնել անոնց հետքը:

Վերջին տարիներու նաւարկութեանց պատմութեան մէջ, բաց ի Չինաստանի ծովերուն մէջ կատարուած ասպատակութիւններէն, առաջին յանդուգն աւազակութիւնն է, որ կը կատարուի Սեւ ծովուն վրայ:

ԵՐԿՈՒ ԶԻՒՊԱՏՈՍՆԵՐՈՒ ԱՐԿԱԾԸ

Թէհրանի ամերիկեան հիւպատոսը մայրաքաղաք վերադարձաւ բոլորովին ուժասպառ, աւելի քան 40 քիլոմեթր ճամբայ քալած ըլլալով: [illegible] տանի մօտ, պարսիկ աւազակները լեռը տարած էին երեք Ամերիկացիներ: Համաձայն վերջին տեղեկութիւններու, գերիներէն մէկը այս հիւպատոսն էր, երկրորդը՝ Երուսաղէմի ամերիկեան հիւպատոսը, իսկ երրորդը՝ ուրիշ Ամերիկացի մը: Երեքը մէկ մաս կը կազմէին 21 ինքնաշարժներէ բաղկացեալ կարաւանի մը, որ բռնուած էր աւազակներու կողմէ: Այս վերջինները ինքնաշարժները աւարի տալէ յետոյ, գերի տարին միայն երեք Ամերիկացիները, փրկանք ստանալու յոյսով: Բայց պարսիկ իշխանութիւնը լուր առած ըլլալով, անմիջապէս զինուոր ղրկեց եւ յաջորդ օրն իսկ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ աւազակներուն հետ: Գերիները յաջողեցան փախչիլ ընդհարման միջոցին եւ քալելով քաղաք հասնիլ:

Աւազակները կը պատկանին Լուրիստանի վաչկատուն ցեղին:

«ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է... ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»

Իտալիոյ մէջ ալ, կիները կը հետեւին օրուան նորութեան, — կարելի եղածին չափ քիչ բան ծածկել իրենց մարմինէն: Ամէնէն համեստներն ալ կ'առարկեն թէ օդը տաք է, եւ կարճ շրջազգեստ կը հագնին, կամ փողոց կ'ելլեն թեւերն ու սրունքները բաց: Թէեւ, կղերականներուն յորդորները յուղներն ալ շատ են:

Միլանի շրջականներէն տէրտէր մը, չափազանց գայթակղած, դիմած է հանճարեղ միջոցի մը, մեղաւորուհիները կարգի բերելու համար: Ժամուն դուռը փակցուցած է հետեւեալ ազդը.—

«Պարգեւ պիտի տրուի անոր որ կը բերէ երկու թիզ թեղանիք, մէկ թիզ լաթ՝ վիզէն վար ծածկելու համար, չորս թիզ քղանցք, մէկ կրամ խելք եւ մէկ քիլոկրամ համեստութիւն: Այս բոլորը կորսուած են շատ մը աղջիկներու եւ կիներու կողմէ, փողոցը պտտած ատեն»:

—)(o)(—

ՖԱՇԱԿԱՆ մասնաւոր ատեանը գործի կը սկսի սեպտ. 16ին, ամրան արձակուրդէն յետոյ: Առաջին առթիւ պիտի դատէ 13 համայնավարներ, որոնք 1931ի գարնան յաջողեր էին բրջիջներ հաստատել քաղաքին թաղերուն մէջ: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ ասոնք նպատակ ունէին մահափորձեր կատարելու: Այս նպատակով, իրենց բնակարաններուն մէջ պահեր էին զանազան պայթուցիկներ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՞ՆՉ Է ԽՐՁԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ (ՖԱՇԻՍՄ)

ԽՄԲ. — Իտալական Համայնագիտարանը, որ հատոր առ հատոր լոյս կը տեսնէ, «խրձականութիւն» (Fascismo) բառին տակ, նոյն ինքն Մուսոլինիի կողմէ գրուած հետեւեալ գրութիւնը կը պարունակէ: Քսաներորդ դարու քաղաքական եւ ընկերային այս շարժումը, որ միլիոնաւոր բազմութիւններ ելեկտրականացուց նոր հաւատքով եւ նոր սլացքով մը, կ'արժէ ծանօթացնել բուն իսկ հիմնադրին բերնով, առանց բաժնելու անոր շարք մը տեսակէտները. — Թարգմանութիւնը, որ կատարուած է բուն բնագրին վրայ, մեզի ղրկուած է Միլանէն:

1919ին երբ պատերազմը վերջացաւ, ընկերվարութիւնը մեռած էր արդէն իբրեւ վարդապետութիւն. գոյութիւն ունէր միայն իբրեւ ոխ, եւ մանաւորաբար Իտալիոյ մէջ դեռ մէկ կարելիութիւն մը կրնար ունենալ. այսինքն փոխ-վրէժ անոնց դէմ որ պատերազմը ուզած էին եւ պէտք էին զայն «քաւել»: Խրձականութիւնը սեղանի մը չուրջ առաջուց պատրաստըւած եւ խնամուած վարդապետութենէ մը չառաւ իր կաթը. ան գործելու անհրաժեշտութենէ ծնաւ եւ եղաւ գործ. կուսակցութիւն չեղաւ, այլ առաջին երկու տարիներուն հակակուսակցութիւն եւ շարժում: Եւ սակայն, ով որ վերընթեռնու խրձական մարտախումբերու կազմակերպչական ժողովի զեկուցումները՝ նոյն շրջանի հիմակ արդէն ճմռթկած էջերուն մէջ, վարդապետութիւն մը պիտի չգտնէ, այլ շարք մը ակնարկներ, կանխորոշումներ, կարճ մտածումներ, որ յետագային, քանի մը տարի վերջ, ձերբազատուելով պատահականութիւններու անխուսափելի ախտէն, պիտի փոխուէին շարք մը վարդապետական դիրքերու, որ իրենց կարգին խրձականութեան տուին ինքնուրոյն քաղաքական վարդապետութեան մը բնոյթը՝ ժամանակակից եւ անցեալ բոլոր վարդապետութիւններու նըկատմամբ:

ԳՈՐԾ ԵՒ ՄԻՏՔ

Թաց տարիները այնպիսի տարիներ եղան որ գործելու անհրաժեշտութիւնները ժամանակ չթողուցին վարդապետական կատարեալ պատրաստութիւններու կամ պրպտումներու: Կռի՛ւ կար քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ: Այդ մասին վիճողներ կային, բայց — ինչ որ աւելի սրբազան եւ կարեւոր է — մեռնողնե՛ր կային: Մեռնի՛լ գիտէին: Գեղեցկօրէն կազմուած, պարբերութիւններու եւ գլուխներու բաժնուած ու մտախաղերով շրջանակուած վարդապետութիւնը կրնար եւ պակսիլ. բայց անոր տեղը բռնող աւելի վճռական բան մը կար. հաւա՛տքը: Այնուհանդերձ, ո՛վ որ գիրքերու, յօդուածներու, համագումարներու որոշումներու, մեծ ու պզտիկ ճառերու վրայէն դէպ ի անցեալը ակնարկ մը նետէ, ով որ ընտրել ու պրպտել գիտէ, պիտի հաւնայ որ վարդապետութեան հիմերը դրուեցան այն առեն երբ ճակատամարտը կը փոթորկէր: Ճիշդ այդ տարիներուն է որ նոյնպէս խրձական մտածումը կը սպառազինուի, կը նրբանայ, կ'ընթանայ դէպ ի իր մէկ կազմակերպութիւնը: Պետութեան եւ անհատի հարցերը, ազատութեան եւ իշխանութեան հարցերը, քաղաքական եւ ընկերային եւ յատկապէս ազգային հարցերը, ազատական, ռամկավարական, մասոնական, ընկերվարական, ժողովրդավար վարդապետութիւններու դէմ պայքարը տեղի ունեցաւ միաժամանակ «պատժողական արշաւախումբ»երու: Բայց որովհետեւ «դրութիւնը» կը պակսէր, հակառակորդները չարամտօրէն ժխտեցին թէ խրձականութիւնը վարդապետութիւն մը ստեղծելու որ եւ է կարողութիւն մը ունենայ, մինչ վարդապետութիւնը ծնունդ կ'առնէր՝ ճիշդ է քիչ մը յախուռն ձեւով՝ նախ բուռն ու աղանդաւոր ժխտումի մը երեւոյթով, ինչպէս կը պատահի բոլոր նոր սկսող գաղափարներուն, յետոյ յօրինուածքի մը դրական երեւոյթով, որ յաջորդաբար 1926, 27, 28 տարիներուն իր իրագործումը պիտի գտնէր վարչաձեւին օրէնքներուն եւ հաստատութիւններուն մէջ:

Այսօր խրձականութիւնը յստակօրէն սահմանուած է ո՛չ միայն իբրեւ վարչաձեւ, այլ եւ իբրեւ վարդապետութիւն: Այս բառը պէտք է մեկնել ա՛յն իմաստով որ այսօր խրձականութիւնը՝ իր եւ ուրիշներու վրայ գրաքննութիւն մը ի գործ դնելով, իւրայատուկ անշփոթելի տեսակէտը — եւ ուստի ուղղութիւնը — ունի բոլոր այն հարցերու մասին, որոնք իրերու եւ իմացականութիւններու մէջ՝ աշխարհի բոլոր ժողովուրդները կը չարչրկեն:

Ամէնէն առաջ, ընդհանրապէս մարդկութեան ապագայի եւ զարգացումի մասին եւ մէկ կողմ թողլով ներկայ քաղաքական ամէն նկատում, խրձականութիւնը չի հաւատար տեւական խաղաղութեան ո՛չ օգտակարութեան եւ ոչ ալ կարելիութեան: Ուստի կը մերժէ խաղաղասիրութիւնը որ պայքարի հանդէպ հրաժարում մը եւ զոհողութեան դիմաց վատութիւն մը կը ծածկէ: Միայն պատերազմը կրնայ բոլոր մարդկային ուժերը առաւելագոյն ձգտումի մը հասցնել եւ ազնուութեան կնիքը դնել ա՛յն ժողովուրդներու ճակտին որ զայն դիմագրաւելու առաքինութիւնն ունին: Բոլոր միւս փորձերը անոր տեղը չեն կրնար բռնել. անոնք մարդը երբեք ինքն իրեն դիմաց չեն դներ՝ կեանքի ու մահուան երկընտրանքին առջեւ: Հետեւաբար վարդապետութիւն մը որ խաղաղութեան նախաընդունուած ճշմարտութենէ մը կը մեկնի, խրձականութենէն դուրս է. նոյնպէս խրձականութեան օտար խորթ են՝ նոյն իսկ եթէ ընդունուած են քաղաքական որոշ կացութիւններու առթիւ իրենց տուած փոքրագոյն օգտակարութեան համար՝ բոլոր ընկերվարական եւ միջազգայնական յօրինուածքները, զորս, ինչպէս պատմութիւնը ցոյց կու տայ՝ կարելի է հովին տալ երբ գաղափարական գործնականազգայնական տարրեր ժողովուրդներու սիրտը փոթորկէին կը վերածեն: Այս հակախաղաղասիրական ոգին խրձականութիւնը կը փոխադրէ նաեւ անհատներու կեանքին մէջ. խրձաւոր մարտիկին հպարտ խօսքը «me ne frego» (*) որ վէրքի մը կապերուն վրայ գրուած էր, ո՛չ միայն ստոյիկ փիլիսոփայութեան մը արտայայտութիւնն է, ո՛չ միայն քաղաքական վարդապետութեան մը ամփոփումն է, այլ եւ մարտնչումի դաստիարակութի՛ւնն է, անոր վտանգներու ընդգրկումն է, իտալական կեանքի նոր ոճ մըն է: Այսպէս խրձականը կ'անդրիտանայ եւ վատ կը համարէ անձնասպանութիւնը. կեանքը կ'ըմբռնէ իբրեւ պարտականութիւն, բարձրացում, յաղթանակ. կեանքը որ պէտք է բարձր ու լման ըլլայ, ապրըւած ինքն իրեն համար, բայց մանաւանդ հեռաւոր եւ մօտաւոր, ներկայ եւ ապագայ միւսներուն համար: Այս նախադրութիւններու հետեւանքն է վարչաձեւին ծնունդներու թիւը շատցնելու քաղաքականութիւնը: Արդարեւ, խրձականն ալ կը սիրէ իր նմանը, բայց այս «նմանը» իրեն համար տարտամ եւ անըմբռնելի յղացում մը չէ. իր նմանին հանդէպ տածած սէրը արգելք մը չըլլար անհրաժեշտ դաստիարակիչ խստութիւններուն եւ զանազանութիւններուն եւ հեռաւորութիւններուն: Խրձականութիւնը չընդունիր տիեզերական գիրկընդխառնումները եւ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու հաւաքականութեան մէջ ապրելով հանդերձ, անոնց աչքերուն կը նայի կասկածոտ ու արթուն, կը հետեւի անոնց հոգեկան վիճակներուն եւ անոնց շահերու փոփոխութիւններուն, եւ չի խաբուիր սուտ ու յեղյեղուկ երեւոյթներէ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Կեանքի նմանօրինակ ըմբռնողութիւն մը խրձականութիւնը կը դարձնէ կտրուկ մէկ ժխտումը այն վարդապետութիւններուն որ խարիսխը կազմեցին այսպէս կոչուած գիտական կամ մարքսեան ընկերվարութեան. պատմական ընկերվարութեան վարդապետութիւնը, ըստ որուն մարդկային ընկերութիւններու պատմութիւնը կը բացատրուի միայն ընկերային զանազան խմբաւորումներու շահերու պայքարով եւ արտադրութեան միջոցներու եւ գործիքներու փոփոխութեամբ: Ո՛չ ոք կը ժխտէ տնտեսական իրադարձութիւններու — նախանիւթերու գիւտեր, աշխատանքի նոր մեթոտներ, գիտական նորութիւններ — ունեցած կարեւորութիւնը, բայց անհեթեթ է մտածել որ անոնք բաւական ըլլան մարդկային պատմութիւնը բացատրելու՝ բոլոր միւս ազդակները անտեսելով: Խրձականութիւնը կը հաւատայ դեռ եւ միշտ սրբութեան եւ հերոսութեան, այսինքն այնպիսի գործերու որոնց մէջ ո՛չ մէկ — հեռաւոր կամ մօտաւոր — տնտեսական շարժառիթ գոյութիւն ունի: Ժխտելով պատմական նիւթապաշտութիւնը, որուն համեմատ մարդիկ միայն պատմութեան երեւակները պիտի ըլլային, որոնք կ'երեւան ու կ'աներեւութանան կոհակներու մակերեսին վրայ՝ մինչ խորքը կը գործեն իրական մղիչ ուժերը, կը ժխտէ նաեւ անդարմանելի եւ անփոփոխելի դասակարգային պայքարը որ պատմութեան տնտեսավարական այդ ըմբռնումին հետեւանքն է, եւ մանաւանդ չընդունիր որ դասակարգային պայքարը ընկերային կերպարանափոխութիւններու գերիշխան լծակը ըլլայ: Ընկերվարութիւնը հարուածելով իր վարդապետութեան այս երկու հիմնաքարերուն մէջ, անկից՝ ընկերային կենակցութեան մը ըղձական մէկ ձգտումը կը մնայ միայն — վաղեմի ինչպէս մարդկութիւնը —, կենակցութիւն մը ուր ամենախոնարհ դասակարգի մարդոց ցաւերն ու տառապանքները մեղմացած ըլլան: Բայց հոս խրձականութիւնը կը մերժէ տնտեսական «երջանկութեան» գաղափարը, որ՝ ամէնուն ալ առաւելագոյն բարեկեցութիւն մը ապահովելով, ընկերվարականօրէն եւ գրեթէ ինքնաբերաբար պիտի իրագործուէր պատմութեան մէկ որոշ վայրկեանին: Խրձականութիւնը անկարելի կը նկատէ «Երջանկութեան» նիւթապաշտ ըմբռնումը եւ զայն 1700ի առաջի կիսուն տնտեսագէտներուն կը թողու. չընդունիր բարեկեցութիւն = երջանկութիւն հաւասարութիւնը որ մարդերը մէկ բանով միայն մտահոգ կենդանիներու պիտի փոխէր. այսինքն պարարտանալ ու ճարպակել, ուստի պարզ բուսական կեանքի մը վերածուիլ:

ՌԱՄԿԱՎԱՐԱԿԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼՆԵՐՈՒ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ

Ընկերվարութենէն յետոյ, խրձականութիւնը կը ջախջախէ ռամկավարական գաղափարաբանութեան բոլոր ամբողջութիւնը եւ զանոնք կը մերժէ թէ՛ իրենց տեսական առաջադրութիւններով եւ թէ իրենց գործնական կիրարկումներով: Խրձականութիւնը չընդունիր որ թիւը՝ պարզ թիւ մը եղած ըլլալուն համար՝ կարենայ վարել մարդկային ընկերութիւնները. չընդունիր որ այդ թիւը կարենայ կա- [illegible] թեամբ մը. կը հաստատէ մարդերու բեղուն, բարերար եւ անդարմանելի անհաւասարութիւնը, զոր կարելի չէ մեքենական եւ արտաքին իրողութեամբ մը հաւասարեցնել՝ որպիսին է ընդհանուր քուէարկութիւնը: Իբրեւ ռամկավարական վարչաձեւեր կրնան սահմանել անոնք՝ որոնց մէջ երբեմն երբեմն ժողովուրդին գերագոյն ըլլալու պատրանքը կը տրուի, մինչ իրական եւ ազդու գերիշխանութիւնը ուրիշ գաղտնի եւ յաճախ անպատասխանատու ձեռքերու մէջ կը գտնուի: Ռամկավարութիւնը առանց թագաւորի վարչաձեւ մըն է, բայց բազմաթիւ թագաւորներով՝ երբեմն աւելի բռնակալ, աւելի բացարձակ քան մէկ թագաւոր մը: Ասիկա կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ համար խրձականութիւնը 1922էն առաջ — պարագաներու բերումով — հանրապետական ձգտողականութեան դիրք մը առած ըլլալով հանդերձ, Հռոմի վրայ արշաւանքէն առաջ զայն մէկդի նետեց, համոզուած ըլլալով որ պետութեան մը քաղաքական ձեւերու հարցը այսօր այնքան ալ կարեւորութիւն չունի, եւ քննելով ներկայ եւ անցեալ միապետութիւններու, ներկայ եւ անցեալ հանրապետութիւններու բազմերանգ ցուցադրութիւնը՝ կը հետեւցնէ որ միապետութիւն եւ հանրապետութիւն յաւիտենական ըլլալու սահմանուած չեն, այլ ձեւաւորումներ են որոնցմով կ'արտայայտուին տրուած երկրի մը քաղաքական բարեշրջութիւնը, աւանդութիւնը, պատմութիւնը եւ հոգեբանութիւնը: Խրձականութիւնը կը գէշ կ'անցնի միապետութիւն — հանրապետութիւն հակասութիւնը, որուն վրայ այնքան տնտնաց ռամկավարութիւնը՝ առաջինը ամէն տեսակ թերութիւններով ծանրաբեռնելով եւ երկրորդը եօթներորդ երկինքը բարձրացնելով իբրեւ կատարելութեան վարչաձեւ: Արդ, տեսնուեցաւ որ կան ներքնապէս յետադիմական կամ բացարձակապաշտ հանրապետութիւններ, եւ այնպիսի միապետութիւններ որ քաղաքական ու ընկերային ամենայանդուգն փորձերը ընդգրկելու ի վիճակի են: Խրձականութիւնը ռամկավարութեան մէջ չընդունիր քաղաքական հաւասարականութեան պայմանադրական անճոռնի սուտը, հաւաքական անպատասխանատուութիւններու սովորոյթը եւ երջանկութեան ու անվերջ յառաջդիմութեան առասպելը: Բայց, եթէ ռամկավարութիւնը կարելի է ուրիշ կերպով հասկնալ, այսինքն եթէ ռամկավարութիւն կը նշանակէ ժողովուրդը պետութեան լուսանցքին վրայ չհրել, խրձականութիւնը այս յօդուածը գրողէն կրցաւ սահմանուիլ «կազմակերպուած, կեդրոնացած եւ տիրական ռամկավարութիւն մը»:

Թարգմ. ՏՈՔԹ. Կ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Հոգս չէ, ֆրանսերէն je m'en fiche-ի իմաստով:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

— :-: —

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

«Ցառաջ»ի մէջ, 1926ի դեկտեմբերին, հրատարակեցի յօդուած մը, «Մոռացուած տօն մը» վերնագրով: Այդ յօդուածին մէջ կ'արծարծէի այն միտքը թէ բովանդակ հայութիւնը, տարին մէկ անգամ, իր երախտագիտութիւնն ու պաշտամունքը պիտի յայտնէ պանծացնելով հայ պատմութիւնը, գրականութիւնն ու գեղարուեստը, դպրոցն ու տպագրութիւնը, մամուլն ու թատրոնը: Մէկ խօսքով ի պատիւ հայ քաղաքակրթութիւնը կերտող անձերուն՝ մեռած կամ ողջ, տարին մէկ անգամ պաշտօնական օր մը պիտի յատկացնէ, հրապարակաւ եւ հանդիսաւորապէս տօնելու: Ու, յարմար կը գտնէի ամէն տարի աշնան, հոկտեմբերի առաջին կէսին զուգադիպող «Ս. Թարգմանչաց Վարդապետաց» օրը, երբ հայ ազգային եկեղեցին ալ կը տօնէ մեր Ոսկեդարի եւ Արծաթի դարի մատենագիրներուն եւ քերթողներուն յաւէտ խնկելի յիշատակը:

Կարծեմ 1927ի ամրան էր որ (ԽՄԲ. Աւելի առաջ էր) «Ցառաջ»ը հրատարակեց խմբագրական մը՝ «Հայ Մշակոյթի Օրը» վերնագրով եւ նոյն թուականին առաջին անգամ ըլլալով այդ օրը տօնուեցաւ Փարիզի, Թաւրիզի եւ Պերլինի հայ գաղութներուն մէջ: «Հայ Մշակոյթի» տօնին մասին թերթերը զանազան օրեր առաջարկեցին, բայց ի վերջոյ մեծ մասով ընդունուեցաւ մեր առաջարկը՝ այն է հոկտեմբերի առաջին կէսին զուգադիպող Ս. Թարգմանչաց տօնին օրը:

Ուրախ ենք, որ Փարիզի «Հայ Գրական Ակումբ»ն ալ այս տարի պաշտօնապէս հրապարակ իջած է ստանձնելով «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան տօնակատարութեան ղեկավարութիւնը:

«Հայ Գրական Ակումբ»ի յարգելի վարչութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք հետեւեալ առաջարկին վրայ.—

Այս տարի, 1932 թուականին կը զուգադիպին մեր ազգային եւ գրական եւ կրթական քանի մը մեծանուն դէմքերու, ծննդեան եւ մահուան տարեդարձները, որոնք արժանի են յատուկ յիշատակութեան: Հանդէսներու մէջ, ճառերու կամ բանախօսութեանց [illegible] գործիչներու եւ դէմքերու կեանքի եւ գործունէութեան վրայ: Այս ընդունելով իբր սկզբունք, այսուհետեւ ամէն տարի, ազգային, գրական կամ հայ մշակոյթի հին եւ նոր դէմքերու զանազան տարեդարձներու առթիւ, «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան հանդէսներուն ժամանակ, յիշատակել այս ու այն դէմքն ու գործիչը եւ ցուցադրել անոր արժէքը: Մինչեւ անգամ շատ յարմար եւ յիշատակելի գործ պիտի ըլլայ եթէ արտասահմանի ո՛ր եւ է մարմին կամ միութիւն եւ կամ նոյն ինքն Փարիզի «Հայ Գրական Ակումբ»ը տախտակի մը քարտի մը վրայ հրապարակէր խմբանկարը այն դէմքերուն, որոնց տարեդարձները (ծննդեան, գործունէութեան, մահուան) միեւնոյն տարեթիւը կ'ընդգրկեն:

Այս տարի, 1932ին զուգադիպող տարեդարձները՝ «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան տօնակատարութեանց եւ հանդիսութեանց ընթացքին հրապարակ կը բերեն հետեւեալ ազգային, գրական դէմքերը.—

1.— Մեծանուն հայ թատերագիր Գաբրիէլ Սունդուկեանի մահուան 20ամեակը. 1912 — Մարտ 16 — 1932:

2.— Գրագէտ եւ ազգային գործիչ Արփիար Արփիարեանի ծննդեան 80ամեակը. 1852 — 1932:

3.— Տաղանդաւոր բանաստեղծ Պետրոս Դուրեանի մահուան 60ամեակը. 1872 — 21 Յունուար — 1932:

4.— Յայտնի երաժիշտ Քրիստափոր Կարա-Մուրզայի մահուան 30ամեակը, 1902 — 27 Մարտ — 1932:

5.— Հայ տառերուն գիւտը՝ Տարոնացի Մեսրոպ Մաշտոցի ձեռքով, Սահակ Պարթեւ Հայրապետի եւ Հայոց Վռամշապուհ թագաւորի օրով, 1520 տարի առաջ, 412 — 1932:

6.— Անդրանիկ հայ գիրքը տպել տուաւ Թոխաթցի Աբգար Դպիրը Վենետիկի մէջ, «Աղթարի» անունով, 420 տարի առաջ, 1512 — 1932:

7.— Վիեննայի Մխիթարեանց Աբբահայրը, քաջ հայկաբան եւ արուեստագէտ Հայր Արսէն Վարդապետ Այտընեանի մահուան 30ամեակը, 1902 — 20 Յուլիս — 1932:

8.— Ազգային երգիչ եւ մեծանուն բանաստեղծ Գամառ-Քաթիպայի (Ռափայէլ Պատկանեանի) մահուան 40ամեակը, 1892 — 25 Օգոստոս — 1932:

9.— «Նուագող Վշտից Հայրենեաց Հայոց» Խրիմեան Հայրիկի մահուան 25ամեակը, 1907 — 29 Հոկտեմբեր — 1932:

10.— Հայրենաշունչ բանաստեղծ, ազգագիր եւ ազգային գործիչ Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանցի մահուան 40ամեակը, 1892 — 17 Նոյեմբեր — 1932:

11.— Ազգային գործիչ եւ սիրուած բանաստեղծ Խորէն Արք. Նար-Պէյի մահուան 40ամեակը, 1892 — 4 Նոյեմբեր — 1932:

12.— Ժողովրդական սիրուած հեղինակ եւ ազգագիր Պերճ Պռօշեանի մահուան 25ամեակը, 1907 — 30 Նոյեմբեր — 1932:

13.— Յայտնի բանաստեղծ Սմբատ Շահազիզի մահուան 25ամեակը, 1907 — 25 Դեկտ. — 1932:

14.— Մեծանուն դաստիարակ եւ գրագէտ Ռեթէոս Պէրպէրեանի մահուան 25ամեակը, 1907 — 17 Ապրիլ — 1932:

15.— Մեծանուն ազգային գործիչ «Մշակ»ի հիմնադիր խմբագիր Գրիգոր Արծրունիի մահուան 40ամեակը, 1892 — 19 Դեկտ. — 1932:

16.— «Կայծոյծ», «Մուրճ» ամսագրի խմբագիր Աւետիք Արասխանեանցի մահուան 20ամեակը, 1912 — 3 Դեկտ. — 1932:

Այս բոլոր ազգային եւ գրական դէմքերու մասին «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան հանդէսներուն մէջ կ'արժէ որ բանախօսները յիշատակութիւն ընեն: Անոնց գրածներէն, երգերէն, տաղաւորներէն նմոյշներ ցուցադրել՝ երգելով արտասանելով եւայլն:

Իսկ եթէ այդ բոլորին խմբանկարը հրատարակուէր մեծադիր թուղթի վրայ՝ յիշատակելից պիտի ըլլար: Յաջորդ տարիներուն ալ կը զուգադիպէր ուրիշ դէմքերու տարեդարձները եւ այսպէս շարունակաբար ամէն [illegible] է', յիշատակութիւն է', մէկ նոր խմբանկար՝ «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան առթիւ:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

Թաւրիզ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՎՐԱՅ

— :-: —

Նկատելով որ «Ցառաջ»ի շրջուն թղթակիցը արդէն մեր բանակումի նկարագրականը ըրած է, պիտի բաւականանամ ծանրանալով միայն այն հանդէսներու վրայ, որոնք տեղի ունեցան ամբողջ օգոստոս ամսուն, բանակումէն ներս եւ դուրս:

Նիսի հայ գաղութին համար մխիթարական պատկեր մըն էր տեսնել իրենց հիւսիսի տարազիր զաւակներուն տողանցքը հայկական թաղամասերուն մէջ: Տառապանքի դառն յիշատակներով, հայրենիքի կարօտով ցամքած սրտերը, սկօսացած դէմքերը յանկարծ գերագոյն ճիգով մը կ'ըմբոստանան ճակատագրին դէմ, կը սրբեն արցունքները եւ կը հետեւին թափօրին, որ կը յառաջանայ դէպի Հայոց եկեղեցին: Հոն կը բացուի Նիսին սիրտը, կը համբուրէ իր հարազատները, զանոնք հիւրասիրելով եւ պատսպարելով:

Հայոց թաղը, Սիթէ Մառլէն, ուխտատեղի եւ Հայաստան... Քանի մը օր վերջ մեր 13 վրանները կը զարնենք ծովուն մօտ, մայրիներով նաշխուած բլրակի մը վրայ:

Առաւօտ կ. զարթօնքի սուլիչը կը ձայնէ: «Պատուի՜ ա՛ռ»...: Ու կը բարձրանայ, կը ծածանի եռագոյնը ալիք ալիք, ներշնչելով մեր հոգիներուն հայրենիքի եւ անկախութեան սրբազան գաղափարը: Օրուան խմբապետը կը հրամայէ մաքրութիւն: Խմբապետներ, խոհարարներ, Ջրկիրներ, փայտահատներ բոլորը գործի: Ամէն մէկը պարտականութեան գլուխ: Աշխատանքը ծանր է, բայց հաճելի:

Լողանք, արեւ, հանգիստ, երգ, այսպէս կը շարունակուի կեանքը բանակումի:

Այս տարի անօրինակ տագնապին պատճառաւ Փարիզի սկաուտներու թիւը 55ի կը հասնէր: Նիսի
ամբողջ սկաուտները բանակ
ժամ կը կազմեն: Քիչ յետոյ կը հա
նի Մարսէյլէն խումբ մը, որով կ
նենանք մօտաւորապէս 90 սկ
ուտներ:

Աստուածածնի տօնին առթի
Նիսի հոգաբարձութիւնը աւանդ
կան մատաղի կը հրաւիրէ սկաուտ
ները: Կը մասնակցինք պատարա
գին «Կոմիտասեան» աշակերտակա
րով: Եկեղեցին անօրինակ բազմ
թեամբ լիքն է: Սկաուտներու ներ
կայութիւնը կը խանդավառէ ծեր
ու երիտասարդը: Պահ մը կը մ
նանք օրուան ցաւերն ու հոգերը
կ'ապրինք ապագայի հաւատքով:

***

Մարսէյլի արուարձաններէն
Լու կը պատրաստուի իր տարեկ
հանդէսին: Երկու պատուական եր
տասարդներ, խմբապետ եւ փոխ
խմբապետ տեղական Թաղ. Խոր
հուրդին հետ գնահատելի ճիգով մ
մէկ տարուան մէջ կը յաջողին
սկաուտներ դրօշի տակ առնել եւ
կը կազմակերպեն իրենց հանդէ
ճոխ յայտագրով: Մեր բանակումէ
կը մեկնի Պ. Գառնիկ Յովհաննէ
եան, հանդէսը վարելու:

Հայոց թաղը դրօշազարդուա
ազգային եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշն
45 սկաուտներուն առջեւէն խում
կ'առաջնորդեն դէպի հանդիսավա
Քիչ վերջ խումբին կը միանայ Քա
ղին հայութիւնը: Ընդհանուր եռ
գեռի մէջ հանդէսը կը բացուի «Յա
ռաջ Նահատակ»ով եւ «Մեր Հայ
րենիք»ով:

Ի պատիւ ազգային վարժարա
մշակներուն, պէտք է խոստովան
թէ տղաքը շատ լաւ պատրաստուա
էին: Ազգային ոգին իրենց կր
աչքերուն մէջ կ'արտացոլար: Հ
դէսը կ'անցնի շատ կենդանի
խանդավառ: Իւրաքանչիւր սկա
կ'ընէ իր յաջող արտասանութիւ
երգ, կենդանի պատկերներ իրար
կը յաջորդեն:

Օրուան բանախօսը, ուսուցիչ
Մարութեան, ընդհանուր խանդ
վառութեան մէջ բեմ կը բարձր
նայ: Կը շեշտէ սկաուտիզմին
րիքները մեզի պէս ցան ու ցրիւ
ղովրդի մը համար: Կոչ կ'ընէ ծնո
վրդին միանալ այս շարժումին,
պէս զի վաղը մենք ունենանք
պար սերունդ մը, կազմակերպուա
պատասխանատուութիւն մը, ուժեղ
ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս:

Օրուան նախագահը բեմ կը հր
ւիրէ Պ. Գ. Յովհաննէսեանը,
յատկապէս եկած էր Սկաուտակա
Վերին Մարմնոյ կողմէ, հանդէս
բերելու Փարիզի սկաուտներու
Ջոյնները: Ան չափազանց գ
ուած, կ'ողջունէ սկաուտներն ու
ղովուրդը, եւ կը խօսի ժողովրդ
սիրտէն ու հոգիէն, յայտարարե
միանգամայն թէ այս մանուկնե
բանակն է որ վաղը պիտի ու
նայ եւ պիտի դառնայ օրինակ
ու կարգապահ հայ քաղաքացի
Եւ ընդհանուրի խանդավառութ
մէջ, խմբապետին եւ փոխ-խմբ
պետին կու տա՛յ աստիճաններ
նշանակներ եւ այս վերջինն
հանդիսաւորապէս կ'ընէն իր
պաշտօնական երդումը:

Տեղի կ'ունենայ աճուրդ մը:
կառակ տիրող տագնապին, կար
կ'ըլլայ 500 ֆրանք ձեռք բեր
Հայ երիտասարդ մը եւ Պատ
կան Միութիւնը կուտան իրենց
ուեւլազօրը:

Այսպէս, Միջերկրականի
կողմը կը վերջանար հանդէս մը
անդին Նիսի մէջ բանակատե
տենդագին կը պատրաստուի իր
տահանդէսին:

Նիսի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վարչութիւ
ինքը նախաձեռնարկ եղած էր
տահանդէսին: Օգոստոս 21ի կիր
առաւօտ Նիսի ամբողջ հայ
չութիւնը կը փութար սկաուտա
բանակատեղին: Մանուկներն
չեւ կորաքամակ ծերերն ու մայ
ները եկած էին: Հետզհետէ բա
կատեղին դարձաւ փոքրիկ Հայ
տան, զուտ հայկական կեանք
մը:

Ժամը 4ին հանդէսը սկսաւ «Յա
ռաջ Նահատակ»ով եւ սկաուտներ
կատարեցին տողանցքը: Նիսի
բապետ Պ. Իբրասանեան կը վար
հանդէսը: Տղաք ցոյց տուին իրեն
շնորհները: Տեղի ունեցան երգ
արտասանութիւններ, զուարճախ
սութիւններ. փոխն ի փոխ Փարիզի
Նիսի եւ Մարսէյլի սկաուտներուն
մէջ: Երգերը կը վարէր Պ. Հայ
զուն Աբէլեան:

Օրուան բանախօսն էր Պ.
Յովհաննէսեան, որ ընդհանուր

րու մէջ պարզեց այս շարժումին նպատակը, բացատրելով թէ ան միակ ազգու միջոցն է ցեղին պահպանման։ Այս գործին շուրջ ոչ մէկ վէճ։ Հայրենասէր հայ, ինչ ալ ըլլայ իր քաղաքական հայեացքը, պէտք է աջակցի այս շարժումին, որպէս զի ցեղին բոլոր զաւակները խմբուին մէկ դրօշի տակ եւ վաղուան համար ունենանք վստահելի սերունդ մը։ Յետոյ վեր հանեց ցեղին առաքինութիւնները, մանաւանդ խօսեցաւ հայ կնոջ մասին որ այս Սոդոմ Գոմոր աշխարհին մէջ կը պահէ իր աւանդական համեստութիւնն ու մաքրութիւնը։ Եւ այս գեղեցիկ յատկութիւնները հանդէս կուգան Հայոց Սիթէ Մալէն Թաղամասին մէջ...։ Բանախօսը վերջացուց իր խօսքերը, հաւատքով լեցուն վաղուան հայրենիքին համար, ցոյց տալով ծովը ուրկէ այս ժողովուրդը պիտի նաւէ օր մը շոգենաւ մեկնելու համար իր վերջին հանգրուանը, Հայաստան։ Նիսի ուսուցիչը, Պ. Քէլէշեան իր կարգին ողջունեց սկաուտ հիւրերը, գնահատելով անոնց աշխատանքը։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով։ Հայ երգը կը շարունակուի անտառին մէջ մինչեւ երեկոյեան ժամը 9։

Ժամը 9ին կ՚ունենանք բանակումի կրակը։ Մեզի կուգան կը միանան մեր մօտիկը բանակած ռուս սկաուտները։ Այս անգամ հոս կը սկսի իսկական խանդավառութիւնը։ Կրակի լեզուներուն հետ կը բացուին մեր տղոց բերանները։ Ռուսերը իրենց երգերովը ու խաղերովը կը փոթորկեն անտառը։ Մինչեւ կէս գիշեր կը շարունակուի այս բացառիկ հանդէսը եւ մարդիկ կը բաժնուին շատ ուշ, տանելով իրենց հետ քաղցր յիշատակներ, մինչ երգը կ՚արձագանգէ դեռ հեռուներէն — «Մեր հայրենիք», «Լուսին չկար»։

Օգոստոս 29 բանակումը կը վերջանայ, եւ մենք ճամբայ կ՚ելլենք դէպի Փարիզ։ Վերջին համբոյրներ կը փոխանակուին Նիսի եւ Փարիզի սկաուտներուն միջեւ, եւ մենք երգելով կը համբուրենք Նիսի Հ. Մ. Ը. Մ.ի անձնուրաց Վարչութիւնը եւ անդամները, որոնք մէկ ամիս ամբողջ մեզի տուին իրենց հիանալի ասպնջականութենէն, օժանդակելով մեզի նիւթապէս, բարոյապէս ֆիզիքապէս։

Այս առթիւ դիտողութիւն մը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.էն անջատուած տղոց բանակումի մասին, ուր Պ. Բենօ կը շեշտէր մեծերու եւ «տիտղոսաւորներու» գոյութիւնը գոնէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ։ Եւ կ՚աւելցնենք ու կը կրկնենք անգամ մը եւս թէ այս սերունդը պէտք չէ իւրացնէ մեծերուն մեղքերը։ Պ. Բենօն լաւ կ՚ընէր, անգամ մը այցելելով մեր բանակավայր իբր սրտցաւ հայ, երբ Իռլանտացիներ, Ռուսեր եւ Ֆրանսացիներ իրենց եղբայրական պարտականութիւնը կատարեցին։ Այսպէսով իր մեղադրանքը գէթ ինք հերքած կ՚ըլլար...։

ԺԻՐԱՅՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Կռիւ դպրոցի մէջ

— :-: —

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (3 Հոկտեմբեր).—

Երէկ գիշեր, Զիքսի Ազգ. Վարժարանին մէջ ցաւալի դէպք մը պատահած է, Թաղականութեան եւ Հոգաբարձութեան խառն ժողովի միջոցին։

Գիշերուան ժամը 11.30ին, Թաղականութեան եւ Հոգաբարձութեան անդամները կը հաւաքուին Ազգ. Վարժարան, վերջնական կարգադրութիւններ ընելու ուսուցիչներու մասին։ Խառն նիստին կը մասնակցի նաեւ պաշտօնապէս քանիցս հրաժարած Պ. Տիշչէքէնեան, որ յայտարարած է թէ այս ժողովին մասնակցելէ յետոյ դարձեալ պիտի հրաժարի։

Ժողովը նախ կը զբաղի նախակրթարանի ուսուցչութեան խնդիրով։ Թէր ու դէմ կարծիքներու փոխանակութենէն յետոյ, գաղտնի քուէարկութեամբ 7 քուէով տնօրէն կ՚ընտրուի Պ. Մանդալ Աղասեան։ Յետոյ մեծամասնութեամբ կ՚որոշուի երեք խորհրդական տալ տնօրէնին եւ իբր այդ կ՚ընտրուին Պ. Պ. Զաքարեան, Վարդանեան եւ Աճէմեան (նոր պաշտօնի կոչուած)։ Դիտողութիւններ կ՚ըլլան վերջինին դէմ, այն առարկութեամբ թէ բոլորովին նոր է եւ անտեղեակ դպրոցական կարգադրութիւններուն, մինչդեռ ուրիշներ կան, որոնք տարիներէ ի վեր կը պաշտօնավարեն եւ կրնան աւելի օգտակար ըլլալ իրենց փորձառութեամբ։ Մեծամասնութիւնը սակայն, քուէն ամէն ինչ կարգադրեց ըսելով, ընթացք չեն տար դիտողութիւններուն։

Կարգը կուգայ մանկապարտէզին։ Մեծամասնութիւնը հոս ալ կ՚ուզէ իր խաղը խաղալ, ուսուցչական կազմին մէջ փոփոխութիւն մտցնելով։ Կ՚առաջարկուի ընտրութիւնը կատարել ձեռամբարձ։ Պ. Օննիկ Փէլթէքեան գաղտնի քուէարկութիւն կը պահանջէ, որուն համաձայն կ՚ըլլան իր համախոհները։ Եւ իբր արդիւնք, կ՚ընտրուի մանկապարտէզի ուսուցչութիւնը։

Կը պահուին նախկին ուսուցիչներէն երեքը, մէկը կը հրաժարեցուի, որուն տեղ կ՚ընտրուի Նախակրթարանի շրջանաւարտներէն Օր. Ազատ Գրիգորեան, 16 տարեկան։

Հոգաբարձութեան անդամներէն Պ. Նաճարեան կը բողոքէ եղած կարգադրութեան դէմ։ Դիտել կուտայ թէ Սեպտեմբերին, երբ դպրոցական վերամուտը կը սկսի, ոչ մէկ մարմին իրաւունք ունի պաշտօնէ հրաժարեցնելու ուսուցիչ մը, մանաւանդ որ անցեալ տարիներուն, Կրթական Խորհուրդը որոշում տուած է որ առանց հիմնական պատճառի հոգաբարձու մարմինները իրաւունք չունին պաշտօնէ հրաժարեցնելու ուսուցիչները։

Դիտել կը տրուի նաեւ որ հրաժարեցուած պաշտօնեան գոլէճական դաստիարակութիւն ունեցող տիկին մըն է, որ չորս տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէ Զիքսի մանկապարտէզին մէջ։ Մինչեւ անոր յաջորդը, հազիւ 16 տարեկան նախնական կրթութիւն ունեցող պատանուհի մըն է, որ չի կրնար օգտակար ըլլալ ո եւ է կերպով։

Այս արդար եւ իրաւացի դիտողութիւններուն հեգնանքով կը պատասխանէ Պ. Օննիկ Փէլթէքեան, որուն խիստ արտայայտութիւնը պատճառ կ՚ըլլայ գրգռութեան։ Պ. Նաճարեան, իր պաղարիւնը կորսնցնելով, ձեռք կը բարձրացնէ Պ. Փէլթէքեանին դէմ, որ կը նկատուի միակ պատասխանատուն ցաւալի դէպքին։

Ասոր կը յաջորդեն ծեծ ու հայհոյութիւն։ Սրահին մէջ բարձրացած աղմուկը լսելով, կուրսէն մարդիկ կը մասնակցին կռիւին։

Եւ իբր հետեւանք այս բոլորին, կը վիրաւորուին թեթեւ կերպով Պ. Պ. Սահակ Պօհեմեան եւ Օննիկ Փէլթէքեան։

Դէպքը տեղի ունեցած է առաւօտեան ժամը 3ին։ Այսօր կը տեղեկանանք թէ ոստիկանութիւնը հարցաքննութեան համար ոստիկանատուն առաջնորդած է Պ. Նաճարեանը։

× Կը տեղեկանանք թէ այս դէպքին պատճառաւ, Պ. Փէլթէքեանի դէմ դժգոհութիւն ունեցող բազմաթիւ ծնողներ, ձեռնարկած են առանձին վարժարան բանալու Զիքսի մէջ։ Այս ուղղութեամբ դիմում կատարուած է Վասպուրական Ակումբի վարչութեան շէնքը տրամադրելու համար։ Նախաձեռնողները աւելի քան հարիւր երկսեռ աշակերտ ունին իրենց հետ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍՊԱՌԻ

— :-: —

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 6 Սեպտ.— Մեր գաղութին մէջ ալ, ամէն ինչ կը լղրճեն Հօկին կապուած Թափթփուքներ։

Ազգ. Միութիւնը աչքի առջեւ ունենալով շատ մը տխուր իրողութիւններ, հարկ դատած է խորհրդակցական ժողով մը հրաւիրել, մասնաւոր թռուցիկով մը։

Ստորեւ, թռուցիկին գլխաւոր մասերը.—

Հայ ժողովուրդը շատ մը տարիներ տառապեցաւ, աքսորուեցաւ, ջարդուեցաւ ամէն տեսակ զրկանքներու դիմացաւ, տեսաւ անօթութիւնը, հալածանքը, առեւանգումը, մահը, կորսնցուց իր ամբողջ ունեցածը, ամէն ընտանիք առանց բացառութեան բաժնուեցաւ յաւէտ իր սիրելիներէն, ու Հայը այսօր օտար հողի վրայ իր հացը ճարելու ու իր գոյութիւնը պահելու համար հոս—հոն կը վազէ։

Արդեօք ինչո՞ւ համար եղան ասոնք։

Միայն ու միայն հայրենիքի սիրոյն համար։

Ունեցանք հայրենիք, ունեցանք եւ կառավարութիւն, բայց ներկայիս ո՛չ ազատ։ Այո՛, պէտք տեսնուեցաւ օգնել հայրենիքին, կազմուեցաւ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէ անուան տակ միութիւն մը որ կոչուեցաւ Հօկ, ու այսօր այդ կեղծ անուան տակ կը գործուի ամէն տեսակ խեղկատակութիւն ու անամօթութիւն։ Ասոնք գործը ծայրայեղութեան տարին։

Ամէն անոնք որ Հօկի անունով կը գործեն, շատ մը կը մոռնան իրենց ո՛ւր գտնուիլը կամ ի՛նչ ցեղի պատկանիլը։

Ապազգային գալիք անպատեհութիւններու ոչ մէկ ազգային անհատ պատասխանատու է, այլ զուտ իրենց բռնած համայնավար ու անվայել դիրքն է որ զիրենք դատապարտութեան կը տանի։

Իբրեւ մարդկային ու ազգային պարտականութիւն, կուզանք հայ գաղութին ուշադրութիւնը հրաւիրել, զգոյշ ըլլալ ու հեռի մնալ անոնցմէ, չխաբուիլ անոնց սարքած հանդէս-ներկայացումներէն ու հաւաքոյթներէն, որոնց նպատակը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ժողովրդին սիրտը պղտորել, առել կրօնքը, ու վերջապէս գաղութին հանգիստը խանգարել։ Ասոնք որոմներ են արտերու մէջ, որ ամբողջ հունձքը կ՚ապականեն։

Ահա գաղութիս հայ համայնավարներու բռնած դիրքը։ Այս խնդիրը լուսաբանելու համար, ժողովուրդէն բաղկացած խորհրդակցական ժողով մը պիտի գումարուի մօտերս։

Ժողովի վայրը եւ թուականը առանձին թռուցիկով պիտի հաղորդուի։

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ՄԵՆՔ ԿԸ ՔՆԱՆԱՆՔ

— :-: —

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 օգոստոս)·

— «Թրքանպաստ տրամադրութիւններու բարձրացման մէջ ոչ ոք այնքան պատասխանատու է, որքան մենք, Ամերիկահայերս։ Տարբեր կը լինէր պարագան, եթէ հայկական շահերը պաշտպանող պետական ներկայացուցիչ մը ունենայինք։ Ներկայ պայմաններու ներքեւ ամէն մէկ հայ գաղութի վրայ բարոյական մեծ պարտականութիւն կը ծանրանայ զինք հիւրընկալող երկրին մէջ ստանձնելու հայ դատի պաշտպանութիւնը։

Ո՞րքան կը գիտակցի ամերիկահայ գաղութը իր այս պարտաւորութեան. ի՞նչ կ՚ընէ այդ ուղղութեամբ։ Ըսե՞նք թէ ոչ այդ պարտաւորութեան գիտակցութիւնն ունի, եւ ոչ ալ որ եւ է բան կ՚ընէ այդ ուղղութեամբ։ Բայց, ուրիշ ի՞նչ կրնանք ըսել։

Մենք կը քնանանք թաղուած անտարբերութեան ու անզգայութեան տիղմին մէջ, մինչ Թուրքիա մեծ քանակութեամբ դրամ տրամադրած է ի նպաստ իրեն տրամադրութիւններ մշակելու, անգլիերէն լեզուով ի նպաստ Թուրքիոյ լուրջ ուսումնասիրութիւններ կը յաջորդեն իրարու, եւ բուռն թափով պրոպագանտ կը մղուի Թուրք ու ամերիկացի գործիչներու կողմէ։

Վաշը Ճեննինկս կը վերադառնայ Թուրքիայէն, պրոպագանտայի նոր ռազմանիւթով։ Իսկ մենք պիտի ակնկալենք որ ծերակուտական Քինկ մը, նախկին դեսպան Ճերարտ մը պայքարին մեզ համար, ի դէմ մեր այս ահաւոր անտարբերութեան ու թմրութեան։

Մեր դատը զօրաւոր է այնքան, որքան ուժով մենք՝ Հայերս կը պայքարինք անոր համար։ Մեր բարեկամներու թիւն ալ համեմատական է մեր պայքարի չափին ու որակին։ Անոնք պիտի զզուին ու հեռանան մեզմէ, երբ տեսնեն թէ ամէն բան կ՚ակնկալենք իրենցմէ եւ մենք ձեռքերնիս մոխիրը չենք թաթխեր մեր իսկ դատին համար։

Զգարմանանք երբ օր մը աչքերնիս բանանք եւ բարեկամ չգտնենք մեր դատին շուրջ։

Զե՞նք տեսներ որ արդէն բաւական շատ նօսրացեր են անոնց շարքերը, եւ ընդհակառակն Թուրքիոյ բարեկամներու շարքերը կը խտանան։

Շատ բնական բան է այդ, որովհետեւ Թուրքերը կը գործեն, երբ մենք կը քնանանք»։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Գործարանատէրերը դժգոհ են

— :-: —

Բաժնեցուցակի նոր որոշմնագիրը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Թուրք վաճառականներուն եւ գործարանատէրերուն։

Գործարանատէրերը կը բողոքեն որ նոր ցանկին մէջ մեքենայի ներածումը նկատողութեան չէ առնուած։ Գործարանատէրերը կ՚ըսեն որ իրենց կարգ մը պէտքերուն գոհացում տրուելու համար, արհեստներու քաջալերութեան օրէնքը ի զօրու պիտի ըլլայ եւ որոշմնագրին տրամադրութիւնները չպիտի կրնան չէզոքացնել զանոնք։

Միւս կողմէ, գործարաններու գործակցական ընկերութիւն մը կազմելով, նախանիւթ ներածելու ձեւն ալ գործնական չեն գտներ, որովհետեւ այս պարագային մէջ արհեստի բոլոր ճիւղերէն ներկայացուցիչներ նշանակել պէտք պիտի ըլլայ եւ ասիկա մեծ ծախք պիտի պատճառէ։

Վաճառականներ, առեւտրական տեսակէտով ալ գործակցականի կազմութիւնը հնարաւոր չեն գտներ։ Ասոնք կ՚ըսեն թէ, վաճառականի մը կողմէն բերուած ապրանք մը պէտք չէ որ միւսը գիտնայ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ԴԺԳՈՀ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը գրէ.— Նոր սահմանափակումները գործի աշխարհին մէջ թիւրիմացութիւններ յառաջ բերած են։ Թուրքիոյ հետ գործող անգլ. հաստատութիւններ կարեւոր դժուարութիւններ կը կրեն։ Օրինակի համար, Վիքերս Ամսթրոնք հաստատութիւնները Թուրքիոյ օդանաւ տալու համար ուրիշ շատ մը հաստատութիւններէ աւելի աժան գիներ առաջարկած էին։ Ապսպրուած քանակութեամբ Թուրք ապրանք առնել պարտաւորիչ ըլլալով, ապսպրանքը չէ կրցած առնուիլ։ Որովհետեւ կարելի չէ որ այդ հաստատութիւնները զբաղին թուզի եւ չամիչի առեւտուրով։ Անգլիոյ վաճառականներուն դժուարութիւնները անկէ յառաջ կուգան որ Անգլիացիները չունին այնպիսի հաստատութիւններ որոնք կարենան փոխանակութիւններով զբաղիլ։

‘‘ԱԶԴԱՐԱՐ,,

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ «Ազդարար» օրաթերթը, որ փակուած էր Կուսակալութեան կողմէ, Պետական Խորհուրդի որոշմամբ, վերստին հրատարակուելու արտօնութիւն ստացած է։

ՄԱՍՈՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Միջազգային մասոնական համաժողովը բացուեցաւ Պոլսոյ մէջ։ Կը մասնակցին 28 զանազան ազգերու ներկայացուցիչները։

Պատուիրակներուն մէջ կը գտնուին Ֆրանսայի նախկին Երեսփ. Ժողովի նախագահ Մ. Կրուսէ եւ գաղթային ընդհ. կուսակալ Մ. Լըպէթ։ Ամէնէն բազմանդամ պատուիրակութիւնը ֆրանսականն է։

Եգիպտական պատուիրակներն են Ֆէհմի փաշա եւ Եգիպտոսի Մատրիտի գործակատար Գատրի պէյ։

Միջազգային Մասոնական Միութիւնը 12 տարուան կազմակերպութիւն մըն է։ Կեդրոնը կը գտնուի Ժընեւ։

Երկու տարին անգամ մը գումարուող մեծ համաժողովը առաջին անգամ Ժընեւ, յետոյ Պելկրատ, Լիոն, Փարիզ եւ Պրիւսէլ գումարուած է։

Միութեան մէջ մտած են ցարդ 28 ազգեր։ Ի նորոյ տեղի ունեցած դիմումներն ալ՝ այս ժողովին մէջ պիտի քննուին եւ հաւանաբար պիտի ընդունուին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

—)(o)(—

Փարիզի Իթալի թաղամասի «Հակապատերազմեան նախաձեռնարկ կոմիտէն» (աւելի ճիշդ Հօկ) կոչով մը մեր հայրենակցական միութիւնն ալ կը հրաւիրէր իր մասնակցութիւնը բերելու իրենց ժողովին, որ տեղի պիտի ունենար անցեալ շաբաթ օրը, բողոքելու «իմպերալիստներու» եւ Ճափոնի դէմ, որ պատերազմ կը պատրաստէ խորհրդային միութեան եւ Խ. Հայաստանի դէմ։

Մենք, յանուն Սալնոյ - Ջորի Հայրենակցական միութեան, կը բողոքենք բոլոր անոնց դէմ, որ կը շահագործեն մեր հայրենակցական միութեան անունը։ Նոյնիսկ ժողովին սրահը մեր միութեան անունով է բռնուած։

Կը յայտարարենք որ մեր Հայր. միութիւնը, քաղաքական, որեւէ հոսանքի ենթակայ չէ, եւ չի կրնար նման քայլ մը առնել։ Միութիւնս զուտ հայրենակցական գետնի վրայ է կազմուած, օգնելու համար իր դժբախտ հայրենակիցներուն։ Մեր միութիւնը առնչութիւն չէ ունեցած նման միութիւններու հետ, եւ կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները բաւ համարել մեր այս յայտարարութիւնը։

Վարչութիւն

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (3)

ԳԱՐՄԷՆԻ ԵՒ ՄԱՐԶՊԵՏԻ ՄԱՀԸ

Ես յարմար նկատեցի անմիջապէս ընտանիքը փոխադրել մօտակայ կայարան մը, որուն տնօրէնը ինծի ծանօթ ու վստահելի անձնաւորութիւն մըն էր։ Համեմատ գտնուեցաւ ու յարմար թրէնով մը իսկոյն փոխադրեցինք։ Մարզպետը հեռացած էր։ Իմ Հալէպցի ըլլալս եւ լաւ արաբերէն գիտնալս զիս ազատ կրնար պահել։ Գարմէնը մօտակայ անտառը պահել որոշեցինք, մինչեւ վտանգին անցնիլը։

Երկրորդ օրը սկսան հաւաքել ձեռք ինկած հայ գաղթականները։ Շաբաթ մը վերջ վտանգը հեռացած էր։

Ինչպէս յիշեցի, Գարմէնի ամենամեծ հոգը իր ընտանիքն էր, կ՚ուզէր զանոնք ապահով տեղ մը զետեղել որ ան ազատ ըլլար իր ապագայ ծրագիրները իրագործելու։ Քանիցս այս առթիւ ինծի խօսած էր ան։

Մարզպետին Բիլիս մեկնումը, եւ Հիւսէին անունով Պօզանդի ճամբորդութեան համար հանածպաշտօնական անցագիրը, ծրագրին առաջին քայլը եղաւ...։ Պաշտօնական անցագիրը, որ կը կրէր Հիւսէին էֆէնտի անունը, տարիքն ու դէմքին նշանները, քիմիական գործողութեամբ մը, աննշմարելի կերպով յարմարցուած էին, Պոլիս մեկնող յոյն կնոջ մը անունին, իր բոլոր մանրամասնութեամբ...։ Այս էր Գարմէնին կինը, որուն լաւ յունարէն գիտնալը, գործին յաջողութիւնը մասամբ ապահոված էր, զուգադիպօրէն մեզի ծանօթ գերմանացի պաշտօնեայ մը, որ Մէյտան Էքպէզի փայտի վերատեսուչն էր, իր ընտանիքը Պոլիս պիտի փոխադրէր, Տիկին Գարմէնը եւ պզտիկը անոր յանձնարարեցինք։

Երկրորդ օրն էր, երբ Մէյտան Էքպէզի կայարանէն Պոլսոյ թրէնը կ՚առնէ տիկինը իր փոքրիկին հետ, ես եւ Գարմէնը ողջերթ կը մաղթենք...։

Անցաւ շաբաթ մը մօտաւորապէս։ Կ՚ստանանք հեռագիր մը Հայդարփաշայէն ֆրանսերէն տառերով թուրքերէն հնչում, թէ «Արաբիկին հետ հանգիստ հասանք»։ «Հիմա ալ հանգիստ եմ...» ըսաւ։

Մարզպետը վերջնականապէս մեկնած էր Տօրադ փոխադրութեան գործով, թէեւ քանի մը անգամ գրեց Գարմէնի որ իր քով երթայ, բայց ան չուզեց երթալ...։

Փաշան Ատուրին ձերբակալութենէն վերջ Գարմէնը կ՚աշխատէր փայտի յանձնառու Պօղիկեան Եղբայրներուն մօտ, ըլլալով անոնց ուղղակի պաշտպանութեան ներքեւ։ Իր գործը անտառէն փոխադրուած փայտերը կշռել եւ արձանագրել էր։ Օր մը պաշտօնական կաշառքով Պոլսէն կուգար Պաղտատի գծին ընդհանուր տնօրէնը, գերմանացի Տօքթէօր Պէլլաւ, Մէյտան Էքպէզի կայարանը հասնելուն, անմիջապէս կ՚սկսի փնտռել Պետրոս Աւագեանը, հազիւ հայ լուրը մեզի կը հասնի, կառաշարը իր ընթացքը կ՚առնէ։ Փայտերու վերատեսուչը, հասկնալով խնդիրը, անմիջապէս կը վազէ նշան տալով թէ փնտռուած անձը հոս է։ Տօքթէօրը կը հրամայէ կեցնել շոգեկառքը, որուն մէկ ծայրը արդէն կայարանէն ելած էր. այդ միջոցին Գարմէն կը վազէ կը ներկայանայ, Տօքթէօր Պէլլաւ նախ իր դրութեան վրայ իրմէ տեղեկութիւն առնելէ վերջ, կը թելադրէ որ հոս աշխատի մինչեւ որ նոր փոփոխութիւններ ըլլան։

1916ի սկիզբը, փայտի հայթայթիչ Պօղիկեան եղբարք իրենց Մէյտան Էքպէզի գործին վերջ տալով Հալէպ կը փոխադրուին, նոր գործեր ձեռք առնելու մտադրութեամբ։

Գարմէնը կը մնայ ժամանակ մը եւս Մէյտան Էքպէզ, բայց երբ ան կը լսէ որ յիշեալները Ուրֆա զինուորական փոխադրութեան գործ մը առած էին, օր առաջ կ՚ուզէ Հալէպ գալ։ Ժամանակ մը Պօղիկեան եղբայրներուն տունը պահուած մնաց Հալէպի մէջ։ Քանի մը անգամ իր հետ տեսակցելու առիթը ունեցայ գիշերները՝ հակառակ տիրող վտանգին։

Գարնան սկիզբը Ուրֆա — Ճապաղ Ջուր զինուորական փոխադրութեան գործին նախնական աշխատանքները կը կատարուէին։

Մայիսի առաւօտ մը, Ա. Պօղիկեանի հետ Հալէպի կայարանէն թրէնը առնելով, ապահով կ՚անցնի Արաբ - Բունարի կայարանը եւ անկէ կառքով կ՚երթայ Ուրֆա։

Հալէպ գտնուած միջոցիս ան ինծի երկար խօսած էր այն ծրագրի մասին, որ տարիէ մը ի վեր իր միտքը կը զբաղեցնէր։ Եւ ահա զուգադիպօրէն Ուրֆա - Ճապաղ Ջուր ըլլալիք զինուորական փոխադրութեան գործը կուգայ զայն իրականացնել։ Ան ինծի կ՚ըսէր թէ «անգամ մը որ Ֆարղին ոտք կոխեմ, անկէ անդին մինչեւ ռուսական բանակը անցնիլը շատ հեշտ բան է, որովհետեւ ճամբաներուն թիզ առ թիզ ծանօթ եմ»։ Ես վերջնականապէս որոշած էի Ուրֆայի փոխադրութեան գործին մասնակցիլ· նախ ազատիլ յաճախակի հետապնդումէ՝ որուն ենթարկուած էի Մէյտան Էքպէզի շրջանը եւ ապա հետեւիլ Գարմէնի ծրագրին՝ ընդմիշտ ազատելու կամ մեռնելու համար, քանի որ Թուրքիոյ մէջ կը տիրէր դժոխային դրութիւն, մանաւանդ Հայերու համար։

Գործիս բերումով մեկնած էի Թէլ-Րիֆաթ գիւղը, գտնուած ուղտերը ճամբայ հանելու, որով՝ Գարմէնի Ուրֆա մեկնելէն տասն հինգ օր վերջ հազիւ կրցայ երթալ։ Ուրֆա հասած օրս, մեզ հետ աշխատող Զաւէնին հանդիպեցայ, առաջին հարցումս իրենց ապահովութեան մասին եղաւ։ «Մեր դրութիւնը շատ վատ է ըսաւ, քանի որ Մուշէն, Վանէն, Պիթլիսէն, նոր հասած գաղթականներ Գարմէնը կը ճանչնան, երբեմն շուկան մեզ հետապնդելով, թէեւ դեռ կասկածոտ են։ Հակառակ իմ եւ Պօղիկեանի պնդումին որ ասկէ հեռանայ, ան մտիկ չըրաւ։

Անցնելով նեղ փողոցներէ հասանք տուն։ Գարմէնը երբ զիս տեսաւ, ուրախութենէն ինչ ընելը չէր գիտեր։

«Շատ հանգիստ ենք, մինակ գաղթական Քիւրտեր կան, որոնց հետ անցեալին գործ ունեցած եմ, անոնցմէ կը կասկածիմ։ Հոս մեծ յաջողութիւններ ձեռք բերած եմ ձեր բացակայութեան, իմ անունս Եուսուֆ էֆէնտի է, ու այդ անունով կը ներկայանամ տեղւոյս Միւթէսարըֆին փոխադրութեան գործին նկատմամբ ըլլալիք բանակցութեանց համար, զէնք կրելու ալ հրաման ստացած եմ, մինչեւ Ճապաղ - Ջուր 200 ուղտերուն կարաւանը առաջնորդելու, եթէ Աստուած յաջողէ գործերնիս լաւ է», ըսաւ։

Հ. Տ.

(Շար.)

դաշնակցութիւնը (վենիզելոսեան) անմիջական ձեռնարկ մը պիտի կատարէ, առանց սպասելու ընտրութեանց արդիւնքին: Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ Պ. Ցալտարիս բացորոշ յայտարարութիւններ պիտի ընէ, հանրապետական վարչաձեւի մասին, կանխելու համար զինուորական միջամտութիւն մը:

Բանուորականն ալ կը մերժէ բանուորը

Անգլիոյ արհեստակցական միութեանց համագումարը կը շարունակէ իր աշխատանքները: Վերջին նիստին մէջ, քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը կրճատելով աշխատավարձերը, աւելի ծանրացուց գործազրկութեան տագնապը:

Բանաձեւը կը պահանջէ, — ջնջել պատերազմական պարտքերը եւ հատուցումները, կրճատել մաքսային պատնէշները եւն.: Իսկ ներքին քաղաքականութեան մէջ, — հանրօգուտ շինութիւններ կազմակերպել, աշխատանք ճարելու համար երկար ատեն, հանրային հակակշռի տակ առնել դրամատուները եւ տուրքի ենթարկել կալուածական արժէքները:

Ժողովի պահուն, բազմաթիւ գործազուրկներ պաշարեցին շէնքը, զոր կը պաշտպանէին հեծեալ ոստիկաններ, եւ ուզեցին պատուիրակութիւն մը ղրկել: Այս պահանջը մերժուած ըլլալով, գործազուրկները փորձեցին ցոյցեր կատարել, բայց ոստիկանութիւնը խափանեց: Վերջապէս, երկար սպասելէ յետոյ, պատասխան տրուեցաւ թէ իրենց խնդիրը քուէի պիտի դրուի: Եւ իսկապէս ժողովը քուէարկեց, բայց ժխտական, առարկելով թէ ինք ամբողջ բանուորութիւնը կը ներկայացնէ, հետեւաբար չի կրնար ընդունիլ խումբ մը բանուորներու մասնակի դիմումը:

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ներկայացումները

1932 Սեպտեմբեր 17ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին
Société Savantesի մէջ (28 rue Danton)
ղեկավարութեամբ դերասան
Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի
ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ
Կը ներկայացուի՝

ԲՈՒԸ

(Դրամ 5 արար)

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ
Թարգմանեց՝ Լ. Շանթ
Բեմի վերածեց՝ Մ. Մարութեան

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բադալ, Պ. Պ. Ա. Կոթիկեան, Սերժ Թորոսեան Ս. Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, Ե. Գրիգորեան, Գազազեան, եւայլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 Ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, բոլոր հայկական ճաշարանները, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ լուսանկարիչ Phébusի մօտ:

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Էմիլ Զօլայի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ, իսկ Հոկտեմբեր 15ին Մարսէյլի (Շափ) մէջ:

Երգչուհի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2ին Վիէնի մէջ, Հոկտ. 8ին Լիոնի եւ 8ին Տէսինի մէջ:

Յ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2Փլաս տ'Իթալի: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Օրակարգի շարունակութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ընկ. Սարգիս Ղուկասեանի բնակարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրերով: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Թրէդ Բուէնի դաշտին վրայ, Բէմբ Օտտօի մօտ: Հովանաւորութեամբ Լիկ Լիթօրալի Աթլէթիզմի նախագահ Պ. Blanի եւ դատաւոր Պ. Girardoniի:

Տողանցք, վազք, ցատկել, դրօշարշաւ, ֆութպօլի մրցում եւայլն:

Մուտք՝ 3 ֆրանք

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւնը ձեռնարկած է մօտ ատենէն համերգ մը տալու, ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Սարգսեանի, որ Պրիւսէլէն քաղաքս կը հասնի քիչ ժամանակէն:

Միութեանս անդամակցիլ փափաքողները կրնան դիմել՝ ատենապետ Պ. Յ. Մալաքեանի, 101 rue St. Jacques, գանձապետ Պ. Լ. Պաքրճեանի, 17 rue des Dominicaines, երաժիշտ Պ. Ս. Չէօրէքճեանի, 27 rue Consolat:

Վարչութիւն

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային Շրջանի (Պանթէօ-Գաշան-Պուրկլարէն) Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր երկսեռ անդամները եւ բոլոր հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 150 Րութ տ'Օրլէան, Պանթէօ: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր:

ՍԱՆՆՈՅ ՋՈՒՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ: Մէթրօ Մեզօն-Պլանշ:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ միութիւն կազմելու համար երկրորդ խորհրդակցական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միւթիւալիթէի 4րդ յարկը:

ՍԻՓԱՆի փորձերը ամէն Ուրբաթ իրիկուն Միւթիւալիթէի մէջ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Խումբը կը պատրաստուի «Մշակոյթի օրուայ» եւ «Անուշ»ի համար:

Վարչութիւն

Պ. Միհրան Պէզազեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Հրանդ Պէզազեան եւ զաւակը՝ Եդուարդ (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արամ Պէզազեան եւ զաւակները՝ Ազնիւ եւ Արմէն (Օրան), Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Պէզազեան եւ զաւակը՝ Միհրան (Նիւ Եորք), ինչպէս նաեւ Պէզազեան եւ Ճիվանեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ՊԷԶԱԶԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 6ի երեքշաբթի օր:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, ուրբաթ, առաւօտեան ժամը ճիշդ 11ին իրենց բնակարանին մէջ **12, Rue du Marché, Enghien-les-Bains**:

Մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թարար, Գ. Յ.— 35:
Պլուա, Մ. Ս.— 105:
Թուլուզ, Խաչ.— 35:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԸԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւռ Մէր 8 սեպտ. 932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնորսավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր: Կերէք Պուլոնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը:

Imp. A. DER (Agopian) 17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (87)

ԲՈՒ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Այդ մասին էլ ցանկանում էի խօսել ձեզ հետ: Արդեօք չէք կարող բացատրել ինձ ի՞նչն է պատճառը ձեր դէպ ի ինձ ունեցած այդ մասնաւոր զայրոյթի: Ձեր վիճաբանելու եղանակը, ի հարկէ ձեր գործն է, եւ մենք այժմ քաղաքականութեան մասին չենք խօսում. միայն ինձ թւում էր այն ժամանակ, որ ձեր գրածների մէջ մի անձնական թշնամութիւն կար դէպ ի ինձ: Եթէ ճշմարիտ է, կը ցանկայի իմանալ՝ արդեօ՞ք մի չարիք պատճառած եմ ձեզ, կամ տուել եմ մի առիթ թշնամանք սնուցանելու դէպ ի ինձ:

Արդեօք մի չարիք պատճառե՞լ էր նրան:

Բոռը կոկորդին տարաւ փաթթուած ձեռքը:

— Ես պէտք է յիշեցնեմ ձեզ Շէքսպիրից մի կտոր, — ասաց նա հեղնոտ. — «Դա մի այնպիսի զգացում է, ինչպէս մի մարդու թշնամութիւնը դէպ ի անվնաս կատուն»: Իմ հակակրութիւնս հոգեւորական է: Փիլոնի տեսքը ինձ ուղղակի ֆ-ֆիզիքական ցաւ է պատճառում:

— Ա՛, եթէ միայն այդ է պատճառը...

Ու Մօնտանէլլի ձեռքի անտարբեր մի շարժումով արգիլեց այդ նիւթի շարունակութիւնը:

— Ցամենայն դէպս, —կցեց— նոյն իսկ վիճաբանութեան մէջ պէտք չէ իրողութիւնը ծռել: Երբ դուք պնդում էիք իմ քարոզիս իբրեւ պատասխան, թէ ես ճանաչում եմ իմ անանուն պաշտպանիս, սխալւում էիք: Ես չեմ մեղադրում ձեզ թէ խաբում էիք դիտաւորութեամբ, բայց պնդում էիք, ինչ որ ճիշդ չէր: Ես մինչեւ այժմս էլ չգիտեմ, թէ ո՞վ էր:

Բոռը գլուխը թեքեց կողքին, նայեց նրան մի վայրկեան լուրջ, յետոյ փռւեց աթոռին ու սկսեց ծիծաղել:

— Սո՛ւրբ պարզամտութիւն: Ո՛վ անմեղ արկադեան հովիւ: Եւ դուք ճշմարի՞տ գլխի չընկաք: Դուք բ-բիւս չնկատեցիք երկճեղ կճղակը:

Մօնտանէլլին ելաւ ոտքի:

— Միթէ դո՞ւք էիք, պարոն Րիվարէց, երկու հակառակորդների փոխարէն էլ գրողը:

— Գիտեմ, արածս լաւ բան չէր. — պատասխանեց Բոռը, նրան յառելով իր մեծ անմեղ կապոյտ աչքերը: — Բայց դուք այնպէս դիւրին կու-կուլ էիք տալիս ամէն բան, իսկը ոստրէի պէս: Արածս շատ վատ էր, բայց այնպէս զ-զւարճալի:

Մօնտանէլլին կծեց շրթունքը ու կրկին նստեց: Իսկոյն գլխի ընկաւ, որ Բոռը աշխատում էր նրան համբերութիւնից հանելու, եւ վճռեց ինքնիշխանութիւնը չկորցնի, ինչ էլ որ լինի: Բայց այժմ հասկանալի էր դատում նահանգապետի գրգռումը: Երեք շաբաթ շարունակ ամէն օր երկու ժամ Բոռին հարցաքննութեան ենթարկող մարդը իրաւունք ունէր հայհոյելու:

— Թողնենք այդ. — ասաց նա հանգիստ: — Ես ձեզ տեսնել ցանկացայ գլխաւորապէս, ա՛յ, ինչի համար: Իբրեւ կարդինալ մի որոշ ազդեցութիւն ունիմ ես այստեղ եւ կարող եմ օգտւել ձեր վիճակը տնօրինելու հարցում: Ես գործ կը դնեմ իմ բոլոր ուժս եւ չեմ թոյլ տար որ ձեր վրայ բռնութիւն գործ դնեն, որ ինքնին բոլորովին աւելորդ է ձեր ուրիշների վրայ գործ դրած բռնութեան առաջն առնելու համար: Ձեզ կանչեցի իմանալու, թէ որ եւ է մի բանից գանգատ չունի՞ք: Շղթաների մասին ես կը կարգադրեմ: Բայց գուցէ մի ուրիշ բան էլ կը կամենայիք ինձ ասել: Բաց ի դրանից, ես անհրաժեշտ համարեցի, իմ կարծիքս յայտնելուց առաջ հասկանալ ինչ տեսակ մարդ էք դուք:

— Ես ամենեւին ոչ մի բանի վրայ էլ գանգատ չունիմ, Ձերդ Սրբազնութիւն: Պատերազմ, ուրեմն պատերազմ: Ես երեխայ չեմ եւ չեմ մտածում, որ կառավարութիւնը չոյելու է գլուխս, որ ծ-ծածուկ հրացէն եմ փոխադրում: Բոլորովին բնական է, որ հետս խիստ են վարւում, որչափ կարող են: Իսկ եթէ դուք կամենում էք ծանօթանալ, թէ ես ինչ տեսակի մարդ եմ, դուք չէ՞ որ մի անգամ լսել էք արդէն իմ յանցանքներիս ռոմանթիկ խոստովանութիւնը: Միթէ բաւական չէ՞ դա. թէ՞ կամենում էք, որ ես սկսէի սկիզբից:

— Չեմ հասկանում ձեզ. — ասաց Մօնտանէլլի սառն, ու մատիտը մատների մէջ հրջելով:

— Միթէ Ձերդ Սրբազնութիւնը մոռացել է ծերունի Դիէգօին, ուխտաւոր: — Յանկարծ փոխեց ձայնը ու սկսեց խօսել Դիէգօի նման. — Ես մի խեղճ մեղաւոր եմ...

Մատիտը ընկաւ Մօնտանէլլիի ձեռքից:

— Դա չափից անց է. — բացագանչեց նա:

Բոռ ետ ձգեց գլուխը մի թեթեւ հեգնութեամբ, ու լուռ նստած՝ նայում էր, թէ ինչպէս Մօնտանէլլին դանդաղ գնում էր գալիս սենեակի երկայնքով:

— Պարոն Րիվարէց, — ասաց վերջապէս կանգ առնելով նրա առաջ: — Դուք ինձ հետ այնպէս էք վարւել, ինչպէս ոչ մի կնածին սիրտ չի անի վարւելու իր վատթար թշնամու հետ: Դուք ներս էք խուժել իմ անձնական վշտիս մէջ ու ձեր մերձաւորի ցաւը կատակի ու ծաղրի առարկայ էք դարձրել: Ես ձեզ նորից խնդրում եմ ... այն՝ ասացէք երբ եւ իցէ մի ... պատճառե՞լ եմ ձեզ: Եթէ ոչ, ... համար ուրեմն այդպէս անսիրտ ... րի էք առել իմ հոգիս:

Բոռը յենած միշտ աթոռի թի... քին, նայում էր նրան իր նուրբ, ... ու անհասկանալի ժպիտով:

—Դա ինձ զ-զւարճութիւն էր պատճառում, Ձերդ Սրբազնութիւն: Դուք այնպէս սրտի մօտ էիք ընդունում ... բոլորը, որ կրկէսի ն-ներկայացում ... էր յիշեցնում ինձ քիչ...

Մօնտանէլլի գունաթափ շրթ... քով շուռ եկաւ ու զարկաւ զանգը:

— Տարէք բանտարկեալին. — ասաց նա ներս մտնող զինուորներին:

Երբ նրանք հեռացան սենեակից, կարդինալը նստեց սեղանի առաջ ... ամբողջովին դողալով անսովոր ... դողումից եւ մօտ քաշեց զեկուցա... ների մի դէզ, որ իր թեմի քահա... ներն էին ուղարկել:

Բայց իսկոյն էլ մէկդի հրեց ... մուկը յենելով սեղանին, ծածկեց ... քը ձեռքերով: Կարծես Բոռը իր ... նելուց յետոյ մի ստուեր էր թողել ... մի թափանցիկ հետք իր գոյութ... նից:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՇԱԲԱԹ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
10 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1979

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅՈՐԱՆՋԵԼՈՎ ԴԱՏ ՉԻ ՇԱՀՈՒԻՐ

Երէկ «Հայրենիք»էն ամփոփեր էինք խմբագրական մը, որ արդար դառնութեամբ կը ձաղկէր գաղութներու անտարբերութիւնը՝ Հայկական Դատին հանդէպ:

— «Թրքանպաստ տրամադրութիւններու բարձրացման մէջ ոչ ոք այնքան պատասխանատու է, որքան մենք, Ամերիկահայերս:

« ... Մենք կը քնանանք, թաղուած անտարբերութեան ու անզգայութեան տիղմին մէջ, մինչ Թուրքիան մեծ քանակութեամբ դրամ տրամադրած է ի նպաստ իրեն տրամադրութիւններ մշակելու, անգլերէն լեզուով ի նպաստ Թուրքիոյ լուրջ ուսումնասիրութիւններ կը յաջորդեն իրարու, եւ բուռն թափով պրոպագանտ կը մղուի թուրք եւ ամերիկացի գործիչներու կողմէ:

« ... Չե՞նք տեսներ որ արդէն բաւական նօսրացեր են մեր շարքերը, եւ ընդհակառակն Թուրքիոյ բարեկամներու շարքերը կը խտանան»: («Հայրենիք», 26 օգոստ.):

Տարիներէ ի վեր կը հնչէ այս ահազանգը, ամբողջ դաշնակցական մամուլի էջերէն: Բայց, մատը մատին զարնող չկայ, վերականգնելու համար այս ճակատը:

Նորէն, Ամերիկայի մէջ էր որ գնահատելի ճիգեր եղան: Երկար ատեն պահուեցաւ Տեղեկատու Գրասենեակ մը (Փրէս Պիւրօ), շրջապատուած՝ պատկառելի հեղինակութիւններով:

Ետքը այդ ալ փլաւ, — մինչ Թուրքերը հետզհետէ գետին կը գտնէին: Եւ անցեալ տարի ուղղակի անճրկեր էինք, երբ հարկ էր հակազդել Թրքական շարք մը ձեռնարկներու:

Տարօրինակ թիւրիմացութեամբ մը, ամէն մէկը կը սպասէ որ այս հոգն ալ քաղաքական կուսակցութիւններն ստանձնեն:

Կուսակցութիւնները պիտի կատարեն քաղաքական, յեղափոխական գործը: Ու դարձեալ անոնց վզին կ'իյնայ սա տարրական աշխատանքը, — պրոպագանդ եւ հակապրոպագանդ:

Մէկ կողմէ կը գանգատին որ կուսակցութիւնները չատ կը խառնուին ամէն բանի, միւս կողմէ կը խուսափին ո'ր եւ է պարտականութենէ: Կարծելով թէ կարելի է դատ շահիլ արտնջալով, հառաչելով, յօրանջելով:

Այսպիսի հակասութիւն՝ Թուրքերուն մէջ անգամ չպիտի գտնէք: Թէեւ, մենք յառաջապահ ենք ամէն բանի մէջ: «Տեսնա՛ք» Թարգմաներ ենք 80 տարի առաջ...

Վրդովիչ է, իսկապէս, այս երեւոյթը:

Բոլորն ալ թունդ ազգասէր կը կարծուին, երբ օրակարգը ճառել է կամ երգել: Բայց ո՞վ գործի պիտի վերածէ, վերջապէս, ճառերով ու երգերով արտայայտուած բաղձանքները:

Քաղաքական կուսակցութիւնները ամէն բան չեն ո'ր եւ է ժողովուրդի, եւ մասնաւորապէս մեր մէջ:

Անոնք, իբրեւ կազմակերպուած ուժ, ունին իրենց յատուկ ծրագիրներն ու գործունէութեան ձեւերը:

Մասնաւորապէս Դաշնակցութիւնը, իբրեւ ամէնէն համատարածն ու ամուրը, յաճախ անկարելին կը փորձէ, իր յանձնառութիւններն ու որոշումները գլուխ հանելու համար:

Բայց անդին կայ խոշոր զանգուած մը, որ սիրտ ու խելք ունի, որ թաքուն ուժեր եւ նոյն իսկ դրամ ունի:

Ի՞նչ կը բանի այդ զանգուածը: Միայն անիծելու կամ ծափելո՞ւ սահմանուած է:

Եթէ չուզեր մաս կազմել կազմակերպուած ուժի մը, եթէ կը վախնայ կրակին հետ խաղալ, իրեն համար չկա՞ն գործունէութեան ուրիչ գետիններ: Ինչպէս, օրինակ, պրոպագանդի գործը:

Ո՛ր եւ է ժողովուրդի մէջ զինուորները կը բաժնուին զանազան զասերու, համաձայն իրենց ֆիզիքական յարմարութեան: Պատերազմի ատեն, մինչեւ անգամ կինները ասպարէզ կը կանչուին, իբրեւ թիկունքի աշխատաւորներ:

Մեր մէջ, իրենք զիրենք չէզոք հռչակող բազմութիւնները անկարներուն, կիներուն չա՞փ ալ պարտականութիւն չունին:

Ահա նոյնքան հայրենասիրական եւ անվնաս գործ մը, — արծարծել, պաշտպանել Հայկական Դատը, հակազդել թշնամական դաւերուն, թոյլ չտալ որ մարդիկ մոռնան մեր գոյութիւնն իսկ:

Թող ամէն գաղութ ինքն իր մէջ կազմէ մասնաւոր մարմիններ, կազմակերպելու եւ վարելու համար այս աշխատանքը:

Նոյն իսկ իրենց շահը կը պահանջէ կապուիլ այսպիսի ձեռնարկի մը. որովհետեւ թշնամին կը գործէ ամէն գաղութի մէջ եւ կը ճգնի պղտորել տեղացիներուն եւ մեր յարաբերութիւնները:

Եթէ մեծ երկիրներու, Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ, զգալի չէ այս վերջին պարագան, ուղղակի չարիք մըն է միւս՝ արեւելեան սահմանամերձ գաղութներուն մէջ:

Իրենք հիմնելով եւ վարելով այս գործը, անշուշտ իրաւունք ունին օգտուելու նաեւ քաղաքական կուսակցութեանց ուժէն:

Յօրանջելով դատ չի շահուիր:

Ամբողջ աշխարհ կ'ընթանայ դէպ ի կազմակերպուած ուժ եւ աշխատանք: Անընդհատ կը զօրացնէ ճակատները, անբաւական գտնելով եղածը:

Միայն մենք ենք որ «սէյի՛ր» կ'ընենք: Անտարբեր կը դիտենք եղածին տկարացումը: Նոյն իսկ փլուզումը:

Ու միշտ ինքնահաւան, Թուրքէն անգամ օրինակ չենք առներ:

Քարոզչութիւն մը՝ նախապատերազմեան իմաստով, միամիտ ակնկալութիւններով, անշուշտ ժամանակավրէպ է:

Բայց, չարիքին հակազդել արդիական բոլոր միջոցներով, առանց ուռուցիկ, սնափառ յաւակնութիւններու՝ տարրական պարտականութիւն:

Անկուսակցականները ի՞նչ պատճառ ունին խուսափելու այս պարտականութենէն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ «ՊԱԽՇԻՇ»

Կ'ենթադրեմ որ ձեզմէ շատեր Պոլսոյ հայերէն եւ թուրքերէն թերթերը տեսնելու պատեհութիւն չունին, եւ հետեւաբար տեղեակ չեն այն խանդավա՜ռ ընդունելութեան որ սարքուած էր ի պատիւ Քէրիմեան հանըմի:

Օրուան կուռքն է՝ «Աշխարհի Գեղուհին»:

Անոր Պոլիս մուտքը կը նմանի ճիշդ կազիին մուտքին: Թերեւս աւելի փառայեղ քան Իսմէթ Ինէօնիւի հերոսին եղած ընդունելութիւնը: Այդ արքայավայել մուտքին ընդառաջ կ'երթան հայերէն թերթերու ներկայացուցիչներ, մէկ մէկ ծաղկեփունջերով. իսկ «Հայ կանանց Միութեան» կողմէ՝ Տիկին մը:

Եւ ահա չտեսութեան եւ սնապարծութեան վէճ մը Պոլսոյ թերթերուն միջեւ:

— Ես ալ կայի դիմաւորողներուն մէջ: Ձերինէ խոշոր ծաղկեփունջով մը, ինչո՞ւ իմ անունս չեն գրած:

— Չէ՛, դուն անարժէք մարդ ես. թերթդ ալ բանի տեղ դնող չկայ. թագուհիին երեսը անգամ տեսած չես:

— Իմ անունս չգրուի, հապա ձո՞ւկըդ պէտք է որ գրուի. դուն որ...

Բայց այս չէր ըսելիքս:

Գեղուհիին հայրը Փարիզահայերուս համար շատ փաղաքշական! եւ Հայերուս համար մասնաւորաբար շատ սիրուն! ու հաճելի! յայտարարութիւններ ըրած է թերթերուն:

Լսեցէք, — Փարիզի աղաները իրար հրմշտկեր են, թագուհին փառաբանելու համար: Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանն ազգասիրական! մեծ ժեստ մը ըրեր է, իր տունը նաշի հրաւիրելով եւ իր Պօլուցի խոհարարը ցոյց տալով թուրք հիւրերուն:

— Փարիզը չսիրեցինք. բայց շատ հաճելի եկաւ մեզ՝ Հայերուն ըրած պատիւը եւ հիւրասիրութիւնը: Պ. Գ. Կիւլպէնկեանին հրամցուցած *փափլըճան տօլման* եւ *փիլաւը* սքանչելի էին, բայց չէք գիտեր ինչպէս զայրացայ եւ հայհոյեցի բարկութենէս, գլխուն բան մը զարնելս եկաւ, երբ Օսթանտի մէջ Պելճիքացի մեծահարուստ մը հարցուց մեզի, մեր բարեկիրթ ձեւերը տեսնելով.

— Դուք Հայե՞ր էք...

Բերնին չափը տուի»:

... Արժանի՛ էք, Փարիզի աղաներ, Պոլսոյ հայ տիկիններ եւ հայերէն թերթեր, եւ դուք, Պ. Կիւլպէնկեան: Արժանի՛ էք թրքական այս «պախշիշ»ին:

Աւելի ծանր դաս՝ դժուա՛ր թէ կարենայինք առնել:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ

ՍԻՊԻԼԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Գրած էինք թէ թեթեւ կաթուած մը անցուցած է Սիպիլ (Տիկին Զապէլ Ասատուր):

Պոլսոյ վերջին թղթաբերը հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Շատեր կ'այցելեն հիւանդին, բայց միայն բժիշկները կ'ընդունուին իր մօտ: Միտքը պայծառ է, բայց լեզուն ծանրացած, մարմնին աջ կողմը անդամալուծուած ըլլալով: Ձիգով կը պատասխանէ եղած փաղաքուշ խօսքերուն, միշտ սրամիտ ու պատրաստաբան: Ցանձնարարուած է ամենախիստ պահեցողութիւն, ոչ մէկ սնընդառութիւն. գլխուն եւ սիրտին վրայ սառ, եւ ուիլ քանփրի ներարկում սիրտին: Քանի մը օր առաջ սրտաղողի մատնած է իր շուրջինները, տենդ զգալով: Մինչեւ քանի մը օր ճշդուելէ վերջ կացութիւնը, ըստ այնմ դարմանում պիտի ըլլայ:

Բժիշկներուն միակ հոգը այն է որ հարուածը չկրկնուի:

⁂ Միեւնոյն ատեն կը շարունակուին խորհրդակցութիւնները՝ վաստակաւոր տիկնոջ յոբելեանը կատարելու համար: Պատրաստուած է կոչ մը, որուն մէջ պիտի չեշտուի Հրատարակչականի մը կազմութեան պահանջը, համաձայն Սիպիլի բաղձանքին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Դիւանագէտները կ'որոճան նոր մը գտնելու համար

Գերմանիա կը յուսայ եւ կը պատրաստուի

Բրիտանական դահլիճը կարեւոր նիստ մը գումարեց երէկ, ուսումնասիրելու համար գերմանական յուշագիրը: Ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին Պ. Մաքտօնըլտի դիտաւորութեանց մասին: Միւս կողմէ, կարգ մը թերթեր կը մեղադրեն կառավարութիւնը թէ երկդիմի դիրք բռնած է, նախապէս քաջալերելէ յետոյ Գերմանացիները:

Համաձայն վստահելի տեղեկութեանց, թէ Լոնտոնի եւ թէ Փարիզի մէջ անընդունելի կը գտնեն որ ուղղակի Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կարգադրուի սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիրը: Հարցը ընդհանրական ըլլալով, կը շահագրգռէ Վերսայլի դաշնագիրը ստորագրող բոլոր պետութիւնները:

Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ լուծման լաւագոյն ձեւն է հետեւեալը.—

1. Սկզբունքով, տեսականօրէն պիտի ճանչցուի Գերմանիոյ պահանջած սպառազինութեանց հաւասարութիւնը:

2. Գերմանիա յանձն պիտի առնէ գործնապէս չօգտուիլ այս սկզբունքէն, աւելցնելով իր սպառազինութիւնները:

3. Ընդհանրական, ընդհանուր համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի ապահովութեան խնդիրներու մասին:

4. Նախկին դաշնակիցները եւ մասնաւորապէս Ֆրանսան յանձն պիտի առնեն կատարել կարգ մը կրճատումներ, համաձայն Հուվըրի ծրագրին, որ կը յանձնարարէ մէկ երրորդի համեմատութեամբ զեղչել ցամաքային ուժերը:

⁂ Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց համագումարին մէջ, Հէնտըրսըն ճառ մը խօսելով, մեղադրեց Գերմանիան որ տագնապալի կացութիւն մը ստեղծած է: Զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը մասնաւորապէս շեշտեց.

— Եթէ Գերմանիան ազատ ըլլայ վերազինուելու, հետեւանքը պիտի ըլլայ կատարեալ աղէտ մը, որովհետեւ կարելի չէ խուսափիլ խելագար զինարշաւէ մը: Զփակենք մեր աչքերը՝ գերմանական պահանջէն ծնած վտանգին առջեւ: Չեմ հասկնար թէ Գերմանիան ի՛նչ պիտի շահի քաշուելով զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, որ երբեք պատասխանատու չէ իր կացութեան: Գերմանական պահանջը նախ պէտք է քննուի նախկին դաշնակից եւ աջակից պետութեանց կողմէ: Այդ պետութիւնները պարտաւորութիւններ ունին Մեծ պատերազմին մէջ պարտուած ազգերու հանդէպ: Թող անոնք զինաթափութեան խորհրդաժողովին ներկայացնեն սպառազինութեանց ընդհանուր եւ չօշափելի կրճատման ծրագիր մը, մասնաւորապէս նկատի առնելով այն յարձակողական զէնքերը որ արգիլուած են Գերմանիոյ, Վերսայլի դաշնագրով:

⁂ Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ՝ եթէ ժխտական պատասխան տրուի գերմանական յուշագրին, Գերմանիա անմիջապէս յարաբերութեան մէջ պիտի մտնէ Լոնտոնի եւ Հռոմի հետ, ուղղակի հասկնալու համար անոնց տեսակէտները: Ետքը, պիտի ծանուցանէ թէ չի մասնակցիր զինաթափութեան խորհրդաժողովին: Այն ատեն, ինքնաբերաբար միջոցներ ձեռք պիտի առնուին գերմանական բանակին վերակազմութեան համար, ինչպէս ազդարարեց Զօր. Շլայխէր:

Ինչ կը խորհին Մ. Նահանգներու մէջ

Անգլիոյ չափ վերապահ են նաեւ Մ. Նահանգները: Զանազան տեսակէտներ կ'արտայայտուին գերմանական յուշագրի մասին: Վախ կայ որ վիժի զինաթափութեան խորհրդաժողովը, գերմանական պահանջին հետեւանքով: Ցետոյ, կարծողներ կան թէ գերմանական ձեռնարկը պիտի նպաստէ սպառազինութեանց կրճատման, համաձայն Հուվըրի ծրագրին: Ոչ պաշտօնական շրջանակները ոչ ալ հանրութիւնը չեն հետաքրքրուիր այն հարցով թէ ֆրանսական բանա՞կը աւելի զօրաւոր է թէ գերմանականը: Իրենց ուզածն այն է որ եւրոպական պետութիւնները զգալաբար կրճատեն սպառազինութիւնները, որովհետեւ ահագին ծախքեր կ'ընեն եւ չեն կրնար վճարել իրենց պարտքերը... Ամերիկայի:

Միւս կողմէ, Ամերիկացիները զարմանալի կը գտնեն որ Ֆրանսան ծանուցագիր մը ղրկած է Մ. Նահանգներուն, խնդրելով գործակցիլ՝ գերմանական յուշագրին պատասխանը խմբագրելու համար: Արտաքին Նախարարը յայտարարեց թէ իրենք երբեք փափաք չունին խրելու եւրոպական գործերու մէջ: Քանի որ Մ. Նահանգները չեն վաւերացուցած Վերսայլի դաշնագիրը, անոր խախտումը չի հետաքրքրեր զիրենք:

Պարտքերու վճարման խնդիրը

Մ. Նահանգներուն մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն պարտական պետութեանց որոշման, պարտքերու վճարման մասին: Այսինքն, պիտի ուզե՞ն ժամանակին վճարել, թէ յետաձգել, օգտուելով Հուվըրի ծրագրէն:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա մտադրութիւն չունի նոր յետաձգում խնդրելու, դեկտ. 15ին վճարելի գումարի մասին: (Պայմանագիրը կը տրամադրէ յետաձգման համար լուր տալ 90 օր առաջ, այսինքն սեպտ 15ին): Անգլիոյ մէջ կարկտան կը համարեն յետաձգման ձեւը, եւ կ'ուզեն որ պարտքերու եւ հատուցումներու խնդիրը միանգամ ընդ միշտ լուծուի ընդհանուր վերաքննութեամբ:

Գալով Ֆրանսայի, որոշ տեղեկութիւններ կը պակսին: Կը կարծուի թէ գոնէ տոկոսը պիտի վճարեն, դեկտ. 15ին: Ֆրանսայի վճարելիք տարեվճարն էր, յունիս 15ին եւ դեկտ. 15ին, 50 միլիոն տոլար: Յունիս 15ի վճարումը դուրս մնաց Հուվըրի ծրագրէն: Այնպէս որ, միջին հաշուով 20 միլիոն տոլարի գումար մը պիտի վճարուի դեկտ. 15ին: Եթէ որոշեն յետաձգել, պէտք է լուր տան սեպտ. 15ին:

⁂ Դեկտ. 15ին, Անգլիոյ վճարելիք գումարն է 27,500,000 տոլար, որուն 19,000,000ը տոկոս, իսկ 8,500,000ը դրամագլուխ:

Անգլիական գործադուլը

Պատասխանելով աշխատանքի նախարարին յուշագրին, Լանքաշիրի բանթողներուն ներկայացուցիչները պատրաստակամութիւն յայտնեցին մասնակցելու խորհրդակցական ժողովի մը, եթէ պաշտօնապէս հրաւիրուին: Գործատէրերն ալ նոյնիմաստ պատասխան մը տուած են:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Գրիգոր Կիրակոս Յակոբեան, բնիկ Խարբերդցի, 17 տարեկան, որ Հալէպ կը բնակէր, չկարենալով գործ մը գտնել, Պէյրութ կ'երթայ եւ երկար կը թափառի: Յուսահատ, օգոստ. 30ին Զէյթունի թաղը երթալով, հագուստը կը հանէ եւ ծով կը նետուի: Հոն գտնուող լուղորդներ տեսնելով անմիջապէս ջուր կը նետուին եւ կ'ազատեն:

Ոստիկաններ կը հասնին եւ կ'ուզեն Գրիգորը պահականոց տանիլ. սակայն Գրիգոր կը մերժէ եւ կը խնդրէ որ ազատ ձգեն զինք: Ոստիկանները կը փորձեն բռնի տանիլ: Ասոր վրայ կը հանէ դաշոյնը եւ կ'ուզէ անձնասպան ըլլալ: Ոստիկանները դաշոյնը կ'առնեն ձեռքէն եւ տղան կ'առաջնորդեն պահականոց, սակայն Գրիգոր շարունակ կը կրկնէր. — Եթէ այս անգամ չյաջողեցայ ազատիլ այս գէշ կեանքէն, յաջորդ անգամ անպայման կ'ազատիմ:

Ուրիշ երիտասարդ մը, Ապտիւլ Սէլամ Մղարպի, Պէյրութցի, 20 տարեկան, որ երկար ատենէ ի վեր անգործ կը մնար եւ իր բոլոր ճիգերը գործ մը հայթայթելու համար ապարդիւն մնացած էին, նոյն օրը Պէյրութի ծովեզերքը գնաց եւ ծով նետուեցաւ: Անմիջապէս օգնութեան փութացող չեղաւ: Ժամ մը վերջ մեռած մարմինը դուրս հանեցին ծովէն:

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՆՈՐԷ՛Ն Կ'ԱՔՍՈՐԵՆ

Հալէպի «Տօղրու Եօլ» թերթին մէջ կը կարդանք (31 *օգոստոս*).—

ՈՒՐՖԱ.—Զրոյց կը շրջի թէ թուրք կառավարութիւնը նորէն սկսած է աքսորել Քիւրտերը: Արդէն իսկ Վանէն, Հէքեարիէն, Սղերդէն, Մուշէն եւ նոյն շրջաններէն հարիւրաւոր քիւրտ ընտանիքներ ճամբայ հանուած են՝ տեղաւորուելու համար Թուրքիոյ արեւմտեան նահանգներուն մէջ:

Երբ կառավարութիւնը վերջերս բռնաւ զէնք հաւաքել քրտական շրջաններուն մէջ, ամէնուն ալ կարծիքը այն էր թէ շուտով պիտի յաջորդէ աքսորը: Այս բռնագաղթին պատճառով, աւելցաւ թիւը այն ընտանիքներուն, որոնք կը փախչին դէպ ի Սուրիա եւ Իրաք:

Այսու հանդերձ «Տօղրու Եօլ» վերապահութիւն կը յայտնէ լուրին ճշդութեան մասին:

ԹԱԳՈՒՀԻՆ ԳՏԱՒ ԻՐ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Ալիքի Տիփլարաքու, 1930ի «Միս Եւրոպան» եւ յետոյ աշխարհի գեղեցկութեան թագուհին, նշանուեցաւ ֆրանսացի օդանաւորդի մը, Պ. Փօլ Վէյլէրի հետ: Հանդիպումը տեղի ունեցած էր Եգէականի մէջ, յունական նաւու մը վրայ, երբ Օր. Ալիքի «Անդրոմաք» կ'արտասանէր: Նշանածը շատ մը շքանշաններ շահած է պատերազմի դաշտին վրայ եւ հինգ թշնամի օդանաւեր խորտակած:

Օր. Տիփլարաքու, որ արկածասէր աղջիկ մըն է, այս ամառ Աթէնք գնաց գրագէտ Փօլ Մօրանի հետ, յետոյ, նաւաստիի հագուստ հագնելով, մտաւ Այնորոզի վանքը — ինչ որ մահացու մեղք է — եւ յաջորդ օրը Փարիզ վերադարձաւ օդանաւով: Այնորոզի վանականները, չհանդուրժելով այս սրբապղծութեան, բանադրեցին օրիորդը:

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ ՄԵՐ ՄԷՋ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Փարիզ հասած է Պ. Ռուբէն Մամուլեան, շարժանկարի տաղանդաւոր բեմադրիչը, որուն երկու նշանաւոր «ֆիլմ»երը պիտի ներկայացուին մօտերս:

Կ'ըսուի թէ Պ. Մամուլեան նոր ժապաւէն մը պիտի պատրաստէ, որուն գլխաւոր աստղը պիտի ըլլայ Հայուհի մը:

— :-: —

ՏՈՔԹ. ՎԱՂՏԷՄԱՐ ՏԷՆՔ, հայ ժողովուրդի բարեկամ մը, որ ատենէ մը ի վեր կը տառապէր սրտի հիւանդութենէ, մեռաւ Ֆրանքֆուրթի մէջ, սեպտ. 7ին եւ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ նոյն քաղաքին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՞ՆՉ Է ԽՐՁԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ (ՖԱՇԻՍՄ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱԶԱՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԱՂԱՀԱՍ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ

Ազատական վարդապետութիւններու հանդէպ, խրձականութիւնը թէ՛ քաղաքական եւ թէ ընկերային հողի վրայ՝ բացարձակօրէն ընդդիմադիրի դիրք մը ունի: Պէտք չէ չափազանցել — պարզապէս ներկային հակաճառելու մտքով — անցեալ դարու մէջ ազատականութեան ունեցած կարեւորութիւնը, եւ զայն նկատել ներկայ եւ ապագայ բոլոր ժամանակներու կրօնք մը, քանի որ ան՝ նոյն դարուն մէջ փթթած բազմաթիւ վարդապետութիւններէն մէկն եղաւ պարզապէս: Ազատականութիւնը 15 տարուան ծաղկում մը ունեցաւ: Եթէ 1848ը լոյսի եւ բանաստեղծութեան տարին եղաւ, 1849ը աղջամուղջի եւ ողբերգութեան տարին: Հռոմի հանրապետութիւնը զգետնուեցաւ ուրիշ հանրապետութենէ մը՝ Ֆրանսականէն: Նոյն տարին Մարքս ընկերվարութեան կրօնքի աւետարանը հրապարակ կը նետէր իր հռչակաւոր «Համայնավարներու Թռուցիկ»ով: Նշանակալից է սա՛ պարագան որ բարձր քաղաքակրթութեամբ օժտուած ժողովուրդ մը՝ որպիսին է գերման ժողովուրդը, ամբողջ ԺԹ. դարու ընթացքին անգիտացաւ ազատականութեան կրօնքը: Գերմանիան հասաւ իր ազգային միութեան ազատականութենէն դուրս, ազատականութեան հակառակ վարդապետութիւն մը որ գերման ոգին բացարձակապէս խորթ ըլլալ կը թուի՝ այդ ոգին իր էութեամբ միապետական ըլլալով, մինչդեռ ազատականութիւնը անիշխանականութեան տրամաբանական և պատմական նախասենեակն է: 1870էն 1915 այն շրջանն է ուր նոյն ինքն նոր հաւատամքի խնկարկուները կը խոստովանին իրենց կրօնքի վերջալոյսը. գրականութեան մէջ անկապաշտութիւնը, գործնականութեան մէջ գործնապաշտութիւնը զայն կտոր կտոր ըրին: Գործնապաշտութիւն՝ այսինքն ազգայնականութիւն, ապագայապաշտութիւն, խրձականութիւն: Ազատ. դարը բազմաթիւ գորդեան հանգոյցներ հաւաքելէ վերջ, կը ջանայ զանոնք լուծել համաշխարհային պատերազմի գերեզմաննոցով. ո՛չ մէկ կրօնք որ եւ է ատեն այդպիսի տարապայման զոհողութիւն պարտադրած է: Ազատականութեան չաստուածները արեան ծարաւի՞ էին: Հիմակ ազատականութիւնը իր անմարդարժան տաճարներուն դուռները գոցելու վրայ է, որովհետեւ ժողովուրդները կը զգան թէ տնտեսաբանութեան մէջ իր անգիտութիւնը, քաղաքականութեան եւ բարոյագիտութեան մէջ իր անտարբերականութիւնը՝ պետութիւնները ապահով կործանումի պիտի առաջնորդեն, ինչպէս առաջնորդեցին: Ասիկա կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ համար հակազատական են ժամանակակից աշխարհի բոլոր քաղաքական փորձերը, եւ գերազանցօրէն ծիծաղելի է զանոնք պատմութենէն դուրս դասաւորելու ճիգը. կարծես թէ պատմութիւնը ազատականութեան եւ անոր ուսուցչապետներուն վերապահուած մէկ որսավայրը ըլլար, կարծես թէ ազատականութիւնը քաղաքակրթութեան վերջին ու այլ եւս անանցանելի մէկ խօսքը ըլլար:

ԽՐՁԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Ընկերվարութեան, ռամկավարութեան, ազատականութեան հանդէպ խրձական ժխտումները պէտք չեն կարծել տալ թէ խրձականութիւնը աշխարհս կ'ուզէ տանիլ այն վիճակին ուր կը գտնուէր նախ քան 1789ը, որ ռամկավարական դարուն բացման տարին կը նկատուի: Կարելի չէ ետ դառնալ: Խրձական վարդապետութիւնը իրեն իբրեւ մարգարէ չէ ընտրած De Maistreը: Միապետական բացարձակապաշտութիւնը եղաւ, եւ այսպէս ամէն եկեղեցապաշտութիւն: Այսպէս «եղան» աւատական մենաշնորհները եւ իրարու անհաղորդ ու անթափանց դասակարգերու բաժանումները: Խրձական իշխանապետութեան ըմբռնումը ո՛չ մէկ առնչութիւն ունի ոստիկանական պետութեան մը հետ: Կուսակցութիւն մը՝ որ ազգ մը կը կառավարէ ամբողջապէս՝ պատմութեան մէջ նոր իրողութիւն մըն է: Կարելի չէ բաղդատութիւններ ու համեմատութիւններ ընել:

Խրձականութիւնը՝ ռամկավարական, ազատական, ընկերվարական վարդապետութիւններու մոխրակոյտէն կը առնայ այն տարրերը որ դեռ կենդանի արժէք մը ունին. կը պահէ զանոնք՝ որ եթէ կարելի է այսպէս ըսել՝ պատմութեան ստացական իրողութիւնները կը կազմեն. չընդունիր մնացած բոլորը, այսինքն ամէն ժամանակներու համար լաւ վարդապետութեան մը ըմբռնումը: Եթէ ընդունինք ԺԹ. դարը իբրեւ ընկերվարութեան, ազատականութեան, ռամկավարութեան դար, ըսել չէ որ քսանեբորդ դարն ալ ընկերվարութեան ազատականութեան, ռամկավարութեան դարը պէտք է ըլլայ: Քաղաքական վարդապետութիւնները կ'անցնին, ժողովուրդները կը մնան: Կարելի է մտածել որ այս դարը իշխանութեան դար մը, «աջ»ի դար մը, խրձական դար մը ըլլայ. եթէ ԺԹ. դարը անհատին դարը եղաւ (ազատականութիւն կը նշանակէ անհատապաշտութիւն), կարելի է մտածել որ ասիկա հաւաքական դար եւ ուստի պետութեան դարը ըլլայ: Կատարելապէս տրամաբանական է ընդունիլ որ նոր վարդապետութիւն մը կարենայ օգտագործել ուրիշ վարդապետութիւններու դեռ կենդանի տարրերը: Ոչ մէկ վարդապետութիւն բոլորովին նոր, լուսափայլ ու անծանօթ ծնաւ: Ոչ մէկ վարդապետութիւն կրնայ բացարձակ ինքնատպութեամբ մը պարծիլ: Ան շաղկապուած է գէթ պատմականօրէն ուրիշ վարդապետութիւններու որ եղան, ուրիշ վարդապետութիւններու որ պիտի ըլլան: Այսպէս Մարքսի գիտական ընկերվարութիւնը կապուած է Fourierներու, Owenներու, Saint-Simonներու ցնորական ընկերվարութեան. այսպէս 1800ի ազատականութիւնը կը միանայ 1700ի ամբողջ լուսաւորական շարժումին: Այսպէս ռամկավարական վարդապետութիւնները կապուած են Համայնագիտարանին: Ամէն վարդապետութիւն կը ձգտի մարդերու գործունէութիւնը տրուած նպատակակէտի մը ուղղել. բայց մարդոց գործունէութիւնը կը հակազդէ վարդապետութեան վրայ, զայն կը փոփոխէ, զայն կը պատշաճեցնէ իր անհրաժեշտութիւններուն կամ զայն կը դէն կ'անցնի: Ուստի վարդապետութիւնն ալ իր կարգին բաներու վարժութիւն մը պէտք չէ ըլլայ, այլ կեանքի մէկ արտայայտութիւնը: Ասո՛ր մէջ պէտք է տեսնել խրձականութեան գործնապաշտական երանգաւորումները, իր ուժի կամքը, իր ուղիղ ըլլալը, իր արժէքին եւ «բռնութիւն» իրողութեան հանդէպ իր դիրքը:

ԽՐՁԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պետութեան ըմբռնումը, անոր էութեան, անոր պարտականութիւններուն, անոր նպատակներուն ըմբռնումը խրձական վարդապետութեան հիմնաքարը կը կազմէ: Խրձականութեան համար պետութիւնը բացարձակ է, որուն առջեւ անհատներ ու խմբաւորումներ յարաբերական են: Անհատներ ու խմբաւորումներ «մտածելի» են ա՛յնքան որքան իրենց պետութեան մէջ ըլլալովը: Ազատական պետութիւնը հաւաքականութիւններու հոգեկան ու նիւթական զարգացումն ու խաղերը չառաջնորդեր, այլ կը բաւականանայ անոնց արդիւնքները արձանագրելով. խրձական պետութիւնը իր մէկ գիտակցութիւնը, իր մէկ կամքը ունի. ասոր համար բարոյական պետութիւն մը կը կոչուի: 1929ին վարչաձեւի հնգամեայ շրջանի առաջին համագումարին ես կ'ըսէի.

— «Խրձականութեան համար պետութիւնը գիշերային պահակ մը չէ՝ որ զբաղի միայն քաղաքացիներու անհատական ապահովութեամբ. ոչ ալ պարզապէս նիւթական մտահոգութիւններով կազմակերպութիւն մըն է՝ որոշ բարեկեցութիւն մը եւ ընկերային յարաբերական խաղաղ կենակցութիւն մը ապահովող, զոր իրագործելու համար բաւական պիտի ըլլար հոգաբարձուներու խորհուրդ մը. ոչ ալ պարզ քաղաքական ստեղծագործութիւն մըն է՝ սոսկականներու եւ ժողովուրդներու կեանքին բարդ ու նիւթական իրականութեան հետ առանց որ եւ է կապակցութեան: Պետութիւնը այնպէս ինչպէս խրձականութիւնը կ'ըմբռնէ ու կը գործադրէ՝ բարոյական ու հոգեկան իրողութիւն մըն է, որովհետեւ կը թանձրացնէ ազգին տնտեսական, դատաստանական, քաղաքական կազմակերպութիւնը եւ այս կազմակերպութիւնը իր ծագումով ու զարգացումով հոգիի մէկ արտայայտութիւն մըն է: Պետութիւնը արտաքին ու ներքին ապահովութեանց երաշխաւորն է, բայց միեւնոյն ատեն ժողովուրդի ոգւոյն պահապանն ու փոխանցողն է, այնպէս ինչպէս այդ ոգին կազմուած է դարերու ընթացքին իր լեզուին, իր սովորութիւններուն եւ իր հաւատքին մէջ: Պետութիւնը միայն ներկայ չէ, այլ եւ անցեալ է եւ մանաւանդ ապագայ: Պետութիւնն է որ անհատական կեանքերու կարճ սահմանը անցնելով՝ ազգին յաւերժական գիտակցութիւնը կը ներկայացնէ: Ձեւերը որոնցմով պետութիւնները կ'արտայայտուին՝ կը փոխուին, բայց անհրաժեշտութիւնը կը մնայ: Պետութիւնն է որ քաղաքացիները կը դաստիարակէ քաղաքացիական առաքինութիւններով, զանոնք միութեան կը դրդէ, զանոնք գիտակից կ'ընէ իրենց առաքելութիւններուն, արդարութեամբ անոնց շահերը կը ներդաշնակէ. մարդկային համերաշխութեան, գիտութիւններու, արուեստներու, օրէնսդրութեան մէջ մտքին տարած նուաճումները դարերուն կը փոխանցէ, մարդի՛կ՝ վայրենի ցեղերու նախնական կեանքէն ուժի ամենաբարձր արտայայտութեան կը տանի՝ որ կայսրութիւնն է. դարերուն կը յանձնէ անունները անոնց՝ որ իր ամբողջականութեան համար կամ իր օրէնքներուն հպատակելու համար մեռան. կը մատնանշէ իբրեւ օրինակելի եւ սերունդներու կը յանձնարարէ հրամանատարները՝ որ զինքը հողամասերով հարստացուցին եւ հանճարները՝ որ զինքը փառքով լուսաւորեցին: Երբ պետութեան իմաստը կը նուազի եւ անհատներու եւ խմբաւորումներու կեդրոնախոյս եւ քայքայիչ ձգտումները կը գերիշխեն, այն ժամանակ ազգային ընկերութիւնները դէպ ի կործանում կ'ընթանան»:

1929էն մինչեւ այսօր համաշխարհային քաղաքական տնտեսական բարեշրջումը աւելի եւս ամրապնդած է այս վարդապետական պատուարները: Պետութիւնն է որ կը հսկայանայ: Պետութիւնն է որ կրնայ լուծել դրամատիրութեան տրամաթիկ հակասութիւնները: Այն որ տագնապ կը կոչուի՝ պետութեան մէջ՝ պետութենէն միայն կրնայ լուծուիլ: Ո՞ւր են Jules Simonներու ստուերները, որ ազատականութեան առաջին օրերուն կը պոռային թէ «Պետութիւնը պէտք է աշխատի ինքզինքը անօգուտ դարձնելու ու իր հրաժարականը պատրաստելու»: Mac Cullochներու ստուերները, որ անցեալ դարու երկրորդ կիսուն կը յայտարարէին թէ պետութիւնը պէտք է ետ կենայ չափազանց կառավարելէ: Եւ տնտեսական իրադարձութիւններու մէջ, պետութեան փնտռուած շարունակական անխուսափելի միջամտութիւններուն առջեւ՝ ի՞նչ պիտի ըսէր արդեօք անգլիացի Benthamը, ըստ որուն ճարտարարուեստը պետութենէն պէտք էր պահանջէ միայն զինքը հանգիստ ձգել, կամ գերմանացի Humboltը, ըստ որուն «պարապորդ» պետութիւնը լաւագոյնը պէտք էր համարել: — Ճիշդ է որ ազատական տնտեսագէտներու երկրորդ դրոհը նուազ ծայրայեղական եղաւ քան առաջինը, եւ արդէն նոյնինքն Smith տնտեսագիտութեան մէջ պետութեան միջամտութեան դուռները կը բանար զգուշութեամբ: — Եթէ ով որ ազատականութիւն ըսելով՝ անհատ կը հասկնայ, խրձականութիւն ըսելով պետութիւն պէտք է հասկնայ: Բայց խրձական պետութիւնը եզական ու ինքնատիպ ստեղծագործութիւն մըն է: Յետադիմական չէ, այլ յեղափոխական, վասն զի համաշխարհային որոշ հարցերու լուծումները կը կանխէ: Խրձականութիւնը կուռ կազմակերպուած ու նոյն ատեն ժողովրդական լայն հողի վրայ կրթնած պետութիւնը կ'ուզէ: Խրձական պետութիւնը ինքզինքը իրաւասու ըրած է նաեւ տնտեսական մարզին մէջ, եւ իր կողմէ հիմնուած ընկերային, դաստիարակչական, արհեստակցական հաստատութիւններու միջեւ պետութեան զգացումը կը հասնի ժողովուրդի ծայրագոյն ճիւղաւորումներուն եւ պետութեան մէջ կը շարժին բոլոր քաղաքական, տնտեսական, հոգեկան ուժերը՝ կազմակերպուած ու բաժնուած մասնաւոր համապատասխան խմբաւորումներու: Պետութիւն մը որ զինքը ընդունող, զինքը զգացող, իրեն համար մեռնելու պատրաստ միլիոնաւոր անհատներու վրայ կը կրթնի, միջին դարու բռնակալ ցեղապետին պետութիւնը չէ: Ո՛չ մէկ առնչութիւն ունի 1889էն առաջ եւ ետքը գոյութիւն ունեցող բացարձակապետութիւններու հետ: Խրձական պետութեան մէջ անհատը չէ ոչնչացած, այլ ընդհակառակն բազմապատկուած է, ինչպէս բանակի մը մէջ զինուորը չէ նուազած, այլ իր ընկերներու թիւովը բազմապատկուած է: Խրձական պետութիւնը ազգը կը կազմակերպէ, բայց անհատներու ալ բաւարար լուսանցքներ կը թողու. ան սահմանափակեց վտանգաւոր ու անօգուտ ազատութիւնները եւ միմիայն էականները պահեց: Այս հողին վրայ դատողը անհատը չի կրնար ըլլալ, այլ միայն պետութիւնը:

ՈՒԺԻ ԿԱՄՔԸ

Խրձական պետութիւնը անտարբեր չի մնար ընդհանրապէս կրօնական իրողութեան, եւ այն մասնայատուկ դրական կրօնքին հանդէպ, որ իտալական կաթոլիկութիւնն է: Պետութիւնը աստուածաբանութիւն մը չունի, բայց բարոյական մը ունի: Խրձական պետութեան մէջ կրօնքը կը նկատուի հոգիի ամենախո՛ր արտայայտութիւններէն մին. ասոր համար ո՛չ միայն յարգանքի առարկայ դարձած է, այլ եւ պաշտպանութեան: Խրձական պետութիւնը չի ստեղծեր իր մէկ «Աստուած»ը այնպէս ինչպէս ուզեց ընել Robespierre Conventionի ծայրագոյն զառանցանքներու ատեն. ոչ ալ ի զուր կը ջանայ զայն հոգիներէն ջնջել, ինչպէս կ'ընէ համայնավարութիւնը. խրձականութիւնը կը յարգէ ճգնաւորներու, սուրբերու, հերոսներու Աստուածը եւ նաեւ այն Աստուածը զոր ժողովուրդի նախնական ու միամիտ սիրտը կ'ընդնշմարէ եւ որուն կ'աղօթէ:

Խրձական պետութիւնը կայսրութեան եւ ուժի կամք մըն է: Հռոմէական աւանդութիւնը հոս ուժի գաղափար մըն է: Խրձական վարդապետութեան մէջ կայսրութիւնը ո՛չ միայն զինուորական կամ հողային կամ առեւտրական արտայայտութիւն մըն է, այլ հոգեկան եւ բարոյական: Կարելի է մտածել կայսրութեան մը՝ այսինքն ազգի մը որ առանց թիզ մը հող նուաճելու՝ ուղղակի կամ անուղղակի ուրիշ ազգեր առաջնորդէ: Խրձականութեան համար կայսրութեան ձգտումը, այսինքն ազգերու թափանցումը կենսունակութեան նշան մըն է. ասոր հակառակը անկումի նշան մըն է. կայսերական են ա՛յն ազգերը՝ որ կը ծնին կամ կը վերածնին, հրաժարողներ են ա՛յն ազգերը՝ որ կը մեռնին: Խրձականութիւնը ամէնէն յարմար վարդապետութիւնն է որ կրնայ ներկայացնել ձգտումները, հոգեկան վիճակները ժողովուրդի մը՝ ինչպէս իտալականը՝ որ կը վերածնի երկար դարերու լքումէ կամ օտար ստրկութենէ վերջ: Բայց կայսրութիւնը կարգապահութիւն, ճիգերու համադործակցութիւն, պարտականութիւն եւ զոհողութիւն կը պահանջէ: Ասիկա կը բացատրէ վարչաձեւի գործունէութեան զանազան ծալքերը եւ պետութեան բազմաթիւ ուժերու ուղղութիւնը եւ անհրաժեշտ խստութիւնները անո՛նց դէմ որ պիտի ուզէին քսանեբորդ դարու Իտալիոյ այս ինքնածին եւ ճակատագրական շարժումին ընդդիմանալ եւ ընդդիմանա՛լ ԺԹ. դարու յաղթահարուած գաղափարաբանութիւնները մէջտեղ նետելով, որոնք ամէն տեղ ուր հսկայ ընկերային ու քաղաքական փոփոխութիւններ կատարուեցան, հոն գիտապաստ գետին փռուեցան: Ո՛չ մէկ ատեն որքան այս վայրկեանիս ժողովուրդները իշխանութեան, ուղղութեան, կարգ ու կանոնի ծարաւը զգացած են:

Եթէ ամէն դար իր վարդապետութիւնը ունի, հազարումէկ նշաններէ կ'երեւի որ այս դարը խրձականութեան դարն է: Թէ ան կեանքի վարդապետութիւն մըն է, պարզ է, որովհետեւ յաջողեցաւ հաւատք մը արծարծել: Թէ այդ հաւատքը կրցաւ հոգիները նուաճել, ա՛յդ ալ պարզ իրողութիւն մըն է, քանի որ խրձականութիւնը ունեցաւ իր ինկածները եւ իր մարտիրոսները:

Խրձականութիւնը այլ եւս աշխարհի բոլոր վարդապետութիւններու տիեզերականութիւնը ունի, որոնք իրագործուելով պատմութեան մէջ, մարդկային հոգիի մէկ վայրկեանը կը ներկայացնեն:

Թարգմ. ՏՈՔԹ. Կ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Չինացիները կ'առեւանգեն

Մուքտէնէն կը հաղորդեն թէ չինացի խումբ մը աւազակներ առեւանգեցին անգլիացի զօրավարի մը տղան եւ 18ամեայ աղջիկը, երբ ձիով կը շրջէին Նիւ Շանկի ձիարշաւի դաշտին վրայ:

Նոյն ատեն փորձեցին առեւանգել քարիւղի ընկերութեան մը ներկայացուցիչը, բայց ան յաջողեցաւ խոյս տալ:

Չինացիները պաշարած են նաեւ տուն մը, ուր ապաստանած են ֆրանսացի կրօնաւորներ: Ճափոնցիները զինուորական ուժ ղրկեցին, ազատելու համար զանոնք:

ՄՈՐ ԽՕՍՔ
(Զ. Ո. Մ.ԻՆ)

— :-: —

Մարսիլիա:

Երրորդ համագումար, պատգ. ժողով, թէյասեղան, քաջալերականներ ոգեւորիչ, ցնցող:

— Ներքնապէս զօրեղ, լուրջ անհատներ հասցնել՝ մեր պատուական նախնիքներու օջախը չէնցնելու, ժիր մանգաղէն անբաժան սուրն ու կշիռը իրր խարիսխ ծառայեցնելով:

Ահա նպատակը զոր կը ջանաք իրականացնել, ուխտեալներու վեհապանծ դրօշին տակ պահելով անպաշտպան որբերն ու որբուհիները:

Այսինքն ամբողջ հալումթիւնը,

Ո՛չ մէկ Հայ կը համարձակի ապացուցանել թէ ինք որբ մը չէ...

Ուրեմն աւելի ճիշդ կ'ըլլար անուանել Զափահաս Հայոց կամ Երիտասարդ Հայերու Միութիւն:

Բառերով խաղալու ոչ տրամադրութիւն ունինք, ոչ ալ կ'ազդուէինք, եթէ սահմանափակ գործունէութեան մը շուրջ դառնար խնդիրը: Բայց երբ զօրաւոր գետին մը պատրաստուած է, ուր պիտի գործեն հայ միտքը, սիրտն ու հոգին անխտիր, միութեան տաճարը կերտելու իրենց հոյակապ բազուկներով, անհրաժեշտ կը համարենք մերժել որբ բառը, իբրեւ վհատեցուցիչ քան խրախուսող:

— Զափահաս տարիքի՞ն ալ որբ..

Երանի՛ յաջողէինք նետել սա՛ ծանր լուծը եւ միայն որբացնողներու սեղանին ցցուէր այդ մատաղ ցկան:

Թէեւ արժէքէ զուրկ կը մնայ ամէն սրտաշարժ խօսք ու արտայայտութիւն, երբ սովորական դառնայ:

Ինչո՞ւ ուրեմն այս տխուր անդրադարձումը յաճախ, երբ արդէն մեր նորահաս սերունդը զրկանքի դար մը ապրեցաւ, երբ համաշխարհային պատերազմը ծեր-երիտասարդներ պարգեւեց մարդկութեան:

Հետեւաբար, աւելի տրամաբանական չէ՞ր ըլլար որ ծնողական սէրէ եւ գորովէ զուրկ դժբախտներ գէթ սարսուռի չմատնէինք, անոնց ականջներէն ներս որբութիւնը հնչեցնելով:

Ամէնէն խելօք մարդուն եթէ քառասուն օր խենդ ըսես, կը խենդենայ, կ'ըսեն:

Միութեան պատասխանատու վարիչներ, պարտաւոր ենթելադրել, ուրանախօսներ, զանազան առիթներով, չափաւորել իրենց ամէն մէկ բառը, ապարդիւն չցնցելու համար ահաւոր անցեալով կազմուած էութիւններ:

— Հայ երիտասարդութեան լաւագոյն ընդունակութիւնները հրաշագործ գաւազան մը պիտի ըլլան ձեր ձեռքերուն մէջ: Ուշադի՛ր եղէք:

Մանաւանդ երբ խնայենք ամէն անօգուտ կիրք եւ յուզում անոնց տառապած հոգիներուն, հայ առաքինութեան պաշտելի թանգարանները չխամրեցնելու մտահոգութեամբ, պիտի ունենանք միշտ թարմ ուժերով, առողջ ու զուարթ սերունդներ:

Այս առթիւ, կ'արժէ յիշել հետեւեալ խօսքը.— «Եթէ հայրենիքիս համար օգտակար բան մը գիտնայի որ մարդկային ազգին վնասակար պիտի ըլլար, զայն ոճիր մը պիտի նկատէի»:

Տառապանքով ձուլուած կեանքերը, եթէ կ'ուզեն իրենց արդար ձայնը չխեղդել ազգերու եւ պետութեանց լաբիւրինթոսին մէջ, եթէ կը զգան զիրենք շրջապատողներու և ազգային հաստատութեանց օժանդակութեան պահանջը, պէտք է զգոյշ ու շրջահայեաց ըլլան գործով ու գործողով...:

Անարգանքը երկսայրի սուր մըն է: Անխոհեմութեամբ նետուած մէ՛կ բառ կը բաւէ հոգեկան, բարոյական եւ ֆիզիքական ծանր փլուզումներ առաջ բերելու...:

Այն լուրջ պարագան եւ կազմակերպութեան համար կատարուած զոհողութիւնները նկատի առնելով, մեր անձնական թերութիւնները ողջունելու կարգին՝ պէտք է ուրիշներուն քիչ մը աչք գոցել գիտնանք, ի հարկէն խիստ, բայց արդար ըլլալու գիտակցութեամբ: Որպէս զի Սիրոյ եւ Խաղաղութեան անխորտակելի սիւներով բարձրանայ Երիտասարդ Հայերու Միութիւնը, որպէս զի ինքնին փշրուին յայտնի եւ անյայտ նախանձորդներու բոլոր հնարքները:

Արդարեւ, ո՛րքան պատիւ Հայութեան, երբ ամէն ազգային նոյն հրճուանքով ու խանդավառութեամբ հետեւի սիրելիներու յանդուգն քայլերուն դէպի վեր, մի՛շտ յառաջ, արծիւներու անդադրում սլացքով:

Ու ո՛րքան գոհունակութիւն դիւցազն պահակին, երբ երախտապարտ սերտ ծնրադիր ու գրկաբաց, մայրական արցունքներով կ'ողողեն լուսաշող ճակատը Հայ Որբութեանց հոգեպաշտպանին:

Ահա՛ զէնքեր հատու, անգին տղաք, մի երկմտիք անոնցմով դարբնելու ձեր կուրծքը կրանիթեայ, ապրելու՝ ապահով ու յաղթական:

Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՊԵԼՃԻՈՅ ՄԷՋ

— :-: —

ԲԱՐԵԼԱՒՄԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 6 Սեպտ.— Պելճիոյ ճարտարարուեստական հրապարակին վրայ կարելի է նշմարել գործերու բարելաւման նշաններ, որոնք թէեւ ինքնին զօրաւոր ազդակներ չեն, սակայն թոյլ կուտան կացութիւնը գոհացուցիչ նկատելու, աչքի առջեւ ունենալով տնտեսական ա՛յն ծանր տագնապը, որուն ենթարկուած է Պելճիքա ատենէ մը ի վեր, ուրիշ երկիրներու նման:

Ածուխի հրապարակը ներկայիս նուազ տագնապալի է: Հանքագործներու գործադուլին հետեւանքով, առտնին գործածութեան յատուկ մթերուած հանքածուխին մեծագոյն մասը ծախուած է, եւ գիներուն վրայ թեթեւ բարձրացում մը կը նշմարուի: Ինչ կը վերաբերի ճարտարարուեստի մէջ գործածուած հանքածուխին, հակառակ գործադուլին, վաճառումը գրեթէ բոլորովին նուազած է: Մետաղագործական ճարտարարուեստին ներկայ բարելաւումով, շատ հաւանական է որ մինչեւ տարեգլուխ կացութիւնը բարւոքի:

Արդարեւ, Քառթէլի մօտալուտ վերահաստատումով, երկաթի գործարանները կարեւոր ապսպրանքներ պիտի ունենան եւ վերստին աշխատանքի պիտի լծուին ճամբու դրուած գործաւորները:

Գալով արտաքին հրապարակին, հոն ալ կացութիւնը աւելի կայուն ըլլալ կը թուի, նկատի առնելով երկաթեղէն ապրանքներու այն ապսպրանքները, որոնք կուգան Մերձաւոր Արեւելքէն եւ հիւսիսային Եւրոպայի զանազան երկիրներէն:

Հիւսուածեղէնի հրապարակին վրայ թէպէտեւ գործերը դանդաղ կ'ընթանան, սակայն վերսկսման նշաններ կը տեսնուին, եւ նախանիւթերուն մէջ որոշ կայունութիւն մը կը նշմարուի: Քանի մը շաբաթ ի վեր բամպակի գինը սկսած է վրայ գնել:

Քանի, Հէնոյի եւ Պելժիոյ հիւսիսային գաւառներուն մէջ անգործներուն թիւը, բաղդատմամբ նախորդ ամիսներուն, որ եւ է նոր յաւելում չէ կրած, այլ ընդհակառակը քիչ մը նուազած է:

Վերջապէս ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերուն մէջ նպաստաւոր եւ յուսատու նշաններ կը տեսնուին:

Անվէրս, որ ադամանդաշինութեան կարեւոր կեդրոն մըն է, զգալի շարժում մը կը նշմարուի ադամանդի հրապարակին վրայ: Երեք շաբաթ առաջ, հոն գտնուած ադամանդի վաճառորդներն ու միջնորդները յաջողած են առանց դժուարութեան և զգալապէս բարձր գիներով ծախել մթերուած ադամանդները:

Յուլիս ամսուն մէջ, ադամանդ տաշող գործարանները մեծ գործունէութիւն մը ցոյց տուած են, եւ մթերքներու սպառման հետեւանքով սովորական ադամանդներու գիներուն վրայ քսան առ հարիւր բարձրացում մը տեղի ունեցած է: Ադամանդի շինութեամբ զբաղող գործաւորներուն թիւը, որ տագնապի ատեն երեք հազարի իջած էր, քանի մը օրէն եօթն հազարի պիտի բարձրանայ:

Ուրեմն ադամանդի ճարտարարուեստի հրապարակն ալ սկսած է շարժիլ եւ վստահութիւն ներշնչել գործի մարդոց:

Ինչպէս հեռագիրները ծանուցին, ամսոյս 3ին, Նիւ Եորքի Սակարանին մէջ բարձրացումի զօրաւոր շարժումներ յայտնուած են. մօտաւորապէս 3 ուկէս միլոն արժեթուղթեր ձեռքէ ձեռք փոխանցուելով, 2-5 կէտ շահ ապահոված են շահադէտները:

Բարձրացումը մասնաւորապէս զգալի եղած է երկաթի եւ մետաղի արժեթուղթերուն վրայ:

Արդարեւ, վերոյիշեալ երեւոյթները կարելի է նկատել գործերու վերսկսման բարեգուշակ նշաններ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԵԱՆ

ԾԱՆՐ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ոճրագործ Սամուէլի խոստովանութիւնները

ԽՄԲ.— Առջի օր գրած էինք թէ Սամուէլ անուն Հայ մը մահափորձ կատարած է ոստիկանապետ Պ. Կ. Ծաղկունիի դէմ, վիրաւորելով ուրիշներ ալ:

Ազգակի սեպտ. 1ի թիւէն եւ արաբական թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները, որոնք աւելի ծանր կը ցուցնեն կացութիւնը:

Արտասովոր կացութիւն կը տիրէ Հալէպի մէջ: Ժողովուրդը ահ ու սարսափի մէջ է: Ոստիկանական, ժանտարմայի եւ ապահովութեան ուժերը սկսած են խուզարկութեանց եւ ձերբակալութիւններու: Ազգայնական երեւելիները բոլորն ալ քննութեան եւ հետապնդման տակ կը գտնուին: Տասնեակներով ձերբակալութիւններ եղած եւ խուզարկութիւնները կը շարունակուին: Կ'ըսուի թէ ձեռք անցուած են գաղտնի դաւադրութեանց ծրագիրներն ու թղթակցութիւնները: Իպրահիմ Հանանօն փախստական է. տունը պաշարուած է: Նմանապէս Ճապրի եւ Տօքթ. Քէմալի ցարդ չեն յանձնուած: Բոլոր քննութիւնները ձեռք առած է խառն դատարանի ընդհանուր դատախազութիւնը:

Այս յանկարծական ձերբակալութեանց եւ խուզարկութիւններու պատճառը անծանօթ է, սակայն վերջին պահուն իմացայ որ Պ. Ծաղկունիի դէմ կատարուած մահափորձին բոլոր գաղտնի ծալքերը երեւան հանուած են եւ ոճրագործը խոստովանած է ամէն բան: Կը հասկցուի որ մահափորձի ծրագիրը պատրաստուած է ուրիշներու կողմէ եւ գործադրութեան դրուած Սամուէլի ձեռքով: Բաց ի Պ. Ծաղկունիի դէմ գործուած մահափորձէն, կ'ըսուի թէ դաւադիր կազմակերպութիւն մը ծրագրած էր մահափորձի ենթարկել նաեւ ուրիշներ, Սուրիոյ մէջ, որոնց անունները գաղտնի կը պահուին:

Պ. Ծաղկունին հիւանդանոց կը մնայ եւ վիճակը լուրջ է, թէպէտ առ այժմ վտանգ մը չի տեսնուիր:

Քննութիւնները առաւօտ շատ կանուխ սկսան էլ Հաճ Հասան պէյի բնակարանին մէջ, Պահսիթա թաղ: 50 ոստիկաններ յանկարծակի պաշարեցին տունը, շղթայ կազմեցին, դիրքեր լինեցին, գնդացիրներ եւ զէնքեր զետեղեցին եւ վերջը մտան տուն ու խուզարկեցին բոլոր մասերը, տանիքէն սկսած մինչեւ ստորերկրեայ մասերը: Շատ կարեւոր թուղթեր եւ թղթակցութիւններ ձեռք անցուցին: Իսկոյն ձերբակալեցին Ճէմիլ Իպրահիմ փաշան եւ իր եղբայրը Տօքթ. Հասան Ֆուատ պէյը: Այս վերջինը Հալէպի կառավարական բժիշկն է: Այս խուզարկութիւնն ու ձերբակալութիւնը կատարող ոստիկանապետին ձեռքը կը գտնուէր օտար դատարաններու ընդհ. դատախազէն ստորագրուած հրամանագիր մը: Անոնց կ'ընկերանար նաեւ թաղի մուխթարը: Ձերբակալեալները իսկոյն փոխադրուեցան բանտ:

Միեւնոյն ատեն ուրիշ ոստիկանական ջոկատ մը կը խուզարկէ Ֆահիր պէյ Ճապրիի բնակարանը, եղբայրը նախկին ազգայնական երեսփոխան եւ վարիչ Սաատալլա պէյի: Ֆահիր պէյ տունէն կը բացակայէր: Ոստիկանները շարունակելով տան բոլոր մասերուն մէջ խուզարկութիւնը, ձեռք անցուցին գաղտնի թղթակցութիւններ եւ վնասակար թուղթեր:

Ոստիկանները վերջը խուզարկեցին Հաճը Մուրատ Ճապրիի բնակարանը: Հոն եւս ձեռք անցնելէ վերջ վտանգաւոր թուղթեր, ձերբակալեցին Հաճը Մուրատի տղան Շէքիպը:

Հալէպի ընդհ. դատախազութիւնը Լիբանանի կառավարութեան հեռագիր մը ղրկելով, պահանջած է ձերբակալումը Սօֆար օդափոխութեան մէջ գտնուող Սաատալլա Ճապրիի:

Հալէպէն Տէրպիլ գիւղ մեկնած են ժանտարմաներու եւ ոստիկաններու կարեւոր ջոկատներ, ձերբակալելու համար Ֆահիր պէյ Ճապրին, որ կը կարծուի թէ կը գտնուի իր գիւղին մէջ:

Պապ էլ Նէյրապ թաղին մէջ խուզարկուած են կարգ մը տուներ: Ձերբակալման հրամանագիր տրուած է Ապտօ Ապու Գատուրի մասին որ փախած էր, ոստիկաններ չկրցան ձեռք անցնել անոր օճիքը: Պրսթան թաղին մէջ ձերբակալուեցան Թահիր եւ Շաքիր անուն երկու ազգայնականներ: Ֆէթթահ Պիթթարի տունը խուզարկուելով գրաւուեցան շատ մը վնասակար եւ գաղտնի թուղթեր եւ արգիլեալ զէնքեր: Ֆէթթահ եւ իր տղան ձերբակալուած են: Քըրտեաթ թաղի տնօրէնը՝ Հաճը Քաթիմ եւ Ապուտ ձերբակալուած են: Մուշարքա թաղին մէջ Հաճը Ահմէտ Պահրիի տունն ալ խուզարկուեցաւ: Փաստաբան Բաշիտ Մարաշլը ձերբակալուած է, իսկ կը փնտռուի փաստաբան Մինիր Վէֆաի: Գարլըգ թաղէն Պէքրի եւ Բահման փախստական են: Քանի մը նախկին ոստիկաններ եւ գոմիսէր մըն ալ ձերբակալուած են:

Այս ձերբակալութեանց եւ խուզարկութեանց նախորդ գիշերը, ֆրանսացի ոստիկանապետ Պ. Տօսէ բոլոր ոստիկանները հաւաքած է կեդրոն եւ չէ արտօնած ոչ մէկին իր տունը երթալ. խառն դատարանի հարցաքննիչ դատաւորը Պ. Մօկան գիշերանց հաստատուած էր ոստիկանատունը, կանուխէն համաձայն գիշերուընէ եղած կարգադրութեանց, սկսաւ խուզարկութիւններն ու ձերբակալութիւնները:

Պ. Կարապետի դէմ կատարուած մահափորձի խնդիրը շատ կարեւոր ձեւ մը առած է, որովհետեւ ոճրագործ Սամուէլ խոստովանած է որ 15 օրէ ի վեր չորս հոգի շարունակ կը դրդէին զինք՝ գործելու համար այդ ոճիրը: Սամուէլի մօտէն գտնուած էր վեց օսմ. ոսկի եւ 9 սուրիական ոսկի: Երբ հարցուած է իրեն թէ՝ ուրկէ՞ առած է այդ դրամները, նախ դրամատան մը անունը տուած է, սակայն յետ քննութեան յայտնի եղած է որ սուտ է Սամուէլի այդ յայտարարութիւնը: Վերջը Սամուէլ յայտնած է որ զինք դրդող չորս հոգին տուած են այդ դրամները: Այդ չորսէն երկուքը ձերբակալուած են՝ Սէլիմ Տանիէլ եւ դերձակ Արթին: Առաջինը նախապէս ընդհ. ապահովութեան պաշտօնեայ եղած է: Այս երկուքը շատ կարեւոր յայտնութիւններ ըրած են: Քննութիւնները կը շարունակուին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

‘‘ԿՈՄԻՏԱՍԻ,, ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— :-: —

ՏԷՍԻՆ, 6 Սեպտ.— Լիոնի ընկերներէն՝ Ա. Մելքոնեանի ջանքերով եւ ղեկավարութեամբ կազմուած «Կոմիտաս» երկսեռ երգչախումբի դաշտապարահանդէսը տեղի ունեցաւ, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, ծանօթ դաշտավայրին մէջ, ժողովրդի ստուար բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Խումբը ինչքան ալ որ աշխատած էր իր կարողութիւնը ցոյց տալ, դարձեալ Բնութիւնը իր ծոցին մէջ պիտի կլանէր ձայները, արգելք ըլլալով ներդաշնակութեան եւ երգերու յաջողութեան: Հակառակ ասոր, նորէն յաջող էին երգուած կտորները: Բայց իմ նպատակս չէ հանդէսը նկարագրել, այլ ներկայացնել այն տքնաջան եւ յարատեւ աշխատանքը, զոր տարաւ ընկ. Մելքոնեանը մինչեւ այժմ, խումբը այն աստիճանին հասցնելու համար, յանձն առնելով ամէն զոհողութիւն: Եւ պէտք է խոստովանիլ որ իր աշխատանքը եւ քաշած յոգնութիւնները պարապի չեն անցած: Խումբը կրնայ ուեւէ առթիւ հրապարակ գալ — ինչպէս եկած է — եւ արժեցնել ինքզինքը:

Հանդէսի կէսին ընկ. Մելքոնեանը քաջալերուելով ժողովրդի ներկայութենէն, քանի մը խօսքով պարզեց խումբի նպատակը եւ գործունէութիւնը եւ հրաւիրեց հայ ծնողները, իրենց զաւակները, կամ քոյր-եղբայրները մղել, երգին տրամադրել, աւելի ճոխացնելու եղած կազմը, որով նպաստած կ'ըլլան նաեւ հայ գեղջուկ երգերու եւ հայ գեղարուեստի զարգացման:

Խումբի ծախքերուն համար, ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցան երկու շիշ շամբանեա եւ մէկ շիշ Պորտոյի գինի: Աճուրդը բարձրացաւ 260 ֆրանքի: Շահեցաւ Խարբերդի Երիտասարդական Միութիւնը (Լիոն):

Հակառակ անոր որ խումբը ամիս մը առաջ յայտարարած էր իր հանդէսը եւ խնդրած միւս կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն, որ նկատի ունենան եւ չխաչաձեւեն, Հօկի կարմրուկները հակառակութեան համար նոյն օրը եւ նոյն ժամուն ուրիշ դաշտահանդէս մը սարքած էին եւ հրաւիրած մի ոմն Մուրատեան — Տարօնցի — հայհոյելու Դաշնակցութեան հասցէին: Յիշեալը կը բնակի Լուառի շրջանը եւ իրեն արգիլուած է նոյն նահանգի մէջ բանախօսել: Եւ ամէն անգամ Տէսին կը վազէ իր մաղձը թափելու: «Շունը կը հաչէ, իսկ կարաւանը կ'անցնի»:

Կիրակի օր, Սեպտ. 11ին, Վասպուրականի «Արծիւ» ֆանֆառի խումբը կազմակերպած է դաշտահանդէս մը, յօգուտ խմբի զարգացման: Անշուշտ գաղութը իր ներկայութեամբ՝ այս անգամ եւս կրնայ քաջալերել խումբը, որ «Կոմիտաս» երգչախումբի նման հայկական ոգին կը ներկայացնէ օտարներուն:

Կ'արժէ որ Տէսինը իր ջերմ խընամքին տակ պահէ այս երկու թանկագին գոհարները:

ՎԵՀՈՒՆԻ

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ մտահոգութիւն կը տիրէ ծնունդներու նուազման մասին:

Փրուսիա, 1851ին երբ 35 միլիոն բնակչութիւն ունէր, 1,300,000 ծնունդ կ'արձանագրէր տարեկան: Այսուհանդերձ Ֆրանսա կրցաւ դիմադրել (1850—1860) Գերմանիոյ ուժին, շնորհիւ իրեն կցուած Սաւուային:

1901ին Գերմանիա 57 միլիոն բնակիչ ունէր եւ տարեկան 2 միլիոն 32 հազար ծնունդ:

1931ին 65 միլիոն բնակիչ ունէր եւ 11,120,000 ծնունդ: (Ֆրանսա 750 հազար ծնունդ):

Սակայն այս քանի մը տարիներուն ծնունդները պիտի նուազին, որովհետեւ պատերազմէն յետոյ նուազած էին ամուսնութիւնները: 1945ին կը վախցուի, որ 600 հազարի իջնէ Ֆրանսայի ծնունդներուն տարեկան թիւը:

L'Alliance Nationale կը հաղորդէ թէ իր կատարած քարոզութիւնները բարերար ազդեցութիւն մը գործած են մասնաւորաբար երիտասարդներու վրայ: Յիշեալ մարմինն հրատարակած La Crise des Naissances գրքոյքէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

1913-1930, այսինքն 17 տարուան մէջ Ֆրանսական ծնունդները նուազած են հարիւրին հինգ համեմատութեամբ, մինչ գերմանական ծնունդները նուազած են 36 առ հարիւր, անգլիական ծնունդները՝ 31 առ հարիւր, զուիցերիական ծնունդները՝ 25 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Այս պատկերով, ֆրանսական ծնունդներու նուազումը իր բաղդատական համեմատութեամբ ոչ մէկ մտահոգութիւն կը ներշնչէ, նոյնիսկ մեծ յաջողութիւն մը կը համարուի, նկատելով որ Ֆրանսա, ընդհ. պատերազմին, կորսնցուցած է աւելի քան երկու միլիոն երիտասարդ: Միւս ազգերը աւելի քիչ կորուստ ունենալով հանդերձ, աւելի նուազ ծնունդներ կը համրեն:

Պատերազմը վերջանալուն ամէն մարդ կը կարծէր թէ, երկրին կրած ահաւոր կորուստին պատճառով, Ֆրանսայի բնակչութիւնը 15 տարիէն պիտի իջնէր 28 միլիոնի:

«Ֆրանկֆուրթէր Ցայթունկ»ի հրատարակած մէկ ուսումնասիրութեան համաձայն, Գերմանիա 1975ին պիտի ունենայ 47 միլիոն բնակիչ, որովհետեւ 1945 տարուընէ սկսեալ ամէն տարի պիտի կորսնցնէ 5-6 հարիւր հազար բնակիչ:

Ոմանք կը պնդեն թէ մեծ պարտութիւնները կ'ամլացնեն երկիրները,— Այսպէս եղաւ Ֆրանսայի համար 1870էն ետքը: Այդպէս կը թուի ըլլալ Գերմանիոյ համար, 1918էն ետքը:

Միւս կողմէ գիտել կը տրուի, որ Ֆրանսա թէեւ կը շարունակէ յաղթանակել իր ծնունդներով, սակայն անհրաժեշտ է որ տեւէ այդ յաղթանակը, ատոր համար ալ պէտք է որ ամէն ընտանիք 3 զաւակ ունենայ, (ներկայիս ֆրանսացի նորապսակ ամոլներու ծնունդներուն համեմատութիւնն է 2,2 կամ 2,3): Գերմանիոյ մէջ նոր կազմուած ընտանիքներու ծնունդներուն համեմատութիւնը 2 է, Պերլինի մէջ 1էն ալ քիչ: Կը նշանակէ թէ Գերմանիա կը դիմէ դէպի ամլութիւն: Պերլին տարեկան 2 անգամ աւելի քիչ զաւակ կը բերէ քան Փարիզ, եւ խորհիլ որ Փարիզ շատ քիչ զաւակ կը բերէ:

Այս թուական պատկերը ցոյց կուտայ, որ գերմանական եւ անգլիական ազգերը կը տկարանան հետզհետէ, գրեթէ դէպի կորուստ կը դիմեն, բայց Ֆրանսա եւս կը վախնայ որ իր յաղթանակը երկար չի տեւէր: Ուստի ամէն կողմէ կ'առաջարկուի շարունակել քարոզութիւնները ամուսնութեան ի նպաստ, քաջալերել նորակազմ ընտանիքներու տղաբերքը եւ ամէն գնով արգիլել կամ պատժել վիժումները:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

—)(o)(—

Սօֆիայի «Ազատ խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (31 Օգոստ.).—

— «Իբրեւ կազմակերպութիւն, Հայ Կարմիր Խաչը անցնող տարուան ընթացքին մնացած է ներքնապէս ամուր եւ կարգապահ: Մինչ ուրիշ կազմակերպութիւններ տուժած են, կիսակազմալոյծ վիճակի մատնուած կամ պառակտուած, ինչպէս «պետական» Կարմիր Խաչը, որու մէկ թեւը ենթարկուեցաւ Հօկին կամ բոլշեւիկներուն, իսկ միւսը, Ռամկավարներու ղեկավարութեան տակ անջատուելով կազմեց նոյնանպատակ բայց տարբեր անունով նոր կազմակերպութիւն մը («Դստերք Հայաստանեայց»), ազդին Հայ Կարմիր Խաչը, ոչ միայն պահեց իր նախկին ուժն ու հմայքը, այլեւ, մէկ տարուան ընթացքին, կազմակերպեց ութը նոր Մասնաճիւղեր, 350 նոր անդամներով եւ Սան-Սանուհիներու մեծ խումբ մը, 45 անդամներով: Այս հաշուով, Հայ Կարմիր Խաչը, անցնող տարուան ընթացքին ունեցած է 67 գործօն մասնաճիւղեր, ինչպէս նաեւ Սան-Սանուհիներու 11 մասնաճիւղեր — ընդամէնը 2000 անդամներ, միայն Ամերիկայի մէջ:

Նոյնքան մեծ եւ ծաւալուն եղած է Հայ Կարմիր Խաչի կազմակերպութիւնը Ամերիկայէն դուրս: Հայ բոլոր կարեւոր գաղութներու մէջ ան այսօր արդէն ունի իր Շրջանային Վարչութիւնները եւ Մասնաճիւղերը: Ամերիկայէն, Քանատայէն եւ Հաւանայէն դուրս, Ֆրանսայի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Թրակիա-Մակեդոնիոյ, Յունաստանի, Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Միջագետքի եւ Ատրպատականի հայ մեծ գաղութները այսօր օժտուած են Հայ Կարմիր Խաչի տեղական կազմակերպութիւններով, որոնք, իրենց կարգին աւելի ծաւալած են իրենց կազմակերպութիւնները: Այս գաղութներուն մէջ Հայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղերու թիւը կը հասնի 70ի, շուրջ չորս հազար անդամներով, որով Հայ Կարմիր Խաչը այսօր մեր հանրային կազմակերպութիւններէն կարելի է նկատել եթէ ոչ մեծագոյնը, այլ գոնէ մէկը մեծագոյններէն, տրուած ըլլալով որ ան մէկ դրօշակի տակ եւ մէկ կազմակերպութեան մէջ համախմբած է հայ գաղթաշխարհի բոլոր կարեւոր կեդրոնները սփռուած եւ ցանցապատած 148 մասնաճիւղեր, շուրջ 6000 անդամ-անդամուհիներով:

Ու միայն այս քանակը ինքնին ապացոյց է թէ Հայ Կարմիր Խաչը գերազանցօրէն համազգային կազմակերպութիւն մըն է, որ կոչուած է վճռական դեր կատարելու մեր որքան բազմապահանջ, նոյնքան տարաբախտաբար ջլատուած կեանքին մէջ»:

Թիֆթիկն ալ կ'անհետանայ

— :-: —

Պոլսոյ Առեւտրական Սենեակին հրատարակած վերջին տարեգիրքը հետեւեալ կերպով կը պատկերացնէ թիֆթիկի կացութիւնը.—

Թուրքիոյ արտածած ապրանքներուն մէջ ամէնէն աւելի թիֆթիկն է որ գիներու անկումէն ազդուած է: 1931ի յունուարին օխան 150 ղրշ.ի կը ծախուէր, իսկ 1932 յունուարին 40ի իսկ դժուար կը ծախուէր. ասոր անկում չեն ըսեր փլուզում կ'ըսեն:

1931ի արտածումը 1930ի բաղդատմամբ 100ին 23 պակսած էր եւ հազիւ 1927—1928 միջինին կէսին կը հաւասարէր: Այս պայմաններու մէջ կրնանք ըսել որ թիֆթիկը արտածելի նիւթ ըլլալէ դադրած է:

Թիֆթիկի ամէնէն մեծ յաճախորդները Ամերիկա եւ Անգլիա են: Իրենց մեծ յաճախորդները տագնապին հետեւանքով կորսնցուցած ըլլալով, այս երկիրները իրենց թիֆթիկներով գոհացան եւ այլ եւս Թուրքիայէն գնում չկատարեցին: Մեր ձեռքը մնացած թիֆթիկները հոս գործելու հնարաւորութիւն չունենալով, հետզհետէ մթերքը աւելցաւ: Այս մթերքը, որ 1931ի սկիզբը 17,000 հակ էր, այս տարուան սկիզբը 27,000ի բարձրացաւ. այս թիւը մէկ տարուան բերքին երեք հինգերորդը կը ներկայացնէ:

Ընդհ. պատերազմի միջոցին շատ նուազած թիֆթիկի այծերուն թիւը զինադադարէն վերջը հետզհետէ շատցաւ, որովհետեւ այդ միջոցին բարձր գիներով կը ծախուէին: 1923ին անոնց թիւը երկու միլիոն էր, իսկ 1926—27ին այս թիւը երեք միլիոնի բարձրացաւ: Բայց հիմա այծերը վտանգաւոր կացութեան մը առջեւ կը գտնուին: Այսօրուան գիները արտադրողին, այսինքն այծին տիրոջը բան մը չեն ձգեր, գիւղացին այլ եւս այծին բուրդէն բան մը չի շահիր, եւ միսէն միայն օգուտ մը կ'ակնկալէ: Կը վախցուի որ այս տագնապը թիֆթիկ այծի ցեղը պիտի անհետացնէ, որովհետեւ Բարեյուսոյ գլուխի եւ Ամերիկայի մէջ եղած կազմակերպութիւնները հոս գոյութիւն չունին:

Իրաւ է թէ Պոլսոյ սպանդանոցին մէջ 1930ին մորթուած 21,000 այծին դէմ 1931ին 14,000 միայն մորթուած է, սակայն գիւղերու մէջ ընդհակառակն մորթուած թիֆթիկի այծերուն թիւը երթալով կ'աւելնայ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (4)

ԳԱՐՄԷՆԻ ԵՒ ՄԱՐԶՊԵՏԻ ՄԱՀԸ

Երկրորդ օրը, առաւօտ գրասենեակ գացինք, որ Ուրֆայի կամուրջին մօտ էր: Տունէն մինչեւ հոն, մեզի հանդիպող Քիւրտերը կասկածոտ նայուածքներ կ'ուղղէին մեզի իսկ ան իմ թեւէս բռնած կը թե[illegible] որ բարձր ձայնով միշտ արաբերէն խօսակցութիւն ընեմ իր հետ, իսկ ան քանի մը անկապ արաբերէն բառերով, իբր թէ ինծի կը պատասխանէր, իրենց կասկածը փարատելու նպատակով:

Հասանք գրասենեակ, օրուան գործերն ու հաշիւները կարգի դնելէ վերջ, երեկոյեան տուն վերադարձանք: Տրտմութիւն մը պատած էր զիս, սիրտս միշտ կը բաբախէր կարծես կը զգայի վտանգը, որ վաղը մը նման կը սպառնար մեզ յօշոտելու...: Կը զարմանայի թէ ան ինչպէս դեռ կը յամառէր մնալ այս անելին մէջ:

Երրորդ օրը դարձեալ շուկայ կ'իջնենք, միեւնոյն կասկածոտ նայուածքները. իսկ քիչ մը անդին Քիւրտ մը մեր ետեւէն, Գարմէ՛ն, Գարմէ՛ն, ձայն տուաւ զինք փորձելու մտօք, թէ իր ետին պիտի դառնա՞յ: Իսկ ան բոլորովին հանդարտ «ինծի հետ արաբերէն խօսէ» կ'ըսէր: Ես նկատել կուտայի մեր դրութեան վտանգաւոր ըլլալը, իսկ ան «կասկած է», կ'ըսէր, «որովհետեւ ոչ մէկ ատեն իրենց միտքէն պիտի անցնէր թէ ես հոս կրնամ ըլլալ»: Եւ դեռ աւելին, ան կը տեսակցէր Քիւրտի մը հետ — որուն քով անգամ մը միասին գացինք —, ինծ պատմեց յեղափոխութեան օրերուն երբեմն իր խումբով կ'ապաստանէր այդ Քիւրտին տունը, շատ անգամ զէնքերն ալ ի պահ դնելով: Բայց ինչ որ առածը կ'ըսէ. «Մէկ գարունով գարուն չի գար», քանի որ միւս կողմէ բազմաթիւ քիւրտ աղաներ ու աշիրէթապետներ իր ոխերիմ թշնամիներն էին:

Այսպէս մենք ալեկոծեալ նաւի մը պէս կը տատանէինք ծովի ալիքներուն վրայ: Ան ոչ մէկ քայլ կը փորձէր առնել ազատուելու համար անկէն, քանի որ իր փայփայած ծրագրին դուռն էր հասած, անկէ նահանջելը դժուար կը թուէր: Իսկ ես գիտելով վաղահաս վտանգը եւ չկարենալով իր վրայ ազդել, կը զոհուէի իր յամառ գաղափարին, նոյն իսկ ինքզինքս ազատելն ալ նկատի չառնելով:

Առտու մը միասին տունէն ելանք ուտելիք գնելու, երկու Քրտուհիներ մացառ շալկած կը ծախէին: Ան նըկատել տուաւ որ տունը մացառի պէտք կայ հաց եփելու համար, գընեց այդ մացառը, եւ «մենք կ'երթանք, դուն գնումներդ ըրէ եւ եկուր» ըսելով Քրտուհիներուն հետ գնաց դէպի տուն:

Հազիւ քառորդ ժամ անցած էր, երբ քիւրտ աղա մը ուսիս զարկաւ, ետիս դարձայ եւ ի՞նչ կ'ուզէք ըսի արաբերէն: «Ի՞նչ է այդ մարդուն անունը որ քիչ մը առաջ ձեր հետ էր» հարցուց: Եուսուֆ էֆէնտի է, պատասխանեցի: «Չէ՛, կը սխալիք, ատոր անունը Գարմէն է, մեր երկրին մէջ ծանօթ մարդ է», ըսաւ:

Դուք կը նմանցնէք զայն ըսի. անոր անունը Եուսուֆ էֆէնտի է, նոյն իսկ տեղւոյս միւթէսարրիֆը այդ մարդը կը ճանչնայ, ան Ասորի է, Հայ չէ: «Չէ՛ էֆէնտի», ըսելով արագ արագ հեռացաւ:

Ես առանց ժամանակ կորսնցնելու փութացի տուն, եղելութիւնը տեղեկացնելու: Գարմէնը զիս ղրկեց որ Պօղիկեանը կանչեմ, խորհրդակցելու թէ ի՞նչ պէտք է ընենք: Այդ միջոցին Քրտուհիները մացառները դրած դուրս կ'ելլէին: Շտապեցի գրասենեակ Պօղիկեանը կանչելու, անցայ տանը երկար ու նեղ փողոցէն, ելայ լայնշի փողոց մը, որուն անկիւնը նշմարեցի կարճ հասակով ոստիկան մը եւ քիչ առաջ հետս խօսող Քիւրտը սպասողական դիրքի մէջ:

Ոստիկանը հարցուց անունս եւ որ տեղացի ըլլալս: Հալէպցի եմ, ըսի, «դուք Հալէպցիի չէք նմանիր» յարեց ոստիկանը: Այո, Հալէպցի եմ եւ Հալէպ ծնած ըսելով ցոյց տուի ինքնութեան թուղթերը:

«Հայ էք, այնպէս չէ՞»: Այո՛. Հայ եմ պատասխանեցի: «Ո՞ւր է ձեր հետի մարդը» ըսաւ: Չեմ գիտեր պատասխանեցի, միայն ան ինծ ըսաւ որ միւթէսարրըֆին քով պիտի երթայ փոխադրութեան գործին համար տեսակցելու:

Այդ միջոցին Քրտուհիները յամբաքայլ տունէն կը վերադառնային, քիւրտ աղան անոնց հարցուց, իրենց բերին դրած տեղը, — որովհետեւ մացառ գնած միջոցին Քիւրտերը մեզ նշմարած էին, անոնք բացատրեցին տանը փողոցը, որ արդէն մեզի մօտ էր:

«Երթանք» ըսաւ ոստիկանը տան ճամբան բռնելով: Մինչեւ մեր տուն հասնիլը եւ տան դուռը բախելը, բազմաթիւ Քիւրտեր ու գաղտնի ոստիկաններ հասած էին, ու հետզհետէ կը ստուարանային լեցնելով փողոցին ամբողջ երկայնքը: Տունը փողոցին ճիշդ դիմացն էր:

Հակառակ քանի մը ամուր բախումներու, դուռը չբացին: Ոստիկանները սկսան աւելի ուժգին կերպով զարնել դուռը: Այդ միջոցին քիւրտ աղան ոստիկանին կը բացատրէր, թէ իրենց երկիրը այս մարդուն Գարմէն Փաշա կ'ըսեն, թէ կառավարութիւնը միլիոններ ծախսած է զայն բռնելու համար ու չէ յաջողած, թէ ան հազարաւոր իսլամներ սպաննած է: Դուք ատոնք չէք ճանչնար, ատոնց ֆէտայի կ'ըսեն, մենք զանոնք շատ լաւ կը ճանչնանք:

Ոստիկանները ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէին քիւրտ աղային բացատրութիւնները, ընդմիջելով զայն դրան սաստիկ բախումներէն: Դուռը դարձեալ չէր բացուեր, «անպատճառ փախաւ» պոռաց Քիւրտը, միեւնոյն ատեն նկատել տալով որ այդ մարդիկը մինչեւ որ փախուստի ճամբայ մը չունենան, այն տեղը չեն բնակիր: Որով՝ անմիջապէս թաղին մուխթարը կանչեցին, հասկնալու համար թէ այս տունը փախուստի ճամբայ մը ունի՞: «Ունի, եթէ գտած ըլլայ փախած է» ըսաւ մուխթարը. այլեւս յուսահատ սկսան քովի տան դուռը զարնելու, անկէ անցնելու համար: Վերջապէս ոստիկանները սաստիկ բարկանալով, կոտրելու չափ ոտքերով սկսան հարուածել դուռը: Այդ միջոցին ներսը գտնուող աշխատաւորներէն մէկը դուռը բացաւ: Ոստիկանները եւ քիւրտ աղաները խուժեցին ներս, զիս ալ միասին առնելով:

Հ. Տ.

(Շար.)

Մինչ այս մինչ այն, գործադուլը կը շարունակուի սաստկութեամբ, 170 հազար բանուորներ կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ։ Արհեստակցական Միութեանց համագումարը խոստացաւ կարեւոր նպաստ մը յատկացնել։ Միւս կողմէ, մանածի բանուորները 1518ի դէմ 30,991 ձայնով մերժեցին գործատէրերու մէկ ծրագիրը, որ կրճատում կը տրամադրէր։ Այս որոշումն ալ ուժ կուտայ գործադուլին։ Ասոնք ալ պիտի միանան գործադուլին, եթէ գործատէրերը սեպտ 17ին գործադրեն իրենց որոշած կրճատումը։

Անձկառագրելի աղէտ մը եւ հարիւր հազարաւոր զոհեր

Քանի մը օր առաջ, տեղեկութիւններ տուած էինք Մանչուրիոյ ողողումներու մասին, որոնց հետեւանքով երկու միլիոն բնակիչներ անպատսպար կը մնան, մատնուելով անօթութեան եւ համաճարակներու։

Խարպինէն կը հեռագրեն թէ նոր թումբեր խորտակուեցան Սունկարի գետին յորդումով, եւ անսահման տարածութիւններ ծածկուած են ջուրով։ Խարպին քաղաքը դարձեր է տեսակ մը կղզի, անծայրածիր ովկիանոսի մը մէջ։

Մանչուրիոյ պատմութեան մէջ երբեք այս աստիճանին հասած չէին ողողումները։ Բոլոր հաղորդակցութիւնները խզուած են։ Անհաշուելի են մարդկային կորուստները եւ նիւթական վնասները։

Կացութիւնը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ քոլերան կը սպառնայ տարածուիլ պատահաբար իրարու վրայ կուտակուած բազմութեանց մէջ։ Ուտելիք չկայ եւ աղէտեալները կը մեռնին անօթութենէն։

Ահռելի պատմութիւններ կը հասնին ամէն կողմէ։ Մարդիկ ուտելիք չգտնելով, ծառերու կեղեւները կը փրցնեն եւ կը կրծեն։ Հազարաւոր երախաներ կը մեռնին ամէն օր։ Կառավարութիւնը անզօր է։ Քանի մը օդանաւեր ճամբայ հանուեցան, բայց չկրցան օգնութիւն հասցնել այն աղէտեալներուն որոնք ապաստանած են կղզիացեալ բարձունքներու վրայ, շրջապատուած՝ ծով ծով ջուրերով։

Հեղեղները անհամար դիակներ կը քշեն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փանեբի, Ս. Գ.— 35։
Մարսէյլ, Ե. Փ.— 35։
Սէն Փիէռ լը Քոռ, Թոմ.— 35։
Մարսէյլ, Գործ.— 881.60։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային Շրջանի (Պանիէօ-Գաշան-Պուրկլարէն) Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր երկսեռ անդամները եւ բոլոր հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, 150 Րութ տ'Օրլէան, Պանիէօ։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ ընթացիկ հարցեր։

ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ։ Մէթրօ Մեզօն-Պլանշ։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ միութիւն կազմելու համար երկրորդ խորհրդակցական ժողովը վաղըՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միւթիւալիթէի 4րդ յարկը։

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայր. Միութեան ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Քաֆէ Փըթիթ Սուրս, մէթրօ Օտէօն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Ալէքսանդր Ժորժ, (Ասորի) ծնած Ուրֆա։ Ֆրանսա կը գտնուի 1924էն ի վեր։ Կ'աշխատէր Մարսէյլ և Ալիս Գար։ Իր մասին լուր տուողին լաւ վարձատրութիւն։ Իմացնել իր եղբօր՝ M. Georgeի, Café-Restaurant, Il de France, 4 Place Hôtel de Ville, Cannes (A.M)

— Ակնեցի Տիկ. Ազնիւ Ճէնազեան կը փնտռէ իր հարսը՝ Տիկ. Մարիձան եւ զաւակները՝ Օմիրա եւ Ալիքսան Ճէնազեանները, որոնք Փարիզ կը գտնուին։ Գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Օտոս Այա Սոֆիա, Մօլլա Գիւրէ, Սելանիկ։

— Կը փնտռուի Ռաշ Պագալեան Տէր Գրիգորեան (Ախլաթի Կամուրջ գիւղացի)։ 1915ին 10 տարեկան հասակին Թուրքերը տարած են Ուրֆա։ Կը կարծուի թէ ապաստանած է Ասորիներու մօտ։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Մեսրոպ Տէր Գրիգորեանի, 77 rue Villebois-Mareuil, Asnières Seine.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

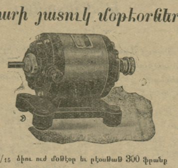
96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ մեներ. ախտաճանաչում եւ վարիսի։ Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12։

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԲԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 9 սեպտ. 932

Այսօր Պուլօնեի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մէրլան։ Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մէրլան։

Կարի յատուկ մօթէօրներ

1/15 ձիու ուժ մօթէօր եւ բէօսթաթ 300 ֆրանք
1/8 » » » » 350 ֆրանք

Աժան եւ հաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեան վկայական, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը։

HOVHANESSIAN ingénieur
15 rue de Vienne, Paris (8)
Կ'ընդունինք Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3-5։

Ց. Դ. Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2Փլաս տ'Իթալի։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Օրակարգի շարունակութիւն։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողով,այսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մջօ խումբը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ զեկոյց վարչութեան եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները,այսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին,Ընկ. Սարգիս Ղուկասեանի բնակարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրերով։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

Հրապարակային դասախօսութիւն

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան կողմէ
Վաղը Կիրակի առաւօտեան ժամը 9.30ին
Միութեան սրահը, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք
Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ
Մուտքը ազատ է

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)
Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ
Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.։ Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար։ Դիմել՝ L. Tadévossianի, դրօշակի հասցէով, 71 Ave. Kléber, Փարիզ (16)։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը.Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ
Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Թրէյ Քուէնի դաշտին վրայ, Քէմբ Օտտօի մօտ։ Հովանաւորութեամբ Լիկ Լիթօրալի Աթլէթիզմի նախագահ Պ. Blanի եւ դատաւոր Պ. Girardoniի։
Տողանցք, վազք, ցատկել, դրօշարշաւ, ֆութպօլի մրցում եւայլն։
Մուտք՝ 3 ֆրանք

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ, Կեանքը, Թ. Ազատեան 15 ֆրանք, ԾԱՆՕԹ ԴԷՄՔԵՐ ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ, Գ. Զօհրապ 20, ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐ (Տ. Չէօկիւրեան եւ Ռ. Սեւակ), Ա. Սեւան 15, ԱՐԵՒՈՏ ՃԱՄԲԱՆ, Մաննիկ Պէրպէրեան 10, ԵՏՔԸ, էրիխ Մարիա Ռեմարք 20, ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆԻ ՄՏՔԵՐԸ, Քրիստ.Միքայէլեան 10, ԽԵՆԹԸ եւ ՋԱԼԱԼԷՏԴԻՆ Րաֆֆի 25, ՎԱԼԱՆԹԻՆ, Ժորժ Սան 20, ԹԻՐՖԱՆՕ, (Բիւզանդիոնի կայսրուհին) 25, ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ, Մալխաս 50, ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾՆԵՐԸ, Ռէն 20, ԵՐԵՔ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ, Ղ. Մելոյեան 10, ՍԱԼԻՀԱ ՀԱՆԸՄ, Ե. Օտեան 2 հատոր 30 ֆր., ԺԻՒՍԷՔՍ ԵՒ ԺԱՔԼԻՆ, Ա. Պէրնէտ 2 հատոր 65 ֆր., ՍԻՄՕՆ ՓԷՀԼԻՎԱՆ 25, ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՂՋԻԿԸ, Քասիմ 2 հատոր 25, ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ, Յ. Ալոճեան (Ռոզմերի) 12.50, ՏԱՒԻՂ ԵՒՈԼԵԱՆ, Գ. Կառվարենց 20, ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ, Գատանիկ 5, QUATRE CONFÉRENCES SUR L'ARMÉNIE, Fr. Macler 35, LES RIRES D'UNE CHARMEUSE DE SERPENTS, Armen Ohanian 15.

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 rue Monsieur-le-Prince, Tél. Danton 88-65, ուր կը գտնէք նաեւ ֆրանսերէն եւ հայերէն ամէն տեսակ գրքեր։

ԾԱԽՈՒ Է կօշկակարի խանութ մը՝ բոլոր կազմածներով եւ մեքենաներով միասին։ Գին՝ 12000 ֆր., որուն 8000 ֆր.ը կանխիկ։ Տարեկան վարձք 1500 ֆր., յարկաբաժինով միասին 3000 ֆր.։ Պայլ՝ 8 տարի։ Դիմել Պ. Սինանեանի 135 Route de Chatillon, Montrouge, Seine.

Imp. A. DER (Agopian) | 17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (88)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Մօնտանէլլի նստած էր դողդոջուն ու չէր համարձակւում աչքերը բարձրացնելու, որ յանկարծ այդ ուրւականը չտեսնի, թէեւ գիտէր որ այնտեղ ոչինչ չկայ։ Այդ ուրւականը ամբողջապէս ցնորք չէր, այլ մի երեւակայութիւն տանջուած ջղերի։ Եւ Մօնտանէլլին մի անհասկանալի վախ էր զգում այդ տարօրինակ տեսիլքից — մի վիրաւոր ձեռք, մի ժպտուն դաժան բերան, ու կապոյտ ծովին նմանող խորհրդաւոր աչքեր։

Մի ջանք արաւ այդ տեսիլքը վանելու ու նորից աշխատանքի կպչելու. ամբողջ օրը այլ եւս մի վայրկեան ազատ չէր ու տեսիլքը նրան չէր տանջում այլ եւս։ Բայց երբ ուշ գիշերին գնաց որ մտնի իր ննջարանը, կանգ առաւ սեմի վրայ սարսափահար։ Վա՜յ, թէ յանկարծ երազումը նորից տեսնէր նրան։ Բայց իսկոյն ուշքի եկաւ ու աղօթելով ծունկի իջաւ խաչելութեան առաջ։

Ամբողջ գիշերը չկարողացաւ քնել։

IV

Մօնտանէլլիի բարկութիւնը չխանգարեց սակայն, որ իր խոստումը մոռանայ։ Դժբախտ նահանգապետը բոլորովին շփոթուած կարդինալի մեղադրանքից, հրամայեց հանել Բոռի շղթաները։

— Ի՞նչ իմանամ. — ասաց նա իր օժանդակին. — դալ անգամ ով գիտէ ինչի դէմ է վրդովւելու Նորին Սրբազնութիւնը։ Եթէ պարզ ձեռքի օղակները իա խստասրտութիւն է համարում, շուտով հակառակելու է եւ պատուհանների վանդակի դէմ կամ պահանջելու է, որ կերակրեմ Րիվարէցին ոստրէով ու սունկերով։ Իմ մանկութեան յանցաւորը համարւում էր յանցաւոր, այդպէս էլ վարւում էին նրա հետ. եւ ոչ ոք չէր կարծում որ դաւաճանը գողից լաւ է։ Իսկ այժմ ներողամտութիւնը նորոյթ է և Նորին Սրբազնութիւնը պատրաստւում է Իտալիայի բոլոր սրիկաներին հովանաւորելու։

— Բոլորովին չեմ հասկանում՝ ինչի է միջամտել այս գործին. — նկատեց օժանդակը։ — Նա պապական փոխանորդ չէ եւ ոչ մի իշխանութիւն չունի քաղաքական ու պատերազմական գործերում։ Օրէնքի համեմատ...

— Է՜, օրէնքի մասին ի՞նչ խօսք կարող է լինի։ Մի՞թէ մարդ կը գտնի որ յարգի օրէնքը այն օրից, եթէ սուրբ հայրը բաց արաւ բանտերի դռները ու մեր վրայ քշեց այդ ծակերը մտած ազատամիտներին։ Ի հարկէ Սրբազան Մօնտանէլլին այժմ իր իշխանութիւնը ցոյց կը տայ։ Նախորդ Պապի ժամանակ խելօք նստել էր, իսկ այժմ տէր է։ Մի անգամից ուժ առաւ ու անում է ինչ ուզում է։ Ի՞նչպէս կարող եմ նրան հակառակ գնալ։ Կարելի է Վատիկանից մի գաղտնի հրամանագիր ունի։ Հիմա ամէն բան տակն ու վրայ է գառել. կարելի չէ ասել՝ թէ վաղը ի՞նչ կը լինի։ Հին բարի ժամանակներում կարող էր մարդ գիտենալ՝ թէ ինչ է անելու, իսկ այժմ...

Ու նահանգապետը բազմահոգ շարժեց գլուխը։ Մի աշխարհ, ուր կարդինալները մտնում էին բանտային կարգապահութեան մանրամասնութիւնների մէջ ու խօսում էին քաղաքական յանցաւորների իրաւունքի մասին, նրան չափազանց անհասկանալի էր թւում։

Բոռն էլ վերադարձաւ բերդ, խտտերիկի հասնող ջղային դրութեամբ։ Մօնտանէլլիի հետ տեսակցութիւնը լարել էր նրա համբերութիւնը մինչեւ յետին ծայր, եւ նրա վերջին կոպտութիւնը կրկէսի վերաբերմամբ սաւած էր ծայրայեղ յուսահատութիւնից եւ միայն ընդհատելու համար այդ տեսակցութիւնը, որ մի հինգ վայրկեան յետոյ արտասուքով էր վերջանալու։

Նոյն երեկոյեան, երբ նրան հարցաքննութեան կանչեցին, միայն ջղաձգօրէն ծիծաղում էր նա իբրեւ պատասխան ամէն մի հարցի. ու ծիծաղում էր աւելի ու աւելի բարձր, երբ նահանգապետը համբերութիւնից ելած սկսեց հայհոյել։ Թշւառ մարդը կատաղում էր, մոլեգնում ու ըսպառնում էր ըմբոստ կալանաւորին ամէն տեսակի երեւակայելի ու աներեւակայելի պատիժներ, մինչեւ որ վերջապէս հասաւ այն եզրակացութեան, ճիշդ ինչպէս շատ տարիներ առաջ Ճէյմս Բերդէնը, թէ չէր արժի հոգեկան ուժերդ վատնես մի այդ աստիճան խելայեղ մարդու հետ խօսելու համար։

Բոռին նորից իր խուցը տարան, ուր փռւեց նա անկողնին մի սեւ ու անյոյս վտահութեամբ, որ միշտ յաջորդում էր նրա ռազմիկ տրամադրութեանը։ Մինչեւ գիշեր պառկած էր անշարժ, գրեթէ առանց ոչինչ մտածելու։ Առաւօտեան ուժգին ցնցումից յետոյ մի տարօրինակ կիսագիտակից վիճակի մէջ էր ընկել. իր սեփական վիշտը մի նիւթական ծանրութեան նման գալիս էր ու ճնշում մի ինչ որ փայտեղէն բան, որ այլ եւս դադարել էր հոգի լինելուց։ Իսկապէս սաւած նրա համար միեւնոյն էր, թէ ինչով էր վերջանալու այդ բոլորը։ Ցանկանում էր միայն ազատել այդ անտանելի ցաւից, միեւնոյն է, ուզում է պայմանների փոփոխութեամբ, ուզում է զգալու կարողութեան կորուստով։ Կարելի է՝ յաջողի փախչելու, կամ դուցէ սպանենն նրան յամենայն դէպս էլ չի տեսնի պատրէին։ Ունայնութիւն էր այդ բոլորը ու հոգեկան տառապանք։

Պահապաններից մէկը ուտելիք բերաւ, ու Բոռը նայեց նրան ծանր ու անտարբեր մի հայեացքով։

— Ժամը քանի՞սն է։

— Վեցը։ Ահա ձեր ընթրիքը, պարոն։

Բոռը զզւանքով նայեց ջրոտ, սառն ու անախորժ ուտելիքին ու շուռ տւաւ գլուխը։ Ֆիզիքապէս հիւանդ էր զգում իրեն. ու բարոյապէս խորտակւած, եւ կերակրի տեսքն անգամ զզւանք էր պատճառում։

— Կը հիւանդանաք, եթէ չուտէք, — ասաց զինւորը։ — Կերէք գոնէ մի պատառ հաց, ձեզ աւելի լաւ կը զգաք։

Նա խօսում էր մի մասնաւոր ամուր շեշտով, բարձրացնելով հացի կտորը պնակից ու նորից ցած դնելով։ Բոռի հոգում իսկոյն զարթեց զաւադիրը։ Իսկոյն հասկացաւ, որ հացի մէջ մի բան կայ թաքցրած։

— Թողէք մնայ, կ'ուտեմ վերջը. — ասաց նա մի անփոյթ թօնով։

Դուռը բաց էր եւ նա գիտէր, որ սանդուղի գլխին կանգնած յիսնապետը լսում էր ամէն մի բառ։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

11 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1980

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՉՔԵՐԸ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

Առաջին անգամ չէ որ կը գործածենք այս խորագիրը:

Ոչ ալ, բոլորովին նոր հարց մըն է որ կ՚արծարծենք:

Ֆրանսան եւ Ամերիկան ըլլալով հարթիչ գլաններ՝ մեր արտասահմանի բազմութիւններուն համար, մեզի կը մնայ միայն ճգնիլ՝ չարքը սահմանափակելու: Փրկութեան լաստերը բազմացնելու եւ զօրացնելու:

Հրաշք չպիտի խոստանանք:

Իսկ այս երկու համայնակուլ ցամաքներէն անդին, դէպ ի արեւելք, ինչ որ ունինք իբրեւ համրանք, մեծ թէ փոքր, աւելի քան երբեք արժանի է մեր ամբողջական, մեր գիտակից եւ եռանդուն գուրգուրանքին:

Այսպէս, պալքանեան երկիրներէն մինչեւ Սուրիա, Եգիպտոս, Միջագետք, Պարսկաստան:

Այսօր, առանձնապէս կ՚ուզենք ծանրանալ Սուրիոյ վրայ: Ոչ միայն իր ներքին արժէքին համար, այլ եւ նկատի առնելով կարգ մը խրողութիւններ, որոնք խսկապէս մտահոգութիւն կը պատճառեն: Պէ՛տք է որ պատճառեն:

Առաջինը՝ հայ կարմրուկներու յարաճուն գործունէութիւնն է: Աւելի ճիշդ՝ գործի վրայ երեւալու մարմաջը:

Շարաթ չանցնիր առանց կարմրագրօշ մարդանքի մը: Եւ չկայ դէպք մը ուր քանի մը Հայեր խառնուած չըլլան:

Եւ յաճախ, աւելի ուշադրաւ է հայկական մասնակցութիւնը: կա՛մ կատարուած դերով, եւ կամ «հերոս»ներու թիւով:

Թէեւ, տասը դէպքէն ութը, միշտ միեւնոյն անուններն են որ կը յիշուին:

Ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ ու կ՚արձակէ: Կամ, սահմանուած պատիժը լրանալէ յետոյ, նորէն յանցանքի վրայ կը բռնէ նոյն մարդիկը:

Հարկ է աւելի ազդու միջոցներ խորհիլ, կասեցնելու համար այս չարիքը:

Առաջին քայլ մը՝ ինքնապաշտպանութեան: Ինչպէս ամէն տեղի համար:

Երկրորդ հոգ մը՝ արաբական թերթերուն պարբերական դրգռութիւնները՝ հայ գաղթականութեան հանդէպ:

Այս ճակատին վրայ եւս, ամէն շաբթու նոր պատմութիւն մը կը հանեն:

Ահաւասիկ վերջինը, հրատարակուած՝ քիչ անդին:

Կը յերիւրեն, կը տալեն, կը հերքեն: Նորէն ոսպն ու ջուրը իրար կը խառնեն եւ կը հրամցնեն արաբ ընթերցողներուն:

Այսպէս տարին տասներկու ամիս: Ու տարիներէ ի վեր:

Հարիւրին իննսուն՝ ոտքի վրայ քուն բերելու սահմանուած հէքեաթներ:

Եւ սակայն, միշտ ալ հետքեր կը մնան միտքերու մէջ:

Մանաւանդ որ, կրակին վրայ իւղ լեցնողներ պակաս չեն: Իսկ լրատուներ կան որ հոգի կը վառեն հինգ հարիւր ֆրանքով:

Երկրի ներքին կացութիւնն ալ կը նպաստէ պակասը լրացնելու:

Օրինակ՝ Հալէպի մահափորձը — Հայու մը կողմէ ուրիշ Հայու մը դէմ — որ ահաւասիկ արաբ ազգայնական դաւադրութեան մը հանգամանքն առեր է, ինչպէս կը հաստատեն օրը օրին հրատարակուած տեղեկութիւններ:

Ուրեմն, հայ կարմրուկներու մարզանքները, ներքին վէճեր՝ բանկալի կամ գլըրցի համար, բուն արաբական խլրտումները, եւ հայ գաղթականութեան քիչ–շատ չէն, ժիր կեանքը՝ պատճառ կը դառնան ջուր պղտորելու: Եւ չարունակ մեր «մեղքերը» մեր երեսին տալու: Առատ – իրիկուն հայկական անուններ կամ արարքներ հոլովելու:

Իսկ այս բոլորին ետեւը՝ քրքջալիր կը կարմրի Թրքական դունչը, հոտ առնելով եւ հոտ արձակելով:

Ահա թէ ինչո՛ւ, աւելի քան ուժգնութեամբ, պէտք է հնչեցնել ազդանշանը, — աչքերը դէպ ի արեւելք:

Եւ առանձնապէս, դէպ ի Սուրիա եւ Լիբանան: Նոյն իսկ սահմանէն անդին, Միջագետք:

Խելք չծախենք իրարու եւ, ամէն բանէ առաջ, մտածենք աշխատանքի մասին: Բուն տեղին վրայ, ժողովուրդի ծոցին մէջ գործելու մասին:

Կասկած չկայ որ անբաւական են մինչեւ հիմա կատարուած կամ ծրագրուած գործերը: Հարկ է որոճալ աւելի լայն առաջադրութիւններ, ներսէն թէ դուրսէն, եւ գործի փարիլ:

Հարիւր հազարնոց բազմութիւնը հարիւր պատասխանատուութիւն կը դնէ մեր վրայ:

Միւս կողմէ, արդէն տասը տարի անցած ըլլալով, այլ եւս չունինք վարանումներու չքմեղանքը:

Հայաստանի մասին մտածողներ շատ կան. բայց գաղութները մնացած են երեսի վրայ: Իսկ ամէնէն եղերականը, «Հայաստանճի»ներն ալ սրբազան ուխտ ունին լքումն ու կազմալուծումը սատակցնելու:

Եթէ այս ալ չպիտի զգաստացնէ մեզ, ո՞ր օրուան համար կ՚ապրինք:

Աչքերը դէպ ի արեւելք՝ վառ պահելու համար բուն իսկ մեր սրբեր:

Ի՛նչ վէճեր ու քէներ ալ ունենանք, հասանք հասանք եւ գաղութէ գաղութ, անհրաժեշտ է որ իրար գտնուորենք այս ճամբուն վրայ:

Այլապէս, ե՛ւ կարմրուկը պիտի շարունակէ սատասել, ե՛ւ Արաբը ծուռ պիտի նայի, ե՛ւ Թուրքը գիւային քրքիջներ պիտի արձակէ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

...ԽԵ՛ՂՃ ՅԱԿՈԲ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ անցեալ շաբթու մեռեր է մամուլի վաստակաւոր մը, Յակոբ Վարժապետեան:

Համեստ լրաբեր մըն էր, որ ամէն իրիկուն Պատրիարքարան կ՚երթար, «ազգային լուր» բերելու: Եւ կիրակիէ կիրակի, ուրիշներու հետ, կը պտտէր թաղերը, Օրմանեան պատրիարքին քարոզները գրի առնելու, այս առթիւ սարքուած հացկերոյթները նկարագրելու եւ «Սուրհանդակ»ին հասցնելու համար:

Օրուան խոշոր դէպքերն էին ասոնք, ա՛յդ օրերուն, — համիտեան շրջան:

Միեւնոյն ատեն, խմբագրութիւն կ՚ընէր հայատառ թրքաբարբառ «Ճէրիտէի Շարգիյէ»ի մէջ, թուրքերէնի վերածելով նաեւ իր քաղած ազգային լուրերը.

— Փաթրիք Սրբազան տիւն Ս. պատարագտան սօնրա, կիւզէլ պիր քարող սէօյլէտի:

—Կրօն. ժողովըն գարարը իլէ, Պէյօղլու աւագերէցի Տ... քահանայ Ս. Էջմիածինէ կիտտալ, Ս. Միտօն կէթիրէճէք տիր:

... Զարչրկուեցաւ մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն:

Նոր մարդիկ, նոր շունչ: Եւ Յակոբ Վարժապետեանը մնաց անգործ: Ափ կ՚առնէր բոլոր «ազգային» դուռները, Պատրիարքարանէն մինչեւ խմբագրատունները, ո՛ր եւ է գործ կատարելու համար:

Ասպարէզ չկար, եւ մատնուեցաւ սեւ թշուառութեան, մինչեւ որ կարեցի եղաւ տեղաւորուիլ Պատրիարքարանի մէկ անկիւնը, իբրեւ գրագիր:

Եւ այդ գործին մէջ ալ սպառեցաւ, արդէն ծերացած եւ վատառողջ:

Բայց ես ուրիշ բան մը պիտի պատմէի:

Քանի մը օր անցած էր, Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումէն:

Արդէն Պոլիս հասած էին Հ. Յ. Դ. Պատասխանատու Մարմնին անդամները: Որոշեցին Ակնունին, յայտարարութիւն մը խմբագրելով, պարտք դրած էր մեր վրայ՝ անմիջապէս տպել եւ ցրուել:

Գետնին հետ վազեցինք Յակոբին, որ պատասխանատու վարիչն էր «Ճէրիտէի Շարգիյէ»ի տպարանին:

Վճռապէս մերժեց: Աղաչեցինք, պաղատեցինք, — անօգուտ: Մէկ պատասխան ունէր, — Ձեմ հաւատար (Սահմանադրութեան): Կը վախնա՛մ...

Եւ ապաստանած էր իր տունը, յետամնաց թաղ մը: Եթէ չեմ սխալիր՝ Վլանկա:

Պարտադրուած էր՝ որ յայտարարութիւնը գիշերն իսկ տպենք եւ յաջորդ օրը ցրուենք փողոցէ փողոց, Կամուրջին վրայ:

Ինծի ինկաւ վերջին փորձ մը կատարել:

Կէս գիշերին գացի մինչեւ Վլանկա,—Ցանո՛ւն մեր բարեկամութեան, յանո՛ւն ազգութեան...

— Չե՛մ կրնար, չե՛մ կրնար...

Ճարս հատնելով, պոռթկացի.

— Իսկ եթէ մէկը գլխուդ ատրճանակ մը բռնելով պահանջէ տպել...

— Ի՞նչ ըսիր, ատրճանա՞կ ունիս վրադ: Խենդեցա՞ր... Լա՛ւ, ձեռքովդ զարկ: Բայց, չեմ տպեր... Կը վախնա՛մ...

Եւ ուրիշ տեղ մը փնտռեցինք, մինչեւ առտու հսկելով, շարել տալով, յաջորդ օրն ալ Կամուրջին վրայ ցրուելով:

Հանգի՛ստ ոսկորներուդ, բարի՛ Յակոբ:

ՎԱՀԷ

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ

Ուրբաթ առտու, դժոխային մեծ ճայթ մը պայթեցաւ սերբիական շոգեկառքի մը մէջ: Անիւ մը անջատուեցաւ վայրաշարժէն, բայց կարելի եղաւ հաղորդակցութիւնը վերահաստատել: Սեպտ. 7էն 8ի գիշերն ալ երկու հոգի ռումբեր նետեցին պահականոցի մը վրայ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ՃՆՇԵՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎՐԱՅ

Իտալիան հետզհետէ աւելի անհաշտ

Իտալական թերթերը հետզհետէ աւելի ժխտական դիրք մը կը բռնեն Ֆրանսայի հանդէպ, թէ գերմանական յուշագրին առթիւ եւ թէ ուրիշ պատճառներով:

Բրիտանական հեղինակաւոր թերթ մը, «Մորնինկ Փոսթ», առջի օր հրատարակեց Հռոմի թղթակցին մէկ նամակը, որուն համաձայն Իտալիան կը պատրաստուի բացէ ի բաց փոխել իր արտաքին քաղաքականութիւնը, լքելով միջազգային գործակցութեան դրութիւնը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ եւ ուղղակի դառնալով դէպ ի զինակցութեանց դրութիւնը: Այդ ճամբով ալ, պիտի բռնէ Գերմանիոյ կողմը:

Համաձայն թղթակցին տեղեկութեանց, Իտալիա կը պատրաստուի ազդու կերպով ուժ տալ գերմանական պահանջներուն. եւ եթէ Ֆրանսան մերժէ այդ պահանջները, Հռոմ Վերսայլի դաշնագրին բռնաբարում պիտի նկատէ այս արարքը, քանի որ դաշնագիրը զինաթափութիւն կը տրամադրէ բոլոր պետութեանց համար:

Դարձեալ, համաձայն միեւնոյն աղբիւրին, եթէ Իտալիան քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, իրեն պիտի հետեւին Գերմանիա, Աւստրիա, Հունգարիա եւ Թուրքիա: Այս կերպով, պիտի փլի Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ սուր հակամարտութիւն մը պիտի սկսի Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ: Լոնտոնի իտալական դեսպանը կը ճգնի համոզել անգլ. կառավարութիւնը որ ճնշում բանեցնէ Ֆրանսայի վրայ, որպէս զի տեղի տայ գերմանական պահանջներուն:

⁂ «Թրիպունա», իտալական կարեւոր օրկանը, յօդուած մը հրատարակեց գերմանական յուշագրին եւ անոր քաղաքական հետեւանքներու մասին: Յօդուածագիրը սերտօրէն իրարու կապելով ֆրանքօ-գերման եւ ֆրանքօ-իտալական խնդիրները, կը պահանջէ որ Ֆրանսան փոխէ իր քաղաքականութիւնը ոչ միայն Գերմանիոյ, այլ եւ Իտալիոյ հանդէպ: Քանի մը հատուածներ, աւելի որոշ գաղափար տալու համար.

— «Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, այսինքն Վերսայլի դաշնագիրը կը պարտադրէ պետութիւնները կրճատել իրենց սպառազինութիւնները, իբրեւ հետեւանք Գերմանիոյ զինաթափութեան: Այս կրճատումը չէ կատարուած: Ընդհակառակն, սպառազինութեանց կրճատման մասին եղած բոլոր առաջարկները խափանուած են զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ: Ինչո՞ւ կը զարմանան որ Գերմանիան, հաւասարապէս մասնակցելու հրաւիրուած ըլլալով, առիթէն կ՚օգտուի ինքն ալ դաշնագիրներու գործադրութիւնը պահանջելու համար: Եթէ ճնշումի քաղաքականութեան մը հետեւին Գերմանիոյ դէմ, հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ: Եթէ կ՚ուզեն որ Գերմանիան յարգէ Վերսայլի դաշնագրին պայմանները, պէտք է որ իրենք ալ յարգեն: Կարելի չէ պարտկել իրականութիւնը: Խնդիրը այն է որ, եթէ մեծ տորմիղները կամ խոշոր բանակները տեւեն, Գերմանիան եւ անոր հետ ուրիշ պետութիւններ ամբողջովին պիտի նուիրուի զինարշաւի մը: Ֆրանսա պէտք չէ զպաղական միջոցներու դիմէ, այն Ֆրանսան, որ ուզեց մինչեւ ակռաները սպառազինուիլ —ոչ միայն Գերմանիոյ դէմ— եւ որ պատերազմի համերաշխութեան փոխարէն հաստատեց զինակցութեանց քաղաքականութիւն մը պատերազմէն ծնած պետութեանց հետ — այս ալ՝ Գերմանիոյ դէմ, բայց ոչ միայն Գերմանիոյ դէմ: Այսպէս ելքը մէկ է, — կամ զինարշաւ, եւ կամ ճնշողական միջամտութիւն մը Ֆրանսայի կողմէ, որպէս զի Գերմանիան չզինուի, — այսինքն՝ պատերազմ: Ֆրանսան եթէ չուզեր երկու սուրի մէջ մնալ, պէտք է վերաքննէ իր քաղաքականութիւնը. վերաքննութիւն մը ոչ թէ բերանացի, այլ դրական, վճռական, կատարեալ, նաեւ եւ մանաւանդ Իտալիոյ հանդէպ»:

Անգլիոյ երկդիմի դիրքը

Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանը ուրբաթ օր Անգլիոյ արտաքին պաշտօնատունը երթալով, նախարարին յանձնեց գերմանական յուշագրին առթիւ խմբագրուած պատասխանը: Նախարարութիւնը անմիջապէս զեկոյց մը հրատարակեց, որ ծանուցանելով պաշտօնագրին յանձնումը, կ՚ըսէ.

— Պատասխանելու համար կարգ մը յայտարարութեանց, անհրաժեշտ է ճշդել թէ այս պաշտօնագիրը մեզի հաղորդուած է ոչ թէ խորհրդակցութեան համար, այլ իբրեւ տեղեկութիւն: Արդէն գերմանական յուշագիրն ալ յանձնուած է իբրեւ տեղեկութիւն: Այնպէս որ, դահլիճը լիովին տեղեակ է դէպքերու ընթացքին եւ ուշադրութեամբ պիտի հետեւի անոնց:

Այս զեկոյցէն կը հետեւի թէ՝ գերմանական յուշագիրը միայն Ֆրանսայի ուղղուած ըլլալով, անոր կ՚իյնայ պատասխանել: Հետեւաբար, անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան խնդիր չկայ: Ուրեմն, անգլ. կառավարութիւնը կը նախընտրէ առ այժմ վերապահ դիրք մը բռնել: Հրատարակուած զեկոյցն իսկ ցոյց կու տայ որ Լոնտոն կ՚ուզէ հաւասար բռնել նժարը Պերլինի եւ Փարիզի միջեւ, զուգահեռաբար քննել ֆրանսական եւ գերմանական տեսակէտները: Մինչդեռ Փարիզի մէջ կը կարծէին թէ Անգլիան ուժ պիտի տայ Ֆրանսային: Նոյն յոյսը կը տածէին նաեւ Ամերիկայի մասին:

Ամերիկայի մէջ սկսեր են հնչեցնել նոր եղանակ մը, — «Եթէ զինաթափութիւն չըլլայ, պատերազմական պարտքերու ջնջում ալ չի կրնար ըլլալ»: Այս խօսքը արտասանողն է ծերակուտական Պօրահ, արտաքին յանձնաժողովին նախագահը: Միեւնոյն տեսակէտն ունի նաեւ նախագահ Հուվըր:

⁂ «Թայմզ» նոր խմբագրական մը հրատարակեց շաբաթ օր, գերմանական յուշագրին առթիւ: Այս անգամ, անգլ. օրկանը ուղղակի դնելով սպառազինութեանց կրճատման խնդիրը, դիտել կու տայ թէ Գերմանիան եթէ կ՚ուզէ շահիլ իր դատը, հաւասարութեան մասին, պէտք է հաւատարիմ մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան աւանդութեանց: Այդ պարագային, կարելի է թոյլ տալ որ ինքն ալ որոշ չափով ունենայ այն բոլոր զէնքերը որոնցմով օժտուած են միւս պետութիւնները: Այլապէս, եթէ վերսկսի զինարշաւի անսահման մրցակցութիւն մը, պիտի խորտակուին յետպատերազմեան աշխարհի խաղաղ զարգացման բոլոր յոյսերը: Անգլ. հասարակութիւնը կը սպասէ որ իր կառավարութիւնը իր գերագոյն ճիգը փորձէ, կանխելու համար այս վերահաս վտանգը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Կացութիւնը Հալէպի մէջ

— :-: —

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԲՆԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ

Սուրիոյ վերջին թղթաբերէն (արաբական թերթեր) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, Հալէպի մէջ երեւան հանուած դաւադրութեան մասին.—

Օգոստ. 30ի գիշերը բոլոր սրճարաններն ու թատրոնները փակ մնացին եւ ժողովուրդը տուներէն դուրս չելաւ: Ժանտարմներէ եւ ոստիկաններէ բաղկացած պահակախումբեր մինչեւ առտու շրջեցան, ապահովութիւնը չխանգարելու համար:

Օգոստ. 31ին առաւօտ, ժողովուրդը ահ ու վախի մէջ կը սպասէր գալիք դէպքերուն: Բոլոր վաճառականները փակեցին իրենց խանութները: Ոստիկանական ուժեր սկսան շրջան ընել եւ թելադրել ժողովուրդին որ չվախնայ: Կառավարութիւնը առ ի զգուշութիւն ջուրի խողովակներ զետեղեց կառավարատան առջեւ եւ գլխաւոր փողոցներու մէջ:

Հաստատուեցաւ որ ազգայնական վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանօի այս խնդիրներու հետ կապ չունի: Անոր ձերբակալման մասին ոչ մէկ հրամանագիր ստորագրուած է:

Ձերբակալուողներէն 10 հոգի կը մնան բանտ: Փաստաբան Մարաշլի վերստին հարցաքննութեան կանչուեցաւ: Բանտարկեալներուն առանձին խցիկ մը յատկացուած է:

Ոստիկանապետ Կարապետի դէմ մահափորձ կատարող Սամուէլ, ուղած է տեսակցիլ խառն դատարանի հարցաքննիչ դատաւորին հետ: Դատաւորը անոր հետ տեսակցած է բանտի մէջ երկար ատեն ու անկէ քաղած շատ կարեւոր գաղտնիքներ ու տեղեկութիւններ, որմէ վերջ ստորագրած ձերբակալման հրամանագիրները:

Սամուէլի յիշած չորս Հայերէն մէկն է դեղագործ Վահան Սէմէրճիպաշեան որ կը գտնուէր Դամասկոս: Տրուած հրահանգին վրայ, այս Հայը ձերբակալուելով, շղթայակապ բերուեցաւ Հալէպ: Անոր տունը խուզարկուելով, կարգ մը խիստ կարեւոր թուղթեր գրաւուեցան:

Հարցաքննիչ դատաւորը ամէն յարաբերութիւն արգիլած է բանտարկեալներուն հետ:

⁂ Դամասկոսէն եկողներ կը պատմեն որ հոն մեծ յուզում կը տիրէ այս ձերբակալութեանց առթիւ: Հանրապետութեան նախագահը շատ ազդըուած է եւ մինչեւ անգամ դահլիճը հաւաքուելով մէկ ճակատ կազմած եւ որոշած է ազդու միջոցներու դիմել: Եթէ չյաջողի իր միջամտութեանց մէջ, պիտի հրաժարին հաւաքաբար:

ԳԱՐՇԵԼԻ ՍՈՒՏԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— :-: —

«ԿԸ ԶԻՆՈՒԻՆ, ԿԸ ԶԱՐՆԵՆ, ԿԸ ԿՈՂՈՊՏԵՆ...»

Հալէպի «Էլ Նիտա» թերթը հետեւեալ առասպելները կը հրատարակէ.—

Մէյտան Էքպէզը հայկական գաղութի մը վերածուած է, Հայերու հետզհետէ շատնալուն պատճառաւ: Կարեւորը եւ մեզ չահագրգռողը անոնց այդ շրջաններու մէջ բազմանալը չէ, այլ անոնց ունեցած դէշ յարաբերութիւնները իրենց դրացիներուն հետ: Հասկցուած է որ այս օտար հիւրերուն մեծ մասը զինուած է եւ կը սպառնայ բոլորին: Ես չէի ուզեր գրել այս մասին, սակայն, մեծ ու երեւելի մարդ մը այս Հայերու մասին բաւական ընդարձակ տեղեկութիւններ տըւաւ եւ թուեց անոնց գործունէութիւնները: Այդ մեծ մարդը գացած էր Մէյտան Էքպէզ գործի մը համար: Հայերը հոն անոր փաթթոցը յափշտակած եւ գետին զարկած են և վերջն ալ հայհոյած անոր: Միայն այսքանով չեն գոհացած անոնք, կողոպտած են նաեւ Հօճային դրամները:

Հայերը միշտ անհանդարտ են եւ կը յարձակին իրենց դրացիներուն վրայ, կը բռնաբարեն եւ կը կողոպտեն: Ո՞ւր է կառավարութիւնը, չի՞ լսեր եւ չի՞ գիտեր այս բոլորը...:

ԵՐԲ ՀԻՒԱՆԴՏԵՍԻ Կ'ԵՐԹԱՄ...

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչի քարտուղարը կը հեռախօսէ ինծի. — Երթալ Ֆրէն ու տեսնել Rue des Anémonesի հիւանդը:

Առաջին մտածումս կ'ըլլայ՝ ի՞նչպէս գտնել այդ հիւանդը: Վասն զի Հայերը այնպիսի ծակեր մտած են, որ գտնելու համար՝ հէքեաթի հերոս պէտք է ըլլալ:

Փարիզի հարաւային դռնէն դուրս անցիր 5—10 քիլոմեդր եւ ահա առջեւդ կը պարզուի հրաշալի տեսարան մը, — բլուրներ դմբէթի պէս աղուոր, տնակներ սնտուկներու պէս զարդարուն, ու դաշտեր արեւափառ ու բեղուն: Ցորենի դէզե՛րը ... խելքդ կ'առնեն կը տանին: Կը կխուիմ, երկուք կ'ըլլամ, — մէկը այն յոգնած տղան, որ ահա հանրակառք է նստեր ու դաշտերո՛ւն կը նայի կարօտով, միւսը այն գիւղացի տղեկը, որ, վարտիք — չապիկով, կը կենայ ու ցորենի որաններուն հետ հասակ կը չափէ, խոտերուն մէջ կը տապլտկի, թուփերուն ետեւ կը պահուըտի եւ անկիւնէ մը, յանկարծ, ճի՛ կ'ընէ:

Հանրակառքին արագութիւնը, երկաթէ ժապաւէններուն ճռինչը կը լեցնեն ներսս ելեկտրականութեամբ, խոյանքի ու սլացքի տարօրինակ ցանկութեամբ, եւ, — զարմանալի բան, — անդթութեամբ: Երդ մը կը մտնէ փորս, — հին ու նոր եղանակներ իրար խառնուած: Մէկը չաւարտած, կը սկսի միւսը: Մինակս համերգ կուտամ կարծես, կը թրթռամ, կը սարսռամ, կը տարածուիմ, կը սաւառնիմ:

— Կ'խմանա՞ս, խալօ՛:

Զօրցեր են զգայարանքները, կարծես, սա մարդուն, որ կը քնանայ դէմս: Հովը, իր անուշահոտութեանքով, կը սրբէ երեսներս: Հանրակառքը կը սուրայ ծառերու մէջէն, որոնք ընկեր են եղած իմ մանկութեանս: Ահա կնձնին, իր ծրտոտ ու վարակոտ ճիւղերով, ահա «խունկի ծառը», որուն թարմ ճիւղերն երբ կտրես, ծուծը կ'երեւի 8ի կամ 3ի ձեւով:

Ֆրէ՛ն:

Փողոցս կը հարցնեմ ամէնուն: Հացավաճառ տիկին մը, բաղարջի պէս թուշերով, կը պատասխանէ թէ Rue des Anémones չկայ այդ կողմերը: Ծեբուկ մը խորհուրդ տուաւ երթալ աջ ձախ, ձախ աջ, դարձեալ աջ, եւ աջ ու ձախ, յետո՞յ...: Գլուխս կախեցի, կարկինններս բացի, քալեցի:

Ի՞նչ սիրուն տնակներ:

Մագլցող ծաղիկ մը, զոր իմ մանկութիւնս «օձի չալիկ» կ'անուանէ, սատղեր կը չարէ ցանկապատներուն վրայ: Ա՛յ, կարմիր խողխձներ, զորս չատո՛նց չէի տեսած, տնկեր են աքլորի իրենց սանտրաձեւ կատարը: Կատղեր են լուբիաները, պաշարեր ամբողջ տունը: Լօլիկնե՛րը, կղմինտրի պէս կարմիր: Սարիինաներ, որոնցմէ վար կը կախուին յամպարագոյն ողկոյզներ ու բաղկատարած դդումներ: Կ'անցնիմ վտակի մը վրայէն: Ջուրին եզերքը, օճառ — ծաղիկը բացեր է իր կարմիր աչքերը ու բարակ, մանտրտիկ ձուկերուն կը նայի:

Որքա՛ն հաճոյք է ինծի տեսնալ գիւղին այս փողոցներուն մէջ, դիտել անոնցան մանրամասնութիւնները, որոնք ինծի կը յիշեցնեն մանկութիւնս, — այն օրերը, երբ ե՛ս ալ ունէի տուն ու պարտէզ:

Խարտեաշ տղեկ մը ուռենիին տակ կանգներ՝ կը դիտէ ձողէկ մը, որուն կանանչ փորիկը կը հեւայ արեւին տակ: Ի՞նչ տաք է:

Կը հարցնեմ փողոցս: Չի գիտեր: Ալ ամայի է ճամբան, որ, գիւղէն դուրս, կը կորսուի կանանչութեան մէջ: Ցանկարծ խափշիկ ճամբայ մը, կլրապատ, վար կը վազէ բլուրէն, մէջքը կը թօթվէ անտառի մը առջեւ ու կը նետուի առաջ, կը կորսուի հեռուն, քանի մը տուներու ետեւ: Զառապուն, ոսկորները տնկուած մարդ մը ոտքի կը կանգնի ճամբուն եզերքը, թուփերուն տակէն:

Կը հարցնեմ փողոցս:

— Աջին վրայ շարունակէ այս սեւ ճամբան: Ձախին վրայ պիտի հանդիպիս երեք փողոցներու, որոնք երեք տարբեր ծաղիկներու անուն կը կրեն:

Հեռուն տնակներ: Ահա մանիշակներու փողոցը, եզերքը, կարմիր ուլունքներու նման, կղմինտրով ծածկըւած տնակներ են շարուեր: Ահա յակինթներու փողոցը: Եւ ահա ծափկոտրուկներու (anémone) փողոցը: Հայկական ծաղիկ մըն է այս, ամանկոտրուկ ալ կ'ըսեն, կարմիր բիծերով սիրուն ծաղիկ մը: Ո՞ւր է, չկան ծաղիկներ: Բայց ծաղիկներու կը նմանին տնակները, թաղարներո՛ւ: Հիւանդը, որուն կ'երթամ, կը բնակի կարճլիկ տնակի մը մէջ:

Կանգ կ'առնեմ տանը առջեւ: «Ահա սա է Հայաստան»: Փշրուած, աշխարհի չորս ծագերուն նետուած Հայաստանի բեկորն է այս: Ցուցում մը կը բռնէ զիս, պիտի ուզէի բարեւի կենալ, պահ մը, այս տան առջեւ, — «ահա սա է Հայաստան»:

Ամբողջովին տախտակէ է շինուած: Տան ձեւը հայկական է, «հայկական ոճով» եթէ կ'ուզէք: Նենջասենեակ մը, լայն անկողինով, պատերուն վրայ խաչին գամուած Ցիսուսներ, Աստուածամօր պատկերներ, Հայաստանի քարտէս մը, օրացոյց մը, ընտանեկան լուսանկարներ, — ո՞վ կրնայ գնահատել այս համեստ լուսանկարները, որոնք կը ներկայացնեն պատմութիւնը մեր զգեստաւորումին գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քաղաք: Նախասենեակ մը, պատէն կախ՝ ուտ մը: Անկիւնը աթոռի մը վրայ գիրք մը, — կը հետաքրքրուիմ, — Վիքթոր Հիւկոյի Թշուառները, բայց թուրքերէն լեզուով, լատինական նոր տառերով: Սխա՛լ ողբերգութիւնը, — թերեւս պէտք էր աւելցնել պատմել: Բայց ուզեցի յիշել նաեւ պատկերներ, որոնք հին զգացումներ կ'արթնցնեն: Ո՞վ կը կարդայ այս գիրքը, կը հարցնեմ: Հիւանդին ընտանիքը Էնկիւրիի նահանգէն է: Հայերէն չեն գիտեր ընդհանրապէս: Հիւանդին կնոջ եղբայրն է գներ զայն, «ժամանակ անցընելու համար»:

Ահա հիւանդը:

Ցիսուննոց մարդ մը: Գիւղացի մը, որ գիտէ ուզածը: Ու կրնայ «ջուր հանել քարէն»: Ցօնքերը վայրի տպաւորութիւն մը կը թողուն, թաւ ու առատ: Ժեռոտ կզակ մը: Բայց է մաղեղ կուրծքը, որ կը հեւայ:

Վեց — եօթը տարի առաջ, կինն ու երկու զաւակը առած՝ կը մտնէ Ֆրանսա: Կը հասնի Փարիզ: Կ'աշխատի գործարաններու մէջ, յետոյ կը ձեռնարկէ կարի գործի: Կնոջ հետ գլուխ գլխի, դրամ կը վաստկի, հող կը գնէ այդ հեռաւոր անկիւնը: Տուն կը շինէ: Կը հիւանդանայ: Կը հասնի խրոնիկ... կը հանի խոնայողութիւնը: Մեծցած են երկու զաւակները, մէկը աղջիկ, միւսը մանչ, մէկը 16 տարեկան, միւսը 18: Կը ղրկէ զանոնք այն դպրոցը, ուր չեն մերժեր: Պելճիքա, մէկը Կանտ, միւսը Լիէժ: «Բարեսիրական կազմակերպութիւն» մըն է տեղաւորեր զանոնք այդ դպրոցները: Հայրն ալ՝ հիւանդանոց: Տանը մէջ մայրը, մինակ: Ո՛չ, նաեւ չորցած կատու մը եւ անօթութիւնը: Արձակուրդի եկեր էին տղաքը: Նոյն օրերուն, տուն է վերադարձեր նաեւ հայրը: «Մեռնիմ նէ, տունիս մէջ թող մեռնիմ»: Հիւանդութիւնը, — albuminurie: Քանինե՛ր զացին, նաեւ այս հիւանդութեամբ: Անցեալ տարի, որբուկ մըն էր, Թուրքէն կը գրէր թէ albuminurie ունի: Եւ ի՛նչքան ծանր էր վիճակը: Ընկեր մը օրը օրին նկարագրեց անոր հոգեվարքը: «Պիտի մեռնի՛մ քուրիկս չտեսած...» կ'ըսէր ու կուլար: Ամբողջ մարմինը — ուռած, հալած մոմի պէս: Ու «քուրիկը» որբուհի մըն էր, Եգիպտոսի մէկ որբանոցը նետուած: Երկու բեկորներ, որ ալ ուրիշ մարդ չունէին աշխարհի վրայ: Մեռա՛ւ որբը, 18 տարեկան էր, մեռա՛ւ՝ կեանքը չվայելած, քուրիկը չտեսած, օտար հողի վրայ: Կը յիշեմ, ուրիշ մը եւս, որ նոյնպէս albuminurie ունէր, դեռ երիտասարդ: Փարիզի մէջ, ամէն բան փորձուեցաւ իրեն համար: Անօգուտ: Հիւանդութիւնը մեկամաղձութիւն բերաւ, եւ օր մը անձնասպան եղաւ երիտասարդը:

Ծանր է մեր հիւանդին ալ վիճակը: Դուրսի դրան առջեւ նստեր կը խօսին տղաքը, որ արձակուրդի են եկեր: Ականջ կը դնեմ: Հայերէն չե՞ն գիտեր, կը հարցնեմ մօրը: Ո՛չ, քիչ մը թուրքերէն գիտէին, ան ալ մոռցեր են, հազիւ թէ թուրքերէնով ինքզինքս կրնամ հասկցնել: «Բարեսիրական ընկերութիւն» մը առաւ տարաւ, ֆրանսացի չինեց զանոնք: Այսպէս կը տրտնջայ մայրը: Գիտեմ, նման «բարեսիրական» ընկերութիւններ կան նաեւ Սթրազպուրկի շրջանին մէջ, եւ ուրիշ տեղեր: Քանի՛ քանի՛ որբուհիներ, իրենց աչքը սառեցին ծայրը՝ կ'աշխատին օտար երդիքներու տակ, հետզհետէ մոռնալով հայերէնը, հայկական կապերը: Եւ անթիւ որբեր, որ կորսուեցան ագարակներու մէջ: Կը նայիմ այս երկու պատանիներուն, — աղջիկը խորունկ աչքեր ունի, ջուրի պէս կապոյտ: Գինեգէտ թրթիռ մը կայ երեսներուն վրայ, թրթիռ մը, որ արրունքն է գրեր, գրեր ու դէմքը նախշեր: Ու պչրուն ժպիտ մը: Մանչը ա՛լ արդէն վարդապետի կը նմանի:

Դարձեալ կը նայիմ աղջկան աչքերուն, ուր կը տեսնեմ հազարաւոր աղջիկներու փախը, սարսափած աչքերով, Շահ Աբբասի զինուորներուն խարազանին տակ, Արաքսի եզերքներն ի վեր: Սա կապոյտ աչքերուն ետեւ՝ Արաքսն է, որ կը թաւալի, եւ լաստերն են որ կը տատանին՝ գաղթականներ նետելով օտար ճամբաներու վրայ:

Ու հիմա, ուրիշ ձեռք մըն է, որ հայ տուներէն դուրս կը հանէ երիտասարդները, կը հրէ օտար դռներէ ներս: Հայաստանը կը պարպուի՛ ու կը պարպուի: Կը փախին, կը գաղթեն, կը հեռանան ու կը կորսուին:

Ու ես, տխուր հիւանդտես, տառապանքի ու մահուան անկողիններուն ետեւ կը տեսնեմ պատկերը սեւ հողերուն, որոնց տակ Լէնկթիմուրը ողջ ողջ թաղեց հազարներ: Հատիկ հատիկ ինկած էին Հայերը օտար հողերու վրայ, իբր թէ ջարդէն ազատած: Ու հիմա ուրիշ ջարդարար մը կ'ամայացնէ փոքրիկ Հայաստանները:

Հայոց պատմութիւնը կը նմանի տերեւաթափին: Տերեւի պէս կը թափինք ամէն կողմ: Հով մըն է, անգութ հով մը, որ կը վարէ ու կը քշէ մեզ: Հիւսիս կը քշէ, յետոյ դէպ ի հարաւ կը վարէ: Կը տեսնես՝ բոլորովին հեռուները կը նետէ մեզ: Իսկ մենք գովքը կ'երգենք այն կայսրութիւններուն, որոնք այս ու այն կողմ կը վարեն մեզ: Ի՞նչ տարբերութիւն, երբ արդի Ռուսիան, ինչպէս Շահ Աբբասը, կը քանդէ կամուրջները, որ մեզ կը կապէին ետեւի բազմութիւններուն: Բայց Րաֆֆի բողոքականներու և կաթոլիկներու դէմ կը կռուէր, մասամբ ներշնչուելով ռուս քաղաքականութենէն, որ կը հսկէր անգլիական կամ ֆրանսական թափանցումին վրայ Կիլիկիայէն դէպ ի Վան եւ աւելի վեր: Խաղալիկ երէկ, խաղալիկ հիմա, եւ միշտ անզօր:

Բայց տխուր ասպարէզով մը կարծես ինծի վիճակեցաւ ամէն օր ականատես ըլլալ մեր ժողովուրդին հատանումին: Ու երբ հիւանդտեսի կ'երթամ, աչքիս առջեւ կը պատկերանայ յամր կորուստը հին մեր ժողովուրդին, անհետացումը պատմութեան մըշուշին մէջ: Վերջին Հայե՞րն ենք մենք: Իմ սերունդս վերջինը եղաւ ամէն բանի մէջ, — փակուեցա՛ն երկրորդական վարժարանները (հիմա հազիւ թէ քանի մը նախակրթարան ունինք) ու մոռցուեցա՛ն ազգային աւանդութիւնները: Մեր սերունդով կը փակուի ազգային երկրորդական կրթութիւն տեսած տղոց շարքն ալ:

Ու հիմա, Մնացորդաց կոչուած այս սերունդը, մենք կը զգանք որ կը նօսրանանք, կը քէչնանք: Այս ընթացքով, բոչա՞յ պիտի դարձնեն մեզ: Այն ատեն ի՞նչպէս չպոռթկալ, ի՞նչպէս չպոռալ զայրալից, եղերականօրէն գեղեցիկ, տխրօրէն մեծ խօսքովը Մայքըլ Արլէնի.

— Ինչո՞ւ չմեռար, Հայոց ժողովուրդ, ինչո՞ւ դուն ալ չմեռար Վանի պարիսպներուն տակ, երբ անդին այնքան գեղեցիկ մահով մը կը մեռնէին Նինուէի ու Բաբելոնի ժողովուրդները, քու փառաւո՛ր դրացիներդ երբեմնի:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ

— :-: —

Նախ քան խօսիլը՝ ձեռքերս չփելու հարկը չեմ տեսներ, որովհետեւ, փառք Աստուծոյ, տակաւին նեղուելու չափ տաք է, եւ կոկորդս մաքրելու ալ պէտք չկայ, որովհետեւ, բաւական ժամանակէ ի վեր այնքան «օգնութի՛ւն, օգնութիւն» կանչեցինք, որ բոլորիս ալ կոկորդը մաքրուեցաւ...

Ուրեմն, առանց յառաջաբանի, կ'առաջարկեմ որ մեր կրթական ասպարէզէն վտարուին նախ՝ Պ. Տիգրան Զիթունին, եւ ապա ընկեր Լեւոն Մեսրոպը:

Կ'ենթադրեմ թէ հասկցաք պատճառը, բայց կը մտածէք թէ ինչո՞ւ համար նախապատուութիւնը Տիգրան Զիթունիին կուտամ եւ ապա կը յիշատակեմ ընկեր Լեւոն Մեսրոպը:

Աստուած վկայ, կուսակցականկամ հայրենակցական նախանձախնդրութեամբ չէ որ այս պէս կը վարուիմ, այլ պարզապէս այն պատճառով որ, նախ Պ. Տ. Զիթունին մեղանչեց, եւ ապա ընկեր Լեւոն Մեսրոպը...

Բոլորին յայտնի է թէ, բազմաթիւ ընդդիմակութիւններով օժտուած ու այդ պատճառով ալ անուն հանած աշակերտ մըն է Պ. Զօպանեանը:

Արդ՝ ուսուցչի մը տարրական պարտականութիւնն է, ոչ միայն այսպիսի անուանի ու ընդդիմակութիւններով հարուստ, այլեւ երկու սու երկու սուի հետ գումարել չգիտցող աշակերտներուն հետ լաւ վարուիլ, չզարմանալ, չզայրանալ, մշտապէս ժպտիլ:

Ի հարկէ ամէնէն խելօք եւ ուշիմ աշակերտն անգամ կը չփոթի, երբ ուսուցիչը, պատահական սխալի մը պատճառով, աշակերտի երեսն ի վեր պոռայ, եւ փոխանակ ժպիտի, իրարանցումով ուղղել ուզէ եղած սխալը:

Մնաց որ, այս պարագային, սխալի խնդիր չի մնար, որովհետեւ Պ. Զօպանեանը խկոյն զգաց իր սխալը, եւ ընդունելով որ վանեցի մայրերը ո՛չ «սեւ» են եւ ո՛չ ալ խափշիկ, անմիջապէս մածունի «մերոց»ը մէջտեղ քաշեց, որպէսզի «սեւ» երեսները ճերմկցնէ...

Հարկ էր որ Տիգրան Զիթունին բաւականանար այսքանով...— Զրաւականացա՞ւ, գրգռե՞ց այս հսպարտ ու չփացած աշակերտին ինքնասիրութիւնը, ուրեմն թող չցաւի որ ամբողջ դասարանին առջեւ վարկաբեկուեցաւ այս «վանեցին» Վանի գաւառաբարբառի մասին դասեր առնելով... մէկէ մը որ բնաւ Վան չէ տեսած ու Վանեցւոց հետ չէ խօսեր:

Արդ՝ կարո՞ղ ենք մեր կրթական հաստատութիւններու մէջ պահել այս «Վանեցի»ն, որ վանեցերէն չի գիտեր...

Գալով ընկեր Լեւոն Մեսրոպին, կարելի է նոյն վճիռը տալ, որովհետեւ նոյն թերութիւնն ունեցաւ, ինչ որ Պ. Տիգրան Զիթունին:

Մարդ ենք, երբեմն կը սխալինք, երբեմն կը յաւակնինք կարծել թէ չատերու չգիտցածը մենք միայն գիտենք:

Թողէք որ մխիթարուինք, այսպէս մտածելով: Եւ արդէն քրտական առածն ալ այդ կը պատուիրէ ըսելով, «Աշխարհը չէն եւ ուրախ է անոր համար, որ ամէն ոք կը բաւականանայ իր մտածումով»:

Ընկեր Լեւոն Մեսրոպը առածին հակառակ գործեց, չթողուց որ Պ. Զօպանեանը բաւականանար իր այն մտածումովը թէ «դիւրին է Խայեամի քառեակները զատել անոնց հետ խառնուած կեղծերէն»...

Եթէ ընկեր Լեւոն Մեսրոպը քիչ մը համբերատար ըլլար, անտարակոյս, ժամանակ մը վերջ, ժամանակ մը առաջուան պէս, Պ. Զօպանեանը պիտի ըսէր այն, ինչ որ ըսած է Քուչակի անտուններու մասին, այսինքն այն՝ թէ «դժուար է ճշտորոշել իրապէս Քուչակեան անտուններ»...

Համեմատաբար չեղա՞ւ, գրգռե՞ց այս հպարտ ու ինքնասէր աշակերտին պատասխանողութիւնը, ուրեմն թող չցաւի, որ ամբողջ դասարանին առջեւ վարկաբեկուեցաւ այս պարսիկ քաղաքացին, պարսկերէնի մասին դասեր առնելով մէկէ մը, որ բնաւ Պարսկաստան չէ եղած, որ բնաւ պարսկերէն չի գիտեր, եւ որ սակայն գիտէ թէ «Ֆնտգլեանի թարգմանութիւնը ամէնէն հարազատն է»...

Այո, այս տեսակ պարագաներու պէտք է ժպտիլ միայն.. փոխանակ զայրանալու, այնպէս պզտիկները կը չփոթին, չկրնալով զանազանել չողքամն ու կաղամբը, ինչպէս պատահեցաւ այս առթիւ:

Այո՛, կաղամբն է որ ինքզինքը վարդ կը կարծէ, եւ ո՛չ թէ չողգամը: Մեր իմաստուն Հայերը կաղամբի փքսածութիւնը այդպէս են բացատրած, նկատելով որ այս երկուքին միջեւ նմանութեան կապեր կան... ինչն Պ. Զօպանեանը բոլորէս աւելի աղէկ գիտէ այն՝ ինչ որ հին է եւ հինէն կուգայ... Բայց ընկեր Լեւոն Մեսրոպի իրարանցումէն կորսնցնելով իր պաղարիւնը, կաղամբի փոխարէն չողգամ գործածեց, բան մը՝ որ Հայոց մէջ ընդունուած ճաշակին, Հայոց մէջ բացատրութիւն մը տալու կերպին բոլորովին անհամապատասխան է...

Ահա թէ ինչ տեսակ սխալներ կարող են գործուիլ, երբ մարդս ժպտելու փոխարէն կը կրքոտի, սպառնալիքներ կը տեղայ, ճշմարտութիւն մը բացատրելու համար...

Մանկավարժական այս տարրական կանոնը չյարգելու համար, առ նուազն... մեծամասնական ըլլալու է... Եւ որովհետեւ Պ. Տիգրան Զիթունին եւ ընկեր Լեւոն Մեսրոպը մեծամասնականներու մեթոտով, տակաւին «փալախա»ով կ'ուզեն կառավարել դասարանը, ուրեմն, կ'առաջարկեմ վտնտել զանոնք մեր դպրոցներէն, պատուելու համար Հայոց մանկոփն...

ՊԱՀԱԿ

ԼԻ-ՔՕ

(ՉԻՆԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

Առենօք, Չինաստանի մէկ փոքրիկ գիւղին մէջ կ'ապրէր երիտասարդ ու խելացի Եանկ-Սին:

Երիտասարդ չինացին զօրաւոր փափաքը ունեցաւ իմաստութեան ակը ճանչնալու, եւ լազուարթ օր մը, թողուց «Դեղին Ջուր»ին բազմարձնակ քաղաքը, ուր կ'ապրէր Երկնային Կայսրութեան ամենակարող արքան:

Երբ գիշերը իր սեւ պատմուճանը տարածեց այդ մոգական երկրին վրայ, ոսկեղէն պալատներու մարմարները ցոլացին բազմերանգ լամբերէն ու ջահերէն: Ու երաժշտութեան աստուածային արձագանգները տարածուեցան հէքեաթային երկրին մէջ: Բոլորը տեսան կայսեր մեծազօրութիւնն ու երջանկութիւնը, ու մոռցան իրենց անձնական վիշտն ու դժբախտութիւնը:

Այս հսկայ ու գեղեցիկ քաղաքին մէջ կային մեծ գրադարաններ՝ իմաստալից գրքերով լեցուն:

Եանկ-Սի իր հետ հոս բերաւ իր գեղանի ու երիտասարդ կինը, գեղեցիկն Լի-Քօ, թեթե՛ւ՝ գարնանային զեփիւռին նման:

Ան ձեռքը տալէ առաջ Եանկ-Սիի, աղքատ ու միայնակ աղջնակ մըն էր. իսկ ամուսնութենէ վերջ, իր երիտասարդ ամուսինը իրեն պարգեւած էր մեծ երջանկութիւն մը:

Ու Լի-Քօ զայն կը սիրէր իր ամբողջ հոգիով:

Եանկ-Սի սկսաւ ուսումնասիրել կեանքին իմաստալից գրքերը: Ու անոր իմաստութիւնը շուտով հասաւ մինչեւ արքային, որուն ամենահաւատարիմ մարդը դարձաւ ինք:

Ամենակարողն Պուտա իրենց պարգեւեց կատարեալ երջանկութիւն: Բայց, աւա՛ղ, երջանիկ օրերէն վերջ, շա՛տ շուտ հասան եւ յուսախաբութեան ու դժբախտութեան օրերը:

Ինկաւ Կայսրութիւնը ու կիզիչ բոցերը լափեցին Կայսրութիւնը: Ու, թանձր մուխին մէջ, մահացողները հեւացին իրենց տառապանքէն:

Ու արքային ոսկեայ գահին վըրայ բարձրացաւ արիւնարբու երիտասարդ մը:

Եանկ-Սի եւս կորսնցուց իր տիտղոսները եւ հարստութիւնը և ստիպուեցաւ թողուլ այդ երկիրը ու քաշուիլ իր ծննդավայրը:

Միակ բանը, որ զինքը կը հրճուեցնէր, այն էր որ իր գեղանի ու մայիսեան վարդի նմանող Լի-Քօն միշտ մօտն էր իր տառապակոծ սրտին...:

Բայց, կնոջ սէրը վաղանցուկ է՝ կարճատեւ երջանկութեանը նման:

Երբ երկուքը վերադարձան իրենց աղքատիկ գիւղը, Լի-Քոյի մութ ու գեղեցիկ աչքերը լճացան դառն արցունքներէն: Ու ան այս մասին անընդհատ խօսեցաւ իր ամուսնոյն: Ու իր բառերը, թունաւոր նետի պէս, մխուեցան անոր սրտէն ներս:

Ու հետզհետէ աւելի ընկճուեցաւ Եանկ-Սի, երբ տեսաւ, որ աղքատութիւնը կը մթագնէ իր սէրը:

Օր մը, Լի-Քօ փախաւ իր հարուստ սիրահարին հետ:

Եանկ-Սի չհետապնդեց զայն ու ա՛լ աւելի նուիրուեցաւ իմաստութեան: Առեն անցաւ ու իր մազերը ճերմկեցան, աչքերը խորացան, իսկ հոգին բիւրեղացա՛ւ:

Ապրելու մտածումը հող դառաւ ամբողջ Չինաստանի մէջ: Ժողովուրդը որոշեց փշրել արիւնարբու տիրակալին լուծը:

Բոլոր ուժեղներն ու յանդուգն սրտերը գլուխ բարձրացուցին, վանեցին թշնամին, ու գահը բարձրացաւ ծերունին, — Եանկ-Սին:

Ու, նորէ՛ն, լոյսը սփռուեցաւ մթին կայսրութեան վրայ, ծաղկող բնութիւնը ժպտեցաւ ազատութեան տակ, եւ, Եանկ-Սի, թէեւ շրջապատուած բարի մարդոցմէ, ոսկիէ ու ճոխութենէ, վիշտը, սակայն, համակեց իր միայնակ հոգին:

Ան յիշեց անցեալի իր երջանիկ օրերը.. որոնք արագօրէն սահած էին՝ երազներու նման...:

Լուսնոտ ու պայծառ գիշեր մը, ոսկեայ պալատին մանր դռները բացուեցան ու լեռնային ծաղկի նըման գեղեցիկ Լի-Քօն վերադարձաւ ու ինկաւ իր մոռցուած ամուսնոյն ոտքերուն.

— Տէր իմ, — ըսաւ ան՝ դողդողուն ու զեփիւռէ ձայնով մը, — ահա կրկին քովդ եմ, գեղեցիկ՝ մայիսեան վարդի մը նման ու ծանր՝ աշնանային զորշ օրուան մը հանգոյն: Ցանցաւոր եմ. բայց, յիշէ անցեալի երջանիկ օրերը, ու նայէ իմ թարմ շրթներուս, հոն դուն դեռ պիտի տեսնես քու քաղցր համբոյրներուդ հետքերը: Մեծ վիշտս ստիպեց որ սիրտս բանամ մեծ ու ամենակարող մարդուն առջեւ: Մոխի՛ր ցանենք գէշ յիշատակներուն վրայ: Տէ՛ր իմ, ես կ'ուզեմ կրկի՛ն հրկիզուիլ քու մեծ սիրոյդ բոցերուն մէջ:

— Սպասէ քիչ մը, — ըսաւ, դառնօրէն ժպտուն, Եանկ-Սի, — գեղեցիկ Լի-Քօ ու ինձ բեր աստուածային հեղուկով լեցուն այն գաւաթը:

Երիտասարդ կինը արագօրէն տուաւ անոր գաւաթը. բայց, երբ Եանկ-Սի զայն տարաւ իր շրթներուն, ծռեցաւ եւ հեղուկը թափեցաւ գետին:

— Ժողվէ՛, կաթիլ առ կաթիլ ժողվէ ամբողջ հեղուկը ու դիր գաւաթին մէջ — հրամայեց Եանկ-Սի՝ երիտասարդ կնոջը:

Լի-Քօ մեծ դժուարութեամբ կարողացաւ ժողվել թափած հեղուկը, ու դրաւ գաւաթին մէջ, ուր մնացած էր սեւ դիրտ մը:

Ու Լի-Քօ բարձրացուց աչքերը եւ իր նայուածքը հանդիպեցաւ Եանկ-Սիի նայուածքին:

— Ու դուն, ո՛վ դժբախտ կին, կ'ուզես որ ես քեզի վերադարձնեմ սիրոյ աստուածային հեղուկը, այնպէս չէ՞...

Ու Լի-Քօ միայն այն ատեն հասկցաւ թէ որքան վաղանցուկ է երջանկութիւնը:

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏԻԱՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ ԹՐՔԱՑՆԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Ինչպէս գրեցինք, Մ. Քէմալ գլուխն անցած է նոր շարժումի մը, — վտարել արաբերէն եւ պարսկերէն բառերը եւ նոր Թուրքերէնը ճոխացնել իսկապէս Թրքական բառերով:

Այս առթիւ, մասնագէտ մը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ «Թայմզ»ի մէջ (7 Սեպտ.).—

Մուսթաֆա Քէմալի փորձը ոչ միայն յանդուգն է, այլ եւ, հաւանօրէն, աննախընթաց՝ պատմութեան մէջ: Պարսիկներն ալ այդպիսի փորձ մը կատարած են աւելի փոքր սահմանի մը վրայ. ուրիշ օրինակ մըն է Գերմանացիներուն փորձը՝ օտար բառերու տեղ գերմանական ածանցումներ ստեղծելու: Բայց գերմաներէնի մէջ փոխ առնուած բառերը մեծ մասով կը վերաբերին արդի գիտերու եւ գիտութեանց, եւ բաղդատաբար փոքր է առօրեայ գործածութեան յատուկ բայերու թիւը: Մինչդեռ Օսմանցի Թուրքերը հազարաւոր պարսկերէն բառեր զատ, փոխ առած են նախապէս Պարսիկներուն կողմէ փոխ առնուած բոլոր արաբերէն բառերը. այնպէս որ, թէեւ քերականութիւնը Թուրքերէն մնացած է, բայց բառարանը մեծ մասով օտար է:

Այս երկու լեզուներուն մէջ, բոլոր այն բառերը, գաղափարները որ կապ ունին զգայարանքներու եւ յուզումներու, բոլոր փիլիսոփայական, բնապատմական, պատմական, օրէնսգիտական, քերականական եւն. բացատրութիւնները զուտ արաբերէն են. եւ այսպէս թէ թուրքերէնի եւ թէ պարսկերէնի մէջ բազմաթիւ բայեր շինուած են արաբական անունէ մը, ընիկ օժանդակով մը: Մ. Քէմալ չպիտի կրնայ թուրքերէն բառեր գտնել այս օտարածին բառերուն տեղ: Բայց բարեբախտաբար արդի թուրքերէնը հարուստ լեզու մըն է եւ իր ետին ունի առնուազն թրքական արձանագրութիւններ (Պայքալ լիճի շրջան) որ կը թուագրեն 8րդ դարէն եւ Ույղուր գրականութեան նմոյշները՝ 9րդ դարէն, որոնք փրկուած են Կեզը. Ասիոյ աւազներէն, վերջին 30 տարիներու ընթացքին եւ լուսաբանուած՝ եւրոպացիներու կողմէ:

Միջին Թուրքերէնի մասին ամէնէն կարեւոր գիրը եղած է հրատարակութիւնը հռչակաւոր «Տիվանը Լուղէթ Էլ Թիւրք»ի, գրուած Մահմուտ Քեաշքեարիի կողմէ, եւ լրացած 1066ին: Այս գործին միակ ձեռագիրը գտնուեցաւ դեռ այս դարուն, եւ տպուեցաւ Պոլսոյ մէջ, 1914ին:

Այս բառարանը կը պարունակէ

աւելի քան 7 հազար Թուրքերէն բառեր, բացատրուած՝ արաբերէնով։ Բացի իր բառարանական արժէքէն, ընդարձակ եւ կարեւոր տեղեկութիւններ կուտայ 11րդ դարու Թուրք ժողովուրդներու մասին։

Այս գործը ամենամեծ ծառայութիւնը պիտի մատուցանէ Թուրքերէն բառեր ճարելու համար, բայց հարկ պիտի ըլլայ փոխել Քեաշկարիի գրի առած ձեւերը, քանի որ կը պատկանին արեւմտեան Թուրքերէնի եւ 11րդ դարուն։ Այսպէս, արդի Թուրքերէն «կէնճ» բառը Քեաշկարիին գրած է kench։

Գալով Մ. Քէմալի փորձին գործնական կողմին, պէտք է ըսել որ Թուրքերէնը, ինչպէս գերմաներէնը, ընդունակ է ածանցումներու։ Այս առթիւ ըսենք որ խեղճ օրինակ մըն է «Թէլէկրաֆ»ի փոխարէն իբրեւ բառ Թուրքերէն յիշուած «Թէլ եազըռ»ն, քանի որ խառնուրդ մըն է յունարէնի եւ Թուրքերէնի։

Փորձելով Թուրքերէնը մաքրել օտար բառերէ, Մ. Քէմալ պարզապէս կը գործադրէ շարժում մը, որ սկիզբ առաւ 19րդ դարու կիսուն, երբ հակազդեցութիւն մը յառաջ եկաւ արաբերէն եւ պարսկերէն բառերու անսահման գործածութեան դէմ եւ փորձ մը եղաւ դէպի ժողովուրդի լեզուն դառնալու։ Այս շարժումը նշանակալից ազդեցութիւն գործած է վերջին գրականութեան վրայ, ինչպէս կը ցուցնեն, օրինակ, Խալիտէ Էտիպ Հանըմի գործերը։

Լատինական տառերու գործածութիւնը, որ սկսաւ 1928ին, Մ. Քէմալի ձեռքով, թելադրուած էր Մեծ պատերազմէն առաջ։ Ես ունիմ պատճէնը կրակոտ ճառի մը, որ կը ջատագովէ լատինական տառերու գործածութիւնը։ Այդ ճառը խօսած է Օսմ. Երեսփ. Ժողովին մէջ, 1908ին, Տօքթ. Մուսալլի Տաւուտ։

Թէեւ լատիներէն այբենարանը երբեք համակրանք չէ գտած, բայց Թուրքերը հարկ դատած են արաբերէն Գուրան մը տպել լատինատառ, կրօնական նկատումներով։ Եւ այսպէս առաջին անգամ ըլլալով կ՚ունենանք ամբողջ իսլամական Աստուածաշունչը շարուած ճիշդ այնպէս ինչպէս կը կարդան Թուրքերը։

Տարօրինակ է որ Թրքական նոր շարժումը կը ճգնի Թրքական ծագում գտնել օտար լեզուներէ փոխ առնուած քանի մը բառերու մէջ։ Այսպէս, քիլտիրը (քըլտըր բառէն) կը կապեն cultureին (մշակոյթ) եւայլն։

Պէտք է մեծ շահագրգռութեամբ հետեւիլ Մ. Քէմալի փորձին, որ անշուշտ պիտի յաջողի, ինչպէս յաջողեցան իր անունին հետ կապուած ուրիշ ձեռնարկներ։

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ ՄԸ ԵԽՍ

Կառավարութիւնը պահանջած է պարպել Գարթալի (Պոլիս) ազգ. գերեզմանատունը, իբրեւ «Լքեալ» գոյք։ Կրօն. Ժողովը իրազեկ ըլլալով որ գերեզմանատան ոսկորները փոխադրելու պայմանաժամ տրուած է Թաղ. Խորհուրդին, Թաղ. Ժողովին նկատառմանը յանձնած է խնդիրը։ Թաղ. Ժողովը որոշեց գերեզմանատան սեփականութեան եւ այլ փաստաթուղթերը ուղել Թաղ. Խորհուրդին։ Դարաւոր գերեզմանատուն մըն է, ուր անհամար ննջեցեալներ թաղուած են, նաեւ երկու քահանաներ, բազմաթիւ տապանաքարեր կան։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

— :-: —

Երուանդ Լալայեան, որ մեռաւ վերջին տարիներս, Երեւանի գիտութեան եւ արուեստի կաճառին կողմէ 1926ին, ամառը, Կոտայք ղրկուած էր՝ ուսումնասիրելու շրջանին տեղագրութիւնը եւ հնագիտութիւնը։ Այդ առթիւ Լալայեան պատրաստեց 3 հատոր գիրք։

Կոտայք կը գտնուի Երեւանի գաւառին հիւսիս-արեւելեան կողմը, Թուրքերէն կը կոչուի Ղըրխ-Բուլախ, որովհետեւ Բաշ գիւղէն կը բխին բազմաթիւ աղբիւրներ։ Կոտայք ունի 33 գիւղ, որոնց մէկն է Քանաքեռը։ Բնակչութեան թիւն է է 21,643, որուն 10,223ը այր, 10820ը կին։ Մեծ մասը Հայերն են, 930ը Ասորի, 400ը Թուրք, 230ը Քիւրտ, 100ը Պարսիկ։ Քանաքեռ, Ջրվէժ, Մհուր եւ Պտղնի գիւղերուն բնակչութիւնը բնիկներէ կը բաղկանայ։ Գաղթականները եկած են Սալմաստէն, Խոյէն, Դիադինէն եւ, վերջին պատերազմին, Թրքահայաստանէն։

Լալայեան այս բնակչութենէն քաղած է 43 հէքեաթ, 394 քառեակ։ Այդ երգերը եւ հէքեաթները նորահիւս բաներ չեն, ընդհանրապէս գաղթականներն են որ իրենց հետ բերած են ժողովրդային այդ բանահիւսութիւնները։ Ահա հրաշալի երգ մը սիրոյ.—

Էս ճմալ եղնէք քու սիրուն,
Իմալ մեղրէ մոմ դէմ գոլուն,
Հալենք խառնենք ըլման գետերուն,
Եզրին եգենք դէմ աղբըրներուն,
Ըն վախտ որ տիւ ջուր իգէր,
Գլգլենք մըջ կժերուն,
Ըն ժամ որ փէշիդ դընէր,
Թափուենք շամամ ծծերուն,
Ըն դամն որ տիւ խմէր
Եղնէի մըլհամ ծծերուն։

Կամ նոյնքան գեղեցիկ սա գովերգը, զոր երիտասարդ մը կ՚ուղղէ իր սիրականին.—

Քում ճակատ որ ես կ՚ասեմ,
Ջիրինդի մէյդանի նման ի,
Քում ընքեր որ ես կ՚ասեմ,
Ղալմի քաշածի նման ի,
Քում աչքեր որ ես կ՚ասեմ,
Պիլոր չուշի նման ի,
Քում քթիկ որ ես կ՚ասեմ,
Սուլթան սիսեռի նման ի,
Քում բերան որ ես կ՚ասեմ,
Ժամտւան խորանի նման ի,
Քում ակնջներ որ ես կ՚ասեմ,
Սադաֆի մոռի նման ի,
Քու բաժի որ ես կ՚ասեմ,
Ղարդցի դամիշի նման ի,
Քու ծամեր որ ես կ՚ասեմ,
Ցամբուրի թէլի նման ի,
Քում մէջկունք էր ես կ՚ասեմ,
Խանջըլի բռան նման ի,
Քում թեւեր որ ես կ՚ասեմ,
Բամբըկի քոլանի նման ի,
Քում մատներ որ ես կ՚ասեմ,
Կարտոլի մոմի նման ի։

ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Խումբ մը իտալացի գրողներ հրապարակ հանած են գրական նոր դպրոցի մը, Virisme, յայտարարութիւնը, որ կը կրէ միայն թուական եւ տեղ, Միլանօ, Մայիս 1932, ֆաշական Ժ. թուականին։ Ահա հատուած մը այդ յայտարարութենէն.—

Անհրաժեշտ է, որ արուեստները, կենդանանալու համար, համապատասխանեն դարուն ոգիին։ Բայց նոյնքան անհրաժեշտ է, որ Իտալիա, տեխնիքի արուեստի վարպետը, տեղ չտայ ճառոտ, հիւանդ եւ նահանջական արդիապաշտութեան։ Սկեպտականութիւնը, իմացական նահանջականութիւնը. յանկարծաբանութիւնը (improvisation), գրական արհեստին մասին տգիտութիւնը, ակամայ սխալումը, ապուշ արտառոցութիւնը (excentricité) քրոնիկ հիւանդութիւններ են, որոնց տուածը կարգ մը տխմար քննադատներու կողմէ արդիապաշտութիւն կը կոչուի։

Անիմաստ յանձնապաստանութեամբ մը չէ, որ մենք virisme կը կոչենք մեր դպրոցը։ Այս բառը, որուն կազմութեան մէջ կը միանան vis եւ vir հռոմէական երկու բառեր, կը նշանակէ միաժամանակ ուժ որ կը համոզէ, անձնականութիւն որ ուժեղ է։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊՍ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

«Սիոն» (սեպտեմբեր) կը հաղորդէ.—

Ուսումնական Ժողովի որոշումին համաձայն, ձեռնարկուեցաւ տպագրութեանը Դուրեան Եղիշէ Պատրիարքի «Պատմութիւն Հայ Մատենագրութեան» երկին, որ առաջադրուած «Ամբողջական Գործերու» առաջին հատորը պիտի կազմէ։ Գործը պիտի բաղկանայ 3 մասերէ.— 1) Մատենագրական խնդիրներ ու երեւոյթներ, 2) Կենսագրական ծանօթութիւններ մատենագիրներու կեանքէն, եւ նմոյշներ անոնց գործերէն, 3) Յաւելուած, որուն մէջ պիտի փնջուին հայ մատենագրութեան վերաբերմամբ իր պատրաստած բայց թերի մնացած զանազան ուսումնասիրութիւնները։ Մատենագրութեան պատմութիւնը կը հասնի մինչեւ ԺԴ. դար։ Յետոյ կարգով հրատարակութեան պիտի տրուին Հայ Դիցաբանութիւնը, Հայոց Ազգ. Պատմութիւնը, Կրօններու Պատմութիւնը, ինքնագիր եւ թարգմանածոյ տպագրուած ու անտիպ քերթուածներու հաւաքումը, բանասիրական եւ քննա-պատմական զանազան ուսումնասիրութիւնները։

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ

Գրած էինք թէ Ռ. Մամուլեան Փարիզ կը գտնուի հիմա։

Ռընէ Մէն, «Փարի Սուար»ի մէջ կը խօսի հայ արուեստագէտին մասին.—

Նրբահասակ, գանգուր եւ սեւ մազերով։ Հանդարտ կը ծխէ, երբ Եւրոպա հասնող ճամբորդները կը հրեն զինքն ու կ՚անցնին։ Ան Ֆրանսա եկած է առանց կանխօրօք ազդուկ եւ րէքլամ ընել տալու, առանց քարտուղարի։ Իր փառքը կը բաւէ իրեն։ Զօրս Ժապալէնը բաւական եղաւ իրեն հասնելու համաշխարհային համբաւի։

Հայ մըն է Ռ. Մամուլեան, հայ մը, որ աշխարհի շրջանն ըրաւ, մեկնելով իր գիւղէն Մոսկուա, Պերլին, Փարիզ, Լոնտոն ու Հոլիվուտ։ Համեստ արուեստագէտ մըն է ան, որ կ՚աշխատի արուեստին եւ իրեն համար։

— Եկայ հանգստանալու համար։ Քանի մը շաբաթ պիտի մնամ հոս Փարիզի մէջ ու Լոնտոն, յետոյ Միջերկրականի եզերքը։ Նոյեմբերին Հոլիվուտ։

Մամուլեան կը պատրաստէ երկու նոր ֆիլմեր։

Մամուլեան Ֆրանսացի օրագրողին հետ խօսակցութեան ընթացքին քննադատեց ֆիլմերուն ֆրանսերէնի վերածման ձեւը։ Յետոյ խօսելով տնտեսական տագնապին մասին, որ կը տիրէ նաեւ սինէմայի աշխարհին մէջ, Մամուլեանը կարծէ թէ այս դադարը պիտի նպաստէ նոր աւիշ ստանալու, շարժանկարին աւելի փայլուն ապագայ մը շնորհելու։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոն, 7 Սեպտ.— Օրուան տնտեսական հոգերուն հետ մասնաւոր տեղ մըն ալ կը գրաւէ, փոքրիկներուն, երիտասարդներուն այլասերման անխուսափելի վտանգը։

Անցեալ տարուան ընթացքին, «Յառաջ»ի բացած հարցարանը «այլասերման վտանգին դէմ», արձագանգ չգտաւ այնքան որքան կը սպասէինք։ Իբրեւ գործ մէջտեղ եկաւ Լիոնի Արաբկիրի միութեան դպրոցը, Լիոնի մէջ առաջինը որ շարունակուեցաւ մինչեւ հիմա։ Փոքրիկներուն թիւը զգալապէս բարձրացաւ 15էն 20—25ի։ Այժմ արձակուրդի մէջ են։ Կ՚իմանամ որ 1932—1933ի շրջանի համար պիտի առնեն նաեւ ոչ Արաբկիրցի փոքրիկներ։ 1931—1932ի շրջանին փոքրիկներուն յառաջդիմութիւնը հրապարակաւ հաստատելու համար, դպրոցի յանձնախումբը սարքած էր դաշտահանդէս մը։ Ներկաները իրենց համակրութիւնը եւ քաջալերանքի խօսքերը ըրին տեղին վրայ։ Փոքրիկները շատ յաջող կերպով արտասանեցին, երգեցին ու պարեցին։ Դպրոցին ուսուցչական կազմը, մասնաւոր հոգ տարած էր հայերէնի, Հայոց պատմութեան, թուաբանութեան եւ քերականութեան։

1931ին երբ սոյն դպրոցը կը բացուէր, Միութեան հովանաւորութեան տակ, անոր կողքին բացուեցաւ նաեւ չափահասներու համար, ֆրանսերէնի դասընթացք մը ուսուցիչ ունենալով Պ. Մ. Միքայէլեանը։ Դժբախտաբար վերջինը հազիւ քանի մը ամիս շարունակուեցաւ, եւ ահա գոյութիւն չունի 7—8 ամիսէ ի վեր։ Փակման պատճառները մութ կը մնան ինծի։ Որքան գիտեմ դպրոցին բոլոր պիտոյքները կը հոգար Միութիւնը...

Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան եւ իր նախկին նախագահ Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի աջակցութեամբ, 1931-32 տարեշրջանին, կարելի եղաւ արդիւնաւոր տարեշրջան մը բոլորել, հայերէն սորվեցնելով 250է աւելի հայ մանուկներու։ Այս աշակերտներէն մօտ 60 հոգի կազմած են «Սիփան» անուն երգչախումբ մը, ղեկավար ունենալով Պ. Յ. Կիւլէսէրեանը։

Դասընթացքները բաժնուած են երկու մասի, գիշերային եւ ցերեկային։ Բշ., Գշ. եւ Եշ. երեկոները, ժամը 7էն 9.30, rue Robraireի ֆրանսական վարժարանին մէջ։ Կը տրուին հայերէն, ֆրանսերէն եւ ազգ. պատմութեան դասեր։ Ֆրանսերէնը չափահասներու համար կ՚աւանդուի ֆրանսացի ուսուցիչներու միջոցաւ, իսկ մասնաւոր դաս առնել փափաքողներուն համար նոյնպէս կը տրամադրուին առանձին ուսուցիչներ։ Ցերեկուան դասաւանդութիւնները տեղի կ՚ունենան Place Guichardի ֆրանսական վարժարանի աղջկանց բաժնին մէջ։ Կ՚աւանդուին նոյնպէս հայերէն, ֆրանսերէն եւ ազգ. պատմութիւն, Դշ. եւ Ուր. օրերը, ժամը 4.30էն մինչեւ 6։ Լիոնի արուարձան Montchatի մէջ եւս ունին փոքրիկներ, որոնց կ՚աւանդուի հայերէն եւ Հայոց Պատմութիւն։ Այս աշակերտները կը բաժնուին հետեւեալ կերպով.—

Rue Robraireի վարժարանը 10էն 34 տարեկան, բաժնուած է երեք դասարաններու, Ա.— Ծաղկոցի բաժին (Քերական), Բ.— Միջին կարգ (Բ. Ծիածան), Գ.— Բարձրագոյն կարգ (Բ. Գանձարան)։

Place Guichardի վարժարանին մէջ դարձեալ գրեթէ նոյն տարիքներու մէջ, Ա.— Քերականներու կարգ, 18 հոգի երկսեռ, Բ.— Միջին կարգ, 19 հոգի երկսեռ, Գ.— Բարձրագոյն կարգ, 12 հոգի երկսեռ։

Montchatի վարժարանին մէջ, մասնաւոր հետեւողներով միասին։ Ա.— Քերական, 15 հոգի երկսեռ, Բ. — Միջին կարգ, 13 հոգի երկսեռ, Գ.— Բարձրագոյն կարգ, 10 հոգի երկսեռ։

Տարեշրջանին յունուար 3ին, ապրիլ 10ին եւ յուլիս 30ին սարքուած են ծնողական եւ աշակերտական հանդէսներ, փայլուն արդիւնքներով։ Կրթական գործին իր մասնակցութիւնը բերած է Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը։

Արդօք երկու Միութիւններուն կենդանի գործը օրինակ չպիտի՞ հանդիսանայ իրենց նման քառասունէ աւելի Միութիւններու...

Թ. Նոքլեմ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Կը կղպէր ոչ միայն դուռը, այլեւ...

— :-: —

Անօրինակ դէպք մը կը զբաղեցնէ Փարիզի ոստիկանութիւնը։

Նախկին ոստիկան մը նկատած էր որ իր դրացիներէն մէկը անխնայ կը ծեծէ եւ կղպանքի տակ կը պահէ իր կինը։ Առջի օր, մինչ նոր կռիւ մը տեղի կ՚ունենար, լսեց որ դռնապանուհին կը պոռայ.

— Բաներ կան որ մարդ չունին անգամ չըներ... այս ի՛նչ անխիղճ մարդ է...

Մինչ նախկին ոստիկանը կ՚ուզէր օգնութեան հասնիլ, կինը փախաւ եւ ոստիկանատուն ապաստանեցաւ։

Ամուսինը, թիթեղագործ Լէթիէռ, գնաց զայն պահանջելու։ Սէն Ժէրմէնի ոստիկանապետը երկար հարցաքննութեան մը ենթարկելով դրացիները, հարկ դատեց վար դնել թիթեղագործը։ Յետոյ խուզարկութիւն կատարուեցաւ տան մէջ, եւ գտնուեցան շարք մը խոշոր կղպանքներ, որոնցմով թիթեղագործը կը կղպէր սենեակին դուռը, կինը բանտարկելէ յետոյ։

Ոստիկանապետը գտաւ նաեւ... զգաստութեան գօտի մը, նման անոր որ կը գտնուի Քլիւնիի թանգարանին մէջ եւ զոր նախանձոտ ասպետները կը կապէին իրենց կիներու մէջքին, որպէս զի չնութիւն չընեն, իրենց բացակայութեան միջոցին։

Թիթեղագործն ալ այդպէս կ՚ընէ եղեր...

Ահա թէ ի՛նչ կը պատմէ թիթեղագործին կինը, 23 տարեկան մանկամարդուհի մը.

— Մէկ տարի առաջ ամուսնացայ այս մարդուն հետ։ Սկիզբէն իսկ, վայրագօրէն նախանձոտ էր։ Օրէ օր կը սաստկանար նախանձը։ Առանց որ եւ է պատճառի կը նախանձէր բոլորէն։ Ոչ միայն սենեակիս դուռը կը գոցէր բանալիով, գործի գացած ատեն, այլ եւ նիգ մը եւ երկու կղպանք դրած էր վրան։ Եւ այսպէս բանտարկուած կը մնայի մինչեւ իրիկուն։

Անցեալ յունիսին ստիպեց նաեւ ըզգաստութեան գօտի մը կապել, արտօնելով դուրս ելլել։ Տարաւ դեղարան մը, չափը առնել տուաւ, եւ դրամն ալ ես վճարեցի։ Ծարահատ համակերպեցայ։ Բայց օրէ օր սարսափելի կը դառնար կեանքս եւ երէկ փախայ։ Վերջապէս փրկուեցայ տառապանքէս։ Կը կարծեմ թէ ամուսինս խենդ է, որովհետեւ իր նախանձէն զատ, անբնական արարքներ կը գործէր վրաս։

Ոստիկանութիւնը այնպիսի մանրամասնութիւններ քաղած է որ թերթերը չեն համարձակիր հրատարակել։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

— :-: —

Հ. Մ. Հ. Մ.ի ֆութպոլի յանձնախումբը անցեալ կիրակուան փորձի միջոցին կազմեց Ա. խառն եւ պահեստի խումբերը։ Ասկէ առաջ կազմած էր նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Մասիս» խումբը որ կանոնաւոր մրցումներ կը կատարէ։ Դիմումներու շատութեան պատճառով, մտադրութիւն կայ հինգերորդ կանոնաւոր խումբ մը եւս կազմելու, wanderers անունով։

Ա. խառն խումբերը, այսօր, կիրակի կը մրցին F. C. Levalloisի համապատասխան խումբերուն դէմ։ Իսկ պահեստի խումբը կ՚երթայ մրցելու Փարիզէն 90 քիլօմէթր հեռու, Vernon քաղաքի Ա. խումբին դէմ։

Նոր կազմուելիք խումբերու արձանագրուիլ փափաքողները պէտք է դիմեն ժպտունիի, 12, Passage de Caire, Paris։

Ֆութպոլի Յանձնախումբ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (5)

ԳԱՐՄԷՆԻ ԵՒ ՄԱՐԶՊԵՏԻ ՄԱՀԸ

Բակին ձախ կողմը քարէ սանդուղներով կը բարձրանար ճեմելիք մը, որ ամբողջապէս բակը կը դիտէր։ Ճեմելիքէն անդին էր ննջասենեակը եւ ուրիշ սենեակ մը եւս։ Գարմէնը կանգնած էր ճեմելիքին դէպ ի բակը դիտող մասին, երկաթեայ ձողերուն յենած։ Զախաղանց դեղնած էր ու հեգնական դէրքով վարի բազմութիւնը կը դիտէր։ Ոստիկանները եւ Քիւրտերը չհամարձակեցան վեր ելլել. «Հրամեցէք վա՛ր իջէք», ձայն տուաւ ոստիկանը։ Գարմէնը միեւնոյն հանդարտութեամբ վար իջաւ։ «Ի՞նչ է ձեր անունը», հարցուց ոստիկանը. «Իմ անունս Եուսուֆ է», պատասխանեց։ «Ձեր անունը Եուսո՞ւֆ է» կրկնեց ոստիկանը։ «Այո՛, իմ անունս է, իսկ միւս անունս Գարմէն է (տիկէր խմիմ Գարմէն տիր)», պատասխանեց ան։

Քիւրտերը մօտեցան եւ մտերմական խօսակցութեան մը սկսան իրեն հետ, թէ իրենք ճանչցած էին զինք առաջին օրէն իսկ, թէ ի՛նչպէս կրցած է հոն գալ եւ թէ ինչո՞ւ մօրուքը ածիլած է եւայլն։

Ոստիկանները մեր երկուքը բռնելով դուրս հանեցին. տունէն մինչեւ փողոցին երկայնքը լեցուած էր։ Մենք ճեղքելով անցանք. ձգելով բազմութիւնը մեր ետեւ։ Մինչեւ կառավարատուն, որ բաւական հեռու էր մեր տունէն — ընկերացան մեզի եւ ամէն քայլափոխին բազմութեան աւելնալը զգալի էր։ Ընդհանրապէս Քիւրտեր էին։ Բոլորին դէմքերուն վրայ կը նշմարուէր ոճրագործներու յատուկ ճիւաղային ուրախութիւն մը, կարծես մեծ յաղթութենէ մը դարձած ըլլային։

Ոստիկաններէ շրջապատուած մենք կը յառաջանայինք հանդարտ քայլերով դէպ ի հոն, Ուրֆայի կառավարատունը, ուր հազարաւոր Հայերու խողխողման զիւային ծրագիրը դարբնուած էր։ Որով՝ ոչ մէկ յոյսի նշոյլ կը ծագէր մտքիս մէջ, այլ մահը չալկած կ՚ընթանայինք, առանց մեր ետեւ նայելու....։

Կը փափաքէի հիմա տեսնել այդ միեւնոյն քիւրտ բազմութիւնը եւ իրենց հետ խօսիլ, թէ՝ այն հայ գլուխներն ու սրտերը որ անոնք կը փշրէին անյագաբար, չէ՞ որ ապագայ հայ ու քիւրտ ցեղակիցներու եղբայրութեան ու ազատութեան համար պիտի բաբախէին, հիւսելով ամուր պատուար մը Թուրք բռնակալութեան դէմ։ Թէեւ հիմա հասկցան իրենց սխալը, բայց աւա՜ղ որ ուշ էր արդէն, քանի որ առանձին մնալով, իրենք ալ ինկան Թուրքին եաթաղանով....։

Մտանք կառավարատուն, ուր շուրջանակի նստած էին քոմիսէրները. անմիջապէս մեզ հարցաքննութեան ենթարկեցին։

— Ի՞նչ է ձեր անունը, ուղղելով հարցումը Գարմէնին։

— Անունս Եուսուֆ է, միւս անունս Գարմէն։ Պատասխանեց ան։

— Ո՞ր քաղաքէն էք։

— Խոյ քաղաքէն եմ։

— Պատերազմէն առաջ ո՞ւր էիք եւ ինչո՞վ կը զբաղէիք։

— Իթթիհատի եւ Դաշնակցութեան որոշումով, Թիֆլիսի եւ շրջանի դպրոցներուն տեսուչ կարգուած էի։

Անմիջապէս զինք քովի սենեակը փոխադրեցին։ Մինչեւ իրիկուն ու գիշերը հարցաքննեցին։ Այդ գիշերը բանտարկուած մնացինք մինչեւ կէս օր։ Ապա զիս կանչեցին, երբ ան մեծ բանտը փոխադրուած էր։

Բարեբախտաբար Ուրֆայի կառավարութիւնը տեղեակ չէր Հալէպի Տիվանը Հորֆիէն ի բացակայութեան մահուան դատապարտուած ըլլալուն։ Ինծ հարցաքննեցին թէ այդ մարդը կը ճանչնայի՞ առէ առաջ եւ ի՛նչ անունով։ Պատասխանեցի թէ Ուրֆա գալս մէկ շաբաթ եղաւ, որով մէկ շաբաթ է որ զայն կը ճանչնամ, ինչպէս ուրիշներ՝ ես ալ Եուսուֆ անունով ճանչցայ զայն։

«Ինծի նայէ, տղաս, չիտակը խօսէ, այս տեղին Ուրֆա կ՚ըսեն, հոս մէկ խօսքով մարդը կախաղան կը հանեն, որով եթէ կ՚ուզես ազատիլ, եղածը խօսէ», ըսաւ նախագահը։ Առաջուան տուած պատասխանս համարձակօրէն կրկնեցի։ Կարգ մը հարցումներ տալէ վերջ ձգեցին զիս, ինքնութեան թուղթս եւ վէսիքաներս վար դնելով։

Հալէպցի ըլլալս, Գարմէնի հետ որ եւ է առնչութիւն ունենալուս կասկածը մեղմացուցած էր, մանաւանդ ձեռքիս վէսիքաները, որոնք անկէ առաջ զինուորականութեան կողմէ անուղղակի միջոցներով ձեռք բերած էի, մեծ չափով ինծ նպաստած էին։ Բայց ուր որ երթայի, գաղտնի ոստիկաններ կը հետապնդէին զիս։

Ինձմէ վերջ կանչուեցաւ յանձնառուն, բացատրութիւն տալու Գարմէնի մասին եւ իր պայուսակէն Գարմէնին վերաբերեալ ինքնութեան թուղթեր գտնուած ըլլալուն համար զանազան անուններով. քանի որ մեզ բռնելէն վերջ, տունը սաստիկ խուզարկութեան ենթարկած էին, գրաւելով մեր ամբողջ գոյքերը։ Հակառակ որ յանձնառուն հարցաքննութենէ վերջ վար դնելու հրաման կար, ան իր մէկ ճարպիկ ժեստով, «բանակին զինուորական փոխադրութեան պատասխանատուն ըլլալով, առանց զինուորական բարձր հրամանատարութեան հրահանգին, չէ կարելի վար դրուիլ» ըսելով դուրս կ՚ելլէ։ Այդ ազդեցութեան տակ քանի մը ժամ շահելով կը փախչի Ուրֆայէն։

Նկատելով որ մեր դիրքը խախտած ու վտանգուած է, Գարմէնին ազատման յոյսն ալ չքացած, կը մնար Գարմէնին կերակուր ղրկելու խնդիրը, որ արդէն առաջին օրէն իսկ կարգադրուած էր, հայ խոհարարի մը միջոցաւ, որով՝ իմ Ուրֆա ապաստանիլս խելացի գործ մը չէր։

Ամբողջ գիշերը անքուն անցուցի, զգեստներս չէի հանած։ Գարմէնի դէմքը իր անբացատրելի թախծութեամբ, տպուած էր մտքիս մէջ անջնջելի կերպով։ Կը մտածէի թէ՝ ինչո՞ւ այսքան յամառութիւն։ Գէթ վերջի պարագային, երբ ես եղելութիւնը տեղեկացնել եկայ, ան դեռ ազատ էր, կրնար փախչիլ, փորձառու էր, ինչո՞ւ ունեցաւ այդ ոչխարային դիրքը ու սպասեց դանակին։ Այս եւ այսպէս անթիւ հարցումներ ու կասկածներ կ՚անցնէին մտքէս ու չէի կրնար ինքզինքս հանդարտեցնել։

Աքաղաղներու միահամուռ կանչը լուսաբացին ազդանիշն էր. գարնանային զով հովը կը խուժէր պատուհանէն ներս, զովացնելով գիշերուան տագնապած գլուխս։ Վերջապէս հասայ հոն, ուրկէ գիշերուան կասկածներս կը փոխուէին Գարմէնի իր ընկերներուն հանդէպ ցոյց տուած վսեմ անձնազոհութեան մը պատկերովը...։

Հ. Տ.

(Մնացեալը յաջորդով)

Մայրագոյն Ասեանի մէջ

Ճափոնական կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ Ազգերու Դաշնակցութեան յատուկ յանձնախումբի տեղեկագրին ամփոփումը: Համաձայն իր քաղած տեղեկութեանց, յանձնախումբը տեղեկագիր կը գտնէ Մանչուրիոյ նախկին վիճակը: Զերդանիե նաեւ այդ խնդիրը Ճափոնի տեսակէտը: Այլ կը յանձնարարէ որ Մանչուրիոյն ինքնավար պետութիւն հռչակուի, Չինաստանի անտեսական հովանաւորութեամբ, բայց Ճափոնի խորհրդականներով: Ցեւայ, կը թելադրէ որ Մանչուրիոյն ոստիկանութիւնը օտար ժարդիկներու հրամանի տակ դրուի: Մանթաժանութիւնները ջնջելու համար, կ'առաջարկէ որ բանակցութիւններ կատարուին Մանչուրիոյ, Ճափոնի եւ Չինաստանի միջեւ, անկողմնակալ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ ընտրուած դիտողներով: Պաշտ Ճափոնի պատասխանատուութեան, յանձնախումբը կը հաստատէ թէ ճիշդ է որ Ճափոնցիներ մասնակցած են Մանչուրիոյ նոր պետութեան հաստատման, բայց կառավարութիւնը պատասխանատու չէ այդ ձեռնարկին համար: Ցեւայ, յանձնախումբը կ'ընդունի Մանչուրիոյ ռազմագիտական կարեւորութիւնը Ճափոնի պաշտպանութեան համար:

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԽՄԲ ԼԸ ՄՈՒՆՋԻՕՐ կոմիտէն ժողով կը հրաւիրէ Մէջօ խումբը վաղը Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին, ծանօթ հասցէին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հայաստանեայ դատախօսութիւն

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան կողմէ
Այսօր Կիրակի առաւօտեան ժամը 9.30ին
Միութեան սրահը, 63 րիւ տը լա Ռէփիւպլիք
կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ
Մուտքը ազատ է

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գինը՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Դիմել՝ L. Tadévossian, գրօշակի հասցէով, 71 Ave. Kléber, Փարիզ (16):

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ներկայացումները

1932 Սեպտեմբեր 17ին Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին
Société Savantesի մէջ (28 rue Danton)
„Ինկակարութեամբ զեկուսմոն"
Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի
ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ
Կը ներկայացուի

ԲՈՌԸ

(Տրամ 5 արար)

Հեղինակ՝ Լ. Վոլինչ
Թարգմանեց՝ Լ. Շանթ
Բեմի վերաձեւեց՝ Մ. Մարութեան

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բադալ, Պ. Պ. Մ. Կոմիկեան, Թորոսեան, Մ. Մալքասեան, Ս. Պալոյեան, Լ. Փիֆիգեան, Պապազեան, եւայլն:
ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Զուարթ» խմբագրատան, Դրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ լուսանկարիչ Phébusի մօտ:

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Էվիի Զօլայի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ, իսկ Հոկտեմբեր 15ին Մարսէյլի (Շափ) մէջ:

Երգումի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2ին Վիենի մէջ, Հոկտ. 9ին Լիոնի եւ 9ին Տէսինի մէջ:

Լիոնի մէջ ՅԱՌԱՋ կը ծախուի
ՃԱՆԿԷՕՃԵԱՆ ճաշարանին մէջ
202 RUE DE BOILEAU, LYON

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Սեդրակ Ժորժ, (Ալպերի) ծնած Ուրֆայի: Ֆրանսա կը գտնուէր 1924ին: Կ'աշխատէր Մարսէյլի եւ Օվիա Դադ: Իր մասին լուր ունեցողները կը խնդրուի իմացնել M. Georgeի Café-Restaurant. Il de France. 4 Place Hôtel de Ville, Cannes (A-M)

— Անեցի Տիկ. Անցիլ Ջէնազեան կը փնտռէ իր հարազատը՝ Տիկ. Մարինեան եւ զաւակները՝ Օնիկը եւ Այնթապի Ջէնազեանները, որոնք Փարիզ կը գտնուէին: Օսմա Այա Սոֆիա, Մոլլա Գուրէ, Սելահիէ:

— Կը փնտռուի Պուռ Պազալեան Տէր Գրիգորեան (Միքայէլ Կազանլը գիւղացի): 1915ին 10 տարեկան էր, թուրքերը տարած են: Իր մասին լուր ունեցողները կը խնդրուի իմացնել Մերթայ Տէր Գրիգորեանի, 77 rue Villebois-Mareuil, Asnières Seine.

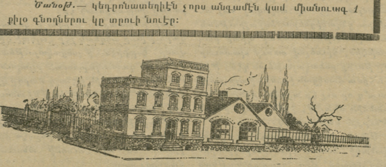
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, ... 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Istituto Nazionale Delle Assicurazioni
Գործակալութիւն «Opéra»
18 Chaussée d'Antin, Փարիզ (9)
Հեռ. Provence 82—48
ապահովագրութիւններ:

ՄԵՆԵԱԿ, խոհանոց, ամէն յարմարութիւն, ամսական 250 ֆր.էն, առանց խոհանոցի ամսական 200 ֆր.էն, 60 rue Dombasle.

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ԾԱԽՈՒ Է կօշկակարի խանութ մը՝ բոլոր կազմածներով եւ մեքենաներով միասին: Գին՝ 12000 ֆր., որուն 8000 ֆր.ը կանխիկ: Տարեկան վարձք 1500 ֆր., յարկաբաժինով միասին 3000 ֆր.: Պայմ՝ 8 տարի: Դիմել Պ. Սիմոնեանի 135 Route de Chatillon, Montrouge, Seine.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

13 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1981

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆՈՐԷՆ ԿԱՐԴԱԼ

Խայտէս հայկական, անյեղլի եւ անբուժելի ախտ է՝ խօսքի տակ չմնալու մարմաջը:

Վերջին ապացոյց՝ Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին խմբագրականը (10 *սեպտ.*):

Սեպտեմբեր 7ին խմբագրական մը գրեր էինք, արտատպելով այն լուրը թէ՝ անորոշ ժամանակով յետաձգուեր է Պուլկարիոյ ներգաղթը, որ նախատեսուած էր մէկ տարի առաջ: («Մէկ տարի օրօրելէ յետոյ»):

— «Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ ներգաղթ չպիտի կատարուի Պուլկարիայէն: Գոնէ երկար ատենի համար:

Ամբողջ մէկ տարուան ընթացքին, միայն Յունաստանէն փոխադրուեցան 6500 հոգի, չորս կարաւաններով: Անհամբեր սպասողներ շատ կան, հինգերորդ եւ վեցերորդ կարաւաններու համար: Բայց, ոչ մէկ նախնական քայլ որ յոյս ներշնչէր: Ամիսները կ'անցնին եւ եկածը ձմեռ է»:

Եւ այս առթիւ, չարք մը խորհրդածութիւններ:

— «Ամէն պարագայի մէջ, ներգաղթի յոյս եւ հնար չենք տեսներ այս ձմեռ: Իսկ Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ թշուառները այլ եւս ուժ չունին դիմանալու»:

Ռամկավար պաշտօնաթերթը հարեւանցի կարդալով մեր գրածը, կամ խեղաթիւրելով նախադասութեանց իմաստը, վայրէ-ւան խօսքեր կը չարէ, պարզապէս իր մտքին մէջ գամուած մտածումներ արժեցնելու համար:

Եւ խօսքե՛ր, խօսքե՛ր՝ Դաշնակցութեան ու «Յառաջ»ին դէմ:

Կրկնելու համար՝ տարիներէ ի վեր ծամուած հէքեաթ մը, — դուք դէմ էք ներգաղթին:

Ձեր ընկերները պայքար մղեցին ներգաղթողներու տրամադրութիւնները փոխելու:

Ձեր թերթերը աճապարեցին հրատարակութեան տալ Հայաստանէն հասած «գոյժ»երը՝ գաղթականներու «դժոխային» կացութեան մասին:

Այլ եւ՝ հրատարակուեցան «Հայաստանէն դէպ ի Թուրքիա փախչող քանի մը նախկին որբերու անվերջանալի թղթակցութիւններն ու խմբանկարները»:

Ինչպէս կը տեսնէք, անքաւելի են մեր մեղքերը:

Մանաւանդ որ, այսօր ալ ունինք փախուստի դէպք մը — չորրորդը: Տասը որբեր ապաստաներ են Թուրքիա, թշուառ վիճակի մէջ:

Մեր մեղքը ծա՛նր է նաեւ անոր համար որ, թղթակցութիւնը տպեր ենք, առանց ռամկավար պաշտօնաթերթին հաւանութիւնն առնելու, նախապէս:

Բայց, վերջապէս, ո՞ւր պիտի յանգի ձեր այս միակողմանի հովուերգութիւնը, եղբա՛յր «Ապագայ»:

Պատմե՞նք ձեզի, թէ Դաշնակցութիւնը ոչինչ ըրած է ներգաղթը խափանելու համար:

Ըսե՞նք թէ՝ դաշնակցական թերթերու հրատարակած հինգ–տասը նամակներուն փոխարէն, հարիւրաւորներ կան Յունաստանի մէջ, գացողներու ազգականներուն քով, տասն անգամ աւելի վրդովիչ: Բայց եւ այնպէս, մնացողներն ալ կ'երթան: Պիտի երթան, քանի որ ուրիշ ճար չունին:

Կրկնե՞նք բարձրաձայն, թէ՝ Պ. Ծաղիկեան եւ ընկ. զզուելի «չանթաժ»ի մը վերածեր են ներգաղթը: Եւ նոյն իսկ ձեր ընկերներուն վկայութեամբ, յաճախ բուն թշուառները զոհուած են ատոնց:

Եւ երբեւ հետեւանք, ահա Պէշ Զինարը, Հարմանքեօյը, եւ ամբողջ Տրամաի՝ 1200 արձանագրութիւններով:

Ու որբերը, — Մակեդոնիոյ լեռներուն վրայ, օրական 15 տրախմիի (2ուկէս ֆրանք) գործ մուրացող որբերը...

Ի՞նչպէս համոզենք ձեզ թէ՝ քրէական ոճիր է, ամբողջ մէկ տարի օրօրելէ յետոյ, յանկարծ երեսի վրայ ձգել Պուլկարիոյ մէջ արձանագրուած թշուառները, — գոնէ առաջին հազարը: (Եկածը ձմեռ է, մի՛ մոռնաք):

Ու վերջապէս, դուք ո՞ր տրամաբանութեամբ, ո՞ր մարդկային մտածումով կը պահանջէք որ, հրատարակութեան չտրուին հինգ – տասնով փախչող որբերու պատմութիւնները:

Քա՛ր ըլլար, կը ճաթէր, պարոննե՛ր:

Դուք Արաքսի ափը կեցած պարսիկ ոստիկանին չա՞փ ալ սիրտ չունիք, որ չէք հանդուրժեր, որպէս զի աշխարհ իմանայ բանտէ բանտ ինկած, լեռնէ լեռ թափառական, եւ յետոյ Արաքսի ջուրերուն յանձնուած երիտասարդներու տառապանքը...

Դաշնակցութի՞ւնն է որ կը սարքէ այս փախուստները: Դաշնակցական թերթերու խմբագիրնե՞րը կը թխեն այս թղթակցութիւնները, — այնքան եղերական եւ ըմբոստացուցիչ:

Ինչո՞ւ պարտք կը սեպէք անմիջապէս արձանագրել Պոլսոյ մէջ, Հայու մը տունէն կատարուած գողութիւն մը, կամ Լիոնի մէջ պատահած արկած մը, բայց սուս խենդ կը ձեւանաք, երբ քոս անգամ իրարու վրայ հայ երիտասարդներ կը փախչին Երեւանէն, մահը աչք առնելով:

«Դպրաց եւ Փարիսեցւոց»... Մե՞նք թէ դուք:

Հայաստանի անտանելի պայմաններուն, հալածանքներու, բռնադրաւումներու, փախուստներու մասին ուրիշները աւելի շատ բան գիտեն ու կը պատմեն քան մենք: Երեւանէն աւելի շատ մարդ կը հանդիպի ձեզի, քան մեզի: Նոյն իսկ ձեր իրազեկ ընկերները խորին վրդովումով կը բողոքեն ձեր դիւանագիտական լռութեան, ձեր կեղծիքին դէմ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԴԱՐԵՒ...

Սովորութիւն եղած է ծաղրել ինչ որ կ'ընեն Թուրքերը:

Ի հարկէ, ծաղրելի բաներ ալ շատ ունին ինչպէս երէկուան, նոյնպէս այսօրուան Մէհմէտճիքները:

Ինչպէս, օրինակ, պատմութեան համաժողովը, որ մարդկային քաղաքակրթութեան հիմնադիր կը հռչակէ Թուրքերը:

Եւ սակայն... Իրաւունք ունի Պուքրէշի «Արագ»ը.

—«Այո՛, շատ ալ չծիծաղինք Թուրք պատմական համաժողովին որոշումները կարդացած ատեն:*

Շատ ալ չհեգնենք Թուրքը որ կ'ուզէ այսպէս վրայէն յանկարծ նետել մոնկոլական շապիկը եւ եւրոպական պատմուճան հագնիլ:

Հեգնելու տեղ մեր դարաւոր ոսոխը՝ զննենք անոր քայլերը: Այդ է իմաստուն ճամբան, ազգերը իրատես դարձնելու եւ զանոնք արգիլելու համար յաճախ աւելորդ սայթաքումներէ:

Թշնամին արհամարհելով եւ անգոսնելով անոր ուժերը՝ թող մեզմէ ոչ մէկը միամտութիւնը ունենայ թէ կրնայ լուծուիլ հայկական հարցը: Հայհոյանքը սիրտ կը պաղեցնէ, բայց չի կրնար յաղթանակ շահեցնել:

Նախ, ինչքան ալ ուրանանք՝ բա՛ն մը կայ փոխուած Թրքական ճակտին վրայ:

... Զկարծենք որ Եւրոպայի աչքին փոշի ցանելու համար էին այդ բոլոր արմատական քայլերը: Տասը տարուան պատմութիւնը ցոյց տուաւ որ մեթոտով աշխատանք մըն է Թուրքերուն ըրածը՝ իրենց երկրին մէջ իսկապէս բա՛ն մը փոխելու: Ու այդ բանը կը փոխուի: Ոճիր է մեր խղճմտանքը քնացնել միշտ կրկնելով թէ ոչինչ կայ փոխուած Թրքական ճակտին վրայ: Ո՛չ, բա՛ն մը կայ փոխուած: Պէտք է որոնել այդ փոխուած բանը, եւ ըստ այնմ գծել մե՛ր քայլերը»: (4 *սեպտ.*):

Իսկ ասոր համար անհրաժեշտ է ոչ թէ ծաղրել ու անցնիլ, քաշքշել ինքնագոհ մեծամտութեամբ, այլ ըմբռնել, վերլուծել ինչ որ տեղի կ'ունենայ տասը տարիէ ի վեր:

Հասուն թէ տհաս, ինքնաբերաբար թէ բռնի, ամէն պարագայի մէջ բանե՛ր մը տեղի կ'ունենան Թուրքիոյ մէջ:

Ծաղրելը՝ վերջ ի վերջոյ քնանալու կը տանի: ՎԱՐԱԶ

ԻԶՄԻՐԻ ԴԱՏԸ

Իզմիրի Քաղաքներու ընկերութեան կարգ մը պաշտօնեաներուն դէմ վճիռներ տրուած էին վերջերս: Ընդհ. դատախազը աւելի ծանր պատիժներ պահանջեց Էսկիշէհիրի վերաքննիչ ատեանէն, մասնաւորապէս ընկերութեան տնօրէնին, փաստաբանին եւ թարգմանին դէմ: Միւս կողմէ, դատապարտեալները վերաքննութեան դիմած են տրուած վճիռին դէմ:

ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ

Կիրակի օր, Մարսիլիոյ հայաշատ փողոցներէն Ֆարի մէջ, Յովհաննէս Կիկիշեան (?), 30 տարեկան երիտասարդ մը, սպաննեց ԱտելինաՍանտրքխանը, որ ընթացք չէր տար իր առաջարկներուն:

Յովհաննէս, որ Տոմինիքէն փողոցը կը բնակի եւ անզործ է, ամիսներէ ի վեր կը դարպասէր Ատելինայի: Կիրակի օր անոր տունը գնաց եւ հօրը յանձնեց նամակ մը ուր կը գրէր.

— «Ատելինան չի սիրեր զիս. ուրեմն պիտի պատժուի»:

Ցետոյ, ատրճանակ մը հանելով, երեք անգամ կրակ բրաւ աղջկան վրայ, որ գլուխէն եւ վիզէն զարնուած, անկենդան գետին փռուեցաւ:

Մարդասպանը յետոյ փորձեց անձնասպան ըլլալ, երկու գնդակ պարպելով բերնին մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Կիրակի օր, Պերլինի ֆրանսական դեսպանը Գերմանիոյ արտաքին նախարարին յանձնեց իր կառավարութեան պատասխանը՝ ծանօթ յուշագրին:

Այս պատասխանը, որ տասը մեքենագիր էջերէ կը բաղկանայ, անմիջապէս թարգմանուելով, հաղորդուեցաւ նախագահ Հինտէնպուրկի, վարչապետ Ֆոն Փափէնի եւ պատերազմական նախարարին: Երկուշաբթի օր, գերմանական կառավարութիւնը քննութեան ենթարկեց պաշտօնագիրը, իսկ ֆրանսական դեսպանը այսօր նորէն պիտի ներկայանայ արտաքին նախարարին, տեղեկութիւններ ստանալու համար:

Թերթերը որոշ տեղեկութիւններ չեն հաղորդեր ֆրանսական պատասխանին բովանդակութեան մասին: Կարծողներ կան թէ պատասխանը հաշտարար է եւ բաց դուռ կը ձգէ բանակցութեանց համար:

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, իր պատասխանին մէջ, Ֆրանսա գերմանական պահանջը համապատասխան չի գտներ Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութեանց եւ կը թելադրէ որ բանակցութիւնները կատարուին Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ: Միայն Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը կրնայ նկատի առնել Գերմանիոյ սպառազինութեանց փոփոխման խնդիրը: Գերմանիան իրաւունք ունի պահանջելու որ միւս պետութիւններն ալ կրճատեն իրենց սպառազինութիւնները. բայց պէտք է նկատի առնէ անոնց ապահովութեան խնդիրը եւ աշխարհագրական դիրքը:

Պաշտօնագիրը յետոյ դիտել կուտայ թէ Ֆրանսա մեծապէս կրճատած է իր սպառազինութիւնները եւ այս տարի մէկուկէս միլիառ զեղչած՝ իր զինուորական ելմտացոյցը:

Անգլիա եւ Ամերիկա կը շարունակեն վերապահ մնալ:

Ֆրանսական պատասխանին բնագիրը հրատարակութեան պիտի տրուի այսօր:

Ալզաս Լօռէնը ես կ'ուզեմ

Համագերման միութեան ընդհ. ժողովին առթիւ, նախկին զօրավար Վօլվարթ երկար զեկուցում մը ներկայացուց զինուորական հարցի մասին: Իբրեւ եզրակացութիւն, չեշտեց թէ Գերմանիան կապուած չէ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական յօդուածներով: Զօրավարը յետոյ ներկայացուց ֆրանսական բանակին վիճակը՝ պատերազմէն ի վեր եւ Ֆրանսայի ռազմավարութիւնը՝ զինուորական բարդութեանց ատեն: Վերջացնելով, Գերմանիոյ համար ալ պահանջեց զինուորական վեհապետութիւնը, որ պետութեան գերագոյն իրաւունքն է:

— *«Մենք զինուորական հաւասարութիւն եւ սպառազինման ազատութիւն կը պահանջենք: Մե՛ր իրաւունքն է որոշել թէ ի՛նչ եղանակով կ'ուզենք զինուիլ: Մեր բանակին ապագայ զարգացումը ամէնէն էական տարրն է Գերմանիոյ վերականգնումին: Միայն ներքնապէս ուժեղ Գերմանիա մը կրնայ նորէն վայելել աշխարհի վստահութիւնը»:*

Զօրավարէն առաջ, խօսեցաւ Միութեան նախագահը, Տօքթ. Քլաս, ներկայացնելով քաղաքական կացութիւնը եւ եւ պահանջելով Ալզաս – Լօռէնը:

— *«Գերման ժողովուրդին ապագան ուրիշ տեղ չի կրնար ըլլալ եթէ ոչ արեւելքի մէջ: Աւելի քան քառասուն տարի, Ֆրանսացիները յամառօրէն կառչած մնացին Վերին Հռենոսի, Ստորին Հռենոսի եւ Մօզէլի նահանգներուն որոնք երբեւ թէ իրենցմէ յափշտակուած էին, թէեւ ո՛ր եւ է իրաւունք չունէին այդ հողերուն վրայ: Վա՛յ մեզ, եթէ ամէն բան ի գործ չդնենք, ետ առնելու համար ինչ որ յափշտակուած է մեզմէ՝ արեւելքի մէջ եւ պահելու համար ինչ որ մեր ձեռքը մնացած է»:*

...Ինչպէս նաեւ պարտքերու յետաձգում

Գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնապէս խնդրեց ամերիկեան կառավարութենէն՝ յետաձգել սեպտ. 30ին վճարելի պարտքը: Կը կարծուի թէ Ամերիկան պիտի ընդունի այս խնդրանքը, յետաձգելով 1934ին: Իսկ ինք Գերմանիոյ պիտի վճարէ իր այն պարտքերը՝ զորս ունի, գերմանական ստացուածքներու գրաւման հետեւանքով:

Մուսոլինի եւ Գերմանիոյ նոր պահանջը

Գերմանական «Պէօրսէն Քուրիէր» թերթին մէջ հրատարակուած յօդուածով մը, Մուսոլինի կը պաշտպանէ Գերմանիոյ հաւասարութեան իրաւունքը:

— *«Լօքարնոյի դաշնագիրը կը նշանակէ թէ Ֆրանսա եւ Գերմանիա պէտք է միեւնոյն հաւասարութիւնը վայելեն: Մինչդեռ, հակառակ Լօքարնոյի եւ Քէլլոկի դաշինքին, Գերմանիան երկրորդ կարգի պետութեան մը վիճակին մէջ պահուեցաւ: Վերսայլի դաշնագիրը կը նախատեսէր թէ գերման. զինաթափութիւնը նախաբանը պիտի ըլլար ընդհանուր զինաթափութեան: Գերմանիոյ տրուած խոստումը չյարգուեցաւ եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովը բոլորովին ձախողեցաւ: Գերմանիան համոզուած է այսօր թէ Վերսայլի դաշնագիրը ստորագրող բոլոր պետութիւնները չեն ուզեր զինաթափ ըլլալ, միայն բացառութեամբ Իտալիոյ: Հետեւաբար, կ'արդարանան գերմանական պահանջները: Եթէ Գերմանիա քաշուի զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, հետեւանքը պիտի ըլլայ անոր փլուզումը, եւ անշուշտ նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան մահը: Գերմանիան իրաւունք ունի երբ կ'ըսէ թէ՝ քանի որ միւս պետութիւնները կը մերժեն իրենց սպառազինութիւնները իջեցնել իր մակարդակին, ինքն ալ մեքենաբար կը վերստանայ իր*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ ՊԻՏԻ ԳԼԽԱՏՈՒԻ՞

— :-: —

Կորկուլովի փաստաբանը շաբաթ օր այցելեց մարդասպանին, Սանթէի բանտին մէջ: Ցերեկ ատեն՝ ոտքերուն շղթայ կ'անցընեն, իսկ գիշերը՝ նա՛եւ ձեռնակապ: Հոգեկան վիճակէն զատ, առողջական վիճակն ալ խանգարուած է: Վերջերս տարօրինակ նամակ մը գրած է երկու յիմարաբոյժներու, որոնք անպատասխանատու հռչակած էին զինքը: Նամակը գրուած է մատիտով, քանի որ գրիչ կամ ուրիշ ո՛ր եւ է հատու, ծակող գործիք արգիլուած է:

Քանի մը հատուածներ՝ այդ ափեղցփեղ նամակէն, որուն ուղղագրութիւնն ալ նշանաւոր է.

— «Իմ աշակերտներս (կ'ակնարկէ բանտի պահակներուն) մտիկ չեն ըներ զիս, որովհետեւ դուք, միւս վրկաներուն հետ, կ'անպատուէք զիս: Աշխարհը խենդ է, բայց ոչ ես: Ո՞վ դրկեց ձեզ. ես չեմ ճանչնար ձեզ: Կինս ալ չի ճանչնար ձեզ: Վստահ եմ որ դուք ֆրանսական կառավարութեան գործակալներն էք: Ֆրանսական կառավարութիւնը զիս անպատուելէ առաջ, կ'ուզէ անպատուել եւ ոչնչացնել իմ բարձր գաղափարներս, կ'ուզէ սպաննել թէ գաղափարներս եւ թէ զիս: Ո՛չ, պարոններ, կրնաք ըսպաննել զիս, բայց ոչ գաղափարներս: Դուք զիս սպաննելէ յետոյ իմ գաղափարիս ետեւէն պիտի երթաք եւ իմ գաղափարս պիտի փրկէ ձեզ, պիտի փրկէ ամբողջ աշխարհը՝ քաղաքական եւ բարոյական փլուզումէն: Իմ քաղաքական եւ փիլիսոփայական գաղափարներս բնութեան գաղափարներն են: Կրնա՞ք սպաննել բնութիւնը: Ո՛չ, ընդհակառակն, Բնութիւնը պիտի ըսպաննէ ձեզ: Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ որ դաւանանեմ գաղափարներուս. ոչ, մինչեւ կառափնատ չպիտի դաւանանեմ: Կեցցէ՛ ազգային Ռուսիան, կեցցէ՛ իմ քաղաքական գաղափարս, կեցցէ՛ իմ կրօնական գաղափարս, կեցցէ՛ բնութիւնը»:

⁂ Ներումներու յանձնախումբը շաբաթ օր հանրապետութեան նախագահին յանձնեց իր տեղեկագիրը, որ կը մերժէ ներել: Նախագահը երէկ, երկուշաբթի լսեց տեղեկագիրը եւ մարդասպանին երկու փաստաբաններուն վերջին պաշտպանողականը:

«ՀԱՆԴԵՐՁ ԸՆՏԱՆԵՕՔ»Ը ԿՈՐՍՈՒԵՑԱ՞Ւ

— :-: —

Ընթերցողները կը յիշեն թէ օգոստ. 23ին Նիւ Եորքէն օդանաւ մը ճամբայ ելած էր, «հանդերձ ընտանեօք», — հայր, մայր, երկու աղջիկներ եւ չորս ալ պաշտօնեաներ — Ատլանտեանը կտրելու համար: Օդանաւը անցեալ շաբթու կանգ առաւ կէս ճամբան, եւ նորէն շարունակեց թռիչքը: Արդ, կիրակի օր լուր հասաւ թէ օդանաւը վար իջած է Կրօէնլանտայի մօտերը, եւ կրկին ճամբայ ելած: Քիչ յետոյ անթելով օգնութիւն խնդրեցին: Անգլիական մակոյկ մը անմիջապէս օգնութեան փութաց նշանակուած տեղը, բայց ո՛ր եւ է հետք չգտաւ: Անթելով հաղորդակցութիւններն ալ խզուեցան: Ուրիշ նաւեր ալ օգնութեան փութացին, բայց տակաւին ստոյգ տեղեկութիւն չկայ:

ՀԻՄԱԿ ԱԼ ԿԱՅԱՆՆԵՐԸ

Ատենէ մը ի վեր, թուրք ոստիկանութիւնը Պոլսոյ կայաններուն ետեւէն ինկած է:

Վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ՝ ոստիկանութիւնը ներկայանալով Օրթագիւղի զաղթակայանը, հրահանգ տուած է որ այդ մարդ ունեցող բնտանիքները պարպուին: Կայանը այժմ կը գտնուին 120 հոգի, կէսը փոքրիկներ, այնպէս որ այդ այրերը 4–5 զաւակ ունին: Եթէ կայանէն ելլեն, ո՞ւր պիտի պատսպարուին: Այս խնդիրը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ խնամատարութեան:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԿԱՐԹԱԳԻՆԵԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ...

Եւրոպայի քաղաքական մթնոլորտը նեղ կուգայ իր յետպատերազմեան ձգտումներուն։

Բովանդակ մարդկութիւնը ալեկոծ հոգեվիճակ մը կ'ապրի։

Զգուշացուած ժողովրդական պահանջներ, շղթայուած երկիրներ, ծանր ու խեղդիչ դաշնագրեր, անթիւ խորհրդաժողովներ ու բանակցութիւններ, խորհրդաւոր այցելութիւններ ու տեսակցութիւններ, շարուէ շարան իրար կը յաջորդեն եւ կը մատնեն հիւանդագին խաղաղութեան մը ոսկրացած ուրուականը, որ կը քալէ մոխիրներու եւ հրթիռներու վրայէն։

Նախապատերազմեան մորմոքիչ թմբուկն է որ կը զարնուի։

Ջղագրգիռ հոգիներ, ցոյցեր կ'ընեն գոյնզգոյն շապիկներու եւ փայլուն սաղաւարտներու տակ։

Տեղական հայրենիքը, իր ազգային եռեւեփող տենչերով, կը յաղթանակէ համայնական՝ միջազգային հայրենիքին եւ աշխարհաքաղաքացին ծունկի կուգայ քաղաքացիին առջեւ։

Մարդկութեան եւ աշխարհավարութեան միջազգային ճամբուն վրայ, ցամաքէ ցամաք, երկրէ երկիր ձգուած ուրոյն պահանջներ, նորանոր դարձակէտներ կը ստեղծեն եւ կը թունաւորեն սպանդներէն զազրած բոլոր խաղաղասէր հոգիները։

Զարաթոյն տենդ մը կը կրծէ Եւրոպայի մարմինը։ Եւ մարդկային հոգին անակնկալներով լեցուն փոթորիկ մը կ'ապրի։

Մէկ օրէն միւսը, յանկարծակի, բոլոր վեհաշուք գաղափարները կը փլլին, բոլոր վարդապետութիւնները կը փշրուին կրունկներու տակ եւ իւրկոնը ի զուր կը ջանայ վերակենդանացնել ա՛յն, ինչ որ քանդած է ատոր...

Սակայն, հակառակ այդ մղձաւանջային կացութեան, յոյսի եւ ճիգի լապտերներ կը վառին ազգերու կուրծքէն մինչեւ անհատներու կուրծքը։ Սիրտեր կան, որ հեռաւոր տարածութիւններու վրայ անգամ, միօրինակ կը բաբախեն։ Անոնց խոցուած կուրծքէն մէկ հզօր երգ միայն կը պոռթկայ — խաղաղութի՛ւն, իրակա՛ն եւ մշտակա՛ն խաղաղութիւն...

Ահա Վիեննայի մէջ վերջերս գումարուած Միջազգային Նախկին Պատերազմիկներու (C. I. A. M. A. C) համաժողովը, 11 երկիրներու եւ 4 միլիոն մարդոց անունով, կ'աղաղակէ. «Զնջում պատերազմներու եւ հաւասարութիւն ազգերու զինաթափման»։

Եւ հոն միայն բանաձեւեր չէ որ քուէարկուած են, այլ իրենց Գործադիր Մարմնին պարտադրած, որ այս տարուան վերջը միջազգային հսկայ ցոյց մը կազմակերպէ մասնակցող երկիրներու նախկին ռազմիկներու եւ հաշմանդամներու մասնակցութեամբ։

Հապա ընկերվարական կուսակցութիւնները, խաղաղասիրական միութիւնները, արհեստակցական կազմակերպութիւնները, մի՞թէ նուազ պատնէշներ են, քան «սեւ շապիկ»աւորներն ու «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ները, որոնց մասին միջազգային մամուլը սարսափահար վերագրումներ ու դիւանագիտական մարզանքներ կ'ընէ։

Կենսական ուժը անոնց ձեռքն է։ Անոնք են որ իրենց մարմնին վրայ արիւնով են արձանագրած վաղանցուկ փառքերն ու հերոսութիւնները։

Եւ դարձեալ անոնք են, որ դժոխքի դռներուն առջեւ, անյողդողդ ու վճռական, Որփէոսի քնարը գրկած կեցած են։ Անոնք շատ լաւ ըմբռնած են խաղաղութեան դաշնագրերուն արժէքը։ Արժէք մը, որ կ'երկարաձգէ կռիւը հոգիներուն մէջ, գալարուն վիշապի մը նման։

Մի՞թէ դիւրին է այնքան շո՛ւտ մոռնալ երէկի սարսափները, դիակները, խաչափայտերը... Վերտէօնը։

Հապա պաշտօնական թիւերը.— 9 միլիոն 743,914 սպաննուած, 20 միլիոն 927,458 վիրաւոր, 3 միլիոն անհետացած, 10 միլիոն հաշմանդամ։ Կլոր թիւեր փռուած համաշխարհային ըմպանդի դաշտին վրայ։

Եւ խնդալէս, աւելի քան արդար են բոլոր այն վերապրող գրագէտները, որոնք այս ողբերգութեան իրական ապրումներն ու սարսուռները փոխադրեցին գրականութեան մէջ եւ ստեղծեցին պատերազմական գրականութիւն մը Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, իբրեւ հզօր ճիչ մը, մատնանշելով արիւնահոս վէրքը։

Հռչակաւոր տնտեսագէտ Քէյնս, որ Վերսայլի դաշնագրի երկունքի օրերուն մեծ աշխատանքներ է տարած, իր «Խաղաղութեան տնտեսական հետեւանքները» գրքին մէջ կ'ըսէ.

— «Խաղաղութեան մասին երկու հակառակ տեսակէտներ կային, մէկը նախագահ Ուիլսընի 14 կէտերը, միւսը Քլէմանսոյի կարթագինեան խաղաղութիւնը։ Այս խաղաղութիւնը թելադրուած էր կիրքով ու ագահութեամբ, որ դժբախտ Եւրոպան պիտի առաջնորդէր անդունդին եզրը եւ տագնապներու ծոցը»։

Իսկ Ռոպէրթ Լէնսինկ, որ Ուիլսընի նախագահութեան ժամանակ Ամերիկայի արտաքին նախարարն էր, կ'ըսէ թէ «Խաղաղութեան դաշնագրերը նոր պատերազմի մը աղբիւր պիտի դառնան։ Ատիկա այնքան հաւանական է, որքան գիշերէն վերջը ցերեկը»։

Տեսութիւններ, խորհրդածութիւններ ու գուշակութիւններ որքան կ'ուզէք։ Երեւոյթները մէջտեղն են։

Մէկ կողմէ՝ հին զինուորական աւանդութիւններու եւ երազներու սպասաւորներ, ամբոխի դառնացած հոգիներէն կ'ուզեն կրակ ցայտեցնել, միւս կողմէ՝ զոհերը իրենք կազմակերպուած ճակատ կը կազմեն խաղաղութեան տեւականացման հաւատքով։ Երկուքի պահանջներն ալ ձեւակերպուած են, ձախէն՝ աջ թէ աջէն՝ ձախ։

Եւ այս գոյնզգոյն դրօշակներուն տակէն մէկ անսասան կամք, մէկ հզօր ձայն այդ խռովայոյզ հոգիներու վրայ պէտք է սաւառնի ըսելով. — խելացի մարդոց գերագոյն հայրենիքը՝ նա՛և Խաղաղութիւնն է։

ՎԻՆ – ՀԱՐ

ԹՇՆԱՄԻԻՆ ՈՒԺԵՂ ԿՈՂՄԵՐԸ

Եւ որովհետեւ մեր պայքարը Թուրքին դէմ է, հետեւինք եւ՛ իրեն։ Հետապնդենք զայն, նոյն իսկ։ Տրեխ չունինք մեր ոտքը, ճիշտ է, ոչ ալ փամփշտակալ՝ մեր կուրծքերուն։ Հետեւապէս, մեզմէ ամէն ոք կրնայ այս փոքրիկ ճիգը չզլանալ իր ժողովրդին։ Մանաւանդ որ, շարժման մը կամ գործի մը մասնակցելու հրաւէրը չէ անիկա։ Կողմնակի՞ց էք Թուրքերու հետ լեզու մը գտնելու։ Աւելի լաւ, կարող էք ընել այդ աշխատանքը։ Ու կը բաւարարուիք հոգեպէս։ Բայց, եթէ արժանիքներ կը գտնէք անոր մօտ, զայն մի դարձնէք զէնք մը ձեր դէմ, ձեր մէջի Հայը տկարացնելու համար։ Ոչ ալ ըսէք դուք անոր (ներքին Հայուն) — «Տես, ինչ ուժեղ ու վարպետ է ան, դուն ի վիճակի չես չափուելու անոր հետ»...

Վասն զի. ես երկու զուգընթաց չարիք կը նկատեմ մեր կեանքին մէջ։

Առաջինը այն, զոր երկրորդ յօդուածովս յիշեր էի, — մեր ուժերու ստորագնահատումը։

Երկրորդը, — թշնամիին ուժերուն գերագնահատումը։

Թուրքը այժմ ուժեղ է, — ոչ մէկ խօսք։

Ասիկա իրողութիւն է։ Ու միշտ մեր դատի յաջողութեան սիրոյն, մենք մեր առջեւ պէտք չէ որ մխտենք զայն։

Եւ սակայն, հաւաքուած անոր զօրութեան. պիտի ձգտինք երկու բանի, — գտնել անոր ուժեղ ըլլալուն գաղտնիքը։ Երկրորդ՝ անոր ուժի մասին ունեցած մեր կարծիքը տիրապետող չդարձնել մեր հոգիին վրայ։

Ուժեղ է ինչո՞վ Թուրքը։ Զէնքո՞վ։ 1918ին ամէն ինչ կորսնցուցած էր ան։ Բայց, վերադառնանք։ Պիտի ըսէք, — «տուին»։

Ինչո՞ւ, — այս հարցման պատասխանին մէջ, ծածկուած է, ահա, ոչ միայն անոր զօրութեան, այլ եւ մեր տկարութեան գաղտնիքը։

Տուին, որովհետեւ, անիկա ունէր ազգային ուրիշ ուժեր, — հակառակ տասն անգամ կոտորակուած ըլլալուն եւ անվերականգնելիօրէն ինկած ըլլալուն, նուիրում՝ ազատագրական գաղափարին։ Ուժերը մէկտեղելու գիտակցութիւն։ Ինք իր մասին ուժեղ հաւատք։ Մասին կամ մասնիկին անվարան ու վճռական զոհաբերումը՝ ամբողջին համար։

Փնտռեցէք, հիմա, մեր տկարացման պատճառները ու ճիշդ հակադիր պատասխաններ պիտի գտնէք։

1918էն 1932, դժբախտաբար, նո՛յնն է պատկերը։ Ու արդիւնքը աւելի վատ մեզի համար։

Մինչ թշնամին — հակառակ իր տնտեսական եւ այլ շատ մը տկարութիւններուն — կը շարունակէ նոյն ընթացքը՝ աւելի ուժեղ թափով։

Թուրք պատմութեան ուսումնասիրող խորհրդաժողովը պատահական ձեռնարկ մը չէ։

Ծիծաղելի՞ գտաք զայն։ Յաւակնո՞տ։ Արհամարհանքի՞ արժանի։

Իրաւունք ունիք։ Բոլորս տարակարծիք չենք այն մասին թէ արտաքին աշխարհը մազաչափ չի շեղիր իր գիտցածէն։ Իր՝ քաղաքակիրթ մարդկութեան աչքին՝ Թուրքը նոյն Թուրքն է՝ իր անցեալով։

Ու եթէ այս է մեր հանած միակ եզրակացութիւնը, կրկին խորապէս սխալած ենք, չտեսնելով թշնամիին ստեղծած նոր ուժը, հեգնանքով արհամարհելով զայն, ու չփորձելով նոյն բանը՝ մենք մեր մասին։

Վասն զի, Էնկիւրի այդ ձեռնարկը չէրաւ արտաքին աշխարհի համար։ Այլ ուզեց թրքութիւնը անգամ մը եւս բարձրացնել Թուրքին աչքին։ Մուսոլինի, Հռոմէական Կայսրութենէն խօսեցաւ. Մ. Քէմալ Թուրք ռամիկ ժողովուրդին ու նորահաս սերունդին առջեւ ուզեց վարագոյր մը բանալ՝ անցեալի շինծու բայց շքեղ հորիզոն մը ցուցադրելով։

Կեղծ էր։ Ամբոխը միշտ նոյն ամբոխն է, սակայն։

Ու անոնք որ ծիծաղեցան, չկրցան նոյն գիշերը կամ ուրիշ օր մը զսպել իրենց արցունքը կամ խռովքը՝ շարժանկարի մը սպիտակ վարագոյրին առջեւ, երբ նոյնքան կեղծ եղերերգութիւն մը ցուցադրուեցաւ իրենց...։

Ու ինչ որ առաւելապէս հետաքրքրական եւ օրինակելի էր, — Թուրք մտաւորականութեան ճնշիչ մասը, մտովին անհաշտ լծէն, քաղաքականօրէն միացաւ այդ ձեռնարկին, ծափահարեց, ողջունեց փառայեղ անցեալ մը՝ միշտ նոյն նպատակով, — ներկան պատուաստելու համար անցեալով։

Եւ հազիւ վերջացած, ահա նորը ձեռի, — Թուրք լեզուի քննութիւնը։

Երբ «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ կը կարդայի Ե. Նատիի յօդուածաշարքը Թուրք լեզուի մասին, ծիծաղս չկրցայ զսպել։ Հանրապետութիւն, տէմոկրասի, մտաւորականութիւն, կիսապաշտօնական թերթ, ու, իբրեւ առաջնորդող յօդուած՝ փաստեր եւ օրինակներ, թէ Թուրքերէնը նախալեզուն եղած է մարդկութեան...

Բայց, ուզեցի պատճառը փնտռել։ Ու եկայ նոյն եզրակացութեան. — Թուրք վարիչները գիտակցօրէն արհամարհած են՝ իմ, ձեր, բոլորիս ու մանաւանդ լուսաւոր աշխարհի հեգնանքը՝ իրենց այդ վերագրումներով Թուրք մարդուն ու Թուրք հաւաքականութեան մէջ ստեղծուելիք հոգեկան զօրեղ թափէն։

Ու հոս ալ, նորէն, Թուրք մտաւորականութեան ճնշող մասը ներքնապէս անշուշտ անհաշտ, արտաքնապէս պիտի միանայ գիտական այդ «նուաճում»ին։ Պիտի ծափահարէ։ Պիտի փառաբանէ ցեղը. Թուրք մարդուն մէջ անգամ մը եւս զօրացնելու համար ցեղային ոգին, հաւատքը, նուիրումի տենչը...։

Ահա թշնամիին զօրաւորագոյն կողմը։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆՈՐ ՄԵԹՐՕՆԵՐ

Հակառակ տիրող տագնապին, Փարիզի մէջ եռանդով յառաջ կը տարուին նոր մեթրօներու շինութիւնները (ստորերկրեայ երկաթուղի)։ Պուլվառներու գիծը (թիւ 9) պիտի բացուի յառաջիկայ ապրիլին, մինչեւ Նասիօն, իսկ հոկտեմբերին կամ նոյեմբերին պիտի հասնի մինչեւ Մօնթրէօյ։ Հաղորդակցութեան ճամբաներու եւ գրասենեակներու շինութիւնը պիտի աւարտի այս տարուան վերջը։

Մեծ գործունէութիւն կը տիրէ թիւ 11ի ամբողջ գծին վրայ, Շաթըլէի հրապարակէն մինչեւ փորթ տէ Լիլա։ Միեւնոյն ձեւով աշխատանքները կը շարունակուին նաեւ արուարձաններու նոր գծերու շինութեանց համար։ Այսպէս, բաւական յառաջ գացած են երկու գծեր, — մէկը՝ դէպի Սէն Քլուէն մինչեւ Սեւրի կամուրջը, միւսը՝ փորթ Վէնսէնէն մինչեւ դղեակը։ Առաջին անգամ պիտի բացուի Սեւրի կամուրջի գիծը, որուն շինութիւնը կ'աւարտի Մարտին։ Յառաջ կը տարուի նաեւ Իսի լէ Մուլինոյի գիծը, սկսելով վէրսայլէն։ Աշխատանքները քիչ մը յապաղած են, բազմաթիւ կոյուղիներու տեղափոխութիւնը անհրաժեշտ համարուած ըլլալով։

Եօթը հազար հոգի կ'աշխատին նոր գծերուն շինութեան համար։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ԴՐՈՅԻՆ ՀԵՏ՝ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Երկու շաբաթ առաջ, արագ կերպով լուր տարածուեցաւ թէ Դրօն Պուքրէշ փոխադրուած է ու ծանր գործողութեան մը ենթարկուած։

Լուրը ծանրակշիռ էր և ամէն մարդ կը մտատանջուէր զօրականին առողջական վիճակով։ Առաջին օրերուն հիւանդութիւնը այնքան յառաջացած էր որ, կը սպառնար ամբողջ արիւնը վարակել։ Բայց շնորհիւ մասնագէտ բժիշկներու բացառիկ խնամքին եւ այնքան վարպետօրէն կատարուած գործողութեան, այսօր Դրօն ամէն վտանգ անցուցած է եւ կը գտնուի ապաքինման ճամբուն վրայ։

Արդէն անցած են երկու շաբաթներ եւ Դրօն սկսած է ընդունիլ այցելուներ։

Երկուշաբթի է։ Ցերեկուան հեղձուցիչ տաքէն յետոյ, զով իրիկուն մը — կ'որոշենք, բարեկամիս հետ, անգամ մը այցելել մեր մեծ հիւանդին։ Հիւանդանոցը, ուր կը հանգստանայ Դրօ, Պուքրէշի լաւագոյն հաստատութիւններէն է, մայրիներով լեցուն զով պարտէզի մը մէջ հաստատուած։ Պարտէզէն ներս կը մտնենք. քոյրեր հաճելով կ'անցնին մեր առջեւէն։ Ամէն կողմէ անուշ եւ հաճելի բուրմունք մը կը հոսի մեր դէմքին ի վար ու կը թեթեւնան մեր հոգիները։ Ահա եւ հիւանդանոցը։ Կարծես կորսուած ծառերուն ետին. իր անուան վայել մաքրութիւն եւ օրինակելի կարգապահութիւն։ Հերթապահ բժիշկը, բարձրահասակ ու գեղեցկադէմ երիտասարդ մը, մեզ կը դիմաւորէ, ակնոցներուն տակէն մեզի կը նայի հարցական։

Կը բացատրենք մեր այցելութեան շարժառիթը.

— Ո՛ւշ է, պարոններ, կ'ըսէ մաքուր գերմաներէնով մը, զօրավարը արդէն շատ յոգնած է։

Միայն շնորհիւ իմ թղթակցի հանգամանքիս մեզի թոյլ կուտայ կարճ այցելութիւն մը հիւանդին, մեզ կ'ընկերանայ մինչեւ հիւանդին սենեակը — թիւ 24։ Քոյրը ներս կը մտնէ, քիչ յետոյ մեզ ալ հրամցնելով։

Շատոնց տեսած չէի Դրօն։ Պէտք էր շատ փոխուած ըլլար անշուշտ, մանաւանդ իր տառապալի հիւանդութենէն յետոյ։ Ներս կը մտնենք առանց աղմուկի եւ տեսակ մը դողով։

Զօրավարը ընկողմանած է եւ կը ճաշէ։ Բժիշկը այլ եւս թոյլ տուած է ամէն բան ուտել։ Մեզ տեսնելուն իր ձեռքը կ'երկարէ գոհունակութեան ժպիտը երեսին։ Բարձր առաստաղով սենեակ, օդասուն, ամէն բան մաքուր, գեղեցիկ կահաւորուած, կարծես կոկիկ garçonière մը ըլլար։ Սեղանի մը վրայ գրքեր եւ թերթեր. ուրիշ մը վրայ ծաղիկներ, երկու թիկնաթոռ մէկ անկիւնը։

— Բարով էք եկեր, տղե՛ք, կը յարէ, մեր ձեռքերը սեղմելով։

Կը նստինք թեթեւ, աթոռներուն ծայրերը։ Կը սկսի խօսիլ մեզի հետ։ Շատ է նիհարցած։ Մենք մտիկ կ'ընենք։ Այնքան սիրալիր է եւ այնքան տրամադրուած որ, չենք կրնար մեր զարմանքը զսպել։

— Այլ եւս տինջացել եմ, ի՞նչ էք կարծում, կ'ըսէ երեխայի մը պէս, ու կը պատմէ.

— Եթէ 24 ժամ եւս ուշանայի, կը մահանայի, բայց գիտէք, տղերք, որ ես մահից վախեցողը չեմ. բայց թէ հոս մեռնել անկողնու մէջ...

Ցուցուած ենք երկուքս ալ։ Կը զգայ ընկերը եւ կ'ուզէ խօսքը փոխել։

— Հիմա բոլորովին առողջ եմ. այ մի տեսէք, բուռնցքներս որքան ուժեղացել են. ի վիճակի եմ ձեզ երկուքդ մէկէն պռֆում տապալել։

Կը խնդանք ու կ'ուրախանանք։ Գինի եւ շաքար ունի իր քով։ Ազնիւ գինի կը հրամցնէ մեզի, կը խօսինք, կը չաղակրատենք։ Ան կը պատմէ անցեալ փառքի օրերէն.

— Երկիր գնալու ենք, տղերք, համբերեցէք, ամէն բան կը փոխուի...

Բարեկամս, որ Իտալիայէն նոր վերադարձած է եւ քաջ կը ճանչնայ Դրօն, կը պատմէ Վենետիկի Հայրերուն մասին, Հռոմի մասին, չմոռնալով նաեւ Մուսոլինին։

— Մուսոլինի, կ'ըսէ ընկ. Դրօ, կատակելով, ամէն բան լաւ արեց, բայց պէտք էր Պապն ալ դուրս հանէր, որ իր արածը լրիւ լինէր։

— Պապը անոր կամակատարն է, կ'առարկէ բարեկամս, անոր հլու հրպատակը։

Դրօ կը խնդայ։ Ուրախ է որ երիտասարդներ եկեր են զինքը տեսնելու։

— Ուրիշ երիտասարդ ընկերներ ալ եկան, գոհ եմ, չափազանց գոհ։

Քոյրն է այս անգամ որ կ'ընդհատէ մեզ, ներս մտնելով ու կը հասկցնէ որ ժամանակը արդէն լրացած է եւ փափաքելի էր որ զօրավարը հանգիստ ձգէինք, քանի որ այսօր շատ այցելուներ ընդունած եւ հետեւաբար յոգնած է։

— Մի երկու շաբաթից, տղէք, ըստեղից դուրս կ'ելլեմ։ Ցը։

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

17,000 ՄԵԴՐ ՕԴԻՆ ՄԷՋ

— :-: —

«Յառաջ» օրը օրին արձագանգ եղաւ Փրոֆ. Փիքարի վերելքին։

Փրոֆ. Փիքար ծագումով զուիցերիացի է, եւ ոչ թէ Պելժ, ինչպէս գրած էին շատ մը եւրոպական թերթեր։ Ան իր ուսումը կատարելագործած է Զուիցերիոյ մէջ, սակայն Պելժիոյ գիտական հետազօտութեանց ընկերութիւնը գնահատելով իր կարողութիւնն ու փորձառութիւնը, զայն Պրիւքսէլի Ազատ Համալսարանի գիտութեանց ճիւղին պետ կարգած է, պաշտօն մը՝ զոր տասնեակ տարիներէ ի վեր կը վարէ ամենայն ձեռնհասութեամբ։

Այս ճշդումէն յետոյ, անցնինք մեր բուն նիւթին։

Փրոֆ. Փիքարի այս երկրորդ վերելքը տեղի ունեցաւ լաւագոյն պայմաններու մէջ եւ եղաւ օդային աննախընթաց թռիչք մը։ Ան մեկնեցաւ Ցիւրիխէն առտուան ժամը 5ին եւ երեք ժամէն հասաւ 16,000 մեդր բարձրութեան մը։ Հինգ ժամէն յաջողեցաւ հասնիլ 17,000 մեդրի, կոտրելով այսպէս բարձրութեան չափանիշը։

Մթնոլորտի այդ բարձրագոյն խաւերուն մէջ, հով կամ օդի հոսանք գոյութիւն չունի։ Ո՛չ ձիւն կայ եւ ո՛չ սառ։ Հոն ջերմաչափը միշտ զերոյէն վար է, եւ կը հասնի մինչեւ 60 աստիճանի։

Եթէ օդանաւ մը յաջողի բարձրանալ անդրմթնոլորտային խաւերուն մէջ, առանց դժուարութեան պիտի կրնայ Պերլինէն Նիւ-Եորք երթալ 7 ժամէն, առանց նեղուելու օդի հոսանքներէն կամ փոթորիկներէն։

Փրոֆ. Փիքար յայտարարած է թէ առ այժմ չի գիտեր թէ ուրկէ կուգան տիեզերական ճառագայթները, անոնց կարեւորութիւնը զուտ տեսական է։ Հիմնուելով նոյնիսկ ձեռք բերուած արդիւնքին վրայ, եւ ճշդելով հաշիւներու մանրամասնութիւնը, անկարելի է առ այժմ որոշ եզրակացութեան մը յանգիլ։ Կատարուած աշխատութիւնները պիտի ծառայեն միայն համախմբելու երեք կամ չորս գիտական տեսութիւններ՝ նիւթին վերբաղադրութեան մասին։

Ինչ կը վերաբերի անդրմթնոլորտին մէջ կատարուած հետազօտութիւններուն, անոնց ճիշդ թիւը տակաւին յայտնի չէ, սակայն կարելի է ապահովցնել թէ անոնց թիւը երկուհարիւրէն աւելի պէտք է ըլլայ։ Այդ կէտը ճշդելու համար երկար ամիսներու աշխատանքի պէտք կայ։ Պէտք է կատարել շարք մը խմբաւորումներ, ըստուգութիւններ, բաղդատութիւններ եւ քննութիւններ։

Փրոֆէսէօրը առաջին վերելքի ընթացքին հեղձուցիչ տաք զգացած էր խցիկին մէջ, մինչդեռ այս անգամ ընդհակառակն չափազանց նեղուած է սաստիկ ցուրտէն։

Ի՞նչ է ասոր պատճառը։ Փրոֆէսէօրին կարծիքով, օդը թոյլ կուտայ արեւի ճառագայթներուն թափանցել իր մէջէն, առանց ինքնին տաքնալու։ Արեգակնային ճառագայթը իր ջերմութիւնը կ'աճեցնէ, երբ զարնուի կարգ մը մարմիններու։ Երբ մարմինը սեւ է, ճառագայթը կը թափանցէ անոր մէջէն, իսկ երբ ճերմակ է, չի թափանցեր կամ քիչ կը թափանցէ։ Առաջին վերելքին խցիկին պատեանը սեւ ներկուած ըլլալով, չափազանց տաքութիւն զգացած էր, այս անգամ խցիկը ճերմակ ըլլալով, ընդհակառակն խիստ ցուրտ ըրած է։ Այս պատճառաւ, ան մտադիր է յառաջիկայ վերելքին գորշ ներկուած պատեան մը գործածել իր օդապարիկին համար։ Այս գոյնով կը յուսայ յարմար բարեխառնութիւն մը ստանալ։

Տիեզերական ճառագայթներու հարցը 30 տարիէ ի վեր կը զբաղեցնէ գիտական աշխարհը։

1903ին, Ալպէր Նոտօն, Ֆրանսայի մէջ, Ռըթըրֆորտ եւ Մաք Լէննան Անգլիոյ մէջ, ու յետոյ յաջորդաբար Կէօքըլ եւ Քօլհօէսթըր։ Այս գիտնականները ապացուցած են թէ 9000 մեդր բարձրութեան մէջ տիեզերական ճառագայթներուն ուժգնութիւնը ութ անգամ աւելի է հողի մակերեսէն։

1922 - 1925, Միլիքան եւ Պաուըն Ամերիկայի մէջ խորաչափ – օդապարիկներով հետազօտութիւններ կատարած են մթնոլորտին, ինչպէս նաեւ 3450 մեդր լիճի խորութեան մէջ։

Տիեզերական ալիքները, խիստ արագ ճառագայթումներու շարքին, կը պարունակեն ծայրայեղօրէն թափանցող ճառագայթումներ։ Անոնք կը ռմբակոծեն կազային մասնիկները, մինչեւ իսկ անոնց ամէնէն անօսրացած տեսակները, անոնցմէ կորզելով բացասական ելեկտրականութեան մասնիկներ կամ ելեկտրոններ, եւ զանոնք տանելով ուրիշ մասնիկներու վրայ։ Ասկէ կը հետեւի թէ առաջին մասնիկները դրական ելեկտրականութեամբ կը բեռնաւորուին, իսկ երկրորդ մասնիկները բացասական ելեկտրականութեամբ։ Մթնոլորտը, որ չէզոք էր եւ կղզիացուցիչ, ինչպէս կազերուն մեծագոյն մասը, կ'ելեկտրականանայ, եւ սաով կը վերածուի ելեկտրականութեան լաւ հաղորդիչի։

Միլիքան ապացուցած է թէ 9000 մեդր մթնոլորտի մէջ տիեզերական ճառագայթները զգալապէս կը կորսնցնեն իրենց ազդեցութիւնը, նոյնպէս, 100 մեդր խորութեամբ լիճի մը մաքուր ջուրին մէջ այդ ճառագայթները բոլորովին կը կորսուին։

Հաշուի եղած է որ ամէնէն աւելի թափանցող արեգակնային ճառագայթումներուն ալիքի երկայնութիւնը մէկ միլիմիլիմեթրին մէկ հարիւրմիլիառերորդին կը հաւասարի։

Թափանցելու այս արտակարգ կարողութիւնը կը թուի իր մէջն ունենալ 60 միլիոն վոլթայի շարժիչ զօրութիւն մը, որ կրնայ նիւթի մասերուն մէջ անջատում ու բնաշրջում յառաջ բերել։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԻՐՈ[illegible]

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԼԵԶՈՒԻ ՊԻՏԻ ՄԱՔՐԵՆ

— :-: —

Այս ամսուան ընթացքին, Տօլմա-Պաղչէի պալատին մէջ Թուրք լեզուաբանական մեծ համաժողով մը տեղի պիտի ունենայ։ Մ. Քէմալ անձամբ ներկայ պիտի ըլլայ համաժողովին, որուն պիտի մասնակցին լեզուագէտ ուսուցիչներ եւ այդ գործով զբաղող ուրիշ անձեր ալ։

Մ. Քէմալ անձամբ կը զբաղի այս համաժողովի խնդրով եւ լեզուաբանական յանձնաժողովի նախագահ Սամիհ Րիֆաթ եւ ընդհ. քարտուղար Ռուշէն Էշրէֆ պէյերու կողմէ կատարուած պատրաստութիւններուն կը հսկէ։ Համաժողովէն վերջ յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակուի։

«Թուրքերէնը խիստ հարուստ ու ներդաշնակ լեզու մըն է, բայց Սուլթաններու օրով, այդ լեզուին օտար կարգ մը բառեր խառնուած են եւ գեղեցիկ Թուրքերէնը իր հին ներդաշնակութիւնը կորսնցուցած է»։ Համաժողովը մասնաւորաբար այդ կէտերու շուրջ պիտի խորհրդակցի։

Մահմուտ Քեաշկէրիի նշանաւոր «Տիվան ի Լիւկաթիւլթիւրք»ը (բառարան) նորէն պիտի տպագրուի։

Խմբ.— Այս մասին թղթակցութիւն մը, «Թայմզ»էն, հրատարակեցինք կիրակի օր։

«ՍԱԳԻ ՊԷՍ ԿԸ ՓԵՏՏՈՒԷԻՆ»

Սօն փօսթա Ապտիւլ Համիտի շէրջանին նուիրած իր յօդուածաշարքին մէջ կը գրէ.

«Ոստիկանական նախարարութեան ամէնէն կարեւոր գործունէութիւնը քննիչ յանձնաժողովի (հէյէթը թահքիքիյէ) բաժինին մէջ կը տեսնուէր։ Այս բաժինը միմիայն Հայոց գործերով կը զբաղէր. ասոր համար այստեղ ընդարձակ սանձանի մէջ տալավէրա կը դառնար։ Պոլսէն եկած ամէնէն սաստիկ հրամաններուն հակառակ, նորէն շատ մը Հայերու Պոլիս երթեւեկելու հրաման կը տրուէր եւ մանաւանդ անոնց ինքնութիւնը ստուգելու խնդիրներուն մէջ գաւառէն եւ արտասահմանէն եկած հարուստ Հայերը պարարտ սագի մը պէս կը փետտուէին»։

ԽՄԲ.— իսկ հիմա, կը փետտուին հաւու պէս...

ՏԱՍԸ ՈՐԲԵՐ ԵԽՍ ՓԱԽԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

...ԱՅՍ ՉՈՐՐՈՐԴ ԴԷՊՔՆ Է

ԹԱՒՐԻԶ, 22 Օգոստոս (Թղթ. «Յառաջ»ի).— Երկու օր առաջ, Թաւրիզի ոստիկանութիւնը, Սուլդուզ քաղաքէն Հայաստանից նոր փախած տասը չափահաս որբեր, որոնց իր հերթին Առաջնորդարանը ցոյց տուեց իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը։ Այս անգամ խմբագիրը չեղաւ քաշել լուսանկարները։ Դժբախտ որբերի հարազատներն ու խնամակալները թող անուններով իմանան նրանց ո՛ւր լինելու մասին։

1.— Յեսու Էկմէճեան, 26 տարու, Խարբերդցի։

2.— Մարտիրոս Յակոբեան, 23 տարու, Պրուսացի։

3.— Բիւզանդ Պետրոսեան, 18 տարու, Եօզղատցի։

4.— Պօղոս Բաշօղլեան, 21 տարու, Մանհացի։

5.— Պետրոս Գասպարեան, 18 տարու, Մշեցի։

6.— Ստեփան Տէր-Յարութիւնեան, 22 տարու, Մարաշցի։

7.— Գառնիկ Պետրոսեան, 21 տարու, Վանեցի։

8.— Մասիս Վարդանեան, 25 տարու, Սամսոնցի։

9.— Յարութիւն Զաքարեան, 20 տարու, Ագիզցի։

10.— Յովհաննէս Սարգսեան, 20 տարու, Էրզրումցի։

Այս որբերն էլ նախորդների պէս լցուած վառ յոյսերով, Եւրոպայի զանազան անկիւններից մեկնել են Հայաստան իրենց չորացած հոգիներին կեանք ու շունչ տալու համար, սակայն ստեղծուած պայմաններին չկարողանալով տոկալ, նախընտրել են իրենց կեանքը յանձնել Արաքսի անհիւրընկալ ալիքներին։

Հաճոյքով չէ որ այս դառն երեւոյթը ժամուլին եմ յանձնում։ Ինչպիսի պայմաններ էլ ստեղծուած լինեն Հայաստանում, ցանկալի է, որ հայ մարդը, մանաւանդ հայ որբը Հայաստանում լինի։ Բայց ամէնքից չի կարելի հերոսութիւն պահանջել։

Անսովոր մարդկանց, դժոխային ռէժիմի տակ, անտէր որբերը միանգամից լծւում են «Սօցիալիզմը կառուցանելու» ծանր ու քանդիչ աշխատանքներին, և չկարողանալով դիմանալ, արցունքը աչքերին, անէծքի խօսքը բերաններին. մահը առաջներին, գլխակորոյս թողնում ու փախչում են։

Սա մի երեւոյթ է, որով պէտք է զբաղին զանազան Հօկեր ու Հօկճիներ, մանաւանդ Թումաս առաքեալի աքեա հագնողները։

Վ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՂԱՓԱՆԻ ՄԷՋ

Յուլիս ամսուն, առողջապահական գործավարութեան հրահանգով եւ Փրոֆ. Յովսէփեանի ջանքերով բժշկական առաքելութիւն մը կազմակերպուեցաւ դէպի Ղափան, ուսումնասիրելու համար պղինձի հանքերուն մէջ աշխատող բանուորներուն մորթային եւ վեներական հիւանդութեանց վիճակը։ Յանձնախումբին վրայ պարտականութիւն դրուած էր հասկնալ թէ բանուորներուն մէջ տարածուա՞ծ են յիշեալ հիւանդութիւնները, եւ եթէ այո, չկա՞ն իրենց շրջապատին համար վտանգաւոր հիւանդներ։

Յանձնախումբը կը բաղկանար երեք բժիշկէ, եւ երեք օգնականներէ, մէկը կին։ Յանձնախումբը իր հետ ունէր լաւ կազմուած աշխատանոց մը։

Քննութիւններ կատարուեցան հանքերուն, բանուորական ճաշարաններուն ու բնակարաններուն, ինչպէս նաեւ գործարանին մէջ։ Բարեբախտաբար փարակիչ ոչ մէկ հիւանդութիւն գտնուեցաւ։ Քննութեան ենթարկուեցան 1108 բանուոր, որոնց կէսէն աւելին կ'աշխատին Լենինի հանքահորերուն մէջ, մնացեալը՝ գործարանին եւ այլ բաժիններու մէջ։ Այս 1108 բանուորէն ոչ մէկը վեներական հիւանդութիւն ունէր։ Եւ այս, անշուշտ, անոր համար որ ամէն նորեկ բանուոր պարտաւոր է բժշկական քննութենէ անցնիլ՝ աշխատելու համար բանուորներուն հետ։ Մեծ մասը տեղացի են, այնպէս որ շրջանէն բնաւ հեռացած չեն և վարակումէ զերծ մնացած են։ Բժ. Ա. Մելիքեան կը գրէ թէ Ղափանի բանուորութեան երիտասարդ տարրերը շատ գիտակից անհատներ են, «իրանց հեռու են պահում պատահական, կարճատեւ եւ մանաւանդ կասկածելի սեռական կապերից»։ Այսուհանդերձ յանձնախումբը երեւան հանեց մորթային քանի մը աննշան հիւանդութիւններ էգզէմա, կայծոռիկ (furoncle), պզուկ (bouton)։ Իսկ մորթի արհեստային հիւանդութիւններէն՝ թեթեւ այրուածքներ, ու խոցեր մատներու վրայ։

Յանձնախումբը, բանուորական զանգուածէն զատ, քննութեան ենթարկեց Ղափանի բնակչութիւնը (Մարտունի), շրջելով տունէ տուն։ Ինչպէս բանուորները, նոյնպէս Մարտունիցիները երբեք խույս չտուին բժշկական քննութենէ։ Յանձնախումբը, այսպէս շրջելով մօտակայ գիւղերը, սկաուտական բանակավայրերը, մանկապարտէզները, կոլխոզները եւայլն, քննեց 3308 հոգի։ Երեւան հանուած հիւանդներուն դարմանումը յանձնուեցաւ տեղական բժշկին։

Յանձնախումբի աշխատանոցը կատարեց 408 քննութիւն, 230ը արեան, 178ը մէզի, սնկիկներու։ Նրախաններուն մէջ տեսնուեցան գոնջութեամբ եւ մկնատամով վարակուածներ, որոնք մեկուսացուեցան եւ յանձնուեցան բժշկական հսկողութեան։

Յանձնախումբը այս առթիւ առողջապահական քարոզչութիւն ալ ըրաւ, տուաւ 8 դասախօսութիւն եւ 15 զրոյց, ցրուեց հազարաւոր թերթեր վեներական հիւանդութեանց մասին։ Դասախօսութեանց մէկուն ընթացքին, մոգական լապտերով ցոյց տրուեցան սիֆիլիզ հիւանդութեան վերաբերեալ պարագաներ եւ 2 անգամ ներկայացուեցաւ գոնորէա ֆիլմը, որ ցոյց կուտայ թէ ի՛նչ աղէտ է ջերմամիզութիւնը։ Դասախօսութիւններուն ու զրոյցներուն կը մասնակցէին աւելի քան 800 բանուոր ու գիւղացի։

Յանձնախումբը յարմար նկատեց մորթային եւ վեներական հիւանդութեանց մասնագէտ բժիշկ մը նշանակել հանքային արդիւնաբերութեան այդ շրջանին համար։

Դպրոցներուն ցաւը

«Խորհ. Հայաստան»ի ղրկուած (16 օգոստոս) գրաւոր զեկոյցներէն քաղելով կուտանք դպրոցներու կացութիւնը այնպէս ինչպէս որ է Հայաստանի մէջ։

Կոտայքէն կը գրեն.—

Շրջանիս մէջ, Քանաքեռի, Արամուսի, Զառի, Բեզամլուի, Թազագիւղի գիւղական խորհուրդները ոչ մէկ աշխատանք կատարած են դպրոցական շինարարութեան համար։ Կարգ մը գիւղերու (Բաշգեառնի) դպրոցական շէնքերը չեն բաւեր աշակերտութեան, այս պատճառով 3—4 հերթի կը բաժնեն աշակերտները, ինչ որ գէշ կ'անդրադառնայ դասաւանդութեանց վրայ։ Շրջանին մէջ երեք նոր շէնքեր կիսաւարտ կը մնան, որովհետեւ կը պակսի շինութեան նիւթը։ Թազագիւղը մասը մասին զարկած չունի, մինչ դպրոցը կարօտ է վերանորոգման, նստարանները չեն բաւեր, լուսամուտները կոտրած թափած են։ Բեզամլուի եւ Քանաքեռի դպրոցներուն մէջ, գիւղական խորհուրդներու թոյլտուութեամբ, կ'ապրին մասնաւոր մարդիկ, — ո՞վ պիտի խորհի զանոնք հանել այս մարդիկը եւ շէնքը վերանորոգել։ Արամուսի դպրոցին սենեակներէն մէկը գիւղական խորհուրդը իրեն գրասենեակ է շիներ, միւսը՝ հաւաքական գիւղատնտեսութեան վարչութիւնը, երրորդը ակումբ են ըրեր։ Միայն Բաշգեառնիի մէջ է, որ գիւղացիները իրենց միջոցներով, առանց պետական նպաստի, սկսեր են վերանորոգել դպրոցը, շիներ են արդէն 20 նոր նստարան։

Շրջանը, որ այս տարի պիտի ունենայ, ըստ ծրագրի, 40 նախակրթարան, 1 ուսուցչանոց եւ 9 գիւղատնտեսական դպրոց, դժուար թէ իրականացնէ ծրագիրը։

Բասարգեչարէն կը գրեն.—

Շրջանին մէջ քանի մը դպրոցական շէնքեր կիսաւարտ մնացած են, իսկ պատրաստ դպրոցներն ալ կարօտ են վերանորոգման։ Կառավարութիւնը 18,000 րուբլի յատկացուցած է շրջանին դպրոցներու շինութեան, բայց գործկոմի նախկին նախագահը ուրիշ նպատակներու յատկացուցած է այդ գումարը։

Արթիկէն կը գրեն.—

Շրջանին 46 գիւղերուն դպրոցներէն եւ ոչ մէկը վերանորոգուած է լրիւ։ Պատճառը Լէնինականի պետական հայթայթիչ մարմինն է, որ կիր չի տար։ Բաշգիւղն ու Մաջթլի գիւղը մասամբ աւարտած են դպրոցներու վերանորոգումը։ Ղոլղաթ գիւղը ըսկսած է նոր շէնք մը հիմնել, բայց կը պակսի շինութեան նիւթը։ Արթիկի փոքարին արդիւնաբերութեան նըպաստելու համար, որոշուած է արհեստանոց մը հիմնել, շինութիւնը կը շարունակուի, բայց դանդաղ։ Արթիկի շրջանի դպրոցներուն ուսուցչական հարցն ալ լուծուած չէ տակաւին։ Նախակրթարանի համար կը պահանջուի 18 ուսուցիչ։ Անցեալ տարի Շիրվանջուղ, Մահմուդջուղ, Սոգիւթլի գիւղերուն ուսուցիչները 1—2 ամիս տեղ չունէին քնանալու համար։

Դիլիջանէն կը գրեն.—

Շրջանին դպրոցները խայտառակ վիճակի մը մէջ կը գտնուին։ Ուսումնական տարին կը սկսի շուտով, բայց շատ մը գիւղեր շէնք չունին տակաւին դպրոցի համար։ Շրջանին պիտաճէին մէջ նախատեսուած է 18,000 րուբլի դպրոցներու շինութեան համար, բայց մինչեւ հիմա վճարած են միայն 1500 րուբլի, մնացեալը չուզեր վճարել պաշտօնեան, առարկելով թէ դրամ չկայ։

Եւ խորհիլ, որ մինչեւ այսօր դպրոցի շէնք չունին Ռուբենակերտ, Ն. Ճամբարակ, Սալահ, Փոլադ, Ղարագայան, Ալախկան գիւղերը։ Իսկ Ջիբուխլուի, Պօղոսի, Ջարխեջի, Գոշի, Սեմիոնովկայի, Աղբուլաղի դպրոցները կարօտ են վերանորոգման, այնքան որ առանց վերանորոգման՝ անկարելի է սկսիլ դասաւանդութիւններուն։ Անցեալ տարի դասաւանդութիւնները կատարուած էին վարձու շէնքերու մէջ, բայց այս տարի տուներուն տէրերը կը մերժեն վարձու տալ։ Պատրաստ դպրոցներէն մեծ մասը նստարան չունին, ոչ ալ գրատախտակ ու վառարան։ Այս տարի, շրջանին աշակերտութեան թիւն է 7834, բայց ո՞ւր հաւաքել այս տղաքը։ Վերանորոգութեանց համար անհրաժեշտ է տախտակ, զամ, կիր, ներկ։ Անցեալ տարի կարելի չեղաւ հայթայթել կարգ մը դպրոցներու դասագիրքերն ու գրենական պիտոյքները։ Մաս մը գիրքեր շատ ուշ հասան (դեկտեմբերին ու յունուարին), ու գիւղերը ղրկուեցան։ Ցաւոտ խնդիրներէն մէկն ալ սնունդի հարցն է։

Փարաքարէն կը գրեն.—

Երկրագործական այս շրջանին Զա- Փարաքար ու Վարմազեար գիւղերուն մէջ ոչ ոք հոգ կը տանի դպրոցներուն։ Արբաթի մէջ ուսուցիչներն են, որ սկսեր են զբաղիլ... շինարարութեամբ։ Գիւղին մէջ ոչ ոք կայ որ իրենց օգնէ։ Փարաքարի մէջ հերթապահ ուսուցիչը շարունակ դրամ կը պահանջէ՝ դպրոցական շինարարութեան համար, բայց վարկ չկայ կը պատասխանուի իրեն։ Եթէ այսպէս երթայ, կարելի չէ դպրոց բանալ սեպտեմբերին։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՌԵՂԾՈՒԱԾ...

—)(օ)(—

«Ցուսաբեր» ճետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (31 օգոստ).

— «Կենցաղային երեւոյթներու շարքը անցած են հայ համայնավարներու սխրագործութիւնները Սուրիոյ մէջ։ Տեղական թերթերը —հայ թէ օտար, ու մանաւանդ օտար— յանկերգի ձեւով օրը-օրին կը կրկնեն շարունակ.

— Հայ համայնավարները թռուցիկներ կը ցրուեն...

— Հայ համայնավարները երէկ ցոյց կազմակերպեցին...

— Հայ համայնավարները ռումբ նետեցին...

— Հայ համայնավարները ոստիկանութեան վրայ յարձակեցան...

— Հայ համայնավարները ձերբակալուեցան...

— Երէկ տեղի ունեցաւ հայ համայնավարներու դատավարութիւնը . . .

Եւայլն, եւայլն։

Ու կը տարուինք խորհելու, թէ հայ համայնավարը այսքան սանձարձակ դարձած է ոչ թէ ներքին մղումով, այլ... ներշնչումին տակ մութ ու վտանգաւոր ուժի մը։

Ո՛ւր է գաղտնիքին բանալին։

Հայ համայնավարները թռուցիկ կը ցրուե՞ն, թէ ընդհակառակն, թըռուցիկ ցրուել կուտան անոնց։

Հայ համայնավարները իրե՞նք ցոյց կը կազմակերպեն, թէ ուրիշներ ցոյցեր կակմակերպել կուտան իրենց։

Փողոցներէն անցած ատեն կ'աղաղակե՞ն, թէ աղաղակել կուտան։

Լուծել պէտք է այն վտանգաւոր հանելուկը, որ հայանուն համայնավարներու ձեռքով կը հիւսուի Սուրիոյ մէջ։

Վարձկաննե՞ր են այս մարդիկը։ Եթէ այո՛, որմէ՞ վարձուած են եւ որո՞ւ կը ծառայեն։

Սուրիոյհայ Ազգ. Իշխանութիւնները պէ՛տք է որ հետապնդեն այս հարցը եւ պէ՛տք է որ լուծեն այս առեղծուածը։

Աններելի է լռել ու տոկալ, երբ քանի մը տասնեակ մութ անձերու տեւական փրովոքասիոններուն հետեւանքով՝ արաբ զանգուածները բացայայտօրէն կը թշնամանան հայ ժողովուրդին դէմ»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱԳՆԱՊԷՆ ՎԵՐՋ

— :-: —

ՎԻՐԻԷՕ ՍԻՒՐ ՊՈՒՐԳՐ.— Այս օդաւէտ գիւղաքաղաքը ունի մետաքսի գործարան մը ուր կ'աշխատէին 200—250 բանուորներ։ 70—80ը Հայեր էին։ Այս գործարանը տնտեսական տագնապէն ազդուած ըլլալով, գործարանատէրը բոլորովին փակեց դուռները, 1931 Նոյեմբեր 20ին եւ երեք ամիս վերջ, յայտնեց մեր հայրենակիցներուն թէ կանոնաւոր ինքնութեան թուղթ ունեցողները կրնան դիմել։ Մեր հայրենակիցները ճարահատ աղէին անդին ինկած եւ կրցած էին գէշ-աղէկ գործեր գտնել։ Գործարանատէրը ահա 8 ամիս վերջ կը կանչէ իր ժրաջան հայ բանուորները, 100ին 25 զեղչելով օրականները։ Վարժուած ըլլալով այստեղի օդին, ջուրին եւ գործին, հայ բանուորները վերադարձան։

1925էն ի վեր անպակաս են եկողներ։ Ներկայիս ունինք 19 տընուոր, 58 հոգի, որոնց 44ը բանուոր կամ բանուորուհի։

1928էն ի վեր կազմակերպած էինք Սթանոգի Հայր. Միութեան մասնաճիւղ մը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Փօն տը Շերիւի (Իզէր)։ Տագնապին հետեւանքով մասնաճիւղը քանդուած էր, բայց հիմա վերակազմուեցաւ։ Կազմակերպած ենք գիշերային դասընթացք մը, պըզտիկներուն հայերէն կարդալ գրել սորվեցնելու համար։ Շատ մը մանուկներ իրենց տուներէն ներս կամ դուրս միշտ ֆրանսերէն կը խօսին իրարու հետ։ Ներկայիս ունինք 15 աշակերտ եւ աշակերտուհի։ Մասնաճիւղիս վարչութեան անդամները յանձն առած են շաբաթը երեք անգամ դաս տալ այս պզտիկներուն։

Մ. Գէորգեան

ՄԵԾ ԴԱՏ ՄԸ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ալպանիոյ դատական նախարարը կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ խոշոր դատի մը մասին որ տեղի կ'ունենայ խորհրդարանին մէջ, քանի մը ծերեր անձերու դէմ։ Ասոնք ամբաստանուած են թէ դաւադրութիւն մը սարքեր էին, Ալպանիոյ Թագաւորութիւնը ջնջելու եւ ծանրապետութիւն հաստատելու համար։ Դաւադիրները կը մեղադրեն թէ ներկայ իշխանութիւնը շատ մեծ արտօնութիւններ տուած է օտարներուն, ի վնաս ժողովուրդին։

Կը կարծուի թէ 6-8 մահապատիժի վճիռ պիտի արձակուի այս դատավարութեան հետեւանքով։

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (6)

ԳԱՐՄԷՆԻ ԵՒ ՄԱՐՋՊԵՏԻ ՄԱՀԸ

Ան կը մտածէր թէ ինչպէ՛ս վտանգէր զիս... ինչպէ՛ս վտանգէր Զաւէնը որ մինչեւ վերջ հաւատարիմ ծառայած էր իրեն, ինչպէ՛ս վտանգէր Պօղիկեան եղբայրները, որոնցմէ մինչեւ վերջին վայրկեանը գոհողութիւն տեսաւ, ու նիւթական ահագին փճացման ենթարկուեցան։ Որո՛վ՝ ան կ'ենթադրէր թէ՝ իր փախուստով կը վըտանգէր բոլորը։

Արեւը ծագելու մօտ էր, ուժերս հաւաքելով իջայ ախոռը, ուր կապուած էր Գարմէնին սիրելի ձին։ Յանձնառուն իրեն յատկացուցած էր զայն. արաբական ազնիւ տեսակի ձիերուն (քըհէյլա) սերունդէն էր, որոնք անուանի են իրենց տոկունութեամբ եւ ուշիմութեամբ։ Գարմէնին բռնուելէն ի վեր չէի տեսած զայն, իսկ անկէ առաջ իր հետ ընկերացած յաճախ, ձիուն մօտ գացած միջոցին։ Ան իր ձեռքով կը խնամէր ու կերակրէր զայն, քանի որ իր ապագայ յոյսն էր...։

Շոյեցի աչքերն ու երեսները, ապա երկու ականջներուն մէջտեղը, ուրկէ ձիերը շատ կ'ախորժին։ Բայց կենդանին անշարժ, ոչ մէկ փոխադարձ արտայայտութիւն, իր ոտքերով գետինը չէր փորեր, բաշերը չէր շարժեր։ Տխուր էր ան։ Ուշիմ կենդանին կարծես նախազգացումը ունեցած էր։

Թամբը կապեցի սովորականէն աւելի քաշելով, երեսները շոյելով փորձեցի սանձը տալ։ Հակառակ իր սովորութեան, այդ օրը հազիւ հազ կըցայ բանի ուժով սանձել զայն։ Հեծնելով դուրս ելայ։ Բռնելով պարտէզներուն ճամբան, միտքս դրի անցնիլ Թէլ-Ապիատի կողմերը ինծի ծանօթ Արաբներու մօտ ապաստան գտնելու։ Քանի կը յառաջանայի, հազար ու մէկ կասկածներ կը կուտակուէին մտքիս մէջ, մանաւանդ ձիուն դժուարաւ սանձ առնելու պարագան, լաւ նշան մը չէի սեպեր։ Պահ մը վերադառնալ կ'որոշէի, կարծես մահուան ու կեանքի եզրին էի կայնած, գլուխս ծանրացած էր, երկդիմի կացութիւնս կը դանդաղեցնէր յառաջխաղացումս։ Դեռ պարտէզները չէի անցած, անգամ մը որ բաց դաշտը ելլեմ, հարկ էր որ ձին ձգեմ, վայրկեան առաջ հորիզոնը անցնելու, մի գուցէ նշմարուած ըլլամ ու հետապնդուիմ։ Այս մտածումներուս մէջ ձիուն քալուածքը տակաւ առ տակաւ կը դանդաղէր, կարծես հոգեբանութիւնս ազդած ըլլար իրեն։

Ուշիմ կենդանին գլուխը դարձուցած էր արդէն դէպ ի քաղաքը։

Գրասենեակն էի, ոստիկան մը գլուխ բռնեց ու տարաւ կառավարատուն։ Առաջին օրուան հարցաքննութիւնը կրկնուեցաւ խիստ կերպով։ Յեռայ թէ ինչո՞ւ առանց վկայագրի Ուրֆա մըտած եմ։ Պատասխանեցի թէ, յանձնառուն դեռ ընտրական մարմնին տրուելիք վկայագիրները չէր ստացած, որով գործը շուտ սկսելու համար ըստիպուած առանց վկայագրի եկանք, մինչեւ որ նոր վկայագրեր հասնին։ «Մենք առանց վկայագրի չենք կրնար ձեզ ընդունիլ, որով՝ քանի որ ձեր ձեռքի վերջին վկայագրեր Թէլ-Րիֆաթի վրայ է եւ դեռ ժամանակը չէ լրացած, հարկ է ձեր եղած տեղը վերադառնաք»։ Յետոյ վար դրած թուղթերս հետախօսով պահանջեցին կեդրոնէն ու ինծի յանձնեցին, յայտարարելով թէ «պէտք է մեկնիք ձեր եկած տեղը եւ մեկնելու պարագային ոստիկանութեան տեղեկացնէք»։

Նոյն օրը գացի Արար-Փունարի կայարանը որ Ուրֆայէն ութ ժամ է, եւ անկից շոգեկառք առնելով, ապահով հասայ Թէլ-Րիֆաթ գիւղը։

Հազիւ քանի մը օր անցած էր, լուր կ'առնեմ թէ Հալէպէն ու Ուրֆայէն խիստ կերպով կը հետապնդուիմ։ Անկէ հետեւցուցի թէ Ուրֆայի կառավարութիւնը տեղեկացած է Հալէպ դատապարտուած ըլլալս, բայց թէ ինչ խողովակով, չեմ գիտեր։

Ցանձնառուն իր գործերը կարգադրելու համար, քաջութիւնը կ'ունենայ Ուրֆա վերադառնալու։ Կառավարութիւնը զինք նեղը կը ձգէ, զիս իրմէ պահանջելով։ Այդ պարագային Թալէաթ փաշայէն Ուրֆա հասած հեռագիրը, որ Գարմէնի եւ ընկերներուն անմիջական ոչնչացումը կը հրամայէր, յանձնառու եղբայրներուն կեանքն ալ վտանգի ենթարկեց։ Բարեբախտաբար իրենց գործի ընկերը, Շէյխ Րիզա էլ Րիֆաի, որ այն ժամանակ իթթիհատական վարիչ էր, անձամբ փաստաբանի մը ընկերակցութեամբ Ուրֆա կ'երթայ դատավարութեան ներկայ ըլլալու եւ իր չափազանց ազդեցիկ դիրքով հազիւ կը յաջողի ազատել Պօղիկեան եղբայրները։

Այդ միջոցին կը ձերբակալեն Զաւէնը՝ քշելով զայն Տէր-Զօրի անապատը, ուր ամիսներ թափառելէ վերջ հրաշքով կ'ազատի։

Յաճախ խօսքի առիթով Գարմէնը կ'ըսէր թէ «Ես միայն Թալէաթէն կը վախնամ, քանի որ Սահմանադրութեան օրերուն, հակառակ մեր համաձայնութեան, անապահովութիւնը ըստ առաջնոյն կը տիրէր Մուշի եւ Սասունի շրջանը, որով՝ հեռագրով ազդարարեցի Թալէաթին.

«Եթէ շարունակուի այս անապահով վիճակը, ամէն բան չեղեալ համարելով խումբերովս պիտի բարձրանամ լեռ»։

Եւ իսկապէս վախը իրականութիւն ստացաւ։ Առաջին անգամ մեզ ձերբակալող ոստիկանին 500 ոսկի նուէր մը յատկացուեցաւ Թալէաթի կողմէ»։

Ոստիկանութեան դիւանը Գարմէնի հարցաքննութիւնը աւարտելէ վերջ, կը տեղեկանայ թէ ան ռուսական ճակատը Խալիլ փաշայի բանակին մէջ զինուորական կարեւոր պաշտօն ունէր, որով դատը զինուորական ատեանը կը ստանձնէ։

Բանտին մէջ եղած միջոցին, օր մը բնական պէտքի համար գործարան կ'երթայ, ժանտարմայի մը հսկողութեամբ։ Դուրսը սպասող ժանտարման կասկածելով, անմիջապէս կը բանայ դուռը եւ ոչ ոք կը գտնէ հոն։ Ան գործարանին քարը կոտրած անցած էր կոյուղիի մէջէն փախչելու համար. սակայն խեղդուելէ կը բռնուի։ Եթէ ժանտարման քիչ մը ուշ հասած ըլլար, փախած էր արդէն։ Անկէ վերջ ծանրապէս շղթայած էին զինք։

Զինուորական ատեանը երկար ատեն շարունակեց հարցաքննութիւնը՝ ահագին թուղթեր լեցնելով։ Ապա յանձնախումբի մը պաշտօն տուաւ Գարմէնի ինքնութիւնը հաստատել վկաներով։ Այդ միջոցին Ուրֆա էր գիւրա միրալայ Պէտրիխան պէյը, որ շատ մօտէն կը ճանչնար զայն. կային նաեւ բազմաթիւ Քիւրտեր, որոնց վըկայութեամբ կը հաստատեն ինքնութիւնը, վճռելով զայն ղրկել Տիգրանակերտի զինուորական ատեանը...։

Պօղիկեան, հակառակ սպառնացող վտանգին, ոգի ի բռին կ'աշխատի զայն ազատելու միջոցներ գտնել։ Կը համաձայնի Ուրֆայի ժանտարմայի հրամանատար Հիւսէյին Ֆէհմի եւ Հալէպցի Արար Մուսթաֆա ժանտարմային հետ, փոխան 250 ոսկիի ազատել Գարմէնը, պայմանաւ որ, երբ զայն Տիգրանակերտ ճամբայ հանեն, քանի մը Հայերու կողմէ փոքրիկ ընդհարումով մը Գարմէնը իրենց ձեռքէն առնեն։ Ծրագիրը լաւ էր, բայց գործադրելու համար մարդ պէտք էր։ Պօղիկեանը կը գտնէ Մարզպետը Հալէպ։ Խնդիրը իրեն կը տեղեկացնէ, սախպելով զայն որ քանի մը տղաքներով գործը գլուխ հանէ, բայց Մարզպետը քաջութիւնը չունենար այդ գործը ստանձնելու ու ղեկավարելու, պատասխանելով թէ «Ես ինքզինքս հազիւ կրնամ պահել»։

Վերջապէս ամիս ու կէս անցած էր որ բանտն էր։

Օր մը կը հանեն զայն տասը ժանտարմայով։ Գարա Քէօփրիւի մօտերը կը հանդիպին Տիգրանակերտէն եկող Չէրքէզ Խահէմ պէյին, որ անշուշտ Ուրֆայի հրահանգով ու կանխամտածութեամբ եկած էր։

Չէրքէզ Խահէմ պէյը անձամբ կուտայ առաջին հարուածը, վերջակէտը դնելով անմոռաց Գարմէնին բեղմնաւոր կեանքին։

«Ուխտի երթանք օր մը Գարա Քէօփրիւ ,մեր Ջօհրապին ու Վարդգէսին», կ'ըսէր յաճախ։

Եւ ահա ինքն ալ գնաց հո՛ն, իր վերջին ուխտն ընելու եւ միանալու այն անմահ հոգիներուն՝ որոնք ինկան ազատագրութեան ճամբուն վրայ...։

Հ. Տ.

(Վերջ)

ԽՄԲ.— Յօդուածագիրը չէ գրած Մարզպետի վախճանը, երեւի կարճ կապելով կամ տեղեակ չըլլալով։

Այդ անբախտ ընկերն ալ, զանազան փորձանքներ անցընելէ յետոյ, երբ միջոց մը գտած էր փախչելու, ձիէն վար կ'իյնայ եւ կը մեռնի նոյն արիւնոտ ճամբաներուն վրայ։

ուզածին պէս զինուելու իրաւունքը։ Սակայն, Գերմանիոյ չաՀն իսկ կը պաՀանջէ չափաւորապէս օգտուիլ այդ իրաւունքէն եւ այն ալ զինաթափութեան խորՀրդաժողովին աւարտումէն յետոյ»։

Հայրենասիրական պոռթկումներ Գերմանիոյ մէջ

■■■■■■■■

Դպրոցականներն ալ կ'օգտագործուին

Կիրակի օր Պերլինի մէջ տեղի ունեցաւ դպրոցականներու ցոյցը, որ մանրանկարն էր «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ի թափօրին։

Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, աՀագին բազմութիւն մը կը խռնուէր մարզարանին շուրջը, եւ Հազարաւոր դպրոցականներ Հայրենասիրական կոչեր կ'արձակէին։ Մասնաւորապէս շատ կը լսուէր բացագանչութիւն մը, — «Սարը գերմանական Հող է»։

Կազմակերպիչները պատրաստեր էին չափազանց ճոխ յայտագիր մը։ Դպրոցականները միեւնոյն ատեն մարզանքներ կը կատարէին, իսկ աղջիկները կը պարէին անձրեւին տակ, առանց ազդուելու։

Առաջին խօսքը առաւ Պերլինի քաղաքապետը, որուն ճառը անթելով կը լսուէր Գերմանիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ։ Ճառախօսը աղաղակեց.

— «Թող ամբողջ աշխարՀ իմանայ թէ մենք խնդրանք չունինք ու եւ է մէկէն։ Մենք առժամապէս մեզմէ բաժնուած եղբայրներուն Համար կը պաՀանջենք իրաւունք՝ ազատօրէն խօսելու իրենց մայրենի լեզուն։ Մենք չենք խնդրեր, այլ կը պաՀանջենք»։

Յետոյ խօսեցաւ ներքին նախարարը, կառավարութեան անունով, բայց աւելի վերապաՀ։ ՓոՀցաւ բոլոր ուժերու միացում կատարելով։ Օրուան ամէնէն մեծ դէպքն եղաւ այլաբանական պատկեր մը, որուն իմաստը Հետեւեալն էր. — «Այն բնակչութիւնները որ գերմանացի էին, կ'ուզեն նորէն գերմանացի դառնալ»։ Այդ բնակչութիւնները կը ներկայացնէին պատուիրակութիւններ, «Հայրենիքին Հաւատարիմ Գերմանացիներ» կոչուած ընկերակցութեանց կողմէ եւ տեղական տարազներով։ Աւելի պատկերալից դարձնելու Համար ցոյցը, մարզարանին մարմանդին վրայ շինած էին Գերմանիոյ քարտէսը, որ կը ներկայացնէր Հին եւ նոր սաՀմանները։

Հազարի չափ դպրոցականներ, կապոյտ Հագուած, եկան շարուեցան նախապատերազմեան սաՀմաններուն վրայ, այսպէս գծելով 1914ի Գերմանիան։ Յետոյ եկան ուրիշ խումբեր որոնք կորսուած գաւառները կը ներկայացնէին։ Այս գոյնզգոյն խումբերը գերմանական սաՀմանագիծը Հրեցին մինչեւ Վերսայլի դաշնագրին սաՀմանը։ Այն ատեն, երեւցաւ 1919ի Գերմանիան, Ալզաս-Լօռէնով (դեղին), Շլեզվիկ Հոլշթայնով (նարնջագոյն), Փոզնանիով (կարմիր) եւ Վերին Շլեզիայով (կանանչ), նաեւ Էօփէն եւ Մալմէտիով, Սարով, Տանցիկով եւ Մէմէլով, — բոլորն ալ՝ կորսուած գաւառներ։ Խոր լռութենէ մը յետոյ, սուր աղաղակ մը լսուեցաւ.

— Վտանգի տակ են գերման ազգութիւնը, գերման աշխատանքը, գերման հողը։

Այդ պաՀուն, կորսուած գաւառները ներկայացնող խումբերը անձկութեան ճիչ մը արձակեցին դէպ ի Գերմանիոյ կապտագգեստ տղաքը որոնք օգնութեան ձեռք կ'երկարէին։ Եւ թափօրը սկսաւ յառաջանալ... կորսուածը վերագրաւելու։

Ցոյցին կը մասնակցէին 15,000 դպրոցականներ։

⁂ Միեւնոյն օրը, 25,000 Գերմանացիներ ուրիշ ցոյց մը կատարեցին Կոպլէնցի մէջ, եւ պաՀանջելով Սարի Հովիտը։ Ցոյցը տեղի ունեցաւ Հռենոսի եւ Մօզէլի այն վայրին մէջ որ կը կոչուի «գերմանական անկիւն»։ Բազմութիւնը խռնուած էր Վիլհէլմ Ա.ի վիթխարի արձանին բոլորտիքը։ Ճառախօս մը պաՀանջեց որ 1935էն առաջ Գերմանիոյ վերադարձուի Սարի Հովիտը։ Ցոյցին կը մասնակցէր նաեւ գերմանական բանակին 15րդ գունդը։ Ուրիշ ճառախօս մը յայտարարեց թէ Ֆրանսացիները բռնութեան կ'ենթարկեն Սարի Հանքագործները, ստիպելով զանոնք որ ֆրանսական դպրոց ղրկեն իրենց զաւակները։ Հակառակ պարագային կը ճամբուին։ Գլխաւոր ճառախօսն էր արքայ Վիլհէլմ, որ յայտարարեց թէ Սարի ամբողջ ժողովուրդը Գերմանիոյ պիտի միանայ, եթէ Հանրաքուէ կատարուի կատարեալ ազատութեամբ։ Եւ վերջացուց.

— «Գերմանիա, մա՛յր Գերմանիա, մենք քու զաւակներդ ենք, մենք դէպ ի քեզ կ'երկարենք մեր թեւերը, կ'ուզենք նստիլ քու ծունկերուդ վրայ։ Երբ՞ա՛նք դէպ ի Գերմանիա»։

Բոլոր ներկաները Հաւատարմութեան երդում ըրին, մինչ զինուորական նուագախումբը կը Հնչեցնէր, — «Գերմանիա ամէն բանէ վեր»։

Նոր մահափորձ մը Ստալինի դէմ?

ՎերապաՀութեամբ կը Հրատարակենք Սոֆիայէն Հաղորդուած Հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Վերջերս Օտեսայէն վառնա հասած ռուս փախստականներ կը պատմեն թէ Մոսկուայի Չեկան երեւան հանած է ահաբեկիչներու ընկերութիւն մը, որուն անդամները կ'ուզէին սպաննել Ստալինը։ Ձերբակալուած են աւելի քան 120 հոգի, մեծ մասը երիտասարդ սպաներ։ Կ'ըսուի թէ պատերազմական նախարար Վորոշիլով ալ մեղսակից է այս գործին։ Դաւադրութիւնը երեւան հանուեցաւ երբ Ստալին բացակայ էր Մոսկուայէն։ Երբ իմացաւ, անմիջապէս մայրաքաղաք վերադարձաւ։ Նախ կը կարծուէր թէ Չեկան ինքն է կազմակերպած դաւադրութիւնը, իբրեւ ռազմախաղ։ Բայց յետոյ ոստիկանութեան ցոյց տուած արտակարգ եռանդը հաստատեց որ լուրջ բան էր։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8:30ին, 131 Fbg. du Temple.

ՊԱՆԷՕ-Բուշան Արծիւ խումբի դասախօսական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Ընկ. Գարակէօզեանի բնակարանը, 19 rue Ampère, Cachan։ Կը դասախօսէ ընկ. Ա. Իսահակեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ռաշ Պաղալեան Տէր Գրիգորեան (Ախալաթի Կամուրջ գիւղացի)։ 1915ին 10 տարեկան Հասակին Թուրքերը տարած են Ուրֆա։ Կը կարծուի թէ ապաստանած է Ասորիներու մօտ։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Մեսրոպ Տէր Գրիգորեանի, 77 rue Villebois-Mareuil, Asnières Seine.

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant *H. STEPHAN*

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

Կօշիկ շինողներու ուշադրութեան

Փարիզի արուարձանի մը մէջ կօշկակարի խանութ ունեցող Հայրենակից մը կը ստանձնէ իր մօտ ձգուած կօշիկները ծախել որոշ պայմաններով։ Մանրամասնութեանց Համար դիմել՝ Պ. ԱՐՇԱԻՐ ՔԻՒՓՃԵԱՆի, 82 rue Rébéval, Փարիզ (19)։ Իր մօտ ձգուած կօշիկներու Համար կուտայ երաշխաւորութիւն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

Բ Ո Ռ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

■■■■■■■■

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Երբ դուռը նորից փակեց, եւ նա Համոզուեց, որ ոչ ոք չի դիտում դրան ծակից, վերցրեց Հացը ու զգուշ սկըսեց փշրել։ Միջումը գտաւ այն՝ ինչի սպասում էր — բարակ սղոցների մի կապ։ Կապը փաթաթուած էր մի թղթի կտորով, որի վրայ մի քանի բառ էր գրուած։ ՈւշադրութեամբՀարթեց թուղթը ու տարաւ լոյսի տակ։ Այն ատեւճան բարակ ու փոքրիկ մի կտորի վրայ էր գրուած, որ շատ էր դժուար կարդալը։

«Դուռը կողպ չէ ու գիշերը մութ։ Ջանացէք որքան կարելի է շուտ սղոցել վանդակը ու դուրս գալ ժամը երկուսի ու երեքի մէջ։ Մենք պատրաստ ենք, իսկ մի ուրիշ այսպիսի դէպք կարող է այլ եւս չներկայանալ»։

Ջղաձգօրէն ճմռթեց թուղթը։ Այսպէս ուրեմն բոլոր պատրաստութիւնները տեսնուած են, պէտք է միայն սղոցել վանդակը։ Ի՜նչ բախտ, որ ձեռքի շղթան Հանել էին. կարիք չկայ ի զուր ժամանակ կորցնելու նրանց էլ սղոցելու Համար։ Քանի՞ ձող ունի վանդակը։ Երկու, չորս։ Ամէն մէկը պէտք է սղոցել երկու տեղից, ուրեմն ընդամէնը ութ։ Եթէ շտապի՝ գիշերուայ ընթացքում կը յաջողի վերջացնել։ Եւ ինչպէս էլ շուտ կարողացել էին Ջեմման ու Մարտինին ամէն բան պատրաստել, Հագուստ անցագիր, թաքստոց։ Բեռնակիր ձիու պէս աշխատած էին լինելու, այդ բոլորը գըլուխ բերելու Համար եւ անտարակոյս Ջեմմայի առաջարկն էր որ ընդունել էր, եւ ոչ ուրիշի։ Նա ժպտաց իր սեփական յիմարութեան վրայ։ Միեւնոյն չէ՞, նրանն էր, թէ ուրիշինը, միայն թէ լաւ ծրագիր լինէր։ Բայց եւ այնպէս, ուրախ էր ինքը, որ Ջեմման էր խորՀուրդ ուել ստորերկրեայ անցքից օգտուելու, փոխանակ թոկէ ելարանով պատից ցած իջնելու, ինչպէս որ առաջ մաքսանենգները առաջարկում էին։ Նրա յատակագիծը աւելի բարդ էր ու դժուար, բայց վտանգ չէր սպառնում արեւելեան պատի պաՀակի կեանքին։ Դրա Համար էլ՝ երբ նրան ներկայացրել էին երկու ծրագիրները, նա առանց վարանելու ընտրել էր Ջեմմայի կազմածը։

Այդ ծրագրի Համեմատ նրանց նեխրուած պաՀապանը, որ ծըրխա էին կոչում, առաջին առիթից օգտուելով բանալու էր առանց իր ընկերների գիտութեան այն երկաթի դռները, որոնք բակից տանում էին պարիսպների տակի ստորերկրեայ անցքը։ Եւ նորից տանել կախելու էր բանալին իր մեխից օրապաՀի սենեակում։

Բոռը, տեղեակ այդ բոլորին, սղոցելու էր վանդակը, իր շապիկը պատռելու էր, շերտեր շինելու եւ Հիւսելու մի պարան, որի օգնութեամբ իջնելու էր բակը շրջապատող պատի արեւելեան կողմից։ Պատի տակով առաջանալու էր ձեռքերի ու ծունկերի վրայ, երբ պաՀակը միւս կողմն էր դարձած լինելու, ու անշարժ պառկելու, երբ իր կողմը նայելիս լինէր։ Հիւսիս — արեւելեան անկիւնում մի կիսաւեր աշտարակ կար, որ մասամբ կանգուն էր մնում խիտ աճած բաղեղի միջոցով, բայց փլուած քարի աՀագին զանգուածները թափել էին ներս, ու բակում պատի տակ դիզուած էին կոյտով։ Այդ աշտարակից կանաչի ու քարերի միջով պէտք է իջնէր նա բակը ու կամաց բաց անելով չկողպուած դուռը մտնէր այդտեղ սկսուող ստորերկրեայ անցքը։ Նախորդ դարերում այդ ներքնուղին ծածուկ Հաղորդակցութիւն էր պաՀպանում բերդի ու դիմացի բլրի գլխին բարձրացող աշտարակի մէջ։ Այժմ բոլորովին գործածութիւնից ընկած էր ու մի քանի տեղ քարով կիտուած։ Միայն մաքսանենգները գիտէին այդ ներքնուղու սարը Հանող եւ ամենայն զգուշութեամբ թաքցրած մի ելքը։ Ոչ ոք էլ չէր կասկածում, որ անմաքս ապրանքների ամբողջ դէզեր երբեմն շաբաթներով մնում էին Հէնց բերդի պարիսպների տակը, երբ մաքսախոյզ պաշտօնեաները ի զուր որոնում էին խոժոռ սարեցիների տները։ Այդ ելքով Բոռը դուրս էր գալու մթնում սարերի մէջ անմարդաբնակ մի տեղ, ուր նրան սպասելու էր Մարտինին ու մի մաքսանենգ։ Միակ դժուարութիւնը այն էր, որ գիշերուայ պաՀակները նըշանակելուց յետոյ դռները բաց անելու դէպք չէր ներկայանայ ամէն երեկոյ, այլ եւ պայծառ գիշերին պատուՀանից իջնելիս Հեշտ էր պաՀակից նըկատուելը։ Այժմ երբ ներկայացել էր յաջողելու լուրջ կարելութիւնը, առիթը ձեռքից բաց թողնելու չէր։

Բոռը նստեց ու սկսեց Հաց ուտել, որ նրան այնքան զզւանք չէր պատճառում, ինչպէս բանտի միւս ուտելիքները. մի բան ուտել պէտք էր ուժերը կազդուրելու Համար։

Պէտք էր նոյնպէս որ քիչ պառկի ու աշխատի քնելու։ Մինչեւ մի ժամ դեռ անկարելի էր գործի ձեռնարկելը, իսկ գիշերը լուրջ աշխատանք ունէր իր առաջ։

Այսպիսով, վերջ ի վերջոյ, պատրէն ուզեցել էր նպաստի նրան փախչելու, պատրէից սպասելի է։ Բայց ինքը երբեք չի Համաձայնի։ Ամէն բան, միայն ոչ այդ։ Եթէ պիտի փախչի, միայն իր կամքով ու իր ընկերների օգնութեամբ։ Նա ոչ մի բարիք չի ցանկանում պատրէներից։

Ի՜նչ տօթ է. անշուշտ փոթորիկ է գալու, օդը այնպէս ծանր է ու խեղդող։ ԱնՀանգիստ շուռ ու մուռ էր գալիս անկողնի վրայ. փաթաթուած ձեռքը նետեց բարձին գլխից վեր, յետոյ նորից իջեցրեց։ Ինչպէ՜ս այրում էր այդ ձեռքը եւ ինչպէ՜ս ուռել։ Ու բոլոր Հին վէրքերը սկսել էին ցաւել, տանջո՛ղ ու յամա՛ռ։ Ի՞նչ էր պատաՀել։ Է՜, դատարկ բան. մօտեցող փոթորկիցն էր անշուշտ։ Այժմ քիչ կը քնի ու կը Հանգստանայ աշխատանքի սկսելուց առաջ։

«Ութ ձող. բոլորն էլ Հաստ ու ամուր. դեռ քանի՞սն էր մնում սղոցելու. անշուշտ, քիչ։ Հաւանօրէն սղոցել էր ամբողջ ժամերով, անվերջ ժամերով, ա՜յ, ինչու Համար էր այսպէս ցաւում ձեռքը։ Եւ ի՜նչպէս ուժգին, մինչեւ ոսկորը։ Բայց կո՞ղքը՝ դժուար թէ դրանից լինի. իսկ կաղ ոտքի այրող ցա՞ւը, միթէ դա՞ էլ սղոցով աշխատելուցն է»։

Վեր ցատկեց։ Ոչ՛, չէր քնել. անընդՀատ եր բաց աչքերով։ Երազել էր, թէ սղոցում է. մինչ ինքը դեռ չէր էլ սկսած։ Վանդակը կանգնած էր անՀուպ ու ամրակուռ։ Հեռո՜ւն աշտարակից խփեց տասը։ Ժամանակն էր աշխատանքի։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
14 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1982 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵՂԾԻՔԸ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ

Կը խնդրուի Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթէն՝ նորէն կարդալ մեր սեպտ. 7 թուակիր խմբագրականը, եւ դատել զայն ուղղամտօրէն: Ոչ թէ սարէն ձորէն սլաքներ արձակելով:

Բայց երկրորդական հարց է այդ: Եւ առաջին անգամ չէ որ կ'արծարծենք:

Մեզ հետաքրքրողը բոլորովին ուրի՛շ բան է:

Հարկ է մէկ անգամ ալ դէմ դիմաց նստիլ մեր ընդդիմախօսներուն հետ, եւ պատասխան պահանջել կարգ մը հարցերու մասին.—

1) Դեռ երկա՞ր պիտի տեւէ Հայաստանի բոլոր չարիքները ծածկելու եւ միայն բարիքները տարփողելու քաղաքականութիւնը:

2) Դուք երբեք բացասական տեղեկութիւններ չէ՞ք ստանար, բերանացի կամ գրաւոր, Հայաստանէն կամ Հայաստանի մասին: Եւ երբ կը ստանաք, յանուն ո՞ր գերագոյն շահուն զամբիւղը կը նետէք զանոնք:

3) Իբրեւ լրագիր, դուք ո՛ր եւ է պարտականութիւն չունի՞ք արձանագրելու եթէ ոչ երկրին մէջ կատարուած եւ ձեզի անծանօթ բանութիւնները, ձերբակալութիւններն ու աքսորները, գոնէ երկրէն դուրս արձակուած աղաղակները: Ահա, օրինակ, որբերու պարագան: (Եւ դաշնակցական չեն ոչ աոնք, ոչ ալ միւս փախստականները, իմացէ՛ք):

4) Օրուան խնդիր մըն ալ յիշած ըլլալու համար, դուք իսկապէս կը հաւատա՞ք թէ կաթողիկոսական ընտրութիւն է որ կը կատարուի, եւ ոչ թէ չինովնիկեան խեղկատակութիւն: (Նորէն կարդացէք ձեր սեպտ. 7ի խմբագրականը, այս հարցի մասին):

Մէկ խօսքով, կը հրաւիրենք Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը եւ միւսները, որ գոնէ մէկ անգամ լուսարանեն մեզ, իրենց այնքան առեղծուածային ուղեգծի մասին:

Մենք չենք ծածկեր մեր մեղքերը:

Վրիպումներ կրնան պատահիլ թերթէ թերթ: Անհամութիւններ պատահած են եւ կը պատահին լուրերու հրատարակութեան մէջ. քանի որ չափազանց դժուար է ստուգել ամէն պարագայ: Գոնէ ամիսներ պէտք է անցնին, որովհետեւ ոչ կանոնաւոր թղթակից պահելու հնարաւորութիւն կայ, ոչ ալ թղթակցելու, հեռագրելու, մարդ ղրկելու եւն.:

Բայց, այդ մեղքերը չուտով կը հալին ձեր այն հրէշային կեղծիքին դէմ, որով կը յամառիք սեւը ճերմակ ներկել: Առ նուազն լռութիւն պահել անսահելի չարիքներու մասին: Եւ, փոխանակ բուն հարցին մօտենալու, մուր քսել դաշնակցական մամուլին, որ հայրենասիրութիւն կը համարէ լաւին հետ գէշն ալ արձանագրել: Որ չի կրնար արձագանգ չտալ Երկրէն հասած տառապանքի ձայներուն:

Դուք, ձեր ընթացքով, ամբողջ ժողովուրդի մը տառապանքն է որ կ'արհամարհէք, ի փառս իշխանաւորներու:

Մենք, արձանագրելով անլուր ողբերգութիւններ, գոնէ փոքր սփոփանք մը տուած կ'ըլլանք: Նկարագրած՝ թէ ի՛նչպէս կը ճնշէ, կը ոգնի այս հրաշալի ժողովուրդը, դիմանալով նոյն իսկ իրեններու թաթարական բռնութիւններուն:

Ո՛ր եւ է հայերէն թերթ, մանաւանդ կուսակցական օրկան մը ի՛նչպէս կրնայ սուտ խենդ ձեւանալ տիրող ահ ու սարսափին հանդէպ, որ գաղտնիք չէ ոչ մէկուն համար:

Ահա տասը տարի է որ միեւնոյն պատմութիւնները կը պատմուին: Այդ պատմութիւններուն աղբիւրը եթէ հարիւրին տասը դաշնակցական է, մնացեալ իննսունը, — դուք շատ լաւ գիտէք թէ ի՛նչ է: Եթէ դուք լսէք, ձեր ընկերները կրնան խոստովանիլ:

Մնաց որ, դաշնակցականն ու ռամկավարն ալ զեղչելով, անդին կը մնայ բազմութիւն մը բոլորովին չէզոք մարդոց, որոնք կովկասն ալ տեսած են, Հայաստանն ալ, իր չինարարութիւնն ալ: Եւ սակայն, չեն կրցած պարտկել իրենց զայրոյթը: Գրի առած, պատմած, աղաղակած են ինչ որ տեսած են տարիներու ընթացքին, ինչ որ գիտեն: Ինչ որ անվիճելի է եւ ըմբոստացուցիչ:

Պարտաւոր էք պատասխանել այս հարցերուն. որովհետեւ, կարելի չէ, ներելի չէ տարիներով խաբել ամբողջ ժողովուրդ մը, սահմանէն անդին թէ անդին:

Ըսելիք չունինք. ազատ էք բարեկամութեան հաւատալիքներ շռայլելու ձեր ուզածին չափ: Համաձայն ձեր հասկացողութեան եւ խառնուածքին:

Բայց, իրաւունք ունինք բացատրութիւն պահանջելու ձեր երկդիմի, ձեր միակողմանի «վարքագիծ»ի մասին:

Կեղծիքը հայրենասիրութիւն չէ, պարոննե՛ր:

Եւ որովհետեւ ամբողջ ժողովուրդի կացութեան եւ հաւատքին հետ կապուած է այս խնդիրը, դուք պարտաւոր էք բացատրութիւն տալ հրապարակաւ: Ծեծուածը չօշափելով դրուած հարցերը:

Մանաւանդ որ, կեղծիքին պատասխանատուն այս կամ այն տեղական թերթը չէ, այլ ամբողջ կուսակցութիւն մը:

Մի վախնաք. իրականութիւնը ներկայացնելով, ոչ Երեւանը կը փլի, ոչ ալ ներդաշնակը կը ձախողի:

Գացողը պիտի երթայ միշտ: Եւ լա՛ւ է որ երթայ: Բայց երթայ՝ գիտակցաբար, ոչ թէ աչքերուն վարագոյր քաշած: Այլապէս, — աչքերը պիտի ուղղէ դէպ ի Արաքս:

Եթէ չէք ուզեր արտատպել, — գոնէ կարդացէ՛ք, վերլուծեցէք ինչ որ կը գրեն փախստականները:

Թուրքի լակոտներ չենք անոնք, այլ այս ժողովուրդին զաւակները: Մարդիկ որ գացին, տեսան եւ կը փախչին: Ինչո՞ւ…

Հետաքրքրուեցէք, պահ մը, աշխարհ չի կործանիր:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀԱՆԴԵՐՁ ԸՆՏԱՆԵՕՔ»

Խելագարութիւն՝ «հանդերձ ընտանեօք»…

Ինկապէս, կը գտնուին նոր յոյզեր, նոր յուզումներ, ցնցումներ ու վայելքներ փնտռելու խելագարութեան մը հանդէպ, որ չափ ու սահման չի ճանչնար:

Կատարեալ համաճարակ: Մինչեւ իսկ երախաներ վարակելու աստիճան:

Թռիչք ծովէ ծով, լեռնէ լեռ, աշխարհէ աշխարհ,— ոչ միայն մասնագէտ օդանաւորդներու, գիտութեան ջահակիրներու կողմէ, այլ եւ… «հանդերձ ընտանեօք»:

Տեսանք հրաշալի երիտասարդներ, ամէն ազգէ, որոնք ուզեցին բան մը շահեցնել մարդկութեան, իրենց կեանքի գնով:

Շատերը, անոնցմէ, ինկան հերոսաբար: Ճարակ դարձան բնութեան սարսափներուն:

Ու դեռ շատերը կան որ կը շարունակեն առաքելութիւնը, հետզհետէ աւելի յանդուգն:

Իսկ ի՞նչ էր «միտ բանի»ն սա մեծահարուստ Եանքիին, որ կինն ու երկու անչափահաս աղջիկները եւ չորս մասնագէտներ օդանաւ մը նետած, կ'ուզէր կտրել Ատլանտեանը…

Կէս ճամբան կտրեց, ու նորէն չգոհացաւ: Եւ ահա հետքն անգամ չեն կրնար գտնել, Նիւֆաունտլանտայի ծովերուն մէջ:

Զտեսութի՞ւն: Սնոտիականութի՞ւն: Ընդարմացած ջիղեր ցնցելու մարմա՞ջ:

Կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք: Իսկ սա երկու փոքրիկնե՞րը:

Ո՞վ է պատասխանատուն անոնց անմեղ արեան:

ՎԱՐԱԶ

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎ ՊԻՏԻ ԳԼԽԱՏՈՒԻ

— :-: —

Երկուշաբթի օր, հանրապետութեան նախագահի ունկնդրութեան ընդունեց Կորկուլովի փաստաբանները, եւ 45 վայրկեան անսաստ լսեց անոնց վերջին պաշտպանողականը: Մէկ երկու անգամ միայն, նախագահը ընդմիջեց, կարգ մը կէտերու մասին լուսաբանութիւններ խնդրելու համար: Փաստաբանները դուրս ելան խորապէս ազդուած, եւ ի յարգանս նախագահին, մերժեցին ո՛ր եւ է որոշ յայտարարութիւն ընել: Միայն ըսին.

— Մեր վերջին ճիգն եղաւ նախագահին յիշեցնել վիճակը Տիկին Կորկուլովի, որ զաւակ մը պիտի ունենայ հինգ շաբթէն:

Զրոյց կը պտտէր թէ այրի Տիկին Տումէռ ալ իր կարգին դիմած է նախագահին, ներում խնդրելով: Փաստաբանները մերժեցին ո՛ր եւ է յայտարարութիւն ընել այս մասին: Թղթածրարը անմիջապէս դատական նախարարութեան յանձնուեցաւ: Եթէ նախագահը ստորագրած է, ուրեմն ներուած է, եթէ ոչ…

Երէկ իրիկուան թերթերը կը գրեն թէ նախագահը չէ ստորագրած. հետեւաբար, Կորկուլով պիտի գլխատուի այս առտու կամ հինգշաբթի: Նիսէն օրթոտոքս քահանայ մը կանչըւած է Փարիզ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ԱՐԿԱԾԸ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ԱԼ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Երկուշաբթի առտու, յանկարծ փըլաւ Վալանսի Բովէն Իվօզ գործարանին առաջին յարկին տախտակամածը: Տասնրհինգ բանուորներ, որոնք տախտակամածին վրայ կը գտնուէին, պարապին մէջ նետուեցան: Մէկը մեռաւ, իսկ ինը անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցան: Ասոնց երկուքը Հայեր են, — Մինաս Թոնկեան, 45 տարեկան եւ Աւետիս Տաքէսեան, 35 տարեկան:

Տախտակամածին վրայ դիզուած էին տասը թօն ծանրութեամբ պարկեր, եւ երկաթ գերանը չդիմանալով, խորտակուած է:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌԱՅԽՍՏԱԿԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՒ

Դէպի դիկտատորութիւն

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Գերմանիոյ խորհրդարանը լուծուեցաւ երկուշաբթի օր, երբ անվստահութեան բանաձեւ մը կը քուէարկէր կառավարութեան դէմ:

Նիստը բացուեցաւ ժամը 3ին: Նախարարները ամբողջովին ներկայ էին: Նախագահը հազիւ խօսք տուած էր վարչապետին, երբ համայնավար երեսփոխան մը խօսք ուզեց եւ առաջարկեց անմիջապէս քուէարկել երեք բանաձեւեր, որոնց երկուքով կը պահանջուէր ջնջել կառավարութեան հրատարակած բացառիկ օրէնքները, իսկ երրորդով՝ անվստահութիւն կը յայտնուէր կառավարութեան:

Ոչ մէկը բողոքեց այս միջամտութեան դէմ: Մինչդեռ եթէ մէկ երեսփոխան իսկ ձայն ուզէր եւ հակառակէր, բանաձեւերը չպիտի կարդացուէին: Միայն մէկ ազգայնական երեսփոխան առաջարկեց կէս ժամ դադար տալ: Առաջարկը ընդունուեցաւ: Երբ նիստը վերաբացուեցաւ, նախագահը յայտարարեց թէ քուէարկութեան պիտի դնէ առաջարկուած բանաձեւերը: Ընդհանուր ջղագրգռութեան մէջ, յանկարծ խօսք ուզեց վարչապետ Ֆոն Փափէն: Նախագահը պատասխանեց թէ՝ կանոնագրին տրամադրութեամբ, ստիպուած է նախ քուէարկութեան դնել երեք բանաձեւերը: Վարչապետը երկրորդ անգամ խօսք ուզեց, բայց նորէն ժխտական պատասխան ստացաւ:

Այն ատեն, անսպասելի տեսարան մը պարզուեցաւ: Բոլոր նախարարները ոտքի ելան մէկ մարդու պէս եւ դուրս ելան սրահէն: Նախագահական ամպիոնին առջեւէն անցած ատեն, վարչապետը կարուկ շարժուձեւով մը, սեղանին վրայ դրաւ խորհրդարանին լուծման հրամանագիրը: Նախագահն ալ, որ հիթլէրեան մըն է, նոյնքան ցուցադրական ձեւով մը անդին հրեց հրամանագիրը:

Երբ վարչապետը եւ նախարարները դուրս ելան, ժողովը ընդհանուր աղմուկի մէջ ձեռնարկեց առաջարկուած բանաձեւերու քուէարկութեան: Արդիւնքը ջախջախիչ էր: 42ի դէմ 512 ձայնով կը մերժուէին կառավարութեան հրատարակած բացառիկ օրէնքները եւ անվստահութիւն կը յայտնուէր: Ցիսուն ազգայնական երեսփոխաններ ձեռնպահ մնացին կամ բացակայ էին:

Նախագահը մարտական ձայնով մը հաղորդեց քուէարկութեան արդիւնքը, եւ յետոյ, տեսակ մը հեգնութեամբ անկիւնէն քաշելով խորհրդարանի լուծման հրամանագիրը, կարդաց:

Եւ ահա փոթորիկ մը փրթաւ:

Նախագահը ընթերցումը աւարտելէ յետոյ, յայտարարեց.

— Անշուշտ չեղեալ կը համարուի այս հրամանագիրը, քանի որ կուգայ տապալած կառավարութեան մը կողմէ:

Յետոյ նիստը դադրեցուց, յաջորդ օրը հրաւիրելու յանձնառութեամբ:

Փոթորիկը եւ ջղագրգռութիւնը անցնելէ յետոյ, երեսփոխանները սկսան կամաց կամաց համակերպիլ կատարուած իրողութեան: Նախագահը ինք յայտարարեց թէ յաջորդ օրուան նիստը ետ առնուած է եւ թէ իրեն կը վերապահէ յառաջիկային ժողով հրաւիրելու իրաւունքը, սպասելով Գերագոյն ատեանի վճռին:

Վարչապետը անթելին կ'արտայայտուի

Որովհետեւ թոյլ չտուին խօսիլ խորհրդարանին մէջ, վարչապետ Ֆոն Փափէն իրիկուան ժամը 7.30ին անթելին գլուխն անցնելով, արտասանեց իր ճառը, որ միեւնոյն ատեն ծրագիր մըն է: Նախ պատմեց խորհրդարանին անցուդարձը, շեշտեց թէ չուզեցին լսել զինքը, եւ շարունակեց.

— Հրամանագիրը յանձնած պահուս, խորհրդարանը լուծուած էր. հետեւաբար, անկէ յետոյ կատարուած քուէարկութիւնը արժէք չունի: Նախագահը Սահմանադրութեան դէմ գործեց, եւ միեւնոյն ատեն թոյլ չտուաւ որ գերման ժողովուրդը իմանայ կառավարութեան յայտարարութիւնը: Մինչդեռ երկխղճութեամբ լսեցին համայնավար Կլարա Ցէտկինը, իբրեւ նախագահ, չուզեցին մտիկ ընել ազգային կառավարութեան յայտարարութիւնը: Ուրեմն, ես ալ ժողովուրդին կը դիմեմ:

Վարչապետը այնուհետեւ պատմեց իր դահլիճին կատարած գործերը: Ցայտնեց թէ իրենք նոր շրջան մը բացին, վերջ դնելով հատուցումներուն որ երկիրը կը հիւծէին տասը տարիէ ի վեր: «Լօզանի արդիւնքը այն է որ Եւնկի ծրագիրը մեռած է միանգամ ընդ միշտ»: Գալով զինաթափութեան, վարչապետը ըսաւ թէ Լօզանի մէջ պահանջած էր ճանչնալ Գերմանիոյ հաւասարութեան իրաւունքները եւ վերջ տալ խտրականութեան: Անգամ մըն ալ կը յայտարարեմ թէ մենք ալ զինաթափութիւն կ'ուզենք, եթէ միւս բոլոր պետութիւնները կատարեն իրենց յանձնառութիւնները: Այժմ մենք անպաշտպան մնացեր ենք եւ երկրորդական պետութեան մը վիճակին մատնուած:

Ակնարկելով Ֆրանսայի պատասխանին, որ նոր հասած էր, ֆոն Փափէն յայտարարեց.

— Անոր բովանդակութիւնը կ'ուսումնասիրենք: Բայց, ստիպուած եմ ըսել թէ այդ պատասխանը չի դիւրացներ հարցին լուծումը: Քանի մը օրէն պիտի խորհրդակցինք մեր ընելիքներու մասին: Խնդիրը կապ ունի մեր ազգին պատիւին եւ գոյութեան իրաւունքին հետ:

Յետոյ տեղեկութիւններ տուաւ դահլիճին յառաջիկայ գործունէութեան մասին, որուն մէջ գլխաւոր տեղ մը կը բռնեն տնտեսական ձեռնարկները եւ գործազրկութեան խնդիրը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՆՏԻ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Կանտի նամակ մը գրելով Անգլիոյ վարչապետին, կը յայտնէ թէ որոշած է ծոմ պահել մինչեւ մահ, սկսելով երկուշաբթի օրէն, եթէ ետ չառնուի ընտրական հարցի մասին վերջերս փարիաներու համար տրուած որոշում մը:

Կանտին անցեալ մարտ 11ին ալ հաղորդած էր նախարարին թէ՝ անձնասպան պիտի ըլլայ: Այդ նամակով, հնդիկ յեղափոխականը կը յիշեցնէ թէ Կլոր Սեղանի ժողովին մէջ, ծանուցած էր որ մինչեւ մահ պիտի դիմադրէ, եթէ ընտրական անջատ իրաւունքներ տրուին փարիաներուն: Իր տեսակէտով, այս խնդիրը թէ կրօնական եւ թէ բարոյական հանգամանք ունի եւ ընտրական անջատ շրջանակներ պիտի կազմալուծեն հնդկական շարժումը:

Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը բանտէն պիտի արձակէ Կանտին, մթնոլորտը խաղաղեցնելու համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— :-: —

ԳՈՐԾԱՎԱՐ ՄԸ ՓՈԽՈՒԵՑԱՒ

Բաժնեցուցակի նոր հրահանգը մեծ մտահոգութիւն պատճառած ըլլալով թուրք առեւտրականներուն, հարկ եղաւ բարեփոխումներ կատարել: Միեւնոյն ատեն, փոխուեցաւ տնտեսական գործավարը, որուն յաջորդեց «Իշ» դրամատան տնօրէնը, Ճէլալ պէյ:

Այս առթիւ գործարանատէր մը հետեւեալ կերպով կը պատկերացնէ նոր դժուարութիւնները.

— Կ'ըսուի թէ *տըլլի*ի մեր քաղաքականութիւնը պիտի վնասուի, եթէ նախանիւթերու ներածումը ազատ ձգուի, որովհետեւ այս դրութեամբ շատ ներածում պիտի կատարուի: Այս տեսակէտը սխալ է, ինչպէս կը հասկցուի հետեւեալ փոքր օրինակէն:

Երբ նախանիւթերը մաքսէ զերծ էին, գործարանատէր մը ընդամէնը 38,400 ոսկի վճարելով կրնար 100,000 քիլօ կաշի ներածել: Մինչդեռ հիմա, նոյնքան կաշիին միայն մաքսատուրքը 42,000 ոսկի կ'ընէ, իսկ եթէ միւս ծախքերն ալ աւելցնենք, ընդհ. գումարը կը հասնի 61,000 ոսկիի:

Նախապէս առանց տասը փարա կանխիկ վճարելու կարելի էր այդ կաշիները բերել, իսկ հիմա՝ ամբողջ փոխարժէքը վճարելու է: Հետեւաբար, ո՞ր կտրիճը կրնայ այսքան կարեւոր գումար մը տալ եւ ներածում ընել:

⁂ Արմտիքի սակարանի ընդհ. քարտուղար եւ համալսարանի դասախօս Նիզամէտտին Ալի պէյ յայտարարած է.

— Վերջին որոշմնագիրը երկու անպատեհութիւն ունի: Առաջին, պատճառ պիտի դառնայ որ մեր արտածման նիւթերուն գինը իյնայ, երկրորդ, ներածելի ապրանքներուն գինը պիտի աւելցնէ: Օտար գնորդները, խորհելով որ արտածման վաճառականը պիտի ծախէ իր ներածման արտօնագիրը եւ պիտի շահի, պակաս գին կուտան թրք. ապրանքներուն: Միւս կողմէ, ներածման վաճառականները իրենց բերելիք ապրանքին վրայ կը բարդեն արտօնագրին համար իրենց տուած դրամը:

— :-: —

ՇԱԲԱԹԸ 40 ԺԱՄ. — Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց համագումարին հետ, զանազան խնդիրներու կարգին, աշխատանքի նախկին նախարարը Օր. Պոնտֆիլտ առաջարկեց ուժ տալ այն բոլոր ձեռնարկներուն որ կը ձգտին հաստատել շաբաթական 40 ժամ աշխատանք: Այս ձեւով, կարելի պիտի ըլլայ գործ ճարել աւելի շատ բանուորներու:

Ժողովը ընդունեց այս առաջարկը:

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻԻ գրական գործունէութեան 40ամեակին առթիւ, համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն որոշեց բարձրագոյն վարժարան մը բանալ անոր անունով, խորհրդային գրականութեան ուսումնասիրութեան համար:

ՄԵՐ ՏԿԱՐ ԿՈՂՄԵՐԸ

Գաղթահայ ներքին վէճերու մասին դատողութեան քանի մը տողեր գրեր էի անցեալ օր, «Յառաջ»ին։

Կռիւ, տարակարծութիւն, զրպարտանք ու մատնութիւն։

Եւ այս՝ ճիշտ այն շրջանին, երբ ամէն ինչ կորսնցնելու վտանգին առջեւ ենք։

Ուրեմն, ինքնապաշտպանումի այս օրերուն, հարկ է թօթափել ամէն յոռի ու վնասաբեր բան։ Ոչ միայն մեկտեղուիլ, այլ եւ ջանալ իւրացնել ամէն ինչ որ հայ է եւ ուժ, ու վանել ամէն ինչ որ, իր ձգտումով օտար է։ Կամ՝ օտարին ծառայող։

Ջանալ եւ իւրացնել բաներ, որոնք հայկական չեն, դժբախտաբար, բայց եւ որոնց անհրաժեշտութիւնը կը զգանք։

Այն հսկայ պայքարին մէջ, զոր տանելու հարկադրուած ենք ոչ միայն քաղաքական նպատակէ մը առաջնորդուած, այլ մանաւանդ ազգօրէն կարենալ ապրելու բնազդէն ու ներքին անժխտելի պահանջէն մղուած, այս, այդ գերագոյն պայքարին մէջ, ուժերու խմբաւորումէն վերջ, որու մասին խօսեցաւ «Յառաջ» այնքան սրտառուչ ընդվզումով մը, մենք կը կարօտինք սեփական ուժերու անհրաժեշտ գնահատումին։

Ասիկա ինքնին ուժ մըն է, բխող բուն իսկ մեր ուժերու համադրումէն, ու գլխաւոր այդ գնահատումին մենք անկարող ենք, տկար, — թէկուզ ուժի տէր, — ընկճուած ու պայքարէն իսկ առաջ պարտուած։

Պարտուած՝ ոչ թէ թշնամիէն, այլ մեզմէ, մեր մտածումէն, մեր ներքին հոգեկան թուլութենէն։

Անշուշտ, գերագնահատման մասին չէ խօսքը։ Ու անոնք որոնք լրջամիտ ու հեռատես կամ իրատեսի պատմուճանը կը սիրեն նետել իրենց ուսերուն վրայ, պատճառ մը չունին արագ ու բողէական ու նաեւ հեգնոտ ժպիտ մը ուրուագծելու իրենց շրթներուն վրայ։ Գուցէ երբեմն վնասուած ենք այդ գերագնահատումէն, երբ փորձեր ենք հաւաքաբար քայլ նետել կամ ձեռնարկներ ծրագրել։ Թէեւ, անհատական կեանքի մէջ, մեզմէ ամէն մէկը ինք իր ու իրմէ դուրս եղողներու առջեւ չէ վարանած իր գլխաւոր արժանիքը նկատել ինքնագնահատումը։

Հարցը, սակայն, ինչպէս ըսի, մեր ուժերու Թերագնահատման մասին է։ Առէք որ եւ է Հայ ու թափանցեցէք անոր հոգիին։ Մարդը, ներքին մարդը, իրականէն ուժեղ պիտի գտնէք այդ Հայուն աչքին։ Փորձեցէք նոյն Հայուն մօտ հայութիւնը փնտռել (ոչ թէ ոգին, փափաքը, բաղձանքը, այլ մեր ժողովուրդի ուժի մասին ունեցած համոզումը) եւ իրականէն աւելի տկար պիտի գտնէք զայն։

Ազգերու կեանքին մէջ, նախապայմանն է եղած ասիկա՝ անվերականգնելի պարտութեան։

Դժուար ու դառն է հաւատալ որ, շքեղ աւանդավէպերու հարստութիւն մը ունեցող եւ ուժին գերազանց երեւակայութեամբը ապրած ցեղ մը, կրնար օր մը այսքան հոգէընկճուիլ։

Առոր համար է որ, յաճախ, հայ գրագէտը կամ մտաւորականը ակնարկը կուտայ ետ։ Կուտայ՝ ոչ թէ անցեալի փառքին մէջ մխիթարութիւն մը փնտռելու համար, այլ որովհետեւ կը ցանկայ հայ հոգիին տալ հին հայ հոգիին դրոշմը, — այսօրուան հայ մարդուն մէջ վերստեղծել հինը, ներկան պատուաստել անցեալով...։

Ձեղա՞ւ, — պարտութիւնը կը շարունակուի, նաւը կը շարունակէ ընկղմիլ, յորձանքը կուգայ...

Ամբողջական արժէքին եւ ուժին Թերագնահատումին ճիշդ հակադիր, մենք ունինք խմբական-հոսանքային գերագնահատում մը, որ նոյնքան վնասակար է։

Ամէն հոսանքի մարդ անհամեմատօրէն լեցուած է իր հոսանքին ուժերուն, արժէքներուն ու անոնց արժանիքներուն հաւատքովը։

Դաշնակցակա՞ն է, — իրեն համար բաւական է Դաշնակցութիւնը, գերզօրն է ան, միա՛կը որ արժանի ըլլայ եւ՛ գործելու, եւ՛ վարելու եւ՛ կռուելու։

Ռամկավա՞ր է, — անոր համար աւելի գերագնահատելի ու նախընտրելի բան չկայ, որքան այս կուսակցութեան գոյ ու անգոյ արժանիքները։

Նոյնը Հնչակեանը։

Ու այս հոսանքային ինքնագնահատումին հետ հոսանքային տարամերժում մը, տարաժխտում մը։

Ինչքան հզօր է իր մէջ իր հոսանքին մասին ունեցած հաւատքը, նոյնքան հզօր է ուրիշ հոսանքի մասին ունեցած Թերագնահատումը, նոյն իսկ՝ ժխտումը։

Դէպքե՞րը ստեղծած են մեր մէջ այս ախտաւոր մտայնութիւնը, կամ, աւելի ճիշդ, հիւանդագին հոգեվիճակը։ Ներկայ պայմաննե՞րը։ Կեանքը ի՞նքը, թէ ան ծնունդն է մեր շաղախին, ցեղային խառնուածքին, մեր արեան ու հոգիին, — առանձին հարց է։

Էականը այն է, որ մեր այս վատ գիծը գլխաւոր պատճառներէն մին է մեր Դատին արագ տկարացումին։

Ու դժբախտութիւնը հոն է, որ քիչ բացառութեամբ, կուսակցականանհատին մտաւոր արժէքը քանի բարձրացած է, այնքան զօրացած է իր մէջ այդ գիծը, նոյնքան տկարացնելով ողջմիտ հանդուրժողութիւնը։

Առոր փոքրիկ, ծիծաղելի ու ցաւալի արդիւնքը չէ՞ր — յիշած ըլլալու համար միայն վերջինն ու մէկը ու Ազգերու Դաշնակցութեան տրուած... կուսակցական գոյն կրող յուշագրերը, երբ պիտի խօսուէր ու պէտք էր խօսուէր ամբողջ հայութեան մասին ու ամբողջ հայութեան անունով։

Ու նոյն դառն իրողութեան արդիւնքը չէ՞, գաղթահայ կեանքին մէջ, ռամկավար-խորհրդային ճակատը, ընդդէմ Դաշնակցութեան, երբ հարկ էր որ այդ երկու ազգային հոսանքները մեծագոյն արժանիքը գոնէ ա՛յս օրերուն երեւան բերէին՝ մոռնալու ամէն ոխ, ամէն ինքնասիրութիւն, ամէն նեղ-կուսակցական հաշիւ, ու զօդուելու, միանալու, նոյնանալու այնքան ուժեղ, որքան ուժեղ է վտանգը ցեղօրէն մեզ կլանելու ձգտող...

Ուժերու համադրումի պահանջին հետ, ամէն մէկ հայ անհատ՝ ինք իր մէջ պէտք է ապրեցնէ այդ ուժին համապատասխան հաւատք մը, ու ամէն մէկ հոսանք իր մէջ պէտք է շա՛տ յապաղած հանդուրժողութիւնը՝ մասը զոհելով ամբողջին ի նպաստ, որպէս զի ամբողջութիւնը մօտ ատենէն, բայց շա՛տ մօտ ատենէն չկորսուի մասերուն պատճառաւ։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՔԱՈՍԸ

— :-: —

Յուլիս 31ի ընտրուած Ռայխսթակը իր առաջին պաշտօնական նիստը գումարեց օգոստոս 30ին։

Ամիս մը տեւող «սակարկութիւնները» կուսակցութեանց միջեւ, իշխանութիւնը բաժնելու համար, որ եւ է դրական արդիւնքի յանգած չըլլալով, վարչապետ Ֆոն Փափէն, նախօրոք, եւ համաձայն գերման հանրապետութեան հիմնական օրէնքներուն, նախագահ Հինտէնպուրկի հաւանութիւնը առած էր, լուծելու համար Ռայխսթակը, եթէ կառավարութիւն մը որոշ մեծամասնութիւն չստանար։ Այդ պայմաններու տակ որ եւ է համաձայնութիւն անկարելի կը նկատուէր։ Ռայխսթակը կոչուած էր լուծուելու։ Երեւոյթները փրկելու համար էր, սակայն, որ գումարուեցաւ այս առաջին նիստը։

Հիթլէրի դիրքը. — Հիթլէրեանները, իրենց գրաւած 230 աթոռներով եւ նոյն իսկ գերման ազգայնականներու 37 անդամներուն հետ «պլոք» կազմելով, չեն կրնար բացարձակ մեծամասնութիւն գոյացնել։ Վերջին ապրիլեան նախագահական ընտրութիւններէն ասդին, չեն ունեցած որ եւ է յառաջխաղացում, այլ կը մնան միեւնոյն դիրքին վրայ, այսինքն իրենց կուսակից ունին ընդհանուր քուէարկողներու թուին 37 առ հարիւրը։ «Նազի» պետը, յուլիս 31էն առաջ, ինքզինքը կը նկատէր Ֆոն Փափէնի արժանաւոր յաջորդը, ջախջախիչ յաղթանակ մը տանելու յոյսով։ Քուէարկութեան յաջորդ օրն իսկ «Նազի» սպայակոյտը հաւաքուեցաւ։ Երկու ելք կար՝ ա) Իրենց առաջարկուած որ եւ է գործակցութիւն ընդունիլ բ) Եւ կամ մայրաքաղաքին վրայ քալել, ինչպէս Մուսոլինին 1922ին։ Զգործադրեցին ոչ մէկը եւ ոչ միւսը։

Օգոստոս 13ին, Ֆոն Փափէն, Ֆոն Շլայխէր եւ Հինտէնպուրկ տեսակցութիւններ կ'ունենային, յաջորդաբար, Հիթլէրի հետ, անոր առաջարկելով փոխ-վարչապետութիւնը։ Սակայն վարչապետութիւնն ու ամբողջ իշխանութիւնն էր որ կը պահանջէր ան։ Յարաբերութիւնները խզուեցան — կամ աւելի ճիշդ յետաձգուեցան։

Իշխանութեան ղեկը ձեռք ձգելու համար, պայքարը կը շարունակուի։ Հիթլէրի վերջնագիրը մերժուած է։ Բայց այս վերջինը չուզեր կամ չի կրնար իր պահանջները ետ առնել, որովհետեւ իր դրօշին շուրջ հաւաքուած բազմութիւններն եւ իր փառասէր տեղակալները չափազանցութեան կը մղեն զինքը։

Այժմ անկարելի է գուշակել Հիթլէրի բռնելիք դիրքը։ Պիտի ուզէ՞ տարբեր պաշտօն մը ընդունիլ։ Պաշտպանողականի՞ պիտի դիմէ։ Պիտի կրնա՞յ կեդրոնի կաթոլիկներուն հետ համաձայնիլ։

Սոցիալ-Դեմոկրատները. — Ռայխսթակի երկրորդ կարեւորագոյն հատուածը կը կազմեն Սոցիալ-Դեմոկրատները, իրենց 133 անդամներով։ Կորսնցուցած են 9 աթոռ։ Կը թուի թէ, որ եւ է կռուի արարք ցոյց տուած չըլլալով «Նազի»ներու վայրագութեանց դէմ, ժողովուրդը, առանց կուսակցական համակրանքի, նախապատուութիւն տուած է համայնավարներուն, որոնք դանակի եւ ատրճանակի հարուածներով կը պատասխանէին Հիթլէրի մարդոց։

Կեդրոնի կաթոլիկները. — Այս կուսակցութիւնը, հակառակ ազգ. ընկերվարականներու կատաղի պայքարին, Ռայխսթակ կը մտնէ աւելի զօրեղ։ Նախկին վարչապետ Պրիւնինկ, շնորհիւ իր ընտրական աչալուրջ եւ կռուի պայքարին, կրնայ, հաւանաբար, իր ունեցած 75 ձայներով, Ռայխսթակի նժարը վարել։

Աւանդականօրէն, եւ մանաւանդ պատերազմէն յետոյ, կեդրոնի կուսակցութիւնը, երկրին իշխանութեան մաս կազմած է, դաշնակցելով որ եւ է կուսակցութեան մը հետ։ Շատ հաւանական է որ վաղը դաշնակցի Հիթլէրի հետ։ Զրոյց կը շրջի թէ անոնք գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցած են արդէն, սակայն միայն սկզբունքով համաձայնած են եւ չեն կրցած պայմանները որոշել։

Համայնավարները. — Համայնավարները ունին 13 աթոռ աւելի քան նախկինը։ Պատճառին մօտաւոր եւ հաւանական գաղափարը տուինք արդէն քիչ վերը։ Երկրորդ ներկայ տնտեսական սուր տագնապը օգտագործելով, իրենց քուէարկողներուն ի նպաստ ըրած են օդային խոստումներ, որ արդի պայմաններու տակ կը նկատուին անիրագործելի։

Ի՞նչ կրնայ ընել Ռայխսթակը. — Հակառակ իրենց երեսփոխաններու թիւը կրկնապատկելուն եւ նոյն իսկ գերման ազգայնականներու եւ աջակողմեաններու աջակցութիւնը ունենալուն, Հիթլէրեանները, ինչպէս ըսինք, չեն կրնար բացարձակ մեծամասնութիւն կազմել։ Անոնք իրենց դէմ ունին առ այժմ Սոց. Դեմոկրատները, համայնավարները, կաթոլիկները. համագումար՝ 323 ձայն։ Արդ, Ռայխսթակի ընդհանուր թիւն է 607։

Քաղաքական շրջանակները վստահ են թէ, այս պայմաններով, անկարելի է դրական արդիւնքներ ձեռք բերել։ Մէկ միջոց կայ անհամաձայնութեան պարագային։ Այն է՝ լուծել Ռայխսթակը, նորանոր կոչեր ուղղել ժողովուրդին եւ նոր ընտրութիւններ կատարել, մինչեւ որ վարչապետ մը իր ետին ունենայ որոշ եւ բացարձակ մեծամասնութիւն։

Ֆոն Փափէն – ֆոն Շլայխէր. — Ֆոն Փափէն – Ֆոն Շլայխէր կառավարութիւնը կը հանդչի ընկերային սահմանափակ, բայց ուժեղ, խաւի մը վրայ։ Գերմանիոյ մէջ, տիրող դասակարգերը գիտեն թէ, հակառակ իրենց ուժին եւ բանակին օժանդակութեան, չեն կրնար իրենց իշխանութիւնը երկարատեւ դարձնել առանց ժողովրդական խաւերու հետ, գոնէ մակերեսային, կապ մը հաստատելու։ Այս է պատճառը որ Հիթլէրի օգնեցին տնտեսապէս։ Այսօր, այդ միեւնոյն դասակարգերը, պատրաստ են քիչ մը սեղմուելու, նեղ տեղ մը տալով ազգ. ընկերվարականներուն, կառավարութեան կողքին, պահելով սակայն, գործօն լծակները իրենց ափերուն մէջ։ Ֆոն Փափէնի կառավարութիւնը պատրաստ է իշխանութիւնը բաժնել հիթլէրեաններու հետ եւ ոչ թէ զայն անոնց յանձնել ամբողջովին։ Միւս կողմէ զօրավար Ֆոն Շլայխէր և Ֆոն Փափէն, որոնք դրամատէրներու եւ «Պառոն»ներու ներկայացուցիչներն են, ազգային-ընկերվարական յարձակման վաշտերը կը նկատեն իբրեւ պահեստի ուժ, դասակարգային եւ միջազգային վէճի մը պարագային...

Ամէն ինչ անորոշ է տակաւին Գերմանիոյ մէջ, բաց ի արդի կառավարութեան եւ իր կուսակիցներուն պետական նաւը առաջնորդելու կուռ կամքէն։ Այդ նաւը, սակայն, պէտք է կուրծք տայ նորանոր փոթորիկներու...

Ն. ՀՐԱԶԴԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ
ԵՂԱՆԱԿԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

— :-: —

Երկու կամ երեք ամսուան դադարէ մը վերջ, ֆութպոլիստները հրապարակ կ'ելլեն դարձեալ։ Այս հիանալի խաղին համակիրները, գործօն թէ հանդիսատես, մինչեւ յառաջիկայ Մայիս ամիսը բազմաթիւ առիթներ պիտի ունենան հրճուելու կամ տխրելու։ Ֆութպոլը իր մեծ ժողովրդականութեամբ անգամ մը եւս պիտի տիրապետէ ձմեռնային խաղերուն վրայ։ Տեսնենք ուրեմն թէ տեղական եւ հայկական տեսակէտով ի՞նչ է կացութիւնը ֆութպոլի եղանակին բացման նախօրեակին։

Յայտնի է թէ անցեալ տարի «Ֆէտէրասիոն Ֆրանսէզ տը Ֆութպոլ Ասոսիասիոն»ի ընդհանուր ժողովը ընդունեց օրէնք մը, որով պաշտօնապէս կը ճանչցուէին «փրոֆէսիոնէլ», այսինքն ֆութպոլ խաղալը իրենց արհեստ ընող խաղացողները։ Տարբեր բացատրութեամբ ֆութպոլիստներուն դրամ տալու դրութիւնը կը պաշտօնականացուէր, քանի որ ոչ ոքի համար գաղտնիք էր թէ հարիւրաւոր խաղացողներ ուղղակի կամ անուղղակի միջոցներով կը վճարուէին, պահելով հանդերձ իրենց ամաթէօրի հանգամանքը։ Սպորի մէջ «ամաթէօր» է այն՝ որ մրցումներու կամ խաղերու կը մասնակցի առանց իր մասնակցութենէն սպասելու նիւթական շահ մը կամ ապրուստի միջոց մը, իսկ «փրոֆէսիոնէլ» է այն՝ որ այս պայմանները չի լրացներ, կամ տարբեր խօսքով՝ այն որ դրամ կը ստանայ, ուղղակի կամ անուղղակի միջոցներով։ Ոչ մէկ խաղի մէջ — բաց ի խմբական խաղերէն — առաջին դասակարգին պատկանող մը չի կրնար մրցիլ «փրոֆէսիոնէլ»ի մը հետ. այսպէս՝ առնենք երկու օրինակներ. — Օր. Սիւզան Լէնկլէն թէնիսի մեծ ախոյեանուհին էր, բայց երբ 1926ին ամերիկացիի մը հետ պայմանագրուելով գընաց Ամերիկա ցուցադրութիւններ ընելու վճարումի փոխարէն, կորսնցուց իր «ամաթէօր»ի հանգամանքը, եւ որովհետեւ մէկը չկար իրեն հետ մրցելու կարող, ձգեց թէնիսը. ողբացեալ Բագարատ Թահթաճեան ըսքանչելի մարզիկ մըն էր, Սկիւտարի Հայ Մարմնամարզարանէն, ուր մարմնակրթութեան հանդէպ սնուցած պաշտամունքը ծանօթ էր Պոլսոյ մէջ, այն օրէն սկսեալ երբ կորսնցուց իր «ամաթէօր»ի հանգամանքը եւ միեւնոյն ատեն իր նախկին ընկերներուն հետ չափուելու պատեհութիւնը։ Խմբական խաղերու մէջ սակայն, «ամաթէօր» խումբ մը կրնայ մրցիլ «փրոֆէսիոնէլ»ներէ կազմուած խումբի մը դէմ։

Ֆութպոլի մէջ «փրոֆէսիոնէլ» երբ կ'ըսենք, անմիջապէս մեր մտքին առջեւ կուգան անգլիացի խաղացողները, որոնք այս խաղին մեծ վարպետներն են Սկովտիացիներուն հետ. այսինքն այդ բացատրութիւնը տեսակ մը «վարպետ», «արուեստագէտ»ի արժէք ունի ֆութպոլի մէջ։ Ասիկա բալ չէ թէ մէկ օրէն միւսը անոնց փոխելով Ֆրանսացիները ֆութպոլի վարպետներ պիտի ըլլան. բայց որովհետեւ իրենցմէ շատերուն գլխաւոր զբաղումը այս խաղը պիտի ըլլայ, անոնք պիտի կրնան մեծապէս յառաջդիմել, մանաւանդ որ նոր օրէնքին քուէարկումէն ի վեր Ֆրանս. այն քան մեծ խումբերը որոնք արտօնուեցան արհեստաւոր խաղացողներ ունենալ, ոչ միայն քանի մը օտար լաւ ֆութպոլիստներ վարձեցին, այլ եւ մասնագէտներ, որոնք շաբաթը քանի մը անգամ մասնաւոր փորձեր կատարել տալով անտարակոյս մեծապէս պիտի նպաստեն Ֆրանս. ֆութպոլին բարելաւման։ Արտասահմանի մէջ Ֆրանս. ֆութպոլին մեծ արժէք կուտան արդէն, որովհետեւ այս ցեղին տղաքը իրենց արեան մէջ ունին կրակոտ վաւլոտութիւն մը, որ իրենց թոյլ կուտայ երբեմն հրաշքներ գործելու. մեր հայ խումբերը գիտեն թէ ասիկա որքան ճիշդ է։

Ըսինք թէ քանի խումբեր առայժմ դասուած են այսպէս նոր ստեղծուած դասակարգին մէջ, այդ խումբերն են. — Ռասինկ, Ռէտ-Սթար, Քլիպ Ֆրանսէ, Քլիպ Աթլէթիք տը Բարի, Մարսէյլ, Սէթ, Նիս, Նիմ, Մոնբըլիէ, Քաննի, Անթիպ, Միւլհուզ, Լիլ, Ֆիվ-Լիլ, Սօշօ, Հիէր, Էքսէլսիօր, Ռուպէ, Ալէս, Մէց, Ռէնն որոնք բաժնուած են երկու խմբակներու, իրենց ախոյեանութեան առաջին մրցումները պիտի սկսին սեպտ. 11ի կիրակին։ Այդ խումբերը պիտի մասնակցին նաեւ «Քուբ տը Ֆրանս»ի խաղերուն, որոնց համար այս տարի 472 խումբեր արձանագրուած են։ Այդ բարձր կարգի խաղերուն կարենալ մասնակցելու համար անհրաժեշտ է ունենալ օրինական մարզարան մը, ահա թէ ինչու ցարդ ոչ մէկ հայ խումբի չէ վիճակուած այդ պատիւը, մինչ Փարիզի Զուիցերիացիները կը մասնակցին անոր ամէն տարի, եւ բաւական յաջողութեամբ. ծանօթ է թէ անոնք Փարիզի մէջն իսկ (Փորթ Տորէ) ունին կոկիկ մարզարան մը։

Գալով հայ խումբերուն, անոնք այս տարի եւս պիտի պահեն իրենց անջատ անկախութիւնը. միայն Փարիզի մէջ, բաց ի Հ. Մ. Ը. Մ.-է, մենք կը հաշուենք չորս անջատ խումբեր, որոնք շատ աւելի լաւ գործ մը տեսած պիտի ըլլային անշուշտ գալ միանալով մայր Միութեան՝ որ երբեք իր դռները չէ փակած իրենց առջեւ։ Ֆրանսայի մարզական եւ մանաւանդ ֆութպոլի դաշնակցութեան մեծ բարեացակամութիւնն կամ օրէնքներուն ամէնուն համար հաւասար ըլլալը մեր տղոց համար մեզ հիւրընկալողներուն վստահութիւնը չարաչար գոր-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (1)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

I

Խանթարճին որ գրեթէ միշտ խաղաղութեան մարմնացումն է, կը քալէ առջեւէն, կշիռը ուսը նետած։ Իրեն կը հետեւի ածուխի ծանրաբեռն կառքը զոր երկու գոմէշները կը քաշեն դժուարութեամբ, ծալք-ծալք վիզերով, երկա՛ր-երկար շողիքներով, ամա՛ն-աման աչքերով։ Կառքին քովէն զացող ածխավաճառը միշտ կը նայի ճարճատող եւ կրճտող մեծ կողովներուն, որոնցմէ վեր կը ցցուին էլէմէյի պատկառելի բազուկներ։ «Շնորհաւոր Ծնունդ»ներ, «Ամէն տարի բարով հասնիք»ներ։ Ածխավաճառը գրեթէ ամէն քայլափոխի խորհուրդներ եւ հրամաններ կուտայ իր գոմէշներուն, որպէս զի ուշադրութեամբ քաշեն եւ նուազ ցնցեն կառքը։ Իր լեռնցիի խուլ ձայնին դէմ կը բռնեն այն բոժոժներն ու զանգակները որոնք կախուած են գոմէշներուն գլխին վերեւ, երբեմն չուաններու վրայ, ձիու սեւ պոչերու հետ։ Իրաւ է թէ անասունները թրքերէն կը հասկնան եւ կը հպատակին իրենց տիրոջ հրամաններուն, սակայն կառքը կը ցնցուի դարձեալ՝ քմահաճ սալայատակին վրայ։ Վար կ'իյնան ածուխի կտորներ։ Անոնք եթէ մեծ են, չեն կորսուիր բնաւ, որովհետեւ ետեւէն եկող գնորդը կը ծռի, կը հաւաքէ զանոնք եւ կրկին կը նետէ կողովի մը մէջ, երբ որ ձեռքերը լեցուին։ Յանկարծ գոմէշները կը սկսին պարպել իրենց աղիքը։ Թրիքը կ'իյնայ երբեմն զարնուելով իրենց սրունքներուն, բայց սրունքները չեն աղտոտիր բնաւ, որովհետեւ աղտոտ են արդէն։ Թրիքը կ'իյնայ բլա՛փ, բլա՛փ, կը տափակնայ, կ'ընդարձակուի։ Ետեւէն եկող գնորդը որ այս արտածումէն տեղեակ չէ, յանկարծ կը ծռի եւ... մէկ կողմ կը քաշուի։

Կառքը դեռ չէ անհետացած երբ որ դուռ մը բացուեցաւ ու փողոց ելաւ կին մը։ Աջ ձեռքին մէջ ունի աղտոտ աւել մը, իսկ ձախին մէջ ծուռումուռ աղբակալ մը (փարաշ)։ Ուղղակի գընաց տաք եւ տակաւին շոգեպատ քակորին վրայ, զայն հաւաքեց ու տուն դարձաւ գոհունակ։ Այդ գոհունակութիւնը բնաւ չարտացոլար սակայն իր դէմքին վրայ։ Յիսունենց այս այրի կինը Ալէմտաղցի լեռնցի մը, չոր ու երկար։ Իր առնական փիզիքին՝ ինչպէս նաեւ կոշտ ու կոպիտ խառնուածքին պատճառաւ զինքը անուանած են Ճանտառմա։ Անոր աջ յօնքին մէջէն խոշոր կոճիծ մը դուրս ցցուած է եւ փոքր աչքերը կարմիր են ու հիւանդոտ։ Հակառակ անոր որ տասներկու տարիէ ի վեր հաստատուած է Սկիւտար, ոչինչ փոխած է գիւղացիի իր կենցաղէն։ Եւ տունը կը հոտի, խմոր, երշիկ, պուլղուր, թանխանա։ Եթէ առնէտ չհաշուենք, կրնանք ըսել թէ առանձին կ'ապրի Ճանտառման։ Բայց այդ հինգ սենեակնոց տան մէջ միսմինակ՝ չի ձանձրանար բնաւ, որովհետեւ կայ պարտէզը։

Հոն է ան՝ Պարտէզը։ Հաւատարիմ ընկերը, անբաժան կողակիցը, ես ըսեմ՝ սիրելի, դուք հասկցէք՝ սիրելին։ Սկիւտարի հրաշափառ արշալոյսին մէջ կը տարածուի ան, ինչպէս նաեւ երկրորդական լոյսին մէջ։ Տակն է սպիտակ ամպերու, բայց մանաւանդ թութի, սերկեւիլի եւ կեռասի հինգ ծառերու։ Անոնց կատարները իրենց բարձունքէն կը տեսնեն ամբողջ Բախլա Թառլասին եւ Գառըգիւղը, իսկ պայծառ օրերուն՝ Մարմարայի պորտին վրայ ծփացող երկու կամ չորս կղզիները։ Պայծառութիւնը գիտէ։ Անշահ կիներ կան որոնք ոչ մէկ աչքառու դիրք ունին։ Ոչ գեղեցիկ են, ոչ լաւ խոհարար ու տանտիկին, ոչ լեզուանի, ոչ անհաւատ կամ հաւատացեալ։ Բայց կը պատահի որ այդ անշահ կիներէն մէկը լաւ գործ մը տեսնէ իր կեանքին մէջ։ Կոծելիք, պագնելիք մանչուկ մը աշխարհ բերէ։ Այդպէս է Ճանտառման, որուն մանչուկը պարտէզն է։ Հոն, պէտք է զինքը փնտռել ամէն օր։ Կը փորէ, կը տնկէ, կը ջրէ, կը ցանէ իր երկու թաթերով, իր ահարկու թաթերով։

Եւ բնականաբար պէտք ունի աղբի։ Լո՛ւրջ աղբի։ Բայց քանի որ իր վայրենի, անհաղորդ բնաւորութեանը պատճառաւ չի տեսնուիր ոչ ոքի հետ, եւ մեղք կը համարէ այդքան հասարակ բանի մը համար քանի մը դրուշ ծախսելը, փողոցէն կը հաւաքէ չորքոտանիներուն ձգած աղտեղութիւնը։ Կնոջ այս սովորութեան ծանօթ են ոչ միայն բոլոր դրացիները անխտիր, այլ նաեւ քանի մը շրջուն վաճառորդներ։ Անոնք է որ զինքը ամէնէն աւելի կը քաշքշեն, քանի որ ոխ ունին իրեն դէմ, աներեւակայելի կոպտութեամբ յանդիմանուած ըլլալնուն համար։ Կոպտութեամբ չէ յանդիմանուած, եւ ոխ չունի իրեն դէմ Միրիկը, այն երիտասարդ ջրհանկիր – բանջարավաճառը, բայց երբ իր էշովը Ճանտառմային տան առջեւէն անցնի եւ կինը պատուհանը տեսնէ, անասունը կը կեցնէ, եւ իբրեւ թէ ուժգնութեամբ էշուն պոչը քաշելով կ'ըսէ.

— Էյ չընե՞ս. զավալլը կնիկը ձեռքերը բացեր՝ քեզի կը պէքլէյէ կոր... Նա՛, ըրէ՛ իշտէ։ Աստծոյ սիրուն, սատըր սիրտը թեթեւցո՛ւր... Ըրէ՛, ըրէ՛...

Այս վերջին անպատկառ բացագանչութիւնները ո եւ է կերպով չեն ազդեր Ալէմտաղցիին վրայ։ Ան լուռ եւ անայլայլ՝ կը խուզարկէ Պաղլար Պաշիի ընդարձակ պողոտան, կայմի մը գագաթը թառած նաւազի մը պէս։ Եւ անմիջապէս որ նշմարէ խումբ մը հաւեր, բուռ մը ճնճղուկներ՝ հաւաքուած գոմէշի, ձիու կամ նոյն իսկ էշու աղտեղութեան շուրջ՝ կը նետուի փողոց։ Միշտ գէշ հագուած, ոտքերուն մուճակի նման շորեր, գլխուն գնչուի եազմա՝ շատ անգամ միեւնոյն ատեն խառնամանցի Յոյն նպարավաճառին առջեւ կ'երթայ աւելն ու աղբակալը բարտելով, եւ թրիքը հաւաքելէ վերջ կը վերադառնայ հպարտ։

Այդ հպարտութեան պատճառ կայ։ Ճիշդ քովի տունը կը բնակին Շաշի Արապեանները։ Անոնք ալ ունին մշակուած պարտէզ մը՝ եւ բնականաբար նաեւ պէտքը՝ աղբի։ Սրապիոն աղա որ գործէ քաշուած տարեց մարդուկ մըն է, նոյնպէս դարձած է աղբահաւաք։

Եւ կը պատահի անխուսափելին։ Հազիւ թէ չորքոտանի մը իրենց առջեւ թեթեւցած է աւելորդ տարրէն, աղմուկով կը բացուին երկու դռներ։ Սրապիոն աղա եւ Ճանտառմա միաժամանակ կը սլանան դէպ ի բարձր նպատակակէտը։

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

ծածկելու առիթ մը եղած է։ Եւ ինչ ցաւալի դէպքեր գիտենք, որոնք ոչ մէկ կերպով պատիւ կը բերեն մեզի։ Ներկայ կացութեան մէջ ուրեմն պէտք չէ սպասել որ այս տարի հայ խումբերը պատուաբեր արդիւնքներ ձեռք բերեն, մինչ քիչ մը համերաշխութեամբ կարելի էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով ունենալ մեծ խումբ մը, որուն տարած յաղթանակներուն հովանիին տակ ապրէին տասնեակ մը նըւազ զօրաւոր խումբեր։

Այս տեսակէտով կացութիւնը քիչ մը աւելի ոգեւորիչ է գաւառի մէջ, Մարսիլիոյ եւ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մասնաճիւղերուն խումբերը կը մասնակցին իրենց շրջաններուն ախոյեանութեան մրցումներուն, համեստ եւ անբաւարար միջոցներով յաջողելով ունենալ պատուաբեր դասաւորում մը տարբեր օտար խումբերու կարգին. կան նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով խումբեր՝ Նիսի եւ Կրընօպլի մէջ։

Ժ. Ե.

«ՐԱՖՖԻ», Յ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

— :-: —

ՓՈՒՔՐԷՇ.— Եթէ Պուքրէշի մէջ ուժեղ եւ արդիւնաւէտ միութիւն մը կայ, այն ալ «Րաֆֆի»ն է, նուիրուած մեր մեծ յեղափոխական վիպասանին անուան։

Տարի մը առաջ էր, երբ բուռ մը երիտասարդներու նախաձեռնութեամբ հիմնուեցաւ ան եւ քիչ ատենէն կրցաւ իր շուրջը հաւաքել բացի Պուքրէշի հայ մտաւորականութենէն, նաեւ ժողովուրդին մէկ մասը ու մանաւանդ երիտասարդութիւնը։

Բացառապէս մշակութային եւ ազգային է իր նպատակը,— Հեռու պահել հայ երիտասարդները այլասերումէ, վառ պահել հայկական ոգին։ Այս ուղղութեամբ, Միութեան վարչութիւնը, որ աշխոյժ եւ աշխատասէր երիտասարդներէ կազմուած է, կազմակերպած է դասախօսութիւններու շարք մը, շաբաթական երկու անգամ։ Մեր Պուքրէշի մտաւորական ընկերները ջանք չեն խնայած յաջող եւ արդիւնաւէտ դասախօսութիւններ տալու։ Ամէն անգամ 100—200 հոգի ներկայ կ'ըլլան այս դասախօսութիւններուն։ Փնտռուած դասախօսներու շարքին կը պատկանին ընկ. ընկ. Ս. Արաբատեան, Յ. Ճ. Սիրունի, Գ. Ղազարեան, Յ. Պապիկեան, Ս. Սրենց, Ս. Սարունի, Հրաչ Բանիկեան, եւն.։

Դասախօսները կը շօշափեն առհասարակ ազգային, գրական, քաղաքական եւ մշակութային հարցեր, որոնք պէտք եղած ժամանակ կը փոխուին նաեւ վիճաբանականի։

Բացի այս դասախօսութիւններէն, Միութեան Վարչութիւնը կը կազմակերպէ ընկերահաւաքական հանդիպումներ առիթ տալով հայ երիտասարդներուն զուարճանալու տոհմիկ եւ ազգային մթնոլորտին մէջ։

Միութիւնը ունի իր սեփական ակումբը, բայց այս տարուընէ իսկ սկսան ակումբին պատերը նեղ գալ։ Որոշուած է այս տարուան համար շինել սեփական ակումբ մը, աւելի մեծ ծաւալով։ Այս նպատակին համար յատկացուած է 150-200 հազար լէյի պիւտճէ մը։ Լաւագոյն առիթն է այս որ ուրիշ Միութիւններ ալ, գործակցելով շինեն աւելի ընդարձակ սրահ մը որ բաւարարէ ամբողջ գաղութը։

«Րաֆֆի»ն, բացի վերոյիշեալ ձեռնարկներէն, ունի իր մարզական բաժինը։ Միութեան երիտասարդ անդամները ամէն երեկոյ կը հաւաքուին Միութեան պարտէզին մէջ, ուր կ'ըլլան զանազան խաղեր, փօլի-պօլ, փինկ-փօնկ եւայլն.։

Միութիւնը ունի իր թատերասիրաց խումբը, որ ձեռնարկած է այս տարուան համար ներկայացումներու շարքի մը։ Ունի իր երգեցիկ խումբը եւ իր նուագախումբը որ անցեալ ձմեռ իր մասնակցութիւնը բերաւ հայկական շատ մը պարերեկոյթներու։

Մէկ խօսքով, այս բոլորը լաւագոյն ազդակներ եղան ի մի հաւաքելու հայ երիտասարդները, անոնց տալով ազգային եւ քաղաքական կրթութիւն, միանգամայն հեռու պահելով զանոնք սրճարանային եւ գռեհիկ կեանքէն։

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ

ԳՐԵՆ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

■■■

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքերը կը պատրաստուին համաժողով մը գումարել այս ամսուն վերջը, ուսումնասիրելու համար Թուրք լեզուին մաքրագործումն ու զարգացումը։

«Միլլիյէթ» կը գրէ (3 սեպտ.) թէ այդ համաժողովը տեղի պիտի ունենայ Պոլիս, Տոլմապաղչէի պալատին մէջ։ Մուսթաֆա Քէմալ ալ, իբրեւ պարզ ունկնդիր, պիտի մասնակցի համաժողովին։ Թուրք լեզուի ուսումնասիրութեան նախագահը, Սամիհ Րիֆաթ եւ ընդհ. քարտուղարը, Ռուշէն Էշրէֆ, կը զբաղին համաժողովին պատրաստութեամբ։ Համաժողովին գործը պիտի ըլլայ «փէք զէնկին» Թուրք լեզուն մաքրագործել օտար բառերէ, իբրպէս Թուրք լեզու մը ստեղծել։ Համաժողովին պիտի կարենայ մասնակցիլ ամէն Թուրք, որ նախանձախնդիր է Թուրքերէնի զարգացման եւ խօսք ունի այդ մասին։

«Միլլիյէթ» այս առթիւ կը գրէ թէ տպագրութեան յանձնուած է Մահմուտ Քեաշկէրիի բառարանը, «Տիվանը Լուղաթ իւթ Թուրք»։

Թուրք լեզուին ուսումնասիրութեան ընկերութեան կողմէ թերթերուն տրուած է յայտարարութիւն մը, որ կ'ըսէ.—

1.— Այր, կին ամէն Թուրք անդամ կը համարուի Թուրք լեզուին ուսումնասիրութեան ընկերութեան։ Հետեւաբար կրնայ առանց հրաւէրի գալ համաժողովին («քուրուլթայ»)։

2.— Անոնք որ պիտի մասնակցին ժողովին ուսումնասիրական աշխատանքներուն, մասնաւոր հրաւիրագիր ստանալու համար, թող դիմեն ընդհ. քարտուղարութեան, Տոլմապաղչէի պալատը։ Անոնք որ իբրեւ պարզ ունկնդիր պիտի գան ժողովի, թող արձանագրուին եւ մուտքի տոմս ստանան։ Համաժողովին վիճաբանութիւնները լսելի ընելու համար ամէն կողմ, բարձրախօս պիտի հաղորդուի կայաններուն։

3.— Օտար ամէն ազգէ լեզուագէտներու մուտքը արտօնուած է այս համաժողովէն ներս։

4.— Օրակարգը կարելի է համառօտել այսպէս.— Ուսումնասիրել Թուրք լեզուին, ըստ իր ծագման, գիտական ու քաղաքակրթական պահանջներուն, անկախ զարգացման կարելիութիւնները։

5.— Անոնք որ կ'ուզեն համաժողովին կարդալ դասախօսութիւն մը Թուրք լեզուին վրայ, ծագմանական տեսակէտէն եւ եւրոպական կամ այլ ճիւղերու հետ իր յարաբերութեանց մասին, համաժողովին բացումէն 5 օր առաջ պէտք է հաղորդեն ընդհ. քարտուղարին։

6.— Այս համաժողովը պիտի ընտրէ Թուրք լեզուի ուսումնասիրութեան ընկերութեան կեդր. վարչութիւնը, որ պիտի շարունակէ իր աշխատանքները Էնկիւրիի մէջ, երկրին բոլոր կողմերը մասնաճիւղեր հիմնելով։

ԷՇԴ ԼԱՒ ՆԱՅԷ

Թուրք կենդանիներու պաշտպան ընկերութիւնը սովորութիւն ունի ամէն տարի ամառը երկու ներկայացուցիչ ղրկել Իշխանաց կղզիները, քննելու համար թէ ո՛ր իշատէրը լաւ նայեր է իր աւանակը, վարձատրելու համար բարի իշատէրը։ Միլլիյէթ կը գրէ թէ այս տարի ալ Թուրք կենդանիներու պաշտպան ընկերութեան ներկայացուցիչը կղզի երթալով՝ սկսած է քննել էշերուն վիճակը։

Թարգմանիչը.— Այս լուրը թարգմանելու ատեն, նկատեցի որ «Թուրք կենդանիներու պաշտպան ընկերութիւն» գրելով երկու իմաստ կ'առնէ, նախ «Թուրք կենդանիներու պաշտպան ընկերութիւն», յետոյ «կենդանիներու պաշտպան Թուրք ընկերութիւն»։ Բայց կարծեմ մեծ սխալ գործած չեմ ըլլար, ՙթարգմանելով «Թուրք կենդանիներու պաշտպան ընկերութիւն»։

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՃԱՄԲՈՒ ՏՈՒՐՔ ՉԵՆ ՎՃԱՐԱԾ

Տնտեսական տագնապը այնքան նեղութիւն կը պատճառէ Պոլսոյ ժողովուրդին, որ շատեր չեն կրնար վճարել իրենց տուրքերը։ Մասնաւորապէս անոնք, որ չեն կրցած վճարել ճամբու տուրքերը, խնդրագիր տըւած են կառավարութեան գիրենք աշխատցնել ճամբաներու շինութեանց մէջ, փոխան իրենց պարտքին։ Այսպէս Եշիլքէօյի, Պաքըրքէօյի, Սթենիոյ բնակիչներէն անոնք որ չեն կրցած վճարել տուրքերը, պիտի աշխատցուին Վոսփորի ճամբաներու շինութեան մէջ։ Կուսակալութիւնը մասնաւոր դիւան մը կազմած է, արձանագրելու, դասաւորելու եւ հերթով աշխատանքի ղրկելու համար անոնք որ տուրքի փոխարէն իրենց աշխատանքը կը տրամադրեն։

Անվճար ճամբու տուրքերու փոխարէն պիտի աշխատին վեց օր։

ԿԱՂԻՒՆ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը որոշած է Ունգափանի կամուրջին տեղ, որ քանդուած, գրեթէ անգործածելի դարձած է մօտ ատենէն շինել կամուրջ մը, որ պիտի նուիրագործուի Կազին անունով։ Երկու միլիոն կը գնահատուի ծախքը։ Կառավարութիւնը որոշած է շինութեան նիւթերը ներածել՝ պայմանաւորուելով այն օտար ընկերութեան հետ, որ յանձն կ'առնէ, փոխարէն, գնել թրքական ապրանք։ Ուրեմն ներածումը պիտի հաւասարակշռուի արտածումով։ Շինութեան ծախքերը հայթայթուած ըլլալով, կը սպասուի որ ներածումն ալ կատարուի, որպէս զի կարելի ըլլայ սկսիլ շինութեան։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրի գրասենեակը կը հաղորդէ թէ արտասահմանէն գնորդները կը պահանջեն մասնաւորապէս ընկոյզի փայտ, կաղին, ափիոն, բամպակ, խաղող, թուզ, Թռչունի կեր, մեկոն (խաշխաշ), մեղրամոմ։

Իսկ միւս կողմէ բանակցութիւններ կը վարուին Թուրք եւ աւստրիական առեւտրական յարաբերութեան մասին։

Բայց Չեխոսլովաքիա հետզհետէ կը դժուարացնէ թրքական արտաքին առեւտուրը, այնպէս որ թրքական ապրանքներու Չեխոսլովաքիոյ կողմէ պահանջը չափազանց պակսած է ներկայիս։

Տագնապին պատճառով

«Միլլիյէթ» կը գրէ (7 սեպտ.) թէ Ըամէթ փաշա, ինչպէս նաեւ կարգ մը գործավարներ, որ հեռացած էին Էնկիւրիէն, ստիպողաբար վերադարձան Էնկիւրի։ Էնկիւրի գնաց նոյնպէս Մահմուտ Ճէլալ պէյ, որ տնօրէնն է Իշ պանքային։ Կը կարծուի թէ գործավարներու խորհուրդին ստիպողաբար գումարման պատճառն է Թուրք շուկային անտարդ կացութիւնը, ինչպէս նաեւ բաժնեցուցակներու (fonds publics) մասին գանգատները, ներածումով զբաղող Թուրք վաճառականներու պահանջը։ Այս ժողովին մէջ պիտի տրուին արմատական կարեւոր որոշումներ։ Մասնաւորապէս նշանաւոր գործավար Մուսթաֆա Շէրիֆի տեղ պիտի բերուի Իշ պանքային տնօրէն Մահմուտ Ճէլալ պէյ։ Մուսթաֆա Շէրէֆ կը հրաժարի, հասկնալի է, առողջական պատճառներով ու կը մեկնի Եւրոպա։

Առատ եւ աժան ձուկ

Այս օրերուս չափազանց առատ է ձուկը Պոլսոյ մէջ։ Փողոցները լեցուն են շրջուն ձկնավաճառներով։ Թիւնոսը (թոռիկ) 5 ղրշ., փալամուտը՝ հարիւր փարա։ Լեցուն են նաւակները, ձկնարանները։ Այնքան ձուկ որո՛ւ ծախեն, ե՛րբ պիտի ծախեն, մարդ կը շուարի, կը գրեն թերթերը։ Անցեալ տարի ալ ճիշդ այս եղանակին, Պոլիս ձուկի առատութիւն կար։

Չկայ մարմին մը, հաստատութիւն մը, որ օգտուի այս առատութենէն։ Սառի մէջ պահելով, նախնական ձեւով աղելով կարելի չէ օգտագործել ծովուն բերքը։ Արտածել ալ չեն կրնար։ Աւելորդը ծովը թափելէ զատ ուրիշ միջոց չկայ։

Նոր գործարաններ

«Միլլիյէթ» կը գրէ (6 սեպտ.) թէ Թուրք եւ ռուս ճարտարարուեստ մասնագէտներու յանձնախումբը ներկայիս Գոնիա կը գտնուի։ Նախագահը, Շէրիֆ պէյ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.—

«Յանձնախումբը կը քննէ մասնաւորապէս բամպակի ճարտարարուեստին զարգացման կարելիութիւնները։ Կտաւի եւ շաքարի ճարտարարուեստին ուսումնասիրութեան համար Ռուսիայէն ուրիշ երեք մասնագէտներ եւս պահանջեցինք։ Ուսումնասիրեցինք Էսկիշէհիր, Իզմիր, Քէօթահիա, Սարայքէօյ, Տէնիզլի, Պուրտուր, Սպարթա, Եալվաչ եւ ուրիշ կարգ մը քաղաքներ։ Աքշէհիրէն անցանք Գոնիա։ Ժողովուրդը հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ գործարաններու մասին։ Բոլոր քաղաքներն ալ գործարանի շինութիւն կը պահանջեն։ Իրապէս կարօտ են գործարանի։ Բայց ծրագրուած է շինել միայն վեց գործարան, երեք մեծ գործարաններ պիտի շինուին Էսկիշէհիր, Գոնիայի եւ Կեսարիոյ մէջ։ Դեռ կը շարունակենք մեր քննութիւնները։ Պիտի ստեղծենք նաեւ հիւսուածեղէնի դարձած է, շուտով պիտի սկսի շինել

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԻՐԵՆՔ ԻՐԵՆՑ ԳԼԽՈՒՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Օգոստոս 17ին Հօկի անդամական ժողովը տեղի ունեցած է։ Առաջին առթիւ որոշած են պայքարիլ Հայաստանի հակառակորդներու դէմ։ Երկրորդ, որոշած են որ անդամները կամ համակիրները կարմիր հարսանիք ընեն, ոչ թէ եկեղեցիով եւ քահանայով։ Երրորդ հանդէս մը սարքել եւ գոյացած հասոյթով մարդ ճարել ու ղրկել Ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան, բողոքելու համար Հ. Հ. Պատուիրակութեան դէմ, ըսելով թէ մենք որեւէ դատ չունինք Թուրքիոյ հանդէպ։

Հակառակ այսքան աշխատանքին դարձեալ փորձանքը իրենց գլխուն։ Օգոստոս 19ին Կրընոպլի բանուորական անէնտիքան կարեւոր ժողով մը ունեցած է Փլաս տը Սէն Թ'Անտրէ ժողովասրահին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ մեր այս անճարակ կազմակերպութեան ատենապետը, Պ. Կարպիս Պարտիզպանեան։ Ժողովը լրանալէ յետոյ, տուն կը վերադառնայ ուրախ զուարթ։ Օգոստոս 21 Կիրակի առաւօտ ժամը 7.45 անցած երկու գաղտնի ոստիկաններ կը մտնեն ննջասենեակը եւ ինքնութեան թուղթերը կը հարցնեն։ Տղան անճարանքով կը ներկայացնէ։ Ոստիկանին մէկը կը սկսի խուզարկել տղուն վրայ։ Յանկարծ երեւան կը հանէ կարմիր տետրակը։ Քանի մը ապտակ իջեցնելով, կը տանին ոստիկանատունը։ Հարցաքննութիւնը կատարելէ յետոյ 8 օր պայմանաժամ կուտան որ հեռանայ Ֆրանսայէն։ Այս մարզու մասին կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.— 1926ին, Մարսէյլի մէջ զինքը ձերբակալած են իբրեւ համայնավար եւ դատապարտած երեք ամիս բանտարկութեան (յետաձգուածով)։ Էքսի մէջ ալ թռուցիկ բաժնած ժամանակ կը հանդիպի գաղտնի ոստիկաններու եւ կը ձերբակալուի։ Դատավարութեան ատեն Երեւան կ'ելլէ Մարսէյլի վճիռը։ Ուրեմն երկու յանցանք։ Դատարանը կ'որոշէ մէկ տարի բանտարկութիւն եւ աքսոր Ֆրանսայէն։

Միշտ անպակաս են այսպիսի փորձանքներ։ Տարուան ընթացքին երկու հայ համայնավարներ քշուեցան երկրէն դուրս։

Ե՛րբ խելքի պիտի գան։

Յ. Մարգարեան

ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԵՒ

ՆՈՐ ՎՏԱՐՈՒՄՆԵՐ ԿԻՊՐՈՍԷՆ

Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը (10 սեպտեմբեր).—

1.— Երեւանէն ստացուած տեղեկագիրներու համաձայն, Նուպարաշէնի շինութիւնները յառաջ կը տարուին ընդարձակ սահմանի մէջ։ Ձեռնարկուած է գորգագործարանի մը եւ վարժարանի մը շինութեան։ Այս վերջինը Նուպարաշէնի հրապարակին վրայ կը կառուցուի Միութեանս Նիւ Եորքի Որբախնամ Տիկնանց Միութեան անունով եւ հաշուոյն, սոյն հայրենասէր Տիկիններու տրամադրած 15,000 տոլարով, որպէս մասնակցութիւն Նուպարաշէնի։

Վերջերս ծանուցած էինք որ Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է մէկ միլիոն ռուբլի յատկացնել Նուպարաշէնի շինութեանց, որ «այժմ արագ տեմպով» տեղի կ'ունենան։ Հաճոյքով կ'իմանանք որ Միութեանս հիմնած Նոր Եւդոկիա գիւղին համար եւս պետական գանձէն 20,000 ռուբլի յատկացուած է։ Այս կէտին որոշումները ծանուցուած են «Խորհ. Հայաստան»ի 1 յուլիսի թիւին մէջ։

2.— Աղեքսանդրիոյ մէջ հանգուցեալ Հաճի Մկրտիչ Յովհաննէսեան պայման դրած ըլլալով որ իր կտակադրամով Հայաստանի մէջ վարժարան մը շինուի, Կեդր. Վարչ. Ժողովը որոշում կայացուց Նոր Խարբերդի մէջ կառուցանել, ի յարգանս Միութեանս Խարբերդցի անդամներուն որ գլխաւորաբար Ամերիկայի մէջ թանկագին օժանդակներ եղած են։

Ըստ այնմ, դիմում կատարուած ըլլալով Երեւան, Հայաստանի կառավարութիւնը արտօնած է այդ վարժարանին շինութիւնը։ Նոր Խարբերդի մէջ, առ այժմ միայարկ, տրամադրուած շուրջ 1600 անգլ. ոսկին բարձրացնելով 100,000 ռուբլիի։ Վարժարանին յատակագիծն եւս պատրաստուած ըլլալով, Միութեանս կողմէ մօտաւորապէս պիտի ձեռնարկուի այդ շինութեան։

3.— Մելգոնեան Կրթ. Հաստատութեան մէջ օգոստոս 3ին դժգոհ սաներու կողմէ տնօրէնին դէմ ըմբոստացումի երկրորդ դէպք մը եւս պատահած ըլլալով, նոր վտարումներ անհրաժեշտ նկատուած են տեղւոյն վրայ, վճռականօրէն վերահաստատելու համար Հաստատութեան կարգն ու կանոնը, որուն մասին Կիպրական կառավարութիւնը եւս Միութեանս պաշտօնական զեկուցում մը բրած է։ Բարեբախտաբար կարելի եղած է ոստիկանական եւ դատական միջամտութեանց առաջքը առնել։

Ընդհ. քննիչ Պ. Ալէմշահ Հաստատութեան ներկայ անբաղձալի վիճակին մասին խղճմտօրէն կատարած է անաչառ քննութիւն մը, զոր ամբողջացնելու եւ ըստ այնմ վերջնական կարգադրութեանց անձամբ հսկելու համար, իրեն հրահանգ տրուած է ժամանակ մը եւս Կիպրոս մնալ։

Մեծ յոյս ունինք որ ձեռք առնուած եւ առնուելիք գործնական միջոցներու շնորհիւ ոչ միայն նմանօրինակ դէպքերու կրկնումը այլ եւս անկարելի կը դառնայ, այլ եւ այսուհետեւ Հաստատութեան մէջ կը տիրապետէ համերաշխ գործակցութեան ոգի մը պատասխանատու դաստիարակներու եւ պաշտօնեաներու միջեւ, ինչպէս նաեւ սաներու մէջ յարգանքի եւ երախտագիտութեան զգացում մը դէպի իրենց պետերը։

Այդ առթիւ, Հաստատութեան տնօրէն Պ. Գ. Կիրակոսեանի իբրեւ անմիջական գործակիցներ օգնելու համար աւագ ուսուցիչ նշանակուած են, փոխ-տնօրէնի իրաւասութիւններով, Պ. Պօղոս Գէորգեան եւ Օր. Սիրունի Պէնլեան, որ արդէն Նիկոսիա հասնելով գործի ձեռնարկած են։

Հաստատութենէն վտարուած կամ կամովին մեկնող սաներուն տեղ պիտի ընդունուին ուրիշներ, նախապէս արձանագրուած որբ եւ չքաւոր տղոց մէջէն, ըստ կարգի եւ յարմարութեան, ինչպէս նաեւ Պէլէկեան-Սիսուան Որբանոցէն մաս մը սաներ, մեծ մասամբ Կեսարիոյ շրջանի որբերէն։

4.— Ողբացեալ Մինաս Չերազ իր մահուան անկողնին մէջ փափաք յայտնած ըլլալով որ իր աճիւնը Հայաստան փոխադրուի, անհրաժեշտ դիմումը կատարեցինք Երեւանի կառավարութեան մօտ, որ պէտք եղած արտօնութիւնը տուած եւ յարմար նկատած է որ հանգուցեալին հիմնադրամը Նուպարաշէնի մէջ կառուցուելիք փոքր հիմնարկի բակին մէջ ամփոփուի աճիւնը։

Մեծ հայրենասէրին ոսկորները պիտի այրուին եւ փոքր արկղիկի մը մէջ ամփոփուելով պիտի փոխադրուին Հայաստան։ Մինչ այդ յուսալի է որ իր հիացողները կը գոյացնեն գումար մը պատշաճ շիրիմ մը կանգնելու համար։

5.— Միութեանս 23րդ Ընդհ. Ժողովը Լօզանի մէջ իր առաջին նիստը գումարած է 2 Սեպտեմբերի ուրբաթ օրը, նախագահութեամբ Տիգրան Խան Քէլէկեանի, բայց օրինական մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալուն, վերջնականապէս պիտի գումարուի յառաջիկայ 16 Սեպտեմբերին։

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻՆ ՈՒ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ

— :-: —

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, սատանաթեւ փառաբանական մը կը նուիրէ Անդրանիկի, անոր մահուան տարեդարձին առթիւ։ (Անզուգական դիւցազնը, 31 օգոստ.)։

Քանի մը հատուածներ.

— «Վարդանէն ի վեր, բոլոր հայրենանուէր հերոսներուն մէջ, ունեցած չէինք դիւցազն մը որ Հայոց սրտերը հայրենասիրական յուզումով այնքան լեցնէր, Հայոց ազատութեան յոյսերը վառէր անմահ ջահերու նման եւ իր մարտնչումներուն, տառապանքներուն, դառնացող արդարութեան, վադրատեւ կառապանութեան եւ յամառ պատերազմներուն շնորհիւ հաւաքած փորձառութեանց իմաստութեամբը լեցնէր Հայոց միտքը։

Վագր մըն էր բայց իր ամենէն ուժին, ողղպատեայ թաթին ցնցող հարուածներուն տակ պահեց սէր մը որ իր ժողովուրդին համար համակ զոհ, համակ խանդաղատանք էր, որովհետեւ եթէ սիրած չըլլար, չպիտի ուզէր հանդուրժել այն բոլոր տառապանքներուն որոնք հերոսային փէտայի կեանքին ծնան եւ գինուորին վիշտ ու զօրականին իմաստութիւն տալով, կուռուին մէջ կազմեցին խորաթափանց, անկաշառ, անխեղճ եւ արամիտ դիւանագէտը։

Անդրանիկ Վարդան եղաւ եւ կրնար Վահան դառնալով յաղթանակը վերջնական դարձնել՝ եթէ իր մէջ գնահատուած ըլլային՝ բուռն, հարուածող եւ չանթահարող զօրութեան հետ՝ հեռատեսութիւնն ու ողջմտութիւնը։ Սակայն, դժբախտաբար, ընկերական ձեւականութեանց, կեղծիքի եւ քաղաքավարութեան այս մեծ թշնամին վագրի ճանկերը սիրտեր բղխեցին եւ բացուած վէրքերուն կոտտումին տակ իր կեանքի ընկերներէն շատեր չկրցան տեսնել եւ ըմբռնել այն տարբերային ուժը՝ որ իր բնութեան կենսական մասն էր։

Փոթորիկ մըն էր ինք ու մրրկեցաւ. անցաւ սարերէն ու դաշտերէն, եւ ուր որ գնաց՝ մինչ իր պայքարը կը փայլատակէր, մինչ իր ուժը կը գոռար, հայրենասիրութիւնը բարերար անձրեւի մը նման կ'ոռոգէր երկիրը, եւ իր հոգիէն ազատութեան շունչը կը տարածուէր հայ աշխարհին վրայ՝ ուր իր աչքերը կը փայլէին ինչպէս արեւը ամպերէն պարզուած պայծառ երկինքի մը վրայ։

Զօրութիւն էր եւ իմաստութիւն. եթէ իր բանութիւնը չէր խնայեր մարդոց, անխնայ կատաղիքներու նման զինքն ալ անգութ կերպով կը մղէր չխնայելու նաեւ իր անձին։ Այս դիւցազնութիւնը դերմարդկային թուեցաւ, աւանդութիւն կազմեց,— ժողովուրդը երգեց զայն, ամբոխները սիրալի հրաշքներու պատմութիւններ հիւսեցին անոր շուրջ. մարդ չէր ան, այլ Վահագնի տեսակէն աստուած մը, զոր թշնամիին գնդակը չէր կրնար խոցել, եւ որու դիւթական կեանքը անխորտակելի էր հասարակ մահկանացուներու թշնամութեան դէմ։ Հերոս մըն էր, որ իր Աքիլլէսի գարշապարը չունէր, եւ իր արոյրէ զրահն յանդգնութիւնն ու խիզախութիւնը միայն վահան բրած էր։ Կը յանդգնէր, ասոր համար անպարտելի էր. իր ճերմակ ձին՝ աւանդութեան թեւաւոր եւ բոցաշունչ բեզոտն էր, եւ կ'անցնէր լեռներու կատարներէն իբրեւ շունչը վրէժխնդիր Եհովային»։

Այս բոլորը շատ լաւ։ Բայց չէ՞ որ այս «անզուգական դիւցազնը» հասարակ ամազակ մըն էր նոյն կուսակցութեան նոյն շրջանի պաշտօնաթերթին համար (Ազգ), երբ սարէ սար կը սլանար իբրեւ արծիւ եւ իբրեւ... Դաշնակցական։

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐԷՆ

Ֆրանսայի կրթական նախարարը շրջաբերական մը ուղղելով դպրոցական վարչութեանց, կը յանձնարարէ կարգ մը կրճատումներ կատարել, խնայողական պատճառներով։ Մասնաւորապէս պիտի ջնջուին, լիսէներու եւ քոլէժներու մէջ, տարրական մաթեմաթիկի եւ փիլիսոփայութեան այն դասընթացքները որոնք հինգէն պակաս աշակերտ ունեցած են վերջին երեք տարեշրջաններու միջոցին։ Պիտի ջնջուին նաեւ այն նախնական դպրոցները, առեւտրական եւ ճարտարարուեստական վարժարանները որոնք վերջին երեք տարեշրջաններու ընթացքին 40 աշակերտէն պակաս ընդունած են, իսկ երրորդ տարեշրջանին՝ տասնէն պակաս։ Փոքր եւ իրարու մօտ վայրերու մէջ, եթէ երկու դպրոցներ կան, մէկը պիտի վերածուին։ Նախարարը կը հրամայէ այժմէն ջնջել այն պաշտօնները որոնք անհրաժեշտ չեն։

Նոր առասպել մը Սուրիոյ Հայերու մասին

Հալէպի «Լիսան իւլ Հալ» թերթը կը գրէ.

— Հաւիչէէն հասած լուրերու համաձայն, հոն գտնուող Հայերը, մօտ 80 հոգի, մեծ ցոյցով մը կը յարձակին կառավարական շէնքին վրայ, վար կ'առնեն սուրիական դրօշը եւ տեղական իշխանութեան դէմ կարգ մը նախատական խօսքեր կը գործածեն եւ կը պահանջեն ուղղակի ֆրանսական իշխանութիւն մը։ Ժանտարմաները կը ձերբակալեն անոնցմէ մէկ քանին, բայց քիչ վերջ ազատ կ'արձակեն։

[illegible]

Ֆրանսայի պատասխանը Գերմանիոյ

Կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ իր պատասխանը՝ գերմանական յուշագրին:

Ամփոփենք էական մասերը.— Ֆրանսա յոռետես չէ զինաթափութեան ժողովի արդիւնքներու մասին: Կը յիշեցնէ թէ իր խորհրդարանը վերջերս մէկուկէս միլիառ ֆրանք դեղչեց զինուորական ծախքերը: Համաձայն է որ ջնջուին օդանաւային ռմբակոծումները եւ նոյն իսկ բոլոր զինուորական օդանաւերը, պայմանաւ որ առեւտրական օդանաւորդութիւնը միջազգայնացուի:«Մեր տեսակէտն է՝ ձգտիլ ոչ թէ մասնաւոր վերազինումներու, այլ ընդհանուր եւ հակակշռուած զինաթափութեան: Մենք այնքան աւելի առաջ պիտի երթանք զինաթափութեան ճամբուն մէջ, որքան աւելի երաշխաւորութիւններ գտնենք խաղաղութեան կազմակերպութեան համար: Գերմանիան իրաւունք ունի յիշեցնելու իր ազգային ապահովութիւնը: Այդ ապահովութիւնը պէտք է տալ բոլոր ազգերուն, մեծ թէ փոքր, հաստատելով հակակշիռ՝ ապառազինութեանց վրայ, ընդհանրացնելով իրաւարարութիւնը եւ ապահովելով տրուած վճիռներուն գործադրութիւնը»:

Ֆրանսան պատրաստ է գործակցելու Գերմանիոյ հետ՝ զինաթափութեան հարցին մէջ: «Չկայ աւելի օգտակար միջոց մը աշխարհի խաղաղեցման համար քան գործակցութիւնը երկու ազգերուն»:

⁂ Ֆրանսական պատասխանին հրատարակութենէն անմիջապէս յետոյ, մելտուքները սկսան Գերմանիոյ մէջ: Իրաւասու շրջանակներու կարծիքով, պատասխանը փափկանկատութեամբ խմբագրուած է, բայց եւ այնպէս ժխտական: Մինչդեռ Գերմանիան կ'ուզէր որ Ֆրանսա ընդունի հաւասարութեան սկզբունքը, զինաթափութեան խորհրդաժողովին գումարումէն առաջ: Հետեւաբար, կը հաւատեն թէ Գերմանիա չպիտի մասնակցի խորհրդաժողովին եւմտական յանձնախումբին, որ արդէն բացուած է Ժընեւի մէջ, ինչպէս եւ յառաջիկայ ժողովներուն:

Կառավարական շրջանակներու մէջ, կ'ըսեն թէ Ֆրանսայի պատասխանը որոշ գիջումներ կը պարունակէ, բայց գոհացում չի տար:

⁂ Անգլիոյ մէջ միշտ վերապահ են, ֆրանսական պատասխանին հրատարակութենէն յետոյ ալ: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ կացութիւնը կը բարդանայ եւ Գերմանիոյ վերջին անցուդարձերը աւելի կը դժուարացնեն դրուած խնդիրներուն լուծումը:

Կը կարծուի թէ Անգլիա պիտի միջամտէ վերջին պահուն:

Թուրքերն ալ...

Երկու Թուրք օդանաւորդներ կը պատրաստուին Ատլանտեանը կտրել, Էնկիւրիէն սաւառնելով դէպ ի Նիւ Եորք:

Այս ձեւով, կ'ուզեն փոխադարձ այցելութեան երթալ երկու ամերիկացի օդանաւորդներու, որոնք Ամերիկայէն Թուրքիա թռած էին քանի մը ամիս առաջ:

Ուրախ երեկոյ

կազմակերպուած ֆրանսահայ կարմիր խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ: Կը ներկայացուի
ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՓԵՍԱՑՈՒՆ (զաւեշտ 3 արար)
գեղարուեստական ճոխ բաժին — Մուտք 3 ֆրանք

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ջ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ֆլօրիսի վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

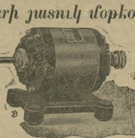
ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 13 սեպտ. 932
Այսօր Պուլօնեի մէջ որսացուած է առատ հարան, մէրլան եւ մաքըրօ: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան, մէրլան եւ մաքըրօ:

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Գաւառի մը հայրենի դասընթացքին համար ուսուցչուհի մը կ'ուզուի, մանրամասնութեանց համար անձամբ դիմել Տիկ. Միսաքեանի, «Յառաջ»ի խմբագրատունը Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4—7:

Կարի յատուկ մոթէօրներ

1/15 ձիու ուժ մոթէօր եւ բէօսթամ 300 ֆրանք
1/8 » » » » 350 ֆրանք

Աժան եւ հաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեան վկայական, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը:
HOVHANESSIAN ingénieur
15 rue de Vienne, Paris (8)
Կ'ընդունինք Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3-5:

Կ'ուզուին երկու դերձակ գործաւորներ: Դիմել Պօղոսեանի, 226 rue de la Convention, մէթրօ Convention.

Ց.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8:30ին, 131 Fbg. du Temple.

ԳԱՆԷԺՕ-Բուշան Արծիւ խումբի դասախօսական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ընկ. Գարակէօզեանի բնակարանը, 19 rue Ampère, Cachan.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը, 244 րիւ Տիւքէքլէն: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.
Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)
Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ
Գրեց՝ Մ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր. Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Դիմել՝ L. Tadévossianի, Դրօշակի հասցէով, 71 Ave. Kléber, Փարիզ (16):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Զարգանճագի Հայր. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի կողմէ, 15 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Էմիլ Զօլայի թատերասրահին մէջ:
Ղեկավարութեամբ դերասան Թրազօշի կը ներկայացուի
ԵՐԵՒ ՔԱՋԵՐ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ
Տոմսերու գիներ՝ 5, 4 եւ 3 ֆրանք
Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

Լիոնի մէջ «Յառաջ»ի գործակալն է

ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆ
Հասցէ՝ ՄԱՍԻՍ նպարավաճառատուն
75 RUE DE BONNEL, LYON

Տէսինի մէջ «Յառաջ»ի գործակալն է

Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԻՒՍԵԱՆ
41, Maison l'Aurore, DÉCINES, (Isère)

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ներկայացումները

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին
Société Savantesի մէջ (28 rue Danton)
ղեկավարութեամբ դերասան
Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի
ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ
Կը ներկայացուի՝

ԲՈՌԸ
(Դրամ 5 արար)

Հեղինակ՝ Է. Վոյնիչ
Թարգմանեց՝ Լ. Շանթ
Բեմի վերածեց՝ Մ. Մարութեան

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բադալ եւ Տիկ. Լաթիֆեան, Պ. Պ. Ա. Կոթիկեան, Ա. Գմբէթեան, Սերժ Թորոսեան, Ս. Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, Ե. Գրիգորեան, Գազազեան, եւայլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, բոլոր հայկական ճաշարանները, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ լուսանկարիչ Phébusի մօտ:

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Էմիլ Զօլայի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ, իսկ Հոկտեմբեր 15ին Մարսէյլի (Շափ) մէջ:

Երգչուհի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2ին Վիէնի մէջ, Հոկտ. 8ին Լիոնի եւ 8ին Տէսինի մէջ:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant **H. STEPHAN**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Նայեց դրան ճեղքից դուրս, եւ համոզուելով որ իրեն դիտող չկար, վերցրեց սղոցներից մին ու կպաւ գործի:

. . . .

Ո՛չ, առողջ է բոլորովին: Այդ բոլորը երեւակայութիւն է միայն: Կողքի ցաւը ստամոքսից է, կամ մսելուց կամ մի ուրիշ բանից: Եւ ի՞նչ կայ զարմանալու, եթէ իրեն քիչ տկար է զգում երեք շաբաթուայ անտանելի կերակուրներից ու խեղդուած օդից յետոյ: Իսկ բոլոր ցաւերը ու երակի այդ զարկը առաջանում են մասամբ ջղային խանգարումից, մասամբ էլ շարժումից զուրկ լինելուց: Այո՛, էականը, դա է, շարժումը չլինելը: Ի՞նչ յիմար էր, որ մինչեւ հիմա դրա մասին չէր մտածել:

Աւելի լաւ է նախ նստի մի քիչ, ու թողնի որ ցաւը քիչ հանդարտի գործի սկսելուց առաջ: Մի քանի վայրկեանից ամէն ինչ կ'անցնի:

Բայց նստելուց աւելի է վատանում: Երբ նստում է հանգիստ, նա ամբողջովին իր ջղերի ձեռքին է ու սառչում է սարսափից: Չէ, պէտք է վեր կենալ, դէն շպրտել այդ յիմարութիւնը ու ձեռնարկել աշխատանքի: Զգալը կամ չզգալը կախուած է իր սեփական կամքից: Եւ նա վճռեց բոլորովին ոչինչ չզգալ, ամէն զգացում դուրս վանել իրենից:

Նորից ելաւ ոտքի ու ասաց ինքն իրեն բարձր ու որոշ.

— Հիւանդ չեմ ես, ես ժամանակ չունիմ հիւանդ լինելու: Պէտք է որ սղոցեմ վանդակը, ես չեմ ուզում հիւանդ լինել:

Ու սկսեց սղոցել:

Տասը ու մի քառորդ... տասն ու կէս... տասնըմէկին քառորդ: Նա սղոցում էր ու սղոցում, ու երկաթի խղխղոցը այնպէս էր այրում նրան, կարծես իր սեփական մարմինն ու ուղեղն էին սղոցում:

— Կը ցանկայի գիտենալ, — ասաց նա հեգնօտ. — մեզնից ո՞վ աւելի շուտ սղոցուած պիտի լինի, ե՞ս, թէ վանդակը:

Հուպ տուաւ ատամները ու շարունակեց սղոցելը:

Տասնըմէկ ու կէս: Դեռ սղոցում էր միշտ, թէեւ ձեռքը ընդարմացել էր, ուռել ու հազիւ էր բռնում սղոցը: Բայց նա չի համարձակւում կանգ առնել: Եթէ մի վայրկեան միայն բաց թողնի ձեռքից այդ սարսափելի գործիքը, էլ երբեք նորից ձեռք վերցնել չէ կարողանայ:

Պահապանը մօտ էր գալիս միջանցքով, ու նրա ոտնը զարնեց դրան: Բոռը կանգ առաւ ու ետ նայեց, սղոցը դեռ միշտ բարձր բռնած ձեռքին: Միթէ յայտնե՞լ էր ամէն բան:

Մի փոքրիկ կլոր ճմռուած բան ներս ընկաւ դրան ճեղքից ու ընկած էր յատակին: Ցած դրաւ սղոցը ու կռացաւ որ վերցնի: Ճմռուածը թղթի մի կտոր էր:

. . . .

Ի՞նչ դժուար էր ցած ու ցած կամուլը, երբ չուրջը շառաչում էին սեւ ալիքները: Ինչպէս եռ էին գալիս:

Ա՛խ, հա, նա կռացաւ, որ թուղթը վերցնի: Գլուխն էր քիչ պտոյտ եկել: Պատահում է երբեմն, երբ կռանում ես: Այդ բոլորը ոչինչ, ոչինչ:

Վերցրեց թուղթը, մօտեցրեց լոյսին ու բաց արաւ:

«Պէտք է փախչել այս գիշեր անպատճառ: Ծղրիտը վաղը ուրիշ ծառայութեան է փոխադրուել: Այսօր վերջին յարմար դէպքն է»:

Պատռեց թուղթը, առաջինի նման, վերցրեց սղոցը նորից ու դարձաւ իր աշխատանքին մի յամառ լռութեամբ ու կատարեալ վհատութիւնը հոգում:

Ժամը մէկն էր: Աշխատել էր երեք ժամ, եւ ութ կտորից վեցը արդէն սղոցուած էր: Երկուսն էլ. ու յետոյ կարելի է դուրս գալ:

Սկսեց յիշել նախորդ դէպքերը, երբ սկսում էին իր հիւանդութեան սարսափելի ցաւերը: Վերջին անգամ նոր — տարուան էր, ու նա ցնցւեց այն հինգ գիշերները յիշել: Միայն այսպէս յանկարծ չէր եղած. այսպէս յանկարծ երբեք չէր գալիս:

Թողեց սղոցը ու կուրօրէն առաջ մեկնեց ձեռքերը, ու սկսեց յուսահատութիւնից աղօթել. սա առաջին անգամն էր իր հաւատը կորցնելու օրից: Աղօթում էր, չէր իմանում ում:

«Ո՛չ այս գիշեր: Ա՛, թող հիւանդանամ վաղը: Վաղը ամէն ինչ կը տանեմ, միայն ո՛չ այսօր»:

Կանգ առաւ մի վայրկեան ու երկու ձեռքը տարաւ քունքերին: Յետոյ նորից վերցրեց սղոցը ու կրկին դարձաւ իր աշխատանքին:

Մէկ ու կէս... Ձեռք զարկաւ վերջին ձողին: Շապիկի թեւը կրծոտել էր ծուէն – ծուէն, շրթունքներին արիւն կար, եւ աչքերին պատել էր մի կարմիր մշուշ. քրտինքը ոլոր – ոլոր կաթում էր ճակտից, իսկ նա սղոցում էր, սղոցում ու սղոցում:

×

Մօնտանէլլին քնեց արեւը ծագելուց յետոյ: Բոլորովին ջարդուել էր անքուն գիշերից ու մի առժամանակ հանգիստ քուն եղաւ. վերջը սկսեցին երազները:

Նախ անորոշ ու մշուշոտ. երեւակայական անկապ տեսիլներ յաջորդում էին մէկը միւսին ընդհատ ու խուսափուկ, միայն բոլորի մէջն էլ նոյն տառապանքի խեղդող աղօտ զգացումը ու նոյն խաւարի անվախճան սարսափը:

Յետոյ սկսեց անքնութիւն երազել, սովորական, սոսկալի ու նրան վաղուց ծանօթ մի երազ, որ նրա տարիներն էր եղած երկար – երկար տարիներ: Եւ երազի միջոցին յիշում էր շարունակ, որ այդ բոլորը նա արդէն էլ զգացած էր:

Նրան թւում էր, թէ թափառում է մի մեծ ընդարձակ դատարկ վայրում, որոնելով մի անկիւն, ուր կարողանար պառկել ու քնել: Ամէն կողմ ջոկում էին մարդիկ, խօսում էին, ծաղրում, պոռում, աղօթում, զանգեր հարում ու խփում մետաղէ գործիքների: Երբեմն հեռանում էր մի քիչ աղմկոտ տեղերից ու պառկում էր մի վայրկեան խոտի վրայ, կամ փայտէ մի նստարանի կամ մի խոշոր քարի վրայ: Փակում էր աչքերը, դեռ ձեռքով էլ ծածկում, որ պաշտպանէր լոյսից. եւ ասում էր կամաց. «Հիմա կը քնեմ»: Բայց խելօքն վրայ էր հասնում մի ամբոխ, հազիւն բազմութիւն, պոռում էր, կանչում ու խնդրում. «Զարթեցէ՛ք, զարթեցէ՛ք շուտով. դուք պէտք էք մեզ»:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

15 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1983

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԷՊՔԵՐԸ

Տասը օրէ ի վեր, վրդովիչ լուրեր կը հասնին Սուրիայէն:

Օրը օրին հրատարակած ենք բոլոր տեղեկութիւնները: Այսօր կ'արտատպենք վերջին լուրերը: Իսկ վաղը՝ այլապէս կարեւոր մանրամասնութիւններ:

Կը հետեւի թէ՝ կացութիւնը ծանր է ամբողջ Սուրիոյ, եւ մասնաւորապէս Հալէպի ու Դամասկոսի մէջ, ուր կը գտնուին արաբ ազգայնական շարժման վառարանները:

Խմորուած դժգոհութեան առաջին ազդանշանը եղաւ մահափորձ մը՝ ոստիկանապետ Կարապետի վրայ, Հայու մը ձեռքով:

Խնդիրը դեռ ամբողջովին չլուսաբանուած, ահաւասիկ նոր մահափորձ մը՝ ազգայնական վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանոյի դէմ: Յետոյ՝ սպանութիւնը երկու Հայերու եւ Թուրք նախարարի մը: Թէ առաջին (Հանանօ) և թէ վերջին (Թուրք նախարար) դէպքերը կը վերագրուին կալուածական վէճերու: Իսկ մութ կը մնայ երկու Հայերու սպանութեան պարագան:

Դեռ պէտք է սպասել, ամբողջական գաղափար կազմելու համար բուն հարցի մասին:

Բայց, սպասելով հանդերձ, այժմէն պէտք է ըմբռնենք թէ կը գտնուինք չափազանց լուրջ կացութեան մը առջեւ:

Այսպէս կամ այնպէս, կասկած չկայ որ քաղաքական մխումներ գլուխ կը ցցեն այս խառնակութեանց եւ մահափորձերուն մէջ:

Նախ, կը շեշտուի արաբ ծայրայեղ ազգայնականներուն գործունէութիւնը՝ ֆրանսական հոգատարութեան դէմ:

Երկրորդ, ինչպէս կը հաստատէ լուր մը, Թուրքերը կ'ուզեն ձուկ որսալ պղտոր ջուրի մէջ, կասկածելի դարձնելով հայ գաղթականութիւնը եւ ետ պահանջելով «իրենց Ալլաս–Լօնէն»ը (Իսքէնտէրուն եւ Անտիոք):

Արդարեւ, երկու հայ քաղաքացիներու սպանութիւնը կատարուած է այդ շրջանին մէջ, Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ:

Մենք յաւակնութիւն չունինք այս քաղաքէն խելք սորվեցնելու Սուրիոյ մեր հայրենակիցներուն եւ վարիչներուն:

Անոնք անշուշտ աւելի բան գիտեն բուն կացութեան մասին, եւ արթուն են, անակնկալի չգալու համար:

Բայց, աչքի առջեւ ունենալով կացութեան փափկութիւնը, պիտի թելադրէինք որ, գոնէ այս միջոցին, դադրէին ներքին վէճերը: Գոնէ մէկ ձայն լսուէր այս փոթորիկին առջեւ:

Իսկ այս տարրական պահանջը ապահովելու համար, անհրաժեշտ է որ կլոր սեղանի մը շուրջը հաւաքուին բոլոր հոսանքները, այնտեղ թէ այստեղ:

Ծանրանալով այստեղի մասին, կը կարծենք թէ՝ «անելիք»–ներ ունին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Ռամկավարները, Հնչակեանները, Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը եւ Գաղթ. Յանձնաժողովը:

Իրարանցում ստեղծելու տրամադրութիւն չունինք: Սակայն, եթէ վարելը նախատեսել է, — աններելի պիտի ըլլար հարեւանցի նայիլ այս անցուդարձին վրայ:

Յաճախ պզտիկ վէրքերն են որ մեծ փորձանքներ յառաջ կը բերեն:

Իսկ վէրքեր շատ ունինք Սուրիոյ մէջ: Տարին տասներկու ամիս պատմութիւններ ունինք Սուրիոյ մէջ: Միշտ ի վնաս մեզի:

Բացարձակապէս հեռու մնալով երկրի ներքին պայքարներէն, հարկ է որ գլուխ գլխի տանք, որպէս զի չմատնուինք ծանր անակնկալներու:

Երբ ազգայնական կիրքն է որ կը յորդի, եւ դուրսէն մարդիկ — մեր թշնամիները — անդադար կը խառնեն կրակը, թեթեւամտութիւն է ամէն բան բախտին ձգել: Կամ ապաւինիլ հզօր ուժերու:

Մեր գործը, ամէն բանէ առաջ, տեղացի ժողովուրդին հետ պիտի ըլլայ:

Պիտի փորձենք անկարելին իսկ, փարատելու համար բոլոր թիւրիմացութիւնները:

Դէշ նախանշան մըն է, այս դէպքերուն հետ, արաբական կարգ մը թերթերու չարախօսութիւնը՝ հայ գաղթականներու մասին:

Առջի օր արտատպեր էինք Հալէպի «Էլ Նիտա» թերթին մէկ առասպելը, որուն համաձայն իրենց դրացիներուն գէշութիւններ կ'ընեն, «կը զինուին, կը ռմբարկեն, կը կողոպտեն» Մէյտան Էքպէզի հայ գաղթականները:

Երէկ ունէինք ուրիշ լուր մը, «Լիսան ուլ Հալ» թերթէն, — Համիտիէի մէջ 80 Հայեր յարձակեր են կառավարական շէնքին վրայ, նախատեր են տեղական կառավարութիւնը, պահանջելով ֆրանսական իշխանութիւն...

Այս առասպելները իմաստ մը ունին անշուշտ: Մանաւանդ որ, կը հրատարակուին ճիշդ այս օրերուն:

Եւ ահա երկու Հայերու սպանութիւնը, սահմանագլուխին վրայ...

Պիտի հարցնէք հիմա, — ո՞ւր է այն կեդրոնական իշխանութիւնը որ զբաղէր այս հարցերով:

Չկայ եւ չկայ: Տասը տարուան դէպքերն անգամ խրատ չեղան մեզի:

Բայց, ակադեմական վիճաբանութեանց առեն չէ հիմա:

Եթէ չկայ կեդրոնական իշխանութիւնը, կան անոր մասնիկները: Կան քաղաքական կուսակցութիւնները եւ զանազան օրկաններ:

Գործի շրջան է, ամէնուս համար:

Վա՜յ քնացողներուն եւ թեթեւսոլիկներուն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԻՉ ԿԵՐԷՔ ՈՐ... ՉՄԵՌՆԻՔ

Ֆրանսայի առողջապահական նախարարին նախագահութեանը տակ, մասնաւոր մարմին մը կ'ուսումնասիրէ ինքնաշարժի արկածներու ախտաբանական պատճառները: Այդ մարմնին հրատարակած յայտարարութենէն կը քաղենք.—

1.— Երկար ատեն ղեկը ձեռքը բռնած՝ կը յոգնի կառքին վարիչը, այս պատճառով կը յոգնի եւ կը տկարանայ ուշադրութիւնը, ի վերջոյ չեն գործեր անդրադարձիկ շարժումները:

2.— Կառքերուն վարիչները, ճամբաներուն վրայ, մրցումի ելլելով, մէկը միւսէն առաջ անցնելու տենչով, ջղային գրգռութեան մը կ'ենթարկուին, ինչ որ կը խանգարէ հոգեկան հաւասարակշռութիւնը:

3.— Արագութիւնը մտային վիճակին վրայ յաճախ վտանգաւոր անդրադարձումներ կ'ունենայ:

4.— Դժուարամարսութիւնը, կիրակնօրեայ խնջոյքներու ժամանակ ստամոքսը ծանրաբեռնելը պատճառ կը դառնան արագութեան զինովութեան, ինքնաշարժներու արկածին:

Արդ, նկատելով, որ ինքնաշարժի արկածները չափազանց շատցած են, մտահոգութիւն պատճառելով նոյն իսկ բնակչութեան նուազման տեսակէտէն, կը յանձնարարուի զգուշանալ արագութեան զինովութենէն: Պարզ խօսքով, զոհ չերթալու համար ինքնաշարժի արկածներու, շատ չուտել, փորը կէս մը անօթի թողուլ:

Երէկ չմեռնելու համար՝ կերէք, կ'ըսէին, բժիշկները: Հիմա՝ մի ուտէք, որ չմեռնիք:

Սակայն, ի՞նչ պիտի ըսեն բժիշկները, երբ դիտել տամ, թէ յաճախ անօթի փորով, աչքերը պղտորած, աղքատ մարդիկն են, որ զոհ կ'երթան յղփացած, փորը կուշտ, հարուստ մարդոց ինքնաշարժի սրարշաւ վազքին:

ԱՐԵՒԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ «ՌԱՆԹ»ԵՐԸ

Խորհրդարանը արտասովոր նիստի հրաւիրուած է ուրբաթ և շաբաթ, վերջացնելու համար ֆրանս. «ռանթ»երու միացումը կամ փոխակերպումը (conversion): Երեք ամիսէ ի վեր բանակցութիւններ կը կատարեն այս մասին, բայց ամէն բան գաղտնի կը պահուի, սակարանական չարաշահութեանց առաջքն առնելու համար:

Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, գործողութիւնը պիտի կատարուի վեց շարք հասութաբեր թուղթերու վրայ (ռանթ), որոնց համագումար արժէքն է 85 միլիառ ֆրանք: Ծրագրուած գործողութեան շնորհիւ, 1500 միլիոնի խնայողութիւն մը պիտի կատարուի: Նոր տոկոսը հաւանաբար 4 պիտի ըլլար, եթէ գործողութիւնը կատարուէր 1931ին: Հաւանական է որ այս անգամ հարիւրին 4.50 նշանակուի:

«ՀԱՆԴԵՐՁ ԲՆՏԱՆԵՕՔ»Ը ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

Երեքշաբթի օր, Կրօէնլանտայի ջուրերուն մէջ գտնուեցաւ Ամերիկացի Հըչինսընի օդանաւը, որով Ատլանտեանը պիտի կտրէին ինք, տիկինը, երկու աղջիկները եւ չորս օդանաւորդներ: Անգլ. խուզարկու նաւ մը զօրաւոր լուսարձակներու միջոցաւ եւ գիշերանց, կրցաւ սառնակոյտերու մէջ երեւան հանել օդանաւը, որ ջախջախուած էր: Ուրիշ երկու նաւեր ալ կ'օգնէին տարբեր ուղղութեամբ: Ուրմղն յառաջանալով ալիքներուն մէջ, անգլ. նաւը կրցաւ նշաններ ընել, որոնց պատասխանեցին արկածեալները: Արշալոյսին, կարելի եղաւ ողջ առողջ նաւ առնել ուր «կորուսեալ»ները:

Եթէ կարելի չըլլայ Իսլանտա փոխադրել արկածեալները, պիտի ստիպուին այդ սառնակոյտերուն մէջ անցընել ձմեռը, ինչ որ ողբերգական հետեւանքներ կրնայ ունենալ. որովհետեւ թէ օդը չափազանց անհնպաստ է եւ թէ ուտելիք չկայ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

«Ո՛Վ ՈՐ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ԵՐԹԱԼՈՎ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ, ՍԱՀՄԱՆԷՆ ՆԵՐՍ ՊԻՏԻ ՉԸՆԴՈՒՆՈՒԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ՊԻՏԻ ԶՐԿՈՒԻ»

Պոլսոյ «Նոր Լոյս»ին մէջ կը կարդանք (10 սեպտ.) .—

Կաթողիկոսական պատգամաւորներուն ուղեւորութեան համար Քաղաք. ժողովին կատարած դիմումին արդիւնքը Վարչութեան կողմէ հաղորդուած է Ընդհ. ժողովին ատենապետ Տոքթ. Անտոէ վահրամի:

Վարչական պատուիրակութիւնը սեպտ. 4ին, կուսակալական պաշտօնատունը երթալով գրաւոր ալ ներկայացուցած էր իր խնդրանքը, ինչպէս յանձնարարած էր կուսակալի օգնականը՝ Ալի Րիզա պէյ, իրենց առաջին այցելութեանը: Սեպտ. 7 թուականով եւ Ազգ. Վարչութեան ատենապետ վահան պէյ Սուրէնեանի ուղղուած եւ կուսակալ Մուհիտտին պէյի եւ ոստիկանական տնօրէն Ֆէհմի պէյի կողմէ ստորագրուած պաշտօնագրով կը յայտարարուի թէ՝ արտասահմանի եկեղեցական կազմակերպութիւններ եւ խնդիրներ աշխարհական հանրապետական կառավարութիւնը չեն հետաքրքրեր եւ չի ճանչնար զանոնք: *Երկրին հայրենակիցներուն բացարձակապէս կ'արգիլէ արտասահման երթալով գործակցիլ այդ տեսակ կրօնական կազմակերպութեանց, եւ ով որ հակառակի այս արգելքին ու հոն երթալով մասնակցի, հայրենիքի սահմանէն ներս պիտի չընդունուի եւ Թուրք հայրենակցական իրաւունքէ պիտի զրկուի:*

Կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցելու համար Մայր Աթոռէն հրաւէր ընդունած բարձրաստիճան եկեղեցականներուն հաղորդուեցաւ կառավարական այս արգելքը:

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ՀԻՒՍ. ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Երկու Հայեր կը սպաննուին Թուրքերու կողմէ

ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՄԸ ԵՒՍ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Սուրիոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Հալէպէն՝ «Ազդակ»ի (6 սեպտ.) .—

Խառնակ վիճակ մը ունի այս օրերս բովանդակ Հիւս. Սուրիան, սկսած Հալէպէն մինչեւ Թրքական սահմանագլուխ: Իրարմէ բոլորովին տարբեր չարժառիթներով, զանազան ոճիրներ գործուեցան այս վերջին շաբթուան ընթացքին, իրենց զոհ ունենալով բոլոր դասակարգի եւ ազգութեան պատկանող կարեւոր անհատներ:

Ոստիկանապետ Ծաղկունիի *վրայ կատարուած մահափորձէն յետոյ, ձերբակալուեցան ազգայնական կարգ մը կարեւոր պարագլուխներ: Այս ձերբակալութեանց հետեւանքով 4 օրէ ի վեր քաղաքին շուկաները գոց կը մնան: Առջի օր, հինգշաբթի, 1 սեպտ. ցուցարարներու խումբ մը փորձեց խուճապ յառաջ բերել: Ցուցարարներէն երեք հոգի ձերբակալուեցան ու անմիջապէս խառն դատարան տարուելով, դատապարտուեցան մէկական տարուան բանտարկութեան: Շնորհիւ այս կտրուկ միջոցներուն, խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ քաղաքին մէջ: Երէկ, ուրբաթ, որ եւ է դէպք չպատահեցաւ: Այսօր ալ քաղաքը հանդարտ է, բայց խանութները դեռ կը մնան գոց ու շուկաները անկենդան:*

Երէկ իրիկուն ուշ ատեն, իր գիւղէն Հալէպ բերուեցաւ ծանօթ ազգայնական պարագլուխ Իպրահիմ պէյ Հանանօ, *որ սրունքէն վիրաւորուած էր գնդակով մը: Տոքթ. Ալթունեան հանեց արճիճը միսէն ու վէրքը լաւ վիճակի մէջ է այժմ: Կ'ըսուի թէ Հանանօ պէյի մարդոցմէ մէկն է զինք վիրաւորողը, որ դժգոհ է եղեր նիւթական վճարումէն: Այս լուրը կուտամ վերապահութեամբ:*

Տարբեր վայրերու մէջ գործուած են երեք ոճիրներ ալ՝ որոնց երկուքը Հայ են, իսկ մարդասպանները միշտ Թուրք:

Քրըք Խանի շրջանը, Տոքթ. Ալթունեանի ագարակին մէջ գործուեցաւ ոճիր մը, որուն զոհ գնաց նոյն ագարակին վարիչ Պ. Ասուր Լեւոնեանի փոխանորդը: Կը կարծուի թէ այս ոճիրը իրեն զոհ ընտրած էր Այնթապի հերոսամարտին յայտնի մարտիկը՝ Ատուր Լեւոնեանը, *որ ազատած է:*

Աղէպի շրջանին մէջ ալ դաւադրութիւն կար Մանուկ *անունով հայ գիշերապահի մը դէմ, որուն տեղ դիպուածով սպաննուած է Քիւրտ մը: Այս ոճրին ալ հեղինակները կը կարծուին թէ Թուրքեր են:*

Ուրիշ կարեւոր եւ ցաւալի դէպք մըն ալ պատահած է Մէյտան Էքպէզի մէջ:

Միսիր Աւետիս, 40—45 *տարեկան Այնթապցի հայ շրջուն վաճառական մը, որ դոյլով ջուր կ'ուզէր առնել ճիշդ սահմանագլուխին վրայ գտնուող առուակէ մը, յանկարծ գետին տապալեցաւ: Թրքական հողէն արձակուած գնդակներէն երկուքը պարապ անցան, իսկ երրորդը վայրկենաբար սպաննեց խեղճ Հայը: Տարաբախտ Աւետիսի դիակը այսօր օթոյով բերուեցաւ Հալէպ: Այս առաջին զոհը չէ որ կուտանք սահմանագլուխին վրայ: Հակառակ Թուրք իշխանութեանց հաւաստումներուն, թէ «մաքրուած» է սահմանագլուխը, դարձեալ կը պատահին նման ցաւալի դէպքեր: Թուրք կառավարութիւնը պէտք է ուժգնօրէն հետապնդէ չարագործները, եթէ սակայն ինքը չէ անոնց ձեռքերը զինողը:*

Թուրք վայրագութեան զոհ գացող Աւետիս իր ետեւ կը թողու բազմանդամ ընտանիք մը՝ հինգ զաւակներով:

*** *Կը լսեմ որ դրամական խնդիրներով զարնուած է նաեւ Թրքահպատակ* Սապրի պէյը: (*Նախկին նախարար*):

*** *Վերջին պահուն կ'իմանամ, թէ տեղացի ժողովուրդը ժողով գումարելով մեծ մզկիթին մէջ, որոշած է վաղուընէ սկսեալ բանալ շուկաները: Այս լուրը կուտամ վերապահութեամբ: Ձերբակալուողներու շարքին կայ նաեւ Վահան Սէմէրճիպաշեան անունով սնանկացած դեղագործ մը:*

Արաբական «Էլ Նիտա» թերթէն.—

Հալէպ այսօր (5 սեպտ.) *շատ խառնակ եւ գրգռուած վիճակ մը ունէր եւ որոշուած էր մինչեւ վերջ փակ պահել շուկաները: Ոստիկաններու եւ ժողո–*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Կորկուլով գլխատուեցաւ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, հանրապետութեան նախագահը ստորագրած չըլլալով ներման գիրը, Կորկուլով գլխատուեցաւ երէկ առտու կանուխ, ժամը 5.50ին:

Մարդասպանին կինը երեքշաբթի օր դատական նախարարին դիմեց, իր փաստաբաններուն հետ, ամուսինը տեսնելու համար, ինչպէս կ'ընէր ամէն երեքշաբթի: Նախարարը մերժեց, հակառակ եղած թախանձանքներուն: Յետոյ դիմում կատարեց որբուոքս հոգեւոր հովիւը, եւ նորէն մերժում ստացաւ: Միեւնոյն ատեն իրահանգ՝ չորեքշաբթի առտու ներկայ ըլլալու գլխատման:

Իրիկուընէ արտասովոր հետաքրքրութիւն կը տիրէր Սանթէի բանտին շրջակայ փողոցներուն մէջ: Ոստիկանները թոյլ կուտային որ մարդիկ եւ կառքեր անցնին, բայց կենալու հրաման չկար: Շղթայ մը կազմուած էր բանտին մօտակայ փողոցներուն մէջ: Կէս գիշերին, աւելի խստացաւ հսկողութիւնը: Քիչ յետոյ հասան հեծեալ պահակները:

ՎԵՐՋԻՆ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐԸ

Ժամը 4.30ին, Կորկուլովի երկու փաստաբանները եւ պետական պաշտօնեաները կառքով հասան Սանթէի բանտը եւ անմիջապէս ներս մտան: Կորկուլով խոր քուն կը քաշէր եւ չարթնցաւ նոյն իսկ կղպանքներուն բացուելու աղմուկէն: Ընդհ. դատախազը ցնցելով արթնցուց եւ յայտարարեց.

— Կորկուլով, դիմումդ մերժուեցաւ: Քաջութի՛ւն...

Կորկուլով բառ չարտասանեց: Որթոտոքս քահանան առաջ անցնելով, խոստովանեցուց եւ հաղորդութիւն տուաւ: Կորկուլով փաստաբաններուն դառնալով բացագանչեց.

— Ռուսաստանը չպիտի մեռնի... Ես կը մեռնիմ իմ գաղափարիս համար... Կինս, կինս... եւ զաւակս... Ես հակաբոլշեւիկ եմ: Այո, բայց ոխ չունիմ Ֆրանսայի դէմ: Ես չուզեցի ո՛ր եւ է բան ընել անոր դէմ:

Յետոյ խօսեցաւ Աստուծոյ եւ կրօնի մասին: Անհասկնալի բառեր կ'արտասանէր:

Դահիճը, Տէպլէր, որ առտուն կանուխ աչքէ անցուցած էր գործիքը, ածիլեց մարդասպանին ծոծրակը եւ հագցուց մահապարտի շապիկը: Յետոյ գաւաթ մը հրամցուցին, բայց Կորկուլով մերժեց: Խմեց միայն երկու բաժակ ռոմ:

Ժամը 5.50ին, մարդասպանը կառք դրուեցաւ, ձեռքերը կապուած: Քովը նստած էին երկու փաստաբանները, քահանան եւ երկու պահակներ:

Կառափնատը հազիւ 300 մեթր հեռու է բանտէն: Կորկուլով կը շարունակէր խօսիլ.

— Ըսէք կնոջս թէ շատ կը սիրեմ զինքը: Ես կը մեռնիմ գաղափարներուս յաղթանակին համար: Թող կինս իմ զաւակիս սորվեցնէ ատել բոլշեւիզմը: Թող կրօնական լաւ կրթութիւն մը տայ անոր: Կը ներեմ խազալս Լազարէվին: Ներողութիւն կը խնդրեմ բոլորէն:

Բազմաթիւ պահակներ եւ լրագրողներ խմբուած էին կառափնատին շուրջը: Խոր լռութիւն: Կառքին դուռը բացուեցաւ, եւ նախ դուրս ելան փաստաբանները, յետոյ քահանան: Եւ ահա Կորկուլովը: Փողոցի լապտերներուն եւ կառքերուն բոլոր լոյսերը յանկարծ մարեցան: Փաստաբան Ժէռօ համբուրեց մարդասպանը, որ անմիջապէս առաջնորդուեցաւ մահաշուք մեքենային տակ:

— Ներողութիւն կը խնդրեմ բոլորէն, կ'աղաղակէր Կորկուլով:

Երեք երկվայրկեան անցաւ, մինչեւ որ դանակը կտրեց գլուխը:

Կորկուլով ամուր մնաց մինչեւ վերջին վայրկեանը:

— :-: —

ՃԱՓՈՆ ՃԱՆՉՑԱՒ ՄԱՆՉՈՒՔՈՒՕՆ.— Այսօր, 15 սեպտ. ճափոնական կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հաղորդէ Մանչուրիոյ պետութեան (Մանչուքուօ) ճանաչումը, «ի շահ Ծայր. Արեւելքի խաղաղութեան պահպանման»: Իր առաջին դեսպանն է յայտնի զօրավար մը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ՀԱՍՈՅԹՆԵՐԸ

1932—33 շրջանի ելմտացոյցը կարեւոր կրճատումներու ենթարկուած է՝ բաղդատմամբ նախորդ տարիներու: Դեռ երկու տարի առաջ՝ 1930—31ին՝ Թուրքիոյ հասոյթներն ու ծախքերը կը հաշուուէին 222,700,000 թրքական ոսկի: Տնտեսական տագնապը մեծապէս խանգարեց այդ հաշիւները եւ ելմտական տարին փակուեցաւ խոշոր բացով մը:

Անցած տարի (1931—32) ելմտացոյցին վրայ 36 միլիոն ոսկիի գեղչ մը կատարուեցաւ, 222,700,000 ոսկին իջեցնելով 186,700,000 ոսկիի:

Հակառակ շուրջ հարիւրին 17ի այս գեղչին, դարձեալ կարելի չեղաւ հաւասարակշռել ելմտացոյցը եւ վերջացող ելմտական տարին ալ փակուեցաւ կարեւոր բացով մը:

Այս անգամ 17,350,799 ոսկիի նոր գեղչ մը եւս կատարուեցաւ նախորդ տարուանին վրայ եւ ելմտացոյցին հասոյթին բաժինը որոշուեցաւ 169 միլիոն 354,800 ոսկի, 169,146,747 ոսկի ծախքի դիմաց. որով, թուղթի վրայ, նոր ելմտացոյցը հաւասարակշռուած է 208,053 ոսկի շահով: Գալիք ամիսները ցոյց պիտի տան թէ կարելի պիտի ըլլա՞յ իրագործել այս նախահաշիւները:

Թուանշանները շատ պերճախօս կերպով ցոյց կուտան թէ տարուէ տարի պետութեան հասոյթի աղբիւրները կը նուազին, այն աստիճան որ մէկ կողմէ նախատեսուած ծախքերը կարելի չըլլար ճարել, միւս կողմէ պետութեան պարտքը շարունակ կ'աւելնայ:

Տնտեսական տագնապը եւ գործերու կայնութիւնը մեծապէս ազդած են հասոյթի աղբիւրներուն վրայ: Ասկէ զատ, ներածումին դէմ դրուած սահմանափակումը (բաժնեցուցակ contingentement) անցեալ նոյեմբեր 16էն ի վեր, շատ պակսեցուցած է մաքսատուրքէն գոյացած հասոյթները:

Պաշտօնական աղբիւրէ հրատարակուած վիճակագրութեանց համաձայն, 1931—32ի շրջանին հասոյթները հարիւրին 14 պակաս եղած են բաղդատմամբ 1930—31 ելմտական տարիին, իսկ 100ին 22 պակաս՝ 1929—30ի հետ բաղդատելով:

Նոր ելմտացոյցին մէջ հասոյթի աղբիւրները բաժնուած են ինը գլուխներու:

1.— Եկամուտի եւ հարստութեան վրայ դրուած տուրքեր. գումար՝ 33 միլիոն 775,000 ոսկի: Այս գլուխին մէջ կ'իյնեն հողային տուրքը՝ 4 միլիոն 400,000 ոսկի, շինութեանց տուրքը՝ 4,150,000 ոսկի, արջառի տուրքը՝ 11 միլիոն 750,000, շահատուրք՝ 12,200 հազար, հանքային տուրք՝ 650,000 եւ ժառանգական տուրք՝ 525,000 ոսկի:

Նախորդ տարուան հետ բաղդատելով, այս գլուխին վրայ գեղչ եղած է 6,847,300 ոսկի: Ամէնէն աւելի ազդուած է շահատուրքի բաժինը (—3 միլիոն 300,000 ոսկի): Գործերու կայնութեան պատճառաւ, առեւտրականները դրամ չեն շահիր, որպէս զի տուրք վճարեն: Սնանկութիւնները կը շարունակուին դեռ եւ շատեր հաշուեյարդարի կ'ենթարկե՛ն իրենց գործերը: Այս ընթացքով, կարելի պիտի չըլլայ գանձել նախատեսուած գեղչեալ գումարն ալ:

2.—Սպառման եւ գործառնութեանց տուրք. գումար՝ 63,368,000 ոսկի: Հասոյթի աղբիւրներուն ամէնէն զօրաւոր գլուխն է այս: Հոս գլխաւոր բաժինը յատկացուած է մաքսատուրքին (38,250,000 ոսկի): Անցած տարի նախատեսուած էր 56,273,000 ոսկի, որով մէկ տարիէն միւսը տարբերութիւնն է 17,773,000 ոսկի: Այս գումարը կը համապատասխանէ ընդհանուր ելմտացոյցին վրայ այս տարի կատարուած գեղչին: 1931—32 ելմտական տարուան առաջին տասը ամիսներուն մաքսատուրքէ հասոյթ գոյացած է 36,679,403 ոսկի, մինչդեռ 1930—31ի նոյն ժամանակաշրջանին հասոյթն եղած էր 47,532,557 ոսկի: Ներածման սահմանափակումը աւելի եւս պիտի պակսեցնէ այս տուրքին գումարը:

Յիշենք նաեւ գործառնութեանց տուրքը՝ 12 միլիոն ոսկի, ներքին սպառմանց տուրքերը՝ 2,800,000 ոսկի, դրոշմատուրք՝ 5,250,000, կալուածահամարի տուրք՝ 1,320,000 ոսկի, եւայլն:

3.— Զննուած տուրքերէն գանձելի յետնեալներ. գումար՝ 250,000 ոսկի: Անցած տարի այս գլուխին գումարն էր կրկինը՝ կէս միլիոն ոսկի: Քանի տարիները անցնին, յետնեալ տուրքերը գանձել կը դժուարանայ:

4.— Մենաշնորհի զուտ հասոյթներ. գումար՝ 33,675,000 ոսկի: Գլխաւոր բաժիններն են՝ ծխախոտ՝ 20 միլիոն 100,000 ոսկի, աղ՝ 7,200,000, ոգելից ըմպելի եւ ալքոլ՝ 4,500,000, լուցկի եւ հրահան՝ 1,750,000, սարճանակ, փամփուշտ եւն.՝ 50,000, խաղի թուղթ՝ 25,000:

Անցեալ տարուան հետ բաղդատմամբ, այս գլուխին հասոյթները գեղչուած են 5,400,000 ոսկի:

Ծխախոտի մենաշնորհին զուտ շահը, որ 1925ին 16 միլիոն ոսկի էր, տարուէ տարի աւելնալով, 1930ին եղած էր 24½ միլիոն ոսկի: Բայց երկու տարիէ ի վեր, ընդհանուր տագնապին պատճառով ծխախոտի վաճառումը պակսած եւ գիներն ալ ինկած են, որով հասոյթը նուազած է զգալի կերպով: 1931—32 շրջանի առաջին 11 ամիսներու ընթացքին ծխախոտէն ընդհանուր զուտ շահ եղած է 18,700,000 ոսկի, մինչդեռ 1930—31 շրջանին 21 միլիոն 600,000 ոսկի հասոյթ գոյացած էր:

Ալքոլի հասոյթը 850,000 ոսկիի պակաս մը ցոյց կուտայ: Պատճառն այն է որ արտասահմանէն այլ եւս ալքոլ չի ներածուիր Թուրքիա: Երկրին մէջ ալքոլի, գինիի եւ այլ ոգելից ըմպելիներու գործարաններ բացուած են, եւ տեղական արտադրութեանց վրայ տուրքը շատ կարեւոր գեղչի ենթարկուած է: 1927ին դուրսէն Թուրքիա ներածուած էր 1,772,000 քիլօ ալքոլ. 1931էն ի վեր ներածումը դադրած է բոլորովին:

Գալով աղին, հասոյթը 400,000 ոսկի աւելի պիտի ըլլայ նոր շրջանին, ծախքերու բաժնին մէջ նոյնքան գեղչ կատարուած ըլլալուն պատճառաւ: Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ աղի սպառումը չէ ազդուած ընդհանուր տագնապէն:

5.— Պետական գոյքերու եւ կալուածներու հասոյթները. գումար՝ 2 միլիոն 825,000 ոսկի: Անցած տարուանին վրայ 1,260,000 ոսկի պակաս: Պետական անտառներու հասոյթ՝ 1 միլիոն 100,000 ոսկի, շէնքերէ գանձուած վարձք՝ 200,000 ոսկի: Պետական անտառներու հասոյթը պակսած է զգալի կերպով (720,000 ոսկի պակաս անցած տարուան վրայ):

6.— Պետութեան կողմէ շահագործուած հիմնարկներ. գումար՝ 5 միլիոն 336,800 ոսկի: Այս բաժնին տակ կ'իյնան՝ պետական երկաթուղիները՝ 50,000 ոսկի, թղթատար՝ 2,400,000, հեռագիր՝ 1,800,000, հեռաձայն՝ 350 հազար, անթել հեռագիր եւ հեռաձայն՝ 600,000: Կան նաեւ փողերանոցի, պաշտօնական տպարաններու, հանրային դպրոցներու եւն. հասոյթները, որոնք կարեւոր գումար մը չեն ներկայացներ:

Ամէնէն աւելի ողբալի վիճակ կը ներկայացնեն պետական երկաթուղիները: Վերջացող տարուան ելմտացոյցին մէջ, այս բաժինէն հասոյթ նախատեսուած էր 3,167,500 ոսկի, իսկ այս տարի՝ միայն 50,000 ոսկի կը սպասուի, այսինքն 3,117,500 ոսկի պակաս:

Այս չոր թուանշաններէն պարզ կը տեսնուի թէ էնկիւրիի կառավարութիւնը ի՛նչ ծրագիրներով խելայեղ գործունէութեան մը լծուած է տարիներէ ի վեր՝ Անատոլուն երկաթուղիի ցանցով մը ծածկելու համար: Եթէ տնտեսական նպատակներու ծառայած ըլլային երկաթուղիները, տարակոյս չկայ թէ կարեւոր հասոյթ մը կրնային ապահովել պետութեան. մինչդեռ ռազմագիտական ծրագիրները բոլորովին անտեսել տուած են տնտեսական ազդակները:

7.— Հանրային հիմնարկներու եւ ընկերութեանց հասոյթներէն պետութեան բաժինը. գումար՝ 1,100,000 ոսկի: Այս գլուխին մէջ կ'իյնան փարաներու, կրկին ապահովագրութեանց, Հանրապետութեան Կեդրոնական Դրամատան հասոյթները: Կարեւոր բաժին մը չէ այս:

8.— Զանազան հասոյթներ. գումար՝ 4,575,000 ոսկի: Այդ գլուխին գլխաւոր բաժիններն են՝ զինուորական պէտէլը՝ 750,000 ոսկի, պետութեան պատկանող արժեթուղթերու եւ պարտաթուղթերու տոկոս եւ շահաբաժին՝ մէկ միլիոն ոսկի եւայլն: Անցեալ տարուան նախահաշիւին վրայ 1,200,000 ոսկի պակաս:

9.— Արտակարգ հասոյթներ. գումար՝ 24,450,000 ոսկի: Այս գլուխին համար վերջացող ելմտական տարիին հասոյթ նշանակուած էր միայն 4 միլիոն 422,299 ոսկի. այս տարի յաւելումը 20,027,701 ոսկի է:

Ելմտացոյցի բացը գոցելու համար, էնկիւրիի վարիչները այս տարի նոր գիւտեր ըրին: Երկու տեսակ նոր տուրքեր ստեղծեցին. մէկը տագնապի տուրք, միւսը հաւասարակշռութեան տուրք. առաջինին համար նախատեսուած են 10 միլիոն, վերջինին՝ 14 միլիոն ոսկի հասոյթ:

Տագնապի տուրքը պիտի գանձուի թոշակներէ, շէնքերէ, արժեթուղթերու եւ պարտաթուղթերու տոկոսներէն ու շահաբաժիններէն: Այս տուրքին ենթակայ պիտի ըլլան նաեւ ազատ ասպարէզի մարդիկը:

Հաւասարակշռութեան տուրքը ժամանակաւոր է տագնապի տուրքին պէս: Այս տուրքին ենթակայ են բոլոր անոնք, որ թոշակ կամ աշխատավարձ կը ստանան:

Այս բացառիկ տուրքերը ընդհանուր դժգոհութիւն առաջ բերած են մանաւանդ պաշտօնեաներու շրջանակին մէջ: Երեւոյթները ցոյց կուտան թէ այս արտակարգ միջոցն ալ չպիտի զօրէ գոցելու բացը, որ հետզհետէ կը լայննայ:

Այս բաժնին մէջ արձանագրուած է նաեւ 450,000 ոսկիի բացառիկ հասոյթ մը, այդ ալ Իրաքի քարիւղի ընկերութենէն Թուրքիոյ իյնալիք բաժինն է ներկայ տարուան համար:

Ա՛յս է ահա Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը, այնպէս ինչպէս քուէարկուեցաւ էնկիւրիի Ազգային Մեծ Ժողովին կողմէ:

Յաջորդով՝ ծախքերու բաժինը:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պաշտօնաթերթը քանի մը շաբաթ առաջ հրատարակեց Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի երկու երրորդի ընտրութեանց թուականը. Սեպտեմբեր 25:

1928ի ընտրութիւնը Վենիզելոսի կուսակցութեան — Ազատականներուն — ապահովեց Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի մէջ 100ին 80ի մեծամասնութիւն մը, որուն շնորհիւ, Կրետացի դիւանագէտը չորս տարի միահեծան տէրը դարձաւ երկրին, ու կառավարեց ամուր եւ յամառ ձեռքով մը, զայն առաջնորդելով մերթ յաջողութիւններու եւ մերթ ձախորդութիւններու ետեւէն:

Չորս տարուան ընթացքին, Վենիզելոս, իր ընդդիմադիրներուն կողմէ ենթարկուեցաւ կոպիտ յարձակումներու եւ սուր քննադատութեանց, տեղի եւ անտեղի:

Ազատականներու աննուաճ պետին խոցելի կէտերը լայնօրէն օգտագործուեցան ընդդիմադիրներէն: Անոնք հրապարակեցին խոշոր գեղծումներ այն անձերուն կողմէ, որոնք կը պատկանէին վարչապետին շրջապատին: Երկարօրէն ու անդադար ռմբակոծեցին Վենիզելոսի վարած տնտեսական քաղաքականութիւնը, որուն շրջանին երկիրը հասաւ տնտեսական սուր տագնապներու — գործազրկութիւն, հրապարակի անշարժութիւն, կենսանիւթերու բարձրացում եւ տրախմի անկում:

Ծերունի Վենիզելոսը, 1928ի ընտրութեանց նախօրեակին յայտարարած էր ժողովուրդին, որ չորս տարուան ընթացքին Յունաստանը պիտի դարձնէր անճանաչելի, հասցնելով զայն բարգաւաճ վիճակի մը: Դժբախտաբար իր նախատեսութիւնները չիրականացան, եւ ինչպէս բոլոր աշխարհը, Յունաստան եւս խորապէս ազդուեցաւ համաշխարհային տագնապէն, անտեսապէս գլտորեցաւ անկումէ անկում, ու հասաւ այնպիսի վիճակի մը, որուն հազիւ թէ ենթարկուած ըլլայ իր բովանդակ պատմութեան ընթացքին:

Արդար ըլլալու համար, պէտք է աւելցնել թէ ով որ ալ ըլլար անցնող չորս տարիներու վարիչը, անխուսափելիօրէն երկիրը դարձեալ պիտի մատնուէր այսօրուան անելին: Ներկայ վարչապետը, շնորհիւ իր անսպառ կորովին, շատ բան փրկեց իր երկրի շահերէն, ջանալով նուազագոյնի հասցնել յարաճուն տագնապը:

Այս իրողութիւնը, սակայն, պատճառ մը չէր որ ընդդիմադիրները հաւու զէնք մը չդարձնէին Վենիզելոսի վարած տնտեսական քաղաքականութեան ձախորդութիւնը, իրենց ամենօրեայ յարձակումներուն թիրախը դարձնելով զայն, անանկ հաշակելով նաեւ վաստակաւոր դիւանագէտին ամբողջ գործունէութիւնը:

Ներկայ կառավարութեան պետին դէմ բացուած այս բուռն պայքարը, շատ անգամ դուրս գալով իր սահմաններէն՝ կ'երթար ամբոխավարութեան, ու որոշ տպաւորութիւն կը գործէր ժողովուրդին վրայ: Այս պատճառաւ, 1928ի կուռքը, այսօր շատ բան կորսնցուցած է իր երբեմնի հմայքէն: Այնպէս որ, հակառակ ժողովուրդին քուէն դարձեալ ուզելուն, դժուար թէ Վենիզելոս յաջողի մեծամասնութիւն շահիլ:

Սեպտեմբեր 25ի ընտրութեանց ձեւը պիտի ըլլայ այս անգամ համեմատական դրութեամբ, որպէսզի բոլոր քաղաքական հոսանքները կարենան օգտուիլ, համաձայն իրենց ներկայացուցած ուժին:

Քանի կը մօտենայ ընտրութեանց թուականը, այնքան աւելի սուր թափ կ'առնէ ընտրական պայքարը բովանդակ երկրին մէջ: Բոլոր կուսակցապետները ընտրական պտոյտի ելած են իրենց շրջանները, պարզելով իրենց ապագայ ծրագիրը: Վենիզելոս իր առաջին ընտրական ճառը խօսեցաւ Սելանիկի մէջ, համարատուութիւնը ընելով գլխաւորաբար իր վարած տնտեսական քաղաքականութեան, որուն այս օրուան անկեալ վիճակին պատասխանատուութիւնը փաթթեց իր նախորդներուն վրայ:

Ազատականներու գլխաւոր հակառակորդներու պետը, Ցալտարիս, —արքայական— զանազան առիթներով պատասխանեց վարչապետին ճառերուն, օգտագործելով նաեւ ժողովուրդի այժմու դժգոհութիւնները ներկայ կառավարութենէն: Բայց որովհետեւ որոշ վերապահութիւններ ունի հանրապետական վարչաձեւին հանդէպ, իր դիմաց կը գտնէ զինուորական լիկաներ, որոնք վերջերս կազմուեցան, յատկապէս ներկայ վարչաձեւի պաշտպանութեան համար, եւ որոնք վճռած են չյանձնել իշխանութիւնը Արքայականներուն, եթէ նոյն իսկ անոնք մեծամասնութիւն շահին Սեպտեմբերի ընտրութեանց մէջ:

Ահա՛ այս տեսակ խառնակ մթնոլորտի մը մէջ է որ պիտի կատարուին յառաջիկայ ընտրութիւնները:

Ինչ որ ալ ըլլայ, դժուար է նախատեսել այժմէն ընտրութեանց արդիւնքը: Ամէն պարագայի մէջ, Սեպտեմբեր ամիսը ճակատագրական պիտի ըլլայ Յունաստանի համար: Մաղթելի է որ այս հիւրասէր երկիրը, առանց խոր ցնցումներու ենթարկուելու, իր բախտը յանձնէր կարող ու արժանաւոր ձեռքերու, որոնք իրարհասկացողութեան ձեւ մը գտնելով, Յունաստանը հանէին այժմու անել վիճակէն:

ՎԱՀԱԳՆ

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՅՈՒՇԱԾԱՌԷՍ

ԳԻՆՈՎՑՈՒՑԷՔ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

—:-:—

Ատանայի խաղքութիւնը, այն է գեղեցիկ երիտասարդներու կամ պատանիներու թագաւոր մը ընտրելու չնաշխարհիկ լուրը, արդէն մամուլի սեփականութիւն դարձաւ:

Այլ եւս միայն Ամերիկան չէ տարօրինակութեանց երկիրը: Թուրքիան այդ մարզին մէջ Ամերիկան ալ անցաւ:

Ասկէ աւելի տարօրինակ բան մը կարելի չէր սպասել Ատանայի նահանգէն:

Նահանգ մը — վա՜խ մեր պանծալի եւ ցանկալի Կիլիկիան — ուր գինովութիւնը, պոռնկութիւնը եւ անոնց երկուքին դաշնակից փրանկախտը աւերներ կը գործեն տարիներէ ի վեր:

Միտքերու մէջ դեռ թարմ է այն ահազանգը, զոր թուրք մամուլը, 1913-1914 թուականներուն արձակեց փրանկախտաւոր նահանգին մասին եւ որուն մենք արձագանգը եղանք Պոլսոյ Ազատամարտին մէջ:

Այս բոլորին մէջ, ցաւալին այն էր որ մեր Կիլիկեցի հայ ժողովուրդն ալ անմասն մնացած չէր թուրքին այս մոլութիւններէն, անշուշտ միշտ համեմատութիւնները պահելով:

Ներկայիս, իր տունն ու տեղը աւերող թուրքին հանդէպ, վայրավատին հայութիւնը, վրէժի արդար գայրոյթով մը լեցուած է: Արդարեւ վրէժխնդրութիւնը մարդկային չէ եւ ո՛չ ալ քրիստոնէական:

Բայց այս պահուս Հայը կորցած է իր Աւետարանը: Հեթանոսացած է: Դարձած է կռապաշտ եւ յառած իր նախնիքներուն կրօնքին: Այլ եւս դանակը հասած է իր ոսկորին: Իր մէկ աչքը հանողին՝ երկու աչքը կը հանէ եւ իր մէկ ակռան քաշողին՝ երկու ակռան կը քաշէ:

Եւ ասիկա շատ իրաւամբ:

Ընդհ. Պատերազմի շրջանին, կամաւորական խումբերու արշաւը դէպի Թրքահայաստան «վըժվըժ»ներով, դող էր հանած թուրքերը: Թուրքերը կ'ուզէին մեկնաբանել «վըժվըժ»ը, որ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ հայորդիներու հոգիէն փրթած բոցաշունչ վրէժը:

Բայց ո՞րն է լաւագոյն վրէժխնդրութիւնը՝ խաղաղ միջոցներու կիրարկումով:

Հայ պահպանողականութեան ազնիւ դէմքերէն տարեց եւ փորձառու բարեկամ մը ունէի, որուն սիրտը բզիկ բզիկ կ'ըլլայ թուրքերու գործած անլուր խժդժութեանց առջեւ: Իր գլխէն տաք ու պաղ շատ բաներ անցած էին: Պետական բարձր պաշտօնատար մըն էր, նախարարի աստիճանով: Շատ լաւ կը ճանչնար թուրքը:

— Զաւակս կ'ըսէր, եթէ կ'ուզէք արդար վրէժ մը լուծել թուրքէն, գինովութեան վարժեցուցէք զայն:

Պահպանողականի ըմբռնում, բայց ճշգրիտ եւ արժէքաւոր:

Որովհետեւ գինովութիւնը բոլոր չարիքներու արմատն է: Չարիքներ ֆիզիքական թէ բարոյական: Գինովներու սերունդներ՝ ցեղային անճիտումը պիտի արագացնեն ճեպը-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

1

Աղբակալները ու աւելները կարկառած՝ կամ գրեթէ, մուճակները քարշ տալով՝ կամ գրեթէ: Ո՞վ, ո՞վ պիտի հասնի ամէնէն առաջ: Ալէմտաղցին երբ որ կը հասնի, կը վերադառնայ մոլտալով, կամ գրեթէ: Բայց մարդուկ Սրապիոնին համար մեծխօսիկութիւնն ու հպարտացումը անհրաժեշտ պահանջներ են: Հոս գրեթէ չկայ: Կ'ուզէ անպայման քաղել յոգնութեան պտուղը եւ յաջողութիւնը փողահարել: Ու յամրաքայլ, օրօրուելով – տատանուելով ծերուկը կը մօտենայ Ալէմտաղցիի տան, եւ անոր պատուհանին առջեւ կ'ըսէ բարձրաձայն՝ ծանրաբեռն աղբակալը կարկառելով.

— Նայէ՛, առր մա՛լ կ'ըսեն, մա՛լ... Ասանկ պատուական բաները ամէնքն ալ Ալէմտաղիէ՛ն կուգան... Մնտռութեան առաջնակարգը Ալէմտաղցի՛ է... Հոգի՛ն սիրեմ ան Ալէմտաղիին...

2

Սկիւտարը կէս մը գիւղ է եւ կէս մըն ալ քաղաք: Թերեւս այդ է պատճառը որ կէս սոխակ մը միայն կայ լեռնցիին պարտէզին մէջ, եւ կէս մըն ալ՝ Շաշիին պարտէզին մէջ:

Այժմ երկու կէսերը պիտի գեղգեղեն, քանի որ արեւը դուրս ելաւ Զամլըճայի ետեւէն: Աստուա՛ծ իմ, արեւը ի՞նչպէս դուրս պիտի ելլէր եթէ Զամլըճան չըլլար: Ո՛վ Սկիւտարի հրաշագեղ առաւօտ, երփներանգ ու գեղածիծաղ արշալոյս՝ որ բարձունքներէն կը տեղաս լոյսով, թրթռացումով, աւիշով եւ դեռ չաւարտեցի:

Աքլորներուն կանչը կ'երկարի անվերջ, ու երկարօրէն, շղթայի, նախարակի եւ չուանի աղմուկով դոյլերը կ'իջնեն հորերուն մէջ, հորերը կ'ելլեն դոյլերուն մէջ: Ո՛չ, Սրապիոն աղային կերած հացը վար չերթար, երէ ձեռնածալ նստի: Հիմա որ այլ եւս դադրած է վաստկոր ըլլալէ եւ իր աղջիկն ու փեսան է որ զինքը կը նային, մեծ մեղք կը համարէ օգտակարութիւն մը չունենալ տան մէջ: Անհրաժեշտօրէն պէտք է որ հասցնէ լոլիկ, դդում, սմբուկ, մըմբուկ, լուբիա, մուրիա, եւ այդ պատճառաւ իր արդար իրաւունքը կը նկատէ փողոցին բերքը: Իրեն բնաւ անվայել չի թուիր իր աղբահաւաքութիւնը, բայց երբեք չի ներեր որ Ճանտառման ալ նոյն բանը ընէ: Նախ որ կնոջ մը չի վայլեր: Ամօ՛թ բռնուած բան մը կայ: Երկրորդ՝ ամէն ոք հաւատացած է թէ Ալէմտաղցին դրամ ունի, «քէմէր» ունի: Եւ երրորդ՝ որովհետեւ Սրապիոն աղա կը կարծէ թէ կինը այդպէս կը շարժի հակառակութեան համար միայն: Ի հենուկս: Իր պատառը ձեռքէն կը խլէ հակառակութեան համար, որովհետեւ արդէն վէն ունին ուրիշ խնդիրներու մէջ ալ: Նախ ջուրը: Իրենց հորերը որոնք երկու պարտէզները բաժնող տախտակորմին երկու կողմերը կը գտնուին, իրերահաղորդ են: Կը բաւէ որ երկու թշնամի դրացիներէն մէկը քիչ մը շատ գործածէ, որպէս զի միւս հորին ջուրը նուազի:

Եւ անմիջապէս տախտակորմին մէկ կողմէն միւսը կ'արձակուին լուտանքներ: Երբ որ Սրապիոն ըսէ — «Ջուրին մէ՛ջը պիտի խեղդուիս քոռա՛ք չուն», Ճանտառման կը պատասխանէ գրեթէ իր կէս հասակը ունեցող մարդուկին — «խապալխի չափ ալ չիկաս քի՝ ջուրը խմես տէ պօյ նետես»:

Աս մէ՛կ: Վէնի ուրիշ շարժառիթ մը ստեղծուած է նաեւ դրկից տուներուն կոյուղիներուն պատճառաւ, որոնք իրարու կը միանան գլխաւոր անցքին մէջ թափելէ առաջ: Շաշի Սրապիոնենք կ'ամբաստանեն Ճանտառման ըսելով թէ գանձ կինը ուժ տարիէ ի վեր մաքրել չէ տուած իր զզուելի նամբան, եւ ա՛ս բրաւ երկու:

Դեռ կայ նաեւ կատուին խնդիրը: Ամէն անգամ որ գիւղացիին ազատքեղի փափուկ մարմանդը կոխոտուի, յանցաւորը անպայման Սրապիոնենց փիսիկը կ'ըլլայ: Եւ «թավլու»ն (կատուին անունն է) կնոջ կողմէ անվերջ կը հալածուի, կը քարկոծուի, կռուի դաշտ քաշելով նաեւ Սրապիոնին աղջիկը որ կուլայ: Անտարակո՛յս, «Թավլու»ն շա՛տ գեղեցիկ անուն է, բայց ա՛ս բրաւ երեք:

Ահաւասիկ բոլոր այս փոքր դժբախտութիւններուն կազմած մեծ բարկութիւնն է որ կուգայ կը պոռթկայ թրիքին առջեւ: Հոն է որ բաղխումները կ'ըլլան տաք ու վտանգաւոր: Իրաւ է թէ երկու խնքնակոչ աղբահաւաքները գրեթէ միշտ պարտէզն են, բայց անտեղեակ չեն դուրսի անցուդարձին: Ճանտառմային պարտէզը միայն տունին ետեւ չէ որ կ'երկարի, այլ քո՛վն ալ, փողոցին եզերքն ալ: Այնպէս որ կինը այն կողմի տախտակորմին ծակերէն կը նայի դուրս, ամէն անգամ որ միտքը իյնայ գոմէշ մը, էշ մը, կամ Սրապիոնը: Իսկ մարդուկը լուր կ'առնէ իր աղջկանը միջոցաւ: Դժբախտաբար տեղեկատուութեան այս թանկագին ազդակը կորսնցուց Սրապիոն աղա, որովհետեւ ամառուան տաքերուն պատճառաւ իր աղջիկն ու փեսան Գարթալ գացին, ազգականներու մօտ մնալու համար քանի մը շաբաթ: Եւ որովհետեւ Ճանտառմային փանսիոնէրն ալ, որ բժշկական ուսանող մըն էր, մեկնած էր արձակուրդի, երկու կէս սոխակները բոլորովին մինակ մնացին կողք կողքի:

Այդ օրերուն է որ պատահեցաւ դէպք մը: Սրապիոն աղա գետնէն թղթապանակ մը գտաւ: Այո՛, փողոցէն գտաւ: Աւելն ու աղբակալը դրաւ վար, ոտքերուն առջեւ, թղթապանակը բացաւ եւ սկսաւ նայիլ թէ ի՛նչ կայ մէջը: Կիզիչ կէս օրէ վերջ մըն էր: Ճանտառման ալ իր դուռը բացած էր եւ անոր մէջ կեցած՝ պշուութեամբ: Կը նայէր փողոցին մէջտեղ բարձրացող թրիքի պատկառելի կոյտին, կը նայէր քիչ մը անդին կանգ առած մարդուկին եւ չէր կրնար հասկնալ թէ ինչու Սրապիոն չը վազեր դէպ ի նպատակը: Ի՞նչ կը նշանակէ այս օրինազանցութիւնը: Ի՞նչ կը նշանակէ այս անպարկեշտ խաղը: Բայց առանց իր բունը փնտռելու, կինը յանկարծակի որոշումով մը օգտուեցաւ մարդուն զբաղումէն եւ սլացաւ [illegible]դութեան վրայ՝ հաւաքուած «փաշայ»ը հաւեր սարսափեցնելով:

Գլուխն ու թրիքը վեր առած պահուն միայն տեսաւ թղթապանակը: Շառագունեցաւ կինը բարկութեամբ ու մօտեցաւ իր դրացիին: Այս վերջինը որ դողդղացող ակնոց մը դրած էր քիթին ծայրը, կը ջանար թուղթ մը պարունակութիւնը ըմբռնել: Բայց կնոջ ներկայութեանը անդրադառնալով՝ բռաւ ակնոցներուն վրայէն.

— Աչքդ մէջը կը մնա՛յ: Նայէ՛. կայ չկայ՝ հինգ դրուշնոց մը կայ...

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

բացի մը գնացքով։ Կենդանի օրինակ մը։ Ահա Ատանայի նահանգը։ Ուրախալի պարագայ մըն է որ Թուրքիոյ հանրապետական ներկայ վարչաձեւին տակ, իր նախաջնջէն սկսեալ մինչեւ յետին գիւղացին գինովութեան վիճակին հասնելու մէջ։ ... անձնատուր եղած են։

Ուրեմն, կեցցէ՛ Թուրքիան, գինիներու այս նորելուկ Հանրապետութիւնը։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿՄԸՆ ԱԼ ԱՅՍ

— :-: —

(ՎԵՐՅԻՇՈՒՄ ՄԸ)

Լիոն.— Տասը տարի առաջ, 1922 Օգոստոս 3ին, Խարբերդէն որբերու առաջին կարաւանը ճամբայ ելաւ դէպի Սուրիա։

Արտակարգ եւ անհաւատալի երեւոյթ մըն էր, արդարեւ։ Պատերազմէն, հուրէն ու սուրէն ազատուած բեկորներու սրտին մէջ դեռ չէին կ'ընէր մաշուան ուրուականը իր սեւ մագիլներով։ «Թող մեծնան, թող քիչ մըն ալ մեծնան, երբ որ ալ ըլլայ անոնց պարանոցը մեր սուրին տակ է», կը յայտարարէին Թուրք ականաւոր անձեր...։

Ու Խարբերդը ամբողջ օրը օրին մաշուան վաղահաս անակնկալը կ'ապրէր։ «Այսօր»ի եւ «վաղի» շշուկները օրուան զրոյցներուն առանցքը սկսան կազմել ա՛յն առնէն, երբ Թուրքը, բռնի Խարբերդէն վտարեց հայազգի միսթըր Րիկսը։

Ամերիկեան որբանոցներու ընդհ. տնօրէնն էր ան, սիրուած թէ որբերէն եւ թէ տեղացի քրիստոնեայ տարրերէն։ Այն աստիճան որ, ամբողջ Խարբերդի շրջանը զայն կը կոչէին «Հայրիկ»։

Խարբերդի Հայրիկը։

Թրքական կառավարութիւնը, քաջ գիտնալով հանդերձ որ Մր. Րիկսը բարի եւ արդարասիրտ միսիոնար մըն է, չքաշուեցաւ կարգ մը զրպարտութիւններ մրոտել եւ կեդրոնէն Մր. Րիկսի վտարման հրամանագիրը ձեռք բերել։

Այդ զրպարտութիւններուն համաձայն, իբր թէ Հայրիկը զինուորական մարզանքի կը վարժեցնէր չափահաս որբերը, ի հարկին Խարբերդի գլխուն խաղ մը խաղալու համար։ Իբր թէ «ամերիկեան որբանոցներու յատակները փորուած են, լա՛ն սրահներ շինուած, եւ այդ սրահներուն մէջ զէնքեր ու ռազմամթերք լեցուցած են»։ Թէ Հայրիկը հինէն ի վեր փորձանք մը եղած է կառավարութեան գլխուն, լրտեսութիւն ըրած է ամերիկեան կառավարութեան հաշուոյն եւլն.։

... Ու Հայրիկը գնաց...

Ամբողջ Խարբերդ, կրկին սուգի մէջ էր, նման Եղեռնի արիւնոտ օրերուն։ Եւ որպէսզի պատկերը կատարեալ ըլլայ, աւելցնենք նաեւ, որ սաստկացած էին յոռետեսական բախումէն առաջ եկած ոխը եւ ատելութիւնը դէպի քրիստոնեայ տարրը ընդհանրապէս, ու դէպի հայ տարրը մասնաւորապէս։

Թուրքիան յաղթակա՛ն արեւելքի մէջ։ Թուրքիան յաղթակա՛ն արեւմուտքի մէջ... Այս կացութեան մէջ, բացատրութեան կարօ՞տ է այն սարսափը որ կ'ապրէինք մենք այդ օրերուն...

Մինչ մենք, օրերը համրուած մարդու մը պէս, յուսահա՛տ ու մըտածկոտ կը դեգերէինք որբանոցներուն պատերուն տակ, յանկարծ, երեւցան զոյգ մը Ամերիկացիներ եւ յայտնեցին որ «Թրքական կառավարութենէն հրաման ստացած ենք բոլոր որբերը փոխադրելու Սուրիա»։

Կրնաք երեւակայել հրճուանքը եւ ուրախութիւնը որ տիրեց որբանոցներէն ներս։ Բանակցութիւնները որ տեղի կ'ունենային ամերիկացի միսիոնարներու եւ Խարբերդի կուսակալութեան միջեւ թէեւ երկար քաշեցին, բայց մերժումի հաւանական վախը կար բոլորիս հոգիներէն ներս։ Հապա եթէ տեղական կառավարութիւնը մերժէ, եթէ թոյլ տան որոշ գիտաւորութեամբ եւ ճամբան ջարդ մը կազմակերպեն...

Եւ օր մը ալ — ո՛վ հրաշք — 1922 օգոստ. 3ին 1500 որբեր, մանչ եւ աղջիկ, (Խարբերդի որբերու ընդհ. թիւը մօտաւորապէս 5էն 6 հազարի կը հասնէր) վերջին ողջոյնը տուինք մայր Խարբերդին եւ «Միսաքին պալօւկ» ջուրին։

Փախուստ ծննդավայրէ... Ի՛նչ անողորմ ճակատագիր։

12 օր վերջ, հազար նեղութիւններով, հազար տեղեր հարցաքննուելով վերջապէս հասանք սուրիական հիւրընկալ հողը, Ճարապլուս։

Ա. կարաւանին յաջորդեցին Բ. եւ Գ. կարաւանները, յետոյ տեղացի Հայերը եւ քրիստոնեաները։

Անվերապահօրէն պէտք է ընենք որ, Խարբերդի մօտ 5—6 հազար որբերու եւ քանի մը հազար տեղացի Հայերու վերջին ազատագրումը կը պարտինք, ամերիկացի քանի մը անձնազոհ միսիոնարներու, որոնց գլխաւորն էր Մ. Րիկս եւ վերջը Մ. Եագուպը։ Այլապէս, եթէ մէկ երկու տարի եւս մնայինք Խարբերդ, մարած էր մեր արեւը։

Այսօր տասը տարի է անցեր այդ սարսափի օրէն։ Տասը գարուններ եմ բոլորեր —թէեւ ո՛չ նախանձելի— հասակ եմ առեր, ինքնաբաւ եմ դարձեր եւ երբ հեռաւո՜ր, անուշ երազի մը պէս կը վերյիշեմ այն օրերը, մեր կեանքն ու ապրումները, երկիւղն ու մշտատեւ սարսափը, Թուրքը իր վայրենի «Մէհմէտով» ու «Ահմէտ»ով, սրտիս խորէն, անզուսպ զայրոյթ մը կը զգամ։ Զայրոյթ մը որ, նման է ալեկոծ ծովուն փրփրադէզ ալիքին, որ անզօր կատաղութեամբ մը կ'երթայ փշրուիլ հանդիպակաց մեծ ժայռին վրայ։

Մոռնա՛լ այն ինչ որ Թուրքը հասցուց մեզի... Կարելի՞ է մոռնալ։

Մեր մօտ սրտի ցաւ կայ, անոր մօտ «պոչ»ի պահանջ...

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԸ

— :-: —

Կը շարունակուի Երեւանի հանրակառքին գծերուն շինութիւնը։

Հին ջրմուղի եւ կոյուղի վարչութիւնները դանդաղ կը շարժին Մարքսի փողոցին մէջ, այնպէս որ կը դժուարացնեն հողային աշխատութիւնները եւ խճի սփռումը։ Կրասնոդարէն 50 բանուորներ եկան վերջերս, աշխատելու գծին գետնեղման համար։ 50 նոր բանուորներ ալ պիտի հասնին շուտով։

Աբովեան փողոցին վերեւի մասին մէջ աշխատանքները շատ դանդաղ կ'ընթանային եւ մեծ դժուարութիւն կը պատճառէին քաղաքի եւ շրջաններու ինքնաշարժի, սայլերու եւ փոխադրական այլ միջոցներու երթեւեկութեան։ Այդ պատճառաւ, հանրակառքի վարչութիւնը հրահանգ կուտայ 10 օրուան մէջ մաքրել Աբովեանի վերեւի մասը, մինչեւ նոր բացուած մասը, (Համալսարանի թաղամասէն դէպ ի Նալբանդեան փողոց)։ Ելեկտրական ցանցը հիմա պատրաստ է Աբովեան – Զօհրաբեան ուղեմասին վրայ, մինչեւ Նալբանդեան փողոց, ուր ներկայիս կ'աշխատին գետեղել երկաթեայ ժապաւէնները։

Հանրակառքի շինութեան ծրագիրը վերամշակման է ենթարկուած, այսպէս կարգ մը նիւթեր պիտի հոգացուին տեղւոյն վրայ։ Մասնաւոր մարմին մըն ալ ղրկուած է Մոսկուա, ուրկից կը հեռագրեն թէ յաջողած են բոլոր ելեկտրագծերն ու անհրաժեշտ նիւթերը։ Նկատելով որ Մոսկուա շատ անկանոն կը հայթայթէր զօդանիւթը (երկաթալարերը իրարու միացնող նիւթ), մէկը ղրկուած է Սեվաստոփոլ, նոյն քաղաքէն ճարելու համար զօդանիւթը։

Հանրակառքին աշխատանքները արագացնելու համար, քաղաքային խորհուրդի կողմէ երեք հոգի դրուեցան հանրակառքի վարչութեան մէջ, այդ անձերն են Ա. Երզնկեան, Բ. Մելիքսէթեան եւ Ա. Ցակոբեան։

Հանրակառքի շինութեան մէջ աշխատող բանուորներուն համար բացուեցաւ ճաշարան մը, որ օրական կուտայ 500 ճաշ։

ԱՄՐԱԿՇԱՅԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՍԱԼԱՐԿՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կարապետեան ստորագրութեամբ հետեւեալ շահեկան յօդուածը հրատարակուած է «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (22 օգոստոս) —

Երեւանի փողոցներուն սալարկը չի համապատասխաներ իր նպատակին, ոչ քաղաքին երթեւեկութեան, ոչ ալ փողոցներուն յարմարութեան տեսակէտէն։

Ահագին բնակչութիւն ունի, ներկայիս, Երեւանը, այնպէս որ անընդհատ երթեւեկութեան պատճառաւ անհրաժեշտ դարձած է մաքրել փողոցներու փոշին, իբրեւ կանխարգելիչ միջոց կարգ մը հիւանդութիւններու դէմ։ Նկատի առնելիք պարագայ մըն ալ այն է, որ քաղաքին փոխադրական միջոցները շուտով կը մաշին։ Փողոցները այնքան անյարմար ձեւով սալարկուած են, որ այդ յիշուած պարագան աղէտի հանգամանք ստացած է։ Եւ դեռ կան ուրիշ պահանջներ, — սալայատակները դարձնել տոկուն որքան կարելի է երկար ժամանակի համար, ջուրին անթափանց, աղմուկէ զերծ։ Նախընտրելի է սեւով ծածկել (կպրապատ) փողոցները։

Հարցը չի լուծուիր, սակայն, անպիտան խորանարդ փայտերով սալարկելով փողոցները։

Խնայողութեան հարցը սխալ է այստեղ։ Եթէ աժան ձեւով սալարկելը կը կարծուի թէ խնայողական է, սխալ է, որովհետեւ աժանը սուղի կը նստի, եթէ նկատի առնենք տոկունութեան չափը։ Մէկ կողմ ձգենք այն պարագան, որ բնակչութիւնը իր թոքերով, իր ջիղերով, իր ստամոքսներով, փոխադրական միջոցներու արագ մաշուելով եւ այլ անդրադարձումներով, (սայլերը քիչ բեռցնել, երթեւեկութեան արագութիւնը նուազեցնել), ամէն օր իր գրպանէն շատ աւելի սուղ կը վճարէ այդ «խնայողութիւնը»։

Սեւով ծածկուած փողոցներուն միակ թերութիւնն է սայթաքուն ըլլալը, ինչպէս նաեւ սեւ շաղախը տաքութեան աստիճանին համաձայն կը կակղնայ կամ փխրուն կը դառնայ։ Այդ անպատեհութիւնը կարելի է բըգալի չափով չէզոքացնել, տեղ տեղ բոլորովին անհետացնել՝ ճիշդ նախագծելով փողոցները, ինչպէս նաեւ ճիշդ որոշելով սեւ շաղախին յարաբերական չափերը։

Ահա թէ ինչո՛ւ փողոցներու սեւով շաղախումը այնքան ընդհանրացած է Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ։

Հայաստանի մէջ եւս դիւրին է լուծել այս հարցը, մանաւանդ որ գոյութիւն ունի տեղական աժան նիւթերու գործածութեան ամէն յարմարութիւն (ամրաքար, սեւակուճ եւ նման արժէքաւոր քարահանքեր), հեռու չեն նաեւ քարիւղի հորերը, աժան գնով բռնտնելու համար փողոցները ծածկելու paraffineը հանուած խէժ։

Սեւաշաղախ փողոցներու զանազան տեսակներէն, ամրակշայ (asphalte-béton), սալակշայ (daman-asphalte), խըճասալարկում, Երեւանի համար նախընտրելի է առաջին եղանակը։ Ասոր համար ալ պէտք է քաղաքին վերաշինութեան ծրագիրը հաշտեցնել փողոցներու սալարկումին հետ, որպէս զի չքանդուին փողոցները։

Այս կէտերէն մեկնելով, անհրաժեշտ է երկրորդ հնգամեակի ծրագրին մէջ մտցնել ամրակշայի պատրաստութեան գործարանի մը շինութիւնը Երեւանի մէջ։ Երկիրը հետզհետէ ճամբայ կը բռնայ ինքնաշարժներու։ Առանց լաւ ճամբաներու, սակայն, չի պարգանար երկրին տնտեսական կացութիւնը։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՓԵՐԱՆ

Յօդուածագիր մը կը գրէ «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (15 օգոստոս).—

Ներկայիս, Հայաստանի մէջ, մեծ պահանջ կայ գեղարուեստականօրէն բարձր երաժշտական մշակոյթի։ Կառավարութիւնը, նկատի առնելով այդ պարագան, որոշեց հիմնել օփերա մը ու նշանակեց վարչութիւն մը։ Այդ վարչութիւնը նախ քալեց ուղիղ, յետոյ զանազան պատճառներով քայքայեցաւ։ Լուսաւորութեան գործավարը ամբողջ աշխատանքը յանձնեց Մամիկոն Գէորգեանին, որուն կատարած աշխատանքները դեռ մեծ արդիւնք չտուին։

Հայաստանի համար, պետական օփերային հիմնումը պատմական գործ մըն է, դժուար ու մեծ գործ մը, զոր պէտք է յաջողցնել ամէն զոհողութեամբ։

Դժբախտաբար մինչեւ հիմա ոչ մէկ ծրագիր յաջողած է։ Օփերայի արուեստագէտներուն հետ պայմանագիրները կնքուեցան օգոստոս 1ին, մեծ գումարներ ծախսուեցան, բայց ե՞րբ կը սկսին աշխատանքները, ոչ ոք գիտէ։ Օգոստոս 10ը անցաւ շատոնց։

Օփերային տնօրէնը «իրազեկ չէ» վարչական գործին։

Ու դեռ պայմանագիր ալ չէ կնքըւած նուագախումբին հետ, նուագախումբի եղանակը անցնելէ յետոյ շատ ուշ կ'ըլլայ այլ եւս։

Դուրսէն եկած դերասաններուն կացութիւնը աննախանձելի է։ Լուսաւորութեան գործավարութեան կողմէ դերասաններուն բնակութեան յատկացուած շէնքը դեռ չէ յարմարեցուած բնակութեան։ Տարրական աշխատանքներն իսկ չեն կատարած, ոչ շէնքը մաքրած են, ոչ ալ կահաւորած։ Լամբ չկայ։ Այնպէս որ դերասանները պարտաւորուած են պառկիլ աղտոտ տախտակամածին վրայ կամ ապաստան գտնել «բարի մարդոց» մօտ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

— :-: —

ԱՆԴԱԴԱՐ Կ'ՈՐՈՇԵՆ ՈՒ ԿԸ ՓՈԽԵՆ

Գրեցինք թէ կառավարութիւնը որոշած է բարեփոխել բաժնեցուցակի (քոնթէնժան) նոր հրահանգը։

Այս առթիւ, թուրք թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն.—

Բաժնեցուցակի նոր որոշմնագիրը, ինչպէս յայտնի է, ներածման եւ արտածման գործողութեանց համար կարգ մը նոր հիմնական տրամադրութիւններ ունի։ Ասոնց գլուխը կը գտնուի վէսիքայի դրութիւնը։ Այդ դրութեան համաձայն, արտասահման ապրանք ղրկողներ, արտածման յանձնաժողովներուն դիմելով մէյմէկ վէսիքա պիտի առնեն։ Ներածում կատարողներ, պիտի կրնան այդ վէսիքաները արտածող վաճառականներէն գնելով, արտածուած ապրանքին հարիւրին 50 չափով ապրանք ներածել։

Կառավարութիւնը այդ դրութիւնը ընդունելով երկու հեռանկար ունէր.

1) Արտասահմանի մէջ շատ քանակութեամբ ապրանք ծախել։

2) Այս կերպով աշխատիլ որպէս զի աւելի տըվիզ մտնէ երկիրը։

Կառավարութիւնը արտածման վէսիքա տալով վաճառականներուն, անոնց տեսակ մը խայծ, այսինքն դրամական պարգեւ տալու նպատակ ունէր։ Արդարեւ արտածող վաճառականները այդ վէսիքաները հարիւրին հինգ տարբերութեամբ ներածող վաճառականներուն ծախելով, մասնաւոր շահ մը պիտի ունենային։ Այս մասնաւոր շահը պատճառ պիտի դառնար որ վաճառականները պիտի աշխատէին շատ ապրանք ծախել եւ այդ կերպով երկիրն ալ մեծ քանակութեամբ տըվիզ պիտի մտնէր։

Մինչեւ հիմա, կատարուած քննութիւնները ցոյց կուտան թէ՝ հետապնդուած նպատակին կարելի չէ հասնիլ։ Ասոնց պատճառներն ալ հետեւեալներն են.—

Նախ՝ արտածում կատարող վաճառականներ իրենց ստացած վէսիքան հարիւրին 5 կամ 6 տարբերութեամբ չէ որ կը ծախեն, այլ հարիւրին 15—20 շահ կը փնտռեն։ Կարգ մը ապրանքներու վէսիքաները հարիւրին 40, նոյն իսկ 50 տարբերութեամբ կը ծախուին եւ տեսակ մը վէսիքայի առուծախ տեղի կ'ունենայ։

Դուրսէն ապրանք բերելու ստիպուած վաճառականները, վէսիքաներուն համար պահանջուած հարիւրին 20—40 տարբերութեանը վճարելու մէջ անպատեհութիւն մը չեն տեսներ, որովհետեւ ապրանքին գինները բստ այնմ կը բարձրացնեն եւ ի վերջոյ ուղղակի վնասուողը ժողովուրդը կ'ըլլայ։

Միւս կողմէ, արտածող վաճառականներուն այդ ձեւով տրուած պարգեւէն լուր առնող միւս երկիրները, Թուրքիայէն ապրանք գնելը դադրեցուցած են։ Անոնք կը մտածեն որ ապրանքներու գինները աւելի պիտի իյնան եւ իրենք աւելի աժան պիտի կրնան գնել թրքական ապրանքները։

Արդարեւ այս պայմաններու տակ հարիւրին 10 պակաս գինով իսկ եթէ ապրանք արտածեն, դարձեալ շահաւոր կ'ըլլան արտածող վաճառականները, որովհետեւ ինչպէս ըսինք, ասդին հարիւրին 20—30 չափով տարբերութիւն մը կը մնայ։ Որով՝ գանգատ կը յայտնուի թէ թրքական ապրանքներուն գինները իյնալու պատճառ կը դառնայ այդ դրութիւնը։ Մինչեւ ապրանքներու գիներուն անկումը պատճառ կը դառնայ որ քիչ տըվիզ մտնէ երկիրը։

Դեռ կարգ մը անպատեհութիւններ ալ կը ներկայացնէ վէսիքայի այդ դրութիւնը։ Օրինակ, վէսիքա մը ձեռք ձգելը այնքան ալ դիւրին գործ չէ։ Նախ որոշ գին չկայ, յետոյ որոշ հրապարակ չկայ ուրկէ կարելի ըլլայ գնել։ Պահ մը թէեւ մտածուած է որ այդ վէսիքաները սակարանին մէջ ծախուին, բայց այդտեղ ալ կարգ մը անպատեհութիւններ երեւան պիտի գային։

Ստուգուած է նաեւ որ, եւրոպական հրապարակը կայուն վիճակ մը առած է թրքական ապրանքներու հանդէպ, եւ նոյն իսկ այն ապրանքները որոնք ցարդ դիւրութեամբ կրնային ծախուիլ, գնող չկայ։

Այս կացութիւնը կառավարութեան ուշադրութիւնը գրաւած է եւ վարչապետ Ըսմէթ փաշա այս մասին քննութիւն կատարել սկսած է։ Վարչապետը մօտ օրէն Էնկիւրի երթալով, հարկ եղած կարուկ միջոցները ձեռք պիտի առնէ։

ՄԱՄՈՒԼ

Մոնկոլականէն.. Ալպեան

Պուքրէշի «Արաքս»ը կը նկատէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 սեպտ.).

— «Սխալ է քմահաճոյքի վերագրել բանաձեւերը, որոնք քուէարկեցան Թուրք Պատմութեան Համաժողովին մէջ։ Այդ բանաձեւերուն տակ անշուշտ որ քաղաքական նկատում մը թաքնուած է։

Աւելին։ Քայլ մը աւելի առաջ երթալով մեր ենթադրութիւններուն մէջ՝ կը տարուինք մինչեւ իսկ կասկածելու թէ Թուրքը կը փոխէ իր քաղաքական ուղեգիծը։ Այլապէս Մուսթաֆա Քէմալ Էնկիւրի պիտի չկանչէր Թուրք պատմաբանները, ու անոնց ճառել պիտի չտար թէ Թուրքը մոնկոլ ցեղէն չի սերիր, այլ եւրոպական ցեղ մըն է։ Այս դէպքը կը մատնէ ցարդ ցեղակից հռչակուած ժողովուրդներ ուրանալու, եւ Ալպեան ժողովուրդներուն շարքը դասուելու համար արտասովոր մտահոգութիւն մը։

Համիտը խալամութեան մէջ էր գտած իր գահուն ուժը։ Իբրեւ Խալիֆան աշխարհի բոլոր խալամներուն՝ ան իր հովանին տարածած էր օսմ. կայսրութեան սահմաններէն դուրս, ու խալամ ժողովուրդներուն կը կրթնէր յաճախ օսմանեան գահը անսասան պահելու համար։ Ան կրցաւ երկար ատեն զգուշ եւ վերապահ դարձնել մեծ պետութիւններէն շատերը՝ որոնց թեւարկութեան տակ խալամ երկիրներ կային։ Անգլիան մանաւանդ եւ չափով մըն ալ Ֆրանսան ստիպուած էին հաշուի առնել խալիֆային հմայքը, չխրտչեցնելու համար իրենց հպատակ խալամ ազգերը։ Համխալամութիւնը քաղաքական ուժ մըն էր Թուրքիոյ ձեռքին մէջ, ու Թուրքիան պաշտպանելու ձգտող շատ մը պետութիւններ ծիհատէն կը սոսկային։

Համիտի այս քաղաքականութիւնը իր հետ ալ չվերջացաւ։ Ժէօն-Թիւրքերն ալ, իրենց տիրապետութեան առաջին տարիներուն, համխալամութեան կրթնեցան եւ ծիհատը իրենց զէնք ըրին։

Յետոյ էր որ Ժէօն Թիւրքերը նոր նշանաբան մը մէջտեղ նետեցին, — համաթուրանականութիւնը։ Կովկասի թուրքերէն կուզար այս նոր քաղաքականութիւնը՝ ներմուծուած Ագա Օղլու Ահմէտ եւ Եուսուֆ Աքչուրա պէյերու ջանքերով։ Նշանաբանը վայելուչ է կար, ու Թուրք մտաւորականներ եւ քաղաքագէտներ յաճախ ոգեւորուած էին անով։ Բայց Ժէօն-Թիւրքերն էին որ կեանք ներշնչեցին անոր, ու Թուրք-Օսմանցիները անոր օրրան դարձան»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցիր ու ցան Հայեր

■■■

ԿԱՐՏԱՆ, 9 Սեպ. (Սեփ. Թղթ.).— Պայծառ առաւօտ մը, երկու ընկերով Մեռօյ կ'երթանք։ Սաղարթախիտ ծառուղիին մէջէն կը սուրայ ինքնաշարժը՝ փոթորիկի մը հանգոյն, իր ետին ձգելով տուներ ու «վիլլա»ներ՝ բաց դաշտերու ընդարձակ կանաչութեան մէջ...։ Ճամբուն երկու ափերուն վրայ փռուած են պարտէզներ ու այգիներ՝ որոնց բարձր ու լայնանիստ ոլթասունկերու տակէն կը սլլան խաղողի կարմրախայտ ողկոյզները, չարաճճի աղջիկներու պէս...։ Քիչ անդին, կանանչ-կարմիր տան մը շքանոցին տակ նստած երկու պարմանիներ իրար կը շոյեն՝ սիրահալ բառերով...։ Բայց մեր ինքնաշարժը կը վազէ հովի պէս։ Յանկարծ ինքնաշալ մի աղմկարար վազքին մէջ կը լսուի գիլ ու երկար ձայնը հայրենի երգերու, — «Մենք անկեղծ զինուոր»ը, «Դաշնակցական խումբ», Քեռիին երգը։ Եւ յետոյ՝ իբրեւ երգիծանք, Հօկերու պաշտօնական երգը, —

Հայաստանէն եկած պօպօզ,
Պատմէ ինծի Հօկէն գոռոզ,
Ստալինի կարմիրները,
կը կոլխոզեն հայ գիւղերը...։

Հեռուէն կը նշմարուի ածխահանքի աշտարակը իր երկնասլաց գագաթով, ուրկէ ծուխը պալա՛ն, պալան կը բարձրանայ, կորսուելով եթերային ոլորտներուն մէջ։ Տարտամ ու անորոշ կերպով կը լսենք ծանր ու հսկայ վերելակին ձայնը։ Հօս-հոն կը տեսնուին ածխակոյտեր՝ բարակ աւազի նման։ Քիչ յետոյ Մեռօյ ենք։ Հայկական թաղամասը։

Զօրս-հինգ յարկաբաժիններու մէջ տեղաւորուած են Հայերը։ Սակաւաթիւ։ Կը խօսին հայերէն։ Փողոցին մէջ կը վխտան երախաներ, փոշեգոյն եւ արեւահար դէմքերով։ Անդին կը տեսնենք Հայուհի մը, երախայ մը գիրկը, մէկ երկու ալ շուրջը կը վազվզեն։ Այրերը ամերիկեան ընկերութեան կողմէ բացուած ածխահանքը կ'աշխատին, որ շատ հեռու չէ։ Ընկերութիւնը տրամադրած է տուներ, ամսական չնչին վճարումով։ Այս շրջանին մէջ կիներու յատուկ գործ չկայ, միայն ածուխ զատել կը մնայ։ Կիները կը զբաղին առտնին գործերով։

— Փոքրիկները դպրոց չե՞ն յաճախեր, Տիկին։

— Ներկայիս արձակուրդ է, հոկտեմբերին կը վերաբացուին դպրոցները, բայց հոս չէ, այլ Կարտանի մէջ։

— Տեղական դպրոցնե՞րը ըսել կ'ուզէք։

— Այո՛, հայկական դպրոց չունինք։

— Այս երախաները շարունակաբար փողոցնե՞րը կը թափառին։

— Այո՛, ինչ ընենք, մեղքը մերը չէ, այլ մեր մեծերունն է, որ երբեք չեն մտածեր այս ուղղութեամբ։

— Կը սխալիք, տիկին, մեծերն են որ նորահաս սերունդի փրկութեան համար ծրագիրներ ու միջոցներ կ'որոնեն, բայց ծնողքները երբեք չեն հետաքրքրուիր իրենց զաւակներով, գէթ նախնական կրթութիւն մը ապահովելու համար։

Այս փոքրիկ գաղութը ձգուած է իր բախտին։ Ազգային կամ կուսակցական որ եւ է կազմակերպութիւն չկայ։ Միայն ունինք անհատ դաշնակցական ընկերներ, որոնք կապուած են Կարտանի ենթակոմիտէին։

Նորահաս սերունդը այս շրջանին մէջ դատապարտուած է իսպառ մոռնալու հայ լեզուն, եթէ այսպէս շարունակուի։ Այժմէն իսկ հայերէն չեն խօսիր փոքրերը, հակառակ անոր որ, այդ թաղին մէջ ֆրանսացի չկայ, քիչ բացառութեամբ։

Քիչ յետոյ կը ծանօթանանք հայրենակիցի մը հետ։

— Գործ չունի՞ք։

— Ո՛չ, պտոյտի համար Ալճերիա էի գացեր։

— Ինչպէ՞ս է այնտեղի հայ կեանքը։

— Իմ այցելած քաղաքներուս մէջ սակաւաթիւ Հայեր կան։ Անոնք ալ արդէն հայերէն չեն խօսիր։ Շատոնց է որ հոն հաստատուած են։ Գրեթէ առանձին շրջանի մէջ։ Հաւաքականութիւն գոյութիւն չունի։ Միայն Պլիտա քաղաքին մէջ 60ի չափ համրանք մը ունինք։

— Տնտեսական կեանքը ի՞նչպէս է։

— Ընդհանուր առմամբ լաւ է։ Գործարան շատ քիչ կայ։ Տեղացի թէ օտար ժողովուրդները դաշտային աշխատանքով կը պարապին։ Մսեղէնը, պարէնը, հացուստեղէնը եւ շատ մը բաներ չափազանց աժան են։

Մտովի կ'ըսեմ, լաւ է այնտեղ ապրիլ, գոնէ սա՛ անգործութեան մղձաւանջէն կարելի է ազատել մեր գործաւոր հայրենակիցները։ Քիչ յետոյ կը վերադառնանք Մեռօյէն դէպի տուն, Կարտան, մոռնալով Մեռօյի անկազմակերպ ու տխուր վիճակը, ձգելով որ մեր «բարեբար»ներն ու «երեւելի» կրեսոսները մտածեն ազգի մասին։

Միջօրէի արեւի բարկ ու կիզիչ ճառագայթներուն տակ կը սուրայ ինքնաշարժը, աւելի արագ քան հովը, խուլ ու ձայն մը ձգելով իր ետին։

Լ. Գեղունի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Զօր. Անդրանիկի յուշարձանին ի նպաստ Շալին Գարաճիսարի «Յիազմիկ» Հայր. Միութեան յայտարարուած հանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Հոկտ. 2ին, Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ, յետաձգուած է 20 Նոյեմբեր կիրակի օրուան, նոյն տեղը։

Զօրավարին յուշարձանին կեդր. յանձնախումբը, նկատի առնելով նպատակին կարեւորութիւնը, ծանօթ եւ ժողովրդական բարերար Պ. Ա. Համբարձումեանի ջերմ համակրութեամբ, արժանավայել եւ համազգային շուքով տօնելու համար, միջոցներ ձեռք պիտի առնէ։

Մանրամասնութիւնները կը հաղորդուին մամուլին միջոցաւ։

Վարչութիւն

վուրդի միջեւ տեղի ունեցան բախումներ եւ եղան վիրաւորներ: Քանի մը երիտասարդներ բանտարկուեցան: Կէս օրուան մէջոցին «Իթթիհատ» թերթը հրատարակեց վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանօի մէկ յայտարարութիւնը, որով ազգայնական վարիչը ժողովուրդը կը հրաւիրէ խաղաղութեան եւ հանդարտութեան եւ կը թելադրէ բանալ շուկաները: Ասոր վրայ ժողովուրդը որոշեց վաղուընէ սկսեալ վերջ տալ գործադուլին:

Ֆախրի պէյ Պարունի ճառ մը խօսեցաւ եւ ըսաւ.

— «Ո՛վ նահատակներու ազգականներ, բարեւ ձեզի. Դամասկոս քաղաքը բարեւներ կը ղրկէ ձեզ եւ կը շնորհաւորէ սիրելի վարիչ Հանանօն եւ ձեզ բոլորդ անոր առողջութեան համար. Աստուած պահէ Հալէպը եւ իր ժողովուրդը: Կարծեցին որ Հանանօն մեռցնելով կը մեռցնեն նաեւ ազգայնականութեան ոգին. սխալ է այդ կարծիքը: Այս քաղաքին մէջ ամէն մարդ Հանանօ մըն է: Ֆրանսացիները երկու քաղաքականութեան առջեւ կը գտնուին, կամ Պ. Փօնսօ այս բոլոր եղածները գիտէ եւ հետեւաբար հասկացողութեան խնդիրը չուզեր իրականացնել եւ կամ անոր փոխանորդները առանց իր կամքին կ՚ընեն: Իրենց ուզածը թող ընեն. այս քաղաքականութիւնը պիտի չյաջողի եւ արդիւնքը պիտի ըլլայ ի վնաս իրենց:

«Մենք հիմա առանց կառավարութեան մնացած ենք, հակառակ անոր որ Հանրապետութիւն եւ Խորհրդարան ունինք: Հալէպ օրինաւոր երեսփոխաններ չունի. ժողովուրդի երեսփոխանները մենք ենք. վաղը հոկտեմբերին պիտի տեսնէք թէ՝ ինչե՛ր պիտի ընենք»:

Դաւադրութեան ծայները

«Էլիֆ Պա» կը գրէ.— Հալէպի ձերբակալուածները կը մնան բանտ: Դեռ հարցաքննութիւնները կը շարունակուին: Նոր ձերբակալութիւն մը եւս տեղի ունեցաւ այսօր, Ապտիւլ Վէհապ էլ Պըրրի: Այս ձերբակալուածները կ՚ամբաստանուին որպէս անդամները քաղաքի մէջ ցոյցեր եւ դաւադրութիւններ կազմակերպելու նպատակով հիմնուած ընկերութեան մը: Կ՚ըսեն թէ այդ ընկերութիւնը իւրաքանչիւր թաղի մէջ չորս անդամներ ունի, որոնք ի հարկին իրենց թաղերուն մէջ խառնակութիւններ պիտի յարուցանեն: Նմանապէս բաղներ կան թէ ասոնք կապ ունին ընտրութենէն վերջ կատարուած բոլոր մահափորձերու եւ խառնակութեանց հետ:

Հալէպի երեսփոխանները շատ վշտացած են իրենց վերագրուած կարգ մը ամբաստանութիւններէն եւ խստիւ պահանջած կառավարութենէն որ ձերբակալութեանց բուն պատճառը պաշտօնապէս յայտարարէ:

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, ձերբակալութեանց պատճառն է Սուրիան Թուրքիոյ կցելու նպատակով եղած ձեռնարկ մը:

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառով, վաղուան կը ձգենք ուրիշ կարեւոր լուրեր:

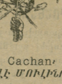
Անգլիա կը փորձէ ելք մը գտնել

Գերմանական թերթերը հետզհետէ աւելի բացորոշապէս կը յայտնեն իրենց դժգոհութիւնը՝ Ֆրանսայի պատասխանին առթիւ: Ձախակողմեան օրկանները պատասխանը չափաւոր եւ ճկուն գտնելով հանդերձ, յուսախաբ եղած են եւ աւելի գէշ կը տեսնեն կացութիւնը: Իսկ աջակողմեանները նկատի չառնելով չափաւորութիւնը, իւղ կը լեցնեն կրակին վրայ եւ կը պահանջեն ո՛ր եւ է զիջում չընել: «Այն միջնաբերդը զոր Ֆրանսան Վերսայլի մէջ կանգնեց Գերմանիոյ ապատութեան դէմ, արդէն իսկ ճեղքեր կը ցուցնէ: Ամէն տեղ կը փեռեկտուի պարիսպը»:

Հետզհետէ կը ստուգուի թէ Գերմանիա չպիտի մասնակցի զինաթափումի խորհրդաժողովին:

Միւս կողմէ, կը ստուգուի որ Անգլիոյ վարչապետը պիտի միջամտէ յարմար պահու մը, իրաւախոհութիւն գոյացնելու համար: Պ. Մաքտօնըլտ երեքշաբթի օր տեսակցելու Լոնտոնի ֆրանսական եւ ամերիկեան դեսպաններուն հետ: Ցետոյ խորհրդակցութիւն մը կատարեց Փարիզի անգլիական դեսպանին, արտաքին նախարարին եւ ուրիշ պաշտօնատարներու հետ, ելք մը գտնելու համար: Կ՚ըսուի թէ Մաքտօնըլտի ծրագիրն է ապահովութիւններ առաջարկել Ֆրանսայի, Գերմանիոյ վերազինման դէմ, միեւնոյն ատեն ընդունելով Գերմանիոյ պահանջած հաւասարութեան իրաւունքը: Իրազեկներու կարծիքով, Անգլիա յարմար չի դատեր որ խնդիրը Ազգերու Դաշնակցութեան խորհրդակցութեան կարգադրել՝ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Մ. Նահանգներուն, Ճափոնի կարգադրել՝ Ֆրանսայի Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Մ. Նահանգներուն, Ճափոնի եւ հաւանաբար Լեհաստանի հետ:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակայքը

ՊԵԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8:30ին, 131 Fbg. du Temple.

ԳԱՆԵԼ-Բաշան Արծիւ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ընկ. Գարակէօզեանի բնակարանը, 19 rue Ampère, Cachan:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Վռամեան խումբի ընկերները այսօր Հինգշաբթի ժամը 8.30ին Ակումբի սրահը: Իսկ Ուրբաթ օր նոյն ժամուն եւ միեւնոյն տեղը Մուրատ խումբը:

ԱՆԻԷՌ-Պուա Քոլոմպի Զէյթուն կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Place de la Comète, 16 rue de Colombes, նախկին օրակարգի շարունակութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դրադարանի սրահը, 244 րիւ Տիւքէքլէն: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Միհրան Պէզազեան, ինչպէս նաեւ Պէզազեան եւ Ճիվանեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ՊԷԶԱԶԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Մխութեան Փարիզի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլօրիսի վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Պ. Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ թէլէֆոնի նոր թիւն է Provence 83—04: Կը խնդրուի նկատի առնել: Հասցէ՝ 54 rue Lafayette, Փարիզ:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնը սիւր Մէր 14 սեպտ. 932

Այսօր Պուլօնի մէջ որսացուած է առատ հարան, եւ մէրլան: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մէրլան:

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Գաւառի մը հայրենի դասընթացքին համար ուսուցչուհի մը կ՚ուզուի, մանրամասնութեանց համար անձամբ դիմել Տիկ. Մխաքեանի, «Յառաջ»ի խմբագրատունը Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4—7:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (91)

ԲՈՒ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Գալիս էր մի այլ երազ: Մի մեծ պալատ մի շարք փառահեղ սենեակներով: Ամէն կողմ մահճակալներ, գիւանններ, ցած ու տափակ անկողիններ: Վրայ է գալիս գիշերը, ու ինքը մտածում է. «Այստեղ կը գտնեմ վերջապէս մի խաղաղ անկիւն ու կը քընեմ»: Երբ արդէն ջոկել էր մի մթին սենեակ ու պառկել, մէկը մտնում է ներս լամպը ձեռքին, անողոք կերպով ձգում է լոյսը նրա աչքերին ու ասում է. «Վե՛ր կացէք.-դուք պէտք էք մեզ»:

Նա վեր է կենում ու գնում առաջ օրօրուելով ու գայթելով մի մահացու վիրաւորի նման. լսում է, որ ժամացոյցը խփեց, իմանում է, որ անցել է գիշերուայ կէսը, այդ թանկագին խե՛ղճ գիշերը: Երկու, երեք, չորս, հինգ. վեցին կը զարթնի արդէն ամբողջ քաղաքը ու էլ չկայ լռութիւն:

Գնում է միւս սենեակը ու պատրաստւում անկողին մտնելու, բայց մէկը վեր է բարձրանում բարձերի միջից ու պոռում. «Այս անկողինը իմն է»: Ու նա նորից պէտք է հեռանայ յուսահատութիւնը կրծքում:

Զարկում է ժամը ժամի ետեւից, իսկ նա միշտ թափառում է դեռ սենեակից սենեակ, տնէ տուն, միջանցքէ միջանցք: Սոսկալի գորշ արշալոյսը սողում է առաջ աւելի ու աւելի: Ժամը խփում է հինգ. անց կացաւ գիշերը, իսկ նրան հանգիստ չկայ: Ո՛վ, սարսափ, մի օր էլ, նոր օր:

Մի երկար ստորերկրեայ միջանցքումն է ահա, ցած ու կամարակապ, որին չկայ վերջ: Անցքը լուսաւորուած է պայծառ լամպով ու ջահերով, իսկ ցանցաւոր տանիքից հասնում են պարի, ծիծաղի ու զւարթ երաժշտութեան ձայներ: Այնտեղ, վերեւում, կենդանի էակների աշխարհում մի ինչ որ տօն է: Ա՛, ո՞րտեղ մի անկիւն գտնել, թաք կենալ, ու քնել: Մի փոքրիկ տեղ, գէթ մի գերեզման: Այս ասելիս դէմ է առնում մի բաց գերեզմանի որտեղից մահուան ու փտութեան հոտ էր բուրում: Ոչինչ, միայն թէ քնել:

— «Իմ գերեզմա՛նը»: Գլէդի՛ս, դո՞ւ:

Կինը բարձրացնում է գլուխը ու նայում նրան փտած սաւանի միջից: Ինքը ծունկի է գալիս և ձեռքերը մեկնում նրան:

— Գլէդի՛ս, Գլէդի՛ս, խղճա՛ ինձ: Թոյլ տուր պառկել այս նեղ տեղում ու քնել: Ես չեմ խնդրում քո սէրը, ես ձեռք չեմ տայ քեզ, չեմ էլ խօսիլ հետդ, միայն թոյլ տուր, պառկեմ ու քնեմ: Ա՛, անգինս, այնպէս երկար չեմ քնած: Էլ չեմ կարող տանել այսպէս մի օր անգամ: Լոյսը շլացնում է հոգիս, աղմուկը ջարդում է ուղեղս ու փոշիացնում: Գլէդիս, թոյլ տուր, պառկեմ ու քնեմ:

Եւ ուզում էր քաշել սաւանը մի քիչ ու ծածկել աչքերը: Բայց կինը թոյլ չի տալիս ու պոռում է. «Մե՛ղք է. քահանայ ես դու»:

Ու գնում է, գնում, հասնում է ծովի եզերքին մերկ ժայռերի, որոնց վրայ շլացնող լոյս է ընկած. Ջուրը հեծում է մի հանդարտ ու յաւիտենական հեծինով:

«Ա՛, — մտածում է նա, — ծովը կը խղճայ ինձ: Նա էլ է յոգնած մահու ատինճան ու չի կարողանում քուն մտնել:

Այն ժամանակ Արթուր դուրս է գալիս ալիքներից ու բարձր կանչում. «Ծովը իմն է»:

. . . .

— Ձե՛րդ Սրբազնութիւն, Ձե՛րդ Սրբազնութիւն:

Մօնտանէլլին ցնցուեց ու զարթնեց: Դուռը ամուր ծեծում էին: Մեքենաբար վեր կացաւ ու բացաւ: Ծառան տեսաւ նրա վայրի ու վախեցած նայուածքը:

— Ձերդ Սրբազնութիւնը հիւա՞նդ է:

Մօնտանէլլին չփեց ճակատը:

— Ո՛չ. քնել էի, ու վախեցայ, երբ դուռը թակեցիք:

— Ներեցէք: Ինձ այնպէս թուեց, որ արդէն վեր էք կացել առաւօտեան վաղ, կարծում էի...

— Իսկ ո՞ւր է հիմա:

— Ինը: Եկաւ նահանգապետը: Ասում է, որ կարեւոր գործ ունի, եւ գիտենալով, որ Ձերդ Սրբազնութիւնը վաղ է վեր կենում...

— Ցածո՞ւմն է. խնդրեմ կը գամ:

Հագնւեց ու իջաւ ցած:

— Ներեցէք, որ ես այսպէս առանց այլեւայլութիւն ներկայանում եմ Ձերդ Սրբազնութեան. — սկսեց նահանգապետը:

— Յոյս ունիմ, որ ամէն ինչ լաւ է:

— Ամենեւին. քիչ էր մնում Րիվարէսը փախչի:

— Քանի որ չէ փախել՝ սարսափելի ոչինչ չկայ: Այդ ի՞նչպէս պատահեց:

— Նրան գտել են բակում, երկաթէ փոքրիկ վանդակի մօտ: Առաւօտեան ժամը երեքին պահակները մի շրջան են անում բակում, նրանցից մէկի ոտքը գտնին մի բանի է առնում: Երբ լոյս են բերում, տեսնում են Րիվարէսը, որ ընկած էր գզայաղուրկ: Իսկոյն իրարանցում է ընկնում ու կանչում են ինձ: Մտայ իր խուցը, ամբողջ վանդակը սղոցած էր, ու քաշ էր ընկած պատուհանի ձողերից հիւսած մի թոկ: Նա ցած է իջել ու սողացել է պատի տակով: Ստորերկրեայ անցքը տանող երկաթէ դուռը գտել են բաց: Այս բոլորը ապացուցանում է, որ պահապանները կաշառուած են եղել:

— Բայց ի՞նչպէս է որ գտել են գետնին, երեւի պատից ընկել է ու վիրաւորուել:

— Ես էլ սկզբում այդպէս ենթադրեցի, Ձերդ Սրբազնութիւն, բայց բանտի բժիշկը անկման ոչ մի հետք չի գտնում: Երէկ օրապահ զինուորը ասում է որ երեկոյեան Րիվարէսը սաստիկ հիւանդ տեսք է ունեցել, երբ ընթրիք են տարել, եւ որ ոչինչ չէ կերել: Բայց դատարկ խօսք է. հիւանդ մարդը չի կարող վանդակներ սղոցել ու տանիքներով ման գալ: Անկարելի բան է:

— Իսկ ինքն ի՞նչ է ասում:

— Ինքը դեռ գիտակցութեան չէ եկել, Ձերդ Սրբազնութիւն:

— Դեռ չէ՞ եկել:

— Երբեմն մի քիչ խելքի է գալիս ու հեծում է. յետոյ նորից սկսում է զառանցանքը:

— Տարօրինակ է շատ: Բժիշկը ի՞նչ է կարծում:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

16 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 1984 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԴ ԿԱՑՑԵՍ ԵՒ...

Միաբանները միայն զարմացան, կարդալով երէկուան չոնուագիք լուրը, — «Ով որ արտասահմանէն երթալով կը մասնակցի ընտրողական կազմակերպութեանց, սահմանէն ներս չպիտի բնդունուի եւ թուրք հայրենակցութեան իրաւունքէն պիտի զրկուի»:

Էնկիւրիի որոշումն է այս, իբրեւ պատասխան կաթող. ընտրութեան առթիւ խնդրուած արտօնութեան:

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (11 սեպտ.) կ'իմանանք թէ՝ ազդարարութիւնը ընդհանուր է: «Ո՛վ որ երթայ եւ գործակցի, սահմանէն ներս չպիտի ընդունուի»:

Ուրիշ խօսքով, ոչ միայն Թուրքիայէն, այլ և արտասահմանէն ալ եթէ Թրքահպատակ եկեղեցական մը կամ աշխարհական մը երթայ Էջմիածին, ընտրութեանց առթիւ, պիտի վտարուի ե՛ւ երկրէն ե՛ւ հպատակութենէ:

Պոլսոյ Քաղաք. ժողովը այս պատասխանն ստանալէ յետոյ, անլուրջ համարած է ո՛ր եւ է նոր դիմում: Ուրեմն, Պոլիսը չպիտի մասնակցի կաթող. ընտրութեան:

Բարեմիտներ դիտել կուտան թէ՝ որովհետեւ ընտրութեանց առթիւ, յառաջիկայ նոյեմբերին, միեւնոյն ատեն կղերականներու ժողով մը պիտի գումարուի, եկեղեցական բարեկարգութեան համար, անհատ կղերականները կրնան երթալ ու գալ: Բայց պայման է որ չմասնակցին կաթող. ընտրութեան:

Երկրորդական խնդիր է այս: Իրողութիւնն այն է որ, Էնկիւրի բացարձակապէս փակած է ճամբան, եւ ոչ մէկ Թրքահպատակ չպիտի համարձակի ճամբայ ելլել դէպ ի Էջմիածին:

×

Մէկէ աւելի խորհրդածութիւններու տեղի կուտայ Թրքական այս արգելքը:

Առաջինը եւ ամէնէն կարեւորը, — Էնկիւրի բացարձակապէս չի հանդուրժեր որ Թուրքիա մնացած Հայերը ո՛ր եւ է յարաբերութիւն ունենան արտասահմանի հետ: Ո՛ր եւ է մասնակցութիւն՝ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս եղած գործերու մէջ:

Անոնց, Թուրքիոյ Հայերուն ճակատագիրը կախուած է միայն եւ միայն քէմալականութեան բարի կամքէն:

Իրենց հանրային գործերը ենթակայ են միայն Թրքական օրէնքներուն: Հետեւաբար, Էջմիածնի կաթողիկոսութիւնն ալ օտար հաստատութիւն մը պիտի համարեն: Մանաւանդ որ, այսօրուան Թուրքիան «լայիք» (աշխարհական) պետութիւն է, ինչպէս կը հռչակեն միշտ, ժխտելու համար Սուլթան – խալիֆաներու կողմէ փոքրամասնութեանց տրուած առանձնաշնորհները:

«Անդ (կամ աստ) կացցես եւ զլոյս մի տեսցես»...

Ահա իմաստը եղած ազդարարութեան:

Թրքահպատակ ես, Թուրք ես, ամէն ինչ պիտի ստանաս Թուրքիոյ մէջ: Թուրքիոյ միջոցաւ: Միայն եւ միայն Թուրք պետութեան հպատակելով:

Ինչ որ կ'ընես Թուրքիայէն դուրս, քեզ կը դարձնէ կասկածելի: Ըլլայ իսկ՝ ծագրանկար կաթողիկոս մը ընտրելու համար:

Կարճ խօսքով, Էնկիւրին կ'ուզէ ամբողջովին իր ափին մէջ պահել Թուրքիա մնացած հայկական համրանքը: Պատրիարքարան մը ունին արդէն, եւ կը բաւէ:

Հոգ չէ թէ, ահա տասը տարիէ ի վեր, կատարեալ կմախքի մը վերածուեր է այդ հաստատութիւնը: Այն ատրճան որ, հայկական դպրոցներու, թաղ. խորհուրդներու, հոգաբարձութիւններու հաշիւներն անգամ՝ կառավարութիւնը կը քննէ, Տէֆթէրտարի վարչութեան միջոցաւ: (Տես այսօրուան լուրերը, Դ. էջ):

Այս կացութեան առջեւ, հետաքրքիր էինք իմանալու թէ՝ ի՞նչ կը խորհին անոնք որ վարդագոյն յոյսեր դրած են Հայաստանի «բարեխնամ» կառավարութեան վրայ...

Մեր գիտցածն այն է որ, Պոլիսը մասնակցի թէ ոչ, արտասահմանէն երեսուն պատգամաւոր երթայ թէ տասներհինգ, Երեւան կատարել պիտի տայ «ընտրութիւնը», շուք մը, կատարեալ խամաճիկ մը նստեցնելու համար Էջմիածնի մէջ: Եւ, անոր միջոցաւ, չարունակելու համար գաղութներու կազմալուծման աշխատանքը:

Պարզ է որ, երկու սիրակցորդ զինակիցները, Մոսկուա եւ Էնկիւրի ձեռք ձեռքի տուած են, կարելի եղածին չափ զաւեշտի վերածելու համար Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութիւնը:

Անշուշտ երկուքն ալ՝ նկատի առնելով հայ ժողովուրդին գերագոյն շահերը...

×

Առ այժմ ձգելով ուրիշ խորհրդածութիւններ, միայն այս պարագան բաւական է, որպէս զի սթափին բոլոր քնացողները:

Եւ հաւկնան, վերջապէս, թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս չէ որ պիտի ընտրուի նոյեմբեր 10ին, այլ պաշտօնապէս ալ — եւ արտասահմանի մեղսակցութեամբ — պիտի նուիրագործուին Էջմիածնի գլխուն սարքուած խաղերը:

Աւելի քան երբեք վերապահ, մենք պիտի բաւականանանք միայն արձանագրելով օրուան անցուդարձը, եւ ուշադրութեան յանձնելով լարուած դաւը:

Թող «ընտրութեան» մասնակցին եւ արդիւնքը վայելեն անոնք որ, չափազանց խանդավառուած Երեւանի չինովնիկներուն շնո՛րհէն, բառ չեն գտներ շնորհակալութիւն յայտնելու եւ անոնց իմաստութեան փառքը երգելու համար:

— «Կաթողիկոս չենք ուզեր» — կը մռնչեն Երեւանի անասունները:

— «Կաթողիկոս կ'ուզենք» — կ'աղաղակեն արտասահմանի «Հայաստանցի»ները:

Շնորհիւ սարքուած դաւադրութեան, մենք վստահ ենք որ երկուքն ալ իրենց մուրատին կը հասնին եւ... կ'ողջագուրուին:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԲՈՌ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Վաղը, Շաբաթ երեկոյ, դերասան Մարութեան Փարիզի մէկ բեմին վրայ կը ներկայացնէ *Բոռը*, զոր իբրեւ թերթօն կուտանք մօտ երեք ամիսէ ի վեր:

Մեր ընթերցողները սիրեցին այս վէպը: Գիտենք թէ աւելի պիտի սիրեն անոնք, որ, Փարիզի մէջ, առիթը պիտի ունենան տեսնելու կենդանի պատկերի մը նման: Կայ նաեւ երկրորդ պատճառ մը, որ սիրելի կը դարձնէ զայն, — ներշնչումը յեղափոխական ոգիին, որ կը հսկէ մեր մէջ, ի խնդիր ազատագրութեան այն հայրենիքին, որ մերն է եւ մերը պիտի մնայ, որքան ալ դաւանանէ աշխարհը մեզի դէմ:

Վերջապէս կայ նաեւ երրո՛րդ պատճառ մը՝ սիրելու *Բոռ*ի ներկայացումը, — ազգային բեմն ամուր պահելու նիգը, զոր ցոյց կուտայ համակրելի դերասանը, Մարութեան, իր առօրեայ աշխատանքէն դուրս՝ գիշերներ անքուն անցընելով փորձերու, հոս կամ գաւառը ներկայացումներ կազմելու համար անընդհատ:

Դեռ աւելին, դերասան Մարութեան ոչ միայն աշխատած է բեմ հանել հայ եւ օտար խաղեր, այլ եւ ինք թատերգութիւններ է գրած ու բեմադրած, առնելով մեր նոր օրերու պատմութենէն:

Երկու – երեք տարի է, կը շրջի, Ֆրանսայի գաւառներուն մէջ, յանպատրաստից բեմեր կը պատրաստէ ուր որ ափ մը Հայեր կան, կը խանդավառէ զանոնք հայերէն լեզուին ջերմութեամբ, հայրենի երկրին անցեալով, յեղափոխական չմոռցուելիք մեր դրուագներով:

Ուծացման դէմ պայքա՞ր, — բայց ահա հրաշալի նիգ մը, զոր կ'արժէր ղնել հաւաքական կազմակերպութեան մը ուսերուն: Ո՛չ, մեր Փարիզի դերասանները, — ինչպէս Փարիզի մեր բոլոր *բաներ – բուները*, մտաւորականի փտաւորականները, — կը յօժարի՞ն միթէ, փոխանակ *քաֆէ – քրէմ*ի մը շուրջ իրարու միս ուտելու, խորհրդակցիլ շրջուն խումբ մը կազմելու, գաւառները այցելելու, հայերէն լեզո՛ւ տանելու մեր գաղթական ցիր ու ցան բեկորներուն, որոնք կարօտը կը քաշեն հայերէն խօսքին:

Մինա՛կը, դերասան Մարութեանն է, որ կապուեցաւ գաւառին, հայ գիւղացիին ու աշխատաւորին: Գաւառին սիրուած նրազն է ան, որ ահա Փարիզ է եկեր, օտար բաներով շլացած մեր աչքերուն հայրենի լոյս բերեր:

Երթա՛նք, ուրեմն, ծափահարել յեղափոխական Արթիւր Րիվարէցը:

ԱՍՈՂԻԿ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ

— :-: —

Լիոնէն չորս հազար առեւտրականներ, որոնք անդամ են վաճառականներու դաշնակցային միութեան, երէկ, հինգշաբթի, թափօր կազմելով գացին նախանգապետութեան եւ ոստիկանութեան շէնքերուն առջեւ: Իրենց պահանջներն են, — տուրքերու հաւասարութիւն, պետական ծախսերու կրճատում, վերաքննութիւն արտօնագիրներու եւ առեւտրական վարձքերու:

Կառավարութիւնը արտօնած էր ցոյցը, պայմանաւ որ կարգ կանոնը չխանգարուի:

⁂ Կառավարութիւնը սկսաւ հանգստեան կոչել բազմաթիւ պաշտօնեաներ, համաձայն վերջերս տրուած որոշման մը: Ամէնէն առաջ կ'արձակուին այն պաշտօնեաները որոնց տարիքի սահմանը լրացած է (60 տարի՝ նստակեաց, 55 տարի՝ գործօն ծառայութիւն): Յետոյ կուգան անոնք որ սեպտ. 30ին կը լրացնեն 63 տարեկանը եւ ունին երեխէն պակաս զաւակ, կամ 65ը, երբ ունին երեք եւ աւելի զաւակներ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ՄՏԱՀՈԳ

„Ամենէն հրատապ խնդիրը "տըվիզ„ն է„

Վերջին թղթաբերով հասած «Միլլիյէթ»ը (10 սեպտ.) իր առաջին էջին վրայ եւ շրջանակի մէջ առնուած գրութեամբ մը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

— Տնտեսական գործավարութեան մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւնը, օրուան ամէնէն կարեւոր խնդիրն է: Ամէն մարդ, աչք ականջ կտրած, մեր տնտեսական քաղաքականութեան կը հետեւի: Մէջտեղը շատ մը գանգատներ կան, ճարտարարգործներուն գանգատը, վաճառականներուն գանգատը...: Բնական է թէ կարելի չէ բոլորին ալ գոհացում տալ: Եւ այս դժուարութիւնը ոչ բարեացակամութեան պակասէն առաջ կուգայ, ոչ ալ եղած գանգատները անիրաւ նկատուելէն: Եղածը՝ կարելիութեան եւ անկարելիութեան հարց մըն է: Ամէնէն ճիշդ ընթացքն է՝ մեր փափաքներն ու պահանջները չափել այն կարելիութիւններով զորս ունի կառավարութիւնը:

Երկրին համար ամէնէն կարեւոր գործը՝ օտար դրամի (տըվիզ) խնդրին լուծումն է: Ունինք կարգ մը պէտքեր եւ պարտքեր, զորս գոհացնելու համար օտար դրամի կը կարօտինք: Պէտքին բաւելու չափ օտար դրամ գտնել. — ահա օրուան ամէնէն հրատապ խնդիրը: Որովհետեւ, ելեւմտից հաւասարակշռութիւնը եւ առեւտրական հաւասարակշռութիւնը վերջ ի վերջոյ կախուած են Թրքական դրամին հաստատուն արժէք մը ունենալէն:

Գործին լաւ կողմը այն է որ, այս շրջանը արտածման եղանակ է: Ականք ապրանք ծախել եւ անոնց փոխարժէքը, իբրեւ օտար դրամ, հետզհետէ կեդր. դրամատան կը յանձնուի: Ծախուած ապրանքներուն մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւեն կաղինը եւ ծխախոտը:

Գործին գէշ կողմն ալ կայ: Անցեալ տարուան հետ բաղդատմամբ, այս տարի շատ ինկած են մեր ապրանքներուն գիները: Այնպէս որ անցեալ տարուան չափ ապրանք պիտի ծախենք, բայց նոյն չափով օտար դրամ չպիտի գայ երկիրը:

Այս բացը ի՞նչպէս պիտի գոցուի: Ահա խնդիրը որ կը զբաղեցնէ կառավարութիւնը եւ կը մղէ զայն կարգ մը միջոցներ ձեռք առնելու: Պարտադրութեան կարելի չէ դիմադրել. միայն ուշադրութիւն պիտի դարձնենք որ ձեռք առնուելիք միջոցները սխալ չըլլան: Նոր բան մը հիմնած ատեն, ուշադրութիւն ընելու է որ հինը չքանդենք:

ԷՆԿԻՒՐԻ, 11 Սեպտ. — Կառավարութիւնը իրեն հիմնական պարտականութիւն կը սեպէ ձեռք առնել այնպիսի միջոցներ, որոնք փարատեն հրապարակին վարանումը եւ ապահովեն կայունութիւնը (իսթիգրար):

Այն համոզումը կը տիրէ թէ առենը եկած է վերջ տալու այլ եւս սա դրութեան, որով դրամագլուխները ափարթըմանի չինութեան կը յատկացուին եւ այսպէս հողին մէջ կը թաղուին: Մօտերս կարգ մը որոշումներ պիտի տրուին այս մասին:

ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Բոլոր մարզական եւ մարտական կազմակերպութիւնները պետութեան դրօշին տակ

Գերմանիոյ Հանրապետութեան Նախագահ Հինտէնպուրկ հետեւեալ հրամանագիրը ուղղեց ներքին նախարարին.

— «Գերման երիտասարդութիւնը մեր ժողովուրդին ապագան է: Երիտասարդութեան ֆիզիքական զարգացումը, անոր դաստիարակութիւնը՝ կարգապահութեան, ընկերականութեան եւ անձնուիրութեան ոգիով՝ առաքելութիւններ են զորս պարտաւոր է ստանձնել պետութիւնը: Այդ պարտականութեան գործադրութիւնը կարելի է իշխանութեան գործակցութիւնը հաստատելով այն բոլոր այլազան ընկերակցութեանց հետ որոնք արդէն աշխատած են երիտասարդութեան դաստիարակութեան գործին համար եւ որոնց շնորհակալութիւն կը յայտնեմ: Հասարակաց եւ կեդրոնացեալ աշխատանքներու մէջ համախմբելու համար այն բոլոր ուժերը որոնց սրտին մօտ է գերման երիտասարդութեան դաստիարակութիւնը, այս հրամանագրով կը հաստատեմ վարչական խորհուրդ մը, որ պիտի զբաղի յատկապէս այս գործով: Այդ խորհուրդին նախագահ կ'անուանեմ ներքին նախարարը, իսկ վարչական նախագահ՝ նախկին զօրավար Շթուլփնակէլը: Կը յանձնարարեմ ներքին նախարարին՝ իբրեւ այդ վարչութեան անդամ նշանակել կարող անձեր որ կրնան իմ հաւանութեանս ենթարկել նոր կանոնագիրը եւ ձեռք առնել բոլոր միջոցները, ի կատար ածելու համար այս հրամանագիրը, միւս շահակից նախարարներուն հետ»:

Հրամանագիրը ստորագրած են նաեւ վարչապետը եւ ներքին նախարարը:

Այսպէս ուրեմն, Գերմանիոյ ամբողջ կազմակերպուած երիտասարդութիւնը, կայսերական դրօշակիրներէն, պղպջատեայ սաղաւարտներէն մինչեւ հիթլէրականները, պիտի ենթարկուի նոր վարչութեան, միօրինակ դաստիարակութիւն ստանալու եւ պետութեան դրօշին տակ գործելու համար: Ընդարձակ մարզադաշտեր պիտի դրուին երիտասարդներու տրամադրութեան տակ, Գերմանիոյ բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ: Այդ մարզադաշտերէն իւրաքանչիւրը պիտի կրնայ պատսպարել հարիւրէն մինչեւ 250 երիտասարդներ, որոնք իրենց մարզանքի շրջանին պիտի ապրին պետութեան ծախքով: Նոյնպէս իրենց երթեւեկի ծախքը պիտի վճարուի պետութեան կողմէ: Իւրաքանչիւր մարզանքի շրջան երեք շաբաթ պիտի տեւէ, եւ մասնաւորապէս դաշտային մարզանքներէ պիտի բաղկանայ: Զանազան մարզադաշտերու մէջ, երիտասարդները չպիտի համախմբուին համաձայն իրենց քաղաքական դաւանանքներուն, այլ ամէնէն այլազան կազմակերպութեանց անդամները մարզանքներ պիտի կատարեն կողք կողքի: Երեք շաբաթուան շրջանին, երիտասարդներուն պիտի արգիլուի հագնիլ իրենց կուսակցութեանց համազգեստը կամ գործածել անոնց խորհրդանշանները:

Հինտէնպուրկի այս կարգադրութիւնը ամենամեծ հետաքրքրութիւնը չարժած է Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Նախկին նախարար Կրոնէրի ծրագիրն է որ կ'իրականանայ այսպէս: Բաց ի համայնավարներէն, բոլոր մարտական եւ մարզական ընկերակցութիւնները կրնան մասնակցիլ այս նոր կազմակերպութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐԷՆ ՀԱՅԵՐԸ...

— :-: —

Հալէպի «Էլ Նիտա» թերթը կը գրէ.

Հանրապետութեան նախագահի մասնաւոր որոշումներով հաստատեց քարիւղի ընկերութեան եւ Տրիպոլսոյ ու Աքքարի ժողովուրդին միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը, որմէ վերջ ընկերութիւնը սկսաւ ազատօրէն գործի: Այժմ գործաւորներու եւ պաշտօնեաներու հետ համաձայնագիրներ կը կնքէ: Սակայն Տրիպոլիսցիները տեսան որ ընկերութիւնը չի յարգեր իր կնքած համաձայնութեան տրամադրութիւնները եւ իր խոստումները, եւ գործաւորներուն մեծամասնութիւնը Հայերէն ու օտարներէն կ'առնէ: Տրիպոլսոյ երիտասարդութիւնը սկսաւ բողոքներ կազմակերպել եւ հեռագիրներ ղրկել կառավարութեան, պահանջելով որ տեղացիներուն նախապատուութիւն տրուի:

Տրիպոլսոյ երեւելիներէն եւ երիտասարդներէն կազմուած պատուիրակութիւն մը դիմում կատարած է արդէն Մուհաֆըզին եւ պատուիրակին, պահանջելով որ փոխանակ Հայեր աշխատցնելու, տեղացիներու տրուի նախապատուութիւնը:

ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱ Կ'ԱՊԱՍՏԱՆԻՆ

—)(o)(—

Նոյն թերթը 3 սեպտ.ի թիւով կը գրէ.—

Յանախ գրած ենք Թուրքիոյ մէջ տիրող տնտեսական ծանր տագնապի մասին: Այդ պատճառաւ կանոնաւոր բանակներու զինուորները խումբ խումբ փախուստի կը դիմեն եւ կ'երթան օտար սահմաններ: Շատեր կուգան մեր սահմանները եւ իրենց ինքնութիւնը անյայտացնելով գործի կը լծուին:

Քանի մը օր առաջ, Պիւքփէյաի մէջ անծանօթ մարդ մը տեսնուած է: Ժանտարմները կասկածելով քննութեան ենթարկած են զայն: Իր մօտ գտնուող թուղթերէն յայտնի եղած է որ ան Էմին Մուլլա Ահմէտ կը կոչուի եւ թրքական բանակի մէջ զինուոր է: Ան խոստովանած է որ ինք փախած է զինուորութենէ անօթի մնալու համար:

Ժանտարմները խսկոյն զայն Պէյրութ ղրկած եւ յանձնած են Ընդհ. Ապահովութեան: Կ'ըսուի թէ Ընդհ. Ապահովութիւնը սկսած է բանակցիլ թրքական կառավարութեան հետ, այս փախստականը յանձնելու համար:

Սուրիական եւ լիբանանեան կառավարութեանց եւ Ընդհ. Ապահովութեան պաշտօնատան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այս օրերս մեր երկրին մէջ վխտացող բազմաթիւ կասկածելի թուրք փախստականներուն վրայ, որոնք քաղաքական էնթրիկի մը լծուած են:

ԱՅՍ ԱԼ ՏԵՍԱՆ...

— :-: —

Ամերիկացիները սիրահար են նորութեան:

Կինեռուն արգիլուած ըլլալով ներկայ ըլլալ մահապատիժներու գործադրութեան, երիտասարդ ամերիկուհի մը առջի օր կը ծպտուի իբրեւ էրիկ մարդ եւ իբրեւ թղթակից, եւ ներկայ կ'ըլլայ Կորկուլոյի գլխատման: Նախապէս ներկայացած էր այնպէս ինչպէս որ է, — իբրեւ կին: Մամուլի տոմսակը եւ ուրիշ թուղթեր ներկայացուց ոստիկանութեան, բայց անօգուտ:

Այն ատեն, պանդոկ դարձաւ եւ փոխանակ անկողին մտնելու, էրիկ մարդու պէս հագուեցաւ եւ նորէն գնաց Պուլվառ Առակօ, ուր պիտի կատարուէր գլխատումը: Եւ յաջողեցաւ դիրք բռնել եւ տեսնել Կորկուլոյի գլուխին անկումը:

Հիմա կը մնայ որ օրիորդը իր տպաւորութիւնները գրէ: Առաջին առթիւ ըսեր է.

— Գլխատման գաղափարը ինքնին աւելի ահաւոր է քան բուն գլխատումը:

ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻՆ ԴԷՄ

2.— ՌՈՒՍԻԱ ԸՆԴԴԷՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Հայերին մնում է վաղօրօք օգուտ
քաղել իւրեանց դրութիւնից:
Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

«Ծով իջնելու» քաղաքականութիւնը, զոր որդեգրած էր ցարական Ռուսիան (*), նոյնքան յամառութեամբ կը շարունակեն սովետները, քանի որ մասնաւորաբար այս վերջինները ամէն բան կը բացատրեն տնտեսական պայմաններով:

Ռուսական է խօսքը, որ կ'ըսէ. — «Վաճառականութիւնը կը հետեւի ճամբաներուն»: Եւ առանք այն ճամբաներն են, որ ծովուն կը տանին: Ծո՛վ, ծո՛վ, ազատ եւ անհուն ծո՛վը, կ'աղաղակէ Ռուսիա, ինչպէս շնչահեղձ մը պիտի ուզէր օդ: Մոսկուան առնելով իբրեւ պորտ, ռուսական գետերը կը ճառագայթեն դէպ ի չորս հորիզոնները, դէպ ի Կասպից ծով, Սեւ ծով, Պալթիկ ծով, Սառուցեալ ովկիանոս, — Օկա եւ Վոլկա կը վազեն դէպ ի արեւելք, Դոն եւ Դնիէպեր՝ դէպ ի հարաւ, Դունա եւ Նեվա՝ դէպ ի արեւմուտք, Դուինա՝ դէպ ի հիւսիս: Սակայն Կասպից ու Սեւ ծովերը հասարակ լիճեր են համեմատելով ռուսականհողերու անհունութեան հետ: Լիճեր են նաեւ՝ տնտեսապէս: Պէտք է իջնել մինչեւ «տաք ծովերը», բացուելու եւ տարածուելու համար:

Թէ Ռուսիա ի՛նչ ճամբաներ փորձեց, իջնելու համար Եգէական (Պոլիս), Միջերկրական (Կիլիկիա), Հնդկական ովկիանոս (Պարսից ծոց), Դեղին ծով (Մանջուրիա), զանց կ'առնենք նկարագրել: Կը բաւէ կրկնել, որ ցարերն ու սովետները նոյն համբերութեամբ եւ նոյն յամառութեամբ կ'աշխատին ծակել Թումբերը: Արդէն ի՛նչ է փոխուած ռուսական կայսրութեան մեքենային մէջ: Եթէ ուրիշ յաւակնութեամբ կուսակցութիւն մըն է, որ կը բարբառի յանուն Ռուսիոյ, վարչական գլուխներու մէջ կը գործեն հին Ռուսիոյ գործակատարները, պարզ մեքենաներ: Ցարերուն օրով, ռուսեւանգլիական հակամարտութիւնը տարբե՞ր է միթէ ռուսեւանգլիական ներկայ պայքարներէն, սովետներու օրով: Այսօր ալ տակաւին Ռուսիա նոյն ուժգնութեամբ կը յարձակի Անգլիոյ ամէնէն աւելի խոցելի մէկ կողին վրայ, — Հնդկաստանի մէջ: Ու կը թուի թէ, Ռուսիա, այս անգամ, յաջողութեան մեծ յոյսեր ունի, եթէ արդէն չէ տարած յաղթանակ մը: Ռուսիա ստիպուած էր ժամանակ մը եւս յետաձգել իր գործողութիւնները Փ. Ասիոյ և Հայաստանի մէջ, ապագայ «երկրորդ Մանջուրիան», (ինչպէս կ'անուանէ Վիքթոր Պէրար), վասն զի յաղթութեան հանգոյցը կը գտնուի ծայրագոյն Արեւելքի մէջ: Աշխարհի այդ մասին վրայ տարուած յաղթանակին անդրադարձումն է, որ պիտի տապալէ Եւրոպա: «Երեսնիս դարձնենք դէպ ի Ասիա, կը հրաւիրէր Լէնին, որովհետեւ արեւելքով է որ պիտի յաղթենք արեւմուտքին»:

Այդ պայքարին մէջ, Ռուսիա կ'իւրացնէ եւրոպական հին զէնքերը, ռոմանթիք եղանակները: Արթնցնել ու գրգռել փոքր ազգերը: Գիտէ թէ, ընդհ. պատերազմի ընթացքին, ի՛նչ մեծ յաջողութիւն գտաւ Ուիլսընեան քարոզը (փոքր ժողովուրդներու ազատագրութիւն): Մոսկուա եւս, անտեսելով հակասութիւնը, ուր կ'իյնայ, դրօշ կը բարձրացնէ ազգային ազատագրական պայքարի: Լէնին, Պրեսթ-Լիթովսկիի դաշնագրութեան ժամանակ, արհամարհանքով կ'արտայայտուէր հողային սահմաններու եւ ազգութեանց մասին, որովհետեւ կը կարծէր թէ չպիտի ուշանայ համաշխարհային յեղափոխութիւնը: Սակայն ռազմավարութիւնը փոխեցին Լէնինի յաջորդները, տեսնելով որ ազգութեանց պայքարը կը սաստկանայ հետզհետէ: Սովետական Ռուսիան ինքն իսկ կռիւի մէջ ինկաւ ազգային գետնի վրայ, Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Պալթիկ ազգերուն հետ: Եւ Մոսկուայի համազգայնականները դարձան ազգայնական: Հիմա տարբեր կը մըտածեն ազգային հարցին մասին: Ապահով զէնք մըն է ան: Ուաշինկթընի սովետական օրկանին մէջ, The Russian Review, 1924ի վերջերը, կը գրէին բոլշեւիկները. — «Ազգային հարցը, որ աղբիւր մը դարձած է յաւիտենական բախումներու, ներկայիս ուժի աղբիւր մըն է սովետներուն ձեռքը: Ազգային ինքնավարութեան սկզբունքը, որ հիմը կը կազմէ Խորհրդային Միութեան քաղաքականութեան, գործադրուեցաւ բոլոր այն ազգութեանց մէջ, որոնք կը բնակին մեր ընդարձակ երկրին վրայ: Այս քաղաքականութեանը շնորհիւ բնականաբար աճեցաւ ճնշուած ազգութեանց համակրանքը սովետներու հանդէպ»:

Խոստովանութիւն մըն է այս, որ կը նշանակէ թէ սովետներու կողմէ շնորհուած հանրապետութիւնները խայծեր են միայն, ուրիշ բանի չեն ծառայեր, բայց եթէ գրգռելու Ասիոյ այն ժողովուրդները, որոնք կը գտնուին Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի թեւարկութեան տակ: Արդարեւ երբ Մոսկուա հանրապետութիւն կը շնորհէ, կը յիշեցնէ հնագոյն ժամանակներու կայսրերը, որոնք թագ ու թագաւորի տիտղոս կը շնորհէին հեռաւոր իշխաններու, տնտեսական ու քաղաքական թաքուն նպատակներով: Ուրիշ կերպով չի բացատրուիր այս հակասութիւնը, Մոսկուայի համազգայնականներուն կողմէ Երեւանի կամ Բուխարայի ազգային հանրապետութեանց բաշխումը, — իրեն կապել երկրին ժողովուրդները եւ գրգռել սահմանէն այն ցեղերը, որոնք երկրէն դուրս կը գտնուին:

Սակայն ուրիշ հակասութիւն մը եւս ցոյց կուտայ խորհրդային Ռուսիա: Կը կռուի պատերազմի դէմ... սպառազինուելով: Հասկնալի է, սակայն: Պէտք էր գրաւել աշխատաւոր զանգուածին սիրտը, դէմ արտայայտուելով պատերազմին: Ճշմարտութիւնն այն է, որ Ռուսիա ռազմասէր առաջին պետութիւնն է: Իր բանակը ահաւոր մեքենայ մը դարձած է արդէն, ինչպէս կը յայտարարէր, ժամանակին, Տրոցկի: Մեքենայ մը, որ կը սպասնայ, պատրաստ, ամէն օր, գործելու ո՛ւր որ պէտք ըլլայ: Ոմանք, յիշեցնելով բոլշեւիկներու 1917ի խօսքերը, ցոյց կուտան հակասութիւնը, որ կայ իրենց յայտարարութեան և գործին միջեւ: Կը պատասխանեն թէ համաշխարհային յեղափոխութիւնը տակաւին տեղի ունեցած չըլլալով, իրենք կ'ուզեն պատրաստ գտնուիլ պաշտպանելու աշխարհի միակ խորհրդային հանրապետութիւնը: Եւ, ինչպէս Բակովսկի կը յայտարարէր, Ռուսիա պիտի զինաթափուի այն ատեն, երբ աշխարհի տնտեսական կեանքը հաստատուի համայնավարական հիմերու վրայ: Կամ, երբ ձուկը ծառը ելլէ, կ'ըսէ ժողովուրդը: Միտք չունին, ինչպէս կը հաստատէ պարագայ մը, — Մոսկուա մերժեց ստորագրել Պալթիկեան ազգերու հետ զինաթափութեան համաձայնագիր մը:

Ռուսիա միջոցներու մէջ խտրութիւն չի դներ, ոչ ալ կը վախնայ հակասութիւններէ, երբ խնդիրը կը կայանայ պայքարին մէջ հանդէպ Եւրոպայի: Ահա թէ ինչո՛ւ կը դաշնակցի նոյն իսկ իսլամիզմին հետ: Ծանօթ խնդիր է համաձայնութիւնը Մոսկուայի եւ Ամանուլլահի: Մոսկուա կը թելադրէր Ամանուլլահին՝ կռուիլ Անգլիոյ դէմ, «պաշտպանելու համար Հնդկաստանի Իսլամները»: Վերջապէս Ամանուլլահ Մոսկուայէն էր, որ կը ներշնչուէր՝ երբ Քապուլը, իր մայրաքաղաքը, կ'ուզէր դարձնել «իսլամ ազգայնականութեան միջնաբերդը»:

Ու չմոռնալ նաեւ պայքարը, որ Մոսկուա կը վարէ գաղութներու մէջ, մինչ հեռանկարովը տապալելու Եւրոպան: Գ. Միջազգայնականը 21 յօդուածէ բաղկացեալ հրահանգ մը ունի, 8րդը կը թելադրէ. «Ամէն խմբակցութիւն, որ կ'ուզէ մաս կազմել Գ. Միջազգայնականին, պարտաւոր է ծանօթանալ աշխարհակալներու խաղերուն, ուժ տալ ոչ միայն խօսքով, այլ եւ գործով, ամէն ազատագրական փորձի, որ կը կատարուի գաղութներուն մէջ, պահանջ դնել գաղութներէն վտարումը աշխարհակալներու, երկրին աշխատաւորներուն սիրտին մէջ արթնցնել եղբայրական համակրանք հպատակ ազգերու եւ գաղութներու աշխատաւոր ժողովուրդին հանդէպ, կազմակերպել գրգռութիւններ երկրին բանակին մէջ ընդդէմ աշխարհակալութեան»:

Վերջապէս Մոսկուայի քաղաքագէտներն ու գործակալները կ'աշխատին ամէն գնով տկարացնել Եւրոպայի տիրապետութիւնը Ասիոյ վրայ, եւ ոչ ոք կրնայ մեզ համոզել թէ այդ ձեւով Մոսկուա չի շարունակեր ցարական Ռուսիոյ քաղաքականութիւնը, — մինակ վայելել Ասիան:

Յաւիտենական Ռուսիան է, որ օրուան պահանջին համաձայն կը փոխէ պայքարի ձեւը, բայց չի դադրեցներ երբեք պայքարը ընդդէմ Եւրոպայի:

ԱԶԱՏԱՆԻ

(*) Վերջերս ձեռքս ինկաւ Victor Bérardի մէկ գիրքը, La Révolte de l'Asie, որ կուտայ ամբողջ պատմութիւնը ռուսական գործերուն ի խնդիր ծովու: Կ'արժէ կարդալ այս շատ լաւ պատրաստուած գիրքը, որմէ քաղուածքներ կատարած էր, որքան կը յիշեմ, Զինադադարին, «Ճակատամարտ» օրաթերթը՝ տալու համար պայքարը արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ:

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը գրեն թէ Մար Շիմուն, Ասորիներուն պատրիարքը, մօտերս Եւրոպա պիտի գայ եւ Ժընեւի մէջ պիտի տեսակցի Միջագետքի վարչապետ Նուրի փաշայի հետ:

Ինչպէս յայտնի է, Իրաք Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պիտի արձանագրուի Ազգերու Դաշնակցութեան այս ընդհ. ժողովին մէջ:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Կը վերջանա՞յ ճգնաժամը

Հուվըրի լաւատես յայտարարութիւններէն վերջ, զանազան կողմերէ սկսան նոյնքան յուսադրիչ լուրեր հասնիլ, աւետելու համար թէ կը մեղմանայ եւ շուտով վերջ կը գտնէ տագնապը: Ընկերվարական մամուլը կասկածով եւ որոշ վերապահութեամբ միայն կ'արձանագրէ այս լուրերը, աւելցնելով թէ քաղքենի եւ դրամատիրական շրջանակներու «քաղաքականութիւն» է՝ նման յոյսերով մեղմելու համար չքաւոր դասակարգին դժգոհութիւնը եւ ընդվզումը:

«Թան» հարցարան մը բացած է, հաւաքելու համար մասնագէտներու եւ հեղինակաւոր դէմքերու կարծիքները տագնապին մասին:

Տրշօ, որ նախագահն է մետաքսեղէնի արտադրութեան սենտիքային ու փոխ-նախագահը հիւսուածեղէնի արտադրութեան ընկերութեան, կ'ըսէ.

— Իմ կարծիքովս, տագնապին գլխաւոր պատճառն եղաւ գերարտադրութիւնը: Ինչպէ՞ս կարելի էր դարմանել այս աղէտը: Նախ միջազգային համաձայնութեամբ, յետոյ ազգային կարգադրութիւններով:

Պետութիւնները զանազան միջոցներով նպաստեցին մասնաւորապէս բուրդի, մետաքսի եւ բամպակի տագնապին փարատումին: Ներկայիս բարելաւուած է հիւսուածեղէնի, բրդեղէնի եւ բամպակեղէնի ճարտարագործութիւնը:

Գալով իւրաքանչիւր պետութեան ինքն իր մէջ տագնապին դէմ կատարելիք պայքարին, դժուարութիւն կը կրէ մասնաւորապէս Ֆրանսան: Որովհետեւ Ֆրանսա առաւելապէս հիւսուածեղէն արտածող երկիր մըն է: Արդ, ամէն երկիր մաքսային յաւելումներ ըրաւ վերջերս: Չինաստան անգամ 70 առ հարիւր աւելցուց իր մաքսը: Այդ պարագան մտահոգութիւն կը պատճառէ բուրդ եւ մետաքս արտադրողներուն:

Բամպակը տագնապ չունի, որովհետեւ Ֆրանսա եւ իր գաղութները կրնան սպառել որքան ալ արտադրէ Ֆրանսա: Բաժնեցուցակի դրութիւնը չեմ ուզեր քննադատել, կը բաւէ որ միջոցներ ձեռք առնուին հարթելու համար Զուիցերիոյ եւ Հոլանտայի յարուցած դժուարութիւնները բուրդի եւ մետաքսի ճարտարարուեստին արտածման դէմ:

Պէտք չէ կարծել թէ ֆրանսական արուեստական մետաքսին յաճախորդ օտար պետութիւնները պիտի դադրին սկսելու իրենց խնդրանքները: Ո՛չ, իրենք եւս սկսած են արուեստական մետաքս պատրաստել, հին նախնական հորերու (métier) վրայ: Ֆրանսայի ամէնէն վտանգաւոր մրցորդն է Ճափոն, որ կրնայ չափազանց աժան մետաքս արտածել ամէն կողմ:

Այսուհանդերձ, կը կարծեմ թէ անցանք տագնապին խորութիւնը: Շուտով կը վերսկսին գործերը:

Նախ անոր համար, որ ամէն երկիր միջոցներ ձեռք առաւ գերարտադրութեան դէմ: Ձեռք առնուած միջոցները կը տարբերին երկիրէ երկիր: Օրինակ, սուրճը կարգ մը երկիրներ յարմար նկատեցին ծով թափել կամ այրել: Ցորենի տագնապին իբրեւ դարման, Ամերիկա դրամ տուաւ երկրագործներուն: Շաքարի տագնապին իբրեւ դարման, Հնդկաստան փակեց երկու հարիւր գործարան: Մետաքսի տագնապին իբրեւ դարման, Ճափոն այրեց հսկայ մթերք մը, շուկայ հանելու համար սակաւ առ սակաւ: Բամպակի տագնապին իբրեւ դարման ամէն կողմ յարմար նկատեցին կրճատել մշակումը, նուազեցնելու համար բերքը:

Միւս կողմէ, դրամական հարցն ալ հետզհետէ նուազ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Սկսաւ դրամ խաղալ, այնպէս որ կը յուսացուի թէ տոկոսներն ալ պիտի նուազին:

Ճիշդ է թէ Անգլիա, լքելով ոսկենիշի դրութիւնը, բարդացուց եւ երկարացուց տագնապը: Անկից ի վեր, կատարեալ աղէտ մը հանդամանքն առաւ տագնապը: Մասնաւորապէս վնասուեցան ֆրանսական հիւսուածեղէնները: Լիոն ու Րուպէ տակաւին չյաջողեցան վերականգնիլ, այնքան սաստիկ էր հարուածը: Բազմաթիւ ազգեր միլիարներ կորսնցուցին սթերլինի անկման պատճառով:

Տագնապին փարատումը կապուած է մասամբ խաղաղութեան վիճակին: Այնքան ատեն, որ Գերմանիա սպառնալիք մը կը մնայ, գործառնութիւնները պիտի կասին: Այնքան ատեն, որ շարունակուին խռովութիւնները Չինաստանի եւ Հնդկաստանի մէջ եւ Ռուսիա շարունակէ իր մեկուսացումը,— երեք գլխաւոր յաճախորդներ, որոնք, բնակչութեամբ, աշխարհի կէսը կը կազմեն, —սպառումը այնպէս նուազած պիտի մնայ:

Տեղն է ըսել նաեւ, որ արտադրիչները բարեբար արդիւնք չեն կրնար ստանալ 40 ժամ շաբաթականով, երբ աշխատավարձերը կը մնան այնպէս ինչպէս որ էին 48 ժամ շաբաթականով: Որպէսզի ապրանքին արժեզինը, ինչպէս վաճառման գինը կրճատուի, պէտք է որ նոր տուրքեր չդրուին, փոխադրողչէքները չաւելցուին:

Գալով ապրուստի սղութեան, տեսականին մէջ մեղմացած է: Բայց իրականին մէջ փոքրաքանակ կամ մեծաքանակ վաճառումները գնի նուազում ցոյց չեն տար, որովհետեւ չեն նուազած վարձակալութեան գները:

Մեծ վաճառատուներու վարձքերն իջնալէ ետքն է, որ պիտի իջնան փոքր վաճառատուներու վարձքերը:

Վերջացնելով, կը յուսամ որ 1933ի գարնան կ'ողջունենք գործերու վերսկսում մը, եթէ քաղաքական դէպքերը չխանգարեն մեր յոյսերը»:

Ինչպէս կը տեսնուի, բոլոր այս լաւատեսութիւններն ալ փաթթուած են վերապահութեան շապիկի մը մէջ: Այսուհանդերձ կարելի է նշել ճիգ մը, որ կը կատարուի ամէն կողմ բարելաւելու համար տնտեսական կացութիւնը:

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՅՈՒՇԱԾԱՌԻՍ

ՀԱՅ ԱՐԵԱՆ ՀԵՏՔ ԿԱՅ

— :-: —

Ինգարէ՝ Փօղոս առաքեալին ծննդավայրը եւ Թուրք հանրապետութեան արդի մայրաքաղաքը, ունի երեք չքնաղ կենդանիներ:

Փօղոս առաքեալին պատիւ մը ըրած ըլլալու համար, ներկայ սկսիմ Փօղոս առաքեալին հովուական գիրերու յառաջաբանով մը.

— Փօղոսի առաքելոյն ի Գաղատացւոց առաջին թղթոյն է ընթերցուածս:

Մի մեղադրէք զիս: Ես կը սիրեմ Փօղոս առաքեալը: Ինքն ալ հայերու նման հեթանոս մը՝ Սօղոս մը, որ յետոյ Փօղոսի փոխուեցաւ քրիստոնէական մկրտութեամբ, լաւ ըրաւ թէ դէշ: Ատիկա չեմ գիտեր: Միայն սա ճշմարիտ է որ, ինքն ալ իր կրօնափոխութիւնը քաւեց խաչափայտին վրայ, գլուխն ի վար խաչուելով: Հայ քրիստոնեայի մը նման: Ոչ պակաս, ոչ աւելի:

Բայց դառնանք մեր նիւթին. Ինկիւրին ունի մետաքսափայլ եւ թանկարժէք արեւներով, ինկիւրի թիֆթիկի այծը, ճագարը եւ կատուն: Ասոնց մէջ թիֆթիկի այծը տիեզերահռչակ համբաւ ունի:

Եւրոպացիներ 1830 թուականին այդ այծը ներմուծած են Բարեյուսոյ գլուխը: Այժմ Հարաւային Ափրիկեան Միութեան մէջ մօտ երկու միլիոն Ինգարական թիֆթիկի այծ կայ: 1850ին ալ Ամերիկացիք զայն ներմուծած են Միացեալ Նահանգները, ուր այժմ 5 միլիոնի չափ Ինկիւրիի թիֆթիկի այծեր կան: Ասոնց փոխարէն, բովանդակ Թուրքիոյ Ինկիւրիի թիֆթիկի այծերու ներկայ թիւը 2 միլիոնը չանցնիր:

Այս վիճակագրական հարեւանցի նիւթէն յետոյ, դառնանք հիմա բուն խնդրոյն:

1880ին թիֆթիկի առեւտուրը քաշմիրի շալերուն նորաձեւութեան պատճառով, կը մտնէ տագնապի: Թուրքերը իրար կ'անցնին: Տագնապը կը վերագրեն Ինկիւրիի թիֆթիկի այծերուն արտասահման ազատօրէն արտածման թոյլտուութեան: Բողոքները կը տեղան Պոլիս: Եւ Սուլթանը՝ իրատեով մը կ'արգիլէ Ինկիւրիի թիֆթիկի այծերուն արտասահման արտածումը:

Լման 15 տարի, մինչեւ 1895 ոեւէ արտածում չի կատարուիր:

Բայց Բարեյուսոյ գլուխի այծապանները հանգիստ չէին: Իրենց բազմահազար հօտերը, ընտրողական միջոցներով ազնուացնելու համար, պէտք ունէին Ինկիւրիի այծերու նոր արիւնին:

Սուլթանին մօտ, անգլիական դեսպանատան կողմէ կատարուած բազմաթիւ դիմումներ անօգուտ կ'անցնէին,

1895ի ջարդերու թուականին էր, որ, երբ հայ արիւնը գետերու պէս կը վազէր Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, Սըր Ֆիլիպ Քըրրի, այն ժամանակուան անգլ. դեսպանը, Ինկիւրիի այծերու դէպի Բարեյուսոյ գլուխ արտածման արտօնութիւնը կը ստանայ Սուլթանէն:

Ի գին հայ մարդու արեան, անասունի արիւն կը ղրկուէր Հարաւային Ափրիկէ:

Ջարդի ամենատաք շրջանին,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (3)

Ա Ն Ա Ն Կ   Ա Ն Ա Ն Կ   Բ Ա Ն Ե Ր

1

Դրամ ըլլալով այդքան միայն կար: Իսկ ատկէ զատ Կարմիր Խաչի պարահանդէսի տոմսակ մը, Շիրքէթը Խայրիէյի ժամանակացոյցը, դրօշմաթուղթեր պարունակող փոքրիկ պահարան մը, Պրուքլինի կամուրջը ներկայացնող գունաւոր եւ կոյս բացիկ մը եւ յետոյ այն թուղթը՝ զոր Սրապիոն աղա կը ջանայ կարդալ: Ըսաւ.

— Ջօճօխի մը գրպանէն ինկած ըլլալու է: Մեծ մարդու ձգտած չէ աս:

Երբե՛ք, երբե՛ք այնքան միամիտ չէր գիւղացի կինը որ այսքան վրան բաց սուտի մը հաւատար: Գիտէր թէ մարդուկը դիտմամբ թղթապանակին արժէքը կ'ուզէ նուազեցնել, որպէս զի իր «աչքը մէջը չմայ»: Եւ յետոյ, ո՞ւր տեսնուած է որ մանուկ մը թղթապանակ ունենայ: Քիթի՞ս կը խնդաս Շաչի: Ո՛չ, բան մը չըսաւ Ճանտառման, բայց փոխանակ հեռանալու, աւելի մօտեցաւ դիմացինին, իր ծանրաբեռն աղբակալը մարդուն քիթին դէմ բռնելով: Գարշելի ճանճեր աղմուկով կ'ելլէին ու կ'իջնէին երկու դրացիներուն միջեւ:

Մարդուկը կարդաց դժուարութեամբ.

«Զարացի–Թանքի (պիւյիւ) գլխաւոր եղանակները տասն են: Անոնցմէ առաջինը եւ ամէնէն գլխաւորը կը կոչուի Տաժիտ: Տաժիտը կրնայ ըլլալ ժելատինի թերթ մը, հաւու հաւկիթ մը որ աքաղաղի մը կողմէ սաղմնաւորուած չէ, բայց աւելի յաճախադէպօրէն կ'ըլլայ պուպրիկ մը զոր պիւյիւճին մեղրամոմով կը ձեւաւորէ, անոր կարելի եղածին չափ տալով զոհին դիմագիծը, զոհին ֆիզիքը: Պուպրիկի ձեւաւորման ժամանակ պէտք է որ պիւյիւճին վրան կարդայ անէծքներ, դիւթական բացադանչութիւններ եւ թելադրութիւններ: Պէտք է որ այդ պուպրիկին մէջ դնէ զոհին մէկ պատկերը, կամ մէկ թէ բազմաթիւ առարկաներ՝ զոր կը թուենք ըստորեւ, եւ որոնք զոհին մարմինէն կուգան կամ անոր հետ մտերիմ շփման մէջ գտնուած են: Այսպէս օրինակ — մազ, կտրուած եղունգ, արիւն, շապիկի կտոր, թաշկինակ, գուլպայ:

«Այս Տաժիտը զոր շատ անգամ — շնորհիւ քահանայի մը մեղսակցութեան — կը կնքեն գաղտնաբար, կը ծառայէ սիրոյ եւ ատելութեան դիւթանքի: Առաջին պարագային, դիւթողը զայն կը համբուրէ, կը գգուէ, կը շոյէ: Իսկ երկրորդ պարագային՝ զայն կը հարուածէ, կը կծմթէ, կը ճզմէ, բոցի մը վրայ կը հալեցնէ քիչ մը, բայց մանաւանդ կը սկսի ասեղներով անոր ամբողջ մարմինը, կամ մարմնին մէկ մասը մասնաւորաբար ծակծկել: Զոհը այդ մասին վրայ ցաւ պիտի զգայ անպայման նոյն օրն իսկ կամ յաջորդ օրերը: Պէտք է այս»...:

— Ինչո՞ւ կեցար, չկարդա՞ս:

Սրապիոն աղա որ կանգ էր առած դժուար ընթեռնելի բառի մը առջեւ, գլուխը վեր առաւ այս սաստումէն ցնցուած: Եւ չփոթեցաւ՝ կնոջ արտայայտութիւնը տեսնելով: Ճանտառման մօտիկ կ'ընէր իր ամբողջ ուշադրութեամբ՝ եւ կարծէք իր ալ յօնքին մէջի կոճիճը կրկնապէս աւելի դուրս ցցուած էր աչքի մը նման: «Աս ի՛նչ խենդ բան է» ըսաւ մարդուկը եւ էջը դարձնելով ուրիշ նոր տող մը կարդաց.

«Զարացի – Թանքի երրորդ ձեւը կը կոչուի Կուտակում: Այս ձեւը կը գործածուի մանաւանդ դաւաճի վհուկներու, հովիւներու եւ բեկարոյժներու կողմէ, եւ միայն վնաս հասցնող դիւթանք մըն է: Թշնամի ագարակապանի մը անասունները հիւանդացնելու կամ սպաննելու համար կ'առնեն հորթի սիրտ մը, ջղջիկ մը, կամ...»:

Սրապիոն աղա նորէն քանի մը տող ցատկեց նեղսրտած՝ եւ հասաւ սա մասին.

«Հինգերորդ ձեւը իրաւ է թէ Եւրոպայի մէջ ալ կը գործադրուի, բայց ան մանաւանդ հանրածանօթ է Մատակասկար, Հնդկաչին եւ Քօնկօ: Պիւյիւճին երբ որ ուզէ մարդու մը կամ անասունի մը ոտքերը հիւանդացնել, ցաւցնել, բաւական է որ հողին մէջ անոնց ձգած հետքերուն վրայ կատարէ Բեւեռամխրճումը, որ կը կայանայ...»:

Շեշտակի իրարու աչքի մէջ նայեցան երկու դրացիները եւ Սրապիոն աղա ջղայնոտութեամբ թուղթը ճմրթկեց եւ գրպանը դրաւ թղթապանակին հետ՝ ըսելով թէ եթէ յարգի բան մը ըլլար, իր դէմը չէր ելլեր: Յետոյ քիթին առջեւ բռնուած ծանրաբեռն աղբակալը տեսնելով՝ կատղեցաւ: Փռչեց նողկանքով, քիթը բերանը թթուեցուցած.

— Սա անդի՛ն տար պէ... Ուրտեղէ՛ն ալ կը գտնաս աս փիս–ճէճապէթ բաները... Դուն քիթ ըսուած բանը չունի՞ս. հի՛չ չունի՞ս...

Եւ տուն մտաւ պարապ աղբակալը բարտելով, մըլտալով, թքնելով:

3

Սուր ճիչ մը արձակեց Սրապիոն աղա եւ ձեռքը գլխին տարաւ: Ճաղատ գանկը կ'արիւնէր: Նայեցաւ իր շուրջը եւ թի մը տեսնելով յափշտակեց զայն կատաղութեամբ ու խոյացաւ Ճանտառմային վրայ: Կ'ուզէր ոչ միայն հակահարուած մը տալ, այլ մանաւանդ կինը դուրս վանել իր պարտէզէն: Բայց շուտով ըմբռնեց թէ իր կրկնապատիկ ֆիզիքական ուժը ունեցող այդ գիւղացիին հետ գլուխ պիտի չկարենայ ելլել: Այն ատեն լքեց ամէն բան եւ փախաւ տուն, դուռը ամուր մը ետեւէն գոցելով: Ինքզինքէն ելած Ալէմտաղցին նետուեցաւ խոհանոցի այդ գոց դրան վրայ եւ սկսաւ զայն հարուածել կիցերով, կռուփներով, ձեռքին տակը ինկած որ եւ է առարկայով: Զրհանկիր մը ամչցնելու աստիճան կը հայհոյէր, կ'ոռնար եւ կ'անիծէր փրփրերախ: Կը պահանջէր որ մարդուկը դուռը բանայ, անմի՛ջապէ՛ս, շուտո՛վ բանայ եւ իր դէմը գայ: Կը պահանջէր որ իր դէմը գայ որպէս զի պատժուի, կողերը ջարդուի փշուր ըլլան, եւ սատկի ծեծին տակ: Եւ քանի րոպէները կ'անցնէին՝ այնքան շուտ գլուխը կը կորսնցնէր Ալէմտաղցին եւ իր կատաղութեան զառանցանքին անձնատուր՝ հետզհետէ աւելի ուժով կը ծեծէր դուռը: Բայց չի կրցաւ զայն կոտրել: Այն ատեն քանի մը մետր հեռացաւ եւ գետնէն խճաքարեր հաւաքելով սկսաւ վար առնել տունին պատուհանները:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

ՑՓՈԹ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Նոր ցոյցեր եւ ձերբակալութիւններ

ԽՄԲ.— Երէկ հաղորդած էինք Սուրիոյ վերջին դէպքերուն առաջին լուրերը:

Ստորեւ՝ վերջին տեղեկութիւնները, զորս կը քաղենք սեպտ. 6ի եւ 7ի թերթերէն.—

Ուրբաթ գիշեր, «Դամասկոսի երիտասարդներ» ստորագրութեամբ թռուցիկներ ցրուած են, որով կ'ըսուի թէ՝ ազգայնական վարիչ Հաննանօ պէյ սարունքէն վիրաւորուած է եւ այդ մահափորձին հեղինակներն են Սուպհի պէյ Պէրէքէթ եւ Շաքիր Նէյմէթ պէյ: Թռուցիկը ժողովուրդը կը հրաւիրէ բողոքի եւ ցոյցի: Նմանապէս Էմէվի մզկիթը կը հրաւիրուի ժողովուրդը մեծ ցոյց ընելու համար:

Շաբաթ օր, առտու վրայ ամբողջ քաղաքը մնաց գոց: Ոստիկաններ խիտ շարքերով պտտեցան փողոցներու մէջ: Մինչեւ կէս օր ոչ եւ է դէպք տեղի չունեցաւ: Ազգայնական վարիչներ Ֆախրի պէյ Պարուտիի տան մէջ հաւաքոյթ մը ունեցան եւ դէպքերը քննելէ վերջ, բողոքի յուշագիր մը պատրաստեցին եւ յանձնեցին կառավարութեան պետին: Ազգայնական երեսփոխաններ այդ բողոքագրով կը պահանջէին վերջ տալ Հիւս. Սուրիոյ մէջ եղած ձերբակալութեանց եւ շուտափոյթ երեւան հանել Իպրահիմ պէյ Հանանոյի դէմ կատարուած մահափորձի հեղինակները:

Չորս ազգայնական երեսփոխաններ, Ֆախրի պէյ Պարուտի, Աֆիֆ պէյ Սօլհ, Իհսան պէյ Շէրիֆ եւ Ջէքի Խաթիպ Հալէպ մեկնեցան ցաւակցութիւն յայտնելու համար Իպրահիմ պէյ Հանանոյին:

Կէս օրուան նամազէն, Էմէվի մզկիթին մէջ ճառեր խօսեցան, որմէ վերջ ժողովուրդը ցուցարարներու պէս թափօրով դուրս ելաւ, սակայն ոստիկաններ ուզեցին ցրուել, որու հետեւանքով բախումներ տեղի ունեցան ցուցարարներու եւ ոստիկաններու միջեւ: Եղան քանի մը վիրաւորներ եւ ձերբակալուածներ:

** Դամասկոսի ազգայնական երեսփոխան Ջէքի պէյ Խաթիպ, Հալէպի վերջին դէպքերուն առթիւ, հետեւեալ հեռագիրը ղրկած է մարզպանութեան.—

«Սուրիոյ ժողովուրդին անունով կը բողոքեմ ժողովուրդի ազատութիւնը մեռցնելու նպատակով եղած ձեռնարկներուն համար, որ կատարուած են իրենց տուներուն, մամուլին եւ արժանապատուութեան դէմ, մանաւանդ Սուրիոյ երկրորդ մայրաքաղաքին՝ Հալէպի մէջ: Հոն օտար դատաւորներ քաղաքականութեան գործիք կը ծառայեն եւ հայրենասէր վարիչներու վրայ ճնշում կը բանեցնեն: Այս ձեռնարկները սահմանադրութեան եւ օրէնքին հակառակ են: Սուրիական խնդիրը այս կերպով չի լուծուիր: Ազատութեան եւ անկախութեան ճանապարհով միայն կարելի է այդ լուծումը»:

** Հալէպի թերթերը կը գրեն.—

Շաբաթ առաւօտ 50 հոգիէ բաղկացած ցուցարարներու խումբ մը յարձակում գործեց բացուած խանութներու վրայ եւ կոտրելէ ու կողոպտելէ վերջ անոնց պարունակութիւնը, գնդակներ պարպեց: Ժողովուրդի եւ ցուցարարներու միջեւ կարգ մը կռիւներ տեղի ունեցան եւ շատեր վիրաւորուեցան:

** Հալէպի շուկաներուն մեծ մասը տեւականօրէն կը մնան փակ եւ ամէն գործ կանգ առած է: Խումբ մը խառնակիչներ, զինուած ատրճանակներով եւ դաշոյններով կը շրջին եւ բացուած խանութներու տէրերուն կը սպառնան, իսկոյն փակելու համար իրենց խանութները:

Պաշ իւլ Մաղամ թաղին մէջ Քեամիլ Ֆընտըլեանի եւ Աթալլա էլ Հաճ Խամայիլ զէնքի ուժով իրենց թաղի բոլոր խանութները փակել տուին: Մասամառ Ալի Թէշօ չուզեց ենթարկուիլ եւ բաց պահեց իր խանութը: Սակայն խառնակիչները եկան եւ ծեծով ու փայտով գոցել տուին:

Կարգ մը մսագործներ կ'ուզէին մորթել իրենց ոչխարները: Քաղաքապետութեան ոստիկան Սուպհի Շըրատէ, սակայն, զանոնք արգիլած է մորթելէ եւ յանդիմանած որ անոնք չեն հետեւիր իրենց ընկերներուն: Մսագործները օտար հարցաքննիչ դատաւորին հաղորդած են այս պարագան: Իսկոյն հրաման տրուած է անոր ձերբակալման: Սուպհի Շըրատէ այժմ յանձնուած է դատարան եւ ընդհ. դատախազը պահանջած է անոր երկու տարուան բանտարկութիւնը:

** Հալէպի ազգայնական շրջանակները դիմում կատարելով խնդրած են որ վերջերս ձերբակալուողները դրամական երաշխաւորութեամբ ժամանակաւոր ազատ արձակուին:

Այս խնդրանքը բացարձակապէս մերժուած է:

** Կառավարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակեց Իպրահիմ պէյ Հանանոյի դէմ կատարուած մահափորձին առթիւ.—

«Սեպտ. 2ին, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Նիազի Իպն Սախո աղա էլ Քուտա, պզտիկ ատրճանակով մը երեք գնդակներ պարպեց Իպրահիմ Հանանոյի վրայ: Այս վերջինը Ալէքսանտրէթի Սանճագին պատկանող Քուսա գիւղին մէջ իր ինքնաշարժը կը նստէր այդ միջոցին, Հալէպ դառնալու համար: Ոճրագործը իսկոյն ձի մը նստելով կը փախչի: Կը հաւկցուի որ այս ոճրափորձը զուտ անձնական պատճառներու արդիւնք է: Հինէն ի վեր Հանանոյի եւ Քուսա ընտանիքին միջեւ վէճ կար, որովհետեւ Հանանօ Քուսա ընտանիքին պատկանող Համտա գիւղէն կարգ մը հողեր բռնագրաւած էր: Նիազի շարունակ կը սպառնար Հանանոյին այս խնդրի առթիւ: Գնդակ մը Հանանոյի ոտքը թեթեւօրէն վիրաւորեց: Միեւնոյն գիշեր գնդակը հանուեցաւ եւ Հանանօ վերադարձաւ իր տունը»:

Սակայն ազգայնական վարիչի բարեկամները կը կարծեն թէ մահափորձ մըն է եղածը, կազմակերպուած իր քաղաքական հակառակորդներուն կողմէ:

** «Էլիֆ Պա»ն կը գրէ.—

Սուլթան Ապտիւլ Համիտ Հալէպ աքսորած էր Թուրք Սապրի փաշան: Ան Հալէպ հաստատուեցաւ եւ Բաքքայի մէջ հողեր գնեց: Սապրի փաշայի մահէն վերջ Հատիւյէ աշիրէթի էմիրներէն Հաչիմ գրաւեց այդ հողերը: Պատերազմէն երեք տարի վերջ, նախարար Խահէմ պէյ, Սապրի փաշայի տղան, դատ բացաւ Էմիր Հաչիմի դէմ օտար դատարաններու առջեւ: Դատարանը վճռեց որ վերադարձուին հողերը եւ բաց ի այդ 3000 ոսկիի հատուցում տրուի: Էմիրը չընդունեց այս վճիռը:

Առջի օր, Խահէմ պէյ հանգի գործողութիւնները կատարել տալու համար գացած էր այդ կողմերը: Էմիրի ծառաներէն մէկը երեք գնդակ պարպեց եւ սպաննեց Թուրք նախարարը:

Թուրք հիւպատոսը այս ոճրին շատ մեծ կարեւորութիւն տուած եւ խստիւ բողոքած է մարզպանութեան:

** Բէհաէն փաստաբան Գասըր էլ Մուֆթիէն հետեւեալ հեռագիրը հասած է բանտ գտնուող Ճէմիլ պէյ Իպրահիմ փաշայէն.—

«Աստուած ձեզի հետ է. բռնապետները պիտի տեսնեն իրենց վախճանը»:

Այս հեռագիրը առած է Ճէմիլ պէյի եղբօր որդին Միւնիր որ հարկահաւաքման ճիւղի մէջ պաշտօնեայ է: Միւնիր հեռագիրը կը նետէ բանտի պատուհանէն եւ բանտարկեալներու մէկէն կը խնդրէ որ յանձնէ Ճէմիլ պէյին: Բանտապետը կը տեղեկանայ եւ հեռագիրը առնելով կը յանձնէ հարցաքննիչ դատաւորին, որ, իսկոյն ձերբակալման հրամանագիր կը ստորագրէ Միւնիրի համար:

** Էմէվի մեծ մզկիթին մէջ, խուռներամ բազմութիւն մը ներկայ գտնուեցաւ Իպրահիմ պէյ Հանանոյի առողջութեան համար մէվլուտ կարդալու համար: Դամասկոսի երեսփոխան եւ ազգայնական վարիչ Ֆախրի պէյ Պարուտի ճառ մը խօսեցաւ մզկիթին մէջ:

Ժողովուրդը, մզկիթէն դուրս ելլելէ վերջ, Խան Խըրտօք թաղին մէջ, Մանուկ Ավանեան անուն Հայու մը փուռը բաց տեսաւ եւ հրամայեց իսկոյն փակել: Մանուկ չի համակերպիր: Ասոր վրայ ցուցարարներէն մէկը կը քաշէ դաշոյնը եւ կը յարձակի Մանուկի վրայ: Դանակի հարուածներէն ծանրօրէն կը վիրաւորուի Մանուկ:

** «Էլիֆ Պա»ի թղթակիցը կը գրէ Հալէպէն.—

Գրած էի որ Հիւս. Սուրիոյ երեսփոխաններու Պլօքը մեծ ժողով մը պիտի ունենայ: Ստոյգ տեղէ մը իմացայ որ այդ ժողովը գումարուեցաւ Անտիոքի մէջ: Երեսփոխաններ շրջականերէ հասան Հալէպ եւ Շաքիր Նիյմէթ պէյի տան մէջ հաւաքոյթ մը ունեցան: Հետեւեալ օրը Անտիոք մեկնեցան, ուրկէ գացին Այն Ճամուսա եւ հիւրը եղան Մուսթաֆա աղա Քըսէյրիին: Հոն գումարեցին իրենց ժողովը Մուսթաֆա աղայի ապարանքին մէջ, նախագահութեամբ Սուպհի պէյ Պէրէքէթի: Շաքիր Նիյմէթ պէյ ճառ մը խօսեցաւ ներկայ կացութեան շուրջ, որմէ վերջ ընտրեցին յանձնախումբ մը, գործադրելու համար ժողովի տուած որոշումները, որոնք կատարելապէս գաղտնի կը պահուին:

Ժողովի տուած որոշումներուն մէկ օրինակը ղրկուած է Հանրապետութեան նախագահին եւ ուրիշ օրինակ մըն ալ վարչապետին:

** Անցած շաբաթ Պէյրութէն Հալէպ հասած են համայնավար գործիչներ իրաւագիտութեան ուսանողներ Պ. Անթուան Ժօզէֆ էլ Հաճ, Ջէքի Աֆիոնի եւ Խալիտ Պէկթաշ: Սակայն ընդհանուր Ապահովութիւնը լուր առած ըլլալով, շաբաթ առաւօտ հեռացուցած է Աֆիոնին եւ միւսներուն ալ հրահանգած է իսկոյն մեկնիլ Հալէպէն:

Կը կարծուի որ տիրող խառնակութիւններէն օգտուելով, անոնք նպատակ ունէին դաւադրութիւններ պատրաստել Հալէպի մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Այտընի Թուզի Համագործակցականը

— :-: —

Այտընէն կը գրեն.— Տեղւոյս Թուրք արտադրողներու համագործակցականը կեղծ ընդօրինակութիւն մը ըլլալէ աւելի, պահանջէն ծնունդ առած հաստատութիւն մըն է: 1911ին, Իզմիրի բոլոր արտածողներուն միջեւ կազմուած Fig Pakers անունով թրըսթը միակ գնորդն էր ու, հակառակ եղած պահանջին, ոչ թէ հրապարակի համաձայն կը գնէր, այլ՝ իր պարտադրած գինով: Փրկուելու համար այս վիճակէն, իբրեւ առաջին ձեռնարկ, Այտընի մէջ Թուզի գործով զբաղողներու միջեւ ծնաւ կազմակերպութեան մը գաղափարը: Նոյն տարին, սակայն, Այտընի մէջ ծնունդ առնող եւ տասը հազար ոսկի դրամագլուխ ունեցող «Այտընի Թուզի Հովանաւորիչ Անանուն Ընկերութիւնը» շուտով ճնշուած էր Fig Pakersի միլիոններուն առջեւ:

Արտադրողները, աւելի վերջ, մտածեցին կոթնիլ Երկրագործական Դրամատան: Այն ատենուան Պոլսոյ կառավարութեան դիմում ըրին: Պետական Խորհուրդի նախագահը յանձնարարեր է կազմել «Արտադրողներու Ընկերութիւն» մը:

Այդ շրջանին, սակայն, Թուրքիոյ մէջ չէին գիտեր թէ ինչպէս կը կազմուի նման Ընկերութիւն մը: Պատուիրակութիւն մը կ'ուղարկուի Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Հունգարիա: Ահա այդ պատուիրակութիւնն է որ Այտընի Համագործակցականի առաջին կանոնագիրը պատրաստած է:

1914ին, Նէյմիշ-Իսքէլէսիին մէջ, Համագործակցականը յանձնակատարութեամբ գործի սկսած է եւ յաջողած է Թուրք արտադրողներուն գինի փոփոխումներ ընել տալ: Զինադադարին, Այտընը գրաւուած ըլլալուն, արտադրողները գաղթեցին եւ գործը մնաց երեսի վրայ:

1925ին կրկին գործին ձեռնարկուեցաւ: Այս անգամ ուզեցին ուղղակի արտաքին շուկային մէջ վաճառել: Պահանջի եւ մատուցումի անհամաչափութիւնն ու երկրագործին անկազմակերպ ըլլալը Իզմիրի շուկային վրայ, տեւեն տեւեն, հազարաւոր պարկ ապրանքի կուտակումին պատճառ եղած եւ գիները անկումի ենթարկած են: Արտադրողները դիմած են կառավարութեան՝ ներսէն դէպի Իզմիր թուզ չղրկելու պահանջը ներկայացնելով: 1925էն ագին, եթէ նման անպատեհութիւններ չեն եղած, տարին կը պարտինք Համագործակցականին: Ան ոչ միայն իր անդամներուն այլ եւ դուրսի արտադրողներուն ալ օգտակար է:

Շինարարութիւն..

Սամսոնէն կը գրեն «Ճումհուրիյէթ»ի.— Սամսոնի թաղապետութիւնը իր ելեմուտին կրկնապատիկը եղող պարտքի մը տակ է: Առատութեան տարիներուն եւ թաղապետական ելեմուտին՝ այսօրուաններուն բաղդատմամբ՝ աւելի եղած ատեն գոյացած պարտքերը կարելի էր հատուցանել, եթէ նախկին ելեմուտը շարունակական ըլլար, բայց, տագնապը հազիւ սկսած, կացութիւնը փոխուեցաւ: Թաղապետութեան պարտականութիւնները չխանգարելու պայմանաւ՝ անոր պարտքերը վճարել անկարելի բան է: Իր ներկայ պայմաններուն մէջ, պարտքերու հատուցման համար, հազիւ 70 - 80 ոսկի կրնայ յատկացնել պիւտճէին մէջ. մինչդեռ տարիկա իր պարտքերուն տոկոսն իսկ չի բոլեր...: Ահա խնդրին բարդութիւնն ալ ասկէ առաջ կուգայ: Թաղապետութենէն պահանջ ունեցող հաստատութիւնները՝ համաձայն իրենց պահանջած գումարի մեծութեան՝ հետեւեալներն են, — Էլմաք պանքասըն, Պէրկման ընկերութիւնը, Ռօմբէլ ընկերութիւնը: Պէրկման ընկերութիւնը Սամսոնի ելեկտրականութիւնը գետեղած է: Ու պահանջատէր է: Ռօմբէլ ընկերութիւնն ալ ջուրը ապահոված է:

Կալուածական Դրամատունը այս գործերուն համար արտածումներ ընելուն, պահանջող եղած է: Մինչեւ ցարդ, պահանջատէրերուն եւ թաղապետութեան միջեւ վճարման ձեւի մը շուրջ համաձայնութիւն չէ գոյացած: Կալուածական Դրամատունը, չկարենալով սպասել, մէկ կողմէ Թաղապետութեան եւ միւս կողմէ Պէրկմանի դէմ օրինական գործողութեան ձեռնարկած է: Մինչ Պէրկման Ընկերութիւնը ելեկտրականութեան եւ թաղապետութեան հօրերուն ձեռք դրած է, Կալուածական Դրամատունն ալ գրաւի դրուած թաղապետական կալուածները եւ թաղապետական շէնքը աճուրդի դրած եւ սուղ-աժան կրկին ինք գնած է:

Պէրկման Ընկերութիւնը օտար ըլլալուն, անոր ընթացքը ազդած չէ Սամսոնցիներուն: Բայց, Կալուածական Դրամատան ընթացքը շատ դէշ ազդած է:

Ներքին գործավար Շիւքրի Քայա պէյ երբ Սամսոն կը գտնուէր, այս կարեւոր խնդրով անձամբ զբաղեցաւ: Իր խոստումը թէ՝ Դրամատունն ու Թաղապետութիւնը համակերպութեան մը պիտի բերէ, Սամսոնցիներուն տխուր դէմքերը ժպտեցուց: Ասոր վրայ, Թաղապետութիւնը վերջապէս պատրաստեց վճարման ձեւ մը: Թաղապետութիւնը անմիջապէս Դրամատան պիտի վճարէ իր շէնքին ծախուած գինը, 70 հազար ոսկի: Պիտի վճարէ, նաեւ, մնացեալ պարտքին մինչեւ այժմու տոկոսները:

Թաղապետութիւնը կը պահանջէ յետ այսու տոկոս չզանձել եւ կը համաձայնի ամէն ամիս հաւասար վճարումներով տասը տարիէն վճարել իր պարտքը: Յոյս կայ որ Կալուածական Դրամատունէն ընդունուի այս առաջարկը:

Ամէն բանի կը խառնուին

Պոլսոյ Տէֆթէրտարութեան քննիչը որ ասկէ առաջ Բերայի Կալուածոց Հոգաբարձութեան դրասենեակը երթալով քննած էր հաշուական տոմարները, անցեալ շաբթու քննեց Լիսեան վարժարանի եւ յետոյ Բերայի Թաղ. Խորհրդարանին տոմարները: Ներկայ էին Պ. Խորէն Ճամճեան եւ Թաղ. Խորհուրդին ատենապետ Տօքթ. Անաստ Վահրամ: Քննութիւնը կատարուած է՝ մասնաւորապէս՝ վարժարանին հասոյթի միջոցները տոմարներէն ստուգելու ուղղութեամբ: Ասկէ առաջ խնդիր եղած էր որ վարժարանը ի՞նչ կերպով կ'ապահովէ իր բազմածախս պիւտճէն: Տեսրակներէն հարկ եղած ճշդումները եղան եւ քննիչը ծանօթութիւնները քաղեց:

Կը թուի թէ հարկ տեսնուած է այս բազմակողմանի քննութեամբ բաղդատել եւ ստուգել թէ արձանագրուած կարեւոր գումարներ ուղղակի կրթական նպատակի յատկացուա՞ծ են թէ ոչ, պարագայ մը որ բացայայտ ճշդուած է: Պետական քննիչը շնորհակալ եղած է գտած ամէն դիւրութեանց եւ բոլոր հաշուական տոմարները տրամադրուելով մանրամասն բացատրութիւններ տրուած ըլլալուն համար, եւ յայտնած է որ երկուստեք լոկ յոգնութիւն մը յանձն առած եղան:

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԳԷՏ ԵՒ ԿԵՂԾԱՒՈՐ

— :-: —

Սօֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 սեպտ.).

— «Հակադաշնակցական թերթերը բան գործ ըրած են «լուրճնաշուրթն փաստաբանութիւններ» հիւսելու Խորհրդային Ռուսիոյ հասցէին:

Հոն, ուր երեւոյթները պէտք է տալ իրենց իսկութեան մէջ, հակադաշնակցական թերթերը առաքինութիւն կը համարեն դէպքերու բացարձակ սքօղումը: Հոն, ուր պէտք է դէպքերու գոնէ պարզ թափանցում մը եւ համապատասխան գնահատանք մը, հակադաշնակցական խմբագիրները սեւը ճերմակ կը տեսնեն, թռիչք կուտան իրենց երեւակայութեան ու կը ճախրեն դէպի... «արեւաշատ վաղը»: Եւ հոն, ուր խորհրդային մամուլն ու իշխանաւորն անգամ կը տեսնեն աղաղակող «քեալլագէօզութիւններ», հակադաշնակցական թերթերը ոչ միայն տարիներ շարունակ խուլ, կոյր ու համր կը դառնան, այլ եւ վերջին կեղծաւորներու նման կուրծք ծեծելով՝ չեղածը եղած եւ չարիքը բարիք կ'ընեն հայրենիքը շատ սիրելուն համար... Ու կը պարզուի որ, արտասահմանի նստած, Հայաստանի երես չտեսած ու Հայաստանի համար միայն թուղթ մրոտող այս որքան տգէտ նոյնքան ալ կեղծաւոր մարդիկը, շատ աւելի հայրենասէր են քան անոնք, որոնք Հայաստանի իւրաքանչիւր բարձունքին վրայ երէկ արիւն կը թափէին ու այսօր քրտինք... Կը պարզուի որ պրոֆ. Միլիւկովի, Կերենսկիի, Չերնովի, Աբրամովիչի նման ոչ ռուս՝ բայց միջազգային հեղինակութիւններ, իրենց խորագիտին ուսումնասիրութիւններով աւելի քիչ ծանօթ են ռուս ժողովուրդին եւ ռուսական կեանքին, քան Սոֆիայի եւ Ֆիլիպէի հնչակեան եւ ռամկավար մտաւորական խմբագիրները: Կը պարզուի, որ միջազգային ընկերվարութեան պատրիարք Կ. Կաուցկի, Խորհ. Ռուսիոյ եւ պոլշեւիզմին նուիրած իր հոյակապ աշխատութիւններուն մէջ, նուազ հմուտ, նուազ անկեղծ ու նուազ մարքսիստ է, քան հնչակեան խղճալի թերթուկի խմբագիրը, որ աշխարհն ու իրերը կը տեսնէ հայ նախակրթարանի մը դրասեղաններուն վրայէն: Կը պարզուի նաեւ, որ համայնավար ականաւոր գործիչներ եւ տեսաբաններ Բուխարինէն, Տրոցկիէն, Ռակովսկիէն շատ աւելի թունդ ու գոհ համայնավար է ռամկավար «Պայքար» թերթի խմբագիրը»:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՎԷՆՍԷՆ (Փարիզ).— Ստորագրեալս՝ աշխատաւոր եւ երկու փոքրիկներու հայր, անհատական զոհողութեամբ՝ նիւթական եւ թէ բարոյական միջոցներովս կարելիս ըրի, շրջանիս մէջ մանկապարտէզ մը ունենալու: Նախաձեռնութեան հոգն յանձն առի պատասխանատուութեամբս: Դիմեցի Դպրոցասէրին, որպէս զի շրջանիս մանկտիներուն (4-16 տարեկան), շաբաթական հայերէն դաս տալու հոգը ստանձնեն: Կրկնակ պաշտօնագրերով հաւանութիւն յայտնեցին, տրամադրելով ուսուցչուհին եւ հոգալով ծախքերը, նաեւ գրենական պիտոյքները: Անշուշտ հարկ է շէնքին հոգն ալ ստանձնենք տեղացիներս, կրթանուէր հաստատութիւնը չծանրաբեռնելու համար ի նպաստ ուրիշ շրջաններու:

Այս նպաստաւոր պատասխանէն եռանդս աւելի կրկնապատկուելով, յանձն առի որ եւ է զոհողութեան առջեւ չընկրկիլ, եւ փարիլ՝ «նոր սերունդի փրկութեան» նուիրական մեծ գաղափարին: Նաեւ պարտականութիւն համարեցի շրջանիս բոլոր ծանօթ հայրենակիցներու երկու անգամ գրաւոր — եւ երրորդ անգամին ալ անձամբ տունէ տունէ պտտելով, աջակցութիւն խնդրել: Բարեբախտաբար շատեր գնահատեցին ձեռնարկը եւ ցարդ տասնեակ մը ծնողներեւ նոյնքան ալ սրտցաւ հայրենակիցներ իրենց ստորագրութեամբը, մասնակցութեան յանձնառու եղած էին:

Ուրեմն յառաջիկայ հոկտեմբեր 1932ի շրջանիս մանկապարտէզին արձանագրութիւնները եւ աշակերտութեան ցանկը պատրաստուած է: Արդեօք շրջանիս անտարբեր հայրենակիցները չպիտի՞ ուզեն պատեհութենէն օգտուիլ: Պլպլացող կանթեղին մէջ, իւրաքանչիւրը մէկ մէկ կաթիլ ձէթ կաթեցնելով, մօտ 200 ֆրանք ամսական սրահի մը ծախքը պիտի հոգանք: Խօսք չունիմ հայ կոչուած սեւ ձեռքերուն որ նուիրական նպատակին զարգացման կը հակազդեն:

Գրիգոր Հատմեան

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ԿԸ ՎԱՐՁՈՒԻՆ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ԽՈՂՈՎԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մուսուլի քարիւղի խողովակին շինութեան աշխատանքները շուտով առաջ կը տարուին եւ կը կարծուի թէ պիտի վերջանան 1934ին: Աշխատանքները դիւրացած են շնորհիւ բազմաթիւ ջուրի աղբիւրներու որ վերջերս գտնուեցան անապատին մէջ: Հակառակ սաստիկ տաքերուն, 3000 գործաւորներ կ'աշխատին այժմ Իրաքի մէջ եւ 3000 ալ պիտի վարձուին այս շաբաթ: Այս թիւը երթալով պիտի մեծնայ, հասնելու համար յառաջիկայ աշնան մինչեւ 15,000ի:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

«Սիփան» Երգչախումբի Վարչութեան հրաւէրով, Սեպտ. 10ին տեղի ունեցաւ Երաժշտական Միութիւն կազմելու համար ծրագրուած Բ. Խորհրդակցական Ժողովը՝ նախագահութեամբ Պ. Սաքօ Յակոբեանի:

Նախագահը պարզեց ժողովին նպատակը, «Սիփան»ի տեսակէտները, իր կազմած Հայ Երաժշտական Միութեան կանոնադրութիւնը:

Թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, ժողովը սկզբունքով ընդունեց Միութեան անհրաժեշտութիւնը եւ Կանոնագիր մշակելու համար ընտրեց Յանձնախումբ մը հետեւեալ անդամներով, — Պ. Պ. Ա. Շահմուրատեան, Ս. Պատմագրեան, Ն. Ալիքսանեան, Ա. Պարթեւեան, Գ. Ալէմշահ, Ն. Սերգոյեան եւ Ս. Յակոբեան:

Յանձնախումբը իր աշխատանքները լրացնելէ վերջ, պիտի հրաւիրէ Ընդհ. Ժողով, իր մշակած Կանոնագրութիւնը ներկայացնելու ի հաստատութիւն: Ընդհ. Ժողովի վաւերացումէն յետոյ, Փարիզահայ Երաժշտական Միութեան գոյութիւնը պիտի կրնանք արձանագրել իբրեւ փաստ:

Յաջողութիւն և յարատեւութիւն այս ձեռնարկին, որուն իրականացումը այնքան կարեւոր է Հայ Երգի եւ երաժշտութեան զարգացման համար:

Ներկայ մը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ»

ԼԻՈՆ, 13 սեպտ.— «Հայ Մայրերու Օր»ուան կազմակերպիչ Յանձնախումբըս որոշեց ամէն տարի հրատարակել «Հայ Մայրերու Տարեցոյցը», որպէս զօրաւոր միջոցներէն մէկը պայքարելու այլասերման վտանգին դէմ եւ որպէս կաղանդչէք հայ մայրերուն եւ զաւակներուն: Այս տարի Տարեցոյցը լոյս պիտի տեսնէ 25 դեկտ. 1932ին՝ Կաղանդէն առաջ. ուստի կոչ կ'ընենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն, որ բարեհաճին ճշգրիտ եւ ամփոփ տեղեկութիւններ հաղորդել իրենց գտնուած գաղութի Հայ Ազգ. կեանքի մասին, մինչեւ ամսոյս վերջը, եկեղեցւոյ հասցէով.— **75, Avenue Berthelot, Lyon (Rhône)**:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿՈՒՆՔ: պաշտօնաթերթ Զ. Ռ. Միութեան, Գ. տարի, թիւ 30, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մեր պատմութիւնը (Խմբ), Որբ եւ որբուհի ամուսնացեալք (Վ. Խիլէնտէրեան), Ապրիլ Տանըմէկ (Պերճ Կարապետեան), Մոնթէվիտէոյի մէջ (Ասպէլ), Պուէնոս-Այրէսի մէջ (Մ. Զատրճեան), Սիրոյ գիշեր (Մ. Մանուկեան), Ո՞վ կը գողնար որբանոցին հացը (Միսաք Միրզէ), Նոր իտէալ (Նաղենի Տէր Միքայէլեան), Գերմաններու մուտքը Փարիզ (Զօր. Ռուսէ), Մամուլ եւ խմբանկարներ:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.— Ֆրանսա՝ տարեկան 15 ֆրանք, արտասահման՝ 1 տոլար: Դիմել **A. Kapikian, 17, Avenue Philippe - Auguste, Paris**:

Անգորական այծերու հօտեր Սեւ Ծովէն կը տանէին Պոլիս, որոնց ընկերացող հայ հովիւը Ղալաթիոյ քարափին վրայ տեղն ու տեղը թոպահար կ'ըլլար հորդաներու կողմէ: Նորէն ուրիշ երկու հայ հովիւներ էին որ, իրենց հոգին ակռաներուն մէջ առած այս այծերուն կ'ընկերանային եւ երկու ամսուան տաժանելի համբորդութիւնէ մը ետքը, զանոնք կը հասցնէին Հարաւային Ափրիկէ: Հարաւային Ափրիկէի Միութեան Նկիւրրի Թիֆթիկի այծերու միլիոնաւոր հօտերուն մէջ Հայու արեան հետք կայ:

Սըր Ֆիլիփ Քըրրիի գերեզմանը պատող փուշերը կարծես կ'ողբերգեն.—

— Ալիք յանցանաց զիս ալեկոծեն եւ մեղք իմ բազում զիս յանդիմանեն...:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

կառավարութիւնը մէկուկէս միլիոն մարքի (9 միլիոն ֆրանք) գումար մը նախատեսած է այս գործին համար:

Մարզանքները պիտի տրուին նախկին սպաներու կողմէ: Միեւնոյն ատեն պիտի պատրաստուին յատուկ մարզիչներ, ամբողջ երիտասարդութիւնը մշտապէս դաստիարակելու համար: Կառավարութիւնը կը յուսայ 10—20,000 մարզիչներ պատրաստել քանի մը շաբթէն:

Շոգեկառք մը անդունդը ինկաւ Ալժերիոյ մէջ

Օրանէն կը հեռագրեն թէ շոգեկառք մը, որ 510 սպայ եւ զինուոր կը փոխադրէր, սեպտ. 14ին անդունդը ինկաւ Թլէմսէնի շրջանին մէջ: Աղէտին պատճառը այն է որ հողը կքած եւ գիծերը վնասուած էին վերջին անձրեւներուն հետեւանքով: Շոգեկառքը ինկաւ 80 մեդր բարձրութենէ մը: Առաջին լուրերու համաձայն, 100—150 հոգի մեռած եւ նոյնքան վիրաւորուած են: Զինուորները մեծագոյն մասով կը պատկանին օտար լեգէոնին: (ԽՄԲ.— Չենք գիտեր թէ Հայեր ալ կա՞ն զոհերուն մէջ):

Կանտիին պիտի արձակուի՞

Ինչպէս գրած էինք, հնդիկ յեղափոխականը վերջնագիր մը ղրկած է, որով կը սպառնայ ծոմ պահել մինչեւ մահ, եթէ գոհացում չտան իր կարգ մը պահանջներուն: Ծոմապահութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ երեքշաբթի: Անգլիական կառավարութիւնը, չուզելով հերոսացնել Կանտին, խորհրդակցութիւններ կը կատարէ զայն ազատ արձակելու համար: Մնաց որ, արդէն լրացուցած է իր պատիժին մեծ մասը:

⁂ Այս առթիւ ալ՝ տխուր զաւեշտ մը.— Լոնտոնէն թատերապետ մը երկար հեռագիր մը ուղղելով Կանտիի, կը հրաւիրէ բանտէն արձակուելէ անմիջապէս յետոյ գալ Անգլիա, եւ իր ծոմը պահել ապակիէ տակառի մը մէջ, ինչպէս կ'ընէ երէց Տէյվիտսըն, իբրեւ բողոք իր գերադասներուն կողմէ կատարուած հետապնդումներու դէմ: (Երէցը ամբաստանուած է թէ աղջիկներ եւ կիներ կը հրապուրէր, զանոնք հոգեւորապէս մխիթարելու պատրուակով, բայց ամէնէն առաջ... իր մարմինը կը մխիթարէր):

Պարտքերու խնդիրը

Բրիտանական կառավարութիւնը հեռագրեց Ամերիկա, թէ պատրաստ է հատուցանելու դեկտ. 15ի մասնավճարը, ի հաշիւ պատերազմական պարտքերու: Իսկ Լեհաստան, Էսթոնիա եւ Լեթոնիա երկու տարի յետաձգում խնդրեցին, 1,252,000 տոլարի վճարման համար, որուն պայմանաժամը կը լրանայ դարձեալ դեկտ. 15ին:

▪▪▪▪▪▪▪▪

ՃԱՓՈՆ ստորագրեց այն դաշնագիրը որով կը ճանչնայ Մանչուրիոյ նորակազմ պետութեան անկախութիւնը: Կ'ըսուի թէ դաշնագիրը զինուորական գաղտնի տրամադրութիւններ կը պարունակէ, Մանչուրիոյ պաշտպանութեան համար: Շուտով պիտի կնքուի նաեւ առեւտրական դաշնագիր մը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ռ. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Պար տը Կլօպի սրահին մէջ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Bar Globeի մէջ, 37 Bld. Dugomier, կը հրաւիրուին անդամ եւ անդամուհիներու հետ մեր բոլոր համակիրները ներկայ գտնուիլ այս ժողովին լսելու համար վարչութեանս եռամսեայ հաշուետուութիւնը: Տեղի պիտի ունենայ նաեւ երգ, արտասանութիւն եւ նուագ:

ԼԻՈՆԻ Հայ Մայրերու Օրուան կազմակերպիչ յանձնախումբը բացառիկ խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները և Լիոնահայ մայրերը խիստ կարեւոր խնդրոյ շուրջ խորհրդակցելու համար, այս Կիրակի ժամը 3ին, Գ. Թաղապետարանի փոքր սրահին մէջ (18 rue François Garcin). Ժողովին կը նախագահէ Տէր Վարդան Քհնյ. Ժամկոչեան: Կը խնդրուի Հայ մայրերէն անպայման ներկայ ըլլալ սոյն ժողովին:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի Մասնաճիւղին կազմակերպած պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 1616, 695, 2064, 2335, 1640, 1462, 1636, 952, 349, 1738: Ստանալու համար դիմել՝ Պ. Արամ Պետիկեանի՝ 13, Rue des Dominicains, Մարսէյլ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պօրըփէո, Հ. Ա.— 50:
Պրինեօլ, Կէտ.— 35:
Վիէն, Հ. Ռ.— 110: Ի հաշիւ թէրթի:
Լիոն, Մար.— 35:
Լիոն, Կ. Փ.— 35:
Վիէն, Լ. Փ.— 30:
Վիէն, Ջ. Կ.— 13:
Մոնփէլիէ, Ա. Մ.— 35:
Նիս, Յ. Տ. Օ.— 30:
Քան, Ժ.— 20:
Պոր կ լա Րէն, Թոփ.— 105:
Սէն Փիէր լը Բօր, Թոմ.— 35:
Մարսէյլ, Ե. Փ.— 35:
Փանիրի, Ս. Գ.— 35:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիկ. Վարդանեան, որուն վերջին հասցէն էր H. Vartanian, 15 rue Pompery, Valence, Drôme. Իմացնել իր եղբօր Agnes Minalian, Odos Einikis Sinolonios No. 333, Sérèz, Grèce.

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլօնը սիւռ Մէր 15 սեպտ. 932

Այսօր Պուլօնի մէջ որսացուած է առատ հարան, եւ մէրլան: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մէրլան:

Կ'ուզուին երկու դերձակ գործաւորներ: Դիմել Պօղոսեանի, 226 rue de la Convention, մէթրօ Convention.

Կ'ուզուին Haute Modeի (գլխարկ) համար լաւ և մաքուր աշխատող գործաւորուհիներ իրենց տունը կամ մեր արհեստանոցին մէջ աշխատելու համար: Դիմել՝ Հօզանեանի, 15 rue Gerando) Փարիզ:

Ուրախ երեկոյ

կազմակերպուած ֆրանսահայ կարմիր խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ: Կը ներկայացուի

Ա Մ Ե Ր Ի Կ Ա Հ Ա Յ Փ Ե Ս Ա Յ Ո Ւ Ն (զաւեշտ 3 արար)

գեղարուեստական ճոխ բաժին — Մուտք 3 ֆրանք

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա
61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնասուած կերակուրներ

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ներկայացումները

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, Société Savantesի մէջ (28 rue Danton): ղեկավարութեամբ դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ երգչուհի-դերասանուհի ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ

կը ներկայացուի՝ **ԲՈՌԸ**

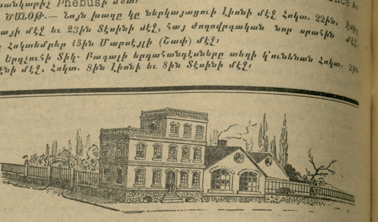
Կը մասնակցին՝ տիկին Լաթիֆեան, Պ. Պ. Ա. Կոթիկեան, Ա. Գիմբէթեան, Սերժ Թորոսեան, Ս. Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, Ե. Գրիգորեան, Գազազեան, եւայլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ Ա. 20, Բ. 15, Գ. 10, Դ. 5 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, բոլոր հայկական ճաշարանները, Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ 51 rue Mr. le Prince եւ լուսանկարիչ Phébusի մօտ:

ԾԱՆՕԹ.— Նոյն խաղը կը ներկայացուի Լիոնի մէջ Հոկտ. 22ին, Էքս Լէ Պէնի մէջ եւ 23ին Տէսինի մէջ, հայ ժողովրդական նոր սրահին մէջ, իսկ Հոկտեմբեր 15ին Մարսէյլի (Շափ) մէջ:

Երգչուհի Տիկ. Բադալի երգահանդէսները տեղի կ'ունենան Հոկտ. 2ին Վիէնի մէջ, Հոկտ. 8ին Լիոնի եւ 8ին Տէսինի մէջ:

REALISATION IMMOBILIERE

կը հրաւիրենք բոլոր անոնք որ տուն շինել պիտի տան, չի կնքել ոեւէ անձնաւորութիւն, առանց մեզի խորհուրդ հարցնելու:

Ամէն դիւրութիւն շինութեանց եւ փոխառութեանց համար, երկար պայմանաժամ նուազագոյն տոկոսով:

Դրուած դրամագլուխին վրայ 100ին 70 եկամուտ կ'ապահովենք տարեկան: Ունինք նաեւ վարձու յարկաբաժիններ եւ աշխատանոցներ:

Խորհրդակցութիւնները ձրի են, ժամը 2էն 6.30:

Նշանեան 20, Passage Prado, (Մէթրօ Սէն-Տընի)

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ մետայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն
Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)
Téléphone: TRINITÉ 59—54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radio. thérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն: Հակաշիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, թելադրական եւ ֆրէօտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս սաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

Հայրենակիցներու ուշադրութեան

Սուլթաններու Սուլթանը, աշխարհի սուրճերուն թագաւորը, խմողին մարսողութիւնը կը դիւրանայ եւ հաճոյալի ժամանց մը կ'ունենայ: պահանջեցէք հայ նպարավաճառատուններէ կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême

S. TOROSSIAN

մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— կեդրոնատեղիէն չորս անգամէն կամ միանուագ 1 քիլօ գնողներու կը տրուի նուէր:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ
96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ ժնեեր. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի
ԴԵՐՁԱԿ Պ. ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ՄՕՏ
226 Rue de la Convention — Métro Convention

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple.

ՊԱՆԵԷՕ-Քաշան Արծիւ խումբի դասախօսական ժողովը այսօր, Ուր. իրիկուն ժամը 8.30ին, Ընկ. Գարակէօզեանի բնակարանը, 19 rue Ampère, Cachan.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մուրատ խումբի ընկերները այսօր Ուրբաթ ժամը 8.30ին Ակումբի սրահը:

ԱՆԻԷՌ-Պուա Քոլոմպի Չէյթուն կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուր. իրիկուն ժամը 8.30ին Place de la Comète, 16 rue de Colombes, նախկին օրակարգի շարունակութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դպրոցին սրահը, 244 բիւ Տիւքէքլէն: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 63 բիւ տը լա Րէփիւպլիքի մէջ: Կարեւոր օրակարգ եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի, Պոլ. Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին, 63 բիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (92)

Բ Ո Ռ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Զգիտէ ինչ ասի: Սրտի հիւանդութեան ոչ մի հետք, որ նրա այդ վիճակը բացատրէր. բայց ինչ էլ որ լինի, ակներեւ է, որ ցաւը յանկարծ է վրայ հասել, երբ նա դրեթէ ազատ էր արդէն: Ես անձամբ այն կարծիքի եմ, որ նրան հարուածել է ողորմած նախախնամութիւնը:

Մօնտանէլլի թեթեւ կիտեց ունքերը:

— Այժմ ի՞նչ էք մտադիր անելու.
— հարցրեց նա:

— Այդ հարցը ես կը վճռեմ մի քանի օրից: Իսկ առ այժմ դա ինձ լաւ դաս կը լինի: Ահա՛ ինչ է նշանակում չղթաները հանել... Ներեցէք, Ձերդ Սրբազնութիւն:

— Յոյս ունիմ, — ընդհատեց Մօնտանէլլի. — որ դուք նրան չղթայի չէք զարնել, քանի հիւանդ է: Մի այդպիսի դրութեան մէջ գտնուող մարդ, ինչպէս դուք էք նկարագրում, հազիւ թէ փորձի փախչելու:

«Ես արդէն կը հոգամ, որ այլ եւս չփորձի: — Մրթմրթում էր նահանգապետը ինքն իրեն սենեակից դուրս գալիս:— Նորին Սրբազնութիւնը թող մտածի ինչ որ ուզում է, իսկ Րիվարէզը այժմ արդէն կապկպուած է ինչպէս հարկն է, եւ այդպէս էլ կը մնայ, ուզում է առողջ, ուզում է հիւանդ»:

✕

— Բայց ի՞նչպէս կարելի է: Մարդ ուշքից գնալ հէնց ամենավերջին վայրկեանին, երբ ամէն բան կատարուած է, երբ նա արդէն դրան առաջն էր: Բախտի ի՛նչ դաժան ծաղր է սա:

— Այսքան միայն կարող եմ ասել. — պատասխանեց Մարտինի, — որ հիւանդութիւնը հաւանօրէն սկսած է եղել արդէն. նա կուել որքան զօրել է ուժը, իսկ յետոյ ուժասպառ գնացել է ուշքից, երբ արդէն ինջած էր բակը:

Մարկօնի կատաղութեամբ թափ տուաւ ծխամորճի մոխիրը:

— Այսպէս թէ այնպէս՝ էլ վերջացաւ: Էլ ոչինչ անել չենք կարող նրա համար, խե՛ղճը:

— Խե՜ղճ. — կրկնեց Մարտինի կամաց:

Ու յանկարծ ըմբռնեց, որ Բոռի կորստեան հետ հէնց իրեն համար էլ աշխարհը կորցնում էր իր իմաստը:

— Իսկ նա՞ ինչ է ասում. — հարցրեց մաքսանենգը դէպի ի սենեակի միւս ծայրը նայելով, ուր Ջեմման նստել էր միայնակ՝ ձեռքերը ծնկերին դրած ու իր աննպատակ հայեացքը սեւեռած գետին:

— Չեմ հարցրել. նա դեռ ոչինչ չէ խօսել այն վայրկեանից, երբ տեղեկացրի պատահածը: Լաւ է նրան հանգիստ թողնենք առ այժմ:

Ջեմման, ըստ երեւոյթին, չէր նըկատում նրանց ներկայութիւնը, բայց եւ այնպէս նրանք խօսում էին ցած ձայնով, կարծես ննջեցեալի տանը: Մի ծանր լռութիւնից յետոյ, Մարկօնի վեր կացաւ ու դէն դրաւ ծխամորճը:

— Կը վերադառնամ երեկոյեան. — ասաց նա, բայց Մարտինին կանգնեցրեց:

— Մի գնաք դեռ, ձեզ հետ խօսելիք ունիմ:

Սկսեց խօսել աւելի ցած ու հարցրեց գրեթէ շշնջելով:

— Մի՞թէ այլ եւս ոչ մի յոյս չկայ:

— Էլ ի՞նչ յոյս: Փորձը կրկնել անկարելի է: Նոյն իսկ եթէ նա իր դերը կատարելու ընդունակ էլ լինի, մենք ոչինչ անել չենք կարող այլ եւս: Բոլոր պահապաններին փոխել են կասկածից: Ծղրիտը նոյնպէս էլ ոչինչ անել չի կարող:

— Իսկ ի՞նչ էք կարծում. — հարցրեց յանկարծ Մարտինին. — երբ առողջանայ, հնար չէ՞ միթէ պահակների ուշքը ուրիշ կողմ դրաւենք ու փախցնենք նրան:

— Պահակների ուշքը դրաւե՞նք. ի՞նչ էք ուզում ասել:

— Ա՛յ, ինչ անցաւ գլխովս: Եթէ ես նահանգապետի մօտը գտնեմ այն հանդիսաւոր թափօրի ժամանակ, որ Փրկչական Մարմնի տօնի օրը անց է կենալու բերդի կողքից, և ուղիղ կրակ անեմ նրա քթին ու բերնին, բոլոր պահակները դուրս կը նետուեն ինձ բռնելու, իսկ այդ միջոցին ձեզնից մէկը կ'օգնի Րիվարէզին, որ փախչի ընդհանուր խառնակութեան ժամանակ: Ի հարկէ դա մի լաւ մտածուած ծրագիր չէ ասածս, այլ այնպէս մի միտք որ անցաւ գլխովս:

— Չեմ կարծում, որ բան դուրս գայ. — պատասխանեց Մարկօնի խիստ լուրջ դէմքով: — Անշուշտ, կարելի է մտածել լրջօրէն թէ դրանով ի՛նչ հետեւանքի կը հասնենք. բայց...:

— Կանգ առաւ ու նայեց Մարտինին:
— Եթէ կարելի լինի, դուք կ'անէ՞ք:

Մարտինին սովորական ժամանակ խիստ զուսպ մարդ էր, բայց հիմա սովորական ժամանակ չէր: Նա ուղղակի մաքսանենգի երեսին նայեց ու կրկնեց.

— Կ'անէի՞: Նայեցէք մի դրան:

Ու մատնանիշ արաւ Ջեմմային:

Ուրիշ բացատրութիւնների կարիք չկար. ամէն բան ասուած էր արդէն: Մարկօնին շուռ եկաւ ու նայեց կնոջ կողմը:

Ջեմման չէր շարժուած խօսակցութեան սկիզբից ի վեր: Նրա դէմքին հետք անգամ չկար ո՛չ կասկածի, ո՛չ սարսափի, ո՛չ իսկ տխրութեան: Մահըն էր միայն նրա դէմքին: Մաքսանենգի աչքերը արցունքով լցուեցին:

— Շո՛ւտ, Միքէլէ. — ասաց նա բացելով վերանդայի դուռը ու ներս նայելով: — Մի՞թէ դեռ չվերջացրիք: Հազար գործ ունինք դեռ:

Միքէլէն երեւաց սեմին Ջինոյի հետ:

— Ես պատրաստ եմ. — ասաց նա:
— Միայն հարցնեմ տիկնոջը: — Ես ուզում էր մօտենալ Ջեմմային, բայց Մարտինին բռնեց թեւից:

— Մի՛ խանգարէք. լաւ է նրան հանգիստ թողնենք:

— Թողէ՛ք, — աւելացրեց Մարկօնի: — Ոչինչ չենք օգնել մեր միջամտութեամբ: Բոլորիս համար էլ ծանր է խիստ, բայց նրա համար աւելի վատ. խե՛ղճ կին:

V

Մի ամբողջ շաբաթ Բոռը սարսափելի դրութեան մէջ էր: Հիւանդութիւնը շատ ուժեղ էր, իսկ նահանգապետը վախից ու անակնկալից բոլորովին մոլեգնած, ոչ միայն նրա ձեռքն ու ոտքը շղթայել էր տուել, այլ եւ գօտել էր որ կաշի թոկերով պինդ կապեցնեն նրան մահճակալին, այնպէս որ Բոռի ամէն մի շարժումին կաշին նրա մարմինն էր խրում:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

17 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1985 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՄԻԱՅՆ ԱՆՈՆՔ

Որբերու հինգերորդ խումբի մը փախուստը՝ այսօրուան թիւով (Տես Գ. էջ)։

Այս առթիւ, մեր թղթակիցը դիտել կուտայ, մասնաւոր նամակի մը մէջ.

— «Ամէն օր որբեր են գալիս. այժմ էլ հերթը միւս գաղթականութեան է հասել։ Ըստ լուրերի, արդէն հարիւր հոգի եկել են։ Այժմ դժուար է հանդիպել։ Ուղղակի աճսորում են այս ու այն շրջաններ։ Իսկ թէ այս արտագաղթը ինչով պիտի վերջանայ, մարդ չի հասկանում։ Օգնութեան խնդիրը բաւականին դժուարացած է։ Բարեգործականը պապանձուել է։ Իսկ ի՞նչ կը բանի կարմիր խաչը»։

Զփնտռենք փախուստին պատճառները։ Կարճ կապենք փոխադարձ մեղադրանքներն ալ։

Խնդիրն այն է որ, փախստականները Թուրքիոյ կը հասնին կամ դէպ ի ներսերը կը քշուին սարսափելի թշուառութեան մէջ։ Իսկ Թուրքիոյ, առանձին, կարողութիւն չունի օգնութեան հասնելու բոլորին։

Եթէ տնտեսական տագնապը նոր սաստկացաւ այստեղ, տարիներէ ի վեր կը քամէ ամբողջ Պարսկաստանի եւ մասնաւորապէս Ատրպատականի երակները։

Մեղուորը Թուրքիոյ չէ անշուշտ, եթէ, սահմանին մօտ ըլլալով, փախստականները ամէնէն առաջ անոր դուռները կը զարնեն։

Առաջնորդարանը ոչ միայն հնարաւորութիւն չունի զանոնք պատսպարելու եւ կերակրելու, այլ եւ, տարենէ մը ի վեր, անոնց երեսն ալ չի կրնար տեսնել։ Քանի որ, ուղղակի կը քշեն դէպ ի երկրին խորերը։

Անգամ մըն ալ կարդացէք վերջին տասը փախստականներուն գրած նամակը՝ բանտէն.

— «Երկար չարչարանքներէ վերջ, այսօր ճիշդ 11 օր անընդհատ ճամբայ քալած ենք անօթի եւ կիսամերկ. հոս չեն թողուր մեզ։ Այսօր կ'ուզեն ուղարկել Սուլդուզ քաղելով։ Հանեցէք ձեր բարձր պաշտպանութեամբ օժանդակել մեզ նիւթականով, գէթ 4—5 օրուան ճանապարհէն ազատելու մեզ, վասն զի հալ ու մաշ եղած ենք»։

Հիմա եթէ յիշեցնենք թէ՝ ամէնէն առաջ Բարեգործականին կ'իյնայ դումար մը հասցնել, չորս կողմէն մեր վրայ պիտի թափին.

— *Ո՞ր մէկուն հասնի Բարեգործականը։*

Մէկդի՝ բոլոր վիճաբանութիւնները։ Կացութիւնը նկատի առնենք այնպէս ինչպէս որ կը ներկայանայ։

Բարեգործականը ինքն էր որ Հայաստան ղրկեց այս տղաքը, եւ հիմա չի կրնար ձեռքերը լուալ եւ անկիւն մը քաշուիլ։

Մենք չենք ճանչնար փախստականներէն ո եւ է մէկը։ Զենք ալ հարցներ թէ ինչո՛ւ փախան։ Բարեգործականը ինք զատեց ու ղրկեց զանոնք, իբրեւ «բարեյոյս»։ Եւ այժմ չի կրնար լքել, եթէ նոյն իսկ յանցաւոր ըլլան։

«Տասնըմէկ օր անընդհատ ճամբայ քալած ենք մերկ եւ անօթի»։

Այսքանը կը բաւէ, որպէսզի օգնելու մասին մտածենք, ոչ թէ իրարու դաս տալու։

Եւ ասոնք դեռ վերջին տասը փախստականներն են։ Անոնցմէ առաջ հասածներ ալ կան, ինչպէս եւ աւելի նորեր։

Բարեգործականին կ'իյնայ կազմակերպել օգնութեան գործը, հրաւիրելով նաեւ Կարմիր Խաչերն ու Հայր. Միութիւնները։

Երբ աղէտ մը կը պատահի — աղէտ մըն է այս անընդհատ արտագաղթն ալ — «ինչո՛ւ»ն չէ որ պիտի զբաղեցնէ մեզ, այլ դարմանը։

Կրակ ինկած է հայկական համրանքի մը գլխուն, եւ մեր բոլորիս պարտքն է նախ անոր զոհերը փրկել։ Որովհետեւ, անօթի են եւ մերկ։

Անօթութիւնը չի տրամաբաներ։ Մերկութիւնը չի կրնար շանքարող լսել։

Եւ անխղճութիւն է ամէն հոգ ձգել պարսկահայ գաղութին, մանաւանդ Ատրպատականի վրայ, որ միշտ կրակին բերանն է։

Երբ աղէտներ պատահեցան ուրիշ վայրերու մէջ — Շիրակ, Ֆիլիպէ, Անատօլուի բեկորներ — անոնք, Թուրքիոյ ու Թէհրանը եւ դեռ այնքան հեռաւոր քաղաքներ չզլացան իրենց եղբայրական օգնութիւնը։

Այսօր ալ, իրենց կարելին կը փորձեն, գոնէ պատառ մը հաց եւ ծածկոց մը ճարելու համար։

Բայց, ըսինք արդէն, իրենց ուժէն վեր է՝ հասնիլ բոլոր կարօտութեանց։ Մանաւանդ որ, փախուստը կը շարունակուի, եւ կարաւանները իրարու կը յաջորդեն ցիր ու ցան։

Ինչո՞ւ միայն անոնք — Թաւրիզի առաջնորդարանն ու գաղութը — պիտի տագնապին, իրենց աչքին տակ տեսնելով թշուառութիւնը, իսկ մենք պիտի գոհանանք լուրերը կարդալով եւ հառաչանքներ արձակելով։

Ի՞նչպէս կը յաւակնինք ամրապնդել կապերը գաղութէ գաղութ եւ վառ պահել մէկ ժողովուրդի, մէկ հայրենիքի գաղափարը, եթէ անդին պիտի մրկին, իսկ մենք պիտի դիտենք։

Երիտասարդներ են որ կը փախչին հայրենիքէն։

Անոնք չխեղդուեցան Արաքսի մէջ, ինչպէս ուրիշներ։ Բայց, կրնան խեղդուիլ մեր անտարբերութեան ծովուն մէջ, եթէ ամէն բան թողունք բախտին եւ ամէն հոգ փաթթենք Թաւրիզի առաջնորդարանին գլխուն։

Մի՞ջօ՞ց կը պակսի։ Բարեգործականի փարիզ – պատուիրակին կէս ամսականն իսկ օրհնութիւն պիտի ըլլար։

Միայն թէ՝ հեռաքրքրուէին։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄՆՏԿԱՊԵՏ»

Հայերէն թերթէ մը սորվեցայ այս նշանաւոր բառը. — «Ցանդուցն *մնտկապետ* մը»։

— *Տումարի քաղաքապետութեան մնտկապետը, Սախտ Մուհամմէտ, զեղծարարութեամբ ամբաստանուած ըլլալով, կախակայուեցաւ իր պաշտօնին մէջ»։*

Տարակոյս չկայ որ թուրքերէն «սանտրգ էմինի»ն է, բառացի թարգմանուած։ Իսկ հայերէն կ'ըսենք՝ *արկղակալ*։ Աւելի աշխարհաբար խօսելով՝ *գանձապահ* կամ *գանձապետ*։

Անգիտութի՞ւն թէ անհոգութիւն։

Ո՛րն ալ ըլլայ, ներելի չէ։ Քիչ մը ուշադրութիւն, Պ. Պ. խմբագիրներ։

Գոնէ այնքան խնամք բառերու եւ շարադրութեան, որքան կը տանիք ձեր վրայ – գլուխին համար։

Մինչեւ ե՞րբ՝ «ասանկ ալ կ'ըլլայ, անանկ ալ կ'ըլլայ»։

×

Զշտկուեցաւ, տակաւին, անտոնի սխալ մը, — *զեկուցեցի, ծանուցանեցի, յարուցեց* կամ *յարուցանեց, մատուցանեց, կառուցել, կառուցեցի*։

Եւ այս՝ բոլոր թերթերուն մէջ։ Նոյն իսկ անոնց մէջ որոնց խմբագիրները Կովկասի երեսն անգամ տեսած չեն։

Եթէ ուրիշ բան չօգներ, միտք բերէք ձեր ժամուն արարողութիւնները, եւ կը գտնէք բոլոր նման բայերուն խոլովման եղանակը։

Ձեր ժամուն տէրտէրը «պատարագ մատո՞յց, թէ *մատուցանեց*։ Ժողովուրդին *ծանո՞յց* թէ ծանուցանեց…

×

Զանցառութիւն մը եւս, — մեր բոլոր թերթերը կը շարունակեն անխտիր գլխագիր գրել Հայը, Հայութիւնը, Հայկականը. բայց միւս ազգերու յատուկ անունները՝ պարզ գրով, — թուրքեր, ֆիրտեր, գերմանացիներ։

Տարրական կանոն է, — գրել պարզ գրով՝ երբ ածական է բառը, — հայ կամ հայկական գրականութիւն, անգլիական դահլիճ։ Իսկ անխտիր գլխագիր՝ բոլոր ազգերու անունները (գոյական), ինչպէս կը գրենք մեր անունը։

Ո՞ւր ես, Հայր Արսէն…

ՎԱՀԷ

ԹՐՔ. ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԻՆ ՎՏԱՆԳԸ

Բազմաթիւ ու հսկայական ափարթըմաններու շինութեան առթիւ *Միլլիյէթ* ահազանգ կը հնչեցնէ, ըսելով թէ Թագսիմի հրապարակէն յորդող այս վտանգը երկու թեւերով ազգային դրամագլուխը կը պաշարէ։ Ափարթըմանի շինութիւնը այս տարի ամէնէն տենդոտ վիճակին մէջ մտած է, մասնաւորաբար Թագսիմի, Մաչքայի, Նշան Թաշի եւ Շիշլիի կողմերը։ Այս գործին ետեւէն ինկած են ոչ միայն անհատներ, այլ նաեւ ապահովագրական ընկերութիւններ որոնք իրենց եռաշխատութագիրները շինութեան գործին կը յատկացնեն։

Հաշիւ եղած է որ 1930էն մինչեւ հիմա 35 միլիոն ոսկիէն աւելի դրամ ծախսուած է այս շինութիւններուն համար։ Այս կերպով, գործառնութեան սահմանուած դրամագլուխները քարի ու անշարժ գոյքերու կը վերածուին եւ թէ պէտքին ու օտարահպատակ ճարտարապետներու եւ վարպետներու միջոցով, երկրին դրամին կարեւոր մէկ մասը արտասահման կը հոսի։ Այս հաշուով, ծախսուած իւրաքանչիւր 25,000 ոսկիին 10,000 ոսկին Եւրոպա կ'երթայ։

ԿԱՆՏԻ ՊԻՏԻ ԱՐՁԱԿՈՒԻ

Հնդկաստանի կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ՝ Կանտի բանտէն արձակուելով, մասնաւոր տուն մը պիտի փոխադրուի, եթէ գործադրէ ծոմ պահելու որոշումը։ Այն տունին մէջ, հնդիկ յեղափոխականը ազատ պիտի ըլլայ ուզածն ունենալու։ Բայց, բոլորովին ազատ չպիտի ձգուի, չպիտի կրնայ տունէն դուրս ելլել եւ մանաւանդ պիտի ըրգուշանայ մասնակցիլ անհնազանդութեան շարժումին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին

Սեպտեմբեր 6 թուականով Հալէպէն կը հաղորդեն Դամասկոսի «Էլիֆ Պա»ին.—

Գործադուլը վերջացաւ եւ այսօր խանութները բոլորովին բաց են։ Գիշերը, կարգ մը ազգայնական երեւելիներ ժողով գումարելով, ուսումնասիրեցին քաղաքին կացութիւնը եւ տեսան որ շատ աղխատաբեր հետեւանքներ պիտի պատճառէ քաղաքի խանութներուն փակ մնալը եւ որոշեցին ամէն գնով արգիլել գործադուլը։ Իսկ ձերբակալուածներու իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար, որոշեցին մասնաւոր յանձնախումբ մը որ մօտէն պիտի հսկէ եւ անիրաւութիւն մը տեսած պարագային պիտի բողոքէ։ Գործադուլները վերջացած են նաեւ Համայի եւ Հօմսի մէջ։

⁂ *Հարցաքննիչ դատաւորը վերսկսաւ հարցաքննութիւնները։ Թղթածրարները վերադարձուեցան իրեն։ Ապտիւլ Վէհապ Պէյարի առանձին գնտանի մը մէջ դրուած է. նմանապէս Շէքիպ Ճապրի, Հաճը Մուրատ Ճապրիի տղան, դրուած է առանձին խցիկի մը մէջ։ Այս երկուքը բոլորովին զրկուած են արտաքին յարաբերութիւններէ եւ կը գտնուին մասնաւոր պահակներու հսկողութեան տակ։ Ճէմիլ պէյ Իպրահիմ փաշա եւ իր եղբայրը Հասան պէյ եւ փաստաբան Րաշիտ Մարաշին՝ պզտիկներու բանտին մէջ առանձին կը պահուին եւ նմանապէս զրկուած են արտաքին յարաբերութիւններէ։*

Հարցաքննութիւնը գաղտնի կը պահուի, սակայն կը հասկցուի որ գլխաւոր մեղադրանքը կը ծանրանայ Ճէմիլ պէյ Իպրահիմ փաշայի եւ Շէքիպ Ճապրիի վրայ։

⁂ *Հալէպէն Դամասկոս եկած լուրերու համաձայն, հարցաքննիչ դատաւորը Իպրահիմ պէյ Հանանոյի բնակարանը գացած է հարցաքննելու համար։ Հանանօ պէյ յայտարարած է դատաւորին որ դատ չուզեր բանալ, սակայն հարցաքննիչ դատաւորը, յանուն հանրային իրաւունքի, չէ ուզած հրաժարիլ եւ շարունակած է հարցաքննութիւնը։*

Իպրահիմ պէյ ապաքինելու վրայ է։ Գնդակը արձակուած ըլլալով պզտիկ եւ հին դրութեամբ ատրճանակէ մը, չէր կրցած նոյն իսկ սրունքէն դուրս ելլել. որով ոչ մէկ վտանգ կը սպառնայ իր կեանքին։

Ոճրագործ Նիազի ցարդ չէ ձերբակալուած, սակայն խառն կը շարունակուին փնտռտուքները։ Կը կարծուի թէ Անտիոքի շրջաններուն մէջ կը գտնուի։

⁂ *Ծաղկունիի առողջական վիճակը օրէ օր կը լաւնայ։ Ոճրագործ Սամուէլ ամէն օր կը հարցաքննուի, սակայն կը կարծուի որ դեռ ոճրին բոլոր գաղտնիքները խոստովանած չէ։ Հարցաքննիչ դատաւորը անոր թղթածրարը պիտի յանձնէ դատարան։*

Տեղական թէ հովանաւոր իշխանութեան կողմէ յաճախակի այցելութիւններ կ'ըլլան Պ. Ծաղկունիին եւ միշտ կը հետաքրքրուին անոր վիճակով։

Գերմանիա չի մասնակցիր

Գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնագիր մը ուղղելով զինաթափութեան խորհրդաժողովի նախագահին, կը յայտնէ թէ չպիտի մասնակցի ժողովին, ինչպէս յայտնած են դահլիճին քանի մը անդամները։ Գերմանիա կը պնդէ զինուորական հաւասարութեան իրաւունքին վրայ։

Միւս կողմէ, կը ծանուցուի թէ սեպտ. 15էն սկսեալ, ամբողջ ութ օր, Գերմանիոյ բոլոր սինէմաներուն մէջ պիտի ներկայացուի արտաքին նախարարը, որ կարճ յայտարարութեամբ մը ժողովուրդին պիտի բացատրէ Գերմանիոյ պահանջներուն իմաստը։ Յայտարարութեան եղրակացութիւնը պիտի ըլլայ հետեւեալը.

— *Գերմանիա այլ եւս չի կրնար ի զօրու համարել այն յանձնառութիւնները որ կը կաշկանդեն իր զինուելու ազատութիւնը, եթէ միւս պետութիւնները մերժեն կատարել իրենց յանձնառութիւնները։*

Անմիջապէս հրատարակութեան պիտի տրուի գերմանական ծանուցագիրը։

Երիտասարդութեան կազմակերպումը հակառա[illegible]է Վերսայլի դաշնագրին

Երէկ հաղորդած էինք թէ Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահը հրամանագրով մը պետական ղեկավարութեան կ'ենթարկէ բոլոր մարզական եւ մարտական — երիտասարդական — կազմակերպութիւնները, առանց դաւանանքի խտրութեան եւ թէ մասնաւոր գրասենեակ մը հաստատուած է այս առթիւ, յատուկ մարզիչներով եւ ինը միլիոն ֆրանք վարկով։

Ֆրանսական թերթերը, շեշտելով այս կարգադրութեան կարեւորութիւնը, դիտել կուտան թէ ան կը հակասէ Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութեանց։ Այսպէս, դաշնագրին 176 եւ 177 յօդուածները կ'ըսեն.

— Կրթական հաստատութիւնները, համալսարանները, նախկին ռազմիկներու ընկերութիւնները, նշանառութեան, մարզանքի կամ պտոյտի ընկերակցութիւնները, եւ առ հասարակ բոլոր տեսակի կազմակերպութիւնները, ինչ տարիք ալ ունենան անոնց անդամները, պէտք չէ զբաղին ո՛ր եւ է զինուորական խնդրով… Անոնց մասնաւորապէս պիտի արգիլուի զինավարժութիւններ կատարել կամ թոյլ տալ որ կատարեն իրենց անդամները։ Այս ընկերութիւնները, ընկերակցութիւնները, կրթական հաստատութիւնները եւ համալսարանները պէտք չէ որ եւ է կապ ունենան պատերազմական նախարարութեան, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է զինուորական իշխանութեան հետ։

Արդ, Հինտէնպուրկի հրամանագիրը երեւութապէս ներքին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՂԸ՝ ՆՈՐ ՎԷՊ ՄԸ՝

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի

(ՄԵՐ ՕՐԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ)

Գրուած «ՅԱՌԱՋ»ի համար, երիտասարդ գրողի մը կողմէ։

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ՝ ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ ՀՌՈՄ

Երկուշաբթի օր ամերիկեան օդանաւ մը ճամբայ ելաւ Նիւ Եորքէն, անընդհատ թռիչքով մը Հռոմ հասնելու համար։ Մէջը կը գտնուին երկու օդանաւորդներ եւ օրիորդ մը։

Օդանաւը չորեքշաբթի օր 1200 քիլոմեդր հեռու էր ֆրանսական ծովափէն։

⁂ Մինչեւ երէկ իրիկուն լուր չկար օդանաւէն, որ 35—36 ժամէն կտրելով ճամբան, Հռոմ հասած պիտի ըլլար չորեքշաբթի օր։ Եթէ թռիչքը յաջող ըլլար, օդաչու օրիորդը անկարգելով մը պիտի իջնէր Ֆիօրէնցա, ի պատիւ հռչակաւոր հիւանդապահուհի Ֆլօրէնս Նայթինկէլի։ (Օդանաւին անունն է «Ամերիքըն Նըրս» = «ամերիկեան հիւանդապահ»)։

Օդանաւին մեքենան 425 ձիու ուժ ունի եւ միասին առած էր 810 կալոն քարիւղ։ Անթել հեռագրով օժտուած չէ, բայց ունի ազատարար գօտիներ եւ լուսարձակներ՝ նշանացի լուր տալու համար։ Երկու շաբաթուան բաւելու չափ ուտելիք առած էր։

ԹՈՒՐՔԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ

Գրած էինք թէ երկու թուրք օդաւորդներ կը պատրաստուին էնկիւրիէն Նիւ Եորք թռիլ, փոխադարձ այցելութիւն տալու համար այն երկու ամերիկացի օդանաւորդներուն որոնք Նիւ Եորքէն էնկիւրի սլացած էին անցեալ գարնան։

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ՝ թուրք օդանաւորդները, Մէհմէտ Սէյֆէտտին եւ Եահեա Գատրի, օդանաւային Միութեան օժանդակութիւնը խնդրած են։

Պոլսոյ օդանաւային Միութեան նախագահը պատասխանած է որ դիմեն ընդհ. կեդրոն։ Ասոնք Ֆրանսայի մէջ սորված են օդանաւորդութիւնը եւ Ֆրանսայի օդանաւային ընկերութեան մէջ աշխատած են։ Օդանաւորդ Մէհմէտ Սէյֆէտտին պէյ ըսած է թէ ինք Երզնկացի է, իսկ ընկերը Դամասկոս ապրող թուրք ընտանիքի մը զաւակը։

Ֆրանսայի մէջ օդանաւորդութիւն սորված է եւ իր ընկերը նոյնպէս հոն կատարած է իր հետազօտութիւնները։ Իրենց դրամով օդանաւ մը գնել դժուար ըլլալով, Պոլիս գացած են իրենց այս նպատակը իրագործելու համար։ Օդանաւային միութենէն 180 ձիու ուժով եւ 50 ժամ ուղեւորութեան համար պէտք եղած պէնզինը վերցնող օդանաւ մը գնել խնդրած են։ Այսպիսի օդանաւ մը 70,000 ոսկիի կրնայ գնուիլ։ Էսկիշէհիրէն Նիւ Եորք 42 — 44 ժամէն պիտի կրնան երթալ։ Եթէ այս ուղեւորութիւնը յաջողի, տրուելիք վարձատրութեան մէկ մասը միութեան պիտի թողուն։

ՍԻՐԱՀԱՐ ՊԱՐՍԻԿԸ

Քսանըմէկ տարեկան պարսիկ մը, Հասան Բագրեւան, որ զինուորական վարժարան կը յաճախէ Լիոնի մօտ, հինգշաբթի առտու սենեակ մը վարձեց Փարիզի մէջ։ Ժամը 8·30ին բանդիք մտաւ, յետոյ փակուեցաւ սենեակին մէջ։ Իրիկուան ժամը 8·30ին, պանդոկատէրը հեռախօսին գլուխը կանչուեցաւ սենեակէն, ու մինչ կը պատրաստուէր լսելու, պայթիւն մը իմացաւ։ Վեր բարձրանալով, տեսաւ որ պարսիկ ուսանողը գնդակ մը պարպած է աջ ականջէն։ Վիրաւորը անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։ Ոստիկանական քննութենէն կ'երեւայ որ ուսանողը որդին է Մոսկուայի պարսիկ դեսպան Բագրեւանի, եւ փորձած էր անձնասպան ըլլալ, որովհետեւ ծնողքը չէր արտօնած ամուսնանալ իր սիրած աղջկան հետ, որուն ծանօթացած էր Փարիզի մէջ։

Շատ ծանր է վիրաւորին վիճակը։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴԷ ՄԵԶ

Ո՞վ, — Թո՛ւրքը, անշուշտ:

Դե՞ռ եւս, — պիտի հարցնեն, գուցէ, ոմանք:

Անշուշտ:

Ուրիշներ պիտի ժպտին: Պիտի նըկատեն մղձաւանջ: Կամ՝ «դաշնակցական վէլվէլէ»···:

Ո՛չ առաջիններուն հետ ժպտինք, ոչ ալ վերջիններէն ազդուինք:

Ըլլանք իրատես ու լաւատես:

Ու կրկնենք նորէն, — Թուրքը յարատեւօրէն մեզ կը հետապնդէ:

Եւ այս՝ քանի մը ձեւերով:

Նախ՝ փիզիքապէս: Պոլսոյ մէջ՝ տնտեսապէս ճնշելով: Օրէնք, արտօնութեան պակաս, յապաղումներ ու, երկու քայլը մէկ՝ «եթէ չէք ուզեր, ելէք գացէք»···:

Պոլսէն ներս՝ ոչ թէ արգելքներով, այլ՝ տարրական իրաւունքներու արտօնութեան պակասով: Քեզ չի կոտորեր, ճիշդ է, բայց՝ գաւառի մէջ, չարտօներ եկեղեցիդ բանալ, չի տար դպրոցդ, տղադ կրթելու հնարաւորութիւն: Ու կը սեղմէ: Թեւե՞րդ: Ո՛չ: Մթնոլորտը: Կը զգացնէ թէ խորթ ես, օտար, հիւր, թէ «կրնաս ուզած տեղդ երթալ»···:

Կը հետապնդէ Հայաստանի մէջ: Եւ սիստեմատիկ ձեւով: Նոյն իսկ «մեր» կառավարութեան աչքին տակ: Օրը ցերեկով: Ու ցանցը կը պատէ — եթէ պատած չէ — մեր շուրջ: Դէպքերը նպաստեցի՞ն, — ուականը պիտի քաշուի:

«Վէլվէլէ՞» է ասիկա: Թշուա՛ռ, երիցս թշուառ ողջմտութիւն··· Բորենին թաթը դրած, աչքափակ կը հսկէ, ո՛չ թէ կը հնչէ, ինչպէս շաղակրատներ:

Կը հետապնդէ Սուրիոյ մէջ: Մաքսանենգութիւն, Ալէքսանտրէթ, Անթաքիա, Հրոսակ, — բոլորը պատրուակ են: Նպատակը նոյնն է միշտ, — ցրուել հոծ հայութիւնը: Կը յաջողի՞ թէ ոչ՝ ուրի՛շ խնդիր է: Մտանանչենք ճիգը անոր ու անցնինք:

Կը հետապնդէ և քաղաքական կեանքի մէջ:

— Ինչպէ՞ս թէ, պիտի ըսեն ոմանք: Ընդհակառակն, մենք ենք որ դիւանագիտական կեանքի մէջ կը նեղենք զինքը· հայկական հարցը կ'արծարծենք, դիմումներ կ'ընենք, դժուարութիւններ կուտանք:

Ո՛չ: Որովհետեւ, ամէն ինչ որ ծրագրեալ եւ հետեւողական չէ, արժէք չունի:

Սա վերջին յուշագիրնե՞րը: Այն ալ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուելէն վերջ (ոմանք):

Զէ՞ք կարծեր, որ Թուրքիոյ մուտքը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, ոչ թէ յաջողութիւն մը եղաւ՝ իրեն համար՝ մեր հետապնդումը անարգել դարձնելու, այլ՝ յաջողութիւն մը»՝ ի՛ր հետապնդման մէջ՝ ի վնաս հայկական դատին, զայն դիւանագիտօրէն եւս չեղեալ համարելու:

Արտաքին աշխարհի մէջ, իր այս հետապնդման հետ, ան մեզ կը հետապնդէ ե՛ւ մեր ներքին կեանքին մէջ:

Թողո՛ւնք լրատուութիւնները, լրտեսութիւնները, թարգմանութիւնները:

Թուրքը ոչ միայն տիրած է, մասամբ, մեր հողին ու մտքին, այլ եւ՝ շատ լաւ ըմբռնած է մեր զգայուն ու տկար կողմը:

Ու անգամ մը որ յստակօրէն ըմբռնած մեզ, կռուի ձեւը փոխած է:

Իր սուրով սարսափեցուցած է մեր մէկ մասը, եւ այժմ նախընտրած է ժպտիլ անոր:

Ան գիտէ, որ Հայկական Դատը ամբողջովին հայ ժողովուրդինն է, բայց հայ ժողովուրդը ամբողջովին Հայկական Դատինը չէ:

Ու այդ դատը հետապնդելու կամ ըմբռնելու տարակարծութիւնը որ կայ մեր մէջ, որոշած է խորացնել:

Ի՞նչպէս, — իր ամբողջ զայրոյթը եւ սպառնալիքը յստակացնելով այն մասին, որ իր դատը կ'ուզէ իր ձեռքովը լուծել ու վստահիլ իր բազուկին, եւ իր մեղրածո՛ր ժպիտը՝ ա՛յն մասին, որ շնորհներու եւ արտօնութիւններու երազանքովը կը հրճուի: Եւ այս վերջին մասը յոյսով թէ փոքրիկ խայծերով անգամ մը ոգեւորուած, հայ զանգուածին մէջ խրամատը կը շեշտուի: Ուժերու, ճիգի, աշխատանքի այն մէկտեղումը, որուն պահանջը կը զգանք մենք, կը դառնայ անկարելի· ու յաջողութիւնը կը դանդաղի, կը նահանջէ՛, նոյն իսկ, ու պարտութիւնը կը դառնայ անխուսափելի:

Ճակատագրակա՞ն է, մեզ համար, ենթարկուիլ թշնամիին այս սիստեմատիկ հետապնդումին ու քայքայուիլ հետզհետէ:

Ո՛չ:

Դատէն հրաժարումը, որ նկատելի զանգուածի մը նշանախօսքն է այժմ, կամ՝ այդ դատին եղածով սահմանափակումը, որ քաղաքական հոսանքի մը բանաձեւն է արդէն, հետեւանք չէ, անշուշտ, դաւադրումի կամ դաւաճանումի փափաքին: Կարելի է ցաւիլ այդ տեղատուութեանը համար· կարելի է դժգոհիլ անկէ· կարելի է, նոյն իսկ, արդահատիլ երբ երբեմն ամէն չափ ու կշիռ կ'անցնին: Բայց չկասկածիլ:

Որովհետեւ, Հա՛յն է, հո՛ն եւս: Իր տկար ու թերի կողմերով, մեր տարամերժութեններէն ծնունդ առնող կռտրտուկումէն ընկճուած, ինք իր առջեւ դերադասատուած, բայց ամբողջութիւնը իր մէջ ստորադասահատող, թշնամին խոշորացոյցով դիտող ու իր ժողովուրդը մանրադիտակի տակ պահող Հայը···:

Հայը կայ ե՛ւ մեր մէջ, սակայն:

Այն Հայը, որ դիտակները կը փոխէ, խոշորացոյցը յստակացնելով իր ժողովուրդին, ու մանրադիտակը՝ թշնամիին, որ միւսին նման տարամերժ է, անոր պէս հոսանքի դերադասհատումէն կախարդուած, քիչ մը շատ հաւատաւոր, փոխանակ քիչ մը շատ իրատես ըլլալու, բայց՝ անկեղծ, ներւէրուն, պատրաստ ամէն զոհողութեան:

Այս երկու հակադիր էութիւնները հետզհետէ կը հեռանան իրարմէ՝ թշնամիին իսկ ձեռքով: Անոր ժպիտը կամ թաթը մտած է մեր մէջ ու մեզ վանած իրարմէ: Ու ինչքան զայրոյթ ցոյց տուած է մէկ կողմին, այնքան աճեցուցած է երկրորդ կողմին դժգոհութիւնը՝ առաջինին հանդէպ (ու ինք, Թուրքը, մնացած է անպարտ...), ու ինչքան ժպտած է երկրորդ կողմին, անոր վրայ հրաւիրած է առաջին կողմին արհամարհանքն ու ատելութիւնը (ու, կրկին, Թուրքը մնացած է հարուածումէն հեռու գծին վրայ):

Ու, կողմերը, հաւասարապէս, մոռցած թշնամիին բազուկին ու ժպիտին սպանիչ բնոյթն ու մտադրութիւնը, դեռ կը չարունակեն պայքարը պահել հայ «բանակաւեղի»էն ներս, մինչ հարկ է, ինչպէս կը պահանջէ «Յառաջ, փոխադարձ զիջողութեամբ — հանդուրժանք ըլլայ, թէ քաղաքական ծրագիր — կուշտ կուշտի կենալ՝ թշնամիին ժպիտին դէմ ժպիտ ու բազուկին դէմ բազուկ չարժելու համար···

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

— :-: —

Վերսայլի դաշնագիրը, մասնաւորապէս Գերմանիոյ եւ իր զինակիցներուն, զինուորական եւ ռազմական սեղմումներ պատրաստելէ վերջ, առաջին եւ պաշտօնական քայլը կը նըկատուէր յետպատերազմեան համաշխարհային զինաթափութեան մը:

Տարիներ անցած են խաղաղութեան դաշինքը կնքուելէն ի վեր, սակայն, զինաթափութեան ոչ մէկ քայլ: Ընդհակառակն, ամէնքն ալ կը զինուին, մութին մէջ, նորանոր եւ անծանօթ պատերազմներ պատրաստելով···

Պարտուած Գերմանիան, յաղթական պետութեանց դէմ սկսած է գործածել աւելի կծու լեզու մը ու կը դառնայ հետզհետէ աւելի պահանջկոտ: Ժամը հասած կը նկատէ, զինք կաշկանդող զինուորական, տնտեսական եւ ընկերային շղթաները փշրելու, ու այդ հիման վրայ, ներկայացուցած է յուշագիր մը Ֆրանսայի, պահանջելով սպառազինման հաւասար իրաւունք:

Ամիններէ ի վեր հիթլէրեան հոսանքն էր որ կը պոռար աշխարհի երեսին իր դժգոհութիւնը: Այսօր պաշտօնական Գերմանիան է որ որդեգրած է այդ պահանջները: Ու կը սպառնայ, հակառակ պարագային, քաշուիլ Ժընեւի Զինաթափութեան խորհրդաժողովէն, տնօրինելով ինքն իսկ իր բախտը, առանց նկատի առնելու, ոչ մէկ կաշկանդում կամ բարոյական դաշինք:

Գերման կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը շատ ճախլիկ կը նկատուի, որովհետեւ, մէկ կողմ դնելով որ եւ է բարոյական պատասխանատուութիւն, կը հակադրէ Զինաթափութեան գործին մասնակցող պետութեանց անմիջական շահերուն: Գերմանիա, պահանջելով զինուորական հաւասարութիւն, կ'ուզէ աւելի Ֆրանսայի հասնիլ, սակայն եթէ պահանջէ նաեւ ծովային ուժերու վերակազմում, կրնայ է հանդիպիլ անգլիական եւ ամերիկեան ճակատին զօրաւոր ընդդիմութեան:

Անգլիա առ այժմ կը մնայ վերապահ: Իր դերը կը կայանայ երկու ոսոխներու միջեւ հաշտարար դեր մը կատարելուն մէջ: Իր մամուլը, ի՛նչ հոսանքի ալ պատկանի, գտնելով հանդերձ Գերմանիոյ պահանջները շատ կանխահաս, կ'ընէ երկդիմի խորհրդածութիւններ: Ի միջի այլոց, Թայմզ կը գրէ·

— «Այն մարդիկը որ այդ պահանջները կը ներկայացնեն այսօր, ժառանգորդներն են նախկին զինուորական իշխանութեան··· Պողպատեայ Սաղաւարտները, աւելի կամ նուազ չափով, կը գտնուին Ֆոն Փափէնի կառավարութեան պաշտպանութեան տակ··· իրենց ցոյցին օրուան պարզուած դրօշակները կայսերական գոյները կը ներկայացնէին:

«Պողպատեայ Սաղաւարտներու պետերէն մէկը կամ հիթլէրեան որ եւ է յայտնի դէմք, պաշտօնական թէ անպաշտօն ճառերու մէջ, բոցէ սլաքներ արձակած են Վերսայլի դաշնագրին դէմ: Միեւնոյն ատեն իրարու յաջորդող գերման կառավարութիւնները խախտած են այդ դաշնագրին բազմաթիւ կէտերը»:

Ուրիշ օրկան մը, աւելի առաջ երթալով, կ'ըսէ·

— «Անկարելի է Գերմանիոյ պահանջներուն տեղի տալ»:

Այս նախադասութիւնը գործնական լեզուի թարգմանելով, ըսել կ'ուզէ թէ, պէտք է որ միւս պետութիւններն ալ իրենց սպառազինման մակարդակը հաւասարեցնեն Գերմանիոյ եւ կամ թոյլ տան որպէս զի Գերմանիան ալ սպառազինուի յարաբերական համեմատութեամբ:

Առաջին կէտը, կ'ըսէ միեւնոյն թերթը, դրական քաղաքականութեան դաշտին մէջ չի մտներ, իսկ երկրորդը կը ներկայացնէ աններելի քաղաքական տկարութիւն մը:

Կը տեսնուի թէ այս բոլորը տեսութիւններ են: Դարձեալ «Թայմզ»ն է որ թարգման կը հանդիսանայ Անգլիոյ հանրային կարծիքին, ըսելով թէ «Պէտք չէ Գերմանիոյ առիթ տալ հակառակ միջոցներ ձեռք առնելու»: Եւ կը յուսայ որ, ֆոն Փափէնի յուշագրին յարմար պատասխան մը գտնուելով, միջազգային խաղաղութեան գործին մասնակցող պետութեանց ապահովութիւնը կարելի պիտի ըլլայ չարունակել:

Իտալիան չի կրնար ծածկել համակրանքը՝ գերմանական տեսակէտին: Այսու հանդերձ, ոչ մէկ պաշտօնական լուր չկայ թէ իտալական կառավարութիւնը պիտի պաշտպանէ Գերմանիոյ պահանջները: Իտալական քաղաքականութիւնը կը ձգտի, մինչեւ հիմա, ուղղակի կամ անուղղակի ուժ տալ գերմանական որ եւ է պահանջի, եթէ այդ պահանջները ուղղուած են Ֆրանսայի դէմ, իսկ մնացած է կրաւորական դիրքի մը մէջ, երբ անոնք կը հակադրեն Փաշիստ պետականութեան: Այս առթիւ, Թօրինոյէն թերթ մը կը գրէ·

— «Վայրկեանը հասած է որպէս զի Ֆրանսա ընտրէ իր ուղին· կա՛մ ձեռք երկարել եւրոպական պետութեանց համաձայնութեան, որոնք հաւասար են բարոյական օրէնքին եւ միջազգային օրէնքներուն առջեւ, ինչ որ կարող է իրեն յառաջդիմութեան ճամբայ մը բանալ· կամ չարունակել իր արդի քաղաքականութիւնը որ կրնայ նոր յուսախաբութիւններու տեղի տալ, սարսափելի դէպքեր յառաջ բերելով···»:

Գալով Ամերիկայի, ինքզինքը կը նըկատէ, հիմակուհիմակ, որ եւ է խաղէ դուրս: Գիտենք արդէն թէ ինչ աչքով կը նայի եւրոպական վէճերուն: Իր ջանքն է, կարելի եղած չափով, նըւազեցնել տալ զինուորական ծախքերը, որպէս զի կարենայ իր պահանջները գանձել: Ուստի սկսած է դէշ աչքով նայիլ գերման առաջարկներուն: Կարելի էր որ աւելի ներողամիտ դիրք մը առնէր ան, եթէ Գերմանիոյ վարիչները քիչ մը աւելի մօտենային նախագահ Հուվըրի ծրագրին:

Ֆրանսան եւ իր մամուլը չեն կրնար իրենց յուզումը զսպել: Ֆրանսա շատ լաւ գիտէ եւ պիտի յիշեցնէ Գերմանիոյ թէ Վերսայլի դաշնագիրը ի՛նչ պարտականութիւններ դրած է, արար աշխարհ ընդունած է, դէթ երեւութապէս դիմել դէպ ի զինաթափութիւն եւ ոչ թէ դէպ ի յարաճուն զինուորական գործիքները: Պէտք չէ որ Գերմանիոյ թոյլ տրուի վերազին-
հաւիրքի օրերը ···
ուիլ, չվերադարձնելու համար Մեծ Ար-

Ֆրանսայի հակիրճ պատասխանը, յիշեցնելով հանդերձ Գերմանիոյ զինուորական պարտականութիւնները, կը հրաւիրէ, միաժամանակ, որպէս զի Պերլինի կառավարութիւնն ալ ապագայ բանակցութեանց մասնակցի:

Եթէ Գերմանիա վերազինուի, ամբողջ աշխարհ պիտի դիմէ սպառազինութեան· որով բոլորն ալ դէմ պիտի գան մարդկային խղճի եւ ազատութեան իրաւունքներուն:

Ֆրանսա, կ'ըսէ պատասխանը, պատրաստ է զինուորականապէս եւ տնտեսականապէս կողք կողքի աշխատիլ Գերմանիոյ հետ, եթէ այս վերջինը յարգէ Վերսայլի դաշինքի կէտերը:

Ամբողջ աշխարհ կը պահանջէ խաղաղութիւն եւ ոչ թէ նորանոր սպանդանոցներ···

Իսկ խաղաղութեան գլխաւոր դարմանն է զինաթափութիւնը:

Ն. ՀՐԱԶԴԱՆ

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴՐՕՇԸ

—)(o)(—

Ենկիւրիի մէջ վերջերս գումարուած պատմական համաժողովը Թուրքը հռչակեց ամենաքաղաքակիրթ տարրը աշխարհի մէջ:

Ցնծա եւ ուրախ լեր, Երուսաղէմ:

Ուրախ ենք մենք: Ուրախ է նաեւ մեզմով բովանդակ Հայ ազգը:

Տօնապետեան «Յուսարեր»ի մէջ ջարդ ու փշուր կ'ըլլայ ապացուցանելու համար թէ՝ ոչինչ կայ փոխուած թրքական ճակատին վրայ:

Մենք կը պնդենք հակառակը: Մեզի հետ է նաեւ «Յառաջ»: Կրնանք բարձրաղաղակ ըսել թէ՝ ոչինչ կայ չփոխուած թրքական ճակատին վրայ:

Փոփոխութիւն կայ եւ մեծ փոփոխութիւն, հոգ չէ թէ ըլլայ երեւութապէս:

Թուրքերը իրենք զիրենք ամենաքաղաքակիրթ հռչակելով, հովեր կ'առնեն ըմբռնելու քաղաքակրթութեան արժէքը:

Քանի որ, խօսքերու եւ ճառերու տարափով մը, Թուրքը հռչակուեցաւ ամենաքաղաքակիրթ, այժմ կը մնայ փոխել դերերը եւ իրերու նոր դասակարգումով Հայը նստեցնել ամբաստանեալի աթոռին վրայ:

Ձեմ գիտեր թէ՝ Եօնուս Նատի ներկա՞յ էր այդ համաժողովին: Ներկայ կամ ոչ, առիթ մը կորսնցուց, հռչակել չտալով Հայերը իբրեւ ամենաջարդարար տարրը աշխարհի մէջ:

Բայց կատակը մէկդի: Մենք նորէն դառնանք պատմութեան համաժողովին:

Պատմութեան համաժողովին աշխատանքները թերի մնացած պիտի ըլլային, եթէ չգիտնայինք թէ՝ ինչպէս եզան կոտոշը, թրքական բարեշրջումի շնորհիւ, փոխուած է լուսնկայ մահիկին:

Ամէնքս ալ գիտենք եւ մեր թուրք հարեւաններն ալ գիտեն եւ պարծանքով կը խոստովանին թէ՝ թուրք ցեղը վաչկատուն ցեղ մըն էր, աշիրէթ մը: Թուրքերը կը ղմայլին իրենց ցեղային յատկութիւններուն վրայ թէ՝ կրցած էին փոքր աշիրէթէ մը հսկայ կայսրութիւն մը հաստատել:

Համաձայն ենք, թէեւ թէ մենք եւ թէ անոնք գիտեն թէ՝ այս փոքր աշիրէթը, ոչ թէ քաղաքակրթական, այլ ջարդարարական քաղաքականութեամբ հասաւ կայսրութեան:

Զերկնցնենք: Ասիոյ տափաստաններէն յառաջացող թուրք վաչկատուն ցեղը, իրեն խորհրդանիշ ունէր կոտոշաւոր եզան գլուխ մը, որ արշաւումին առջեւէն մասնաւոր մէկը կը տանէր: Ցեղա[illegible]յին, թուրք սուլթանները, եզան այդ մահիկաձեւ կոտոշը, լուսնկայի մահիկին վերածելով, թուրք դրօշ հաստատած են:

Ենկիւրիի պատմութեան համաժողովը պէտք չէր մոռնար նաեւ այս կա: Եւ ի պատիւ իրեն: Որովհետեւ կոտոշ մը մահիկի վերածել քաղաքակրթական մեծ արժէք կը ներկայացնէ:

Սեւ տափաստաններէ դէպ ի կապոյտ տարածութիւններ սուրալու, երկրէ երկինք ճախրել, յաղթանակներուն մեծագոյնն է:

Խօսքը խօսք կը բանայ: Թուրք գիւղացին, առհաւական բնազդով մը, եզան կոտոշին ա՛յնքան մեծ կարեւորութիւն կուտայ որ, կը հաւատայ թէ՝ աշխարհ եզան կոտոշին վրայ հիմնուած է եւ թէ՝ երբ եզը գլուխը ցնցէ, աշխարհ կը ցնցուի եւ մեր գիտցած երկրաշարժը յառաջ կուգայ:

Որքա՛ն երջանիկ ենք այսպիսի ժողովուրդ մը ունենալով մեզի դրացի:

Ափերա՛խտ Հայ···:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՇԻԼԼԷՐԸ ԿԸ ԿԱՐԴԱՄ ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ, Կ'ԸՍԷ ԳԵՐՄԱՆ ԳԻՏՈՒՆ ՄԸ

Գերման գիտուն Տասիլօ Շուլտէյս, որ 150 լեզու գիտէ եւ թարգման է Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան մէջ, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Նէօյէ Վինէր Ժուռնալ»ի թղթակցին.

— Ես շատ կը սիրեմ գերման բանաստեղծները եւ գրողները կարդալ օտար թարգմանութիւններով: Այսպէս, Թովմաս Մանը սովորաբար կը կարդամ ռուսերէնով, Կէօթէի «Վերթեր»ը չինարէնով, գերման գրականութեան պատմութիւնը՝ լատիներէնով, իսկ Շիլլէրը՝ հայերէնով: Հայերը շատ կը սիրեն Շիլլէրը եւ շատ բան թարգմանած են անկէ:

— Ինչո՞ւ համար դուք գերման գրողներն ու բանաստեղծները կը կարդաք օտար թարգմանութիւններով, հարցուցած է լրագրողը:

— Նախ եւ առաջ անոր համար որ օտար թարգմանութիւնները շատ աւելի աժան են, պատասխանած է գերման գիտունը: Շիլլէրի հայերէնի թարգմանութեան համար ես գրավաճառին կը վճարեմ 20 պֆենիգ, որովհետեւ գրավաճառը Պերլինի մէջ դիւրութեամբ չի կրնար հայերէն գրքեր ծախել: Երկրորդ՝ ես համոզուած եմ թէ իսկական բանաստեղծ մը եւ գրող մը գնահատելու համար կը բաւէ միայն ծանօթանալով անոր ստեղծագործութեանց թարգմանութիւններուն:

Դոկտ. Շուլտէյս վերջերս աւարտած է իր մէկ մեծ աշխատութիւնը «Լեզու եւ Ոգի»՝ «փորձ լեզուներու միջոցով գիտութիւններու նոր կառուցման համար»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (4)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

3

Պարտէզին վրայ նայող պատուհաններուն ապակիները բոլորն ալ ջարդ ու փշուր ըրաւ, մեծ աղմուկով: Ա՛ռ սաղայել, ա՛ռ անհաւատ, ա՛ռ շուն շան, ա՛ռ որդի: Այն ատեն Սրապիոն աղա փողոցին վրայի մէկ պատուհանը եկլելով սկսաւ աղաղակել դողդողաձայն·

— Հասէ՛ք, փօլիս կ'ուզեմ··· փօլի՛ս··· հասէ՛ք···

Բացուեցան դռներ, բացուեցան պատուհաններ, հաւաքուեցան լաճեր, իսկ «Թավլու»ն փախաւ լեզապատառ: Դրացիները վազեցին բացադանչելով, մուճակնին քաշքշելով, իրենց թեւերը վեր առնելով, իրենց կերակուրները վար առնելով: Կրցածին չափ ուժով կը պոռար Սրապիոն աղա դողալով, արդարութիւն — կը պահանջէր, օրէնքէն պաշտպանութիւն — կը պահանջէր եւ կ'ուզէր որ — ներկաները իրենք դատեն — զինքը եւ եթէ անարդար է՝ ըսեն բացէ ի բաց: Տուէ՛ք սա կօշիկները· անմիջապէս, անմիջապէս ոստիկանատուն պիտի երթայ· դատարան պիտի դիմէ վաղն իսկ· այս անաստնին ձեռքէն քաշածը միայն ինքը գիտէ· այլ եւս մինչեւ կոկորդը հասած է: Բայց ինչո՞ւ ձեռքէն կը բռնէք· թողէ՛ք զայն· պիտի երթայ վար պիտի առնէ լեռնցիին ապակիները: Իր անունը Սրապիոն է: Նազիկ հանըմ մարդուկին արինոտ գլուխը վիրապատեց «հէ՛յ օղորմած Աստուած» ըսելով եւ ուրիշներ ակռաք տալով նոյնպէս գայթակղեցան: Սրապիոն աղա երդում պատառ կ'ըլլար թէ ինք երբ եւ իցէ պիւյիւ չէ ըրած, թէ մօքին պուչէն իսկ չէ անցուցած այդ տեսակ պառաւական սուտ ու փուտ բաներով վնաս հասցնել Ճանտառմային: Թէ փողոցէն գտնուած թուղթը, այդ ապուշ թուղթը նոյն օրն իսկ պատռած նետած է: Եթէ սուտ կ'ըսէ՝ ասկէ հոն չերթայ: Աղջկանը խերը չտեսնէ: Անպայման դրամը պիտի առնէ կոտրած ապակիներուն: Հոս կայ օրէնք եւ արդարութիւն: Խեր մը ըրած պիտի ըլլաս Նազիկ հանըմ՝ պուտ մը ջուր տուր: Պիւյիւին ինչ ըլլալէ՛ն անգամ լուր չունի ինք եւ անով դրադողներէն ալ չախորժիր: Բայց որո՞ւ կ'ըսես· եթէ սա պատը խօսք հասկնայ՝ ան լեռնցին ալ կը հասկնայ: Ափսո՛ս Նազիկ հանըմըս··· էյ աղջիկս չիմանա՛յ, չիմանա՛յ···:

Անկիւնի Խասամանցի յոյն նպարավաճառը գնաց Ճանտառմային դուռը զարկաւ, զոյգ մը խօսք ընելու համար: Բայց գիւղացի կինը չուզեց դուռը բանալ եւ պատուհանէն վանեց մարդը կոպտօրէն: Այն ատեն թրքախօս Յոյնն ալ իր կարգին սկսաւ լեզուին տալ եւ սպառնալ կնոջ: Ըսաւ թէ այլ եւս վերջ մը պէտք է դնել եօթն օրէ ի վեր չարունակուող կռիւներուն, թէ ամօթ բռնած բան մը կայ, այն ալ՝ ջատուկներուն քովը չկայ· թէ Ճանտառման թաղին մէջ ճշմարիտ փորձանք մը եղած է, եւ թէ՝ եթէ խանութին դուռը բաց ձգած չըլլար՝ իր ով ըլլալը կը հասկցնէր: Ձեմ թոյլատրեր որ այդպէս կոպտօրէն···

Սրապիոն աղայի վզին ու քունքերուն երակները ուռած էին եւ անդամները կը դողդղային: Մինչեւ գիշեր պոռպռաց, Ջղայնոտեցաւ, գլխուն քացախ զարկաւ եւ վճռեց յաջորդ առաւօտուն կանուխ ոստիկանատուն երթալ: Պաշտպանութիւն խնդրելէ զատ՝ պիտի պահանջէր նաեւ կոտրած ապակիներուն փոխարժէքը: Երկարօրէն գումարեց ու բազմապատկեց պատուհանները, ապակեգործները, օրուան սակը եւ Ճանտառմային տալիքը: Բայց յաջորդ առաւօտուն հիւանդ էր: Սրտին բաբախումները սաստկացած էին, մէջքը կը ցաւէր, գլուխը կը դառնար, ծունկերը կը կոտրտէին: Դրացի Նազիկ հանըմը եկաւ զինքը խնամեց, անվերջ խօսելով եւ սուրճ խմելով: Ափսո՛ս Նազիկս ըսաւ մարդուկը եւ յաջորդ օրուան յետաձգեց իր դիմումը: Օր մը վերջ Սրապիոնին վիճակը որ եւ է փոփոխութիւն չէր կրած· միայն բարձրացած էր կոտրած ապակիներուն արժէքը:

Պարտէզները ամայացան: Անմոռանալի այդ կռուէն վերջ երկու տարեց դրացիները դուրս չելան իրենց տուներէն: Սրապիոն աղա Նազիկ հանըմին խորհուրդին հետեւելով չէր շարժեր բազմոցին անկիւնէն: Բաբախումները չէին մեղմանար, մեծապէս զարմացնելով Նազիկը: Նազիկը յաջորդ առաւօտ շատ կանուխ եկաւ մարդուկին քով· նախ քանի մը անորոշ բառեր կմկմաց, զգացուց որ անհանգիստ է, մտահոգ է, լեզուին տակը բան մը կայ, եւ յետոյ մէկէն՝ այլ եւս անկարող իր յուզումը զսպելու՝ պոռթկաց: Ըսաւ — «Ասոր տակը բա՛ն մը կայ»: Ինք տասնըչորս տարիէ ի վեր Սրապիոն աղան հիւանդ չէր տեսած: Թո՛ղ ըլլայ՝ տասներեք: Զէ՛ր կրցած իսկ զայն հիւանդ երեւակայել: Ամբողջ դերդաստանին այդպէս քաջառողջ ճանչցած էր: Ուրեմն չէ՞ս կարծեր որ ասոր տակը բան մը կայ: Ինչէ՞ն գիտնամ որ Ալէմտաղցի ջատուկը պիւյիւ չէ ըրած: Ինչէ՞ն գիտնամ որ իր մեղքը ծածկելու դիտումով քեզ չէ ամբաստանած: Օ՛, ան հրէշէն ամէն բան պէտք էր սպասել:

Զափազանց խռովեցաւ մարդուկը: Նախ բնաւ չուզեց հաւատալ, իր տկարութիւնը վերագրելով եօթն օր տեւող յուզումնալից կռիւներուն, բայց վերջը սարսափեցաւ ճանչնալ իր գերդաստանին քաջառողջ կազմը: Յիշողութիւնը պրպտելով աւելի տագնապեցաւ: Անդրադարձաւ որ իրաւամբ թղթիկը գտնուելէն օր մը յետոյ այդ դէն աղնտուք մը սկսած էր մէջքին մէջ: Այո՛, այո՛, կը յիշէր: Բարակ եւ թեթեւ բան մը՝ զոր լուրջի չէր առած: Որո՞ն միտքէն կ'անցնի:

Գլուխն ալ սկսած էր դառնալ քիչ քաշած ատեն, բայց որո՞ն մտքէն կ'անցնի: — Եւ յանկարծ փրփրեցաւ ծերուկը: Ուրեմն դուրս նետուիլ, երթալ ոտքին տակը առնել Ալէմտաղցին, գլուխը ջախջախել: Իր այս կատաղութեան դէմ ծիծաղեցաւ Նազիկ հանըմ: Տղա՛յ ես, իրաւ որ պզտիկ ես· եթէ անոր պիւյիւն քեզ կապած է սպանութի՛ւնն իսկ դարման չի կրնար ըլլալ: Մա՛հն իսկ պիւյիւն չի կրնար քակել: Ուրի՛շ, ուրի՛շ բան պէտք է խորհիլ: Եւ քանի խորհեցան, այնքան սաստկացան բաբախումները: Մարդուկը վստահ էր թէ այլ եւս ոչ հաւատքը օգուտ ունի, ոչ դեղը եւ ոչ ալ բժիշկը: Միայն հակադիւթանքն է որ զինքը կրնայ փրկել: Բայց ո՞վ կրնար, ի՞նչպէս պիտի հակադիւթէ: բարձրացաւ ապակիներուն արժէքը:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

ՈՐԲԵՐՈՒ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲ ԵՒՍ ԿԸ ՓԱԽՉԻ

Այս անգամ ալ՝ տասը հոգի

ԹԱՒՐԻԶ, 3 Սեպտ. (Թղթ. «Յառաջ»ի)— Անցեալ անգամ գրել էի որ նորէն տասը որբեր հասած են Թաւրիզ։ Այսօր այդ տասը հոգին, իրենց բոլորի ստորագրութեամբ, բանտից մէկ գրութիւն են ուղղած Թեմիս Առաջնորդին։ Ահա պատճէնը նոյնութեամբ առնելով կ'ուղարկեմ ձեզ՝

«Խնդրագիր տեղւոյս Առաջնորդին, Թաւրիզ,

«Ազգին հարազատ զաւակներն ենք։ Անկէ ութը ամիս առաջ Ս. կարաւանով գաղթել էինք Խորհրդ. Հայաստան, Սուրիայէն եւ այլ երկիրներէն, խաբելով Դանուշ Շահվէրտեանի սուտ յայտարարութիւններէն։ Հայրենիքի սիրուն նետուեցանք Հայաստանի ծոցը, բայց ա՜ւա՜ղ, չէր այն հայրենիքը, որ մենք ունեցեր ենք ժամանակին։ Չկրնալով հանդուրժել իրենց տարած կեղծ ու նպատակաւոր քաղաքականութեան, ամէն զրկանք ու հալածանք աչքի առջեւ ունենալով նետուեցանք այս կողմը։ Երկար չարչարանքներէ վերջ, այսօր ճիշտ 11 օր անընդհատ ճամբայ քալած ենք կիսամերկ եւ անօթի. հոս չեն թողուր մեզ։ Այսօր կ'ուզեն մեզ ուղարկել Սուլդուզ քալելով։ Հայրենաճեցէք (այդպէս է գրուած) ձեր բարձր պաշտպանութեամբ օժանդակել մեզ նիւթականով, գէթ 4-5 օրուայ ճանապարհէն ազատելու մեզ, վասն զի հալ ու մաշ եղած ենք։ Խնդրում ենք աճապարեցէք ձեր հայրենական օգնութիւնով փրկել մեզ։

Մնամ յարգանօք՝

Խաչիկ Գույումճեան՝ Կարնեցի, Յակոբ Երեմեան՝ Պրուսացի, Խաչիկ Տէմիրճեան՝ Էրզրումցի, Յակոբ Յարութիւնեան՝ Տիգրանակերտցի, Գրիգոր Յակոբեան՝ Պրուսացի, Յարէթ Քէօրիւքճեան՝ Թոմարզացի, Յովհաննէս Պուրնազեան՝ Խարբերդցի, Տրդատ Սահակեան՝ Զախմախցի, Յակոբ Եօղկաւեան՝ Պոտրումցի, Գառնիկ (ազգանունը պարզ չէ) Գոնիացի։

Այս տասը որբերը առանց առաջնորդարան ուղարկուելու, իշխանութիւնը քշել է Սուլդուզ, ուստի եւ հնարաւոր չէ եղած նրանց տարիքը եւ որտեղէն մեկնած լինելը ճշդել։

Որբերու հետ աքսորուած է նաեւ ոմն Գառնիկ Նէմէնիճեան Գոնիացի, որ նոյնպէս որբերու հետ եկած է։ Ըստ երեւոյթին այդ պարոնն էլ Հայաստան գացած գաղթականներից է, քանի որ որբերու հետ ինքն ալ ստորագրած է։ Ընդհանրապէս այս վերջին եկողներուն տեսնելու եւ նրանց կենսագրականները գրի առնելու համար որոշ դժուարութիւններ են յարուցած։

Դեռ թղթակցութիւնս չվերջացուցած, լուր տուին որ նորէն 8 հոգի եկած են։ Սրանց մասին յաջորդիւ։ Առաջնորդարանը բանտից դիմող որբերուն հնարաւոր դրամ դրամական օժանդակութիւն եւ հագուստեղէն հասցրած է։

Որբերու օգնութեան խնդիրը բաւականին ծանրացած է։ Մեծ յոյս ունէինք, որ Բարեգործականը ընդառաջ կը գար մեր կոչին եւ որոշ օգնութիւն կը հասցնէր այս խեղճ ու կրակ որբերու մերկութիւնը ծածկելու, սակայն նա էլ մինչեւ օրս ոչինչ չուղարկեց։

Նորից հանրային մարմիններու եւ բարերարների ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք, բառիս լայն իմաստով մերկ որբերու օգնութիւն հասցնելու համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Ներկայ լեզուն թերի է»

—)(օ)(—

Ծանօթ գրող Վալա Նուրէտտին պէյ (Վա-Նու), «Ագշամ»ի մէջ (7 Սեպտ.) անդրադառնալով Տօլմա-Պաղչէի պալատը գումարուելիք Լեզուաբանական Համաժողովին, դիտել կուտայ թէ ներկայ Թուրք գրական լեզուն անբաւական է։

— «Մենք մեր ձեռքէն եկածը ըրինք, մեր լեզուն մօտեցնել տալու տալու համար մեր գրագէտներուն եւ մեր ազգին։ Մենք սղոցեցինք այն ճիւղը որուն վրայ կեցած ենք։ Հիմա կը գիտակցինք թէ սխալ է մշակոյթի այս քաղաքականութիւնը, եւ այս գիտակից հակազդեցութեան արդիւնքն է Տօլմա-Պաղչէի համաժողովը։

Մեր լեզուն այսօր ատակ չէ ատենախօսութեան։ Ոչ թէ եւրոպական լուրջ գործ մը, ֆրանսական ամենաթեթեւ վէպ մը անգամ անկարելի է իր բոլոր նրբութիւններով թարգմանել։ Մէկ նախադասութիւնը հինգ կտոր կ'ընենք։ Նախադասութեան մեր ձեւերը շատ սահմանափակ են։ Օտար բառ մը ընդհանրապէս 4-5 բառով հասկցնել հարկ կ'ըլլայ։ Գիտական բացատրութիւններ ոչ միայն չունինք, այլ տակաւին չենք ալ ճշդած թէ ո՞ր աղբիւրներէն եւ ի՞նչ ձեւով պիտի առնենք։

Սոփեստութիւն է պնդել թէ «մաշալլահ, մեր խօսակցութեան եւ գրական լեզուն մէկ եղաւ»։ Պոլսեցի գրողներս միայն մեր քաղաքի նեղ միջավայրին համար կը գրենք, իսկ շատ հեռու ենք մեր ձայնը լսելի ընելէ Թուրք լայն զանգուածներուն։

Տօլմա-Պաղչէի Համաժողովը ահա այս խնդիրները պիտի լուծէ։ Այդ ժողովը Կազիին կողմէ ճիշդ ժամանակին կատարուած մեծ ձեռնարկներէն մէկն է»։

Լեզուական Համաժողովին գումարման համար պատրաստութիւնները շատ արագութեամբ յառաջ կը տարուին։ Համաժողովը հետաքրքրութիւն կ'արթնցնէ։ Թուրք Լեզուի Ուսումնասիրութեան Ընկերակցութեան ընդհ. քարտուղար Ռուշէն Էշրէֆ պէյ, ուսուցիչներէ, գրագէտներէ, լրագրողներէ, արուեստագէտներէ, փաստաբաններէ, բժիշկներէ եւյլն. ամէն օր բազմաթիւ դիմումներ կը ստանայ, որոնք փափաք կը յայտնեն մասնակցելու Համաժողովին։ Համաժողովին ուսումնասիրելիք գլխաւոր խնդիրներէն մէկը պիտի ըլլայ մաքրել Թուրքերէնը օտար տարրերէ։ Թուրք թերթեր արդէն պայքար բացած են ֆրանսերէն բառերու չափազանց գործածման դէմ։ Այս մասին ոչ մէկ տարակարծութիւն կը տիրէ։ Լեզուական մէկ քանի խնդիրներ շատ դիւրաւ պիտի կրնան լուծուիլ Համաժողովին մէջ, իսկ ուրիշ խնդիրներու մասին ալ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնիլ դիւրաւ։

“Աշխարհի գեղուհին„

— :-: —

Թրքուհի մը, Խալիտէ Նուսրէթ հանըմ, կը գրէ «Ագշամ»ի մէջ.

— Գեղեցիկ Թուրք աղջկան չահած յաղթանակը արդարեւ շատ ուրախալի բան մըն է։ Բայց այս յաղթանակին շուրջ հանուած աղմուկը աւելորդ չէ՞ք գտներ . . .: Կեանքին մէջ բնաւ յաջողութիւն, յաղթանակ չտեսած մարդու մը իր առաջին յաղթանակին առջեւ ընելիք չափազանցութիւնը կ'ընենք։ Բարեբախտաբար աշխարհի մասը խածնել տուող մեր անկախութեան յաղթանակը բոլորին մօքինմէջ է, ապա թէ ոչ, ոչ միայն օտարները՝ մեր տղաքն իսկ մեր պատմութենէն պիտի կասկածին եւ խորհին թէ «չըլլայ որ մեր առաջին յաղթանակը այս ըլլայ»։

Իմ կարծիքով, մեր գեղեցիկ Թագուհիին յաջողութիւնըմեր մեծ ու սիրելի նախագահին ըսածին նման «շատ բնական գտնել» պէտք է։ Ու դարձեալ նոյն մեծ անձին ըսածին համեմատ, «Թուրք ցեղը աշխարհի ամէնէն գեղեցիկը ըլլալը գիտցողները Թուրք աղջիկներէն մէկուն աշխարհի գեղեցիկ ընտրուիլը շատ բնական կը նկատեն»։

Անվիճելի է որ Քէրիման Թուրքիոյ մէջ դիպուածով առաջ եկած միակ գեղեցիկ աղջիկը չէ։ Սեւ զողնոցներու տակ անոր չափ, շատ գեղեցիկ, հարիւր հազարաւոր աղջիկներ կան։ Համեստ Թագուհին աշխարհի գեղուհի ըլլալու երազը մինչեւ վերջին վայրկեանը մօքէն իսկ չէ անցուցած, ընտանիքն ալ այս յաջողութիւնը երբեք չէ յուսացած ու երեւակայած։ Նոյնիսկ իր դպրոցական ընկերները խմբագրի մը հարցուցեր են. «Մեր Քէրիմա՞նը։ Զըլլայ թէ սխալ մը կենայ . . .» Տարօրինակ բա՜ն։ Մինչդեռ ես երեք տարիէ ի վեր այս արդիւնքին կը սպասէի։ Զմրուխտ աչքերով, ադամանդ ժպիտով անմեղունակ Միսթանճէլը ինչո՞ւ աշխարհի Թագուհի չյայտարարուեցաւ։ Ու յետոյ, արեւ աչքերով Նաչիտէն, որուն մորթին մէջ ոչ թէ արիւն ու միս՝ այլ կարծես լուսնի լոյս է լեցուած, ինչո՞ւ երրորդ ելաւ. մինչեւ այսօր զարմանքի մէջ եմ։

Թերեւս Եւրոպացիներուն աչքերը Թուրք գեղեցիկ տեսնելու վարժուած ըլլալուն, թերեւս ալ ուրիշ ո եւ է պատճառով մըն էր որ աշխարհի առաջինը ըլլալու հաճոյքը միւս Թագուհիներուն չտուին ու Քէրիմանին տըւին։

Այս պատճառով շնորհակալ ենք իրեն, կը ծափահարենք, երջանկութիւն կը մաղթենք եւ մեր իրաւունքն է այս յաղթանակին ուրախութիւնը զգալ։ Բայց չտեսներու պէս ծայրայեղութիւններ ընել, շարունակ այս իրողութեան շուրջ ծափ զարնել ու ցատկտել աւելորդ է. նոյնիսկ՝ ամօ՛թ . . .

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

“ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐ„Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

— :-: —

ՊԱՆԹԷՆ-ՔԱՇԱՆ, 13 Սեպտ.— Ազգային-կրթական շարժման մէջ ամէնէն եռանդուն եւ յառաջապահ շրջաններէն են Փարիզի հարաւային արուարձաններէն Պանթէօ-Քաշան-Պուր լա Ռէնը, որոնք շնորհիւ «Յառաջդիմասէր» Միութեան, անցեալ երեքուկէս տարիներու ընթացքին գնահատելի արդիւնքներ ձեռք բերած են, յամառ գործունէութեամբ։

Անցեալ Կիրակի տեղի ունեցաւ «Յառաջդիմասէր»ի տարեկան ընդհ. ժողովը, որ զբաղեցաւ բացի դպրոցի վերաբերեալ ընթացիկ հարցերէ, նաեւ ընտրութիւններով։ Միութեան Դիւանը, որ ընտրուած էր 3 տարի առաջ, ըստ Կանոնագրի ներկայացուց իր հրաժարականը եւ ժողովը ձեռամբարձ քուէարկութեամբ Դիւանի նոր նախագահ (Պ. Լ. Զորմիսեան) եւ քարտուղար (Պ. Կ. Նիկողոսեան) ընտրեց, դարձեալ 3 տարուան համար։ Անկէ յետոյ կարդացուեցան ու վաւերացուեցան 1930 Դեկտ. 20ի ընդհ. ժողովի ատենագրութիւնը։

Օրակարգի հարցերէն էր Վարչութեան միամեայ բարոյական ու նիւթական գործունէութիւնը, որուն առաջինը ներկայացուեցաւ քարտուղար Պ. Ա. Յովհաննէսեանի կողմէ, իսկ երկրորդը Պ. Մ. Անասթասեանի կողմէ։ Ժողովը մեծամասնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով տրուած պայմաններու մէջ գոհացուցիչ կը գտնուէր զեկուցումը։ Արդարեւ, պատկերը շատ պերճախօս է։ Մանկապարտէզի աշակերտներուն թիւը 22էն բարձրացած է 58ի, եւ ամբողջ տարուան ընթացքին դասաւանդութիւնները կատարուած են կանոնաւորապէս, Օր. Ս. Սրապեանի ղեկավարութեան տակ, եւ աշակերտները ներկայիս նշանակելի յառաջդիմութիւն ցոյց կուտան։ Ասոր ապացոյցն այն է որ մինչեւ իսկ Փորթ տ'Իթալիէն եւ Իսի-լէ-Մուլինոյէն, ուր արդէն մանկապարտէզներ կան, ծնողներ իրենց զաւակները ամէն Հինգշաբթի ինքնաշարժով մեր դպրոցը կը բերեն, իբրեւ աւելի յառաջադէմ։

Դպրոց դիմող աշակերտներու ընդունելութեան, ամսավճարներու եւ դասաւանդութեանց ժամերու յաւելման նման ընթացիկ հարցերու լուծումը ձգելով ապագայ Վարչութեան, ընդհ. ժողովը 7 հոգիէ բաղկացած Վարչութիւն մը ընտրեց, որ անմիջապէս գործի լծուեցաւ մեծ եռանդով։ Իրենցմէ կը սպասուի շա՜տ գործ։ Նորընտիր Վարչութիւնը յաջորդ օր, Երկուշաբթի, գումարելով իր առաջին նիստը, պաշտօնները բաժնեց հետեւեալ կերպով.— Պ. Պ. Մինաս Ալթունեան՝ ատենապետ, Յակոբ Անասեան՝ ատենադպիր, Սեդրակ Գարակէօզեան՝ գանձապահ, Եփրեմ Թեւանեան, Հրանտ Սրապեան, Լեւոն Տօնիկեան եւ Օր. Վարդուհի Տակառեան՝ խորհրդական եւ հաւաքիչներ։

Յ. Անասեան

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքերը խստօրէն յառաջ կը տանին Քիւրտերու բռնի զինաթափութիւնը։ Արտասովոր միջոցներ ձեռք առնուած են Տիգրանակերտի նահանգին մէջ։ Շատ մը ցեղապետներ չհանդուրժելով, լեռը բարձրացած են։ Մասնաւորապէս ըմբոստ է Սասունը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՎԻԷՆ, 13 Սեպտ. (սեփ. թղթ.).— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը գնդակի եղանակը մօտենալուն անմիջապէս սկսաւ իր գործունէութեան, մէկ կողմէ իր բարեկամական խաղերը ծրագրելով, միւս կողմէ նիւթական միջոցներ խորհելով։ Այս տարի կրկին իր ախոյեանական խաղերը պիտի շարունակէ։ Ասոր համար պէտք է կարեւոր գումար մը։

Սեպտ. 10ին, շաբաթ իրիկուն, պատրաստած էր առաջին երեկոյթը, որ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբին մէջ։ Սրահին նստարանները ամբողջութեամբ բռնուած էին։ Կը նախագահէր Պ. Մ. Փափազեան, որ հանդէսը բանալով գեղեցիկ գրուածք մը կարդաց. «Աւելի քան 7 տարի է գոյութիւն ունի Հ. Մ. Ը. Մ.ը Վիէնի մէջ, եւ շարունակ կանգուն է մնացած եւ իր խաղերուն մէջ լաւ արդիւնքներ ձեռք բերած։ Մեր 7 տարուան գոյութիւնը կը պարտինք Վիէնի գիտակից հասարակութեան, որ չէ զլացած իր քաջալերութիւնը, ինչպէս եւ այսօր»։ Այս առթիւ ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց։

Յետոյ Պ. Պ. Ա. Տիգրանեան եւ Օ. Մաթոսեան երգեցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի նոր քայլերգը։ Ընկ. Յ. Մաթոսեան արտասանեց Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր»ը։ Ա. Տիգրանեան երգեց «Մայր Արաքսի»ն եւ ուրիշ գեղեցիկ կտոր մը։ Յաջող էին երգերն ու արտասանութիւնը։

Երկրորդ մասն էր ծիծաղաշարժ զաւեշտ, «Կառքի արկած»ը, զոր խաղացին Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամները։ Յետոյ աճուրդի դրուեցան երկու հաւ, եւ քիչ ատենէն բարձրացաւ 170 ֆր.ի։ Շահեցաւ նպարավաճառ Պ. Վ. Ղազէրեան, տասը ֆր. եւս նուիրելով։

Աճուրդէն վերջ ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը եւս, «Ջաւալլը»ն եւ ժամը 11ին երեկոյթը վերջացաւ։

Երեկոյթի մուտքէն եւ աճուրդէն գոյացաւ կոկիկ գումար մը Հ. Մ. Ը. Մ.ի գանձին։

Պզտիկ դիտողութիւն մը։ Կարելի եղածին չափ խնամք պէտք է տանիլ երեկոյթներուն եւ մասնաւորապէս դերերը պէտք է լաւ գոց ընել։ Սրահի փոքրիկութեան պատճառաւ, այս մէկը շատ կարեւոր է։ Միշտ պէտք է աշխատիլ ներկաները գոհ ձգել։

Ն. Գալէ

■■■

«ՔԱՋԱԳՈՐԾՈՒԹԵՆԷՆ» ՎԵՐՋԸ

— :-: —

ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՏԷՐԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՏՉԻՍԻՆ, 14 սեպտ. (սեփ. թղթ.).— Նախորդ թղթակցութեամբ գրած էի հօկճիններու կատարած «քաջագործութեանց» մասին, որոնց հետեւանքով ոստիկանութիւնը դատաբանով, իսկ S. L. S. A.ի տնօրէնութիւնը բանուորներու մէջ քննութեան սկսած էին։ Դատարանի խնդիրը դեռ յայտնի չէ, սակայն գործարանի Պ. Տնօրէնը համաձայն իր դրած ազդարարութեան, առաջին քայլը առաւ արդէն, գործէն արձակելով քանի մը բանուորներ, ընտանիքի եւ զաւակներու տէր։ Մխիթար Ալոյեան (Տարօնցի) եւ Խաչատուր Աւագեան (Կարնեցի)։ Մէկը սեփական տունի տէր է։ Հօկճիններու ծանօթ պետը, որ երկու տարիէ ի վեր շարունակ ոստիկանութեան կողմէ հսկողութեան տակ էր, այս դէպքին վրայ կծիկը դրած է եւ շունչը Փարիզ առած —անշունչ մեծերու օգնութեան դիմած է — լքելով խեղճ զոհերը, որոնք իր գլխաւորութեամբ, օգոստոս 28ի կռուին նախայարձակ եղած էին (կարդալ «Ապագայ»ի սեպտ. 10ի եւ թիւ 84 Լիոնի թղթակցութիւնը, որ բոլորովին կը հերքէ նոյն թերթի մէջ Տչինէն Պ. «Մտրակ»ի խեղաթիւրուած գրութիւնը)։

Սեպտ. 10ին, Փարիզէն Բժ. Ե. Մինասեան Տչին կուգայ եւ կը դիմէ գործարանի տնօրէնութեան, խնդրելու համար որ արձակուած բանուորները նորէն գործի առնէ։

Տնօրէնը կ'ընդունի զինքը, իր երկու հայ բանուորներու — Պ. Ե. Մկրտիչեանի և ընկ. Վ. Յակոբեանի ներկայութեան։ Կը լսէ եւ կը պատասխանէ հետեւեալը.

— «Ես ոչ միայն գործարանիս մէջ, այլեւ Տչինի մէջն անգամ չեմ ուզեր որ հօկճի կամ համայնավար գտնուի, եւ չեմ թողուր որ մնան։ Իսկ եթէ դուք հօկի անգամ կ'ուզէք ունենալ, դրամ հաւաքել, զրկել Խ. Ռուսաստան, որ այդ դրամով մեզի դէմ համայնավարական պրոպականտ մղէ, —կ'ակնարկէ իր ձեռքի տակ ունեցած հայերէն թռուցիկներուն, որոնք ուղղուած են եւրոպական աշխարհակալութեան դէմ — այն ատեն ահաւասիկ առէք այս մարդիկը եւ տարէք Խ. Հայաստան։ Եթէ գիտնամ նոյն իսկ որ իմ բանուորներէն հինգ հարիւր հոգի ալ հօկի անդամ են, բոլորն ալ դուրս կը թափեմ եւ անոնց տեղը ծեր կիներ գործի կ'առնեմ»։

Երբ մեր ծերունի կարմիր կտուց բժիշկը ֆրանսերէն կը հարցնէ ընկեր Վ. Յակոբեանին թէ «Դաշնակցութիւնը ինչո՞ւ ներգաղթին դէմ է, այն ատեն տնօրէնը, առանց թողլու որ ընկերը խօսի, ուղղակի ինքը կը խօսի.

— Այն Հայը որ իր հայրենիքը չի սիրեր եւ անոր դէմ կ'ելլէ, Հայ չի սեպուիր։ Դաշնակցականները ոչ թէ Հայաստանին դէմ են, այլ անոր ներկայ վարչաձեւին հակառակ են։ Իմ բանուորներս շատ խելօք են եւ ես գոհ եմ, զգուշացէք եւ յետոյ խրատեցէք ձերիններն որ խելօք մնան, այլապէս եթէ փոքրիկ խռովութիւն մը եւս պատահի, կարգը անոնց կուգայ։ Իսկ այդ Մուրատեան կոչուած մարդուն ըսէք, թող զգոյշ ըլլայ եւ իր խառնակիչ ընթացքովը չխանգարէ այս գաղութի խաղաղ կեանքը»։

Աւելորդ չէ շեշտել թէ, այս դէպքին առթիւ հօկճինները փոխանակ զգաստութեան յորդոր կարդալու իրենց մեծերուն, որ զգուշանան նման Թռուցիկներու հրատարակութենէն, սկսած են նորէն անտեղի վայրահաչութիւններ Դաշնակցութեան հասցէին, ջանալով մեղադրելի աթոռի վրայ նստեցնել։ Նմոյշ մը հանուած թռուցիկէն. —

«Լիոնի եւ շրջանիս հայ բանուոր ընկերներ, այսօր եթէ մատնութեան վտանգը ձեր ընկերոջ է, վաղը անպայման նոյն զէնքը կը գործածուի եւ ձեզի դէմ, երբ չուզէք յետին շահերէ մղուած ձեր ոճրագործ դահիճներու զոհը դառնալ, պէտք է ամենքդ մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնիք եւ կռուիք կատաղած շուներու այդ վերջին յոյսն ու ապաւէնը եղող զէնքին դէմ, այն է մատնութիւնը։ Պէտք է ձեր հուժկու բազուկներով փշրէք փտողացին կռիւներ կազմակերպող այս խուժանավար հերոսներու խմբակին դէմքը։ Անտարբեր մնալ կը նշանակէ մեղսակից ըլլալ Դաշնակցութեան զզուելի քաղաքականութեանը։ Տչինի մետաքսի գործարանին մէջ աշխատող բանուորները պէտք է ընտրեն իրենց պատգամաւորները եւ ճամբեն փաթրոնի մօտ ու պահանջեն լրտեսութեամբ զբաղուող Դաշնակներու գործարանին անմիջական արտաքսումը։

«Կեցցէ՛ Տչինի հակադաշնակ բանուորութիւնը, որ իր հուժկու բռունցքովը մատնիչներու խմբակին լաւագոյն դասը տուաւ։ Կեցցէ՛ Լիոնի եւ Տչինի հակադաշնակցական միացեալ ճակատը»։

Թշուառականնե՛ր....:

Վ. Եճունի

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՕՍՔԸ

— :-: —

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 սեպտ.).

— «Դաշնակցութիւնը մոլեռանդօրէն փարած է ազգային եւ քաղաքական ուխտի մը,— ազատ եւ ամբողջացած հայութիւն՝ ազատ եւ ամբողջական հայրենիքի մէջ։

Այս մոլեռանդութիւնը (դաւանանքի մէջ) չի խանգարեր սակայն, որ Դաշնակցութիւնը, իրատես մնալով իր քաղաքականութեան մէջ, ըլլայ ճկուն իր գործելակերպին մէջ հանդէպ խորհրդային իշխանութեանց։

1920էն ասդին Դաշնակցութիւնը իր վրայ պարզուած կարմիր գնդակներուն կը պատասխանէ հողհանդիսաներով։ Ո՞ր միամիտն է սակայն, որ կը խորհի թէ Դաշնակցութեան այս անսահման հեզութիւնը արդիւնք է ոչ թէ իր կամեցողութեան, այլ իր անկարողութեան։

Այո, մեր պատմութիւնը, մեր կեանքի պայմանները, մեր ցեղային ձգտումները, կարճ մեր բովանդակ անցեալը, ներկան ու ապագան հրամայօրէն կը պարտադրեն մեզ, որ մենք մեր այսօրուան Հայաստանը իբրեւ կորիզ, իբրեւ հիմ ու ելակէտ ընդունինք մեր վաղուան հայրենիքի։

Այսպէս ընդունելով՝ նոյն պայմանները մեզմէ կը պահանջեն, որ մենք, յանուն այդ մեծ երազի, մեր կարելի աջակցութիւնը բերենք այսօրուան հայրենիքի վերաշինման, ուժաւորման եւ ընդարձակման գործին։

Բայց այս մի՞թէ բաւ է, որ մենք պէտք է դադրինք մոլեռանդ հետեւորդներն ըլլալէ մեր հանրային ուխտին։

Իսկ այսպէս չըներ Ռամկավարութիւնը։ Անոր դաւանանքը իր մէջ ոչ մէկ կիրք, ոչ մէկ մոլեռանդութիւն ունի։ Ան մոլեռանդ է միմիայն իր գործելակերպին մէջ, իր ատելութեան մէջ դէպի Դաշնակցութիւնը եւ իր քայքայիչ ընթացքին մէջ դէպի տարագիր հայութեան կազմակերպական գործը։ Գերին դառնալով վատթար ուժի մը, խորհրդային իշխանութեանց, Ռամկավարութիւնը վատթարագոյն քաղաքականութեան քարոզիչը կը դառնայ յատկապէս արտասահմանի մէջ՝ պառակտուած պահելով մեր ազգային ուժերը։

Համերաշխութեան գործի հիմնական խոչընդոտը— խորհրդային իշխանութիւնն է։

Անկեղծութիւն — դաւանակիցներու միջեւ, անհամերաշխութիւն — ազգային հոսանքներու միջեւ, եւ քաղաքացիական կռիւներ — ամէն տեղ եւ ամէն առիթով, ուր հնարաւոր է այդ,— ահա խորհրդային քաղաքականութեան հիմնական յատկանիշները»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ողիմպիականը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 Սեպտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան Ողիմպիականը տեղի ունեցաւ Սեպտ. 11ին Թրէզ Քուէնի սիրուն մարզադաշտին մէջ, մասնակցութեամբ Մարզական Միութիւններու։

Հայ մարզիկները տրտում էին ու մտածկոտ, որովհետեւ երբեք օրուան անընդհատ տեղացող անձրեւը կը սպառնար խանգարել։ Սիրտերը հանդարտացան Կիրակի առտու, երբ անձրեւը դադրեցաւ։

Ժամանակին ժողովուրդը խուռներամ կը դիմէր դէպի մարզադաշտ, ծափահարելու իր մարզիկները։

Ողիմպիականը սկսաւ ճիշտ ժամը 3ին, նախագահութեամբ քաղաքիս Ֆէտէրասիոնի նախագահ M. Blanի եւ M. Girardonի։ Նախ տեղի ունեցաւ դրօշի պարզումը։ Զօղին շուրջ բոլորուած էին քառասուն մարզիկ, քսան ֆութպոլիստ, վաթսուն սկաուտ Հ. Մ. Ը. Մ.ի։

Սուլիչի մը ազդանշանով, սկաուտ խմբապետ մը երկիւղածութեամբ մօտեցաւ ծալլուած դրօշին եւ բարեւէն յետոյ, քակեց կապերը, ու սկսաւ բարձրացնել ֆրանսական եւ հայկական զոյգ եռագոյնները, երբ մեծ բարձր ձողի մը վրայ։

Իսկ հայ մարզիկը, ֆութպոլիստը եւ սկաուտները բարեւի կեցած ողջունեցին դրօշները, մինչ հանդիսականները կը ծափահարէին։

Հայ մարզիկը կը վազէր, կը ցատկէր, գունտ, սկաւառակ կը նետէր աչքերը ուղղած եռագոյնին, որ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի բեմին վրայ առաջին անգամ կը ծածանէր։

Տողանցքը վերջացաւ ծափերու տակ եւ յետոյ սկսան վազքերն ու Նաւասարդեան խաղերը։

100—400 մէթր վազք.— Առաջին՝ Տէր Մինասեան, Հ. Մ. Ը. Մ.էն։ 800 մէթր վազք.— Առաջին՝ Մնացականեան, երկրորդ՝ Արտաւազդ Հ. Մ. Ը. Մ.էն, երրորդ՝ Ս. Կարապետեան (Եփրատ խումբէն)։

1500 մէթր վազք.— Առաջին՝ Թ. Պաղտասարեան, երկրորդ՝ Բիւզանդ, երրորդ՝ Կ. Թոմասեան Հ. Մ. Հ.Մ.էն։

Բարձրութիւն ցատկել.— Առաջին Մնացականեան (1 մ. 55 ս.), երկրորդը՝ Կ. Փափազեան Հ. Մ. Ը. Մ.էն, երրորդը՝ Հ. Աւետիսեան (Եփրատ խումբ)։

Սկաւառակ նետել.— Առաջին՝ Կ. Փափազեան Հ. Մ. Ը. Մ.էն, երկրորդ՝ X. (Արաքս խումբ)։

Գունտ նետել.— Առաջին՝ Կ. Փափազեան Հ. Մ. Ը. Մ.էն, երկրորդ՝ X. Պուլուար Օտտօ, երրորդը՝ Հ. Մ. Ը. Մ.էն։

Այս խաղերուն ամէնէն ուշագրաւն էր 1500 մէթր վազքը (Թագւոր Պաղտասարեան)։ Իր ընկերներէն հարիւր մէթր առաջ հասած էր։

Ահա՛ այսպէս օրուան յաղթութեան պսակը խլեց Հ. Մ. Ը. Մ.ը։ Իսկ միւս մարզիկ խումբերը դարձան՝ Բ. եւ Գ.։

Նաւասարդեան խաղերը վերջացան ֆութպոլի մրցումով, զոր շահեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը 2-0, ընդդէմ ֆրանսական զօրաւոր խումբի մը։

Հակառակ յայտագրին, սկաուտական շատ մը սիրուն խաղեր տեղի չունեցան։

Ժողովուրդը բաժնուեցաւ գոհ տրամադրութեամբ։

Վաճան Ֆէնճեան

նախարարին հովանաւորութեան տակ կը դնէ նոր զրասենեակը, բայց անոր բուն վարիչն է զօրավար մը, որ մեծ համբաւ կը վայելէ: Միւս կողմէ, ծրագրուած մարզանքները զինուորական հանգամանք ունին, իսկ մարզիչները պիտի ըլլան մարմնամարզի ուսուցիչներ, բանակի եւ ոստիկանութեան նախկին սպաներ: Երեւութապէս, նոր գրասենեակը զինուորներ չպիտի պատրաստէ, բայց բոլոր գերման երիտասարդները պիտի մարզէ այնպէս որ կարենան զինուոր դառնալ, վարժուելով կարգապահութեան եւ զինուորական գիտելիքներու: Մէկ խօսքով, պիտի կազմուի եթէ ոչ «զինեալ ազգ մը», գոնէ «զինուելու պատրաստ ազգ մը»:

Խռովայոյզ մթնոլորտ Գերմանիոյ մէջ

Մինչ այս մինչ այն, ֆոն Փափէնի կառավարութիւնը կը շարունակէ հետզհետէ զգացնել իր դիկտատորութեան «բարիքները»:

Նոր հրամանագրով մը, տեղական իշխանութեանց կը յանձնարարուի մէկ շաբաթ դադրեցնել այն բոլոր թերթերը որ կառավարութիւնը կ'ամբաստանեն թէ խախտած է Սահմանադրութիւնը, սեպտ. 12ին լուծելով խորհրդարանը: Այս կարգադրութեան առաջին զոհը եղաւ հիթլէրեան թերթ մը, որ, ինչպէս միւս թերթերը, այդ ամբաստանութիւնը ուղղած էր կառավարութեան դէմ: Երկրորդ զոհը եղաւ ռամկավար թերթ մը:

Կարճ խօսքով, կառավարութիւնը տեսակ մը գրաքննութիւն կը կատարէ, որպէս զի թերթերը չկարենան ազատօրէն իրենց կարծիքը յայտնել իր գործերու մասին:

⁂ Երեսփ. ժողովին նախագահը անուանարկութեան դատ բացաւ վարչապետին դէմ: Ֆոն Փափէն մերժեց ատեան ներկայանալ, որքան ատեն որ նախագահը եա չառնէր իր այն յայտարարութիւնը թէ լուծման հրամանագիրը ապօրէն էր:

Հետզհետէ սուր հանգամանք մը կ'առնէ կառավարութեան եւ Րայխսդակին միջեւ բացուած վէճը: Հրատարակուած տեղեկութիւններէն կ'երեւայ որ Րայխսդակին նախագահը — հիթլէրեան — գիտէր վարչապետին մտադրութիւնը եւ գիտակցաբար խօսք չէր տուած անոր: Ցատկապէս կռնակ դարձուցած էր անոր, երբ ֆոն Փափէն խօսք կ'ուզէր ձեռք բարձրացնելով:

Ճափոնը տէր տիրական Մանչուրիոյ

Ինչպէս գրած էինք, սեպտ. 15ին ստորագրուեցաւ այն դաշնագիրը, որով Ճափոն կը ճանչնայ Մանչուրիոյ նորահաստատ պետութիւնը: Ահա՛ դաշնագրին գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

1.— Ճափոն կը ստանձնէ պատասխանատուութիւնը՝ պաշտպանելու նոր պետութիւնը արտաքին թշնամիներուն դէմ:

2.— Ներքին բարեկարգութեան պահպանութիւնը կ'իյնայ հաւաքաբար մանչու եւ ճափոնական ուժերուն:

3.— Մանչուրիոյ պետութիւնը կը ճանչնայ ճափոնական բոլոր իրաւունքները ու շահերը, թէ անոնք որ հաստատուած են արդէն եւ թէ անոնք որ ապահովուած են յետագայ համաձայնութիւններով:

4.— Մանչուրիոյ եւ Ճափոնի պետութիւնները յանձն կ'առնեն փոխադարձաբար յարգել իրենց հողային վեհապետութիւնը:

Ճափոնական կառավարութիւնը երկար յայտարարութիւն մը ուղղելով, կ'արդարացնէ իր կարգադրութիւնը: Կ'ըսէ թէ Մանչուրիոյ շրջանը էական կարեւորութիւն ունի Ճափոնի շահերուն համար եւ ինք մեծ զոհողութիւններ ըրած է, անոր հողային ամբողջութիւնը պահպանելու համար: Այդ զոհողութեանց շնորհիւ էր որ Մանչուրիան դարձաւ բարգաւաճ եւ հարուստ երկիր մը:

⁂ Մանչուրիոյ պետութեան ճանաչումը մեծ ուրախութիւն պատճառեց ամբողջ Ճափոնի մէջ: Այս առթիւ խանդավառ ցոյցեր կատարուեցան ամէն կողմ, դրօշազարդութիւններով եւ ջահազնացութիւններով: Ժողովուրդը այն կարծիքն ունի թէ Մանչուրիան այլ եւս Ճափոնի կը պատկանի, հակառակ պաշտօնական հերքումներուն: Հինգշաբթի օր, Թոքիոյի մէջ, նախկին զինուորները, երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ, դպրոցականներ եւ սկաուտներ մեծ բազմութեամբ համախմբուեցան Եազուքունի մեհեանին առջեւ, որ յատկացուած է հայրենիքին համար մեռած զինուորներուն եւ ներկայ եղան սգահանդէսին: Երեսուն հազար հոգինոց թափօր մը Ճափոնի եւ Մանչուրիոյ դրօշներով շրջեցաւ մայրաքաղաքի փողոցներուն մէջ, առաջնորդութեամբ զինուորական նուագախումբի մը եւ փառաբանութեան ցոյցեր կատարեց կայսեր պալատին առջեւ:

⁂ Չինական կառավարութիւնը անմիջապէս երեք բողոքագիրներ ուղղեց Մանչուրիոյ ճանաչման դէմ, մէկը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան, երկրորդը՝ ինը պետութեանց համաձայնութիւնը ստորագրող պետութեանց եւ երրորդը՝ Ճափոնի: Այդ բողոքագիրներով, Չինաստան կը պահանջէ անմիջապէս իրեն վերադարձնել Մանչուրիան եւ կ'ամբաստանէ Ճափոնը թէ բռնաբարած է իր հողային ամբողջութիւնը:

Չինական թերթերը բուռն լեզու կը գործածեն Ճափոնի դէմ:

Կ'ըսուի թէ Չինաստան խորհրդային իշխանութեան պիտի միանայ, եթէ պետութիւնները գոհացում չտան իրեն:

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի, Պոլ. Օտտօի եւ Սէն Լուի մասնաճիւղերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան խումբերը վաղը Կիրակի ժամը 4ին: Կարեւոր օրակարգ: Բացակաները խիստ նկատի պիտի առնուին:

ՆՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԱՐՍԷՅԻԻ ՄԷՋ

Մարսէյլէն մեզի կը տեղեկացնեն թէ քաղաքին մէջ հիմնուած է ֆրանսական ֆիլմի ընկերութիւն մը (Colera film) անունով, որուն բեմադրութիւնը (Metteur en Scène) յանձնուած է քաղաքին ծանօթ դերասաններէն Պ. ՍԷՐԺ ԱԶԱՐԵԱՆի, որ պիտի խաղայ առաջին դերը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍԱՍՈՒՆՔ
Մարսէյլ, Գործ.— 961.60:
Ճունիէ, Մ.— 10:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ռ. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Պար տը Կլօպի սրահին մէջ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Bar Globeի մէջ, 37 Bld. Dugomier, Կը հրաւիրուին անդամ եւ անդամուհիները հետ մեր բոլոր համակիրները ներկայ գտնուիլ այս ժողովին լսելու համար վարչութեանս եռամսեայ հաշուետուութիւնը: Տեղի պիտի ունենայ նաեւ երգ, արտասանութիւն եւ նուագ:

ԼԻՈՆԻ Հայ Մայրերու Օրուան կազմակերպիչ յանձնախումբը բացօթեայ խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները և Լիոնահայ մայրերը խիստ կարեւոր խնդրոյ շուրջ խորհրդակցելու համար, վաղը Կիրակի ժամը 3ին, Գ. Թաղապետարանի փոքր սրահին մէջ (18 rue François Garcin). Ժողովին կը նախագահէ Տէր Վարդան քհնյ. Ժամկոչեան: Կը խնդրուի Հայ մայրերէն անպայման ներկայ ըլլալ սոյն ժողովին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիկ. Վարդանեան, որուն վերջին հասցէն էր H. Vartanian, 15 rue Pompery, Valence, Drôme. Իմացնել իր եղբօր Agnes Minalian, Odos Einikis Sinolonios No. 333, Sérèz, Grèce.

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Գաւառի մը հայրենի դաստիարակութեան համար ուսուցչուհի մը կ'ուզուի, մանրամասնութեանց համար անձամբ դիմել Տիկ. Միսաքեանի, «Յառաջ»ի խմբագրատունը Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4–7:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 16 սեպտ. 932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր: Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Մի յամառ չարութեամբ տանում էր նա ամէն բան չարունակ վեց օր. յետոյ հպարտութիւնը կոտրեց եւ սկսեց ողորմագին խնդրել բանտի բժիշկից, որ օպիում նշանակի: Բժիշկը համաձայն էր, բայց նահանգապետը, երբ խնդիրը իմացաւ, արգիլեց խստիւ «ամէն այդ տեսակ յիմարութիւն»:

— Ի՞նչ էք իմանում, թէ ինչո՞ւ է օպիում ուզում. — ասում էր նա: — Շատ կարելի է, որ նա ամբողջ ժամանակը կեղծում է միայն, եւ որ օպիումը ուզում է պահապաններից մէկին ու մէկին խմացնելու համար, կամ ով գիտէ ուրիշ ինչ սատանութիւն ունի գլխումը: Նա ամէն ինչի ընդունակ է:

— Եթէ ես նրան մի չափ օպիում խմացնեմ, հազիւ թէ դա թունաւորէ պահապանին, — պատասխանեց բժիշկը դժուարութեամբ ծիծաղը զսպելով: — Իսկ կեղծելուց վախենալը աւելորդ է՝ նա խիստ մօտ է կանգնած մահուան:

— Ցամենայն դէպս օպիումը թոյլ չեմ տայ: Եթէ մարդ ուզում է որ իրեն հետ լաւ վարուեն, ինքն էլ պէտք է դրա համեմատ լինի: Բիվարէցը միայն պատժի է արժանի: Թող խրատ լինի, որ միւս անգամ պատուհանները չի սղոցի:

— Սակայն օրէնքը արգիլում է տանջանքը. — համարձակեց բժիշկը առարկելու: — Իսկ սա գրեթէ միեւնոյն բանն է:

— Օրէնքը, կարծում եմ ոչինչ չի ասում օպիումի մասին. — ասաց նահանգապետը մի դժգոհ թօնով:

— Ի հարկէ, ձեր գործն է, գնդապետ: Ցոյս ունիմ սակայն, որ կը հրամայէք կապերը քակեն: Բոլորովին ի զուր աւելացնում են տանջանքը: Փախուստից վախենալու տեղի չկայ հիմա: Չի կարող ոտքի կանգնել, եթէ նոյն իսկ ազատ էլ թողնէք:

— Ես ենթադրում եմ, պարոն, որ բժիշկն էլ այնպէս կարող է սխալուել, ինչպէս եւ ամէն մահկանացու, Երբ նա կապուած է, ես ապահով եմ, դրա համար էլ ոչինչ փոխելու միտք չունիմ:

— Գոնէ հրամայեցէք որ թուլացնեն թոկերը: Իսկ բարբարոսութիւն է այդպէս պինդ կապկպելը:

— Կապերը կը մնան այնպէս, ինչպէս որ կան եւ ես ձեզնից շատ շնորհակալ կը լինեմ, պարոն, եթէ դադրեցնէք ձեր խօսակցութիւնը բարբարոսութեան մասին: Եթէ ես մի բան անում եմ, ուրեմն ունիմ իմ յարգելի պատճառները:

Այսպիսով եօթներորդ գիշերը անց կացաւ առանց մի որ եւ է թեթեւացման, եւ սենեակի դրանը պահակ կանգնած զինուորը սարսափից չարունակ խաչ էր հանում երեսին, երբ ներսից ամբողջ գիշերը նրա աղեխարշ հեծեծանքներն էր լսում:

Առաւօտեան ժամը վեցին պահակը ուղիղ իր փոխուելուց անմիջապէս առաջ կամաց բաց արաւ դուռը ու մտաւ սենեակը: Գիտէր որ կարգապահութեան դէմ էր գնում, բայց չէր կարող հեռանալ իրան իր համակրանքը յայտնելու կամ մի բարեկամական խօսք ասելու:

Բոռին գտաւ նա կռնակին պառկած, աչքերը փակ ու շրթունքը կիսաբաց: Մի վայրկեան լուռ կանգ առաւ, յետոյ կռացաւ ու հարցրեց.

— Պարոն, չե՞մ կարող ձեզ մի բանով օգնել: Միայն մի վայրկեան ժամանակ ունիմ:

Բոռը բաց արաւ աչքերը:

— Թողէ՛ք ինձ. — հեծեց նա. — Թողէ՛ք ինձ:

Զինուորը դեռ իր տեղը չէր դարձել, որ նա քնած էր արդէն:

×

Տասը օր յետոյ նահանգապետը նորից գնաց ապարանքը, բայց տանը չգտաւ կարդինալին, որ գնացել էր Պիէվօ – Օտտավօ մի հիւանդի տես ու վերադառնալու էր մի քանի ժամից: Նոյն երեկոյեան, երբ նահանգապետը ընթրիքի էր նստում, ներս մտաւ ծառան.

— Նորին Սրբազնութիւնը ձեզ տեսնել է ցանկանում:

Նահանգապետը մի արագ ակնարկ ձգեց հայելուն, որ ամէն ինչ կարգին լինի իր վրայ, մի խիստ արժեւոր տեսք ընդունեց ու գնաց հիւրասենեակը: Մօնտանէլլին նստած դուրս էր նայում պատուհանից: Ճակատի խոր կնճիռները մատնում էին նրա վրդովմունքը:

— Այսօր ինձ էիք եկել. — ասաց նա, ընդհատելով նահանգապետի քաղաքավարական խօսքերը ու քիչ տիրական թօնով, որ երբեք չէր գործ դնում ժողովրդի հետ խօսելիս: — Անշուշտ, նոյն գործի համար էիք ինձ տեսնել ուզում, ինչի մասին որ ես ինքս էլ խօսել կը կամենայի:

— Իմ գործս Բիվարէցին է վերաբերում, Ձերդ Սրբազնութիւն:

— Այդպէս էլ ենթադրում էի: Վերջին օրերս ես շատ եմ մտածել նրա մասին, բայց նախ քան խօսելս, կը ցանկայի իմանալ, ի՞նչ նոր բան ունիք ասելու:

Նահանգապետը սկսեց պեխերը սրբել անվճռաբար:

— Իսկն ասած ուզում էի իմանալ թէ Ձերդ Սրբազնութիւնը ի՞նչ է ասել: Եթէ դուք դեռ միշտ հակառակ էք իմ ծրագրիս, այն ժամանակ ես անկեղծ շատ ուրախ կը լինէի, որ ձեր խորհուրդը տայիք, որովհետեւ, ճշմարիտ, այժմ չգիտեմ թէ ինչ անել:

— Մի՞թէ մի նոր դժուարութիւն է առաջ եկել:

— Այնքան միայն, որ հինգշաբթի յունիսի երեքին Փրկչական Մարմնի տօնն է, եւ որ այս գործը մինչեւ այդ ժամանակ այս կամ այն կերպով պէտք է անպատճառ վճռուի:

— Հինգշաբթի տօն է, ճիշդ է, բայց ինչո՞ւ անպատճառ վճռել մինչեւ տօնը:

— Շատ եմ ցաւում, Ձերդ Սրբազնութիւն, որ կարծես ընդդիմախօսում եմ ձեզ, միայն պարտական եմ յայտնելու, որ քաղաքի ապահովութեան մասին պատասխանատու լինել չեմ կարող, եթէ նախապէս, չազատուենք այդ Բիվարէցից: Ինչպէս յայտնի է Ձերդ Սրբազնութեան, սարերի բոլոր ժողովուրդը այդ օրը յարձակման փորձ են անել բերդի վրայ՝ Բիվարէցին փախցնելու համար: Չի յաջողի, կը հոգամ ես. եթէ նոյն իսկ պէտք լինի վառօդ ու գնդակ գործի դնել: Բայց որ անկարգութիւններ կ'առաջանան, դրան կասկած չկայ: Բոռը Ռոմանիայի ժողովուրդը տաք – գլուխ մարդիկ են, բաւական է որ դանակ քաշեցին...

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

18 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1986

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ՑԱՄՔԻՆ, ԵԹԷ...

Վասպուրական: Յեղափոխական աշխատանք՝ լերան վրայ: Քաղաքին մէջ: Գետնին տակ: Բանտ եւ ազատութիւն:

Յետոյ՝ ուսուցչութիւն Սեւ ծովու ափերը:

Բայց, դառնութեան մը հետեւանքով, «մնաք բարո՛վ» ազգ եւ հայրենիք: Յեղափոխութիւն թէ գրականութիւն:

Եւ չունչը կ'առնէ «ի տար աշխարհ»: Զուիցերիա: Նորէն՝ լերան մը ստորոտը:

Այս անգամ, ոչ թէ քաղաքական – դաւադրական աշխատանքի, այլ պարզապէս ապրուստի համար: Սորվելով արհեստ մը — քանի մը հատ միանգամայն — որ կրնայ պատառ մը հաց ապահովել իրիկունը:

Եւ այսպէս լման քսան տարի, կորսուած ամէն կապէ եւ կապանքէ: Արշալոյսէն մինչեւ վերջալոյս՝ աքսորութիւն ի խնդիր հացի: Գիշերը՝ մտորում, որոնում, խաղխղում թուղթերու վրայ: Թուղթի դէզեր՝ ծալ – ծալ, տարիներու ընթացքին:

Նորօրինակ ճգնաւոր՝ գիւղի մը անկիւնը:

Հեռու՝ օրուան ժխորէն, հանրային ո՛ր եւ է շարժումէ: Պատահական հանդիպումներ՝ մէկուն – միւսին հետ, — վեց ամիսը անգամ մը: Եւ հարցումներ՝ ջաղացքէն ելած կամ քունէն նոր արթնցած մարդու մը:

Այնպէս որ, կը փորձուէիր միշտ հարցնել.

— Ո՞ղջ ես թէ մեռած: Քիչ մնաց «կը փնտռուի» մը հրատարակէինք...

×

Եւ ահա, քսան տարի յետոյ.

— Կարելի չէ՞ ուսուցչական պաշտօն գտնել ո՛ր եւ է գաղութի մէջ, — Յունաստան, Սուրիա, Միջագետք, Պարսկաստան: Միայն թէ ժողովուրդին մէջ: Գիտես, անճարակ մը չեմ կեանքի ասպարէզին մէջ: Քսան տարի մնալով Եւրոպա, սորվեցայ զանազան արհեստներ, եւ կրնամ ուրիշներուն սորվեցնել իմ կարգիս: Եւ սակայն... ելք չկայ: Անմիտ է այս կեանքը: Երթա՛մ, երթա՛մ, ո՛ւր կ'ուզէ ըլլայ, գիւղի մը վարժարանին մէջ կամ դաս տամ գիւղացի մը մէջ...

×

Մէկն է այս, բայց միակը չէ: Մենք ուզեցինք յիշել յատկանշական օրինակ մը:

Կան ուրիշներ ալ, աւելի կամ պակաս ենթակայ՝ նոր խմորման: Տարբեր կամ երիտասարդ:

Տարիները շատ բան խախտած, քակած են:

Բայց, չեն կրցած չորցնել երակը: Կապն ու չնչառութիւնը այն ժողովուրդին հետ որուն լեղին քամեր են Անատոլուէն մինչեւ այս պողոտաները: Հայկական չէնչող գիւղի մը բուխերիկներէն մինչեւ սա ծխնելոյզները երկնասլաց:

Այստեղ ալ, ինքնապաշտպանութեան բնազդն է որ կը խլրտի: Թէ՛ անհատին եւ թէ՛ հաւաքականութեան համար:

— Երթա՛մ, երթա՛մ... Պատառ մը հաց կը ճարուի ո՛ւր որ ալ ըլլայ: Իսկ միւսը, հոգեկան ծարաւը, ուսուցանելու, ներշնչելու, արտադրելու երկունքը... Տարագիր ժողովուրդին չարն ու բարին միասին տանելու երանութիւնը... Ի՞նչ գործ ունինք այս դժոխային ժխորին մէջ, այս օտար սալայատակներուն վրայ...

×

Այո՛, ընկեր: Գնա՛: Եւ շո՛ւտ:

Գաւա՛ռն է «աղբիւրը լոյսին»:

Եւ եթէ չունինք, այսօր, հայկական գաւառը, ունինք անոր մանրանկարները, — այն ինչ որ գաղութ կը կոչենք: Որ, սակայն, գաղութ չէ հին իմաստով. այլ բնիկ տեղափոխուած ժողովուրդ, — վերջին մնացորդը արմատախիլ զանգուածի մը:

Գնա՛, եւ ուրիշներն ալ տար քեզի հետ: Մինչեւ ո՛ւր որ կրնաս հասնիլ:

Գնա՛, եւ պիտի նորոգուիս: Պիտի աշխուժանաս: Պիտի փրկուի՛ս:

Այնտեղ, ճիշդ է որ յամրաբար կը շիջիս, ինչպէս հազարներ ու հազարներ քեզի պէս:

Այնտեղ, այս պողոտաներէն անդին, ճիշդ է, չպիտի տեսնես հեքեաթութիւններ:

Բայց, պիտի վայելես հրաշքը վճիտ հաւատքին ու տեւական, պայքարի գործունէութեան: Պիտի տրորուիս, պիտի խմորուիս բազմութիւններուն հետ: Բազմութիւններուն համար:

Հերի՛ք է որքան սորվեցար այստեղ, լման քսան տարի:

Գնա՛ եւ սորվեցուր անոնց ալ, ինչ որ գիտես, ինչ որ կրնաս: Ինչ որ կը պահանջէ այս հալածական ժողովուրդին բարիքը:

Եղածն է որ կը մաշի — կը մաշեցնենք — ամէն տեղ: Գնա՛, եւ ուրիշներ ալ թող հասնին քու ետեւէդ, պակասները լրացնելու համար:

Երակներդ կը ցամքին այստեղ: Երակներ կը ցամքին այնտեղ, եթէ յամենաս: Եթէ յամառիս կառչիլ պողոտաներուն: Մեթրոյին կամ «պիսթրօ»ին:

Գնա «գաւառ», ե՛ւ քու, ե՛ւ ուրիշներու փրկութեան համար: Գործելու եւ արտադրելու համար:

Հաշուէ թէ արեւելեան կամ կիլիկեան գաւառներէն մէկն է այսօրուան պոլսահայ գաղութը: Երկրորդ մը՝ յունականը: Երրորդ մը՝ Սուրիա – Լիբանանը, Միջագետքը եւն.:

Զէ՞ր երթար, ժամանակին, Պոլիսէն, Թիֆլիսէն կամ Ժընեւէն:

Հոգ չէ թէ ի՛նչ գործով:

Ամէնէն անճարակն ալ, պատուաւոր կ'առնէ եւ պատուաւոր կուտայ, ա՛յնտեղ, «գաւառ»ի մէջ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԸ...

Պոլսոյ «Նոր Լուր»ին մէջ կը կարդամ (12 սեպտ.).

— «Հաճոյքով կը լսենք թէ մօտ օրէն պիտի սկսի հրատարակուիլ «Զարթօնք» իբր առաւօտեան օրաթերթ: Հրատարակիչներն են խումբ մը երիտասարդ ուժեր, որոնց մէջ կան ծանօթ մտաւորականներ»:

Ուրեմն, «Նոր Լուր»ը, «Արեւելք»ը, «Ազդարար»ը եւ «Ժամանակ»ը պիտի ունենան նոր մրցակից մը:

Երբ աւելի քան երկու միլիոն ժողովուրդ ունէինք Թուրքիոյ մէջ, 3–4 օրաթերթը բաւական կը համարուէր:

Հիմա որ հազիւ 60—70,000 Հայ կայ Պոլսոյ մէջ, եւ 25—30,000 թշուառներ ալ՝ Անատոլուի խորերը, եւ րեւի հինգն ալ քիչ կուգայ: (Որովհետեւ, ուրիշներ ալ դիմած են, արտօնութեան համար):

Եւ երեւակայել որ իւրաքանչիւրին սպառումը 800 — 1000 — 1200ի մէջ կը խաղայ:

Շանսատակ Թալաթը բսած է, ժամանակին.

— Հայերէն թերթ մի՛ դադրեցնէք: Ընդհակառակն, մէկի տեղ քանի արտօնութիւն տուէք: Եթէ դադրեցնէք, կը տրտնջան թէ կը հալածուին եւ մեր վրայ կը յարձակին: Մինչդեռ երբ ազատ թողուք եւ կարելի եղածին չափ շատ արտօնագիր տաք, մեզ կը մոռնան եւ իրար կը գզեն:

Ո՛րքան պիտի ուզէի որ Թալաթը սուտ խօսած ըլլար, եւ Պոլսոյ հինգ օրաթերթերուն ամէն մէկը եղբայրաբար ձեռք ձեռքի տուած, «իւրովսանն» աշխատէր ազգին բարօրութեան համար...

ՎԱՐԱԶ

ՀԱԼԷՊԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեր մասնաւոր թղթակիցը այսօր կը պարզէ Սուրիոյ վերջին դէպքերը (Բ. էջ), աւելցնելով թէ մտահոգութեան լուրջ պատճառներ չկան:

Արաբական թերթ մը, խօսելով Հալէպի ձերբակալութեանց վրայ, կը գրէ թէ ազգայնականները չեն կրնար Թուրքիոյ հետ յարաբերիլ ու պատրաստել անոր մուտքը Սուրիա: «Ազգայնականները, թշնամի են որ եւ է տիրակալութեան եւ չեն ուզեր վերստին կրել ծանր լուծ մը որմէ հազիւ թէ ազատած են»:

Եւ յայտարարելէ յետոյ թէ ազգայնականները որ եւ է մասնակցութիւն չեն ունեցած Հալէպի ոստիկանատան վրայ նետուած ռումբերու խնդրին մէջ, կ'ըսէ որ իր 10 բարեկամները ոչ րինք «կը մաշին Հալէպի զնտաններուն մէջ», զոհերն են կարգ մը չափաւորական երեսփոխաններու կողմէ կազմակերպուած մեքենայութեան մը:

ԿՈՐՍՈՒԵՑԱ՞Ւ

Տակաւին լուր չկայ «Ամերիքըն Նըրս» օդանաւէն, որ Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած էր երեքշաբթի օր, Հռոմ հասնելու համար եւ ուր կը գտնուէին երկու օդանաւորդներ եւ օրիորդ մը:

Առջի օր, վտանգի նշաններ նշմարուեցան Անգլիոյ արեւելեան ծովեզերքը: Հակառակ թանձր մշուշին, ազատարար նաւ մը եւ երկու նաւաձիգներ փութացին նշանակուած տեղը: Նաւապետը կը յայտարարէ թէ զօրաւոր օդանաւի մը շարժանիւներուն ձայնը լսեց, յետոյ՝ պայթիւն մը: Եւ երկար ատեն, լոյսեր կ'երեւային ծովուն վրայ, բոցավառ պէնզինի մը տպաւորութիւնը ընելով: Ազատարար նաւերը անմիջապէս ճամբայ հանուեցան դէպ ի աղէտին վայրը, բայց որ եւ է հետք չգտան:

Կը կարծուի թէ ամերիկեան օդանաւն է որ այսպէս արկածի հանդիպած է:

— :-: —

ՈՒԹՍՈՒՆ ՊԱՐՍԻԿ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ճամբայ ելան դէպ ի Եւրոպա, իրենց ուսումը լրացնելու համար: 65ը Ֆրանսա պիտի գան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«Ռանթ»երու միացումը խուճապուեցաւ

Երեսփ. ժողովը արտակարգ նիստի հրաւիրուած ըլլալով, ուրբաթ գիշեր քուէարկեց «ռանթ»երու (հասութաբեր արժեթուղթեր) միացումը: Այս գործողութեան ենթակայ են հետեւեալ «ռանթ»երը.— 5 առ 100 (1915—16), 6 առ 100 (1920), 6 առ 100 (1927), 5 առ 100 (1928), 1927ի 6 առ 100 տոկոսաբեր պարտաթուղթերը, 1927ի 7 առ 100 տոկոսաբեր գանձատոմսերը:

Այս բոլորին գումարն է 85 միլիոն ֆրանք: Ասոնց փոխարէն պիտի հաստատուին նոր պարտաթուղթեր, 4½ առ 100 տոկոսով, եւ 75 տարիէն վճարելի: Հատուցումներ պիտի ըլլան մանր հասոյթներուն (ռանթիէ):

⁂ Կառավարութիւնը վստահութեան խնդիր դրած ըլլալով, Երեսփ. ժողովը չկրցաւ երկարաձգել վիճաբանութիւնները կամ յետաձգում առաջարկել: Ելմտական նախարարը սեղանի վրայ դնելով կառավարութեան ծրագիրը, անմիջական քննութիւն պահանջեց:

Աջակողմեան երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ հաւասարութեան սկզբունքը բռնաբարուած է եւ թէ հասոյթներն են որ կը վնասուին ծրագրուած միացումով: Ձախակողմեան երեսփոխանները բողոքեցին այս դիտողութեան դէմ եւ փոթորիկ մը ծագեցաւ: Երկար ճառ մը խօսեցաւ ելմտական նախարարը, պարզելով ծրագրին առաւելութիւնները: Իսկ վարչապետ Պ. Էռիօ սրտառուչ կոչ մը ուղղեց ժողովականներուն:

⁂ Ծերակոյտն ալ, երէկ, իր կարգին քննեց ծրագիրը եւ վաւերացուց:

Անգլիա պիտի միջամտէ՞

Վերջին լուրերու համաձայն, բրիտանական կառավարութիւնը այլ եւս չպիտի սպասէ, իր դերը կատարելու համար Փրանքեւգերման վէճին մէջ:

Մաքտօնըլտի ծրագիրն է՝ համոզել Գերմանիան որ մասնակցի զինաթափութեան խորհրդաժողովին:

Այն ատեն, անգլիական կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ կարգ մը ապահովութիւններ տալ Գերմանիոյ: Այսպէս, պետութիւնները յանձն պիտի առնեն մեծապէս կրճատել իրենց սպառազինութիւնները, ինչ որ գործնապէս պիտի նուազեցնէ Գերմանիոյ հետ եղած անհաւասարութիւնը: Յետոյ, Անգլիա պիտի առաջարկէ որ զինաթափութեան պայմանագրին մէջ յօդուած մը աւելցուի, Գերմանիոյ զինուորական հաւասարութեան մասին:

Լոնտոնի իտալական դեսպանը, որ Հռոմ գացած էր, աճապարանքով դարձաւ իր պաշտօնավայրը, իրազեկ մնալու համար անցուդարձերուն:

Իսկ ի՞նչ կ'ըսէ Գերմանիան

Գրած էինք թէ գերմանական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով զինաթափութեան խորհրդաժողովի նախագահին, յայտնած է թէ չպիտի կրնայ մասնակցիլ ժողովին:

Անմիջապէս հրատարակութեան տրուեցաւ այդ ծանուցագիրը, որ կը խօսի Գերմանիոյ տեսակէտները՝ սպառազինութեանց կրճատման եւ իրաւունքներու հաւասարութեան մասին:

Գերմանիա կը յիշէ թէ, նախապէս ալ, զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ, դիտել տուած էր թէ սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիրը չի կրնար աւելի երկար առկախ մնալ: Իր տեսակէտով, հարցը կը լուծուի այսպէս, — բոլոր պետութիւնները ենթարկել միեւնոյն կանոններուն եւ սկզբունքներուն՝ զինաթափութեան եւ բացառիկ տնօրինութեանց մասին: Կարելի չէ պահանջել Գերմանիայէն որ մասնակցի զինաթափութեան խորհրդակցութեանց, որքան ատեն որ չէ հաստատուած թէ գտնուած միջոցները պիտի գործադրուին նաեւ Գերմանիոյ համար: Գերմանիոյ գործակցութիւնը ապահովելու համար, կառավարութիւնը ջանաց դիւանագիտական ճամբով լուծել իրաւունքի հաւասարութեան խնդիրը: Դժբախտաբար, մինչեւ հիմա ապարդիւն մնացին իր ջանքերը: Այս պայմաններուն մէջ, չի կրնար պատասխանել ժողովի հրաւէրին:

..Եւ ահա նոր զրահաւոր մը

Գերմանական կառավարութիւնը որոշեց չուտով շինել ծրագրուած վեց զրահաւորներուն երրորդը: Անհրաժեշտ վարկը քուէարկուած էր արդէն Պրիւնինկի վարչապետութեան օրով, բայց որոշուած էր յետաձգել շինութիւնը, սպասելով Ժընեւի խորհրդակցութեանց արդիւնքին:

Կառավարութիւնը անպաշտօն կերպով ծանոյց թէ՝ այդ խորհրդակցութիւնները գործնական արդիւնքի մը յանգած չըլլալով, հրամայած է սկսիլ նոր զրահաւորին շինութիւնները, յառաջիկայ հոկտ. 1ին: Կարելի պիտի ըլլայ նոր մարտանաւը գործածել չորս տարիէն: Բ. զրահաւորին շինութիւնը, որ սկսուած է 1931ին, հաւանաբար լրանայ 1933 Մարտին: Իսկ առաջինը պատրաստ է արդէն եւ նաւատորմին մաս պիտի կազմէ յառաջիկայ Յունուարին:

⁂ Գերմանիոյ այս աճապարանքը մեծ իրարանցում պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ, մանաւանդ որ տեղի կ'ունենայ մարզական եւ մարտական կազմակերպութեանց մասին եղած կարգադրութենէն անմիջապէս յետոյ: Ինչպէս կ'երեւայ, Գերմանացիները որոշած են խօսքէն գործի անցնիլ, իրականացնելու համար սպառազինման հաւասարութիւնը:

Աւստրիա՞ն ալ վարակուեցաւ

Վիեննայէն հասած լուրերու համաձայն, վարչապետ Տօլֆուս կը պատրաստուի դիկտատորութիւն հռչակել, հետեւելով Գերմանիոյ օրինակին:

Ուրեմն, Աւստրիոյ մէջ ալ խորհրդարանը պիտի պահեն իբրեւ զարդ:

Կը մնայ որ Աւստրիան ալ սպառազինութեանց հաւասարութիւն պահանջէ, աւելի շուտ իրականացնելու համար «Անշլուս»ը... (Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միացումը):

Տրոցկի նորէն մէջտեղ մնաց

Պոլսոյ չեխական հիւպատոսը մերժեց վաւերացնել Տրոցկիի անցագիրը, որուն պայմանաժամը անցած է: Ուրեմն, կարմիր աքսորականը նորէն չպիտի կրնայ Չեխոսլովաքիա երթալ, դարմանուելու համար:

Չեխական կառավարութիւնը տրամադիր էր այս անգամ արտօնելու Տրոցկիի մուտքը, բայց կարգ մը թերթեր եւ զինուորական կազմակերպութիւններ այնքան բուռն պայքար բացին որ, ներքին նախարարը սկսաւ վարանիլ եւ հիմա ալ անցագրի խնդիր մը կը պատրուակէ:

Խե՛ղճ Տրոցկի. ժամանակ մը աշխարհ կը դողացնէր կարմիր բանակով, հիմա անցագիր մը անգամ չի կրնար ճարել, ինչպէս ո եւ է հայ գաղթական...

ԺԱՆՏԱԽՏ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԳԱՅԹԱԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Պէյրութի արաբական թերթերը կը գրեն (10 սեպտ.).—

Անցածները ծանուցած էինք ժանտախտի քանի մը դէպքեր Պէյրութի հայկական վրանաքաղաքին մէջ: Կը տեսնուի որ Մար Մէթըր թաղին մէջ շատ աղտոտութիւններ կան, տուները շատ խիտ են եւ առողջական պայմաններու հոգ չեն տանիր: Հոն միքրոպները անթիւ են:

Այս շաբթուան սկիզբը, հոն, Համբարձումեան անուն Հայ մը կը հիւանդանայ: Ազգականները չեն գիտեր հիւանդութեան պատճառը: Երեք օր վերջ կը մեռնի: Առողջապահական տնօրէնութեան լուր տրուեցաւ որ այս մարդուն մահը կասկածելի է եւ սովորական հիւանդութեան մը զոհը չէ: Տնօրէնը յետ դիագննութեան եւ բժշկական հարկ եղած քննութեան հաստատեց որ ան ժանտախտի զոհն է. խիկոյն այրելու հրաման տուաւ անոր դիակը ու շրջակայ բնակարանները:

Մենք կը զարմանանք քաղաքապետութեան այսքան անհոգութեան: 1927էն ի վեր որոշած է այդ կայաններու քանդումն ու նոր ճամբաներու բացումը անոնց մէջէն, սակայն միշտ կը ձգձգէ եւ վտանգի կ'ենթարկէ քաղաքին առողջութիւնը:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Բանակցութիւնները կը շարունակուին Մանչէսթըրի մէջ, միջին ճամբայ մը գտնելու եւ Լանքաշիրի գործադուլին վերջ տալու համար: Այս առթիւ կազմուած ժողովը, որուն նախագահն է աշխատանքի նախարարը, համաձայնեցաւ հետեւեալ կէտերու մասին.— 1) Ընդհանուր պայմանագրութիւն մը պիտի կնքուի Լանքաշիրի բոլոր մանարաններու բանուորներուն համար, փոխանակ տեղական պայմանագրութեանց: 2) Միջոցներ պիտի խորհուին, որպէս զի գործադուլներ չծագին յառաջիկային: 3) Պիտի կազմուի խառն յանձնախումբ մը, աշխատավարձքի սակերը որոշելու համար: 4) Աշխատանքի նախարարը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէս զի գործարանատէրները գործադրեն տրուած որոշումները:

Ամէնէն առաջ նկատի առնուած է աշխատավարձքի խնդիրը:

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Վիեննայի թերթերը կը գրեն թէ Տօնավից քաղաքը, որ Սթիրիոյ ճարտարագործական եւ հանքային կեդրոնն է, սնանկութեան ափը հասած է: Քաղաքապետութեան սնտուկները պարապ են եւ գործազուրկները չեն կրնար դրամ ստանալ, մատնուելով աննկարագրելի թշուառութեան: Չորս հազար գործազուրկներ աշխատանք և հաց կը պահանջեն: Քաղաքապետը կեդրոնական կառավարութեան դիմած է, ճար մը խնդրելով:

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԻՐԱՐ ԽՓԵԼ

Ուրբաթ գիշեր, Սոֆիայի փողոցներուն մէջ սպաննուեցաւ Փեթրով Եուքս, «Նովօ Վրէմէ» թերթին հրատարակիչը: Ահաբեկիչները փախան: Կը կարծուի թէ Մակեդոնական կազմակերպութեանց անդամ են եւ կուսակից՝ Միխայլովի:

Անցեալ շաբթու ալ, խմբագիր մը սպաննուած էր միեւնոյն քաղաքին մէջ եւ նոյն պատճառներով:

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԵՏ

Պ. Լիտվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, Ժընեւ գնաց, մասնակցելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովին: Մեկնելէ առաջ, նախագահեց ազգային պաշտպանութեան խորհուրդի մէկ նիստին: Լուրի մը համաձայն, այդ ժողովին մէջ որոշուած է որ, եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը մերժէ ռուսական առաջարկները, Լիտվինով ուժ պիտի տայ Գերմանիոյ հաւասարութեան իրաւունքին եւ պիտի պահանջէ որ բոլոր պետութիւններն ալ իրենց սպառազինութիւնները իջեցնեն Գերմանիոյ մակարդակին:

⁂ Գերմանիա սկսաւ փոխել կարեւոր երկիրներու դեսպանները: Առաջին առթիւ պիտի փոխուի Փարիզի գերմանական դեսպանը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ ԹՆՃՈՒԿԸ

ՀԱԼԷՊ, 8 սեպտ.— Ներկայ տարուան ընթացքին, Սուրիան ընդհանրապէս, ապրեցաւ ներքին խառնակ վիճակ մը որ ծնունդ առաւ երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ։

Պարտուած ազգայնականները ամէն ջանք ի գործ դրին բեկանել տալու համար ընտրութիւնները եւ սակայն ի զուր։ Ժողովը բացուեցաւ յունիսին։ Հագըը պէյ էլ Ազըմի հանրապետութեան նախագահ ընտրուիլը, մասամբ գոհացում կուտար ազգայնականներուն, որոնք դադրեցան գրգռութիւնները շարունակելէ եւ չէզոք ու հանդարտ կեցուածք առին, սպասելով հոկտեմբերի նստաշրջանին, ուր սահմանադիր ժողովը օրակարգի վրայ պիտի ունենայ էական խնդիրներ եւ որոնց լուծման ճակատագրական նշանակութիւն կուտան ազգայնականները։

Ամիսներէ ի վեր ուրեմն բնականոն էր կեանքը այս երկրին մէջ, բայց ահա տասնեակ մը օրերէ ի վեր, Սուրիոյ, մասնաւորաբար հիւսիսային շրջաններուն մէջ, ծայր են տուած խառնակութիւններն ու դէպքերը եւ օրէ օր կացութիւնը վրդովիչ հանգամանք կը ստանայ։

Ջախող մահափորձի մը հետ՝ որուն նշաւակն ու հեղինակը երկուքն ալ Հայեր են, իրերայաջորդ ու զուգընթաց այնպիսի արագ դէպքեր տեղի ունեցան որ, հանրային կարծիքը, տրամաբանօրէն իրաւունք տալու իրեն, շաղկապել մէկը միւսին, յանգելով յառեսս եզրակացութեան մը որուն ճնշման տակ կ'ապրի ներկայիս։

Ո՛րքան կը տեւէ այս կացութիւնը եւ ի՞նչպէս կը վերջանայ, — ոչինչ կարելի է ըսել այդ մասին, ցորչափ դէպքերու բուն պատճառը կը մնայ անծանօթ ու ոչինչ պարզուած է տակաւին։

Ի՞նչպէս սկսան ու զարգացան դէպքերը։

Քանի մը ամիս առաջ, օր ցերեկով Հալէպի գլխաւոր մէկ հրապարակին վրայ ատրճանակի քանի մը հարուածով տեղն ու տեղը իր կինը սպաննեց Հայ մը՝ Սամուէլ Ջավուշ Զիլինկիրեան, Հաճընցի, ու յաջողեցաւ փախչիլ ու իր հետքը կորսնցնել։ Կինը վրկայեալ անառակ մըն էր ու հանրային կարծիքը առանց բարակը մանելու, արդար գտաւ այս արարքը ու մոռցաւ դէպքն ու հեղինակը՝ Սամուէլ Ջավուշը։

Օգոստոս 27ի առաւօտը մահափորձ մը տեղի ունեցաւ Հալէպի ոստիկանական քննիչ՝ Պ. Կ. Ծաղկունիի վրայ։ Պ. Ծաղկունին իր ինքնաշարժ հեծելանիւը նստելու պահուն, «Թրքուհի» մը կրակած է իր վրայ քսան քայլ հեռաւորութենէ մը, երեք անգամ, վիրաւորելով զայն դէմքէն։ Վիրաւոր ոստիկանապետը հիանալի պաղարիւնութեամբ մը իր հերթին ատրճանակը քաշած ու կրակելով հետապնդած է ահաբեկիչը, մինչեւ որ ուշաթափ գետին է ինկած։

Մինչ այս կը հասնին ոստիկաններ։ Եսեւէն հասնող ոստիկաններու բազմութիւնը տեսնելով, եթէ ոչ վախէն դէթ շուարումէն, իր հանդիպած մէկ փուռէն ներս մտնելով այս յանդուգն «Թրքուհի»ն, կը սկսի բազմահարուածով մը կրակել։

Ոստիկանները կը պաշարեն փուռը ու կը յաջողին ձերբակալել Թուրք կնոջական տարազի մէջ ծպտուն Սամուէլ Ջավուշը։

Հետեւեալ օրը ձերբակալուեցաւ Հայ մը, Ատանալը Արթին՝ դերձակ, որ մօտէն կապ ունեցած ըլլալ կը թուի Սամուէլ Ջավուշի հետ եւ քրիստոնեայ նախկին դատնի ոստիկան մը Աէլիմ էֆ. որ յետոյ ազատ արձակուեցաւ։

Այս դէպքին երկրորդ օրը, յանկարծական եւ խիստ ձեւով մը տեղի ունեցան ձերբակալութիւնները Հալէպի ազգայնական յայտնի պարագլուխներուն։

Ասոր վրայ ազգայնականները իբր բողոքի նշան, փակեցին խանութները ու յարձակում գործեցին հակառակորդներու խանութներուն վրայ, շփոթութիւն եւ խուճապ ստեղծելով քաղաքին մէջ։

Օր մը վերջ լուր տարածուեցաւ որ ազգայնական յայտնի վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանօ մահափորձի է ենթարկուած հակառակորդներու կողմէ։

Դէպքը արդիւնքն է պարզ վէճի մը որ մղուած է Իպրահիմ պէյ Հանանոյի եւ իր գիւղացի Ջէրքէզի մը միջեւ, որոնք երկար ժամանակներէ ի վեր ընտանեկան հակառակութիւն եւ քէն ունին։ Ջէրքէզը փոքր ատրճանակով մը կրակած է Իպրահիմ պէյի ոտքերուն. կապար մը վիրաւորած է զայն գարշապարէն, թեթեւ կերպով։ Ու ահա նոր ցոյցեր ու դէպքեր, մինչեւ իրականութեան պարզուիլը։

Նոյն այս օրերուն է որ տեղի կ'ունենան աւազակային դէպքեր ու յարձակումներ հիւս. Սուրիոյ զանազան կողմերը։

Էտլէպի մէջ անծանօթ ուղղութեամբ արձակուած կապարէ մը, քանի մը օր առաջ սպաննուեցաւ Այնթապցի Հայ մը։

Րաքքայի մէջ հողային վէճի մը հետեւանքով Պէտէվիները սպաննած են Թուրք մը՝ նախկին նախարար Սապրի պէյ ու Թուրք հիւպատոսարանը իրար է անցած։

Թնճուկ մը զոր քակել կարենալու համար, ստիպուած ենք սպասել, տեղեկանալու համար ազգայնական վարիչներու ձերբակալութեանց պատճառին։ Աս այժմ չենք ուզեր անդրադառնալ բոլոր այն զրոյցներուն որոնք կընան ճշմարտութեան ըլլալ կամ ճշմարտութեան մօտիկ եւ սակայն ոչ ճշմարտութիւնը։ Սուրիան ճի՛շդ է, կ'ապրի լարուած ու տենդոտ վիճակ մը, բայց սխալ է կապել այս բոլոր դէպքերը իրարու եւ յառեսս եզրակացութեանց հասնիլ։

Մեզ կը մնայ ըլլալ լուրջ, արթուն եւ պաղարիւն։ Այսպէս պէտք է ըլլայ մանաւանդ սուրիահայ մամուլը, հասարակ դէպքերը խոշորացոյցով չդիտելու համար։

Այս տարրական թելադրութիւնը ըրինք, նկատի ունենալով Պէյրութի թերթը, որուն մէջ, փողոցային հասարակ կռիւ մը եւ Հայու մը վիրաւորումը խոշոր տառերով կը վերնագրուին։ Այնպիսի ժամանակի մը ուր հոգեբանական վիճակը յայտնի է, գիտնանք ընտրել գիրերն ու բառերը ու չափել անոնց շեշտը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍԻՊԻԼ

ԽՄԲ.— Գրեցինք թէ թեթեւ կաթուած մը անկողին ծգած է Սիպիլը (Տիկին Զապէլ Ասատուր), որուն գրական եւ ուսուցչական գործունէութեան յոբելեանը տօնելու կը պատրաստուին Պոլսոյ մէջ։

Մեր պանդուխտ երիտասարդութեան համար բաղդատաբար անծանօթ ըլլալով Սիպիլը, Ն. Գ. Բ.ի վերջին համարէն կ'արտատպենք Զօհրապի ուրուագիծը՝ անոր մասին.—

Սիպի՛լ. ինչո՞ւ այս պատրուակը. ներելի չէ՞ անուննիդ տալ. եւ ի՞նչպէս ծանօթներու կարգը դասել այս դէմքը, որ անծանօթ մնալ կը փափաքի։

Անծանօթ մնալ ամէնուս փափաքն է. մեզի յատուկ, առանձին, անձեռնմխելի գոյութիւն մ'ունենալ ուր քաշուինք ուզած ատեննիս. ծպտում մը որով կարելի ըլլայ թաքչիլ դժնդհայեաց աչքերէ. օդահան գործիք մը, որով պարապութիւն շինենք մեր շուրջը ու պօռպօռող բերաններու կեղծաւոր ձայնը չհասնի մեզի։

Ի՞նչ օգուտ. ճամբուն ամբողջ երկարութեամբ բուսած փուշերուն ու մացառներուն մէջ, ամէն մէկ քայլափոխին ծուիկ ծուիկ կը բզքտի վերարկուն որ անհարկի աչքերէ պիտի պահէր մարդուն ներքին ու թաքուն կեանքը։

Սրտին յետին խորշիկը պէտք է պարզել ու բան մը չունենալ ու չպահել քեզի յատուկ. ալ այսուհետեւ ո՛չ եւս մասնակի գոյութիւններ, այլ ընդհանուր կեանք մը. ո՛չ ցօղի կաթիլ մը՝ գիշերէն մնացած թրթռացող տերեւին վրայ. եւ ոչ կաթիլ մը արցունք արտեւանունքին վրայ դողահար. ո՛չ գետ, ո՛չ լիճ եւ ոչ ծով. այլ ովկէանը միայն. բոլոր ցամաքը մէկգին ու բոլոր ջուրը միւս. այս է նոր աշխարհագրութիւնը։

Կը մեղանչեմ հարկաւ, եթէ անպատկառապահ ձեռքով վեր առնեմ այն քօղը որուն ետին Սիպիլ ծածկուած կ'ուզէ մնալ։ Այդպէս թո՛ղ ըլլայ. բայց ներելի է գէթ ուրուագրել իր պատկերը այնքան՝ որքան շղարշին թափանցկութենէն կը մատնուի կամ լաչակին գեղայարդար ու արուեստաշէն ծալքերուն մէջ մոռցուած բացուածքէն կ'ընդնշմարեմ։

Վիպասա՞ն թէ բանաստեղծ։

Գրող մը որ հոգիին հետ կը գրագի, երբեք մարմինին. ու կը վախնայ ըսելու, որ սիրտը վէր կը դառնէ մտքէն, եւ ասուերի մը տարտամ մթութիւնը՝ որոշ գծի մը յըստակ ու անխարդախ սեւութենէն։

Բանաստեղծ մը ուրեմն։

Բանաստեղծ մը որ շնորհալին՝ գեղեցիկէն կը նախընտրէ ու տպաւորութիւնը յիշատակէն։

Ինք ալ տպաւորութիւններ թողուլ կ'ուզէ եւ ոչ յիշատակներ. իր եղանակները այն բերնուց սորվուելիք ու յեղյեղուելիք երգերը չեն զորս ամբոխ միտքըլս կը պահէ. այլ ներդաշնակութիւն մը որ մտքի օրօրումով ու ծփանքով, յանգդայս կը տանի քեզ մինչեւ այն հանդըրուանները ուր վայլելքը տրտմութեան կը փոխուի։ Եւ ամէն անգամ որ կեանքի պատահումներով մտեհնաս այդ սահմաններէն մէկուն, այդ ներդաշնակութեան վայելքը կ'արթննայ յանկարծ սրտիդ մէջ, թէեւ անկարող ըլլաս զայն յօրինող նուագները վերյիշելու։

Իր վէպերը քերթուածներ են։

Աղջկան մը սիրտը անբիծ տատրակի մը սիրտն է, որ դուն ուրեք մեր տանեաց վրայ բոյն կը դնէ. իր երեւակայած երիտասարդ հոգին ալ հրեշտակի եւ ճիւաղի հոգիներու մէջ կը տարուբերի. ծօծանակի մը պէս որ գծած աղեղի մէկ ծայրէն միւսը կ'երթայ շարունակ ու չի կենար հոն՝ ուր պէտք է վերջապէս կանգ առնել. եւ ուր մարդկային հոգիները սովորաբար կը կենան։

Պատճառն այն է որ քերթող մ'է վիպասանը ու իր մտքին թռիչովը ու աշխոյժովը կ'ոգեւորէ վէպին անձինքը այնքան՝ որ կը դադրին մեզի նմանելէ, անճանաչ էակներ կ'ըլլան որոնց ուրախութեան ու կսկիծին անտարբեր կը մնանք։

Ի փոխարէն, իր քերթուածներն ալ վէպեր են ուր սրտի անկեղծութենէն ճշմարիտ բանաստեղծութիւնը կը բղխի։

Վանքի մէջ մոռցուած միանձնուհին՝ իր չնչին բաժինը պահանջելով կեանքէն, արդար բողոք մը կը բերէ ու կը յուզէ մեզ։ Իր ժանեակներու սիրուն մեռնող պերճասէր աղջիկը մեր արդի Օֆելիան է, վասն զի յորմէհետէ աղջիկները չեն մեռնիր ծաղիկ քաղելով, իրենց արդուզարդին համար կը սպառին։

Եւ եթէ այս բանաստեղծութիւնը անկեղծ ցաւակցութիւն մը կ'արթնցնէ մեր սրտին մէջ, պատճառն այն է որ քերթողը վիպասան մ'է նաեւ։

Այս քերթողի ու վիպասանի գիրկընդխառնումը գեղեցիկ մազերու մէջ զետեղուած ծաղկի մը տպաւորութիւնը կ'ընէ վրաս։

Իբրեւ վիպագիր՝ հաւատք ունի ամէն բանի վրայ. առով՝ իր իմաստասիրութիւնը կ'ամրապնդի երբ մերը՝ ինքնագլուխ քալելու դատապարտուած, կը տկարանայ, կը սայթաքի ամէն վայրկեան։

Իր շեշտը անկեղծութեան շեշտն է նոյն իսկ հոն՝ ուր գերազանցը գտնելու ջանքով կը վրիպի։ Իր գծած պատկերները անտարակոյս կ'ապրին իր սրտին մէջ, և ինքը կը զգայ, կը տեսնէ զանոնք. իր հոգին՝ թանգարան մըն է ուր գլուխ գործոցներ մուտք ունին միայն եւ որոնց հետ կ'ապրի օրն ի բուն, գլուխ գլխի, կատարելութեան հրաշակերտներ՝ որոնք ամենօրեայ դրացներու վերջնական հանգամանքը առած են իր աչքին։

Եւ երբ կը հաճի կեանքը բացատրել այդ էակներու կեանքով. կը զմայլեցնէ բայց չի համոզեր զմեզ. իր ըմբռնումը, շքեղ, խստապահանջ, բայց եթէ կարելի է ըսել, անձո՛ւկ կը թուի։

Գեղջուկներ ենք մենք որ կը պահանջենք իրմէ, ապարանքի սիրուհիէն, լայն ու հարթ պողոտայի վրայ քալելու վարժուած տիկինէն, նեղ ու ցեխոտ փողոցներուն, խարխուլ տուներուն, ծուռ ու մուռ սանդուղներու վրայ ապրողներուն գոյութիւնը չուրանալ ու չարհամարհել, ու երբ ոտքերնին սահելով իյնան ու գետնին վար, իր վճռին մէջ ի հաշիւ առնել ելեւէջները ճամբուն, ուրկէ քալելու ստիպուած է աշխարհը։

Այն երիտասարդ կինը, որ Սիպիլ կը ստորագրէ, իր անհատական կեանքովը պարծանքն է իր սեռին եւ մեծ տաղանդովը մեր բոլոր գրականութեան։

Տան տիկին մըն է այս մեծ բանաստեղծուհին. եւ տան տիկին պիտի մնայ մինչեւ վերջը. կեանքի պայքարները պիտի չզգլին իր ճակատագրին, յորձանքները ու փորձանքները պիտի եռան, պիտի պտուտքին. պիտի անցնին իր քովիկէն առանց իրեն դպչելու։ Գրականութեան մէջ ինքը պիտի մնայ ճշմարիտ ներշնչեալ կինը որուն պատգամները պիտի սրտապնդեն մեզ՝ որ այնքան կարօտ ենք քաջալերութեան անոյշ ձայնին. եւ իրեն օրինակովը պիտի շարունակենք վստահիլ, ապերախտ վստահ, մինչեւ այն օրը որ Սիպիլ ազգան ցոյց տայ մեզի, յստակ եւ ջինջ հորիզոն, թողլով ներկան իր առօրեայ ծփանքին։

Գ. ԶՕՀՐԱՊ

Մայիս 1892

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՈՒ ՆՈՐԷՆ Ռ. ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

— :-: —

Փարիզի ֆրանսական թերթերը եւ արուեստի պարբերականները կը շարունակեն խօսիլ Մամուլեանի մասին, չտայելով ամէն գովեստ ու պատիւ հայ տաղանդաւոր արուեստագէտին։

Ահա Comœdia թերթը, որ կը հրատարակէ գեղեցիկ պատկեր մը, ուր կը տեսնուին, թեւ թեւի, Մամուլեան, իր Հայու խոհուն ու պղտոր աչքերով, Ժանէթ Մաք Տոնալտ, իր պչրուն ծիծաղով, Մօրիս Շըվալիէ, երջանիկ մարդու իր ճառագայթումով։

Այս լուսանկարը առնուած է Love me to night գեղեցիկ ժապաւէնին պատրաստութեան ատեն։

Վերջապէս նոյն Comœdiaին մէջ (15 սեպտ.), J.-P. Coutisson կուտայ նաեւ յօդուած մը Մամուլեանի մասին, մասնաւորաբար ներկայացնելով Love me to night շարժանկարը, իբրեւ «ներկայ պատրաստուած ժապաւէններուն մէջ ամենագեղեցիկը», գործը Ռ. Մամուլեանի։

— Եղանակը լաւ սկսաւ։ Գացի տեսայ Շըվալիէի վերջին ֆիլմը, զոր բեմադրած է Մամուլեան։ Քիչ մը թերահաւատ էի։ Ի՞նչպէս կրնայ մարդ խաբուիլ եղեր։

Կ'ուզեմ աւելցնել, որ City Streets հրաշալի ֆիլմին պատրաստութիւնը ինծի բաւական չէր թուեր՝ գործածել գիտնալու համար արուեստագէտ մը, որ Մօրիս Շըվալիէն է։ Սակայն անմիջապէս ըսեմ թէ Մամուլեան լաւ հասկցեր է Շըվալիէն, գիտցեր է տալ անոր ճշմարիտ դէմքը, մեզի շնորհելու համար անոր հոգին, թէ երբեմնի Շըվալիէն բնաւ չի նմանիր նոր Շըվալիէին, անոր որ կ'երեւի Love me to nightի մէջ։

Վարպետութեան գեղեցիկ փորձ մըն է այս։

Երեսուներեք տարեկան այս բեմադրիչը, Մամուլեան, որ այս ֆիլմէն առաջ պատրաստած էր Applause, City Streets, Dr. Jeckill and Mr. Hyde, ինծի կը թուի թէ ամէնէն աւելի օժտուածն է բոլոր ֆիլմ պատրաստողներուն մէջ։

Կը յիշեմ Pabstը, եւ, քիչ մը աւելի համակրանքով, Ֆէյտը։ Մեծ անուններ են ատոնք եւ տոկարներ, որ ցոյց տուած են իրենց գիտութիւնը։

Տարբեր է Մամուլեան։ Անանուանէ ունի, թէքնիք ունի, սի՛րտ մը, եւ որոշ եղանակ մը իրերը ձեզի ներկայացնելու։

Իր այս ֆիլմը մէկն է ամէնէն կատարեալ գործերէն, — կը պնդեմ այդ մասին, — զոր ես տեսած ըլլամ երբեք։ Այսու հանդերձ կը սիրեմ Le Millionը, ինչպէս L'Opéra de Quat' Sous, վերջապէս նաեւ այն բոլոր ֆիլմերը, որոնք իրապէս սինէմա են։

Եւ ատոնք քիչ են։

Իմ կարծիքով, Մամուլեանի արժանիքն է, հոգեբան մը ըլլալէ զատ, իր գործիքը շարժել գիտնալը։ Եւ այդ ուղղութեամբ, այնպիսի ճարտարութիւն մը ցոյց կուտայ, որ կը կարծեմ թէ անհաւասար է։ Իր գործիքը երբեք չի կենար նոյն տեղը։

Մամուլեան մեզի մատով ցուցնել տուաւ նոր թէքնիքը, իրենը, — շարժել գործիքը, որքան որ կարելի է եւ չխաղցնել ու չպղտորցնել արուեստագէտները զարդապատկերներու մէջ։

Մինչեւ որ հակառակը ցոյց չտրուի, ես կը մնամ իմ տեսակէտիս վրայ։ Սակայն այն օրը, երբ այդ թէքնիքը մտնէ հասարակութեան մէջ, կը կարծեմ թէ պիտի ծիծաղինք։ Որովհետեւ պէտք է շարժել գիտնալ գործիքը, եւ հասկնալով։

Երբ կատարեալ է կ'ըսեմ Փարամաունի այս ֆիլմին մասին, գիտեմ որ ծանօթ շրջաններու վրայ հասկնալի ժպիտներ պիտի երեւին, հասկնալի անոնց որ նոյն արհեստին կը պատկանին։

Եւ սակայն ճշմարտութեանց ճշմարտութիւնն է ըսածս։

Նիւթն ու հարցերը, զորս կը դնէ այս ֆիլմը, այնքան ընդարձակ են, որ կը հաւաքեմ եւ որոշ կը ներկայացնեմ.

1— Ռուբէն Մամուլեան մարդ մըն է, — թերեւս առաջինը, — որ հասկցած է Շըվալիէն։

2— Գիտցաւ անոր խաղալ տալ իր դերը, եւ մեզի ներկայացնել ուրիշ մարդ մը, բոլորովին տարբեր անորմէ, զոր կը տեսնէինք մինչեւ հիմա։

3— Մամուլեան պատրաստեց չորս ֆիլմ (մէջն ըլլալով նաեւ Love me to nightը), մէկը միւսէն տարբեր, (թող իրենք ալ փորձեն անգամ մը), եւ դեռ երեսուներեք տարեկան է։

4— Վերջապէս անհերքելի է որ այս ֆիլմը մեկնակէտն է նոր սեռի մը, շնորհիւ սինէմայի նոր թէքնիքի մը եւ անձնական ըմբռնումի մը, որ կրնամ ազնուկ հանել։

✕ Paris - Midi եւս, խօսելով Մամուլեանի մասին, կը գրէ.

— Ցուցիչ հանդիպում մը։ Երկար ամիսներէ ի վեր Շըվալիէ չիման չէր մտած Փարիզի օրագրողներուն հետ։ Եւ ահա առաջին հանդիպման ներկայ կ'ըլլար իր բեմադրիչն ալ, մեծ Ռուբէն Մամուլեանը։ Սրտաղեղ եւ յուզիչ հանդիպում։ Փարամաունթ էր որ կազմակերպած էր այս հանդիպումը իր հրաւիրեալներուն՝ ներկայացնելով Une heure près de toi ժապաւէնը, բեմադրութիւն Ռ. Մամուլեանի։

Հացկերոյթին նախագահը փարատեց կարգ մը թիւրիմացութիւններ, ըսաւ թէ Մօրիս Շըվալիէն սիրուած դերասանն է երկու աշխարհներուն մէջ, թէ Ռ. Մամուլեան մեծատաղանդ բեմադրիչ մըն է եւ մարդ մը, որուն արժէքը դեռ չենք կրցած գնահատել ամբողջապէս։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (5)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

3

Այլ եւս տարակոյսի առարկայ չէ դառնացի կնոջ չարագուշակ ըլլալը։ Սրապիոն աղա կ'ըսէ թէ երբեք ոխերիմ թշնամի չէ նկատած այդ կինը։ Այո, անհաճոյ դրացի մը՝ բայց այդքան միայն։ Հետեւաբար պատճառ չունէր անոր դէմ այդքան ահաւոր վրիժառութեան դիմելու եւ տունը քանդելու։ Մինչդեռ Ճանտաաման, իր կողմէն խոր ատելութիւն մը կը սնուցանէր Սրապիոն աղային եւ իրեններուն դէմ։ Ոտքէն մինչեւ գլուխը մաղձ էր։ Կ'ատէր ու կը հալածէր Թավլունիս, կը հայհոյէր հօրեղնուս համար, կը կռուէր կոյուղիին, ինչպէս նաեւ թրիքին համար։ Եւ շատ ըմբռնելի է որ դիմէ վրիժառութեան այդ վատ ձեւին։ Այս մասին կատարելապէս համակարծիք եղան Նազիկ հանըմ եւ Սրապիոն, բայց հակառակ երկարատեւ պրպտումներու, չկրցան հակադրութեանց աղղու միջոց մը գտնել։ Նազիկ հանըմ առաջարկեց պախըճի Սօֆիկին դիմել, իսկ ծերուկը ատելեց գլուխը հարուածելով։

Կը յիշէր իր աներեւակայելի թեթեւամտութիւնը եւ կ'աւաղէր։ Ինչպէ՛ս, ինչպէ՛ս ապուշութիւնը գործեց կնոջ առջեւ թղթիկը կարդալու։ Եւ ամբողջութեամբ կարդացի։ Մէկ ծայրէն միւսը կարդացի։ Բոլոր մանրամասնութիւններով կարդացի։ Եւ ան ջատուկը միտքը պահեց ամէն բան, մինչ Սրապիոն տեղն ու տեղը մոռցաւ ամէն բան եւ թուղթն ալ պատռեց։

Բայց Նազիկ հանըմին գայթակղութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ երբ որ չորեքշաբթի կէս օրէ վերջ տեսան թէ Տէր Աբրահամը Ճանտաամային դուռը կը զարնէ։ Դուռը անմիջապէս բացուեցաւ, ներս առնելով կրօնաւորը։ Նազիկ հանըմ կարծէք թէ կրակներու վրայ կը քալէր՝ բազմոցին անկիւնը նստած։ Գերագոյն սրբապղծութիւնը նկատեց վհուկի մեքենայութիւններ ընելէ վերջ եկեղեցիին Սուրբ հօվանիին տակ մտնել, անոր պաշտպանութիւնն ու օժանդակութիւնը հայցել։ Ուզեց փէշերը ժողվելով երթալ աչքերը բանալ անտեղեակ կրօնաւորին, կամ գոնէ երէցկինը տեսնել եւ իրողութիւնը պատմել «տեղն ի տեղօք»։

Մինչ այդ սակայն՝ ուրիշ փոթորիկ մը կը փրթէր դրկից տան մէջ։ Տէր Աբրահամը որ կէս օրուան իր թրքավարի ճաշէն անմիջապէս յետոյ անխոհեմաբար առանց արեւարգելի եկած էր մինչեւ Ալէմտաղցիին տունը, սենեակ մտաւ թէ չէ՝ գլխի պտոյտ ունեցաւ։ Կիզիչ արեւը եւ մշտափակ սենեակին ծանր մթնոլորտը զարկած էին։ Բայց Ճանտաաման փոխանակ Տէր հօր խնդրած գաւաթ մը ջուրը բերելու, սկսաւ աղաղակել, ձեռքերը զարնել, ըսելով թէ տունը անէծքով եւ պիղծով լեցուած է, թէ ոգիներ կան, «մեզմէ աղէկներ» կան, թէ քահանային նուաղիլն իսկ ապացոյց է որ...

.... Երկարօրէն պատմեց ու բացատրեց ամէն բան։ Ըսաւ թէ պատճառ չունէր Սրապիոն աղային գլուխը պատռելու, ապակիները փշրելու, եթէ զինքը չարագուշակ չըլլային։ Ինք չար կին չէր, բայց Սրապիոն աղան անսահման ատելութիւն մը կը սնուցանէր իր դէմ։ Կա՛րճ էր, կա՛րճ. այսինքն ոտքէն մինչեւ գլուխը մաղձ էր։ Կը հայհոյէ հօրս համար, իր գլուխի կատուն փնտռած ըլլալուս համար, հետս կը կռուի կոյուղիս մաքրած չըլլալուս, ինչպէս նաեւ փողոցէն թրիք ժողվելուս համար։ Եւ քանի որ այսքան բազմաթիւ եւ անարդար ատելութիւններ ունի ու անկարող է ֆիզիքական ուժով գլխս զգետնելու, շատ բնական է որ...։ Թուղթը գտնուելէն օր մը յետոյ արդէն գիւղացի կինը մէջքին մէջ ասնտուք մը զգացած էր։ Նախապէս կարեւորութիւն չէր տուած, որովհետեւ բարակ եւ թեթեւ բան մըն էր։ Որո՞ւն մտքէն կ'անցնի։ Գլուխն ալ սկսած էր դառնալ «մալթա»ները չփած ատեն։ Իրաւ է թէ առաջ ալ ամէն օր այդ տեսակ ցաւեր ու անհանգստութիւններ կը զգար՝ երկար ատեն հողին վրայ հակած մնալուն պատճառաւ, բայց նոյնը չէ՛, բնա՛ւ նոյն բանը չէ։ Միթէ ինք իր անձը չի՞ ճանչնար։ Ինք իր անձը շատ լաւ կը ճանչնայ։ Տէր հա՛յր, մենք Ալէմտաղցի՛ ենք, Ալէմտաղցի՛, հիւանդութիւն ինչ ըսել է չէ՛նք գիտեր։

Յաջորդ օրերու ընթացքին սկսած էին շատնալ չարագուշակ ազդանշանները։ Շատ սովորական առարկաներ սկսան կորսուիլ — հացին դանակը, միս ծեծելու տախտակը, սանդին բարձը։ Հորին ջուրը քաշուեցաւ ամբողջութեամբ։ Իրաւ է թէ ամառուան այս տաքերուն ամէն տարի ալ ջուրը կը նուազի, բայց երբե՛ք, երբե՛ք այսպէս մէկ գիշերուան ընթացքին չի քաշուիր։ Կեռասի մէկ ծառը վերջնականապէս չորցաւ, բայց ամէնէն վրդովիչը՝ տունին մէջ ձայներ սկսան լսուիլ գիշեր ատեն։ Կարծէք թէ պզտիկ գայլեր սանդուղներէն կը բարձրանան եւ կ'իջնեն։ Իրաւ է թէ տունը հին եւ փայտաշէն ըլլալուն պատճառաւ առաջ ալ կրճտուքներ կը լսուէին, բայց նոյնը չէ՛, բնա՛ւ նոյնը չէ։ Միթէ ինք իր տունը չի՞ ճանչնար։ Հապա՛ գանկին դէպքը։ Արձակուրդի մեկնած բժշկական ուսանողին սենեակին մէջ մարդու գանկ մը կար որ իրիկուն մը շարժեցաւ իր տեղէն։ Երբ որ Ճանտաաման աչքերը վրան յառած կը նայէր, գանկը չար...չարժեցաւ...

Այս վերջին դէպքն է որ ամէնէն աւելի ազդեց գիւղացի կնոջ վրայ։ Ալ չդիմացաւ։ Եւ մինչդեռ մինչեւ այն օրը Սրապիոնին դէմ պարզապէս սատեր եւ սպառնալիքներ արձակելով կը գոհանար, այլ եւս ինքզինքը չզսպեց եւ մարդուկին գլուխը պատռելէ վերջ ապակիներն ալ ջարդ ու փշուր ըրաւ։ Կ'ուզէր աւելին ընել, սատկեցնել նոյն իսկ, բայց Նազիկ հանըմ ըսած էր թէ սպանութիւնը վերջնական դարման մը [չի կրնար] ըլլալ։ Եթէ ինք «կապուած է», մարդուն մահն իսկ չի կրնար ըլլալ։ Եթէ ինք «կապուած է», մարդուն մահն իսկ չի կրնար այդ կապը քակել։ Պէտք է միմիայն հակադիւթել։ Այս էր այն վերջնական խորհուրդը զոր Նազիկ հանըմ տուած էր Ճանտաամային, երբ որ դէմ դիմաց եկած էին, շուկայի ճամբուն վրայ։ Բայց ո՞վ եւ ի՞նչպէս պիտի հակադիւթէ։ Այդ մասին կարծիք չունէր Նազիկ հանըմ։

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

Մուտք

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գերման հանդէս մը քննութիւն մը բացաւ «արդի Ամերիկայի» վրայ որուն պատասխանեցին ամէն ազգէ գրագէտներ:

Ամերիկացի մեծ պարբերագիր Հ. Լ. Մէնքէն սապէս կը խօսի ամերիկեան մամուլին մասին.—

Ամերիկեան այսօրուան մամուլին վատութեան մեծագոյն պատճառը սեփականատէրներուն անպիտանութիւնը կամ տնօրէններուն ըմբռնումը չեն, այլ միայն խմբագիրներուն եւ լրաբերներուն տխմարութիւնը, քաջութեան պակասը եւ գանգաղամտութիւնը: Ասոնց մեծ մասը, գրեթէ ամերիկեան ամէն քաղաքի մէջ, տգէտ են եւ հպարտ՝ իրենց տգիտութեամբ: Բոլոր ծանօթութիւնները, որով կը լեցնեն իրենց յիշողութիւնը, անօգուտ է, մտքի եւ մշակոյթի տեսակէտով: Իրենց ծանօթութիւնները կը նմանին ոստիկանական հարիւրապետի մը, թղթատարական պաշտօնեայի մը կամ դրամատան մը մէջ սակացոյցները արձանագրող մարդու մը ծանօթութեանց, ամբողջովին դատարկ եւ տղայական թուականներով: Իրենց կը պակսի ինչ որ պէտք է ճշգիւ գիտնան, այսինքն պարկեշտ մարդու ընդհանուր զարգացումը:

Միացեալ Նահանգներու մէջ կան տասնեակներով խմբագիրներ որ անունը անգամ լսած չեն Քանթի կամ Եոաննէս Միւլլէրի, բնաւ կարդացած չեն իրենց երկրին Սահմանադրութիւնը: Բարձր դիրք բռնող առեւտրական խմբագիրներ կան որ չեն գիտեր թէ ի՛նչ է «սէնֆօն»ի մը կամ «սթրէբթօքօք» մը: Կան հազարաւոր լրաբերներ որ չեն կրնար լիսէի մը ընդունելութեան քննութիւնները տալ: Այս սոսկալի եւ կատաղան տգիտութիւնը, այս անհեղ եւ համայնածաւալ նախապաշարումը ընդդէմ իմացականութեան, պատճառ է որ ամերիկեան լրագրութիւնը վայելէ այնքան յուզիչ անկարողութիւն մը եւ գէշ համբաւ մը առանց բացառութեան:

Այս իրողութիւնները քաջածանօթ է ամէն ամերիկացի օրագրողի որ քիչ մը բարձր է սայլապանի մը մտաւոր մակարդակէն եւ յաճախ վիճաբանութեան նիւթ կ'ըլլայ արհեստակցական տխուր ժողովներու մէջ: Մեր լրագրութիւնը կը տառապի մանաւանդ եղբայրակցական արթուն եւ ուժեղ քննադատութեան պակասէն: Այս սորուկները, «դաւաճանութիւն» կը գոչեն երբ լսեն ազատ խօսք մը եւ զիս հանրային բարւոյն թշնամի կը կոչեն, որովհետեւ չեմ քաշուիր պախարակելու անտանելի անկարողութիւնը եւ շըլլթանութիւնը Ուաշինկթընի թղթակիցներուն մեծ մասին:

Կայ նաեւ սուտ լուրերու հարցը: Ամերիկեան մամուլին մէջ ինչո՞ւ այնքան սուտ լուրեր կան, նոյնիսկ լաւագոյն թերթերու մէջ: Լրագրողները արդեօք արհեստով ստախօսնե՞ր են: Միթէ սուտը իրաւի՞ն կը նախապատուեն: Չեմ կարծեր: Ասոր պատճառը այն է որ անոնք, մեծ մասամբ, արտակարգ կերպով տխմար են, տղայական եւ միամիտ, չունին քննադատական ոգի որ անհրաժեշտ է իրենց՝ արժանապէս կատարելու իրենց պաշտօնը:

Ամերիկայի մէջ՝ օրագրողը զարմանալի համարձակութեամբ և միամտութեամբ կը հաւատայ ամէն բանի որ ճերմակի վրայ սեւ գրուած կը տեսնէ: Կարելի էր կարծել թէ գրուած բանի մասին իր ամենօրեայ փորձառութիւնը ընդհակառակն զինքը պէտք էր որ վերապահ դարձնէր: Եւ ինքն ալ պատրանքն ունի թէ չի խաբուիր: Բայց իրականին մէջ, կանոնաւորաբար թակարդը կ'իյնայ եւ այնչափ շատ հետաքրքիր կ'ըլլայ որքան որ լուրը անճշմարտանման ըլլայ: Եթէ եկած լուրը հեռագրով ըլլայ՝ բերանը կը բանայ անմիջապէս. եթէ գործակալութենէ մը հաղորդուած է՝ անմիջապէս կը կլլէ: Բնականաբար, չեմ ըսեր թէ օրագրողները կուտան գործակալութեանց բոլոր տեղեկութիւնները, բայց այն պարագաներուն ուր մասնաւոր ուշադրութիւն պէտք է, անոնք տասնին վրայ ինը կը խաբուին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԲՈԼՇԵՒԻԿ ԸԼԼԱԼՈՒ ՄԻՏՔ ՉՈՒՆԻՆՔ»

«Միլլիյէթ» բաժնեցուցակի որոշմնագրին առթիւ յառաջ եկած գանգատներուն վրայ խօսելով կ'ըսէ.

— Հայրենակիցներէ շատեր կ'ըսեն որ մեր տնտեսական դրութիւնը բոլորովին կը փոխուի, պետականացնելու ձեւին տակ դէպի բոլշեւիզմ կը դիմենք: Այս մտածումներու եւ երկիւղներու՝ գործի աշխարհին եւ դրամատէրներու շրջանակին մէջ եւ անձնական նախաձեռնութեան գետնի վրայ յառաջ բերած նիւթական եւ բարոյական վնասները դժուարաւ կը դարմանուին: Եթէ ամէն մարդ գիտնար թէ Ղազին, Ըսմէթ փաշան եւ իրենց գործակիցները ի՛նչ կը խորհին, ու ի՛նչ է անոնց քաղաքական եւ տնտեսական դաւանանքը, այս վախերուն տեղի չէր մնար:

Դժբախտաբար, ոչ Խալք կուսակցութեան ծրագրին մէջ պետականութեան մասին որոշ բացատրութիւն մը տրուած է եւ ոչ ալ մեր տնտեսական քաղաքականութեան վերաբերեալ ծանօթութիւնները ժողովուրդին վստահութիւն ներշնչելու կը բաւեն:

Շատեր գիտնալով կամ չգիտնալով, յոռետեսութեան մթնոլորտի մը մէջ մնացած են: Ամէն բանէ առաջ այս մթնոլորտը պէտք է մաքրել:

Դրամական կորուստը մեծ բան մը չէ, բայց երբ առեւտրական կեանքի մէջ ապահովութիւնը եւ համարձակութիւնը պակսին, շատ մեծ կորուստ մը կ'ըլլայ: Մենք պետական աւազանիին հետ մեր ունեցած յարաբերութեամբ կրնանք հաստատել թէ, մեր ապահովութիւնը և քաջութիւնը խանգարող պատճառ չկայ:

Ոչ ոք կը խորհի երկրին քաղաքական եւ տնտեսական ուղղութեան անբնական ընթացք մը տալ: Պէտք չեղած տեղը անհամբերութիւն ցոյց տալ աւելորդ է: Ըսմէթ փաշա ինչպէս Լօզանի մէջ եւ արեւմտեան ճակատը, նոյնպէս իր ուշադրութեամբ եւ խելքով գործի գլուխ է: Ամպամած օդին պարզուելուն եւ մեր բաղձանքներուն իրագործման երկար ատեն սպասելու պէտք չկայ:

ՀԱՒԿԻԹԻՆ ԱՐՏԱԾՈՒՄՆ ԱԼ ՆՈՒԱԶԱԾ

Հաւկիթի առեւտուրը այս օրերս մանաւանդ տագնապ մը կ'անցընէ: Պատճառը՝ արտածումին նուազութիւնն է:

Թրքական հաւկիթներու ամենամեծ յաճախորդը Ֆրանսան էր, բայց բաժնեցուցակի ենթարկելով, ներածումի քանակը նուազեցուցած է: Ֆրանսայէն վերջ կուգան Իտալիա եւ Սպանիա: Իտալական կառավարութիւնն ալ մէկ սնտուկ հաւկիթին 16 ոսկի մաքս դրած է: Մէկ սնտուկը 27 ոսկի արժող ապրանք մը այդքան ծանր տուրքի մը չկրնալով դիմանալ, հոն եւս արտածումէ դադրած է:

Հիմա մէջտեղը կը մնայ միայն Սպանիոյ հրապարակը, բայց հոն կատարուած արտածումը խիստ անբաւարար է: Առաջ 13 միլիոն ոսկիի հաւկիթի արտածում կ'ըլլար, մինչդեռ հիմա այդ թիւը 7 միլիոն ոսկիի իջած է: Եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին, կացութիւնը աւելի պիտի վատթարանայ:

Շուկաներու կորուստին հետեւանքով, ոչ միայն տարեկան տասը միլիոն ոսկիի հասոյթ մը կը կորսնցնէ երկիրը, այլ նաեւ հաւաբուծութեան գործն ալ կը վտանգուի:

Հաւկիթի վաճառականները սկսած են շփումներ ունենալ կառավարութեան հետ, որպէս զի Իտալիոյ բարեկամ կառավարութեան մօտ դիմումներ ըլլան, 16 ոսկիի մաքսատուրքը 4-5 ոսկիի զեղչուելու համար:

ԽԱՂՈՂԻՆ ԳԻՆԸ

Մանիսայէն կը հաղորդեն.— Անցեալները, Սալիհլիի Առեւտրական Սենեակէն եւ շահագրգռուողներէն բաղկացած պատուիրակութիւն մը եկաւ, դարման մը գտնելու համար խաղողի գիներու անկման, որ Մանիսայի նման զիրենք ալ կը նեղէ:

Կատարուած խորհրդակցութիւններէն յետոյ, որոշուեցաւ համաժողով մը գումարել, եւ ասոր համար հեռագրով կանչուեցան գաւառակներու Առեւտրական Սենեակները: Մեր երեսփոխաններէն Մուսթաֆա Ֆէվզի, Բեանի, Տօքթ. Սայիմ եւ Օսման պէյերն ալ հոս կը գտնուին, մօտէն հետեւելու համար այս կենսական խնդրին:

Հակառակ անոր որ խաղողի տուրքը անցեալ տարուան հարիւրին 8էն միայն կը հասնի եւ գինը կոնէ 20-30էն սկսելով քառասունի բարձրանալու էր, ներկայ հրապարակը այդ գինին կէսէն անգամ վար է: Հակառակ ասոր, այգեգործները առատօրէն հրապարակ թափած են իրենց ապրանքը, որովհետեւ պարտք ունին եւ ստիպուած են ամէն գնով դրամ ձեռք բերել: Իսկ այսքան մատուցումին առջեւ, գնորդը բնականաբար նազ կ'ընէ:

Այսօր, Մանիսայի մէջ խաղողին քաշը 10-24 ղրուշի միջեւ կը տարուբերի:

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ԾԱԽՔԵՐԸ

Կատարուած քննութեամբ հաստատուած է որ այս վերջերս բանջարեղէնի, իւղի, պանիրի եւ ընդեղէններու գիները իջած են: Բայց եւ այնպէս միսի, փոխադրական միջոցներու, օդային կազի, ելեկտրականութեան եւ վառելանիւթի գինները անփոփոխ կը մնան: Նոյն իսկ քարիւղի եւ պէնզինի գիներն ալ բարձրացած են: Տան վարձքերը մեծ տարբերութիւն մը ըրած չեն:

Շահագրգռուող պաշտօնատուններ միջոցներ ձեռք կ'առնեն, փոփոխութիւն չկրող նիւթերու գիներն ալ իջեցնելու համար:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

ԱԺԱՆ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

— :-: —

Ատեն մը դժուար էր Փարիզի տուներուն վրայ, դուռներուն գլուխը տեսնել «վարձու բնակարան» ցուցատախտակը: Հիմա կը վխտան, ու հովը կը շարժէ տխրօրէն այդ ցուցատախտակները:

Այսուհանդերձ, տակաւին չէ փարատած բնակարանի տագնապը Փարիզի մէջ:

Շքեղ բնակարաններն են, որ, հիմա, պարապ են: Մասամբ աժանցած է նաեւ քաղքենի բնակարաններու վարձքը: Սակայն, գրեթէ ոչ մէկ փոփոխութիւն չունեցաւ կամ օրը օրին ապրող դասակարգին յարմար բնակարաններու վարձքին վրայ: Այդ աժան բնակարաններու տագնապը կայ ու կայ Փարիզի մէջ:

Bulletin Municipalի մէջ, Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէն Կարշըրի կը գրէ թէ տակաւին 100 հազար բնակարանի պահանջ կայ Փարիզի մէջ: Եւ ասոնք գործաւոր ընտանիքներու կողմէ արձանագրուած պահանջներն են, որ 3 տարիէ ի վեր չեն գոհացուած: Փարիզ կը շարունակէ քակել ու քանդել հին տուները, ասոնց թիւը 25,000ի կը հասնի ներկայիս: Ու կը շարունակուի նաեւ նոր ու աժան բնակարաններու շինութիւնը, որոնց թիւը կը հասնի 12,000ի: Բայց եւ այնպէս, հազարաւոր ընտանիքներ կը խամրին խուցերու մէջ եւ մութ երդիքներու տակ: Հազարաւոր բազմանդամ ընտանիքներ թխմուած կը մնան մէկ սենեակի մէջ: Ու հազարաւոր երիտասարդներ տակաւին ու տակաւին կը փնտռեն «փոքրիկ բնակարանը», ուր կարենան տեղաւորուիլ ու բոյն կազմել: Ամուսնութեան հարցն իսկ կը դժուարացնէ բնակարանի տագնապը:

Շինութիւնները, վերջապէս, չկրցան փարատել եւ աժան բնակարանի տագնապը յուսահատութիւն կը պատճառէ պատկան մարմնին (H. B. M.):

Ահա վիճակագրութիւնը, որ կու տայ Քաղաքապետութիւնը: Հարիւր հազար աժան բնակարանի պահանջ: 19,000 բնակարան պատրաստ յանձնուելու: Վեց հազար բնակարան յանձնելի գալ տարի: Ներկայիս կը շինուին 12,331 բնակարաններ: Ծրագիր կայ շինելու նաեւ 6,329 բնակարաններ:

Մինչեւ այժմ շինուած բնակարաններուն թիւն է 20,491: Կարշըրի կը քննադատէ, որ տագնապը չի փարատիր միաժամանակ շինելով «գործաւորական» եւ «քաղքենի» բնակարաններ: Նախ շինել «գործաւորական» բնակարաններ: Անշուշտ դժուար է մէկ անգամէն գոհացնել հարիւր հազար ընտանիքներու բնակարանի պահանջը: Յիսուն հազար բնակարաններու շինութեան նոր ծրագիր մը Քաղաքապետութիւնը պիտի ենթարկէ 2 միլիառ 500 միլիոն Ֆր. բեռի մը, մինչ Լուշէօրի օրէնքով, բոլոր տեսակի բնակարաններու շինութեան համար, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, պետութիւնը ունի 2 միլիառի վարկ մը միայն:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Տոքթ. Թուլուզ, նշանաւոր յիմարաբոյժը, խօսելով այն յանձնախումբին մասին, որ, Ժիւսթէն Կոտարի նախագահութեանը տակ, կ'ուսումնասիրէ ինքնաշարժի արկածներուն ախտաբանական պատճառները, կ'ըսէ.—

Առողջապահական այն յանձնախումբը, որ կ'աշխատի քննել ինքնաշարժի արկածներուն ախտաբանական պատճառները եւ դարման մը գտնել մահուան դէպքերուն, կարեւոր հարցեր ունի լուծելիք: Ֆրանսա այն երկիրն է, որ կը զբաղի մանաւորապէս գինիի եւ ինքնաշարժի ճարտարարուեստով: Երկու ճարտարարուեստներ, որոնք կապեր ունին ճամբաներու արկածներուն տեսակէտով: Բայց կարելի չէ մէկ ճարտարարուեստը զոհել միւսին, արգիլելու համար ինքնաշարժի արկածները: Այսու հանդերձ, պէ՛տք է կռուիլ արկածային մահերու դէմ, ինչպէս կը կռուինք ժանտատենդին, հիւծախտին ու խլիրդին դէմ: Ահագին գումարներ կը ծախսենք այս կռիւին մէջ, մասամբ յաջողութիւն գտնելով: Ինչո՛ւ չկատարենք նոյն կռիւը ինքնաշարժի արկածներուն դէմ:

Այստեղ հոգեբանական կէտ մը կայ: Մեր ժողովուրդը գրեթէ չազդուիր ինքնաշարժի այն սարսափելի աղէտներէն, որոնք կը պատահին ճամբաներուն վրայ ու կը նկարագրուին թերթերու մէջ, թէեւ եղերական ըլլան մահերը փուշ փուշ ըլլալու սահման: Եւ դեռ աւելին, — թերթերը շարունակ ահազանգ կը հնչեցնեն, գրելով թէ օրէ օր կ'աւելնայ ինքնաշարժի արկածներու թիւը: Տեսէք, 1929ին, Ֆրանսայի մէջ, ինքնաշարժերուն տակ վիրաւորուած են 34,000 հոգի, 1931ին՝ 80,000 հոգի: Միայն Փարիզի մէջ, 1929ին ինքնաշարժերուն տակ ինկած են 29,000 հոգի: Սէն նահանգին մէջ 1929ին արձանագրուած են 407 մահուան դէպքեր ինքնաշարժի տակ, 224ը Փարիզի մէջ: 1931ին, 4,145 մահեր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ եւ 20 անգամ աւելի վիրաւորեալներ: Ո՞ր հիւանդութիւնն է, որ այսքան մարդ կը հնձէ տարեկան: Եւ սակայն, ժողովուրդը հանդիստ սրտով ինքնաշարժ կը նստի: Աղջիկներ կան, որ կը խենդենան ինքնաշարժ նստելու համար, կիներ կան որ ցուցամոլութիւնն ունին ինքնաշարժով պտըտելու: Բայց նոյն այդ աղջիկներն ու կիները կը սոսկան օդանաւ նստելէ, թէեւ բաղդատմամբ նուազ ըլլան օդանաւի արկածները: Օդանաւը, որուն վարիչը վարժ մէկն է, սոսկում կը պատճառէ այրերուն ու կիներուն, բայց ոչ մէկ այր կամ կին, երբ ինքնաշարժ կը նստին, չեն հետաքրքրուիր թէ վարիչը ի՛նչ մարդ է: Չէ՞ որ ինքնաշարժի վարիչ կրնան ըլլալ գինեմոլներ ալ, լուսնոտներն ալ (սապալը):

Եթէ ժողովուրդը չի հետաքրքրուիր այս հարցերով, իշխանութեան կ'իյնայ քննել ինքնաշարժի վարիչներուն արտօնագրի հարցը: Ներկայիս 1,500,000 հոգի ինքնաշարժ վարելու արտօնագիր ունին, այդ թիւը օրէ օր կ'աւելնայ տակաւին: Անհրաժեշտ է խորունկ քննութենէ մը անցընել բոլոր անոնք, որ ինքնաշարժ վարելու արտօնագիր ունին կամ կը պահանջեն: Քննել անոնց գլուխը, սիրտը եւ ջղային դրութիւնը: Ինքնաշարժի արկածներուն մէջ կարեւոր պատճառներ են տեսողութեան հիւանդութիւնները, ջղային խանգարումները, սրտի տկարութիւնները, մկանային (շարժելու) արգելքները, մտային խոռվքները: Դարձեալ, դիւրայոյզ նկարագրով մարդիկն ալ, որ ձախլիկ անդրադարձներ ունին, դիւրաւ պատճառ կը դառնան արկածներու:

Բայց գլխաւոր պատասխանատուն է ալքոլը: Պէտք չէ թոյլ տալ, որ խմողները կառք վարեն: Ներկայիս բժշկական քննութեան ենթակայ են միայն ծանր փոխադրութեանց վարիչները: Անհրաժեշտ է պարտաւորիչ դարձնել բոլորին, ով որ կ'ուզէ կառք վարել: Սակայն պէտք է հոգեբուժական քննութիւն ալ կատարուի: Ճանչնալ ինքնաշարժի վարիչին հոգին: Որովհետեւ բազմաթիւ աղէտներ ծագած են անկից, որ վարիչը ուզած է մրցիլ, առջեւի կառքէն առաջ անցնիլ, յաճախ... արժանապատուութեան կամ նախանձագրգռութեան համար:

Բժիշկներ կան, որ առողջական թուղթ կուտան ինքնաշարժի թեկնածու-վարիչներուն, առանց ուզելու յայտնել անոնց հիւանդութիւնները, — լուսնոտութիւն եւայլն — վախնալով օրէնքէն (բժշկական գաղտնիք): Չեն կրնար ուրիշ ասպարէզ մը թելադրել ներկայացողներուն: Մինչդեռ պէտք է օրէնքը թոյլատրէ հրապարակել նման հիւանդութիւնները:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի փութպօլի խումբերը այսօր կիրակի իսկ կը սկսին իրենց ճամբորդութիւնները Ֆրանսայի զանազան քաղաքները:

Այսպէս Ա. խումբը կը մեկնի **Flers (Orne)**ի նահանգին մէջ, տեղին Ա. խումբին դէմ մրցելու: Խառն խումբը կը մեկնի **Créky-en-Valois**, Ա. խումբին դէմ մրցելու: Իսկ պահեստի խումբը **Champigny**ի մէջ կը խաղայ **A. S. Pathé Natan**ի պահեստի խումբին դէմ:

× Անցեալ կիրակի, խառն խումբը, մէկի դէմ 3 կօլով յաղթուեցաւ **F. C. Levallois**ի Ա. խումբէն, իսկ պահեստի խումբը նոյն խումբին պահեստիին յաղթեց 0ի դէմ 3 նշանակէտով:

Ժ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑ, Մեծ վաճառականը եւ բարեգործը: (Յիշողութիւններ իր մահուան 20ամեակին առթիւ): Գրեց՝ Ա. Սարուխան: Տպ. Վիեննա, Մխիթարեան տպարան: 1931: Գին՝ 2.50 զ. ֆրանք:

ՇՈՂԱԿԱԹ, հայերէն ընթերցարան (պատկերազարդ): Ա. տարի ուսումնարանի: Կազմեց՝ Հ. Արիս Վարդանեան, Մխիթարեան ուխտէն: Վիեննա: Գին՝ 1.80 զ. ֆր.:

Նոյնը, Բ. տարի Ուսումնարանի:

ԹԱՏԵՐԱՓՈՐՁ ՄԸ, կատակախաղ մէկ արարուածով: Աղջիկներու համար: Աշխատութիւն Հ. Գէորգ Վ. Փանջիկեանի: Գին՝ 0,70 զ. ֆր.:

Chronologie der arabischen Statthalter von Armenien unter den Abbasiden, Von As - Saffach bis zur Krönung Aschots I, 750—887. Von R. Vasmer. Wien. 1931. Գին՝ 3 մարք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Ա.

Դեռ մինչեւ ե՞րբ պիտի յամառիս ստորնանալ՝ այս մութին մէջ ու այս մութին վրայ · դուն որ լաւ գիտես թէ կեանքի դուռին մուրացիկը, եւ մահուան դուռին մուրացիկը՝ նոյն հասակն ունին···

··· Թը՛ֆ, թըըըֆ, թըֆ··· թըֆ, թըըըֆ, թըֆ···

Շոգեկառքը կը վազէ մրճահարելով երկաթ երիզը ճամբուն, ու սեւ շուքերով, զարմացումով կը դառնան մեր չորսդին՝ ոտքի ելած բլուրները, հեռուներն աղօտող լոյսերը, քօղարկուած, սգաւոր ծառերը, մոռցուած, ցանցառ տուներուն ու անոնց շուքերուն սիլուէթները:

Մասնաբաժինին մէջ մինակ եմ գրեթէ · — կայտառ ծերութիւնով, ինքնագոհ վաճառականի արտաքինով մարդ մը, դիմացս, չորս հոգինոց նստարանին վրայ երկարած՝ քնացեր է:

Փոքրիկ լոյսը կը վառի, մշուշ ցանելով մասնաբաժնին փայտէ պատերուն, երկաթեայ ցանցերուն:

Ճամբորդութեան միօրինակ աղմուկով, անիւներուն եղանակով խօսքերէն ձերբազատուած «լռութիւնը» աւելի զգալի է: Երբեմն կը ճզճզայ վակոնը, ու ապակիին կը դպին վարագոյրին ծայրերը:

Ես ալ նոյնը կ'ընեմ · ուսերուս քաշելով հինցած վերարկուս, պայուսակս գլխուս տակ կ'երկարեմ իմ կողմիս նստարանին վրայ: Բախտ մըն է ութ հոգինոց մասնաբաժինը երկու հոգիով ունենալ:

Դուրսը զով է, զարնանամուտ ըլլալուն: Արդէն գիշերները աշուն կը փչեն: Իսկ հոս ջեռուցիչներուն տաքութիւնն է, թէեւ ընդհատ – ընդհատ զոց պատուհանին ճեղքերէն հովի չարաճճի թեւ մը կը սողոսկի ներս, ու քսուելով ծոծրակիս՝ որոշ կը դարձնէ մարմնիս միւս մասերուն քաղցր գաղջութիւնը: Կը կլորուիմ սկոտ ու ծոյլ կատուի մը պէս, կ'ամփոփուիմ, կը թմրիմ, կը գոհանամ...

Աչքերս կը գոցեմ:

Դժուար է քնանալը, գիտեմ, այսպէս հաղուադէպ, ու յոգնեցուցիչ պարագաներու: Ինչքան ալ ամէնէն մշտագին մտածումներս իսկ ցուրտին դիմացող, այլ փափուկ մուշտակներ հագնին ու այնպէս քուէին հոգիիս:

Ինչքան ալ օտարի մը պէս նայիմ բոլոր զիս կաղմող բաներուն վրայ, որոնք բացակայի պէս ըլլան, ու որպէս թէ հագիւ իրենց հեռաւոր խօսքը, մարող շշունչը կամ դանդաղութեամբ, հանդարտութեամբ կարդացուած նամակը ըլլար:

··· Թըֆ, թըըըֆ, թըֆ··· Միօրինակ ու օրօրուող ձայներուն մշուշովն է նորէն էութիւնս պարուրուեր··· Արդեօք ո՞րքան ատեն պիտի կրնայի այսպէս երթալ, նեղ նստարանին կպչէլ կռնակին, ականջըս անիւներուն ու երկաթուղիին աշխատանքին, եւ ծուլութիւնս ալ ապահոված ճեպընթացին հինգ ժամեր անդադար գլորելու իրողութիւնով··· Միայն մէ՞կ յաւերժութիւն, շա՛տ կարճ է···

Երջանկութեան մօտ, անոր թեւը մտնելու պատրաստ զգացումի մը գիտակցութիւնն ունիմ — հանդարտութիւն, անհոգութիւն, արթուն թմրութիւն: Այրող ու այրուող արթնութիւններս կ'անթեղուին կամ կը մոխրանան, ու ցաւը կը մոռնամ···

Ահա ինչո՞ւ կ'ուզեմ խորհիլ բոլորին մասին որ ինծմէ դուրս են, հեռու կամ մօտ, որ լեռներ ու հողեր կան մութի ու արեւի տակ, ովկիաններ ալեկոծ կամ խաղաղ, անտառներ ու քաղաքներ աճողութեան ու փճացումի եղբայր փոխն ի փոխ: Կ'անցնիմ մեղմ ներողութեամբ մը բոլոր հաճոյքներուն, ծիծաղներուն ու սէրերուն քովէն, ու բոլոր թշուառութիւնները անտարտամ անտարբերութեանս կ'արժանանան:

(Որովհետեւ ոչ ոք ուրախ չեղաւ ուրիշին համար, ու ոչ ոք լացաւ ուրիշին համար · գութն ու բարութիւնը ամաններ են ոսկեզօծ, կամ թղթապատ եւ կամ վարնոց հողէ փարչեր — ոչ թէ պարունակութիւնը փարչին — որ մեր ունայնամտութիւնն ու հաճոյքները կը թաղեն իրենց խորքին մէջ)··· Ասիկա բանը ո՞վ է···

Օ՛ կորսուիլ էութեան ու չէութեան հասանքներուն միջեւ, հեռանալով ինքնիրմէ, լքելով ինքզինք···

··· Թըֆ, թըըըֆ, թըֆ··· թըֆ, թըըըֆ, թըֆ···

Անհաւասիկ մարդ մը, այս քովինս · ի՞նչ · այս՛, աննախընթաց է այս · այնպէս որոշակի կը տեսնեմ իր ամբողջութիւնը ու ոչինչ կը մնայ զարմացում յորջորջուած նախապաշարումէս, եւ ոչ ալ անպատասխան հարցում: Բացուած անօթի մը, կիսուած սնտուկի մը պէս է անիկա ուր կը տեսնեմ նոյն արիւնէն թոյն ու թթուի պատրաստութիւնները, ու նոյն թթուին ու թոյներուն կաթիլներով արիւնին անթիւ շարժումները··· Խե՛ղճ գործիք՝ բնակալ գեղձերու, ափիդ գծերը ալ բաւական չեն ճակատագիրդ գրելու համար··· կզակդ կ'երերայ, հեղնագին հեղուկը կը կաթի ատամներուդ վրայ, բայց ատամոքսդ կը նեղուի դժուարամարս ճաշէդ···

Բանա՞մ, տարածե՞մ ուղեղիդ ծալքերը··· Ա՛, ինչ տգեղ որդերու բնակարան, մէկզմէկու պինդ փաթած, իրարու մէջք կրծող որդերու բնակարան, ուր երազդ ամէնէն առաջ կը տեսնեմ, — կը վախնաս հասնելու, ճնշուած ծանրութիւնով մը ու խթանուած ահաւոր բաղձանքով մը···

Թըֆ, թըըըֆ, թըֆ··· Բանանք սա խորշը, քրքրենք, ամէնէն դիմացկունը կ'երեւի, մանաւանդ հետաքրքրութիւնս սանձը տուաւ հաճոյքին, նման միապաղաղ ջուրերուն, անվիշտ վերապրումին··· Հո՛ւ հո՛ւ, մանո՛ւկ մը, դեռ ատամները լման չեն, շատ կը գործածէ «մայրիկ, հայրիկ» բառերը, ատոր համար իսկ ամէնէն քիչ կը հասկնայ··· «Փչէ՛, ձագս, փչէ՛», «փո՛ւֆ», «ապրի՛ս մանչս»··· «պապի խնձոր», «հա ձագուկս խնձոր եւ տանձ ալ»···

Կուլայ այս միւս կէտը, բայց կամաց, չարթննայ ծերուկը:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ (9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, 1932)

Մամուլի տակ է եւ Սեպտեմբերի մէջ լոյս կը տեսնէ «ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»ը՝ հայ մշակոյթին նուիրուած պատկերազարդ ճոխ ժողովածու մը. աշխատակցութեամբ փրոֆ. Ն. Ադոնցի, Հ. Ն. Ակինեանի, Ա. Աճառեանի, Հ. Ալեմաքի, Անայիսի, Կ. Յ. Բասմաջեանի, Ռ. Բէրբէրեանի, Յ. Զարեանի, Վ. Թէքէեանի, Ա. Խոնդկարեանի, Վ. Համբարձումեանի, Լ. Մեսրոպի, Շ. Միսաքեանի, Ա. Զօպանեանի, Ս. Վրացեանի եւ ուրիշներու:

Կողքը՝ նկարիչ Մ. Քէպապճեանի, գին 10 ֆրանք, մեծաքանակ եւ կանխիկ վճարով հարիւրին 50 զեղչ:

Կը յանձնարարենք Մշակոյթի Օրուան հանդէսներու կազմակերպողներուն նախօրօք ապսպրել՝ հանդէսի օրը ծախելու համար: Դիմել՝ Mr. J. Zavrian, 6 Ave. Sully Prudhomme, Paris (7):

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ ՎԵՐՋԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ԼԵՌՆԸ եւ ԱՂՕԹԵԱՐ

տարեգիրք

Գ. ՏԱՐԻ 1933

Բազմաթիւ նկարներով եւ աննախընթաց բովանդակութեամբ

ԳԻՆ՝ 30 ՖՐԱՆՔ ԵՒ 1.50 ՏՈԼԱՐ

Կեդրոնատեղի՝ M. et M. Barsamian, 94 rue Lafayette, Paris (10)

Լիոնի մէջ «Յառաջ»ի գործակալն է

ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆ

Հասցէ՝ Մ Ա Ս Ի Ս *ճպաշխանատուն*

75 RUE DE BONNEL, LYON

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՊԵՐԷԹ

ՀԱՅ "ՏՐԱՄ_ՕՊԵՐԷԹ" ԽՈՒՄԲԸ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ

Ս. Սուրապեանի

Կը ներկայացնէ յայտնի Աշուղ-Ջիվանիի

ԱՇՈՒՂ_ՂԱՐԻԲ ը

օպերէթ 5 արար, 7 պատկեր

24 Սեպտեմբեր 1932, Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Sociétés Savantesի մէջ

8 rue Danton, Paris (6e) **Métro: St. Michel et Odéon**

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ ղեկավարութեամբ *ԹԱՌԻՍ ԺՕՐԺԻ*: Վերջին արարին, հարսանիքի տեսարանին, տէր եւ տիկին Սուշաբեան կը պարեն կովկասեան պար:

Տոմսերու գիները՝ 25, 15 եւ 10 ֆրանք, կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերու մէջ: Իսկ ներկայացման գիշերը թատրոնի կիշէն՝ ժամը 7էն սկսեալ:

Հրաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն

ճաշարան Գ Ա Ռ Լ Օ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ ՏԷՍԻՆԻ ՎԻԷՆԻ եւ ՇՐՋ. ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Հ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ «ՏՊ. ԵՓՐԱՏ»Ը

Փոխադրուած է 36 rue Voltaire, Lyon

R. C. Lyon A. 77-929 Tél. Moncey 58-75

կը ստանձնենք գոյնզգոյն եւ գեղատիպ տպագրական ամէն տեսակ գործեր, քաուչուէ ամէն տեսակ կնիքներ՝ դիւրամատչելի գիներով: Գաւառներէն եղած ապսպրանքներուն շուտով ընթացք կը տրուին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիկ. Վարդանեան, որուն վերջին հասցէն էր H. Vartanian, 15 rue Pompery, Valence, Drôme. *Իմացնել իր եղբօր* Agnes Minalian, Odos Einikis Sinolonios No. 333, Sérèz, Grèce.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ մեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Կ'ուզուին Haute Modeի *(գլխարկ) համար լաւ և մաքուր աշխատող գործաւորուհիներ իրենց տանը կամ մեր արհեստանոցին մէջ աշխատելու համար: Դիմել՝ Հօղասնեանի,* 15 rue Gerando *Փարիզ:*

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

Գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.է: 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

Istituto Nazionale Delle Assicurazoni

Գործակալութիւն «Opéra»

18 Chaussée d'Antin, Փարիզ (9)

Հեռ. Provence 82—48

Կեանքի ապահովագրութիւն, կենսաթոշակ՝ շահաւոր սակով: Կ'ուզուին գործունեայ աշխատակիցներ:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ԳՏՆԵՆ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

CHEZ JOSEPH

91 Rue Moncey

Պանդոկ ամէն յարմարութիւններով

Նոր հասցէ

Տօքթ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

84 rue Blanche, Paris IX **Tél. Trinité 38-43**

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 1.30էն մինչեւ 3.30, երկուշաբթի եւ հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8—9 եւ ժամադրութեամբ:

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ՏՈՒՐՔԵՐԻ ՀԱՄԱՐԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ձեր համարակալութեան, տուրքի գործողութեանց եւ առեւտրական ձեւակերպութեանց համար դիմեցէք

Դաւիթ Թաճիրեանի

9 Passage Violet, Paris (10) *ԱՄԻՍԸ 50 ՖՐԱՆՔ*

ՆԿԱՏԻ ՉԵՆ ԱՌՆՈՒԻՐ

Ամենէն աղէկ կարագ իւղին Extra fin beurre Savin pour la table 250 grs.նոց *[illegible]* *[illegible]*

Մեր յաճախորդներուն շնորհակալութիւն կը յայտնենք:

ՅԱՆՁՆԵԼԻ ՔԱՆԱԿԱՑ

Անարատ կարագ

Բ. տեսակ քիչ աղուած, քիլօն 15.50 Ֆր.

Ա. » » » 15.80 »

Extra fin Savin Beurre pour la table 17.50 »

Հալած Հալէպի մաքուր կարագ իւղին քիլօն 19.50 »

Դիմել՝ Comptoir Général des Beurres, 74 Rue Gergovie, Paris (14). Tél. Seg. 70-07, 70-88, Métro Alésia.

Հայրենակիցներու ուշադրութեան

Սուլթաններու Սուլթանը, աշխարհի սուրճերուն թագաւորը, խմողին մարսողութիւնը կը դիւրանայ եւ հաճոյալի ժամանց մը կ'ունենայ: Պահանջեցէք հայ նպարավաճառատուններէ

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême

S. TOROSSIAN

մէթրօ Ccuronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— կեդրոնատեղիէն չորս անգամէն կամ միանուագ 1 քիլօ գնողներու կը տրուի նուէր:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԲՈՒՐԴԵՐ

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար:

Միշտ պատրաստ ունինք 50000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ թիւ 2/28, 3/28, 2/32, 2/36, 2/40 եւ հաստ մանած բուրդ (*grosse laine*): Ամէն տեղէ աժան գին:

դիմել՝ **Doerflinger,**

31 Rue de Maubeuge, Paris (9) Métro Cadet

ՏՊԱՐԱՆ ԶԱՒԷՆ

36, ՐԻՒ ՏԷ ՏՕՄԻՆԻՔԷՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Սեփականատէր ԶԱՒԷՆ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ, վկայեալ Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանէն:

Մարսիլիահայ միակ տպարանը, որ օժտուած է հայերէն աւելի քան 20 տեսակ տառերով, բոլորովին նոր, մօտերս բերուած՝ Պոլսոյ ծանօթ Գէորգեան ձուլարանէն:

Ստանձնած է արդէն վարժապետեանի Ե. տարուայ «Ուղեցոյց Մարսէյլի» տպագրութիւնը:

Իր մօտ կը տպագրուի «Հաճըն» ամսագիրը:

կը կատարէ իտալացի եւ ֆրանսացի շարք մը առեւտրականներու տպագրական բոլոր գործերը. անսխալ տպագրութեան երաշխաւորութիւն:

Ճաշակ, խղճամիտ գին եւ ճշդապահութիւն:

Imp. Zaven, 36 rue des Dominicaines, Marseille

Prix modérés, Travail soigné, Livraison rapide

---

20 ԺԱՄԷՆ

ՓԱՐԻԶ - ԼԻՈՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ - ՆԻՍ

եւ նոյն ճամբուն վրայ ու շրջակայքը բոլոր մեծ ու փոքր տեղերը հանդիպելով երթուդարձի

Հայ փոխադրական սպասարկութիւն

Կը փոխադրուի ամէն տեսակ ապրանք, կարասի, եւլն., եւլն.:

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ, ԱՊԱՀՈՎ ԵՒ ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ԵՒ ՏՈԿՈՒՆ ԿԱՄԻՈՆՆԵՐՈՎ

Շաբաթը երեք անգամ կանոնաւոր երթեւեկ

ԽԻՍՏ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ (երկուստեք համաձայնութեամբ)

դիմել կամ գրել հետեւեալ հասցէներուն՝

Մ. ՄԻՐԱՔԵԱՆ	Մ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ	Ա. ՄԱՍԼԱՔԵԱՆ
ՓԱՐԻԶ	*ԼԻՈՆ*	*ՄԱՐՍԷՅԼ*
4 Route Stratégique	19, Rue Pasteur	30, Rue Ste. Barbe
VANVES (Seine)	LYON (Rhône)	MARSEILLE (B.duR.)

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ԲՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒԺԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

Etude de Me BERNARD WAHÉ **(ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)**

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S Ç O N S U L T E

Droit Français et International Privé

18, Rue Dauphine, Paris (6e) Tél. Danton 73-97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները

Մետաքսեղէն եւ թաւիշներ

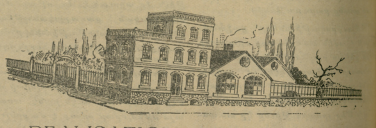
Unis et inprimés, soie naturelle et artificielle

ՄԱՐՇԷՅԻ ՅԱՏՈՒԿ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ

ՖԵՐՄԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

26 Rue des Capucins *եւ* **2 Rue Romarin, LYON**

Հեռաձայն Burdeau 34-07, հեռագրական հասցէ Fermanef, Lyon

REALISATION IMMOBILIERE

Կը հրաւիրենք բոլոր անոնք որ տուն շինել պիտի տան, չի կնքել ոեւէ անձնառութիւն, առանց մեզի խորհուրդ հարցնելու:

Ամէն դիւրութիւն շինութեանց եւ փոխառութեանց համար՝ երկար պայմանաժամ նուազագոյն տոկոսով:

Դրուած դրամագլուխին վրայ 100ին 70 եկամուտ կ'ապահովենք տարեկան: Ունինք նաեւ վարձու յարկաբաժիններ եւ աշխատանոցներ:

Խորհրդակցութիւնները ձրի են, ժամը 2էն 6.30:

Նշանեան *20, Passage Prado,* (մէթրօ Սէն-Տընի)

Tout pour bottiers

C u i r s — **P e a u x**

c r é p i n

Բացուած է կաշիի, մորթի, կօշկակարութեան վերաբերեալ գործիքներու եւ առարկաներու վաճառատունը

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ՖԷՍՃԵԱՆ

51 rue Piat, *ՓԱՐԻԶ (20)* *Մէթրօ ՊԷԼՎԻԼ*

Հեռաձայն Ménilmontant 79—24

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59—54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն: Հակաշիւճախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննական, թելադրական եւ ֆրէօտեան մեթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:

Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
20 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1987 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

Վ Ե Ր Ա Ք Ա Ղ

Շարք մը յօդուածներով, որոնք հրատարակուեցան իրարու ետեւէ, եւ որոնց վերջինը կ'երեւայ այսօր, երիտասարդ աշխատակից մը իր կարգին ուշադրութեան կը յանձնէր հանրային — քաղաքական խնդիրներ:

Բոլորին իմաստը, — ինքնապաշտպանութեան ճակատ գաղութներու մէջ եւ աշխատանք՝ հայկական դատի պաշտպանութեան համար:

Հոգեր, որոնց մասին կը գրենք այս թերթին հիմնարկութենէն ի վեր, եւ զորս վերջին անգամ, արծարծեցինք վեց խմբագրականներով (օգոստ. 24—30):

Փորձենք ամփոփել մեր դրած հարցերը, եւ յետոյ քննենք այն մանաւոր կէտերը որոնց վրայ կը ծանրանայ մեր աշխատակիցը:

1. «Ըսենք առանց բառերը ծամծմելու, —կը գտնուինք մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարի ճակատագրական շրջանին վրայ:

«Ինքնապաշտպանութիւն՝ գաղութներու: Զարդուփշուր, ճղակոր ժողովուրդի մը վերջին մնացորդին:

«... Չի բաւեր ոչ մեր կազմակերպուած ուժը, — Դաշնակցութենէն մինչեւ յետին հայրենակցականն ու երիտասարդականը: Ոչ ալ մեր պաշարը:

Աւելի քան երբեք՝ պէտք ունինք զանգուածային կազմակերպութեանց: Թուական ինչպէս բարոյական ուժի: Որակի եւ քանակի: («Յառաջ», 24 օգոստ.):

2. «Գաղութները վտանգուած են, ամէն բանէ առաջ, մեր ներքին պառակտումներով:

«... Ուրեմն, մեր առաջին հոգը պիտի ըլլայ՝ կարճ կապել անմիտ վէճերը, վերջ տալ ներքին պառակտումներուն եւ համաձայնիլ սրբազան ուխտի մը շուրջը:

Ուխտ՝ յանուն գաղութներու ինքնապաշտպանութեան:

... Գաղութները վտանգուած են, նաեւ, կարմիր — կանանչ գործակալներու յարաճուն գործունէութեամբ:

... Այստեղ ոչ ոք իրաւունք ունի աւելի բարձր խօսելու, քան գաղութները իրենք: Իրենց բոլոր կազմակերպութիւններով: Քաղաքական հոսանքներէն մինչեւ լսարանական միութիւնները»: (25 օգոստ.):

3. «Ջերկարելու համար, ըսենք որ թշնամին — Թուրքը ահա տասը տարիէ ի վեր կը գործէ նաեւ իր սահմաններէն դուրս, մեր ծոցին մէջ:

«Ու կը գործէ հետզհետէ աւելի համարձակ:

«... Գործունէութեան ամէն միջոց ունենալով հանդերձ, ինչո՞ւ ձեռք ձեռքի չենք տար, հակազդելու ա՛յս չարիքին, — տեղական ժողովուրդներն ու իշխանութիւնները մեզի դէմ լարելու աշխատանքին»: (26 օգոստ.):

4. «Ինչ որ կ'արծարծենք երեք օրէ ի վեր, ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ՝ պայծառատեսութիւն եւ աշխատանք: Իսկ աշխատանքի համար, պիտի ունենաս խարիսխ եւ յենարան: Ուրիշ խօսքով, կազմակերպութիւն եւ ուժ:

«... Նոյն իսկ Դաշնակցութեան ուժը չի բաւեր ներկայ պարագաներուն մէջ, իր անմիջական նպատակներուն համար:

«... Այս բոլորը կը պահանջեն ոչ միայն կուռ, այլ եւ բազմանդամ, ծաւալուն կազմակերպութիւն»: (27 օգոստ.):

5. «Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պայքարին մէջ, տիրական դեր կ'իյնայ Հայր. Միութիւններուն: Բայց, պէտք է խտացնել զանոնք, «իրարու մէջ ձուլելով մանր — մունր ճիւղերը», եւ զանոնք վերածելով շրջանային խոշոր միութեանց:

«... Այս խտացումը պիտի օգնէ, միեւնոյն ատեն, բազմապատկելու մնացեալ Միութեանց անդամներու թիւը:

«Այստեղ ալ մեծ արժէք ունի համրանքը:

«Այստեղ ալ պիտի ձգտինք դէպ ի կուռ եւ ծաւալուն, համատարած կազմակերպութիւններ»: (28 օգոստ.):

6. «Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պայքարին մէջ, ամէնէն ծանր հոգը կ'իյնայ երիտասարդութեան վրայ: Թէ բնական օրէնքով եւ թէ ներկայ պայմաններու բերումով:

«... Զունինք, տակաւին, երիտասարդական Միութիւն մը որ ընդգրկէր երիտասարդութեան լաւագոյն, ընդունակ զանգուածը:

«... Գոնէ այս ճակատին վրայ վրդովիչ է խաչաձեւումը կամ սահմանափակումը»: (30 օգոստ.):

×

Անհրաժեշտ համարեցինք այս վերաքաղը, անգամ մըն ալ խտացնելու, չեշտելու համար այն մտահոգութիւնները որ պէտք է զբաղեցնեն բոլորս: Մանաւանդ այսուհետեւ:

Մեր աշխատակիցը, ընդունելով ընդհանուր սկզբունքը, իր կողմէ կը յուզէ այլապէս շահեկան հարցեր:

Առաջինը այն՝ որ Թուրք մտաւորականութիւնը կը զօրացնէ իր հոգեկան կորովը: Նոյն իսկ ազգերու պատմութիւնը եւ գիտութիւնը խեղաթիւրելով, եւ հնաշխարհիկ յատկութիւններ վերագրելով իր ցեղին:

Ան, Թուրք մտաւորականութիւնը, ամէն բան կ'ընէ փառաբանելու համար «ցեղային ոգին, հաւատքը, նուիրումի տենչը: Ա՛ս թշնամիին զօրաւորագոյն կողմը»:

Մինչդեռ մեր մէջ, կարծես հակառակն է որ տեղի կ'ունենայ: Աղխտաբեր գերագնահատումէն յետոյ, կամ անոր հետ, տարօրինակ թերագնահատում մը կը սպառնայ վարակել մեզ: Տեսակ մը նահանջականութիւն:

Բայց հարկ է առանձին խօսիլ այս մասին:

Հարկ է մէկ — մէկ մանրել այս բոլոր հարցերը, պայծառ գաղափար կազմելու, եւ չիտակ ճամբան գտնելու, այլ մանաւանդ գործելու համար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՍԿԱԿԱՆ ՔԻՒՐՏԵՐ

Վերջերս քիւրտերէն քերականութիւն մը կը տպուի Երեւանի մէջ, Պետական Հրատարակչականի կողմէ:

Գիրքը հազիւ լոյս տեսած, քննիչ մարմին մը կը նշանակուի, որպէս զի ստուգէ, թէ գրքին բովանդակութիւնը եւ ուղղութիւնը կը համապատասխանե՞ն խորհրդային «շէրիաթ»ին:

Քննիչ մարմինը հրատարակութեան տուած է իր եզրակացութիւնները, որոնք խնդուք պիտի պատճառեն նոյն իսկ... մեր «Կուրմանճի» Քիւրտերուն:

Քանի մը նմոյշներ:

Գրքին հեղինակը — փրոֆ. Ա. Խաչատրեան — խե՛լք է ըրեր գրքին մէջ տեղաւորել քրտական առածներ:

Անշուշտ, առանց մտածելու որ, գրաքննիչներ եւ անողոք դատաւորներ կան Երեւանի մէջ:

Այսպէս: Քիւրտը կ'ըսէ (առած) — «Խելացին հարուստ կ'ըլլայ»: (էջ 65):

Ի՞նչ ըսիր: Ի՞նչպէս կը համարձակիս գրի առնել այսպիսի «յետադիմական սասցուածք»: Այստեղ «քօղարկուած է հարստանալու, շահագործելու ոգին»: Կը նշանակէ թէ «աղքատները, բանուորները խելք չունին»:

Ուրիշ տեղ մը դրուած է հետեւեալ առածը, — «Աղքատ մարդուն խօսքը ոչինչ է»: (էջ 20):

Ոհ՛ո, ոհ՛ո: Ուրեմն, «աշխատաւորութեան խօսքը ոչինչ է, իսկ հարուստին խօսքը՝ ամէն ինչ: Որոշապէս կը տեսնուի որ հեղինակը կը փառաբանէ հարստութիւնը եւ մասնաւոր սեփականատիրութիւնը»:

Երրորդ մը, — «Կինը մի փնտռեր, անոր ծագումը փնտռէ»: (էջ 45):

Կը հասկնամ բասծդ, ա՛յ դուն յետադիմական հակաբոլշեւիկ:

— «Այս առածին հիմնական միտքը այն է որ կին ուզողը պէտք է անոր ծագումը փնտռէ, որպէս զի ան հարուստ ըլլայ, պէկի կամ նմանի դասակարգի ծագում ունենայ»:

Դեռ աւելի քրէականը, — «Ինը տուր, տասը ստացիր»:

Ըսել կ'ուզես՝ «առուտուր»: Ուրեմն, վաճառականութիւն եւ շահագործում կը քարոզես — Ինը տուր, տասը առ:

Այս բոլորէն յետոյ, կրնայի՞ք նշդել, որո՞նք են իսկական Քիւրտերը, — անո՞նք որ այս առածները ստանդեր են սերունդէ սերունդ, թէ՞ անոնք որ, այս մեկնութիւնները կուտան, իբրեւ անդամ քննիչ մարմնի:

ՎԱՐԱԶ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱ՞Յ ՄԱՆՉՈՒՔՈՒՈՆ

Մանչուրիոյ նորակազմ պետութեան արտաքին նախարարը հաղորդեց թէ առաջին հիւպատոսը նշանակած է Պլակովէշչէնսի համար (Խ. Միութիւն): Անցագիրը վաւերացուած է խորհրդային իշխանութեանց կողմէ: Ուրիշ մանչու հիւպատոսներ ալ պիտի նշանակուին Վլատիվոստոքի եւ Չիթայի համար: Կը նշանակէ թէ Խ. իշխանութիւնը կը ճանչնայ Մանչուրիոյ պետութիւնը:

⁂ Ճափոնի արտաքին նախարարութեան խորհրդականը յայտարարեց թէ Մանչուրիան բաց պիտի ըլլայ այն պետութեանց հպատակներուն առջեւ որ կը ճանչնան նոր պետութիւնը: Ուրեմն, չպիտի գործադրուի «բաց դուռի եւ հաւասար պատեհութեան» սկզբունքը: Առ այժմ, նոր երկրին դուռները լայնօրէն բաց են միայն Ճափոնցիներուն առջեւ:

ՍՏԱԼԻՆ ՉԻ ՀՐԱԺԱՐԻՐ

Մոսկուայէն պաշտօնապէս կը հերքեն այն լուրերը թէ Ստալին պիտի հրաժարի եւ ուրիշ պաշտօնի մը պիտի կոչուի:

— :-: —

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ, ինքնաշարժ մը բեռնատար կառքի մը զարնուեցաւ Կալիէնի կամուրջին անկիւնը, կիրակի օր, եւ քսան հոգի վիրաւորուեցան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Անգլիական տեսակէտը գերմանական պահանջներուն մասին

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՎ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ, ԽՐԱՏՆԵՐ ԿՈՒՏԱՅ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Անգլիական կառավարութիւնը կիրակի օր (18 սեպտ.) հրատարակութեան տուաւ յուշագիր մը, որ իր տեսակէտները կը պարզէ գերմանական ծանօթ պահանջներու մասին (29 օգոստ.):

Այս յուշագիրը ծանր տպաւորութիւն գործեց Գերմանիոյ մէջ, որովհետեւ կը պարսաւէ Գերմանիոյ ձեռնարկը, կը ժխտէ անոր իրաւական փաստարկութիւնը եւ խստօրէն կը դատապարտէ զինաթափութեան ժողովին չմասնակցելու որոշումը:

Լոնտոն ամէն բանէ առաջ կ'ընդդիմանայ Գերմանիոյ վերազինման գաղափարին: Յետոյ, կը յայտարարէ թէ զինաթափութեան խնդիրը պէտք է յանգի սպառազինութեանց զգալի կրճատման մը:

«Պէտք է որ զօրեղապէս զինուած պետութիւնները ամենամեծ կրճատումը կատարեն կարելի եղած չափով, իսկ թեթեւապէս զինուած պետութիւնները ո՛ր եւ է յաւելում չկատարեն: Ողբերական բան մը պիտի ըլլար, եթէ զինաթափութեան առաջին խորհրդաժողովը յանգէր ո՛ր եւ է պետութեան սպառազինութեանց յաւելման եւ վերազինման»:

Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ արդի բանակին վերակազմութեան, անգլ. ծանուցագիրը, կ'ըսէ.

— «Ընդհանուր խաղաղացման համար, խիստ ցանկալի է որ այսպիսի խնդիրները կարգադրուին բարեկամական բանակցութիւններով եւ համախորհուրդ ուղղումներ կատարելով, որոնք չհակասեն պարտադրուած յանձնառութեանց կամ սպառազէն ուժերու յաւելում յառաջ բերեն»:

Այս ցանկալի արդիւնքին կարելի չէ հասնիլ, — կը շեշտէ ծանուցագիրը — յանձնառութիւններ դրժելով, բայց ի բաց աստարէզ կարդալով կամ քաշուելով կատարուելիք խորհրդակցութիւններէն. այլ պէտք է համբերութեամբ վիճիլ, բոլոր շահակից պետութեանց խորհրդաժողովին մէջ:

Ինչպէս կը տեսնուի, անգլիական պատասխանը աւելի կակուղ է քան Ֆրանսականը (11 սեպտ.): Լոնտոն պարզապէս դաս կուտայ Գերմանիոյ: Միայն թէ, անգլիականն ալ նոյնքան մութ է առաջադրուած նպատակին հասնելու միջոցներու մասին, որքան ֆրանսականը: Պ. Էռիօ կ'առաջարկէր «ընդհանուր զինաթափութիւն՝ հակակշռի տակ»: Անգլիոյ արտաքին նախարարը ակնարկներ կ'ընէ սպառազինութեանց կրճատման մասին:

Ամէն պարագայի մէջ, պարզ է որ Անգլիա կ'ուզէ բոլոր խնդիրները կարգադրել Ժընեւի ժողովին մէջ. մինչդեռ Գերմանիա կը փորձէ առիթէն օգտուիլ եւ սպառազինման հաւասարութիւն ստանալ ուղղակի բանակցելով Ֆրանսայի հետ:

Տպաւորութիւնը Գերմանիոյ մէջ

Ինչպէս ըսինք, անգլ. ծանուցագիրը շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց Գերմանիոյ մէջ, որուն յանձնուած էր պաշտօնը, Ֆրանսականին հետ միեւնոյն ատեն: Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ անգլ. պատասխանը կը գտնեն «ոչ — բարեկամական» եւ իմաստակ և կ'ըսեն թէ անոր նպատակն է նորէն ժընեւ փոխադրել խնդիրը: Գերմանացիները այսպիսի պատասխան չէին սպասեր Անգլիայէն եւ ընդհակառակն մեծ յոյսեր դրած էին անոր վրայ: Թերթ մը յատկանշական կը գտնէ որ անգլ. ծանուցագիրը յանձնուեցաւ Պ. Էռիոյի բուռն յայտարարութիւններէն 24 ժամ յետոյ:

Տրուած պատասխանին առթիւ, բոլորն ալ կ'ընդունին թէ Գերմանիա կը գտնուի նոր կացութեան մը առջեւ, եւ ստիպուած է խիստ կարեւոր որոշումներ տալ: Արտաքին նախարարը կիրակի օր երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ դահլիճին անդամներուն հետ: Կը կարծուի թէ քանի մը օր պիտի անցնի, մինչեւ որ վերջնական որոշումներ տրուին:

Այս առթիւ, թերթ մը գիտել կուտայ. — «Անգլիական տեսակէտը շատ ծանրակշիռ է Գերմանիոյ համար: Զըմբռնել այս պարագան՝ կը նշանակէ վտանգել Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը»:

⁂ Րայխսդակին նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին նոյեմբեր 6ին: Այս առթիւ, գերմանական թերթերը կ'առաջարկեն համախմբել բոլոր կուսակցութիւնները եւ միացեալ ճակատ կազմել, մանաւանդ որ Պ. Էռիօն կը սպառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ քննել տալ Գերմանիոյ սպառազինութիւնները: «Գերմանիան պիտի ընդդիմանայ եւ պէտք է ծայրայեղ ուժգնութեամբ ընդդիմանայ այս ֆրանսական ծրագրին, ոչ միայն իրաւական, այլ և քաղաքական տեսակէտով: Ատոր համար ալ, անհրաժեշտ է միացեալ ճակատ կազմել: Ընկերվարականները եւ համայնավարները մաս չպիտի կազմեն այդ ճակատին, ինչպէս կը ցուցնեն իրենց վերջին օրերու որոշումները: Շնորհիւ այն բռնութեան կոպիտ քաղաքականութեան զոր Ֆրանսա կ'ուզէ շարունակել Էռիոյի օրով ալ, կարելի է Գերմանիոյ ներքին քաղաքականութեան դժուարութիւնները լուծել համախմբուելով «Հօէնֆրիտպէրկ»ի զինուորական քայլերգին տակ»: (Հռչակաւոր քայլերգ մը զոր Մեծն Ֆրետերիք անձամբ յօրինած է):

Ֆրանսայի վարչապետին պատասխանը

Շաբաթ օր, վարչապետ Պ. Էռիօ ուշագրաւ յայտարարու—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Գահիրէի ազդեցիկ օրաթերթերէն «Էլ Պալաղ» կը գրէ (7 սեպտ.).

— «Վերջերս կարգ մը Հայեր ամբաստանուած ըլլալով բոլշեւիկեան խնդրով, Ն. Վ. Ապտիւլ Սեթթահ փաշա Եահեա, փոխ — վարչապետ Եգիպտոսի, հրահանգած է ներքին գործոց նախարարութեան, որպէս զի հպատակութեան թուղթեր չտրուին եգիպտաբնակ Հայերուն. նոյն՝ ձեւով հրահանգուած է հպատակութեան վկայաթուղթեր չտալ նաեւ Եգիպտոս բնակող Ռուսերուն:

«Ինչպէս յայտնի է, եգիպտաբնակ Հայերէն եւ Ռուսերէն շատեր հպատակութեան խնդրանքով դիմած էին կառավարութեան. անոնցմէ ոմանք արդէն առած էին իրենց վկայաթուղթերը, իսկ միւսներուն խնդրանքներու քննութիւնները կը շարունակուէին եւ գրեթէ աւարտելու մօտ էին: Համաձայն վերի երկու հրահանգներուն՝ դադրեցաւ վերջիններու վկայաթուղթերու յանձնումը իրենց տէրերուն»:

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ». — Լաւատեղեակ աղբիւրէ ուրախութեամբ կը տեղեկանանք, որ կառավարութիւնը վերջին պահուն վերաքննութեան առած է իր որոշումը եւ այժմ նոր ծրագիր կը մըշակէ, ըստ որում, խիստ քննութիւններէ վերջ, վկայաթուղթեր պիտի տրուին բոլոր անոնց, որոնք անբասիր վարք եւ մաքուր անցեալ ունին:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Իսլահիյէի լեռնային շրջանակներէն իրենց փախցուցած ապրանքներով, սահմանագլուխէն հիւսիսային կողմը անցնող մաքսանենգներ, Իսլահիյէի արեւելեան կողմը, Գըրգ — Փունարի ձորին մէջ զիրենք հետապնդող մաքսային ջոկատներէ պաշարուելով, բախումներ ունեցեր են:

Մաքսանենգներ՝ գիշերուան մթութեան մէջ, բախումի միջոցին, սպաննուած իրենց ընկերոջ գլուխը կտրելով, միասին տարած եւ հինգ վիրաւոր եւ երկու ողջ անասուն ձգելով փախած են: Գլուխը կտրուած անձը Այնթապցի Մուսա անուն մէկն է:

Սեպտեմբեր 9ի գիշերը հարաւային սահմանագլուխին վրայ, Հիւսէյպինի եւ Բէսիւլայնի միջեւ սահմանագլուխը անցնող մաքսանենգներ, սահմանագլուխէն մէկ ժամ հեռաւորութեամբ պահապան ջոկատին կողմէ հետապնդուելով, մաքսանենգներէ մէկը սպաննուած եւ քանի մը բեռ մետաքսէ կերպաս ձեռք անցուած է:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ

Թիրանայի արտակարգ ատեանը իր վճիռը արձակեց 49 ամբաստանեալներու դէմ, որոնք դատի քաշուած էին դաւաճանութեան յանցանքով:

Եօթը հոգի մահուան դատապարտուեցան, 12 հոգի՝ մշտնջենական, 17 կամ 15 եւ երեք տարի բանտարկութեան, 14 հոգի արձակուեցան:

ՄԱՀԱՓՈՐՁԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Պուլկար խմբագիրներու Միութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց կառավարութեան, հողագործական խմբագիրներու սպանութեան դէմ, որ կը կատարուի Մակեդոնացիներու կողմէ:

ԿԱՆՏԻ ԿԸ ՄԵՐԺԷ

Կանտի, որ որոշած է ցմահ ծոմ պահել այսօրուընէ, իբրեւ բողոք, մերժեց բանտէն արձակուիլ եւ առանձին տան մը մէջ բնակիլ մասնաւոր սեղմումի մը ենթարկուելով: Կառավարութիւնը կը մերժէ բանտէն արձակել առանց պայմանի: Ուրեմն, առ այժմ պիտի մնայ միեւնոյն բանտին մէջ: Զրոյցի մը համաձայն, հեռաւոր վայր մը պիտի աքսորուի, եթէ մերժէ համակերպիլ:

— :-: —

ԿՈՐԿՈՒԼՈՎԻ մայրն ու մօրաքոյրը ձերբակալուեցան իրենց գիւղին, Լապինսքայայի մէջ, ամբաստանուելով թէ գողցած են պետութեան պատկանող ցորենը:

ԹՈՒՄԲԵՐՈՎ եւ հրանիւթերով լեցուն պայուսակ մը գտնուեցաւ Մարսէյլ – Նիս գծին վրայ, երկաթուղիէն 200 մեթր հեռու: Քննութիւն բացուած է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԿԱԹՈՒԱԾԱՀԱՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ծանր օրեր կ'ապրի Գերմանիան: Պառօններու եւ «ֆօն»երու դաշինքը դիկտատորաբար կը վարէ երկրին ճակատագիրը:

Օրէ օր ճեղքերը կը խորանան:

Եւ ի՞նչ...

Միապետութիւնը դարանակալ կը սպասէ՝ մահացու հարուած տալու Վայմարի Սահմանադրութեան:

Չէ՞ որ երկար տարիներու զինուորական դասակարգութիւնը խոտոր կը համեմատի սահմանադրական կարգերուն: Ժողովրդական կամքն ու ձայնը կը գործածուին ըստ իրենց թաքուն տենչերուն:

Ֆօն Փափէն լուծեց Խորհրդարանը հանգիստ սրտով, անկաշկանդ գործելու համար:

Եւ լուծման այս տրակոնական ձեւը «գլուխ պատող» հակառակորդներէն ստեղծեց նուիրական «Միութիւն» մը ընդդէմ կառավարութեան: Համայնավար, ընկերվարական, կեդրոն եւ «նազի», 512 ձայնով կառավարութեան դէմ ցցուեցան:

Ըստ Վայմարի Սահմանադրութեան 25րդ յօդուածին, նախագահը առանց բանաւոր պատճառաբանութեան, իրաւունք չունի լուծելու նորընտիր Խորհրդարան մը: Սակայն ի՛նչ փոյթ հարցի իրաւական կողմը: Խորհրդարանը լուծուած է:

Այժմ աւելի քան պարզ է կացութիւնը: ճակատները որոշ են: Կան միապետականներ՝ կացութեան տէր, եւ սահմանադրականներ՝ պաշտպանողական վիճակի մէջ:

Ի՞նչ կ'ուզեն վերջ ի վերջոյ այս միապետականները եւ ի՞նչ ուժ կը ներկայացնեն:

Նախ, օրուան վարիչները հին սերունդի մարդիկ են եւ հին դպրոցի զաւակներ: Ներքին ճակատին վրայ կը հարուածեն՝ սանձարձակ տիրապետութիւն մը պարտադրելու համար, արտաքին ճակատին վրայ՝ անընդհատ կը «պահանջեն» եւ կը սպառնան ըսելով՝

Ա.— Որ Գերմանիան Վերսայլի դաշնագրով շղթայուած է:

Բ.— Որ Գերմանիան երկրորդական ազգերու տեղ է դրուած:

Գ.— Որ Գերմանիա «ապահովութեան» համար պէտք է հաւասարապէս սպառազինուի: Եւ վերջապէս, Գերմանիան պէտք է իր գաղութներուն տիրանայ եւ վայելէ հաւասար իրաւունքներ միւս երբեմնի յաղթական պետութիւններուն նման:

Եւ այս «ֆօն»երը կարծես այն մարդիկը չեն, որ յանուն այդ «վեհափառ» գաղափարներուն՝ պարտուած, ջախջախուած ու արիւնաթաթախ դեռ երէկ տուն վերադարձան ռազմադաշտէն: Ոչինչ փոխուած է անոնց ուղեղին մէջ: Ո՛չ մէկ տարբերութիւն նախապատերազմեան եւ արդի հոգեբանութեան միջեւ:

Պատերազմէն առաջ շնորհազուրկ Քայզէրը կ'որոտար.

—«Մարդկութիւնը ինծի համար կը վերջանայ Վոժերուն տակ»:

Ֆէրտինանտ Լասալ, որ 93 մտաւորականներու յայտարարութեան տակ ստորագրողներէն մէկն էր, կ'ըսէ.

— «Պետութեան մէջ կայ միայն ուժի իրաւունքը, ամէնէն ուժեղին իրաւունքը. պետութիւն մը, որ մի միայն խաղաղութեան համար է, պետութիւն չէ»:

Ուրիշ մը, Թրայչքէ, նոյն ձեւով կը բարբաջէր՝

— «Պատերազմը Աստուծմով ընտրուած միակ միջոցն է մարդոց միջեւ վէճերը լուծելու համար: Եւ պետութեան էութիւնը կը կայանայ զինուորական լաւագոյն կազմակերպութեան մը մէջ»:

1906ին Բլօզ Վակնէր կը գրէր.

— «Պատերազմը միակ արդար դատաստանն է, որուն միջոցաւ գերման ժողովուրդը — կատարեալ ժողովուրդ — պէտք է տիրապետէ միւս — անկատար — ժողովուրդներուն վրայ»:

Հապա Ֆօլ Րօհրպախի «Միթէլ-Եւրոպա»ի ցնորական ծրագիրը, Համպուրկէն - Պաղտատ երկաթուղագիծը, զինուորական տիեզերական պետութեան մեծերազը եկան և յանգեցան իրենց տրամաբանական վախճանին: Գերմանիան սեղմեցին իր պատերուն մէջ եւ կտրատեցին անոր բազուկները:

Եւ այս եղերական դասէն վերջ, կը կարծուէր, թէ յետպատերազմեան նոյն դպրոցի մարդիկը քիչ մը խելքի եկած են:

Մինչդեռ, անոնք մեծ-մեծ պահանջներով են ճամբայ ելած եւ իրենց ողնայարը տուած զինուորական փայլուն համազգեստներուն:

Եւ Հիթլէր իր յաջողութիւնը նոյն իսկ բախտագուշակներու գուրգուրանքին կը յանձնէ:

Էրֆուրթի «մոդ»երէն «Հէլդէհէր Ցայթունկ»ի խմբագիր Հանիսըն, գուշակեր է որ «Հիթլէր պիտի չուշանայ իշխանութեան գլուխ անցնելու, սակայն պէտք չէ պատասխանէ այդ կոչին: Հիթլէր պիտի մնայ գերման միլիոնաւոր բազմութիւններու հոգեւոր պետը: Ան ծնած է առաքելութեան մը համար եւ ոչ պաշտօնի»:

Զառանցանքներ որքան կ'ուզէք:

Եւ միապետական ճակատին վրայ, Հիթլէրէն ֆօն Փափէն եւ Շլայխեր, տարբերութիւնը սոսկ անձնական է: Ժամանակաւոր տարաձայնութիւնները շուտ կ'անհետանան: Անոնք միեւնոյն մարմնի երկու տարբեր բազուկներն են:

×

Բոլորովին ուրիշ են սահմանադրական ճակատին վրայ կանգնած հոսանքները:

Սահմանադրութիւնը կերպարանք ստացաւ գերման ընկ. դէմոկրատիայի միջոցով: Տարիներ շարունակ, տիրակալօրէն իշխեց եւ երկիրը չկրցաւ առնել իր ափերուն մէջ:

Եթէ տիկտատորական ձեւով վարուէր իշխանութեան մեքենային հետ, օր ցերեկով, Հիթլէրիզմն ու Շլայխերիզմը չէին հասուննար եւ երկիրը առներ իրենց կրունկներուն տակ: Մանաւանդ որ իր պայքարի զէնքերը շատ ուժեղ էին եւ կրնար տարիներ շարունակ իշխել:

Գերման ընկ. դէմոկրատիան այժմ ունի 191 օրաթերթ, 57 հանդէս եւ 42 արհեստակցական պարբերաթերթ: Եւ իրենց տարեկան գործառնութիւնն է 5 միլիառ 653 միլիոն ֆրանք: Եւ այս հսկայ ուժը այսօր քշուած է երկրորդական գծերու վրայ, ազգայնական-միապետականներու կատաղի յարձակման պատճառով:

Սահմանադրական ճակատին վրայ, ընկերվարականներէն յետոյ կուգան կեդրոնն ու համայնավարները, որոնց գործունէութիւնը վերին աստիճանի պատահական երեւոյթներու հետ է կապուած:

Գերմանիան փոխանցման երկունքի ծանր շրջան մը կը բոլորէ: Կա՛մ միապետութիւն եւ կամ յանուն սահմանադրական կարգերու պաշտպանութեան, ներքին յեղափոխութիւն: Ուշ կամ շուտ դէպքերը ճակատագրական ընթացք պիտի ստանան:

ՎԻՆ - ՀԱՐ

ԹՇՆԱՄԻԻՆ ԴԻՒՐԱԶԳԱԾ ԿՈՂՄԸ

Հզօր թէեւ զինապէս, Թուրքիա չափազանց տկար ու դիւրազգած կողմ մը ունի, — իր անցեալի արիւնոտ էջերը եւ իր ներկայի հիւանդոտ կողմերը:

Հետեւեցէք թրքական կեանքին, ու պիտի նկատէք այս երկու աննպաստ կողմերը վարագուրելու յարատեւ ու մեթոտիկ ճիգ մը: Նոյն իսկ քաղաքականութիւն մը:

Թուրք պատմութեան համաժողովին նպատակներէն մէկն էր այդ արիւնոտ անցեալէն ձերբազատուիլ: Թուրք պատմութեան վերագրել ստեղծագործ արժէք մը: Ու, այդ կերպով, արժեւորել Թուրք ներկան: Փա՞ռքի համար: Հպարտա՞ցումի խնդիր: Ո՛չ, անշուշտ: Այլ՝ ստեղծելու համար նոր ու բարեփոխեալ հանրային կարծիք մը Թուրքիոյ եւ Թուրքերու մասին:

Պարզ է, որ 1922ին Եւրոպայի եւ Ամերիկային մէջ քաղաքական աշխարհի կարծիքը 100ին 95 դէմ էր Թուրքիոյ: Դէպքերը, որոնք ի նպաստ Մ. Քէմալի թաւալեցան, շրջեցին, եւ՛ այդ կարծիքը: Ու այսօր նպաստաւոր տրամադրութիւն մը կայ դէպի Թուրքիան: Միամտութիւն կ'ըլլար խորհիլ թէ մարդիկ փոխած են իրենց կարծիքը: Բայց նոյնքան մեծ միամտութիւն պիտի ըլլար ենթադրել թէ մարդիկ փոխած չեն իրենց տրամադրութիւնը:

Ինչ որ ուշադրութեան արժանի է, սակայն, այն է, որ պաշտօնական շրջանակներու տրամադրութիւնները մենք կը շփոթենք ժողովրդային տրամադրութեան եւ կարծիքին հետ:

Ու այսօր այն վհատեցուցիչ համոզման ենք եկած, որ, ամէն մէկ երկրի մէջ, ամէն մէկ ժողովրդի խոշոր մասը համակրանք ունի դէպի Թուրքը եւ Թուրքիան: Սխալ է ասիկա: Ես համոզուած եմ որ այդ զանգուածին առնուազն կէսը գէթ լուր չունի թէ Քէմալ մը կայ Թուրքիոյ մէջ: Մ՛ի զարմանաք. այս՝ այսպէս է: Քանի մը օրեր առաջ, Ֆրանսացի մը հարց կուտար թէ «Հայերուն մէջ Հրեաներ կա՞ն»...: Ու զարգացած մարդ էր: Թուրքիոյ աղմուկը, խարանցումը, յեղափոխութիւնը, մենք՝ հեռու ըլլանք թէ մօտ՝ կը տեսնենք ու կը զգանք, որովհետեւ ներքնապէս կապուած ենք անոր: Օտարը այդ կապը եւ ինքնեկ հետաքրքրութիւնը չունի:

Այսուհանդերձ, Թուրքերը, մանաւանդ այս վերջին 2-3 տարիներուն, մեծ ճիգ ու դրամ կը սպառեն իրենց ի նպաստ հանրային կարծիք ստեղծելու համար:

Ու կը ճգնին ստեղծել քաղաքական եւ տնտեսական նպատակներով:

Թուրքիա ընկղմած տնտեսական ծանր բեռան տակ, գլուխը տասը պատի զարկաւ՝ կարենալ բարելաւելու համար իր վիճակը: Մինչեւ այսօր չէ յաջողած: Անշուշտ, ատոր պատճառներէն մէկն ու գլխաւորը իր գնահատելի վճռականութիւնն է օտար դրամին քաղաքական զիջումներ չընելու: Ան կը ջանայ, սակայն, ամէն միջոց օգտագործել՝ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ իրեն նպաստաւոր ու համակիր զանգուած ունենալու:

Մենք, որ անգամ մը եւս դատապարտուած ենք դիւանագիտական աշխարհի մէջ անոր զոհ յաջողութեանցն ու համաքրանքէն, պէտք չէ շփոթենք հանրային կարծիքը՝ պաշտօնական շրջանակներու կարծիքին հետ: Եւ, հետեւաբար, գետինը կորսնցուցինք ըսելով ձեռնթափ չըլլանք:

Ահա մարզ մը, ուր մենք կրնանք պայքարիլ Թուրքիոյ դէմ: Դրամը միշտ ամէն բան չէ: Անձնական կապերը, զանազան հոսանքներու տրամադրութիւնները, այս կամ այն երկրին ընդդիմադիր հոսանքները շահագործել պէտք է: Ու մենք որ ատենը մէկ կ'ըսենք թէ «դրամով կ'ըլլան աստնկ գործերը», չենք կրնար ըսել թէ դրամով չըլլալիք բոլոր կերպերը կը փորձենք: Ընդհակառակն: Ընդարմացած, նահանջած, ցաւով հաշտուած, նոյնիսկ, այդ գետնին վրայ եւս մեր կրած պարտութեանցն, քաշուած ենք մենք մեր պատեանին մէջ:

Մինչդեռ, հակապրօպագանդը Թուրքիոյ մեծագոյն մտահոգութիւններէն մէկն է:

Պելճիքայի մէջ հակաթուրք ֆիլմ մը խրախճանքի մատնեց էնկիւրին, մամուլը, դեսպանատունները:

Անշուշտ, այդ պայքարը բառերու եւ ածականներու տեղատարափ մը պէտք չէ ըլլայ: Որակով, հայհոյանք, մեղադրանք ու աղաղակ դեր չեն խաղար:

Մենք պէտք ունինք սիստեմատիկ աշխատանքի: Պաղարիւն ու հանդարտ լեզուի մը: Լեզուի մը, որ թիւերով, փաստերով ու տուեալներով խօսի:

Ու նիւթը չէ որ կը պակսի:

Գրեթէ մեր բոլոր թերթերը կը հետեւին Թուրքիոյ կեանքին: Մասնաւորապէս Յառաջ ու Հայրենիք տեւական բաժին մը ունին՝ լաւն ու վատը արձանագրող: Ամսագրին մէջ իրարու եւ ուսումնասիրութիւններ:

Ինչի՞ կը ծառայեցնենք, սակայն, զանոնք: Հրամցնելու հայ ընթերցողին ու բաւարարելու անոր զանազան հոգիին պահանջը: Այս ալ իր օգուտը ունի, անշուշտ: Հայ հասարակութիւնը որքան շատ գիտնայ Թուրքիոյ իրական վիճակի մասին, այնքան պիտի զօրանայ իր հաւատքը՝ վաղուան համար: Եւ սակայն, մենք կրնանք զանոնք սեփականութիւն դարձնել, նաեւ, օտար հասարակութեանց:

Ծիւմհուրիյէթ վրդովուած էր, (Նաեւ Վագըթ), Հայրենիքի մէջ Թուրքիոյ մասին երեւցած թղթակցութիւններէն: Որովհետեւ, կը վախնար որ Ամերիկայի մէջ լոյս տեսնող թերթի մը մէջ Թուրքիոյ իրական վիճակը կրնայ աննպաստ դեր խաղալ:

Եթէ այդքան դիւրազգած է, այդ կէտին մէջ, Թուրքիա, ինչո՞ւ չփորձենք աւելի ուժգին եւ ազդեցիկ դարձնել մեր հարուածը: Զայն դարձնենք ծրագրեալ քաղաքականութիւն մը: Զթողունք պատահմունքին:

Դրամի պարագան եւս հիմնական տարբերութիւն չէ: Ես միշտ զարմացած եմ, երբ մեր թերթերը օտար թերթերէ աննպաստ գրութիւններ թարգմանած են Թուրքիոյ մասին:

Կարծես մեր նպատակը ըլլար հայ հասարակութեան հասկցնել թէ ի՛նչ եւ ի՛նչպէս է Թուրքիան: Ի հարկէ, դէմ չենք ատոր: Մանաւանդ հիմա, երբ ափ ի բերան մնացած մաս մը կայ: Բայց, մենք որ շատ աւելի միջոց ու պատճառներ ունինք Թուրքիան ճանչնալու այնպէս, ինչպէս որ է, ինչո՞ւ մեր գիտցածը ու գրածը չթարգմանենք օտար լեզուներու: Իր թղթակցին գրութեան տեղ տուող թերթը, տեղ պիտի տայ, նաեւ, մեր թարգմանածին, կը բաւէ որ փաստերով հիմնաւորուած ըլլայ ան: Բայց, օր մը օրանց, գերմաններէն, անգլիերէն, ֆրանսերէն կամ իտալերէն գիտցող ո եւ է հայ մտաւորական խորհեցա՞ւ կամ փորձե՞ց նման քայլ մը առնել: Ո՛չ: Ուղարկեց ու մերժուեցա՞ւ հրատարակութիւնը: Երբեք:

Իրողութիւնը այն է, որ մենք լքած ենք մեր Դատը, եւ, որովհետեւ զէնքով չենք կրնար կռուիլ թշնամիին դէմ, ձեռնթափ եղած ենք ամէն ճակատի վրայ:

Մինչդեռ հարկ էր այս գետնին վրայ անխնայ եւ յարատեւ պայքար տանիլ: Կազմել, մանաւանդ մարմին մը՝ միմիայն այդ գործին համար: Գրել, թարգմանել, հրատարակել տալու աշխատիլ:

Իսկ հոս գոնէ կուսակցական բնոյթ պէտք չէ տալ գործին: Փարիզի մէջ կարելի է կազմել խառն մարմին մը, որուն միակ գործը պիտի ըլլայ «օտարին ներկայացնել Թուրքիան այնպէս ինչպէս որ է»:

Քաղաքական ձեռնարկ չէ ասիկա: Ֆիրմայի եւ իրաւասութեան խնդիր չկայ: Բայց, քաղաքականութիւն է, եւ՝ քաղաքական մեծ զէնք մը մեր մեծագոյն թշնամիին դէմ՝ անոր ամէնէն տկար ու դիւրազգած կողմին ուղղուած:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք պատմութեան ուսումնասիրական միութիւնը իր տենդոտ գործունէութիւնը կը շարունակէ:

Պիտի գրուի «Թուրք պատմութեան մայր գիծերը» անուն գիրք մը: Գործը բաժնուած է զանազան գլուխներու, որոնք են. —Պետական կեանքը (Թուրքերուն քաղաքակրթութեան ծառայութիւնները, պատերազմական արուեստը), մտաւոր կեանքը (ընկերային հաստատութիւններ, լեզու, կրօնք, բնութիւնք, եւն.), գեղարուեստական կեանքը (նկարչութիւն, ժանրանկարչութիւն, ճարտարապետութիւն, եւն.) եւ տնտեսական կեանք: Իւրաքանչիւր բաժինի զանազան գլուխներուն պատրաստութիւնը յանձնուած է մասնագէտներու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊՈՉ ԿԸ ԲՌՆԵՆ ՀԱՑԻ ՀԱՄԱՐ

«Խորհ. Հայաստան» (22 օգոստ.) կը գրէ.—

Տարի մըն է, որ Երեւանի հացի խանութները կը խաբէ Շիլաչի Թաղին բնակիչները, խոստանալով «մօտ օրերս» հաց հայթայթելու համար թաղեցիներուն: «Մօտ օրերը» չեն հասներ երբեք, եւ թաղեցիները ինկած են հացի մէկ կրպակի վրայ:

Թէեւ հրահանգ տրուած է ամէն միջոց ձեռք առնել՝ վերջ տալու համար Երեւանի պոչերուն, — արդէն իսկ քաղաքին ծայրամասերը եւ կեդրոնը պոչ չի տեսնուիր հիմա, — սակայն Շիլաչի թաղին մէջ, ընդհակառակն, երթալով կ'երկարին պոչերը: Այս խայտառակ կացութեան պատճառ բանուորներէն շատեր պոչ կանգնելով ուշ կը մնան իրենց գործէն:

Այս դեռ ոչինչ: Աւելի զաւեշտականն կայ: Վերջերս Հացավաճառ Ընկերութիւնը սկսած է պակաս քանակութեամբ դրկել հացը միչեալ թաղի իր խանութը: Եւ ամէն օր 30—35 ընտանիք առանց հացի կը մնայ: Ուստի բանուորներու ընտանիքներէն շատեր գիշերուան ժամը 12էն սկսեալ կ'երթան պոչ բռնել խանութին առջեւ, որպէս զի չզրկուին օրական հացէն:

ՀԱՑԻ ՏԱԳՆԱՊ

«Հացի վաճառքը կանոնաւորելու համար», խորհրդակցութեան մը ընթացքին, նախագահ Պօղոս Մկրտչեան կարդաց հետեւեալ զեկոյցը («Խորհ. Հայաստան», օգոստոս 24).—

1— Ճշդուած է Երեւանի բնակչութեան սպառած հացին քանակը, որուն համաձայն հաց հայթայթող ամէն խանութի համար տակաւին չէ ճշդուած հացի սպառման քանակը: Ու կը պատահի, որ խանութները պակաս քանակութեամբ կը ստանան հացը: Ահա թէ ինչո՛ւ բնակչութիւնը ստիպուած է պոչ բռնելու հացավաճառ խանութներու առջեւ: Եւ ինչ որ անհանդուրժելի է, բնակչութիւնը երբեմն առանց հացի կը մնայ:

2— Հացի փոխադրութիւնը կազմակերպուած չէ: Թէեւ վարչութիւնը հրահանգ տուած է հացը հասցնել խանութներուն՝ ճշդուած քանակին երեք չորրորդը խմորընթաց օր երեկոյին, մնացեալ մասը յաջորդ օր առաւօտեան, բայց յաճախ, ինչպէս պատահած է Ղանթարի եւ Եռնջալուղի խանութներուն, հացը չի փոխադրուիր մինչեւ առաւօտեան ժամը 10: Փոխադրութիւնը այնքան քայքայուած է, որ հացի փոխադրութիւնը ոչ միայն ուշ կը կատարուի, այլ եւ անկանոն:

3— Հակառակ բոլոր ազդարարութիւններուն, հացի կրպակներուն վարիչները հետաքրքրուած չեն թէ հացը կը պակսի՞, ինչո՛ւ պոչերը չեն վերնար:

Բոլոր այս թերութիւնները տեսնելով, որոշուեցաւ.

1— Փոխադրական գործի վարիչ Ալեքսանդր Մուղալենկին հրաժարեցնել՝ այն պատճառով որ քայքայած է հացի փոխադրութիւնը, ժամանակին հաց չէ կրցած հասցնել խանութներուն:

2— Հացարաշխութեան պատասխանատու վարիչ Եղիշէ Շահնազարեանի խիստ յանդիմանութիւն ընել այն պատճառով, որ չէ կրցած ճշդել խանութներու հացի պահանջը, համեմա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (6)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

3

Ահաւասիկ հինգ օրեր անցած են կըռիւէն ի վեր, եւ քանի որ ծանօտամային ցաւերէն ոչ մէկը մեղմացած է, տան աղմուկներէն ոչ մէկը լռած է, կինը երկար խոկումներէ յետոյ Տէր Հայրը դրած է իբրեւ փրկութեան վերջին յոյս: Հայր Սուրբ, դուն ինծի պատէ կ'ըսէ Ալէմտաղցին կրօնաւորին օքեմին կառչելով, աղերսանքով, պաղատանքով: Ու կ'աւաղէ անվերջ:

Կ'աւաղէ՝ Թուղթը Սրապիոնին ձեռքէն խլած չըլլալուն համար: Կ'ըսէ թէ երբ հրէշանման ծերուկը անդրադարձաւ թէ գրութիւնը իրեն հարկաւոր տեղեկութիւններ կը պարունակէ, ծալլելուն պէս գրպանը դրաւ ու տուն փախաւ: Լսլրտելով կարդացած քանի մը կիսկատար տողերէն ինք ոչինչ հասկցաւ, մինչդեռ Սրապիոն այժմ ապետալի դեղագիրը աջեւը առնելով ամէն ինչ կը գործադրէ կէտ առ կէտ: Օ՛, պէտք էր խլել, պէտք էր խլել ձեռքէն: Նաղիկ համըմին կարծիքն ալ այդ էր...

... Գիւղացի կինը ընկերացաւ Տէր Հօր: Երբ որ բաց դրան մէջ կեցած վերջին քանի մը խօսքեր կը փոխանակէին, Միրիկ իր էշը կեցուց փողոցին մէջտեղ եւ նորէն անսասանին պոչը քաշելով ըսաւ.

— Ալ աս անգամ ազատում չկայ՝ պիտի ըներ... Նայէ՛, զաւալը կնիկը Տէր Աբրահամը կանչեր է քի խըսմէթլի ըլլայ... Հայտէ՛, հընկըռ – զընկըռ չուզեր, ըրէ նայիմ... Ըրէ՛, Հաճի Պէքիրենդ Թափէ՛...

4

Անմիջապէս որ սկսող տարուան առաջին կրօնագիտութեան դասը աւարտեցաւ, Տէր Աբրահամը գնաց ուսուցչանոց՝ կիսատ մնացած պատմութիւնը շարունակելու: Իրեն հետ գրեթէ միաժամանակ սենեակ մտաւ պարոն Գավուքճեանը, ըսելով.

— Հաւատացէք Տէր հայր, ամբողջ դասի տեւողութեան մեծ ճիգ թափեցի խնդուքս զսպելու համար: Դեռ չեմ կրնար կոր հաւատալ ձեր պատմածին:

Բայց օրիորդ Լիւսին դաժան ակնարկ մը նետեց իր պաշտօնակցին վրայ, եւ ըսաւ բառերը չեշտելով.

— Իսկ ես ընդհակառակն՝ ամբողջ դասի տեւողութեան մեծ ճիգ թափեցի զայրոյթս եւ զայթակղութիւնս զսպելու համար: Մե՛ծ ճիգ:

— Զսպեցէք, զսպեցէք ինքզինքնիդ, ըսաւ քահանան. այդպէս է որ անգիտակցաբար քրիստոնեայ պիտի ըլլաք:

Կրօնաւորը այս կերպ երկու ուսուցիչները լռեցնելէ վերջ, դասական սիկառէթ մը պլորեց պատմութիւնը վերսկսելու համար, եւ մէկ քանի կրկնութիւններէ յետոյ տուաւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ: Երբ որ այլ եւս ըսելիք չմնաց թշնամի դրացիներուն վրայ, օրիորդը հարցուց կրօնաւորին ծուխը վանելով.

—Ի՞նչպէս միջամտեցիր, Տէր հայր, դուն մեզի ա'ն պատմէ:

—Աղջիկս, ի՛նչ կ'ուզես որ ընեմ, ըսաւ մօրուսաւորը. պէտք եղածը ըսի երկուքին ալ: Բացատրեցի թէ մէջտեղը պիւջիւ ըսող չկայ ըսաւ: Ոչ Սրապիոն աղա այդ տեսակ բան ըրած է, ոչ ալ իր դրացին: Իրենց զգացած ցաւերն ու աղմուկները կամ ենթադրութիւն են կամ զուգադիպութիւն: Բայց խօսքիս ականջ կախող չկայ: Երկու խեղճերն ալ իրենց մէջքը ցոյց կուտան: Մէկը տունս դպիր կայ կ'ըսէ, միւսը սիրտս խմիս չէ կ'ըսէ, կամ ատոր մօտիկ բան մը: Ի՛նչ խելք... Աստուա՛ծ ողորմի...

—Աստուա՛ծ ողորմի... Et c'est dont ce que vous trouvez à dire! Ախ ինչպէ՛ս, ինչպէ՛ս դուք չէք ընդվզիր... Ես ամբողջ էութեամբս կը ցնցուիմ, կը զայթակղիմ... Երբեք միտքս չի կրնար հանդուրժել որ մեր այս դարուն...

— Դող մ'ըլլար, աղջիկս, դող մ'ըլլար... Ես ալ շատ լաւ գիտեմ որ պիւջիւ ըսուածը սուտ բան է բոլորովին, եւ ըսի ալ իրենց, բայց...

Պարոն Գավուքճեան ընդմիջեց.

— Սխա՛լ խօսք: Անոր զօրութիւնը հաստատուած է գիտականօրէն:

Օրիորդ Լիւսին այս անգամ ծաղրական շեշտով եւ հեգնական ժպիտով ըսաւ՝ ակնոցներուն ետեւ աչքերը կիսախուփ.

— Իսկապէ՞ս պարոն Գավուքճեան... Ըսել է դուք ալ մեծ մայրիկիս պէս կը հաւատաք...

Ուսուցիչը շարունակեց խնդալ՝ օրիորդին դէմ միշտ անտարբերութիւն պահելով, մինչ քահանան կ'ըսէր.

— Երկուքին ալ վիճակը խղճալի է: Եթէ այսպէս շարունակուի, անկասկած անկողին պիտի իյնան, կամ մէկզմէկ պիտի բզքտեն...

— Բայց անշո՛ւշտ, ըսաւ օրիորդը, անշուշտ թէ քու այդ միջամտութիւնդ որ եւ է կերպով չի կրնար խաղաղութիւնը վերահաստատել: Կաշկանդըւած մտքերու, խաւարամած մտայնութիւններու յաղթահարելու համար չի բաւեր անոնց դէմ ծառանալ: Այլ պէտք է ինչ ինչ պարագաներու գործածել որոշ ruse: Mon Dieu! պէտք է քիչ մը խորամանկ ըլլալ...

Ուսուցիչը ըսաւ տատատղին նայելով եւ միշտ քաղցրաշուրթն.

— Ա՛, եթէ մեր քահանաները կիներ ըլլային...

— ...Անտարակոյս խնդրին կուտային աւելի շուտափոյթ եւ աւելի վճռական լուծում: Անոնք չէին կրնար հանդուրժել որ երբ մենք այսքան քրտինք կը թափենք ազգերնիս լուսաւորելու եւ քաղաքակրթելու համար, տակաւին ալքին բորբոսած հաւատալիքներ եւ դահազուրկ չասատուածներ: Այսպէս օրինակի համար, ձեր չանած կիները ծերուկներուն վրայ կը ղրկէին մեղսակից մը՝ որ կ'ըսէր թէ կորսուած թղթապանակը իրեն կը պատկանի (անուն չկար մէջը n'est-ce pas?) թէ գտնուած այդ թղթիկը գիտական ուսումնասիրութեան մը համար առնուած նօթեր կը պարունակէ պարզապէս...

— Ծանըմ, ես ո՞վ պիտի ղրկեմ, ըսաւ Տէր հայրը:

— Օրիորդ Լիւսի՛ն...

— Հրամմէ՛ր էք, պարոն Գավուքճեան, օրիորդ Լիւսին: Եւ ինչո՞ւ չէ: Մի՛ մոռնաք որ երկու տարի առաջ ես ալ մէկ ամիս փանսիօնէր եղած եմ անոնց բնակարանը, երբ տակաւին բժշկական ուսանողը չկար: Շատ լաւ կը ճանչնամ սեռակիցս, բան մը՝ որ զուարճութիւնս կը դիւրացնէ: Գիտեմ թէ au fond բարի կին մըն է ան, թէեւ քիչ մը յամառ: Կը մնայ երթալ իրեն բացատրել թէ գիւթանքը սուտ, կեղծ եւ բոլորովին անզօր բան մըն է:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

տեցնելով խանութներուն վրայ արձանագրուած բնակչութեան:

3— Ղանթարի եւ Եոնջալուլի հաւաքական տնտեսութեան հսկիչներ Յովհաննէս Ցարապետեանի եւ Արամ Եղիազարեանի խիստ յանդիմանութիւն ընել տալու պատճառով, որ չեն կանոնաւորած հացարաշխութիւնը, իրենց խանութներուն մէջ:

4— Հացի հայթայթման պատասխանատու Պարոյր Պարթուեանի եւ առաքիչ Արամայիս Ցարութիւնեանի խիստ յանդիմանութիւն ընել այն պատճառով, որ չեն պահանջած խանութներու հացի սպառման քանակը, կրկնելու համար նոյն պահանջը փուռերէն:

5— Հացի վաճառման տնօրէն Գրիգոր Աստուրեանի խիստ յանդիմանութիւն ընել այն պատճառով, որ Լէնինականի մէջ պահանջէն պակաս հաց պատրաստուելուն մասին տեղեկութիւն չէ տուած կեդրոնին:

6— Նոյն զանցառութեան համար յանդիմանութիւն ընել Լէնինականի քաղաքային գործակցական վարչութեան նախագահ Ցակոբ Գաբրիէլեանի:

7— Խիստ յանդիմանութիւն ընել նաեւ սպառիչ ընկերութեան առեւտրական բաժնի վարիչ Վարագդատ Ցովսէփեանի, որ փոխանակ հեռագրելու, նամակով հաղորդեր է շրջաններուն աւելցնել հացի քանակը, այդ պատճառով շրջանները շատ ուշ կրցեր են կատարել հրահանգը:

8— Փուռերու փոխ-վարիչ Արշակ Թօրոսեանի խիստ յանդիմանութիւն ընել, որ յուլիս 15ին 5000 քիլօ եւ օգոստոս 23ին 1000 քիլօ պակաս պատրաստել տուած է հացը:

Այս թերութիւնները դարմանելու համար լիազօրութիւն կը տրուի Արտաշէս Գիւլնազարեանի: Ցետոյ հրահանգ կը տրուի հացավաճառ կրպակները բանալ ամէն առտու ժամը 6ին: Բանալ քաղաքին մէջ մասնաւոր խանութ մը, որ հաց ծախէ մէկ կամ երկու օրուան համար Երեւան այցելողներուն: Տեղի չտալ պոչերու: Հաց թխելու գործին հսկողութիւնը յանձնել Հացի հայթայթման վարչութեան տնօրէն Աստուրեանի:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստանի ծանր արդիւնաբերութեան լիազօր ներկայացուցչութեան նախակայ, «Հեռակայ շինարարական ինստիտուտը եւ հեռակայ շինարարական տեխնիկումը» սկսած է իր դասընթացքները, որ պիտի կատարուին թղթակցութեամբ, հետեւեալ կ'ընդունին օգոստոս — սեպտեմբերին եւ յունուարին: Ու կը պատրաստեն 1. Աշխատանքի ղեկավարներ, 2. Նախագծողներ, 3. Շինողներ, 4. Ջուրի մատակարարման եւ կոյուղիի մասնագէտներ, 5. Ջեռուցման եւ օդափոխման մասնագէտներ: Մասնաւորապէս արհեստանոցը՝ շինարարներ: Ուսուցումը կը կատարուի ռուսերէն եւ հայերէն լեզուներով:

Ընդունելութեան համար կը պահանջուի քննութիւն տալ ուսողութեան (մաթեմաթիք), բնագիտութեան, ընկերային գիտութեան, իսկ արհեստանոցի համար՝ հայերէն լեզուի: Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ ուսումը բերանացի:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Կոմունալ դրամատան վարիչ Բ. Մելիք-Դաղայեան հրաժարեցուած է, որովհետեւ վարկաբեկիչ ընթացքի մէջ գտնուած է, (չաքրր քէյֆ կ'ըլլար ամէն օր ու կը գինովնար):

✕ Ցանդիմանութիւն կրած է Նըշան Մակինցը, որ, հակառակ դրուած արգելքին, ինքնաշարժով Թիֆլիս գացած է հետեւելով երկաթուղիին զուգահեռական ճամբուն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ

— :-: —

Երեսփոխան եւ Ազշամի խմբագրապետ Նէճմէտտին Սատըգ պէյ, անդրադառնալով Թուրքերէնի բարեփոխման, կը գրէ.—

Վերջին 15 տարուան ընթացքին, Թուրք լեզուն շատ մեծ փոփոխութիւններ կրեց, միշտ դէպի պարզութիւն երթալով: Բայց այս փոփոխութիւնը այնքան անզգուշ կատարուած է որ, այսօր կատարեալ անիշխանութիւն կը տիրէ եւ ժողովուրդը նոյն իսկ մօտաւոր կերպով չի կրնար հասկնալ գործածուած արաբերէն եւ ֆրէնկ բառերուն իմաստը:

Բայց կայ ամէնէն կարեւոր խնդիրը, որ ազգի մը հանճարը, մտածելակերպը կը ցուցնէ, ազգի մը տրամաբանութեան արտայայտութիւնն է: Այդ՝ նախադասութեան կազմութիւնն է: Մեր գրական լեզուն բոլոր քաղաքակիրթ ազգերուն եւ ընդհանրապէս մարդկային մտածումի եւ տրամաբանութեան շղթայումին հակառակն է:

Ասոր համար է որ անդունդ կայ ժողովրդական խօսակցութեան լեզուին եւ մեր արուեստական Թուրքերէնի քերականութիւններուն միջեւ: Ուզեցինք գրական լեզուն ստիճանաբար ժողովրդականին մօտեցնել, եւ այս պատճառաւ այսօրուան Թուրքերէնը ստացաւ ձեւ մը որ թոյլատու չէ ատենախօսութեան: Որովհետեւ մեր քերականութիւնը հակառակ է մտածումներու բնական շղթայաւորումին:

Վտանգաւոր է Թուրք լեզուին կատարելագործումը տակաւին ձգել այսպէս անզգուշ եւ անիշխանական վիճակի մէջ: Հետեւաբար, մեծ սփոփանքով կը դիմաւորենք Տօլմա-Պաղչէի Լեզուական Համաժողովը, որ մեր մշակոյթի պատմութեան ամենամեծ դէպքը պիտի կազմէ:

ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

— :-: —

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ այս վերնագիրով հետեւեալ կարեւոր խմբագրականը հրատարակած է «Միլլիէթ»ի մէջ (9 սեպտ.).

— Ճիշդ չէ խնդիրները միակողմանի կերպով քննել: Անհատական շահերը նկատի առնուած ատեն, պէտք է աչքի առջեւ ունենալ նաեւ պետական անհրաժեշտութիւնները:

Նախ, իբրեւ կացութեան պարտադրանք, պիւտճէի եւ առեւտուրի հաւասարակշռութիւնը ամէն բանէ վեր պիտի դասուի: Որովհետեւ եթէ հաւասարակշռութիւնը խախտի, ո՛չ անհատներու, ոչ ալ առեւտրական խմբակցութիւններու շահերը կրնան պահպանուիլ: Հետեւաբար ձեռք առնուած միջոցներուն բոլորին ալ նպատակն է հաւասարակշռութիւն հաստատել: Այսպէսով ալ մեր դրամին կայունութիւնը ապահոված կ'ըլլանք:

Միշտ ըսած ենք ու կը կրկնենք.

— Ամէն միջոց քիչ շատ ճնշիչ հանգամանք մը ունի: Ճարտարութիւնը հոն է որ միջոցները չափազանցութեան չտարուին: Հրապարակին վրայ տիրող վերջին գանգատներուն պատճառը այն է որ, մարդիկ համոզուած են թէ ձեռք առնուած միջոցներէն ոմանք անհրաժեշտ չեն: Մեր ժողովուրդը ողջմիտ է եւ գիտութեամբ կը գնահատէ գէշն ու լաւը:

Միւս կողմէ, բացարիկ թոյլտուութիւններն ալ ունին իրենց սահմանը, որ կ'որոշուի արտաքին առեւտուրի եւ տըվիզի անհրաժեշտութիւններով: Այնպէս որ պէտք է աւելորդ տեղը չընդարձակել բացառիկ թոյլտուութեանց շրջանակը: Եթէ մեր մաքսատուները առանց պայմանի ու հակակշռի բանանք, ուրկէ՞ տըվիզ (օտար դրամ) պիտի գտնենք, արտասահմանէն բերուելիք ապրանքներուն փոխարժէքը վճարելու համար: Իսկ երբ տըվիզի տագնապ ծագի, ի՞նչպէս հաւասարակշռութիւն պիտի հաստատենք, եւ վերջապէս ի՞նչ միջոցով անփոփոխ պիտի պահենք մեր դրամին գինը:

Իրականութիւնը սա է.— Մեր ապրանքները կը ծախենք: Ունինք նաեւ քանի մը տկար ապրանքներ, զոր ծախել պիտի աշխատինք, կարգ մը միջոցներ եւ դարմաններ ձեռք առնելով: Սակայն կայ կէտ մը որ մեր կամքէն անկախ է: Անցեալ տարուան հետ բաղդատմամբ, գիները ինկած են, եւ այս պատճառաւ, իբրեւ մեր արտածած ապրանքներուն փոխարժէքը, քիչ տըվիզ կուգայ:

Ի՞նչպէս դուրս պիտի ելլենք այս կացութենէն: Անկասկած ամէնէն լաւ միջոցն է գործ ստեղծել երկրին մէջ եւ պակսեցնել անգործներուն և անօթիներուն թիւը: Բայց պէտք է ուշադրութիւն ընել որ այս հայրենակիցներուն փորը կշտացնելու համար ծախսուած դրամը օտարներուն գրպանը չմտնէ: Որովհետեւ եթէ տըվիզ ծախսելով կշտանալու ելլենք, անմարսողութեան կ'ենթարկուինք:

Բայց ի՞նչպէս գործ ստեղծել: Օտար դրամագլուխը նազ կ'ընէ: Անշուշտ չպիտի սպասենք մինչեւ որ այս կասկածոտ եւ վախկոտ էակին սիրտը շինուի: Մեր կարծիքով, պէտք է աւելի մեծ ապահովութիւն մը տալ տեղական եւ ազգային դրամագլուխներուն, որովհետեւ կարծուածին չափ քիչ չեն անոնք: Այդ դրամները կամ երկաթէ արկղներու մէջ պահուած կը մնան, եւ կամ պէթոնի եւ քարի փոխուելով մեռած վիճակ մը կը ստանան: Ինչո՞ւ այսպէս կ'ըլլայ: Երբ հաշուենք թէ օրինակի համար 50,000 ոսկինոց դրամագլուխով մը քանի՞ հոգի կրնան ապրիլ, պետական գանձը ո՞րքան տուրք պիտի մտնէ եւ ազգային հարստութենէն ո՞րքան մասին դուրս երթալը պիտի արգիլուի, այն ատեն աւելի լաւ կը գնահատենք այս մեռեալ դրամագլուխները շահագործելու անհրաժեշտութիւնը:

Զմոռնանք նաեւ թէ մենք ալ բնականաբար ազդուած ենք համաշխարհային տագնապէն եւ թէ կարելի չէ խօսքն ընել կատարեալ բարւոքումի. մեր ուզածը՝ համեմատական կայունութիւնն է:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՆ...

Ասկէ մէկ, մէկուկէս ամիս առաջ Էնկիւրիէն յանկարծ Եւրոպա անցաւ Խալքի ընդհ. քարտուղար Րէճէպ պէյ, «դարմանումի համար»:

Անցեալ օր, դարձեալ «դարմանումի համար» Վիշի մեկնեցաւ «Ճիւմհուրիէթ»ի խմբագրապետ Եօնուս Նատի պէյ:

Միշտ «դարմանումի համար» Եւրոպա կը գտնուի Մուսթաֆա Շէրէֆ պէյ, որ նոր հրաժարեցաւ տնտեսական գործավարութենէն:

Երբ երկիրը ծանր տագնապի մէջ է, տնտեսական հմտութիւն համարուող Րէճէպ պէյ Եւրոպա... կը հանգստանայ: Բաժնեցուցակի խնդրով Պոլիսն ու Էնկիւրին իրար կ'անցնին, նախարարը Եւրոպա կը հանգստանայ...:

Լեզուական համաժողովը բացուելու վրայ է Եօնուս Նատի, որ անդամ է նոյն խնդրին համար կազմուած մարմնին ու ոտքով-ձեռքով մէջն էր ինկած գործին, յանկարծ Վիշի կուգայ... հանգստանալու:

Հետաքրքիր էր իմանալ, ի՞նչ կը բանին այս պէյերը: Յիշեցնենք, որ Եօնուս Նատի, մեկնելէ առաջ, երկար ու մտերիմ տեսակցութիւն մը ունեցած է Պոլսոյ ֆրանս. դեսպանին հետ:

MARZAKAN KYANK

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ՖՈՒԹՊՈԼԻՍՏՆԵՐՈՒՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է

— :-: —

A. A. Arménienne
F. C. Arménien
Dork F. C.
U. S. Arménienne
U. G. Arménienne

Անաչառ դիտող մը որ այս հինգ իրարմէ անջատ խումբերուն մրցումի խնդրանքին կը հանդիպի ամէն շաբթու ֆրանս. մարզական թերթերու մասնաւոր սիւնակին մէջ, կը խորհի թէ ինչո՞ւ հայ ֆութպոլիստները չեն կրնար միանալ մէկ անունի մը տակ, ի՞նչ օգուտ կարելի է սպասել այսքան կոյր անջատողականութենէ մը որ վրտանգաւոր հանգամանք մը ստացած է ներկայիս՝ տուն տալով սին հակառակութեան մը վերոյիշեալ հինգ խումբերուն միջեւ:

Եւ երթալ, մինչեւ այս երկպառակութեան սկիզբը, մեզ շատ հեռուները պիտի տանէր, եւ յետոյ ինչո՞ւ քրքրել անցեալը՝ որ շատեր դատապարտելի պիտի հանէր, այսօր կացութիւնը կարուկ միջոցներ կը պարտադրէ մեզի, Հայերուս մարզական համբաւը վտանգի տակ է: Կարելի չէ թոյլատրել որ ամէն կիրակի հինգ խումբեր երթան Ֆրանսայի ամէն կողմերը՝ իբր «զօրաւորագոյն հայկ. խումբը» եւ խայտառակուին, կարելի չէ թոյլատրել որ հայ անունով մէջտեղ ելլող խումբերուն մէջ չորս-հինգ օտարներ— չեխ, լեհ, ռուս, յոյն, եւլն.— գտնուին, կարելի չէ թոյլատրել որ երբ Մարզական Հայ Միութիւն ներկայանում 11 հոգիէ բաղկացեալ խմբակներ, կարելի չէ թոյլատրել որ հայ խումբերը առեւտրական ասպարէզի մէջ եղածին նման «ան1500 կ'ուզէ, ես 1200ով կուգամ»ի պէս սակարկութեանց ելլեն: Եւ վերջապէս կարելի չէ թոյլատրել որ Փարիզի պէս քաղաքի մը մէջ մեզի տրուած մարզական թոյլտուութիւնները չարաչար գործածենք:

Հայերս մոլութիւնն ունինք թերթ հանելու եւ վնաս ընելու, ֆութպոլի խումբեր կազմելն ալ այդ կարգի մոլութի՞ւն պիտի նկատենք: Կրնա՞ն Հ. Մ. Ը. Մ.է դուրս մնացող չորս վերոյիշեալ խումբերուն վարիչները (կարգով՝ Պ. Պ. Երամեան, Կարապետեան, Փափազեան, Թօքաթլեան) մեզի ըսել թէ ի՞նչ նպատակի կը ծառայեն պահելով անկախութիւն մը որ իրենց նիւթական շահ չենք յուսար թէ ձգէ ներկայիս: Պէտք է ձգել անձնականութիւն, փառասիրութիւն, անձնական հակառակութիւն, ամէն ինչ երբ ընդհանուրին շահը այդ կը պահանջէ: Քիչ մը համերաշխութեամբ այսօր կարելի է շատ զօրաւոր հայկ. խումբ մը մէջտեղ հանել որ պատիւով կրնայ դէմ դնել ֆրանս. մեծ խումբերուն դէմ, եւ անոր ունեցած յաջողութեանց —նիւթական եւ բարոյական— հովանիին տակ միւս կողմէ կարելի է պահել բազմաթիւ խումբեր:

Բայց, մոռցանք, հայ տղաքը քիչ մը սնափառ են, ամէն ոք կ'ուզէ եւ կը կարծէ այդ մասին բաւականարժանիք ունենալ առաջին խումբէն խաղալու, արդ, եթէ միայն մէկ առաջին խումբ կրնայ միայն գոյութիւն ունենալ, մինչ հիմա կան հինգ առաջին խումբեր, որով յիսուն-հինգ խաղացողներ կրնան ըսել՝ «առաջին խումբէն կը խաղամ»... Դժբախտաբար իրականութիւնը մեծ մաս ունի այս հաւաստումին մէջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը երբեք խտիր չէ դրած իրեն դիմողներուն կամ իր անդամներուն միջեւ. միայն անունով մարզական միութիւն մը չէ ան. մէկ կողմ դնելով իր հարիւրաւոր սկաուտները, ան այսօր, հակառակ, դժուարին կացութեան, երեք ֆութպոլի խումբեր ունի որոնք ամէն կիրակի կանոնաւորապէս կը խաղան: Բոլոր այն ֆութպոլիստները, որոնք քիչ թէ շատ ազգային զգացում ունին պէտք է գան միանալու անոր. եւ մասնաւորաբար կը խնդրենք լաւ խաղացողներէն, ունենալ ըեղեցիկ ժեստը մայր միութեան վերադառնալու — որովհետեւ անջատ խումբերուն գրեթէ բոլոր անդամները նախկին Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ են եւ երբ այդ պէտք է ներող ըլլան անցեալին մէջ գործուած սխալներուն համար:

Ֆութպոլի եղանակը դեռ նոր սկսած է եւ պէտք է որ այս տարի հայ ֆութպոլիստները միացած Հ. Մ. Ը. Մ.ի անուան տակ վերադառնեն իրենց անցեալին մէջ այնքան դժուարութեամբ ձեռք ձգած լաւ համբաւը որ կորսուած է քանի մը տարիէ ի վեր:

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

Անարդարութիւն մը

— :-: —

Հայրենիք այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ պարզելով Կիպրոսի որբանոցին վերջին դէպքերը, դիտել կուտայ (7 Սեպտ.).

— «Միթաւ չհասկցուելու համար ըսենք անմիջապէս, որ մենք դատապարտելի կը գտնենք աշակերտական ցոյցերն ու խռովութիւնները ուսուցիչներու կամ տնօրէնի դէմ: Դեռ եւս քննութիւններու վերջնական արդիւնքը մեզի յայտնի չէ, բայց արդէն ստոյգ է որ աշակերտներ կամ անոնց մէկ մասը քիչ մը բուռն եղած են իրենց պահանջներուն մէջ:

Բայց միթէ՞ միակ այս փաստը իրաւունք պիտի տար հաստատութեան վարիչներուն ըլլալու այնքան անողոք, նոյն իսկ անմարդկային մօտ երեսուն որբերուն հանդէպ՝ զանոնք արտաքսելու, նոյն իսկ մինչև Սուրիա աքսորելու աստիճան:

Զմոռնանք որ արտաքսուած որբերուն մէջ կան այնպիսիներ, որոնք երէկ արաբական անապատներուն մէջ կը թափառէին:

Բայց կայ մէտալին միւս երեսը: Միթէ՞ միայն մեղաւորը «մոլորեալ սաներն» են: Հապա տնօրէ՞նը, որուն համար Եգիպտոսի ռամկավար կուսակցութեան օրկանն իսկ գրեց որ եղած է բաւականին անվարչագէտ, խիստ ու աններող:

Ուրիշներ աւելի ծանր վկայութիւններ տուին տնօրէն Կիրակոսեանի մասին, գրելով որ՝ ան կը կառավարէ որբանոցը ինչպէս զաժան բռնակալ մը, որուն օրէնքը միայն իր կամքն է. ժպիտ չկայ դէմքին վրայ եւ կը վարուի որբերուն հետ իբրեւ այնպիսիներու, որոնք «ազգին հացը կ'ուտեն» եւ պէտք է միշտ ըլլան խոնարհ ու հլու կամակատար:

Հիմա հարց է, «ազգին հացը ուտող» քանի մը խեղճ որբեր եթէ պէտք է ըլլան հլու կամակատար, ի՞նչ ըսել հապա անոնց մասին, որոնք ամէն օր ազգին կարագն ու մեղրը կը վայելեն ու դարձած են անտանելի առաջնորդներ: Պատժել խեղճ որբերը ու թողուլ իր գիրքին վրայ իր շատ մը թերութիւններով աչքէ ինկած տնօրէն մը — աղաղակող անարդարութիւն մըն է, որուն դէմ կարելի չէ լռութիւն պահել:

Որբանոցի մէջ տեղի ունեցած այս խռովութիւններուն մէջ կրնան յանցաւոր ըլլալ որբերը, կամ յանցաւոր՝ քանի մը ուսուցիչներ. բայց մեզի կը թուի որ ամենամեծ յանցաւորը տնօրէն Կիրակոսեանն է: Ան ամէնէն անսիրելի դէմքն է եղեր որբանոցին, անկէ կը վախնան որբերը, բայց չեն յարգեր ու մանաւանդ երբեք չեն սիրեր զայն:

Եւ ուսուցիչ մը որ չի սիրուիր իր աշակերտներէն, չի գրաւեր փոքրիկ անկիւն մը անոնց սրտերուն մէջ, կը նշանակէ անհամապատասխան է իր պաշտօնին, կոչում չունի հոգիները իրեն կապելու, երգուած է այդպիսիին երգը եւ ուրեմն օր առաջ ան ուրիշներուն թողելու է իր աթոռը: Միայն այն փաստը, որ Կիրակոսեան իր կամքը պարտադրելու համար դիմած է ոստիկանական ուժի, ինքնին ցոյց կուտայ թէ ի՞նչպէս ըմբռնած է ան իր պաշտօնը եւ անոր կիրառման համար մինչեւ ուրե՛ր գացած է:

Վերջացնենք: Խոշոր անարդարութիւն մը գործուած է քանի մը տասնեակ որբերու դէմ: Եւ այս անարդարութեան պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ որքան որբանոցի տնօրէն Կիրակոսեանի մը, նոյնքան Բարեգործականի ներկայացուցչին վրայ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Ա.

Սրտագին նուէր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻՆ

«Փո՞ւշ կայ մատիդ... չէ՞, նորէն դրացիին տղա՞ն... ապո՛ւշ, ան քեզմէ փոքր է, ծեծ ուտել կ'ըլլայ անկէ, ձա՛յնդ, մի՛ ըսեր»... «մամա, ալ չեմ ըներ», «ի՞նչ բան չես ըներ, յիմա՛ր, այդ էր պակաս»...

Բանանք, տարածենք, քարտէսի մը նման... հէք ծերուկս, այս որքան փտտած մասեր, նեխած անկիւններ, ասո՛նք ալ պնդացնելու էիր, ինչո՞ւ ես մոռցեր, ասոր ջղջումներու առիթի՞ն համար... — «Նանի գլուխս կը ցաւի», «վախ պզտիկս» — «Նանի շալակդ առ, շալկէ» — «եկուր պզտիկս...» եւ սատահակը՛... ոտքերը կախ պլլուեր է Նանիին վզին, կը քսուի անոր կռնակին... Նանին չի կասկածիր, տղան ալ չի գիտեր ու զգացածը անկեղծ է...

Քիչ մը աւելի մթութիւններուն անցնինք: Արդէն փողոցի լաճ է «էշու մը» հասակով, տեւական փախստականը: — «Ո՞ւր այսօր» — «Բերդին կողմը, Թզենիին տակ»: Ու ախորժակով, տարիքոտ մէկուն չարժումներով կը պատմէ ստախօսը «Թէ ինչպէս իր հայրը լեռները ելեր, հրաշակութիւն ըրեր, քաջութիւններ անհամար»: Ու լռութեամբ՝ հպա՛րտ է... Սակայն կը կարծէ, սուտը բռնուեր է, մինչ ինքն իսկ կը զարմանայ այդ հէքեաթին անճշտութեան...

Ծըգ, ճըգ, ճըգ...

Պզտիկ պատուհանին պզտիկ վարագոյրը յանկարծ մեծ դողով մը կը բռնուի, ու կը թրթռայ ապակիին վրայ. իր շունչին ցուրտով ծոծրակէս վար սարսուռ մը կը սողոսկի. ու վայրաշարժը կ'արագացնէ աւելի. իր հեւքը կուրծքիս կը զարնուի ցաւագին աղաղակի մը պէս: Ծուխի ալիք մը կը հասնի մինչեւ ռունգերուս: Հաճելի է նախ, ապա անհաճոյ, արթնցնող: Աչքերս կը բանամ, քիչ մը կը սեւեռեմ լամբին որուն լոյսը կոտր-կոտր կը մկրատուի յաճախ ու վակոնը կը շարունակէ ճզճզալ, քնաթաթախ կոտրտուիլ: Ծերուկը կը քնանայ շնչելով աղմկալից:

Մթնա՛ծ է, ծերուկս:

Ես որ այնքան միամտութեամբ իր ուղեղին տեղ իմինս էի բացեր, իմ յիշատակներս: Ի՞նչ աւելի պարզ թէ ես թշուառ եմ, եւ որ էս դատ ոչինչ չտեսայ, չտուի...

Սակայն հարկ չկայ վրդովուիլ նորէն, ապարդիւն, ապականուած իրողութիւններ ճանկռտել... Գոցէ՛ աչքերը, գոցէ՛, քնացիր մնացածը... ցո՛ւրտ է... Բըռ՛, քը՛ քը՛...

Անպիտա՛ն, նորէն եկաւ, թաշկինակս ալ լեցուն է, բոլորովին թաց. կարմի՞ր է արդեօք... Հանդարտէ՛, հանդարտէ՛... Թըք, Թըք, Թըք... Այո՛, այո՛, արիւն ըլլայ կամ ոչ միեւնոյնն է. աջ գրպանիս մէջ երկու թաշկինակ լեցուն են արդէն... Ի՛նչ միլիոններ, հէ՞, ի՛նչ միլիոններ... Մի՛ խնդար, նոր հացի նոպայ մը կրնայ երկար ըլլալ... «Եւ մանաւանդ զգոյշ բոլոր ուժեղ շարժումներէն, յուզումներէն, չատախօսութենէն ու յոգնութենէն»... Զանձրացայ, տոքթէօր, ձանձրացայ, կ'ուզե՞ս շարունակեմ — մի՛ ծխեր, մի՛ խմեր, մի՛ քալեր, մի՛ սիրեր, մի՛... մի՛... — «Տղայ չես դուն, պարզ է, հո՛ս, ճիշդ հոս է գլխաւորը, քանի մը բիծեր ալ վերը. ծանր չէ, քաջութեամբ, համբերութեամբ...»:

— Կը հասկնամ, տոքթէօր, երեւի ասոր համար կը՞ զանգատէիր թէ բաւական «հերոսութեամբ չեն տանիր կեանքը...»: Դուն որ խրատ տալու առաւելութիւնն ալ ունիս, ուժեղ, առողջ մարմնի մը հետ... հէ՞ տոքթէօր, այստեղ, այս կողմը...

Բացեր եմ կուրծքս, հետացուցեր վանդակին արգելքները: Թոքերս արագ-արագ կ'ուռին, ու պարպուած կէտը, որ սարդի ոստայնի մը պէս կարծես աճպիտի պատռի... մաշած թելեր կան, մազմզուկներ, կը դիմադրեն բայց եւ կ'ուռուին: Եւ արեան մազերակները թոյլ ու հիւծած կուզան թափիլ, այրուիլ, ժահրոտիլ... Քը՛խ, քը՛, քը՛... չէ՛, հոգս չէ ծերուկը, միայն թէ բոլոր թաշկինակներս աղտոտեցան. զանելի խոնաւութիւն...

Ցետոյ, սիրելի տոքթէօրս, բան մըն ալ պահեցիր, սրտիս վրայ մաս մը քօղ ձգեր է, երբ հարցուցի թէ ի՛նչ էր, նմանապէս ձախ ստոծանիիս տակի յաճախադէպ «կէտը», ոչի՛նչ, ըսիր... ի հարկէ ոչինչ...

Թըf, բըfըր բըf... ի հարկէ ոչինչ...

Վարագոյրը կը կանոնաւորեմ, կը դառնամ աջ կողմիս: Անիւներուն ձայնը աւելի հնչուն դարձաւ պահ մը. լոյսերու քովէն կ'անցնինք. քաղաք մըն է: Մէջքիս մեծ ոսկորը կը ցաւի անյարմար դիրքէս. ուշադրութիւն կայ կիսախուփ աչքերուս մէջ:

Շուք մը կ'անցնի միջանցքէն. կանգ կ'առնէ լայն պատուհաններէն մէկուն քով. ուրիշ մը վախկոտ դեղեւումներով անոր կը մօտենայ: Զոյգ մը եղան: Կը համբուրուին կրքով: Կը նայիմ, մութին ծածկածը կը լրացնեմ երեւակայութիւնով. ախորժով ալ. ու խռոված կը դառնամ, կը գոցեմ աչքերս:

Երկա՞ր կը տեւէ ցրուածութիւնս, ու խանգարուած երգը անիւներուն. չեմ գիտեր: Հեռացողներու փափուքով հանդարտած, սիրտս, կ'երեւայ:

Սիրտս:

Աշխատէ՛, սիրելիս, աշխատէ՛. կարելի չէ հաշուել քնքշութիւնդ ու զոհողութիւնը գործիդ, մինչ այնքան պիրկ կապերով բռնուած ես, կաշկանդուած. կ'անդրադառնա՞ս երբ եւ իցէ բեռին որ բաժին է ինկեր քեզի, ո՜վ դուն աղնուագոյն աշխատաւոր, վեհանձն ու լուռ... Վասն զի դուն երբեք քու մասիդ չխօսեցար, չրթներս, ու աչքերս, ու դեռ մատներս անիրաւոյ չահագործեցին քեզ... Ահա՛, անուն մը կայ խօսքերուս ծայրը, աղջիկ մը մեղրագոյն աչքերով... Դուն կը սեղմուիս, կը ցաւիս ամէն անգամ երբ կ'ուզեմ իր մազերը շոյել: Ո՛չ, ո՛չ կ'ըսես, կ'ըմբոստանաս, մեղք է, մի՛ ապականեր...

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

թիւններ ըրաւ Երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովին առջեւ:

Երեսփոխան մը հարցուց թէ կառավարութիւնը իրենց չը՞ պիտի յանձնէ այն փաստաթուղթերը զորս հաւաքած է, Գերմանիոյ գաղտնի սպառազինութեանց մասին: Վարչապետը պատասխանեց թէ արդէն Անգլիոյ հաղորդուած է անոնց մէկ մասը, եւ տպաւորութիւնը շատ ծանր է եղած: Ցետոյ տեղեկութիւններ տըւաւ ռազմանիւթերու շինութեան մասին որ կը շարունակուի Գերմանիոյ մէջ: Եւ հասկցուց թէ՝ իրեն կը վերապահէ պատեհ ժամուն Ազգերու Դաշնակցութեան հաղորդել հաւաքուած փաստերը եւ միջազգային քննութիւն մը պահանջել, Գերմանիոյ գաղտնի պատրաստութեանց մասին որոնք հակառակ են կնքուած դաշնագիրներուն:

Այս սպառնալիքն է որ կատաղութիւն կը պատճառէ գերմանական մամուլին:

Վարչապետը յետոյ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ, որ այս առթիւ յանձնեց իր կառավարութեան ծանուցագիրը:

⁂ Վարչապետը միեւնոյն յայտարարութիւններն ըրաւ նաեւ Ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնաժողովին առջեւ: Յանձնաժողովին նախագահը խոր մտահոգութիւն յայտնեց Գերմանիոյ գաղտնի սպառազինութեանց եւ հակաֆրանսական քարոզութեանց մասին եւ բացատրութիւն պահանջեց: Պ. Էռիօ կրկնեց Երեսփ. ժողովի յանձնաժողովին առջեւ ըրած յայտարարութիւնները:

Մայրագոյն Արեւելքի մէջ

Խարպինէն կը հեռագրեն թէ Մանչուրիոյ նոր պետութեանց հակառակորդ Չինացիները կը շարունակեն իրենց ասպատակութիւնները եւ շատ մը կարեւոր դիրքեր բռնած են արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիներու երկայնքը:

Ճափոնցիներն ալ իրենց կարգին զօրք ղրկած են Ցիցիքարիմէջ պաշարուած զինուորներուն: Շրջանին բնակիչները մտահոգութեան մատնուած են: Օտար հիւպատոսները պահանջեցին որ նոր պետութիւնը միջոցներ ձեռք առնէ, խռովութիւնները սանձելու համար:

Բուն Չինաստանի մէջ վերսկսաւ մրցակից զօրավարներու պատերազմը:

Երիտասարդութեան կազմակերպումը

Պերլինէն հասած լուրերու համաձայն, 15 օրէն պիտի սկսին Գերմանիոյ մարզական եւ մարտական կազմակերպութեանց անդամներուն նոր կազմակերպումն ու մարզանքները: Բասն մարզարաններ կը պատրաստուին 18—26 տարեկան երիտասարդներու համար: Մասնաւոր ուշադրութիւն պիտի ընծայուի քալուածքին: Երիտասարդները պիտի մարզուին առ նուազն 25 քիլոմեդր քալելու, 25 լիպրա ծանրութեան տակ: Պիտի վարժուին նաեւ քարտէսներ եւ կողմնացոյցներ գործածելու, հողաչափութիւն եւ հետազօտութիւն կատարելու եւն.:

Ցոյցերը Ժընեւի մէջ

Հետզհետէ Ժընեւ կը հասնին պետութեանց պատուիրակները, զինաթափութեան խորհրդաժողովին վերաբացման առթիւ:

Թերթերը գրել կուտան թէ յուզումնալից վերջին հով մը կը փչէ քաղաքին մէջ: Իրազեկներ միշտ ալ կը վախնան որ ելոյթներ կատարեն Գերմանիա, Ճափոն կամ Իտալիա, հակառակ բոլոր հերքումներուն:

Միւս կողմէ, անգլիական ծանուցագիրն ալ կը սպառնայ նոր անակնկալներ յառաջ բերել:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՓԱՐԻԶԻ ոստիկանութեան թանգարանը փոխադրուեցան Կորկուլովի երկու ատրճանակները, փամփուշտները, արիւնոտ գիրքը եւ յուշատետրը:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ խորհրդարանը քուէարկութեան իրաւունք տուաւ կիներուն:

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, որ Փարիզէն Լոնտոն կ'երթար, շաբաթ օր, թանձր մշուշին հետեւանքով, ծառերուն զարնուեցաւ Քրոյտընի մօտ եւ ջախջախուեցաւ պանդոկի մը առջեւ: Բանուոր մը, որ մօտէն կ'անցնէր, մազապուրծ ազատեցաւ: Օդանաւին վարիչը սպաննուեցաւ, իսկ մեքենավարը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

«ՁԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԳՕՏԻ» կապելով իր կինը չարչրկող թիթեղագործը, Լիթիէռ, մահապատժի ենթակայ է, համաձայն պատժական օրէնքի: Բայց սիա կինը խելքի եկած է եւ ետ առած է դատը, անշուշտ կարօտցած ըլլալով ե՛ւ գօտին ե՛ւ զայն կապողը: «Լաւ տղայ էր, շատ կը սիրեմ, վերադարձուցէք իմ ամուսինս», կ'աղաղակէ խեղճ կինը: Կեսուրը եկած ըլլալով, խորհուրդ տուեր է պաղ ջուր նետել տղուն երեսին, երբ նախանձի նոպայէն բռնուի: — «Երանի՛ թէ առաջուընէ գիտնայի», կ'ըսէ կինը...

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Կարէն, Թոմ.— 35:

Թաւրիզ, Գործ.— Ստացանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիկ. Վարդանեան, որուն վերջին հասցէն էր H. Vartanian, 15 rue Pompery, Valence, Drôme. Իմացնել իր եղբօր Agnes Minalian, Odos Einikis Sinolonios No. 333, Sérèz, Grèce.

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

Foyer Françaisի

Ֆրանսերէնի ձրի դասաւանդութիւնները՝ օտարականներուն համար:

Հոկտեմբեր 3ին Երկուշաբթի օր կը վերսկսին գիշերային ձրի դասաւանդութիւնները՝ որոնց կրնան մասնակցիլ երկու սեռէ եւ ամէն տարիքէ օտարականներ: Դիմել եւ արձանագրուիլ հետեւեալ վայրերը.

3րդ Թաղ, 2 rue Ferdinand-Berthaud.
4րդ » 6 rue des Hospitalière St-Gervais,
5րդ » 23 rue Gujas,
11րդ » 12 rue Titon,
18րդ » 43 rue des Poissonniers,
20րդ » 51 rue Ramponneau,
Պուլոնեը-Բիյանքուր, 87 rue Thiers,
Պրզօնս. 14 rue Maurice-Bérteaux,
Սիւրէն, Ecole Jean-Macé,

Այս դասաւանդութիւնները ընդհանրապէս տեղի կ'ունենան շաբաթը երկու գիշեր ժամ 8.30էն 10.30, եւ բաժանուած են ուսանողներու կարողութեան համեմատ դասարաններու, որոնց կանոնաւոր հետեւողներուն տարեշրջանէն վերջ կը տրուին վկայագիրներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Ինձ թւում է, որ եթէ մի քիչ ջանք գործ դրւի խնդիրը դանակի չի հասնիր: Ես միշտ այն համոզումն եմ ունեցել, որ այս տեղի ժողովրդեան հետ հեշտ է յարմարւելը, եթէ միայն մարդ խոհեմ վարւի: Ի հարկէ, հէնց որ Ռոմանիօլներին սպառնալ սկսւի, անտանելի են դառնում: Բայց ինչ պատճառներ ունիք կասկածելու թէ մի նոր փորձ են պատրաստում Ռիվարեցը ազատելու համար:

— Երէկ եւ այսօր իմ պաշտօնեաների միջոցով տեղեկացել եմ, որ ամէն կողմ ամենաանհեթեթ լուրեր են ման գալիս եւ որ մի բան պատրաստւում է: Մանրամասնութիւնները իմանալ կարելի չէ, թէ չէ ի հարկէ աւելի հեշտ կը լինէր նախազգուշութեան միջոցների ձեռնարկելը: Իսկ ինչ ինձ է վերաբերում, վերջին պատմութիւնից յետոյ գերադասում եմ հնար եղածին չափ զգոյշ լինել: Ռիվարեցի նման խորամանկ աղուէսից ամէն բան կարելի է սպասել:

— Իմ վերջին տեղեկութիւններիս համեմատ, Ռիվարեցը այնքան հիւանդ է, որ ոչ շարժւել է կարող, ոչ խօսել: Ուրեմն առողջանո՞ւմ է այժմ:

— Կարծես այժմ անհամեմատ աւելի լաւ է, Ձերդ Սրբազնութիւն: Այո՛, շատ էր հիւանդ, եթէ միայն չէր կեղծում:

— Կարծում էք, կարելի՞ է:

— Բժիշկը համոզուած է, որ հիւանդութիւն իսկական էր, միայն ինչ որ շատ էր տարօրինակ: Ցամենայն դէպս այժմ ապաքինում է, եւ նրա հետ գըլուխ հանելը աւելի դժուար է լինելու:

— Ի՞նչ է անում որ:

— Անել բարեբախտաբար ոչինչ չի կարող. — պատասխանեց նահանգապետը, ու ժպտաց յիշելով Ռիվարեցի կաշիները. — բայց նրա վարմունքը աննկարագրելի է: Երէկ առաւօտ գընացել էի նրա խուցը մի քանի հարց տալու: Դեռ այնքան չէ լաւացել որ մօտս գայ հարցաքննութեան, բաց ի դրանից կարծում եմ աւելի լաւ է ոչ ոք չտեսնի նրա երեսը, քանի որ բոլորովին չէ կազդուրւած: Թէ չէ ինչ յիմարութիւն ասես հնարում են:

— Ուրեմն գնացել էիք նրա խուցը հարցաքննութեան:

—Այո՛, Ձերդ Սրբազնութիւն: Յոյս ունէի, որ այժմ աւելի հեշտ է լինելու խօսք հասկացնելը:

Մօնտանէլլին նայեց նրան մի զըզւանքի հայեացքով, կարծես մի զարշ կենդանի էր առաջը կանգնած: Բարեբախտաբար նահանգապետը զբաղուած էր իր սուրը ամրացնելով ու չնկատեց այդ հայեացքը: Ու հանգիստ շարունակեց:

— Մի մասնաւոր պատիժ չեմ տւել նրան, բայց եւ այնպէս ստիպւել էի քիչ խիստ վարւել, իսկ այժմ մի փոքր ներողամտութիւնը զուցէ լաւ ազդեցութիւն անի: Առաջարկեցի բաւական թուլացնեմ կարգապահութիւնը, եթէ իրեն կարգին պահի, եւ ի՞նչ էք կարծում, Ձերդ Սրբազնութիւն, ինձ ի՞նչ պատասխանի լաւ է: Մի վայրկեան նայեց դէմքիս վանդակի մէջ դրւած գայլի նման ու յետոյ ասաց հանգիստ. «Գնդապե՛տ, չեմ կարող վեր կենալ ու խեղդել ձեզ, բայց ատամներս դեռ տեղն են. այնպէս որ աւելի լաւ է ձեր կոկորդը կարելիին չափ հեռու պահէք»: Իսկ որ վայրի կատուի բնաւորութիւն ունի:

— Չեմ զարմանում. — պատասխանեց Մօնտանէլլին հանգիստ. — միայն ուզում էի ձեզ մի հարց տալ. միթէ կարծում էք լրջօրէն, որ Ռիվարեցի բանտում լինելը իսկապէս խանգարում է քաղաքի անդորրութեանը:

— Ես համոզուած եմ, Ձերդ Սրբազնութիւն:

— Ու ենթադրում էք, որ արիւնահեղութեան առաջն առնելու համար անհրաժեշտ է պատւէք նրանից մինչեւ տօնի օրը:

— Կրկնեմ միայն, որ եթէ նա այստեղ լինի այդ օրը, տօնը առանց կռւի չի անց կենալ, եւ ինչպէս կարծում եմ շատ լուրջ կռւի:

— Ու ենթադրում էք, որ վտանգը անցած կը լինի, եթէ նա չլինի այստեղ:

—Կամ ոչ մի անկարգութիւնը չի լինի, կամ միայն այնպէս, անմեղ ցոյցեր ու քարկոծում: Եթէ Ձերդ Սրբազնութիւնը ուրիշ մի որ եւ է միջոց գտնի նրանից ազատւելու, ես իմ վրայ եմ առնում քաղաքի անդորրութեան պատասխանատուութիւնը: Հակառակ դէպքում՝ սպասում եմ լուրջ անկարգութիւնների: Հաստատ գիտեմ, որ փախուստի մի նոր փորձ են պատրաստում եւ հաւանական է որ տօնի օրը գործադրել ուզենան. բայց եթէ այդ օրը Ռիվարեց բերդումը չլինի, նրա բարեկամների ծրագիրը ինքն իրեն կը քանդւի ու խռովութիւն սկսելու պատճառ չի մնար: Իսկ եթէ ստիպւենք կռիւ տալու ու այդպիսի խուռն ամբոխի մէջ գործը դանակի հասնի, կասկած չկայ որ գիշեր չեղած բերդը կըրակ կը տան:

— Լաւ, ինչո՞ւ չէք ուղարկում նրան Ռավէննա:

— Կը ցանկայի բոլոր սրտով, Ձերդ Սրբազնութիւն, բայց վախում եմ ճամբին փախչի:

— Ուրիշ խօսքով՝ դուք հիմա էլ ուզում էք զինւորական դատարանի վրայ ու ցանկանում էք իմ համաձայնութիւնս:

— Ներեցէք, Ձերդ Սրբազնութիւն, ես ձեզնից միայն մի բան եմ խնդրում, որ օգնէք ինձ ու առաջը առնենք անկարգութիւնների ու արիւնահեղութեան: Ես պատրաստ եմ ընդունելու, որ զինւորական դատարանը, ինչպէս օրինակ գնդապետ Ֆրէյի ժամանակ, երբեմն չափազանց խիստ է դատում ու աւելի գրգռում է ժողովուրդը, փոխանակ հանգստացնելու. բայց ես վստահ եմ, որ այս դէպքում զինւորական դատաստանը միայն մի իմաստուն քայլ կը լինի ու նոյն իսկ մի բարիք: Առաջը կ'առնի խռովութեան, որ ինքն ըստ ինքեան մի մեծ դժբախտութիւն է, այլ եւ կը վերահաստատի պատերազմական դրութիւնը, որ Նորին Սրբազնութիւնը վերցրել էր:

Նահանգապետը աւարտեց իր փոքրիկ ճառը խիստ հանդիսաւոր եւ սպասում էր կարդինալի պատասխանին: Երկար լռութիւնից յետոյ, կարդինալը հարցրեց վերջապէս մի բոլորովին անսպասելի բան:

— Գնդապետ Ֆէրարի, հաւատո՞ւմ էք Աստծուն:

— Ձերդ Սրբազնութիւն. — քրթմնջեց գնդապետը մի ձայնով, որ լի էր հարցական նշաններով:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

21 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1988 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՏԿԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արդարեւ, «Աղխատրեր գերազնահատումէն յետոյ, կամ անոր հետ, տարօրինակ թերագնահատում մը կը սպառնայ վարակել մեզ։ Տեսակ մը նահանջականութիւն»։ («Յառաջ», 20 սեպտ.)։

Երէկ՝ ամենակալ եւ ամենակարող կը համարէինք մենք մեզ։ Այսօր՝ բեկումն է որ տուն կը քանդէ ամէն ճակատի վրայ։

Ծիծղ կը նկատէ մեր երիտասարդ աշխատակիցը.

— «Դատէն հրաժարումը, որ ենկատելի զանգուածի մը նշանախօսքն է այժմ, կամ՝ այդ դատին եղածով սահմանափակումը, որ քաղաքական հոսանքի մը բանաձեւն է արդէն, հետեւանք չէ, անշուշտ, դաւադրումի կամ դաւաճանումի փափաքին։

«… Հայն է, հոս եւս։ Իր տկար ու թերի կողմերով, մեր տարամերժութենէն ծնունդ առնող կուտակումէն ընկճուած, ինք իր առջեւ գերագնահատուած, բայց ամբողջութիւնը իր մէջ ստորագնահատող, թշնամին խոշորացոյցով դիտող եւ իր ժողովուրդը մանրադիտակի տակ պահող Հայը…»։ (Վ. Իշխանեան, «Յառաջ», 17 սեպտ.)։

Կարճ խօսքով, մէկ ծայրայեղութենէն միւսը։

Եւ այս՝ հակառակ անոր որ, թշնամին այսօր աւելի յամառութեամբ կը հետապնդէ մեզ։ Ակռաները կճրտած՝ դարան կը լարէ նոյն իսկ իր սահմաններէն դուրս։

Թշնամին շատ լաւ կը ճանչնայ մեզ։ Գիտէ որ, բաց ի աննկուն փոքրամասնութենէ մը, փախստական զանգուածը շատ կը հրապուրուի ո՛ր եւ է խայծէ։ Կամ, կը նախընտրէ տունը նստիլ եւ բանի չխառնուիլ։

Մինչդեռ ինք, յաղթական ըլլալով հանդերձ, գիշեր – ցերեկ նորանոր ծրագիրներ կ'որոճայ, մեզ աւելի տկարացնելու, իրար ձգելու, իրարմէ բաժնելու համար։

Եթէ ուրիշ ո՛ր եւ է պարագայ չազդէր, միայն այս իրողութիւնը բաւական էր, որպէս զի մենք ամրապնդուէինք մեր հաւատքով։

Ու մանաւանդ, գործի վերածէինք շատ մը բաղձանքներ։ Ինչպէս, օրինակ, միացեալ ճակատը։ Թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին։

Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը չէ՞ր որ կը պատգամէր.

— «Բռնութիւնը չի կրնար իրաւունքը ջնջել… Հայ ժողովուրդը բնաւ չէ հրաժարած եւ պիտի չհրաժարի իր երկրին եւ իր գոյքերուն վրայ իր ունեցած իրաւունքներէն։

«Հայկական Դատը, մեր իրաւունքները չեն մեռնիր, ցորչափ անոնք կենդանի կը պահուին ու կ'ապրին մեր հոգիներուն մէջ… Կը խորհինք թէ Թուրքերն ալ գիտեն որ պիտի լուծուի»։ (Դատը)։

Այսքան բացորոշ հաւատամքներէ յետոյ, ողբերգութիւն չէ՞ տակաւին ճակատները բաժնուիլ, փոխանակ բոլոր ճիգերը միացնելու։ Ինչպէս կ'ընեն Թուրքերը։ Ինչպէս կ'ընեն մինչեւ անգամ Գերմանացիները, իրենց վիթխարի ուժերուն եւ անսահման հնարաւորութեանց գլխաւորն հռչակելով միացեալ ճակատը։

Եթէ միայն քրիստոնէական հաւատքը բաւական ըլլար դատ շահելու, այսօր անազատ ազգ չէր մնար։

Դիպուածով չէր որ յիշեցինք պարտուած եւ պատժուած Գերմանիոյ օրինակը։

Մրջիւն կամ մեղու ենք մենք, բաղդատելով անոր հետ։

Բայց ահաւասիկ այդ հսկայական զանգուածն անգամ, ոչ միայն համերաշխութեան, միացեալ ճակատի յորդոր կը կարդայ, այլ եւ դղրդագին ցոյցեր կը կատարէ, դպրոցականներն անգամ շարժման մէջ կը դնէ, հոգեկան կորովը բարձրացնելու համար։ Անհրաժեշտ կը գտնէ բազմազան ձեւերով, խօսքով ու գործքով ամրապնդել հաւատքը։ Հրահրել ոգին։ Վարժեցնել զայն՝ գալիք յաղթանակին։

Բաղդատեցէք այս իրականութիւնը՝ մեր ժողովուրդի տրամադրութեանց հետ։

«Մեռանք – կորանք»ի հոգեբանութիւն մը կը սպառնայ եղածն ալ ժխտել։

Կը թուի թէ միայն մենք ենք ամէնէն դժբախտը կամ անճարը, ու միայն հրաշք մը կրնայ փրկել մեզ անդունդէն։

Մինչդեռ, պայծառատեսութեան ճիգ մը պիտի համոզէր թէ՝ կորուստին հետ անդնահատելի շահեր ալ ունինք։ Եւ, եթէ սորվինք, վերջապէս, համախորհուրդ, գլուխ գլխի գործել գոնէ հիմնական հարցերու մէջ, ոչ միայն պիտի յաջողինք եղածը ամրապնդել, այլ եւ նոր նուաճումներ կատարել։

Անշուշտ, միշտ մնալով իրական գետնի վրայ, եւ ոչ թէ ճախրելով օդին մէջ, ուր օդանաւն անգամ տէր – տիրական չէ տակաւին։

Բազմազան են եւ բազմաթիւ՝ մեր ներքին տկարութիւնները։ Բայց, մեծ մասով մեր ձեռքն է հակազդել անոնց։

Ամէնէն առաջ, անհրաժեշտ է պայծառ տեսողութիւն։ Եղածն ու չեղածը տեսնելու, դատելու եւ անոր համեմատ ճամբայ գտնելու կարողութիւն։

Երկրորդ, միացեալ ճակատ, գոնէ ազգային – քաղաքական հարցերու մասին։ Շատ ուշացած ենք արդէն։

Եւ երրորդ՝ աշխատանք։ Լուրջ եւ յարատեւ աշխատանք։ Եւ հաւատք։ «Նուիրումի տենչ»։ Օրինակ առնելով եթէ ոչ ուրիշներէն, բախտակիցներէ կամ հզօրներէ, գոնէ Թուրքերէն։

Տպագրական խօսքը մենք սորվեցուցինք «լէպլէպիճի»ներուն։ Բայց անոնք արդէն դաս կուտան մեզի, այս ճակատին վրայ եւս։

Անոնք դպրոցական պատանիներն անգամ կը վարժեցնեն հայրենիքի եւ պետութեան գաղափարին, ամէն տարի ապրիլէն մէկ շաբաթ անոնց յանձնելով իշխանութիւնը։

Եւ այս՝ երեք տարիէ ի վեր։ Ամէն տարի աւելի լաւ կազմակերպելով։

Մեր մէջ, տակաւին պէտք ունինք չափահասները վարժեցնելու ամէնէն տարրական գիտելիքներուն։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ՎԵՐՆԱԳՐԻ

ԵՓՐԱՏ կը կոչուի այն թերթը, որ կը հրատարակուի Հալէպ։ Այս թերթին խմբագիրը, երբեմն, ցաւը բռնած ատեն, աղբահոտ բերանը կը բանայ ու կ'ոռնայ հայ որբերուն դէմ։

Թերեւս չկարենանք երեւակայել ինչ որ համարձակեցաւ ան գրել վերջերս, օգոստոս 24ի թիւով։

Իբրեւ թէ խօսելով մէկու մը հետ, *Եփրատ* կը գրէ որբերուն մասին.

— *Ըղո՛ւլ, թուրք օղլու թուրք կամ հայ օղլու հայ՝ մեր հարը մարը յայտնի են, մեր գործերն ու անցեալը ծանօթ են, բայց ի՞նչ անուն պէտք է տալ անոնց, որոնք դժբախտ թուականի մը ծնունդներ՝ իրենց հարը մարը չեն ճանչնար։ Հայ օղլու թո՞ւրք, թէ թուրք օղլու հայ պէտք է կոչել այս խառնածինները»։ (Որբերը)։*

Կրնայի՞ք երեւակայել այսքան… ա՛յս, այսքան… (բա՛ռը, բա՛ռը, հայերէն լեզուի մէջ չկա՛յ այդ բառը), այսքան սրիկայութիւն։

Ուրեմն այս մարդը կ'ընդունի, որ ինք եւ բարեկամը կրնան «Հայ օղլու Հայ» ըլլալ, բայց կը պնդեն որ հայ որբերը «հայ օղլու թուրք» են կամ «թուրք օղլու հայ»։ Մարդիկը կը հանդուրժեն, եթէ նոյն իսկ «թուրք օղլու թուրք» կոչուին իրենք, բայց հոգեկան հրճուանք կը զգան, որ «հայ օղլու թուրք» կամ «թուրք օղլու հայ» չեն, ինչպէս հայ որբերը։

Զզուելի մոռնանք երբեք հայ լրագրութեան ու ազգային արժանապատուութեան դէմ կատարուած այս անարգանքը։ Չենք ուզեր թերթով ալ պատասխանել այս լպիրշ խօսքին։ Գործնական պատասխան մը պէտք է այս անարգանքին, ատիկա գործն է Զ. Ռ. Միութեան։

Բայց հրապարակով կը հարցնենք Ռամկ. Ազատական կուսակցութեան վարիչներուն.

1— Այս թերթը ձե՞րն է։

2— Խմբագիրը, որ հայ որբերը «չորքոտանի» անուանեց անցեալները, ու հիմա՝ «թուրք օղլու հայ», ռամկավա՞ր է։

3— Ռամկավարները կ'ընդունի՞ն, որ *Եփրատ*ի խմբագիրը կրնայ «թուրք օղլու թուրք» ըլլալ եւ հայ որբերը՝ «հայ օղլու թուրք»։

4— Այսպիսի յայտարարութիւն մը ստորագրողը կրնա՞յ դեռ անգամ մըն ալ իրենց կուսակցութեան եւ խմբագիր՝ հայ թերթի մը։

Կ'ուզենք հասկնալ, — պատասխանեն կամ ոչ, կը շինենք մեր կարծիքը։

Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան պատասխանէն առկախ, հայ ժողովուրդն ալ ունի իր պատասխանը։ Բայց թերեւս զնահատէ եւ իւրացնէ մեր պատասխանը, որ չուշանար։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

700,000 ՏՈԼԱՐ, 200 ԱՏՐՃԱՆԱԿ 100 ՄԱՍՆԻ ԵԽԱՅԼՆ

Մանչու աւազակները վերջերս առեւանգեցին երիտասարդ Անգլուհի մը, Տիկին Փօլի, որ գերի կը մնայ 13 օրէ ի վեր։

Աղջկան հայրը սեպտ. 19ին նամակ մը ստացաւ, որով աւազակները կը պահանջեն 700,000 չինական տոլար փրկանք, 200 ատրճանակ, 230,000 փամփուշտ, հարիւր ոսկի մատնի, 30 ոսկի ժամացոյց եւ 30 ապարանջան ժամացոյց։ Նամակը, որ ստորագրուած է երեք աւազակներու կողմէ, կը յայտնէ թէ Տիկին Փօլի պիտի սպաննուի, եթէ փրկանքը չվճարուի մինչեւ մէկ շաբաթ։ Եթէ ճափոնական զօրք ղրկուի, տիկինը նորէն պիտի սպաննուի։

Տիկին Փօլիի հետ առեւանգուած է նաեւ Պ. Քօրբէյն, պաշտօնեայ Ասիական Քարիւղի ընկերութեան։ Աւազակները կ'ազդարարեն թէ եթէ ընկերութիւնը իրենց հետ բանակցութեան չմտնէ մինչեւ մէկ շաբաթ, երիտասարդին ականջներէն մէկը պիտի կտրեն ու պիտի ղրկեն ընկերութեան, որպէս զի խելքը գլուխը գայ։

Տիկին Փօլիի հայրը խնդրեց որ աւազակները երկու ներկայացուցիչներ ղրկեն, բանակցելու համար։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ՀԱՅ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Երէկ հասած «Ազդակ»էն (13 սեպտ.) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Կատարեալ ողբերգութիւն մը պատահած է վերջերս Քիւրտ Տաղի շրջանին մէջ, ուրուն զոհ գացած է Հայ մը եւ վիրաւորուած են քանի մը ուրիշներ ալ։

Ներսէս Ղուրնալեան անուն Հայ մը, Քիւրտ Տաղի Զարկէր գիւղին մէջ ունէր օղիի գործարան մը, որուն համար, առջի շաբաթ Հալէպէն եկած էր նոր գործաւորներ տանելու։ Աշխատաւորները, իրենց վարձակալին հետ ինքնաշարժով կը մեկնին գիւղ։ Գործարանը կը պահպանուէր երեք Քիւրտերու կողմէ, որոնց երկուքը բացակայ էին դէպքին գիշերը։ Իրիկունը, մեր հայրենակիցները լաւ մը զուարճանալէ եւ կատակարանելէ ետք, կը մտնեն անկողին եւ ծերունի մը կը թողուն արթուն՝ իբրեւ պահակ։ Դեռ բոլորովին չէին քնացած, երբ երեք զինեալ Քիւրտեր ներս մտան եւ առաջին անգամ նետուեցան Սարգիս Քիւփէլեանի վրայ, որուն անկողինը ամէնէն մաքուրն ու ներկայանալին էր։ Աւազակները կը կարծեն թէ ամէնէն հարուստն է։ Դաշոյնները մերկացուցած՝ դրամ կը պահանջեն։ Խեղճ տղան, քունը դեռ վրան՝ կը թոթովէ՝ թէ ինք պարզ գործաւոր մըն է, դրամ չունի եւլն.։ Զարագործները մտիկ չեն ըներ եւ կը դաշունահարեն Սարգիսը։ Յետոյ կը նետուին ծերունիին վրայ, ու կը կրկնեն աւազակներու զասական նախադասութիւնը. — Կա՛մ քսակդ՝ կամ կեանքդ։ Ծերունին կը պատասխանէ թէ ինք աղքատ մէկն է, դրամը կը գտնուի աղային քով՝ որ ներսն է։ Քիւրտերը կը մտնեն քովի սենեակը, ուր կը գտնուէր գործարանին տէրը։ Ներսէս, նեղը մնալով, կուտայ բանալին ու այս յանդուգն յելուզակները կը յաջողին տանիլ 80 օսմ., 20 սուր. ոսկի եւ տոպրակ մը մէճիտ դրամ։ Աւազակներուն մեկնելէն յետոյ, մերինները կը սկսին սուլել եւ բարձրաղաղակ օգնութիւն կանչել, բայց հակառակ որ գործարանին շուրջն ու խիտ մօտիկը բազմաթիւ Քիւրտեր եւ տեղացիներ կը բնակէին՝ ոչ ոք օգնութեան կը հասնի։ Յետոյ կը ստուգուի՝ թէ առաջին անգամ յարձակում կրող Սարգիս Քիւփէլեան առատ արիւնահոսութիւն ունենալէ ետք մեռած է։ Միւսներուն վէրքերն ալ բաւական ծանր են։ Սպաննեալին դիակը բերուեցաւ Հալէպ։

***Այսօր նորէն լուր կայ քաղաքին մէջ թէ Պալի եւ Ճարի մէջտեղերը գտնուող 3—4 ջաղացքներէն մէկը, որ կը գտնուի Հայերու ձեռքը, յարձակում է կրած քիւրտ հրոսակներէ։ Կ'ըսուի թէ չորս Հայեր մորթուած են խժդժօրէն։*

ԻՐԱՔԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԱՆԴՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Դէպի համարաբական թագաւորութիւն?

Իրաքի Թագաւորը մէկ շաբաթ հիւր մնալով իր եղբօրը՝ Անդր – Յորդանանի Թագաւոր Էմիր Ապտուլլահի, Երուսաղէմ այցելեց երկուշաբթի օր։ Ալէնպիի կամուրջին վրայ, Թագաւորը ընդունուեցաւ զինուորական պատիւներով եւ անմիջապէս այցելեց իր հօրը՝ Հիւսէյինի դամբարանը։ Յետոյ հիւր եղաւ խալամական Գերագոյն խորհուրդին, որ լայն ընդունելութիւն մը կատարեց։ Իրիկունը շքեղ հացկերոյթ մը տուաւ բրիտանական մարզպանը։

«Թայմզ»ի թղթակիցը այս առթիւ կը գրէ թէ Ֆէյսալ թագաւորին այցելութիւնը տեղի տուաւ կարգ մը անխուսափելի զրոյցներու։ Վերջին տասը օրերու ընթացքին մեծ գործունէութիւն կը ցուցնէր Սուրիոյ եւ Պաղեստինի նորակազմ «Իսթիքլալ» (Անկախութիւն) կուսակցութիւնը, որուն նպատակներէն մէկն է միացեալ գործունէութիւն Իրաքի, Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ Անդր – Յորդանանի կողմէ, համիսլամական դրօշին տակ։ Կուսակցութիւնը կը յուսայ նաեւ, իբրեւ առաջին քայլ, ապահովել արաբական միացեալ թագաւորութեան մը հաստատումը՝ Դամասկոսով եւ Իրաքով, Ֆէյսալ թագաւորին իշխանութեամբ։ Ջանքեր կ'ըլլան համարաբական խորհրդաժողով մը գումարելու յառաջիկայ ձմեռ։

*** Հրեայ չըջիկներու խումբ մը որ ինքնաշարժով կը պտտէր Անդր – Յորդանանի մէջ, քարի բռնուեցաւ արաբ ժողովուրդին կողմէ։ Հազիւ եղաւ ոստիկանական պաշտպանութեան տակ առնել խումբը։*

Գերմանացիները փրփուր կը տեղան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ

Սպառազինութեանց հաւասարութեան մասին Անգլիոյ տուած պատասխանը ռումբի մը տպաւորութիւնը գործեց Գերմանիոյ մէջ։ Մասնաւորապէս կատղած է ազգայնական մամուլը եւ փրփուր կը տեղայ։

Սպայակոյտին օրկանը այնպիսի լեզու մը կը գործածէ որ մինչեւ հիմա միայն Ֆրանսայի յատկացուած էր։ Թերթը ուժգնօրէն կը ձաղկէ Անգլիոյ դրդուիչ ընթացքը, կեղծաւոր եւ սատայօղ կը կոչէ անգլիական ծանուցագիրը, եւ խենդերու թատրոնի մը կը նմանցնէ Ժընեւի ժողովը։ Կ'առաջարկէ որ Անգլիան իր զատխիարակի տաղանդը երթայ գործադրէ կեդրոնական Ափրիկէի կամ Խաղաղականի կղզիներուն մէջ, բայց ոչ Գերմանիոյ մէջ։ Անգլիացիներն ալ պէտք է հասկնան թէ Գերմանիոյ համբերութիւնը սպառած է։

Գերմանական թերթը յետոյ բացատրելով թէ բրիտանական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ ՔԱՄԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

— :-: —

Փոքրամասնութեանց եւ օտար դպրոցներու թուրք ուսուցիչները կարեւոր ժողով մը գումարեցին Հալք Էվիի մէջ։

Օտար եւ փոքրամասնութեանց թուրք ուսուցիչները մասնաւորաբար այն զանգատը ունին թէ տասը տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարեն ու ապահով դիրքի մը մէջ չեն գտնուիր, թէ տեւական պաշտօնի եւ թէ ամսաթոշակի յաւելման տեսակէտով։ Դիմում պիտի կատարուի կրթական գործավարութեան, որպէս զի պետական վարժարաններու ուսուցիչներու նման իրենց ալ պաշտօններուն տարուէ տարի բարձրացումը ապահովուի, ու այս կերպով ամէն տարեշրջանի սկիզբը բացը մնալու վտանգին ենթակայ չըլլան։

** Կրթական գործավար Էսատ պէյ, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է այս մասին.

— «Գործավարութիւնը սկզբունքով կ'ընդունի որ պետական դպրոցներու ուսուցիչներուն մասին գործադրուած կանոնագրութիւնը առանց բացառութեան ի զօրու ըլլայ նաեւ ոչ պետական վարժարաններու ուսուցիչներուն համար։ Շատ բնական բան մըն է անշուշտ որ կանոնագրութիւնը պիտի գործադրուի օտար եւ փոքրամասնութեանց այն ուսուցիչներուն համար որոնք պահանջուած պայմանները չեն լրացներ։ Այս դրութիւնը հինէն ի վեր կը շարունակուէր եւ դարձեալ պիտի շարունակուի։

«Պոլիս գտնուած միջոցիս օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններով պիտի զբաղիմ ու պիտի քննեմ թէ կրթական ծրագիրն ու եղանակները այս դպրոցներուն մէջ կը գործադրուի՞ն թէ ոչ։ Ներկայիս օտար վարժարաններուն մէջ 4—5 հազար թուրք տղաք կան։ Չենք կրնար անհոգ դիտել թէ այսչափ տղաքը ի՞նչ մշակոյթի համաձայն կը մեծնան։ Մեծ ուշադրութիւն պիտի ընենք որ պետական եւ օտար դպրոցներու մէջ գտնուող թուրք տղաքը ազգային մշակոյթի տեսակէտով տարբերութիւն չունենան։

«Այս առթիւ, օտար դպրոցներու ուսուցման եւ կրթութեան եղանակներն ալ պիտի քննեմ»։

Կանտի սկսաւ ծոմը

— :-: —

Երկուշաբթի օր Հնդիկ պատուիրակութիւն մը այցելեց Կանտիի բանտը, բանակցելու համար։ Երեք ժամ տեւեց տեսակցութիւնը (Կանտի չի խօսիր երկուշաբթի օրերը եւ գրաւոր կը պատասխանէ)։ Հակառակ եղած յորդորներուն, «անհնազանդութեան» պայքարին հերոսը յայտարարեց թէ վճռած է ծոմապահութիւնը սկսիլ վաղն իսկ (երէկ), եւ շարունակել, մինչեւ որ ընդունին իր պահանջները։

Կանտիի տղան ալ Հնդկաստան վերադարձաւ, ընկերակցելու համար հօրը, ծոմապահութեան շրջանին։

Հնդիկ յեղափոխականը ծոմապահութեան կը պատրաստուի 15 օրէ ի վեր։ Արդէն զեղչած է իր ամենօրեայ ուտելիքը եւ դադրեցուցած՝ փիզիքական մարզանքները։ Յառաջիկայ հոկտեմբերին 63 տարեկան պիտի ըլլայ։

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Սուրիոյ «Էլ Նիտա» թերթը կը գրէ.—

Պուրն Համուտի մէջ Հայերը մեծ թիւով հաւաքոյթ մը ունեցան։ Կառավարութիւնը կասկածելով որ անոնց մէջ կը գտնուին համայնավարներ եւ կը պատրաստուի նոր դաւադրութիւն մը, ժանտարմաներ կը ղրկէ, որոնք կը յարձակին եւ կը ձերբակալեն Արթին Զալեան, Արթին Համասեան, Գէորգ Սարաֆեան, Միսաք Գրլբեեան, Պօղոս Վէրտօնեան անուն համայնավարները։ Անոնք բոլորովին գաղտնի կը պահեն ժողովի նպատակն ու օրակարգը։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՄԻՇՏ ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԵՒ ԶՐԿՈՒԱԾ

Նոր չէ որ կ'ուզենք շօշափել այս ցաւոտ, բայց միեւնոյն ատեն չափազանց կենսական հարցը։

Տարիներէ ի վեր արձանագրելով Խ. Հայաստանի մէջ կատարուած շինարարական ձեռնարկները — մեծ ըլլան անոնք թէ փոքր — չենք անտեսեր ոչ միայն լաւը, այլ եւ գէշ կողմերը, որոնք ամէն պարագայի մէջ կրնային անհետանալ, եթէ միայն մեր արդի ղեկավարութիւնը կորովի եղանակով կարենար արժեցնել իր կոչումն ու դերը։

Քաղաքական հարցերու նման, տնտեսական խնդիրներու մէջ ալ, Հայաստանի իշխանութիւնը միշտ եղեր է խնդրարկու, աղերսող, բայց երբեք պահանջող, ինչպէս իր դրացիները, Վրացին եւ Ազերին։

Խորհրդային Սահմանադրութեամբ Միութեան անդամներուն վերապահուած հաւասարութեան սկզբունքը — որով յաճախ կը գինովնան «Հայաստանեան» քաղաքագէտները — փաստօրէն մեռած բովանդակութիւն ունի գոնէ մեր երկրին համար։ Հայաստանը այդ սկզբունքով Միութեանկուտայ աւելին՝ քանպէտք էր, մինչդեռ կը դառնայ անզօր, երբ հարցը կը վերաբերի իր պահանջներու եւ իրաւունքներու մասին։

Այս իրողութիւնը յատկապէս իր գոյութիւնը կը շեշտէ մեր երկրի շինարարական ձեռնարկներու ընթացքին։ Մէկէ աւելի անգամներ, թուելով բազմաթիւ փաստեր այս ուղղութեամբ, մատնանշեր ենք նոյնպէս որ մեր շինարարութիւնը չի կրնար իր արժանի զարգացման աստիճանին հասնիլ այդ պայմաններուն մէջ։

Երկու տարիէ ի վեր Հայաստանի գրեթէ բոլոր ձեռնարկներուն մէջ — իրենց իսկ խոստովանութեամբ — նախատեսուած ծրագրերու յարաճուն թերակատարումը կարելի չէ բացատրել։

Մէկը միւսի ետեւէն բազմացող թերակատար եւ կամ ժամանակին չիրականացած ձեռնարկներու պատճառներու քննութիւնը միշտ ալ կարեւոր տեղ է վերապահած Մոսկուայի եւ միւս կեդրոններու անբարեացակամ, յաճախ թշնամական վերաբերմունքին։ Խոշոր եւ համամիութենական ձեռնարկները՝ ինչպէս Զորագէսը, ցիմենդչինը չեն աւարտեր իրենց կառուցման աշխատանքները, միայն եւ միայն անոր համար, որ ժամանակին կեդրոնէն չեն ստացուիր հարկ եղած մեքենական նիւթեր։

Նախատեսուած կարեւոր ձեռնարկներ՝ Երեւան - Աղստաֆա երկաթուղին, Սեւանի օգտագործման ծրագիրը, շաքարի եւ ուրիշ կարեւոր գործարանները, ինչպէս նաեւ հանքային հետախուզական աշխատանքները կը մնան թուղթի վրայ, յաճախ ալ պատռուած ու ջնջուած։

Վրաստանն ու Ազրբէջանը բացէ ի բաց ո՛չ մէկ ճիգ կը խնայեն տեւականացնելու Հայաստանի հանդէպ այս խտրական վերաբերմունքը։ Անոնք շնորհիւ իրենց ազդեցութիւններուն եւ ամուր կապերուն, կրցեր են ի նպաստ Հայաստանի եղած ձեռնարկներու մէկ կարեւոր մասը տեղափոխել տալ իրենց երկիրները, անտեսելով գործնական անյարմարութիւններու հետ նաեւ համամիութենական ընդհանուր շահերը։

Եւ ինչ որ վրդովեցուցիչ է, Հայաստանը նման առիթներով չի կրնար իր ձայնը լսելի իսկ դարձնել։ Ան անմիջապէս կը դատապարտուի «ազգայնական նեղ հաշիւներով» եւ «Լենինեան գծի խեղաթիւրման» մեղադրանքներով։ Մինչդեռ, եթէ պէտք ըլլայ մեղադրել այս ուղղութեամբ Անդրկովկասեան Միութեան բաղկացուցիչ տարրերը, անտարակոյս առաջին տեղը պիտի տրուի Վրաստանին ու Ազրբէջանին։ Իսկ Հայաստա՞նը — կարելի է մեղադրել ամէն մեղքի մէջ, բայց երբեք «ազգայնական նեղ հաշիւներ»ու նման մահացու ? մեղադրանքով։

Եւ արդէն ճշդուած չէ՞, որ յանցաւորը շատ աւելի բարձրաձայն կը դատապարտէ դիմացինը, անոր վերագրելով յանցանքներ, որոնք յանցաւորէն աւելի իր իսկ նախասիրած արարքներն են։

Հայաստանի ղեկավարութիւնը իր որդեգրած ուղղութեամբ, դժբախտաբար աւելի քան կը նպաստէ այս կացութեան տեւականացման։ Ան ինչպէս միշտ, կ'ուզէ երկրի արդիւնաբերութեան, շինարարութեան մէջ յառաջ եկած թերիները բացատրել ներքին եւ տեղական պատճառներով։

«Անպլանութիւն», «անտնտեսվարութիւն», «թափթփուածութիւն», «օպորտունիզմ», հաշտուողականութիւնը» տեւական պատճառներն են բոլոր թերիներուն։ Իսկ աւելի վըտանգաւորը այս բոլորին, — ըստ Հայաստանի շօշորթ հերոսներուն, «դասակարգային թշնամին է, դաշնակ թափթփուկները, որոնք կը պայքարին եղեր Հայաստանի արդիւնաբերութեան թուլացման համար։

Այս հիւանդագին մտքերը բնականաբար չեն կրնար բուժել բուն վէրքը։ Հակառակ իրենց յիշած արգելքներու դէմ եղած «յաղթանակներուն», շինարարութեան եւ արդիւնաբերութեան թերիները կը մնան անդարմանելի։ Ո՛չ մէկ փոփոխութիւն այս ուղղութեամբ, ո՛չ մէկ նշան, որ ոեւէ յոյս ներշնչէ թէ կը փոխուին Հայաստանի տնտեսական զարգացման այս պատճառները։

Ընդհակառակն, մեզի կը թուի թէ արգելքները միշտ ալ կրնան աւելի ծանրանալ, մինչեւ այն աստիճան, որ Հայաստանը ստիպուած ըլլայ սահմանափակուիլ իր ունենցած ձեռնարկները պահելու ծանր մտահոգութեամբ։

Եթէ այս կացութիւնը արդիւնքն է գլխաւորաբար Հայաստանի դրացիներու գէշ վերաբերմունքին, եւ ատոնց ազգեցութեան տակ Մոսկուայի ալ անտարբերութեան, կրկնենք, որ հաւասարապէս մեղաւոր են բուն հայ վարիչները։

Մարդիկ Հայաստանի մէջ իշխանութեան բազկաթոռին կառչած, մեղք կը նկատեն ընդգծել երկրի առանձնայատուկ պայմաններն ու պահանջները։ Անոնք երբեք ճիգ չըրին Հայաստանի պահանջներուն կարեւոր տեղ մը ապահովել ընդհանուր Միութենական եւ Անդրկովկասեան տնտեսական ձեռնարկներու մէջ։ Ու ընդհակառակն, իրենց կաշիէն դուրս եկան Հայաստանը օգտագործելու, համաձայն Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի պահանջներուն։ Տուին անոնց հում նիւթեր, տուին պղինձ ու բամպակ, զրկելով մեր երկրի ժողովուրդը, բայց չկրցան ստանալ մեր երկրի գործարաններու համար անհրաժեշտ նիւթեր։

Եթէ այս բոլոր եզրակացութիւնները տարիներէ ի վեր կուտակուած փաստերէն է որ կուգան մեզի, անգամ մը եւս պարզելով մերկ իրականութիւնը, կայ աւելի վրդովիչ իրողութիւն մըն ալ։

Գ. Խանջեան Օգոստոս 23ի խորհրդային Հայաստանի մէջ պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը կը հաղորդէ թէ «Աւարտւում է ցիմենդի գործարանի կառուցումը Դաւալուում»։ Այս գործարանի կարեւորութեան մասին շատ է գրուած եւ խօսուած։ Տարի մը առաջ աւարտելու սահմանուած, հիմա է որ կը լրանայ։ Բայց ասիկա ըսել չէ թէ գործարանը իսկոյն կրնայ օգտագործուիլ. դեռ պակասներ ալ կան։ Տարուան վերջին եռամսեակին գործարանը օգտագործելու համար «գլխաւոր խոչընդոտն է կաբելների բացակայութիւնը, որոնց համար անհրաժեշտ է 80-90 տոն պղինձ»։

Հայաստանի մէջ պղինձի պակասն է ուրեմն գլխաւոր արգելքը այսքան կարեւոր ձեռնարկի մը օգտագործման։ Մինչդեռ նոյն Հայաստանը առատութեամբ պղինձ է որ կը մատակարարէ ռուսական զանազան գործարաններուն։

Ո՛չ ոք թող զարմանայ, երբ յայտնենք թէ Զանգեզուրի եւ Ալլահվէրդիի պղնձէն Հայաստանը իրաւունք չունի օգտուելու նոյնիսկ այն գործարաններու համար, որոնք կը պատկանին ընդհանուր Միութեան։

Բայց որպէսզի Հայաստանի մեր «պատուարժան» վարիչները չնեղուին այս անախորժ եւ վրդովիչ իրականութենէն, Գ. Խանջեան կոչ կ'ընէ մեր պղնձարդիւնաբերական աշխատաւորութեան եւ վարիչներուն, գերակատարել վերջին եռամսեակի ծրագիրը, որպէսզի հնարաւոր ըլլայ ապահովել 80 թօն պղինձ։

— «Ծանր արդիւնաբերութեան ժողկոմատի Հայաստանի լիազօրը դժուարութիւնները յաղթահարելու եւ ցիմենդի գործարանի գործարկումը ապահովելու համար, ԽՍՀՄի ծանր արդիւնաբերութեան ժողկոմատի հետ պայմանաւորուել է, որ ի հաշիւ Ալլահվէրդու եւ Ղափանի պղնձաձուլարաններու ընթացիկ տարուայ «3րդ եռամսեակի պլանի գերակատարման, 80-90 թօն պղինձ օգտագործուի Դաւալիի ցիմենդի գործարանի համար կաբել պատրաստելու նպատակով»։

Ուրեմն Հայաստանի պղինձը կրնայ օգտագործուիլ Հայաստանի մէջ այն ատեն միայն, եթէ Մոսկուայի կողմէն սահմանուած քանակէն աւելի արտադրուի։ Իսկ որովհետեւ առ հասարակ երբեք պղինձի «պլան»ները լրիւ չեն կատարուած, կը նշանակէ թէ ցիմենդի գործարանի համար անհնար է օգտագործել արտադրած պղնձէն մաս մը։

Հարկ կա՞յ վերլուծելու այս այլանդակութիւնը, որու նման դժուար է տեսնել դրամատիրական պետութեանց ենթակայ երկիրներուն մէջ իսկ։

Ս. ԹԱԹՈՖԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՊԵՐԼԻՆ, 15 սեպտ.— Գերմանիոյ ներքին կեանքը ժամանակէ մը ի վեր կատարեալ թնճուկ մը կը ներկայացնէ։ Իսկապէս, 1930 սեպտեմբերէն կը սկսի իրերու այդ վիճակը այս երկրին մէջ։ Երբ, մէկէն ի մէկ, Հիթլերեանները եւ կամ ազգային — ընկերվարականները («Նացի»ներ) տասնապատկեցին իրենց աթոռներուն թիւը Ռայխստագէն ներս։

Փաստօրէն, վերջինս այդ օրերէն սկսած ալ դադրեցաւ գոյութիւն ունենալէ։ Պրիւնինկ շուրջ երկու տարի կառավարեց երկիրը առանց խորհրդարանի, յենլով Հանրապետութեան նախագահին վստահութեան վրայ միայն։ Եւ երբ վերջինս օրին մէկը այլ եւս մերժուեցաւ իրեն — Հինտէնպուրկ վերընտրուած էր արդէն, — Պրիւնինկ հարկադրուած զգաց ինքզինքը՝ վարչապետի աթոռը Փափէնի զիջելու։

Ինչպէս Պրիւնինկ, Փափէն եւս կեդրոնի կաթոլիկ կուսակցութեան ղեկավար անդամներէն էր, միայն թէ՝ անոր աջակողմեան շարքերէն։ Կուսակցութիւնը զայն հեռացած յայտարարեց անմիջապէս կազմակերպութենէն, իր հակակարգապահական ընթացքին համար։

Փափէն շուտով կազմեց իր դահլիճը, բաղկացած «Պարոններու ակումբին» (Herrenklub) մօտ դէմքերէ, որոնց մէկն ալ ինք է։ Արդէն իսկ, Պրիւնինկի հանրապետական դահլիճին բուն իսկ գործն էր րէժիմին փոփոխութիւնը։ Ինչպէս իր անդամներու կազմով, այնպէս եւ իբրեւ քաղաքական կեդրոն մը՝ «Պարոններու ակումբը» ծանօթ է իր ազնուապետական ուղղութեամբ։ Հին, աւանդական Փրուսիան էր որ, կեանքի կը կոչուէր։ Անկիւնադարձ մը, յետպատերազմեան Գերմանիոյ պատմութեան մէջ։

Ու Փափէնի առաջին գործերէն մէկն եղաւ՝ լուծել 1930ին ընտրուած Ռայխստագը, յուլիս վերջի համար նոր ընտրութիւններ նշանակելով։ Այդ պայմանաւ արդէն համաձայնած էր Հիթլեր՝ «հանդուրժել» Փափէնի կառավարութեան։ Պայմաններէն մէկն ալ այն էր, որ Փափէն վերջ տայ Փրուսիոյ հանրապետական կառավարութեան, որուն գլուխը կեցած էին, տասը տարիէ ի վեր, սոցիալ - դեմոկրատ պարագլուխներ, Պրաուն ու Սէվըրինկ։ Այդ եւս տեղի ունեցաւ, քանի մը ժամուան մէջ։ Կատարուածը պարզապէս պետական հարուած մըն էր։ Ու այդ առիթով հանրապետականները եւ ընկերվարականները գոհացան բողոքի պարզ յայտարարութեամբ մը միայն։ Տուն ճամբուած նախարարներուն փոխարէն՝ Փափէն — իբրեւ «Պետական լիազօր» — իր ձեռքն առաւ Փրուսիոյ ղեկը եւս, իրեն փոխանորդ նշանակելով քանի մը համամիտ նախարարներ։ Հեռացուեցան նաեւ չորս մը բարձր պաշտօնեաներ — նահանգապետներ, ոստիկանապետներ, եւն.։ Կարճ, մէկ - երկու օրուան ընթացքին Փրուսիա եւս, գերման հանրապետութեան «միջնաբերդը» առնուեցաւ դուրսէն ու գրաւուեցաւ հակառակորդ ուժերու կողմէ։ Այդ ամէնը կատարուեցաւ՝ Փափէն — Հիթլեր սրտագին համաձայնութեամբ մը։

Յուլիսեան ընտրութիւնները դարձեալ մեծ յաղթանակ մը բերին Հիթլերեաններուն։

Իրենց երեսփոխաններուն թիւը 107էն 230ի բարձրացաւ (1930էն առաջ՝ 27 էր)։ Փոքրացան քաղքենի բոլոր կուսակցութիւնները, բաց ի կեդրոնէն։ Ընկերվարականները եւս կորուստներ ունեցան։ Համայնավարները, ընդհակառակն, շահեցան։

Այսպէս կամ այնպէս, հանրապետական եւ կամ վայմարեան կոչուած կուսակցութիւնները (սոց. - դեմ., կեդր. - դեմոկ.) կորսնցուցին իրենց նախկին մեծամասնութիւնը Ռայխստագին մէջ։ Ատով իսկ, Փափէն մասամբ հասած էր իր նպատակին։ Ան վստահ էր որ, առ հասարակ մեծամասնութիւն մը կարելի չպիտի ըլլայ կազմել այլ եւս։ Ու Փափէն Հիթլերի եւ իր կուսակիցներուն առաջարկեց քանի մը նախարարական աթոռներ բուն պետութեան մէջ, վարչապետութիւնը եւ ազդեցիկ միւս նախարարութիւնները եւս Փրուսիոյ մէջ՝ իրենց տրամադրելով։ Հինտէնպուրկ անձամբ բանակցութիւններ կատարեց Հիթլերի հետ։ Եւ սակայն, վերջինս բացէ ի բաց մերժեց խառն դահլիճի գաղափարը եւ պահանջեց ամբողջ իշխանութիւնը իրեն յանձնել։ Հինտէնպուրկ կտրուկ կերպով մերժեց այդ յաւակնութիւնը, ոտքի՛ վրայ։

Այդ օրուընէ ալ սկսաւ Հիթլերի կատաղի պայքարը Փափէնի եւ իր դահլիճին դէմ։ Վերջինս նորընտիր խորհրդարանին մէջ հազիւ 42 ձայն ունէր իր կողմը։ Թէեւ տարբեր պատճառներով, մնացեալ բոլոր խմբակցութիւնները եւս դէմ էին Փափէնի։

Ու ծայր տուին բանակցութիւնները Կեդրոնի եւ «Նացի»ներու միջեւ, միասնաբար խառն դահլիճ մը կազմելու առաջադրութեամբ։ Երկուքը միասին՝ մեծամասնութիւն մը ունէին Ռայխստագին մէջ։ Հասարակաց ատելութիւնը Փափէնի հանդէպ՝ մօտեցուցած էր կատաղի հակառակորդները։ Հարկաւ, ոչ անկեղծաբար ու համոզումով, այլ պարզապէս իբրեւ կուսակցական — դիւանագիտական խաղ մը։ Նացիներու յետին միտքն էր՝ անգամ մը տիրական դիրք գրաւելով իշխանութեան մէջ՝ ամբողջապէս սեփականացնել վերջինս, իսկ կաթոլիկները յոյս ունէին՝ այդ եղանակով «դաստիարակել» Հիթլերեանները, կտրել անոնց «հակասահմանադրական եղջիւրները», տակաւ օրինապահ իշխանութեան վարժեցնելով զանոնք։

Բնացած չէր, սակայն, նաեւ Փափէն — Շլայխէր կառավարութիւնը։ Ջէ՞ որ վարչապետը շաբաթներ առաջ յայտարարած էր հրապարակաւ, թէ ինք որոշած է դեռ տարիներ շարունակ իր ձեռքը պահել երկրին ղեկը։ Եւ երբ Ռայխստագը գումարուեցաւ ու Փափէն տեսաւ որ Կեդրոն — Նացի համաձայնութիւնն ալ մօտ է արդէն իրականացման, Հինտէնպուրկէն առաւ Ռայխստագը լուծելու հրամանագիրը ու զայն գրպանը դրած՝ խորհրդարանին ներկայացաւ։

Այդ գիտէր հարկաւ գլխապետ Կեօրինկ, Ռայխստագին նորընտիր «Նացի» նախագահը։ Այդ օրուան օրակարգին մէջ դրուած էր մէկ կէտ մը միայն — կառավարութեան ղեկոյցը եւ անոր քննութիւնը։ Եւ սակայն, մէկէն ի մէկ՝ համայնավարներուն առաջարկով՝ կը փոխուի օրակարգը։ Առաջին հերթին՝ կ'առաջարկուի քուէարկել անվստահութեան բանաձեւը Փափէնի դահլիճին դէմ։

Կէս ժամ դադարէ մը ետքը, կը վերսկսի նիստը։ Երբ Կեօրինկ քուէարկութեան կ'ուզէ դիմել, այդ պահին Փափէն, օգտուելով իր սահմանադրական իրաւունքէն, խօսելու համար ձայն կ'ուզէ խորհրդարանի նախագահէն։ Վերջինս չտեսնել կը ձեւացնէ։ Նոյնը նաեւ՝ երկրորդ անգամ։ Այն ատեն, Փափէն Կեօրինկի առջեւ կը դնէ «կարմիր թղթապանակը», որ — աւանդաբար — նշան է թէ՝ Ռայխստագի լուծման հրամանագիրը կը պարունակէ իր մէջ։ Որով լուծուած խորհրդարանը իրաւունք չունի՝ որ եւ է քուէարկութիւն կատարելու։ Եւ սակայն, Կեօրինկ «կարմիր թղթապանակը» եւս չտեսնել կը ձեւացնէ։

Փափէն եւ իր նախարարները կը թողուն Ռայխստագին սրահը եւ կը հեռանան։ Կեօրինկ սակայն կը շարունակէ հաշուել քուէները։ Ու կը յայտարարէ որ, համայնավարներուն առաջարկած անվստահութեան բանաձեւը գրեթէ ամբողջ Ռայխստագին — բայց արդէն լուծուած — հաւանութիւնը գտած է, բացառութեամբ 42 ձայնի։

Ու կը սկսի նոր վէճ մը — Ռայխստագը աւելի շուտ լուծուած է (հետեւաբար եւ՝ ապօրէն), թէ՞ Փափէնի դահլիճը աւելի շուտ արժանացած է անվստահութեան քուէի (հետեւաբար եւ՝ արդէն տապալած)։ Կեօրինկ կը բողոքէր Հինտէնպուրկի առջեւ։ Վերջինս իրաւունք կուտայ Փափէնի։

Եւ սակայն, վէճը դեռ վերջացած չէ։ Ռայխստագի «վերահսկիչ յանձնաժողովը», որ սահմանադրութեամբ կը շարունակէ իր գոյութիւնը մինչեւ նոր ընտրութիւնները, այժմ քննիչ յանձնաժողովի մը դերը ստանձնած է եւ կ'ամբաստանէ Փափէնը, թէ ոտքի տակ առած է Սահմանադրութիւնը։ Փափէն կը պնդէ հակառակը։ Այդ իմաստով ալ, ան անթել միջոցաւ ճառ մը արտասանեց՝ ուղղուած գերման ժողովուրդին։ «Նացի»ներու թերթերը շողիք առած՝ կը գրեն ու կը գրեն Փափէնի եւ «Պարոն»ներու յեղաշրջութեան դէմ։ Հիմակուհիմա, «Նացի»ները ազատ են թողեր իրենց ամէնէն ատելի կուսակցութեանց օձիքը։ Որով՝ ատենի մը համար «երրորդ խնդացող» կողմը ընկերվարականները եւ միւսներն են այժմ, տեսնելով թէ ինչպէս երէկուան մտերիմ բարեկամները իրարու միս կ'ուտեն։ Եթէ ստեղծուած կացութեան մէջ որ եւ է դեր մը ունի նաեւ յիշեալներու «թաքթիք»ը, գէշ չէ մտածուած, յամենայն դէպս։

Պարզ բան է վէճը թէ Ռայխստագը աւելի շուտ լուծուած համարելու է, թէ Փափէնի դահլիճը տապալած։ Օրէնսգիտական — սահմանադրական խնդիր։ Ընկերվարականները եւ կաթոլիկները կը խոստովանին այժմ, թէ անվստահութեան բանաձեւին քուէարկութիւնը ինքնին որ սխալ մը էր։ Ուշացած խոստովանութիւն մը։ Բայց դարձեալ՝ ապարդիւն։ Խնդրին էութիւնը մէկ - երկու բոպէի տեւողութեան մէջ չէ, հարկաւ։ Իրողութիւնն այն է, որ հաւասար չափով Վայմարեան Սահմանադրութեան դէմ են ե՛ւ լուծուած Ռայխստագին ամենամեծ կուսակցութիւնը — Հիթլեր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (7)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

3

«Բացատրել թէ՝ այդ թուղթով ուսումնասիրութիւն մը կը պատրաստէի յետամնաց ժողովուրդներու բարքերուն եւ սովորութիւններուն վրայ, քանի որ դիւթանքը կը նկատուի նախապաշարումի ամենահասարակ sujet-ներէն մին։ Etude-ովս կ'ուզէի ցոյց տալ թէ ինչպէս վհուկները երկար դարեր չահագործած են անուս ամբոխները, թէ ինչպէս իրենց ահարկու թաթին տակ պահած են աղքատ եւ հլու անհատականութիւններ, մինչդեռ բաւական էր իրողութեան, գիտական ճշմարտութեան ակնոցներով նայիլ կորովարիր քօղազերծ ընելու համար սուտն ու կեղծիքը։ Եւ ես ապահով եմ թէ երկու սերունդները պիտի ըմբռնեն ամէն բան ու պիտի հաշտուին շուտով, երբ որ իրենց բացատրուի թէ «պանը ինչումն է»։

Գաւուքճեան ըսաւ.

— Ծի՛շդ է։

Եւ մինչ ուսուցիչը դուրս կ'ելլէր սենեակէն, օրիորդը շարադունելով սուլեց՝ ակռաները սեղմած.

— Լկտի՛։

Իսկ քահանան ըսաւ՝ մտածկոտ երեւոյթով մը.

— Աս տղան բա՛ն մը ըսել ուզեց…

5

Վարժուհին ի դուր Ճանտառմային դուռը բախեց։ Կրկնակ հարուածներ մնացին անպատասխանի։ Այն ատեն խորհելով որ դուցէ կինը ետեւի կողմը կ'ըլլայ, պարտէզին շրջանը ըրաւ եւ տախտակորմը ծեծեց կռուփով։ Իրաւամբ Ալէմտաղցին պարտէզին միւս ծայրն էր։ Խարխլած դուռը բանալով ներս առաւ օրիորդ Լիւսին։

Նախ՝ սովորական խօսքեր։ Օդ, արպխութիւն, երկար ատեն է իրար չէինք տեսած։ Օրիորդ Լիւսին փոքրիկ պտոյտ մը ըրաւ ածուներուն մէջ եւ ջերմապէս շնորհաւորեց կինը իր հասցուցած բերքերուն համար։ Ի՛նչ երկար եգիպտացորեններ, ի՛նչ կոկիկ սալաթներ, ախ ի՛նչ աղուոր բուսեր են սա պրասները…

— Մենք ատոր սոխ կ'ըսենք, ըսաւ Ալէմտաղցին։

Այն ատեն օրիորդը հասաւ իր առաքելութեան բուն շարժառիթին՝ ըսելով թէ փողոցէն գտնուած թղթապանակը իրեն կը պատկանէր։ Թէ նոյն առաւօտ իսկ լսած էր անոր պատճառած անախորժ դէպքերը որոնք…

— Հէ՞, քո՞ւկդ է մի…

Այս աղաղակը որ զիրենք անակնկալի բերաւ, բարձրացած էր տախտակորմին միւս կողմէն։ Որոշ է թէ Սրապիոն աղա մէկուն այցելութիւնը լսելով, ականջը փակցուցած էր տախտակի մէկ ծակին՝ եւ լսած խօսակցութիւնը։ Առանց այլեւայլի մարդուկը իր պարտէզին դուռը բանալով եկաւ միացաւ երկու կիներուն, թաւիշէ գդակը ետեւ նետած՝ եւ կնճիռներ ճակտին։ Օրիորդ Լիւսին խիստ գոհ էր։ Կ'ըսէր.

— Խիստ գոհ եմ. այսպէս աւելի լաւ եղաւ։ Ես ալ կը փափաքէի ձեր երկուքին միաժամանակ խօսիլ, բայց չէի գիտեր ինչպէս պատրաստել այս կարգի ժամադրութիւն մը։ Շատ լաւ եղաւ։ Սրապիոն էֆէնտի, քիչ մը առաջ Տիկին Շուշանին կ'ըսէի թէ փողոցէն քու գտած թղթապանակդ իմս է։ Անշուշտ ձեզ չեմ մեղադրեր ինծ վերադարձուցած չըլլալնուդ համար։ Օ՛հ, բնա՛ւ. ինչպէ՛ս կրնայիք այդ բանը ընել՝ երբ որ մէջը անուն չկայ։ Արդէն այդ խնդիրը երկրորդական կարեւորութիւն ունի այժմ։ Գլխաւոր հարցը այն թուղթն է որուն վրայ գըրած էի դիւթանքի, այսինքն պիւյիւի շուրջ տեղեկութիւններ։ Լսեցի թէ ձեր երկուքին միջեւ… — Արդ՝ հաւատացէք իմ խօսքիս, ատոնք բոլորովին անզօր եւ անարժէք բաներ են։ Որ եւ է կերպով ազդեցութիւն չեն կրնար ունենալ. կեղծի՛ք է, բոլորը կեղծի՛ք է։ Մենք պիւյիւն կը մօտենանք իբրեւ պարզ բանասիրական նիւթ, իբրեւ պարզ պատմական տուեալ։ Իբրեւ պարզ մեռեալ տառ։ Ես այդ նօթերով գիտական ուսումնասիրութիւն մը… վհուկներ երկար դարեր… անուս ամբոխներ… աղքատ եւ կամակոր անհատականութիւններ… քօղազերծ… կորովարիր։

Խոշոր Ճանտառման մտիկ կ'ընէր այս ճառը քիթը բերանը թթուեցուցած, կոծիծը դուրս ցցած եւ առանց բառ մը ըսելու։ Բայց կարծէք ներքնապէս խաղաղած էր ստացած տեղեկութիւններէն, եւ աղջկան համոզիչ տրամաբանական բացատրութիւններէն։ Միայն թէ Սրապիոն աղա բերանը բացաւ.

— Ուսումնասիրելիք բան չմնաց տէ՞ ասանկ պախըքճիի բաներո՞վ ատեն կ'անցնես կոր։

Նիհար եւ տգեղ օրիորդը իր ունելիաւոր ակնոցները շտկեց եւ ըսաւ թէ նիւթերը գիտութեան առջեւ միշտ հաւասար են, եւ թէ եթէ նախապատուութիւն տալ պէտք ըլլայ, պէտք է երթալ մանաւանդ ընկերութեան վնաս հասցնող նիւթերու։

— Աս ամէնը աղէկ, ըսաւ մարդուկը։ Գէշ աղէկ կլլեցինք. բայց դուն չե՞ս գիտեր կոր քի պիւյիւն հետ շախա չըլլուիր։ Հի՛չ շախա չըլլուիր…

— Բայց ներողութիւն, Սրապիոն էֆէնտի, ես կատակ ըրած չունիմ, ընդհակառակն՝ ուսումնասիրութիւնս շատ լուրջ ձեռնարկ է…

— Ի՞նչ կ'ըսես կոր եա, ըսաւ միւսը ձայնը բարձրացնելով։ Ես քեզի նո՞ր պիտի ճանչնամ. Ճեմարանի փիւթիւն ուսուցիչներուն հետ սիրաբանութիւն կ'ընես կոր…

— … Սրապիոն աղա՛։

— … Եւ մէկը քիթդ չի փախեր կոր տէյի պիւյիւ կ'ընես կոր. անանկ չէ՞։ Խըռսըզ ատո՛վ կ'առնես կոր մանչերէն։ Թի՛ւհ չամչցած. հէմ երես ալ ունիս տէ՞ ասոր ուսումնասիրութիւն կ'ըսես…

— Երբեք չեմ թոյլատրեր որ ինծի պէս ճակտին քրտինքով հացը շահող աղջկան մը… Սրապիոն աղա՛…

— Մենք ալ չենք թոյլատրեր որ ուրիշին քալեցնել տաս մեր երկու տուներուն մէջ։ Մենք ասչափ տարուան դրացիներ ենք, տահա օր մը օրանց իրարու խառնախսի ըսած չունենք։ Քուկին անիծուած թուղթդ մէջտեղ ելաւ, երկուքս ալ աս վիճակին հասանք։ Ա՛ս կ'ուզէիր հա՞. ըսէ նայիմ, դուն մենէ ի՞նչ առնելիք ունէիր…

— Բայց ձեր ըրածը պարզ ենթադրութի՛ւն մըն է։ Որ եւ է գէշութիւն չի կրնար résulter ըլլալ…

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

Կ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԴԵՐԸ

(ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԻԹՈՎ)

— :-: —

Ամէն անգամ որ առիթը կը ներկայանայ գրելու Սելանիկի կրթական յարկերու մասին, անկարելի է մասնաւորապէս չծանրանալ Կիւլլապի – Կիւլպէնկեան կրթական եւ բարեսիրական Հաստատութեան վրայ, որ խուճապի շրջաններուն իսկ կազմուած նախախնամական դեր կատարած է, իր ծոցին մէջ ամփոփելով բունաւեր գաղթականներու ուսումնատենչ մանուկները:

Մօտաւորապէս ինը տարի առաջ, երբ Փոքր – Ասիոյ Հայութիւնը խուճապահար խոյս կուտար քէմալական հորդաներու առջեւէն, Սելանիկն ալ ունեցաւ քսան հազարէ աւելի փախստականներու թիւ մը: Մեծ մասը անպատսպար՝ խռնուած էին եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ:

Այս սրտաճմլիկ տեսարանին առջեւ, Հանգուցեալ Կարապետ Ղազարեան, որ հինէն ի վեր Կիւլպէնկեան բարերարներու անվերապահ վստահութիւնը կը վայելէր, կը յաջողի անոնց,— մասնաւորապէս ողբացեալ Պատրիկ Կիւլպէնկեանի — ուշադրութիւնը այս կողմ հրաւիրել: Եւ այդ օրերու ամիջական կարօտութեանց դարմանումի համար Կիւլպէնկեան Տան մեծադումար աջակցութիւնը ապահովելէ զատ, հիմը կը դրուի այս բարեսիրական հաստատութեան:

Հաստատութիւնը Կիւլլապի – Կիւլպէնկեանի անունով կոչած են իր հաստատողները, որ անոր կտակած հիմնադրամին մէկ մասովը կը մատակարարեն բոլոր պէտքերը ու կարօտութիւնները:

Այս գեղեցիկ գործը խոնարհ սկզբնաւորութենէ մը վերջ հասած է այսօրուան բարգաւաճ վիճակին, շնորհիւ հետզհետէ եղած լիատատ զոհողութեանց:

Տարակոյս չկայ որ Կիւլլապի – Կիւլպէնկեան հաստատութեան երկսեռ սաները առաւելապէս անհայր եւ կարօտ զաւակներէ կը բաղկանան, որոնց մեծ մասին կը տրուին ցերեկուան ճաշ, գրենական պիտոյք, կօշիկ եւ դեղօրայք: Տարեշրջանի ընթացքին, հակառակ դէպի երկիր ներգաղթող զոյգ կարաւաններուն, վարժարանի աշակերտութեան թիւը զգալի փոփոխութիւն մը չէ կրած, եւ մեկնողներու թիւէն — 53 — կրկնապատիկ դիմումներ կան այսօր: Ինչ որ սոյն հաստատութեան գոյութիւնը ամէն ժամանակէ աւելի անհրաժեշտ կը դարձնէ: Միակ անպատեհութիւնը որ կայ ու կը մնայ՝ վարժարանի շէնքին անբաւարարութիւնն է: Ներկայ շէնքը հազիւ 250 աշակերտ կրնայ պարփակել, մինչդեռ նոյն պահողութիւններով, կարելի պիտի ըլլար հարիւրեակ մը մանուկներ աւելի փրկել փողոցներէն եւ օտար մարդորսներու ապազգայնացման օջախներէն, որոնց դէմ զօրաւոր պատուար մըն է Կիւլլապի – Կիւլպէնկեան կրթարանը:

Սելանիկի գաղութը փախուստի օրերէն մինչեւ այսօր միլիոնաւոր ողբախմբներ է ստացեր հայ եւ օտար կազմակերպութիւններէ կամ անհատներէ, որոնք տիրող թշուառութիւնը ամոքող կաթիլներ եղած են միայն, առանց հիմնական դարման մը տանելու այս կամ այն ցաւին: Մինչդեռ Կիւլպէնկեան կրթարանին հիմնադիրները, իրենց կենսական եւ ազգօգուտ այս ձեռնարկով կատարած են ու կը կատարեն գնահատելի գործ մը: Իւրաքանչիւր պատանի իր հետ կը մեծցնէ նաեւ բարերարներու զոհողութեան ոգին:

Հաստատութեան վարիչները, հիմնադիրներու փափաքներուն համաձայն ընթացք կուտան բոլոր գործերուն: Կեդրոնի կտակատար մարմինը կը բաղկանայ ողբացեալ Կիւլլապիի արժանաւոր կողակից Տիկ. Մարի Կիւլպէնկեանէ՝ նախագահուհի (Փարիզ), Պ. Յարութիւն Կիւլպէնկեանէ (Ամերիկա), Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեանէ (Լոնտոն), ինչպէս նաեւ Պ. Պօղոս Խմէրեանէ եւ Կիւլպէնկեաններու բարեկամ անձնաւորութենէ մը, որոնք գուրգուրանքով կը հսկեն իրենց հոգեհատորին յիշատակին նուիրուած այս հաստատութիւնը:

Ողբացեալ Կարապետ Ղազարեանի մահէն յետոյ, կեդրոնը կ'որոշէ կազմել Սելանիկի մէջ երեք անձերէ բաղկացեալ մարմին մը:

Սակայն մինչ այդ, Պ. Ղազարոս Ղազարեան, երբ ներկայացուցիչ եւ բարերարներուն վստահելին, արժանաւորապէս կը տանի գործը, ամիջական օժանդակութեամբ իր ժրաջան Տիկնոջ, Վերժին Ղազարեանի: Տարուան կէսին հազիւ կը կազմուի նախապէս որոշուած տեղական խնամակալ մարմինը, որուն Պ. Ղ. Ղազարեանէ զատ կը մասնակցէին նաեւ Պ. Վ. Պարծանքեան եւ Տօքթ. Գ. Ասլանեան: Այս վերջինոյն անակնկալ մահէն վերջ, թափուր կը մնայ խնամակալ անդամի մը աթոռը: Կը լսենք թէ այդ պաշտօնին պիտի հրաւիրուի Տք. Աբրահամ Աբրահամեանը, որ հայ եւ օտար շրջանակներէ յարգուած դէմք մըն է:

Կիւլլապի – Կիւլպէնկեան հաստատութիւնը, հիմնուած 1923 մարտ ամսուան մէջ, այս տարի կը լրացնէ իր առաջին տասնամեակը՝ զոր հանդիսաւորապէս պիտի տօնէ, ասիկա լաւագոյն առիթը պիտի ընծայէ Սելանիկի գաղութին, իր յարգանքի եւ գնահատանքի տուրքը մատուցանելու այս օգտաշատ հաստատութեան, ուր զանազան շրջաններու մէջ յաճախած են հազարեակ մը ուսումնատենչ հայորդիներ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

...եանը — Ֆոն Փափէնի կառավարութիւնը: Արդար ըլլալու համար, սակայն, կրկին արձանագրել պէտք է այն փաստը, որ այդ Սահմանադրութիւնը դեռ 1930էն ի վեր մահացու հարուածներու տակ առնուեցաւ Պրիւնինկի կողմէ: Ընկերվարականներու «հանդուրժումով»:

Ու՞ր կ'երթայ Գերմանիա...

Ա.

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ ԵՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

— :-: —

ԴԷՊԻ Ի ՊԵՏԱԿԱՆԱՑՈՒՄ ?

Տնտեսական նոր գործավար Ճէլալ պէյ շրջաբերական մը ուղղեց իր պաշտօնակիցներուն, տնտեսական նոր քաղաքականութեան մասին։

Շրջաբերականը նախ կը պարզէ Խալք կուսակցութեան ծրագրին հիմնական տրամադրութիւնները։ Այսպէս, Թուրք Հանրապետութեան ժողովուրդը կազմուած է ո՛չ թէ առանձին դասակարգերէ, այլ հաւաքականութենէ մը որ ճիւղաւորուած է զանազան աշխատաւորներու, համաձայն աշխատանքի բաժանման սկզբունքին։ Կուսակցութիւնը իր այդ սկզբունքով կը ջանայ դասակարգային պայքարի փոխարէն հաստատել ընդհանուր ներդաշնակութիւնը եւ հակասական շահերու հաշտեցումը։ Շահը համեմատական է ընդունակութեան եւ աշխատանքին աստիճանին։ Առեւտրական գործառնութիւնները կարեւոր են երկրին զարգացման համար։ Քաջալերանքի եւ պաշտպանութեան արժանի են այն դրամատէրերը, որոնք բնականոն կերպով եւ Թէքնիքի կռթնած կ'աշխատին։

Մեր գլխաւոր նպատակներէն մէկն է կարգաւորել մեր արտաքին առեւտուրը։ Պիտի աշխատինք առեւտրականներու գործունէութիւնը արդիւնաւոր դարձնել, ազգային բերքերուն եւ շինուածներուն յարգը բարձրացնել եւ արտածումը դիւրացնել։

Համաձայն կուսակցութեան ծրագրին, պիտի աշխատինք որ մաքսի դրութիւնը երկրին շահերուն աւելի համապատասխան ձեւ ստանայ։ Կուսակցութեան ծրագիրը երկրին վճարման հաւասարակշռութեան տեսակէտով անհրաժեշտ կը նկատէ որ արտածումը շատ ըլլայ ներածումէն եւ կամ գոնէ հաւասարի անոր։

Համաձայն կառավարութեան ծրագրին եւ ընդհ. նախագահութեան յայտարարութեան, պետութեան կողմէ կատարուելիք առեւտրական ձեռնարկները անպայման պէտք է շահաւոր ըլլան։ Համաձայն նոյն ծրագրին, մեր հիմնական մտածումներէն մէկն է փոքր արհեստաւորները ազատել իրենց նեղ կացութենէն, անոնց համար վարկի հաստատութիւններ հիմնելով։

Մեր գլխաւոր նպատակներէն մէկն է վարկ, աժանութիւն եւ դիւրութիւն ստեղծել։ Թուրք ազգայնական բանուորներն ու աշխատաւորները Թուրք հաւաքականութեան ուժեղ անդամներն են։ Հետեւաբար անոնց շահն ու իրաւունքները աչքի առջեւ պիտի ունենանք։ Այս առթիւ աշխատանքի օրէնք մը պիտի ընդունուի, աշխատանքին եւ դրամագլուխին միջեւ ներդաշնակութիւն ստեղծելու համար։

Անհատական գործունէութիւնը հիմ ունենալով հանդերձ, պետութիւնը անձամբ պիտի կատարէ տնտեսական այն ձեռնարկները, որոնց յաջողութիւնը անհրաժեշտ է ազգային բարձր շահերու տեսակէտով։

Կուսակցութեան ծրագիրը այնքան որոշ է որ, կարելի չէ խորհիլ թէ ճամբայ պիտի բացուի արտաքին այնպիսի պետականացումի մը որ երկրին արտադրութեան բոլոր աղբիւրներն ու միջոցները կը պետականացնէ, ազատ առեւտուրի եւ սեփականութեան իրաւունքը չի ճանչնար, մասնաւոր դրամագլուխին աշխատիլը չի թոյլատրեր եւ տնտեսական բոլոր ձեռնարկները կ'իւրացնէ։

Իմ համոզումովս, անհամար գործեր կան որոնց մէջ պետութիւնը եւ անհատները կրնան միասին աշխատիլ։ Էականը այն է որ ծրագրուած եւ անկեղծ ներդաշնակութիւն մը հաստատուի ազգային բոլոր ուժերուն միջեւ, ի շահ ազգային տնտեսութեան բարգաւաճման։ Պատուաւոր աշխատանքով ապահովուելիք շահերը հանրային ամօթ մը չեն կազմեր։ Մեր հիմնական սկզբունքներուն հետ կապ չունին տարածայնուած այն ըմբռնումները որոնք ասոր հակառակ են։ Ընդհակառակն, բոլորիս համար յրճուանքի առիթ պէտք է կազմեն այն յաջողութիւնները որոնք մասնիկ մը եւս կ'աւելցնեն ազգային հարստութեան վրայ։ Այն կացութեան մէջ ուր կը գտնուինք ընդհ. տագնապին պատճառաւ, մէկ հոգիի իսկ հաց կարենալ տալը պէտք է ընդունիլ ոչ զանցառելի շահ մը հանրային տեսակէտով։

Ուր որ գործ, ճարտարարուեստ, շահ եւ երկրագործութիւն կայ, հոն բարօրութիւնը համեմատաբար աւելի շատ է անպայման։ Հետեւաբար մեր նպատակը պէտք է ըլլայ «Թէքնիք»ի վրայ հիմնուած գործ ստեղծել եւ զայն պաշտպանել:

Հիմնական եւ ազգային սկզբունք մըն է պահպանել ազգային դրամին արժէքը։ Վճարումի հաւասարակշռութիւնը ապահովելու համար, անհրաժեշտ է տնտեսական եւ առեւտրական կարգ մը միջոցներ ձեռք առնել։ Այս առթիւ մեր չափանիշը ճիշդ պիտի ըլլայ մեր դրամին արժէքին պահպանումով։ Բաժնեցուցակի դրութեամբ («քոնթէնժանթըման») ձեռք առնուելիք բոլոր միջոցներուն մեկնակէտը այս սկզբունքը պիտի ըլլայ։ Ի միջի այլոց հաստատ կը մնանք մեր այն որոշման վրայ թէ պիտի աշխատինք զարգացնել տեղական ճարտարարուեստը»։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Մեհմէտ Ասըմ պէյ («Վագըթ») խմբագրականով մը անդրադառնալով Իզմիրի եւ Մանիսայի այգեգործներուն տագնապալի վիճակին, կը գրէ .

— Իզմիրի շրջանի այս տարի վաթսուն հազար թօն խաղող արտադրած է։ Բայց գինը, որ անցեալ տարի յիսուն դրուշ էր, մինչեւ 12ի իջած էր, ինչ որ արժեգինն իսկ չէ, ծախքերն անգամ չի գոցեր։ Գիներու այս ահաւոր անկումը ամբողջ երկիրը կը շահագրգռէ եւ հետեւաբար մեծ կարեւորութեամբ քննելու է զայն։

Տագնապին գլխաւոր պատճառը՝ պարտքերն են։ Այգեգործները դրամատուններէն եւ մասնաւոր հաստատութիւններէ դրամ առած էին, իրենց այգիները մշակելու համար։ Բայց հիմա չեն կրնար վճարել, եւ առնելիքաւորները արգելքի տակ առած են խաղողի «սէրկի»ները ու պարտաւորիչ վաճառում կը կատարեն։ Այս խուճապին արդիւնքը բնականաբար պիտի ըլլար գիներու ահագին անկում մը։

Դիտելի է որ երբ ազգին խուճապ կը տիրէ, անդին՝ օրինակ Գալիֆորնիոյ մէջ բոլորովին հանդարտ է հրապարակը։

Միւս կողմէ կայ «յանձնելի»ի («ա լիվրէ») խնդիրը։ Արտածման վաճառականները ասկէ առաջ պայմանագրուած էին օտար երկիրներու հետ, քաշն երեսուն դրուշէն խաղող յանձնելու համար։ Այժմ անոնք 15 դրուշէն խաղող կը գնեն եւ երեսուն դրուշի հաշուով կը ղրկեն արտասահման։

Պէտք է դարման մը գտնել այս կացութեան։ Բնականաբար կառավարութիւնը չի կրնար դրամատուններուն ըսել թէ «մի ուզէք ձեր առնելիքը»։ Բայց կարելի է այնպէս մը ընել որ առնելիքաւորները հոս չծախեն արգելքի տակ առնուած խաղողները, այլ արտասահմանի մէջ, որպէս զի գիները բարձրանան։

ՏԱՆՁՆ ՈՒ ԴԵՂՁԸ 20 ՓԱՐԱՅԻ

Ճիւմհուրիյէթի այն դիտողութեան առթիւ թէ բաւական դժուարութեան ենթարկուած է վաճառական մը, որ կ'ուզէր խաղող ղրկել Լեհաստան, Նամակագիր մը հետեւեալը կը գրէ նոյն թերթին.—

Արտածումէն զատ ուրիշ խնդիր մը կայ։ Պրուսայի եւ Կէմլէկի մէջ դեղձին եւ տանձին քաշը կը ծախուի քսան փարայի։ Չծախուածուածներն ալ իբրեւ աղբ արտերու մէջ կը նետուին։

Դարձեալ, Պոլսոյ մէջ կը պատահի որ բռնուած ձուկին մէկ մասը չկարենայ ծախուիլ եւ ծովը թափուի։ Մինչդեռ անդին Անատոլուի ժողովուրդը ձուկին կարօտը կը քաշէ։ Եւրոպա արտածում կատարելէ «վազ» անցանք։ Գոնէ կարելի չէ՞ երկրին մէջ մեր բերքը մէկ տեղէն միւսը փոխադրել։

«ՈՉ ԱՌՆՈՂ ԿԱՅ, ՈՉ ԾԱԽՈՂ»

Վագըթ կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Խաղողին եւ թուզին գիները շատ ինկած են այս տարի: Մեր բարեկամ Ճէվդի Լութֆի պէյ, որ Մանիսայի մէջ այգեգործութեամբ կը զբաղի եւ քանի մը օր առաջ հոս եկաւ, այս մասին հետեւեալ բացատրութիւնները տուաւ.—

Այս տարի խաղողը 15 հազար թօն աւելի է անցեալ տարուընէն։ Բնականաբար չէինք սպասեր որ անցեալ տարուան նման 55 դրուշի ծախուի. բայց ոչ մէկու միտքէն կ'անցնէր թէ արժեգինէն ալ վար, 10-12 դրուշի կ'իջնէ: Որովհետեւ այս անկումը միջին հաշուով շահարկութեան դրուած հարիւր միլիոն ոսկինոց դրամագլուխ մը վտանգի պիտի ենթարկէ։ Նկատի ունենալու է որ այգի բռնածը միշտ խնամք կ'ուզէ, եւ երբ երկու տարի կարելի չըլլար զայն խնամել, այլ եւս պէտք է քանդել զայն։

Անկման պատճառները բազմաթիւ են։ Ի մէջ այլոց կազմակերպուած վարչութիւն մը չունինք։ Գալիֆորնիա 5-10 անգամ աւելի խաղող կ'արտադրէ, բայց այսօր քիլօ մը անգամ հրապարակ չի հաներ, նկատելով որ գիները ինկած են։

Պատճառներէն մէկն ալ այն է որ, այգեգործները պարտք ունին եւ ստիպուած են ամէն գնով ձեռքէ հանել իրենց ապրանքը։ Եւ ապրանքի այս մրգումը Սալիհլիի եւ Մանիսայի Սակարանին մէջ այնպիսի ձեւ մը առած է, որ կը յիշեցնէ Պոլսոյ փուռերուն առջեւի վիճակը, ընդհանուր պատերազմի օրերուն։

ՄԱՄՈՒԼ

ԵԹԷ ԵՍ ԱՊՐԷԻ...

Գալիֆորնիոյ «Մշակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 օգոստ.).

— «Քէմալական Թուրքիոյ մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, առիթ է տուեր Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան ներկայացուցիչ Պ. Ա. Ահարոնեանի որ յիշատակագիր մը մատուցանէ Ազգերու Դաշնակցութեան, յիշեցնելու անոնց Սեւրի դաշնագրի 88րդ յօդուածին տրամադրութիւնները թէ «Թուրքիա ուրիշ զինակից պետութիւններու նման Հայաստանը կը ճանչնայ իբր անկախ պետութիւն»:

Սատրի Էրտէմ պէյ մատուցուած յիշատակագրէն այրուած, «Վագըթ»ի մէջ յօդուած մը ստորագրելով կը յանձնարարէ Հայ պատուիրակին այցելել Փարիզի գերեզմանատունը եւ կարդալ Ռօպէսփիէռի շիրիմին մեռած մարդու մը արձանին վրայ գրուած սա հետեւեալ տողերը.

«Ճամբորդ, իմ մահուանս վրայ մի լար: Եթէ ես ապրէի, դուն պիտի մեռնէիր»:

Արեւելեան կոշտ բարքերու միացած Թուրք շնականութիւնը չէր կրնար ասկէ աւելի վրան բաց խոստովանութիւն մը բրած ըլլալ: Ապիկարութեան եւ մարդկային ստոր բնազդներու հարազատ խտացումն է Թուրք լրագրողի այս անամօթ յայտարարութիւնը:

Ռոպէսփիէռէն ընդօրինակելու ճարպիկութիւնը շատ անբնական է որ եւ է Թուրքի համար, որովհետեւ Ֆրանսան Թուրքիա չէ եւ Ռոպէսփիէռները Սատրի Էրտէմներ չեն եւ չեն կրնար ալ ըլլալ:

Ամէն անգամ որ Թուրքը ինքզինքը անսանձ ու անկաշկանդ զգացած է, վարանած չէ արեան մէջ խեղդելու իր իշխանութեան տակ ապրող բոլոր ազգերը: Մասնաւորաբար ամէնէն ծանր բաժինն է իջեցուցած Հայուն գլխին, պարբերաբար կատարած ջարդերով, սրբելու համար անոր գոյութիւնը Թուրքիոյ մէջէն։

Սատրի Էրտէմ Ահարոնեանի մատուցած յիշատակագիրը քննադատելու առթեն անգամ մըն ալ կը խոստովանի եւ կ'ըսէ կարծես,— ի՞նչ ընենք Հայեր, եթէ դուք ապրէիք մենք չպիտի կարենայինք գոյութիւն ունենալ, հետեւաբար մեռցուցինք ձեզ որպէս զի մենք կարենանք ապրիլ։

Մենք չենք զարմանար Թուրք լրագրողի այս լրբենի եւ անպատկառ խոստովանութեան վրայ։ Բայց կ'ընդվզինք տեսնելով որ անոր զազանութեան ամբողջ մանրամասնութեան ծանօթ եւրոպան, առանց խղճահարելու աչքերը կը փակէ, եւ ոտնակոխելով արդարութեան եւ մարդկութեան ամէն զգացում, կը հրաւիրէ ոճրագործները Ազգերու Ընկերակցութեան աթոռներուն վրայ իր կողքին բազմելու։

— «Ճամբորդ, իմ մահուանս վրայ մի լար։ Եթէ ես ապրէի դուն պիտի մեռնէիր»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Ա.

... Ու այդ մրմունջը հառաչանք մըն է, ինքն իր մէջ լաց մը որ չի կրնար կոկորդէս իսկ հասնիլ... որովհետեւ կը տրամաբանեմ, չարութեա՞մբ, ի՞նչ տարբերութիւն, սիրտս իմ ազնիւ, քանի որ բազմաթիւ անգամներ իր ճշգրտութիւնը արցունքով տեսար — թէ երբ այդ անուշ աղջիկը մեղրաչուի՝ այնպէս համբոյրի մը տենչով կ'ապուռնայ, սիրտս իմ, սիրտս իմ մանուկ, եթէ գիտնար, տեսնէր այս վիրաւոր, բզքտուած թոքերը, լսէր հեգօրէն այս կարմիր հազը պիտի... դարձեա՞լ... կը կասկածի՞մ: Դուն ի զուր վշտագին կը հառաչես, թէ գուցէ տեղեակ իրողութեան չուզեր բարակ մատներով ձեռքերուս մէջ տաքութիւններ ստեղծել. թէ կը զոհուի քեզի, մեզի համար, միամի՞տ սիրտս. մի՛ սրդողիր երբ կը թուինամ երբեմն այնքան, խնդրող այնքան, երկդիմի, «քրոջ» հրաւէրներ ... խօսքերով, չէ՞ որ ես շատ յաճախ գութ, արգահատանք միայն կը տեսնեմ, կը զգամ... Ներէ՛ սիրտս իմ բարի, տկարութիւններուս որ վերջ ի վերջոյ ջամբած արիւնովդ կ'ուռճանան եւ հետեւաբար քու տկարութիւններդ են, աւա՜ղ...

Փապուղիէ մը կ'անցնինք: Հազարաւոր մուրճեր պատուհաններուն, տախտակամածներուն եւ առաստաղին վրայ թափով կը զարնեն ու կը չինեն: Փախուստի պէս է ծխախառն օդին խուժումը: Ու կարծես դէպ ի վար, անդունդ մըն է որ կը գլորինք: Արագութիւնը կը կրկնապատկուի, կեռապատկուի մեր քովերէն փախչող սեւութիւններուն կրկնապատկող երեւոյթով:

Դուրս: Մեր ետեւն է գործարանի մը տակաւ մարող աղմուկը: Կը շակուիմ. աստղեր կ'երեւան հեռուն: Խաղաղ ալիքներով կը ծփայ յարդդաշտը:

Եւ քիչ մը աւելի արթուն եմ:

Թըf, թըfըր, թըf... Թըf, թըfըր, թըf... Թմբի՛նք, թմբինք... Զթողուլ որ արթննան կրկին բոլոր հարցումները. պէտք է գոցել աչքերը բոլոր հոգիի չարչարանքներուն դիմաց...

Ի՞նչ հարկ նայիլ ինքն իրեն, ինչպէս ես կ'ընեմ հիմա, սեւեռել այդ երկարած, անշարժ տժգունութեան՝ որ ես եմ...

Անօգուտ տեղը հեծկլտալ — «Ո՞ւր կ'երթաս, ո՞ւր», կամ, «քանի՞ անգամ եղաւ երթուդարձդ այս ճամբէն... մեզցո՞ւր անգտանելիին յոյսը, ո՞ւր է, մեզցո՞ւր կարօտներդ, բաղձանքներդ, յոյսերդ...»:

Թըf, թըfըր, թըf... Կարօտնե՞ր. կարօ՞տ պէտք է կոչել վերյիշումը բլուրին ի վեր վառող այտերով վազքի մը, անյագ ախորժով ճաշի մը, մեղրահամ համբոյրի մը, անհաղ ծիծաղի մը, կամ մերկ դնդերներով արեւին տակ երկար շնչառութեան մը...

Բաղձանքնե՞ր... Բաղձա՞նք պէտք է կոչել մահուան շուրջը դեգերող հիւանդագին մոլորումներս... ուզել որ երկա՛ր, երկար ըլլայ այս ճամբան, այսինքն իր վերջաւորութեան մօտ անկում մը, արկած մը ըլլայ ու ամէն բան մթնէ... ի՞նչ հոգ «միւսները». անձնասէ՞ր, այո՛ նոյնն է: Նոյնն է այս տժգոյն մարդուն մէջ, չէ՞ որ «Թոքերն ալ դեղձեր են ու բոլոր դեղձերուն պէս որոշ պայմաններու տակ ճակատագրական...»: Դառնանք արկածին... Չըf, չըf, չըf...

Կամուրջ մըն է. եթէ փլէ՞ր... Անցանք... Աւելի հանդիստ եմ, փախստական երանութիւն մը փչեց ականջիս՝ վտանգէ մը ազատուողի խարկանքը... ա՜հ դուն կեղծիք...

«Բաղձանքներդ ալ կեղծ են, ունայնամտութիւնդ փառասէր՝ իր փետրաթափ թեւերով անդունդներու մէջ (երեւակայական) թռիչքներ կը փորձէ... հաճոյք մը չխոստովանելով, ծոյլ, գիջացող... Գուցէ՛, գուցէ՛...

Եւ գիտե՞ս ինչ. յոյսն է դարձեալ. յոյսը որ ամէնուն եռին, զանազան դիմակներով իր աղտոտ դրամը կը քշէ. ան որ միշտ կ'ըսէ ժպտագին կամ լալով — որովհետեւ գիտէ թէ այս երկուքով միայն կարելի է զինաթափ ընել բոլոր կարելի հպարտութիւններս, անհամաձայնութիւններս — կ'ըսէ թէ առաջինը չեմ, եւ ոչ ալ վերջինը, թէ ամէն վիճակ իր «ազնուութիւնը ունի, իր «առաւելութիւնները». ինչո՞ւ պարտուիլ չփորձած ամէնը. յաջողեցան այնքան ուրիշներ. վերանորոգուեցան... Նայէ՛, կը կրկնէ, նոր հորիզոններու կ'երթանք, նոր օդերու ուժին...

Միայն, ուրկէ՞ կուգաս դուն, որմէ՞ ես դուն, ո՛վ Յոյս. ամբողջութեանս մրո՞ւրը թէ իր ազնուագոյն բուրմունքը...

Թըf, թըfըր, թըf... Ուրկէ կուգամ ես... Թըf, թըfըր, թըf... Ո՞ւր-կէ կու-գամ ես...

Պատուհանին առջեւն եմ: Զանգուածային մութն է տիրապետեր ու յոգնած աչքերս կը կորսուին անծանօթ հեռուներուն վրայ: Պահէ պահ սեւին մը, ծառի մը փախուստը քովէս, սեւ խաչերու պէս է: Ոտքերուս տակ գերեզման մը կայ կարծես:

Կը հազամ ու կը թքնեմ. ցուրտը կը պլլուի ոտքերուս: Կ'երկարիմ նորէն առաջուան դիրքով, այլ ձախ կողմիս վրայ:

Եւ գլուխս ծածկած, կը ստիպեմ աչքերս որ գոցուին. ալ տրտում եմ:

Զուգելով վերադառնալ մտորումներուս, կ'ենթադրեմ թէ կը սարսամ. եւ իսկապէս կը սարսամ... Կ'երեւակայեմ թէ անիւներուն հետ համաչափ կը վազեմ. եւ իրապէս կը վազեմ. եւ վայրաշարժին հետ կը շնչեմ. կը հեւամ... Ինչ լա՜ւ է այսպէս, վազել, սուրալ, աղմուկ բարձրացնել պզտիկ կայարաններուն առջեւ ու թռի՜լ, թռի՜լ... Թըf, թըf, թըf...

Կը յոգնիմ սակայն. վիզս լարուած չուանի նման է. կը ցաւի. ուստի կը թողում կառքին հեռանալ ինծմէ, անցնիլ, կորսուիլ: Իր վրան բեռ մըն եմ ալ:

Ապարդիւն անցաւ այս միջոցն ալ:

Ձեռքերս օգնութիւններու կարկառելու դողդն ունին. անօգնական՝ իրարու կը պլլուին, մէկզմէկ տաքցնել կը ջանան, մէկզմէկ կը սեղմեն, կը ցաւցնեն ու դժգոհ, զայրացած կը հեռանան:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

կայսրութիւնը խախուտ է, կ՚ազդարարէ թէ գերմանական դիւանագիտութիւնը չի վախնար անամէջ սպառնալիքներէ: «Գերման ժողովուրդը, որ ախոյեանն է արեւմտեան մշակոյթին, պիտի ըստանայ այն իրաւունքները զորս կը մերժեն, Հոթենթոներու աղանդի մը տեղ դնելով զինքը»:

Կիսապաշտօնական թերթ մը իր կարգին դիտել կու տայ թէ բրիտանական ծանուցագիրը ի դերեւ կը հանէ անգլիական դիւանագիտութեան «բարեացակամութեան» վրայ դրուած յոյսերը ու կը քննադատէ Լոքարնոյի քաղաքականութիւնը, որ տարիներ կորսնցնել տուաւ Գերմանիոյ, հեռացնելով իր բնական դաշնակիցները:

Ուրիշ կարեւոր թերթեր ալ, կը շեշտեն թէ Գերմանիոյ պահանջը շատ լուրջ է, թէ Գերմանիան կը կռուի սկզբունքի մը, ոչ թէ թնդանօթներու համար եւ թէ ամբողջ հանրային կարծիքը համաձայն է այդ սկզբունքի մասին:

⁂ Անգլիոյ մէջ կը զարմանան որ Գերմանացիները բրար անցած են, անգլ. ծանուցագրին առթիւ: Իսկ Իտալիոյ մէջ յուսախաբութիւն պատճառեց անգլիական պատասխանը: Բայց պաշտօնական շրջանակները լաւագոյն կը համարեն համակերպիլ եւ սպասել որ Մեծն Բրիտանիա միջոց մը գտնէ հաշտեցնելու Ֆրանս. եւ գերմանական տեսակէտները: Լեհաստանի մէջ գոհունակութեամբ կարդացին անգլիական պատասխանը: Թերթ մը կը գրէ այս առթիւ. — «Գերմանացիները անգամ մըն ալ սխալեցան, կարծելով թէ Պ. Մաքտոնըլտ համաձայն է Պ. Մուսոլինիի»:

⁂ Գերմանիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կ՚ընդունին որ անգլիական պատասխանը աւելի կը մօտենայ ֆրանսական տեսակէտին, բայց չի փակեր բոլոր դուռները: «Անգլիոյ գլխաւոր նպատակն է ստիպել Գերմանիան որ մասնակցի զինաթափութեան խորհրդաժողովին»:

Գերմանիա չպիտի պատասխանէ անգլիական ծանուցագրին, աւելորդ գտնելով, եւ պիտի սպասէ զինաթափութեան խորհրդաժողովի ելքին:

Պաշտօնական շրջանակները մեծ հակասութիւններ կը գտնեն անգլիական ծանուցագրին բովանդակութեան մէջ եւ կը մերժեն անոր իրաւական հիմքերը: Իրենց ուզածն այն է որ զինաթափութեան խորհրդաժողովին դնելիք պայմանները արձանագրուին Վերսայլի զինաթափութեան պայմաններուն տեղ:

Պարսկաստանի վեց մարտանաւերը

Վեց մարտանաւեր, որոնք Պարսկաստանի համար շինուած էին Իտալիոյ մէջ, առջի օր մեկնեցան Նափոլիէն: Երկուքը թնդանօթակիր են, իսկ չորսը՝ փոքր մարտանաւեր: Ասոնք պիտի կազմեն պարսկական նոր նաւատորմին առաջին բաժինը: Ինը սպաներ եւ ենթասպաներ կը գտնուին այս մարտանաւերուն մէջ, որոնք յանձնուեցան յատկապէս Իտալիոյ մէջ պատրաստուած պարսիկ սպաներու եւ նաւաստիներու:

Կինեւն ալ... միապետական

Կիրակի օր պատկառելի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Փոցտամի մէջ, «Լուիզա Թագուհիի դաշնակցութեան» ընդհ. ժողովին առթիւ: Այս ընկերակցութիւնը, որուն անդամները բացառապէս Հոէնցոլէրնեան գերդաստանին հաւատարիմ կիներէ կը բաղկանան, կը գտնուի գահաժառանգ իշխանուհի Սէսիլիայի հովանաւորութեան տակ: Շաբաթ իրիկուն, դաշնակցութեան անդամուհիները այցելութեան գացին իշխանական ամոլին: Կիրակի օր, հանդիսաւոր պատարագէ մը յետոյ, ծաղկեպսակներ դրին պատերազմի զոհերու յիշատակարանին վրայ: Յետոյ հինգ հազար կիներ, բոլորն ալ իրենց կապուտակ համազգեստները հագած, թափօրով անցան գահաժառանգին եւ միւս իշխաններուն առջեւ: Ցոյցին կը մասնակցէին նաեւ «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ի անդամները:

Մոսկուա պիտի օգնէ...

Լիտվինով, խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարը, Պերլինի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ ֆոն Փափէնի հետ, Գերմանիոյ պահանջած հաւասարութեան իրաւունքի մասին:

Լուրերու համաձայն, Պ. Լիտվինով հաւաստած է թէ խորհրդային իշխանութիւնը ամէն կերպով ուժ պիտի տայ Գերմանիոյ պահանջներուն:

Թուրքերը Ժընեւ գացին

Պոլսէն դէպ ի Ժընեւ ճամբայ ելաւ թուրք պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի, մասնակցելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանի նիստին, իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան:

ՅԻ. Հ. ԴԻ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի ժողովը վաղը՝ հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. Gobelins.

ՊԻՅԵԱՆԲՈՒՌԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի Արդութեան երկու խումբերը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 20 Ave. Ville d'Avray.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Հայ Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն Քրիստափոր խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ Կոպլէն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը:

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի խմբական ժողովը վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Դիմել՝ L. Tadévossianի, Դրօշակի հասցէով, 71 Ave. Kléber, Փարիզ (16):

Թատերական ներկայացում Կրընոպլի մէջ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Սանուհեաց Միութեան կողմէ ի նպաստ «դպրոցին»

կը ներկայացուի «ԿՈՒՆ ՍՓԱՈՒԹ» (պաւեշտ)

Այս Կիրակի ժամը 2ին, Sacré-Coaeurի ծանօթ սրահին մէջ

Մուտք՝ 4 ֆրանք

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ալըմանեը, Տ. Ք.— 25:
Սարսէլ, Ներկ.— 35:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւռ Մէր 20 սեպտ. 932

Այսօր Պուլօնեի մէջ որսացուած է առատ հարան, եւ մէրլան: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մէրլան:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Թատերական ներկայացում Փարիզի մէջ

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի հրաժեշտի վերջին ներկայացումները

Այս Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, իսկ իրիկուն ժամը 8.30ին

6bis rue Campagne Première, Studio Roudolffի սրահին մէջ

կը ներկայացուի՝ ՇԵՐԼՈԿ ՀՈԼՄՍ

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բաղալ, Պ. Պ. Նաւասարդեան, Գմբէթեան, Թորոսեան, Ա. Կոթիքեան, Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, եւն, եւն.:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը, որոնք կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Պ. Հրանտ Սամուէլի գրատունը, ինչպէս նաեւ հայկական բոլոր ճաշարանները:

Տոմսերու գիներն են Ա. կարգ 10 ֆրանք, Բ. կարգ 7 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Métro Raspail կամ Vavin, Թրամուէյ 91 եւ օթօպիւս AE.

ԾԱՆՕԹ.— «Բոու»ի ներկայացումները՝ Մարսէյլ Հոկտ. 15ին, Լիոն՝ 22ին և 23ին Ցէսինի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (95)

ԲՈՈ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Հաւատո՞ւմ էք Աստծուն. — կրկնեց Մօնտանէլլի, ոտքի ելաւ ու նայում էր նրան մի ամուր փորձող հայեացքով:

Գնդապետը նոյնպէս ելաւ ոտքի:

— Ձերդ Սրբազնութիւն, քրիստոնեայ եմ ես, եւ ինձ երբեք չեն մերժած հաղորդութիւնը:

Մօնտանէլլի բարձրացրեց կրծքից կախուած խաչը:

— Լա՛ւ, երդուեցէք ուրեմն մեզ համար մեռնող Փրկչի այս խաչի առաջ, որ ինձ ճշմարիտն էք ասել:

Գնդապետը կանգնած էր լուռ ու չէր նայում էր խաչին: Նա չէր հասկանում թէ երկուսից ո՞վ է խելքը կորցրել, ի՞նքը թէ կարդինալը:

—Դուք խնդրեցիք ինձնից,—շարունակեց Մօնտանէլլի,—որ տամ համաձայնութիւնս մի մարդու մահուան: Համբուրեցէք այս խաչը, եթէ համարձակւում էք, եւ ասացէք ինձ, որ դուք ճշմարիտ որ ուրիշ ելք չէք գտնում մեծ արիւնահեղութեան առաջն առնելու համար: Մի՛ մոռնաք, եթէ սուտ խօսէք, կորցնում էք ձեր անմահ հոգին:

Մի կարճ լռութիւնից յետոյ, նահանգապետը խոնարհուեց ու խաչը տարաւ շրթունքին:

— Հաւատում եմ. — ասաց նա:

Մօնտանէլլի դանդաղ շուռ եկաւ միւս կողմ:

— Վերջնական պատասխանս կը տամ ձեզ վաղը: Բայց նախ պէտք է տեսնեմ Րիվարէցին ու խօսեմ հետը առանձին:

— Ձերդ Սրբազնութիւն, եթէ ինձ թոյլ կը տաք, որ ձեզ խորհուրդ տամ...: Վստահ եմ, որ կը զղջաք: Նա երէկ մարդ էր ուղարկել ինձ թոյլտուութիւն խնդրելու, որ ձեզ հետ տեսնուի, բայց ես անպատասխան թողի նրա խնդիրը, որովհետեւ...

— Անպատասխա՞ն թողիք. — կրկնեց Մօնտանէլլի: — Այդ դրութեան մէջ գտնուող մի մարդ դիմում է ձեզ խնդիրքով և դուք ուշ չէ՞ք դարձնում:

— Շատ եմ ցաւում, որ ձեր Սրբազնութիւնը դժգոհ է ինձնից, բայց ես չուզեցի ձեզ վրդովել մի այդ տեսակ յանդուգն խնդիրքով: Ես լաւ եմ ճանաչում Րիվարէցին, նա ձեզ միայն անպատուել է ուզում: Թոյլ տուէք կրկնեմ ձեզ որ չափազանց մեծ անզգուշութիւն կը լինի, եթէ նրա մօտ դըռնաք: Նա ճշմարիտ որ վտանգաւոր է, եւ այն աստիճան, որ ես հարկ համարեցի մի քանի նախազգուշութիւններ ձեռք առնել, ի հարկէ, այնպէ՛ս, շատ մեղմ տեսակի:

— Եւ դուք իսկապէս կարծում էք, որ վտանգաւոր է մօտ գնալը մի անզէն հիւանդ մարդու, որի վրայ դեռ մի քանի նախազգուշութիւններ էլ են ձեռք առնուած «շատ մեղմ տեսակի»:

Մօնտանէլլի խօսում էր մի բոլորովին հանգիստ թօնով, բայց գնդապետը զգում էր նրա հանգիստ արհամարհանքի խայթոցը ու կարմրեց շարութիւնից:

— Ձեր Սրբազնութիւնը կարող է վարուիլ, ինչպէս կամենում է. — ասաց նա ամենածխաւոր մի թօնով: — Ես միայն ցանկանում էի ազատել ձեզ այդ մարդու սարսափելի անէծքները լսելու անախորժութիւնից:

— Դուք ի՞նչն էք աւելի ծանր համարում քրիստոնեայի համար, անէծք լսե՞լը, թէ մերձաւորին երեսի վրայ թողնելը ծայրայեղ վայրկեանին:

Նահանգապետը կանգնած էր ուղիղ խոժոռ ու պաշտօնական մի փայտէ դէմքով: Վիրաւորուել էր Մօնտանէլլիի վարմունքից ու այդ ցոյց էր տալիս իր ձայնի անսովոր չոր շեշտովը:

— Ձերդ Սրբազնութիւնը ե՞րբ է ցանկանում տեսնել բանտարկեալին. — հարցրեց նա:

— Կը գնամ անմիջապէս:

— Ինչպէս հաճելի է Ձերդ Սրբազնութեան: Միայն, եթէ կը սպասէք մի քանի վայրկեան, խկոյն մարդ ուղարկեմ որ նախապատրաստեն նրան:

Նահանգապետը շատ արագ փոխեց իր պաշտօնական խօսուածքը: Նա վախում էր, որ Մօնտանէլլին կաշինները կը տեսնի:

— Շատ շնորհակալ եմ ձեզ, գերադասում եմ տեսնել նրան առանց որ եւ է նախապատրաստութեան: Գնում եմ ուղիղ բերդ: Գիշեր բարի, գնդապետ, պատասխանս կ՚ուղարկեմ ձեզ վաղ առաւօտ:

IV

Լսելով որ բաց են անում խուցի դուռը, Բոոը փակեց աչքերը յոգնած անտարբերութեամբ: Ենթադրում էր, որ նորից նահանգապետն էր լինելու, որ գալիս էր նրան տանջելու իր հարցերովը:

Նեղ սանդուղով բարձրանում էին մի քանի զինուոր. նրանց հրացանները խփւում էին պատերին. իսկ յետոյ հասաւ ականջին մի շողոքորթող ձայն.

— Այդտեղ քիչ սեղ է, Ձե՛րդ Սրբազնութիւն:

Բոռ վեր ցատկեց դողահար ու խոկոյն նորից ետ ընկաւ. ամուր պրկըւած թոկերը շունչը կտրեցին:

Ներս մտաւ Մօնտանէլլի յիսնապետի ու երեք զինուորի հետ:

— Հաճեցէք մի վայրկեան սպասել, Ձերդ Սրբազնութիւն. — ասաց յիսնապետը մի ջղոտ ձայնով: — Գնացին աթոռ բերել: Ձերդ Սրբազնութիւնը թող ներողամիտ լինի: Եթէ ձեր գալը գիտենայինք, պատրաստուած կը լինէինք:

— Ոչ մի պատրաստութեան պէտք չկայ, յիսնապետ. բարի եղէք ու մեզ առանձին թողէք. սպասեցէք սանդուղի ցածը ձեր մարդկանց հետ:

— Լա՛ւ, Ձերդ Սրբազնութիւն: Ահա աթոռը. դնե՞մ մահճակալի կողքին:

Բոռ պառկած էր աչքերը փակ, բայց զգում էր, որ իրեն էին սեւեռած Մօնտանէլլիի աչքերը:

— Կարծեմ քնած է, Ձերդ Սրբազնութիւն, — խօսեց յիսնապետը:

Բոռը բաց արաւ աչքերը:

— Ո՛չ. — ասաց նա:

Երբ զինուորները դուրս էին գնում, յանկարծ կանգ առան Մօնտանէլլիի անակնկալ բացագանչութիւնից: Նայելով տեսան, որ նա կռացել ու շօշափում էր կաշինները:

— Այս ո՞վ է համարձակել:

Յիսնապետը շփոթած ճմլում էր ձեռքում գլխարկը:

— Նահանգապետի մասնաւոր հրամանովը. — ասաց նա:

— Ես գաղափար անգամ չունէի այդ կաշի կապերի մասին, պարոն Րիվարէց. — ասաց Մօնտանէլլի խոր յուսահատ ձայնով:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
22 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1989

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Քանի մը շաբաթ առաջ, Մարսէյլէն ստացանք թղթակցութիւն մը, որ «կեղծ», Մելգոնեան հաստատութեան վերջին դէպքերը լուսաբանելու բացատրութեամբ, յանցաւոր կը հանէ տղաքը։

Նամակագիրը կը ներկայանայ իբրեւ երբեմնի «պզտիկ ընկերը Մելգոնեանի մէջ» եւ գրի առած է հետեւեալ ծանր դիտողութիւնները.—

1) «Ամէն բանէ առաջ, ծծունդը տնօրէն մըն է ու Հայ. քաջութիւն չէ գայն ուրանալ եւ անօթի ախորժակով մը վարկաբեկել»։

2) «Չեմ ճանչնար տղաքը իրենց անուններով. բայց դատապարտելի է իրենց ընթացքը, կիրքն ու անզգութիւնը։ Ի՞նչ գին ունի իրենց բարկութիւնը ամենէկ տնօրէնի մը որմէ կախում ունի իրենց ներկայութիւնը հող»։

3) «Բայց դուք չէք ճանչնար այս տղաքը, Մելքոնեանի մէջ, ուր ժամանակներէ առաջ գալիք հացին կը խորհին։ Անոնք կզգիացած իրենց կեանքին մէջ, չարամիտ եւ ուրացող եւ անդարման են։ Գիրքերէ կ'երազեն աշխարհիկ կեանքեր ու պատրանքը կը շինեն տօնքիշորութեան մտայնութեամբ մը։ Մտքի, իմաստի բարձրութենէ, հայ սրբազան հոգերէ զուրկ եւ խոէալէ պարպուած արարածներ են»։

4) «Իրենք, մէկ զաւակները մոլթուած իրենց ծնողներուն, անտարբեր, նզնիմ ու հասարակ են։ Ողբերգութի՛ւնը նոր սերունդին... Այլասերում...»։

Յետոյ, կը դատապարտէ երկու ուսուցիչներ, «մէկը նոր, միւսը հին»։

— «Արդէն ասոնց պէս «որսորդներ» կային դպրոցին մէջ, որոնք տղոց մէջ դասերու խտրութիւն դրին ու ամէն մէկը իր ճիւղը բռնադատեց, ու այսպէս տեսակ մը խումբերու բաժնուեցան։ Բայց ամէնէն աւելի ցաւալին եղաւ, երբ ոմանք աշխարհիկ կեանքէն սկսան խօսիլ ու տղոց աչքը բացին «շուկայի» վրայ։ Ահա այդ երկու պարոնները կը գերազանցեն միւսները եւ իրենց շուկայի մարդու հոգեբանութեան կը կապեն տղաքը»։

— «Եւ այդ պարոնները պատճառ կ'ըլլան այդ որոշ աղբին, տղաքը կը յարեն ըմբոստութեան, երբ տնօրէնը իրենց հրաժարականները կուտայ։ Ու անոնք ալ ոչխար՝ փոքրոգութեամբ մը կը բռնանան տնօրէնին որ իրենց առաջարկներուն մտիկ տայ, կամ հրաժարի»։

«Ահա ամբողջ հանգոյցը այդ դէպքին», կը շեշտէ նամակագիրը։

Նամակագիրը իր փիլիպպիկը կը վերջացնէ, այնուհետեւ, կծու խօսքեր ուղղելով տղոց եւ բոլոր անոնց որ անխնայ դատապարտեցին «մեծ մարդ մը»։ Մարդ մը որ ուրացուած է միշտ, Պոլսոյ, յետոյ Եգիպտոսի իր բոլոր դրամէր եւ կազմուած գրագէտ աշակերտներով։ Այսօր այդ տղաքը իր դրուժներով հոն հոն անուն կամ ձայներ ունին գիրքերով կամ թերթերով, բայց երբեք չանդրադարձան ու չվերադարձուցին իրենց ուսուցիչը, մեծ գրագէտն ու հայրենասէրը, որ միշտ խոնարհ ու լուռ մնացած է ազգին մէջ, նուիրուելով խոկումներու, նոր գործերու, ալրեցնելու համար անտեսուած ու անմշակ մնացած մեր զոհերուն կեանքը»։

— «Անիկա, Պ. Օշականը, ինչպէս որ չի սպասեր այս բոլորին, բայց դժբախտ է որ տեսաւ սերունդին այլասերումը ու այս վերջին պարագան իր նոր աշակերտներուն, որոնցմէ կը յուսար լրջութիւն, ազնուութիւն ու հաւատք, որոնք ազգը կանգուն պահող ազդակներ են»։

×

Տուած եղանք նամակին բովանդակութիւնը, իր ինքնայատուկ դատումներով ու լեզուով։

Այս՝ ողբերգութեան մէկ երեսն է միայն։ Եւ ինքնին ողբերգութիւն մը՝ իր կարգ մը տեսակէտներով։

Քննենք, հիմա, միւս երեսը։ Այն որ երեւցաւ զանազան թերթերու մէջ, դաշնակցական, ռամկավար թէ չէզոք։ (Մենք սկիզբէն ի վեր ո՛ր եւ է մասնաւոր թղթակցութիւն չենք ստացած այս դէպքերու մասին եւ չունինք սեփական տեղեկութիւններ)։

Քանի մը ամիս առաջ, դէպք մը պատահեր է Մելգոնեան հաստատութեան մէջ։ Աշակերտները ըմբոստանալով, ծեծեր եւ սանդուղէն վար գլորեր են տնօրէնը։ Լուր տրուած է ոստիկանութեան, որ տղաքը բռներ բանտարկեր է Ս. Մակարի վանքին մէջ, յետոյ քշեր է Սուրիա։ Նոր անկարգութիւններ ծագեր են, այս խստութեանց հետեւանքով։ Նորէն ոստիկանութիւն, ձերբակալութիւն եւ աքսոր դէպ ի Պէյրութ։

Բոլորին հետեւա՞նքը, — 350 աշակերտներէ 33 հոգի Պէյրութ քշուած եւ փողոց նետուած։ Զանազան կարգադրութիւններ՝ Բարեգործականի քննիչին կողմէ։ Իսկ տնօրէնը, որ ակներեւ յանցանքներ ունի, վերահաստատուած իր պաշտօնին մէջ (քանի որ պայմանաւորուած հինգ կամ տասը տարիով...)։

Իսկ վերջին նորութիւնը, — Բարեգործականի քննիչին կողմէ փակցուած ազդ մը, որ կը յայտարարէ.

— «Յանուն Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնական պատկառելի ժողովին կը փութամ յայտարարել թէ՝ խստիւ արգիլուած է յարկիս մէջ քուէթիւնը, իբրեւ լրտեսական զզուելի աշխատանք»։

Մեկնութեան չի կարօտիր այս ազդը։

Բայց, քիչ մը աւելի բանանք ծալքերը։

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը, մասնաւոր թղթակցութեան մը մէջ պարզելով ամբողջ անցուդարձը, դիտել կուտայ.

1) *Կիրակոսեան (տնօրէնը), խտրական ոգի ցոյց տուած է ըլլայ ուսուցչութեան, ըլլայ ուսանողութեան հանդէպ։*

2) *Նպաստաւորեալներու եւ անիրաւեալներու դասակարգ մը ստեղծած է աշակերտութեան մէջ։*

3) *Պէտք տեսած է գաղտնի լրտեսներ ունենալ աշակերտութեան մէջ։*

4) *«Նոյնպէս ուսուցչաց մէջ ունեցած է լրտեսներ»։*

5) *«Դիւրին է տղաքը վտարել, դժուար է՝ կարգ մը պատճառներով՝ տնօրէնին ճամբայ տալ»։*

Զխճողելու համար, զանց կ'առնենք ուրիշ մանրամասնութիւններ՝ մեր միւս պաշտօնակիցներէն։

Ու կը հարցնենք, — այս բոլորը եւ դեռ ուրիշ չարիքներ դարմանուեցա՞ն, անխնայ, ոստիկանական միջամտութեամբ վտարելով եւ Պէյրութի փողոցները նետելով 33 անտէր որբեր...

Այս բոլորին մէջ, միայն եւ միայն որբե՞րն էին յանցապարտ։

Այս բոլորը չե՞ն ապացուցաներ թէ՝ տնօրէն, ուսուցիչ եւ Բարեգործական իրենց ամբողջ ուժն ու կիրքը թափած են տկարին — որբերուն վրայ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԻ՛ՏՑ, ԵՒ ԻՆՉ ԳԻ՛ՏՑ

Ո՞րչափով դատապարտելի են մեր խմբագիրները, երբ արձագանգ կուտան բժշկական մեծաշուինդ լուրերու (րէքլամի համար տրուած)։

Այսպէս, յաճախ կը կարդանք թէ բժիշկ մը գտեր է հիւծախտը դարմանելու միջոցը, ուրիշ մը՝ սիֆիլիզը դարմանելու միջոցը։

Ահա հայ բժիշկ մըն ալ կ'աւետէ «նորագոյն գիւտ մը քաղցկեղի կանխօրօք ախտաճանաչումի մասին»։ Կ'երեւի գիւտը չափազանց հիացուցեր է *Հայրենիքի* խմբագրութիւնը, որ արտատպեր է հայ բժիշկին յօդուածը։

Չեմ գիտեր թէ որքա՛ն վստահութիւն կը ներշնչէ գիւտը, որուն գովքը կը հիւսէ հայ բժիշկը, իբրեւ դարման քաղցկեղի (սրբագրէ՛, տոքթէօր, ու խլիրդ գրէ)։ Բայց իրապէս հայերէնի գիւտ մըն է այդ յօդուածին մէկ ամբողջ հատուածը, շունչդ բռնէ ու կարդա՛, եթէ կրնաս։

«Բժշկական արուեստին ստինճնաքար ու նորանոր կատարելագործութիւններուն յարատեւ հետեւելու փափաքով, ստորագրեալս հետաքրքրուելով թէ՛ ֆրանսական եւ թէ գերմանական բժշկական պարբերաթերթերու ուսումնասիրութեամբ, թուականէս քանի մը օր առաջ, Վիեննայի բարձրագոյն բժշկական ու փրոֆէսորական *քոլէկա*ի հետազօտութիւններուն եւ յետայնորիկ իմ ստացած տեղեկութիւններուս համաձայն, Վիեննայի Րուտօլֆ Շթիթալի Րուտօլֆեան հիւանդանոցի քիմիական պատրաստութիւններու աշխատանոցի պետ հանրածանօթ փրոֆ. Էռնսթ Ֆրէօյնտ իր օգնական տիկ. տոքթ. Գամինէրի հետ միասին, տարիներէ ի վեր անխոնջ փորձերէ յետոյ վերջապէս յաջողած են հնարել այնպիսի արտադրութիւն մը (*փրէփարաթ*), որով քաղցկեղէ տառապիլը կասկածուած անձի մը, եւ կամ, նոյն իսկ քաղցկեղէ (*քանսէր*) վարակուելու հակամէտ եղողի մը թեւին վերի մասին (ուսին մօտ) մորթին տակը ներարկուելուն պէս քիչ ատեն վերջը այդ ներարկումը կատարուած տեղը թարախալից բշտիկ մը (խաղաւարտ մը) երեւան ելլելը ստուգուած է»։

Եթէ ընթերցողը հաւատք չընծայէ գիւտին, (շա՛տ է կարդացեր լուրերը նման գիւտերու), մեղքը լեզուինն է, գիւտը ներկայացնելու եղանակին, հայերէնի ձեւին, որ գիւտ մըն է իսկապէս։

ԱՍՈՂԻԿ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ ՄԵԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՄԲ

Սեպտ. 18ին տեղի ունեցաւ բացումը Մուսա լերան վրայ շինուած յուշարձանին, նախագահութեամբ Արեւելքի ֆրանսական նաւաբաժնի հրամանատար ծովակալ Ժուպէռի։

Սպասելով մեր թղթակցին նկարագրութեան, քանի մը պատմական տեղեկութիւններ այս առթիւ.—

1915ին, Սուէտիոյ ափ մը հայութիւնը, ընդվզելով Թուրք բռնակալութեան դէմ, ամիսէ մը աւելի տեւող հերոսական դիմադրութենէ մը յետոյ, ապաստանեցաւ Մուսա լերան ստորոտը, Միջերկրականի վրայ երեւցող ֆրանսական «Ժան տ'Արք» զրահաւորին մէջ ու ազատուեցաւ ստոյգ բնաջնջումէ մը։

Այդ հերոսամարտին ու անոր մէջ զոհուողներուն յիշատակը յաւերժացնելու համար, շատ մը Հայերու եւ մանաւանդ Սուէտիացիներու ջանքերով գումար մը հանգանակուեցաւ եւ ճարտարապետ Պ. Մարտիրոս Ալթունեան շինեց փառաւոր յուշարձան մը, ճիշդ Մուսա լերան վրայ։

«Մնացորդացի» բաժանորդներուն

Ստացանք մինչեւ 480րդ էջը (ԺԵ. պրակ)։ Բոլոր անոնք որոնք պակաս պրակներ ունին, պահանջեն էջերով։ Չվճարուած պրակներու փոխարժէքը կը խնդրուի փութացնել։

Նոր բաժանորդագրուիլ ուզողներուն կը դրկուի առաջին թիւէն, փոխարժէքը կանխիկ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱԼԷՊԻ ԴԷՊՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Ոճրագործ Սամուէլ նոր բաներ կը պատմէ

Վերջին թղթաբերով (14 սեպտ.) հասած սուրիական թերթերը նոր տեղեկութիւններ կը հաղորդեն վերջին դէպքերու մասին։

Հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Մօկան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Էլ Թէգատտում»ի խմբագրին.

— Այս ձերբակալուածները կ'ամբաստանուին իբրեւ կազմակերպիչներ ընկերութեան մը որ կարգ մը կարեւոր ոճրափորձեր ծրագրած էր։ Անոնց հարցաքննութիւնը դեռ երկու ամիսէն չի լրանար։ Գօմիսէր Կարապետի մահափորձը կապ ունի ձերբակալեալներու ամբաստանութեան հետ։ Ամբաստանեալները պիտի յանձնուին Ոճրադատ Ատեան։

«Էլ Թէգատտում» այս առթիւ կ'աւելցնէ.—

Երէկ ժամը 5ին, բանտի պահակ ժանտարման, որ կը գտնուէր բանտի բարձր տանիքին վրայ, տեսաւ փողոցին մէջ, բանտի դրան առջեւ պտտող մարդ մը։ Կասկածեցաւ եւ լուր տուաւ դռնապան պահակին։ Վերջինը պոռաց եւ կենալու հրաման տուաւ անծանօթ մարդուն։ Մարդը խոյս քաշեց ատրճանակը եւ դրաւ պահակի կուրծքին վրայ, սպառնալով որ տեղն ու տեղը կը սպաննէ զինք, եթէ ձայն հանէ։ Տանիքին վրայ գտնուող ժանտարման որ ականատես էր այս տեսարանին, սկսաւ կրակել մարդուն վրայ։ Գնդակը վրիպեցաւ եւ մարդը փախաւ։ Նոյնէն կրակեց պահակն ալ, սակայն ի զուր, անծանօթը կորսնցուց իր հետքը։

Հալէպի առաջնո՞րդն ալ պիտի սպաննէին...

Հալէպի «Վազըթ» թերթը 10 սեպտ. թիւին մէջ կը գրէ.—

— Վերջերս ոճրագործ Սամուէլ խոստովանեցաւ թէ այժմ բացակայ մարդ մը իրեն 200 ոսկի խոստացած է տալ, եթէ սպաննէ Գօմիսէր Կարապետը։ Քննութիւնները կը շարունակուին այս ուղղութեամբ։

Սամուէլի խոստովանութիւններէն հասկցուած է որ ան իր կինը սպաննելէն վերջ, բնակած է տուն մը եւ անոր պատուհանէն դիտած յուղարկաւորութիւնը։ Սամուէլ լացած է այդ միջոցին։ Սամուէլ յայտնած է նաեւ որ իր ժամանակին մեծ մասը կ'անցընէր Հալէպի եւ Անտիոքի միջեւ եւ երբեմն ալ Անտիոքի եւ Քէսապի միջեւ։

Ուրիշ անգամ մըն ալ Սամուէլ յայտնած է որ որոշած էր սպաննել Կարապետը եւ վստահ է որ ան պիտի մեռնի. իսկ եթէ չմեռնի, բանտէն ելլելէ վերջ պիտի մեռցնէ։ Եւ Կարապետէն զատ պիտի սպաննէ նաեւ Հալէպի Հայոց Նախորդ Առաջնորդը։ «Եթէ ես չկարենամ սպաննել զանոնք, իմ զաւակներս եւ պարագաներս պիտի սպաննեն»։

Կ'ըսուի թէ դերձակ Արթին գիտէ բոլոր գաղտնիքները, սակայն ցարդ ոչ մէկ խոստովանութիւն ըրած է եւ միշտ կ'ուրանայ։

⁂ Հալէպի «Էլ Միսագ» թերթէն.—

Կը տեսնուի որ բանտարկուած ազգայնականներու վերագրուած ամբաստանութիւններուն վարագոյրը կը բացուի։ Ոմանք կ'ըսեն որ այս ամբաստանութիւնը միայն քանի մը մահափորձերու, սպառնալութեան մէջ չի կայանար, այլ կազմակերպիչները ծրագիր ու գործունէութիւն ունէին Հիւս. Սուրիոյ մէկ մասը օտար պետութեան մը յանձնելու։ Կարգ մը փաստաթուղթեր եւ բանակցութիւններ գտնուած են արտասահման հաստատուած մարդոց քով։ Հասկցուած է որ գուտ քաղաքական հանգամանք մը ունին այս մահափորձերն ու շարժումները։

Հիթլէրը Հիթլէր չէ ամէն տեղ

Վիեննայի Հիթլէրեանները ցոյց մը կազմակերպեր էին կիրակի օր։ Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, կատարեալ ձախողանք մը եղած է այս ցոյցը։ Հիթլէր չկրնալով անձամբ ներկայ ըլլալ, ղրկած էր իր փոխանորդը, Կօպէլս։ Ընդունելութիւնը շատ խեղճ եղաւ կայարանին մէջ։ Հազիւ 500 հոգի ներկայ էին։ Գալով միթինկին մասնակցող բազմութեան, նոյնպէս խղճալի էր։ Մինչդեռ 50,000 հոգի ներկայ էին այն միթինկին, զոր սոցիալ-դեմոկրատները կազմակերպած էին կիրակի հրապարակին վրայ։ Հինգ հազար ընկերվարական երգիչներ։

Գիշերը ուշ ատեն, խումբ մը Հիթլէրականներ խուժեցին Քուր Սալոնի հաճախաւոր պարտէզները։ Մեծ խուճապ մը յառաջ եկաւ եւ ժողովուրդը փախաւ առանց կերած — խմածին դրամը վճարելու։

Հակասական լուրեր Ստալինի մասին

Տասը օրէ ի վեր, հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն կարմիր դիկտատորի կացութեան մասին։ Նախ, հաղորդուեցաւ դաւադրութեան մը լուրը եւ անմիջապէս հերքուեցաւ։ Յետոյ գրուեցաւ թէ Ստալին պիտի հրաժարի եւ երկրորդական պաշտօնի մը պիտի կոչուի։ Այս լուրն ալ հերքուեցաւ։ Բայց ահա թերթերը կը հրատարակեն նոր տեղեկութիւն մը, այս անգամ Մոսկուայէն, եւ սեպտ. 20 թուականով.—

Համայնավար կուսակցութեան վարիչ շրջանակները տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնեն, 17րդ համագումարին համար որ տեղի պիտի ունենար անցեալ յուլիսին, բայց յետաձգուեցաւ նոյեմբեր — դեկտեմբերին, նոյն ինքն Ստալինի կարգադրութեամբ։ Համագումարին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ Ստալինի տեղեկագիրը՝ Խորհրդային Միութեան արտաքին եւ ներքին կացութեան մասին։ Տեղեկագրին գլխաւոր կէտերն են՝ պարենաւորման դժուարութիւնները եւ Ծայր. Արեւելքի կացութիւնը։ Այս երկու խնդիրները ծանր վէճեր յարուցած են Քաղաքական Բիւրոյի ծոցին մէջ, որուն անդամները ամէնէն կարեւոր վարիչներն են պետական մեքենային։

Ստալին, նախատեսելով որ շատ ծանր վիճաբանութիւն մը կրնայ ծագիլ իր տեղեկագրին շուրջը, Քաղաքական Բիւրոյին առջեւ, համագումարէն առաջ, մինչեւ իսկ իր հրաժարումը յառաջ բերելով, կը փորձէ ի դերեւ հանել իր հակառակորդներուն խաղերը։ Իր գլխաւոր նպատակն է առժամապէս հեռանալ ներկայանալ եւ իր տեղը անցընել օգնականը, Քականովիչ, որ 36 տարեկան է եւ իր փայլուն ասպարէզը կը պարտի Ստալինի։

⁂ *Լեհական թերթերը կը գրեն թէ Թուխաչեւսկի, Խ. Միութեան պատերազմական գործավարի օգնականը, որ Պերլին հրաւիրուած էր, արկած մը անցուց Մինսքի մէջ։ Ճեպընթացը անցած ատեն, անծանօթ մը կրակ ըրաւ պատուհանին, խորտակելով իր մասնաբաժնին ապակիները, առանց, սակայն, ո՛ր եւ է վնաս պատճառելու կարմիր պաշտօնատարին։*

Կանտիի ծոմապահութիւնը

— :-: —

ՄԵԾ ՅՈՒԶՈՒՄ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, հակառակ բոլոր յորդորներուն, Կանտի սկսաւ իր ծոմապահութիւնը երեքշաբթի օր, 20 սեպտեմբեր, եւ պիտի շարունակէ, մինչեւ որ մեռնի կամ գոհացում տան։

Առտուն կանուխ, հնդիկ յեղափոխականը, ծոմապահութիւնը սկսելէ առաջ, լաւ մը ճաշեց համաձայն իրեն յատուկ ցուցակի մը, — հաց, արմաւ, լոլիկ, նարինջ, մածուն։ Յետոյ իր քարտուղարը դողդոջուն ձեռքով հրամցուց սկահակ մը, որ կը պարունակէր կիտրոնի հիւթ, աղի ջուրով խառնուած։ Ուտելէ եւ խմելէ յետոյ — ճիշդ կէս օր էր — Կանտի հանդիսաւորապէս ծանոյց թէ (ոչ թէ ծանուցանեց!) ծոմապահութիւնը սկսած է։ Եւ ծունկի եկաւ, իր քարտուղարին եւ ազգայնական պետ Վալհապի Փաթէլի հետ։

Երեքը մէկ վեդական օրհներգ մը երգեցին եւ աղօթեցին երկար ատեն։ Կէս օրէն յետոյ, Կանտի ինքզինքը տկար կը զգար, այնպէս որ բժիշկը արգիլեց այցելութեան ընդունիլ։

⁂ *Հնդիկ յեղափոխականը ինչո՞ւ այս չարչարանքին կ'ենթարկէ ինքզինքը։*

Կանտի կը պահանջէ ետ առնել այն որոշումը որուն համաձայն 60 միլիոն փարիաներ անջատ ընտրութիւն կատարելու իրաւունք ստացած են։ Վէճը ծագած է այսպէս. — Երկար ատենէ ի վեր, բարձր դասու պատկանող Հնդիկները եւ փարիաները, անգլեւհնդիկ Իսլամները, եւրոպացի Սիխերը չէին համաձայներ ընտրութեանց եղանակի մասին, եւ Անգլիոյ վարչապետին իրաւարարութիւնը խնդրեցին։ Պ. Մաքտօնըլտ երկար խորհելէ յետոյ, որոշեց առանձին ընտրութիւններ նշանակել զանազան դասակարգի քաղաքացիներու համար։ Մինչդեռ, նախապէս կուսակից էր միայն մէկ ընտրական շրջանի, առանց խտրութեան։ Կանտի բողոքեց այս որոշման դէմ, յանուն բոլոր Հնդիկներու կրօնական միասնականութեան։ Իր տեսակէտով, այդ որոշումը պիտի քանդէր կրօնական միութիւնը որ երեք հազար տարուան պատմութիւն ունի։ Կը հարցնէր թէ ներելի՞ է որ, օրինակ, Անգլիոյ մէջ առանձին ընտրութիւններ կատարեն տէրերն ու ծառաները, հարուստներն ու աղքատները։

Ուրեմն, Կանտի կը պահանջէ մէկ եւ միօրինակ ընտրութիւն բոլոր Հնդիկներու, առանց դասակարգի խտրութեան։ Կ'ընդունի որոշ թիւով աթոռներ վերապահել խոնարհ դասու Հնդիկներուն համար, բայց չի հանդուրժեր որ անգլ. կառավարութիւնը միջամտէ կրօնական հարցի մը։

Անգլ. կառավարութիւնը անելի մը մատնուելով, յանձն առաւ բանտէն արձակել Կանտին եւ փոխադրել առանձին տուն մը, որոշ ազատութիւններով։ Կանտի մերժեց, պահանջելով ազատութիւն առանց պայմանի։ Ուրեմն, կը մնայ բանտը, գործադրելով իր որոշումը՝ ցմահ ծոմապահութեան մասին։

⁂ *Ծոմապահութեան լուրը ընդհանուր յուզում պատճառեց ամբողջ Հնդկաստանի մէջ։ Բազմաթիւ Հնդիկներ լքեցին իրենց գործերը, իբրեւ սուգի նշան, մասնաւորապէս Պոմպէյի մէջ։ Բոլոր խանութները, ճաշարանները, գրասենեակները, նոյն իսկ սեղանաւորական հաստատութիւնները եւ սակարանը, ինչպէս եւ 19 մանարաններ փակուեցան։ Դպրոցներու մեծ մասն ալ դասադուլ հռչակեց։ Եւ այս բոլորը ոչ միայն Պոմպէյի, այլ եւ Մատրասի, Կալկաթայի եւ Փէնճապի մէջ։*

Միւս կողմէ, Փէնճապի անհպելիները (փարիա) որոշեցին ծոմ պահել չորեքշաբթի օրէն սկսեալ եւ շարունակել, մինչեւ որ անջատ ընտրութեանց իրաւունք ստանան։

ՀԱՅԻՆ ԳԻՆԸ երկու ֆրանքէն 1.90ի պիտի իջնէ շաբաթ օր, ցորենի գինը ինկած ըլլալով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱՆԵԼԸ

ՊԵՐԼԻՆ, 16 Սեպտ. — Առարկայօրէն դատելով՝ Վայմարի Սահմանադրութիւնը (1919) անելի, փակուղիի մը առջեւ կեցած է բաւական ժամանակէ ի վեր։ Պարզապէս այն պատճառով, որ փոքրամասնութիւն մը միայն կը կազմեն խորհրդարանին մէջ իր համոզուած հետեւորդները։ Նոյնչափ համոզուած հակառակորդները սակայն — համայնավարները, «Նացի»ներ, գերման - ազգայնականներ եւայլն — ընդհակառակն մեծամասնութիւն մը ունին։ Օրէնսդրական հիմնարկութեան եւ ժողովուրդին մէջ միանգամայն։ Գալիք ընտրութիւնները դժուար թէ էական փոփոխութիւն մը առաջ բերեն այդ կողմէ։

Վերջին հաշուով սակայն, ձայները եւ քուէները չե՛ն երկրի մը քաղաքականութեան մէջ վճռական նշանակութիւն ունեցողը։ Մանաւանդ՝ Գերմանիոյ նման երիտասարդ — եւ արդէն իսկ ծերացած — հանրապետութեան մը մէջ։ Ապացոյց՝ վերջին դէպքերը։ Ապացոյց նաեւ՝ առանց ձայն - ծպտունի իրենց դիրքերէն հեռանալը — Փրուսիոյ հանրապետական նախկին նախարարներու։ Անգամ մը եւս կ'արդարանայ, այսպէսով, Ֆ. Լասալի այն ծանօթ խօսքը թէ՝ Սահմանադրութիւն ըսածդ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ երկրի մը իրական ուժերու փոխադարձ յարաբերութեան արտայայտութիւն։

Դրամատիրական կարգերու մէջ՝ է՛ն իրական ուժը որ կայ — դրամն ինքն է, հարստութիւնը։ Ըլլայ փողային թէ հողային։ Վայմարի Սահմանադրութիւնը ատոնցմէ եւ ոչ մէկուն մազին դպաւ։ Աւելին ըլլալով՝ մինչ արեւելեան փոքրիկ եւ յետադէմ երկիրները — Ռումանիա, Սերպիա եւայլն., չըսելու համար արդէն Ռուսիա — նոյն այդ ատենները խաղաղ ճանապարհով հողային յեղափոխութիւններ առաջ բերին իրենց համար, ասդին, Վայմարի Սահմանադրութիւնը թոյլ տուաւ որ Գերմանիոյ նախապատերազմեան խոշոր հողատիրութիւնը շարունակէ իր անանկ գոյութիւնը։ Ան որ՝ դարերու ընթացքին միապետութեան եւ յետաշրջութեան զօրաւոր յենարանը եղած է այս երկրին մէջ։

Ըսե՞լ նաեւ, որ գերման «յեղափոխութիւնը» ամէնէն չնչին սահմանափակումներու իսկ չենթարկեց խոշոր դրամատիրական - ճարտարարուեստային ձեռնարկները։ Ան մինչեւ իսկ պետութեան հակակշիռը չհաստատեց երկրի հանքերուն վրայ։ Ու հետեւանքը ուղղակի ադետալի եղաւ գերման Սահմանադրութեան եւ Հանրապետութեան համար։

Պետութիւնը այս քանի մը տարիներու ընթացքին միլիառներու հասնող «նպաստներ» տալ ստիպուեցաւ խոշոր կալուածատէրերուն, դրամատուններուն եւ գործարանատէրերուն, զանոնք պարզապէս սնանկութենէ փրկելու համար։ Անշուշտ հարկատու ժողովուրդին գրպանէն։

Սնանկացող խաւերը պարարտացան այդպէսով եւ առաջին իսկ հերթին տապալեցին Պրիւնինկը, երբ ան թեթեւ փորձ մը ընել ուզեց՝ պետութեան նպաստը ստացող հողատիրութիւնը եւ ճարտարարուեստը ու դրամատուններնը կառավարական հսկողութեանը ենթարկել։ Այդ ձեւով հատուցին անոնք այն մարդուն, որ միլիոններ հոսեցուցած էր իրենց գրպանները։

Անկէ ալ առաջ, նոյն այդ տարրերը ուրիշ եղանակով եւս փորփրել սկսան հանրապետութեան հիմերը։ Տեսնելով որ դժուար է ըմբոստութեամբ եւ եւ բռնի ուժով տապալելու նոր կարգերը, անոնք «դեմոկրատական միջոցներով» որոշեցին թաղել դեմոկրատիան։ Ծնունդ եւ սնունդ տալով Հիթլերեան շարժումին։ Իրենց համրանքով չնչին թիւ կազմող այդ մարդիկ առատօրէն դրամ յատկացուցին Հիթլերի եւ իր գործակիցներուն, կազմակերպելու համար զանգուածային յետաշրջութիւնը։ Ու յաջողեցան։ Եւ մտածել որ — պետական գանձէն ստացած դրամներու մէկ մասով, ժողովրդական քսակներէ հանուած։

Հարկաւ, անոնք չէին կրնար չընախատեսել եւ գալիքը, այսօրուան դէպքերը։ Եւ սակայն, առաջին հերթին կ'ուզէին անգամ մը անվտանգ դարձնել բուն իսկ ատելի դեմոկրատիան, յանձին ընկերվարականներու եւ հանրապետականներու։ Եւ ըրին ալ։ Անոնց վրայ քշելով ոչ միայն Հիթլերեանները, այլեւ, միջնորդաբար, համայնավարները։ Բաժնէ՛ եւ տիրէ՛։

Հիմա որ իր զարգացման ծայր աստիճանին հասած է Հիթլերեան շարժումը եւ իշխանութեան պահանջ կը ներկայացնէ զէնքը ծնողներուն առջեւ, կը սկսի թշնամութիւնը անոնց միջեւ։ Վասնզի, ո՞վ է որ, այդ ո՞ր իշխանութիւնն է աշխարհիս երեսին, որ կամաւ ձեռքէ հանէ իշխանութիւնը, եթէ զայն ամուր պահելու հնարաւորութիւնը ունի, ի հարկէ։ Իսկ խոշոր հողատէրերու եւ գործարանատէրերու (պարոններուն եւ պատոններուն) ակումբէն ելած Փափէն-Շլայխէր կառավարութիւնը այդ գիտակցութիւնը ունի։ Տարակոյս չկայ այդ մասին։ Ոչինչ, ան դէմ չէր՝ Հիթլերն ալ մասնակից ընել իր իշխանութեան, զայն իր ազդեցութեան տակ առնելու համար, բայց երբ տեսաւ որ շատ է շփացած իր երէկուան նպաստընկալը, մէկդի հրեց զայն կոշտօրէն։

Եւ հիմա — ո՛վ զարմանք — Հիթլերականութիւնը՝ Վայմարի Սահմանադրութեան ջերմ պաշտպանի դերին մէջ։ Նորէն յիշենք Լասալի խօսքը։ Շարժում մը, ուրեմն, որուն սնունդ տուողը իր անսահման ատելութի՛ւնն է եղած, սկիզբէն ի վեր, Վայմարի եւ հանրապետութեան դէմ, այժմ պի՛նդ գրկած է ասոնք եւ ոչինչ կ'ուզէ գիջիլ անկէ։ Բախտի հեգնա՛նք։ Եւ սակայն, մինչեւ իսկ ամենազօր Հիթլեր չի կրնար փոխել իրերու ընթացքը, կասեցնել արագաշարժ կառքին անիւը։ Իրեն հետեւող 14 միլիոն քաղաքացիները հասած կը սեպեն ժամանակը, որ ան վերջապէս գեղչէ իր իսկ տուած մուրհակները, իրացնէ՛ իր ըրած հազարաւոր խոստումներուն գէթ մէկ մասը։ Եւ որովհետեւ բռնի ուժով չի կրնար ընել այդ, ուստի եւ ամուր կը փարի Վայմարի սահմանադրութեան։ Բայց, վերջինս շատ մը պատճառներ ունի, իրմէ վանելու համար զայն, որպէս անհարազատ տարր մը։

Բախտին նոյն հեգնանքը Հանրապետութեան եւ Սահմանադրութեան հանդէպ — նաեւ համայնավարներուն օրինակով։ «Նացի»ներէն ոչ պակաս չափով՝ անոնք եւս տարիներու ընթացքին փորփրած են հանրապետութեան հիմերը։ Հիմա ելեր են եւ «Նացի»ներու հետ միասին, ձեռք - ձեռքի, Վայմարի Սահմանադրութի՛ւնը եւ քաղքենի Հանրապետութի՛ւնը կը պաշտպանեն։ Շարունակ սօցիալ - դեմոկրատիան հոչակած են իրենց «ամէնէն մեծ թշնամին», իսկ երբ Պրաուն եւ Սեւերինկ քշուեցան, ընկերվարականներէն պահանջեցին որ այդ իսկ առթիւ քաղաքական ընդհանուր գործադուլ յայտարարեն։ Կրնա՞ր ուրեմն աւելի տխուր պատկեր մը առնել սահմանադրական անելը, քան այս։

Ու լրացնելու համար ըսենք նաեւ, որ «պարոններու ակումբին» անդամները եւս — միապետական մինչեւ իրենց ուղն ու ծուծը — հանրապետական Սահմանադրութիւնով կ'երդնուն հիմակուհիմա։ Ձեւծածկեր հարկաւ — կրնա՞ն միթէ — որ՝ տարբեր պայմաններու տակ՝ միապետական կարգերը աւելի՛ սիրելի են իրենց համար։

Եւ եթէ ցանկան ու ժամանակը հասած եւ հասունցած համարեն, ոչ թէ 24, այլ չորս ժամուան մէջ կը թաղեն հանրապետութիւնը։ Եւ չեմ կարծեր որ քանի մը կաթիլէ աւելի արիւն թափուի անոր պաշտպանութեան համար։ Այդ ալ կասկածելի է։

Աւելի դժնդակ չէր կրնար ըլլալ սահմանադրութեան մը անելը։ Պարզապէս գոյութիւն ունեցող իրական ուժերու հարազատ արտայայտութի՛ւն։

Ա.

ՊԱՅՔԱՐ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Այն յանձնախումբը, որ, ինչպէս գրեցինք, առողջապահական նախարար ժիւսթէն կոտարի նախագահութեանը տակ, կ'աշխատի գծել ծրագիր մը՝ պայքարելու համար ինքնաշարժի արկածներուն դէմ, իր մէջ կը հաշուէ նաեւ ինքնաշարժի ճարտարագործութեան վարիչներ։ Այդ մասնագէտները կը քննեն արկածներու մեքենական պատճառները։ Իրենք կը թելադրեն ինքնաշարժերու շինութեան ժամանակ, թոյլ չտալ, որ թեթեւ ինքնաշարժները օժտուին չափազանց արագութեամբ, որովհետեւ երբ թեթեւ ինքնաշարժները շատ արագ կը սուրան, չեն կրնար պահել գիծը, ինչպէս թեթեւ վակոնները՝ երկաթագիծը։ Յետոյ զրկուելով արագ թռիչքէն, ինքնաշարժները չեն փորձուիր այլ եւս «հասնելու» կամ «առաջ անցնելու» խենդութեամբ։

"ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ,,Ը

— :-: —

«Հայ Մայրերու Օր»ը, որուն ծնունդ տուաւ Լիոնի հայ գաղութը, իրապէս նշանակելի դէպք մըն է հայ կեանքին մէջ։

«Հայ Մայրերու Օր»ուան սաեղծումով, հայ կինը կը սթափի այն դատապարտելի անտարբերութենէն զոր ունի հանդէպ իր պարտականութեանց, օտար երկինքի տակ։

«Հայ Մայրերու Օր»ուան սաեղծումով, հայ կինը՝ դառնօրէն զգացած այն հարուածը որ կ'իջնէ իր զաւակներուն գլխուն, զանոնք օտարութեան գիրկը նետելով, հրապարակ կուգայ նոր պատուար մը հանդիսանալու այլասերման դէմ։

Հայ մայրը իր «Օր»ով կ'իջնէ հրապարակ, մտահոգ՝ ի տես այն սրբապղծութեանց որ կը կատարուին Հայը անճանաչելի դարձնելու։ Օտար թէ ներքին, տեսանելի թէ անտեսանելի, գիտակից թէ անգիտակից, ամէն մէկու ճակտին նետուած մահացու գնդակներուն առջեւ դիրք բռնելու համար։

Երանի՛ թէ հայ կինը «Հայ Մայրերու Օր»ը պանդխտութեան ցուպը իր ձեռքն առած օրէն իսկ նշանակէր իր տոմարին մէջ։

Հայ կինը վերջին տասը տարիներու աստանդական կեանքին մէջ ունեցեր է շատ չնչին հետաքրքրութիւն դէպ ի ազգային հաւաքական կեանքը։

Հայ կինը չէ ունեցած իր ուրոյն կազմակերպութիւնը, հայ մայրերու կամ կազմակերպութիւն մը, որ հրաշքներ գործէր հայ տուներէն ներս ու դուրս։

«Հայ Մայրերու Օր»ուան պահանջը Լիոնի հայ մայրերն էին որ զգացին։ Բայց պէտք չէ սահմանափակուի այդ նուիրական օրը Լիոնի մէջ, այլ ամէն անկիւն ուր ափ մը Հայերու սիրտը կը բաբախէ Հայուն պահպանման տենչով, պէտք է ունենայ իր «Հայ Մայրերու Օր»ը։

Պահակ կեցէ՛ք, հայ մայրեր, ազգային գոյութեան պայքարն է որ կը սպառնայ թափառական ժողովուրդին։

Գոյութեան կռիւն է որ այս ժողովուրդը կը տանի իր ամենօրեայ կեանքին մէջ։

Հայ մնալու, հայ ապրելու, հայ մեռնելու պատերազմն է՝ որուն դէմ տաուելապէս հայ կինը պէ՛տք է մաքառի։

Հայ կի՛ն, սթափէ՛ քունէդ։ Տես երէկ քշարկուած, անկիւնը ձգուած Թրքուհին, այսօր կանգնած Թուրք ազգամարդուն կողքին՝ Հայրենիքը կը պաշտպանէ։

Երէկուան աննշան Թրքուհին առիւծ է կարած իր Հայրենիքին ազատութեան եւ յառաջդիմութեան համար։

Խալիտէ Էտիպներ եւ նորաբողբոջ Սելմա Էքրէմներ կը շրջին Միացեալ Նահանգներուն մէջ, կը բանախօսեն, կը գրեն, բեմէ բեմ, քաղաքէ քաղաք կը վազեն՝ քաղաքակիրթ ազգերու աչքին իրենց ցեղը՝ ազգը իբրեւ մէկ հատիկ գոհար ներկայացնելու համար։

Մինչդեռ հայ կինը դեռ նոր կը սթափի իր մրափէն, ան ալ միայն մէկ գաղութի մէջ կազմակերպելով «Հայ Մայրերու Օր»ը։

Հայ կինը շատ ընելիք ունի ազգային գոյութեան պահպանման պայքարին մէջ։

Հայ կինը պէտք չէ թոյլ տայ որ իր երախան օտար լեզու խօսի տան մէջ։

Հայ մայրը պէտք է սորվեցնէ իր զաւկին հայերէն գիր, հայերէն լեզու։

Հայ կինը՝ որպէս զի իր զաւակը ձեռքէն չելլէ, չօտարանայ, պէտք է պատմէ անոր Հայու կեանքէն, մեր ժողովուրդի դարաւոր եւ փառաւոր պատմութենէն։

Հայ կինը պէտք է իր զաւկին համար բաժանորդագրուի թերթի մը, օրինակ «Արփի»ի։

Հայ ընտանիքին համար կ'ուզե՞ք ասկէ աւելի լաւ պարբերական մը։ Հայ տղուն սրտին ու հոգւոյն խօսող, Հայը Հայուն ճանչցնող «Արփի»ն։

Ջանացեր ե՞ք մայրեր բաժանորդագրել «Արփի»ի, — «Ի սէր ձեր փոքրերուն, ի սէր ձեզի, բաժանորդագրուեցէք «Արփի»ի, կը կարդան, այսպէս մաքուր հայերէն կը սորվին կը յառաջդիմեն»։ (Ասոնք այն փոքրերն են որ կը հետեւին Կրընօպլի Կ. Խաչի դասընթացքներուն)։

Եւ իբրեւ պատասխան — «Դրամ չկայ, չենք կրնար, արդէն չի կարդար որ…, իմ պզտիկս շատ ծոյլ է, դանդաղ է»։

Եւ այսպէս որքա՛ն մայրեր, մեր մէջ…

Անոնք որ կը պատրուակեն թէ դրամ չունին մէկ տարեկան «Արփի» նուիրելու իրենց փոքրիկին, յաճախ իրենց 8—10 տարեկան փոքրիկ զաւակները պուպրիկներու կը վերածեն, պոռոտ արդուզարդերով, չափազանցուած ծախսերով։

Գիտակից հայ կիներ, կազմակերպեցէք ձեր Օրը, «Հայ Մայրերու Օր»ը եւ այդ անուան տակ իջէ՛ք հրապարակ, ամէն տեղ, ամէն կողմ, ի սէր ձեր փոքրերուն։ Արթնցուցէք եւ կազմակերպեցէք հայ կինը։

Անդունդին եզերքն ենք հասեր։ Ինքնապաշտպանութեան պահանջը զօրաւոր է, բայց գլուխները տկար…։

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ԳՐՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

— :-: —

Ինչպէս գրուեցաւ «Օրը Օրին»ի բաժնին մէջ, վերջերս փրոֆ. Ա. Խաչատրեան հրատարակութեան տուաւ քերականութիւն մը քիւրտերէն լեզուի (կուրմանջի քրտերէնի)։

Քանի մը հոգի, Ս. Կիրակոսեան, Քոչար, Դ. Դրամբեան, Սատիխով, Ղ. Քուրդօ եւ Ջ. Գենջօ, ծանր լեզուով մը կը քննադատեն այդ քերականութիւնը եւ կը յարձակին փրոֆ. Խաչատրեանի վրայ, որ «դասակարգայնօրէն թշնամի իդէոլոգիայի ջրաղացին ջուր է լցնում»։

Ի՞նչ են մեղքերն այդ քերականութեան, «ոճակցիոն դասագրքին», ինչպէս կ'ըսեն գրաքննիչները։

— «Ձեւով եւ բովանդակութեամբ բուրժուական, խմորուած միջնադարեան սխոլաստիկայով, հրամցնում է Քրդերի մէջ գոյութիւն ունեցող այլանդակ սովորոյթները, ասացուածքները, որոնք կապուած են տիրող դասակարգերի դրւատման, չքաւորներին հեգնելու, մասնաւոր սեփականութեան գաղափարի ամրացման, վրէժառութեան, թշնամութեան սերմանման, կնոջ ստրկացնելու եւ ծաղրի ենթարկելու մտայնութեան հետ»։

Ու կը յիշեն քրտական ժողովրդական ասացուածքները, որ դրուած են քերականութեան մէջ.

1— Որ խելք լինի, հարստութիւն էլ կը լինի։

2—Պատահականութիւնն աւելի լաւ է, քան ունակութիւնը։

3— Աղքատ մարդու խօսքը ոչինչ է։

4— Այծին ծծող գառը, ճահճի մուկը եւ կնոջ խօսքով շարժւող տղամարդը, այդ երեքն էլ մեռածի հաշւի են։

5— Կնոջը մի փնտռիր, ծագումը փնտռիր։

6—Ճանապարհները կարճանում են, բայց թշնամիները չեն բարեկամանում։

7— Ինը տուր, տասն ստացիր։

8— Միս կեր, միս հեծիր, միս խըփիր։

9— Ինչպէս որ իմ խելքս չի հասնում այս ծառի կատարին, այդպէս էլ խելքս չի հասնում ստատանուն։

10— Եթէ դու տղէտ ես, պառաւը տուր երիտասարդին։

11— Եթէ նրա աչքը չի փոքրանայ, նա գործի չի գնայ։

Գրաքննիչները կը քննադատեն փրոֆ. Խաչատրեանը, որ հատուածներ արտատպած է Աւետարանէն։ Յետոյ քերականական օրէնքները սահմանած է բարդ եւ անհասկանալի հայերէնով մը։ Իր նախադասութիւնները բառակոյտեր են։ Այդ նախադասութիւններուն քիւրտերէն թարգմանութիւնը աւելի եւս գէշ լեզուով մը կատարուած է։

Գրաքննիչները ցոյց կուտան նաեւ սխալներ քրտերէն լեզուի տրուած օրինակներուն մէջ։

ԵՐԵՒԱՆԻ 2ՐԴ ՋՐԱԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

Տենդագին կը շարունակուին Երեւանի 2րդ Ջրաելեկտրակայանի շինութեան աշխատանքները։ Արդէն շինուած են հսկայ ջրատար խողովակներուն պատուանդանն ու աւազանին պատերը։ Միացուած են ջրատար խողովակները։ Ծեփուած են կայանին ներսի պատերը։ Ցատակը ամբողջովին հաստատուած։ Կը մնայ ծեփել ճակատը եւ տանիքին երեսները։

Շուտով կը վերջանան արագընթաց օժանդակ ջրանցքին հողային աշխատանքները։

Կայանին թեթեւ մեքենաներու գետեղումին սկսելու համար, անհրաժեշտ է անմիջապէս թիթեղով պատել տանիքը։ Ամենախոշոր մեքենան, 720 փութ ծանրութեամբ, վերջապէս կարելի եղաւ փոխադրել մինչեւ Արարատ գործարանը 10 զոյգ եզներով։ Կը սպասուի մեքենաշարժ կառքերու, փոխադրելու համար մինչեւ իր տեղը։

Կայանին քարային գործերը կը կաղան։ Ձեւաքարը անկանոն ձեւով կը հայթայթուի, այս պատճառով որմնադիրները յաճախ անգործ կը մնան։

Ցաւալի է, որ ոչ մէկ հսկողութիւն կը կատարուի՝ զգուշանալու համար «դժբախտ դէպքերէն»։ Բանուորները կը գանգատին, որ պակաս չեն այդ արկածները։ Վերջերս բանուոր Հայրապետ Գրիգորեան քիչ մնաց իյնար ու ջարդուէր հսկայ ջրատար խողովակներուն տակ, որովհետեւ խարխուլ շինուած են փայտէ կամուրջները։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑ

Երեւանի պետական Երաժշտանոցը, կամ երաժշտական եւ բեմական արուեստներու կաճառը, ունի երեք բաժանում. 1) Երաժշտական համալսարան, 2) Երաժշտական արուեստանոց, 3) Թատերական արուեստանոց։

Առաջին բաժինները ունին հետեւեալ ստորաբաժանումները. 1) Դաշնամուր, 2) Լարային, (ջութակ, թաւջութակ), 3) Ձայնային, 4) Փողային (սրինգ, բազմաձայն փող, ֆագոտ, վալտորնա, գորոյ, տրուբա, տրոմբոն, տուբա), 5) Մանկավարժական։

Առաջին երկու բաժանումները կրնան մտնել այն ուսանողները, որոնք միջնակարգ կրթութիւն են ստացած։ Թատերական բաժինը կրնան մտնել անոնք, որ ոչ միայն լրացուցած են եօթնամեայ վարժարան մը, այլ եւ ծանօթ են դերասանական արուեստին։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՍԽԱԼ ՃԱՄԲԷՆ ԵՏ ԴԱՌՆԱԼՈՒ Է»

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ Էնկիւրլէն կը գրէ իր թերթին Միլլիյէթի.

— Վէսիքայի դրութիւնը հաստատուեցաւ, արտածումը քաջալերելու եւ հետեւաբար երկրին շահ մը ապահովելու համար։ Մինչդեռ փորձը ցոյց կուտայ որ այդ դրութիւնը շահի փոխարէն վնաս պատճառեց։

Արդարեւ, արտածման վաճառականը նկատելով որ ուրիշ կերպով արդէն պիտի կրնայ շահ մը ապահովել, իր ապրանքը աժան կուտայ։ Այս ձեւով, փոխարէնը քիչ քանակութեամբ օտար դրամ կուգայ։ Միւս կողմէ, ներածման վաճառականը մինչեւ հարիւրին 50ի հասնող միջնորդչէք մը տալով կը գնէ «վէսիքա»ները, եւ բնականաբար այդ համեմատութեամբ ալ կ'աւելցնէ իր ծախելիք ապրանքներուն գինը։ Հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ գիւղացին եւ երկրագործը թէեւ մէկ կողմէն արտածումին շնորհիւ կ'օգտուին, բայց միւս կողմէն կրկինը կը վնասեն, սուղ գնելով ներածուած ապրանքները։

Ասկէ զատ, չենք կրնար հրեշտակ նկատել բոլոր անձերը, եւ կրնայ պատահիլ որ արտածման վաճառական մը նոյն ապրանքին համար երկու տեղէ «վէսիքա» ստանայ։ Իսկ օրինական տրամադրութիւններով շատ դժուար է ասիկա հակակշռել։

Դժուար է նաեւ կանոնաւորել արտածման գործը։ Վաճառականներ կան որ օրերով կարգի կը սպասեն Ալտածման Դիւանին առջեւ, ու այս պատճառով կամ շոգենաւը կը փախցնեն եւ կամ չեն կրնար օրը օրին կատարել իրենց յանձնառութիւնները։ Մնաց որ մաքսային դաւազան մըն ալ չունինք, որպէս

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (8)

ԱՆԱՆԿ ԱՆԱՆԿ ԲԱՆԵՐ

5

— Ենթադրութի՞ւն մի։ Պիւյիւլի թուղթդ ձեռքերնիս անցնելէն ի վեր ամէծքը, ցաւը ճախորդութիւնը մեզ պատած է։ Ենթադրութի՞ւն է սա զաւալլը կնկան մէջքին ցաւերը. ենթադրութի՞ւն է իմ սիրտիս չառփընթըն։ Քեզի ի՞նչ գէշութիւն ըրած էինք քի մեզի պէս հօրդ մօրդ տեղ մարդոցը գլխին ասանկ փորձանք բերիր…

— Բայց անկարելի՛ բան է, նախ թոյլ տուր որ խօսիմ, անկարելի՛ բան է… զուգադիպութիւն կրնայ ըլլալ միայն…

— Զուգադիպութիւնդ քեզ չառփմիշ ընէ, էտէփսիզ. տարիքէ՞դ ալ չես ամչնար կոր։ Հիչ պիւյիւլին հետ շախա կ'ըլլուի՞։ Հայտա սա զաւալլը կնիկը մեռնի՞ր նէ. հայտա՞ քալող զանկլին առջեւ լեզին պատռեր նէ։ Ըսէ՛, խալթալը, սա խեղճ կնիկէն ի՞նչ առնելիք ունէիր…

Անհարեկուած Ճանտառման որ կը նայէր ինքնիրմէ ելած մարդուկին ու կը լափէր անոր ամէն մէկ խօսքը, յանկարծ ցնցուեցաւ կարծէք թմրութենէ մը սթափելով եւ ուսուցչուհիին դառնալով շտապչուն պատակ մը իջեցուց։ Օրիորդ Լիւսին ճիչ մը արձակեց, իյնալու պէս եղաւ եւ ակնոցը փշրուեցաւ ոտքերուն առջեւ։ Գիւղացի կինը կարճ վարանումէ մը յետոյ (որուն ընթացքէն աւելցաւ իր սարսափը) նետուեցաւ աղջկան վրայ եւ անոր մազերէն բռնելով սկսաւ ծեծել։ Սրապիոն աղան, որ այդ մասին չէր խորհած, նախ շուարեցաւ բայց յետոյ թի մը գտնելով հետեւեցաւ Ալէմտաղցիին օրինակին եւ աղջիկը ծեծեցին կատաղօրէն, անգթօրէն, անասնօրէն։

Աթոռներ կոխոտուեցան, տունկեր ճզմուեցան, երկու շուներ հաչեցին։ Քանի ուսուցչուհին կը պոռար, երկու գիւղացիները աւելի ուժով եւ աւելի արագօրէն կը տեղացնէին հարուածները։ Օրիորդը տապալեցին, իրենց ոտքերուն տակ առին, իրարու ձայն տալով. — Զա՛րկ Ճանտառմա, զա՛րկ Շաշի»։ Նիհար ուսուցչուհին բնականաբար անկարող էր երկու կատաղի գիւղացիներուն դէմ դնելու. քիթը սկըսաւ արիւնիլ, եւ քիչ վերջ նուաղեցաւ օրիորդ Լիւսի, կնոջմէն ստացած մէկ աճաւոր կիցէն։

Հեւասպառ Ալէմտաղցին նստաւ շըջուած զոյլի մը վրայ, մինչ Սրապիոն աղա, ազատքեղի թաց մարմանդին վրայ փռուած աղջկան շուրջ կը դառնար գազանի մը պէս։ Թին ձեռքին մէջ սպառնալիքով կը շարժէ միշտ ու կը կրկնէ — «Հիչ պիւյիւլին հետ շախա կ'ըլլուի՞…»։

Ալէմտաղցին ըսաւ — Գանկը քալած ատեն հայտա՞ եթէ լեղիս պատռէր…

Սրապիոն աղա ըսաւ — Հայտա՞ եթէ լեղիդ պատռէր…

Մէկ քանի «հայտա եթէ»ներ կրկնեցին փոխն ի փոխ, իրենց կռուիը աղջկան ցոյց տալով, եւ յետոյ լռեցին։

Սրապիոն գետնէն իր գդակը հաւաքեց եւ սկսաւ մտատանջուիլ։ Պէտք էր վերջապէս սթափեցնել օրիորդը։ Անզգայ Ճանտառման տեղէն չէր շարժեր ընաւ, բայց Սրապիոն դէպ ի դուռը ուղղուեցաւ, իր տունէն քիչ մը ջուր բերելու համար։ Սպառնալով, հայհոյելով, անհրեւակայելի պոռնկութիւններ աղջկան վերագրելով գընաց իր տունը։

Երբ որ սեղանին վրայէն ջուրի սրուակը եւ գաւաթ մը կ'առնէր, ակնարկը պատուհանէն դուրս ինկաւ պատահմամբ կամ սովորութեամբ։ Թրի՛ք կար։ Լո՛ւրջ, շա՛տ լուրջ կոյտ մը թրիք կար։ Մէկ կոյտ չէ՛, այլ երկար շարք մը, կատարեալ համրիչ մը։

Սրուակն ու գաւաթը ձգեց եւ փողոց նետուեցաւ ըսելով.

— Ան ճատըն չաեսած՝ մենք ժողվենք։ Հէլպէք անոր ալ մէջքին ցաւը անցաւ։

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(ՎԵՐՋ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

...ք կարենանք այդ գործը անմիջապէս կանոնաւորել: Հետեւաբար, ...ւագոյն միջոցն է հրաժարիլ այդ ...թենէն:

Կայ նաեւ գործին քաղաքական ...ձգամանքը: «Վէսիքա»յի դրութիւնը եթէ կատարեալ կանոնաւորութեամբ և բարեացակամութեամբ ...րարկուի, դարձեալ չի կրնար ...կ հանրային միտքը ...ունացնել, ...րայ գրոյցները, քարոզութիւնները ... գրգռութիւնները:

...ք չէ մոռնալ որ, ընդհ. պատերազմին, օրուան պարկեշտանձերուն ...կենսաւծէր շահագիտութիւնը արբ...ելու պաշտօնը·բայց բոլորսալ կը ...թէ այդ դրութիւնը ի՞նչպէս ...ց հանրային բարոյականը ... պետութեան վարկը:

Այդ է պատճառը որ արտածման ...ր մը վաճառականներ դէմ են ... դրութեան: Օրինակ, Իշ Լիմիթէ... ընկերութեան վարիչներէն ...կը կ'ըսէր ինծի.

— Եթէ օգտուինք «վէսիքա»յի ...ներէն, կրնանք քանի մը ...րիւր հազար ոսկի շահիլ: Մինչ... մէկ հատիկ իսկ «վէսիքա» չծախեցինք, որովհետեւ հանրային ն...աումներով դէմ ենք շահի այս միջոցին:

Ահա «վէսիքա»յի դրութեան վը...ներն ու անպատեհութիւնները: ...ք է առանց վարանելու սրբագրել սխալ որոշումները, որովհետեւ ...ալ ճամբուն որ եւ է կէտէն դառնալը միշտ շահաւոր է:

ՊՐՈՒՍԱՅԻ ՄԵՏԱՔՍԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ

Պրուսայէն կը գրեն «Ճումհուրիէթ»ին (7 Սեպտ.).

Մուտանիայէն Պրուսա եկած ատեն, ճամբուն աջին գործարան մը կայ, որ առտուան 5էն մինչեւ գիշերուան 9ը ծուխը անպակաս է ծխնելոյզէն: Ան ոչ գիշեր, ոչ ալ ցերեկ ունի: Քով քովի շարուած առաստաղներուն ոչ մէկին վրայ պատուհան կամ կեանքի նշան մը կ'երեւայ...: Բայց, այս անհոգի տախտակներուն մէջ մեղուի փեթակի մը նման եռեւեփուող հարիւրաւոր մարդոց գործունէութեան վայրն է: Հազարաւոր մեքենաներու եւ ճախարակներու աղմուկը այս մարդկային եռուզեռը անգամ ոչինչի վերածեր է:

Ահա Պրուսայի «Իփէքիշ»ը: (Թուրքիոյ մետաքսի գլխաւոր գործատունը. վերջերս ցուցահանդէսներ ալ կազմակերպեց Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ եւ բաւական լաւ ընդունելութիւն գտաւ: Թուրքերը մեծ զարկ տուած են այս ձեռնարկին եւ յաջողած «Յ.»):

Թերթերուն մէջ ամէն օր անունը անուանած «Իփէքիշ»ին ամենամեծ առանձնայատկութիւնը ի՞նչ է գիտէ՞ք.— Գիտութեան եւ ...րատարրուեստին ամենավերջին ...երը գլուխ գլխի բերել եւ մրցելու ատրճանի ճիգով մը հետապնդել...: Ան ոչ մեծխօսիկ է, ոչ ալ ցուցամոլ...: Այդպէս կարծողները ...թէ տեսնեն գործատան աշխատանքի կերպը, ինծ նման իրենց ...ը բերանը կը մնայ: Այս ի՞նչ «Թօմաթիք» աշխատանք... Մարդիկ պարզապէս մեքենականացած են...:

Գործատան աշխատելու սկսած օրէքն աղին այցելած չէի: Երէկ կրկին գացի:

Գործատունը բաւական փոխուեր է: «Սարժ»ի մեքենաներ եկեր են, ու տեղաւորուեր: Թակելու եւ գործելու մեքենաները շատցեր են: Ներկի բաժինը Պրուսայի բոլոր գործարաններուն ներկի պահանջը բաւարարելու աստիճան կ'ընդարձակուի: Պրուսայի գործարաններուն համար դպրոցի մը ձեւը առնող այս հաստատութիւնը այժմ ալ նոր խընայողութեան մը եռեւէն է...: Մ'ազուխ վառելով մեր դրամը դուրս ղրկող ելեկտրականութեան ընկերութեան հետ իր կապը խզել կ'ուզէ...: Այս կերպով ան պիտի հայթայթէ իր ելեկտրականութիւնը:

«Իփէքիշ»ի աշխատանքի կերպերն ալ շատ լաւ են: Հակառակ անոր որ մեր աշխատանքի օրէնքը դեռ Ազգ. Մեծ Ժողովէն ելած չէ, հոս աշխատանքի ժամերը ութն են: Բայց, մեքենաներէն աւելի արտադրելու համար օրական երկու բաժին աշխատաւոր կ'աշխատին: Մէկը առտուան 5էն մինչեւ 13, իսկ միւսը՝ 13էն մինչեւ 9:

Գալով աշխատուած կերպասներուն, մարդ զանոնք ոչ թէ գործածելու, այլ անոնց նայելու իսկ կը վարանի...: Որովհետեւ, աչքերը կը շլանան: Պրուսայի մէջ իրարու հակասական երկու քարոզչութիւն լսեցի: Ժողովուրդին մէկ մասը «Իփէքիշ»ի կերպասները շատ աժան կը գտնէ, միւս մասն ալ շատ սուղ:

Սա որոշ է որ «Իփէքիշին» պատրաստած այդ «օրիժինալ» կերպասներուն նմանը Եւրոպայի մէջ իսկ չկայ?: Այս մասին ամէն ոք համակարծիք է: Հակառակ ասոր, եւրոպական աւելի վար կերպասներ «Իփէքիշի» լաւագոյն ապրանքներէն աւելի սուղ են: Հետեւաբար, սխալ է վճիռ տալ առանց կերպասներու բաղդատութիւնը ընելու: Ըստ իս, «Իփէքիշի»ն ամէնէն գնահատելի կողմը այլ եւս որ եւ է օտար մասնագէտի պէտք չունենալն է:

Գործատան ընդհ. տնօրէնը տարիներով Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ մէջ այդ ճիւղը ուսած եւ երկրաչափի վկայական ունեցող Թուրք մըն է: Եւ գործատան բոլոր թէքնիք ճիւղերը մեր հայրենակիցներուն ձեռքն են: Ասկէ աւելի մեծ յաջողութիւն կա՞յ հաստատութեան մը համար:

ՔԱՄՊԻՈՅԻՆ ՎՆԱՍԸ

Պիրէոն, որ յիսուն տարի առաջ քանի մը առագաստանաւեր միայն ունէր եւ շրջակայ կղզիներէն զատ որ եւ է տեղի հետ կապ հաստատած չէր, այժմ ուշադրութիւն գրաւելու աստիճան յառաջդիմած է:Բաղդատմամբ իր բնակչութեան,Յունաստան ամենաշատ առեւտրական նաւեր ունեցող երկիրն է: 1928ին 6 միլիոն 204.684 էր բնակչութեան թիւը: Իսկ առեւտրական նաւերուն տարողութիւնը՝ 1.397.782 թոն: Սեւ ծովու եւ Միջերկրականի մէջ մեծ մասամբ յունական նաւեր կան. նոյն իսկ մինչեւ Ամերիկա գացող:

Յունաստան Թուրքիայէն շատ ապրանք կը ներածէր: Արմտիք, արջառ՝ գլխաւոր նիւթերն էին: Անցեալ տարի մեծ քանակութեամբ ներածեց: Այս տարի Թուրքիա չկրցաւ Յունաստան ապրանք արտածել: Ասոր պատճառը տրախմիին շատ անկեալ վիճակն է: Անցեալ տարի երկու հարիւր տրախմին 6 ոսկի էր. այս տարի 2.5 ոսկի: Գալով արմտիքին. հունձքը լաւ է այս տարի եւ հինգ ամսուան ցորեն ունի: Թէեւ արջառի պահանջ կայ, բայց Թուրք վաճառականները քամպիոյի պատճառաւ չեն կրնար ապրանք տանիլ: Այս փաստէն զատ, Յունաստան իր շոգենաւերով ալ կը մրցի Թուրքիոյ հետ:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

ԱԺԱՆ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Անցեալ թիւով տուեր էինք կարգ մը տեղեկութիւններ Փարիզի բնակարանային տագնապի մասին: Տը Ֆոնթընէ, որ նախագահն է աժան բնակարաններու շինութեան քաղաքապետական մարմնին, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ փարիզեան թերթի մը.—

Քաղաքապետութիւնը սկիզբէն ի վեր կը հետաքրքրուի բնակարանային տագնապով: Այն շրջանին, երբ տակաւին չէր հրատարակուած Լուշէօրի օրէնքը եւ սուղ էր ամէն բան,— շինութեանց նիւթերը, գործաւորներու աշխատավարձը, եւայլն,— ու բարձր էր դրամագլուխի տոկոսը 10 — 12 առ հարիւր, քաղաքապետութիւնը200 միլիոն վարկ բացաւ բնակարանային շինութեանց ծրագրի մը համար: Եւ առաջին առթիւ, բնակարան շինեց աշխատաւոր դասակարգին համար: Ցետոյ՝ մասնորականներուն ու փոքր պաշտօնեաներուն համար:

Հիմա այս վերջին դասակարգին համար շինուած բնակարանները յաճախորդ չունին գրեթէ, այն պահուն՝ երբ 80,000 ընտանիք աժան բնակարան կը պահանջեն: Այս պատճառով, քաղաքապետութիւնը որոշեց դանդաղեցնել չափաւոր վարձքով նման բնակարաններու շինութիւնը, ընդհակառակն ուժ տալ աժան վարձքով բնակարաններու շինութեան:

Կարելի չէ՞ր — պիտի հարցուի — իջեցնել վարձքը այդ բնակարաններուն, որոնք պարապ կը մնան: Այո, բայց շինութեանց թաղային կազմակերպութիւններուն հետ կնքուած համաձայնութեամբ՝ պէտք պիտի ըլլար վճարել դրամագլուխին տոկոսը, ինչ որ պիտի աւելցնէր թաղային տուրքերը: Լաւագոյն կարգադրութիւնն է ուժ տալ աժան բնակարաններու շինութեան: Այդ մասին քաղաքապետութիւնը պատրաստ է ընելու ամէն զոհողութիւն: Բնակարան պահանջող 80,000 ընտանիքներէն 5,000ը բազմանդամ են, ունին 4–5 զաւակ ու կը բնակին մութ ու ապառողջ խրճիթներու մէջ: Ամէն ճիգ կը թափուի, փրկելու համար այս ընտանիքները: Քաղաքապետութիւնը, 3 սենեակով ու խոհանոցով բնակարան մը տարեկան 1,800 ֆրանք վարձու տալով այդպիսի ընտանիքներու, ըրած կ'ըլլայ ամենամեծ զոհողութիւնը, որովհետեւ հարիւրին 7 տոկոս դրամագլուխով այդ բնակարանները տարեկան 4,200 ֆրանքի կը նստին քաղաքապետութեան:

Այս «նուէր»էն զատ, քաղաքապետութիւնը ուրիշ շնորհ մըն ալ կ'ընէ Փարիզի բնակչութեան: Փարիզի քաղաքապետութիւնը, իբրեւ սեփականատէր, իրաւունք ունի պարպել տալու իր բնակարանը, երբ վարձակալ ընտանիքին զաւակները 16 տարեկան կ'ըլլան ու կը շահին իրենց ապրուստը: Սակայն քաղաքապետութիւնը չի գործադրեր իր այդ իրաւունքը: Այսուհանդերձ կը մերժէ «շնորհ» ընել վարձքը: Վերջին վարձահաւաքման

ՕՐ· ԼՈՒՍՆԹԱԳ ՊԷՔԵԱՐԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ· ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒԼԵԱՆ
Ամուսնացած
Sevran 18 Սեպտ· 1932 Sèvres

տանեն, վճարուած 17,600,000 վարձքին դէմ, չէ վճարուած 6,112 ֆրանք միայն, հաստատուած անկարողութեան պատճառով:

Կարեւոր հարց մըն է նաեւ այս հսկայ շէնքերուն առողջութիւնը: Փարիզի այս փաղանգատունները, ուր կը բնակին հազարաւոր մանուկներ, կը պահանջեն առողջապահական մասնաւոր հոգածութիւն: Ընկերային – բժշկական մասնաւոր սպասարկութեան կողմէ, — որ գործն է տիկին Սոմիէի, — հիւանդապահուհիներ դրուած են փաղանգատուններուն մէջ, մօտէն հսկելու համար այս նոր քաղաքներու երախաներուն վրայ, գործնական առողջապահական խորհուրդներ տալու համար տանտիրուհիներուն:

Իսկ այն բազմանդամ ընտանիքները, որոնք տակաւին բախտը չունեցան մտնելու իրենց պահանջած բնակարանը, հանուելով իրենց խրճիթներէն, դրուած են մասնաւոր «թաղ»երու մէջ, ուր ուշադիր հսկողութեան մը ենթարկուած են առողջապահական մարմիններու կողմէ: Այս «պլընկեբային ընտանիքները», — ինչպէս կ'անուանեն Գերմանացիները, — շուտով կ'ունենան իրենց պահանջած բնակարանները:

Քաղաքապետութիւնը կը շինէ նաեւ բնակարանի երրորդ ձեւ մը, բարեփոխուած աժան վարձքով բնակարաններ կը կոչուին ասոնք, ըստ Պոնըվէի օրէնքին: Այդ բնակարանները վարձու կը տրուին այս տարուան վերջը, — կը գտնուին Փորթ Փուշէ, Փորթ տ'Օպէրվիլիէ, Փլաս տէ Փէօփլիէ: Այս բնակարաններուն վարձքերը աւելի աժան են չափաւոր գնով բնակարաններէն, բայց աւելի սուղ՝ աժան բնակարաններէն:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՌԸՆԱԺ, 20 Սեպտեմբեր.— Հ. Յ. Դ. Ռընաժի «Դէօրգ Զավուշ» խումբը ոգեւորութեան արտակարգ շրջանի մը մէջ մտաւ ընկեր Ա. Գիւլխանտանեանի ժամանումով: Բարի գալուստէն վերջ, գումարեցինք ընկերական ընդհ. ժողով մը: Ցետոյ մեր գաղութին փափաքին համաձայն, երեկոյեան ժամը 8ին տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մըն ալ: Ներկայ էր ամբողջ գաղութը: Ընկերը պարզելով մեր քաղաքական պահանջները, շեշտեց.— Ա.—Առանց վարչաձեւը նկատի առնելու օգնել մեր հայրենիքի վերաշինութեան ու բարգաւաճման բոլոր աշխատանքներուն: Բ.— Դիւանագիտական բոլոր միջոցները ի գործ դնել ձախողեցնելու այն ձեռնարկները, որ տեղի կ'ունենան Թուրքիան զօրացնելու համար: Գ.-- Գերմարդկային ճիգ թափել արտասահմանի 750 հազար հայութիւնը հայ պահելու համար, իբրեւ արդար ժառանգորդները ամայացած Թրքահայաստանի:

Յարգելի ընկերոջ տուած շահեկան դասախօսութենէն յետոյ, եղան հարցումներ որոնց սիրով պատասխանեց:

Վ. Խաչատուրեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԹԵՐԹԱԽՏ...

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 սեպտ·)·

— «Միայն Ֆրանսայի մէջ հայ պարբերաթերթերու թիւը 25ը կ'անցնի:

Միայն Ամերիկայի մէջ աւելի քան 35 պարբերաթերթեր ունինք:

Ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ հայ մամուլի օրկաններու թիւը 100էն աւելի է:

Հարիւր մեր առաւելագոյն թիւը չէ· բազմաթիւ գաղութներ այսօր իրենց սեփական օրկանները չունին, որովհետեւ գիր ու մեքենայ չունին: Խմբագիրներ — որքան կ'ուզէք թղթակիցներ ու աշխատակիցներ — պէտքէն աւելի· նիւթ — անսահման ու անսպառ: Միակ արգելքը, որ լռութեան մատնած է մեր գիւղերը, քաղաքները, մեր միութիւններն ու հայրենակցականները — դրամի չգոյութիւնն է: Եթէ այս դրամը ունենային անոնք, ի՞նչ տարակոյս, որ անմիջապէս գիր ու մեքենայ կը հայթայթէին եւ կ'անցնէին գործի: Այլ արգելք, ինչպէս ըսինք, չկայ: Որովհետեւ յամի 1932ին հայ խմբագրէն թերթ խմբագրելու համար ոչ միայն մտաւոր լայն պաշար չի պահանջուիր, ոչ միայն չի պահանջուիր ուղղութիւն եւ աշխարհայեացք, ծանօթութիւն հայ լեզուի հետ, այլ եւ չի պահանջուիր պարզ ուղղագրութիւն: Կարելի է արախողխողել մարդկային տրամաբանութիւնը, խաչել հայ լեզուն, նահատակել հայ ուղղագրութիւնը, եւ, հակառակ այս բոլորին, այնուամենայնիւ, ճերմակը սեւ դարձնելով՝ խմբագիր դառնալ եւ պարբերականի մը սիւնակներէն իմաստութիւն ուսուցանել աշխարհին եւ մարդկութեան···

Եւ որքան որակով կ'իջնեն հայ թերթերը, այնքան քանակով կը բարձրանան անոնք:

Որքան «կը գիւրանայ» թերթ հանելը, այնքան կը դժուարանայ թերթախտի բուժումը:

Մտքով՝ չքաւոր, լեզուով՝ թշուառ, արտաքինով՝ եղկելի, ծաւալով՝ խեղճ, կապերով՝ չքաւոր, դաւանանքով՝ անկերպարան, բայց հարուստ՝ ճղճիմ վէճերով եւ պոռոտ քարոզներով, — ահա ընդհանուր առումով Հայ Մամուլին պատկերը:

Ու թերթերու այս զարհուրելի հեղեղը կը սպառնայ խեղդել ամէն կենդանի ձեռնարկ: Ու աստիճանաբար չքաւորութեան, խեղճութեան եւ այլանդակութեան տեսակէտով հաւասարութիւն կը ստեղծուի հայ թերթերու միջեւ:

Ընդհանուր առումով 500,000 ժողովուրդ ունինք գաղթաշխարհի մէջ, աւելի քան 100 պարբերաթերթերով· այլ խօսքով՝ 5000ական շունչ իւրաքանչիւր թերթին: Եւ եթէ նկատի առնենք, որ հայ ժողովուրդի հարիւրին հազիւ տասը կարդացած է մամուլին, ապա պիտի տեսնենք, որ իւրաքանչիւր թերթի միջին հաշուով 500ական ընթերցող կուգայ, ամէն կարգի անբարեխիղճներն ու չարաշահները մէջը հաշուելով: Բացառութիւններ կան անշուշտ, ընթերցողներու ստուար բազմութեամբ· սակայն մեր խօսքը բացառութեանց մասին չէ, այլ այն բանակին, որ Հայ Մամուլ կը կոչուի:

Ու անհնար կը դառնայ սեղմել քանակը՝ որակը բարձրացնելու համար:

Անկարելի կը դառնայ արմատական դարման գտնել թերթախտի դէմ, որ ցեղային աղէտքի կերպարանք առած է»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅՈՒՍԱԴՐԻՉ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

ՏԷՍԻՆ, 18 Սեպտ. (Սեփ. թղթ.). — Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Մասնաճիւղ մը ունինք հոս որ այս տարի սկսած է շարժիլ ու խանդավառել Տէսինի հայ գաղութը: Գնահատանքի խօսք ունինք բոլոր այն հայ օրիորդներուն ու տիկիններուն, որ գործարանային դժուարին աշխատանքէն ու ընտանեկան հոգերէն յետոյ, կը հաւաքուին իրարու մօտ, կը խորհրդակցին ու գործելու եղանակ կը ստեղծեն վառ պահելու համար կարովը հաւաքական կազմակերպութեանց: Ու բարեբախտաբար իրենց բոլոր ձեռնարկները կը քաջալերուին հասարակութեան կողմէն:

Շաբաթ իրիկուն, Կ. Խաչը սարքած էր պարահանդէս մը, S. H. S. A.ի սրահը: Բազմութիւնը բաւական էր որպէսզի իրենց ձեռնարկը քաջալերուէր լիովին: Ու այդպէս ալ եղաւ:

Աճուրդէն ու տոմսերէն գոյացաւ նախանձելի գումար մը...

Քիչ մը աւելի կուռ, քիչ մը աւելի աշխատանքներ, քոյրե՛ր, ձեր աշխատանքը պարապը չերթար:

× Քանի մը խօսք ալ՝ կրթական ծրագրի մը մասին,— Օգոստոսի սկիզբէն ի վեր կը շարունակուին դասաւանդութիւնները շուրջ 75 հայ փոքրիկներուն: Այս աշակերտութեան 42ը մանչ են, իսկ մնացեալները աղջիկ: Եւ այս մանկապարտէզը բացողը ոչ թէ այս կամ այն Միութիւնն է, այլ մեր ընկերներէն մէկը, Նուպար-Դադէզ:

Անհատական ճիգերով բացուած այս ճրագն ալ եթէ մարի, վա՜յ ձեզ, Տէսինի գաղութ: «Բարենպատակ» պիտակներով կազմուած Միութիւնները ի՞նչ կ'ընեն, կը հետաքրքրուի՞ն, կ'ուզե՞ն օգնել այս ձեռնարկը շարունակելու համար թէ «այս ալ իրենց ծրագրին մէջ չկայ»: Հ. Յ. Դ. նորակառոյց շէնքին գետնայարկը հայերէն սորվող այս փոքրիկները պէտք է գրաւեն բոլորիս ուշադրութիւնը, անհատներէն մինչեւ Մարմինները: Ասկէ աւելի գեղեցիկ գործ չկայ Տէսինի մէջ, երբ նկատի ունենանք թէ ձուլումը հայ երախաներուն է որ կը սպառնայ:

Երբ անհատ մը ջանք չխնայեց պատելով տունէ տուն, ծնողքէ ծնողք, որպէսզի իր երախան ղրկէ դպրոց, մեզի կը մնայ օգնել տաք սրտով: Հարցուցի ընկերոջս թէ, երախաներուն ծնողքները գո՞հ են, ամսականները լրիւ կը վճարե՞ն...,

— Կան որ կը վճարեն, կան որ կը դժկամակին ու շատերուն ալ անձամբ տուներէն կ'երթամ... ամսավճար գանձելու համար: Թէ գարմանալի օրերու հասեր ենք, շատ ակներեւ է: Ու ճիշտ այդ ողորմելի գումարին համար է, որ երեք հազարնոց հայ գաղութի մը մէջէն միայն 75 աշակերտ կը յաճախէ:

Կը թելադրենք ընկերոջ, որ անվհատ շարունակէ իր գործը, գոնէ իր ձեռքին տակ եղածը պահելու համար: Հոկտեմբեր 2ին, տեղի կ'ունենայ այս փոքրիկներուն հանդէսը: Պիտի տեսնենք թէ անոնք որ փողոցին մէջ հայերէն իսկ չէին խօսեր, հիմա արտասանութիւններ պիտի ընեն:

Թ. Հ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Ա·

Իմ մատներէս քանի մը հատը կը դպին աջ գրպանիս մէջ մնացած քանի մը դրամներու: Անոնց տաքին — հակառակ որ մարմինէս առեր են եւ որ մետաղեայ է այժմ — չորութիւններու բանակալ զգայնութեամբ կը բռնուիմ: Անճարակութեամբ մատներս կը փորձեն դիմադրել, հակաճառել անոնց «նիւթական» եղբայրակցութիւններուն, որ միաժամանակ մեկնակէտներ են· կ'ըսեն անոնք — «Ուշ տեղ տուիր մեզի, երիտասարդ, մինչ պէտք էր աւելի խելացի նայուածքով մը նայէիր մեզի· մեզ լսեցինք· կարծես ազատուելիք չունիս անըջային, միջոցին մէջ առկախ դատումներէ: Ինչո՞ւ կը մոռնաս, մեզի հանդէպ ունեցած անտարբերութեանդ կը պարտիս չա՞տ, շատ բան· խեղճութիւնդ ամբողջ··· Ու այս պահուն դարձեալ, գիտակցօրէն կ'ուզես ժխտել մեզ··· Օ՛, ճիշդ է, մենք նորեկներ չենք, ոչ մէկ առանձնայատկութիւն· մեր գոյնն ալ միեւնոյնը եղաւ միշտ··· եւ եթէ դպչինք չատացանք, քեզի չմիացանք, եթէ մոռցանք քեզ ու չծառայեցինք քեզի, ո՞վ է յանցաւորը··· Դուն կրնաս շարունակել ամպերը խառնշտկել, կամ մազերուդ ծայրերն իսկ պատասխանատու փնտռել··· շարունակէ՛, մենք ըսինք մեր ըսելիքը···»:

Դուք ըսիք ձեր ըսելիքը· որքան ուշ սակայն···

Մ···ը հասկցայ որ ալ չպիտի կրնայ օգնել: Գ···ը երես դարձուց: Դ···էն լուր չկայ··· «Երկա՞ր եղաւ, երկա՞ր»:

Ըսել որ այս վիճակներուն չհասած վերջացնել էր նպատակս: Ուրկէ՞ կուգաս յոյս··· ամէնուն կռնակէն կը ժպտիս նորէն »գուցէ՛, ո՛վ գիտէ», եւ մանաւանդ «քիչ մըն ալ, քիչ մըն ալ···»:

— «Ուրկէ՞ կու – գամ – հէ՞···»:

— «Քը՛ր, քը՛, քը՛···»:

Քնացի՛ր, հեռացի՛ր: Խորհէ՛, թէ այս պահուս կրնայ գտնուիլ բարի սիրտ մը, անծանօթ թէեւ, որ ուղէ յուզուիլ խորտակուած երիտասարդութիւններուն, թունաւորուած սէրերուն, ու գեղեցիկ հանդրուաններու աշխատանքովը դիտապաստ հոգիներուն համար···

Ուրկէ՞ կուգաս յոյս· ինչո՞ւ կ'առաջնորդես դարձեալ դէս գուբ մուրալու··· Ա՛հ դուն, այդ միջոցո՞վ արդեօք ատրճանակի սեղմուելու մօտ ըլթակին վրան իսկ տեղ կը գտնես, կը պպզես, կը սպասե՛ս···

Ա՛խ, զուր է քաջութիւն կեղծել· զուր է զսպել արցունքները որ կը կախուին արտեւանունքներէս: Ինչքա՞ն կ'ուզէի այս տանջահար գլխուս յենարան՝ մօր մը թեւը, որուն գութը իրեն ու սէրը ինծի համար պիտի ըլլար, պիտի սրբէր այս սառն քրտինքը ու ըսէր խօսքերուն էն յուսահատականը· — «Ցուսա՛, տղաս···»:

Արցունքնե՛ր, որոնք ոչ հեկեկանքի եւ ոչ ալ սրտահատումէ կը ծնին· որոնք կը սահին խոնաւ ու գաղջ գծով մը այտերէս մինչեւ ռունգերուս եզերքները, կը կենան պահիկ մը խախտացնելով, զգայնոտ քերուըստու-քով մը անոնց կողքին, ու ապա, կ'երթաս հանգչիլ շրթներուս վրայ, իրենց աղովը չորնալ···

... Թըf, բըfըր, բըf··· Թըf, բըfըր բըf···

Այսպէս է շարունակ· մէկ զգացումէն միւսին, մէկ յուշէն կամ պատկերէն ուրիշ յուշի մը կամ պատկերի մը փոխն ի փոխ, արագութեամբ, հիւանդագին ցնցումներով կը տարուբերիմ···

Տեւական, հաստատուն ոչինչ կայ մէջս, ու պատահական խաղաղութիւններն իսկ կը փոխուին ալեկոծ ովկիաններու, նկար ովկիաններու՝ շրջանակներուն: Ալեկոծ ովկիան՝ որուն մութն ու տաժանքը դարձեալ հաճոյք կուտան ինծի· ո՛վ թշուառութիւնս ուխտաւորի···

Ու նորէն — քանի որ արցունքներէս աղի համն ալ հատաւ — մտածումներուս վառող բովը այրել կ'ուզէ, բոցերը երկարած կարելի բոլոր նիւթերուն: Ու նորէն, — այս անգամ անգիտակ յենակէտին — կ'ուզեմ հաւաքել տարտամութեանս քղանցքները, ու սեւեռել այս խառնուռ գաղափարներու, պղպջակ զգայութիւններու շատրուանին վրայ ու փնտռել, հանել, միջակ բաներով, պզտիկ ու գաճաճ սպասումներով գոհանալու, ախտագին հաճոյքով դիմումնալու՝ պատճառին:

(Որովհետեւ մեծ թուլութիւն մը եւ անորակելի տըկարութեան մը նշանակութիւնը ունի աղբանոցներուն թէ գերեզմաններուն վրայ բուրող ծաղիկը···): Ո՞վ է սախկա:

(Որովհետեւ ամէն գնով, գիտութեամբ ու վարձքով անգամ՝ հիւծած, անարի դնդերներուն կեանքը երկարելուն մէջ խոր զզուելիութիւն մը կայ···):

Ո՞վ է սախկա:

Ես չեմ, ո՛չ· ինչ հարկ «անկեղծութիւն» կոչել պայծառ զօղութեան արձագանգը որ տպաւորութիւնն է· թէեւ այդ ալ շոյող գեփիւռի պէս է:

Թըf, բըfըր, բըf, բըf, բըfըր, բըf··· Հարկաւ տաքցած ըլլալու են անիւներուն մազերը, ուր իւղը կը կաթի զովացուցիչ կաթիլներով, հարկաւ կը հեւայ շոգեկառքսան, բայց մոխրացող կրակին վրայ ածուխ ու շոգիացող հեղուկին վրայ պաղ ջուրը կայ· եւ պիտի ըլլայ··· Չէ՞ որ կը շարունակենք երթալ, թէեւ ես իր վրայ լոկ բեռ մըն եմ:

Բեռ մը՝ այնքան խստօրէն կաշկանդուած իր կապերով՝ որ ինքնակորոյս՝ ազատ է, մելամաղձոտ երգերուն յուսահատութեանը պէս·

«Սակայն խաբուած ու տարագիր: Ցանձնուած դեկին՝

Ծովերուն, հովերուն,
Ես կ'երթամ:
Ու գիշեր է ամէն կողմ···
Զեն ձգեր դէթ յոգնութիւնս չափեմ,
Նայիմ անթիւ վէրքերուս, կորուստներուս···
Եւ ո՞ւր պիտի կանգ առնէ նաւն այս թշուառ,
Ծերացած·

Կ'անդրադառնամ···

Միայն ըսին, (որոշ է այս), թէ մութին լոյսն է յաջորդող···

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ՀՐԱՅԴԱՆ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. Gobelins.

ՊԻՅԵՐԱՆՔՈՒՌի Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի Արզումեան երկու խումբերը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 20 Ave. Ville d'Avray.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Հայ Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն Քրիստափոր խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ Կօպլէն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՌԱԶՄԻԿ խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 63 rue du Parc, Առնուվիլ լը Կոնէս։ Զեկոյց Ընկ. Խ. Մկրտիչեանէ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Դպրատան սրահը։

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի խմբական ժողովը այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Դպրատան սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Պ. Յարութիւն Միրումեան, Պ. Յարութիւն Եկէնեան, Պ. Պետրոս Ֆրունեան (Պերլին), Պ. Պ. Արամ եւ Միհրան Պաթմազեան (Պէյրութ) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն՝

ԳԷՈՐԳ ՄԻՐՈՒՄԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, Սարսէլի ֆրանսական եկեղեցիին մէջ։

Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Սարսէլի գերեզմանատան մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Ս. Թոր.— 50։
Մարսէյլ, Գործ.— 881.60։
Կրընոպլը, Կ. Թ.— Սկսանք ղրկել։
Իսի լէ Մուլինօ, Ժ. Գ.— Սկսանք ղրկել։

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւռ Մէր 21 սեպտ. 932

Այսօր Պուլօնեի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մէրլան։ Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մէրլան։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին անդամական ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին 131 rue Fbg. du Temple, մեթրօ Պէլվիլ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Ձ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, Պար տը Կլօպի մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Թատերական ներկայացում Փարիզի մէջ

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի հրաժեշտի վերջին ներկայացումները

Այս Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, իսկ իրիկուն ժամը 8.30ին

6bis rue Campagne Première, Studio Roudolfի սրահին մէջ

կը ներկայացուի՝ ՇԵՐԼՈԿ ՀՈԼՄՍ

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բաղալ, Պ. Պ. Նաւասարդեան, Գմբէթեան, Ս. Թորոսեան, Ա. Կոթիկեան, Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, եւն, եւն.։

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը, որոնք կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Պ. Հրանտ Սամուէլի գրատունը, ինչպէս նաեւ հայկական բոլոր ճաշարանները։

Տոմսերու գիներն են Ա. կարգ 10 ֆրանք, Բ. կարգ 7 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Métro Raspail կամ Vavin, թրամուէյ 91 եւ օթօպիւս AE.

ԾԱՆՕԹ.— «Բոռ»ի ներկայացումները՝ Մարսէյլ Հոկտ. 15ին, Լիոն՝ 22ին եւ 23ին ցէսինի մէջ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՊԵՐԷԹ

ՀԱՅ "ՏՐԱՄ-ՕՊԵՐԷԹ" ԽՈՒՄԲԸ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ

Ս. Սուրաբեանի

կը ներկայացնէ յայտնի Աշուղ-Ջիվանիի

ԱՇՈՒՂ-ՂԱՐԻԲԸ

օբերէթ 5 արար, 7 պատկեր

24 Սեպտեմբեր 1932, Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին

Salle des Sociétés Savantesի մէջ

8 rue Danton, Paris (6e) — Métro: St. Michel et Odéon

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ ղեկավարութեամբ ԹԱՌԻՍ ԺՕՐԺԻ։ Վերջին արարին, հարսանիքի տեսարանին, տէր եւ տիկին Սուրաբեան կը պարեն կովկասեան պար։

Տոմսերու գիները՝ 25, 15 եւ 10 ֆրանք, կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերու մէջ։ Իսկ ներկայացման գիշերը թատրոնի կիշէն՝ ժամը 7էն սկսեալ։

Թատերական ներկայացում Կրընոպլի մէջ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Սանուհեաց Միութեան կողմէ ի նպաստ դպրոցին

կը ներկայացուի «ԿԸՐԼ ՍՔԱՈՒԹ» (պաւեստ)

Այս Կիրակի ժամը 2ին, Sacré-Cœurի ծանօթ սրահին մէջ

Մուտք՝ 4 ֆրանք

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կուկունեան խումբի, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի, մասնակցութեամբ Ցէսինի կոմիտաս երկսեռ երգչախումբի, (ղեկ. Ա. Գ. Մելքոնեանի) եւ դերասան Մ. Մարութեանի։

24 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Ես արդէն ասել եմ Ձերդ Սրբազնութեան, — պատասխանեց Բոռ կըծու հեգնութեամբ։ — Երբեք չեմ յուսացել որ չոյելու են գլուխս։

— Ցխնապե՛տ, ո՞ր ժամանակից է կապուած։

— Փախուստից ի վեր, Ձերդ Սրբազնութիւն։

— Այսինքն մօտ երկու շաբաթ է։ Դանակ բերէք ու իսկոյն քանդեցէք կաշիները։

— Ներեցէք, Ձերդ Սրբազնութիւն, բժիշկը նոյնպէս հանել էր ուզում, բայց գնդապետ Ֆերրարին թոյլ չը տուաւ։

— Դանակ բերէք իսկոյն։

Մօնտանէլլին չբարձրացրեց ձայնը, միայն զինուորները տեսան, որ նա ամբողջովին կապտել էր զայրոյթից։

Ցխնապետը հանեց գրպանից ծալովի դանակը ու կռացաւ, որ կտրէ նրա թեւի կապը, բայց այնպէս ծախորդ, որ աւելի պրկեց միայն ու Բոռ ակամայ մի ճիչ արձակեց ու կծեց շրթունքը։

Մօնտանէլլի արագ մօտեցաւ անկողնին։

— Դուք չէք կարողանում, տուէք, դանակը ինձ։

— Ա՜ա՜։ — Բոռ պարզեց թեւերը թեթեւացման մի խոր հառաչանքով, երբ կաշիները ցած էին ընկնում։

Մօնտանէլլին իրար ետեւից կտրեց միւս ձեռքինն էլ, վերջն էլ ոտներինը։

— Հանեցէք շղթաներն էլ, ցխնապետ. եւ եկէք այստեղ, բան ունիմ ասելու։

Նա կանգնած էր լուսամուտի մօտ ու նայում, մինչեւ ցխնապետը հանեց շղթաները ու մօտ եկաւ։

— Իսկ այժմ. — ասաց նա. — պատմեցէք ինձ, ինչ որ այստեղ կատարել է։

Ցխնապետը առանց ոչինչ թաքցնելու պատմեց նրան Բոռի հիւանդութիւնը, կարգապահական խստութիւնները եւ բժիշկի զուր ջանքերը Րիվարէզին պաշտպան հանդիսանալու։

— Բայց ես ենթադրում եմ, — աւելացրեց նա. — որ նահանգապետը գործ է դնում այդ կապերը իբրեւ մի միջոց ցուցումներ ստանալու։

— Ցուցումնե՞ր։

— Այո՛, Ձերդ Սրբազնութիւն։ Նախորդ օրը ես լսեցի, ինչպէս առաջարկում էր վերցնել կապանքները, եթէ նա — ցխնապետը նայեց հիւանդի կողմը — պատասխան տայ մի հարցի։

Մօնտանէլլին բռունցքը խփեց պատուհանի եզերքին ու զինուորները ապշած նայեցին իրար։ Հեզահոգի կարդինալին երբեք այդպէս չէին տեսած։ Իսկ ինչ վերաբերում է Բոռին, նա բոլորովին մոռացել էր նրանց գոյութիւնն անգամ։ Մոռացել էր ամէն բան բաց ի ֆիզիքապէս ազատ լինելու զգացումից։ Ընդարմացել էին բոլոր անդամները, եւ այժմ ձգւում էր, շուռ էր գալիս ու շարժւում թեթեւացման բերկրանքով։

— Էլ կարող էք գնալ, ցխնապետ, — ասաց կարդինալը։ — Զմախենաք, որ կարգապահութեան հակառակ էք գնացել։ Դուք պարտական էիք հարցերիս պատասխանելու։ Թող մեզ չխանգարի ոչ ոք։ Ես դուրս կը գամ ինքս, երբ գործս վերջացնեմ։

Դուռը փակւեց զինուորների ետեւից։ Մօնտանէլլին յենւեց լուսամուտին ու սկսեց մայր մտնող արեւը դիտել, որպէս զի ժամանակ տայ Բոռին բոլորովին հանդարտել։

— Լսեցի որ. — ասաց նա հեռանալով լուսամուտից ու նստելով Բոռի անկողնին կից, — ցանկացել էիք ինձ տեսնել։ Եթէ ձեզ կարող էք զգում ասել ինձ ինչ որ կամենում էիք, ես ձեր տրամադրութեան տակ եմ։

Խօսում էր շատ սառն, չոր ու ծիսաւոր մի ձեւով, որ բոլորովին անբնական էր նրա բերնին։ Քանի որ կապերը դեռ չէին արձակւած՝ Բոռ նրա համար պարզապէս մի տանջւած մարդկային էակ էր, զոհ անարդար խստասրտութեան, իսկ այժմ յիշում էր նա իրենց վերջին տեսակցութիւնը եւ այն մահացու վիրաւորանքը, որով վերջացել էր այդ տեսակցութիւնը։

Բոռը բարձրացրեց աչքերը, անփոյթ կերպով գլուխը ձեռքին յենելով։ Մի մասնաւոր շնորհք ունէր գեղեցիկ դիրքեր ընդունելու, եւ երբ գլուխը ստուերի մէջ էր մնում, շատ դժւար էր գուշակելը, թէ ինչե՛ր ինչե՛ր էին անց կացել այդ մարդու գլխով։ Բայց երբ երեկոյեան պայծառ լոյսի մէջ վեր առաւ նա իր աչքերը, երեւաց թէ ինչպէ՛ս տժգունել էր ու տանջւել վերջին երկու շաբաթւայ ընթացքում։ Մօնտանէլլիի զայրոյթը հանդաւ իսկոյն։

— Կարծեմ սարսափելի հիւանդ էիք. — ասաց նա. — խորապէս ցաւում եմ, որ ոչինչից տեղեակ չէի, թէ չէ վերջ տալ կը տայի այդ չարչարանքին։

Բոռ ցնցեց ուսերը։

— Պատերազմի ժամանակ բոլոր միջոցները լաւ են։ Ձերդ Սրբազնութիւնը տեսականօրէն հակառակ է կապանքներին, բայց չէ՛ որ մի գնդապետից նոյն ըմբռնումը չի կարելի սպասել։ Նա, ի հարկէ, կը գերադասէր որ այս բոլորը ինքն իր անձի վրայ չզգայ, ինչպէս ի հարկէ եւ ես, բայց դա անձնական յարմարութեան խնդիր է։ Այս վայրկեանիս ես մի պարտւած եմ, եւ աւելի լաւ վիճակի յոյս ունենալ չեմ կարող։ Ձերդ Սրբազնութիւնը շատ բարի է, որ եկաւ այստեղ, բայց երեւի քրիստոնէական զղջումներից։ Բանտարկեալներին այցելե՞լ, այո՛, մոռացել եմ. «Նրանցից մէկին անդամներին համար ինչ էլ որ անենք...»։ Ինձ համար ի հարկէ շատ էլ շողոքորթիչ չէ, բայց «ամենայետիններից մէկը» երախտապարտ է ձեզ։

— Պարոն Րիվարէզ. — ընդհատեց կարդինալը, — ես եկել եմ ձեզ մօտ ձեզ համար, ո՛չ թէ ինձ։ Եթէ դուք «պարտւած» չլինէիք, ինչպէս ինքներդ էք անւանում, ես այլ եւս երբեք չէի խօսել ձեզ հետ ձեր անցեալ անգամւայ սաստ խօսքերից յետոյ։ Բայց դուք այժմ երկու առաւելութիւն մի անգամից ունիք. հիւանդ էք ու բանտարկեալ, եւ ես չէի կարող չգալ, երբ կամենում էիք։ Այժմ ինձ ասելու մի բան ունի՞ք, թէ միայն նրա համար էք կանչել, որ զւարճանաք մի ծերունի վիրաւորելով։

Բոռը ոչինչ չպատասխանեց, շուռ եկաւ ու պառկած էր ձեռքով աչքերը փակած։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.386

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
23 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1990

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՆԱՐՀՆԵՐՈՒ ԵՌԱՆԴԸՆ ՈՒ ՃԻԳԸ

Սկիզբէն ի վեր, պարտք սեպած ենք, պարբերաբար, ուշադրութեան յանձնել այն գնահատելի ճիգերը որ կը կատարուին Ֆրանսայի մէջ եւ այլուր, խոնարհ խաւերու կողմէ:

Ընդհանրապէս փոքր, աչքէ հեռու գաղութներ են կամ համախմբութիւններ, որ, զինուած՝ տոկուն կամքով մը, անվհատ կերպով կ'արտադրեն եւ գործեր կ'արտադրեն:

Երէկ՝ հրատարակեր էինք Թղթակցութիւն մը, Տէսինէն:

Երիտասարդ ընկեր մը, բան–գործ ընելով, 75 մանչ եւ աղջիկ աշակերտ է, հայերէնի դաս տալու համար:

Ու մեր Թղթակիցը անձկութեամբ կ'աղաղակէ.

— «Անհատական ճիգերով բացուած այս ճրագն ալ եթէ մարի, վա՜յ ձեզ, Տէսինի գաղութ»:

Այս ճիչը՝ անոր համար որ, զանազան Միութիւններ անհոգ են, կամ ձեռնարկած եւ կէս ճամբան մնացած են:

Ու նաեւ անոր համար որ, ծնողներն ալ, մեծ մասով, կը թեթեւնան իրենց պարտականութեան մէջ:

— «Կան որ կը վճարեն, կան որ կը դժկամակին. շատերուն ալ անձամբ կ'երթամ, ամսավճար գանձելու համար»:

Մի յուսահատիր, ընկեր, ուշ–կանուխ կը վարժուին:

Միեւնոյն թիւին մէջ, օրիորդ մըն էր որ դիտել կու տար, արդար գոհունակութեամբ.

— «Ձանացեր եմ մայրեր բաժանորդագրել «Արփի»ի — «Ի սէր ձեր փոքրիկներուն, ի սէր ձեզի, կը կարդան, այսպէս մաքուր հայերէն կը սորվին, կը զարգանան»: (Առնենք այն փոքրիկներն են որ կը հետեւին Կրընոպլի Կարմիր Խաչի դասընթացքներուն):

Եւ պատրուակներ՝ խուսափելու, — «Դրամ չկայ, տղաս չի կարդար… ծոյլ է»:

Մի՛ յուսահատիր դուն ալ, օրիորդ: Կը վարժուին:

(Կրընոպլէն Թղթակցութիւն մը, որ պիտի երեւայ վաղը, կը յայտնէ թէ ի՛նչպէս քանի մը երիտասարդներ, այցելելով Կ. Խաչի դպրոցը եւ ազդուելով թափուած ճիգերէն, զուարճութիւն մը կազմակերպեր եւ գոյացած գումարը յանձներ են վարչութեան, որպէս զի աւելի ընդարձակ տեղ մը վարձէ):

Ուրիշ օրինակ մը, — Ալֆորվիլի Կ. Խաչի գործունէութիւնը: Աշխատաւորներու գաղութ մըն է Ալֆորվիլը, Փարիզի քթին տակ: Ափ մը կիներ եւ օրիորդներ ձեռք ձեռքի տալով, կազմեր են Կ. Խաչի մասնաճիւղ, որ «բաց ի չքաւորներու եւ հիւանդներու օգնութենէն, կը պահէ Հայ Ակումբի սրահը եւ դասընթացք մը՝ փոքրիկ երախաներու համար: Այս գործը ամէն ամիս 6—700 ֆր.ի գումար մը կը պահանջէ: Մասնաճիւղը ունի 70 անդամ եւ չորս ամիսը անգամ նորեր կ'արձանագրէ»:

Դեռ քանի մը օր առաջ էր որ, Փարիզի ուրիշ մէկ արուարձանին, Պանթէօ–Քաշանի «Ցառաջդիմասէր» Միութիւնը կը ներկայացնէր իր տարեկան գործունէութիւնը: Երեքուկէս տարիէ ի վեր է որ կը գործէ այս Միութիւնը, եւ մանկապարտէզի սաներուն թիւը 22էն բարձրացած է 58ի:

— «Մինչեւ իսկ Փորթ տ'Իթալիէն եւ Իսի–լէ–Մուլինոյէն ծնողներ իրենց զաւակները ամէն հինգշաբթի ինքնաշարժով մեր դպրոցը կը բերեն, իբրեւ աւելի յառաջադէմ»:

Կան, տակաւին ուրիշներ ալ, մասնաւորապէս գաւառներու մէջ:

Օրինակ՝ Պօմոնը (Մարսէյլ), որ տարենէ մը ի վեր եռանդով լծուած էր գործի, մատուռ–մանկապարտէզ մը շինելու համար: (Բացումը՝ այս կիրակի: Մանրամասնութիւնները վաղուան թիւով):

×

Կը հետեւի թէ՝ այնտեղ ուր փառաւոր անուններ, չուքեր ու շքեղութիւններ կամ մեծ յաւակնութիւններ չկան, ժողովուրդի զաւակները խիստ զուրկ են կազմակերպութիւններէ: Գլուխ գլխի կու տան, կը ջանան, կը հաւաքեն, կ'արտադրեն:

Այս տեսակէտէն շատ կազդուրիչ եւ սրտառուչ պատկեր մը կը ներկայացնեն՝ արեւելեան գաղութները, — մասնաւորապէս անոնք որ թիթեղի եւ քուրջի կտորներ ունին՝ իբրեւ բնակարան, եւ փոշի ու թշուառութիւն՝ իբրեւ շրջապատ:

Եւ այս՝ տասը տարիէ ի վեր…

Կը մնայ արթուն աչքով եւ տաք սրտով հետեւիլ այս շարժումներուն:

Ոչ միայն ծափ զարնել եւ մուխ արձակել, այլ եւ ներշնչուիլ: Օրինակել: Աջակցիլ: Գործել:

Խոնարհ վայրերու եւ խոնարհ խաւերու, համեստ օրկաններու այս ճիգը՝ լաւագոյն ապացոյցն է այն դիմադրական կորովին, որ կը յատկանշէ այս ժողովուրդը:

Կը մնայ անընդհատ արծարծել այդ կորովը: Իւղ կաթեցնել այդ ճիգերուն վրայ, ինչ ձեւով որ կրնանք:

Ինքնապաշտպանութեան պայքարին ամէնէն տարրական երեւոյթներն են ասոնք: Արժանի՝ մեր անվերապահ համակրանքին եւ աջակցութեան:

Մեծ քաղաքներու եւ չուքերու ամուլ ինքնահաւանութիւնը կարելի չէ որ կը հալի այս համեստ այլ ծաղկունէտ ճիգերուն առջեւ, որ կը նմանին կաթիլ–կաթիլ հոսող առուակներուն:

Ինչքան ալ աննշան երեւայ այս կաթիլներով փրկուած համրանքը, արժէք է եւ սփոփանք:

Իսկ աննշան չէ փրկուածներուն համրանքը արեւելեան գաղութներուն մէջ: Այլ հազար–հազարներու բազմութիւն: Միշտ շնորհիւ նոյն կաթիլներուն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎՃԱՐԷ՛ ՊԱՐՏՔԴ, ԵԹԷ ՈՉ…

Պահանջ գանձելու նորօրինակ ձեւ մը որ ապահովաբար ձեր միտքէն չէր անցներ:

Լուրը կուգայ ոչ Ամերիկայէն, ոչ ալ Թուրքիայէն: Այլ… Փորթուկալէն:

Երբեք գիւղացիներ արջառ ծախեր էին քաղքցիի մը, բայց տարիներով չկրցան գանձել իրենց առնելիքը: Ու մտմտուեցան թշուառութեան:

Ճարահատ, երբեք ժողովի նստելով, կ'որոշեն առեւանգել վաճառականին մէկ զարմուհին, մանկամարդ եւ գեղեցիկ աղջիկ մը:

Երկար չի տեւեր խօսքէն գործը: Եւ աղջիկը առտու մը ինքզինքը կը գտնէ լերան մը գլուխը:

— «Հոս պիտի մնաս իբրեւ պատանդ, մինչեւ որ մօրեղբայրդ վճարէ պարտքը»:

Լուրը կը հասնի ոստիկանութեան, եւ աղջիկը կ'ազատուի:

Բայց, քաղքցի վաճառականին պարտքը կը մնայ առկախ:

Անշուշտ գիւղացիները բանտ ալ պիտի երթան, թէեւ հանրային կարծիքը իրենց կողմն է:

Հարց է հիմա, — գի՞ղն է աւելի պարկեշտ, իր կոպիտ բնազդով, թէ՞ քաղաքը,—իր դիմակաւոր, ոսկեզօծ, պորտաբոյծ «շնորհքով մարդիկ»ներով…

ՎԱՐԱԶ

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հալէպի ազգայնականներէն փաստաբան Մարաշի, որ վերջին դէպքերու առթիւ ձերբակալուած էր, 30,000 ֆրանքի երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած է:

Ըստ «Էլ Էհալի»ի տեղեկութեանց, հարցաքննիչ դատաւորը քանի մը հոգիի ձերբակալման եւս հրաման տըւած է: Սեպտ. 12ին, ոստիկանական ուժեր գացին Մաատի թաղին մէջ եւ կարգ մը տուներ խուզարկելէ վերջ ձերբակալեցին Օմար Անուզը, որուն համար ձերբակալման հրամանագիր ստորագրուած էր:

Հարցաքննիչ դատաւորը որ մօտէն կը հետաքրքրուի եւ կը հսկէ ձերբակալեալներուն, քանիցս այցելած է բանտ, քննութեան համար: Տեսած է որ բանտապահները լաւ հսկողութիւն չեն կատարեր եւ այդ պատճառաւ նոր ուժեր աւելցուցած է բանտին հսկողութեան համար:

ՆՈՐԷՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Միխայլովի կուսակիցներէն քանի մը ահաբեկիչներ, որ հակառակորդ մը կը հետապնդէին, սխալմամբ սպանեցին ռումանահպատակ Վոյնէսքուն, նախագահ «Սլավիա» մարզական ընկերութեան:

Իրենց զոհը գետին փռելէ յետոյ, մարդասպանները փախան, միեւնոյն ատեն կրակ ընելով Վոյնէսքուի պաշտօնակիցներուն վրայ:

ԿԱՆՏԻ ՊԻՏԻ ՄԵՌՆԻ, ԵԹԷ…

Կանտի կը շարունակէ ծոմ պահել, երեքշաբթի օրէն ի վեր: Բոլոր յորդորները անօգուտ անցած են: Իր փոքր խցիկէն փոխադրուեցաւ աւելի ընդարձակ սենեակ մը, միեւնոյն բանտին մէջ:

Բժիշկները քննութիւն կատարելով, հաստատեցին թէ չի կրնար քսան օրէն աւելի ծոմ պահել: Նոյն իսկ վախ ունին որ տասը օրէն ալ կարելի չըլլայ փրկել իր կեանքը:

ԱԻԱ՜Ր, ԱԻԱ՜Ր

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը եօթը տարուան համար 900 ոսկի բարեզարդութեան եւ լուսաւորութեան տուրք պահանջած է Բերայի Էսաեան վարժարանէն, մինչդեռ նախապէս այս տուրքէն ազատ կացուցուած էր Պէշիկթաշի դպրոցը:

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ Պատրիարքարանէն ալ մեծագումար տուրք պահանջուած է:

Անշուշտ՝ ի սէր «թուրք հայրենակցութեան»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԼ՝ ԴԷՊԻ ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս գրեցինք, վերջերս ռուս մասնագէտներու խումբ մը հասաւ Թուրքիա, կարգ մը նահանգներու ճարտարարուեստական գործունէութիւնը կազմակերպելու համար, համաձայն Ընմէթ փաշայի հետ կնքուած պայմանագրութեան: Պ. Օրլով, առաջին յանձնախումբին նախագահը, այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Թուրքիա բոլոր յարմարութիւնները ունի ճարտարագործական երկրի վերածուելու: Մեր յանձնախումբին նախաձեռնութիւնը կարելի է համարել բարեկամական աջակցութիւն մը՝ խորհրդային իշխանութեան կողմէ հանդէպ թուրք ժողովուրդին, որ կը պայքարի միջազգային աշխարհակալութեան դէմ:

Սպառազինութիւնները պիտի կրճատուին ճամբով

Հակառակ Գերմանիոյ բացակայութեան, չորեքշաբթի օր գումարուեցաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանը, մասնակցութեամբ բոլոր պետութեանց պատուիրակներուն: Ամերիկան անգամ չէր հետեւած Գերմանիոյ օրինակին:

Ժողովին օրակարգը բեռնաւորուած է շարք մը մասնագիտական խնդիրներով, որոնց մէջ գլխաւոր տեղը կը բռնեն օդանաւային ռմբակոծութիւնները եւ քիմիական պատերազմը արգիլելու ծրագիրները: Պիտի քննուին նաեւ զանազան առաջարկներ՝ ծանր թնդանօթներու նուազագոյն չափ մը որոշելու, հրասայլերու տարողութիւնը սահմանափակելու, զինուորական ծախքերը կրճատելու, անսաստողներուն դէմ պատիժներ անօրինելու մասին:

Երբ նիստը բացուեցաւ, նախագահ Հէնտըրսըն ճառ մը խօսելով, չեշտեց թէ միայն միջազգային գործակցութեամբ կարելի է լուծել ներկայ դժուարութիւնները: «Զինաթափութեան ի նպաստ փաստարկութիւնները զօրաւոր են աւելի քան երբեք եւ քաղաքական վերջին դէպքերը ուրիշ բանի չծառայեցին, եթէ ոչ աւելի ամրապնդել զանոնք: Զինաթափութեան խորհրդաժողովը կը մօտենայ այն ճամբուն վրայ որ կա՛մ իրական զինաթափութեան պիտի տանի կա՛մ զինարշաւի: Ես վստահ եմ թէ ոչ մէկ պատուիրակութիւն, ոչ մէկ պետութիւն թեթեւ սրտով չպիտի ստանձնէ երկրորդ հաւանականութեան պատասխանատուութիւնը»:

Պ. Լիտվինով, խորհրդային պատուիրակը, առաջարկեց շրջել օրակարգը, ամէնէն առաջ նկատի առնելու համար քաղաքական կարեւոր խնդիրներ: Ցետոյ, իր եւ բոլորին անունով ցաւ յայտնեց Գերմանիոյ բացակայութեան համար եւ մաղթեց որ ան ալ գայ մասնակցի խորհրդաժողովին: Այս առթիւ յայտարարեց թէ եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը յանձնարարէ մէկ երրորդ համեմատութեամբ կրճատել բոլոր սպառազինութիւնները, Գերմանիան ապահովաբար պիտի վերադառնայ:

Ո՛ր եւ է պատուիրակութիւն չարտայայտուեցաւ այս վերջին կէտի մասին:

Այնուհետեւ երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան օրակարգի քննութեան եղանակի մասին: Պ. Փօլ Պօնքուռ, ֆրանսական պատուիրակը, խօսք առնելով, առաջարկեց նախ՝ բուն խորհրդաժողովին վերապահել բոլոր վերջնական որոշումները. երկրորդ՝ ճշգրիտ բանաձեւեր կամ առաջարկներ պատրաստել: «Եթէ գոհանանք վիճելի խնդիրները մասնագէտներուն յղելով, հակասական եւ թերի պատասխաններ պիտի ստանանք»:

Ժողովը ընդունեց այս առաջարկը, եւ որոշուեցաւ յանձնարարել ընդհ. քարտուղարին որ պատրաստէ քիմիական պատերազմի արգիլման մասին կատարուած աշխատանքները եւ հասած պատասխանները:

Այս առթիւ խօսք առնելով, Սպանիոյ պատուիրակը յայտարարեց թէ քիմիական պատերազմը արգիլելու խօսք արտասանել՝ կը նշանակէ պարզապէս փոշի փչել աչքերու: «Պէտք է չարիքը արմատէն պոկել, եթէ կարելի է խաղաղութեան շրջանին իսկ արգիլելով քիմիական պատերազմի պատրաստութիւնը: Բայց, կարելի՞ է զանազանել խաղաղութեան համար գործածելի կազը եւ պատերազմի կազը, այս տեսակ պատերազմի յատուկ գործիքներու շինութիւնը եւ գործածութիւնը, այդ նպատակին յատկացուած մարդոց պատրաստութիւնը: Պէտք է այժմէն տալ այս հարցերուն պատասխանը»:

Ցետոյ քննութեան ենթարկուեցաւ սպառազինութեանց վրայ հակակշիռ հաստատելու խնդիրը:

Միւս կողմէ, «պարտաւորիչ զինուորութիւն»

Մինիսի նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութիւնը Գերմանիոյ ներքին նախարարութեան դիմելով, խնդրեց հանրաքուէ մը կազմակերպել, վերահաստատելու համար Գերմանիոյ զինուորական ուժը, պարտաւորիչ զինուորութեամբ: Այս հանրաքուէով, պիտի պահանջուի քուէարկել նոր օրէնք մը, որուն համաձայն չեղեալ պիտի համարուի Վերսայլի դաշնագրին 5րդ յօդուածը, որպէս զի կարելի ըլլայ վերահաստատել Գերմանիոյ զինուորական ուժը եւ պարտաւորիչ զինուորութիւնը՝ երկրին ամբողջ տարածութեան վրայ:

Ընկերակցութիւնը կ'ըսէ թէ չուտով նախարարին պիտի ներկայացնէ 15,000 ստորագրութեամբ հանրագրութիւն մը, որ անհրաժեշտ է, ո՛ր եւ է հանրաքուէ կազմակերպելու համար:

Ճափոն եւ Ռուսիա կը համաձայնի՞ն

Ամերիկեան թերթերը կը պնդեն թէ՝ այս միջոցին գաղտնի բանակցութիւններ կը կատարուին Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ, համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար: Ճափոն կասկածով կը դիտէ ամերիկեան նաւատորմին համախմբումը՝ Հավայի կղզիներուն շուրջը: Ուստի, կ'ուզէ ապահովել իր անկախութիւնը՝ քարիւղի մասին, զոր մինչեւ հիմա կը գնէ անգլօ-ամերիկեան ընկերութենէ մը: Ասոր համար, Թօքիոյի մէջ կը նախընտրեն քարիւղը գնել Ռուսաստանէն: Գլխաւոր դժուարութիւնը այն է որ, շատ երկար կը տեւէ փոխադրութիւնը: Սեւ ծովէն մինչեւ Ճափոն 45 օր է, մինչդեռ Ամերիկայէն կը ստանան 20 օրէն: Միւս կողմէ, այսպիսի համաձայնութիւն մը նախընտրելի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԴԱՒ ՄԸ ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Գրած էինք թէ փոքրամասնութեանց եւ օտար դպրոցներու թուրք ուսուցիչները ժողով գումարած են, գանգատելով իրենց վիճակէն:

Պոլսոյ վերջին թղթարերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու թուրքերէնի, պատմութեան, աշխարհագրութեան եւ քաղաքացիական կրթութեան ուսուցիչները, սեպտ. 18ին արտակարգ գումարում մը ունեցան եւ բոլոր ուսուցիչները իրենց առաջարկները բանաձեւեցին:

Ուսուցիչներէ ոմանք գանգատեցան որ կարգ մը ուսուցիչներու վարժարանները փոխուած են, առանց հիմնական պատճառի, իսկ պատիժ՝ ուսուցիչներու դասերը շաբաթական 10–15 ժամէն 4–5 ժամի զեղչուած են եւ երբեմն 2 ժամի համար ալ ուսուցիչ կը ղրկուի վարժարանները:

Առնենք կ'ըսեն որ իրենց պաշտօնը՝ ոչ միայն պետական վարժարաններու ուսուցիչներուն նման նոր սերունդին կրթութիւնն է, այլ թրքութիւնը աւելի սիրցնել օտարներու եւ փոքրամասնութիւններու ու այս կերպով շահիլ այս հայրենակիցները: Հետեւաբար իրենց պաշտօնը աւելի կարեւորութեամբ պէտք է դիտուի: Անկէ զատ, իրենց թոշակներն ալ շատ քիչ են: Փոքրամասնութեանց եւ օտար վարժարանները իրենց ուսուցիչներուն իւրաքանչիւր դասին 5 ոսկի կը վճարեն(?), կ'ըսեն այդ թուրք ուսուցիչները, մինչդեռ իրենց թոշակները շատ քիչ են: Օրինակի համար նախակրթարանի մէջ շաբաթական 4 դաս ունեցող ուսուցիչի մը, տուրքերն ալ կտրուելէ յետոյ, դասաժամը 75 ղրուշի կուգայ:

Ուսուցիչները իրենց բոլոր պահանջները ճշդելով, կրթական գործավարին յանձնեցին:

ՀԱԼԷՊԻ ՈՃՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

Արաբական «Էլ Նիտա» թերթը կը գրէ.—

Ոճրագործ Սամուէլի հարցաքննութիւնները լրացած ըլլալով, հարցաքննիչ դատաւորը թղթածրարները յըղեց ամբաստանիչ Ատեան, որ եւս իր կարգին փոխանցած է դատը Ոճրադատ Ատեան: Շուտով Ոճրադատ Ատեանի առջեւ տեղի պիտի ունենայ դատավարութիւնը:

Գօմիսէր Պ. Կարապետ մեկնեցաւ Տոքթ. Ալթունեանի հիւանդանոցէն: Շատ կարեւոր ցոյց մը տեղի ունեցաւ ի պատիւ անոր, ոստիկանութեան կողմէ: Բազմաթիւ ինքնաշարժերու մէջ ծաղիկներով զարդարուած ինքնաշարժ մը նստելով ան, յառաջացաւ իր բնակարանը: Երկար տարածութեան մը վրայ ինքնաշարժեր կը հետեւէին անոր: Ոստիկանապետն ու իր օգնականները մինչեւ տունը երթալով, հարցուցին իր որպիսութիւնը եւ շնորհաւորեցին զայն: Պ. Կարապետ վերսկսած է իր պաշտօնին:

% *«Էլ Էհալի»ի միեւնոյն թիւէն.—*

Ոճրադատ Ատեանը ի բացակայութեան մահուան դատապարտած էր Սամուէլը, որովհետեւ ան, Ազիզիէ թաղի փողոցին մէջ, կանխամտածումով սպաննած էր իր կինը: Երբ այս անգամ ձերբակալուեցաւ ան, ընդհանուր դատախազութիւնը վերստին դատարան յղեց անոր թղթածրարները: Դատարանն ալ սեպտ. 29ին որոշած է դատավարութեան օր: Սակայն այժմ դատաւորները շուարած են եւ չեն գիտեր թէ այս երկու դատերը միասի՞ն պիտի տեսնուին, թէ վերջին մահափորձը առանձին պիտի քննուի խառն դատարանին կողմէ:

ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳԻՏԵ՞Ս

Նոր հրահանգի մը համաձայն, Պարսկաստանի առեւտրական նախարարութեան բոլոր պաշտօնեաները քննութիւն պիտի տան թուաբանութեան, աշխարհագրութեան եւ պատմութեան մասին: Եթէ չյաջողին, պիտի արձակուին:

Այս կարգադրութիւնը եղած է, որպէս զի անկարողներ պաշտօնի չկոչուին, բարեկամական ազդեցութիւններու շնորհիւ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ԾԱԽՔԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆԸ

Ինչպէս հասոյթներու բաժինին, նոյնպէս ալ ծախքերու բաժինին մէջ աւելի քան 17 միլիոն թրքական ոսկիի խնայողութիւն մը եղած է:

Նոր ելմտացոյցին մէջ ծախքերը բաժնուած են 25 գլուխներու:

Երկար պիտի ըլլար այս վերջիններ ըր զատ զատ քննութեան ենթարկել: Կ'առնենք միայն կարեւորները, անոնք որ հիմնական արժէք կը ներկայացնեն եւ նոր ելմտացոյցին մէջ ուշագրաւ փոփոխութեան ենթարկուած են:

Ամէնէն առաջ աչքի կը զարնէ Հանրային Պարտքի բաժինը, որուն վրայ 23,255,159 ոսկիի յաւելում մը եղած է: Անցած տարի այս գլուխին համար ընդհանուր ծախք նշանակուած էր 26,450,534 ոսկի, մինչ այս տարի որոշուած է 49,705,693 ոսկի: Տարբերութիւնը շատ մեծ է, գրեթէ կրկնապատկուած՝ մէկ տարիէն միւսը: Իսկ ելմտացոյցի ամբողջական գումարին (169,146,747 ոսկի) հետ բաղդատելով, Հանրային Պարտքի գլուխը առանձին կը ներկայացնէ ընդհանուր ծախքերուն գրեթէ մէկ երրորդ մասը:

Իրականութեան մէջ, այդքան գումար չի յատկացուիր երբեք բուն «Հանրային Պարտք»ին: Ընդհակառակն արտաքին պարտքերու վճարման յատկացուած գումարը, որ անցած տարուան ելմտացոյցին մէջ 4,960,000 ոսկի էր, նորին մէջ իջած է 4,095,000ի. նոյնպէս այս տարի նուազ գումար կը յատկացուի Անատոլուի երկաթուղիի արժեթուղթերը գնելու համար Ռումէլիի երկաթուղիի դրամատունէն:

Միւս կողմէ կարգ մը կարեւոր ծախքեր, որոնք անցած տարուան ելմտացոյցին մէջ տարբեր գլուխներու տակ դրուած էին (ինչպէս Ազգային Պաշտպանութեան, Հանրօգուտ Շինութեանց, ելմտական, երկրագործական եւն. գործավարութեանց), այս տարի փոխադրուած են Հանրային Պարտքին մէջ: Այս կարգի տեղափոխուած ծախքերուն գումարը կը բարձրանայ 19 միլիոն ոսկիի: Ցետոյ ուրիշ 7 միլիոն ոսկիի զանազան ծախքեր որ նախապէս ելմտացոյցին մէջ չէին տեսնուեր, աւելցուած են այս գլուխին վրայ: Ասիկա անշուշտ ալա թուրքա խաղ մըն է, սարքուած եւրոպացիները խաբելու եւ Հանրային Պարտքի բեռը շատ ծանր ցոյց տալու նպատակով:

Հանրային Պարտքի գլուխը այս կերպ ուռեցնելէ վերջ, Ազգային Պաշտպանութեան գլուխը թեթեւցուցած են 19,300,000 ոսկիով: Այսպէս՝ ցամաքային զինուորական ուժերու բաժինը, որ անցած տարի 44,134,743 ոսկի էր, այս տարի իջեցուցած են 32,173,640 ոսկիի, տարբերութիւն՝ 11 միլիոն 961,103 ոսկի: Օդային ուժերու համար անցած տարի յատկացուած էր 3,456,814 ոսկի, մինչդեռ այս տարի՝ միայն 943,000 ոսկի որոշուած է, տարբերութիւն՝ 2,513,814 ոսկի: Ծովային ուժերուն համար վերջին ելմտացոյցին մէջ նշանակուած էր 7,860,451 ոսկի, այս տարի նախատեսուած են միայն 3,605,560 ոսկի ծախք, այսինքն աւելի քան կէսը պակաս (—4,254,891 ոսկի): Զինուորական գործարաններու ընդհ. տնօրէնութեան յատկացուած է 2,955,800 ոսկի. անցած տարի այս գումարն էր 3,467,417 ոսկի, տարբերութիւն՝ 511,617 ոսկի: Քարտիսագրութեան ճիւղն ալ այս տարի 100,214 ոսկի պակաս է (546,265՝ փոխանակ անցած տարուան 646,479 ոսկիին):

Սակայն երբ թուանշանները մօտէն քննենք եւ զանազան գլուխները ուշի ուշով ուսումնասիրենք, կեղծաւորութիւնը անմիջապէս երեւան կ'ելլէ:

Իրականին մէջ, ուրեմն, զինուորական զանազան ծախքեր փոխադրուած Հանրային Պարտքի բաժինը: Այսպէս, շուրջ 12 միլիոն ոսկի փոխադրուած է այս վերջին գլուխին մէջ, վճարելու համար այն գանձատոմսերը, որ հրապարակ հանուած էին ցամաքային եւ նաւային սպառազինութեանց յատկացուած գնումներուն առթիւ: Ցետոյ, Սատանովի ընկերութեան կողմէ կառավարութեան յանձնուած 2 միլիոն 420,000 ոսկին արձանագրուած է մասնաւոր հաշիւի մը մէջ, որ կապ չունի երբեք զինուորական ծախքերու հետ: Նոյնպէս Ազգային Պաշտպանութեան ծախքերուն մէջ չերեւիր այն գումարը, որ պիտի վճարուի իտալական նաւարաններուն, Թուրքիոյ հաշուոյն վերջին տարիներս շինուած թորփիլահալածներուն եւայլ ռազմանաւերուն համար: Իտալական կառավարութեան կողմէ Թուրքիոյ խոստացուած 35 միլիոն լիրէթի փոխատուութենէն է որ վար պիտի դրուի յիշեալ մարտանաւերու պարագը, վճարելի 1931—1933:

Բոլոր այս գումարները իրարու վրայ բարդելով, զինուորական ծախքերու համար կ'ունենանք նուազագոյն 60 միլիոն ոսկի, այսինքն ընդհանուր ելմտացոյցին մէկ երրորդէն աւելի: Դեռ չենք հաշուեր Հանրօգուտ շինութեանց յատկացուած գումարը, որ նոյնպէս զինուորական նպատակով է: Քէմալի իշխանութեան հասած օրէն մինչեւ այսօր, զինուորական ծախքերը առ նուազն ընդհանուր ելմտացոյցին 45.75 % մասը կազմած են. երբեմն այս համեմատութիւնը մինչեւ 100էն 65 եղած է, ինչպէս կը հաստատէր գերման ելմտական քննիչ տօքթ. Միւլլէր երկու տարի առաջուան իր պաշտօնական տեղեկագրին մէջ: Հանրային Պարտքին յատկացուած գումարները գրեթէ միշտ ծախսուած են զինուորական նպատակներու համար:

Ազգային Պաշտպանութեան գլուխէն անմիջապէս վերջ, աչքի կը զարնէ Հանրօգուտ շինութեանց ծախքերուն կրճատումը, 10,046,993 ոսկի, փոխանակ անցած տարուան 26,406,377 ոսկիին. տարբերութիւն՝ 16,359,384 ոսկի:

Հոս ալ ճշմարտութիւնը քօղարկուած է: Երկաթուղիներու շինութեան համար կառավարութեան ստորագրած գանձատոմսերուն վճարման 9 միլիոն ոսկի յատկացուած է այս տարի: Սակայն այս գումարը փոխանակ Հանրօգուտ շինութեանց գործավարութեան բաժնին մէջ արձանագրելու, արձանագրած են Հանրային Պարտքին մէջ: Ուրեմն իրականութեան մէջ, տարբերութիւնը միայն 7,300,000 ոսկի է:

Ինկլիզի կառավարութիւնը Թուրքիան երկաթուղիի ցանցով ծածկելու համար մեծ ծրագիրներ յղացած է: Առաջին առթիւ պիտի շինուին 1600 քիլոմեթր երկայնութեամբ գիծեր: Անոնց աւարտումէն վերջ պիտի ձեռնարկուի 2,300 քիլոմեթր երկայնութեամբ գիծերու շինութեան: Այս հսկայական ծրագրի իրականացման համար ընդհանուր ծախք նախատեսուած է 259 միլիոն ոսկի: 1923—1927 ուղղակի կառավարութիւնը շինել տուաւ Ենկիւրի — Կեսարիա (131 քիլոմեթր) եւ Սամսոն — Ամասիա (381 քիլոմեթր) գիծերը, որոնց համար ծախք եղաւ 36 միլիոն թրքական ոսկի: Ուրիշ գիծերու շինութիւնը կը կատարուի զանազան ընկերութեանց կողմէ: Տարակոյս չկայ թէ երկաթուղիները կը շինուին զինուորական — ռազմագիտական նպատակներով: Այս առթիւ կատարուած անհաշիւ ծախքերը, ինչպէս նաեւ ուղղակի Ազգային Պաշտպանութեան յատկացուածները երկիրը բերին հասցուցին այսօրուան անել վիճակին, բազմազան տուրքերու բեռան տակ ճզմելով բնակչութիւնը: Սպառազինութեան այս խելայեղ վազքը ի վերջոյ պիտի սնանկացնէ Թուրքիան:

Ծախքերու կրճատում կատարուած է նաեւ ազգային տնտեսութեան եւ երկրագործական պաշտօնատանց մէջ: Ինչպէս կը յիշուի, տնտեսական գործավարութիւնը 1931 դեկտեմբեր 29ի օրէնքով բաժնուեցաւ երկուքի՝ Ազգային Տնտեսութեան եւ Երկրագործական: Անցած տարի միացեալ գործավարութեանց յատկացուած էր 8 միլիոն 515,280 ոսկի. այս տարի մէկ միլիոն 252,610 ոսկի յատկացուած է ազգային տնտեսութեան, եւ 3 միլիոն 973,691 ոսկի՝ երկրագործականին: Տարբերութիւնն է՝ 3,288,979 ոսկի:

Անատոլուի ամէն կողմը երկրագործները վերջին ծայր թշուառ վիճակի մէջ են: Արտածումը խիստ նուազած ըլլալով, գիւղացին չի կրնար դրամի վերածել իր բերքերը: Ցորենը, գարին, ծխախոտը, խաղողը, թուզը, կաղինը, բամպակը, ափիոնը եւայլն կը մնան երկրին մէջ եւ չեն ծախուիր: Գիները սոսկալի անկում կրած են, ապրանքները կը փճանան, գիւղացին չի կրնար պարտքերը վճարել: Փոխանակ այս ողբալի կացութեան դարման տանելու, կառավարութիւնը աւելի քան 3 միլիոն ոսկի կը կրճատէ երկրագործական գործավարութեան ծախքերը: Վերջերս որոշուեցաւ որ Երկրագործական Դրամատունը ուղղակի գիւղացիէն գնէ ցորենը եւ այլ բերքեր: Ուրիշ կարգադրութեամբ մը, արտաքին առեւտուրը մասնաւոր կազմակերպութեան մը ենթակայ պիտի ըլլար, տեսակ մը պետական մենաշնորհ, ինչպէս է խորհրդային դրութեան մէջ: Ծրագրուած բոլոր այս միջոցները ոչ մէկ կերպով կրցան բարելաւել վիճակը Անատոլուի գիւղացիին, որ այսօր աւելի քան երբեք ճգնաժամի մէջ է:

Բացառիկ տուրքերով կարելի չէ ելմտացոյց հաւասարակշռել: Ժողովուրդը արդէն քամուած է. դժուար թէ «տագնապի» եւ «հաւասարակշռութեան» տուրքերը (որոնցմէ 25 միլիոն ոսկի հասոյթ կ'ակնկալուի) կարենան փրկել կացութիւնը:

Քաղաքական ճակատին վրայ յաղթական Թուրքը տնտեսական ճակատին վրայ պարտուած է: Ո՛չ Ռուսիոյ, ո՛չ ալ Իտալիոյ փոխատուութիւնները պիտի կրնան աւելի ներարկել անոր:

Քանի մը չարաթ առաջ տնտեսական գործավարը փոխուեցաւ, այդ ճակատին վրայ աւելի վճռական եւ հիմնական քայլեր առնելու նպատակով: Վըտանգը նշմարեցին եւ կ'ուզեն որ եւ է ձեւով ելք մը գտնել:

Տեսնենք թէ ի՛նչ «հրաշք» պիտի գործէ նոր գործավարը՝ Ճէլալ պէյ, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրած են:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ

— :-: —

Քաղքցին անտարբերութիւնը ա՛յն ախտն է, որ սեւ գիշերուան նման կը ծնի բոլո՛ր չարիքները:

Քանթ

ՌՈՒՍՃՈՒՔ. — «Յառաջ», խմբագրական վերլուծումներով, պարզեց զաղթահայ ինքնապաշտպանութեան անհրաժեշտութիւնը: Ասիկա այնպիսի կենսական խնդիր մըն է, որուն շուրջ երկու կարծիք չկայ: Արդէն մեր բոլոր լրագիրներն ալ, չարաթը անգամ մը, խմբագրական մը, կամ գոնէ քանի մը տող ունին նուիրուած այս կարեւոր, բայց եւ չարաչուք հարցին, որ դամոկլեան սուրի նման կախուած է մեր գլխուն վերեւ:

«Յառաջ» այս անգամ հարցը դրաւ շեշտակի, եւ կարելի չէ խուսափիլ ու ձեռնածալ նստիլ:

Բայց, կայ կարեւոր պարագայ մը: Ինչպէս որ բժիշկ մը առանց հիւանդը քննելու ու անոր բաղկերակը բռնելու չի կրնար դեղագիր գրել, այնպէս ալ ինքնապաշտպանութեան փրկարար հարցէն առաջ, կ'ուզէի որ քննուէր այս հիւանդ ժողովուրդը:

Քննուէր էն առաջ իր «քաղաքական» կուսակցութիւններով, որոնց մինչեւ ցարդ բռնած ընթացքը ծանօթ է մեզի բոլորիս: Ինքնապաշտպանութեան փրկարար գործի առեն, ո՛չ միայն դէմ պիտի գտնենք կարգ մը կուսակցութիւններ իրենց խափանարար ընթացքով եւ արգելիչ սեւ ձեռքերով, այլ եւ գործի ժամանակ պիտի տեսնենք անտարբերութիւնը հայ մարդուն:

Հո՛ս է ծածկուած բուն վէրքը: Վէրք մը՝ որ կը բանի անդադար տարածուելով ու քայքայելով մեր յօրինուածքը:

Հայ ժողովուրդը, քաղաքական դէպքերու աննպաստ շարայարութեամբ, այսօր կը գտնուի հոգեկան տագնապի մէջ, նահանջի մէջ, անտարբերութեան մէջ: Եթէ իր աւելի կենսական, հացի պայքարը չըլլար, որ դժբախտաբար կը քամէ զինքը հողեպէս եւ մտովին, թերեւս կարելի ըլլար քով քովի բերել հազարաւոր բազմութիւններ, առանց տիրողասէր առաջնորդներու ու «ազգային» կուսակցութիւններու, կազմել ինքնապաշտպանութեան ուժեղ մարմին մը, որ տարածուէր ու հովանաւորէր ցիր ու ցան Հայութիւնը:

Բայց երբ հայ մարդը կը տապլուի պատառ մը չոր հացին համար, ալ ի՛նչ ինքնապաշտպանութեան մասին պիտի մտածէ, երբ ֆիզիքապէս կործանելու հեռանկարը ունի իր առջեւ:

Ահա, թէ ինչո՛ւ համար տարիներէ ի վեր կը գրենք ու կը գրենք, եւ սակայն, մեր ձայնը կը մնայ «ձայն բարբառոյ յանապատի»:

Կարգ մը կուսակցութիւններ, որոնք ինչպէս ըսինք, դէմ են զաղթահայ ինքնապաշտպանութեան գործին, կամ՝ եթէ դէմ չեն, այդ գործին համար մատը մատին չեն զարներ, չըլլա՛յ որ կարծեն թէ՝ որովհետեւ իրենք չեն մասնակցիր, գործն ալ կը մնայ ծրագիր ու չիրականանար: Ո՛չ: Գործը անյաջողութեան կը մատնուի անո՛ր համար որ, ինչպէս ըսինք, հայ մարդը հոգեպէս փլած է ու վարակուած անտարբերութեան կործանաբար ախտէն:

Հայ մարդը (մեր խօսքը միշտ մեր համեստ, աշխատաւոր դասակարգին համար է) այսօր կը նմանի հոսանքն ի վար քշուած տաշեղի մը եւ ինք գիտէ իր այս վիճակը, բայց չի կրնար պայքարիլ, չի կրնար կառչիլ, ուրիշ բազմաթիւ հոգեր կը ստիպեն համակերպիլ: Այսօրուան Հայը քնախտէ է վարակուած: Իր ծանրացած կոպերը թոյլ չեն տար որ աչքերը բացուին: Երբեմն շարժումներ կ'ընէ, աչքերը կը շփէ, կ'ուզէ արթննալ, կը յօրանջէ, բայց կրկին գլուխը բարձին կը ձգէ: Քունը անո՛ւշ է:

Ես յոռետես չեմ Հայ ժողովուրդի եւ իր ինքնապաշտպանութեան գործին մասին: Բայց, նախ աշխատինք, եթէ կարելի է, փոխել Հայ մարդուն այսօրուան հոգեվիճակը: Առանց այս նախնական պատրաստութեան, արձագանգ պիտի չգտնէ մեր սրտառուչ աղաղակը:

Երեք գլխաւոր արգելքներ կան մեր ինքնապաշտպանութեան ճամբուն վրայ դրուած: Հոգեկան բեկումը, հացի խնդիրը եւ անտարբերութիւնը:

Հոգեկան բեկումը, ակնյայտնի է դարձուցած մեզ, ու հաւատք չունինք ոչ մէկ գործի յաջողութեան ու սէր չունինք ոչ մէկ բանի հանդէպ: Հոն, ուր կրակ կայ քիչ մը անթեղուած հոգիներու մէջ, այդտեղ, ապրուստի մղձաւանջը կը լկէ հայ մարդուն միտքն ու հոգին ու բացարձակօրէն անընդունակ կը դարձնէ զայն ինքնանուէր աշխատանքի: Հոն ուր ո՛չ հոգեկան բեկում կայ, եւ ո՛չ ալ հացի խնդիր, այդտեղ ալ կ'իշխէ ու կը թագաւորէ դերեզմանային անտարբերութիւնը: Ազգին սրբութիւննե՞րը ոտնակոխ կ'ըլլան ու կ'անարգուին. թո՛ղ ըլլայ. իրեն ի՞նչ: Ազգը այս ընթացքով կը մեռնի. թո՛ղ մեռնի, իրեն ի՞նչ:

Մինչեւ ո՞ւր երթանք այսպէս, «խեղճ ազգ»...:

ՄԱՆԿԱՐԱՑԻ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

— :-: —

Տնտեսական ներկայ տագնապին սկիզբէն եւ մանաւանդ անցեալ ձմեռէն ի վեր, կարդացինք անշուշտ զանազան կոչեր, ինչպէս «Buy British» (միայն անգլիական ապրանք գնեցէք), որուն հետեւանքները խստօրէն զգալի եղան: Կարդացինք նաեւ ուրիշ կոչեր ի նըպաստ տնտեսական այլ ուղղութեանց, եւ հետեւեցանք տնտեսական զանազան համաժողովներու, ինչ-օթթովայի միջկայսերական համագումարին: Ազգային համագործակցութեան հով մը փչեց ու կը շարունակէ փչել ամէն երկրի մէջ:

Ժամանակ է որ Հայերն ալ ըմբռնեն թէ կրնան անհատական շահեր իրականացնել՝ ազգային սերտ միութեամբ մը, ոչ թէ քաղաքական, այլ պարզապէս առեւտրական գետնի վրայ:

Ժամանակները փոխուած են: Հին մեթոտները այլ եւս ժամանակավրէպ են եւ նոր գործելակերպեր կը վարեն ժողովուրդները: Նպատակները չեն փոխուած, այլ միայն միջոցները: Պայքարը կայ ու կը մնայ միշտ, ան այլ եւս մարմնական չէ, այլ տնտեսական: Նորագոյն դէպքերը մեզ բաւականաչափ կը զատորոշեն, որով հարկ չկայ երկար բացատրութեան այս մասին:

Ամէնէն զօրաւոր ազգը այլ եւս ան չէ որ ունի ամէնէն մեծ բանակը, հապա այն որ ամէնէն հարուստն է. եւ որովհետեւ հարստութեան գնահատութիւնը կ'ըլլայ դրամով, կրնանք ըսել թէ դրամի տիրապետութեան ներքեւ կ'ապրինք, դժբախտաբար:

Կը հետեւի թէ դրամը՝ որ կը ներկայացնէ ուժը, լաւագոյն միջոցն է հասնելու համար որ եւ է նպատակի: Անիկա զերագոյն ազդակն է ամէն գործառնութեան, անհատական թէ ազգային, այնպէս որ երկրի մը աժենալու քաղաքականութիւնը կը պահանջէ առաւելագոյն չափով դըրամ ներս մտցնել եւ կարելի եղածին չափ քիչ դրամ դուրս հանել: Ասկէ ծնունդ կ'առնեն՝ մաքսային դրութիւնը, իր սեղմումներով, վաճառամարտը (տըմփինկ), իր անհաւասարակշռութեամբ, պօյքօթը, իր փոխադարձութիւններով: Ասոնց հետեւանքը, — տագնապ, անգործութիւն, թշուառութիւն անոնց համար որ պաշտպանուած չեն. իսկ բարգաւաճութիւն եւ ճոխութիւն, անոնց՝ որ կը կազմակերպուին:

Մէկդի ձգենք սոյն դոյավիճակը քննադատելու կամ գնահատելու գաղափարը: Մեր կացութիւնը չի թոյլատրեր մեզի ուղղակի միջամուխ ըլլալու այս խնդիրներուն. ատիկա մեծ պետութեանց գործն է, որոնք կը ղեկավարեն ելմտական շարժումները: Միակ գործունէութիւնը զոր կրնանք ունենալ՝ մեր մէջ կազմակերպուիլն է, այսինքն օգտուիլ բոլոր այն ազդակներէն, որ մեր կարելիութեանց սահմանին մէջ են. որովհետեւ որքան ալ գէշ վիճակի մէջ գտնուինք, դեռ մեզի կը մնան կարգ մը լաւ ազդակներ, որոնք կրնան արդիւնքներ տալ, եթէ գիտնանք զանոնք գործածել:

Կռիւը կը մղուի կազմակերպութեանց կողմէ, կազմակերպութիւններու միջեւ, կամ կազմակերպութիւններու դէմ. որոնք կը բաղկանան՝ առանձին անհատէն մինչեւ ամբողջ ժողովուրդը, երբեմն ժողովուրդներուն միացումով, որ մօտերս պիտի իրականանայ: Մինչեւ իսկ ամբողջ երկրամասի մը ժողովուրդներով, անցնելով ընտանիքէն, ընկերութիւններէն, խմբակցութիւններէն, թրոսթներէն եւայլն:

Արդ, մենք Հայերս, չե՞նք կազմեր բնական խմբակցութիւն մը, կամ գոնէ չունի՞նք կապեր եւ դիւրութիւններ զայն կազմելու: Միջոցը պարզ է, եւ արդիւնքը խիստ գնահատելի կրնայ ըլլալ, որով պէտք է ջանալ զայն իրագործելու:

Օտարութեան մէջ հաստատուած Հայերը ունին արդէն տեղացի յաճախորդներ, եթէ անոնց ապահովուի նաեւ ամբողջութեամբ Հայերու յաճախորդութիւնը, իրենց շահը զգալապէս միջակէն բարձր պիտի ըլլայ: Ազգային տեսակէտով, ամէն վաճառուած օտարներու՝ դրամ պիտի բերէր Հայերուն եւ եթէ բոլոր Հայերը իրենց գնումները Հայերէն ընէին, մտած դրամը Հայերուն մէջ պիտի մնար: Ասիկա շատ լաւ է տեսականօրէն: Գործնականին մէջ եթէ ոչ ամբողջովին, գէթ մինչեւ աստիճան մը կարելի է, եւ այդ ալ կը բաւէ:

Այսպէս, ամէն մարդ շատ լաւ կրնայ բնակիլ (յարմարութեան համաձայն) Հայու մը պատկանող տան մը մէջ, կրնայ պարենաւորուիլ հայ նպարավաճառատունէ մը, կրնայ (ի դէպս հիւանդութեան) դիմել հայ բժիշկի: Ամէն ծառայողի պէտք ունեցող՝ շատ լաւ կրնայ հայ սպասաւոր մը ունենալ, կրնայ հայ պաշտօնեաներ բռնել, կրնայ հայ գործաւորներ պահել, ասոնց գիները եւ տեսակները կամ յատկութիւնները առ նուազն հաւասար ըլլալու պայմանաւ:

Սխալ է կարծել թէ աւելի դըժուար է Հայու մը հետ գործ ընել քան ուրիշի մը հետ, ասիկա նախապաշարում է: Ընդհակառակն, Հայը միշտ աւելի յարմարող է, եւ ասոր լաւագոյն ապացոյցը Հայերու մեծ մասին յաջողութիւնն է, մասնաւորապէս աննպաստ պայմաններու մէջ: Միայն թէ պէտք է ընդունիլ որ քիչ մը աւելի արթնամիտ են, ինչ որ յատկութիւն մըն է եւ կարելի չէ այպանել ասոր համար:

Այս նախապատուութեան առաջին արդիւնքը պիտի ըլլայ գործառնութեանց եւ շահերու յաւելումը: Այս յաւելման հետեւանքով կարելի կ'ըլլայ գիները զեղչել, քանի որ շահը կը հաշուուի ամբողջութեան վրայ: Այս զեղչը նպաստաւոր պիտի ըլլայ որքան գնորդին, նոյնքան եւ վաճառողին, որովհետեւ յառաջ պիտի բերէ գործառնութեանց նոր յաւելում մը:

Այս տեսակէտին իրականացման համար, կարելի է նաեւ դիմել նուէր խոստացող դրոշմաթուղթերու դրութեան (1): Ամէն պարագայի մէջ, միջոցներու լաւագոյնը՝ բարեկամեցողութիւնն է: Թող ամէն ոք խղճի խնդիր մը նկատէ ատիկա իրեն համար, այն գիտակցութեամբ թէ ուրիշ Հայու մը ծառայութիւն մատուցանելով, ծառայած կ'ըլլայ նոյն ինքն իրեն:

ՊԻՄԷՆ ՊԻՕՐԷՔՃԵԱՆ

(1).— Timbres-primesի դրութիւնը զանազան ձեւերով կարելի է ի գործ դնել: Ան կրնայ ըլլալ մասնակի կամ ընդհանուր: Առաջին ձեւով՝ ամէն առեւտրական իրեն դրոշմները կ'ունենայ եւ զանոնք կու տայ իր յաճախորդներուն՝ գնումին համեմատ: Այս դրոշմներէն որոշ քանակութիւն մը ժողվողները փոխարէն կը ստանան համեմատական արժէքով ապրանք կամ նուէր: Իսկ երկրորդ ձեւով՝ հայ առեւտրականներու միջեւ համաձայնութիւն մը գոյանալով՝ կը կազմուի կեդրոնական արկղ մը, որ կը ծախէ դրոշմի տետրակներ զեղչեալ գնով. եւ այդ դրոշմներով կարելի կ'ըլլայ գնումներ ընել իրենց նշանակուած գնով, նոյն ձեռնարկին մաս կազմող առեւտրականներուն մօտ:

Այս միայն օրինակ մըն է, որ կրնայ ունենալ իր բազմաթիւ տեսակները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԻԼԻՋԱՆԻ ՍԱՆԱՏՈՐԻՈՄԸ

— :-: —

«Խորհ. Հայաստան»էն կ'առնենք հետեւեալ յօդուածը, թէ իբրեւ նկարագրութիւն, թէ իբրեւ հաղորդագրութիւն.—

«Նոր Աշոտ» աղուոր սուրհանդակ (autocar) մըն է 22 աթոռով:

Կը սլանայ հարթ ու կոկրապատ ճուղին վրայէն:

Դիլիջան կ'երթանք:

Մեր եւետը ձգեցինք օդատուքը եւ Երեւանի փոշին:

Սուրհանդակը կ'արագացնէ իր [illegible]ը: Կ'անցնինք Եչարը, ուսկից [illegible] Սուխոյ – Ջամսատ քանդուած է [illegible] ճուղին՝ կուպրով պատելու համար:

Ահա եւ Ախտան, Սեւանը, որուն [illegible]բին այսօր շատ յուզուած կը թուի:

Երկինքն ամպեր է: Հիւսիսէն [illegible] պաղպաղ պատի պէս մեզ կը դիմաւորէ մառախուղը: Հետզհետէ կը դժուարանայ ճամբորդութիւնը: Խարխափելով կ'անցնինք Սեմիոնովկայի կիրճը (2 հազար մեթր բարձր է ծովուն մակերեւոյթէն): Խիտ մառախուղ է, [illegible] մութ մեր առջեւը: Բաւական է մեքենավարին մէկ փոքր անզգուշութիւնը, անդունդ գլորելու համար մեր ինքնաշարժը: Այդ պատճառով, բոլորս լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւինք մեքենավարին շարժումներուն, կը համրենք Սեմիոնովկայի ծանօթ [illegible]ոլորներուն ուղեպարձերը:

Անցանք վերջապէս կիրճին 14րդ եւ վերջին ուղեպարձը: Այդ տեղէն պիտի բացուի Երեւան – Աղստաֆա [illegible] պաղայ երկաթուղիին երկար [illegible] գիծին բերանը:

Կը հասնինք Գոլովինօ գիւղը, [illegible] ձգուած է Դիլիջանի գեղեցիկ [illegible] երկայնքը: Քանի մը քիլոմեթր [illegible] եւ ահա Դիլիջանը, նորակառոյց [illegible] ելեկտրակայանին լոյսով ողողուած:

Մեզմէ մէկ քանին հիւանդներ [illegible], որ բժշկուելու կ'երթային Դիլիջան:

Սանատորիոմի տնօրէնութիւնը [illegible] վորութիւն չունի դիմաւորելու իր հիւանդները, ոչ ալ ճամբու գնելու զանոնք, եւ նման «մանր – մունր» բաներ:

Ամէնուն ծանօթ են Դիլիջանի բուժիչ յատկութիւնները: Մեղմ օդ, մշտապէս պայծառ երկինք, հովի կատարեալ բացակայութիւն, օզոնով յագեցած մթնոլորտ, չափազանց հարուստ բնութիւն: Այս բոլորը Դիլիջանը դարձուցած են հրաշալի լեռնային կլիմայական կայան, որ հրաշագործ ազդեցութիւն մը կը ձգէ հիւծախտաւորներուն վրայ:

Բնութեան շնորհած այդ զարմանալի յատկութիւններուն ստիպուած ենք հակադրել Դիլիջանի անբարեկարգութիւնը, անասելի եւ առողջապահութեան օրէնքներուն բոլորովին հակառակ: Կարելի չէ չխոստովանիլ, [illegible] Գոլովինոյի մօտ մեծ սանատորիոմի մը շինութիւնը քայլ մը չէ յառաջացած 1928էն ի վեր: Դեռ մինչեւ հիմա միայն հիմերն են, որ դրուած են:

Դիլիջանի սանատորիոմը տեղաւորուած է «նախկին մարդկանց» երեք [illegible] մարանոցներուն մէջ, մէկը [illegible] մօտ:

Հանգիստ կեանք, լաւ սնունդ եւ [illegible] քուր օդ, — ահա հիւծախտի բուժման երեք հիմնական պայմանները:

Ապահովուա՞ծ են այդ պայմանները:

Դիլիջանի սանատորիոմին մէջ [illegible] ւանդաբար կը շարունակուին լաւ [illegible] գէշ սովորութիւնները, որ գոյութիւն ունէին հինէն ի վեր:

Լաւ է սնունդը:

Նոր կառուցուած, ընդարձակ, [illegible] սաւոր եւ մաքուր ճաշարանին մէջ [illegible] տուան ժամը 9.30ին կը տրուի առաջին նախաճաշը: 40 կրամ թարմ [illegible] բադ, կաթ, պանիր, հաւկիթ, թէյ եւ հաց՝ որքան ուզէք, — այս է առաջին նախաճաշը:

Ժամը 12ին կը տրուի երկրորդ նախաճաշը, — կողիկ մը կամ տապկուած կտոր մը միս ու բաժակ մը մեղ սուրճ:

Ժամը 4ին կը տրուի ճաշը, որ կը բաղկանայ երեք տեսակ կերակուրէ:

Երեկոյեան, ժամը 7.30ին, կը տրուի բաժակ մը կաթ, մածուն, թէյ եւ հաց ու պանիր:

Օրուան մէջ տրուած այս սնունդը, որ հաւասար է աւելի քան 4000 [illegible], բաւական է եւ գոհացուցիչ: Ցանկալի էր որ, ճաշի առեն աւելի շատ [illegible] տրուէր բանջարեղէններուն ու [illegible] ղէններուն:

Հանգիստը յաճախ կը խանգարուի «փութպոլիստ»ներու բաժնին մէջ: Այդպէս կը կոչուի այն բաժինը, ուր ամփոփուած են թեթեւ հիւանդները, որոնք շուտով կ'ապաքինին եւ այնուհետեւ չկարենալով զսպել իրենց [illegible]

ռանդը՝ կը խանգարեն հաստատուած կարգն ու կանոնը:

Մնալ ծոմ չպահել, ծխել (նոյն սենեակին մէջ), աղմկել, սովորական բաներ են, որոնք կը խանգարեն ուրիշին հանգստութիւնը:

Կարգապահութիւնը խանգարողներուն դէմ կը կռուի միայն վարչութիւնը, բժշկական կազմն աւելորդ կը համարի խառնուիլ այդ հարցին: Իսկ վարչութիւնը իր պայքարը կը տանի կարգադրութիւններով, կամ տնօրէնին... գործողով: Ինչ որ երբեք ազդեցութիւն չի գործեր: Մշակութային եւ դաստիարակչական ոչ մէկ աշխատանք: Ոչ ալ օգտակար զբօսանքներ ու զուարճութիւններ:

Ցաւալի՛ է, կ'ըսեն բանուորները ու կը գանգատին:

Ամբողջ սանատորիումին մէջ կայ միայն մէկ ճաշարան, զոյգ մը տապլօ (թավլու), մէկը տապլուին (զառ): Չկան խաղաթղթեր (վէգ), տամայի տախտակներ: Երկու անգամ վօլէյ-բօլ խաղացինք, բայց գնդակը կորսուեցաւ եւ այս խաղն ալ վերջացաւ:

Մարմնակրթական ոչ մէկ զբաղում:

Քիչ են զոհաւորակները երկննալու համար: Քիչ են նաեւ թքամանները: Հիւանդներէն շատեր կը թքնեն գետինը: Լաւ չեն լուար ու մաքրեր ամանները, մասնաւորապէս բաժակները, թէեւ մանրէ ունեցող ու չունեցող բոլոր հիւանդները նոյնամաններէն կ'ուտեն:

Ընթերցարանին մէջ, թերթերը չեն պահուիր: Գրադարանը ունի միայն տասնեակ մը գիրք:

Երաժշտութիւն գոյութիւն չունի: Դաշնամուրին ստեղնաշարը ջարդըւած է, գրեթէ լար ալ չունի: Լաւ էր հին հաւաքողներուն տալ այդ դաշնամուրը: Շարժանկար չկայ, ալ չենք հարցներ համերգը:

Ըստ չափի, Դիլիջանի սանատորիումը պէտք է ունենայ 110 մահճակալ, մինչդեռ ունի 137: Զափազանց լեցուած է սանատորիումը: Սենեակները նեղ են, որոշուած 5 քառ. մեդրի փոխարէն ամէն մէկ հիւանդի կ'իյնայ 4 քառ. մեդրէն պակաս: Իբրեւ սենեակ կը գործածուին նոյն իսկ վերնատան խուցերը:

Բնակչութիւնը, — հարիւրին 60ը բանուորներ, 17ը բանուորական իրաւունքով մարդիկ, 20ը պաշտօնեաներ, 3ը գիւղատնտեսականներ: Այսպէս է որոշուած: Բայց իրականին մէջ բնակչութեան պատկերը շրջուած է: Սանատորիում ղրկուած են մարդիկ, որոնք ոչ մէկ կապ ունին արտադրութեան մէջ: Կարելի է ըսել թէ, ով որ ուզեր է, բանուորական արտօնագիր է ստացեր ու սանատորիում մտեր: Տնօրէնութիւնը չէ հետաքրքրուած թէ ո՛վ է հիւանդը, եւ ընդուներ ոչ-բանուորները, անոնք որ կապ չունին աշխատանքի հետ:

ՍԵՒՐԻ ՄԷՋ (Փարիզ) ձերբակալուեցաւ ոստիկանական պաշտօնեայ մը, որ 2—300 ֆրանքով ինքնութեան թուղթեր կը շինէր օտար, մասնաւորապէս իտալացի բանուորներու:

ԳԵՐՄԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ մարզելու համար կազմուած գրասենեակը գործի ձեռնարկելով, արձանագրեց 100,000 անդամներ՝ «Պողպատեայ Սաղաւարտ»էն, 200,000 երիտասարդներ՝ հանրապետական դրօշակիրներէն, 100,000՝ «գերման երիտասարդներ»էն եւ 22,000 հոգի ալ կաթոլիկ երիտասարդութենէն:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սեպտ. 17ին, Ալֆորվիլի «Հայ Ակումբ»ին մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղին «Ուրախ Երեկոն»:

Մասնաճիւղն իր ընկերուհիներու եւ ընկերներու խաղարկութեամբ բեմադրեց «Ամերիկահայ Փեսացու»ն զաւեշտը, երեք արար: Դերակատարները՝ Տիկին Մարիամ Փոչեան, Տիկին Գոհար Տէր Խաչատրեան, Պ. Պ. Կարապետ Փէհլիվանեան, Պետրոս Հայրապետեան, Տիրան Յարութիւնեան եւ Պետրոս Բագոսեան այնքան լաւ էին սերտած իրենց դերերը, որ խաղացին գրեթէ առանց յուշարարի: Իրենց հագուստակապուստը այնքան պատշաճ էր խաղին որ, կարծես իրականութեան առջեւ կը գտնուէինք: Ներկայացումն իր յաջողութեամբ մեզի համար անակնկալ մը եղաւ: Երբեք չէինք սպասեր, որ բոլորովին անփորձ տիկիններ եւ քանի մը անգամ իբրեւ «սիրող» բեմ ելած երիտասարդներ այդքան յաջողութեամբ կրնան խաղալ:

Ահա թէ ինչ կրնան ընել ջանքը եւ բարեխղճութիւնը:

Ժողովուրդի անվերջ ծիծաղը բընաւ շփոթութեան չմատնեց դերակատարները: Մէկ խօսքով, իբրեւ «սիրող»ներու ներկայացում, եւ այն ալ այդքան նեղ եւ անյարմար բեմի մը վրայ, կատարելապէս արժանի է խրախուսանքի:

Կարմիր Խաչի ատենապետուհի Տիկին Էլլէն Բիւզանդի քանի մը խօսքէն իմացանք, որ այդ իրիկունը Ալֆորվիլի մէջ տեղի կ'ունենային երկու հարսնիք եւ մէկ ուրիշ բանախօսական ժողով մը: Հարսնիքները մանաւանդ, որ Կարմիր Խաչի շրջանակէն էր, կրնային արգելք ըլլալ հանդէսին: Բայց եւ այնպէս «Հայ Ակումբ»ի սրահը լիքն էր: Սպառած էին գրեթէ բոլոր տոմսերը: Այդ երեւոյթը կ'ապացուցանէ մէկ կողմէն մասնաճիւղին եռանդուն աշխատանքը, միւս կողմէ հասարակութեան համակրանքը դէպի Կ. Խաչը:

Յարգելի բանախօսուհին շեշտեց թէ բացի չքաւորներու եւ հիւանդներու օգնութենէն, մասնաճիւղը կը պահէ «Հայ Ակումբ»ին սրահը եւ հայերէն լեզուի դասընթացքը շուրջ 100 երախաներու համար: Այս գործը ամէն ամիս 6—700 ֆրանքի գումար մը կը պահանջէ: Բայց այսօրուան յաջողութիւնը կը խրախուսէ միութիւնը, որ առաջին հերթին պիտի նորոգէ սրահը, պիտի ընդարձակէ բեմը, որպէսզի կարենայ այսուհետեւ հանդէսները եւ ներկայացումները աւելի խնամուած, աւելի լաւ ներկայացնել հասարակութեան: Ներկայիս մասնաճիւղն ունի 70 անդամ, եւ շարունակ նորեր կ'արձանագրէ:

Ծանօթ ըլլալով Կ. Խաչի մասնաճիւղի երեք տարուան գործունէութեան՝ կը հաւատանք, որ անիկա միշտ պիտի զօրանայ եւ գնահատելի գործ պիտի կատարէ արուարձանին մէջ:

Կը գովենք մեր քոյրերուն եռանդը եւ կը յուսանք որ Կ. Խաչի յաջորդ հանդէսը պիտի տեսնենք աւելի մեծ բեմի մը վրայ եւ նորոգուած սրահի մէջ: Յաջողութիւն:

Ե. Ս.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՊՏՈՅՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երաժշտական Միութիւնը կազմակերպած էր դաշտային պտոյտ մը, դէպի St. Zaharyի գեղատեսիլ ձորը:

Շաբաթ իրիկուն մեծ ինքնաշարժ մը կը սուրար, որուն մէջ քսան հայրենակիցներ կ'երգէին, կը կատակաբանէին շարունակ:

Աստղերը անսովոր փայլ մը ունէին այդ գիշեր ու մենք վստահ կիրակիի պայծառ արշալոյսին, կը յուսայինք որ Մարսէյլի երաժշտասէր հասարակութիւնը չպիտի ուզէր զրկուիլ այս հաճոյքէն:

Մեր երիցագոյն հայրենակիցը, Վ. Գույումճեան, կարծես ակամայ կը մասնակցէր մեր ուրախութեան, դիտել տալով թէ ամէն ինչ օտար է — օտար է ճամբան, ինքնաշարժը, դաշտը կամ ձորը: Նոյն իսկ մեր երիտասարդ ընկերները օտարներ եղած պիտի ըլլային, եթէ հայերէն չերգէին:

— Ցա՛ւք, ե՞րբ բախտը պիտի ունենանք մեր հայրենի դաշտերուն մէջ այսպիսի պտոյտներ ընելու, կը ձայնէ մէկը:

— Յուսա եւ սպասէ, կը պատասխանէ ուրիշ մը, պաղարիւն:

Այդ գիշեր հերթով քնացանք երկու պզտիկ վրաններու տակ, աղօթելով Հայ Արիներուն, որոնք սիրով տրամադրեր էին ամէն ինչ:

Արշալոյսին դիտեցինք բնութեան գեղեցկութիւնները, որոնք մեր մէջ արթնցուցին արեւելեան յիշատակներ:

Երկու լեռներ կը մրցին իրարու դէմ, մայրիներու հարստութեամբ եւ ընդարձակ ձորը, կանաչ գորգի մը նման փռուած է անոնց մէջտեղ:

Պաղ ջուրեր կը հոսին ժայռերուն տակէն, որոնց կը միանան պզտիկ ճիւղեր ու կը կազմեն առուակ մը յստակ եւ կարկաչուն:

Գրեթէ բոլորս ալ վազնիվազ գիւղ կ'իջնենք, ճամբայ ցոյց տալու համար եկւորներուն:

Ազդ մը կը փակցնենք հսկայ ծառերէն մէկուն վրայ՝ «Երաժշտականի զբօսավայրը կ'երթայ»: Եւ յանկարծ գիւղացիները կը խմբուին ծառին շուրջ, տարիքոտ մարդիկ ակնոցներ դնելով կը դիտեն ու կը զարմանան թէ ի՛նչ տարօրինակ գիրեր ունին Հայերը:

Հայ Ուսանողական Միութեան անդամներէն մէկուն հետ, սրճարանի մը առջեւ նստած կը խօսինք հայկական գեղարուեստը օտարներուն ծանօթացնելու միջոցներու մասին, երբ ինքնաշարժէն վար կ'իջնեն երկու զոյգեր, եւրոպական ճաշակով հագուած: Ֆրանսերէն կը բարեւեն ու կը խօսին ֆրանսերէն: Կ'ափսոսամ, մանաւանդ երբ կը տեղեկանամ որ հայ ուսանողներ են: Միութիւն կազմեր են իրենց ազգութիւնը բարձրացնելու համար, սակայն ֆրանսական մշակոյթը կլանած է իրենց ուղեղները...:

Միութեան անդամները իրենց ծնողքներով, մօտ 90 հոգի, ձորին հարստութիւնը կրկնապատկեր էին այսօր: Հայկական պարեր, Կոմիտասեան երգեր. դաշտային խաղեր իրար կը հրմշտկէին մանաւանդ Օր. Շ. Աճէմեանի «Երկինքն Ամպել ա»ն երեկոյեան մեղմ հովին հետ օրօրեց մեր երեւակայութիւնը:

Երաժշտական Միութեան ուղղեալ գովասանքի խօսքեր եղան Պ. Պ. Վ. Գույումճեանի եւ Կիւմիւշեանի կողմէ: Իրիկուան, կիսալուսնի լոյսին տակ խումբը սկսաւ քալել դաշտային նեղ ու օձապտոյտ ճամբաներէն, կապոցները ուսերուն եւ երգը շրթներուն վրայ: Տխուր վերադարձ բնութեան ծոցէն դէպի քաղաք, դէպի կեղծիքի ու կեղեքումի վայրը:

Ս. Միլտոնեան

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՇՈՒՔՈՎ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՅՍ ՏԱՐԻ

— :-: —

Փարիզի ու շրջանի հայկական Միութիւններէն ու հաստատութիւններէ ընտրուած Կազմակերպիչ Յանձնախումբը մեզի կը տեղեկացնէ թէ՝ Հայ Մշակոյթի Օրուան համար (9 Հոկտեմբերի իրիկունը, Փարիզի Mutualité մեծ սրահին մէջ) յայտագիրը կազմուած է շատ ճոխ եւ յատկապէս հայերէն ու հայկական ոգի կրող երկերէ:

Պիտի մասնակցին «Կոմիտաս» եւ «Սիփան» երգչախումբերը, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, դաշնակահարուհի Օր. Զառափեան, Պետական Odéon թատրոնէն Մաքսուտեան, եւրոպական հռչակ ստացած թաւջութակահար Ալէքսանեան ու տաղանդաւոր երիտասարդ ջութակահար Ֆ. Աղազարեան:

Փարիզի դերասանական խումբը Գմբէթեանի ղեկավարութեամբ պիտի ներկայացնէ Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար»ը, որուն կը մասնակցին դերասանուհիներ՝ Տիկիններ Տէրունեան, Ժենեա, Գայիանէ, Օր. Վահան և դերասաններ՝ Պ. Պ. Մաքսուտեան, Սարաֆեան, Լաթիֆեան, Կոթիկեան, Գ. Վահան եւ ուրիշները:

Գրական բաժնին մէջ սիրայօժար հաւանութիւն յայտնած են կարճ եւ ամփոփ խօսք առնել երկու վաստակաւոր հայ գրագէտներ՝ Պ. Պ. Աւետիս Ահարոնեան եւ Արշակ Չօպանեան:

Այդ օրը նոյնպէս լոյս պիտի տեսնէ ստուար հատոր մը, 15-20 նկարներով, նուիրուած Հայ Մշակոյթի գաղափարին: Հատորին կը մասնակցին յայտնի հայ գրագէտներէն ու բանասէրներէն շատերը:

Յառաջիկային մանրամասն յայտարարութիւններ պիտի տպուին փարիզահայ թերթերուն մէջ:

Ինչո՞ւ ծոմ կը պահէ

Կանտիի անդրանիկ որդին, որ Հարաւ. Ափրիկէէն ճամբայ ելաւ իր հօրը ծոմապահութեան ներկայ ըլլալու համար, յայտարարեց թէ ծոմապահութիւնը ուղղուած չէ Հնդկաստանի կառավարութեան դէմ, այլ հնդիկ ուղղափառ հասարակութեան դէմ որ թոյլ կուտայ բարձր եւ ստորին դասերու բաժնել ժողովուրդը:

— Հօրս կամաւոր ծոմապահութիւնը չի դներ ատելութեան կամ չարութեան զգացումէ մը՝ ընդդէմ այս կամ այն դասակարգին, այլ տեսակ մը առաքելական է ժողովուրդի գլխուն իջած չարիքներու համար: Հայրս պիտի աղօթէ եւ պիտի խոկայ, որովհետեւ հաստատապէս կը հաւատայ Անոր որ կը վարէ եւ կ'առաջնորդէ ոչ միայն անհատները, այլ եւ ազգերու ճակատագիրը: Ահա հօրս դաւանանքը:

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 սեպտ.)

— «Ամէնէն սոսկալի հարուածը եկաւ ու պիտի շարունակէ գալ առեւտրական ճակատի վրայ: Հոս ալ Թուրքիոյ համար ստեղծուած է կախարդական շրջանակ մը: Արտածումը միշտ կը կաղայ, իսկ ներածումը միշտ կ'աւելնայ: Այս օրգանական հիւանդութեան, տակաւ սպանիչ դարձող իրողութեան առջեւ շշմած, Թուրք կառավարութիւնը ամէն օր նոր ծրագիր մը կը յղանայ ու ամէն օր կը լքէ դեռ երէկ մշակած իր ծրագիրը: Ան, օրինակ, կը սահմանափակէ օտար ապրանքներու մուտքը Թուրքիա, բայց յաջորդ օրն իսկ փակ կը գտնէ օտար շուկան իր նոյնիսկ ամէնէն համբաւուած ապրանքներուն առջեւ: Յաջորդ օրը զօրաւոր մաքսեր կը նշանակէ օտար ապրանքներու համար ու դարձեալ դէմ դիմաց կուգայ օտարի փոխադարձ վրէժառութեան: Կամ՝ կը թուլցնէ երբեմն իր սեղմումները արտաքին առեւտուրի վրայ, բայց այս անգամ ալ կը բախի օտար զօրաւոր մրցակցութեան ու փէշերը հաւաքած կը փախչի հրապարակէն: Այս է պատճառը, որ Թրքական առեւտրական հաշուեկշիռը իւրաքանչիւր տարի 50, երբեմն 100 միլիոնով բաց կ'ունենայ, դեռ չհաշուած մաքսանենգութիւնը, որ նոյնպէս օրգանական հիւանդութիւն դարձած է Թուրք ներքին շուկային մէջ:

Ասկէ կը հետեւի վալիւտայի տագնապը: Թուրք դրամը հազարումէկ ճամբաներով տատօրէն կը հոսի դէպի արտասահման, ուրկէ սակայն բաթերլին ու տոլարը, հակառակ իրենց եղած բոլոր հրապուրիչ առաջարկութիւններուն, թրքական շուկայէն ու դրամատուններէն ներս չեն ուզեր մտնել: Մասնագէտներու վկայութեամբ, թրքական 100 միլիոն փրանք վալիւտան, այս տարի նուազելով հասած է... 40 միլիոն փրանքի: Միւս կողմէ, ընդհանուր անկումով արտասահմանի շուկային մէջ: Իսկ ասիկա, իր կարգին, կ'անդրադառնայ Թուրք տնտեսական եւ ելմտական կեանքի բոլոր զգայուն կէտերուն վըրայ: Այսինքն՝ առեւտուրը կանգ կ'առնէ, դրամատուններու գործառնութիւնը կը դադրի եւ գիւղացիութիւնը կը նստի կոտրած տաշտի մը առջեւ, իմաստ չգտնելով իր դաշտը դատած աշխատանքին մէջ ու, միեւնոյն ատեն, չկրնալով ոչ շուկայ ելլել, ոչ ալ վճարել կառավարութեան տուրքերը: Իսկ այս բոլորի համագումար արդիւնքը ուրիշ ոչինչ է, եթէ ոչ գործազրկութիւն — 60 հազար անգործներ կան այսօր Թուրքիոյ մէջ — ժողովրդական զանգուածներու համատարած թշուառութիւն»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ

ՏԷՄԻՆ.— Օգոստոս 28ին պատահած կռուի առթիւ, «Ապագայ»ի թիւ 83ի, իսկ «Հայ Սիրտ»ի թիւ 10ի մէջ, Տէսինէն մի ոմն Մինաս, «Մարակ» և «Դիտակ» կեղծանունին տակ ծածկուած, աշխատած է դէպքը բոլորովին խեղաթիւրել եւ գիս վարկաբեկել, ըսելով թէ Դաշնակցականները յայտնի խմբապետի մը առաջնորդութեամբ, յարձակած են Հօկի անդամներու վրայ: Այս առթիւ պարտք կը սեպեմ յայտարարել.—

Ա.— Կռուի ժամանակ ոչ թէ ես «Յառա՛ջ, տղերք» պոռացած եմ, այլ Հօկի մեծաւոր Աբրօ Սարգիսեանն էր որ կը պոռար, որպէս զի 20-30 հոգիով յարձակին Պ. Ժիրայր Խտիկեանին վրայ: Ահա ամբողջ իրողութիւնը: Խառնակիչ թղթակիցը միակ պատասխանատուն էր այս կռիւին: Եւ կը դրդէր «Հօկճի»ները ծեծել Խտիկեանը, որ կէս օրին ապտակած էր հայ տղայ մը, «Ինթէրնասիոնալ»ը երգելուն համար:

Բ.— Այդ միեւնոյն խառնակիչը փորձած է հայրենակիցս, Սարգիս Ադամեանը ցոյց տալ իբրեւ ռամկավար, անշուշտ վերջին պահուն ձեռք բերուած վկայականի մը վրայ: Բոլորն ալ կը ճանչնան Ս. Ադամեանը, որ պարագային համեստ դիմակ կը փոխէ եւ երբ կռիւ պատահի, կարմիրը կը ձգէ, ճերմակը կամ դեղինը դնելու համար:

Փիլոս

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

Մեր պաշտօնակիցներուն

«Հայաստանի Կոչնակ».— բաւական ատենէ ի վեր չենք ստանար ձեր թերթը:

«Եփրատ», Հալէպ.— Նոյնպէս:

Այս առթիւ, անգամ մըն ալ կը յիշեցնենք թէ մեր հասցէն փոխուած է 1932 Յունուարէն ի վեր. մինչդեռ կարգ մը թերթեր կը շարունակեն ղրկել նախկին հասցէով: Իսկ Երեւանի եւ Թիֆլիսի թերթերը՝ չորս առաջուան հասցէով:

Ստիպուեցանք այս յայտարարութիւնը տալ, որովհետեւ, մեր մասնաւոր նամակներն ալ չկրցան փոխել տալ մեր հասցէն (Տես թերթին ճակատը):

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ. գրեց՝ Մ. Վարանդեան: Հատոր Ա. (Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն, 1890-1908): 500 մեծադիր էջ, 80 պատկերներով (անհատ եւ խմբանկար): Գին՝ Սուրիոյ եւ Պալքանեան երկիրներու համար՝ 40 ֆրանք: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆրանք կամ 2 տոլար: Դիմել՝ 71, Avenue Kléber, Paris.

ԳՈՐԾ ԵՐԿՆՔԻ ՏԱԿ (Քերթուածներ): Գրեց՝ Օ. Զարմունի: Տպ. Սոֆիա, 1932: Գին՝ 5 ֆրանք:

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ, Հրատ. Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան: Կազմեց Բ. Կ.: Տպ. Երուսաղէմ: 1932: Հասցէ՝ Catholicossat Arménien, Antélias, République Libanaise. Գին 12 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Ա.

Բայց արդեօք դէպ մայրամուտ չե՞մ դիմեր,
Վերջալոյս մը չէ՞ սպասողը՝
Ժամանումիս...
... Խաղալիկն եմ սրընթաց հովերուն, ծովերուն...
Կ'անդրադառնամ...»:

. . . .

Անիւները շարունակելով երգել, կը միանան հեռաւոր երաժշտութեան մը, որ ահա տարօրէն կ'արթննայ, ծանրանալով խիստ ու քնարեր բուրմունքի մը, նման դէմքս ու վերարկուս պատող սեւին:

... Լոյս ու սեւութիւն ու ամէն բան լեցնող անտեսանելի ներկայութիւնը խունկին՝ որուն ծուխը չկայ: Գլխահակ ճակատներ ծուռ ուսերու վրայ. վշտին վարժ, ապակեցած աչքեր:

Շուինի հոգին իր եղանակին թեւերով կը տարածուի, կը ծաւալի պզտիկ միջոցին մէջ, անհունութեան կապելով զայն:

Բարձրութեան մը վրայ սգապսակ գերեզման. լուսարձակ գիրեր՝ «Նահատակ»...

Ոսկի, այլ յոգնած որբութեան մը բեռով՝ անտարբեր եմ ամէնուն հանդէպ. ամէնը անտարբեր են՝ ինծի հանդէպ: Եւ ամէնը ինծի պէս են:

Մահերգը որ կը յուզէ, կը թրթռայ, կը հեծկլտայ, կը զոռայ կատաղի՝ իյնալու համար ընդհուպ դիտապաստ. կը սահի կամ կը գլորի, յանկարծ կանգ առնելու համար տիրական. շնչելու երկար, ու ոխակալ մռունչով մը մահուան ճակատին իր անզօրութիւնը փչելու համար՝ ատելութեամբ... մահերգը չարգիլեր ինձ ծանր թախիծի մը տակ ձգած թէեւ, նայիլ, ծանր աշխատանքէն մաշած եղունգներով մատներուս, վիրաւոր ձեռքերուս...

Մահերգը չարգիլեր անդրադառնալ ծոցի գրպանիս մէջ գերիվար տիրոջ մը յոխորտանքով բազմած կապոյտ տետրակիս:

Շուինի շունչով, իր շունչին չափով շրթներս անգամ մըն ալ կը հեգեն, գող սորվուած դասի մը պէս, այդ տետրակը զարդարող գեղեցիկ գրերը, որոնք սխալ անուն մը կը յօրինեն, հայրենիքի մը մէջ անհայրենիք գոյութիւն մը կը ճչեն, «ազատ աշխատանքի պայմանով» երիտասարդութիւն մը կը վարձեն, ու տխուր, մանուկ լուսանկարի մը տակ չափահաս տարիք մը կը ստեն...

Վա՛խ, վա՛խ Հայր իմ, ոչխարի մահով «նահատակութեանդ» համար Շուինի ռազմական մահերգն ենք փոխ առեր. գո՞հ ես...

Ոսկորներուդ առջեւ՝ որոնք միայն լուսանկարուելու համար մնացին, զարդացան ու ապա շեղջակոյտ կազմեցին, ահա, գլուխս կախ յարգանքի երկիւղածութիւնը չէ որ ունիմ, աւա՛ղ, անարգանքի մը մուրն է որ կուգամ քեզի լալ, դուն իմ սիրելի, բարի հայրիկս, որ նախընտրեցիր ծռիլ քան ըմբոստօրէն կոտրիլ. փորձեցիր միամիտ խորամանկութիւնը (որովհետեւ շահամոլ), բայց ոչ շինող, ծախսող յանդգնութիւնը. ու ժպտիլ երբ պէտք էր հայհոյել, շահիլ, դիզել երբ պէտք էր զոհել, երբ պէտք էր բարձր հոգիով մը հասկնալ ու ջանալ հասկցուիլ, փոխանակ հինցուած, օ՛հ, շատ հինցուած խաղի մը տակ անյատակ ու անմաշելի զանձանակ մը լեցնելու... փոխանակ մարդկօրէն, մարդկօրէն գիտնալ ապրելու...

Կը լսե՞ս, մահերգն է աղբիւրներուն առջեւ. կ'ըսէ.

— Մաքրուելու, ազնուանալու, ըմպելի դառնալու համար, կը ջրեմ, կ'եղբայրանամ կը զոհուիմ. այլ եւ կը տաշեմ, կը մաշեցնեմ, կը քշեմ ու արեւին դիմաց ջինջ ճակատագիրս կը գրեմ ես, նախ քան ամպանալս...

Դուն ապրիլ չգիտցար. թէեւ հիւանդի սնարիս քով աչքերուդ խոնաւնալը, ու մօրս գեղեցիկ ճակտին վրայ շրթներուդ փափկանալը տեսեր եմ ես... դուն որ գրքերը կը սիրէիր ու քու պատմածներդ, ու քու խօսքերդ ամէնէն լաւերն էին ինծի համար:

Հայր իմ, քեզ անարգեցին, աշխատանքդ գողութիւն անուանեցին, ուժեղ ու արդար մարմինդ խոշտանգեցին, աչքերուդ առջեւ քեզի ամէնէն սիրելի եղող բաները, սրբութիւններդ կեղտոտեցին, փճացուցին, որովհետեւ հոն, այն հողին վրայ որ քու անունդ ունի, եւ ուր մարդիկ ապրիլ չեն գիտեր, դուն մեռնի՛լ ալ չգիտցար...

Կը տեսնեմ տակաւին սեւ սաթեայ գոհարեղէնի մը պէս այն ատրճանակը — որքա՛ն մանուկ հետաքրքրութիւններս, հերոսական երազներս է իր փողին լռութենէն հոսեցուցեր, — երբ աղբանոցի մը խորը գնաց, գաղտնօրէն թաղուիլ, անմիտ զգուշութիւններովդ, վախովդ ամօթահար...

Ու բզքտուած, մահուան մօտ, անկէ հազիւ գիրկ մը կամուրջով զատուած դուն շարունակեցիր խոնարհիլ, կեղծել, աղաչել եւ մանաւանդ համբուրե՛լ...

Ինչո՞ւ, Հայր իմ, ինչո՞ւ մեռնիլ չգիտցար, ինչո՞ւ մանուկ ոտքս չխլեցիր իբրեւ պաշտպանութեան վերջին միջոց, ու չջախջախեցիր գանկս լպիրշ ու անարդար ճակտի մը վրայ... Ինչո՞ւ...

(Դուն ուժեղ էիր. վկայ դաստակներուս լայնութիւնը: Քու հոգիդ զուրկ չէր անգթութեան անհրաժեշտ թոյնէն. ես տեսեր եմ հանդարտօրէն մատաղցու աղաւնիներու վիզը պլորելդ, ու գող կատու մը մէկ հարուածով սպաննելդ):

Կ'իմանա՞ս, Շուինի ցասումն է, կը փոթորկի, կը փոթփոթի.

— «Որպէս զի մեր նայուածքները հպարտութեան ու վեհանձնութեան փայլը ստանան, պէտք է որ մեր բռունցքները դէմ դէմի, փրկարար կայծը արձակեն. որպէս զի մեր մեծութիւնները իրենց արժանի, մեծ ու հաւասար զրոյցը հագնին, պէտք է որ նախ մեր արիւնները մէկզմէկու միատեսակ գոյնին գիտակից ըլլան, մեծ պայքարի մը մէջ, բարձր խորհուրդով մը լուսաւոր... մարդկօրէ՛ն...»:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

է, քանի որ Ռուսերը մեծ շահեր ունին Մանչուրիոյ մէջ, որուն կը հայթայթեն հիւսուածեղէն, ապակեղէն, շաքար, առտնին առարկաներ եւ մետաղեայ արտադրութիւններ։

Ճափոնցիները կը յուսան սիրաշահիլ Մոսկուան, անոր վերապահելով արտաքին Մոնկոլիան, խոկ ներքինը ձգելով Մանչուրիոյ։ Ճափոն մտահոգ է անոր համար որ, Մոսկուան 300,000 զինուոր կեդրոնացուցած է Մանչուրիոյ մօտերը, եւ կրնայ մինչեւ մէկ միլիոնի հասցնել այս թիւը, զօրաշարժէն վեց ամիս յետոյ։ Թէեւ, Մոսկուա ետ կանչեց այդ բանակին հրամանատարը, Զօր. Պլուխէր, որ ծանօթ է իբրեւ հակաճափոն, եւ անոր տեղ նշանակեց Զօր. Պրուսիլովը։ Ուրեմն, Մոսկուան ալ չուզեր խնդիր ունենալ Ճափոնի հետ։

Թոքիոյի մէջ կը խորհին նաեւ Ճափոն – Մանչուրիա – Չինաստան ճակատ մը կազմել, եթէ անգլեւսաքսոն երկիրները մաքսային պատնէշներ հաստատեն իրենց դէմ, Մանչուրիոյ խնդրին առթիւ։

Լաւատես ճառ մը եւս

Պ. Ճօրճ Նորրիս, ամերիկեան դաշնակցային պահեստի դրամատան տնօրէնը, չորեքշաբթի օր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— Երեք տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, կրնամ քաջալերիչ խօսքեր ուղղել կատարեալ անկեղծութեամբ։ Սեղանաւորական խուճապը վերջացած է, բայց ճարտարարուեստական անկումը կը շարունակուի։ Սակայն եւ այնպէս, յամր ապաքինում մը նշաններ կը տեսնենք, եւ վերջնական առողջացումը կրնայ ուշանալ միայն կատարեալ աղէտի մը հետեւանքով, ինչպէս եթէ պարգեւներ բաշխենք զինուորներուն կամ կառավարութիւնը խնայողութիւններ չկատարէ։

Անգլիացի թղթակից մը վտարուեցաւ

Մոսկուայի Չեկային հրամանով, արտաքսուեցաւ Օր. Բի Քլայմէն, Լոնտոնի «Տէյլի Էքսփրէս» եւ «Սընտէյ Էքսփրէս» թերթերուն թղթակիցը, որ «գիտակցօրէն բովանդակութեամբ սուտ եւ զրպարտիչ, խոկ ձեւով կոպտօրէն նախատական տեղեկութիւններ կը հաղորդէր Խ. Միութեան մասին»։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ Օր. Բի յերիւրածոյ լուրեր կուտար «կարծեցեալ ապստամբութեանց, ջարդերու եւ խռովութեանց մասին»։ Նոյն իսկ աւելի յառաջ երթալով, կը տարածէր «նախկին առասպելները՝ կիներու համայնացման մասին եւ կոպտօրէն կը նախատէր կարմիր բանակը»։

Օր. Բի դեռ վերջերս արտօնութիւն ստացած էր վեց ամիս եւս բնակելու Մոսկուա։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՏՐՈՑԿԻ ամէն տեղէ յոյսը կտրելով, որոշեց Տանըմարքա երթալ, համաձայն իրեն ուղղուած հրաւէրի մը։ Այս առթիւ դասախօսութիւններ պիտի կազմակերպէ, ընկերվարական երիտասարդութեան համար։ Յայտնի չէ թէ Գերմանիա թոյլ պիտի տա՞յ որ իր հողէն անցնի, Քոփէնհակ երթալու համար։

ՆՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլէն մեզի կը տեղեկացնեն թէ քաղաքին մէջ հիմնուած է ֆրանսական ֆիլմի ընկերութիւն մը (Cobra film) անունով, որուն բեմադրութիւնը (Metteur en Scène) յանձնուած է քաղաքին ծանօթ դերասաններէն Պ. ՍԷՐԺ ԱԶԱՐԵԱՆի, որ պիտի խաղայ առաջին դերը։

Գթութեան պազար

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մասնաճիւղը կազմակերպած է, 29 եւ 30 Հոկտեմբեր շաբաթ եւ կիրակի, Salon Jean Goujonի մէջ, 8 rue Jean Goujon, ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ (Vente de Charité) մը ի նպաստ իր պաշտպանած որբերուն։

Կը խնդրուի հայ կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ սոյն երկու թուականները։

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԻՑԸՆԱՔՈՒՌԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի Արզումեան երկու խումբերը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 20 Ave. Ville d'Avray.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովըայսօրՈւրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Հայ Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն Քրիստափոր խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ այսօրՈւրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ավընիւ Կօպլէն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՌԱԶՄԻԿ խումբի ժողովը վաղըՇաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 63 rue du Parc, Առնուվիլ լը Կոնէս։ Չեկոյց Ընկ. Խ. Մկրտիչեանէ։

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ընկ. Օննիկ Կարապետեանի բնակարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ Հ.Յ.Դ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին կը բացուի Մարսէյլի շրջանի Հ. Յ. Դ. Ներկայացուցչական ժողովը, կազմուած շրջանի 14 ենթակոմիտէներէն եւ խումբերէն։

Ժողովը տեղի պիտի ունենայ դաշնակցութեան սովորական ժողովատեղիին մէջ։ Պատգամաւորները պէտք է ներկայ ըլլան ճիշդ ժամին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պոլ. Օտտօի Պատ. Միութեան բոլոր անդամները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին իրենց սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէի վարչութենէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պէլֆոռ, Ս. Ո.— 35։

ՑՈՒՑԱՀԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին անդամական ժողովը այս կիրակի ժամը 3ին 131 rue Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն, Պար տը Կլօպի մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

ԴԻՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց Ընկերութիւնը՝ ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը տեղեկացնէ, թէ Մարսէյլի մէջ հիմնուած է Մասնաճիւղ մը նախաձեռնութեամբ շրջանաւարտ սանուհիներու եւ վարչութիւնը կազմըւած է հետեւեալ կերպով.—

Տիկին Արաքսի Մալաքեան (Ատենապետ), Օր. Արմինէ Զրահեան (Բ. Ատենապետ), Տիկին Աստղիկ Անդրէասեան (Ատենադպիր), Տիկ. Զարուհի Նշանեան (Գանձապետ), Տիկ. Զապէլ Մօրէնօն (Հնքապահ), Տիկ. Բեկրուհի Բիրենց (Հաշուապահ)։ Խորհրդականներ՝ Տիկ. Հրաչուհի Մաթէոսեան, Տիկ. Շահանդուխտ Սիսակեան, Օր. Վիքթորիա Սէֆէրեան եւ Պ. Կարապետ Թարագճեան։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Կրընօպլի Մասնաճիւղը ի նպաստ տեղւոյն դպրոցի հանգանակութեան ըստացած է 165 փրանք, հետեւեալ անձնաւորութիւններէ.—

Պ.Պ. Ա. Կիւրիճեան 20 փր., Կ. Թիւֆէնկճեան 15, Ս. Ղուկասեան, Կ. Չիփթճեան, Ապքարեան, Ա. Փափազեան, Ա. Ուզուրեան, Ա. Արսլանեան եւ Օ. Գէորգեան 10ական, Երկանեան, Յ. Ջաղացպանեան, Յ. Պարսամեան, Սողոմոնեան, Յ. Ավազեան, Մ. Անտոնեան, Բ. Այվազեան, Ղ. Թորոսեան, Սուքիասեան, Գ. Մէնտիլեան, Ս. Աւագեան եւ Գ. Տէրմանեան 5ական փրանք։

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլօնէը սիւր Մէր 22 սեպտ. 932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր։ Կերէք Պուլօնէը սիւր Մէրի թարմ ձուկը։

Foyer Françaisի

Ֆրանսերէնի ձրի դասաւանդութիւնները՝ օտարականներուն համար։

Հոկտեմբեր 3ին Երկուշաբթի օր կը վերսկսին գիշերային ձրի դասաւանդութիւնները՝ որոնց կրնան մասնակցիլ երկու սեռէ եւ ամէն տարիքէ օտարականներ։ Դիմել եւ արձանագրուիլ հետեւեալ վայրերը.

3րդ թաղ, 2 rue Ferdinand-Berthaud.
4րդ » 6 rue des Hospitalière St-Gervais,
5րդ » 23 rue Gujas,
11րդ » 12 rue Titon,
18րդ » 43 rue des Poissonniers,
20րդ » 51 rue Ramponneau,
Պուլօնեը-Պիյանքուր, 87 rue Thiers,
Պրզօնս. 14 rue Maurice-Bérteaux,
Սիւրէն, Ecole Jean-Macé,

Այս դասաւանդութիւնները ընդհանրապէս տեղի կ'ունենան շաբաթը երկու գիշեր ժամ 8.30էն 10.30, եւ բաժանուած են ուսանողներու կարողութեան համեմատ դասարաններու, որոնց կանոնաւոր հետեւողներուն տարեշրջանէն վերջ կը տրուին վկայագիրներ։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ

Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Խիղճ եմ անում ձեզ նեղութիւն պատճառելու, — ասաց նա վերջապէս մի ընդհատուող ձայնով. — բայց կարելի չէ՞ր արդեօք, ինձ մի քիչ ջուր տայիք։

Ջրի փարչը դրուած էր պատուհանի մօտ. Մօնտանէլլի վեր կացաւ ու բերաւ։ Երբ նա գրկեց մի թեւով հիւանդին, որ օգնէ քիչ բարձրանալու, յանկարծ զգաց, որ Բոռի սառն ու խոնաւ մատները ամուր սեղմեցին իր ձեռքը։

— Տուէ՛ք ինձ ձեր ձեռքը, չուտ... մի վայրկեան. — շշնջեց Բոռը։ — Ձեզ համար միեւնոյն է, չէ՞. միայն մի վայրկեան։

Գլուխը թեքեց Մօնտանէլլիի ուսին ու դողում էր ոտից գլուխ։

— Քիչ ջուր խմեցէք. — ասաց Մօնտանէլլին մի վայրկեան յետոյ։

Բոռ լռեկ հնազանդեց, յետոյ պառկեց կոնակին ու փակեց աչքերը։ Ինքն էլ չէր կարող բացատրել, թէ ի՞նչ պատահեց իր հետ, երբ Մօնտանէլլի թեւը իր այտին դպաւ, միայն զգում էր, որ աշխարհիս երեսին դրանից աւելի սարսափելի բան չէր կարող պատահել։

Մօնտանէլլին մօտ քաշեց աթոռը անկողնին ու նստեց։ Բոռ պառկած էր դիակի պէս անշարժ, դէմքը ձիգ ու անկենդան։ Երկար լռութիւնից յետոյ բաց արաւ աչքերը ու նայեց կարդինալին մի անհանգիստ հայեացքով։

— Շնորհակալ եմ. — ասաց նա։ — Ներեցէք, կարծեմ մի բան էիք հարցնում։

— Դուք այսօր ուժ չունիք խօսելու։ Եթէ ինձ ասելու մի բան ունիք, կ'աշխատեմ կը գամ վաղը։

— Խնդրում եմ, Ձերդ Սրբազնութիւն, մի՛ գնաք։ Ճշմարիտ, բոլորովին առողջ եմ. վերջին օրերս քիչ վատ էի տրամադրուած, այն էլ մեծ մասամբ նազ էր։ Հարցրէք գնդապետին, նա ձեզ կը հաստատի։

— Ես գերադասում եմ իմ սեփական եզրակացութիւններս. — պատասխանեց Մօնտանէլլին հանդիստ։

— Գ—գնդապետը նոյնպէս. երբեմն նա սաստիկ սրամիտ է իր եզրակացութիւնների մէջ։ Ն—նրան նայելիս դժուար է ենթադրելը, բ—բայց ճշմարիտ երբեմն շատ օրիժինալ մտքեր է յղանում։ Օրինակ անցած ուրբաթ, կարծեմ ուրբաթ էր, օրերի հաշիւն էլ բոլորովին խառնել եմ, վերջապէս խնդրել էի ափիոն։ Շատ լաւ յիշում եմ, եկաւ այստեղ ու ասում է, թէ կ—կը տտանամ ափիոնը, եթէ ասեմ թէ ո՞վ էր դ—դուռը բաց անողը։ Յիշում եմ իր բառերը. «Եթէ իրաւ ցաւ էք ըդ—զում, կ'ասէք. եթէ ոչ, դա ապացոյց է որ կ—կեղծում էք»։ Ես երբեք չ—չէի կարող երեւակայել, որ նա այդպէս զւարճախօսն է։ Ծ—ծիծաղ բան է ուղղակի։

Ու սկսեց յանկարծակի հառու մի ծիծաղ, յետոյ շուռ եկաւ դէպ ի կարդինալը, որ լուռ նստել էր, ու սկսեց վրայ տալ աւելի ու աւելի արագ ու այնպէս կակազելով, որ բառերը հազիւ էին հասկացւում։

— Կարծում էք, այստեղ ծիծաղելի ոչինչ կա՞յ։ Ի հարկէ, դուք այդպէս էք կարծում։ Դուք հաւատացողներդ հումօրի զգացումը չունիք։ Դուք ամէն բանի լուրջ էք վերաբերւում։ Օրինակի համար այն գիշերը մայր տաճարում, ի՛նչ հանդիսաւոր տեսք ունէիք։ Ի դէպ, ի՛նչ սիրտ յուզող կերպարանք ունէի ես ուխտաւորի դերում։ Եւ վստահ եմ, որ դուք չէք հասկանում, ի՛նչպէս ծիծաղելի էք դուք, որ եկել էք այսօր։

Մօնտանէլլի ոտքի ելաւ։

— Ես եկել եմ լսելու ինչ որ ինձ ասել էիք կամենում, բայց կարծեմ խիստ էք յուզուած այսօր։ Աւելի լաւ է, բժիշկը թող մի հանգստացնող բան տայ ձեզ, կը խօսենք վաղը, երբ արդէն մի լաւ ձեր քունը առած կը լինէք։

— Քունս առնե՞մ։ Ա՛, ժամանակ դեռ շատ կ'ունենամ քունս առնելու, Ձերդ Սրբազնութիւն, երբ դուք կը տաք ձեր համաձայնութիւնը գնդապետի ծրագրին։ Հիանալի քնաբեր է արճիճի մի ունցիան։

— Ձեզ չեմ հասկանում. — ասաց Մօնտանէլլին ապշած նրան նայելով։

Բոռը նորից ծիծաղեց։

— Ձե՛րդ Սրբազնութիւն, Ձե՛րդ Սրբազնութիւն։ Ճշմարտութիւնը քրիստոնէական ամենագլխաւոր առաքինութիւնն է։ Մի՞թէ կարծում էք որ ես չգիտեմ թէ ինչպէս նահանգապետը ձգտում է ձեր համաձայնութիւնը առնելու որ զինուորական դատի ենթարկէ ինձ։ Լաւն այն է, որ տաք այդ համաձայնութիւնը։ Ձեր բոլոր եղբայրակիցները ըստ եկեղեցու միեւնոյն բանը պէտք է անէին ձեր տեղը։ Cosi fan tutti. դրանով դուք այնքա՛ն մեծ բարիք արած կը լինէիք ու այնքա՛ն քիչ չարիք։ Հաւատացէք, բնաւ չի արժի այն անքուն գիշերը, որ դուք մտատանջութեան մէջ էք անց կացրել։

— Ի սէր Աստծու, դադարեցէք մի վայրկեան ծիծաղելուց. — ընդհատեց Մօնտանէլլին. — ասացէք, ի՞նչպէս էք դուք այդ բոլորը իմացել. ո՞վ է ասել ձեզ։

— Մի՞թէ գնդապետը ձեզ չի ասել, որ ես դեւ եմ, մարդ չեմ։ Չէ՞։ Ինձ խիստ յաճախ է կրկնել։ Եւ ես ճշմարիտ որ դիւային շնորհք ունիմ ուրիշի մտքերը մի քիչ գուշակելու։ Ձերդ Սրբազնութեան վզին ծանր բեռ եմ դարձել ես։ Դուք կը ցանկայիք, որ մի ուրիշ վճռէր իմ վիճակս, առանց վրդովելու ձեր նրբազգաց խիղճը։ Գուշակե՞լ եմ, չէ՞։

— Լսեցէք, — ասաց կարդինալը, ու նստեց նրա կողքին մի խիստ լուրջ դէմքով։ — Ինչ եղանակով էլ որ իմացած լինէք, բայց կատարեալ ճշմարտութիւն է դա։ Գնդապետ Ֆէրրարին վախենում է, որ ձեր բարեկամները փախուստի մի նոր փորձ չանեն եւ կամենում է դրա առաջն առնել այն միջոցով որ ասում էք։ Ինչպէս տեսնում էք, բոլորովին բաց ասում եմ ձեզ։

— Ձերդ Սրբազնութիւնը արդէն միշտ յայտնի է եղել իր ճշմարտասիրութեամբը. — ասաց Բոռը դառնագին։

— Դուք անշուշտ գիտէք, — կցեց Մօնտանէլլին — որ ըստ օրէնքի ես ոչ մի իշխանութիւն չունիմ աշխարհային գործերում։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

24 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1991 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երիտասարդ աշխատակից մը — բանաստեղծ — երէկ մեր ուշադրութեան կը յանձնէր վրդովիչ եւ հրատապ հարցի մը ուրիշ մէկ երեսը: (Հարցը գաղութներու ինքնապաշտպանութեան մասին է, զոր չեչտակի դրինք վեց խմբագրականներով, օգոստոս 24—30):

— «Հայ մարդը (մեր խօսքը միշտ մեր համեստ, աշխատաւոր դասակարգին համար է), այսօր կը նմանի հոսանքն ի վար քշուած տաշեղի մը, եւ ինք գիտէ իր այս վիճակը, չի կրնար կառչիլ, ուրիշ բազմաթիւ հոգեր կը ստիպեն համակերպիլ: Այսօրուան Հայը քնախտէ վարակուած է: Իր ծանրացած կոպերը թոյլ չեն տար որ աչքերը բացուին: Երբեմն շարժումներ կ'ընէ, աչքերը կը շփէ, կ'ուզէ արթննալ, կը յօրանջէ, բայց գլուխը կրկին բարձին կը ձգէ: Քունը անուշ է:

« ... Երբ գլխաւոր արգելքներ կան մեր ինքնապաշտպանութեան ճամբուն վրայ դրուած. — Հոգեկան բեկումը, հացի խնդիրը եւ անտարբերութիւնը»: («Յառաջ», 23 սեպտ.):

Այս յօդուածէն երկու օր առաջ, անուղղակի պատասխանած էինք այս հարցին, ձայնակցելով ուրիշ աշխատակցի մը:

— «Մեռանք – կորանք»ի հոգեբանութիւն մը կը սպառնայ եղածն ալ ժխտել:

«Կը թուի թէ միայն մենք ենք ամէնէն դժբախտը կամ անճարը, ու միայն հրաշք մը կրնայ փրկել մեզ անդունդէն:

«Մինչդեռ, պայծառատեսութեան ճիգ մը պիտի համոզէր մեզ թէ՝ կոպուստին հետ անգնահատելի շահեր ալ ունինք: Եւ եթէ սորվինք, վերջապէս, համախորհուրդ, գլուխ գլխի գործել գոնէ հիմնական հարցերու մէջ, ոչ միայն պիտի յաջողինք եղածը ամրապնդել, այլ եւ նոր նուաճումներ կատարել:

«Անշուշտ միշտ մնալով իրական գետնի վրայ, եւ ոչ թէ ճախրելով օդին մէջ, ուր օդանաւն անգամ տէր – տիրական չէ տակաւին:

« ... Ամէնէն առաջ, անհրաժեշտ է պայծառ տեսողութիւն: Եղածն ու չեղածը տեսնելու, դատելու եւ անոր համեմատ ճամբայ գտնելու կարողութիւն»: (*Մեր Տկարութիւնները*, «Յառաջ», 21 սեպտ.):

×

Մեր երիտասարդ աշխատակիցը քիչ մը չափ կը խտացնէ գոյները, «քնախտէ վարակուած» հռչակելով այսօրուան Հայը:

Ճեղուած անտարբերութիւն, — այո՛: Հոգեկան բեկում, — նոյնպէս: Բայց քնախտը ուրիշ բան է:

Եթէ քնախտէ վարակուած ըլլար այս ժողովուրդը, գոնէ ... ներքին վէճերը պիտի մարէին:

Մինչդեռ, տասը տարի անցուցինք պանդխտութեան մէջ, եւ տակաւին ախորժակ ունինք ... իրար հրմշտկելու: Միշտ «յանուն ազգի»:

Մնաց որ, հոգեկան բեկումն ալ վարակած է միայն որոշ խաւեր: Ոչ թէ բուն ժողովուրդը:

Այդ բեկումը ասպիճան մը հետեւանք է մեր կրած յուսախաբութեանց եւ տիրող անստուգութեան:

Երկրորդ, նորագոյն պատճառ մըն է տնտեսական տագնապը: Հացի պայքարը, որ կը դժուարանայ տարուէ տարի:

Պալքանեան երկիրներու մէջ, այդ մղձաւանջը տարիներէ ի վեր է որ կը մաշեցնէ մեր պանդուխտ բազմութիւնները:

Իսկ այստեղ եւ Ամերիկա՝ երկու – երեք տարիէ ի վեր: Եւ շատ աւելի ծանր մտահոգութիւն պատճառելով:

Եթէ ուզենք արդար ըլլալ, պիտի նկատենք որ բարգաւաճութեան օրերուն ալ, միշտ բազմաթիւ էին յօրանջողներն ու անտարբերները: «Ինծի՞ ի՛նչ, աղբար»:

Մենք ե՞րբ ենք տեսեր ամբողջ ժողովուրդը՝ մէկ զսպանակէ լարուած: Միեւնոյն թափով խանդավառ եւ գործունեայ: Կորովի ու պայծառատես:

Ընդհակառակն, վերջին տասնամեակի ընթացքին, ընդհանուր փլուզումէն յետոյ, ունեցանք հաւատքի եւ կորովի այնպիսի արտայայտութիւններ, որոնք օտարներուն, մինչեւ իսկ մեր դրացիներուն հիացում պատճառեցին:

Թուրք փախստական փաշաները անօթի են այս պողոտաներուն վրայ եւ այլուր:

Իսկ դուք տեսա՞ք երբեք դպրոցէն արձակուած որբ մը, կամ տուն – տեղ կորսնցուցած արհեստաւոր մը, բանուոր մը, որ չկարենար 50 – 100 ֆրանք փոխ տալ չունեւորի մը:

Անցողակի կը յիշենք այս երեւոյթը, աչքի առջեւ ունենալով հազարաւոր փաստեր՝ տնտեսական վերակազմութեան և վերելքի:

Բայց, բուն խնդիրը այդ չէ:

Հանրային գետնի վրայ, ի՞նչպէս կրնանք ուրանալ այն յարատեւ եւ համատարած ճիգը, որ կը տեւէ տասը տարիէ ի վեր, ամէնէն անճար գաղութներուն մէջ իսկ, եւ որ նոյնքան կազդուրիչ է:

Մենք չենք ժխտեր բազմաթիւ մռայլ, ջլատիչ եւ մաշեցնող երեւոյթներ, որոնք հետզհետէ կը չեչտուին, ու կը սպառնան թուլցնել գաղութներու դիմադրական կորովը:

Եւ սակայն, չուրանանք նաեւ լուսաւոր իրողութիւնները: Ամէն ճակատի վրայ նուաճումներ կատարելու, վերելք փորձելու, դիրքերը ամրապնդելու պայքարը, որ կը տեւէ: Կը տեւէ հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն:

Մեր վիճակին մատնուած ո՛ր եւ է ժողովուրդ՝ ապահովաբար պիտի կքէր այսքան հոգերու տակ:

Անգամ մը եւս կը թելադրենք աչքերն ուղղել դէպ ի Արեւելք, տեսնելու համար թափուած ճիգը եւ ձեռք բերուած արդիւնքը:

Այս բոլորը կը նշանակեն ոչ թէ քնախտ, այլ դիմանալու եւ տեւելու կամք: Հաւատք եւ կորով:

Այս ընդհանուր դիտողութիւններէն յետոյ, անցնինք դրուած հարցերուն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Անցեալ օր, Սելանիկէն թղթակցութիւն մը տեղեկութիւններ կուտար Կ. Կիւլպէնկեան վարժարանի մասին:

Հաստատութիւն մը, որ օրհնութիւն եղած է տարիներէ ի վեր:

Մօտ 300 աշակերտներ ուսում կը ստանան, բոլորովին ձրի:

155 աշակերտներու ձրի ճաշ կը տրուի, իսկ 175 հոգիի՝ գրենական պիտոյք: Հարիւր աշակերտներու նոր կօշիկ, ամէն տարի:

Թողունք միւս առաւելութիւնները:

Բայց, այս վարժարանը ունի անյարմարութիւն մը:

Բոլորովին անբաւական է եւ հակաառողջապահական՝ շէնքը (վարձու):

Ամէն տարի բազմաթիւ աշակերտներ կը մերժուին, տեղի չգոյութեան պատճառով:

Եւ խնամակալութիւնն ու տեսչութիւնը ամէն տարի անհամբեր կը սպասեն որ կտակակատար մարմինը (Լոնտոն եւ Փարիզ) բարի ըլլայ շէնք մը գնելու:

Անհամբեր են մանաւանդ այս տարի, քանի որ, տրախմիի անկման հետեւանքով, բազմաթիւ տրամադրելի շէնքեր կան: Եւ չափազանց աժան:

Այսպէս, իրազեկ մը կը պատմէ թէ՝ կարելի է երբեք յարկով հաստատուն շէնք մը գնել աւելի քան 400 աշակերտի համար, դպրոցական բոլոր յարմարութիւններով: Եւ վեց դասարան:

Գինը՝ 300,000 տրախմի:

Մինչեւ անգամ կէս միլիոնը ծիծաղելի գումար է, Փարիզի կամ Լոնտոնի համար, փոխանակութեան ներկայ սակով: (վերջերս մինչեւ 160 տրախմիի բարձրացած էր մէկ տոլարը):

Կտակակատարները չը՞ պիտի ուզէին կատարեալ օրհնութիւն մը դարձնել այս կրթարանը, կարգադրելով շէնքի խնդիրը:

Օգտուելով այս թանկագին պատեհութենէն:

ՎԱՀԷ

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ԼԵՌՆԷՆ ՎԱՐ

Կարսեցի Տիկին Սառա եւ Պ. Նիկօլ Յովհաննէսեան ամուսինները սեպտ. 2ին, օթօմոպիլով դէպ ի հիւսիսային Քալիֆորնիա ճամբորդած միջոցին՝ Լոս Անճէլըսէն Պէքսֆիլտ տանող ճանապարհին վրայ՝ լեռնաշղթային առաջին լեռնապտոյտին 100 ոտք բարձունքէն յանկարծ կը սահին դէպի ձորամէջ եւ արկածամահ կ'ըլլան:

Ոստիկանական տեղեկագրին համաձայն, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեաններու պատահած արկածին ականատես վկաներ չկան: Օթօմոպիլը ուղղակի ինկած է լեռնէն վար:

Տարաբախտ զոհերը իրենց ետին կը թողուն 4 զաւակներ. Պետրոս՝ 18, Րօյ 10 եւ Րիչըրդ ու Րօպէրթ (երկուորեակներ) 5 տարեկան:

«ՄԵՐ ԱԿԱՆՋՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿՏՐԵՆ»

Գրած էինք թէ Մանչուրիոյ մէջ աւազակներ առեւանգած են Անգլուհի մը, 700,000 չինական տոլար, հարիւր ոսկի մատնի, 200 ատրճանակ եւն. պահանջելով:

Տիկին Փոլի յաջողած է նամակ մը հասցնել իր հօրը.

— «Շուտ ազատեցէք մեզ, կ'աղաղակէ տիկինը, անապարեցէք ի սէր Աստուծոյ, որովհետեւ աւազակները պիտի կտրեն մեր ականջները: Միայն մէկ շաբաթ կեանք ունինք. այնուհետեւ մեր առեւանգիչները մեզ պիտի սպաննեն հրացաններով: Ասոնք կատակ չեն ըներ»:

Ճարտարագէտն ալ, իր կարգին, կը պաղատի.

— «Չինացի զօրավարին առաջարկները բանի չեն ծառայեր. մեր առեւանգիչները դրամ կը պահանջեն եւ ուրիշ բանով չեն գոհանար: Եթէ դրամ չստանան մինչեւ չորս օր, մեր ականջները պիտի ղրկեն ձեզի, իսկ աւելի վերջը՝ մեր դիակները»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Հէնտըրսըն կը պաշտպանէ Գերմանիոյ տեսակէտը

Զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, երբ կը քննուէր օդային ռմբակոծութիւնները ջնջելու խնդիրը, Սպանիոյ պատուիրակը յայտարարեց թէ կանխահաս կը գտնէ այդ հարցը, քանի որ բացակայ է Գերմանիոյ պէս մեծ պետութիւն մը: Պատուիրակը առաջարկեց յետաձգել խնդիրը, մինչեւ որ «դիւանը լրիւ ըլլայ»:

Մեծ եղաւ բոլորին զարմանքը, երբ Հէնտըրսըն յայտարարեց թէ՝ այս պայմաններուն մէջ, հարցին քննութիւնը պիտի յետաձգուի երեքշաբթի օրուան:

Յետոյ քննութեան ենթարկուեցան ծանր թնդանօթներու եւ հրասայլերու, նաւային սպառազինութեանց եւ քիմիական պատերազմի խնդիրները: Երբ կարգը եկաւ ընդհանուր եւ քաղաքական հարցերուն, ժողովը տաքցաւ: Խորհրդային պատուիրակը անմիջապէս խօսք առնելով, պահանջեց անյապաղ վիճաբանութեան ենթարկել Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու առաջարկները՝ աւելի լայն զինաթափութեան մը մասին: Անգլիոյ արտաքին նախարարը դիտել տուաւ թէ դիւանը չի կրնար զբաղիլ քաղաքական մեծ խնդիրներով: Պ. Փօլ Պոնքուռ, Ֆրանսայի պատուիրակը, ուժ տուաւ այս դիտողութեան, աւելցնելով թէ՝ Պ. Լիթվինովի առաջարկներէն զատ, քաղաքական խնդիրներուն մէջ կան Ֆրանսայի առաջարկները՝ ապահովութեան մասին:

Այդ պահուն, Պ. Հէնտըրսըն, ժողովին նախագահը, ոտքի ելաւ եւ յայտարարեց թէ դիւանը կրնայ զբաղիլ քաղաքական խնդիրներով եւ չծածկեց թէ ինք թղթակցութեան մէջ է Գերմանիոյ հետ, սպառազինութեանց հաւասարութեան մասին: Յետոյ աւելցուց թէ ինք այս մասին յուշագիր մը պիտի պատրաստէ մինչեւ երեքշաբթի, «յուշագիր մը որ պիտի մեղմացնէ կացութիւնը»:

Այս խօսքերը մեծ զարմանք պատճառեցին, բայց Հէնտըրսըն առանց չուարելու փակուած յայտարարեց նիստը:

Ժողովէն վերջը, պատասխանելով թղթակիցներու հարցումներուն, Պ. Հէնտըրսըն կրկնեց թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը ոչ միայն իրաւունք, այլ եւ պարտականութիւն ունի զբաղելու քաղաքական ընդհանուր խնդիրներով եւ թէ այդ տեսակէտը պիտի պարզէ իր յուշագրին մէջ:

⁂ Փարիզի թերթերը անհասկնալի կը գտնեն Հէնտըրսընի բռնած ընթացքը, իբրեւ նախագահ: Մանաւանդ որ, մաս չի կազմեր բրիտանական պատուիրակութեան եւ միայն ինքզինքը կը ներկայացնէ:

Միւս կողմէ, իրազեկներ կը հաստատեն թէ Գերմանիա անուղղակի դիմում կատարած է ժողովին մասնակցող պետութեան մը, ելք մը գտնելու համար:

Գերմանիա կը պնդէ

Պ. Նէօրաթ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, նոր յօդուած մը հրատարակելով, կը պաշտպանէ սպառազինութեանց հաւասարութեան տեսակէտը:

— «Այս հարցը կենսական է գերման ժողովուրդին համար եւ չկայ ո՛ր եւ է վէճ՝ այս մասին: Բացարձակապէս անկարելի է որ Գերմանիա համաձայնի պայմանագրի մը որուն մէջ հաւասար իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ սահմանուած չեն բոլոր պետութեանց համար: Գերմանիան պատրաստ է, ինչպէս անցեալին մէջ, գործակցելու զինաթափութեան, բայց, անհրաժեշտ է որ այդ զինաթափութեան վերջ տայ Գերմանիոյ համար սահմանուած միակողմանի պարտաւորութեանց, պարտաւորութիւններ զորս մենք ընդունեցանք իբրեւ փոխանցման շրջանի հարկադրանք: Ապագային, Գերմանիոյ համար ընդունելի կրնան ըլլալ միայն այն պարտաւորութիւնները որ ի զօրու են նաեւ բոլոր պետութեանց համար անխտիր: Մենք պիտի չարունակենք պահանջել որ այդ պարտաւորութիւնները կարելի եղածին չափ լայն ըլլան, բայց՝ բոլոր պետութեանց համար հաւասարապէս գործադրելի ըլլալու պայմանով:

Ճափոն ալ, իր կարգին, կը սպառնայ

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ Մանչուրիա ղրկուած քննիչ յանձնախումբը վերադարձած եւ իր տեղեկագիրը մատուցած ըլլալով, քաղաքական շրջանակները անհամբերութեամբ կը սպասեն անոր հրապարակութեան:

Առ այժմ գաղտնի կը պահուի ամէն բան, բայց անուղղակի տեղեկութիւններ պակաս չեն: Իրազեկի մը յայտարարութեան համաձայն, յանձնախումբը ընդունելով հանդերձ որ Մանչուրիան չինական պետութեան կապուած է, աշխարհագրականօրէն, չի ծածկեր անոր ողբալի վիճակը՝ չինական իշխանութեան օրով: Յանձնախումբը նկատած է որ Ճափոնի իրաւունքները վնասուած են այս կացութեան հետեւանքով: Ճիշդ է որ Ճափոն ուժգին միջոցներ ձեռք առաւ, բայց Չինաստանն ալ այդ միջոցին կը դժէր իր դիւանագիտական յանձնառութիւնները: Յանձնախումբին կարծիքով, լաւագոյն ձեւն է ուղղակի բանակցութիւն հաստատել Ճափոնի եւ Չինաստանի միջեւ:

Ինչպէս կ'երեւայ, տեղեկագիրը այնքան ալ աննպաստ չէ Ճափոնի համար: Եթէ հակառակն ալ ըլլար, Ճափոն չպիտի հանդուրժէր, արդէն կատարուած իրողութեան առջեւ դրած ըլլալով աշխարհը:

Ուաշինկթընի ճափոնական գործակատարը, պատասխանելով իրեն եղած հարցումի մը, յայտարարեց թէ Ճափոն վախնալիք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՍԱՈՒՏԻԷԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ»

Ճիտտէէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Հիճազի եւ Նէճտի երկիրները եւ անոնց հետ կապուած հողերը այսուհետեւ պիտի կոչուին «Սաուտիէի թագաւորութիւն»: (Երեւի Իպն Սուուտի անունով):

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՄԷՋ

Անգլիոյ Դրամատան վարչական ժողովը հինգշաբթի օր գումարուելով, փոփոխեց կարգ մը հինաւուրց կանոններ որոնց մէկ մասը մնացած է 1773 թուականէն: Նոր կանոնագրով, դրամատան կառավարիչին, օգնականին եւ 24 տնօրէններուն ռոճիկը 15,000 ստերլինէն կը բարձրանայ 30,000ի:

Ժողովականներէն մէկը յիշելով կառավարիչ Պ. Մ. Նորմանի յանախադէպ ճամբորդութիւնները դէպի Ամերիկա, հարցուց.

— Թերթերէն կ'իմանամ որ յաճախ Ամերիկա կ'երթաք: Այս ճամբորդութիւնները շատ սուղի կը նստին: Ո՞վ կը վճարէ դրամը:

Կառավարիչը գոհացաւ ըսելով թէ դրամատան համար եղած ամէն ճամբորդութեան ծախքը կը վճարուի հաստատութեան կողմէ, իսկ հանոյքի համար ճամբորդած ատեն, ինքն է որ կը վճարէ:

25 ՄԻԼԻՈՆ ՀՈԳԻ ՊԱՐԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ «ՅԱՆՈՒՆ ՄՈՎՍԷՍԻ»...

Դիրդագին գայթակղութիւն մը երեւան հանուեցաւ Մ. Նահանգներու մէջ:

Դատարան քաշուած է Պ. Տէյվիս, Փէնսիլվանիոյ ծերակուտականը, որ նշանաւոր գիտ մը բրած էր 1931ին, իբրեւ նախագահ «Մովսէսի Միաբանութիւն» կոչուած բարեգործական ընկերութեան մը: Անշուշտ մեծագումար դրամ ճարելու համար:

Պ. Տէյվիս քսանըհինգ միլիոն տոմսակ տպել կուտայ, պարահանդէսի մը համար, իւրաքանչիւրը կէս տոլար գնով. համագումար 325 միլիոն ֆր.: Միեւնոյն ատեն տեղի պիտի ունենար վիճակախաղ մը:

Արդ, հազիւ չորս միլիոն տոլար յանձնուած է բարեգործական հաստատութեան եւ նոյնքան գումար մըն ալ՝ պարզեւ շահողներուն համար ծախսուած:

Ո՞ւր է մնացեալ հասոյթը...

Այս խնդիրն է որ պիտի լուսաբանուի դատարանին մէջ:

Պարգեւ շահողներէն քանի մը հոգի հարցաքննութեան կանչուեցան, տեղեկութիւններ տալու համար:

Մանկամարդ կին մը յայտարարեց թէ ինք տոմսակը գնած էր պարգեւ շահելու համար, եւ չպիտի կրնար մասնակցիլ պարահանդէսին, քանի որ... տեղը չէր գիտեր:

Արդարեւ, կասկածներ կան թէ հինգնարեղ ծերակուտականը խոհեմութիւն սեպած էր չյայտնել պարահանդէսին վայրը, վախնալով որ քսանըհինգ միլիոն պարողներ կը խուժեն դէպ ի... սրա՞հ թէ յիմարանոց:

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ուրբաթ օր բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին 68րդ նիստը, նախագահութեամբ Իրլանտայի վարչապետ Տէ Վալէրայի: Օրակարգի կարեւոր խնդիրներէն մէկն է Մանչուրիոյ հարցը: Գերմանիոյ արտաքին նախարարն ալ կը մասնակցի այս ժողովին, եւ հաւանական է որ, անկէ դուրս, շփումներ ունենայ, սպառազինութեանց հաւասարութեան հարցի մասին:

— :-: —

ՕՍՄ. ՀԱՆՐ. ՊԱՐՏՔԻ բաժնետէրերուն հետ բանակցութիւնները վերսկսելու համար, թուրք պատուիրակները ճամբայ ելան Պոլսէն եւ Փարիզ կը հասնին քանի մը օրէն:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ թիւը 5 միլիոն 261 հազարի հասած էր սեպտ. 15ին, Գերմանիոյ մէջ: Այսինքն 38 հազար հոգիի յաւելում՝ օգոստոսէն ի վեր:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԴԷՊԻ ԱՋ, ԵՒ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ԱՄՈՒՐ

ՊԵՐԼԻՆ, 20 Սեպտ. — Կ'երեւի Փափէն հիմա ունէր դեռ շաբաթներ առաջ յայտարարելու, թէ որոշած է երկար ատեն իշխանութեան գլուխ մնալ։ Անշուշտ, Հինտէնպուրկի հաւանութիւնը կանխաւ առած էր, այդպիսի պատասխանատու յայտարարութիւն մը ընելու համար։

Այս կը նշանակէ նաեւ, որ Փափէն որոշած է ի հարկին Վայմարեան Սահմանադրութեան մէջ էական փոփոխութիւններ մտցնել։ Այլապէս, միմիայն նախագահին վստահութիւնը չի բաւեր որ կառավարութիւնը իր ձեռքին մէջ պահէ պետութեան ղեկը։ Ատոր համար կը պահանջուի Սահմանադրութեամբ, որ Ռայխսթակին մեծամասնութիւնն ալ իր կողմը ունենայ։ Բան մը, որ բոլոր հաւանական ենթադրութիւններէ դուրս կը գտնուի, եթէ արմատական փոփոխութիւններ չըլլան։

Երեթէ կէս-պաշտօնապէս կ'ըսուի թէ Սահմանադրութիւնը հետեւեալ փոփոխութիւններու կը կարօտի (թէ ինչպէս, ոչ ոք գիտէ առ այժմ)։ Առաջինը, — բարձրացնել ընտրողներուն տարիքը (21), թերեւս մինչեւ 25։ Բոլոր պարագաներու տակ՝ ուսանողութիւնը եւ աշակերտութիւնը հեռու պահել քուէատուփերէ։ Կը յուսացուի այդ եղանակով գէթ աստիճան մը թուլցնել աջակողմի եւ ձախակողմի արմատական թեւերը։

Երկրորդ. — Ռայխսթակին քով ստեղծել օրէնսդրական երկրորդ՝ վերին ժողով մը, իբրեւ զսպիչ եւ պահպանողական ազդակ՝ երկրի օրէնսդրական-պետական կեանքին մէջ։ Բնական է որ այդ ձեւով պիտի սահմանափակուի Ռայխսթակին ազդեցութիւնը։ Ապա, ինչպէս վերջինոյս, այնպէս եւ ստեղծուելիք վերին ժողովին ընտրութիւնները հիմնովին տարբեր պիտի ըլլան, այսօրուան ձեւէն։

Այսինքն, այլ եւս ցանկերով չպիտի տեղի ունենան ընտրութիւնները, որով մէկ անգամէն քանի մը երեսփոխաններ կ'ընտրուին։ Այլ՝ ամէն մէկ երեսփոխան առանձինն։ Ուրիշ խօսքով, զուտ կուսակցական, առանձին ցանկերու փոխարէն՝ ժողովուրդի ընտրութեանը պիտի ներկայացուին անհատ թեկնածուներ։ Ի՛նչ խօսք որ, կուսակցութիւնները եւս կրնան թեկնածուներ առաջարկել, ինչպէս էր արդէն պատերազմէն առաջ։

Կը յուսացուի որ, այդ եղանակով ոչ միայն պիտի բարձրացուի ապագայ Ռայխսթակին մտաւորական-քաղաքական մակարդակը, այլ եւ պարտքի ու պատասխանատուութեան չափը, անձնապէս, ընտրող ժողովրդեան առջեւ։ Կարելի չպիտի ըլլայ նաեւ, կ'ըսեն, որ ծայրայեղ կուսակցութիւնները այսուհետեւ հեղեղի նման յորդին եւ որակով ու իրենց անցեալով անարժէք անդամներ մտցնեն Ռայխսթակէն ներս։

Իսկ ինչ որ գլխաւորն է, կը ծրագրուի աւելի եւս ընդլայնել Հանրապետութեան նախագահին իրաւասութիւնները։ Բայց, արդէն իսկ Վայմարի Սահմանադրութիւնը քիչ իրաւունքներ չէ տուած նախագահին։ Ապացոյց՝ ներկայ վիճակը, քանի որ Հինտէնպուրկ իսկապէս Սահմանադրութեան վրայ յենլով կուտայ շարք մը որոշումներ, հակառակ Ռայխսթակի բացորոշ կամքին։

Բոլոր պարագաներու տակ, կ'ուզեն որ նախագահը իրաւունք ունենայ ոչ միայն Ռայխսթակը լուծելու, այլ եւ երկար ամիսներով յետաձգելու նորին ընտրութիւնները, փոխան երկու ամսուան, ինչպէս այժմ։

Կը տեսնուի որ բաւական լուրջ են ծրագրուած սահմանադրական փոփոխութիւնները։

×

Փափէնի ներքին քաղաքականութեան գլխաւոր մասը կը կազմեն իր տնտեսական ծրագիրը եւ առաջին հերթին՝ գործազրկութեան մեղմացումը։ Այդ նպատակով, կառավարութիւնը մշակած եւ արդէն իսկ Հինտէնպուրկի մէկ հրամանագրով հրապարակ հանած է մօտ երկու միլիառ մարքի նախահաշիւ մը։

Համաձայն ատոր, շրջառութեան մէջ պիտի մտցուին այդ գումարին ճամբով պետական գանձատոմսեր։ Իւրաքանչիւր գործարանատէր եւ կամ այլ կարգի գործատէր՝ իր ամէն մէկ նոր վարձած բանուորին համար կառավարութենէն պիտի ստանայ (մէկ տարուան համար) 400 մարք իբրեւ նուէր։ Ապա կառավարութիւնը կիսով չափ եւ աւելի կը նուազեցնէ դրամատէրերէն գանձուած տուրքերը։ Եւ սակայն, ինչպէս այս վերջին, նոյնպէս եւ վերոյիշեալ նպատակով դրամատէր դասակարգին ընձեռնելիք նիւթական առաւելութիւնները ոչ թէ մարքով, այսինքն ներկայ դրամանիշներով է որ պիտի հատուցուին, այլ՝ վերը յիշուած գանձատոմսերով։ Ասոնք ալ մէկ տարի յետոյ միայն արժէք պիտի ունենան։ Եւ սակայն, կրնան եւ անմիջապէս գրաւադրուիլ եւ կամ ուրիշ կերպով օգտագործուիլ։

Փափէնի տնտեսական ծրագիրը կը պարունակէ ուրիշ տրամադրութիւններ ալ։ Այսպէս, գործատէրերուն իրաւունք կը տրուի մինչեւ մէկ աստիճան կրճատել բանուորներուն վարձքերը, որ առանց ատոր ալ զեղչուած են մեծապէս։ Վերջապէս, կը թուլցուի նաեւ բանուորներուն հաւաքական պայմանադրութեան վերաբերեալ օրէնքը։ Ուրեմն՝ դարձեալ ի վնաս աշխատաւորութեան։

Եթէ վերջին կէտերը չըլլային, թերեւս ժողովրդային խաւերն եւս այնչափ դէմ չարտայայտուէին Փափէնի այս տնտեսական ծրագրին։ Անշուշտ եթէ կարելի ըլլար ոչ մէկ միլիոն բանուորի համար գործ ստեղծել, ինչպէս կը խոստանայ Փափէն, գէթ չափով մը մեղմացնել անգործութեան աղէտը։ Փափէնի հակառակորդ կարգ մը շրջանակներ եւս յօդուտ անոր ծրագրին արտայայտուեցան։

Եւ պէտք է ըսել, որ ծրագիրը արդէն իսկ սկսած էր տակաւ բարերար արդիւնքներ յառաջ բերել, երբ տեղի ունեցան վերջին վերիվայրումները եւ ամէն ինչ ծրագրային վիճակի մէջ մնաց։ Անկախ ամէն ծրագիրներէ ալ, նշաններ կան որ տնտեսական տագնապը եւ անգործութեան ահարկու թիւերը արդէն իսկ իրենց գագաթնակէտին հասած են եւ բարելաւումը երկար ժամանակ սպասել չպիտի տայ։ Ինչպէս Գերմանիոյ եւ Ամերիկայի, նոյնպէս եւ ամբողջ աշխարհի մէջ։

×

Փափէն արտաքին քաղաքականութեան ծրագիրներ եւս ունի։ Բայց, Փափէն ըսելով նոյն չափով Շլայխէր հասկնալու է, պատերազմական արդի նախարարը, որ շատ զօրաւոր եւ ազդեցիկ դէմք մըն է։

Յայտնի է արդէն Գերմանիոյ ձեռք բերած յաջողութիւնը Ցունիս ամսուն, հատուցումներու խնդրին մէջ։ Այլ եւս հաստատ է, որ փակուած է այդ էջը Գերմանիոյ համար։ Եւ սակայն, Փափէն այդտեղ ո՛չ մէկ ծառայութիւն ունի։ Ինչ որ Պրիւնինկ — անկէ ալ առաջ Շթրէզէման — տարիներու ընթացքին սերմանած էր, Փափէն-Շլայխէր եկան եւ մէկ օրուան մէջ հնձեցին։ Թերեւս, նաեւ ատոր համար նախապէս տապալեցին Պրիւնինկը։

Այժմ Փափէն-Շլայխէր կը պատրաստուին՝ նման ուրիշ հունձ մը հնձել եւ կալ կամնել։ Խօսքը կը վերաբերի պետութեանց զինաթափութեան եւ կամ Գերմանիոյ իրաւահաւասարութեան՝ զինավառութեան խնդրին մէջ։ Ուրիշ խօսքով՝ Գերմանիոյ վեհապետական իրաւունքներու վերահաստատման։ Եւ ուշ-կանուխ, պիտի յաջողին անշուշտ։

Իսկապէս ալ, կարելի չէ՝ օրինակ՝ Թուրքիոյ նման պետութեան մը կատարեալ ազատութիւնը ճանչնալ այդ խնդրոյն մէջ, իսկ անդին 65 միլիոննոց մեծ ազգ մը զրկել այն իրաւունքներէն, զորս անսահման ազատութեամբ կը վայելեն 6 միլիոննոց եւ աւելի փոքր ժողովուրդներ։ Կարելի չէ նաեւ, մեծ ազգ մը յաւիտեան պարտեալի եւ նուաստացեալի վիճակին մէջ պահել, առանց ուրիշներու ալ խաղաղութիւնը յաւէտ վտանգի տակ պահելու։

Փափէն-Շլայխէր ուրիշ միջոցներ ալ ունին, օտարներու կողմէ իրենց պարտադրուած զինաթափումը վերէն վար շրջելու։ Վերջերս, Գերմանիոյ մէջ եւս զուիցերիական օրինակով միլիս կազմելու խօսքը եղաւ։ Մէկ շաբաթ առաջ ալ, կառավարութիւնը հրատարակեց Հինտէնպուրկի մէկ նոր հրամանագիրը, որով մարզական եւ նման բոլոր կազմակերպութիւնները տեսակ մը ռազմականի կը վերածուին եւ պետութեան պաշտօնական հսկողութեան ու ղեկավարութեան տակ կ'առնուին։ Այդ նպատակով, արդէն իսկ անուանուած է պետական խնամակալութիւն մը եւ պաշտօնի կոչուած են վարիչ դէմքեր, մեծ մասով նախկին զինուորականներ։

Համաձայն նոր հրամանագրին՝ այդ կազմակերպութեանց մէջ մտնող բոլոր երիտասարդները անխտիր պարտաւոր են կատարել ամէն այն մարզանքները եւ վարժութիւնները, ինչ որ կ'ընեն սովորական զինուորները։ Ուրեմն զէնքն է միայն, որ կը պակսի իրենց։ Աւելորդ դարձեալ, որ մարզական խումբերէն եւ ընկերութիւններէն զատ, կուսակցական հանդամանք ունեցող նման կազմակերպութիւնները եւս նոյն հրամանին ենթարկուած են։ Այսպէս օրինակ՝ Հիթլերի «գրոհի զումարտակները», ապա նաեւ «հանրապետական դրօշի» կազմակերպութիւնը եւլն.։ Շլայխէր պարզապէս մէկ հարուածով երկու թռչուն որսալ կ'ուզէ։ Նախ՝ երկրին ռազմական ուժը մեծցնել, եւ յետոյ՝ երիտասարդական եւ կէս-ռազմական բոլոր խումբերը իր հակակշռին ենթարկել։

Վերջացնեմ, յիշելով այն խոշոր ցոյցը որ տեղի ունեցաւ Պերլինի մէջ, մասնակցութեամբ 180 հազար «Պողպատէ Սաղաւարտակիրներու» եւ 300 հազարէ աւելի հանդիսականներու։ Այլ եւ մասնակցութեամբ կառավարութեան ամբողջ կազմին — առաջին անգամ ըլլալով — գլխաւորութեամբ Փափէնի եւ Շլայխէրի։ Ա.

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

“ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑ„

Գրեց՝ Ա. Սարուխան

— :-: —

Վիեննայի Մխիթարեան տպարանը վերջերս իր Ազգային Մատենաշարին մէջ հրատարակեց գիրք մը, որուն հեղինակն է Ա. Սարուխան։ (ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆՑ, ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ ԵՒ ԲԱՐԵԳՈՐԾԸ։ Յիշողութիւններ իր մահուան 20ամեակին առթիւ)։

Պ. Սարուխան, որ ծանօթ է Վիեննական Մխիթարեաններուն «Հանդէս Ամսօրեայ» պարբերաթերթին մէջ իր հրատարակած բանասիրական յօդուածներով, ջանացած է հայ հասարակութեան ծանօթացնել հայ վաճառականի մը կեանքն ու գործունէութիւնը, զայն ներկայացնելով իբր աշխարհահռչակ մեծ առեւտրական մը եւ բարեգործ մը, որուն բեղուն ու օգտաշատ կեանքը կրնայ օրինակ ծառայել մեր հայ առեւտրականներուն եւ դրամատէրներուն։

Պ. Սարուխան երկար տարիներ աշխատակցած ըլլալով Մանթաշեանցի, մանրամասն ու ճշգրիտ կերպով պատկերացուցած է հայ մեծ առեւտրականին ու բարերարին կեանքն ու գործունէութիւնը, արձանագրելով միեւնոյն ատեն իր անձնական յուշերն ու տպաւորութիւնները ժամանակակից ազգային դէմքերու եւ դէպքերու շուրջ, որոնք առնչութիւն ունին Մանթաշեանցի կեանքին հետ։

Աղեքսանդր Մանթաշեանց ծնած է 1842 մարտ 3ին Թիֆլիսի մէջ։ Զաւակն էր Յովհաննէս Մանթաշեանցի, որ նոյնպէս առեւտրական մըն էր։ Հազիւ 16 տարեկան էր, երբ հայրը զինքը Թաւրիզէն Թիֆլիս կը կանչէ, ուր հայ ուսեալ քահանայէ մը հայերէն կը սորվի։

Չորս տարի յետոյ, հայր ու տղայ Պարսկաստան կը մեկնին, եւ անկէ կ'անցնին եւրոպական կարեւոր կեդրոնները, տեղին վրայ ուսումնասիրելու համար առեւտրական հրապարակը։ Ատեն մը Լայփցիկ ու Մանչէսթըր մնալով՝ կը զբաղին հիւսուածեղէնի եւ կտաւեղէնի առեւտուրով։ Աղեքսանդր կը մնայ Մանչէսթըր, եւ անկէ իր հօր ապրանք կը ղրկէ, նախ Պարսկաստան ու յետոյ Թիֆլիս, ուր հայրը կը հաստատուի, եւ կը բանայ հիւսուածեղէնի մեծ վաճառատուն մը։

Աղեքսանդր առեւտրական գործով շարունակ կը շրջի եւրոպական կարեւոր քաղաքները, եւ այդ առթիւ կը սորվի եւրոպական լեզուներ՝ ֆրանսերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն։

Քսան տարեկան հասակին մէջ, ան իր հօր հսկողութեան տակ կը ստանձնէ գործին ամբողջ ղեկավարութիւնը։ 1887ին, իր հօր մահէն յետոյ, վերջնականապէս կը հաստատուի Թիֆլիս, ուր հետզհետէ կ'ընդարձակէ իր գործունէութեան ասպարէզը։

Նախ՝ բաժնետէր կ'ըլլայ Թիֆլիսի Առեւտրական դրամատան, որուն յաճախորդներուն մեծագոյն մասը հայ առեւտրականներէ կը բաղկանար։ Այնուհետեւ կը մասնակցի ռուս պետական ուրիշ դրամատուններու, եւ ամբողջովին կը նուիրուի Բագուի քարիւղի արդիւնաբերութեան, հիմնելով երկու դրամատուններ, մէկը՝ Բագու եւ միւսը՝ Պաթում, որոնց միջոցաւ իր ելեւմտական յարաբերութիւնները օրէ օր աւելի կ'ընդարձակուին ու կը բարգաւաճին։ Այնպէս որ, նախ Ռուսաստանի, եւ ապա Եւրոպայի ելեւմտական ու դրամատիրական շրջանակներուն մէջ մեծ համբաւ կը շահի, եւ կը կոչուի «Քարիւղի թագաւոր»։ Մանթաշեանց իր դրամական ամբողջ ուժն ու հեղինակութիւնը կը պարտի ռուսական քարիւղի արդիւնաբերութեան։

Բագուն իր քարիւղով կը դառնայ հայ առեւտրականներու եւ ձեռնարկուներու համար կարեւոր կեդրոն մը, եւ Կովկասի Հայերուն հարստութեան գլխաւոր աղբիւրը։ Քարիւղի առեւտուրին շնորհիւ, հազարաւոր Հայեր իրենց նիւթական վիճակը կը բարելաւեն, եւ շատեր ալ բացառիկ դիրքերու ու հարստութիւններու կը տիրանան։

Կովկասի Հայերուն տնտեսական ուժին աճման հետ զուգընթաց կը զարգանայ նաեւ հայ ժողովուրդին մշակոյթը։ Կը հիմնուին ազգային տիպար վարժարաններ եւ կրթական բարձրագոյն հաստատութիւններ, միեւնոյն ատեն ծնունդ տալով յեղափոխական գաղափարներու։

Արդարեւ, Բագու եղած է հայ եւ ռուս յեղափոխական գործիչներու կարեւոր կեդրոն մը։

Ա. Մանթաշեանց իր ձեռներէցութեամբ եւ առեւտրական բազմարդիւն գործունէութեամբ օրինակ կը հանդիսանայ Կովկասի հայ վաճառականներուն։ Կը հիմնէ հայկական առեւտրական խոշոր ընկերութիւն մը, որ մասնաճիւղեր կ'ունենայ աշխարհի բոլոր կարեւոր կեդրոններուն մէջ։ Իր սեփական ընկերութեան եւ դրամատիրական միւս բոլոր ձեռնարկներուն մէջ, Մանթաշեանց հազարաւոր հայ պաշտօնեաներու եւ բանուորներու գործ հայթայթած է, ապահովելով անոնց նիւթական բարեկեցութիւնը։

Իբր բարերար, Մանթաշեանց Թիֆլիսի մէջ հիմնած է առեւտրական վարժարան մը, ուր հարիւրաւոր հայ պատանիներ առեւտրական ուսում ստացած են։ Թոշակներ յատկացուցած է բազմաթիւ կարօտ ուսանողներու, իրենց ուսումը ռուսական եւ եւրոպական համալսարաններու մէջ կատարելագործելու համար, ինչպէս նաեւ կենսաթոշակ կամ դրամական նպաստներ՝ հայ հեղինակներու եւ ծանօթ գրագէտներու։ Իր անձնական ծախքով Թիֆլիսի մէջ շինել տուած է Ներսէսեան Թեմական վարժարանը, Էջմիածնի կաթողիկոսական Վեհարանը, եւ Փարիզի Հայոց եկեղեցին։

Մէկ խօսքով, Ա. Մանթաշեանց մեծ ու անբաղդատելի ծառայութիւններ մատուցած է իր պատկանած ցեղին, բարոյապէս ու նիւթապէս օժանդակելով հայ կրթական ու բարենպատակ ձեռնարկներուն, այնպէս որ կարելի է զինքը յորջորջել Ազգային Մեծ Բարերար։ Անկէ զատ, օժտուած ըլլալով առեւտրական բացառիկ կարողութեամբ, աշխարհահռչակ անուն հանած է։ Հայ առեւտրականներն ու մեծահարուստները պէտք է օրինակ առնեն իրմէ։

Տնտեսական ու ազգային կրթական տեսակէտներով, կ'արժէ կարդալ Պ. Սարուխանի այս շահեկան ուսումնասիրութիւնը։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԱՐԾԱԹ ՄԷՃԻՏՆԵՐԸ ԿԸ ՍՂԵՆ

Հալէպի մէջ արծաթ դրամին արժէքը յանկարծական յաւելում մը կրած է։ Նախապէս մէկ օսմանեան ոսկին կ'արժէր 28 արծաթ մէճիտ, մինչդեռ հիմա 22ուկէս մէճիտ է։

Այս յաւելման պատճառն է արծաթ դրամներու վերջերս թրքական սահմանէն ներս մուտքը։ Թուրքերը մեծ քանակութեամբ կը գնեն եւ կը տանին Թուրքիա։ Այս փոփոխութիւնը Հալէպի շուկային մէջ շարժում մը յառաջ բերաւ եւ շատեր օգտուեցան։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Այն պահուն, երբ ամէն երկրի մէջ տնտեսական տագնապը հասաւ իր «խորութեան» մեծագոյն աստիճանին, — երբ, վերջապէս խօսք կ'ըլլայ, նաեւ, յուսոյ դռներուն բացման, — հետաքրքրական է սերտել գործազրկութեան պատկերը, որ կը պարզուի Ֆրանսայի մէջ։

Ահա վիճակագրութիւնը, որ կուտայ Աշխատանքի նախարարը։

Թիւերը ցոյց կուտան, որ 1932 տարին Ֆրանսայի համար ամէնէն դժբախտ թուականն եղաւ, որովհետեւ տագնապին ամէնէն դժնդակ օրերն էին, այնքան որ երկրին գործի բոլոր ասպարէզներն ալ ազդուած էին ու գանգատութեան դատապարտուած։

29 օգոստոս — 3 սեպտեմբեր շաբթուան ընթացքին, նպաստաբաշխ [illegible] կազմակերպութիւններու կողմէ արձանագրուած էին 260,495 անգործ, 190,313ը այր, 70,182ը կին։ 3,758 հոգի պակսած նախորդ շաբթուան վրայ։

Այս թիւերը աւելի խօսուն կը դառնան, երբ համեմատութեան դնենք անցեալ տարուան արձանագրութիւններուն հետ։ Այսպէս 1931ին, նոյն շրջանին, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ գործազուրկներուն թիւը կը հասնէր 38 հազար 763ի։

Ահա թէ որքա՛ն ծանր էր տագնապը։ Պէտք է աւելցնել, որ տագնապը սաստիկ էր մասնաւորապէս ճարտարագործական կեդրոններու մէջ, ուր կացութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ տակաւին։

Ահա ցուցակ մը՝

Շրջան	Արձանագրուած գործազուրկներ Այր	Կին
Պիւշ – տիւ – Ռոն	8,759	964
Լուար	4,118	1,155
Նոր	33,204	7,805
Ռոն	7,872	2,672
Սէն	105,560	46,116
Սէն – է – Ուազ	11,961	6,548

Կարգ մը փոքր շրջաններ, կիներու վերաբերեալ գործի մէջ, աշխատանք կայ, աշխատող կը պակսի։ Այսպէս, Օպ նահանգին մէջ գործ խնդրած են 521 կիներ, մինչդեռ տակաւին կը պահանջուի 804 գործաւորուհի։ Ստորին Հռենոսի մէջ (Bas - Rhin), գործ խնդրած են 360 կիներ, մինչդեռ տակաւին կը պահանջուի 540 գործաւորուհի։

Սեպտեմբեր 8ին, Ֆրանսայի 3,321 համայնքներուն մէջ, որոնք 20միլիոն բնակչութիւն մը կը ներկայացնեն, կը գործէին 1082 նպաստաբաշխ կազմակերպութիւններ։ 62ը նահանգային, 995ը անկախ քաղաքապետական, 25ը միջհամայնքային (101 համայնքներու գործակցութեամբ)։

Այժմ անցնինք այն հարցին թէ գործազրկութեան տագնապը իրապէս կը մեղմանա՞յ թէ ոչ։ Ներկայացնենք թիւերով։ Սէնի նահանգին մէջ գործազուրկներէն նուազած են 2,654 հոգի։ Գործազուրկները կը պատկանին մասնաւորաբար մետաղագործութեան (30,000 հոգի), յետոյ կուգան վաճառականութեան տուած գործազուրկները (17,000 հոգի), շինութեանց (12 հազար), բայց մեծ թիւ մը կը կազմեն դարձեալ սեւ աշխատանքի գործազուրկները (30,000)։

Բաց ի Սէնէն, գործազուրկներու թիւը պակսած է նաեւ 25 նահանգներու մէջ։ Ընդհակառակն աւելցած է 30 նահանգներու մէջ։ Այսպէս գործազրկութեան տագնապը մեղմացած է Ռոնի մէջ (գործ գտած են 9,524 հոգի), Վերին Վիէնի (Haute Vienne) մէջ (6,441), Փա – տը – Քալէի մէջ (4258), Լուարի մէջ (3414), Ժիրոնդի մէջ (2,197)։

Իսկ գործազուրկները շատցած են Նորի մէջ (35,417), Սէն – է – Ուազի մէջ (14,370), Վարին Սէնի (Seine Inférieure) մէջ (4,294), Պուշ – տիւ – Ռոնի մէջ (6,194), Վերին Հռենոսի (Haute - Rhin) մէջ (3,364), Վարին Լուարի մէջ (3,340)։

Վեց նահանգներ կան, որոնց մէջ գործազուրկներու թիւը փոփոխութիւն չէ կրած, սեպտեմբերի սկիզբը, ոչ վար, ոչ վեր։ Իսկ 24 նահանգներ ոչ մէկ նպաստընկալ գործազուրկ ունին։

Յիշենք, որ Ֆրանսայի մէջ գործազուրկներու թիւը իր բարձրագոյն աստիճանին հասաւ (303,218) մարտ 26ին, այս տարի։

Յետպատերազմեան շրջանի տագնապներուն հետ բաղդատելով, ներկայ տագնապը եռապատիկ սաստիկ էր, այսպէս 1920—1921ին գործազուրկներու թիւն էր 84,810, այդ թիւը հազիւ գլեց անցաւ 1927 տարուան տագնապը։

Բոլոր այս տագնապներէն թելադրուած, Ֆրանսա վերջին տարիներուս սկսաւ կազմակերպել նպաստաբաշխութեան զանազան սնտուկներ։ Այսպէս 3 յունիս 1931ին հրամանագիր մը գործազրկութեան սնտուկ մը հաստատեց նաւարանի ժամանակաւոր գործազուրկներուն համար։ Այս տարի նոյն սնտուկէն նպաստ ստացած են 1,113 հոգի Հավրի մէջ, 827 հոգի Տէօնքըրքի մէջ, 803 հոգի Մարսիլիոյ մէջ, 629 հոգի Ռուանի մէջ, 215 հոգի Քալէի մէջ, 185 հոգի Սէն – Նազէրի մէջ, 131 հոգի Պորտոյի մէջ, 116 հոգի Նանթի մէջ։

Նպաստաբաշխ սնտուկներ հաստատած են նաեւ նահանգները։ Ամէնէն հարուստներէն մէկն է, այդ տեսակէտէն, Պուշ – տիւ – Ռոնը, որ ունի մէկ նահանգային, մէկ միջհամայնքային եւ 21 քաղաքապետական սնտուկներ։

Գործազրկութեան դէմ կռուող մարմինները վերջին ամսուան ընթացքին հողագործական շրջաններ ղրկած են 3,441 հոգի, լծելով զանոնք դաշտային աշխատանքի։ Մետաղագործութեան մէջ տեղաւորած են 711 հոգի։

Գալով օտար աշխատաւորներուն, աւելի ճիգ թափուած է որ մեկնին քան թէ Ֆրանսա մտնեն։ (Ֆրանսա մտնելու արտօնութիւն տրուած է միայն հողագործական աշխատաւորներու համար)։ Այսպէս Ֆրանսա մտած են, անցեալ ամիս, 316 հոգի, մինչ Ֆրանսայէն մեկնած են 1,155 հոգի, մասնաւորաբար Լեհեր, Իտալացիներ, Չեխեր։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Երեք տարուան տագնապէն յետոյ, գործազրկութեան հարցին լուծումը նոյնքան հեռու կ'երեւայ որքան 1929 հոկտեմբերին, երբ սեղանաւորական առաջին փլուզումը տակնուվրայ ըրաւ ամէն բան։

Այժմ ալ նախագահ Հուվըր խորհրդաժողով մը հրաւիրած է Ուաշինկթընի մէջ, խնդիրը քննելու համար։ Օրակարգի առաջին հարցն է վերահասձման հեռանկարը, որ սարսափելի պիտի ըլլայ։ Արդէն 11,400,000 գործազուրկներ կան, իսկ Ամերիկայի Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը հաշուէ թէ տակաւին երկու միլիոն պիտի աւելնայ այս թիւին վրայ։ «Աննախընթաց աղէտ մը» կը նախատեսուի, եթէ արտակարգ միջոցներ ձեռք չառնուին։

Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը գիտել կուտայ թէ՝ նոյն իսկ եթէ գործերու զգալի բարւոքում տեղի ունենայ, չի կրնար լուծել բուն խնդիրը։

Նախագահ Հուվըր տակաւին կը յամառի իւրաքանչիւր համայնքի վրան փաթթել գործազուրկներուն օգնելու հոգը։ Կառավարութիւնը չի կրնար կերակրել, հագուեցնել եւ պատսպարել անգործները, կ'ըսէ Հուվըր։ Իսկ իր հակառակորդները կ'առարկեն թէ կառավարութեան պարտականութիւնն է ընկերային ապահովագրութեամբ եւ կենսաթոշակներով հոգալ գործազուրկներու բանակը։ Բայց մինչ այդ, հարկ է արտակարգ նպաստներով թեթեւցնել տագնապը՝ ուտելիք, հագուստ եւ բնակարան ճարել։

Խորհրդաժողովը, որուն կը մասնակցին բախտաւոր բանուորներու քան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, պիտի քննէ այս խնդիրները։ Օրակարգի վրայ կայ 300 միլիոն տոլարի նպաստ մը քուէարկելու խնդիր։ Եթէ այս գումարը քուէարկուի, հազիւ եղած կարօտութեանց մէկ երրորդին պիտի բաւէ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Ֆրանսայի Աշխատանքի նախարարը, Տալիմիէ, պատասխանելով երեսփոխան Տրնէի, որ կը հարցնէր թէ կառավարութիւնը ինչ ձեւով պիտի օգնէ անգործ մտաւորականներուն, ըսաւ.—

«Մտաւորական անկախ աշխատաւորները չեն կրնար օգտուիլ հանրային նպաստաբաշխ սնտուկներէն, որոնք հաստատուած են միայն վարձու բանուորներու համար։ Բայց յուլիսեան հրամանագրով մը նպաստաբաշխ սնտուկներ պիտի հաստատուին միայն մտաւորականներու համար»։

ԹԱՏՐՈՆ

ԲՈՌ

Շաբաթ գիշեր, Սոսիէթէ Սա-[ւանթի] մէջ, դերասան Մարութեան [ներկայացուց] ԲՈՌը, իտալական [յեղա]փոխութեան օրերէն առնուած [պատմական] վէպը, որ կը հրատարակուի [նաեւ] ՅԱՌԱՋի մէջ իբրեւ Թերթօն:

Մեր դպրոցական գրադարաններ[ուն] մէջ ամէնէն շատ մաշած վէպն [էր], զոր թատերախաղի 'էր վե[րածած] ինքը, Մարութեան:

Դժուար է վէպ մը թատերախա[ղի] վերածել: Մարութեան յաջողած [է] սակայն հինգ արարուածներու [մէջ] տալ ամբողջ գործողութիւնը, որ [մէջ] կը դառնայ Րիվարէցի կեանքին [շուրջ]: Իւրաքանչիւր արարուած հա-[մ]ադրուած գործողութիւն մըն էր, լաւ հաւասարակշռուած, որ աստիճանա[կան] զարգացումով մը կը քալէր [դէպի] վախճան:

Նշել նաեւ որ ամէն արարուած [ուն]էր իր փոքրիկ հանգոյցը, ու, իբ-[րեւ] corollaire, գեղում մը վա-[րագ]ոյրը իջնելէ առաջ:

Մարութեանի (Րիվարէց) խաղը [ա]նթերծ էր, բնական ու զուսպ: Այս [ստ]եղծագործումը, որ ամէնէն աւելի [դժ]ուարախաղի դերասանն է, — դէմքով [թ]ափառայական իր յուզումը, տան[ջա]նքը, ժառածումը, չէ՞ որ սկիզբէն [դ]երասանը այսպէս եկաւ հրապա-[րա]կ,— կանչուած էր խաղալու մար-[դու] մը կեանքը, որ ամբողջ չար-[չարա]նք է:

Արարուածի մը մէջ, սակայն, ե-[ր]կուն կուզար լռութեան դպրոցը,— [քան]ի, ինչպէս կ'ընէին հին հեղինակ-[նե]րը, Րիվարէց, իր հոգեկան ներ-[քի]ն տառապանքին եւ կրած յու-[զու]մներուն ազդեցութեան տակ, կը [թ]ափէ կակազել: Արդի doloriste-ները չեն հետեւիր այդ վարդապե-[տ]ութեան, որ քրիստոնէական է քիչ մը,— ինչպէս գերագոյն յուզում մը [ար]տաասցեալներուն բերանը կը [դ]առնայ, ցաւի զօրաւոր ցնցում մը [կը] ձգնայ անդամալուծել (նոյնիսկ եր-[բե]՞ր առնէն) կազմախօսական յօ-[դ]ուածք մը:

Բայց Մարութեան աւելի յաջող [է]ր իր ցաւին մէջ, յուզումի choc-ն —երբ կը քանդուի իր պատա-[նե]ութիւնը, կը կերպարանափոխ[ու]ի ու կը ձգէ նախկին հոգին, — [ա]ռանց կակազելու իր ...անվարժու-թիւնը:

Յաջող էր նոյնպէս իբրեւ սկիզ-բին, որ կը դիմադրէ բոլոր տառա-պանքներուն, եւ իր զգայնութիւններուն [վ]րայ մասին:

Ս. Թորոսեան (Մոնտանէլլի), որ [կ]ու խաղացող դերասան մըն է [բ]ըլլա, շատ սառն էր իբրեւ տառա-[պ]ած մարդ, ու դանդաղ իբրեւ [ե]րէ-ա-սան:

Զմրէթեան (Ջեմմա) արուեստա-[գ]ետ-առատանալ մըն է, որ կրնայ [ա]ռնել փոքր ամէն հերոսի:

Մաքսուտեան լաւ ճիգվիթ էր:

Գազազեանի դէմքին վրայ ոստի-կանապետի անգթութիւնը եւ ճիղ-[ձ]ի կեղծիքը:

Տիկին Բաղալ զղջումը, խղճի [խ]այթը եւ տխրութիւնը տարաւ [շ]առնութեան:

Տիկին Լաթիֆեան խօսքի դիւ-[րու]թիւն ունի:

Փոքրիկ դերեր ունէին նաեւ Կօ-[րի]կեան ու Սարաֆեան:

Շ. Ն.

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԵՐ

— :-: —

Օգոստոս 14ին Պոսթըն քաղաքի հիւանդանոցին մէջ մեռաւ ընկեր Մովսէս Մանուկեան: Թաղումը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 18ին: Դագաղին վրայ դրուած էին քանի չափ ծաղկեպսակներ:

Հանգուցեալը ծնած էր Պիթլիսի Ախլաթ գաւառի Աղախ գիւղը, 1874ին: Համեստ ընտանիքի մը զաւակն էր: Դպրոցին մէջ արգիլուած ըլլալով Հայոց Պատմութիւնը, գաղտնի կը ճարէ եւ կը կարդայ, Րաֆֆիի գիրքերուն հետ:

Պատանի հասակէն կը դառնայ յեղափոխական, նոյնը քարոզելով իր ընկերներուն: 1895ին կը դիմէ Աղբիւր Սերոբի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ կռուելու համար, բայց կը մերժուի, իբրեւ անչափահաս: Յետոյ կը դառնայ Դաշնակցական եւ կը ստանձնէ պատասխանատու գործեր: Երբ Աղբիւր Սերոբ կը հետապնդուէր, Մանուկ ալ ձերբակալուեցաւ շատերու հետ, ենթարկուելով ծանր չարչարանքներու, բայց առանց ո՛ր եւ է բան խոստովանելու: Կաշառքի շնորհիւ կ'ազատի բանտէն եւ 1905ին կը փորձէ Ռուսաստան անցնիլ քանի մը ընկերներով, բայց կը ձերբակալուի սահմանագլուխին վրայ եւ կը բանտարկուի Պայազիտի մէջ: Վեց ամիս չարչարուելէ վերջ, նորէն կը փորձէ անցնիլ սահմանը: Այս անգամ կը յաջողի եւ առեն մը մնալէ վերջ, 1907ին կ'երթայ Ամերիկա: Հաւայթինոսվիլիմէջ կը հիմնէ Աղախ գիւղի Ուսումնասիրացը, որ մինչեւ այսօր կանգուն է: Կամաւորական շարժման ատեն, կ'արձանագրուի և կ'անցնի ճակատ: 1920-21ին, բոլշեւիկեան արշաւանքի օրերուն, կ'երթայ Պոլիս եւ Թրքական դժոխքէն ազատելով մէկ հատիկ աղջիկը, նորէն կ'ամուսնանայ եւ 1923ին կը վերադառնայ Ամերիկա, այս անգամ Պոսթըն:

Ընկեր Մանուկ ամբողջ երեսուն տարի հաւատարմօրէն ծառայեց կուսակցութեան, սիրուելով ոչ միայն ընկերներէն, այլ եւ բոլոր ծանօթներէն:

× Սեպտեմբեր 6ին Պրինկհէմթընի մէջ (Մ. Նահանգներ) հողին յանձնուեցաւ ընկեր Գարեգին Վարդանեան, Սեբաստիոյ Զառա գիւղաքաղաքէն: Ծնած էր 1895ին: Գիւղի նախակրթարանը աւարտելէ վերջ, մտաւ Սեբաստիոյ ամերիկեան վարժարանը, ուր պաշտօնավարեց նաեւ իբրեւ ուսուցիչ: 1913ին գնաց Ամերիկա, ամուսնացաւ Ամերիկուհիի մը հետ: Իր ջանքերուն շնորհիւ, կինը եւ չորս զաւակները կրցած են հայերէն գրել-կարդալ սորվիլ:

Տարիներով հաւատաւոր համակիր մըն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան, իսկ 1932ին միացաւ շարքերուն: 13 տարիէ ի վեր կը տառապէր սրտի հիւանդութենէ: Դագաղին վրայ դրուած էին քանի աւելի ծաղկեպսակներ:

ՀՐԴԵՀ ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

Տարսոնէն կը գրեն թէ սեպտ. 16ին մեծ հրդեհ մը ծագեցաւ: Հակառակ թափուած ջանքերու, կարելի չեղաւ հրդեհին առաջքը առնել: Մէկ գործարան եւ 144 տուն այրեցան, քարաշէն ու փայտաշէն: 200,000 ոսկիի չափ վնաս կայ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Այրի՛ք, տղա՛ք

■■■

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 18 Սեպտ.— Խումբ մը երիտասարդներ՝ որոնք միշտ ալ եղած են գաղութին բարերար ձեռքերը, եւ որոնք միշտ պահած են բաց իրենց սրտերն ու քսակները, ամէն պահանջի առջեւ, այս անգամ եւս ինքնաբերաբար կը հանգանակեն իրենց մէջ 165 ֆրանքի գումար մը եւ կը յանձնեն Կ. Խաչի Վարչութեան, յատկացնելու համար Կ. Խաչի բացած հայերէնի դասընթացքի ծախքերուն:

Կ. Խաչի նախկին վարձած սենեակը փոքր կուգայ օրէ օր աւելցող աշակերտներուն, ուստի վարձած է երկու սենեակ, ուր պիտի փոխադրուի Հոկտեմբեր 1ին:

Ահա այդ ապագայ դպրոցն է ուր կ'երթան խումբ մը Հայեր ինքնաբերաբար, եւ կը նստին չորս պատերուն մէջ: Մէկը միւսը կը հրաւիրէ. կուգան ընկերներ, կը խմբուին այդ անշուք սենեակին մէջ, ուր հայ փոքրիկը պիտի շարունակէ սորվիլ իր մայրենի լեզուն, մինչ՝ քա՛ն քաղցր:

Ընկերովի կը զուարճանան, կը խօսակցին, կ'երգեն, եւ որպէս զի կատարեալ ըլլայ իրենց ուրախութիւնը, կ'առաջարկեն իրենց մէջ հանգանակութեան մը ձեռնարկել ի նպաստ դպրոցին:

-- «Ընկերնե՛ր, մեր նոր դպրոցն է այս, օծենք զայն այսօր քանի որ հոս հաւաքուած ենք»:

Առաջարկը ամէնուն սրտին մօտիկ է, եւ անմիջապէս կը գործադրուի:

Այս ժողովուրդը պիտի ապրի, քանի ունի գիտակից բազմութիւն մը՝ առողջ միտքով, ամուր ջիղերով:

Հ. Մ.

Պոմոնցիները հրաշք գործեցին

ՊՕՄՈՆ (Մարսէյլ). — Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», Պոմոնը իր ամբողջ շրջանով ձեռնարկած էր մատուռ-մանկապարտէզի մը շինութեան: Կ'արժէ ծանօթացնել թէ ի՛նչպէս այս գործադրկութեան շրջանին շինուեցաւ շէնք մը որ ունի 190 քառակուսի մեթր տարածութիւն եւ հինգ մեթր բարձրութիւն, բոլոր յարմարութիւններով: Շինարար Յանձնախումբը եւ Թաղականութիւնը ձեռք ձեռքի տալով եւ կոթնելով ժողովուրդի բազուկներուն, գործի սկսան Օգոստոս 20ին, եւ անհաւասիկ գրեթէ մէկ ամսուան միջոցին աւարտեցին գործ մը որ հրաշքի տպաւորութիւն ձգեց: Առանց խտրութեան աշխատեցան մեծ եւ փոքր: Հայ մանուկն ալ իր բաժինը բերաւ մրջիւնի նման, քար եւ կղմինտր կրելով եւ միշտ աղաղակելով. «Մենք ալ գործ կ'ուզենք, քանի որ այս մանկապարտէզը մեզի համար կը շինուի»: Հանգանակիչ Յանձնախումբն ալ իր կարելին ըրաւ: Ամբողջ շաբաթներ պատեցան եւ անվհատ գործեցին, մէջտեղ բերելով աչքի զարնելիք գումար մը: Մանաւանդ կիրակի օրերը միշտ կ'ունենայինք 20-30 կամաւոր աշխատողներ, որոնք արիւն քրտինք՝ թափելով կ'աշխատէին: Եթէ աշխատանքի ժամանակ փոքրիկ վիճաբանութիւն մը ծագէր, շատեր կ'աղաղակէին.

— Մենք գործի մարդ կ'ուզենք, ոչ թէ խօսքի:

Եւ այսպէս հարսնիքի նման օրեր անցուցինք: Երանի՛ թէ միշտ այսպէս գործող ըլլանք, ոչ թէ խօսող, որովհետեւ այս ժողովուրդը գործէն չի վախնար:

Կիրակի օր, 25 Սեպտ., տեղի կ'ունենայ մատուռին օծման արարողութիւնը: Անշուշտ Մարսիլիոյ եւ Թաղերու ժողովուրդը պիտի փութայ ներկայ ըլլալ եւ տեսնել Պոմոնցիներուն գործը:

Թաղականութիւնը եւ առաջնորդ Պալաքեան եպսկ. ալ առանձին յայտարարութիւն պիտի տան: Այցելութեան համար առնել 7 եւ 8 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել ուղղակի Պօմոն. Traversé du puit:

Պ. Վանոյեան

МԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ.Մ.Ը.Մ.ի երեք ֆութպոլի խումբերը այս կիրակի եւս կը ճամբորդեն Ֆրանսայի զանազան գաւառները:

Այսպէս, Ա. խումբը կ'երթայ Rennes, Stade Rennais խիստ զօրաւոր խումբին դէմ մրցելու: Սոյն խումբը Ֆրանսայի տասնեակ մը զօրաւորագոյն խումբերէն մէկն է: Ա. խումբին խաղացողները շաբաթ երեկոյ 18.10 անցած շոգեկառքով կը մեկնին Gare Montparnasseէն:

Խառն խումբը կիրակի կէս օրին 12.45 շոգեկառքով Gare du Nordէն կը մեկնի Villiers Cotterets, Ա. խումբին դէմ մրցելու: Խաղացողներուն ժամադրավայրն է ժամը 12ին Gare du Nord, պահեստի խումբը կիրակի ժամը 13.51 շոգեկառքով, Gare d'Austerlitzէն կը մեկնի Marolb, Ա. խումբին դէմ մրցելու: Ժամադրութիւն՝ ժամը 13ին Gare d'Austerlitz:

Հ.Մ.Ը.Մ. (Մասիս) խումբը U. S. Bonnière Ա. խումբին հետ, Bonnièreի մէջ: Ժամադրավայր՝ Gare St. - Lazare, ժամը 12ին:

Յանձնախումբ

Թինճարէք խանի խնդիրը

Պոլիս, Զաքմաքճըլար, Թինճարէք խանը որ Գարակէօզեան որբանոցի սեփականութիւն է, գրաւուած էր իբր լքեալ գոյք:

Ազգին կողմէ դատ բացուած էր Պոլսոյ Հուգուգի դատարանին առջեւ, այն առարկութեամբ որ խանը թէեւ արձանագրուած է հանգուցեալ Պատրիկ էֆ. Կիւլպէնկեանի անուան, բայց ժամանակին ազգին փոխանցման գործողութիւնները կատարուած են եւ փաստեր կան հաստատող թէ խանը ազգին ալքատ տղոց սեփականութիւնն է:

Դատարանէն վճիռ տրուելու պահուն, օրէնք մը հրատարակուեցաւ որ այս կարգի լքեալ գոյքի դատեր Պետական խորհուրդին առջեւ պիտի քննուին եւ դատը փոխանցուեցաւ նոյն ատեանին:

Կը լսուի թէ ի նպաստ ազգին սեփականութեան վճիռ տուած է, բայց յայտնի չէ թէ նոյնութեամբ վերադարձնելու թէ փոխարժէքը վճարելու մտքով. որովհետեւ խանը գաղթականներու տրուած ըլլալով, այդ պարագային փոխարժէքը պիտի վճարուի գնահատութեան համաձայն եւ պայմանաժամով:

МԱՄՈՒԼ

ԱՐԴԱՐԵՒ, ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ...

— :-: —

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (9 սեպտ.)

— «Յայտնի իրողութիւն է որ Թուրքիոյ ներկայ վարիչները ամէնէն թունդ ու թթու ազգայնականութիւնը կը ցուցադրեն, մինչեւ այն աստիճան որ պատմութիւնն իսկ կը փոխեն ու Թուրանեան Թուրքը՝ Արիական կը հռչակեն: Բայց Սովիէթ պետական մարդիկ ու տեսաբաններ, կը գովաբանեն Թուրքերուն ընթացքը՝ իբրեւ ազատութեան ու անկախութեան պայքար դրամատիրական ու կայսերական պետութեանց դէմ, եւ այժ ալ կուտան անոնց: Քաղաքականութեան պարտադրութիւնները կ'ընդունինք, կը հասկնանք թէ ի՛նչ խոր պատճառներէ ու շարժառիթներէ մղուած Խորհրդային Միութիւնը բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակէ Թուրքին հետ: Ինչ որ սակայն չենք հասկնար, սա է թէ ինչո՞ւ Թուրքին համար ներելի ըլլայ ազգայնական մոլեռանդութիւնը, իսկ Հայուն համար ներելի չըլլայ պարզ ազգասիրութիւնը. ինչո՞ւ Թուրքին անհաշտ պայքարը Եւրոպայի հետ արդար համարուի՝ իբրեւ կոիւ շահագործողներու եւ բռնակալութեան դէմ, բայց Հայը պարտաւոր ըլլայ լռել ու համակերպիլ եւ Թուրքէն չպահանջել իր մարդկային ու ազգային տարրական իրաւունքները:

Մենք կ'ըմբռնենք խաղաղութեան արժէքը ոչ միայն Խորհրդային Հայաստանի, այլ նաեւ արտասահմանի հայութեան համար եւ հակառակ ենք ամէն տեսակ գրգռութեան եւ արկածախնդրութեան, որոնք օգուտ ու արդիւնք չեն կրնար ունենալ: Բայց նաեւ չենք կրնար մոռնալ կամ ուրանալ մեր իրաւունքները, ինչպէս չեն մոռցած ու չեն մոռնար Յոյներ, Պուլկարներ եւ ուրիշ ազգեր, որո՛նք այսօր խաղաղութեամբ, մինչեւ անգամ բարեկամութեամբ կ'ապրին Թուրքիոյ հետ: Արտասահմանի հայութեան այս կեցուածքը ոչ մէկ անպատեհութիւն կը ներկայացնէ Խորհրդային Հայաստանի համար: Թուրքիոյ դիրքը Երեւանի հանդէպ հիմնուած է Մոսկուայի հետ իր քաղաքականութեան ու յարաբերութեանց եւ ոչ թէ արտասահմանի Հայոց ընթացքին վրայ: Ենկիւրի չի կրնար ծուռ նայիլ Երեւանի, ցորչափ Հայաստան անդամ կը մնայ Խորհ. Միութեան, իսկ արտասահմանի Հայերը իրենց իրաւունքներուն տէր ու դատախազ կանգնելով, ոչ գործիք կ'ըլլան, ոչ ալ կը ծառայեն դրամատիրական պետութեանց շահերուն, այլ իրենց պարտքը կը կատարեն անցեալին մարտիրոսութեան եւ ապագայ սերունդներու ազատութեան ու բարօրութեան հանդէպ»:

ՀԱՅՈՑ ԹԻՒԸ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՉՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ

Ճշգրիտ մարդահամար մը չկայ Հայոց ընդհանուր թիւի մասին, ամբողջ աշխարհի մէջ. բայց մօտաւոր թիւերով կարելի է հաշուել.—

Ամերիկա՝ 125,000, Ֆրանսա՝ 60 հազար, Պելճիքա, Անգլիա, Իտալիա եւ Կեդրոնական Եւրոպա՝ 10,000, Պուլկարիա՝ 45,000, Ռումանիա՝ 40 հազար, Յունաստան՝ 45,000, Եգիպտոս, Եթովպիա եւ Սուտան՝ 25,000, Սուրիա՝ 150,000 Պաղեստին եւ Միջագետք՝ 10,000, Պարսկաստան՝ 100 հազար, Հնդկաստան եւ Ճավա՝ 15 հազար, Թուրքիա՝ 100,000 (միայն Պոլիս՝ 65,000 է), Հայաստան, Վրաստան, Ատրպէյճան եւ Ռուսիա՝ մէկ միլիոն 800,000:

Ուրեմն, մօտաւոր հաշուով, երկու-քուկէս միլիոնէն աւելի Հայ կայ ամբողջ աշխարհի մէջ:

ԼՈՆՏՈՆ ԱՌԱՆՑ ԿԱԹԻ ?

Վախ կայ որ Լոնտոնի եօթը միլիոն բնակիչները կաթէ զրկուին յառաջիկայ շաբթու եթէ ելք մը չգտնուի: Ագարակապաններու Միութիւնը որոշած է կաթ չծախել մանր կաթնավաճառներուն, որովհետեւ անոնք կը մերժեն 1/ փէննի աւելցնել 65 լիդրին վրայ: կաթնավաճառներու ընկերակցութիւնը, որ հզօր կազմակերպութիւն մըն է, կը հաւանի վեց փէննի աւելցնել մեծաքանակ վաճառումը՝ բայց ոչ մէկ յաւելում կ'ընդունի մանրավաճառներուն համար:

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱՆԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՉ

Պէլվիլի, Անկէն—լէ—Պէնի, Անիէռի, Պուա—Քոլոմպի, Ալֆորվիլի, Իսի—լէ—Մուլինոյի, Սարսէլի եւ Սէվրանի հայ ծնողներուն:

Հ. Բ. Ը. Մ. Փարիզի Մասնաժողովը կը փութայ հաղորդել թէ, յառաջիկայ Հոկտեմբերէն կը սկսի վերոյիշեալ հայաբնակ շրջաններուն մէջ իր նախաձեռնութեամբ բացուած հայ լեզուի եւ ազգային պատմութեան դասընթացքներուն 4րդ տարեշրջանը, հետեւեալ ժամանակացոյցով.—

1.— Պէլվիլի շրջանակ (Փարիզ), ամէն հինգշաբթի, ժամը 9—11: Սրահ 40, Rue de Belleville, Փարիզ:

2.— Անկէն—լէ—Պէն, ամէն հինգշաբթի, ժամը 2—4, Institut Moderne, Boulevard Carnot, Անկէն:

3.— Անիէռ — Պուա—Քոլոմպ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 10—12 և 2—4: Սրահ 345, Avenue d'Argenteuil, Պուա—Քոլոմպ:

4.— Իսի—լէ—Մուլինօ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 2—4: Սրահ 5bis, Place Nationale, Պիյանքուր:

5.— Սարսէլ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 10—12: Սրահ 26, Rue Beauséjour, Սարսէլ:

6.— Սէվրան, ամէն հինգշաբթի, ժամը 10—12: Պ. Պաքրճեանի տունը:

7.— Ալֆորվիլ, ամէն հինգշաբթի, ժամը 10—12 եւ 2—4: Հայոց եկեղեցին:

Վերոյիշեալ վայրերու ծնողներէն ջերմապէս կը խնդրուի Փրանս. նախակրթարանները յաճախող իրենց երկսեռ զաւակները անպայմանօրէն և կանոնաւորաբար ղրկել այս դասընթացքներուն:

Հ. Բ. Ը. Մ. Փարիզի Մասնաժողով

Փարիզ, 21 սեպտ. 1932

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

■■■■■■■■■

Ա.

■■■■■■■■■

Հիմա ի՛նչպէս կ'ուզես որ, հայր իմ, այս ժառանգութիւնով, — օ՛ կը զգամ արիւնիս մէն մի կաթիլին հետ — չերկմտիմ ամէն բանի հանդէպ, քայլերս չըլլան վարանոտ, չըլլամ ժպիրհ արժէքներուդ ու գեղեցկութիւններուդ դիմաց, կամ կարենամ ունենալ վրէժ մը անխառն ու ազնիւ...

Ո՞ւր առաջնորդուիմ, ի՛նչպէս, երբ հասարակ ընթերցողներուս, միջակ նպատակներուս համար իսկ քու յիշատակէդ անցուցած ամէն ճառագայթ կը դարձնէ գլխս խուժադուռ, երկչոտ, ճղճիմ ու դերի, ո՛հ, հայր իմ, գիր քու թերութիւններուդ...

Եթէ գիտնայիր թէ որքան ծանր կը ճնշէ այս կեանքը իր անունով որուն կապեցիր գլխս... Գիլխարկս կը հանեմ թէեւ, բայց Շոփէնին սուզը չէ որ այս տրտմութիւնը խոր ամօթէ մը պիտի կարենայ բաժնել...

—«Լռութիւն.սպասեցուցէ՛ք դրան քով իր օտար եղանակով, Շոփէնը, թող մտիկ ընէ. այդ չէ ամէնը»:

Լայն ճակատ մը՝ մեծ բերանի մը ու կարճ հասակի վերեւ.

— «Իմ թանկագին հայրենակիցներս, այսօր դարձեալ վերյիշումի հանգրուանն է, անձնազոհ խոյանքներուն, կռիւին պատիւը պահող արիներուն: Ժայռերուն կուրծքերը պատռող, անձնախորնթաց հերոսութեամբ մը քաջութիւնը գերազանցող հայորդիներուն օրն է...»:

Զորս պատերը խուլօրէն կ'արձագանգեն. մարմարէ արձաններ՝ հեղինակէն զարմացումի կ'անցնին:

— «... Թող ծիրմ գետին բոլորիդ հետ, շրթունքներս քսելու անոնց անիւնին, թող աստուածաշնչական սաստկութեամբ մը արտաբերուող երդումս...»:

Մանկիկ մը կուլայ վախցած: Կը խեղդեն իր ճիչը:

— «... Ու այժմ մնացորդները անոնց, այդ մեծ ցեղին, կայծեր՝ ժողովուրդները առաջնորդող փարոսին, դո՛ւք, փառապանծ ճակատներ, բարձրացէ՛ք ու հաղորդուեցէ՛ք անոնց իտէալով, ուխտեցէ՛ք լրացնել անոնց...»:

Ա՜հ, ուրեմն դուք ինծի պէս չէք, միայն ես եմ տեսեր միւսը, ուրեմն ես եմ լքուածը, ես եմ միայն որբը, ուրեմն... Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛...

. . . .

Ամբողջովին արթննալէ, աչքերս բանալէ առաջ, քովս, երկու հոգիի դանդաղ չեշտով խօսակցութիւնը կը լսեմ:

Կը շարունակեմ քնացած մարդու անշարժութիւնս, թէեւ մէկ կողմս թմրած է ու մէջքս կը ցաւի:

— «Կը խոստովանիմ, տարօրինակ հաճոյքները միշտ իբրեւ հասարակ կարծուած բաներու մէջ փնտռած եմ:

Զայնը ծերուկ վաճառականինն է. ենթադրածիս բոլորովին հակառակ՝ մեղմ ու գիտուն մարդու ծանր եւեւէջն ունի: Կը շարունակէ՝ միշտ սեւեռուն նորեկի մը զոր չեմ տեսներ:

— «Այս ամենապարզ ծառը որ ուշադրաւ փայտ մըն ալ չունի, կը ցուցնէ այնպիսի յատկութիւններ, քմահաճոյքներ ու նախասիրութիւններ որ առաջին ակնարկով, անծանօթ հետաքրքրի մը մտացածին կրնան թուիլ:

«Փորձի համար հատ մը տնկէ այգիի մը մէջ: Պիտի տեսնես որ ժամանակ մը յետոյ իր կեղեւը պիտի կոկուի, քաղաքավար մարդու մը շնորհները պիտի առնէ, տերեւները նուազ փշոտ ու փուշերը նուազ տակուն պիտի ըլլան: Աւելին. իր խէժը նոյն առատութեամբ ու նոյն աղտոտ անհոգութեամբ չի թափիր ամէն կողմ. ծածուկ խորշերէ կը ծորի, ու իր նախկին հոտը չունի, կը բուրէ պտուղներ որոնց քով կը գտնուի խնձոր, ծիրան կամ թարմ ընկոյզ. Նուազագոյն պարագային անոնց թարմ կեղեւը... Նոյնպէս կը զգուշանայ իր ճիւղերը դպցնելէ միւններուն, ինչպէս մարդ պիտի զգուշանար հարսի մը շղարշը պատռելէ. եւ այս ամէնուն հետ կը ծիւրի, կը նիհարնայ, կարծես ներքին նախանձէ մը, անկարելի տենչանքէ մը բռնուած: Իր շրջապատին նմանելու, անոր հասնելու անկարելիութեամբ խռոված: Եւ ուշ կամ կանուխ կը խեղդուի անոնց աշնանահար տերեւներուն կամ գարնանայորդ բուրմունքին տակ...

«Նայէ՛, այն բարձունքը. հոն բարձրացած խիզախ բարունակ մը նոյն ծառէն պիտի ունենայ չոր ու կարծր կեղեւ. հովերը խիստ են հոն, արեւը մլատ կամ չայլ՝ չարախինդ փոփոխութիւններով, ու խոնաւութիւնն ալ սառեցնելու համար է միայն: Գրեթէ բնաւ խէժ չպիտի ունենայ. անգործածելի ըսուելու չափ երակաւոր ու կոշտ փայտ մը. ամբողջութեամբը փշեղոյն եւ փուշե՛ր, փուշեր: Եւ արմատներ զորս կարելի չէ կացնել կամ սղոցել դիւրութեամբ, ինչպէս վարը կրնայ պատահիլ տակը: Իրեն քով երթալու համար իսկ աշխատանք պէտք է: Իր մոլեգին ազատութիւնը ապրելու համար անչափելի բռնութեամբ մը կը ծծէ բոլոր մօտակայ բոյսերուն կեանքը, ագահ, այլամերժօրէն: Ու սակայն, այս ամէնէն դուրս գեղեցիկ է. վայրի եղնիկի մը, շատ աւելին, անկաշկանդ առիւծի մը գեղեցկութեամբ... Թա — լալա՛... զարմանալի է չէ, այս բանաստեղծական խանդավառութիւնը՝ քանի որ վաճառական մըն եմ...»:

Ես կը չոկուիմ քիչ մը, որովհետեւ թմրութիւնը սառոյցի պէս կը նեղէ ձախ գլուխս. կը զգամ յօրանջում մը, վախնալով խանգարող հայի մը վերածելէ: Կը նայիմ գաղտօրէն նորեկին որ երիտասարդ է, որուն կիսադէմքը հազիւ անորոշութեամբ կ'երեւայ. բայց կէս գոյդ շրթներու վրայ սկեպտիկ ժպիտ մը լոյսի երակի մը պէս կը դառնայ. այնպէս որոշ իբրեւ թէ ճերմակ օձի մը զալարումն ըլլար:

Ծերուկը իր թէ չի տեսներ զիս, անհոգութեամբ կը մօտենայ գլխուս քով, պատուհանին. կ'իջեցնէ քիչ մը անոր ապակին: Ռունգերը դուրս տնկած երկար կը շնչէ:

Նորօրինակ զգայութիւնը ունիմ համաչափ կերպով իր շունչը թոքերուս մէջ ընդունելու. այդ շունչը խէժ կը հոտի, ու միեւնոյն ատեն կը կարծեմ լսել անիւներուն քսուող ճիւղերու խշրտուքը, վայրաշարժին հեւքոտ ճիչը որ կը բարձրանայ զառիվերէ մը:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

բան չունի եւ եթէ պէտք ըլլայ, անմիջապէս պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն:

⁂ Յանձնախումբին տեղեկագիրը կը բաղկանայ 400 մեքենագիր էջերէ: Խմբագրուած է անգլերէն: Տեղեկագրին կցուած են ծանօթութիւններ որոնք 1500–1600 էջ կը բռնեն: Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը ամէն միջոց ձեռք առած է, տպելու համար տեղեկագիրը, թէ անգլերէն եւ թէ ֆրանսերէն: Կը կարծուի թէ ամէն բան պատրաստ պիտի ըլլայ հոկտ. 5ին: Ճափոն վեց շաբաթ ժամանակ ուզած է, պատրաստելու համար իր դիտողութիւնները, երբ քննութեան ենթարկուի տեղեկագիրը: Մինչեւ հիմա Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան երեք անդամները միայն ծանօթ են ամբողջ բովանդակութեան: Այժմէն զրոյցներ կը շրջին թէ Չինաստանի կուսակիցները յուսախաբ եղած են:

Կանտիի ծոմը

Կանտի արդէն վերջացուց երեք օրուան ծոմը, 72 ժամ: Տկարութեան մեծ ակարութիւն մը չզգար: Առջի օր, պառկած՝ բանտին բակը, մանգենիի մը տակ, հետեւեցաւ այն բանակցութիւններուն որ կը կատարուին փարիաներու պատուիրակներուն հետ, միջին ճամբայ մը գտնելու համար: Յոյս կայ որ յաջող ելքի մը յանգին բանակցութիւնները, եւ այն ատեն Կանտի այլ եւս պատճառ չպիտի ունենայ ծոմ պահելու:

Հնդիկ յեղափոխականը միայն քիչ մը ջուր կը խմէ, որոշ ժամերու:

Շաբաթը 40 ժամ

Աշխատանքի գրասենեակին վարչական ժողովը 6ի դէմ 16 ձայնով որոշեց 1933 յունուարին նիստի հրաւիրել նախապատրաստական յանձնաժողովը, ուսումնասիրելու համար շաբաթական 40 ժամ աշխատանք հաստատելու խնդիրը:

Երեք օր վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, ընդհանուր բանաձեւ մը գտնելու համար, եւ այս եղաւ եզրակացութիւնը:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՌԱԶՄԻԿ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկուան ժամը 9ին, 63 rue du Parc, Առնուվիլ լէ Կոնէս: Զեկոյց Ընկ. Խ. Մկրտիչեանէ:

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն, ընկ. Օննիկ Կարապետեանի բնակարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ Հ.Յ.Դ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին կը բացուի Մարսէյլի շրջանի Հ. Յ. Դ. Ներկայացուցչական ժողովը, կազմուած շրջանի 14 ենթակոմիտէներէն եւ խումբերէն:

Ժողովը տեղի պիտի ունենայ դաշնակցութեան սովորական ժողովատեղիին մէջ: Պատգամաւորները պէտք է ներկայ ըլլան ճիշդ ժամին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պուլ. Օտտօի Պատ. Միութեան բոլոր անդամները այսօր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին իրենց սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէի վարչութենէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿՐԸՆՈԲԼԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, rue St-Martin d'Hérès, Chemin de la Plaine. Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ նոր շրջաբերականներու ընթերցում: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէսին, Պար.— 10:
Աղեքսանդրիա, Ս.—5 անգ. 2 շ. 7 փ.:
Լա Պլաշեռ, Տ. Փ.— 35:
Լէ Վան, Թ. Պ.— 70:
Լէ Մէյ, Կ. Ս.— Ակսանք ղրկել:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին անդամական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 3ին 131 rue Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն, Պար տը Կլօպի մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐՈՒԱՆ մասնակցող միութիւնները եւ հաստատութիւնները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի ժամը 4ին, 131 rue Cambronne (Biothèrapie). Կազմակերպիչ յանձնախումբը պիտի զեկուցանէ եղած պատրաստութիւններու մասին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս Ազարեայ Պարտաքճեան, 21 տարեկան: Մօտաւորապէս անկէ 6-7 տարի առաջ կը գտնուէր Բափալա (Յունաստան) քաղաքը, իր մասին ճշգրիտ լուր տուողին 100ֆր. նուէր: Իմացնել Minas Bardakdjianի, 28 rue Arago, Décines, Isère, France.

Կը խնդրուի Յունահայ թերթերէն արտատպել:

ԲԱՑՈՒՄ 9րդ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Փարիզի Մասնաժողովը, ընդ առաջ երթալով Փարիզի արուարձաններէն Առնուվիլ – լէ – Կոնէսի հայութեան խնդրանքին, որոշած է հոն եւս հայ լեզուի եւ ազգային պատմութեան շաբաթական դասընթացքներ հաստատել, ֆրանսական նախակրթարաններ յաճախող երկսեռ սանուց համար:

Դասընթացքներուն բացումը տեղի պիտի ունենայ հոկտեմբեր 2ին, կիրակի, ժամը 3ին, տեղւոյն նորակառոյց եկեղեցիին յարակից նոր ազգային ժողովասրահին մէջ:

Առնուվիլ – լէ – Կոնէսի բոլոր հայ ծնողներէն կը խնդրուի իրենց երկսեռ զաւակները կանոնաւորաբար ղրկել այս դասընթացքներուն, որ տեղի պիտի ունենան ամէն հինգշաբթի, առաւօտ ժամը 9.30—11.30, կէս օրէ վերջ ժամը 2—4:

Հ. Բ. Ը. Մ. Փարիզի Մասնաժողով
Փարիզ, 21 սեպտ. 1932

Թատերական ներկայացում Փարիզի մէջ

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի հրաժեշտի վերջին ներկայացումները

Վաղը Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, իսկ իրիկուն ժամը 8.30ին

6bis rue Campagne Première, Studio Roudolfի սրահին մէջ

կը ներկայացուի՝ ՇԵՐԼՈԿ ՀՈԼՄՍ

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Ե. Բաղդալ, Պ. Պ. Նաւասարդեան, Գմբէթեան, Թորոսեան, Ա. Կոթիկեան, Մաքսուտեան, Ա. Սարաֆեան, եւն, եւն.:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը, որոնք կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Պ. Հրանտ Սամուէլի գրատունը, ինչպէս նաեւ հայկական բոլոր ճաշարանները:

Տոմսերու գիներն են Ա. կարգ 10 ֆրանք, Բ. կարգ 7 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Métro Raspail կամ Vavin, Թրամվէյ 91 եւ օթօպիւս AE.

ԾԱՆՕԹ.— «Բոռ»ի ներկայացումները՝ Մարսէյլ հոկտ. 15ին, Լիոն՝ 22ին և 23ին Ցէսինի մէջ:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կուկունեան խումբի, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի, մասնակցութեամբ Ցէսինի Կոմիտաս երկսեռ երգչախումբի, (ղեկ. Ա. Գ. Մելքոնեանի):

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Թատերական ներկայացում Կրընոպլի մէջ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Սանուհեաց Միութեան կողմէ ի նպաստ դպրոցին

կը ներկայացուի «ԿԸՐԻԼ ՍՓԱՈՒԹ» (պաւեշտ)

Վաղը Կիրակի ժամը 2ին, Sacré-Cœurի ծանօթ սրահին մէջ:

Մուտք՝ 4 ֆրանք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

«Ես եպիսկոպոս եմ, եւ ոչ աշխարհական իշխանութեան ներկայացուցիչ, միայն մեծ ազդեցութիւն ունիմ այստեղ եւ վստահ եմ, որ գնդապետը այդպէս մի ծայրայեղ միջոցի չպիտի դիմի առանց իմ գոնէ լռելեայն համաձայնութեան: Մինչեւ այժմ ես անպայման դիմադրում էի իր ծրագրին եւ նա աշխատում էր ինձ համոզել՝ մատնանիշ անելով զինուորուած յարձակման վտանգը յառաջիկայ տօնի օրը, երբ ամբոխը հաւաքուած է լինելու թափօրի համար. նա հաւատացած է, որ փորձը արիւնահեղութեամբ է վերջանալու: Լսո՞ւմ էք ինձ:

Բոռը, որ մի ցրիւ հայեացքով նայում էր դէպ ի պատուհանը, շուռ եկաւ ու պատասխանեց յոգնած ձայնով.

— Այո՛, լսում եմ:

— Կարելի է, դուք իրաւ այնչափ առողջ չէք, որ այս խօսակցութիւնը շարունակենք: Գուցէ աւելի լաւ է վաղը գամ: Այս բոլորը շատ լուրջ հարց է ու ձեր ամբողջ ուշադրութիւնն է պահանջում:

— Կ'ուզէի որ հիմա վերջացնենք, պատասխանեց Բոռը նոյն շեշտով: Ես բոլորը լսում եմ, ինչ որ ասում էք:

— Եթէ այդպէս է, — շարունակեց Մօնտանէլլին, — եւ եթէ ճշմարիտ է որ ձեր պատճառով անկարգութիւններ ու արիւնահեղութիւն կարող են առաջանալ, այն ժամանակ սարսափելի պատասխանատուութիւն եմ առնում ինձ վրայ գնդապետի կամքին հակառակ գնալով, ինձ թւում է որ նրա ասածի մէջ ճշմարտութիւն կայ: Իսկ միւս կողմից ես հակուած եմ մտածելու, որ նրա դատողութիւնները որոշ աստիճանի կախումն ունին դէպ ի ձեզ տածած իր անձնական անբարեացակամութիւնից: Շատ հաւանական է որ մեծացնում է նա վտանգը: Եւ դա ինձ աւելի հաւանական է թւում այս դարչելի խստասրտութիւնը տեսնելուց յետոյ:

Նայեց գետնին ընկած շղթաներին ու կաշիներին, եւ շարունակեց.

— Եթէ համաձայնութիւնս տամ՝ ձեր մահն է, եթէ մերժեմ՝ մահուան վտանգի եմ ենթարկում անմեղ մարդոց: Լուրջ մտածել եմ բոլորը եւ ամբողջ հոգովս մի ելք եմ որոնել այս սոսկալի երկմտութիւնից. այժմ, վերջապէս, հասել եմ հաստատ վճռի:

— Որ սպաննէք ինձ եւ ազատէք անմեղ մարդոց. ի հարկէ: Դա է միակ ելքը, որին կարող է հասնել խակական քրիստոնեան: «Եթէ քո աջ ձեռքը կը գայթակղեցնէ քեզ» եւայլն: Ես պատիւ չունիմ Ձերդ Սրբազնութեան աջ ձեռքը լինելու եւ դեռ չարիք էլ եմ պատճառել. եզրակացութիւնը պարզ է, ասացէք ուղղակի, առանց յառաջաբանների:

Բոռ խօսում էր անփոյթ, յոգնած ու արհամարհոտ մի թոնով իբրեւ մի մարդ, որ ամէն բանից ձանձրացել է:

— Այնպէս չէ՞. — աւելացրեց մի վայրկեան լռելուց յետոյ. — ձեր վճիռը գուշակե՞լ եմ, չէ՞, Ձերդ Սրբազնութիւն:

— Ո՛չ:

Բոռ շուռ եկաւ, ձեռքը դրաւ գլխի տակ ու նայեց Մօնտանէլլին կիսախուփ աչքերով: Կարդինալը մտասոյզ քաշ էր արել գլուխը եւ մատներով թեթեւ խփում էր աթոռի մէջքին: Ա՜խ, այդ հին սովորական շարժումը:

— Ես վճռեցի. — ասաց նա վեր առնելով վերջապէս գլուխը, — վարուել այնպէս, ինչպէս երբեք չեմ վարուած: Երբ իմացայ, որ կանչել էք ինձ, վճռեցի գամ պատմել ձեզ ամէնը, ինչպէս որ ահա կատարեցի, եւ գործը յանձնել ձեր ձեռքը:

— Իմ ձե՞ռքը:

— Պարոն Րիվարէց, ես եկել եմ ձեզ մօտ ոչ իբրեւ կարդինալ, ոչ իբրեւ եպիսկոպոս, ոչ իբրեւ դատաւոր, ես եկել եմ ինչպէս մարդը մարդի մօտ: Ես չեմ խնդրում ձեզնից, որ ասէք ինձ արդեօք մի բան գիտէք այն ծրագրի մասին, որից վախենում է գնդապետը. շատ լաւ եմ հասկանում, որ եթէ գիտէք իսկ, դա ձեր գաղտնիքն է ու ինձ ասել չէք կարող: Բայց ես խնդրում եմ, որ դուք ձեզ իմ տեղս դնէք: Ես ծեր եմ. եւ հաւանօրէն չեմ ապրիլ երկար եւ կը ցանկայի գերեզման իջնել առանց ձեռքերս արիւնոտ լինելու:

— Միթէ մինչեւ հիմա ձեր ձեռքերին արիւն չէ՞ եղած, Ձերդ Սրբազնութիւն:

Մօնտանէլլին քիչ գունատուեց, բայց շարունակեց հանդիստ.

— Ամբողջ կեանքս դիմադրել եմ խստասրտութեան ու անգութ միջոցներին ամէն տեղ, ուր էլ որ հանդիպել եմ: Միշտ թշնամի եմ եղել մահուան պատժին եւ յաճախ լրջօրէն հակառակել եմ վերջին տարիների զինուորական միջոցներին ու դրա համար էլ երկար ժամանակ երեսից ընկած եմ եղել: Մինչեւ այժմ իմ բոլոր ազդեցութիւնն ու բոլոր ուժս ուղղած է եղել գթութեան գործին: Խնդրում եմ գոնէ հաւատաք, որ ճշմարիտն եմ խօսում: Իսկ այժմ ես դրուած եմ հետեւեալ երկսայրի դրութեան մէջ: Զատելով համաձայնութիւնս, ենթարկում եմ քաղաքը խռովարկութեան վտանգին իր բոլոր հետեւանքներովը, եւ այդ անում եմ մի մարդու ազատութեան համար, որ անիծում է իմ հաւատքս, որ վիրաւորում ու բամբասում է ինձ անձնապէս, թէեւ դա անշուշտ դատարկ բան է համեմատաբար, եւ որ իր ամբողջ կեանքը, ինչպէս վստահ եմ ես, չարին է ծառայեցնելու, եթէ այդ կեանքը իրեն վերադարձուի: Բայց եւ այնպէս մի մարդու կեանքի ազատութեան մասին է հարցը:

Կանգ առաւ մի վայրկեան ու շարունակեց.

— Պարոն Րիվարէց, ինչ որ գիտեմ ձեր կեանքի մասին, ինձ թւում է վատ ու վնասակար, եւ ես երկար ժամանակ համարում էի ձեզ մի անբարոյական, խստասիրտ ու անողոք մարդ. այդ որոշ աստիճանի հիմի էլ նոյն կարծիքի եմ, միայն վերջին երկու շաբաթուայ ընթացքում համոզուեցի, որ դուք նաեւ հոգի ունիք դուք եւ հաւատարիմ էք մնում ձեր ընկերներին: Դուք կարողացել էք նոյն իսկ սէր արժանանալ զինուորների սրտում, իսկ այդ ամէն մարդու բան չէ: Մտածում եմ, որ սխալուել եմ գուցէ ձեր վերաբերմամբ եւ որ դուք շատ աւելի լաւ էք, քան երեւում է: Ահա՛ ինչու համար դիմում եմ ձեզ ու հանդիսապէս խնդրում, պատասխանեցէք ինձ խղճով ու բոլորովին անկեղծ՝ ինչ կ'անէիք դուք իմ տեղս:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
25 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1992 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՛ՐՆ Է ԲՈՒՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ո՛չ թէ «քնախտէ վարակուած է» այսօրուան Հայը, այլ տեւակ մը չուարումէ եւ անհամբերութենէ :

Երկուքն ալ հասկնալի՝ ներկայ պարագաներուն մէջ :

Արդարեւ, կորսուած հողէ, ջուրէ եւ երկինքէ, արմատախիլ ու հալածական՝ տասը տարիէ ի վեր, «այսօրուան Հայը» դժուար կը համակերպի անողոք իրականութեան : Կ'ընդվզի, կը հառաչէ, կը զայրանայ, — ելք մը գտնելու համար :

Այդ յարատեւ տագնապն է որ ջղաձգութեան կը մատնէ զինքը : Եւ առով խել, անտարբեր կամ ուժասպառ կ'երեւայ : Կը կարծէ թէ ամէն բան կորսուած է : Կա՛մ, հրաշք մը կարելի է գործել եւ փրկուիլ անելէն :

Ա՛յս է որ հոգեկան բեկում կը կոչենք : Բեկում, բայց ոչ քնախտ :

Իրար խառնած պիտի ըլլանք, ծածկելով կացութեան ողբերգութիւնը :

Ահա տասը տարի է որ, արտասահմանի արմատախիլ բազմութիւնները լեղի կը քամեն օտար պողոտաներու վրայ :

Եւ տասը տարի յետոյ ալ, չունինք ո՛ր եւ է անմիջական հեռանկար, որ սիրտ ու աւիւն տար :

Անստուգութիւն՝ ամէն ճակատի վրայ : Միջազգայինէն մինչեւ ազգայինը : Քաղական թէ տնտեսական : Եւրոպայի թէ Ամերիկայի կամ Ծայր. Արեւելքի մէջ :

«Սեւ – մութ» ամպեր՝ ամէն հորիզոնի վերեւ : Ու փոթորիկներ գետնի վրայ : Գետնի տակ : Աշխարհէ աշխարհ :

Անճրկած են աշխարհի հզօրները իրենք : Ցաղթականները, ինչպէս պարտեալները :

Անոնք ճարպիկ են եւ անխոնջ՝ միայն մէկ ճակատի վրայ, — ժողովներ սարքել, ճառ խօսիլ եւ ծրագիրներ որոճալ, չարը, գալիքը եթէ ոչ խափանելու, գոնէ յետաձգելու համար :

Իսկ մէկ ժողովէն միւսը՝ նոր անակնկալ մըն է որ կը պայթի : ճեղք ճեղքի վրայ :

Անասելի, աննախընթաց երկունքի մը բռնուած է բովանդակ աշխարհը :

Ամէնէն յանդուգն երեւակայութիւնն ալ՝ չի զօրեր գուշակելու գալիքը :

Օրը օրին կ'ապրին մինչեւ իսկ ամենազօր, ամենակալ պետութիւններ :

Զինարշաւ, տնտեսական ճգնաժամ, ընկերային խլրտումներ, բոլշեւիզմ եւ ֆաշիզմ, — այս բոլորը կը սպառնան պայթեցնել փոթորիկ մը, որուն հետեւանքները նախատեսելու փորձն անգամ սարսուռ, սոսկում կ'ազդէ :

Արդ, այս քստմնելի ողբերգութեան առջեւ, ի՞նչպէս կ'ուզէիք որ իր պաղարիւնը կամ նախկին ջերմութիւնը պահէր ի սփիւռս աշխարհի ցրուած ժողովուրդ մը : Հաստարմատ, նստակեաց ժողովուրդի մը ճղակոտոր, երերուն, հալածական մնացորդը :

Մանաւանդ որ, վերջին պատերազմէն յետոյ, մարդոց ջիղերն ալ թուլցած են — կամ աւելի պրկուած :

Այսօր, աչքերը աւելի բացուած են : Շատ մը համոզումներ, հնամենի աւանդութիւններ ամօթխածութեամբ տեղի կուտան պողոտաներու հրապարակներուն եւ փորձութիւններուն առջեւ :

Այս կախարդական շրջապատին, այս քայքայիչ մթնոլորտին մէջ, նորէն շատ են լուսաւոր կէտերը :

Ունինք չօշափելի, յարաճուն ճիգ մը՝ դիմադրելու եւ դիմանալու, տքնելու եւ արտադրելու : Նոյնիսկ ամէնէն համայնակուլ, կամ ամէնէն անճար գաղութին մէջ :

Բուն տագնապը այն է որ, կարենանք տրրաբար կազմակերպել ինքնապաշտպանութեան պայքարը : Միացնել ճիգերը, լրացնել պակասները, ուժ տալ ուր որ տկար են :

Մէկ խօսքով, ներշնչել, ներշնչուիլ : Աչք ու ձեռք երկարել.— Գործե՛լ, գործե՛լ :

Հակառակ բոլոր վարբերան կանչերուն, խտէալը չէ մեռած այս ժողովուրդին մէջ : Ունինք ո՛ր եւ է սրբութենէ, հաւատքէ ու ձգտումէ զուրկ բազմութիւններ : Զունէ՞նք երէկ :

Բայց, հոգեպէս չքաւորներուն, աշխարհաքաղաքացիներուն, դասալիքներուն կամ ուրացողներուն մեղքը չփաթթենք այս ժողովուրդի ճիտին :

Ան, ժողովուրդը, իր երեւութական թմրութեան—համրութեան — մէջ անգամ, շատ աւելի թաքուն կարողութիւններ կը ծածկէ, քան կը կարծենք տեսնել :

Այս իրողութիւնը ճիշդ է նաեւ Հայաստանի համար, ուր մօտ մէկ միլիոն ժողովուրդ աղի ու լեղի կը քամէ, կը համակերպի, կը տրտնջէ, կը հառաչէ, բայց չի յուսահատիր :

Անշուշտ գաղութներու վիճակը տասնապատիկ աւելի կազդուրիչ պիտի ըլլար, թէ Հայաստանը իսկապէս ըլլար «մեր հայրենիք ազատ անկախ» :

Բայց, ի՞նչ օգուտ աւաղել. երբ գիտենք որ մեր բարի կամքէն կախում չունի այդ բանը : Ինչպէս հազար ուրի՛շ բաներ...

Այս կացութեան առջեւ, կրկնենք անգամ մըն ալ.

— «Ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է պայծառ տեսողութիւն : Եղածն ու չեղածը տեսնելու, դատելու եւ անոր համեմատ ճամբայ գտնելու կարողութիւն» : (Յառաջ, 21 սեպտ.) :

Իրականութիւնը տեսնենք այնպէս ինչպէս որ կը ներկայանայ, մեր աչքին առջեւ :

Ոչ վայնասուն — «մեռանք—կորանք» : Ոչ ալ՝ վարդագեղ միամտութիւններ, որոնք նոյնպէս տուն կը քանդեն :

Այլ՝ կորովաբեր նայուածք : Անընդհատ աշխատանք եւ կազմակերպութիւն՝ կանգնած իրական գետնի վրայ :

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

„ՄԻ ՔՆԱՆԱՐ, ԿԻ՛Ն,,

Պոլսոյ «Հայ կին»ն է որ կը քաշէ կոչնակին չուանը, նոր ահազանգ մը հնչեցնելու համար :

Եւ ի՛նչքան սրտառուչ ղօղանջով մը.

— «Աղջիկդ կը տիրապետէ քու վրադ եւ դուն պահապանը միայն ըլլալու ձեւեր կ'առնես : Չես տեսներ որ ան քու շուքէդ կը հեռանայ, չի հետեւիր քու գիծիդ, կը թօթափէ կնոջական հանգամանքները, եւ հետզհետէ կը մանչանայ : Այո՛, չես տեսներ» :

— «Չես տեսներ որ ամուսինդ չափազանց տարուած կեանքի պայքարէն, խլեակ մըն է տան բազմոցին վրայ, կարօտ քու հրահրումներուդ, խորհուրդներուդ, ձեռնտուութեանդ» :

— «Չես տեսներ որ տունդ իր հրմայքը կորսնցնելու վրայ է... քու տունդ կը նմանի ոչ արդիական, ոչ նախնական բոյնի մը, անղեկ, անղեկավար» :

— «Չես տեսներ որ խոհանոցդ իր հեղինակութիւնը չի պահեր, եւ տանտիկնութիւնդ այնքան հեռու է արդարացի ըլլալէ» : (Հասկցա՞ք իմաստը) :

— «Հին կինը, եթէ քու «արդի կնոջ» պատեհութիւնները չունէր, լայնօրէն զարգանալու համար, գէթ իր նկարագիրը կը պահէր, իբրեւ խաթուն կին եւ տանտիկին» :

— «Ամօ՛թ եւ մեղք քեզի» :

— «Ո՞ր ազգու դեղագիրը պիտի ցնցէր քեզ : Ո՞ր զօրեղ ձայնը պիտի պոռար ականջէդ ի վար.

— Մի՛ քնանար, կին» : (Հայ Կին, 16 օգոստ. 1932) :

Փա՛ռք Ալլահին, մենք չենք, հայ կին մըն է որ այս ահաւոր մեղքերը կը բեռցնէ իր սեռակիցներուն շալակը :

Այն ալ՝ Պոլսէն :

Եւ որովհետեւ դժուա՛ր է վէճի բռնուիլ ռ եւ է կնոջ հետ, պիտի թելադրէի որ «Յառաջ»ին կապուած կիներն ու օրիորդները բարեհաճէին պարզել թէ՝ իսկապէս այսքան յուսահատակա՞ն է հայ կնոջ վիճակը, ըլլայ Պոլիս թէ Փարիզ :

Եւ եթէ այո՛, գիտե՞ն դեղագիր մը, գոնէ «Հայ Կին»ը հանգստացնելու համար :

ՎԱՐԱԶ

ԿԱՆՏԻ ՉԻ ԴԻՄԱՆԱՐ

Վերջին լուրերու համաձայն, Կանտի չափազանց տկարացած է 72 ժամ ծոմ պահելէ յետոյ : Արդէն ընդարմացած է, չի կրնար խօսիլ եւ աչքերը կը գոցուին :

Միւս կողմէ, բանակցութիւնները կը շարունակուին փարիաներուն հետ, ելք մը գտնելու համար : Համաձայնագիր մը պատրաստուած է եւ յանձնուած Կանտիի : Եթէ ընդունի, պարունակութիւնը անմիջապէս պիտի հաղորդուի անգլ. կառավարութեան, որպէս զի վաւերացնէ : Այն ատեն Կանտի պիտի դադրեցնէ ծոմապահութիւնը :

ՍԻՊԻԼԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Սիպիլի յոբելեանին լուրը մեծ խանդավառութիւն յառաջ բերած է Պէյրութի մէջ : Երիտասարդ գրագիտուհի Սիրան Զարիֆեանի նախաձեռնութեամբ, այնտեղ եւս փայլուն կերպով պիտի տօնուի հայ գրականութեան անխոնջ մշակին, Սիպիլի յոբելեանը : Երիտասարդ Հայուհի ամսաթերթը, որ մօտերս լոյս պիտի տեսնէ, մասնաւոր թիւ մը պիտի նուիրէ Սիպիլի կեանքին ու գործունէութեան :

ՉՈՐՍ ՀԱԶԱՐ ՈՉԽԱՐ

Մարտինէն կը հեռագրեն թէ սահմանագլխուն վրայ բռնուած են 26 մաքսանենգներ, որոնք 4000է աւելի ոչխար կը փախցնէին : Մաքսանենգները բոլորն ալ Սուրիացիներ են :

■■■

ԵՐԵՔ ՃԱՓՈՆՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ շաբաթ առտու ճամբայ ելան դէպ ի Սան Ֆրանչիսկօ, խաղաղականը կտրելու համար :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ներածումներու եւ արտածումներու մասին

Գործավարներու խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարեց սեպտ. 18ին : Տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ երեք ժամ բացատրութիւն տուաւ : Ժողովին աւարտումէն յետոյ, գործավարը իր պաշտօնատեղին գնաց եւ տրուած որոշումները հեռագրով հաղորդեց ամէն կողմ :

Հանրապետութեան նախագահին վաւերացման ենթարկուած որոշմնագրով մը ջնջած են արտածումները ճշդող յանձնաժողովները (իհրաճաթ թէսպիթ քօմիսիօնու) :

Մինչեւ հիմա յայտագիր առնողներուն իրաւունքները պիտի ճանչցուին :

Այս ձեւով վերջ տրուած կ'ըլլայ վէսիքայի դրութեան :

Նոր որոշմնագիրը, որուն գլխաւոր գիծերը ճշդուած են արդէն, հոկտ. 1ի սկիզբը ի զօրու պիտի ըլլայ, իսկ գալ շաբթու պիտի յայտարարուի : Որոշմնագրին կից բաժնեցուցակի ցանկը լայն ձեւով մը կը պատրաստուի, նկատի առնելով օրուան պահանջները :

Օգոստոս 20ին յայտարարուած ցանկը չեղեալ պիտի համարուի :

Նախանիւթերու վրայ դրուած սեղմումները ամբողջովին ջնջուած են : Գործարանատէրերը եւ վաճառականները արտօնուած են առանց որ եւ է պայմանի ներածել այդ ապրանքները :

Պատրաստուող որոշմնագրին մէջ կան նաեւ տրամադրութիւններ, որոնք կը դիւրացնեն օտար դրամ (տըվիզ) ունողներուն գործը :

Մէկ քիլոնոց փոստի ծրարներուն ներածումը չպիտի արգիլուի :

Իրաքի անկախութիւնը

Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ընդհ. ժողովին մէջ, Իրաք պաշտօնապէս պիտի հռչակուի անկախ պետութիւն եւ անդամ Ազգաժողովին :

Այս առթիւ, անգլ. կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնած է դէզ մը պաշտօնագիրներ : Առաջինը 1932 յուլիս 26 թուակիր նամակ մըն է, ուր Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը կը խնդրէ օրակարգ անցընել Իրաքի անդամագրութեան խնդիրը : Ուրիշ պաշտօնագիր մը կը ճշդէ պայմանները, ստորագրուած՝ Իրաքի վարչապետ Նուրի փաշայի կողմէ :

Երրորդ պաշտօնագրով մը, Իրաքի կառավարութիւնը կը պարզէ իր անդամակցութեան իրաւունքները, չէշտելով թէ՝ 1922էն ի վեր արդէն կը վայելէ անկախ պետութեան հանգամանքը, համաձայն Անգլիոյ հետ կնքած դաշնագրին : Հոգատարութեան հսկողութիւնը ատրիճանաբար կրճատուած է, եւ Իրաք այսօր ի վիճակի է «մինակ մնալու», ինչպէս կը տրամադրէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 22րդ յօդուածը : Պահանջուած ուրիշ պայմաններու մասին ալ, Իրաքի կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը ուղղած է, 1932 մայիս 30 թուականով : Այս յայտարարութիւնը, որ 16 յօդուածէ կը բաղկանայ, տրամադրութիւններ կը պարունակէ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան, եւ Իրաքի բոլոր բնակիչներու կեանքի, ազատութեան եւ պաշտամունքի ապահովութեան համար : Դատական միօրինակ դրութիւն մը պիտի գործադրուի թէ տեղացիներուն եւ թէ օտարներուն համար :Ցեղային ,լեզուական եւ կրօնական փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնները դրուած են Ազգերու Դաշնակցութեան հակակշռին տակ :

Այս առթիւ «Թայմզ»էն պիտի թարգմանենք ուսումնասիրութիւն մը՝ Իրաքի տասնամեայ յառաջդիմութեան մասին :

Գերմանիա կը պնդէ

Պ. Նէօրաթ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, որ Ժընեւ կը գտնուի, մասնակցելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, միեւնոյն ատեն կը շարունակէ արծարծել սպառազինութեանց իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը : Առջի օր, պատասխանելով թղթակիցներու հարցումներուն, յայտարարեց.

— Ինչ որ անցաւ դարձաւ երեք օրուան միջոցին, Ժընեւի մէջ, որ եւ է կերպով չէ փոխած Գերմանիոյ դիրքը՝ զինաթափութեան խորհրդաժողովին հանդէպ : Ոչ անգլիական ծանուցագիրը, ոչ ալ Պ. Հէնտըրսընի պատասխանը կրնան փոփոխութիւն մը յառաջ բերել :

Իր յայտարարութեան մնացեալ մասէն կը հետեւի թէ՝ Գերմանիա կը սպասէ որ ձեւ մը գտնուի, ուղղակի բանակցութիւն կատարելու համար :

Պ. Նէօրաթ տեսակցութիւններ ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ Ֆրանսայի վարչապետին հետ :

Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ տեսակցութիւնը տեւեց մէկուկէս ժամ : Գերմանական թերթերը կ'ըսեն թէ նախարարը ինք էր որ գնաց իր գերման պաշտօնակցին հիւրանոցը : Որոշ տեղեկութիւն չկայ խօսակցութեան մասին : Պերլինի թերթերը կը պնդեն թէ Պ. Նէօրաթ յաջողած է համոզում գոյացնել Գերմանիոյ վճռականութեան մասին : Այս առթիւ, կը հերքեն այն զրոյցը թէ Գերմանիա Ճափոնի միջնորդութեան դիմած է :

Մեծ յուզում Ալպանիոյ մէջ

Գրած էինք թէ՝ դաւադրութեան մը առթիւ, եօթը ալպանացի երեւելիներ մահուան դատապարտուած են : Վերջին լուրերու համաձայն, վճիռը պիտի գործադրուի քանի մը օրէն : Այս առթիւ մեծ յուզում կը տիրէ հարաւային գաւառներուն, մանաւանդ Վալոնայի մէջ : Մահապարտներուն կիները եւ քոյրերը ճամբայ ելած են, թագաւորէն ներում խնդրելու համար : Բազմաթիւ պատուիրակութիւններ կը հասնին Թիրանա, աղերսագիրներ ներկայացնելու համար թագաւորին : Վալոնա հասած երիտասարդներու պատուիրակութիւն մը, որ Տուրացցօ կ'երթար, ստիպուեցաւ ետ դառնալ, ոստիկաններու դիմադրութեան հանդիպելով :

Ֆրանքեւռուս համաձայնութի՞ւն

Ժընեւէն, լաւատեղեակ աղբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ շուտով պիտի ստորագրուի ոչ – յարձակման դաշինք մը՝ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ :

Ռումանական շրջանակներու մէջ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ այս մասին :

Վերջերս Լեհաստան ալ այսպիսի դաշնագիր մը ստորագրեց Խ. Միութեան հետ : Իսկ Ռումանիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները անելի մը յանգած են :

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ընկ. Լ. Գեւոնեան, «Յառաջ»ի վարչական տնօրէնը, դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր անդրանիկ քոյրը, Այրի Տիկին Թուրֆանտա Հարիկեան, որ յանկարծամահ եղաւ ուրբաթ օր :

Մեր սրտագին ցաւակցութիւնները, այս տխուր առթիւ :

Մեծահարուստ թուրք մը

Կ'ԱՆՀԵՏԱՆԱՅ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— :-: —

Տեղական թերթերը սենսակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Թուրքի մը մասին, որ Փարիզ կը բնակէր, շարունակ ճամբորդութիւններ կը կատարէր եւ հիմա անհետացեր է :

Այս Թուրքը, Սալիտ Հիքմէթ պէյ, նախկին ծովային սպայ, որ ամուսնացած էր Ղազի Մուխթար փաշայի այրի կնոջ հետ, Պոլսէն Փարիզ եկած է անցեալ գարնան, կարեւոր ժառանգութիւն մը ստանալու համար : Մայիս 19ին կը ձգէ իր բնակած պանդոկը, յայտնելով թէ Լոզան պիտի երթայ, Պերլինի նախկին դեսպան Մուխթար փաշայի քով : Յաջորդ օրը Հիքմէթ պէյ Լառօշ կը գտնուէր (Ֆրանսա) : Այդ օրէն ի վեր, իր հետքը կորսնցուցած է : Լառօշ հասնելէն քանի մը օր յետոյ, անծանօթ մը իր պայուսակը առնելով բերած յանձնած է Փարիզի պանդոկը : Բացած, բայց կարեւոր բան մը չեն գտած :

Հիքմէթ պէյ դժուարաւ կը խօսէր ֆրանսերէնը : Միշտ կարեւոր գումարներ ունէր վրան : Թակա՞րդը ձգուած է թէ գիտակցաբար անհետացած, — մարդ բան չի գիտեր : Թրքական հիւպատոսարանը ոստիկանութեան դիմած է, կորուսեալը գտնելու համար : Ստանալիք ժառանգութիւնը տասը միլիոն ֆրանքի կը հասնի :

Հիքմէթ պէյ 50 տարեկան է :

╳ Լառօշի մէջ կատարուած քննութիւններէն կ'երեւայ որ Հիքմէթ պէյ առտու մը ձգեր է պանդոկը, առանց վճարելու վարձքը :

Այս խորհրդաւոր գործին մէջ կը յիշուի Հայ մը, Աղամճանեան, որ անհետացեալին բարեկամն էր եւ երկու նամակներ ուղղած էր Լառօշի պանդոկապետին : Այստեղ ձգած պայուսակն ալ բացուելով, միայն ճերմակեղէն գտնուեցաւ :

╳ Պ. Աղամճանեան, որ ապահովագրութեան միջնորդ է եւ Լա Կառէն կը բնակի, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է թերթերու.

—Ես միայն օգնեցի բարեկամս ճամբու դնելու դէպ ի Լօզան : Ֆրանսերէնը լաւ չէր գիտեր եւ խնդրեց որ իրեն ընկերանամ, տոմսակ մը գնելու համար : Խօսակցութեան ընթացքին, մտերմաբար ըսաւ թէ շատ բան կը սպասէ ժառանգութենէ մը : Յաճախ մտահոգ կ'երեւար : Քանի մը անգամ ալ ընկերացած եմ իրեն, զանազան դրամատուներու մէջ, կարգ մը գործողութեանց համար :

ԹՈՒՐՔ ԱՅԳԵՊԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Մանիսայէն «Ագշամ»ի կը գրեն թէ խաղողի գիներու անկումը կը շարունակուի :Այգեպաններուն վիճակը շատ ողբալի է : Դրամատուները անվերջ կը պահանջեն իրենց առնելիքը, մինչ գիւղացին միայն խաղող ունի ծախելու :

Խաղողին գինը 12–13 դրուշ է, մինչդեռ ապրանք եղած գինն է 10–15 դրուշ : Տարիներէ ի վեր պարտքերուն տոկոսն ալ երբ բարդուի, ապրանքին գինը աւելի կը բարձրանայ :

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Մ. Նահանգներու կարգ մը քաղաքները եռանդով գործի սկսան, գործազուրկներուն նպաստ հաւաքելու համար : Խորհրդարանը 1500 միլիոն տոլար քուէարկած է այս նպատակով, բայց հիմակուընէ հաշիւ կ'ըլլայ թէ չպիտի բաւէ, մանաւանդ որ եկածը ձմեռ է :

Ամերիկայի մէջ հետզհետէ կը տարածուի շաբաթական 40 ժամ աշխատանք հաստատելու գաղափարը :

ՍԵՒՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

13.— ԸՆԴ ՀՈՎԱՆԵԱՒ ԱԿՐՈՊՈԼԻ

Թող իր տեղը մնայ, նորէն, քաղաքը, — Աթէնք: Կը խօսինք առանձին:

Ա՛յ, տղաք, երթանք Յիքս,—«մեր հայրենիք» փոխեթաթաւ: Կատարեալ Հայնոց, անինչան բացառութեամբ:

— Ամէն բան տե՞ղն է: Պակա՞ս է թէ աւելցած:

— Քիչ մը թեթեւցաւ, ներգաղթին շնորհիւ: Բայց անզգալի: Նորէն կը հաշուենք մօտ չորս հազար ժողովուրդ (նախապէս 4500—5000): Եւ դպրոցներ, դպրոցնե՛ր, բոլորն ալ՝ լեփ–լեցուն: Դարձեալ տախտակներու մէջ, ինչպէս 1927ին: Ինչպէս 1930ին:

Դպրո՞ց, — բարակ – երկայն սրահ մը՝ խորանով ու զանգակատունով:

Եկեղեցի՝ կիրակիէ կիրակի: Կրթարան՝ լուր օրերը:

Բաժնուած չորս – հինգ դասարաններու, որոնք իրարմէ անջատուած են նստարաններով: Միեւնոյն առեն դաս՝ բոլոր դասարաններուն մէջ:

Առջեւը՝ բացատատ մը ուր ամառը փոշիներուն, ձմեռը տիղմին մէջ «կը զուարճանան» տղաքը, մանչ եւ աղջիկ:

Ու մանկապարտէզը՝ քիչ անդին: Բուն դպրոցին մէկ չորրորդ մեծութեամբ:

Ցիսուն հոգի հազիւ կրնան տեղաւորուիլ: Բայց, հարիւր յիսուն ալ կը թխեն, «ի սէր ազգութեան»:

— Այս ի՞նչ զարհուրելի տաք է: Դուռ պատուհան բաց, առջեւը՝ բացատատ, միայն չայլիկով նստեր ենք, — եւ սակայն, կարելի չէ շնչել:

— Եւ մենք հազիւ կէս ժամ նստանք: Երեւակայեցէք երախաներուն վիճակը:

— Բայց ինչո՞ւ այսպէս անտանելի է տաքը այս օդասուն տաղաւարին մէջ:

— Եկէք բացատրեմ «ինչո՛ւ»ն...

Եկէք տեսէք դուք ալ, — տանիքին բարձրութիւնը չանցնիր հասակիդ մէկուկէս անգամը: Ոտքդ կրթնցուր պատուհանին: Տեսա՞ր, տակը տախտակ, վրան... մոմլաթ:

— Բայց, կարելի չէ՞ր ուրիշ բան, կղմինտր...

— Սո՛ւղ է, սո՛ւղ: Դրամ չկայ: Զանի՛նք... Այսքանը հազիւ կրցանք ճարել:

Սո՞ւղ է: Հաշուեցին, որ, մեր դրամով հազիւ մէկ – երկու հազար փրանքի կը կարօտի բարեփոխումը:

Հազար փրանքը, որ երեք հազար տրախմի կը բռնէր երկու տարի առաջ, այսօր կ'արժէ 7—8000, եթէ ոչ աւելի:

Դուն, ես, միւսը հազիւ կրնանք դիմանալ կէս ժամ, մէկ ժամ, ամրան տաքուն: Իսկ սա պզտիկ մարտիրոսները այստեղ դաս կ'առնեն օրն ի բուն: Տապկուելով մաղ – մաղ կրակի տակ: Արեւուն բարկ ճառագայթներուն հետ: Ծծելով անոնց հետ պար բռնած փոշիներն ալ:

Ու երեսներ մրոտ: Ոտքեր՝ բոպիկ, յաճախ «նալըն»ով: Հագուստ – կապուստ մը՝ կարկտան:

Թշուա՛ռ մայրեր. ճար – ճարակ ըրած եւ յարմարցուցած են ինչ որ դըտեր են ձեռքի տակ: Ինչ որ աւելցեր է մայրիկէն կամ հայրիկէն:

Ինչպէս ամէն տեղ, այս գաղթակայաններուն մէջ:

Հազար հինգ հարիւր աշակերտներ կը համրէ Յիքսը: Երբեմն աւելի, երբեմն պակաս: Մեծագոյն մասը՝ ազգային դպրոցի մէջ: Ցետոյ՝ Ս. Գ. Լուսաւորիչ, ամերիկեան, բողոքական եւն.:

Ամբողջ հիւղաւանին մէջ, իբրեւ դպրոցական շէնք՝ աչքի կը զարնէ Ս. Գ. Լուսաւորիչը, զոր Փրանչիսկեան վարդապետներ կը վարեն Հռոմէն սահմանուած վարկով մը:

Երկու միլիոն տրախմի արժած է շինութիւնը այս հաստատութեան, որ ունի կոկիկ դասարաններ, դրադարան եւ ընդարձակ սրահ մը, տրամադրելի՝ ամէն առիթով:

Դպրոց մըն է, վերջապէս, ամերիկեանն ալ (իբրեւ շէնք):

Օտարը — մինչեւ անգամ գաղթական Ցոյնը — դպրոցը կը շինէ իբրեւ կրթարան, բոլոր յարմարութիւններով:

Մենք ենք որ, ո՛ր եւ է փլատակ, նոյն իսկ ախոռ ու մթերանոցը կը վերածենք դպրոցի, «ազգային մանկոլին» ներս թխելով այնպէս ինչպէս ոչխարները՝ դէպ ի մակաղատեղին:

Գաղթական Ցոյնը դպրոցի փառաւոր շէնքեր շինած կամ շինել տուած է նոյն իսկ Մակեդոնիոյ լեռնամնաց, սահմանամերձ գիւղերուն մէջ:

Իսկ մեր «ազգասիրութիւնը» կը հասնի մինչեւ ժամուն դուռը:

Մեր «լուսաւորեալ» դասը կը շարունակէ բանկալ նորոգել եւ սկիհ կամ Աստուածածնի պատկեր ապսպրել եկեղեցիներու համար, երբ հարիւրաւոր մանուկներ գրելու, նստելու տեղ անգամ չունին: Նոյն իսկ տետրակ եւ մատիտ չունին:

×

Բուն Աթէնքը հազիւ քանի մը հարիւր Հայեր կը պահէ իր ծոցին մէջ: Բախտաւորներ եւ քաղքըններ՝ Փոքր Ասիայէն:

Մնացեալը, ժողովուրդը, կծկուած է այստեղ, Յիքսի մէջ: Մինչեւ ծովափի երկարող պողոտայի մը ափը: Մասյլ հակասութիւն մը՝ շրջապատին հետ որ կը նորոգուի ու կը ծաղկի:

Ծիլդ ատոր համար ալ՝ մինչ աչքի փուշ: Քանդուելու սպառնալիքին տակ:

Խրճիթներ՝ 10—15,000 տրախմիով, արիւն – քրտինքով շինուած՝ կը պարպուին անմիջապէս որ սեփականատէրը մեկնի Ցունաստանէն:

Կը պարպուին կա՛մ քանդուելու, եւ կամ յոյն գաղթականի մը յատկացուելու համար:

(Տակաւին յիսուն հազար յոյն գաղթականներ կան որ տուն – տեղ չունին, մատնուած՝ նոյնքան թշուառ քաշքշուքի մը):

Բախտաւորը՝ ձգեր գացեր է մարգավարի տուն – տեղ ըլլալու համար: Մինչ հազարներ ու հազարներ աշխատաւոր տարիէ ի վեր ինքնապաշտպանութեան պայքարը կը տանին այս հիւղակներուն մէջ:

Տասը տարի՝ ձմեռ ու ամառ տեսեր են, եւ հնարամիտ ելքեր գտած:

Խանդաղատանքով կը դիտեմ սա խարխուլ սանդուղները որ կը բարձրանան շատ մը հիւղակներու տանիքը:

«Փարատաջներ» են: Լերան ու դաշտի զաւակներ: Միշտ կարօտ՝ ազատ եւ լայնարձակ տարածութիւններու:

Զանին ոչ երդիք, ոչ տարածուն բակ, ոչ պատշգամ, ոչ ալ քանի մը յարկ տուն:

Ուրեմն խելք ըրեր են հիւղակին վերեւ, սանդուղին կատարը յարմարցնել անկիւն մը, տեսակ մը երդիք, իբրեւ ամառնային ննջարան:

Իսկ անոնք որ անճար են կամ չատուր, ամբողջ ամառը կը պառկին դըրան առջեւ, փողոցին մէջ, պատին տակ: Խառն եւ անխտիր: Այր, կին, երախայ:

Եւ յաճախ իրարու խրատ կուտանք փողոցէ փողոց, գիշերային ժողովէ մը դարձին.

— Կամա՛ց խօսեցէք, տղա՛ք, ուշ գիշեր է. չէ՞ք տեսներ որ քնացեր են:

— Հոգ մի՛ ըներ, ընկեր, անոնք վարժուած են աղմուկի: Կուլ ալ ծագի, անոնց հոգը չէ: Տասը տարի է անցեր...

Ամբողջ հիւղաւանը բռնած են հայ մանրավաճառներ ու արհեստաւորներ: Նոյն իսկ առեւտրականներ:

Մտնենք Վարդան աղբօր ճաշարանը, — 15 ոտք լայնք, 20 ոտք երկայնութիւն: Կերակուր՝ երեք – չորս սան: Երեք թէ չորս խարխուլ սեղան, եւ քանի մը աթոռ:

Ամէնէն բանուկն է այս: Եւ այս բոլորը կը բաւեն յաճախորդներուն:

Իսկ ներսօք՝ խշտեակ մը որ բնակարանն է ամբողջ ընտանիքին, — այր, կին, եօթը երախայ:

Ահա բանաստեղծ մը որ պխտակ եւ «լէպլէպի» կը ծախէ, քանի մը տուփ սիկառէթի եւ ուրիշ մանրուք բաներու հետ:

Ուրիշ մը, նոյնպէս երիտասարդ եւ գրող, աւելի ճոխացած:

Ու որբեր որ սափրիչի, կօշկակարի կամ դերձակի խանութ են բացեր: Բոլորն ալ սեփական քրտինքով: Տասը տարուան վաստակ:

Մոխիրներէն հասակ նետած փիւնիկներ, բոլորն ալ:

Անհատական ճիգին վերեւ՝ հանրայինը:

Յիքսը ունի իր Կ. Խաչը, եւ վերջին մէկ տարուան ընթացքին շիներ է Ակումբ մը, — «Վասպուրական»:

Ինքնագործունէութեան, եռանդի ու աշխատանքի բոյն մըն ալ՝ այս: Օրն ի բուն երթեւեկ մը՝ աշխատաւոր ընկերներու: Եւ հանդէս ու բանախօսութիւն՝ պարբերաբար:

Զորս պատի մէջ երկու հարիւր աթոռ ալ դուք ճարեցէք, կոկոզավիզ քաղքըններ...

×

Ջուրի կուլ, ջուրի կուլ նորէն: Ինչպէս ամէն իրիկնամուտի:

Աղջիկներ ու կիներ, մանուկներ եւ ծերուկներ մէկ մէկ թիթեղ կամ կուժ դրկած, կարգի կը սպասեն ջուր առնելու համար:

Ջուր չունի Յիքսը: Զանի բաւարար չափով:

Իսկ ի՞նչպէս ունենայ երբէք շինուած հիւղակը...

ՇԱՏԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԲՈՐ ՍԻՐԵՆ...

Քանի մը տարի առաջ, ներկայացուցեր էի խենդերուն ալուեստը (բանաստեղծութիւն, նկարչութիւն, արձանագործութիւն եւլն.): Նոյնքան հետաքրքրական է խօսիլ սիրոյն մասին, զոր խենդերը կ'արտայայտեն հանդէպ բժիշկներուն:

Ուսումնասիրութեան գեղեցիկ նիւթ մըն է խենդերուն սէրը, որ զբաղեցուցեր է բազմաթիւ բժիշկներ, — ծանօթ են գործերը Տը Քլէրանպոյի, Տիւփռէյի, Քափկրայի, Սէնաքի, Լամաշի, Փորթմէրի, Սէկլասի, Շաթանեոնի եւ ուրիշներու: Յաճախ, գերագոյն անձնազոհութեան մը կը հասնի այդ սէրը, — ահա թէ ինչո՛ւ հայ ժողովուրդը կ'ըսէ, բաղդատութեան մը համար. «Խենդի պէս կը սիրէ»: Երբեմն զուարճութեան պարագայ մը կը դառնայ անոնց համար, որ կը լսեն սիրահար խենդերուն չխոստովանուելիք մտածումները: Բայց չմոռնալ որ բժիշկին կեանքին դէմ սպառնալիքի մը համեմատութիւնը կը ստանայ այդ սէրը, եթէ շատ «վառած է խենդին ալյան»:

Բժշկագիտական վերլուծում մը չէ այս, այլ պատկեր մը սիրահար խենդերու կեանքէն, առիթ մը վերյիշելու «իմ խենդերս», անուշ օրերը Ամիէնի յիմարանոցին, ուր աւելի լաւ հասկցայ կարծես աշխարհը:

Ու անմիջապէս աչքիս առջեւ կուգայ Նարպօն, այս լացակամած կինը, որ, առտուընէ մինչեւ իրիկուն, իր անկողնին մէջ նստած, կիսամերկ, հերարձակ à la romantique, կը կանչէր «իր» Նիքոլան, այրերու բաժնի ներքին բժիշկը: Առտու մը բժշկապետը ըսաւ Նարպոյին.

— Քանի որ Նիքոլան չի գար քովը, դուն ալ խզէ քու կապերդ եւ կապուէ Շաւարշին...:

Խենդերն սկսան խնդալ: Նարպօն սկսաւ մտածել, յօնքերն իրարու միացուց, մազերը նետեց ականջին ետեւ ու լռեց: Իրիկուան, contre-visiteի ժամանակ, երբ մինակս աչքէ կ'անցընէի «թաղերը», Նարպօն կը պոռար սրահին խորէն.

— Այս կիրակի պտոյտի պիտի տանիս զիս, չմոռնաս...

Եւ յաջորդ առտու նամակ մը: Ուրեմն, ա՛լ «ամուսնալուծուած» էր Նարպօն: Այնուհետեւ սկսաւ նամակ տեղալ վրաս, եւ ոտանաւորնե՛ր: Եթէ առաջին առթիւ զուարճալի էր, շուտով անհանդուրժելի դարձաւ, որովհետեւ գիշերապահը – շարունակ կուգար կ'արթնցնէր զիս.

— Նարպօն շատ կուլայ եւ կ'անհանգստացնէ միւսները:

Եւ ամէն գիշեր, — յաճախ մէկ գիշերուան մէջ երկու անգամ, — պէտք էր երթալ, լռեցնել բոլոր խենդերը, որ,կատղած, կը յանդիմանէին Նարպօն, ու լռեցնել Նարպօն, որ, յուսահատ, բարձերը կը խածնէր լալով: Շատ անգամ չէս յաջողիր խաղաղեցնել, քնաբեր առեղ մը եւ ահա կ'իջնեն երազները այս ջղագար ու տանջուած հիւանդներուն վրայ:

Բժիշկի սիրահարներ շատ ունեցինք յիմարանոցին մէջ: Սէնէշալ, փուռի պէս կին մը, կը սիրէր բժշկապետը, բայց լուռ էր: Երբ ամէն առտու, սրահներէն կ'անցնէինք բժշկապետին հետ, Սէնէշալ զաղտագողի կուգար եւ, կատուի պէս, բժշկապետին կռնակին կը քսէր իր կռնակը ու կը հեռանար երանուէտ ժպիտով մը: Ժոլի, կարմրուկ ու ժիր աղջիկ մը, որ տակաւին կը պահէր իր սէրը նախորդ ֆրանսացի բժիշկին համար, պարտէզ կը փախէր հիւանդտեսի մեր պտոյտին ժամանակ, ամէն առտու: Օր մը յանկարծակիի բերինք զինքը, պարտէզին մէջ, թուփերուն ետեւ: Ոտքի կանգնեցաւ, եւ, կարծես մէկու մը պատասխանելով, ըսաւ.

— Ե՛ս, օտարակա՞ն մը սիրեմ, երբեք:

Ու փախաւ, մինչ բժշկապետը Տօքթ. Քարիս, փիլիսոփայ Ֆրանսացի մը, կ'ըսէր խնդալով.

— Ահա՛ խենդերն ալ ազգայնամոլ...:

×

Խենդերուն սիրահարութիւնը՝ երոտոմանիէ (érotomanie) ... մըն է պարզապէս: Եթէ շատեր մէկը կ'ընտրեն, իրենց սիրականը, որուն կ'երդուընծան ... հաւատարմութիւն եւ ... թիք սիրոյ բոլոր երազները, ... որ շատ «իրապաշտ» են, քիչ մը ... աւելի «բնախօսական», — ահա թէ ... չո՛ւ խտրութիւն չեն դներ այր ... դոց միջեւ: Պառաւ կին մը ունէինք ... առնուազն վաթսուն տարեկան, որ ... առտուընէ մինչեւ իրիկուն պար կը ... դառնար պարտէզին մէջ սիրոյ երգեր երգելով: Բարակ դերձաններով կը կապէր տերեւները, ... կը շինէր մազերուն վրայ, ծաղիկներ ու ... գոյնզգոյն քուրջի կտորներ կը կախէր ուսերէն, լրագիրներ կը կարէր եւ զգեստ կը շինէր իրեն: Եւ ... պէս հարսանեկան զգեստները հագած՝ անընդհատ կը պարէր անտարբեր խենդերուն առջեւ: Երբ ... տեսնէր, գլուխը վեր բռնած, գերադաս կնոջ մը հպարտ ժպիտով, կը մօտենար մեզի ու կը փորձէր գրկել բժշկապետը, բժիշկը, ո եւ է մէկը, խտրութիւն չէր դներ այր մարդոց միջեւ:

Սիրահար խենդեր ալ կան, որոնց հոգիին մէջ սէրը ատելութեան է փոխուած: Կին մը, ժիժիի ձայնով, դիւահարի պէս կը պոռար ու կը հայհոյէր մեզի, զոգնոցը երեսին դնելով անմիջապէս, երբ ներս կը մտնէինք սրահէն: Ու թափանցիկ զոգնոցին մէջէն լրտեսելով ... ցուցամատը սպառնական մեզի ուղղած, կ'առնէր կուտար բոլոր այրերուն:

Իսկ մանկամարդ աղջիկ մը, հըրաշալի աչքերով, կատու մը գրկած կը պտըտէր յաճախ, եւ, — ինչպէս հիւանդապահուհին կը պատմէր ինծի, — անուշ անուշ կը խօսէր կատուին հետ, քնքոյշ ու քաղցր բաներ կ'ըսէր, մորթը երեսին կը քսէր, արեւին տակ, պարտէզը, երես երեսի կը քնանար, բայց կատաղութիւն կը զգար՝ երբ այր մարդ կը տեսնէր: Առաւօտեան բժշկական այցելութեան,կը հրամայէր մեզի.

— Դուք ծունկի՛ առջեւս:

Կը զգա՞ր թէ գեղեցիկ էր: Ես ամբողջ տարի մը չտեսայ իր մտային պայծառութիւնը եւ ջիղերուն խաղաղութիւնը:

×

Սէրը ամենամեծ զգացումն է, ո...

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

Երկու օր Լէնինկրատի մէջ

ԽՄԲ.— Տօքթ. Լ. Գրիգորեան, այս ամառ ֆրանսական բժշկական խումբի մը հետ ծովային պտոյտի մը ելած էր դէպի Սկանտինաւեան երկիրները,— Շուէտ, Նորվեկիա, Տանըմարքա, Ֆինլանտա, եւ յետոյ Լէնինկրատ, ուր մնաց երկու օր:

Այսօր կը սկսինք հրատարակել մեր աշխատակցին տպաւորութիւնները Լէնինկրատի մասին: (Նախկին Փեթերսպուրկ).—

Ցուլիս 26ին, երբ մեր նաւը — «Cuba»ն — ֆինլանտական Վիպորկ քաղաքէն մեկնելով ուղղուեցաւ դէպ ի ռուսական ջուրերը, տակաւին չէինք գիտեր թէ Սովետները արտօնութիւն պիտի տա՞ն Լէնինկրատ այցելելու:

Անցեալ տարի ֆրանսական ուրիշ նաւ մը, որ շրջիկներ կը տանէր, մինչեւ Քրոնշթատ հասնելէ յետոյ, արտօնութիւն չէր ստացած եւ ետ վերադարձած էր: Ուստի մտահոգութիւն մը կը շարշրկէր բոլորին միտքը, — վիզա պիտի տա՞ն թէ ոչ: Շատեր այս նաւապտոյտը (croisière) ընտրած են, սովետներու երկիրը գէթ մէկ դուռէն տեսնելու յոյսով: Կան որ անձկութեամբ կը սպասեն այդ պահուն, մըտաբերելով ինչ որ լսած եւ կարդացած են սովետական սարսափներու մասին:

Շրջիկները խումբ խումբ կը վիճին, կամրջակին վրայ կամ սրահին մէջ: Ի՞նչ պիտի տեսնեն: Ոմանք չափազանց լաւատես են եւ կը սպասեն դըրախտային երկիր մը գտնել: Ուրիշներ ատելութեամբ կ'արտայայտուին բոլշեւիկ ռէժիմին մասին եւ կը յիշեն Զեկայի վայրագութիւններն ու ժողովուրդին թշուառութիւնը: Բոլորին ձեռքը՝ Խորհրդային երկիրներու մասին վերջին հրատարակութիւնները («Vu»ի բացառիկ թիւը, Chadourneի «l'U. R. S. S. sans passion»ը, Schréberի «La vie en U. R. S. S.»ը, եւայլն): Իսկ ես առանց կանխակալ կարծիքի, կը սպասեմ այցելութեան ելքին, կարենալ դատելու եւ մօտաւոր գաղափար մը կազմելու համար:

Գիշերը ուշ ատեն միայն նաւին հըրամանատարութեան կողմէ հաղորդուեցաւ արտօնութեան ստացումը:

Յաջորդ առաւօտ երբ արթնցայ, արեւը կ'ողողէր խցիկս: Մինչդեռ ժամը հազիւ 4 էր: Զդարմացայ, որովհետեւ սկանտինաւեան երկիրները հասնելէ ի վեր կորսնցուցած էինք գիշերուան գաղափարը: Արեւամուտէն յետոյ երկարատեւ վերջալոյս մը. կը սպասէք որ խաւարը գայ. եւ յանկարծ արշալոյսը կը բացուի եւ արեւը կը ծագի:

Զգացի որ նաւը կը դանդաղեցնէր իր ընթացքը: Կարծեցի թէ Լէնինկրատի կը մօտենանք: Կամրջակը բարձրացայ: Քրոնշթատի, Ռուսիոյ հիւսիսային դրան եւ պալթիկեան նաւատորմի նաւակայանին առջեւ էինք: Ցածնաւեր, սուզանաւեր եւ խոր լըռութիւն: Տեսակ մը պատերազմական վիճակ: Մակոյկ մը մօտեցաւ մեր նաւին եւ նաւապետին հետ վեր բարձրացաւ Կէփէուի սպաիկան – պաշտօնեան, քանի մը զինուորներով: Շատ լաւ հագուած ու զինուած էին: Կարմիր աստղ մը կը փայլէր իրենց գլխանոցներուն վրայ: Բոլորը մէկ առանձնացան շոգենաւին գործակատարին հետ՝ ստուգելու եւ վիզէ ընելու համար 300 եւ աւելի շրջիկներու, (կէսէն աւելին բժիշկներ), անցագիրները, զորս օրեր առաջ յանձնած էին նաւին հրամանատարութեան:

Մինչ այդ, նաւը ճամբայ ելաւ դէպի Լէնինկրատ, հետեւելով Նեվայի գետաբերանին մէջ, 105 քիլոմեդր երկարութեան վրայ խորացած անցքի մը, շինուած 1871—75, որ մեծ նաւերուն թոյլ կուտայ հասնիլ մինչեւ Ռուսիոյ նախկին մայրաքաղաքը:

Երկու ժամ յետոյ հասանք նաւահանգիստ: Մեր անցագիրները վերադարձուցին: Վերջին էջին վրայ՝ կէփէուի օտարներու բաժնին վիզան: Միեւնոյն ատեն բաժնեցին օրուան պըտոյտի յայտագիրը, որուն տակ կար հետեւեալ ծանօթութիւնը. «Շրջիկները կրնան միասին առնել իրենց լուսանկարչական գործիքները. բայց արտօնուած են լուսանկարել միայն ինչ որ թոյլ կուտան առաջնորդները»: Երկրորդ ծանօթութիւն մը եւս. «Կրօնաւորները պէտք է հագնին քաղաքային զգեստ»: Ցետոյ տեսանք որ նոյն իսկ նաւապետը եւ պաշտօնեաները համազգեստ հագած չէին:

Մինչ այս մինչ այն, ժամը 9 եղաւ եւ հետզհետէ իջանք փայտաշէն նաւամատոյցին վրայ, անցնելով զինուորի մը առջեւէն որ անցագիրները աչքէ անցընելով կը ստուգէր վիզաները: Ոչ մէկ խուզարկութիւն: Նաւամատոյցին վրայ ոչ ոք, բաց ի պահակ զինուորներէ որոնք իւրաքանչիւր հարիւր քայլի վրայ դիրք բռնած են: Քիչ մը անդին կը մտնենք փայտաշէն եւ դրօշազարդ մթերանոցէ մը ներս, որ արտաքին Առեւտուրի Գրասենեակին (Տորկզին) կը պատկանի եւ ուր ցուցադրուած են ռուսական արտադրութիւններ եւ ճարտարագործութեան նմոյշներ (գորգ, մուշտակ, յախճապակիէ հին կամ նոր անօթներ, պուպրիկներ, բուրդէ շալեր, եւայլն): Առայժմ ժամանակ չունինք գնումներ ընելու: Արագ կ'անցնինք եւ միւս կողմը կը գտնենք 24 հոգինոց երկատանեակ մը պարզ օթօքարներ եւ քանի մը շատ շքեղ Licorne ինքնաշարժներ, Ռուսիոյ մէջ շինուած, որոնց բոլորն ալ Ինթուրիստին կը պատկանին:

Փակագիծ մը՝ «Ինթուրիստ»ի մասին:

«Ինթուրիստ»ը պետական կազմակերպութիւն մըն է, որ հազիւ քանի մը տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի, եւ որուն կապուած է խորհրդային երկիրներու շրջագայութեան ամբողջ գործը: Օտար շրջիկները, գրեթէ ըստիպուած են Ինթուրիստի միջնորդութեան դիմել, եթէ կ'ուզեն քիչ – շատ լաւ պայմաններու մէջ ճամբորդել եւ տեսնել խորհրդային Ռուսիան: Այդ միջնորդութիւնը պարտադիր չէ. բայց առանց Ինթուրիստին ճամբորդող շրջիկը փորձանքին կրնայ ենթարկուիլ — ինչ որ երկու տարի առաջ պատահեցաւ հայ խմբագրի մը — երկաթուղիին մէջ տեղ չգտնել, ահագին ծախք ընել անհատական եւ հաղուագիւտ ձիաքարշ կառք գտնելու եւ շրջագայելու համար, (անհատական ինքնաշարժ գրեթէ չկայ), եւ նոյն իսկ անօթի մնալ, մանաւանդ եթէ տեղական լեզուն չի գիտեր, կամ առ նուազն պոչ բռնելու տաղտուկը կրել քօօփերաթիվ ճաշարաններուն առջեւ մէկ – երկու պնակ կերակուր ստանալու համար: Որովհետեւ ամէն ինչ — տուն, խանութ, պանդոկ, ճաշարան եւայլն ուղղակի կամ անուղղակի պետութեան կը պատկանի. օտարներուն համար յատուկ պանդոկներ եւ ճաշարաններ կան որոնք նախընտրաբար Ինթուրիստի տրամադրութեան տակ կը դրուին:

Ահա թէ ինչու, մեր նաւին շրջիկներէն անոնք որ չէին ուզած Ինթուրիստին վճարել երկու օրուան համար որոշուած սակագինը, եւ կը յուսային առանձինն եւ քիչ ծախքով շրջագայիլ, ստիպուեցան մեզի միանալ, գէթ ճաշելու եւ որոշեալ շրջագայութիւնները ընելու համար:

Խումբ խումբ տեղաւորուեցանք ինքնաշարժերուն մէջ: Իւրաքանչիւր կառքի յատկացուած էր մէկ առաջնորդ, միշտ կիներ, որոնք Ինթուրիստին կողմէ մասնաւորապէս կրթուած են այդ գործին համար եւ գիտեն մէկ-երկու օտար լեզուներ: Ընդհանրապէս մաքուր եւ պարզ հագուած են — տըպածոյ կամ այլ սովորական հիւսուածքէ շրջազգեստ. նաեւ գուլպայ եւ գլխարկ, զորս քիչ անգամ պիտի տեսնենք ժողովուրդին մէջ: Ցայտնի է որ ուրիշ ներկայանալի հագուստ չունին եւ իրենց աչքին լոյսին պէս հոգ կը տանին իրենց ունեցածին:

Կարգ մը ստուգումներէ յետոյ, վերջապէս կը տրուի մեկնումի հրամանը: Քաղաքին կեդրոնը երթալու համար, նախ կ'անցնինք հարաւային արուարձաններէն: Աչք ու ականջ կտրած ենք, տեսնելու եւ լսելու համար: Առաջին առթիւ փողոցները ճնշիչ տպաւորութիւն մը թողուցին մեր վրայ: Գունաթափ տուներ, ծեփերը ինկած ու վիրաւոր պատեր, հոս ու հոն կիսաքանդ շէնք մը, եկեղեցի մը, խանութ մը: Անժպիտ բազմութիւն մը. գործաւորներ՝ բոլորն ալ, աղքատիկ հագուստներով: Կիները՝ պլուզ մը եւ հազիւ ծունկերը հասնող շրջազգեստ մը կը կրեն. ոչ գուլպայ, ոչ գլխարկ. կամ թաշկինակ մը ծնօտին տակ հանգուցած: Այրերը՝ շապիկ, հին ու մին տաբատ մը եւ երբեմն բաճկոն մը, առանց գլխարկի կամ քասքէթ մը: Հիւանդ երեւոյթ չունին, բայց տխրադէմ են ընդհանրապէս, ինչպէս փողոցները իրենց ամբողջութեամբ:

Քմծիծաղ մը կը նշմարեմ քանի մը ուղեկիցներու դէմքին վրայ: Իսկ ուրիշ մը կը բացագանչէ. «Ահա թէ ինչ ատտիճանի հասաւ ռուս ժողովուրդը բոլշեւիկեան ռէժիմին շնորհիւ»:

Սակայն, բաղդատութեան համար տուեալներ չունինք: Ի՞նչպէս էր ռուս ժողովուրդը, բուն ժողովուրդը ցարերու տիրապետութեան ժամանակ: Հարցական դէմքով կը դառնամ քովի նստող Ֆրանսացի պարոնին: Աշխարհագրութեան ուսուցիչ մըն է, որ ուսեալներէն գիտէ, Ռուսիոյ մէջ ապրած է քանի մը տարի եւ 1917ի յեղափոխութեան ատեն փախուստ տուած է:

— Պարոններ, սխալ է ձեր կարծիքը, ըսաւ: Լէնինկրատի արուարձանները կը գտնեմ այն վիճակին մէջ զոր տեսած էի պատերազմէն առաջ: Նոյն փողոցները, նոյն տուները՝ ծեփերը եւ գոյները թափած, նոյն ժողովուրդը՝ անխնամ հագուած, անժպիտ եւ տխրադէմ: Ռուսը ինքնամփոփ բնաւորութիւն ունի, դիւրաւ չարտայայտեր իր զգացումները, երազող է: Այս է՝ իր տխուր երեւոյթը:

Մինչ կառքերը կը յառաջանան ճամբու երկայնքին, կիսափուլ տուներու կողքին, մերթ ընդ մերթ կը տեսնենք նոր բարձրացող շէնքեր: Աս... գեղեցիկ եւ եռայարկ շէնք մը, կառուցուած է արդի ոճով, կրաշաղախով (ciment armé), պողպատ եւ ապակի, լայն ու մեծ պատուհաններ, արտաքին զարդարանքի:

Բանուորներու համար նորակառոյց ակումբ մըն է, կ'ըսէ առաջնորդը: Ունի գրադարան, ճաշարան, մարզանքի սրահ եւ ամէն ինչ որ կը ծառայէ բանուորին ֆիզիքական ու մտաւոր զարգացման, ինչպէս նաեւ հանգիստին:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

…ջերմ կը մնայ ու կը Թրթռայ …ներուն մէջ։

Օր մը սինեմա տուինք յիմարա-… մէջ։ Սիրոյ մը պատմութիւն էր խաղը։

Ու մեր խենդերը, տեսնէի՛նք, ինչպէս կը ծափահարէին ամէն անգամ որ սիրահարները կը յաջողէին … իրենց երջանկութիւնը, ի՛նչ … անհանգստութիւններով կը քաջալերէին հովիւը, որ, ի վերջոյ, դըժ… կը փախցնէր իր սիրած աղջիկը … խոյս կուտար հետապնդողներէն, սիրածը գրկին։

… սակայն բարդ է այդ սէրը ու … Որքան ալ բնախօսական ըլլայ ու տափային, խենդերուն սէրը յաճախ այնքան կը բարդանայ, որ կը հալածէ ննթական։

… բժիշկի սիրահար խենդերը մեծամասնութիւն են ընդհանրապէս։ Սեռային հպարտութիւնով մը կը պատմեն յաճախ թէ բժիշկը նախ ինք էր, որ սկսաւ սիրել։ Ու յետոյ պարծանք մը, որ բժի՛շկ մըն է սիրողը։

Առաջին առթիւ զգածական ցնցում (choc affectif) մըն է, որ անմիջան պարագայով մը կը սկսի … բանդագուշակային վիճակ մը … ուղեղին մէջ։ Խենդը այլեւս … երեւակայէ թէ բժիշկը կը սիրէ զինք, կը ցանկայ իրեն։ Ու տափականութիւնը երբ կը հասնի զգայախաբութեան աստիճանին, խենդը այլեւս կը կարծէ թէ բժիշկն է, որ կը հրամայէ իրեն։ Այդ վիճակին մէջ, տափամոլ խենդը կ'ընէ բաներ, որոնք այլեւս «իր ցանկութիւնովը չ'ն կատարուիր»։ «Անոր համար» կ'ընէ, «ան է որ կը հրամայէ»։ Ու կը սկսին գործել տեսողական, լսողական, նոյնիսկ սեռային զգայախաբանքները։ Երեւակայական խօսակցութիւն մը կը սկսի խենդին մտքին մէջ, խենդին եւ «իր» սիրական բժիշկին միջեւ։ Շուտով այդ տրամախօսութիւններէն կը կազմուի պատմութիւն մը։ Խենդը անհամբերութիւն ցոյց կուտայ, բոլորին կը պատմէ ու պնդէ թէ բժիշկը խաբած է զինք, եւ հազարումէկ ամբաստանութիւններ։ Կը ծնի ատելութիւնը, սէր - վրէժխնդրութիւնը։ Թէ՛ կը սիրէ, թէ՛ կ'ատէ բժիշկը, կը պաշտէ զայն, բայց կը սարսափի անկէ, կը զորովի վրան, բայց կ'անիծէ։ Այլեւս պատմութիւնը հետզհետէ կը ճոխանայ զայթակղալից յայտարարութիւններով, սպառնալիքներով, անձնասպանութեան կամ բժիշկին վրայ յարձակման փորձերով։

Բժիշկներուն սիրահար տափամոլ այս խենդերը կրնան ըլլալ քառասունննոց, յիսունննոց նոյնիսկ վաթսուննոց կիներէն։ Վերջապէս նաեւ անոնք, որ մերժուած են, «կշտացած» չեն, «անբախտ» կամ «չհասկցուած» կը համարեն իրենք զիրենք։ Այդ պարագային, պոռթկում մըն է, շեղած պոռթկում մը բնախօսական չարաչար զսպուած զգացումներու։ Բնախօսութիւնը յաճախ կը պատժէ այն, որ «եւ կը մղէ» բնութեան ձայնը։ Այդ ձայնը կարելի չէ եւ մղել, ան չարափոխուած՝ նորէն կուգայ ու կ'աղաղակէ (pervers)։

Անգամ մը եւս անդրադառնալով այս նիւթին, պիտի տամ քանի մը նամակներ՝ տափամոլ խենդերու կողմէ գրուած։ Ուր պիտի տեսնուի թէ ի՛նչ ցաւագին ու եղերական գոյն կը ստանայ սիրահարութիւնը խենդերուն, անգամ մը որ «վառի անոնց ապան»։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՑԻՍՈՒՍԻ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ

Խօսքը աքաղաղին մասին է։

Ռուս գիտուն մը, Սինիցին, վերջերս հրատարակութեան տուաւ աշխատութիւն մը, որ արդիւնք է երկար քննութիւններու, կատարուած Ռուսիոյ մէջ, Մինսկ, 1923ին։ Քննել աքաղաղին ժամու գիտակցութիւնը, եթէ կարելի է ըսել այսպէս։ Սինիցին աքաղաղ մը կը պահէր իր աշխատանոցին մէջ, նօթագրելով ժամն ու վայրկեանը, ամէն անգամ որ լսուէր կուկուլիկուն։ Ու գիտեց, որ աքաղաղը կը խօսէր կանոնաւորաբար իրիկուան ժամը 11էն վերջ առտուան ժամը հինգէն առաջ, ժամէ ժամ։ Երբեք չէր կանչեր ժամը 11էն առաջ։ Սակայն ժամը 5էն վերջ՝ անկանոն կը կանչէր այլ եւս։ Մթնոլորտային փոփոխութիւնները, երաժշտական ձայները, լոյսը, խօսակցութիւնները երբեք ազդեցութիւն չէին գործեր աքաղաղին ճշգապահութեան վրայ։ Սինիցին գիտեց նաեւ, որ ժամը 2ին եւ 4ին աքաղաղին կանչը զօրեղ էր, յատակ, ու կանչին կ'ընկերանար թեւերու թափահարում մը։

Այս քննութիւններէն, ռուս գիտունը այն եզրակացութեան եկաւ, որ աքաղաղին կանչը արտայայտութիւնն է այն զգայութեան, որ կենդանին կը ստանայ մթնոլորտէն, բոլորովին անըմբռնելի եղանակով մը։ Անշուշտ մթնոլորտէն ստացած այդ զգայութիւնը կապ ունի մեր մոլորակին թաւալման հետ։ Հաւանաբար մոլորակին լուսաւորեալ մակերեսէն արձակուած ալիքներէն, որ կը խուժեն մոլորակին մթամած մակերեսին վրայ։

Ասկից հետեւցնելով, Սինիցին կը կարծէ թէ ժամանակին duo-décimale բաժանումը, զոր ընդունած է հիմա մարդկութիւնը, աւանդութիւն մըն է մնացած այն օրերէն, երբ մարդիկ ժամանակը կը չափէին, գիշեր ատեն, աքաղաղին կանչով։

ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒԵԱՆ

Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ Տոքթ. Թասիլօ Շուլթէս անթելի կրնայ խօսիլ հարիւր քառասուն լեզու։ Ու հիմա, երբ սիրտը նեղանայ, ժամանակ անցընելու համար կը նստի ու կ'ուսումնասիրէ Կնգը. Ափրիկէի բարբառները, ատոնք ալ սորվելու մտօք։

Կ'ըսեն թէ Տոքթ. Շուլթէս կանխահասօրէն օժտուած էր բազմալեզուեան մը ըլլալու ընդունակութիւններով, քանի որ մանուկ հասակէն վարժ էր խօսելու սանսկրիտ լեզուով։

Բժշկագիտական թերթերու մէջ քննութեան առարկայ դարձած է այս երեւոյթը։ Այս առթիւ նորէն կը ծեծուի մտային կարողութեանց առանձին կեդրոններու գոյութեան հարցը, յիշողութեան խնդիրը, եւլն.։

ՍԷՆ ԳԵՏԻՆ ԱԿՈՒՆՔԸ

Ժամանակէ մը ի վեր պեղումներ կը կատարուին՝ հնախօսական քննութեան մը համար Սէն գետին ակունքին շուրջ։ Օգոստոսի սկիզբը երեւան հանուեցաւ մեհեան մը, 70 մեթր երկայնքով ու 25 մեթր ճակատով, որ նուիրուած էր Dea Sequanaին (Սէն գետին աստուածուհիին)։ Պեղումները երեւան հանեցին նաեւ պաղ ջուրի լոգարան մը, 80 մեթր երկայնքով եւ 30 մեթր լայնքով։ Աւազանը ջուր կը ստանար բազմաթիւ ակունքներէ, զորս Հռոմայեցիները կը բերէին կը թափէին լոգարան եւ աստուածուհին կ'օրհնէր ու կը սրբագործէր ջուրը։ Բարի համբաւ ունէր այդ աւազանը, եւ հեռուներէն մարդիկ կուգային, այրեր ու կիներ, աղջիկներ ու երիտասարդներ, մերկ, այլ դենջակով մը ծածկած ինչ որ որթատունկի տերեւով մը կը ծածկէին քրիստոնեայ նկարիչները։ Ու այս մերկ բազմութիւնը կը մտնէր օրհնուած ջուրին մէջ, Սէնի աստուածուհիէն խնդրելով հրաշք ու դարմա՛ն իրենց ախտերուն։

Պեղումները երեւան հանեցին նաեւ Հերքիւլէսի թօպը, վարակաւոր հսկայ բիր մը։ Ինչպէս նաեւ Նեմեսիսի առիւծը, սաղաւարտակիր գլուխ մը, վերին շրթունքին վրայ թաւ պեխ մը, կախուած հին գաղղիական ձեւով։

ՌԱԶՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ռազմունակ են Իտալիոյ ոչ միայն ճառերը, այլ եւ երգերը։ Ահա իտալացի արիներն են, ֆաշական նոր սերունդը, որ բանակումի է գացած, եւ իր ճամբուն վրայ տողանցքներ կը կատարէ. իր առջեւը ձգած՝ դրօշներ, որոնց վրայ, ոսկեկեղօծ, «Կեսարը, Թագաւորը եւ Դուչէն»։ Եւ ահա իրենց երգը.

Se la vita e grigia
E viverla non vale,
Giuochiamola ragazzi
Sulla punta d'un pugnale.

Եթէ միօրինակ է կեանքը,
Ու չարժեր ապրիլը,
Խաղանք, ա՛յ տղաք,
Սուրի մը ծայրով։

Ռումբե՛ր մեր ձեռքերուն մէջ,
Ու վարդ մը մեր շրթներուն,
Յառա՛ջ, ընկերներ,
Ամէն մարդ իր բախտին։

Օ՛ Դուչէ, ո՞վ պիտի չուզէր մեռնիլ,
Ո՞վ պիտի դրժէր իր երդումը։
Մերկ ենք սուրերը։ Եւ ինչպէս կ'ուզես,
Ոսկեվառ պարզած, պիտի գանք քեզի։

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ

Ֆրանսական թերթերը տակաւին կը խօսին Ռուբէն Մամուլեանի մասին։ Այսպէս, L'Intransigeant, 17 սեպտեմբերի թիւով, կը ներկայացնէ Մօրիս Շըվալիէն եւ Ռուբէն Մամուլեանը։

— «Մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասէինք Սիրէ զիս այս գիշեր շարժանկարին, զոր խաղաց Շըվալիէ, վերջերս, Հոլիվուտի մէջ, հռչակին Ռուբէն Մամուլեանի ղեկավարութեանը տակ։ Այս ժապաւէնին մէջ, Շըվալիէ կ'երգէ The poor apacheը այնպիսի արուեստով մը, որ անշուշտ զարմանալի չէ միւզիքհոլի արուեստագէտի մը համար, բայց Շըվալիէ անհաւասար կատարելութեան մը հասցուց այդ երգը։ Երգին այդ տեսարանին փորձը կատարուած չէր բնաւ։

Եւ, ինչպէս Շըվալիէ կը պատմէ, Ռուբէն Մամուլեան կ'ըսէ ֆրանսացի արուեստագէտին. — «Խաղացէք ինչպէս որ կը զգաք, գիտէք արդէն իմաստն ու արժէքը խաղին այդ մասին, խաղացէք անկեղծութեամբ, ձեր ամբողջ սրտովը…»։ Ու Շըվալիէ կը հետեւի Մամուլեանի խորհուրդին։ Այս ձեւով Մամուլեան բոլորովին կերպարանափոխուած Շըվալիէ մըն է, որ երեւան կը հանէ այս նոր շարժանկարով, ժապաւէն մը շարժանկարային ամէնէն աղուոր արտայայտութեամբը։

Ռուբէն Մամուլեան, որ հրաշալի ֆրանսերէն մը կը խօսի, իր ճամբորդութեան ընթացքին Փարիզէն անցնելով հիւր էր երեկոյթին, երկրորդ հերոսը մեր հաւաքոյթին։ Ան բսաւ թէ հաճոյք մըն է իրեն համար աշխատիլ Շըվալիէի հետ»։

ՈՒՕԼԹԸՐ ՍՔՈԹԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Անգլիոյ մէջ մեծ հանդիսութիւններով տօնուեցաւ Ուօլթըր Սքոթի մահուան հարիւրամեակը։ Սկովտիոյ գիւղերն ու քաղաքները տօնախմբութեան մէջ էին ամիսներէ ի վեր, — բոլորն ալ, մէկը միւսին ետեւէն, կը կանգնէին տօնելու համար որ եւ է յիշատակ, որ կը կապուէր հռչակաւոր վիպասանին կեանքին։ Թափօրները կ'անցնէին գիւղերու հրապարակէն, փառքի կամարներուն տակէն, ու թափօրներուն մէջ՝ վիպասանին հերոսներն ու հերոսուհիները։ Ուօլթըր Սքոթի ստեղծագործութիւններն էին, որ կը կենդանանային կարծես։

Սկովտիացի վիպասանը ծնած է Էտիմպուրկի մէջ, 1771ին, ու մեռած՝ 1832ին։ Կաղ էր, ինչպէս Պայրըն։ Զինուոր չգնաց ու վէպ գրեց. երբեք իր կաղութիւնը չազդեց նկարագրին վրայ, պաշտպանուած էր դառնասրտութեան դէմ։ Իր վէպերը հարստութիւն մը շինեցին իրեն, բայց կործանեցաւ 55 տարեկանին, հրատարակիչներուն սնանկութեան պատճառով։ Չյուսահատեցաւ, լծուեցաւ աշխատանքի, — սկսաւ հաւաքել սկովտական մարզին վայրի բանաստեղծութիւնը, ժողովրդական երգերը, հէքեաթները։ Հարցաքննեց հովիւները, փայտահատները, ժամիկները, գիւղական երգիչները, ծերուկները։ Ու այս անգամ կը բերէր նոր գրականութիւն մը, թրթռուն, բաբախուն ու կենդանի։ Ճիշդ է թէ, ինչպէս գիտել կուտայ հեղինակ մը, կաղութիւնը ձգած է իր ազդեցութիւնը Սքոթի վէպերուն վրայ, որոնք, սկսած ատեն, կը կաղան, իրենք իրենց վրայ կը դառնան, կը քաշքշուին, կը ձգձգուին, կը յօրանջեն։ Վիպասանը ամբողջ էջեր ինքզինքը կը կրկնէ, յաճախ ձանձրութիւն կը պատճառէ, բայց շուտով կը սկսի ռոմանթիք ներշնչումը, բոցավառ երեւակայութիւնը, որ կը տարածուի, կը լայննայ ու կը կախարդէ։ Սքոթի ազդեցութիւնը մեծ է ռոմանթիզմին վրայ։ Այն քննադատները, որ կը պնդեն թէ ռոմանթիզմը եկաւ հիւսիսէն, Սկովտիոյ լիճերէն ու մշուշէն, կ'ըսեն թէ Սքոթն էր մէկը, որ Եւրոպայի վրայ նետեց սէրը մթութեան, լուսնկայ գիշերներու, տխրութեան, ամայի վայրերու։ Այսօր Սքոթի վէպերը արդիական կը մնան տակաւին այն խնամութեամբը, որ ունին սինէմային հետ։ Բազմաթիւ են իր վէպերը, անոնցմէ յիշենք Այվընհօն, որ թարգմանուած է նաեւ հայերէնի։

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

— :-: —

Այս վերնագրով Պոլսոյ «Ագպապա» թերթը կը գրէ.—

Այսօր, թէեւ մեր թերթին առաջին էջին վրայ ծաղրանկար մը կայ. բայց նիւթը հարուստ է։ Նկարէն զատ գրութիւն մըն ալ կրնայ լոյս տեսնել։

Այո՛, էֆէնտիմ, մեր նիւթը Կիներու Միութիւնն է։ Բայց, Միութենէն աւելի՝ անոր շէնքը։

Ձեզ գիտեր, այս հանըմներուն բոյնը տեսա՞ք։ Պապը Ալիի զառիվերը ելէք, պարսկական դեսպանատան եւ խենդերու բժիշկ Մազհար Օսման պէյին շէնքէն վեր յարկ մը եւս բարձրացող շէնքը անցէք, ճիշտ Խալք կուսակցութեան շէնքին դէմ, բժիշկներու ափարթըմանին քովի կարմիր շէնքը։

Է՛, այս շէնքին ի՞նչը պիտի գրեմ, պիտի հարցնէք… գո՞յնը, ձե՞ւը, վա՞րձքը, ի՞նչը։

Ոչ մէկը ձեր ըսածներէն։ Գրել ուզածս այս շէնքին պատուհաններուն վանդակներն են…։

Այո՛… Սա իրենց դէմքէն «փէչէ»ն (քօղը), կռնակէն «չարշաֆ»ը նետող, աչքերը լոյս աշխարհին բացող, նոյն իսկ, իր գեղեցկութեամբը ամբողջ աշխարհը հիացնող, գլուխը գլխարկ դնող, թրամվային, շոգենաւին մէջ այրերուն հետ քով քովի նստող. «փըլաժ»ները միասին լողացող կիներու Միութեան շէնքը դեռ վանդակներ ունի…։

Մեր հանըմներուն ջիղերուն պիտի դպի, թերեւս. բայց, հոգ չէ, ըսենք, — յեղափոխութեան ճամբուն վրայ, կինը, մի՛շտ այրէն ետ մնացած է։ Օրինակ, երբ մենք մեր գլուխներէն ֆէսերը նետեցինք, անոնք դեռ եւս քօղածածուկ գլուխով կը պտտէին։

Ահա, հիմա ալ, յեղափոխութեան ձեռքը իրենց երեսէն քօղը քաշած՝ հանած ըլլալով հանդերձ, անոնք իրենց շէնքին դէմքին վրայի տախտակէ քօղերը դեռ եւս չեն հանած։

Թերեւս, պիտի հանենք, կը հանենք, հանելու վրայ ենք պիտի ըսեն… Թերեւս, ի՞նչ կ'աճապարէք, պիտի հարցնեն։

Եթէ այդպէս է, ես անոնց բան մը պատմեմ։

Հին ատենները, մարդուն մէկը Ուզունչարշը երթալով օրօրոց մը կ'ապսպրէ։

— Ամա՛ն, վարպետս, կ'ըսէ, քիչ մը արագ բռնէ գործը, ճամբորդը այսօր վաղը գալիք է…

Բայց, օրեր կ'անցնին, շաբաթներ, նոյն իսկ տարիներ կ'անցնին, տղան կը ծնի, կը մեծնայ, կ'ամուսնանայ եւ օրօրոցը հըլլար ու հըլլա՛ր…

Օրին մէկը, մեծ հայրը կռահելով որ թոռը պիտի ծնի, ժամանակին ապսպրած օրօրոցը իր զաւկին առնելու համար կրկին Ուզունչարշը կ'երթայ։

— «Մէրհապա՛», աղա… Սա 25 տարի առաջ յանձնարարած մեր օրօրոցին համար եկայ… Այլ եւս «ինսաֆ» ըրէ եւ քանի մը օրէն վերջացուր…

Մարդուկը վրան նստած բազմոցին տակէն 25 տարի առաջ առած կանխավճարը նոյնութեամբ կը հանէ, յաճախորդին առջեւը կը նետէ ու կ'ըսէ.

— Ա՛ռ կանխավճարդ, էֆէնտի, ես ատանկ «աճէլէ» գործերու չեմ գար…

Կը յուսամ, որ մեր կիները, այս արագութեան շրջանին, վանդակի խնդիրը օրօրոցին խնդրին չեն նմանցըներ…։

Ո՞ՐՔԱՆ ԱՆԳՈՐԾ ԿԱՅ

Պոլսէն կը հաղորդեն.— Անգործներուն թիւը կարելի չէ որոշել, որովհետեւ գործաւորներու արձանագրութեան յատուկ ոչ պետական եւ ոչ ալ մասնաւոր հաստատութիւններ կան։ 1927ի ընդհանուր մարդահամարին, բանուորներուն թիւը 220,000 ճշդուած էր. իսկ այսօր աւելի է։ Ճարտարարուեստական միութեան համաձայն, գործաւորներու ընդհ. թիւը 500,000ի կը հասնի։

Պիւքրէշի մէջ գումարուելիք յառաջիկայ Պալքանեան խորհրդաժողովին մէջ անգործներու խնդիրը պիտի քննուի։ Արդէն մշակուած է ծրագիր մը, որուն համաձայն, պալքանեան երկիրներու որ եւ է մէկ գործաւորը պիտի կրնայ ուրիշ երկիր մը գործ գտնել, գործի պաշտօնատուններու սերտ յարաբերութեան շնորհիւ։

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒ ԵՒ ՋԻՒՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Լիբանանի լեռնային մասերուն մէջ, օդը յանկարծ փոխուեցաւ մէկ շաբաթ առաջ։ Սաստիկ փոթորիկ մը, որուն յաջորդեցին հեղեղանման անձրեւներ եւ տեղատարափ։ Ամէնէն աւելի յորդառատ անձրեւներ իջան Պէքաայի, Շուֆի, եւ Քէսրուանի շրջաններուն մէջ։ Նոյն իսկ սկսած է ձիւնել Պաալպէքի շրջաններուն մէջ։

Պաալպէքի Այն Նըքէյի գիւղին մէջ լիճեր գոյացան եւ տուները մնացին ջուրերու տակ։ Հետզհետէ շատցան հաւաքուած ջուրերը եւ գետի մը վերածուելով սկսան հոսիլ։ Երբ քիլոմեթր տարածութեան վրայ գտնուող հողերը սկսան դէպ ի վար երթալ եւ կազմուեցաւ ձոր մը։ Գիւղացիները ահ ու սարսափի մատնուած սկսան պոռալ։ Երկաթուղագիծերը քանդուեցան։ Հալէպէն եկող շոգեկառքը եթէ նախատեսելով վտանգը հեռուն կանգ չառնէր, մեծ աղէտ մը պիտի պատահէր։ Ճամբորդները ինքնաշարժով փոխադրուեցան Պաալպէք եւ Ռաեագ։ Այդ շրջանի ագարակներուն կրած վընասը շատ մեծ է, սակայն մարդու կորուստ չկայ։

Քէսրուանի շրջանին մէջ ջուրերը յորդած են, ճամբաները քանդուած եւ կարեւոր վնասներ պատահած։

ՄԱԿԵԴՈՆԱՅԻ ահաբեկիչ մը ձերբակալուեցաւ սերպեւպուլկար սահմանին վրայ, բեռնաւորուած՝ ռումբերով եւ պայթուցիկներով։ Խոստովանեցաւ թէ այդ նիւթերը ստացած է պուլկար փրոֆէսէօրէ մը։ Կը կարծուի թէ մեղսակիցներ ալ ունի։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

Ա Ր Ե՛ Ի, Ա Ր Ե՛ Ի…

Ա.

— «Տեսնել պէտք է, կը շարունակէ մարդը նայելով իր տեղը ու դառնալով Նորեկին, աւազուտ, թոյլ ու խըրուտ «լանտ»երուն վրայ իրենց մեղկութիւնը։ Հոն արդէն խնջոյքի են. առատութեան իրենց սեղանին քով՝ կը ճաշակեն ու կը թուլնան։ Իրենց մշտատեւ յափրացումը չի ձգեր մեծնալ կամ զիրնալ. որովհետեւ բարբոքուն … աւիշով մը միշտ պէտքն ունին վէրքի մը որմէ կը ծիլերին անընդհատ։ Այդ խեղ պատճառաւ չեն վրդովուիր օտար ձեռքերէ. կը թողուն որ օգնելու պատրուակով՝ օգտուին իրենցմէ. կը բաւէ որ բացուած վէրքը իրենց տարողութենէն անդին չանցնի։ Այդ «տարողութիւնը» … տարկութեան կը մօտենայ յաճախ. մինչեւ մայր երակները իրենց կեանքին։ Բայց կը դիմանան դարձեալ, մոլեգին հաճոյքով մը՝ անձնատուր։ Կախուած, անգոյն, փշրուած փուշեր, տերեւներ։ Յոգնած, անզամալոյծ ճիւղեր։ Իրենց թափթփած արտաքինը արհամարհանք կ'առթէ. եւ ծովը՝ որուն ընդհանրապէս չափով մը մօտ կ'ըլլան անոնք, միայն եւ միայն իր կապոյտ ու միապաղաղ ծուլութիւնը կը փոխանցէ անոնց։ Փոթորիկը որ միայն խաղ մըն է ալիքներուն համար՝ ջարդ մըն է անոնց. կը թափին խեղճ ճարճատումներով, կը լռեն։

Զնչին կայծ մը կրակի, որուն դիմադրելու ոչ մէկ պատրաստութիւն ունին, կրնայ ամբողջ սերունդներ մոխրացնել։ Եւ նորերը որ կը ծլին, նոյն հողին վրայ, գրեթէ բնաւ տարբերութիւն մը չունին նկարագրով. խնջոյքը նոյնն է, առատութիւնը նոյնը. ծովին կապոյտն ալ նոյնը. հեռաւոր, միապաղաղ ու ծոյլ. որուն կը նային միշտ՝ քնանալու համար…։

— «Օ՜հ, ինչ ձանձրանալիօրէն միօրինակ է այս ամէնը, կ'առարկէ Նորեկը գժգոհութեամբ, կը զարմանամ ձեր ճաշակին, համբերութեան. ուրկէ՞ կը գտնէք»։

— «Կը սխալիք, ինչպէս ըսի նախապէս, երկու հակադիր խառնուածքներու խառնուրդն եմ. աւելի ճիշդ. քանի մը խառնուածքներու բնակարանը՝ ամէն մէկուն իրեն առանձին անկիւնով, այնպէս որ — կը խոստովանիմ սակայն — եթէ անոնց կեանքին այս ըստ իս կոյս մասը իմ հետաքրքրութիւններս ու փնտռողի պահանջս կը գրգռէ ու կը գոհացնէ, — որովհետեւ մեծամտութիւն չըլլար եթէ կոչեմ աշխատելու եղանակս «ծառերուն հոգեբանութեան ուսումնասիրութիւնը», — միւս կողմէ նիւթական չահը կը լրացնէ երբեմնակի ամուլ պրպտումներուս պարապը։ Մի՛ մոռնար, վաճառական մըն եմ, վաճառականի զաւակ»։

— «Ի՞նչպէս»։

— «Գնահատելի տարածութիւններ տրամադրութեանս տակն են. չահագործումիս։ Բայց ձգենք այս մասը. յիշեմ կէտ մըն ալ եւ… կ'աճապարեմ, կայարանը հեռու չէ։ Այն է թէ, փորձեցի պատուաստել այս ծառը. ո՛չ, բոլորովին զարտուղի ձեւով մը. մէկ գիւտիս փորձն էր, ժխտող բոլոր կիրարկուած պատուաստի փորձումները։ Պատուաստեցի սալորի ծառին հետ։ Բարդ ու մասնագիտական է, ուստի մանրամասնութիւնները գաղտնիքի մը պէս կը պահեմ։ Միայն արդիւնքը. պտուղներ. ճշմարիտ. նոյն իսկ կարելի է ուտել։ Սալոր չեն, ոչ ալ մեր ճանչցած պտուղներէն որ եւ է մէկը. կլոր, փափկուն։ Կուտերը ամուլ են։ Զմռնամ ըսել, կուտերը կը պարունակեն թոյն մը որուն տեսակը դեռ չկրցայ որոշել. քիչ քանակութեամբ սակայն։ Դեռ կը խորացնե՛մ. չի կրնար անօգուտ ըլլալ… մանաւանդ…»։

— «Կուշտ մարդու պարապմունք, պաղութեամբ կը միջամտէ միւսը. անընական փորձեր, որոնք պարզապէս տխեղծ այլասերումներու կ'առաջնորդեն. ի՞նչ կարելի է սպասել բոլորովին մէկզմէկու հակառակ, մէկզմէկ ժխտող, նիւթական — բնախօսական երեւոյթներու զուգաւորումէն. ամենայաջող պարագային արդիւնքը կ'ըլլայ չակերտաւոր լաւ մը կամ գէշ մը, զուրկ որ եւ է բացարձակ յատկութենէ»։

— «Բե՛ռ ո՜ ո՜, իր ծիծաղովը կը թնդացնէ մասնարաժինը՝ ծերուկը, երիտասա՛րդ, կորսնցուցիր, եւ քանի մը կէտերով միասին։ Նախ ընդունէ՛, ամբողջ վարութիւն, ըսել կ'ուզեմ անտրամաբան կոչտութիւն կը ճառագայթէ «կուշտ» բացատրութիւնդ, անընդունակ համոզումի պայքարին լծուելէ, որովհետեւ քանի որ իսկական ծառեր չենք վերջապէս, պէտք է ըմբռնել թէ «կուշտութիւնները» — ոչ յափրացումները — պայման են, ինչպէս նախասեննեակներ, աւելի պնդիւ անօթութիւններու հասնելու համար։ Երկրորդ. քու յեղափոխականութեամբդ որով այնքան զիս չչմեցնել կարծեցիր, պահպանողական մըն ես, աւելի քան կարելի է ենթադրել. — ինչքան ալ վերջինը օրինակներուս, պարզ խաղ մը ըլլայ մտքի կամ ենթադրութեան, — եւ երկրորդ, յետադիմական մըն ես գիտական ըմբռնումներով, եւ կամ եթէ կատարեալ տգէտ մըն ալ չես, առնուազն բաները իրենց գրերով ու ձայնական յատկութիւնով քու գլուխդ կը մօտենան. անծանօթ ես անոնց ուժին, անոնց եաին պահուած ապրող ու ապրեցնելու ընդունակ գաղտնիքը չես ճանչնար. ոչ իսկ ուշիմ բառախաղ մը… վասն զի երիտասարդ, չակերտաւոր բառերու հետ, կ'ուզե՞ս որ ըսեմ նոյնպէս բաներու հետ, բացարձակը, ժխտական կամ ոչ, արդէն յարաբերական է, եւ նիւթը տարածու…մէ ժ…ին։

— Les billets, s'il vous plait!

Ձեռք մը ուսիս կը դպի ու կը ցնցէ։ Ընդոստ կը շտկուիմ, աչքերս ճմռելէն։ Շունչս կը նեղէ ու քրտինք կայ ճակտիս։

Գլուխս տակաւին այնքան երազով, իրականութեամբ, խառնափնդոր մտածումներով, արտառոց խօսքերով լեցուն է որ, նախ կը կենամ սառած, չհասկնալով մարդուն ըսածը. յանցաւորի պէս նայուածքս սարսափահար կ'ուզէ տեղ մը պահուըտիլ. ապա կը ցատկեմ գրեթէ՝ կախուած գլխարկիս վրայ, կը խլեմ զայն, ու ձեռքերուս մէջ դարձնելով ջղայնօրէն, մէջը բան մը կը փնտռեմ։ Լարուած լարերու պրկումէն հեռու չեմ։ Բայց տոմսակներու քննիչը կը կրկնէ մեղմութեամբ.

— Ձեր տոմսակը, պարոն…

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Պ. Վահան Հարիկեան, Պ. Սուրէն Հարիկեան, Տէր եւ Տիկին Անթուան Հէքիմեան եւ զաւակը, Օր. Նուարդ Հարիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գեւոնեան, Պ. Գալուստ Հարիկեան (Անվերս), Պ. Տ. Գեւոնեան (Պոլիս), Տիկին Գոհարիկ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գոչեան, Պ. Աղապապ Պարսամեան, Այրի Տիկին Անթառամ Պաշըպէօյիւքեան եւ զաւակները (Շարվիէօ) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, քրոջ եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԹՈՒՐՖԱՆՏԱ ՀԱՐԻԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ եւ յանկարծական մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, 26 սեպտ. Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 բիւ ժան Կուժօն:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս Ազարեայ Պարտաքճեան, 21 տարեկան: Մօտաւորապէս ասկէ 6-7 տարի առաջ կը գտնուէր Բաֆալա(Յունաստան) քաղաքը, իր մասին ճշգրիտ լուր տուողին 100ֆր. նուէր: Իմացնել Minas Bardakdjian*ի,* 28 rue Arago, Décines, Isère, France.

Կը խնդրուի Յունահայ Թերթերէն արտատպել:

Կ'ուզուի Jauge *10 Թիւ մեքենայի վրայ աշխատող գործաւոր կամ գործաւորուհի մը, ինչպէս նաեւ Թրիքօ կարող մը: Դիմել՝* Շահինեանի, 41bis rue, de la Vallée, Arcueil, Seine.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՏԱՐԱԳ.— Պելճիքայի հայ կաթոլիկներու հոգեւոր հովիւ Հ. Նալպանտեան վրդ. այսօր, Կիրակի, ժամը 10ին պիտի պատարագէ Փարիզ, 10bis rue Thouin*ի եկեղեցիին մէջ, ի հանդիսա իր նոնջեցելոց: Հ. Նալպանտեան գալ շաբթու կը մեկնի Մարսէյլ:*

ՍՊԱՍՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի ներկայանալի եւ քիչ մը ֆրանսերէն գիտցող երիտասարդ սպասուհի մը: Դիմել՝ Տիկին Nanique*ի,* 6 rue Louis Philippe, Neuilly s)Seine. *ժամը 12—14:*

ՎԱՐՁՈՒ է Փորթ Շամփէրէի մօտ, ԼըՎալուայի կեդրոնը, փողոցի վրայ, եւ օդաս. սեն. խոհ. 550 ֆր. ent. *սեն. խոհ. Թուալ. սեն. 450 ֆր. սեն եւ խոհ. 360 ֆր. սեն. Թուալ. 320 ֆր. պ. եւ տ. ջուր, ելեկ. ջերմ. կահ. տուն,* Ang. r. Rivay et Chevalier, Levalois, Tel. Péreire 09-94.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ ժեներ. հիւանդութիւն եւ վարխսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Istituto Nazionale Delle Assicurazoni

Գործակալութիւն «**Opéra**»

18 Chaussée d'Antin, փարիզ (9)

Հեռ. Provence 82—48

Կեանքի ապահովագրութիւն, կենսաթոշակ՝ շահաւոր սակով: Կ'ուզուին գործունեայ աշխատակիցներ:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

Թատերական ներկայացում Փարիզի մէջ

Դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի հրաժեշտի վերջին ներկայացումները

Այսօր Կիրակի ցերեկ ժամը 3ին, իսկ իրիկուն ժամը 8.30ին

6bis rue Campagne Première, Studio Roudolf*ի սրահին մէջ*

Կը ներկայացուի՝ ՇԵՐԼՈԿ ՀՈԼՄՍ

Տոմսերու գիները են Ա. կարգ 10 ֆրանք, Բ. կարգ 7 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Métro Raspail *կամ* Vavin, *Թրամուէյ 91 եւ օթօպիւս* AE.

ԾԱՆՕԹ.— «Բոռ»ի ներկայացումները՝ Մարսէյլ Հոկտ. 15ին, Լիոն՝ 22ին եւ 23ին ցեսինի մէջ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Դիմել՝ L. Tadévossian*ի, դրօշակի հասցէով,* 71 Ave. Kléber, *Փարիզ (16):*

Թատերական ներկայացում Կրընոպլի մէջ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Սանուհեաց Միութեան կողմէ ի նպաստ դպրոցին

Կը ներկայացուի «ԿԸՐԼ ՍՔԱՈՒԹ» (պաւեշտ)

Այսօր Կիրակի ժամը 2ին, Sacré-Cœur*ի ծանօթ սրահին մէջ*

Մուտք՝ 4 ֆրանք

20 ԺԱՄԷՆ

ՓԱՐԻԶ - ԼԻՈՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ - ՆԻՍ

եւ նոյն ճամբուն վրայ ու շրջակայքը բոլոր մեծ ու փոքր տեղերը հանդիպելով երթուդարձի

Հայ փոխադրական սպասարկութիւն

Կը փոխադրուի ամէն տեսակ ապրանք, կարասի, եւլն., եւլն.:

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ, ԱՊԱՀՈՎ ԵՒ ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ԵՒ ՏՈԿՈՒՆ ԳԱՄԻՕՆՆԵՐՈՎ

Շաբաթը երեք անգամ կանոնաւոր երթեւեկ

ԽԻՍՏ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ (երկուստեք համաձայնութեամբ)

Դիմել կամ գրել հետեւեալ հասցէներուն՝

Մ. ՄԻՐԱՔԵԱՆ	Մ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ	Ա. ՄԱՍԼԱՔԵԱՆ
ՓԱՐԻԶ	*ԼԻՈՆ*	*ՄԱՐՍԷՅԼ*
4 Route Stratégique VANVES (Seine)	19, Rue Pasteur LYON (Rhône)	30, Rue Ste. Barbe MARSEILLE (B.duR.)

Tout pour bottiers

Cuirs — **crépin** — **Peaux**

Բացուած է կաշիի, մորթի, կօշկակարութեան վերաբերեալ գործիքներու եւ առարկաներու վաճառատունը

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ՖԷՍՃԵԱՆ

51 rue Piat, *ՓԱՐԻԶ (20)* *Մէթրօ Պէլվիլ*

Հեռաձայն Ménilmontant 79-24

Նոր հասցէ

Տօքթ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

84 rue Blanche, Paris IX **Tél. Trinité 38-43**

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 1.30էն մինչեւ 3.30, երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8—9 եւ ժամադրութեամբ:

Դերձակ կարապետ խաչիկեան

19 Rue Henri Monnier, Paris

Քոմփլէ կամ ձմեռնային վերարկու 400 — 700 ֆրանք

Հարիւրին 10 զեղչ Հայերու համար

Լաւագոյն կերպասը եւ ճաշակաւոր կարուածք

կիրակի օրերը բաց է մինչեւ կէսօր

Հաղորդակց. միջոցներ՝ մէթրօ Pigalle *եւ* St. Georges, Autobus H, R, Rbis, *Թրամուէյ 30 եւ 5:*

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական *ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ:*

Բժշկումը կը կատարուի, անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սիստէմով:

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 2—8: Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4:

AU MIKADO

55 Bld. ROCHECHOUART, 55

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՕՐՔԷՍԹՐԸ՝

ՉԸՐՆՕԵԱՐՈՎ ԵՒ ԻՐ ՍՈԼԻՍԹԸ՝ ԴԱՆԻԷԼԵՒՍԿԻ

Օրուան ամենամեծ յաջողութիւնը

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնասուած կերակուրներ

ԾԱԽՈՒ Է *կարի արհեստանոց մը բոլոր կազմածներով, 4 մեքենայ մօթէօռով, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Բարգաւաճ գործ: Տարեկան վարձք՝ 2200 ֆրանք, պայլ 8ուկէս տարի: Մանրամասնութեանց համար դիմել* Leroux*ի,* 32 rue des Annelets, *մէթրօ Պօցարիս, առաւօտները ժամը 8—9.30 եւ իրիկունները 6—7.30:*

Հրաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն

Ճաշարան ԳԱՌԼՕ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անխերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59—54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն: Հակաշիւճախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, Թելադրական եւ ֆրէօտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

ՏՈՒՐՔԵՐ ԵՒ ՀԱՄԱՐԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ձեր համարակալութեան, տուրքի գործողութեանց եւ առեւտրական ձեւակերպութեանց համար դիմեցէք

Դաւիթ Թաճիրեանի

9 Passage Violet, Paris (10) *ԱՄԻՍԸ 50 ՖՐԱՆՔ*

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

*ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐ*ի

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ,

կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ԱՆԱՐԱՏ ԿԱՐԱԳ ԻՒՂ

ՄԵՐ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՇԱԲԹՈՒԱՅ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ

Բ. տեսակ քիչ աղուած կարագին քիլօն	15.50	ֆրանք
Ա. » » » »	16.—	»
Հալած Հալէպի մաքուր կարագ իւղին քիլօն	22.—	»
Savin Beurre pour la table *250 կրմ.*	18.20	»

Դիմել՝ Comptoir Général des Beurres, 74 Rue Gergovie, Paris (14). Tél. Seg. 70-07, 70-88, Métro Alésia.

Մետաքսեղէն եւ թաւիշներ

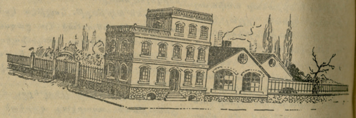
Unis et inprimés, soie naturelle et artificielle

ՄԱՐՇԷԼԻ ՅԱՏՈՒԿ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ

ՖԷՐՄԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

26 Rue des Capucins *եւ* **2 Rue Romarin, LYON**

Հեռաձայն Burdeau *34-07*, հեռագրական հասցէ Fermanef, Lyon

REALISATION IMMOBILIERE

Կը հրաւիրենք բոլոր անոնք որ տուն շինել պիտի տան, չի կնքել առանց անձնառութիւն, առանց մեզի խորհուրդ հարցնելու:

Ամէն դիւրութիւն շինութեանց եւ փոխառութեանց համար, երկար պայմանաժամ նուազագոյն տոկոսով:

Դրուած դրամագլուխին վրայ 100ին 70 եկամուտ կ'ապահովենք առաջ բեկան: Ունինք նաեւ վարձու յարկաբաժիններ եւ աշխատանոցներ:

Խորհրդակցութիւնները ձրի են, ժամը 2էն 6.30:

Նշանեան *20, Passage Prado,* (Մէթրօ Սէն-Տընի)

Etude de Me BERNARD WAHÉ **(ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)**

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

18, Rue Dauphine, Paris (6e) Tél. Danton 73-97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ **certificats de coutumes**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնում մը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ԲՈՒՐԴԵՐ

Կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար:

Միշտ պատրաստ ունինք 50000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ 2/28, 3/28, 2/32, 2/36, 2/40 եւ հաստ մանած բուրդ (*grosse laine*): Ամէն տեղէ աժան գին:

Դիմել՝ **Doerflinger,**

31 Rue de Maubeuge, Paris (9) Métro Cadet

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
27
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1932

27 Septembre 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1995 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆ

Ճիշդ այս միջոցին, ժողովները իրար կը հրմշտկեն Ժընեւի եւ Լօզանի մէջ։ — Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդ, ընդհ. ժողով, զինաթափութեան խորհրդաժողով եւն.։

Այո՛, նախապէս որոշուած, պարբերական ժողովներն են որ տեղի կ'ունենան։ Բացառիկ բան չկայ։

Սակայն, բացառիկ է կացութիւնը։ Քաղաքական մթնոլորտը։

Մինչեւ հիմա եղած տագնապներուն վրայ աւելցած է Գերմանիոյ հաւասարութեան պահանջը, որ երթալով կը բարդանայ։

Օգոստոս 29էն ի վեր, երբ Գերմանիա յուշագրով մը իրաւահաւասարութիւն պահանջեց սպառազինութեանց համար, նորանոր դէպքեր աւելի թանձրացուցին մթնոլորտը։

Նախ, Պերլին չգոհացաւ յուշագրով։ Խօսքին յաջորդեց գործը։ Նախագահ Հինտէնպուրկ մասնաւոր հրամանագրով մը պետական հսկողութեան տակ առաւ բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները, մարզական թէ մարտական։ Անմիջապէս քան ընդարձակ մարզադաշտեր պատրաստուեցան, ամէն տեսակ մարզանք սորվեցնելու համար երիտասարդական միութեանց անդամներուն, առանց դասակարգի կամ դաւանանքի խտրութեան։ Կազմուեցաւ մասնաւոր վարչութիւն մը, որուն գլուխը կը գտնուի զօրավար մը եւ որ իր տրամադրութեան տակ ունի ինը միլիոն ֆրանք։

Միեւնոյն ատեն, երկու պատասխանատու վարիչներ, պատերազմական եւ արտաքին նախարարները, ճառերով եւ յօդուածներով պնդեցին սպառազինութեանց հաւասարութեան վրայ։ «Կա՛մ դուք ալ մեր մակարդակին կ'իջեցնէք սպառազինութիւնները, եւ կամ կը ճանչնաք մեր իրաւունքը՝ հաւասարապէս զինուելու»։

Այս պահանջը արդէն իսկ դարձեր է նշանախօսք։ Եւ Գերմանիան ինքզինքը այնքան ամուր կը զգայ որ, որոշած է չմասնակցիլ զինաթափութեան խորհրդաժողովին։

Այս միջոցին Ժընեւ կը գտնուի Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովներուն առթիւ, բայց չի մօտենար զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանին, եւ չպիտի մասնակցի ընդհ. ժողովին ալ, եթէ ելք մը չգտնեն։

Քանի մը օր առաջ, նախարարը մտերմական տեսակցութիւններ ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ Փրանսական պատուիրակին հետ։ Բայց, ամէն ինչ գաղտնի կը պահուի, եւ իրագեկներ այնքան լաւատես չեն երեւար։

Գերմանիոյ յոյսերուն վրայ պաղ ջուր լեցուցին ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ եւ Անգլիոյ պատասխանները, եւ, վերջին պահուն՝ Ֆրանսայի վարչապետին ճառը։

Պերլին մեծ հաւատք ունէր թէ Լոնտոնի մէջ ուժ պիտի տան իր տեսակէտին։ Մինչդեռ, Փրանսականէն աւելի կոպիտ պատասխան մը խմբագրեր էին։

Անշուշտ Մեծն Բրիտանիա ամէնէն առաջ իր շահերն է որ կը մտածէ, մերժելով գերմանական տեսակէտը։

Եթէ ընդունի սպառազինութեանց հաւասարութեան սկզբունքը, Գերմանիան միայն ցամաքի վրայ չէ որ պիտի զօրանայ, այլ եւ ծովու վրայ։ Իսկ այս ձեռնտու չէ Ալպիոնի համար։

Բայց Լոնտոն ուրիշ վարպետութիւն մը կը փորձէ։ Մերժելով հանդերձ գերմանական պահանջը, պայման կը դնէ որ սպառազինութեանց կրճատման խնդիրը լուծուի զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ։

Պարզ է որ այստեղ Ֆրանսան ալ քննութեան պիտի ենթարկուի։

Գերմանիան կ'ուզէր այս խնդիրը կարգադրել մասնաւոր բանակցութիւններով. — ուղղակի Ֆրանսայի հետ։ Այս վերջինը խուսափեցաւ. Անգլիան ալ Ժընեւի ճամբան ցոյց տուաւ։ Եւ հիմա բոլորն ալ անելի մը յանգած են։

Գերմանիան պիտի կրնա՞յ ձեռնպահ մնալ մինչեւ վերջը։ Եթէ չմասնակցի, զինաթափութեան խորհրդաժողովին տալիք որոշումները պարտադիր պիտի ըլլա՞ն անոր համար։ Եւ կամ, ժողովը չը՞ պիտի վիժի, իրեն հետ թաղելով սպառազինութեանց կրճատման ծրագիրն ալ։

Ահա գլխաւոր հարցերը, այս նոր տագնապին մէջ։

Ժողովին ձախողման վախերը բոլորովին անհիմն չեն, քանի որ Իտալիան երկդիմի դիրք բռնած է, իսկ Խ. Միութիւնը միշտ Գերմանիոյ կողմը կը տաշէ, իրեն յատուկ հաշիւներով։

Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիոյ հանրային կարծիքը եւ մամուլը կը թելադրեն անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել երկրին ապահովութեան համար, առանց աջ – ձախ նայելու։

Բացատրութեան չի կարօտիր այս թելադրութիւնը։

Առանց ատոր ալ, Գերմանիան արդէն պատրաստութիւններ կը տեսնէ, իր զինուորական ուժը կազմակերպելու։ Իսկ Պ. Էռիօ կը սպառնայ մէջտեղ հանել Գերմանիոյ գաղտնի սպառազինութիւնները...

Մէկ խօսքով, ոչ միայն անել, այլ եւ կատարեալ անստուգութիւն։

Դժուա՛ր թէ իրարու վրայ գումարուած ժողովները կարենան պայծառացնել մթնոլորտը։ Այսպէս կամ այնպէս, բանաձեւ մը կ'անցնի։ Բայց մենք տեսանք որ, քանի դիզուեցան բանաձեւերը, Մեծ պատերազմի հաշուեյարդարէն ի վեր, այնքան սաստկացաւ փոխադարձ անվստահութիւնը։

Այդ անվստահութիւնն է որ, պղտորելով միտքերը, դէպի զինարշաւ կը մղէ յաղթական թէ պարտեալ։

Իսկ այս բոլոր չարիքին աղբիւրը կը կազմեն պատերազմի դաշնագիրները, որոնք աւար բաժնեցին յաղթականներուն, որոնք իբրեւ թէ խաղաղութիւնը պիտի ապահովէին, բայց տասը տարի անգամ չկրցան պահել իրենց ուժը...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

Պուքրէշի «Արազ»ը արդար վրդովումով կը մտածէ, «Այլ եւս թումբ մը պէտք է» խորագրին տակ.

— «Խառնակիչ եւ պառակտիչ քլիքը, որ «ազգ. պլօք» կեղծանունին տակ կը կծկտի եւ իր բովանդակ որոնումը «Հօկ»էն կը ստանայ, արդէն սկսած է վտանգաւոր դառնալ մեր գաղութին մէջ։

«Ան քայլ առ քայլ կը փորձէ կազմալուծել գաղութը, ջանալով քանդել այնքան աքնութեանց եւ զոհողութեանց գինով ստեղծուած թեմական կազմակերպութիւնը։

«... Այս ապերասան քլիքին դէմ թումբ մը պէտք է։

«... Պէտք է սթափիլ քանի ուշ չէ»։ (18 սեպտ.)։

Միայն Պուքրէշի՞ մէջ։

Ընդհակառակն։ Ամէն տեղ ուր հայկական համայնք մը կը շնչէ, գործի վրայ են նոյն դաւադիր եւ կեղծանուն «պլօք»ները։

Եւ հետզհետէ աւելի անպատկառ ու սանձարձակ։

Որովհետեւ, չունինք թումբեր՝ հակազդելու այդ խառնիճաղանճին։

Կամ եթէ ունինք, չի բաւեր։

Որովհետեւ, ամէնքս միեւնոյն աչքով չենք նայիր։

Չենք զգար, չենք ըմբռներ վտանգը որ դարանի կեցած է մեր դուռներուն առջեւ։ Մինչեւ հեռաւոր գաղութը։

Դեռ քիչ առաջ, նախանձելի խաղաղութեամբ մը եւ շինարար աշխատանքով կը պարծենար Պուքրէշը։

Ահա այնտեղ ալ բոյն դրեր են զանազան խառնակիչներ եւ «Հայաստանի»ներ։

Ե՞րբ, վերջապէս ե՞րբ կարելի պիտի ըլլայ հասկացողութեան մը գալ, յանուն գաղութներու ինքնապաշտպանութեան։

Այս ո՞րքան անճրկեր ենք, ափ մը շշորթներու կամ «խուլիգան»ներու առջեւ...

ՎԱՀԷ

ԹԻՃԱՐԷԹ ԽԱՆԸ ՇԱՀՈՒԱԾ

Գրած էինք թէ Պատրիարքարանը դատ բացած է, ետ առնելու համար Պոլսոյ Թիճարէթ խանը որ գրաւուած էր իբրեւ «լքեալ» գոյք։

Այս դատը կը տեսնուէր երկար ատենէ ի վեր Պոլսոյ Հուգուգի Բ. դատարանին կողմէ եւ պահ մը գործը Պետական խորհուրդ տանելու խնդիր եղած էր։ Բայց, Պատրիարքարանի փաստաբան Նէճաթի պէյ գործը ներկայացուցած էր դատարարին, ըսելով որ այդ դատին մէջ լքեալ գոյքի խնդիր չկայ, այլ ստացուածքի մը ոտնձգութեան խնդիր կայ, այսինքն սեփականութեան թուղթով ազգին տէր եղած մէկ կալուածին ուրիշի մը կողմէ գրաւուելու խնդիր։

Հուգուգի երկրորդ դատարանը այս առարկութիւնը ճիշդ գտնելով, գործին էութեան մէջ մտած եւ որոշած է որ այդ շէնքը ազգին վերադարձուի։

Լքեալ գոյքերու վարչութիւնը այս վճռին համար պիտի կրնայ դիմել վճռաբեկ ատեանին։

ԿԱՆՏԻԻ ՎԻՃԱԿԸ ԾԱՆՐԱՑԱԾ

Մէկ շաբաթուան ծոմապահութիւնը քայքայեց հնդիկ յեղափոխականին առողջութիւնը, որ այնքան ալ ամուր չէր։ Բարեբախտաբար կարելի եղած է համաձայնութիւն գոյացնել փարիաներուն հետ, եւ անմիջապէս հեռագրել Լոնտոն, որպէս զի վաւերացնեն։ Ժամէ ժամ պատասխանի կը սպասուի, որովհետեւ անոր համաձայն Կանտի կա՛մ պիտի դադրեցնէ ծոմը, եւ կամ պիտի շարունակէ մինչեւ մահ։

— :-: —

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ Կալկաթայի շրջանին մէջ, հնդիկ յեղափոխականներ յարձակում գործեցին եւրոպական ակումբի մը վրայ, հրացաններով, ատրճանակներով եւ ռումբերով։ Սրահին մէջ նետուած ռումբէ մը սպաննուեցաւ եւրոպացի կին մը, իսկ եօթը հոգի վիրաւորուեցան։ (Մէկը՝ ոստիկանական քննիչ)։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Երէկ, երկուշաբթի, բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան 13րդ ընդհ. ժողովը։ Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ Տէ Վալէրա, Իրլանտայի վարչապետը։ Ցետոյ նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Փոլիթիս, Փարիզի հելլենական դեսպանը։ Օրակարգը բաժնուեցաւ հինգ յանձնաժողովներու միջեւ, փոխանակ վեցի. քանի որ բոլոր պատուիրակները համաձայն են չզբաղելու զինաթափութեան հարցով։

Կէս օրէն յետոյ, տեղի ունեցաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանին նիստը, ուր Պ. Հէնտըրսըն ճշդեց իր դիրքը, Գերմանիոյ պահանջներուն առթիւ։

Կը կարծուի թէ հազիւ երկու շաբաթ պիտի տեւէ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայ ընդհ. ժողովը։

Էռիօ կը խօսի, Գերմանիա կը զայրանայ

Կիրակի օր, վարչապետ Պ. Էռիօ քաղաքական մեծ ճառ մը խօսեցաւ Կաննայի մէջ, 3000 հրաւիրեալներու առջեւ։ Բոլորն ալ անհամբերութեամբ կը սպասէին այս ճառին, որ կը բանաձեւէ Փրանսական տեսակէտը՝ Գերմանիոյ պահանջած հաւասարութեան առթիւ։

Վարչապետը նախ տեղեկութիւններ տուաւ ներքին գործերու, տնտեսական կացութեան, «ռանթ»երու միացման եւն. մասին։ Ցետոյ անցնելով արտաքին քաղաքականութեան, շեշտեց թէ Ֆրանսայի գլխաւոր հոգն է խաղաղութիւնը։ «Մեր ծրագիրը յստակ է այս մասին եւ վերջին անգամ ալ պարզեցինք, պատասխանելով գերմանական յուշագրին։ Ուրախութեամբ կը հաստատենք թէ միայն մենք չենք որ կը յայտարարենք թէ Գերմանիոյ վերազինումը պիտի նշանակէ վերադարձ դէպի ի նախկին յիմարութիւնները։ Արդարեւ, վերազինման խնդիր մըն է որ մէջտեղ դրուած է։ Անսպառ փաստեր ունինք այս մասին։ Պատերազմական նախարար մը, որ կը մեղադրէ մեր կարծեցեալ գերակայութիւնը, կը ճշդէ իր պահանջած ռազմանիւթերը, կը ճշդէ առաջարկուած քաղաքապահ զօրքին հանգամանքը։ (Կ'ակնարկէ Գերմանիոյ պատերազմական նախարարին վերջին յայտարարութեանց)։ Սեպտ. 13ի հրամանագիրը երիտասարդութիւնը կը կազմակերպէ այնպէս որ ի վիճակի ըլլայ զէնք բռնելու»։

Պ. Էռիօ յետոյ պարզեց կառավարութեան տեսակէտը՝ զինաթափութեան մասին։ Յիշեցուց թէ մարդիկ յաճախ կը մոռնան Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութիւնները։ Դաշնագրին մէկ յօդուածը կ'ըսէ. — «Գերմանիոյ զինաթափութիւնը առաջին քայլը կը կազմէ դէպ ի սպառազինութեանց ընդհանուր կրճատում, իբրեւ մէկը լաւագոյն միջոցներէն՝ պատերազմը կանխելու։ Այդ կրճատման իրագործումը կ'իյնայ Ազգերու Դաշնակցութեան»։

Վարչապետը նորէն շեշտեց թէ Ֆրանսա ամէն բանէ առաջ ապահովութիւն կը պահանջէ։ «Բոլոր ժողովուրդները խաղաղութիւն կ'ուզեն. բայց, ամէն բանէ առաջ, ապահովութիւն կ'ուզեն։ Մենք արդէն կրճատումներ կատարած ենք։ Նոր կրճատումներ կրնան կատարուիլ միայն այն ատեն երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը արմատապէս կը վերակազմէ ապահովութիւնը։

✕ Այս ճառը բուռն զայրոյթ պատճառեց Գերմանիոյ մէջ։ Թերթ մը գիտել կուտայ թէ «Պ. Էռիօ իր ծիծաղելի ամբաստանութիւններով կը գերազանցէ Փուանքարէն»։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ՝ այս ճառէն յետոյ, կացութիւնը պարզ է այլ եւս եւ Գերմանիան պէտք է որոշէ իր ընելիքը։ «Պ. Էռիօ կը մերժէ ո՛ր եւ է համաձայնութիւն՝ Գերմանիոյ հետ։ Կը մնայ որ Գերմանիա անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնէ, իր ապահովութեան համար»։ Ինչ կը վերաբերի Փրանսական բանակին կրճատման, թերթերը գիտել կուտան թէ այդ բանակը 900,000 էր 1914ին, իսկ հիմա 600 հազար է։ Հետեւաբար, կ'եզրակացնեն, կրճատումը այնքան ալ մեծ չէ։ Միւս կողմէ, սպառազինութեանց արհեստագիտական կատարելագործութիւնները շատ աւելի արժէք ունին քան բանակին թիւը։

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը յայտարարեն թէ Գերմանիան երբեք դէմ չէ եղած միջազգային բանակի մը հաստատման, «պայմանաւ որ այդ բանակը իսկապէս միջազգային ըլլայ, այլապէս պիտի դառնայ մէկ ժողովուրդի զինուորական ուժին զօրացումը»։

✕ Մինչեւ այսօր հասած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Գերմանիա պիտի շարունակէ չմասնակցիլ զինաթափութեան ժողովի աշխատանքներուն։

Համարաբական շարժումը

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Պաղեստին մեկնեցաւ Րիյատ Էսուլ, համարաբական շարժման Սուրիացի վարիչը, որ ձեռնարկած է կազմակերպելու «Իսթիքլալ» (Անկախութիւն) կոմիտէն, Երուսաղէմցի փաստաբանի մը, Ավնի պէյ Ապտիւլհատիի հետ։ Արաբական թերթերը կը գրեն թէ մասնաւոր ժողովներ գումարուած են գաղտնօրէն, իսկ հրապարակային ժողովներ տեղի պիտի ունենան այս շաբթու, Նապլուսի եւ Եաֆայի մէջ։

Այս տարուան ընթացքին ձգտում մը կը տեսնուի արաբական շարժման քաղաքական կեդրոնը Պաղեստինի արաբական գործադիր կոմիտէէն փոխադրելու աւելի խոշոր, առաւելապէս իսլամական մարմնի մը։ Վերջերս բուռն քննադատութիւններ կ'ըլլան Պաղեստինի արաբական կոմիտէին դէմ, որ կը մեղադրուի թէ պէտք եղած խանդավառութիւնը չունի։

Իրաքի ընդունելութիւնը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը սեպտ. 24ի նիստին մէջ պաշտօնապէս արձանագրեց թէ Անգլիոյ հոգատարութիւնը վերջ կը գտնէ, Իրաքը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻՆՈՐԻ ՄԱՀԸ

Շաբաթ օր Սիւրէնի մէջ մեռաւ Օսիփ Մինոր, անուանի յեղափոխական մը որ վարիչ դէմքերէն էր ռուս էս–էր կուսակցութեան (ընկերվ. յեղափոխական)։

71 տարեկան էր եւ երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր սրտի հիւանդութենէ։ Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, ժամը 10.45ին, Պանեէօյի գերեզմանատունը։

✕ Աննկուն պայքարի եւ մարտիրոսութեան շրջան մը եղած է Մինորի կեանքը։ 1884ին էր որ, տակաւին 23 տարեկան ուսանող, առաջին անգամ բանտ նետուեցաւ։ 1887ին Սիպերիա աքսորուեցաւ տասը տարուան համար։ Աքսորականներու կարաւանը, որ կը յառաջանար հանգրուանէ հանգրուան — բանտէ բանտ — նշանակուած վայրը հասաւ տասներօրդ ամիսէն։ 1889 Մարտ 22ին, յանկարծ հրաման տրուեցաւ տեղափոխել աքսորականները, քշելով 3000 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ անկիւն մը։ Աքսորականները մերժեցին։ Պահակները կրակ բացին։ Չորս կալանաւորներ սպաննուեցան, Մինոր եւ ուրիշ երեք հոգի վիրաւորուեցան։ Ամբողջ խումբը պատերազմական ատեան քաշուեցաւ։

Մինոր եւ իր քանի մը ընկերները դատապարտուեցան մահուան։ Երեքը կախուեցան, իսկ Մինորի պատիժը վերածուեցաւ մշտնջենական թիապարտութեան։

Յեղափոխական ռազմիկը թիարան մնաց մինչեւ 1896։ Ցետոյ ներեցին, պայման դնելով որ բնակի Սիպերիոյ մէկ փոքր քաղաքը։

Վերջապէս ազատ արձակուեցաւ 1900ին։ Կրնար Ռուսաստան դառնալ։ Բայց նորէն բանի բնակավայր մը յատկացուցին, (Վիլնօ)։ Այնտեղ Մինոր վերսկսաւ իր յեղափոխական եւ ընկերվարական աշխատանքը։ Ցետոյ, փախչելով ցարական ոստիկանութեան ձեռքէն, արտասահման ապաստանեցաւ։ 1905ին, ռուսական յեղափոխութիւնը բացաւ դուռները։ Մինոր ալ վերադարձաւ հայրենիք, եւ նախ Կովկասի, յետոյ Վոլկայի մէջ վերսկսաւ պայքարը։ Նորէն բանտարկուեցաւ։ 1910ին պատերազմական ատեանը տասը տարի տաժանակիր աշխատութեան դատապարտեց զինքը։

1917ին, երբ ցարական իշխանութիւնը տապալեցաւ, Մինոր ալ ազատելով, Մոսկուա դարձաւ։ Անդամ էր էս – էր կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին, խմբագրապետ՝ շատ մը թերթերու, եւ ընտրուեցաւ նախագահ Մոսկուայի առաջին յեղափոխական քաղաքապետութեան։

Ցետոյ եկաւ բոլշեւիզմը, եւ Մինոր ալ բանտարկուեցաւ, իսկ աւելի վերջը՝ շունչը առաւ արտասահման, ուրիշ հազարաւորներու հետ։ 1919էն ի վեր Փարիզ կը բնակէր եւ հակառակ բոլոր տառապանքներուն, մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնաց իր ընկերվարական դաւանանքին։ Մասնաւորապէս կ'աշխատէր օգնութիւն հասցնել Ռուսիոյ քաղաքական բանտարկեալներուն, դրամ, ուտելիք, զգեստ եւ գիրք ղրկելով։ Առողջութիւնը շատոնց խախտած էր, բայց մտիկ չէր ըներ իր բարեկամներու եւ բժիշկներու յորդորները։

Անցեալ տարի, իր ծննդեան 70ամեակին առթիւ, երբ իր բարեկամները կը մաղթէին որ շուտով հայրենիք դառնայ, Մինոր դիտել կուտար մեղմութեամբ.

— Չեմ հաւատար որ ուժ ունենամ ապրելու մինչեւ այդ օրը։ Բայց, մինչեւ վերջին շունչս անդադար պիտի կրկնեմ. — Ընկերվարութիւնը չի կրնար իրականանալ առանց ազատութեան. ընկերվարական ոստանը բանտերով չի շինուիր։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Երեսփ. ընտրութիւնները տեղի ունեցան կիրակի օր, 25 սեպտեմբեր։ Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, բայց մեծ խռովութիւններ չծագեցան։ Մայրաքաղաքին փողոցները կը պահէին իրենց սովորական երեւոյթը։ Միայն պատերու ազդարարութիւններն էին որ կը յայտնէին թէ ընտրութիւն կը կատարուի։ Արդիւնքը՝ վաղուան թիւով։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

«ԴԷՊԻ ԱՃՈՒԽՆ ՈՒ ՊՂԻՆՁԸ»

Այս երեք բառերով, Թուրքիոյ տնտեսական քաղաքականութիւններէն մին կարելի է բանաձեւուած տեսնել:

Այն իմաստով, որ երկաթուղիի քաղաքականութիւնը կը ձգտի հասնիլ երկրին պղինձի ու ածուխի ստորերկեայ հարստութիւններուն:

Եւ, հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին, բայց մանաւանդ խոստում կամ լուռ դժգոհութիւններուն, Ըսմէթ փաշայի դահլիճը կը շարունակէ երկաթեայ «ոստայն»ին ցանցը աւելի տարածուն դարձնել Անատոլուի մէջ:

Այս ձեռնարկը միայն պատերազմական նպատակով չէ, անշուշտ: Էնկիւրի անոր կապէ, նաեւ, տնտեսական հեռանկարներ: Էրէյլիի (Սեւ ծով) եւ Արղնիի հողերուն տակ պահուած դանձերը օր առաջ օգտագործելու համար շուէտական ընկերութեան մը հետ կառուցման համաձայնագիր մը ստորագրած է: Եւ, վերջերս, Էնկիւրի ստիպուեցաւ բացառիկ ու ծանր յանձնառութիւններու տակ մտնել՝ գործը առանց ընդհատումի գլուխ հանելու համար:

Պարզ է, որ այդ զոհողութիւնները կը ձգտին ածուխէն ակնկալուած մեծ օգուտը կարելի եղածին չափ շուտ ապահովելու: Երբ նկատի առնենք ածուխին դերը երկրի մը տնտեսական-ճարտարարուեստական զարգացման մէջ, կը տարուինք խորհելու թէ Ըսմէթ փաշայի երկաթուղիներու քաղաքականութիւնը, ինչքան ալ ծանր արժէ ներկայ սերունդին, անհրաժեշտ ձեռնարկ մըն է:

Այդ պարագային հետաքրքրական է գիտնալ, թէ Թուրքիա ե՞րբ պիտի կարենայ իր այդ նպատակին — ածուխին ու պղինձին — հասնիլ:

Այս տարուան ելմտացոյցին մէջ եւս Էնկիւրի գումար մը յատկացուց գծերուն շինութիւններուն: Անցեալ տարի, ան ստիպուած էր բացառիկ հատուցումներ ընել, բայց էն վարկ մը յատկացնելով՝ քուէարկուած գումարին վրայ: Այժմ, համաձայնութիւն գոյացած է ծախքերը վճարել յառաջիկայ տարիներուն պիւտճէներուն մէջ յատկացումներ ընելով:

Մինչեւ ցարդ, Ըրմաք - Ֆիլոս 390 քիլոմեդրնոց ճամբան Ըրմաքէն սկսած 133րդ քիլոմեդրին ուղին հարթուած է եւ գծերը դրուած: 104րդ քիլոմեդրին վրայ կը գտնուի Զանկըրը, որմէ մինչեւ Ըրմաք մէկ տարիէ ի վեր շոգեկառքի երթեւեկ հաստատուած է: Զանկըրըէն անդին բացուած է երկար փապուղի մը, որ 3575 մեդր է: Այս փապուղին արժած է 3 ուկէս միլիոն Թրքական ոսկի եւ աշխարհի մեծ փապուղիներէն մէկն է: 133-162րդ քիլոմեդրի շինութիւնը դեռ կը շարունակուի:

Ֆիլոսէն դէպի հարաւ, 70 քիլոմեդրի վրայ եւս որոշ ատենէ ի վեր շոգեկառք կ'երթեւեկէ: Այս գիծը բաւական ժամանակ ու դրամ խլեց փապուղիին պատճառաւ: 70-135րդ քիլոմեդրին վրայ գծերու զետեղման համար ճուագուրդ յայտարարուած է: Ուրեմն, այս կերպով, գծին երկու կողմերէն շինութիւնը կը շարունակուի: 162-255, որով 93 քիլոմեդր տեղ դեռ շինութեան սկսուած չէ: Այս մասը, սակայն, աւելի դանդաղ պիտի ընթանայ, որովհետեւ կապուած պիտի ըլլայ պետական պիւտճէին, որ այս տարի, տագնապին պատճառաւ, շատ ապահով չի թուիր: Աւելցնենք, որ այս գծին վրայ շինուած է 125 մեդր երկայնութեամբ կամուրջ մը, նաեւ ուրիշ փոքր կամուրջներ:

Գալով Ֆէվզի փաշա-Մալաթիա-Արղնի գծին, որ 420 քիլոմեդր երկայնութիւն ունի, մինչեւ Ֆրատ (Եփրատ) կայարանը եղող 263 քիլոմեդրնոց մասը արդէն իսկ երթեւեկի կը ծառայէ: Ֆրատէն անդին, 30 քիլոմեդրնոց մասը կը շինուի: Իսկ դեռ չսկսուած մասը 87 քիլոմեդր է: Այս գծին Եփրատէն անցնող մասին վրայ շինուած է «պէթօն»է լաւ կամուրջ մը: Կամուրջը ունի 8 աչք: Անոնցմէ 4ին բացուածքները 55ական մեդր, միւս 4ին բացուածքները 25ական մեդր են: Գոյութիւն ունեցող գծերուն մէջ, «պէթօն» ըլլալու պայմանաւ, այսքան մեծ կամուրջ չկայ: Գծին վրայ կան ուրիշ կամուրջներ եւս. օրինակ՝ Կէօքսուի, Զօլօղլուի կամուրջները:

Թէ Ֆիլոս - Ըրմաք, թէ Ֆէվզի փաշա-Մալաթիա-Արղնի գծերը, ըստ պայմանագրութեան, 1934ին պէտք էին աւարտիլ, սակայն, տագնապին պատճառաւ, մասնավճարները այս տարի ամբողջութեամբ վճարուած չըլլալուն, շինութիւնը յապաղած է: Բայց, վերեւ տրուած բացատրութիւններէն կ'երեւի որ այդ երկու գծերուն մեծ մասը աւարտած է եւ մնացեալը 1-2 տարուան ընթացքին հաւանաբար կ'աւարտին:

Սամսոն-Սըվազ գիծը — որ Եըլտըզլի կայարանը Սըվազ-Կեսարիա գծին միացնելուն Սամսոն-Եըլտըզ գիծ կը կոչուի, — արդէն իսկ հարթուած է եւ երկաթները կը զետեղուին: Տեղ մը սակայն, սահելու վտանգ տեսնուած ըլլալով, փապուղի մը շինել հարկ տեսնուած է եւ մօտերս չի կրնար օգտագործուիլ: Կը կարծուէր թէ Հանրապետութեան տօնին, բացումը պիտի կարենան կատարել, բայց, անկարելի պիտի ըլլայ:

Ուլուքըշլա-Պօղազքէօյ գիծը, որ 173 քիլոմեդր է, գրեթէ վերջացած է: Միայն մէկ տեղ 3-4 ամսուան աշխատանք մնացած է: 60 քիլոմեդր տեղ գիծերը զետեղուած են: Կը կարծուի թէ տարեվերջին երթեւեկը կը սկսի:

Ինչպէս կ'երեւայ, Թուրքիա անվերջ յառաջ կը տանի «երկաթեայ օձը»: Եւ կ'ընէ անօրինակ զոհողութիւններ:

Հիմա, որ տնտեսական նոր ծրագրով, գործարաններ պիտի կառուցուին, երկաթուղին կրկնակի արդիւնաւոր պիտի դառնայ:

Նախ որ՝ հանքածուխը կարելի քանակութեամբ եւ աւելի աժան պիտի հայթայթուի, եւ երկրորդ, ճարտարարուեստական արտադրութիւնները աւելի արագ պիտի փոխադրուին: «Արագ»ը աժան ըսել չէ սակայն, քանի որ Թուրքիոյ մէջ շոգեկառքը չկրցաւ օգտակար ըլլալ այդ ուղղութեամբ: Բամբոնները յաջողցնել, մրցիլ ու հարուածել:

Այսպէս կամ այնպէս, կատարուածը փոքր ձեռնարկ մը չէ ու անոր արդիւնքը աննշան յաջողութիւն մը չի նկատուիր: Հետիոտն, «հէյպէ»ն ուսը եւ տրեխը ոտքին քալող «մէհմէտճիք»ն է որ սկսած է ժամը 30-40 քիլոմեդր ճամբայ կտրել՝ Անատոլուի ընդարձակ տարածութեանը վրայ: Ու ասիկա մենք պէտք չէ անտեսենք:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ»

Սըհրըդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ կը գրէ «Միլլիյէթ»ի մէջ.

— Մեզի համար կենսական խնդիր է կարգի դնել մեր տնտեսական գործերը: Որովհետեւ եթէ տնտեսական մեքենան չբանի, պետական մեքենային միւս մասերն ալ կանգ առնելու վտանգին կ'ենթարկուին:

Ձեռք առնուած միջոցները որքան ալ ճիշդ ըլլան, չեն կրնար ո եւ է արդիւնք տալ, եթէ չըլլայ ներքին ու արտաքին վստահութիւնը:

Տնտեսական գործերու մէջ մեծ կարեւորութիւն ունի նաեւ միջազգային առեւտրական յարաբերութիւնը: Հետեւաբար մեծապէս կարեւոր է արտաքին հրապարակին վրայ մեզ ծանօթացնել այնպէս ինչպէս ենք, մեր ազգային ծրագրով եւ ազգային նկարագրով: Դժբախտաբար, կը թուի թէ մեր մասին արտասահմանի ունեցած ըմբռնումը վերջերս սկսած է տարբեր ընթացք մը առնել: Արտասահմանի մէջ տարածուած է այն համոզումը թէ պիտի փոխուի մեր տնտեսական վարչաձեւը (րէժիմ): Այս համոզումը վարանումի կը մղէ այն օտարները որոնք կ'ուզեն դրամագլուխ բերել եւ աշխատիլ մեր երկրին մէջ: Մինչեւ մեր տեսակէտը չէ փոխուած օտար դրամագլուխի մասին, եւ բնաւ միտքէ չէ անցուած փոխել մեր տնտեսական վարչաձեւը:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ ուրիշներու վստահութիւն ներշնչելուն առաջին պայմանն է՝ ինքնավստահ ըլլալ մեր ձեռնարկներուն մէջ: Հետեւաբար, իրենց ընթացքին մէջ այնքան ալ գիտութեամբ չեն կրնար արդարանալ բոլոր անոնք որ կը քաշուին իրենց դրամը հրապարակը թափելէ, անոնք որ արտասահմանի դրամարկղներուն մէջ կը պահեն իրենց դրամը, եւ վերջապէս անոնք որ իրենց ունեցածը քարի ու պէթոնի կը վերածեն:

Մինչեւ որ հայրենակիցներուն մէջ չարմատանայ ապահովութեան եւ կայունացման զգացումը, զուր է արտասահմանէն կատարել վստահութիւն սպասել մեր երկրին հանդէպ:

ՀԱՅ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԽՄԲ.— Վերջերս զանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն Փարիզի հրապարակին վրայ, հայ գոհարավաճառներու կացութեան մասին:

Այս առթիւ իրազեկի մը դիմելով, ստացանք հետեւեալ գրութիւնը, զոր կը հրատարակենք իր պատասխանատուութեամբ.—

Նորութիւն մը որ նորութիւն չէ եւ որուն արձագանգը մեզի կուգայ Պոլսէն: Անհաղանդ մը թերեւս անոնց համար, որ կրնան խրատուիլ օրինակներէն ու թէեւ քիչ մը ուշ, կծկուիլ իրենց պատեանին մէջ, չենթարկուելու համար անխուսափելի փլուզումին: Որովհետեւ եթէ շատերը առաջին յաջողութիւններէն շլացած, չտեսան անդունդը եւ դահավիժեցան հոն, ուրիշները դէթ կրնան փրկուիլ:

Խօսքը Փարիզի հայ գոհարավաճառներու սնանկութեան դուռը հասած ըլլալու մասին է:

Փարիզի մէջ, գոհարեղէնի գործը, պատերազմէն առաջ թէ զինադադարէն վերջ, հայ առեւտրականներու մէկ կարեւոր մասին զբաղումը եղած է:

Եթէ վիճակագիրներ հաշուէին այդ ազգ. պատահած սնանկութիւնները, ապահովաբար հայ առեւտրականը, բաղդատելով իր թիւն եւ որակին՝ ամէնէն վերջ դար: Եւ երբեք զարմանալի չէ որ ան ինչպէս այլուր, հոս ալ ճանչցուած է իբրեւ պարկեշտ առեւտրական:

Հաւաքականօրէն խոշոր ձեռնարկ մը, նոյն իսկ երկու հոգինոց առեւտրական ընկերութիւն մը կազմելու եւ յարատեւելու անկարող հայ վաճառականը՝ անհատական մրցման մէջ ունի իրեն յատուկ արեւելեան եղանակ մը, թերեւս միայն Հայուն յատուկ, զոր չի կրնար բացատրել եւ սակայն կը յաջողի: Լեզուն միայն գտած է անոր ճշմարիտ որակումը, «ճկուն»: Անոր եւ օտարին զէնքերը կը տարբերին:

Հակառակ երեք տարուան առեւտրական տագնապին, չունեցինք կարեւոր եւ յայտնի տան մը սնանկութիւնը: Քանի մը դէպքեր միայն բացառութիւն են եւ անոնց բայց կը հասնէր 4—5 միլիոն Ֆրանքի, մինչդեռ օտար վաճառականներու վերջին երեք տարուան սնանկութիւնները համագումար կը հասնէին 250—300 միլիոն պատկառելի գումարի մը: Ուրեմն, սնանկութիւնը առեւտուրի մէջ իբրեւ մրցման զէնք՝ Հայը չի գործածեր եւ աւելին՝ չըջահոյեալ է, զոհ չըլլալու համար ուրիշին: Կը գնէ կանխիկ, կը ծախէ կանխիկ:

Անոր յառաջդիմութեան գաղտնիքը մէկ բացատրութիւն ունի, կանխիկով աժան գնել. մինչդեռ օտար վաճառականը (ընդհանրապէս Հրեայ) ապառիկ կը գնէ 3—6 եւ աւելի ամիսէն վճարելի պարտամուրհակներով: Օր մըն ալ չշուկներ, խրաբանցում, գաղտնի երթեւեկ ու վերջապէս 30—50 %ով հաշիւները կը փակուին:

Այս ալ իր կարգին կը մնայ չակերտաւոր պարկեշտ վաճառական...

Այս կարգի սնանկութիւնները երբեմն կը դառնան կասկածելի, որմէ Հայը կը վախնայ, եւ մինչեւ այսօր ալ, ի պատիւ իրեն չկայ նման պարագայ, որ իր առեւտրական համբաւին արատ բերէր: Ապացոյց այն որ «Նոր Լուր»ի ակնարկած հայ մեծ տունը իր պարտքերը վճարեց ապրանքով եւ կալուածով, բայց պահեց իր անունը:

Եթէ օտարները, ինչպէս փաստերը ցոյց կուտան, իրենց համար նուազ աղետաբեր միջոցը կ'ընտրեն, մեր գոհարավաճառները կը խուսափին անկէ, անշուշտ ոչ այնքան խղճահարութենէ, այլ վախի զգացումէն: Ոստիկանութիւն, հաշիւներու թուղթերու զրաւում, դատ — դատավարութիւն, ասոնք հեռանկարներ են, որոնցմէ կը սարսափին մերինները: Քաղաքականօրէն ալ պաշտպանուած չեն: Այս ալ դեր մը կը խաղայ: Վերջապէս բոլոր անխորժ հաւանականութիւնները դիմագրաւելու համար, անհրաժեշտ պայքարի ո՛չ ոգին ունին, ո՛չ ջիղը եւ ո՛չ ալ հեղինակաւոր ծածուքը՝ իբրեւ պատասխան պարապանքի մը:

Առով չեմ ուզեր թելադրել սնանկութիւն, այլ իրողութիւն մը կը մատնանշեմ, որովհետեւ ընդհանրապէս առեւտրականներ միջոցներու մէջ խտրութիւն չեն գներ: Ինչ որ ուրիշին համար անխիղճ է, իրենց համար սակայն խելացի է, միայն ինքնապաշտպանութեան մասին կը խորհին եւ կը կիրարկեն, ինչ որ անհրաժեշտ կը դատուի: Մինչդեռ հայ վաճառականը առանց ծայրայեղութիւններու կրցաւ ցարդ դիմագրաւել դժուարութեանց եւ լաւ ապագայի յոյսով կը ջանայ իր խուզովը տապկուիլ: Այս իսկ պատճառով, «Նոր Լուր»ի թղթակցին յուսատեսութիւնը բարեբախտաբար չարդարանար: Ճիշդ է որ մեր ենթադրութիւններն ալ երեւոյթներու վրայ հիմնուած են, եւ այն իրողութեան վրայ թէ՝ անոնք կանխիկը ապառիկէն կը նախընտրեն:

Իմ կարծիքովս, անոնց նկուութիւնը օրուան անհատական ծախքերու նեղ սահմանէն անդին չանցնիր: Անոնք որ լայնօրէն չարժեցան, ծանրապէս տուժեցին արդէն: Իսկ տագնապէն ամէնէն շատ այդուողները եղան մանր առեւտրականները, որոնք մեծ մասով փնտռեցին ուրիշ ասպարէզներ, խուսափելով իր ճաշակին եւ կարողութեանը համեմատ: Դժբախտաբար երբ դուրս եկան՝ արդէն ուշ էր ու իրենց դրամագլուխը ամբողջ կամ մասամբ հալած:

×

Եթէ համաշխարհային տնտեսական տագնապը գոյութիւն իսկ չունենար, գոհարեղէնը տագնապ պիտի ունենար, որովհետեւ իրեն յատուկ պատճառներ կային: Իսկ ընդհանուր տագնապը փութացուց ու խորացուց զայն:

Զինադադարին յաջորդող տասնամեակին, 1919—1929ին, Փարիզ դարձաւ գոհարավաճառներու մայրաքաղաքը:

Հինէն իսկ ճանչցուած՝ իբրեւ հաճոյքի վայր, հոս կը խուժէին իշխաններ, գործի մարդը, ցոփակեացը, հարուստ տուան — փախուստ եւ զողը: Դրամին հետ փոխադրուեցաւ ինչ որ կար աւելի դիւրատար ու արժէքաւոր: Հայ եւ յոյն վանքերու կողոպուտներէն սկսած մինչեւ Ցարերու թագերը անխնայ կորսուեցան եւ մեծ մասով հրապարակ հանուեցան հոս: Ու ստեղծուեցաւ նման չտեսնուած չահագիտութիւն մը: Ամէն դասակարգի մարդիկ իրենց բախտը փորձեցին:

Այս տասնամեակին խնդրանքի եւ մատուցման երկու ճակատ կար: Առաջինը, ինչպէս յիշեցի, Թալանէն եւ կողոպուտէն անընդհատ ողողուած հրապարակ մը, եւ հանքերէ հանուած անսպառ եւ անհաշիւ ապրանք: Այս ճակատին վրայ միայն քանի մը արտօնեալ եւ յանդուգն վաճառականներ կրնային դեր մը խաղալ, որովհետեւ միլիոններ շարժման մէջ դնելը ամէն մարդու գործ չէր. հետեւաբար դիւրին էր խեղդելով գնել: Ապրանքը իր իսկական արժէքէն տասնապատիկ պակասով ծախուեցաւ:

Փախստականը, անօթին կամ ոճիրէն ազատած մէկը քիչ կը սակարկէ. իսկ զողին համար, ինչ դասակարգի ալ պատկանի, ամէն ինչ շահ է:

Երկրորդ՝ պատերազմէն վերջ, բաց ի պարտուած երկիրներէն ամէն տեղ գործերու անհամեմատ զարգացում եւ հարստութիւն կար: Դրամին անկայունութիւնը եւ ապարժումը շատ մը պետութիւններու մօտ քրոնիկ հիւանդութիւն դարձաւ. ուստի, ո՛վ որ դրամ ունէր, ունէր նաեւ գոհարեղէն մը գնելու գաղափարը (նուէր կամ հաստատուն արժէք): Այս կերպով փոքրաքանակի արժէքները բանականութեան սահմանները անցան:

Հարիւր Ֆրանքնոց ապրանքը արժեց երեքէն չորս հազար եւ հինգ հազարնոցը յիսուն հազար ու տասուէն շատ աւելին. պատճա՞ռը:

— Վաճառականին կամքը եւ յաճախորդին գնելու անյագ պահանջքը:

Ամփոփենք: Մեծաքանակ ապրանքը ծախուեցաւ աժան եւ փոքրաքանակը անսահման սուղ: Մէկ կտոր ապրանքը տասնէն աւելի մարդոց ձեռքէն անցաւ ու ամէնքն ալ դրամ շահեցան: Հետեւաբար տասը հոգիին չահը եւ տասն անգամ կառավարական տուրքը բարդուեցան պզտիկ կտոր մը քարին վրայ, մինչեւ որ գիներու յարաճուն ընդլայնումը (dilatation) առաջին անգամ գոհարավաճառութեան մէջ նմանը չտեսնուած տագնապ մը յառաջ բերաւ: Եթէ առեւտրականի մը չահելու փափաքը սահման չունի, յաճախորդին գնելու կարողութիւնը ունի: Այս վիճակը աւելի սաստկացաւ Ամերիկայի սակարանականական փլուզումով:

Առեւտրական հրապարակին վրայ միւս ճիւղերուն մէջ ալ սաստկացաւ տագնապը: Սպառողը յագեցած՝ դադրեցաւ պերճանքի առարկային մասին մտածելէ եւ ինքն ալ իր կարգին դարձաւ վաճառորդ, գոհացնելու համար ուրիշ անհրաժեշտ պէտքեր:

Ներկայիս վաճառականը եւ յաճախորդը կը սպասեն լաւ օրերու: Դիմացողը պիտի վայելէ, բայց դժուար թէ նախկին խօլական գործերու եւ գիներու շրջանը վերադառնայ:

ԱՐԷ

ԻՍԼԱՄՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՇՐՋՈՒՄԸ

— :-: —

ԽԱԼԻՖԱ՞ ԹԷ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՄԲ.— Այս գոյգ խորագիրներուն տակ՝ «Le Petit Marseillais» կը գրէ (20 սեպտ.).—

Մարօքի Սուլթանին տարեկան ճամբորդութիւնը դէպ ի մայրաքաղաքը, այժմ տեղի կ'ունենայ պայծառ արեւի տակ: Լոյսերու իսկական գորգ մըն է որ կը ծածկէ Բոնքօրդի հրապարակը երբ Ն. վեհափառութիւնը ինքնաշարժէն կ'իջնէ Բրիյօն պանդոկին առջեւ՝ ուր կը բնակի: Իսլամական լաւագոյն աւանդութեան համաձայն, ամէն բան ընտանեկան է: Եւ վարչապետ Պ. Խաչան փոքրիկին դահամատոյց Մուլէյ – էլ – Հասան չուկայ կը տանի, խաղալիքներ գնելու:

Լաւ կը չափուի՞ կորուսած բարեշրջումը: Պիտի յանդգի՞ իսլամական ազգերու կազմութեան: Արդէն, Եգիպտոս աւելի քիչ իսլամական երկրամաս մը ըլլալ կը թուի, քան հայրենիք մը: Եւ Մարօքը, նոյն օրինակով կը դառնայ երկրորդ Եգիպտոս մը, Միջերկրականեան միւս ծայրը:

Բայց խալիֆան, որ ութ տարիէ ի վեր գոյութիւն չունի այլ եւս, պիտի վերահաստատուի՞, եւ բաւական ուժ պիտի ունենա՞յ դեռ յետաձգելու համար անհատականութիւնը եւ վերակազմելու իսլամական Միութիւնը, որուն գերագոյն վեհապետն էր:

Մինչդեռ պապականութիւնը կ'իշխէ եւ կը քարոզէ միայն հոգեւորականը, Խալիֆան որքան պաշտօն ունի նախապահելու աղօթքին, նոյնքան ալ վարիչն է իսլամական պետութեան ճակատագրին:

Տեսականօրէն, այս պետութիւնը, ազնուապետական հանրապետութիւն մըն է, կազմուած իսլամ կրօնապետներէ՝ «պատուաւոր, արդար, զարգացած» որոնք միայն կրնան բացատրել Գուրանը: Անոնք կ'ընտրեն, կառավարելու համար, փոխանորդ մը որ կը կոչուի Խալիֆա կամ Իմամ:

Անոր հեղանդիլը կը կազմէ, իսլամական աշխարհին համար (ինչ որ ալ ըլլայ իրենց բնակավայրը աշխարհի վրայ) պարտաւորիչ փոխադարձ ենթակայութիւն մը. համայոր՝ աղօթքին կամ ճիհատին:

Գործնականին մէջ, Մարգարէին յաջորդող չորս խալիֆաներէն վերջ, իսլամականութիւնը, իր բազմակողմանի ճնշումներով, աւելի եւս դարձաւ «Ընկերային Պետութիւն» մը, որուն գլխաւոր նշանաբանը եղաւ սուրը՝ քան կրօնը:

Այնուհետեւ, բացառութեամբ կարգ մը հաղուագիւտ ազանդներու, խորհրդաւոր, բարձրագոյն առաջադրութեամբ, — ինչպէս «Սուֆի»ներ — քաղաքականութիւնը մուտք գործեց գործերուն մէջ: Ճարճատումներ, հասարակութեանց բաժանումներ առաջ եկան, ինչպէս, Մարոք, Հիճազ, Աֆղանիստան, Պարսկաստան եւն.:

Օսմանեան հաստատութեանց աշխարհականացումը՝ անցեալ դարուն, Համիտի ապարդիւն ջանքերը՝ իսլամական ուժերը համախմբելու, եւ համաթուրանական ազգային շարժման ձախողումը՝ հիմնական անկումի մը բացարձակ փաստերն են: Ահա այս պատճառով, երբ մեծ պատերազմին, խալիֆային կողմէ «ճիհատ» հրատարակուեցաւ, Հնդկաստանի եւ Արաբիոյ իսլամ զինուորները չմիացան օսմանեան կայսրութեան:

1922 մայիս 18ին Պոլսէն փախաւ Սուլթան Մէհմէտ Զ. Վահիտէտտին: Քիչ յետոյ իրեն յաջորդեց Ապտիւլ Մէճիտ Բ.: Ոչ շատ ուշ, Էնկիւրիի Մեծ Ժողովը, 1924 մարտ 14ի նիստին, քուէարկեց պետութեան աշխարհականացման օրէնքը, եւ զինքը պաշտօնազրկելով աքսորեց: Ահա այս եղաւ վախճանը խալիֆայութեան գահուն որ կը տիրէր 13 դարէ ի վեր:

Բայց, քուէարկութիւն մը չի կրնար վերջնապէս ջնջել բոլոր հաւատացեալներու սրտէն այնքան երկար յիշատակ մը: Բազմաթիւ Իսլամներ գործի վերսկսան: Սթանպուլի արդելքէն վերջ, յիշեցին թէ խալիֆային գահը հաստատուած է նաեւ Դամասկոս, Պաղտատ, Գահիրէ:

Միայն թէ ո՞ւր ընտրել վայրը եւ ո՞վ ընտրել:

1926ին առաջին փորձը եղաւ Գահիրէ, որուն մասնակցեցան իսլամական բոլոր երկիրներու պատուիրակները, նոյն իսկ Եւրոպական իսլամ փոքրամասնութիւնները եւ հակառակ կարծիքները բուռն կերպով բախեցան:

Կը խորհէին — եւ տակաւին կը խորհին — Իպն - էլ - Սաուտի մասին, Հիճազի թագաւորը եւ Նէճտի սուլթանը, զուտ Արաբ, Մարգարէի երկրին մեծ վարիչներէն սերած: Բայց ան վահապի է (ինչ որ քիչ մը կը նմանի բողոքականութեան):

Հիճազի երկրորդ ժողովը զբաղեցաւ աւելապէս Արաբիայով:

Բայց հնդիկ Իսլամներու երկու խմբապետները՝ Ալի եղբայրները, յարաբերութեան մէջ մտան այցելելով իսլամական երկիրները, եւ բոլոր իսլամ գլխաւորներու հետ ուխտի գացին դէպ ի Երուսաղէմ:

Եղբայրներէն մէկը մեռաւ ճամբորդութեան միջոցին: Ողջ մնացողը խոր մարմինը փոխադրել տուաւ Պաղեստին: Ուր չքեղօրէն թաղուեցաւ Հարամ - էլ - Շէրիֆի մէջ, նուիրական քարը պարունակող մզկիթին քով:

Երուսաղէմի իսլամական կեդրոնին գործունէութիւնը զօրացաւ:

Շէվքէթ Ալի, Հնդկաստանի Իսլամներու պատուիրակը, Լոնտոնի կլոր սեղանի համաժողովին մէջ, երդում ըրած է վերահաստատել խալիֆայութիւնը:

Արդ, անցեալ տարի, Պաղեստինի Մեծ - Միֆթիին առաջարկով, Երուսաղէմի ժողովը գումարուեցաւ: Մանաւորապէս անհաճոյ է Անգլիոյ, որ պիտի շարունակէ խաբել երկուքը միասին, թէ Արաբները, թէ Հրեաները:

Երուսաղէմի մէջ խալիֆայութիւն, տեսակ մը արեւելեան Ազգերու Դաշնակցութիւն ստեղծել, սիոնականութեան ուղղակի հակառակ է: Միայն թէ Արաբիան շատ ենթարկուած է Անգլիոյ՝ բացէ ի բաց դիմադրելու եւ Եգիպտոսը կը հակառակի Երուսաղէմի մէջ հիմնել իսլամական համալսարան մը իբր պատասխան «Եբրայական Համալսարան»ի: Ասիկա պիտի նուաստացնէր, ըստ իրեն, էլ - Ազհարի համալսարանի հազարամեայ բարձրութիւնը:

Եգիպտոսը շատ հինէն մշակոյթի մէջ արժանավայել տեղ մը գրաւած ըլլալով, 1923ի սահմանադրութեամբ ընդունեց եւ 20 հոկտ. 1930ի 139րդ յօդուածով կրկին չեշտեց թէ՝ «Իսլամութիւնը պետութեան պաշտօնական կրօնքն է»: Եւ սակայն, չափազանց ապատամբիտ, օրինակելի ներողամտութեամբ, չի կրնար թողուլ որ իր կրօնապետներուն արժանապատուութիւնը նուաստացուի...:

Վերջապէս, Եգիպտոսը, իր Խտիվներէն մէկուն միջոցաւ որոշապէս եւ հպարտօրէն յայտարարեց թէ ինքը այլ եւս Ափրիկէի մէջ չէ, այլ Եւրոպայի: Նմանապէս նոր Թուրքիան արեւմուտքի ըլլալու իր կամքը յայտնեց: Խորհրդաւոր նշան, մինչդեռ վերջին այցելութեան ատեն զոր ըրաւ Էմիր Ֆէյսալը Մուսթաֆա Քէմալին, այս վերջինը դաղանի նամակ մը յանձնեց անոր իբր խալիֆայական թեկնածու ճանչնալով Իպնը Սաուտը:

Բայց, ի՞նչ պիտի ըլլայ գահընկէց խալիֆան, Ապտիւլ Մէճիտ Բ. որ կ'ապրի Նիսի մէջ, Քալալպանէի պալատին մէջ, նուիրուած՝ հնդիկ իշխաններու կողմէ: Գրեթէ մոռցուած էր՝ երբ իր աղջիկը, իշխանուհի Տիւրրու - Շէվար, վերջերս ամուսնացաւ իշխան Ազամ Ջահին հետ, Հայտէրապատ դերդաստանէն՝ որ Հնդկաստանի իշխաններուն ամէնէն հարուստը եւ ամէնէն զօրաւորն է, եւ իր տէրութեան մէջ ոսկի հանքեր ունի... Ուրեմն նախկին խալիֆան հիմա իր տրամադրութեան տակ ունի ոսկիի հսկայ զօրութիւնը...:

... Յառաջիկայ համաժողովը, շատ կարեւոր որոշումներ պիտի տայ, ո՛չ միայն արեւելեան իսլամութեան, այլ եւ արեւմտեան ազգերուն համար: — Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, որոնց գաղթավայրերու կամ հովանաւորեալ Իսլամները կ'արթննան դէպ ի ազգութիւն:

Յիշենք նաեւ որ, մեր հիւր Մարոքի Սուլթանը հիւսիսային Ափրիկէի իսլամներու կրօնապետն է, իսկ Ֆէզի իսլամական համալսարանը՝ էլ - Ազհարի լրացուցիչ մասը:

Թարգմ. Գ. Գ.

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՅՈՐԴ...

Փարիզ եւ արուարձանները, ինչպէս ցոյց տուաւ վերջին մարդահամարը, հետզհետէ կը լեցուին բնակչութեամբ: Այս պատճառով նախակրթարանները եւս անբաւական են երախաներուն: Նկատելով որ վարկ ալ չկայ նոր դպրոցներ շինելու համար, կարգ մը արուարձաններ սկսած են բողոքել՝ պահանջելով շինել նոր դպրոցներ: Իսկ կարգ մը դպրոցներ, այս կացութեան մէջ, ստիպուեցան դասարանի վերածել իրենց անգործածելի սենեակները: Պուա - Քոլոմպ աղջիկներու դպրոցին յարակից տաղաւարներ շինեց: Վերսայի այս օրերուն, բոլորն ալ տեղադրին կ'աշխատին դպրոցներուն համար, իսկ մենք ի՞նչ կ'ընենք մեր կապարտէզ մը ունենալու համար:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մակեդոնիոյ Նահանգապետ Պ. Կոնսթաս նամակ մը ուղղելով Սելանիկի առաջն. փոխանորդին, կարգ մը դիտողութիւններ կ'ընէ Թաղ. Խորհուրդի վերջին «ընտրութեան» առթիւ, եւ կ'ազդարարէ բարեկամաբար.

— «Նոյնպէս կը խնդրենք եւ ամենայն չենք զգար շեշտել որ ձեր համայն մէջ կարգապահութիւն եւ վարուելակերպ մացնելու համար յանձնարարէք հայ թերթերուն, որպէսզի դադրեցնեն պայքարն ու պէտքը՝ պատուաւոր անձնաւորութիւններու եւ օրինաւոր իրաւունքներու դէմ, քանի որ հելլէն քաղաքացի Հայերուն օրինապահութիւնը մեզի յայտնի է:

Իսկ գաղթականները պէտք չէ անգիտանան որ հոս կը հիւրընկալուին եւ հետեւաբար պարտին յարգել երկրին օրէնքները եւ խուսափին՝ յաճախ անդորրութիւնը խանգարելու բնոյթ ունեցող օտար կուսակցական աղդեցութիւններէ եւ հայկական ազգային կուսակցութիւններու դիմակին տակ պայքարելէ, ինչպէս նաեւ զանգատելէ՝ ձեր համայնքին պատուաւոր դէպքերուն դէմ»:

ԳԱՎԱԼԱ ՏԻՐԱՑԱՒ ԴՊՐՈՑԻՆ

Գավալայի գաղութը մինչեւ հիմա իբրեւ դպրոց եւ եկեղեցի ունէր յունական «Այ Փաւլօ» եկեղեցին, որ վարձու տրուած էր:

Վերջերս Յունաց առաջնորդարանը աճուրդի դրաւ այս շէնքը: Աճուրդը մնաց հայ համայնքին վրայ 150,000 տրախմիի փոխարէն, միանուագ վճարելի: Այս գումարէն զատ պիտի վճարուի 684 տրախմի իբրեւ աճուրդի ծախք եւ 8757 տրախմի ալ որպէս փոխանցման տուրք, այնպէս որ, շէնքը գնուած կ'ըլլայ ընդամէնը 159,041 տրախմիի:

Գնման առթիւ բացառիկ բարեացակամութիւն ցոյց տուած են Պ. Պ. Արմէն եւ Միքայէլ Մըսըրեան եղբայրները, որոնց մօտ պահ դրուած էր ազգապատկան 100 հազար տրախմի մօտ գումար մը (20 հազար ալ ի պահ դրուած էր Սելանիկի դրամատան մօտ): Մըսըրեան եղբայրները, ընդառաջ երթալով Թաղ. Խորհուրդի դիմումին, 75 հազար տրախմիի ալ բացէն տրամադրած են, որպէսզի գնումը կատարուի:

Գնուած շէնքը կը գտնուի Գավալայի ամէնէն բանուկ փողոցներէն մէկուն վրայ: Քաղաքի նորագոյն յատակագծին համաձայն, ազգապատկան հողի տարածութիւնը, շէնքը կորուելու պարագային, կը մնայ 485 քառակուսի մեթր:

Միեւնոյն շէնքին համար, Յունաց Թաղ. Խորհուրդը կը պահանջէր շուրջ կէս միլիոն տրախմի, իսկ մեր նախորդ ազգային մարմինը կը համաձայնէր գայն գնել 250—300 հազար տրախմիով: Կը տեսնուի, որ 2-3 տարի յետոյ կարելի եղաւ գնել զայն կէս առ կէս պակաս գինով մը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ԹԵՄԱԿԱՆԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Պուլկարահայ Թեմական Խորհուրդը ձատադրած էր Թաղական մարմիններու ներկայացուցիչներով պատգամաւորական ժողով գումարել: Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ պուլկար կառավարութիւնը արտօնութիւն չէ տուած: Յայտնի չէ պատճառը:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻ ՄԸ ԳՈՐԾԸ

Սօֆիայի Պետական Օփերայի եղանակը պիտի բացուի բուլղարացի Ա. Բնեադէվի (Նաթան Անիրխանեանց) գրած «Իվանքօ» օփերայով:

Հայ հեղինակին օփերան կը պարունակէ երեք գործողութիւն եւ ութ պատկեր: Պետական թատրոնին մէջ ընդունուիլը ինքնին մեծ յաջողութիւն մըն է:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՆՈՐ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պ. Ուսկան պէյ Մարտիկեանի ջանքերով, ծրագրուած է ժամալուտ շինութիւնը չորս մեծ շէնքերու, որոնց եկամուտը պիտի յատկացուի պարտքի շիջուցման գործին:

Ս. Յարութեան տաճարին մէջ Լատինները եւ Յոյները կատարած շինութական ձեռնարկներուն հետ զուգընթաց, հարկ եղաւ կարեւոր նորոգութիւններ կատարել Հայկական Գողգոթայի վերնայարկ մատուռին, Հանդերձից Բաժանման Խորանին, Իւղաբերից Սեղանին վրայ եւ այլ մասերու մէջ, յառաջիկային Թողլով նոյն տաճարին մէջ մեր դարաւոր սեփականութիւնը եղած Ս. Լուսաւորչի հինաւուրց եկեղեցիին ամբողջական նորոգութիւնը, որուն համար արդէն պետական արտօնութիւն ստացուած է: Հաւանական է որ շինուածական այս կարգի պէտքեր ներկայանան Բեթլեհէմի տաճարին համար եւս:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

Նոր 10 ֆրանքնոց

■■■

Շուտով հրապարակէն պիտի վերցուին ֆրանսական 10 ֆրանքնոց կապոյտ թղթադրամները, որոնք կը պատռին ու կ'աղտոտին արագօրէն Անոնց տեղ շրջաբերութեան պիտի հանուին 10 ֆրանքնոց արծաթ դրամներ, նիքէլէ կամ պղինձէ երկու ֆրանքնոցներու մեծութեամբ: Այսպէս ուրեմն, շուտով թղթապանակներուն տեղ դրպան պիտի մտնեն դրամապանակները, — օրհնեալ քսակները: Ու մարդիկ նորէն պիտի սկսին զգալ համբոյ երկու մասներով, սովորութիւն մը, զոր մոռցած էին վաղուց:

Ֆրանսական փողերանոցը երեք հարիւր հազար արծաթ տասնոց կը տպէ օրական (այսինքն երեք միլիոն ֆրանք), և ամէն օր, տոպրակներով, նորափայլ այդ արծաթ դրամները կը ղրկէ Պետական Դրամատուն, պահելու նկուղներուն մէջ, մինչեւ այն տարի, երբ (Կաղանդ Պապային ձեռքո՞վ) այդ արծաթ դրամները պիտի ցրուին երկրին մէջ:

Ցայնելիք արծաթ տասնոցներուն արժէքը պիտի ըլլայ մէկ միլիար 153 միլիոն ֆրանք: Այս արծաթը հայթայթուած է նախապատերազմեան դրամներէն, զորս 1925ին Պետական Դրամատունը քաշած էր հրապարակէն:

Ահա թէ ինչպէս կը տպուին այս դրամները: Արծաթը (680 միլեճմ) ու պղինձը (580 միլեճմ) կը նետուին հալոցներու մէջ, ձուլելու համար: Սաստիկ ջերմութեան մէջ, կարմիր հեղուկ մը կը դառնայ մետաղը: Յետոյ այս հեղուկը կը վերածուի տախտակներու վեց հարիւր միլիմեդր երկար, 61 միլիմեդր լայն, տասը միլիմեթր հաստ: Տախտակներուն այս չափերը ստուգուելէ յետոյ, կը նետուին փուռ՝ «եփուելու» համար 650 աստիճան ջերմութեան մը մէջ, ամբողջ մէկ ժամ:

Այս եփը անոր համար, որ մետաղը կակուղնայ: Յետոյ նորէն տախտակի կը վերածուին, կը կըռանուին, եւ իւրաքանչիւր տախտակէ կը կտրուի դրամաձեւ կտոր մը (flan), որ կը կշռուի: Եթէ պակաս չգայ, բոլոր տախտակներն ալ նման կտորներու կը վերածուին մեքենայով մը, որ մէկ վայրկեանի մէջ կը դառնայ 450 անգամ: Այս անգիր դրամներուն եզր կը տրուի (cordonnage): Յետոյ բոլորը նորէն փուռ կը դրուին, ճերմկցնելու համար: Այնուհետեւ կը լեցուին գլաններու մէջ, որոնց իւրաքանչիւրը հարիւր քիլօ դրամ կ'առնէ: Յետոյ կը թաթխուին ջրախառն տաք արջասպի մէջ, կը ցօղուին ու կը չորցուին ելեկտրականութեամբ:

Հիմա կարգը համրելուն եկաւ:

Սահուն զօրքի մը վրայ կը թափուին անգիր դրամները, եւ պաշտօնեայ մը աչքէ կ'անցընէ բոլոր այն դրամները, որ ձեւազեղծ են: Մէկ կողմ կ'առնէ ձեւազեղծները, մինչ լաւերը կը սահին կ'երթան զօրքին հետ դէպի… կշիռք: Կշիռքը երեք խումբերու կը բաժնէ դրամները, — ծանրեր, թեթեւներ եւ լաւեր: Ծանրերը կը խարտոցուին, թեթեւները ձուլարան կը վերադարձուին, իսկ լաւերը, 2000 հատը մէկէն, կ'երթան տպագրուելու:

2,000 կտոր դրամ կը դրուին անօթի մը մէջ, որ, եթէ մէկ կտոր պակաս ըլլայ, երեւան կ'ը հանէ կշիռքով մը: Տպուելէ յետոյ նորէն կը կշռեն: Մէկ կտոր իսկ եթէ պակաս ըլլայ, ցոյց կուտայ կշիռքը: Մեքենան մէկ վայրկեանի մէջ 125 դրամ կը տպէ:

Այնուհետեւ այս դրամները կը ղրկուին ստուգման դրասենեակը, ուր կը համրուին հարիւրը մէկ: Երեւակայեցէք աղմուկը այս դրամներուն, որոնք կը հնչեն համրողներու ձեռքին տակ: Յետոյ 500ը մէկ կապոց շինելով կ'երթան պահուելու պետական դրամատան նկուղներուն մէջ:

Ծնունդներ կը նուազին Գերմանիոյ մէջ

— :-: —

Գերմանիա, ինչպէս Եւրոպայի բոլոր երկիրները, բաց ի Իտալիայէն ու Հոլանտայէն, հետզհետէ պակասութեան նշաններ ցոյց կուտան, այն տեսակէտով որ պզտիկ չեն բերեր այլ եւս: Ընդհանրապէս, սակայն երկիրները կ'աճին ու կը բազմանան, տատասածայնական ներքնչումով մը:

Վիճակագրութիւններէն հետեւցնելով, 1980ին Գերմանիոյ մէջ 65 տարեկաններուն թիւը 10 միլիոնի պիտի հասնի: Այսինքն Գերմանիա աւելի շատ ծերուկ պիտի համրէ իբրեւ բնակիչ, քան երախայ, 15 տարեկանէ վար: Այդ պատկերը պիտի տեսնուի մանաւանդ մեծ քաղաքներու մէջ, որոնց շարքին Պերլինը թերեւս կոչուի ծերուկներու մայրաքաղաք:

1931ին, Պերլինի ծնունդներուն համեմատութիւնն էր 8.7 առ հազար, (Փարիզի ծնունդներուն համեմատութիւնը 14,7 առ հազար, Լոնտոնինը՝ 15,8 առ հազար, Նիւ Եորքինը՝ 20 առ հազար): Եթէ այսպէս շարունակուի, Պերլինի բնակչութեան թիւը 150 տարի յետոյ կ'իջնէ 100,000ի:

Ընդհակառակն, սլաւ ցեղերը, որոնք կը կազմեն Եւրոպայի բնակչութեան մէկ երրորդը, դարուս վերջերը այնքան աճած պիտի ըլլան, որ սլաւներէ պիտի բաղկանայ Եւրոպայի բնակչութեան կէսը:

Այս պարագաներէն կախում ունին նաեւ քաղաքական պայքարը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ 47 ՏԵՍԱԿ ԱԶԳԵՐ

Մէկ միլիոն բնակչութիւն ունեցող Հայաստանի մէջ 47 տեսակ ազգեր կան: Անոնք հետեւեալ թուական պատկերը կը ներկայացնեն.—

Հայ՝ 800,000, Թուրք՝ 78,386, Ռուս՝ 19,908, Եզիտի՝ 12,237, Գարափափախ՝ 6,311, Պարսիկ՝ 5,043, Քիւրտ՝ 3,025, Յոյն՝ 2,980, Ուքրայնացի՝ 2,826, Ասորի՝ 2,215, Լեհ՝ 705, Մորավ՝ 419, Հրեայ՝ 335, անծանօթ՝ 277, Վրացի՝ 274, Օսէթ՝ 128, Գերման՝ 104, Թաթար՝ 27, Լեզկի՝ 26, Բոշաներ՝ 23, Մոլտավիացի՝ 18, Լիթուանիացի (Լաթվիացի)՝ 12, Թիւրքմէն՝ 8, Իտալացի՝ 8, Ֆրանսացի՝ 7, Չեխ՝ 7, Վոտեակ՝ 6, Մարիացի՝* 6, Ֆին (Ֆինլանտացի)՝ 5, Եզտ՝ 4, Լիթուանիացի՝ 4, Պուլկար՝ 3, Ուտի՝ 3, Կալմըխ՝ 3, Ռումանացի՝ 3, Անգլիացի՝ 2, Հունգարացի՝ 3, Զուտչենցի՝ 2, Արար՝ 2, Գնչու՝ 2, Պուրեաթ՝ 1, Չիրէն՝ 1, Գարայիմ՝ 1, Շուէտացի՝ 1, Ղալմխ՝ 1, օտարահպատակ՝ 1535:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷԼԻՈՅ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 Սեպտ.— Թերթերէն զարմանքով տեղեկացանք թէ Մարսէյլի Պոլսեցիներու Միութիւնս Սեպտեմբեր 3ի շաբաթ երեկոյին ընդհ. ժողով մը գումարած է:

Ստորագրեալներս, իբրեւ այդ Միութեան Մայր Դիւանը, երբեք տեղեկութիւն չունինք: Միայն գիտենք որ ըստ օրինի ու ծրագրի միայն Մայր Դիւանը իրաւասու է ընդհ. ժողովի հրաւիրելու:

Պոլսեցիներու Միութեան յարգելի անդամ եւ անդամուհիներու կը տեղեկացնենք որ խաղի մը զոհ գացած են, որով այդ հակօրինական ժողովը եւ հոն տրուած որոշումները չեղեալ եւ անվաւեր կը նկատենք:

Այսու կը նկատենք որ ամառուան տաքերու պատճառաւ, ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի աշնան սկիզբը: Առենին պիտի իմացնենք մասնաւոր հրաւիրագիրներով, ուր պիտի ճշդուին պատասխանատուները, որոնք յանդգնած են չարաչար գործածել մեր հեղինակութիւնը: Այդ առթիւ պիտի կարդացուի հրաժարեալ վարչութեան տարեկան տեղեկագիրը ու պիտի կատարուի վարչութեան նոր ընտրութիւն:

Ի Դիմաց Պոլսեց. Միութեան Մայր Դիւան

Ատենապետ՝ Հ. Ըլնճեան, Ատենադպիր՝ Ս. Սուքիասեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՓԱԽՈՒՍՏՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

—)(•)(—

«Նոր Օր»ը խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Հայաստանի վերջին փախուստներուն առթիւ (20 սեպտ.).

— «Ինչ որ ալ ըլլայ, որբերու փախուստը դատապարտելի է ամէն տեսակէտով: Իրենց կեանքը աւելի արժէք չունի մէկ միլիոն ժողովուրդէն, որ տասը տարիէ ի վեր հերոսաբար կուրծք կուտայ նիւթական ու քաղաքական բազմաթիւ դժուարութիւններու եւ զրկանքներու, ամուր կապուելով Հայրենի հողին ու երկինքին: Մէկ միլիոն ժողովուրդին հետ պէտք է եղբայրանային որբերը, կապուէին անոնց ճակատագրին եւ մնային երկրին մէջ:

Կայ նաեւ մէտային միւս երեսը: Ի՞նչ պիտի ընեն գաղութներու մէջ: Մեր կեանքը հայելիի պէս պարզ է: Ամէն տեղ անգործութիւն եւ թշուառութիւն: Տարուէ տարի ազգայնական կիրքը աւելի թշնամի կը դարձնէ բընիկները օտարներու դէմ: Ահա սուրիահայութեան վիճակը: Գաղութներու կացութիւնը բարոյապէս եւ նիւթապէս աւելի պիտի վատթարանայ: Ապագան տեսնելու համար մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ:

Ի՞նչ պիտի ընեն Հայաստանէն փախչող որբերը գաղութներու մէջ: Այս տեսակէտով ալ անարդարանալի կը գտնենք իրենց ընթացքը: Մէկ խօսքով, փախուստը դատապարտելի է:

Այս առթիւ, կրկնութիւն քանի մը մաշած խօսքերու: Հայաստանի վիճակը փայլուն չէ: Խորհրդահայ թերթերու հրատարակութիւնները բաւական են յստակ գաղափար կազմելու տիրող տագնապի եւ պայմաններու մասին: Վայելքի եւ հանգիստի երկիր չէ: Ոչ ալ մեղրի ու կաթի: Տաժանելի աշխատութիւն, անբաւարար սընունդ, բնակարանի տագնապ, նախաձեռնութեան ոգիի եւ ազատ կամքի կաշկանդում, բռնութիւն եւ ճնշում: Այս է իրական պատկերը մեր երկրին: Այսպէս ըլլալով մէկտեղ, չեմօրէն կը յանձնարարենք մեր գաղթականներուն երբեք չհեռանալ Հայաստանի գաղթելու, պայմանաւ որ պատրանքներ չունենան: Հայրենի հողին վրայ ապրիլը հոգեկան բաւարար սնունդ է տոկալու համար ֆիզիքական տառապանքներուն:

Անկէ զատ կայ նաեւ քաղաքական օգուտը: Ներգաղթը մեզի համար քաղաքական գործ է: Որքա՜ն շատ բազմութիւն ունենայ Հայաստան, այնքան կ'աւելնայ պաշտպանողական ուժը: Այնքան ազդեցիկ կը դառնայ իր խօսքը, ոչ միայն Թիֆլիսի ու Բագուի մէջ, այլ նաեւ Մոսկուայի մէջ:

Հայաստանի բնակչութեան աճումը ինքնաբերաբար սեղանի վրայ պիտի դնէ սահմաններու սրբագրութեան կարեւոր հարցը: Ուրեմն, միայն այս տեսակէտէն, ներգաղթը շատ մեծ նըշանակութիւն ունի ամբողջ հայութեան համար: Գաղութահայ կազմակերպութիւններուն մեծագոյն պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ միջոցներ հայթայթել ներգաղթը չարունակելու համար»:

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

■■■■■■■■

Խմբ.— Խումբ մը հայրենակիցներ մեր աջակցութեան դիմած են, կազմակերպելու համար «Փոխադարձ Ապահովագրութեան» Միութիւն մը: Այս առթիւ, մեր աշխատակիցը, տոքթ. Լ. Գրիգորեան, խօսելով հայ հիւծախտաւորներու պաշտպանութեան հարցին մասին, կ'առաջարկէր գրեթէ այս ձեւը:

Նոր փորձ մը ըլլալով այս, հաճութեամբ տեղ կուտանք հետեւեալ կոչին, եւ կը հրաւիրենք ձեռնհաս անձեր՝ իրենց տեսութիւնները պարզել այս մասին.—

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

— :-: —

Ամէնուս քաջ յայտնի է թէ ո՛րքան աննախանձելի վիճակի մէջ կ'ապրի հայ գաղթականութեան մեծագոյն մասը օտար երկինքի տակ, կրելով նիւթական տանջանքներ եւ ամէն տեսակ դժուարութիւններ:

Անշուշտ այս դժուարութիւնները աւելի ծանր եւ անտանելի կը դառնան, երբ նոյն աշխատաւոր Հայը, իր ընտանիքին միակ յոյսը եւ նեցուկը, յանկարծամահ ըլլայ անպաշտպան ձգելով իր սիրելիները: Շատ քիչեր կը յաջողին ապահովագրել իրենց կեանքը, ու բաւական ծանր պայմաններով:

Այս պայմաններուն մէջ, կը կարծենք թէ օգտակար եւ անհրաժեշտ պիտի ըլլար հայ աշխատաւորներու համար փոխադարձ ապահովագրութեան Միութիւնը, ինչպէս գոյութիւն ունի ուրիշ ազգերու եւ արհեստական խմբակցութիւններու մէջ: Այս տեսակ միութեան անդամ կրնայ ըլլալ ամէն անհատ, որ կը վճարէ քանի մը ֆրանքի մուտքի տուրք եւ միանուագ գումար մը՝ ի նպաստ մեռնող անդամի ընտանիքին:

Օրինակ, եթէ Միութիւնը ունենայ 500 անդամ եւ իւրաքանչիւր անդամ վճարէ 15ական ֆր. միանուագ, մեռնողին պարագաները կը ստանան 500×15=7500 ֆր., որով ամէն մէկը կ'ապահովէ իր սիրելիները քանի մը ամսուան ապրուստով, թաղման ծախքով եւլն.:

Այսպիսով, Միութեան անդամները պիտի զիտնան որ շնորհիւ Փոխադարձ Օգնութեան, իրենց ընտանիքի անդամները չպիտի մատնուին անելի:

Վստահ ենք որ առաջարկուած Միութիւնը համակրութիւն պիտի գտնէ մեր մէջ ալ:

Կազմուելիք Միութեան մասին լրացուցիչ տեղեկութիւններ կարելի է ստանալ, դիմելով «Յառաջ»ի խմբագրութեան կամ անոր միջոցաւ մեզի:

Միքայէլ Ջանշիեւ, Ռուբէն Թադէոսեան:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

■■■■■■■■■

Ա.

■■■■■■■■■

— Ա՛, այո՛... կայարանը հեռո՞ւ է:

— Ո՛չ, երկու վայրկեանէն...

— Շնորհակալութիւն:

Ճերմակ ու հիւանդ լոյս մը որ արշալոյսի հեռաւոր գաղափարն իսկ չի տար, պատուհանին մշուշոտ ապակին է իջեր ու չի համարձակիր ներս գալ: Ոչ ոք կայ ութ հողինոց մասնաբաժնին մէջ. ծերուկն ալ իջած է: Մի՛-մինակ եմ:

Բ.

Զուիցերիական սահմանին մօտ, Ալպեաններու մէջքին, առա՛տ են անդունդի վրայ սեւեռուն ժայռեր, ամկացող ջրվէժներ: Շոգեկառքը անցաւ բարձունքներուն եզերքէն՝ մատի վրայ խաղցուած խաղալիքի մը նման:

Ես կեցայ. ան կը շարունակէ. — Գնա՛, երթաս բարով. ծուխդ մի՛ մոռնար հոս, ա՛յ տնաշէն...

Ի՛նչ տարածութիւն. կապոյտի ու կանաչի ի՛նչ շըքեղ միացումներ:

Դաշտավայրերն ու թուփերը, կովերը եւ իրենց բաչիկը, ճամբաներուն քով կծկտած աքսորական վայրի խոտերը, կածաններն ու խոպան անկիւններ մոռցուած ծառերը, իրենց մինչեւ գետին ճիւղաւորուած անհոգութիւնը, բոլո՛րը, հայրենիքս կը յիշեցնեն, հըպարտ Բարձր — Հայքը:

Արդեօք ասիկա խաբկանք մը չէ՞. կամ լեռնային թեթեւ օդին ազդեցութիւնը, գրեթէ միեւնոյն բարձրութեան մթնոլորտային ճնշումը... Թերեւս: Միայն, կուրծքս այնպէս կենդանութեամբ կ'ուռի. այնպիսի ներքին ուրախութեամբ մը լեցուն եմ, որ դժբախտ մարդու նախապաշարումով կը ջանամ համոզել ինքզինքս թէ, ոչինչ կայ արդարանալի... վախնալով հիասթափեցնող վերջաւորութենէ մը:

Բայց ո՛չ. աւելի ուժեղ է արեւնիս վազքը. հեռու ինձմէ պարտութիւններուն մղձաւանջը. ո՞վ է որ չի վախեր ինծի աստղերը գրաւելու թռչող բանակը...

Ուսերս հսկայ ծանրութենէ մը թեթեւցած են կարծես: Ցուրտ է, սակայն հաճելի: Կը շնչեմ երկա՛ր: Զեմ հազար: Տաք մշուշով մը աչքերս կը լեցուին, գլխապըտոյտի մը հետ, ու կրկին կը պայծառանան:

Վերը, արեւէն ամաչուն երկինքի այտերուն, փունջ մը ճինաթոյր ամպեր՝ բրնձափոշի կը քսեն... Իբր թէ ճակտիս վրայ ըլլային՝ փափո՛ւկ է իրենց համպակը...

(Օ՛հ, կասկած չկայ, եթէ սկիզբները հոս եկած ըլլայի, այս կողմերը, փրկուած էի. գոնէ կարենամ երկար մնալ):

Բոլոր նկուն մտածումներս մոռցած ըլլալ կը թըւիմ: Անշուշտ, կը համոզեմ ինքզինքս, առաջուանը չեմ կրնար ըլլալ. բայց կրնամ կազդուրուիլ. ուժեղնալ, աշխատիլ. — Օ՛, ինքնավարութիւնը, ազատութիւնը կեանքին — կարենալ աշխատիլ, աշխատիլ, իր սեփական ձեռքերով հաց ուտել... Ի՛նչ երազ:

...«Մեծ գծէն» հեռու, փոքրիկ, չորս խորտուբորտ ճամբաներու, նեղ երկաթուղիին ու քարի դէզերուն միջեւ կորսուած կայարանին քով կը սպասեմ որ կառքը գայ: Մինչեւ ապաքինարան տանող օթօն:

Կայարանին դրան քով երկու մարդիկ կը ճաշեն արխորժով: Աշխատաւորներ են ուժեղ. անտաշ արտաքինով, կախուած պեխերով: Կը ծամեն, ու կը կոնծեն կարմիր գինին:

Ամիսներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով դայլի ախորժակ մը կոկորդս կը բարձրանայ, աչքերուս մէջ ագահութեամբ կը տեղաւորուի: Երանութեամբ կը լորձնոտի բերանս:

Շատ արժէքաւոր գանձ մը վերագտած մէկուն պէս, կը ժպտիմ նայելով երկու մարդոց որոնք անտարբեր են, ու թերեւս անհրապոյր ալ: Եւ հիմա, ես վստահ եմ թէ անոնք ամէնէն սքանչելի մարդիկն են. բարի՛, աշխատասէր:

Եթէ ուզէի գնել, պատառ մը գոնէ. պուտ մըն ալ գինի: Զէ՛, սպասենք: Գուցէ աւելորդ ալ չունին:

Կը հեռանամ շէնքէն: Կը քալեմ թեթեւօրէն խոնաւ գետնին վրայ ու ոտքերս փոքրիկ քարերուն հետ կատակներ կ'ընեն: Ահա պահածոյի տուփ մը, բո՛ւհ, կը ցատկէ ու կը ճչայ՝ փողոցային գինովի մը պէս, եւ հիմա, նոր սկսուած պատին քով՝ անձրեւէն խմած պարունակութիւնը կը փսխէ... Զէ՛, ծերացած չեմ. բայց ծերութեան մը մէջ մանկական չարութիւններ, մանկութիւններ ընել կը կարծեմ: Եւ արդէն բանի ցեխոտած կօշիկներս աւելի սիրուն են. քիչ մըն ալ տափատիս քսե՞մ, հա՞, քսե՞մ...

Սովորութիւն ունիմ, երբ ես ինծի հետ, բոլորովին մինակ կ'ըլլամ, աջ ոտքիս բթամատով ու ցուցամատով, կօշիկիս մէջ, — ի հարկէ քիչ մը երեւակայութեան միացուած շարժումով մը — գրել, աւելի ճիշդ՝ ստորագրել: Հիմա, մինակ հոս, դաշտին առանձնութեան մէջ, կը փորձեմ աջ ոտքիս մատներուն բոլոր կարելի ճարտարութեամբը, կօշիկիս ծայրը դրիչի վերածել ու գրել հողին վրայ. — «Կեցցէ՛ կեանքը...»: Սակայն շատ ճախուեր, տղեղ բան մը կը դառնայ, մինչ հակառակը կը սպասէի... Կը խնդամ... Ի՛նչ լաւ է մանկանալ. նետել մէկդի բոլոր գիտուած, ապրուած ու վարժուած բաներուն ծանր վերարկուն: Թերեւս աւելի լաւ քան անգիտակից մանկութիւնը ինքը. որովհետեւ այս առաւօտ կրնամ փաստել թէ արժէքը՝ հաճոյքը զգալուն մէջ չէ, այլ հաճոյքին հասկացողութեանը մէջ, եւ ասկէ ալ տառապանքներուն անհրաժեշտութիւնը... Ի՞նչ, չըսի՞ր որ չպիտի տրամաբանես, չպիտի տրտմես իմաստներուն յոգնութեամբ... Ուրե՞մն:

Օթօն կուգայ: Նիհար է, դեղին մազերով կառավարը: Սովորական: Քչիկ մը կ'առնուիմ պարզ պարտականութիւն մը կատարողի իր ձեւերէն: Ես որ կ'ուզէի գոնէ ըսել, պատասխանել հարցումներու, — թէ ճամբորդութիւնը երկար ու յոգնեցուցիչ էր, թէ երկու անգամ «գիծերը» հարկադրուեցայ փոխել, եւ եթէ գիշեր ժամանակ կայարանները պարպուած ամէն շարժումէ, մութ եկեղեցիի մը պաղ կերպարանքն ունին:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ ընդունուած ըլլալով: Համաձայն ընդունուած սովորութեան, խորհուրդը յանձնարարեց Ազգերու Դաշնակցութեան խորհրդականցական եւ զինուորական յանձնաժողովին՝ քննել թէ Իրաք կը լրացնէ՞ ընդունելութեան պայմանները: Այս առթիւ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակները շնորհաւորեցին Անգլիոյ կատարած դերը՝ Իրաքի ազատագրութեան համար:

Ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւն

Սարաճօղլու Շիւքրի պէյ Պոլսէն ճամբայ ելած է դէպ ի Փարիզ, համաձայնութիւն մը կնքելու համար Հանրային Պարտքի բաժնետէրերուն հետ: Ընկիւրիէն մեկնելէ առաջ, թուրք պատուիրակը յայտարարեց թէ չի յուսար որ բանակցութիւնները երկար տեւեն. քանի որ բաժնետէրերն ալ նպաստաւոր ընթացք բռնած են:

Միեւնոյն ատեն, բանակցութիւններ կը կատարուին էնկիւրիի ֆրանսական դեսպանին հետ, Սուրիոյ սահմանային խնդիրներու մասին: Երկու կողմէն ալ տրամադրութիւնները շատ լաւ են:

Պալքանեան Խորհրդաժողովը

Պալքանեան խորհրդաժողովը, որուն առաջինը Աթէնք եւ երկրորդը Պոլիս գումարուեցաւ, իր երրորդ նստաշրջանը պիտի բանայ Պուքրէշի մէջ, հոկտեմբեր 18—23:

Օրակարգը շատ կարեւոր է: Միջոցներ պիտի խորհուին տնտեսական սերտ գործակցութիւն հաստատելու համար, փոխանակելով իւրաքանչիւր երկրի արտադրութիւնները եւ դիւրացնելով փոխադրութիւնները:

Պուլկարիան մերժած է մասնակցիլ այս ժողովին, առարկելով թէ փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւնը չի յարգուիր պալքանեան միութեան մասնակցող կարգ մը պետութեանց կողմէ:

Փառաւոր գործեր Կորքիի 40ամեակին առթիւ

Կիրակի օր, 25 սեպտեմբեր, ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Մաքսիմ Կորքիի գրական գործունէութեան 40ամեակը: Ստալին եւ կառավարութեան բոլոր անդամները շնորհաւորական հեռագիրներ ուղղեցին խոնարհ խաւերու վիպասանին, որ կը բնակի Իտալիա, առողջական պատճառներով:

Մոսկուայի կրթական գործավարութիւնը այս յոբելեանը տօնեց հաստատելով գրական թանգարան մը, տասը բարձրագոյն վարժարաններ, տասը «Կորքիի Թոշակներ», ուսանողներու համար: Նոյնպէս թոշակներ պիտի սահմանուին երկրորդական վարժարաններու տաղանդաւոր աշակերտներուն: Մոսկուայի և Լէնինկրատի գրադարանները եւ համալսարանները պիտի կոչուին Կորքիի անունով: Արհեստակցական միութեանց կեդր. խորհուրդը որոշեց հիմնադրամ մը հաստատել Կորքիի անունով, քաջալերելու համար զանգուածներու գրական գործունէութիւնը:

Լէնինկրատի Սովետը Կորքիի անունով մկրտեց մեծ թատրոնը, գիտուններու տունը եւ փողոց մը: Միեւնոյն ատեն, տասը թոշակ հաստատեց եւ ամսական 300 րուբլիի գումար մը քուէարկեց, լաւագոյն բանուոր եւ գիւղացի ուսանողներու եւ գրական աշխատաւորներու համար:

Ռուսիոյ բոլոր մասերէն բազմաթիւ հրաւիրագիրներ կը հասնին Կորքիի՝ խնդրելով որ իրենց այցելէ: Ամբողջ խորհրդային մամուլը սիւնակներ եւ մասնաւոր թիւեր նուիրեց Կորքիի: Օտար գրագէտներ ալ ջերմ ողջոյններ ուղղեցին, չեշտելով ռուս գրագէտին մատուցած թանկագին ծառայութիւնը՝ յեղափոխական շարժման: «Մաքսիմ Կորքի կարմիր բանակին առաջին զինուորն եղաւ», կը գրէ Ռէլէրման: «Խորհրդային Միութեան մէջ ամէն բանուոր կրնայ նոյնքան մեծ ըլլալ որքան Կորքի», կ'ըսէ Ըփթըն Սինքլէր, Ամերիկայի յեղափոխական գրագէտը:

Անհետացած Թուրքը

Ոստիկանութիւնը տակաւին չկրցաւ լուսաբանել Սայիտ Հիքմէթ պէյի անհետացման խնդիրը, զոր պատմեր էինք կիրակի օր:

Երկու ենթադրութիւններ կ'ըլլան,— Հիքմէթ պէյ, որ մտային տկարութիւն ունէր, կա՛մ զոհ գացած է յիշողութեան վրիպումի մը եւ կը թափառի անծանօթ ուղղութեամբ, եւ կա՛մ ծուղակը ձգուած է, քանի որ տասը միլիոնի ժառանգութեան խնդիր մը ունէր:

Ոստիկանութիւնը կը փնտռէ երիտասարդ մը, որ յաճախ, ժամը 4էն 7 կ'այցելէր Հիքմէթ պէյի պանդոկը եւ մեծ հոգածութիւն կը ցուցնէր, առատ պարգեւներ տալով սպասաւորներուն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՎԱՌՆԱՅԻ մէջ տուն մը խուզարկուելով, երեւան հանուեցաւ համայնավարական կազմակերպութիւն մը: Ութ հոգի ձերբակալուեցան: Տանտէրը Ռուսաստան կը գտնուի:

ՍՕՖԻԱՅԻ մէջ ծանր խռովութիւններ պատահեցան քաղաքապետական ընտրութեանց առթիւ: Մէկ հոգի սպաննուեցաւ եւ շատեր վիրաւորուեցան:

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ կազմակերպութեան անդամներէն Սթանքով սպաննուեցաւ անծանօթներու կողմէ, որոնք յաջողեցան փախչիլ:

Ամէն շաբթու հատ մը...

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ավընիւ տէ Կօպըլէն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այսօր Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՅԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ԻՆ

Salle de la Mutualité 24, rue St. Victor
(Métro Maubert - Mutualité)

կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայքի հայ մշակութային միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ եւ նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբի

Կը նախագահէ Փարիզի Գրական Ակումբի նախագահ

Ռ Ո Ւ Բ Է Ն Բ Ե Ր Բ Ե Ր Ե Ա Ն

Գրական բաժին

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Երաժշտական բաժին

«Կոմիտաս երգչախումբ»՝ *ղեկավարութեամբ* Ն. Սերգոյեանի, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան (*երգ*), Օր. Ջառափեան (*դաշնակ*), Պ. Տիր. Ալէքսանեան (*թաւջութակ*), *դերասան* Մաքս Մաքսուտեան (*արտասանութիւն*), Պ. Ֆ. Աղազարեան (*ջութակ*):

Թատերական բաժին

Կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի *«Պաղտասար աղբար» կատակ. եւ «Դատաստանական խորհուրդ» տեսարանը՝ ղեկավարութեամբ* Պ. Գմբէթեանի, *կը մասնակցին՝* Տիկ. Տէրուան, Տիկ. Ժէնիա, Տիկ. Գայեանէ, Օր. Անգինէ, Պ. Պ. Սարիմ Մաքսուտեան, Սարաֆեան, Լաթիֆեան, Կոթիկեան *և* Գ. Վահան:

Տոմսերու գիները՝ 10 եւ 5 ֆրանք: Կը ծախուին հայ ճաշարանները եւ Հրանտ-Սամուէլի գրատունը, 51 rue Mr. le Prince. *Ներկայացման օրը* Mutualité*ի կիշէն, ցերեկուան ժամը 1.30էն սկսած:*

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1933

նոյն. 1ին լոյս կը տեսնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Գոյամարտ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը, շաբաթական, 53 թերթկրօնական ու ազգային բոլոր տօներով անխտիր, 40է աւելի ազգային գործիչներու և ֆէտայիներու նկարներով: Գին 5 ֆրանք, փոստի ծախքով 5.50, Այժմէն դիմել N. Gagossian*ի*, *49* rue National, Marseille.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆԻ

ՍԵՒ ԼԵՌԻՆ ՄԱՐԴԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՎԷՊ

Բ. տպ. Աթէնք, *1932*, էջ *343* — գին՝ *20* ֆրանք

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ՖՐԱՆՍ.— ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆ

Լաթակազմ, *1200* էջ — գին *75* ֆրանք

ԲՐՈՖ. Մ. Գ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԱԶԱՀԱՆ 10,000 ԵՐԱԶՆԵՐՈՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ *1932*, գին *15* ֆրանք

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՐԳԱՐԱՆ

Պէյրութ, *1932*, լաթակազմ *380* էջ, գին *15* ֆրանք

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 *rue Monsieur-le'Prince, Paris (6)*.

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վիէնի կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներուն կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Կարապետ Սապոնճեանի եւ իր տիկնոջ եւ պարագաներուն իրենց աներհօր, հօր եւ ազգականին՝ Պ. ԱՒԵՏԻՍ ՃՐՆԱՂԵԱՆի մահուան առթիւ:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ մեններ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)
Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

*Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր. Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Դիմել՝ L. Tadévossian*ի, Դրօշակ հասցէով, 71 Ave. Kléber, Փարիզ (16):

Տպարան „ՆՈՐ ՕՐ„

Տրախմիի անկումի պատճառով, Յունաստանի մէջ կէս գնով եւ աժան, կրնաք տպագրել տալ, ձեր ուզէ հեղինակութիւնը: Գիրքի ամ... կան մէկ պրակը *16* էջ, *1000* օրինակ, մաքուր թուղթ, տպագրութ... կազմ եւ թէ առաքումի ծախքը միասին *250* ֆր. Ֆրանքի կը պատրաստ... դիմեցէք մեզի կը ստանաք նմոյշ եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ: Դրամ... կան երաշխաւորութիւն մաքուր տպագրութեան համար:

Journal «NOR OR», 20 A. Vouli, Athènes, Grèce

Նոր հասցէ

Տօքթ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

84 rue Blanche, Paris IX Tél. Trinité 38-43

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը *1.30*էն մինչեւ *3.30*, Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը *8—9* եւ ժամադրութեամբ:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան *ՖԼՕՐԻԱ*

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս, առողջապահ. նախարարութենէն

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59—54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ_կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն: Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, թելադրական եւ ֆրկստեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway *26*, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

Փափկաճաշակներու ուշադրութեան

Սուրճի ձեր պահանջքին գոհացում տալու համար խմեցէք միմիայն «ՍՈՒԼԹԱՆ» սուրճը, ոչ մէկ տեսակի սուրճ կը հաւասարի «ՍՈՒԼԹԱՆ» սուրճին, բոլոր նպարավաճառներէն պահանջեցէք

“CAFE SULTAN„

Կեդրոնատեղի 92 *R*ue d'Angoulême

Մէթրօ Ccuronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— Ամէն գնումի համար կը տրուի նուէր-կտրօններ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

Բ Ո Ռ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Յաջորդեց մի երկար լռութիւն: Յետոյ Բոռ նայեց նրան.

— Ցամենայն դէպս իմ կասկածներս կը վճռէի ես ինքս եւ իմ վրաս կ'առնէի իմ արարքի հետեւանքները: Չէի գնար ուրիշներին ու չէի խնդրեր, որ իմ փոխարէն նրանք վճռեն կեանքի հարցերը:

Այս դարձը այն աստիճան անսպասելի էր ու նրա պարունակած կրքոտ չարութիւնը այն աստիճան ապշեցուցիչ մի հակադրութիւն էր կազմում Բոռի մի վայրկեան առաջուայ խաղաղ անտարբերութեան հետ, որ կարելի էր ենթադրել, թէ խօսողը պատռել էր դիմակը:

— Մենք, անհաւատներս, — շարունակեց նա կրքով, — ըմբռնում ենք, որ եթէ մարդ մի ծանր բարոյական բեռ ունի տանելու, տանի պիտի ինչպէս որ կարող է. եթէ ընկճւի բեռի տակ աւելի վատ իր համար: Մի՞թէ հերիք չէ իմ սեփական վիշտս, որ դեռ իմ վզիս էք ուզում բարձել ձեր պատասխանատւութիւնը:

Կանդ. առաւ շնչարգել ու յետոյ շարունակեց.

— Եւ դեռ խօսում էք խստասրտութեան մասին: Այդ հաստատելուս էշը եթէ մի ամբողջ տարի գլուխը ջարդէր, չէր կարող ինձ այնպէս տանջել ինչպէս այժմ դուք: Նրա խելքը չի հասնում: Բոլոր նրա հնարածը հում ուած կաշիներից դէնը չի անց կենում, եւ եթէ ձեռքից իշխանութիւնը խլենք, բոլորովին չիմանար, թէ ինչ անի: Բայց դո՞ւք. «Խնդրեմ, ինքներդ ստորագրեցէք ձեր մահուան վճիռը, ես չափազանց փափուկ սիրտ ունիմ»: Ա՛, իրաւ է, մարդ պէտք է խիստ փափուկ ու կարեկցոտ լինի, պէտք է տժգունի չղթաներ տեսնելիս, որ այս տեսակ բան մտածել կարողանայ: Ես այդ նախադուշակած պէտք է լինէի, երբ դուք ներս մտաք գթութեան հրեշտակի պէս վրդովւած գնդապետի «բարբարոսութիւնից»: Պէտք է հասկանայի, որ այդտեղ էլ սկսւում է խսկական տանջանքը: Ինչի՞ էք այդպէս ինձ նայում: Տւէք ձեր համաձայնութիւնը, ի հարկէ, ու գնացէք տուն ընթրելու. այս բոլորի համար չի արժի յուզւելը. ասացէք ձեր գնդապետին, որ կարող է ինձ հրացանի բռնել տալ, կամ կախել տալ կամ նոյն իսկ ողջ — ողջ խորովել, եթէ դա նրան աւելի է հետաքրքրութիւն պատճառում. թող լինի վերջ:

Բոռը անճանաչելի էր դարձել գրեթէ: Կատաղութիւնն ու վհատութիւնը բռնել էր նրան, դողում էր ամբողջովին, կտրւում էր շունչը ու աչքերին կանաչ կայծեր էին պսպղում, ինչպէս կատաղած կատուի:

Մօնտանէլլի վեր կացաւ ու լուռ նայում էր: Նա չէր ըմբռնում նրա մոլեգնոտ յարձակումների միտքը, բայց հասկանում էր թէ ի՛նչ ծայրայեղ յուզումից էին նրանք առաջացած լինել: Հասկանում էր ու դրա համար էլ մոռացաւ բոլոր նախորդ վիրաւորանքները:

— Հանդստացէք, — ասաց, — ես չէի կամենում ձեզ ցաւ պատճառել: Ճշմարիտն եմ ասում, չեմ մտածել իմ բեռը գլորեմ ձեր վրայ, առանց դրան էլ թեթեւ չէք: Ես այդ բանը երբեք չեմ արել կեանքումս:

— Սո՛ւտ է, բացագանչեց Բոռ վառւող աչքերով, — հապա եպիսկոպոսութի՞ւնը:

— Եպիսկոպոսութի՞ւն:

— Այո՛, մոռացե՞լ էք: Ի՞նչ հեշտ է մոռանալը: «Եթէ ուզում ես Արթուր, կ'ասեմ, որ չեմ կարող գնալ»: Ես պէտք է ուղղութիւն տայի ձեր կեանքին տասներնը տարեկան հասակիս, ձեր փոխարէն: Ծիծաղելի է՝ կ'ասէի, եթէ այս աստիճան եղեռնական չլինէր:

— Լռեցէ՛ք:

Մօնտանէլլին տարաւ ձեռքը գլխին մի խեղդւած ճիչով: Յետոյ իջեցրեց ու կամաց մօտեցաւ պատուհանին, մի ձեռքը դրաւ վանդակին ու ճակատն էլ սեղմեց վրան: Բոռը պառկած էր ամբողջ մարմնով դողդողջուն եւ աչքերով հետեւում էր նրան: Մօնտանէլլին ուղղեց ու ետ եկաւ սպիտակած շրթունքներով:

— Շատ եմ ցաւում, — ասաց նա, ի զուր ջանալով իր սովորական հանդարտ ձեւը պահել, — բայց ես պէտք է գնամ, ինձ քիչ տկար եմ զգում: — Ու դողում էր ամբողջովին, կարծես ջերմի մէջ:

Բոռի կատաղութիւնը ընկաւ:

— Պատրէ՛, միթէ չէ՞ք տեսնում:

Մօնտանէլլին ետ ընկրկեց ու լռեց:

— Միայն ո՛չ այդ. — շշնջեց վերջապէս: — Բոլորը, բոլորը, Աստուած իմ, միայն ո՛չ այս: Եթէ ես խելագարւել եմ...

Բոռ բարձրացաւ քիչ մի թեւի վրայ, ու միւսովը բռնեց նրա դողդոջուն ձեռքը:

— Պատրէ՛, միթէ չէ՞ք հասկանում, որ չեմ խեղդւել:

Երկուսի ձեռքերն էլ յանկարծ սառեցան ու մնացին անշարժ: Մի վայրկեան ամէն ինչ սուզւեց խոր լռութեան մէջ, իսկ յետոյ ծունկի իջաւ Մօնտանէլլին ու դէմքը թաղեց Բոռի կրծքին.

. . . .

Երբ բարձրացրեց գլուխը, արեւն արդէն մայր էր մտել ու լոյսի պայծառ շերտերը մեռնում էին արեւմուտքում: Նրանք մոռացել էին ժամանակն ու տեղը, կեանքն ու մահը, նոյն իսկ մոռացել էին որ թշնամի են:

— Արթուր, — շշնջում էր Մօնտանէլլին: — Մի՞թէ դու ես, միթէ ետ եկար դու մեռեալներից:

— Մեռեալներից. — երկնեց Բոռ դողդոջուն: Դրեց գլուխը Մօնտանէլլի ձեռքին ու պառկած էր ինչպէս մի հիւանդ երախայ մօր գրկին:

— Դու ետ եկար, ետ եկար ...վերջապէս:

Բոռը շունչ քաշեց դժւար:

— Այո՛. — ասաց նա, — եւ պէտք է կռւէք ինձ հետ, կամ սպաննէք:

— Ա՛, լռի՛ր, սիրելիս, ինչ... մար է այդ բոլորը: Մենք խաւար... մոլորուած երկու երախայ էինք ու ... բար ուրւականի տեղ էինք դնում: Այժմ դտանք մենք իրար ու լանք ... ը: Իմ խե՛ղճ տղաս, ի՛նչպէս փոխ... ես, ինչպէս սարսափելի կերպով փոխ... ւել ես: Կարծես մարդկային վշտի... կիանոսն է անց կացել քո գլխով... Մինչ դու այնպէս լիքն էիր կեանք... ու բերկրանքով:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932
28 Septembre 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1994 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՈՆԷ ԱՅՍ ՊԱՐԱԳԱՆ ՍԹԱՓԵՑՆԷՐ

Այսօր, երկրորդ էջին մէջ, արտատպած ենք «Յուսաբեր»ի մէկ խմբագրականը, եգիպտական թերթի մը վայրահաչութեանց առթիւ:

Առաջին անգամ չէ որ գրգռիչ եւ գռեհիկ խօսքեր գրի կ՚առնէ այդ լրագիրը — «Ալ Սիասա»:

Աչքի առջեւ չունինք նոր գրութիւնը: Բայց, մեր պաշտօնակցին արտատպած բառերը արդէն գաղափար կուտան:

Միւս կողմէ, եգիպտահայ ծանօթ փաստաբան մըն ալ նոյնքան վրդովուած, կարճ եւ կտրուկ պատասխան մը հրատարակեր է կառավարական «Լիպէռթէ» թերթին մէջ, «Ալ Սիասա»ն կոչելով «գունափոխ» եւ «օտարատեաց»: Այլ եւ մատնանշելով թէ «խնդրին տակ բան մը կայ», — այսինքն՝ օտար ազդեցութիւն:

«Յուսաբեր»ն ալ այդ համոզումն ունի, եւ այս պարագան կը շեշտէ յատկապէս:

Արաբական թերթը, պատրուակ բռնելով Հպատակութեան խնդիրը եւ քանի մը հայ կարմրուկներու — իսկական չոչորթներ — ձերբակալութիւնը, ինքն իրեն թոյլ տուած է հայ ժողովուրդի երեսին նետել հետեւեալ գարշելի բառերը.

— «Դատարկապորտ, անբաղձալի ցեղ, եգիպտացի ժողովուրդին մաքրութեան ու անդորրութիւնը վտանգող տարր, անպիտան սերմ, մաքսանենգ, ոճրային ճպատակներով գաղտնի տուներ եւ խաղարաններ պահող, անբաղձալի նկարագրի եւ յոռի յատկութեանց տէր, համայնավար քարոզութեանց եւ շարժումներու հեղինակ, ցեղային ուրոյն յատկութիւններ պահող»:

Մէկ խօսքով, «օտարին տարր մը», որ ոչ մէկ առաքինութիւն կը ներկայացնէ:

Մեր պաշտօնակիցը եւ ուրիշներ տուած են այս գարշանքին պատասխանը:

Եգիպտական մամուլը «Ալ Սիասա»ով չի սահմանափակուիր եւ անշուշտ արաբական ուրիշ օրկաններ ալ դաս մը տուած են կամ պիտի տան:

Այնպէս որ, աւելորդ պիտի ըլլար այսպէս հեռուէն, այն ալ Փարիզէն պատասխան մը խմբագրել:

Արձանագրելով այս վրդովիչ իրողութիւնը, մեր նպատակն է, ոչ միայն ընթերցողները տեղեակ պահել, այլ եւ կրկին եւ կրկին արծարծել հարց մը, որ միշտ կը վրիպի մեր ուշադրութենէն:

Սթափի՛նք, վերջապէս: «Ալ Սիասա»ն միակը չէ, ոչ ալ միայն Եգիպտոսի մէջ է որ այսպիսի վրդովիչ երեւոյթներու կը հանդիպինք:

Ահա՛ Սուրիան, ահա՛ Միջագետքը, նոյն իսկ հեռաւոր Պարսկաստանը: Տակաւին պալքանեան երկիրները (մանաւանդ Յունաստանը):

Այս բոլոր երկիրներուն մէջ, հետզհետէ աւելի շատ կը հանդիպինք հակահայ, յատկապէս կազմակերպուած խաչակրութեանց:

Մարդիկ ու թերթեր կան, որ պարբերաբար, սեւով ճերմակի վրայ մուր կը քսեն մեր ճակտին, զանազան պատրուակներով:

Անշուշտ, այդ բոլոր երկիրներուն մէջ, հանրային կարծիքը ընդհանրապէս առողջ է եւ չի տարուիր առատ կանուխ արթնցող թշուառականի մը զառանցանքներով:

Բայց, ըսելով - ըսելով, սիրտ կը պղտորեն եւ կը գրգռեն ամբոխը:

Արդ, գաղտնի չէ թէ ի՛նչպէս կը շարժի ամբոխը արեւելեան երկիրներու մէջ, երբ իւղ լեցնեն կրակին վրայ, ժողովուրդ ժողովուրդի դէմ, ցեղ ցեղի դէմ լարելով:

Վարձու գրիչնե՞ր կը պակսին ո՛ր եւ է երկրի մէջ, այս «նուիրական» պարտականութիւնը կատարելու համար: Մանաւանդ այն երկիրներուն մէջ որ սահմանակից կամ դրացի են Թուրքիոյ, եւ ունին հայկական կարեւոր համայնքներ:

Թրքական ոսկին հրաշքներ կը գործէ ամէն տեղ, եւ մենք ի զուր ակռայ կը կճրտենք:

Այստեղ ալ, նորէն աշխատանքն է որ պիտի վիժեցնէ այս դաւերը: Աշխատանք եւ կազմակերպութիւն:

Եւ միջոցներ չեն պակսիր:

Հերի՛ք է որքան խեղճացանք ամէն ճակատի վրայ. մինչդեռ, ուրիշ առիթներով, ասպարէզ կը կարդանք ամբողջ աշխարհի:

Պայման չէ որ, Թուրքերուն պէս, գաղտնի վարկեր ունենանք մեր տրամադրութեան տակ:

Ամէն գաղութի մէջ ալ, կրնանք առանց մեծ դժուարութեան, սերտ կապեր հաստատել տեղական մամուլին եւ մտաւորականութեան հետ, քանի մը հարիւր փրանք ծախսել, եւ մերձեցում հաստատել:

Ամէն երկրի մէջ ալ, կրնանք — եւ պարտաւոր ենք — տեղեկատու դիւան մը հաստատել, հանրային կարծիքը լուսաբանելու համար:

Ու վերջապէս, կրնանք մեր տրամադրութեան տակ ունենալ պարկեշտ եւ բարեացակամ թերթեր, մեր տեսակէտներն ու ձգտումները պարզելու համար: (Այս ձեւը աւելի գործնական է եւ ազդու, քան հայկական օտարալեզու հրատարակութիւն մը):

Մեր ուժերէն վեր չեն այս բոլորը:

Բայց, թմրութիւն մը վարակեր է մեզ բոլորս, առանց դաւանանքի խտրութեան: Անճրկեր, բթացեր, ընդարմացեր ենք: Նախնամական հրաշքներու կը սպասենք, փոխանակ իրական գործ տեսնելու:

Գոնէ այս պարագան — հայաշատ երկիրներու մէջ այսպէս կամ այնպէս երեւան եկած հակահայ, դաւադրական գործունէութիւնը բաւական չէ՞ սթափեցնելու մեզ...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԶՐՈՑԷՆ

Ո՞ւրկէ ուր, Կանտին «Յառաջ»ի գլխուն ալ փորձանք դարձաւ:

Վիճնի մէջ, երկու հայրենակիցներ վէճի բռնուեր են, կարդալով հետեւեալ հատուածը.

— «Հնդիկ յեղափոխականը ծոմապահութեան կը պատրաստուի 15 օրէ ի վեր: Արդէն զեղչած է իր ամէնօրեայ ուտելիքը եւ դադրեցուցած՝ ֆիզիքական մարզանքները»: («Յառաջ», 21 սեպտ.):

Վիճաբանողներէն մէկը նամակով կը հարցնէ խմբագրութեան.

— «Ֆիզիքական մարզանք ըսելով ի՞նչ պէտք է հասկնանք: Մնունդի՞ մարզանք թէ ո՛ր եւ է մարզանք, շուէտական եւայլն, մարմինը առողջ պահելու համար»:

Նախադասութիւնը այնքան պարզ է որ, բացատրութեան չի կարօտիր:

Բայց, քանի որ վիճաբանութիւն բացուած է եւ անշուշտ... գրաւի խնդիր կայ, խմբագրութիւնը ինքն պաշտօնի յանձնեց պատասխանել հրապարակաւ:

Ոչ, սիրելի ընթերցող, Կանտին պարզապէս դադրեցուցած է ֆիզիքական (մարմնական) մարզանքը: Ո՞ւրկէ գտաք «սնունդի մարզանքը»:

Հնդիկ յեղափոխականը իրեն յատուկ վարժութիւններ ունի ինչպէս հագուստ - կապուստի մէջ, նոյնպէս ուտել - խմելու համար: Ու նաեւ զանազան մարզանքներ, միշտ չարքաշ մնալու համար:

Որովհետեւ ծոմ պիտի պահէր, այլ եւս չէր կրնար տոկալ մարմնական յոգնութեան: Եւ դադրեցուց մարզանքները:

✕

Ուրիշ նամակագիր մը, կը գանգատի թէ՝ «շատ բարձր բանաստեղծութիւններով եւ երեւակայական թռիչքներով կ՚երթայ «Արե՛ւ, Արե՛ւ» թերթօնը եւ կը խնդրէ որ «եթէ կարելի է, տղոց համար թերթօն մը հրատարակենք»:

Տղոց համար թերթօն մը, ինչո՞ւ չէ: Կարելի է հրատարակել, երբ տեղ գտնենք: Երկու թերթօնէն աւելին՝ շատ է մեր օրաթերթին համար:

Ինչ կը վերաբերի «Արե՛ւ, Արե՛ւ»ին, բանաստեղծութիւն չէ, սիրելի ընթերցող, ոչ ալ «երեւակայական թռիչք», այլ իսկ եւ իսկ իրականութիւն, գրականօրէն մշակուած:

Թոքախտաւորներու կեանքն ու տառապանքն է, չհասկցա՞ք:

Քիչ մըն ալ հետեւեցէք եւ հետզհետէ պիտի հանդիպիք ոչ թէ «երեւակայական թռիչք»ի, այլ անողոք իրականութեան մը որ կը հալածէ, կը հիւծէ մեր տղաքը, այս պողոտաներուն վրայ, ինչպէս գաղթակայաններուն մէջ:

ՎԱՐԱԶ

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԱՐՁԱՆԸ ՎԱՆԻ ՄԷՋ

Վանի քաղաքապետարանին առջեւ Մ. Քէմալի արձանը շինուելով, բացումը կատարուած է մասնաւոր հանդիսութեամբ:

✕ Վարչապետ Ըսմէթ փաշա սեպտ. 23ին մասնաւոր կառախումբով, մեկնեցաւ դէպ ի Արեւելեան Նահանգները: Պիտի երթայ Մարաշ, Կազի Այնթապ, Ուրֆա եւ Տիարպէքիր: Յետոյ էլազիզի նամբով Մալաթիա պիտի մեկնի, եւ Եփրատի Քէօմիւրհան վայրի մեծ կամուրջին բացումը պիտի կատարէ:

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ անձրեւներ եկան, երէկ, Փարիզի մէջ: Շատ մը բանուկ փողոցներ ողողուեցան եւ նորոգութեանց առթիւ բաց մնացած կոյուղիներ պայթեցան: Գաւառներու մէջ, փոթորիկներ ալ ծագեցան: Կրընոպլի մէջ երիտասարդ մը հեծանիւով անցած ատեն, տեղն ու տեղը կայծակնահար եղաւ: Բազմաթիւ նաւաբեկութիւններ տեղի ունեցան եւ նաւազ մը խեղդուեցաւ Սէն - Նազէրի մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՆՏԻ ՎԵՐՍԿՍԱՒ ՈՒՏԵԼ

Բրիտանական կառավարութիւնը վաւերացուցած ըլլալով Հնդիկներու եւ փարիաներու միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը, Կանտի դադրեցուց իր ծոմապահութիւնը, որ սկսած էր անցեալ երեքշաբթի: Ծոմապահութիւնը տեւեց 149 ժամ, (վեց օր եւ հինգ ժամ): Հնդիկ յեղափոխականը արդէն չափազանց տկարացած էր եւ հազիւ 43 քիլօ կը կշռէր:

Երկուշաբթի առտու ժամը 8ին — անգլիական պաշտօնատուները սովորաբար 10ին կը բացուին — Հնդկաստանի Նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ՚ըսէր թէ «Ն. վեհափառութեան կառավարութիւնը գոհ մնացած է Հնդկաստանի հարստահարեալ դասերուն եւ մնացեալ հասարակութեան միջեւ գոյացած համաձայնութենէն»: Յետոյ հրատարակուեցան համաձայնութեան մանրամասնութիւնները: Փոխանակ ընտրական անջատ շրջանակներու, փարիաները պիտի ստանան որոշ թիւով աթոռներ (148 հատ) ընդհանուր ընտրութեանց մէջ: Անգլիական կառավարութիւնը այս համաձայնութիւնը պիտի կցէ առաջադրուած սահմանադրութեան ծրագրին:

Առտուն կանուխ, մեծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Կանտիի բանտին առջեւ: Կանտի ուժասպառ փռուած էր երկաթեայ մահճակալի մը վրայ, բանտի խցիկին մէջ: Բժիշկները յայտարարած էին թէ շատ ծանր է վիճակը եւ երբեք այսքան քայքայուած չէր առողջական վիճակը:

Կէս օրէն քիչ յետոյ, բանտերու ընդհ. քննիչը չոգեպինդ հասաւ եւ Կանտիի յանձնեց Հնդկաստանի Նախարարութեան զեկոյցը: Հազիւ թեթեւ ժպիտ մը երեւցաւ Կանտիի ոսկրացած դէմքին վրայ: Հնդիկ յեղափոխականը խզելով իր սովորական լռութիւնը, մրմնջեց.

— Կրաւորական դիմադրութիւնը յաղթեց: Ես կատարեցի իմ ուխտս:

Ժամը մէկն էր, երբ Կանտի յանկարծ ուրեց ծոմը, գաւաթ մը օշարակ ուզելով:

Տիկին Կանտի նարինջի օշարակ մը հրամցուց: Կանտի չըթունքը գաւաթին մօտեցնել առաջ, պնդեց որ բոլորն ալ աղօթեն եւ գոհաբանական տաղեր երգեն: Ամբողջ երկուշաբթի օրը, բանտարկեալը անցուց պտուղի հիւթերով. իսկ երեքշաբթի սկսաւ գարիի բուսաջուր եւ այծի կաթ խմել:

✕ Ծոմապահութեան դադարումը ընդհանուր ցնծութիւն պատճառեց ամբողջ Հնդկաստանի մէջ: Յանդաւառ ցոյցեր տեղի ունեցան Սիմլայի օրէնսդրական ժողովին եւ Կանտիի բանտին առջեւ:

Կանտի նոր խօսակցութեան մը ընթացքին շեշտեց թէ եղած կարգադրութիւնը ոչ թէ վախճան մը, այլ սկզբնաւորութիւն մըն է եւ թէ զանազան հասարակութեանց պետերը պէտք է պատրաստ ըլլան նոր պարտականութեանց ինչպէս նոր զոհողութեանց:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Ընդհանուր յոռետեսութիւն

Ինչպէս գրեցինք երէկ, Ազգերու Դաշնակցութեան 13րդ ընդհ. ժողովը բացուեցաւ երկուշաբթի օր, (26 սեպտ.):

Բացման ճառը խօսեցաւ Տէ Վալէռա, Իրլանտայի վարչապետը, յոռետես շեշտ մը դնելով իր խօսքերուն մէջ: Նոյնքան մռայլ տրամադրութեամբ արտայայտուեցաւ բուն նախագահը, Պ. Փոլիթիս:

Տէ Վալէռա, որ քարոզիչի մը պէս կը խօսէր, առանց ճարտասանական ձեւերու, ըսաւ.

— Ազգերու Դաշնակցութեան բարեկամները ինչպէս թշնամիները կը զգան թէ հասած է ժամը ուր ան փորձի պիտի ենթարկուի եւ անձկութեամբ կը սպասեն թէ այդ փորձը տկարութի՞ւն պիտի ապացուցանէ թէ նոր ուժ եւ աճում: Այսօր աւելի քան երբեք ամբողջ աշխարհի աչքերը յառած են դէպ ի ժընեւ: Ամէն կողմէ տրտունջներ, քննադատութիւններ, կասկածներ կը լսուին: Շատեր կը գանգատին թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը երկրորդական խնդիրներու կը նուիրէ իր գործունէութիւնը, մինչդեռ մէկդի կը ձգուին կամ կը յետաձգուին միջազգային կենսական խնդիրներ, այնպիսի հարցեր որ կապ ունին բուն իսկ ժողովուրդներու գոյութեան հետ: Ուրիշներ կ՚ըսեն թէ պետութեանց հաւասարութիւն չկայ հոս, երբ խնդիրը կարեւոր հարցերու կը վերաբերի, թէ փոքր պետութիւնները, ձայն ունենալով հանդերձ, աննշան ազդեցութիւն կը գործեն տրուած որոշումներուն մէջ: Մեծերը կը սկսին անհամբեր դառնալ եւ նոյն իսկ կը հարցնեն թէ ստացուած փոխադարձ արդիւնքները կ՚արդարացնե՞ն ծախքերու մասնակցութեան բեռը: Ի՞նչ պէտք է ընել: — Մէկ միջոց կայ լռութեան դատապարտելու անոնք որ կը քննադատեն Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այն է՝ անհերքելի կերպով ապացուցանել թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը հանդիսաւոր ուխտ մըն է որուն հանդէպ ոչ մէկ պետութիւն, մեծ ըլլայ թէ փոքր, չի կրնար ժխտել իր յանձնառութիւնները: Մէկ միջոց ունինք խափանելու զինարշաւը, — ապահովել ազգային իրաւունքները՝ անվերապահօրէն յարգելով ուխտի սկզբունքին:

Հասած է գործելու ժամը: Գիտեմ որ տնտեսական ամբողջ կեանքը, արտադրութիւնը եւ վարկերու բաշխումը հիմնական վերակազմութեան կը կարօտին: Եթէ արմատական փոփոխութիւններ չկատարենք, եթէ անկարող ըլլանք կազմակերպելու մեր տնտեսական կեանքը այնպէս որ ամէն բանէ առաջ ապահովէ բոլոր երկիրներու բոլոր քաղաքացիներուն էական պահանջները, որպէս զի ամէն մարդ պէտք եղածին պէս հագուի եւ ուտէ, մենք խայտառակօրէն պիտի վրիպինք մեր պարտականութեան մէջ եւ հետեւանքը պիտի ըլլայ ծանր աղէտ մը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Իրաքն ալ անկախ

ԽՄԲ.— Ինչպէս յայտնի է, Իրաքը (Միջագետք) Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պիտի արձանագրուի այս նստաշրջանին:

Այս առթիւ, «Թայմզ» հետեւեալ տեսութիւնը հրատարակած է, նորաստ երկրի տասնամեայ յառաջդիմութեան մասին.—

Բացառապէս արագ եղաւ Իրաքի յառաջդիմութիւնը՝ դէպ ի կատարեալ ինքնավարութիւն: Երկու տարի առաջ, անդրադին միջոցներ ձեռք կ՚առնուէին, ամրապնդելու համար թագաւորութիւնը. եւ նոյն իսկ 12 ամիս առաջ խնդրական էր թէ Շէյխ Ահմէտ և ադանե՞րը թէ Իրաքի թագաւորը եւ նախարարները կը կառավարեն Պարզանը, — վայրի հովիտ մը Րէվանտուզի հիւսիսը: Այսօր Փէնճվինի եւ Րէվանտուզի խճուղիները — երկու նշանակելի ծրագիրներ զորս գլուխ հանեց Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը — կարելի դարձուցին Շէյխ Մահմուտի եւ Շէյխ Ահմէտի հպատակութիւնը: Շէյխ Մահմուտ անձնատուր եղաւ հարիւրապետ Հօլթի, նեբում ստացաւ եւ արտօնութիւն՝ բնակելու նախ Սէմավի, տարրին Եփրատի վրայ, եւ վերջերս՝ Անա, աւելի մօտ իր երկրին: Շէյխ Ահմէտ Թուրքերուն անձնատուր եղաւ իր 100 հետեւորդներով, որոնցմէ շատ մեծ թիւ մը կախուեցաւ անմիջապէս, ի գործադրութիւն տարիներ առաջ տրուած վճիռներու:

Ուրիշ տեսակէտներով ալ արտասովոր եղաւ Իրաքի յառաջդիմութիւնը:

Մինչեւ վերջին տարիները Անգլիա դրամ կը հոսեցնէր, օգնելու համար Իրաքի կառավարութեան: Այսօր նորաստ պետութիւնը կը ճարէ ու կը վճարէ իրեն պէտք եղած դրամը եւ մարդ գլուխ մէկ ոսկիին եւ 10 շիլին տուրք ունի, մինչդեռ Պաղեստինի մէջ երկու ոսկիին տասը շիլին է: Պարիսպի թնճուկը եւս լուծուած է եւ Իրաք միայն մէկ ընկերութենէ տարեկան 400,000 ոսկիին կը ստանայ, եթէ նոյն իսկ քարիւղ չհանեն. իսկ համեմատաբար աւելի պիտի ստանայ, եթէ արտադրութիւնը աւելնայ:

Պասրայի ծոցին մէջ 11 շոգենաւեր կը բանին, եւ տնտեսական շարժումը կը վերակենդանանայ, քանի յառաջ կը տարուի քարիւղատար խողովակներուն շինութիւնը: Աւելի քան 4000 թոն պողպատ կը փոխադրուի դէպ ի արեւմտեան Պաղտատ, մասնաւորապէս շինուած վակոններով, ծրագրուած շինութեանց համար: Մեծ քանակութեամբ հեռախօսի կազմածներ ալ փոխադրուած են, տեղաւորելու համար քարիւղատար խողովակներուն երկայնքը, Տիգրիսէն մինչեւ Միջերկրական:

Ասոնք դեռ սկզբնաւորութիւններն են: Խաղաղութիւնը վերահաստատուած ըլլալով ամբողջ Իրաքի մէջ, այժմ կ՚ուսումնասիրուին հիւսիսի լեռնային շրջաններու ջրա-ելեկտրական անսպառ հարստութիւնները: Հաշիւ եղած է որ Մեծագոյն Զապը, Պէքմէի կիրճէն անցած կէտին վրայ, կրնայ առ նուազն 15,000 ձիու ուժ արտադրել, իբր 80 ոտք բարձրութեամբ թումբով մը: Միայն այս շրջանին մէջ առ նուազն 500,000 ձիու ուժ կրնայ արտադրուիլ, առանց հաշուելու Տիգրիսը եւ Եփրատը:

«ԿՈՐՈՒՍԵԱԼ» ՀԻՔՄԷԹ ՊԷՅԻ անցագիրը գտնուեցաւ Լիոնի մէջ: Նախկին սպան Մայիս 25ին Լոզանէն մեկնած էր, Փարիզ դառնալու համար: Արդ, նոյն օրուան իրիկունն իսկ իր անցագիրը գտնուեցաւ Լիոնի մէջ եւ յանձնուեցաւ թուրք հիւպատոսին, որ անմիջապէս ոստիկանութեան ներկայացուց զայն: Քննութիւնները կը շարունակուին: Բոլոր պանդոկներու տետրակները քննուեցան, բայց ո՛ր եւ է հետք չգտնուեցաւ: Յիմարանոցներու մէջ ալ պրպտումներ կը կատարուին, քանի որ թուրք նախկին սպան կէս - խենդ կը համարուէր:

ՊԱՅԹԻՒՆ մը տեղի ունեցաւ, երկուշաբթի օր, փրանսական «Փէրսէ» սուզանաւին մէջ, Շէրպուրի առջեւ: Մէկ հոգի սպաննուեցաւ եւ 33 հոգի վիրաւորուեցան:

ԳԱՐՇԵԼԻ ԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Գահիրէի «Էլ Սիասա» թերթը վերջերս գարշելի գրութիւն մը հրատարակած էր Հայերու մասին, հպատակութեան հարցին առթիւ։

«Յուսաբեր» խորապէս վրդովուած, բաց նամակ մը կը հրատարակէ սեպտեմբեր 16ի թիւին մէջ, իբրեւ պատասխան։ Կ'արտատպենք հիմնական մասերը, որոնք միեւնոյն ատեն կը պարզեն եգիպտական թերթին անճոռնի վերագրումները.—

Դժուար է տիրանալ դրչին եւ զուսպ ու ներող բառերու մէջ գտնել մխիթարանքը այն պատասխանին, զոր հարկադրաբար պիտի տանք ձեր թերթի սեպտ. 11ի թիւով ընդհանրապէս հայութեան եւ յատկապէս եգիպտահայ գաղութի դէմ ուղղուած յօդուածին։

Առիթը — հպատակութեան խնդիրն է։

Օգտուելով իշխանութեանց ընձեռած շնորհէն, ամբողջ Եգիպտոսի մէջ 16,402 օտարազգիներ եգիպտահպատակութիւն ընդունելու խնդրանքով դիմած են կառավարութեան։ Այս քանակէն հպատակութեան մէջ ընդունուած են ցարդ — կառավարական խստիւ քննութիւններէ յետոյ — միայն 10,725 հոգի։

Եգիպտոսի ամբողջ ազգաբնակութիւնը 14,000,000 հաշուելով, իր նոր հպատակները կը կազմեն այդ պատկառելի քանակի հազիւ 0,076 տոկոսը, — կաթիլ մը ջուր ծով աւազանի մէջ։

Այս կաթիլը ամբողջութեամբ մենք չենք. անոր մաս կը կազմեն եգիպտաբնակ ամենազգի ժողովուրդներու զաւակները, — ըստ ձեր հաւաստումին՝ առաւելաբար Հայեր, ճերմակ Ռուսեր, պալքանեան Սլաւներ եւ Հրեաներ։

Ձեր յօդուածը ձեւապէ՛ս միայն ուղղուած է ասոնց բոլորին դէմ. սակայն փաստօրէն եւ առաւելաբար ձեր յարձակումին իբր թիրախ նկատի ունիք ընդհանրապէս հայութիւնը եւ յատկապէս եգիպտահայ գաղութը։

Ու լոկ անոր համար, որ բուռ մը հայութիւն — տասը հազարէն հազիւ երկու – երեք հազար — օգտուելով եգիպտական կառավարութեան ընձեռած շնորհէն, հպատակութեան ջերմ ու անկեղծ կապերով կապուեցաւ այս հիւրընկալ երկրին, զայն իր երկրորդ հայրենիքը նկատելով, — այս անքաւելի «յանցանքին» համար անդող գրիչով դուք հայութեան երեսին հետեւեալ անարգանքները կը նետէք.

1. Դատարկապորտ.

2. Անբաղձալի ցեղ.

3. Եգիպտացի ժողովուրդին մաքրութիւնն ու անդորրութիւնը վտանգող տարր.

4. Անպիտան սերմ.

5. Մաքսանենգ.

6. Ոճրային նպատակներով գաղտնի տուներ եւ խաղարաններ պահող.

7. Անբաղձալի գիծերու եւ յոռի յատկութեանց տէր.

8. Համայնավար քարոզչութեանց եւ շարժումներու հեղինակ.

9. Ցեղային ուրոյն մասնայատկութիւններ պահող.

ՈՒ ՈՉ ՄԷԿ ԱՌԱՔԻՆԻ ԳԻԾ։

Ահա այսքան արատաւոր է հայ ցեղը ձեր աչքին։ Ու այս արատաւոր ցեղի «տարրին տարրն է» — ձեր իսկ բառերով — որ հպատակութիւն կ'ընդունի Եգիպտոսի մէջ։

Ձեր այս մեղադրանքները հիմնաւորած ըլլալու համար՝ հարկ կը զգանք հետեւեալ երկու «փաստ»երը յիշատակելու։

«Յայտնի է արդէն, որ ամէն ժողովուրդ կը մերժէ օթեւան տալ մանաւանդ Հայերուն, ճերմակ Ռուսերուն եւ պալքանեան սլաւ քանի մը ցեղերուն, որոնք անբաղձալի գիծեր եւ յոռի յատկութիւններ կը միացնեն իրենց նկարագրին եւ վտանգաւոր դերեր կը խաղան զիրենք հիւրընկալող ժողովուրդներուն մէջ նման այն դերին՝ զոր Հայերը խաղացին առնօք Օսմ. կայսրութեան մէջ, եւ ա՛յն ոժգալի ծառայութիւններուն՝ զորս անոնք Ֆրանսական քաղաքականութեան կը մատուցանեն այսօր Սուրիոյ մէջ»։

Ձեր յօդուածը բարոյական առումով ծանրագոյն մահավճիռ մը պիտի ըլլար մեր երկրորդ հայրենիքին՝ Եգիպտոսի համար, եթէ երբեք անոր հոգեկան հայելին ըլլար։

Սակայն դուք իսկ գիտէք, որ բընա՛ւ, երբե՛ք այդպէս չէ։

Այդ լեզուով մեզ հետ կը խօսի Էնկիւրին միայն, իր անքաւելի ոճիրը դէթ բառերու տակ թաղել կարենալու համար։

Ինչպէս գիտէք, յարգելի պաշտօնակից, մենք հայրենիք մը ունէինք Թուրքիոյ գերիշխանութեան տակ — Թրքահայաստան — ուր կ'ապրէինք չորս հազար տարիներէ ի վեր։

Գիտէք նաեւ, որ Մեծ Պատերազմին, օգտուելով աշխարհի խառնակ վիճակէն, Թուրքիան ամբողջութեամբ բնաջնջեց հայ ցեղը իր չորսհազարամեայ հայրենիքին մէջ, — հարիւր հազարաւոր մանուկներ, կիներ, ծերեր եւ տղամարդիկ, նուազագոյնը... մէկ միլիոն մարդ։ Անօրինակ եղեռն մը, որ իր նախընթացը չունի մարդկային բովանդակ պատմութեան մէջ։

Ու նոյնն է պարագան նաեւ Սուրիոյ նկատմամբ, ուր մեր «ոժգալի ծառայութեանց» մասին խօսողը — Թունոտ ու անխիղճ հէքեաթներ — կրկին ու կրկին Էնկիւրին է միայն՝ մեր դէմ մեր հարեւանները գրգռելու եւ անոնց ներշնչած ատելութեան մէջ իր անքաւելի ոճիրին արդարացումը գտնելու համար։

Ու անգամ մը անարդարութեան հետ դաշնակցելէ յետոյ, նկատեցէք թէ ի՛նչ զարհուրելի անարգանքներ կը նետէք ժողովուրդի մը հասցէին, որ վեր է ձեր յերիւրած բոլոր ամբաստանութիւններէն։

Վկայ — անոր չորսհազարամեայ պատմութիւնը, անոր մատուցած ծառայութիւնը քաղաքակրթութեան եւ անոր մասին եղած բիւր վկայութիւնները աշխարհի բոլոր ընտիր ազգերու ընտրելագոյն զաւակներուն կողմէ։

Դուք մինչեւ իսկ դատարկապորտ կ'անուանէք Հայը, յարգելի պաշտօնակից, երբ անկարող էք նմոյշի համար իսկ դէթ մէկ հատիկ մուրացիկ գտնել ամբողջ Եգիպտոսի մէջ։

Ու՝ հակառակ խղճի եւ արդարութեան բոլոր օրէնքներուն՝ «անբաղձալի ցեղի մը տարրին տարր» կը կոչէք այն բուռ մը գժբախտները, որոնք թրքական եաթաղանի տակ համացեղային ընդհանուր ջարդէն հրաշքով փրկուելով՝ առժամեայ ապաստան գտած են հիւրընկալ Եգիպտոսի մէջ։

Ցատկոտոչ «մաքրամաքնութիւն»։

Դուք գիտէք, յարգելի պաշտօնակից, որ եգիպտահայ գաղութը պետական ընտիր դէմքերու ամբողջ հոյլ մը պարգեւած է Եգիպտոսի, ուր անոնք յուզիչ անձնուիրութեամբ ծառայած են իրենց երկրորդ հայրենիքին, սիրած զայն իրենց բովանդակ էութեամբ, փառքեր կերտած անոր համար եւ արժանացած անոր գնահատանքին եւ երախտագիտութեան։

Ու գիտէք, որ այս ընտրանիէն զուրս, ինքը գաղութը իր ամբողջութեան մէջ, մեծապէս ծառայած է Եգիպտոսի տնտեսական վերածնութեան եւ հզօրութեան գործին։

Եւ այսպէս — դարերէ ի վեր։

Ու իր այս արժանաւոր զաւակներով հպարտացած է ոչ միայն Եգիպտոսը, այլ անոնցմով արդարօրէն հպարտացած է նաեւ հայ ժողովուրդը։

Բայց ահա դուք, յարգելի պաշտօնակից, խօսելով եգիպտահայ գաղութի մասին, զայն ներկայացնելու համար չէք յիշատակեր այս պայծառ անուններէն եւ ոչ մէկը, այլ իբրեւ խաբան եգիպտահայութեան պատիւին ու կոչումին՝ կը յիշատակէք անունները քանի մը թշուառական համայնավարներու — եղկելի մանկլաւիկներ, բայց երբեք վարիչներ — որոնք մերժուած են ամէնէն առաջ հէնց իրեն՝ եգիպտահայութեան կողմէ։

Ու հասկնալի է, թէ ինչո՛ւ այսպէս կ'ընէք դուք։ Երբ գրիչ մը ատելութենէ կը սնանի եւ անարդարութեան կը ծառայէ, ան այլ եւս Նուպար եւ Արթին փաշաներու մէջ միայն եգիպտացին կը տեսնէ, հայն ու հայութիւնը քանի մը ոճրագործներու մէջ տեսնելու համար։

Յարգելի պաշտօնակից, մեր մոլորակը կը խեղդուի ոճիրներու մէջ եւ բիւր բիւրաւորներու արցունքով ու արիւնով կը քամէ այն լեղին, որ հզօրները կը կուտակեն թոյլերու եւ տկարներու ուսերուն։

Մենք գիտենք, հոն, ուր մեռած է արդարութեան ձայնը, հոն միշտ յանցաւորը — տկարն է։

Ասկէ չուրջ հինգ դար առաջ, աշխարհի մեծագոյն բռնակալներէն Լէնկթիմուր, պարսկերէն փորագրած էր իր մատանիի վրայ, — Ռաստի Ռուսթի — ուժը մի՛շտ իրաւացի է։

Եւ որովհետեւ նաեւ այսօր, Լէնկթիմուրէ հինգ հարիւր տարի յետոյ, դարձեա՛լ այս է մեր աշխարհի բարոյականը, ուստի մեզի կը մնայ լռել եւ ընդունիլ, որ, այո՛, մենք անիրաւ ու արատաւոր ենք հէնց անոր համար, որ թոյլ ենք, անպաշտպան ու անհայրենիք։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ԶԻՆՈՒԻ

Ֆրանսական թերթերը կը հաղորդեն թէ Գերմանիա ի վիճակի է զինելու, հրացանով, գնդացիրով եւ թնդանօթով, ճոտ մէկ միլիոն մարդ։ Ներկայիս կ'աշխատին 65 գործարաններ, որոնց 57ը՝ առանց արտօնուած ըլլալու Վէրսայլի դաշնագրով։ Ութ ուրիշ գործարաններ ալ կը բանին, միշտ Գերմանիոյ հաշւոյն, արտասահմանի մէջ (Հոլանտա, Շուէտ, Զուիցերիա)։

Ելմտացոյցն իսկ կը հաստատէ, որ Գերմանիա շատոնց զանցած է յարգելէ Վէրսայլի դաշնագիրը։ 1924ին Ազգային Պաշտպանութեան պիւտճէն էր 458,644,220 մարք, 1930ին 693,777,150 մարք, որմէ 77,268,980 մարքը ռազմանիւթի հայթայթման յատկացուած։ Արտօնուած 1,926 գնդացիրներուն տեղ շինեց 20 հազար գնդացիր։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Յառաջի ընթերցողներուն ծանօթ է Աթէնքի կարեւոր գաղթակայաններէն՝ Ֆիքսի ազգ. վարժարանին մէջ պատահած դէպքը։ «Օրկան»ները պարտք սեպեցին դէպքը եւ անոր ներքին ծալքերը ներկայացնել բոլորովին չարափոխուած։

Դէպքը շատ պարզ է։

Փէլթէեան կոչուած խառնակիչ մը կը ձեռնարկէ խլրդային աշխատանքի՝ վաղեմի մանկապարտիզպանուհի Տիկ. Հայկուհի Թօփճեանի, եւ վարժարանի տնօրէն՝ Պ. Զաքարեանի դէմ։ Այս մարդը գիշեր ցերեկ կը դառէ եւ սեպտեմբերի մէջ (տարեշրջանին) 1.— Դուրս կը նետէ յիշեալ վարժուհին, 2.— Կ'ատրճանազրկէ տնօրէն Զաքարեանը, 3.— Կ'աւելցնէ նոր պաշտօնեայ մը, — Յ. Աճէմեան, նոյնքան խառնակիչ։ Թաղականութեան եւ Հոգաբարձութեան մէջ գտնուող երկու Դաշնակցական ներկայացուցիչները կը բողոքեն։ Այս բոլորէն վերջ, երբ Փէլթէեան կը յանդգնի լեզուագարութիւններ ընել, աղմուկէն հաւաքուած քանի մը հայրենակիցներ ներս կը մտնեն բացատրութիւն պահանջելու։ Այն ատեն է որ կը պատահի այդ ցաւալի դէպքը, որուն մէջ, Հոգաբարձութեան Դաշնակցական ներկայացուցիչը որ եւ կապ եւ պատասխանատուութիւն չունի, ինչ որ հաստատեցին ներկաները։

Այս անուղղայ խառնակիչին դէմ ժողովրդական կարեւոր հանրագրութիւն մը պատրաստեց զանազան հայրենակիցներէ կազմուած Յանձնախումբ մը եւ ներկայացուց Կեդր. Վարչութեան, որ առանց նկատի առնելու զայն, վաւերացուց եղած կարգադրութիւնները։ Այժմ ուրեմն Ֆիքսի ազգ. վարժարանին տնօրէնն է Պ. Մանդակ Աղասեան, որուն քով իբրեւ «խորհրդական» նշանակած են երեք հոգի։

× Դպրոցներու վերամուտը սկսած է։ Այս տարի ազգ. վարժարանները նիւթապէս շատ պիտի նեղուին, որովհետեւ ոչ միայն անտեսական տագնապը շատ ծանր է, այլ եւ գրեթէ ամէն թաղ եղած կարգադրութիւններէն գոհ չէ։ Կը լսեմ, որ Բարեգործականն ալ պիտի չնպաստէ այս տարի։

× Նուպարեան սաներէն Պ. Կ. Թեմոյեան Աթէնքի շրջանին մէջ մանկավարժական դասախօսութիւններ կատարեց, որոնք օգտակար եղան հետեւող ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներու կարեւոր մասին։

× Ներգաղթը։ Կ'ըսեն թէ տեղի պիտի ունենայ։ Ե՞րբ, ո՞ր ամսուն, չենք գիտեր։ Թէեւ այս անգամ Յունաստանի մէջ շատ հող չկայ ներգաղթի։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Օրուան Նորութիւնները

— :-: —

Հեռատեսողութիւնը (télévision) վերջերս նոր ու կարեւոր քայլ մը առաւ յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ։ Եորք քաղաքին մէջ գիտուններ հաւաքուելով դպրոցի մը սրահին մէջ, հեռատեսողութեամբ պատգամներ ստացած են Շէլմսֆորտի աշխատանոցէն, որ ծանօթ է Մարքոնիի անթել հեռագրին մասին կատարած հետազօտութիւններով։

Փորձը ամէն տեսակէտով յաջող արդիւնք մը տուած է։ Պաստառակի մը վրայ յաջորդաբար ու արագօրէն երեւցած են գիրեր ու բառեր, նման լուսեղէն ա՛յն գիրերուն, որոնք մայրաքաղաքներու մեծ շէնքերուն վրայ իբր ծանուցում կամ լուր կը ցուցադրուին։

Երեք տարի առաջ արդէն Մարքոնի յանձնարարած էր իր ճարտարագէտներուն կատարել իրենց խուզարկութիւնները այնպիսի ուղղութեամբ մը, որուն շնորհիւ կարելի ըլլայ հեռատեսողութիւնը օգտագործել առեւտրական ձեռնարկներու մէջ։ Մինչեւ այսօր այդ ուղղութեամբ ձեռք բերուած արդիւնքը կարելի է քաջալերիչ նկատել։

Կը յուսացուի որ մօտալուտ ապագայի մը մէջ իր գրասենեակին մէջ նստած առեւտրականը պիտի կրնայ տեսնել տողանցքը սակարանի գիներուն եւ առեւտուրի վերաբերեալ բոլոր կարեւոր լուրերուն։ Հեռատեսողութեան ընդունարան ունեցողներ պիտի կրնան օրը օրին, ժամը ժամին իրազեկ ըլլալ քաղաքական դէպքերուն եւ միջազգային կարեւոր անցուդարձներուն, որոնց մանրամասնութիւնները, ըլլա՛յ գիրերով, ըլլա՛յ պատկերներով պիտի ցուցադրուին իրենց աչքին առջեւ։

Առ այժմ նոր մեթոտով ստացուած պատկերները շարժանկարի պատկերներու նման յաջորդաբար կ'անհետանան, սակայն կը ջանացուի հնարել ինքնաշարժ արձանագրող մեքենայ մը, որ գրի առնէ առաջ, անոնց բնագիրը անվթար պահէ։

Ամէնուն ծանօթ է թէ փոթորիկի ժամանակ մթնոլորտը իր մէջ մեծ քանակութեամբ ելեկտրականութիւն կը պարունակէ։ Սակայն պէտք չէ կարծել թէ միայն փոթորիկի ատեն օդին մէջ ելեկտրականութիւն կը գտնուի, ամէն օր ու ամէն ժամ մթնոլորտին մէջ ելեկտրականութիւն գոյութիւն ունի։ Երկար ատենէ ի վեր հաստատուած է թէ երբ հողի մակերեսէն վեր սրածայր մետաղ մը հանենք, որ կզզիացուցիչ թելով մը հաղորդակցութեան մէջ գտնուի զգայուն ելեկտրամեղրի մը հետ, ելեկտրական ձգումը (tension) իւրաքանչիւր մէկ մեդր բարձրութեան վրայ 100 վոլթ կ'աւելնայ։

Արդ, 1000 մեդր բարձրութեան վրայ, ելեկտրական ձգումը 100 հազար վոլթի կը հաւասարի։

Սակայն ելեկտրական այդ ձգտումը անփոփոխ չի մնար, օրուան ընթացքին մէջ, ան կ'ենթարկուի փոփոխութիւններու, որոնց պատճառը կը վերագրուի արեգակնային ճառագայթումի փոփոխականութեան։

Ծանօթ էր գոյութիւնը մամ… ւոր լամպարներու, որոնց շնորհի… կարելի է արուեստական եղան… կով արեւի լոյս ստանալ։

Հիմա ալ նոր գործիք մը հնար… ուած է, որ կրնայ սենեակի մը մէ… տարածել ուղղուած ջերմութիւ… խոնաւութիւնը եւ օդին բաղադ… տարրերը։

Ելեկտրականութեամբ շարժ… մէջ դրուած գործիքը կանոնաւո… լով, բացուող ու գոցուող գանակներ… ինքնաշարժաբար առաջ կը բերէ… օդի այն ջերմութիւնը կամ բաղադ… րութիւնը, որոնց պէտքը կը զգաց… ուի։ Ինքնաշարժ մասնաւոր գործիք… մըն ալ կը կանոնաւորէ օդին… ժումը։

Ասով կարելի պիտի ըլլայ… մէջ ունենալ ուզած կլիման։

Անթել հեռագրի վերջին կա… րելագործութեանց շնորհիւ, Անգլ… մէջ առաջին անգամ ըլլալով յաջո… ղած են խօսակցութիւն հաստատ… օդանաւի եւ կառախումբի մը միջ…

Ժամական 140 քիլոմեթր արա… գութեամբ ընթացող կառախումբ… մասնաւոր վակոնի մը մէջ զետեղ… ուած ուժեղ ձայնատար մը թոյլատ… րած է ուղեւորներուն լսել խօսակ… ցութիւնը ճամբորդներու, որոնք… նստած էին 7 քիլոմեթր հեռաւոր… թեան մը մէջ թռչող օդանաւի… մէջ, որ կը հետեւէր կառախումբին։

Օդանաւին եւ կառախումբին վր… րայ զետեղուած անթել հեռագ… ընկալուչ եւ փոխանցիչ գործիքներ… րու միջոցաւ ճամբորդները երկու… տեք յաջողած են խօսակցութիւն… ներ փոխանակել իրարու հետ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍ…

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳԱՆՁԱՆԱԿԸ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը գանձա… նակ է բացեր, հաւաքելու համար ան… դամավճարները։ Դիւանին հրատարա… կած տեղեկութիւններուն համաձայն, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պե… տութեանց չվճարուած անդամավճար… ներուն գումարը կը հասնի 17,049,159 ֆրանք ոսկի 87 սանթիմ։

Ֆրանսա, որ պէտք վճարէր 2 մի… լիոն 600,029 ֆրանք ոսկի 53 սանթիմ, ու կը պարտի տակաւին 650,007 ֆր. 36 սանթիմ։ Իտալիա, որ պէտք է վ… ճարէր 1,970,251 ֆրանք 69 սանթիմ, կը պարտի տակաւին 492,562 ֆր. 91 սանթիմ։ Մեծն Բրիտանիա սե… տեմբեր 1ին վճարեց իր ամբ… պարտքը, 3,446,499 ֆրանք 54 սան… թիմ։ Իսկ Հարաւային Ամերիկայի բո… լոր պետութիւնները տակաւին չեն վ… ճարած իրենց պարտքերը։ Այսպէս Արժանթին կը պարտի 2,408,700 ֆր. 71 սանթիմ, Պոլիվիա՝ 910,794 ֆր. 07 սանթիմ, Չիլի՝ 443,809 ֆր. … անթ., Քոլոմպիա՝ 43,408 ֆր., … պա՝ 311,654 ֆր., Կուաթէմալա՝ … հազար 022 ֆր., Հայիթի՝ 285… ֆր., Հոնտուրա՝ 266,327 ֆր., Նի… րակուա՝ 244,842 ֆր., Փանամա՝ … հազար 940 ֆր., Փարակուէ՝ 112,3… ֆր., Սալվատոր՝ 30,002 ֆր., … կուէ՝ 292,700 ֆր., Տոմինիք՝ 34,9… ֆր., բայց չվճարողներուն մրցանի… կոտրած է Չինաստան, որ կը պարտի 9,462,645 ֆր. 93 սանթիմ։ Գերմանի… եւս, որուն անդամավճարն է 2 մի… լիոն 652,735 ֆրանք, բան մը չէ վ… ճարած տակաւին 1932ի համար։

Եւ գեր – պետութեան գանձանակ… պարապ է մուրացկանի մը ափին… ման։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԺԸ. ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Գեղեցկութեան պատմութիւններով ծանրաբեռն ու ազնուութեան եւ շնորհքի յուշարձան այս քաղաքը՝ քաղաքներու Gustave Moreauն է, ինչպէս իր կոնտոլը՝ նաւակներու Giacomo Leopardiն։

Վենետիկ շատ հին է եւ շատ նոր։ Թափօր մը Ս. Մարկոսի առջեւ կամ կոնտոլներու արշաւ մը՝ եւ ահա կը վերապրին Belliniն ու Carpaccioն։ Ու Վենետիկ իր այս երջանկութիւնը կը հայելիացնէր նաեւ իր անցեալ Երկամեաներուն մէջ, երբ հոն ցուցադրող բոլոր արուեստագէտները, դեռ հաւատարիմ էին իր անմեռ գեղեցկութեան իբրեւ հոգւոյ եւ արուեստի սննդառութեան անսպառ աղբիւր մը։ Մինչ, ներկայ դարուն պարտադրող հանգամանքով գեղագէտ նոր սերունդին քով արուեստը անցնելով հոգիէն մտքին՝ կը ցուցնէ աճապարող նպատակ մը որ կ'ելլէ դարձեալ անցեալի իմաստութենէն եւ կ'ուղղուի ներկայ տիեզերական մտայնացումին։ Որով, զգացումի կամ գործողութեան արտայայտութիւնը որ կեանքն է, տրամաբանօրէն վտարուած է ծառերու մէջ պահուըտող արուեստի այս բոլոր տաղաւարներէն։ Մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ թէ մտած է նորօրինակ դիմայնութեամբ շարադրուած կեանքի մը կամ paradoxal կենցաղի մը աշխարհը, ուր միահեծան կը տիրապետէ կեանքի վերացականութիւնը, բնազանցութիւնն ու ֆրէօտեան ենթագիտակցութեան թանձրացումը։ Ասոնց կողքին, չեն պակսիր սակայն առողջ նկարչութեան նմոյշներ, հաւաքուած՝ մօտաւոր անցեալի մէջ անհետացող հեղինակներէ ու նաեւ ապրողներէ։

Իտալական շէնքը, որ կեդրոնականն է եւ որ կը պարունակէ բոլոր միւս շէնքերու սրահներուն գումարը, իր արդի արուեստագէտներու բազմութեան հետ կը ցուցադրէ նաեւ ութհարիւրի իր մեծ դէմքերէն մէկ քանին, ինչպէս՝ Michetti, Boldini, Bazzaro, Tito եւլն.։

Առաջին սրահները գրաւող այս անցելապաշտներուն կը յաջորդէ իտալական արդիականութիւնը, որ տակաւին չունի ուրոյն եւ անշփոթելի դիմագիծ մը, որուն տակ իւրաքանչիւր արուեստագէտ կարենայ ըստ իր գեղագէտի խառնուածքին կաղապարուիլ, ստեղծելու համար իր ինքնուրոյն ճամբան։ Այս նոր ձգտումը որ «իտալական ինըհարիւրը» անուամբ կը ճանչցուի, հոգեկան արդի պահանջներուն տակ կը ջանայ տալ անկեղծութիւնն ու պարզութիւնը իր անցեալ մեծ արուեստի կայսրութեան։ Սա, միակ և բացարձակ ճշմարտութիւնն է իր դաւանած գեղագիտական վարդապետութեան, որուն հաւատարիմ մնաց իր ծագման կարճ օրերէն մինչեւ այսօր։

Բայց, վարդապետութիւն մը շարադրող միւս անհրաժեշտ տարրերը դեռ ձեւուած չեն, որքան գրոշակիրները արդէն ստեղծած ու տիրացած կարծեն զիրենք։ Իտալական այս նոր ձգտումը դեռ շատ երիտասարդ է, գեղագիտական զանազան փուլերէ անցնելէ վերջ, իր Չորսհարիւրի, Հինգհարիւրի հաստատ ու կշռուած տեսութիւններուն պէս, նոր դարուն կեանքի ու հոգեկան պահանջներուն համաձայն կրնայ նորեր ալ ստեղծել, իբրեւ գեղագիտութեան տեսական յեղաշրջման մէկ զօրեղ փաստը, իբրեւ պատմական անցք մը։

Անցնինք հեղինակներուն, սկսելով անցելապաշտներէն։

Ոմանք արուեստագէտ կը ծնին, ոմանք արուեստագէտ կը դառնան։ Michetti, անցեալ դարու իտալական նկարչութեան մեծ դէմքը ծնած է արուեստագէտ, իր «Եորիոյի աղջիկը» հրաշալի compositionին հաւաստումովը։ Նկարչութեան այս գլուխ-գործոցը որ D'Anunzioի միեւնոյն անունը կրող մէկ թատերագրութեան ներշնչումն է, իր հօյակապ պարզութեամբը ու ապագայ դարերուն իսկ նախանձը գրգռող իր նկարչական կորովովը, կ'ըլլայ պերճախօս ապացոյցը Michettiի ճշմարիտ տաղանդին ու արուեստին։

Boldini աւելի դիմանկարիչ է ու իտալական ութհարիւրի տիտաններէն մէկը, որուն գունական դաշնաւորումները չեն կրնար ծածկել Frans Halsի սեւի եւ վարդագոյնի, գորշի եւ կապոյտի երաժշտութիւնը նուրբ ու սահուն թեքնիքի մը տակ։ Պոլտինի չուզեր կտաւը ծանրաբեռնել, կը ծանրանայ միայն արտայայտիչզգայարանքներուն վրայ, ու ճոխ զգեստներու իր համադրող գոյներուն մէջ փարիզեան կանացի շնորհը կը խօսեցնէ։ Լաւ գծող է ու լաւ նկարող, երկուքին մէջ ալ ինքնատիպ։

Ընդմիշտ հեռացող գեղեցիկի այս երկու մշակները հոս առանձին ու կից սրահներով ցուցադրուած են իբրեւ խոր յարգանքի մը ապացոյցը։ Այլապէս՝ Երկամեայի նպատակն է տալ օրուան միջազգային արուեստի ստեղծագործական զարգացման արտայայտութիւնը։

Անցեալի գեղեցկութիւնները արդի գեղագիտական մտայնութեամբ մշակողներուն մէջ լաւագոյն տեղերը կը գրաւեն Giardiները, Milesiն, Titoն, Fragiacomo եւ Bazzaroն։ Այս վերջինը, ութհարիւրի գոյնի անժխտելի վարպետն է, մեծագոյն coloristeը։ Կ… խատի չափազանց ազատ «թ… նիք»ով. գծագրութիւնն ու ձեւ… կերպը (forme) կը հանէ գոյնէ…

Titoն զարդային նկարչութի… մը ունի ընդհանրապէս, երբ… compositionի լաւ գիծերով։ Բ… այս անգամ երկու կիթառահար… րու նկարներով իր խորաթափ… տեսողութեան ու ճարտար «թ… նիք»ին փաստը տուաւ։

Milesi ազատ թեքնիքի … մանկարին վարպետն է։ Երկ… ծորան եւ շտապ վրձնումով … տպաւորապաշտներու յատուկ … դանագիրներ՝ որոնք գոյնի եւ … կեանքը կ'ապրին։

Ciardiները (մասնաւորապէս Beppeն որ վերջերս մեռաւ) ջրան… երկինքն ու կանաչը, մթնոլոր… անզգալաբար սահող գունական … րեւոյթներուն մէջ եզականօրէն … թրթռացնեն։ Bazzaroէն վերջ … ռաջինն է Beppeն որ վայրանկա… րին կուտայ նկարչական այնքա… կեանք, իր պարարտ, չափազա… գունեղ եւ միեւնոյն ատեն հա… վրձնումով։

(1)

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵ…

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

Տէր Զօրի Թաղ. խորհուրդը հետեւեալ զեկոյցը կը հաղորդէ թերթերու.

Տէր Զօրի Թաղականութիւնը նկատի ունենալով որ 1914—1918 թիւէն ի վեր հոս նահատակուած մեր սիրելիներուն ոսկորները դեռ բաց դաշտերու մէջ ոտնակոխ կ'ըլլային, գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր յիշեալ ոսկորները ի մի հաւաքել եւ դարձեալ տարագրութեան պահուն հայ նահատակներու մասամբ թաղուած գերեզմանատան հողի վրայ յարմար տեղ մը թաղել եւ անոր վրայ յուշարձան մը կառուցանել: Թաղականութիւնը միաժամանակ որոշած էր յիշեալ գետինը կառավարութենէն առնել եւ բոլորտիքը պատ մը քաշելով՝ յատուկ Հայոց գերեզմանատուն մը ունենալ: Այս ուղղութեամբ ուրիշ վայրեր ալ դիմումներ կատարուած էին՝ աջակցութեան խնդրանքով:

Մեր այս կոչին առաջին անգամ պատասխանեց Պաղտատի հայ գաղութը, Ապրիլ 24ի սգատօնի առթիւ հանգանակութեան ձեռնարկելով եւ անկէ վերջն ալ շարունակելով հանգանակութիւնը ու այս ձեւով մօտաւորապէս 41ուկէս օսմ. հնչուն ոսկի ժողվելով:

Թուականէս ամխուկէս առաջ սոյն գումը պաղտատաբնակ եւ մեր եռանդուն ազգակիցներէն Տոքթ. Էմիրզա Քէթէնճեանի միջոցով հոս ղրկուած էր:

Արդէն Թաղ. խորհուրդս ալ նոր աւարտած էր գերեզմանատան գետնի (թափու) խնդիրը, ու մօտ օրէն պիտի ձեռնարկէ թէ' գերեզմանատան եւ թէ յուշարձանի կառուցման:

Տեղւոյս ազգ. վարժարանը վերաբացուած է ուսուցչական լաւագոյն կազմով:

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱ

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ ԳԱՂՈՒԹԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Գորտոպայի հայ գաղութի մասին (Արժանթին).

Գորտոպայի գաղութը, մեր քոյր գաղութներու մէջ, ամենալաւ կազմակերպուած հայ գաղութն է, որ 1925էն ի վեր ունի իր ճշգրիտ մարդահամարը, որ կանոնաւորապէս կը պահուի ամէն տարի:

Գաղութիս մարդահամարի ամփոփ տեղեկագրութիւնը կը քաղենք Պ. Ա. Ճանիկեանի տոմարէն, զոր տրամադրեց մեզի յօժարութեամբ:

Այս քաղաքին մէջ կ'ապրին ընդամէնը 1382 Հայեր, 61 զանազան հայ գաւառներէ եւ քաղաքներէ եկած: 276 ընտանիք կը հաշուուի, որոնցմէ 206ը ունին սեփական տուներ:

Գաղութին մէջ մանչերու թիւն է, 1—10 տարեկան՝ 220, աղջիկներունը՝ 190, 10—20 տարեկան մանչեր՝ 66, աղջիկներ՝ 40: Երիտասարդներ 20-30 տարեկան՝ 120 հոգի, իգական՝ 15: Երկսեռ աշակերտութեան ընդհ. թիւն է՝ 145 հոգի: Գրեթէ առանց բացառութեան, դպրոցական տարիք ունեցողները կը յաճախեն հայ դպրոցը:

Հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին, գաղութին մէջ անգործ հայրենակիցներ չկան. ամէն մարդ իր օրապահիկը հայթայթելու չափ գործ ունի:

Աշխատաւոր ձեռքեր՝ քանէն վեր հաշուելով, կը հասնի 400 հոգիի:

Ազգային եւ քաղաքական կազմակերպութիւններ.— Հայ Գաղթային Միութիւն (գաղութիս ազգային վերին մարմինը), Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Ս. Դ. Հնչակեաններ, Հ. Բ. Ը. Միութիւն, Հօկ եւ չորս հայրենակցական միութիւններ:

Կրօնական կամ յարանուանական.— Հայ Լուս. եկեղեցի եւ Հոգեւոր Եղբայրներ: Այս վերջինները երկուքի բաժնուած են եւ բաւական թրքախօս հետեւորդներ ունին: Կաթոլիկներ չկան:

Տեղացիներու հետ ամուսնացած են 13 հոգի:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

Պուքրէշի Ուսանողական Միութեան ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական առաջին ժողովը՝ կազմակերպելու համար Մշակոյթի Օրը: Ուսանողական Միութեան եւ «Կոմիտաս» երգչախումբի հրաւէրին ընդառաջ երթալով, բոլոր մշակութային կազմակերպութիւնները ուղարկած էին իրենց ներկայացուցիչները: Ժողովին կը մասնակցէին Պ.Պ. Գ. Ղազարեան՝ վարժարանի ուսուցչական մարմնի կողմէ, Թ. Շիշմանեան՝ «Երեւան» միութեան կողմէ, Վ. Գարանֆիլեան՝ «Րաֆֆի»ի կողմէ, Կ. Թիմոսեան՝ «Հօկ»ի տեղական մասնաճիւղէն, Ժ. Գարագաշեան՝ Հ. Մ. Ը. Մ.էն, Հ. Թումաճանեան՝ «Կոմիտաս»էն եւ Վ. Կէմիճեան՝ Ուսանողական Միութեան կողմէ:

Ներկայ բոլոր միութիւնները յանձն առին իրենց մասնակցութիւնը բերել կարելի չուքով տօնելու համար գերազանցապէս համազգային այս տօնը:

Որոշուեցաւ հանդէսը կատարել առանց մուտքի:

Ի ՊԱՏԻՒ ԸՆԿ. Ս. ՍՐԵՆՑԻ

—)(o)(—

Համակրանքի ինքնաբուխ եւ խանդավառ արտայայտութիւն մըն էր այն յարգանքի սեղանը՝ զոր ի պատիւ Պ. Ս. Սրենցի սարքած էին իր հին ու նոր սաները, Պուքրէշի «Րաֆֆի» ակումբին մէջ (7 սեպտ.):

Ցոյնկայս երգած «Մեր Հայրենիք» ազգ. քայլերգէն յետոյ, Պ. Ս. Սարուխի բացումը կատարեց հաւաքոյթին, ծանօթացնելով Պ. Սրենցի բեղուն գործունէութիւնը Պարտիզակի մէջ, թէ' իբր ուսուցիչ եւ թէ իբր հանրային գործիչ եւ յիշելով անոր նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած համագործակցականը, «Ուսումնասիրաց» ընկերութիւնը որոնք բեղմնաւոր գործունէութիւն ունեցած են:

Պ. Գ. Մանուկեան, իբր Պ. Սրենցի ամենահին աշակերտներէն մէկը, վերյիշումներ բրաւ իր աշակերտական կեանքէն եւ թելադրեց ներկայ սաներուն որ 45 տարուան վաստակաւոր իրենց ուսուցչին յոբելեանը տօնելու նախաձեռնութիւնը ստանձնեն:

Պ. Լ. Պարոնեան բացատրեց թէ ի՛նչպէս Պ. Սրենցի խորհրդէն մէջ ունեցած ուսուցչական շրջանովը թրքախօս Ադրիանապոլսեցիէն հայախօս եւ մանաւանդ հայանուէր սերունդ մը պատրաստուեցաւ:

Պ. Յ. Պապիկեան Գողգոթա մը նըկարեց հայ ուսուցչին կեանքը, յիշեցնելով որ Պ. Սրենց սիրով յանձն առած է այդ Գողգոթան:

Պ. Պ. Վախրեան՝ մէկը տարէց սաներէն՝ հայերէն, թուրքերէն եւ ֆրանսերէն ոտանաւորներ արտասանեց իր մանկութեան օրերուն Պ. Սրենցէն սորված:

Պ. Հ. Բանիկեան յայտնեց թէ ինքը բախտը չէ ունեցած աշակերտելու Սրենցին, բայց ինքզինքը աշակերտը կը նկատէ սերունդի մը որուն կը պատկանի Սրենցը ինքն ալ: Շեշտեց կազմակերպուելու անհրաժեշտութիւնը, որպէս զի հանրային գործերու մէջ կարելի ըլլայ սանձել փոքրոգի մարդոց կիրքն ու կամայականութիւնը:

Պ. Պ. Տէյիրմէնճեան յարգանքի խօսքերով ողջերթ մաղթեց Պ. Սրենցի եւ մաղթեց որ շուտով մեր մէջ ունենանք զայն վերստին:

Պ. Վ. Կէմիճեան, խումբ մը ուսանողներու անունով յայտնեց թէ կորուստ մըն է իրենց համար Պ. Սրենցի Պուքրէշէն մեկնումը, որովհետեւ կը զրկուին այս կերպով փորձառու եւ համակրելի մենտորէ մը:

Պ. Գ. Քէստանեան վերյիշումներ բրաւ Պ. Սրենցի անցեալէն եւ ի վեր հանեց հանրային պայքարի ջիղը անոր մէջ:

Պ. Մ. Թամրազեան, իբր նախկին պաշտօնակից, յարգանքի խօսքերէ յետոյ, հրաւէր ուղղեց երիտասարդութեան, որ օրինակ առնեն մեր վաստակաւոր գործիչներէն, որոնք սիրով յանձն առած են գողգոթան:

Ուղերձներ ըրին նոյնպէս ուսանող Պ. Ժ. Գարագաշեան եւ ուրիշներ:

Ազգ. վարժարանի 7րդ դասարանի աշակերտուհիներու կողմէ ուղերձ մը կարդաց Օր. Գ. Գարագաշեան եւ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց իրենց դաստիարակ ուսուցչին:

Պ. Յ. Ճ. Սիրունի, որ կը վարէր սեղանը, վերջին ուղերձով մը մերժեց գողգոթա նկատել հանրային գործիչին վիճակուած կեանքը: Գողգոթա կը նկատեն անոնք միայն որոնք չեն կրնար ըմբռնել գեղեցկութիւնը զոհաբերութեան, եւ վայելքը որ կայ տառապանքին մէջ: Այս վայելքը կը զգան մանաւանդ անոնք, որոնք զինուածով ճողոպրեցան հայաջինջ բարպանդէն եւ որոնք կը զգան թէ տարիները որ կ'ապրին, գիպուածէն իրենց ընծայուած շնորհ մըն է զոր սահմանուած են զոհաբերել հայ ժողովուրդին:

Վերջին խօսքը Պ. Սրենցինն էր: «Քառասուն և հինգ տարուան ուսուցչական կեանքէն յետոյ, ըսաւ ան, գոհ եմ այսօր ինքզինքէս, որովհետեւ եթէ ուրիշներ հարստութեան հասնելուն մէջ կը գտնեն իրենց խաղաղներու նպատակակէտը, ես ալ ուսուցչական համեստ կեանքը բրած եմ ինծի խաչալ: Յաջողութիւնս կը պարտիմ երկու սկզբունքի, որոնք հիմը եղած են հանրային գործունէութեանս, համեստութիւն եւ աշխատասիրութիւն: Այս երկու սկզբունքները թող ջահը ըլլայ երիտասարդ սերունդին եւ անոնք պիտի յաջողին:

Կ'երթամ կալաց հոգեպէս կազդուրուած եւ կը խոստանամ դեռ երկար տարիներ ուսուցչական պարտականութիւններս խղճմտօրէն կատարել»:

Արազ

ՕՐ. ՍԻՐՎԱՐԴ ՍՐԱՊԵԱՆ
եւ
Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ
Նշանուած
25 Սեպտեմբեր, 1932
Պանկէօ Պիյեանքուր

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ

—)(o)(—

Նոր գործարաններ հաստատելու մասին Անատօլուի մէջ քննութիւն կատարող ռուսեւթուրք մասնագէտները Էնկիւրի վերադարձած են: Մինչեւ հիմա կատարուած քննութեան արդիւնքով, բամպակի, մանածի եւ հիւսուածեղէնի գործարանները 120 հազար իլով պիտի ըլլան: Այս գործարաններէն մէկը, 20 հազար իլով, պիտի շինուի Տէնիզլի Սարաքէօյին մէջ:

Գործարանները ընդամէնը 6 կամ չորս պիտի ըլլան եւ հաւանաբար շինուին Էսկիշէհիրի. Գոնիայի, Կեսարիոյ եւ Մալաթիոյ կողմերը: Ատանան յարմար չէ տեսնուած, տաք օդին, օրավարձերու սղութեան եւ վառելանիւթի չգոյութեան պատճառով:

Գործարանները զալ տարի պատրաստ պիտի ըլլան, գիշեր ցերեկ աշխատելով, տարին 70 հազար հակ բամպակ պիտի գործեն:

«ԱՅՍ ԼԵԶՈՒՆ ՄԱՐԴ ՉԻ ՀԱՍՑՆԵՐ»

—)(o)(—

Անդրադառնալով Տօլմա Պաղչէի լեզուականհամաժողովինոր բացուեցաւ սեպտ.26ին, Ա.Շիւքրիպէյ«Միլլիէթ»ի առաջնորդող սիւնակին մէջ դիտել կուտայ թէ այդ ձեռնարկին նպատակն է թուրք լեզուն տգատագրել արաբական եւ պարսկական դերութենէն:

«Արաբացումը եւ պարսկացումը մանաւորաբար գրական լեզուին մէջ նկատելի էր: Այնպէս որ խրամատ բացուեցաւ անոր եւ խօսակցութեան լեզուին միջեւ: Ժողովուրդը այլեւս չէր հասկնար գրական լեզուն, եւ ամէնէն լաւ գրութիւնը կը նկատուէր այն որ ամէնէն քիչ կը հասկցուի: Այս տեսակ կացութիւն մը բնականաբար անհաշտ էր ռամկավարութեան հետ: Այս խառնակ լեզուի մասին ամէնէն ճիշդ վճիռը տուաւ Կազի փաշան, ըսելով.

— Այս լեզուն չի կրնար մարդ հասցնել:

ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԵՆ ՆԱՒԱՏԷՐԵՐԸ

— :-: —

Թուրքիոյ մէջ ճամբորդական շոգենաւ բանեցնելու գործը պետական մենաշնորհ հռչակուեցաւ: Այս գործը պիտի կատարէ Սէյրը Սէֆայինը: Օրէնքին համաձայն, շոգենաւատէրերը մինչեւ երկու ամիս պարտաւոր են յայտագրով մը կառավարութեան հաղորդել թէ իրենց նաւերը կը ծախե՞ն թէ ոչ, որպէսզի ըստ այնմ գնահատուին ու գնուին անոնք:

Այս առթիւ նաւատէրերը յայտնած են թէ դեռ որոշում մը չեն տուած ու կը խորհին, քանի որ երկու ամիս միջոց ունին իրենց առջեւ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՆՔ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

— :-: —

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Պուքրէշի Արազը ծայնակցելով Հայրենիքի եւ Յառաջի ազդարարութեանց, կը շեշտէ (18 սեպտ.).

— «Այո՛, դատ չի շահուիր յորանջելով:

Որովհետեւ մինչդեռ մենք կը յորանջենք կամ կը քնանանք՝ մեր թշնամիները քայլ առ քայլ գետին կը շահին: Չեն բաւականանար մոնելով Ազգերու Դաշնակցութեան սեմէն յաղթականի պէս ու խլելով պետութեանց ծափն ու ժպիտը, չեն բաւականանար արեւմուտքի տարազը հագնելով եւ աշխարհը ափ ի բերան ձգելով, այլ ման կուգան աշխարհէ աշխարհ, քաղաքէ քաղաք, ընելով իրենց գովքը ու դափնիներ վաստկելով գիւրին մը:

Ահա, այս պահուս, Պուքրէշի մէջ կը գումարուի Բժշկական Պատմութեան Միջազգային Ընկերութեան համաժողովը: Հա'յ մը չկայ հոն, իսկ Թուրքերը ղրկեր են իրենց լաւագոյն ներկայացուցիչները: Համաժողովի չէնքին դրան կը ծածանի թուրք դրօշը շարաթէ մը ի վեր, ու թուրք պատուիրակները ճառեր կը խօսին թուրք բըժշկութեան պատմութիւնը պանծացնելով՝ համաշխարհային դիտականներու հիացիկ աչքերուն առջեւ: Իսկ մենք որ կը պարծենանք թէ հին դարերէն ի վեր բժշկութիւնը ի պատուի է եղած մեր մէջ, թէ հայ հին մատենագիրներու մէջ փաստեր կը վխտան, թէ ունեցեր ենք Մխիթար Հերացին եւ Ամիրտովլաթը, թէ թուրք համալսարանին անգամ ուսուցչապետներ ենք տուեր, — համաժողովին մէջ մէ'կ հատիկ մարդ չունինք: Կը պարծենանք հին հին դարերու մէջ բրած ներուն հանդէպ մեր տարած խնամքովը, մեր ունեցած ուրկանոցներովը, մէ'կը չունինք համաժողովին մէջ որպէս զի ինքն ալ ծանօթութիւն մը տայ՝ երբ ուրիշ ազգերու ներկայացուցիչները պատմական նօթեր կը կարկտեն ու կուտան ժամատախտի, բարութեան դէմ իրենց երկրին մէջ ձեռք առնուած միջոցներուն շուրջ: Հայ բժշկական պատմութեան ամէնէն ժրաջան խուզարկուն՝ բժ. Վ. Թորգոմեանն իսկ, որ հրաւիրուած է եղեր սոյն համաժողովին, չէ կրցեր ժողովի գալ, որովհետեւ չէ գտնուեր մարմին մը որ դիւրացնէր իր առաքելութիւնը:

Այս դէպքը պարզ օրինակ մըն է միայն: Մինչ մեր թշնամիները ճիգ կը վատնեն ամէն մարզի մէջ, մենք, յորանջելով կ'անցընենք մեր ժամանակը, աւա՛ղ»:

ՍՏԱԼԻՆԻ ԱՍՏՂԸ ԿԸ ՄԱՐԻ

— :-: —

Եսթոնիոյ թերթերը կը հրատարակեն կարգ մը տեղեկութիւններ Ստալինի մասին, քաղելով ճամբորդներէ, որոնք կը հասնին Մոսկուայէն: Այդ տեղեկութիւնները կը հաստատեն, որ հետզհետէ կ'աղօտի Ստալինի աստղը: Եւ ատիկա՝ իբրեւ արդիւնք այն յուսախաբութիւններուն, որոնք երեւան եկան հնգամեայ ծրագրին ձախողութեան պատճառով: Ինչպէս նաեւ՝ շնորհիւ տնտեսական եւ քաղաքական անյաջողութիւններու, եմտական կացութեան յարաճուն ծանրութեան, սովետական դրամին արժեզրկման, պարագաներ որ կը ստիպեն ոսկի արտածելու եւ փոխառութիւններ կնքելու:

Նոյն ճամբորդները կը հաստատեն, որ Ստալին հետզհետէ կը կորսնցնէ նաեւ իր հեղինակութիւնը: Քաղաքական Բիւրոյին ազդեցութիւնը, միւս կողմէ, կ'աճի: Ընդդիմադիրները դարձեալ ասպարէզ կ'իջնեն խաղալու համար իրենց դերը երկրին քաղաքականութեան մէջ: Ահա Օրճոնիկիձէ, Ստալինի հակառակորդը, որ Մոսկուա կը կանչուի արտասահմանէն, ուր աքսորուած էր... դիւանագիտական առաքելութեամբ մը: Կ'ըսեն թէ Օրճոնիկիձէ պիտի աշխատի բարեփոխութիւն մը մտցնել խորհրդային դրամին կացութեան մէջ: Վարուշիլով եւս մեծ ազդեցութիւն կը շահի հետզհետէ, այնպէս որ խորհրդային մամուլը չի մոռնար յիշելու պատերազմական գործավարին անունը գործերն իսկ, տեղն ըլլայ կամ ոչ՝ յիշատակելու:

× Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն, հրատարակութեան տալով յայտարարութիւն մը, ահազանգ կը հնչեցնէ թէ «Դոնէցի աւազանին հանքածուխի արտադրութեան ահաւոր նուազումը կը սպառնայ հնգամեայ ծրագրին յաջողութեան»: Կեդր. Կոմիտէն, «բացարձակապէս անհանդուրժելի» գտնելով այս կացութիւնը, պատճառը կը վերագրէ այն անտարբերութեան, որով նկատի չեն առնուած առաջուընէ տրուած որոշումները հանքային աշխատանքները մեքենականացնելու, ինչպէս նաեւ արդիւնաբերութիւնը կազմակերպելու, բանուորներու նիւթական պայմանները բարելաւելու մասին:

Ուստի կը պահանջէ տեղեկագիր տալ ամէն երկու ամիսը մէկ անգամ, յաջողցնել արհեստաւոր ու մասնագէտ բանուոր հասցնելու ծրագիրները: Եւ ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, Կեդր. Կէփիէուի փոխնախագահը, Ակուլով, մասնաւոր առաքելութեամբ կը ղրկուի դէպի Դոնէցի աւազանը:

Տնտեսական այս ահազանգը բաւական յատակ է՝ բացատրելու համար Ռուսիոյ տագնապը եւ երկրին մտահոգութիւնները:

Մեր պաշտօնակիցներուն

«Հայաստանի Կոչնակ».— Բաւական ատենէ ի վեր չենք ստանար ձեր թերթը:

«Եփրատ», Հալէպ.— Նոյնպէս:

Այս առթիւ, անգամ մըն ալ կը յիշեցնենք թէ մեր հասցէն փոխուած է 1932 Յունուարէն ի վեր. մինչդեռ կարգ մը թերթեր կը շարունակեն ղրկել նախկին հասցէով: Իսկ Երեւանի եւ Թիֆլիսի թերթերը՝ չորս առաջուան հասցէով:

Ստիպուեցանք այս յայտարարութիւնը տալ, որովհետեւ մեր մասնաւոր նամակներն ալ չկրցան փոխել տալ մեր հասցէն (Տես թերթին ճակատը):

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԱՐԵ՜Ւ, ԱՐԵ՜Ւ...

Ա.

Հոգ չէ. երեւի զբաղած է. եւ յետոյ պարտաւոր է շատախօս ըլլալ, որովհետեւ իմ փափկա... Օհ, ըսել կ'ուզեմ լաւ տրամադրութեամբ մը գոհ անձնասիրութիւնս հետաքրքրութիւն շարժել կ'ուզէ, զբաղիլ:

— «Սիկարէթ ունի՞ք»:

— «Ո՛չ»:

Տխմարս. գոնէ գլանիկ գնած ըլլայի. բայց ի՞նչպէս գիտնայի: Դժգոհեցաւ. եւ իրաւունք ունի: Չէ՛, բարեկամս, անհոգ եղիր, պզտիկ նուէր մը կուտամ քեզի եւ կը հաշտուինք: Թէեւ, գիտե՞ս, քեզմէ նուազ հարուստ եմ ես... Թէեւ «նուէր» կոչուած այդ աղտոտ կերպը դրամ տալու, ստորնացնող, մուրացկան դարձնող վարձատրութիւնը ատելով կ'ատեմ. թէեւ գիտեմ թէ վճարուած պարտականութիւնդ կը կատարես, ու այդ յաւելեալը «խողէն մազ մըն է» պարզապէս, եւ թէ պէտք չէ որ ընեմ... Ու թէեւ... Սակայն պիտի տամ, այս ընդունուած զարշելի սովորութիւնը անգամ մըն ալ թող կիրարկուի. քանի որ հաւանաբար, դուն ինծի նման չես խորհիր, մանաւանդ այս պահուս, ու պէտք է որ կերպ մը նայուածքիդ պաղութիւնը հալեցնեմ... Այնպէ՛ս թըրթռուն եմ դեռ ես ապրելու, նոր օրերու ապառող արեւով...

Կը տեղաւորուիմ լուին: Հին օթօ մըն է անհաւասար շնչառութիւնով ու անկանոն պայթումներով. հիւանդ կուրծքի մը պէս:

Կ'անցնինք գիւղին մէջէն. շուն մը կեանքին իր բաժինը կուտայ քաղաքավարութեամբ հաչելով. հհաչելու պէս: Կատու մը անոր քովէն կ'անցնի արհամարհանքով: Շունը կը լռէ ու կը յօրանջէ՝ ձանձրոյթով: Կատուն ի՞նչ կը պատասխանէ. չեմ տեսներ: Կ'անցնինք:

Կիներ ու տղաք կը նային մեզի. չափէն աւելի սովորական բանի մը նայելու պէս: Գրեթէ չեն նայիր: Գուցէ մեր եռեւէն եկող բանի մըն է իրենց աչքերը: Մանուկ մը ոչ իսկ ձգեց պրկուած պուչը հորթին: Ու չզարձաւ անոր նայուածքին ուղղութեան: Զմեսաւ մեզ:

Դուռը բաց դամ մը ըլլալու է մօտերը. վկայ՝ թրթռքին հոտը որ կը զարնուի քիթիս ալեծուփ վարագոյրի մը պէս:

Մարդ մը կաթ կը տանի թիթեղով. երկվայրկեան մը չտեւեց մեզի դառնալը. մեքենաբար: Եւ ոչ ոք բարեւ առնել – տալու մտադրութիւն ունի: Է՛հ, գիտեն թէ ինչ է. ծանօթ է ամէնուն՝ կառքն ու պարունակութիւնը...

Եւ ամպը որ կը քսուի ճակտիս, նման է երկնքին այտերը գգուող ամպին. փափուկ ու ճերմակ:

Արդէն կրկին դաշտ ելած ենք: Նորածիլ արօտավայրը, մաքուր, պճնուած, կը դառնայ կառքին շուրջ: Դիմացէն ճերմակ գլխարկներով լեռները աչխուփ կ'ըլլան արեւին տակ: Մինչ կովերը իրենց դունչերը տնկած կը բառաչեն խնդրագին անոնցմէ բան մը ուզելու պէս, ու կը հնչեցնեն իրենց վիզերէն կախ զանգակները: Անուշ կը հնչեն կովերուն կարօտը մեղմացնող այդ փոքրիկ զիլերը:

Գեղեցիկ է, քաղցր, երանաւէտ առաւօտը, գարնանային բնութիւնը, կեանքը, կեանքս...

— «Հիանալի է ձեր երկիրը, կ'ըսեմ կառավարին»:

— «Կը կարծե՞ք. կրնայ ըլլալ. ես ձանձրացած եմ: Արդէն այս կողմերէն չեմ. երեք տարի կ'ըլլայ...»:

Մնացածը չեմ լսեր: Մեքենան կաղ կը փչէ՝ կենալու մօտ տենդահար սրտի մը անպարանքով: Հովիւ մը կայ անդին, ծառին կրթնած. ո՛չ, հովիւ չէ. աղջիկ մըն է. փայտէ կօշիկներով հովուուհի մը: Բա՛մ. հրացանի պայթիւն. նապաստակ կ'որսան:

Նորէն խումբ մը տնակներ կ'անցնինք: Պանրագործարան մըն ալ: Եփող կաթի, կազմուող պանիրի թըթուող հոտը կը ճեղքենք շտապով: Կը դառնամ. մեր ետեւն բարձր, անկիւնաւոր տանիքները կարմիր, կը շողան:

— Հո՛ն է սանաթօրիան, ճերմակ չէնքը: Աջ կողմինը թմբիի պարտէզն է. ետեւը փայլող պատուհանները՝ երկրորդ մասն է:

Մարդը մոռցած է մերժուած սիկարէթը. դժգոհութիւնը: Աչքերուս հետաքրքրութիւնը կը գոհացնէ բարութեամբ:

— «Միայա՞րկ է»:

— «Այսինքն այո՛, գետնայարկը եւ առաջին յարկը»:

— «Քանի՞ հոգի են ընդամէնը»:

— «Հիւանդնե՞րը... 95»:

Հը՛մ, «հիւանդները», որ միեւնոյնը չէ...

— «Իսկ միւսնե՞րը»:

— «Հինգ «քոյր», մատակարարը, երեք լուացարարուհի եւ տնօրէնը՝ որ է բժիշկը»:

— «Այդքանով կը լրանա՞յ գործը»:

— «Հիւանդներն ալ կ'աշխատին, կրցողները. փոքրիկ վճարումով մը: Անշուշտ հարուստներ չկան հոս. այս գնով ի՞նչ կարելի է: Գործաւորներ, քեզի, ինծի պէս անտէր մարդեր: Լաւագոյն պարագային պատերազմի վիրաւոր, կաղ բռնուած եւ կառավարութենէն թոշակաւորուած: Զֆաւորի տեղ. սանաթօրիա իսկ դժուար է կոչել (*) ...»:

— Դուք, կ'ըսեմ զգուշութեամբ, չէք... չէ՞ք վախնար վարակուելէ:

— Ե՞ս, mon pauvre vieux, ես ալ հիւանդ եմ. դիմացկուն հիւանդ մը սակայն. կինս ալ հոն կ'աշխատի»:

— «Իրա՞ւ...»:

Ժպիտս այնքան մեծ է որ մարդը պաղած ինծի կը դառնայ... «մաղթա՞նք է արդեօք» ըսելու հարցական նայուածքով: Եւ կարճ, գրեթէ խստութեամբ.

— «Միեւնոյն բանը չէ՛», կ'ըսէ: Շրթունքները կը սեղմէ:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

(*) Հեղինակը աւելորդ չի գտներ ստորագծել այս հանգամանքը:

Տէ Վալէռա յետոյ ակնարկներ ըրաւ Իրլանտայի կացութեան մասին։

Պ. Փոլիթիս, Փարիզի Հելլենական դեսպանը, որ նախագահ ընտրուած էր 50 ներկաներու 44 ձայնով, իր կարգին չեշտեց.

— 13րդ. ընդհ. ժողովը կը բացուի անդոհագին մտահոգութեանց մթնոլորտի մը մէջ։ Պատերազմին ահռելի պատուհասը նորէն կ'երեւայ հորիզոնին վրայ։ Զարհուրելի տագնապ մը կը ճնշէ աշխարհի վրայ։ Յուսահատութիւնը կը վարակէ ժողովուրդները։ Տիրող ատելութեանց առջեւ, մարդ կը սկսի կասկածիլ Ազգերու Դաշնակցութեան օգտակարութեան, նոյն իսկ տեւողութեան մասին։ Կասկածոտները եւ վարկաբեկողները արդէն կը հռչակեն անոր մօտալուտ սնանկութիւնը։ Արդ, աշխարհի միակ յոյսը Ազգերու Դաշնակցութիւնն է։ Կը բաւէ խոկալ մէկ վայրկեան, գնահատելու համար անոր արժէքը։ Ո՜րքան աւելի ծանր պիտի ըլլային երկիւղները, եթէ գոյութիւն չունենար Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ չունենար 12 տարուան փորձառութիւն»։

Նախագահը յետոյ սրտառուչ կոչ մը ուղղեց, որպէս զի յարգուին դաշնագիրները եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը։

Յունաստանի երեսփ. ընտրութիւնները

Տակաւին յայտնի չէ Յունաստանի Երեսփ. ժողովի ընտրութեանց վերջնական արդիւնքը։ Առաջին լուրերէն կ'երեւայ որ, Վենիզելոսի կուսակիցները (ազատական) 110 աթոռ շահած են, իսկ ժողովրդականները (Ցալտարիս, արքայական) 90 աթոռ, 250ի վրայ։ Ուրեմն, իրար կը հաւասարակշռեն առ այժմ։ Ազատականները յաղթած են Նոր Յունաստանի, իսկ արքայականները՝ Հին Յունաստանի մէջ։ Պ. Վենիզելոս առ այժմ պիտի պահէ իշխանութիւնը, սպասելով Երեսփ. ժողովի բացման (24 հոկտ.)։ Միւս բոլոր կուսակցութիւնները կորսնցուցած են։ Քանի մը աթոռ շահած են համայնավարները։

Համայնավարները կը յաղթեն Սոֆիայի մէջ

Սոֆիայի Թաղապետական ընտրութեանց մէջ ուշագրաւ յաջողութիւններ ունեցան համայնավարները։ Ամէն տեղ առաջին տեղը գրաւած էին անոնց ցանկերը։ Նախկին վարչապետ Ցանքովի կուսակիցները, որոնք «զօրաւոր կառավարութիւն մը» կը պահանջեն, նմանապէս փայլուն յաջողութիւններ ունեցան։ Ազգային խմբակցութիւնը ծանր պարտութիւն մը կրեց, գրեթէ կէս առ կէս կորսնցնելով 1931ի ընտրութեանց մէջ շահած քուէները, թէեւ բուռն պայքար մղած էր։ Բազմաթիւ քուէարկուներ, առանց համակրելու համայնավարներուն, անոնց քուէ տուած էին պարզապէս իրենց դժգոհութիւնը յայտնելու համար կառավարութեան։ Համայնավարները 19 աթոռ շահած են կառավարական 12ի դէմ։ Քուէարկուներուն թիւը եղած է 47,800, որոնց մէջ համայնավարները շահած են 16,000, իսկ կառավարական ցանկը՝ 10,700։

Անօթութիւնը ինչե՜ր ընել կուտայ

Պատերազմի զոհերու արշաւը

Վեսթ-փալիոյ մէջ (Գերմանիա) տասը հազար նախկին պատերազմիկներ արշաւ մը կատարեցին, կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար։ Ցոյցը կազմակերպած էր պատերազմի հաշմանդամներու եւ զոհերու կեդրոնական ընկերակցութիւնը, որ 850,000 անդամ ունի եւ ամէնէն կարեւոր կազմակերպութիւնն է իր տեսակին մէջ։ Ցուցարարները, որոնք Տորթմունտ գացած էին մասնաւոր կառախումբերով եւ ինքնաշարժներով, թափօրներ կազմեցին քաղաքին փողոցներուն մէջ։

× Հետեւելով Մ. Նահանգներու նախկին պատերազմիկներու օրինակին, Ռումանիոյ նախկին սպաները ընդարձակ ցոյց մը կազմակերպեցին ամբողջ երկրին մէջ, կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար։ Ցուցարարները միեւնոյն ատեն մեկնելով երկրին բոլոր գաւառներէն, սեպտ. 25ին համախմբուեցան Պուքրէշի դուռներուն առջեւ։ Մեծ մասը ոտքով կատարած է ճամբորդութիւնը։

× Սկովտիոյ խորերէն 40 գործազուրկներ (նախկին պատերազմիկներ) մէկ մէկ պայուսակ շալկած եւ ձեռքերն ալ մէկ մէկ ցուպ, քալելով ճամբայ ելան դէպ ի Լոնտոն (900 քիլոմեդր), խորհրդարանին ներկայացնելու համար իրենց պահանջները։ Առջի օր հասան Կլասքօ, ուր իրենց միացան 350 ուրիշ գործազուրկներ, Սկովտիոյ բոլոր կողմերէն։ Յետոյ ամէնը մէկ ճամբայ ելան դէպ ի Լոնտոն։ Հաշիւ ըրած են որ 31 օր պիտի քալեն եւ Լոնտոն պիտի հասնին հոկտ. 27ին։ Այնտեղ իրենց կը սպասեն Սկովտացի կիներ, որոնք շոգեկառքով գացած են։

«Դաշնակցութեան օր»ը կը տօնուի Ալֆորվիլի մէջ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբի սրահը
Նախագահութեամբ ընկ. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՈՐԲԱԹԵԱՆԻ
Պիտի բանախօսէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Նուագ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Գարեգին Մանկիկեանի։
Մուտքը ազատ է

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ավընիւ տէ Կօպըլէն։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ
Կը խօսի՝ Բժիշկ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Նիւթ ունենալով՝ Պ Ն Դ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ը
Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները *Մուտքը ազատ է*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. ՄԿՐՏԻՉ ԲԱՐԱՂԱՄԵԱՆի մահուան առթիւ, իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս Ազարեայ Պարտաքճեան, 21 տարեկան։ Մօտաւորապէս ասկէ 6-7 տարի առաջ կը գտնուէր Բաֆրա(Յունաստան) քաղաքը, իր մասին ճշգրիտ լուր տուողին 100 Ֆր. նուէր։ Իմացնել Minas Bardakdjian*ի,* 28 rue Arago, Décines, Isère, France.
Կը խնդրուի Յունահայ թերթերէն արտատպել։

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլօնէը սեւ Մէր 27 սեպտ. 932
Հակառակ քիչ ձուկ որսացուած ըլլալուն, գոհացում կը տրուի բոլոր պահանջներուն։ Կերէք Պուլօնէի ձուկը։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Գթութեան պազար

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մասնաճիւղը կազմակերպած է, 29 եւ 30 Հոկտեմբեր շաբաթ եւ կիրակի, Salon Jean Goujon*ի մէջ, 8* rue Jean Goujon. *ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ* (Vente de Charité) *մը ի նպաստ իր պաշտպանած որբերուն։*
Կը խնդրուի հայ կազմակերպութիւններէն, նկատի ունենալ սոյն երկու թուականները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

Բ Ո Ւ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

«Արթո՞ւր, միթէ դո՞ւ ես։ Այնպէս յաճախ երազել եմ, որ դու վերադարձել ես ինձ, յետոյ զարթնում էի ու տեսնում կատարեալ խաւարն ու դատարկը։ Ինչի՞ց իմանամ, որ չեմ զարթնել նորից ու տեսնել որ պատրանք է այս բոլորը։ Մի շօշափելի բան է պէտք ինձ, ասա, ի՞նչպէս պատահեց այս բոլորը։

— Ա՜, խիստ պարզ, թաք կացայ մի առեւտրական նաւի մէջ ու ընկայ Հարաւային Ամերիկա։

— Իսկ այնտե՞ղ։

— Այնտեղ ապրում էի, եթէ կարելի այդպէս անուանել իմ կեանքը. մինչեւ որ... ա՜, ես շատ բան եմ տեսել այն օրւանից ի վեր, երբ դուք ինձ փիլիսոփայութիւն էիք սովորեցնում, միայն ճեմարաններ չեմ տեսել... Ասում էք, որ ինձ տեսնում էիք երազում, հա՞, ես էլ ձեզ եմ տեսել։

Ցնցուեց ու լռեց։

— Մի անգամ աշխատում էի հանքերում. — կրկին սկսեց նա։

— Հօ չէ՞ր փորում։

— Ո՛չ, կրում էի փորածը ուրիշ հնդիկ բեռնակիրների հետ միասին։ Մեր քնելու չէնքը մի ամբարանոց էր հանքի ճիշդ բերնին, մի անգամ գիշերը... այն ժամանակ ծանր հիւանդ էի ես նոյն այս հիւանդութեամբ ու ցերեկը քար էի կրել կիզիչ արեւի տակ։ Հաւանօրէն գլուխս պտոյտ եկաւ ու ինձ այնպէս թուաց, որ դուք ներս էք մտնում դռնից, աղօթում էիք ու անցաք մօտովս առանց ետ նայելու։ Ես օգնութեան էի կանչում ձեզ, խնդրում էի թոյն տաք կամ մի դանակ, որ վերջ տայի կեանքիս խելքս կորցնելուց առաջ... Իսկ դուք, օ՜հ...

Ծածկեց դէմքը մի ձեռքով, միւսը դեռ պինդ սեղմում էր Մօնտանէլլին։

— Տեսնում էի ձեր դէմքից, որ լսում էիք, միայն ոչ մի անգամ ետ չդարձաք ու անց կացաք մօտովս շարունակելով ձեր աղօթքը։ Երբ վերջացրիք, նայեցիք ինձ ու շշնջացիք. «Քեզ շատ եմ մեղքանում, Արթուր, բայց չեմ համարձակւում ցոյց տալու»։ Երբ ուշքի եկայ, երբ տեսայ ամբարանոցն ու գարշելի բեռնակիրներին, հասկացայ բոլորը։ Ու լաւ միտքս պահեցի. միայն հիմա էր որ մոռացել էի, երբ դուք ինձ դպաք։ Չէ՞ որ հիւանդ եմ ու ձեզ սիրել եմ երբեմն։ Բայց մեր մէջ այժմ ուրիշ ոչինչ լինել չի կարող, միայն կռի՛ւ, կռի՛ւ, կռի՛ւ։ Ինչո՞ւ էք բռնել ձեռքս։

Մօնտանէլլին կախ ձգեց գլուխը ու համբուրեց նրա հաշմ ձեռքը։

— Արթուր, ի՞նչպէս չի հաւատամ նրան։ Ես պահեցի իմ հաւատքս այս սարսափելի տարիների ընթացքում, ի՞նչպէս թերահաւատ դառնամ այժմ, երբ Նա քեզ իմ գիրկս վերադարձրեց։ Հասկացիր, չէ՞ որ ես կարծում էի թէ սպաննել եմ քեզ։

— Դեռ կը սպաննէք։

— Արթուր։ — Սարսափ էր հնչում Մօնտանէլլիի ձայնին մէջ, բայց Բոռը առանց ուշ դարձնելու շարունակեց.

— Խօսենք անկեղծ, առանց ոլորների։ Դուք ու ես կանգնած ենք խորխորատի երկու տարբեր ծայրերին եւ զուր է նրա վրայից իրար ձեռք մեկնելու ջանքը։ Եւ դուք պէտք է ձեր համաձայնութիւնը տաք, որ դնդապետը...

— Համաձայնութի՞ւնս տամ, Աստուած իմ, համաձայնութիւնս տամ։ Արթուր, բայց չէ՞ որ սիրում եմ քեզ։

Բոռի դէմքը ծռւեց ցաւից։

Մօնտանէլլի ոտքի ելաւ կամաց։ Ամբողջ հոգին պատել էր սարսափը, իսկ ինքը կուչ էր եկել, կարծես, թուլացել, ծերացել ու թորշմել էր, ցրտահար տերեւի նման։ Զարթել էր երազից, ու նորից դատարկութեան միջից խաւարն էր նայում նրան։

— Արթո՛ւր, խղճա ինձ։

— Իսկ դուք խղճացի՞ք ինձ, ձեր սուտը տարաւ ինձ նեգրների սարուկը դառնալու շաքարի տնկարաններում։ Այժմ ցնցւում էք, փափկասի՜րտ սուրբ։ Ասում էք՝ թէ սիրում էք ինձ. այդ սէրը շատ թանկ է արժել ինձ։ Կարծո՞ւմ էք՝ ես կարող եմ ամէն բան մոռանալ մի քանի քնքուշ խօսքով։ Մոռանալ, որ ես աման եմ լուացել կեղտոտ բուներում, ախոռ եմ սրբել խառնածին ագարակատէրերի մօտ, որոնք անասուններից էլ վատթար են։

Մոռանալ, որ կրկէսում խեղկատակ եմ եղել բոժոժիկները գլխարկիս ու վազ եմ տուել մատադօրների եւեւից ցլամարտութեան ժամանակ, եղել եմ ստրուկը ամէն մի նեգրի, որ ոտքովն է ինձ հարւածել։ Մեռնում էի անօթի, եւ ինձ ոտքի տակ էին տալիս, ողորմութիւն էին խնդրում եւ մերժում էին ինձ այն մի պատառ հացը, որ նետում էին շան։ Է՜, ինչի՞ եմ խօսում։ Ես ինչպէս կարող եմ պատմել, թէ դուք ի՞նչ էք արել ինձ։ Իսկ այժմ... այժմ սիրում էք ինձ։ Ի՞նչքան էք ինձ սիրում։

Պատռեց շապիկը ու ցոյց տուեց իր սոսկալի սպիները։ Յետոյ ուժասպառ ընկաւ բարձին։

Մօնտանէլլին նստած էր քարէ արձանի նման կամ մի նստեցրած մեռելի։ Բոռի յուսահատութեան բոցանուտ հեղեղի առաջ նախ դողում էր նա, ինչպէս որ դողում է մարմինը ականջ՝ մտրակի հարւածից, բայց հիմա արդէն հանդիստ էր բոլորովին։ Երկար լռութիւնից յետոյ վեր առաւ նա աչքերը ու խօսեց համբերատար ու կենսազուրկ.

— Արթո՛ւր, ասա պարզ։ Դու ինձ այնպէս շփոթում ես ու սարսափեցնում, որ քեզ չեմ հասկանում, ի՞նչ ես պահանջում։

Բոռ նայեց նրան մի խելագար նայւածքով։

— Ոչինչ չեմ պահանջում։ Բռնի սէր պահանջել կարելի չէ։

— Չեմ հասկանում. — կրկնեց Մօնտանէլլի թուլացած ձայնով։ — Ի՞նչ անել։ Անցածը փոխել չեմ կարող։

— Ձեր անելիքը պարզ է։ Եթէ իսկ սիրում էք, կը գաք ինձ հետ։ Բարեկամներս ուզում են մի նոր փորձ անել ինձ ազատելու, որ ձեր օգնութեամբ շատ հեշտ կը յաջողի։ Յետոյ մենք անցած կը լինենք սահմանը, դուք բացէ ի բաց կը յայտարարէք, որ ես ձեր որդին եմ։ Իսկ եթէ սէրը բաւական չէ այդ քայլը անելու համար, կը գնաք դնդապետին ու կը յայտնէք ձեր համաձայնութիւնը։ Միայն գնացէք շուտով ու ազատեցէք ինձ ձեզ տեսնելու տանջանքից։ Առանց դրան էլ ցաւերս քիչ չեն։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

29 Septembre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1995 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՄԱԿ ԱԼ ՎԵՂԱՐՆ ՈՒ ՓԻԼՈՆԸ

Զարաշուք հով մը կը սաւառնի գաղութներու գլխուն։

Պիտի ըսէինք՝ ճակատագրական անէծք մը։

Այս տողերը գրած ատեն, Պուքրէշի Թղթատարը բերաւ «Արագ»ի սեպտ. 25ի թիւը, որ կէս առ կէս լեցուած է առաջնորդ Յուսիկ արք.ի մէկ ելոյթով։ Խմբագրականէն մինչեւ վերջին ժամը։

Քանի մը տողեր՝ խմբագրականէն, որուն խորագիրն է՝ «Դիմակը պատռած»։

— «Եղաւ անսպասելին։

Յուսիկ եպիսկ. խրեցաւ ճախճախուտը։ Ու այս անգամ, աւա՜ղ, վերջնապէս։

Փոխանակ չէզոք կեցուածքով մը սիրաշահելու ամբողջ գաղութ մը ու խաղաղօրէն վայելելու բարիքները առաջնորդութեան մը, զոր ուրիշները ընծայեցին իրեն, տքնութեանց ու զոհողութեանց գնով, ան արդէն խաչ կը քաշէ ամէն սրբութեան վրայ եւ իր առաջնորդութեան 12 ապարդիւն տարիները կը փակէ ամօթալի ելոյթով մը»։

Տարունակութենէն կ'իմանանք որ, առաջնորդը «ամբողջ տասը տարի սուտ — խենդ ձեւացաւ, չհաղորդեց միամիտները, եւ հիմա կոնակը դարձուց անոնց, երբ ուրիշ կողմէ խայծը տեսաւ...»։

Եւ սակայն, «եթէ այս ժողովուրդը նոյն իսկ Խրիմեանի նման պատրիարքի մը չներեց ոտնակոխել իր սահմանադրութիւնը, չպիտի խնայէ անշուշտ ոչնչութեան մը որ Յուսիկ եպիսկոպոս կը կոչուի»։

Ինչպէս կ'երեւայ, առաջնորդը, որ կը պատրաստուի էջմիածին երթալու, ամէն կարգ ու կանոն ոտքի տակ առած, քմահաճ կարգադրութիւններ ըրած է։ Մանրամասնութիւնները կարեւոր չեն։

«Իսկ «վերջին ժամ»էն կը տեղեկանանք որ, Թեմական Խորհուրդը չեղեալ կը համարէ այդ կարգադրութիւնները, եւ «ձեռք պիտի առնէ բոլոր օրինական միջոցները»։

×

Ինչպէս ըսինք, մանրամասնութիւնները չեն որ կը հետաքրքրեն մեզ։ Անշուշտ մեր թղթակիցն ալ պիտի պարզէ զանոնք։

Կարեւորը՝ երեւոյթ մըն է որ հետզհետէ վրդովիչ համեմատութիւններ կ'առնէ։

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին, չափազանց չփացան, լրբացան բազմաթիւ առաջնորդներ եւ հովիւներ, — եպիսկոպոս, վարդապետ կամ տէրտէր։

Գլխաւորապէս երկու պատճառներով։

Նախ որ, կազմական կանոնագիր, փոքրամասնութեանց իրաւունք չունինք շատ մը երկիրներու մէջ։ Հիւրընկալ կառավարութիւնները, լաւագոյն պարագային կրօնական համայնք համարելով մեզ, որոշ արժէք, հեղինակութիւն կուտան հոգեւոր պետերուն։ Այսպէս կամ այնպէս մեր գլխուն թառած առաջնորդներու։

Երկրորդ, բարձրաստիճան կղեր, իր չահերէն մղուած՝ քաղաքականութիւն կը խաղայ մեր գլխուն վերեւ, կարելի եղածին չափ դարպասելով Երեւանի եւ անոր կազմած գոյնզգոյն «պլոք»ներուն։

Պէտք է կա՛մ բթամիտ կամ միամիտ ըլլալ, չհասկնալու համար զանազան Մայլըմեաններու, Դուրեաններու (Ղեւոնդ), Թուրքէն եւ Յուսիկ եպիսկոպոսներու ապերասան յանդգնութիւնը։

Կալանաւոր, ծաղրանկար էջմիածնի մը կեղծ հրահանգները գործադրելու, նուիրապետական կարգ — կանոնը յարգելու պատրուակին տակ, այս իշխանաւորները եւ անոնց փոքրաւորները պարզապէս մեր տունն է որ կը քանդեն։

Անոնք իրենց դիրքին եւ փառասիրութեան կը զոհեն գաղութներու շահն ու խաղաղութիւնը։

Ուրիշ աչքով դիտել այս անողոք իրականութիւնը, — կը նշանակէ կեղծել, խաբել, մեղսակից հանդիսանալ։

Պուքրէշի պարագան ալ այս կ'ապացուցանէ։

Այո՛, «ամբողջ տասը տարի սուտ — խենդ ձեւացաւ, չհաղորդեց» Յուսիկ եպիսկոպոս մը, որովհետեւ սպասելիք ունէր։ Ցենրան կը փնտռէր, կ'ուզէր ամրանալ իր պատուանդանին վրայ։

Ռումանահայ գաղութը ունեցաւ իր թեմական կանոնադրութիւնը։ Եպիսկոպոսը վերահաստատուեցաւ իր պաշտօնին մէջ, եւ հիմա որ էջմիածին պիտի երթայ, — գետինն անցնին կանոնադրութիւնն ալ, Թեմականն ալ, գաղութն ալ։

Ան ուրի՛շ սպասելիքներ ունի այսօր, — էջմիածնի մէջ։ Ինչպէս ունի Աթէնքի պորտաբոյծը, Մայլըմեան։ Ինչպէս ունին միւսները։

Աթէնքի թշուառականը Տահվերտեանի մէկ ժպիտին հետ չի փոխեր ամբողջ գաղութին բարիքը։

Այդպէս եւ միւսները, վարդապետ, եպիսկոպոս կամ արքեպիսկոպոս։

Կաթողիկոսական ընտրութիւն կայ, հէ՛յ, իմացէ՛ք։

Զայրոյթին ալ, կ'օգտուին ուրի՛շ միջոցներով։

Ո՜չ մնայ բարեպաշտ հօտը։ Եւ Երեւա՛նը։ Այո՛, մանաւանդ Երեւանը, իր երկանեցող գործակալներով ու «լիազօր»ներով։

Վեղարն ու փիլոնը մոգական զաւազանի դեր կը կատարեն Երեւանցիներու ձեռքին մէջ, «փուլթոյ պնդութեամբ» յառաջ տանելու համար գաղութներու կազմալուծման յեղափոխակա՜ն աշխատանքը։

... Զարաշուք հով մը, հով մը՝ սեւ — սեւ ամպերով, կը սպառնայ եղածն ալ քանդել։

Ահա նորագոյն ապացոյց՝ Պուքրէշի պարագան։

Ռումանիան գաղութ մըն էր, զոր կը սիրէինք իբրեւ տիպար ցուցնել խաղաղութեան եւ շինարար աշխատանքի։

Ահա այնտեղ ալ «պլոք» մը՝ խառնիճաղանճ դաւադիրներէ։ Եւ եպիսկոպոս մը՝ անոր գլուխը, ինչպէս Աթէնքի կամ Պաղտատի մէջ։

Ի զո՜ւր կ'աւաղէ «Արագ»ը։ Զարիքը ուրիշ տեղ է։

Ձեկան վեղար ու փիլոն հագեր է, պակասը լրացնելու համար։

Իմացէ՛ք, հէ՛յ մարդիկ որ «Ս. Աջ»երու օրհնութիւնը կը մուրաք։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

26 ՐԴ Ը

«Յառաջ»էն իմացանք, անշուշտ, որ Մ. Քէմալի մէկ արձանը բացուած է Վանի մէջ։

Քսանըրվեցերորդն է այս, Պոլսէն մինչեւ Անատոլու։

Եւ տակաւին ուրիշ ծրագիրներ ալ կան։

Դեռ քանի մը օր առաջ, երբ կառավարութիւնը դիւրութիւններ ընծայեց նուիրատուներու համար, կրճատելով սահմանափակումները, թուրք արուեստականն մը չափազանց խանդավառուած, առաջարկեց նոր արձան մը կանգնել։

Ուրեմն, շատ չանցած արձաններու եւ յիշատակարաններու ցանց մը պիտի պատէ ամբողջ Թուրքիան, սկսելով մեծ քաղաքներէն։

Այս բոլորը լաւ։ Բայց, կը կարծեմ թէ թուրք հայրենասէրները աններելի վրիպում մը, մոռացում մը ունեցեր են։

Ո՞ւր է այն յիշատակարանը որ սեպուհէ սերունդ պիտի պատմէր բուն թրքական առաքինութիւնները, — ջարդ եւ աւար, կախաղան եւ տեղահանութիւն։

Քրէական յանցանք չէ՞ մոռացութեան տալ մէկ միլիոն Հայերու, 200 հազար Յոյներու, հարիւր հազար Լազերու եւ Չէրքէզներու, երկու հարիւր հազար Քիւրտերու տեղահանութիւնը, մորթոտումը, թոպահար ոչնչացումը, հարիւր հազարաւոր կիներու առեւանգումն ու պղծումը, նոյնքան երախաներու խլամացումը...

Պատմութիւնը ի՞նչպէս պիտի ճանչնայ Թուրքն ու Թուրքիան, եթէ այս բոլոր «քաջագործութիւններ»ն հաստատող, փառաբանող յիշատակարան մը չբարձրանայ Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, Պոլսէն մինչեւ էնկիւրի եւ Վան...

ՎԱՐԱԶ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՍՆՏՈՒԿԸ ԳՐԱՒԻ ՏԱԿ, ՏՈՒՐՔԻ ՀԱՄԱՐ

Պատկան պաշտօնատան կողմէ սեպտեմբեր 22ին պաշտօնեաներ գացին Պոլսոյ Պատրիարքարանը եւ հաճզ դրբին դրամարկղին վրայ։ Պատրիարքարանէն կը պահանջուէր 18 տարուան կալուածական տուրք, մինչդեռ Պատրիարքարանը զերծ է այդ տուրքէն, ինչպէս ընդարձակ բացատրագրով մը պարզուած է վճռաբեկին։ Միւս կողմէ, Տէֆթէրտարութիւնը պահանջած է կալուածատուրքը, առանց սպասելու վճռաբեկին մօտ եղած դիմումին արդիւնքին, այն տեսակէտով թէ վճռաբեկին որոշումը Պատրիարքարանին նպաստաւոր ըլլալու պարագային՝ բստ այնմ կը կարգադրուի։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԹԱԿՈՐ Կ'ԱՐՏԱՍԱՆԷՐ

ԲՈՐՈՏ ՄԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷՐ, ԵՐԲ ԿԱՆՏԻ ՎԵՐՍԿՍԱՒ ՈՒՏԵԼ

Երեքշաբթի օր յուզիչ տեսարաններ տեղի ունեցան բանտին առջեւ, Կանտիի ծոմապահութեան դադարման առթիւ։ Առաջին ճաշը փորձելէ առաջ, Կանտի մարձումի եւ կազդուրիչ ներարկումներու ենթարկուեցաւ։ Յետոյ, ընկերակցութեամբ բանաստեղծ Րապինտրանաթ Թակորի, կնոջը եւ բազմաթիւ բարեկամներու, գնաց բանտին բակը, ուր կը սպասէին «անհպելի»ները (փարիա), իրենց երախտագիտութիւնը յայտնելու համար, քանի որ ճանչցաւ իրենց իրաւունքները։ Բորոտ գիտնական մը, որ բանտարկուած է, զոհաբանական տաղեր երգեց որոնց ձայնակցեցան բոլոր ներկաները։ Յետոյ Թակոր բանաստեղծութիւններ արտասանեց, եւ բոլորը մէկ աղօթեցին։ Հիմա որ Կանտի դադրեցուց ծոմապահութիւնը, իրազեկներ կ'ըսեն թէ այլ եւս չեղեալ կը համարուի բանտէն արձակուելու առաջարկը, քանի որ հնդիկ յեղափոխականը բանտարկուած է անհնազանդութեան պայքարին հետեւանքով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՀՌԵԼԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԱԿԵԴՈՆԻՅ ՄԷՋ

150 հոգի սպաննուած, 250 վիրաւոր

Երեք հազար տուներ քանդուած

Սելանիկէն կը հեռագրեն սեպտ. 27 թուականով. — *Իրիկուան ժամը 9ին երկրաշարժի բուռն ցնցումներ զգացուեցան, տասը երկվայրկեան տեւողութեամբ, մեծ խուճապ յառաջ բերելով ժողովուրդին մէջ, որ սարսափահար փախաւ տուներէն եւ սրահներէն։ Ժամը 11ին երկրորդ ցնցում մը տեղի ունեցաւ, իսկ երրորդ մը՝ առտուն ժամը 3ին։*

Ցնցումները միաժամանակ զգացուեցան ամբողջ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ։

Պաշտօնական լուրերու համաձայն, Եէրոսօ, Նէօրոտոս, Սթրաթոնիքիոն, Սթակիրա, Նէօհորի գիւղերուն բոլոր տուները քանդուած են։

Առաջին հեռագիրներու համաձայն, 120 հոգի մեռած եւ քանի մը հարիւր հոգի վիրաւորուած են։

⁂ *Հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ Սթրաթոնիքիոն գիւղը ամբողջովին կործանած է։ Ցիսուն հոգի մեռած եւ հարիւր հոգի վիրաւորուած են։ Եէրիսոյի մէջ ալ հարիւրի չափ զոհեր կը հաշուեն, մեռած թէ վիրաւոր։*

Սելանիկի մէջ զոհ եւ կարեւոր վնասներ չկան, բայց աղէտը խուճապի մատնած է ժողովուրդը։

Վերջին լուրերու համաձայն, 150 հոգի մեռած եւ 250 հոգի վիրաւորուած են արկածահար վայրերուն մէջ։ Իսկ փլած տուներուն թիւը կը հաշուեն երեք հազար։

⁂ *Աթէնքի դիտարանը պաշտօնական զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ շարժին կեդրոնը կը գտնուի Սելանիկի ծոցը, Քասանտրայի ծովափին մօտ, Աթէնքէն 330 քիլոմեդր հեռու։*

Շարժը կը վերագրուի հին հրաբուխի մը որ 300 մեդր բարձրութիւն ունի եւ որուն խառնարանը այսօրուան Մօկորա լիճն է։

⁂ *Պելկրատի մէջ ալ, շարժագիրը արձանագրեց զօրաւոր ցնցումներ, որոնց կեդրոնը կը գտնուէր 435 քիլոմեդր հեռու։ Առաջին լուրերը կը հաստատեն թէ կարեւոր վնասներ յառաջ եկան մասնաւորապէս Վալանտովոյի, Տէմիր Գափուի, Փրիլէթի եւ Սթրումնիցայի շրջաններուն մէջ, ուր ժողովուրդը սարսափահար դէպ ի դաշտերը թափեցաւ։ Այս շրջանը անցեալ մարտին ալ աւերուած էր եւ հազիւ վերաշինուած։*

⁂ *Շարժ պատահեցաւ նաեւ Սօֆիայի մէջ։ Ժողովուրդը խուճապահար փողոց թափեցաւ գիշերանց, վախնալով նոր ցնցումներէ։ Զոհ չկայ։ Փէթրիչի մէջ քանի մը տուներ վնասուեցան։*

⁂ *Սելանիկէն պաշտօնական հեռագիր մը 15էն աւելի կը հաշուէ արկածահար գիւղերուն թիւը։*

Աննկարագրելի է աղէտին պարզած պատկերը։ Բազմաթիւ մարդիկ փլատակներուն տակ ջարդուփշուր եղած են քնացած ատեն։

Պ. Կոնաթաս, Մակեդոնիոյ նահանգապետը, աղետեալ շրջանները գնաց թօրփիլանաւով մը, վարելու համար օգնութեան գործը։ Շարժուն հիւանդանոցներ, վրաններ, ուտելիք եւ դեղ ղրկուեցան անմիջապէս։

Սելանիկի մէջ ալ բազմաթիւ տուներու հիմերն ու պատերը ճեղքուեցան։

⁂ *Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ ցնցումներ զգացուած են նաեւ Մարիցայի հովիտին մէջ, ուր 1928ի գարնան մեծ երկրաշարժ մը պատահած էր արդէն։*

⁂ *Գիտականօրէն կը ստուգուի որ երկրաշարժին կեդրոնն է Քալքիտեան թերակղզին, Եգէականի վրայ։*

⁂ *Շարժագիրները ցնցումներ կ'արձանագրեն նաեւ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Փարիզի մէջ ալ։*

Ֆոն Փափէն կը պատասխանէ

Գերմանիոյ վարչապետը առջի օր կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ Վօլֆի գործակալութեան, իբրեւ պատասխան Պ. Էռիոյի վերջին ճառին։ Շեշտեց թէ դժբախտաբար բանակցութեան հիմք չի տեսներ Ֆրանսայի վարչապետին յայտարարութեանց մէջ։ Ընդհակառակն, անոնք աւելի կը դժուարացնեն որ եւ է համաձայնութիւն։

— *«Գերմանիոյ զինաթափութեան խնդիր չկայ, այլ միւս պետութեանց զինաթափութեան խոստումը կատարելու խնդիր։ Գերմանիոյ վերազինման խնդիր չկայ, այլ անոր ալ հաւասար աչքով նայելու խնդիր։ Զինաթափութեան խորհրդաժողովը բացուեցաւ, առանց սեղմումներ հաստատելու Գերմանիոյ հաւասարութեան դիրքի մասին։ Գերմանիան վեց տարի առաջ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուեցաւ, առանց վերապահումներ հաստատելու հաւասարութեան մասին, եւ նոյն իսկ Վերսայլի մէջ, ուր յաղթականները չվախցան ամէնէն անլուր պայմանները պարտադրելու Գերմանիոյ, մարդ չհամարձակեցաւ անոր միջնորդական իրաւազրկութիւնը պահանջելու զինուորական տեսակէտով։ Մենք չենք որ ընտրեցինք այս հարցի վիճաբանութեան վայրկեանը, այլ զինաթափութեան խորհրդաժողովն է որ, հակառակ մեր կամքին, տուաւ որոշումներ որոնք սրեցին Գերմանիոյ իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը։ Մենք կը պահանջենք որ զինաթափութեան պայմանագիրը, որուն այնքան երկար ատենէ ի վեր կը սպասէ ամբողջ աշխարհը, ի զօրու ըլլայ մեզի ինչպէս բոլոր միւս պետութեանց համար։ Մեր գործնական պահանջները, որոնք անիրաւօրէն վերազինման փորձ կը համարուին, ուրիշ բան չեն նշանակեր եթէ ոչ միեւնոյն իրաւունքները վայելել, մեր ապահովութիւնները յարմարցնելու մեր ընկերային եւ ազգային պայմաններուն, ինչպէս միւս պետութիւնները։ Վերսայլի մէջ յայտարարեցին թէ կարգ մը զէնքեր որ արգիլուած են մեզի համար, յարձակողական են։ Այժմ կ'ուզեն այդ միեւնոյն զէնքերը համարել պաշտպանողական։ Բայց այսօր ալ, ինչպէս առաջ, կ'ուզեն մեզի համար արգիլել այդ զէնքերը, այսինքն մերժել տեսական հաւասարութիւնը եւ սահմանափակել մեր ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը։ Մենք երբեք չենք պահանջած զինուիլ այնքան ընդարձակ համեմատութեամբ որքան Ֆրանսան եւ միւս պետութիւնները։ Մենք կ'ուզենք որ ապահովութեանց հա-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

—)(o)(—

Գահիրէի «Էլ Պալաղ» թերթը սեպտ. 12ի թիւով կը գրէ.—

Յառաջիկայ հոկտեմբերի նստաշրջանին, Գահիրէի Եղեռնադատ ատեանը պիտի զբաղի համայնավարական դատով մը, որուն մէջ ամբաստանութեան տակ կը գտնուին հետեւեալ վեց Հայերը. — Կարապետ Պանդէթեան (ոսկերիչ), Վահան Աստուրեան (ատաղձագործ), Կարապետ եւ Արթին Կրոպէկեան (կօշկակար) եւ Յովհաննէս Օհանեան (ծխավաճառ)։ Առաջին ամբաստանեալին պաշտպանութիւնը պիտի ստանձնէ փաստաբան Պասթա Շուքրի։

ՏՐԱԽՄԻՆ ՄԻՇՏ ԿԻՑՆԱՅ

Սելանիկէն կը գրեն թէ ազատ շուկային մէջ օտար դրամները դարձեալ բարձրացում ունեցան։ Սթերլինը 625 եւ տոլարը մինչեւ 178 բարձրացած է։ Այս գիներով գնորդներ շատ կան հրապարակին վրայ։ Իբր պատճառ ցոյց կը տրուի Յունաստանի Դրամատան օտար դրամի պահեստին անբաւարար ըլլալը։ Մօտ օրէն կարեւոր վճարում պիտի ըլլայ իտալական Անսալդօ նաւաշինարանին, ի հաշիւ ապսպրուած զրահաւորներուն։ Նոյեմբերին ալ կարեւոր գումար մը պիտի վճարուի օտար բաժնետէրերուն, Լոնտոնի մէջ ստորագրուած համաձայնութեան համաձայն։ Ելքին դէմ, Յունաստանի Դրամատունը օտար դրամի մուտք չունենալուն համար գները կը բարձրանան։

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԹՈՒՐՔԸ ՄԵՌԵՐ Է ՅԻՄԱՐԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

— :-: —

Մինչ ոստիկանութիւնը ամուլ քննութիւններ կը կատարէր, Լիոնէն հեռագիր մը լուսաբանեց Սայիտ Հիքմէթ պէյի անհետացման խնդիրը։

Ուլէնի (Ռօն) ոստիկանապետը, թերթերուն մէջ կարդալով անհետացումը եւ տեսնելով Հիքմէթ պէյի լուսանկարը, անմիջապէս հաղորդեց թէ այդ մարդը Պռօնի յիմարանոցը դրուած էր Յունիս 10ին եւ հոն ալ մեռած 15ին։

Ոստիկանապետը կը պատմէ.

— Առաջին անգամ այս մարդուն հանդիպեցայ Մայիս 25ին։ Գիշերապահները զայն գտեր էին փողոցը, թափառական եւ շուարուն։ Անցագիրը ցոյց տուաւ։ Լաւ հագուած էր, բայց գրպանը հինգ սու միայն ունէր եւ կը պնդէր որ Փարիզ ղրկենք։ Խորհուրդ տուի Լիոն երթալ, քանի որ մօտ է եւ թրքական հիւպատոսարան դիմել։ Նոյն իսկ վճարեցի հանրակառքի դրամը։ Այնուհետեւ բան չլսեցի մինչեւ Յունիս 9, երբ իմացայ որ խելագար մը կը թափառի փողոցները, բոլորովին մերկ։ Յաջորդ օրը ինծի բերին եւ ճանչցայ։ Այլ եւս մարդկային բնկոր մը դարձած էր։ Անմիջապէս Պռօնի յիմարանոցը դրել տուի եւ այնտեղ ալ մեռաւ Յունիս 15ին։ Երէկ թերթերը կարդացած ատենս, երբ լուսանկարն ալ տեսայ, յիշեցի այս դէպքը եւ հաստատեցի որ նոյն ինքն Հիքմէթ պէյն էր։

⁂ Կը ենթադրուի թէ՝ Հիքմէթ յիմարանոց դրուած էր իսմայիլ փաշա անունով եւ այդպէս ալ թաղուած։ Փողոցը մերկ պտտած ատեն, միայն մէկ բառ կ'արտասանէր, — «Պոլի՛ս, Պոլի՛ս»։ Խենդութիւնը կը վերագրուի թմրեցուցիչներու չափազանց գործածութեան։ Զինուորական ասպարէզը ձգելէ յետոյ, Հիքմէթ երգիչ եղած է տէրվիշներու «թէքքէ»ի մը մէջ եւ իր գեղեցիկ ձայնէն հրապուրուելով էր որ իրեն հետ սիրահարեցաւ եւ ամուսնացաւ Մուխթար փաշայի այրին։ Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ քննութիւնները, լուսաբանելու համար ամբողջ խնդիրը. որովհետեւ, Հիքմէթ պէյ դրամ եւ արժէթուղթեր ունէր Փարիզէն մեկնած ատեն, մինչդեռ 25 սանթիմ մնացած էր վրան, երբ կը թափառէր փողոցէ փողոց։ Պոլսէն փաստաբան մը ճամբայ ելած է, գործը հետապնդելու համար։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԱՀԱԹՄԱ ԿԱՆՏԻ ԵՒ ԻՐ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

«Ծոմապահութիւնը, իր էութեանը մէջ, հոգիին կարգապահութիւնն է»:
ԿԱՆՏԻ

Հնդկաստան կը նմանի հին դրամի մը, որուն մէկ երեսին վրայ նըկարուած է Ռաբինտրանաթ Թակոր, միւս երեսին վրայ՝ Մահաթմա Կանտի։

Առաջինը կը հագնի պատմուճան բաստի կարմրութեամբ, ունի ողիմպեան գլուխ մը՝ արծըթած մազերու հիւսկէններով, արմաւենիի ճիւղերու պէս երկար։

Երկրորդը ճգնաւորի քուրձ կը հագնի ոսկորի պէս ճերմակ, եւ լաճի գլուխ մը ունի, զգայասէր շրթներ ու յամառութեան ճակատ մը։

Առաջինը բարեկամ է Եւրոպայի արքունիքներուն, աշխարհի հիացման արժանացած։ Երկրորդը թշնամի է Եւրոպայի, աշխարհի հետաքրքրութեան արժանացած։

Կանտի «լռութեան օր» կը յայտարարէ, երբ սպառնացայտ կ'որոտայ Ալպիոնը։ Կանտի ծոմապահութեան կը նուիրուի, երբ շատ որկրամոլ կը թուի Մեծն Բրիտանիան։ Ու Կանտի իլիկը կ'առնէ ու բուրդ կը մանէ, երբ կը կրակեն անգլիացի զինուորները Հնդկաստանի գիւղերուն ու քաղաքներուն մէջ։

Կատակերգական այս վիճակը այնքան լուրջ է եւ ծանր, որ, ահա, հիւսիսի առիւծը շփոթութեան է մատնուած եւ ակռայ կը կճրտէ։

Հին պայքարող մըն է Կանտի, Հնդկաստանի այս Թոլստոյ (իրարու ծանօթներ են եղած)։ Ու եթէ հիմա շատ զօրաւոր կը թուի, պատճառն այն է որ համբերութեամբ, շա՜տ կանուխէն, աշխատեր է պատրաստել այս կացութիւնը։

Զինուոր մը չէ Կանտի, այլ միայն դաստիարակ մը, որ, անո՛ւշ իտէալի մը համար, ճգներ է կազմել գետին մը։ Նախ պատրաստեր է ինքզինք, յետոյ իր օրինակովը պատրաստելու համար մեծ ժողովուրդ մը։

Այդպէս է, որ ուսումնասիրեր է բժշկութիւնը եւ քարոզելու է ելած առողջապահական ինքնատիպ տեսակէտներ։ Առողջապահական այդ տեսակէտներուն իսկ մէջ կը նըշմարուի նոյն ներդաշնակութիւնը, զոր ուզեր է պահել փիլիսոփայական, քաղաքական, ընկերային ու ազգային վարդապետութիւններուն միջեւ։ Արդարեւ իր առողջապահութիւնն ալ քաղաքական վարդապետութիւն մըն է տեղ տեղ, փիլիսոփայական քարոզութիւն մը յաճախ, ընկերային հանդանակ մը երբեմն, այնպէս մը որ կրցած է պահել միութիւնը իր զանազան տեսակէտներուն միջեւ։

Իր առողջապահութիւնը կարելի է համարել նախադաւիթը քաղաքական իր իտէալներու մեհեանին։

Ատիկա պիտի տեսնուի քաղին մէջէն, զոր կը կատարեմ առողջապահութեան իր գիրքէն։

X

Բժիշկ մը չէ Կանտի։

Փիլիսոփայ գիտող մը, որ կը հետեւի կեանքի բոլոր երեւոյթներուն, կը զննէ, կը քննէ, կը վերլուծէ զանոնք ու կ'որոնէ անոնց պատճառները։

Եւ յամառ ընթերցող մը։ Կարդացած է անգլիական, ֆրանսական ու գերմանական գիրքերը, որ կապ ունին իր զննութեանց (observation) հետ։

Իր կեանքը եւ իր շրջապատը կը կազմեն լաւագոյն աշխատանոցը (laboratoire), ուրկէ կը քաղէ փորձառական գեղեցիկ դասեր։ Այդ փորձերուն վրայ կը տիրապետէ իր «հոգիին կարգապահութիւնը»։

Ահա այդ դասերն են, որ կը կազմեն Առաջնորդ առողջապահութեան գիրքը, հնդիկ ժողովուրդին համար գրուած։

Բնութեան պաշտամունքով լեցուած, թաքուն ուժերու առջեւ զարհուրած ուսանողի մը համեստութիւնն է, կամ ճգնակեաց փիլիսոփայի մը տկար ձայնը, որ կը խօսի գրքին էջերէն, երբ յաճախ կը խոստովանի իր տգիտութիւնը, իր մեղքերը, իր զղջումը։

Պէտք է ըսել այստեղ, թէ իրրեւ բըժիշկ անհրաժեշտ է մերժել իր շատ մը տեսակէտները բժշկական եւ առողջապահական զանազան հարցերու մասին։ Բայց կարելի չէ ըսել թէ սըխալ է, — եթէ կը յայտնէ յանդուգն ու զարմանալի տեսակէտներ, պատճառն այն է որ կ'աշխատի բժշկական եւ առողջապահական հարցերն ալ լուծել համաձայն իր վարդապետութեան։ Շատեր պիտի զարմանան, որ Կանտի, առանց բժիշկ մը ըլլալու, գիրք մըն է գրած բժշկութեան մասին, եւ ծանր հարցեր կը լուծէ յանձնապաստանութեամբ։ Պէտք է գիտնալ, որ Կանտի ուսումնասիրած է անգլիական, ֆրանսական ու գերմանական բժշկական ընդարձակ գրականութիւն մը։ Միւս կողմէ, հաւատացող մը թէ հոգին (դուք ըսէք կամքը) կրնայ իր ուժին հպատակեցնել ֆիզիքական մեր շարժումները, — այստեղ արդէն կը մօտենայ ինքնաթելադրութեան վարդապետութեան հետեւորդներուն, — եւ յետոյ արեւելքցի ճգնակեաց փիլիսոփաներու փորձերուն վարժուած, աշխատեր է համադրել ու ներդաշնակել ինչ որ քաղեց այդ աղբիւրներէն։

X

Կանտիի գիրքը կը բաժնուի երկու գլուխի։

Առաջինով կը խօսի մարդկային մարմնին, օդին, ջուրին, սնունդին, զգեստին, մարզանքներուն, սեռային յարաբերութիւններուն մասին։ Երկրորդով կը բացատրէ թէ ի՛նչպէս կարելի է օգտուիլ, իբրեւ դարմանական միջոց, օդէն, ջուրէն, հողէն։ Ու կը խօսի նաեւ կարգ մը հիւանդութիւններու մասին, — պնդութիւն, փորհարութիւն, թութք, ծաղկախտ։ Խըրատներ մայրերուն։ Խորհուրդներ օձի խայթուածքի, այրուածքի, ջրախեղդութեան եւ նման արկածներու մասին։

Ի՞նչ սրտառուչ է իր կոչը, երբ, խօսելով այս հարցերուն մասին, կը հրաւիրէ հետեւիլ իրեն։ Քսա՜ն տարի կորսնցուցած եմ, քանի լաւագոյն տարիներ, կ'ափսոսայ ան։ Ու կը թուէ իր մեղքերը։

Կանտի չափազանց զգայասէր էր, ինչպէս կը խոստովանի այս եւ ուրիշ գրքով մը, քիչ մը շատ աքաղաղութիւն ըրած է։ Ու հիմա կը մեղքնայ իր կորսնցուցած եռանդին եւ ուժին վրայ։ Եթէ, կը գրէ ան, քսան տարի առաջ սկսած ըլլայի հետեւիլ այն ճամբուն, որուն կը հետեւիմ հիմա, ալ աւելի կորով պիտի ունենայի եւ աշխատելու մեծ ուժ։ Կանուխ ամուսնացուցին զիս, կը շարունակէ խոստովանիլ, ու հայր եղայ՝ երբ դեռ պատանի էի։ Եւ հրաւէր կը կարդայ հետեւելու Brahmacharyaին (ժուժկալութեան նուիրական հանդանակ)։ Բայց ժուժկալութիւն մը ամէն բանի մէջ, — զսպում սեռային ախորժակներու եւ բոլոր տեսակի խնջոյքներու, հրաժարում մարդկային ամէն կարգի հաճոյքներէ։

Այսպէս, — հրաժարիլ հագուստէն (հագուստ ըսելով կը հասկնայ կօշկի չափիկը, ոտքի կօշիկը, նոյն իսկ գոհարեղէնները, որ կը կախեն կինները), որովհետեւ հագուստ չունէր նախնական մարդը։ Հրաժարիլ ուտելէ, — այսինքն քիմքի հաճոյքներէ։ Ուտել միայն ապրելու համար անօթութեան կրակը։ Այստեղ Կանտի ուժեղ պայքար մը կը բանայ... կաթի դէմ։ Փոխանակ կաթի, խմեցէ՛ք, կ'ըսէ, նարինջին հիւթը կամ խաղողին ջուրը։ Բնական (հում) սնունդի իր քարոզութեան մէջ, Կանտի այնքան կը խանդավառուի, որ կը յանձնարարէ չեփել որ եւ է ուտելիք։ Հրաժարիլ միսէն, որ աղբիւրն է բոլոր կիրքերուն եւ հիւանդութիւններուն։

Կանտի կը քարոզէ վերադարձ մը դէպ ի բնութենապաշտ մարդկութիւնը, ապրիլ ինչպէս կ'ապրին տակաւին կենդանիները։ Այստեղ չափազանց յատկանշական են իր տեսակէտները օձերու մասին։ Ինչո՞ւ վախնալ օձերէն, կը հարցնէ, երբ գիտենք որ օձերը ստեղծուած չեն բնաջնջելու համար մարդիկը։ Օձերը կը խայթեն ինքնապաշտպանութեան համար։ Մի վնասէք օձերուն, եթէ չէք ուզեր որ խայթեն ձեզ։ Մեծ սուրբը, Ֆրանսուա տ'Ասիզ, կը պտըտէր անտառներուն մէջ, եւ ոչ մէկ վայրի կենդանի կը վնասէր իրեն։ Կը վախնանք օձէն, որովհետեւ կը վախնանք մահուընէ, կը վախնանք օձերուն մահացու թոյնէն։ Բայց մի՞թէ աւելի թունաւոր չեն մարդիկ իրենց լեզուովը, իրենց գործերովը։ Յետոյ Կանտի կը յանձնարարէ ընել ինչ որ ամէն մարդ կ'ընէ օձերու խայթուածքին դէմ։ Աւելցնելով խորհուրդ կուտայ նաեւ հող թխել խայթուած տեղը։

Կարելի չէ այստեղ թուել Կանտիի առողջապահական բոլոր խորհուրդները։ Այդ խորհուրդներուն մէջ գիծ մը կայ, որ կը միացնէ բոլորը, — «հոգիի կարգապահութեան» խորհուրդն է այդ։ Կանտի ժուժկալութեան, կամ առողջապահական որ եւ է խորհուրդով կ'աշխատի մարզել Հնդիկներուն կամքը, դիմադրական կարողութիւնը, պայքար կը մղէ քաղքենի ֆիզիքական թուլկութեան դէմ։ Տոկուն միտք եւ տոկուն՝ մարմին, դիմադրելու համար բնութեան եւ բոլոր արգելքներուն դէմ։

Այդպէս մարզեց ինքզինք եւ այդ ուժով էր որ յաղթեց ու կը յաղթէ Կանտի։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ ՄԱՅԻՍ 28Ը

— :-: —

ԽՄԲ.— Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ՝ այս տարի Աթէնքի մէջ, խորհրդային դեսպանին պահանջով, ոստիկանութեան կողմէ արգիլուեցաւ Մայիս 28ի տօնը, ուր հրաւիրուած էր խօսելու մեր խմբագիրը, յոյն գիտնական Պ. Ֆիլատէլֆիոսի, Զօր. Թորգոմի եւ ուրիշներու հետ։

Իր ատենին, թերթերը իրենց ուզած եղանակով պատմեցին այս պատմութիւնը։

Բայց, ճշմարտութիւնը չի խափանուիր։

Ամերիկեան թերթի մը հայ թղթակիցը, որ վերջերս յօդուածաշարք մը տպեց փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին մէջ եւ որ կապեր ունի յունաստանի արտաքին նախարարութեան հետ, ահա թէ ինչպէս կը պատմէ այս տխուր պատմութիւնը։ (Ապագայ, 10 սեպտ.)։—

Բողոքելու համար Փօթեմքին կը ներկայանայ վարչապետ Փափանասթասիուին, որ միեւնոյն ատեն արտաքին գործոց ալ նախարար էր, տեղի կ'ունենայ հետեւեալ իմաստով խօսակցութիւն մը երկուքին միջեւ.

— Ի՞նչ ծառայութիւն կրնամ մատուցանել ձեզ, կը հարցնէ հելլէն արտաքին գործոց նախարարը։

— Անշուշտ գիտէք որ Մայիս 28ին կարգ մը Հայեր հրապարակաւ հանդէս մը սարքեր են, որ իր էութեան մէջ պիտի ըլլայ ցոյց մը Խ. Միութեան դէմ ընդհանրապէս, եւ Հայաստանի դէմ՝ մասնաւորապէս։

— Մեզի ծանօթ է թէ տօնակատարութիւն մը տեղի պիտի ունենայ, սակայն չենք կարծեր թէ ան պիտի ըլլայ ցոյց մը ձեր դէմ։

— Այո՛, մենք լիովին վստահ ենք որ ան պիտի ըլլայ ցոյց մը, ինչպէս միշտ եղած է անցեալին մէջ։ Իրապէս շատ կը զարմանանք որ թոյլ կը տրուի որ թշնամական ցոյցեր կազմակերպուին բարեկամ երկրի մը դէմ։ Կը բողոքենք եւ կը սպասենք որ միջոցներ ձեռք առնուին արգիլելու համար տօնակատարութիւնը։

— Բայց, ներեցէք Պ. դեսպան, ի՞նչպէս կրնանք ընել այդ բանը երկրի մը մէջ, ուր կայ սահմանադրական լիակատար ազատութիւն։

— Եթէ այդպէս է, ի՞նչու համար անցեալ Նոյեմբերին արգիլուեցան Հայաստանի բարեկամ Հայերուն տօնել իրենց հայրենիքին շինարարութեան 11րդ տարեդարձը։

— Այդ արգելքին համար մենք պատասխանատու չենք, քանի որ անցեալ տարի իմ կառավարութիւնս չէր որ պաշտօնի գլուխ կը գտնուէր։

— Բայց հարկ է գիտնալ որ պիտի գտնուին Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան բարեկամ անձեր, որոնք կրնան գրգռուիլ եւ դիմել հակացոյցի մը, որմէ կրնան անախորժ դէպքեր ծագիլ։ Առ ի գիտութիւն նախապէս ձեզ կը տեղեկացնենք, եւ թէեւ չենք ըսեր որ անպատճառ տօնակատարութիւնը արգիլուի. սակայն կ'ուզենք յայտարարել որ մենք գալիք դէպքերու համար ո եւ է պատասխանատուութիւն չենք ստանձներ։

— Պիտի խնդրէի Պ. դեսպանէն որ չզժուարացնէր նոր պաշտօնի սկսած իմ կառավարութեանս գիրքը՝ ներկայացնելով պահանջներ որ չեն համապատասխաներ ազատամիտ սկզբունքներ դաւանող կառավարութեան մը տեսակէտներուն։

— Ես ըսի ա՛յն ինչ որ պէտք էր, հիմա ձեզ կը մնայ որ ընէք այն զոր կը կամիք, միայն թէ կ'ուզեմ այսչափ եւս աւելցնել, թէ՝ ձեզ կը խօսիմ իմ կառավարութեանս անունով եւ կը շարժիմ անոր հրահանգներուն համաձայն։

— Կ'ուզեմ որ խնդիրը կարգադրելու համար միասին իրաւախոհութեան գետին մը գտնենք։ Թոյլ տուէք որ ձեզ լուծումի ձեւ մը առաջարկեմ։

Պատրաստ եմ ձեզ մտիկ ընելու։

— Հրաման պիտի տամ որ տօնակատարութիւնը ըլլայ գոց տեղ մը, առանց աղմուկի, առանց ցոյցի, եւ անծանօթ զինուորի գերեզմանին վրայ պսակ տարուի եւ գետեղուի ժողովուրդէն նշանակուած եւ հինգ անձերէ բաղկացած յանձնախումբի մը կողմէ միայն, եւ ոչ թէ հայ, այլ հելլէն գոյներով երիզուած։

— Կ'ընդունիմ ձեր առաջարկը նոյնութեամբ, ցոյց տալու համար որ մեր նպատակն է խաղաղութիւնը պահպանել։

Դեսպան Փօթեմքին մանրամասնութեանց մասին համաձայնելու համար, դուրս կ'ելլէ վարչապետին քովէն եւ կ'ուղղուի արտաքին գործոց նախարարութեան տնօրէնին գրասենեակը։ Պ. Տնօրէնը, որ անծանօթ էր վերոյիշեալ խօսակցութեան, քաղաքավար՝ բայց բուռն ընդդիմութիւն մը ցոյց կուտայ եղած առաջարկին։

— Բայց, Պ. դեսպան, ասոնք մեր ներքին խնդիրներն են որոնց մասին շատ հոգածութիւն ցոյց կուտաք, կը պատասխանէ տնօրէնը։

— Մենք կ'ուզենք ձեզ օգնել, առաջքն առնելու համար անհաճոյ դէպքերու։

— Բայց ինչո՞ւ համար կը խորհիք թէ անհաճոյ դէպքեր կրնան պատահիլ։

— Որովհետեւ ըլլալիքը թշնամական ցոյց մըն է պետութեան մը դէմ որ բազմաթիւ հետեւողներ ու բարեկամներ ունի այս երկրին մէջ։

— Պ. դեսպանը կը սխալի երբ կը կարծէ թէ շատ է թիւը անոնց որ Խ. Միութեան բարեկամներն են։

— Սխալողը Պ. Տնօրէնն է, ես կրնամ հաստատել թէ՝ օրէ օր ինչ մեծ թիւով դիմումներ կը կատարուին Յունաստանի զանազան մասերէն Յոյներու կողմէ, խնդրելով որ զանոնք Խ. Միութեան հայրենիքը ղրկենք։

— Բայց ամէն պարագայի տակ չենք ակնկալեր որ ուրիշներ միջամտեն մեր տնական գործերուն։

— Զարմանալի է որ Պ. տնօրէնը կը խօսի բոլորովին հակառակ արտաքին գործոց նախարարին արտայայտած մտքերուն։ Ճիշդ հիմա անոր քովէն կուգամ, ստացած անոր հաւանութիւնը որ առաջքը առնուի անտեղի ցոյցերուն։ Ես զինուորական եմ եւ վարժուած խիստ տիսիփլինի։ Պարտաւոր եմ վերէն ինծ եկած հրամաններուն ու հրահանգներուն հպատակիլ կէտ առ կէտ։ Անգամ մըն ալ ուրեմն կ'ուզեմ ձեզ կրկնել իմ կառավարութեանս բողոքը եւ խնդրել ձեզմէ որ կարգադրութիւններ ընէք այն հիման վրայ, որու մասին արդէն համաձայնած ենք արտաքին գործոց նախարարին հետ։ Եթէ մերժէք շարժիլ այնպէս, ահա կը մեկնիմ ձեզ թողլով գալիք դէպքերուն բովանդակ պատասխանատուութիւնը։

Ասոր վրայ, Պ. Տնօրէնը կը խոստանայ շարժիլ այնպէս ինչպէս խոստացած էր ընել արտաքին գործոց նախարարը։ Վերջնական խորհրդակցութիւններու եւ կարգադրութիւններու արդիւնքը եղաւ գրեթէ համաձայն խորհ. դեսպանի տեսակէտին եւ ցոյցը արգիլուեցաւ, ինչպէս ծանօթ է շատերուն։ Յոյն թերթերը շատ [illegible] այս միջամտութենէն, եւ ոմանք դառն արտայայտութիւններ ըրին, բայց ոչ թէ հայկական հանդէս մը արգիլուած ըլլալուն համար, այլ տեսնելով որ համայնավար պետութեան մը ներկայացուցիչը կրնար իր կամքը պարտադրել հելլէն ազատամիտ կառավարութեան։

Այս խնդրոյն առթիւ, եռագոյնի հարցը կրկին անգամ յանձնուեցաւ կառավարութեան ուշադրութեան։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՐՆ ՈՒ ՅՈՅՆԵՐԸ՝ ՄԻԱՍԻՆ

—)(•)(—

Ընտրական ճառի մը մէջ Պ. Վենիզելոս յայտարարեց.

— «Թուրքիոյ մէջ երեք բացառիկ անձնաւորութիւններ տեսայ, Կազին, Ըսմէթ փաշան եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ։ Անոնց ձեռք երկարեցինք։ Այս ձեւով երկու երկիրները իրարու լրացուցիչ եղան։ Թերեւս օր պիտի գայ որ մէկ պետութիւն պիտի կազմենք։

Էնկիւրիի մէջ, օր մը Թէվֆիք Րիւշտի պէյ ըսաւ ինծի.— Մարիցա գետը միայն մեզ կը բաժնէ իրարմէ. օր մը թերեւս այս գետը միայն վարչական գործառնութեանց տեսակէտով մեզ պիտի բաժնէ»։

⁂ Աթէնքէն կը հաղորդեն թէ հաւանական է որ Թուրք ծովային սպաները մարզանաւով մը Յունաստան այցելեն։

«Էթնոս» թերթը այս ճամբորդութեան մասին գոհունակութիւն յայտնելով կ'ըսէ.

— «Երկու ազգերուն զինուորական ուսանողներուն այս շփումը մեծ կարեւորութիւն ունեցող երեւոյթ մըն է։ Ասով կ'երեւայ թէ երկու ազգերը այլ եւս համոզուած են թէ իրենց միջեւ ոչ մէկ պատերազմ կրնայ ծագիլ։ Թուրքեւ-հելլէն ազգերը իրենց ազատութիւնը միասնաբար պաշտպանելու համար միայն կրնան պատերազմիլ»։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ ՇՆՉԵԼ ՍԿՍԱՒ...

«Միլլիյէթ» կը գրէ.— Գործաւորներու խորհուրդին կողմէ ընդունուած վերջին որոշմնագիրները մեծ գոհունակութիւն առաջ բերած են հրապարակին վրայ։ Ստոյգ է թէ այդ որոշմնագիրներուն շնորհիւ ամբողջովին պիտի փարատի տիրող յոռետեսութիւնը։ Կարգ մը վաճառականներ, Առեւտրական Սենեակէն խնդրած են ընդհ. ժողով գումարել եւ շնորհակալութեան հեռագիրներ ղրկել պետական անձնաւորութեանց։

Միւս կողմէ, Առեւտրական Սենեակի եւ Քաղաքապետական ժողովի անդամներէն վաճառական Հաճի Բէքիր պէյ, նկատելով որ վերջին կարգադրութիւնները անկիւնադարձ մը կը կազմեն Թուրքիոյ տնտեսական փրկութեան մէջ, առաջարկած է արձանով մը խորհրդանշել այս պարագան։ Հաճի Բէքիր պէյ խմբագրի մը յայտարարեց թէ ինք պատրաստ է առա-

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԺԸ. ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հոս ցուցադրող արդիականներուն շարքը այնքան երկար է որ, հազիւ պիտի կարենանք գլխաւոր եւ արդէն ծանօթ արուեստագէտներուն մօտենալ, որոնց ձեռքն է իտալական ինըհարիւրի ճակատագիրը։

Sironi «ընտանիքը» կարելի է նկատել այս նոր արուեստին նպատակը պարունակող նկարներէն մէկը, գծի ու գոյնի ծայրայեղ պարզութեան մը ճարտարապետականութեան հասնելու համար, հեռանկարի եւ գծագրական օրէնքներու դէմ իր ունեցած մեղանչումով։

Carra՝ խորանարդապաշտութենէ (cubisme) անցաւ ծաւալապաշտ արուեստին ու անկէ ալ Sironiի ուղղութեան։ Carraի մէջ ծաւալն է որ կուտայ նկարին ճարտարապետականութիւնը երբեմն համակրելի գունաւորումով, բայց ընդհանրապէս սառն՝ երբ նախնականներու ոճով շարադրէ։

Funi, Canegrati, Villane Marchi, Degrada, իւրաքանչիւրը կը պարունակէ արդի ձգտումը ըստ իր անհատական ըմբռնողութեան ու մասնաւորապէս ստացած գեղագիտական օտար կրթութեան։

Dechirico Պէօքլինեան վիպականութենէն անցաւ բնազանցական գերիրապաշտութեան ու հոն կրցաւ ապրեցնել անցեալ մեծ արուեստի գեղեցկութիւնները արդի կեանքի ներքին վիճակներուն հետ։

Severini եւ de Pisis, De Chiricoին հետ կը պատկանին փարիզեան խումբին եւ կ'աշխատին ուղեղապաշտ միջավայրի մը մէջ։ Severini ապագայապաշտութեան ռահվիրան է հանճարեղ Bocciniէն վերջ։ Մշակեց առաւելապէս զարդանկարային ուղղութիւնը ինչ որ ապագայապաշտութեան ալ ամենաճկուն երակն է։ Իսկ այժմ, Մանէեան տեսողութիւն մը ստացած է, պարզ, լայն ու յստակ։

Carene եւ Guidi գունագէտներ են, իրենց ցրուած, վստահ ու թարմ վրձնումով։ Իսկ Montanari եւ Cascellaները բաւական հաւատարիմ են ինըհարիւրի պարզապաշտ հոգիին իրենց գունագէտի տաղանդներով։ Բայց ամէնէն աւելի նուրբ ու ճաշակաւոր արձանագործ եւ նկարիչ Dazziն է, Renoirի շատ մօտ հոգեկանութեամբ։

Այս խումբին կարելի է կցել նաեւ Aldo Carpiն իր «Փիէրօ»ներով ու «արլըքէն»ներով։ Գարփի, իր այս գործերուն մէջ անհոգ ու անխնամ է, շլացած է գտած նիւթի նորութենէն, այնպէս որ իրականէն անդին իր պայմանադրական գունական որոնումները քիչ անգամ հասած են ճաշակի նրբութեան եւ նկարչական արժէքի։

X

Ամէնէն աւելի այլազաններէն մէկը եւ արդի արուեստի տեսակէտէն ամէնէն աւելի շահեկանը, Պելճիքայի տաղաւարն է։

Նոր Ֆիամինկները, իրենց նոր արուեստին մէջ կրցած են պահել միշտ որոշ անհատականութիւն մը, Փարիզէն սկսող ու աշխարհի չորս անկիւնները տարածուող արուեստի միջազգային հոսանքին մէջ։

Սկիզբները նորայթէն հմայուած, ինկաւ թէեւ Փարիզի ազդեցութեան տակ, բայց յետոյ տիրող ծայրայեղութենէն աչքերու ստացած ձանձրոյթը տուաւ հակազդեցութիւն մը այնքան ուժգին, որ մղեց զինքը դէպի ճարտարապետական կառուցումը, բնականօրէն սեղմելով արտայայտելու կարողութիւնը չունեցող վրձնի թօթովանքներու շղթան։

Պելճ անցեալապաշտ կամ յետահայեաց արուեստագէտներուն մէջ ամենամեծ համբաւ ունեցողը անկասկած Meunierն է (արձանագործ ու նկարիչ որ վաղուց մեռած է), որ իր ասպարէզի առաջին իսկ օրերէն առաքելութիւնը ունեցաւ իր գեղագէտի ուժընուիրելու տառապողներու հոգեկան կեանքի թանձրացումին։ Ու շուտով դարձաւ տառապանքին այն բանաստեղծը՝ որ երբ տիրապետուի ներշնչման բարձունքէն, կը թափանցէ տեսանելիէն ալ անդին։ Մէօնիէի հոգեկան կեանքի մղիչ ուժը, ընկերային կեանքի ապագայ խաղաղութեան խոր հաւատքն է։ Եւ ան՝ իր վարպետօրէն նկարած հանքագործներու կամ հողի «խոնարհ» աշխատաւորներու դիմագիծերուն վրայ ուզեց տեսնել իրական կեանքի դառնութիւնը երազի մը քնարերգութեան հետ համադրող տիեզերական ցաւին գիտակցութիւնը։ Ու իր հոգեկան վիճակը՝ որ յուզումն է աշխատող բազուկի տանջանքին, մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ իր ժամանակակիցներուն ու նաեւ հետեւորդ գեղագէտ սերունդներուն վրայ։

Minne իր զգացումն ու նիւթի միօրինակութեանը մէջ իսկ կը յիշեցնէ իր մեծ վարպետը։ Anto Carteի երեքփեղկեան «Խաչելութիւնը» բիւզանդական արուեստը արդի միջոցներով ներկայացնող լաւ գործ մըն է, բայց կեղծ կրօնականութիւն մը ունի։ Buisseret յաջող է հոգիի արտայայտութեան մէջ, ուժեղ գծագրութիւն մը եւ կառուցում մը ունի միօրինակ ու պաղ գոյներով։

Ասոնք ու հոս ցուցադրող միւս բոլոր արուեստագէտները, ինչպէս Opsomer, Saverys, Servaes եւ ուրիշներ, մէկը միւսէն հեռու եւ անհունօրէն տարբեր են, շատ անգամ միեւնոյն նիւթը նկարելով հանդերձ։

Ոչինչ ժառանգած են Փարիզէն իրենց նոր ու հիւթեղ նկարչութիւնը կը պահէ նիւթէն տիրապետուած ֆլաման իսկական հոգին որ գեղագիտական նոր հոգեբանութեան իրագործումն է։

X

Հոլանտա ալ բաւական զանազանութիւն ունի առանց նոր ձգտումներու ծայրայեղութիւնը ունենալու։ Կը սնանի գեղագիտական իր աւանդութենէն ու ցեղին այլամերժ հոգիէն։

Հոլանտայի մէջ զուտ գունական maniérismeը բաւական ծաւալած է, Monnikendam մը, օրինակ, կեանքի սքանչացող մըն է. իր դէմքերը կը թաղէ պտուղներու, մսեղէններու եւ ծաղիկներու մէջ ազդակող պոռոտ գոյներով ու առանց նըլուսաստուերի կանոնին։ Գործի նըման այս նկարչութենէն աչքը անմիջապէս կը զգայ բնական անհանգստութիւն մը։

(2) ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ջին նուիրատուութիւնը ընելու այս նպատակով:

Անատոլական շրջանակները դոհ են որ թաժնեցուցակի նոր ցանկը լոյն է որ 23 միլիոն ոսկիի ապրանք կը պահէ 23 միլիոն ոսկիի (Նախորդը տասը միլիոն բունակէ): Վաճառական մը այս առթիւ կը յայտարարած է.

— «Երբեք կարելի չէ պէտքէն աւելի ապրանք բերել: Մանաւանդ երբ վաճառութեան մթնոլորտ տիրէ...: Փոխ տեսնէք որ 23 միլիոն ոսկիի չափ ներածում չպիտի ըլլայ»:

Շաքարին ներածումը թաժնեցուցակէն ենթարկուած ըլլալով, գիները կը սկսան բարձրանալ: (40 ոսկի): Կարգ մը վաճառականներ իրենց ապրանքը գինովը վերցուցին մէջտեղէն, պատրաստելով թէ շաքարի մթերք չկայ նուաղ է: Այդ վաճառականները կ'ըսեն թէ, շաքարը թաժնեցուցակի մէջ առնել՝ կը նշանակէ տեսակ մը հաստատել: Յետոյ, ոմանք շաքարի մթերք չկայ եւ ասկէ վերջին շաքար հրապարակ պիտի հանել ու գինները բնականաբար պիտի բարձրանան: Թերթերը գիտել կու տան թէ պէտքէն աւելի մթերք մը կայ: Երկրորդ, Ալփուլլուի եւ Ուշաքի գործարանները կը պատրաստուին մեծ քանակութեամբ շաքար հրապարակ հանելու: Այսպէս առաջինը 2000 տոն շաքար ունի, երկրորդը՝ 500 տոն, ինչ որ կը բաւէ ամէն կարծած փարատելու: Վեց ամսուան պէտքը 3000 տոն է, մինչդեռ միայն տեղական 2500 տոնի շաքար կայ:

Յետոյ, Ալփուլլուի գործարանը թերթերուն մէջ ծանուցում տալով ամբողջ ուժով կը պոռայ. «1000 քիլոյէն պակաս չըլլալու պայմանաւ, ուզածին չափ Քրիսթալ եւ փոշի շաքարի ապսպրանք կ'ընդունիմ»:

⁂ Շաքարը Իզմիրի մէջ ալ ըղած է, հակառակ բոլոր լուրերու հաւաստիքներուն:

ԴՐԱՄ ՓԱԽՑՆԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑ ՄԸ

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ, «Միլլիյէթ»ի մէջ գրել կուտայ թէ արտասահման դրամ փախցնելու դուռ մը բաց ձգուած է: Այսպէս, անոնք որ կ'ուզեն դրամ ղրկել արտասահման բայց չեն կրնար օտար դրամ գտնել, Թրքական ապրանք կը գնեն եւ արտասահման ղրկելով կը ծախեն:

Մահմուտ պէյ կ'առաջարկէ գոցել այս դուռը, այնպէս մը ընելով որ փոխարժէքը երկիր մտնէ. բայց միեւնոյն ատեն կը յանձնարարէ զգոյշ շարժիլ, որպէս զի արտածումը չվնասուի:

ՏՈՒՐՔԵՐԸ ԳԱՆՁԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Տէֆթէրտար Մուսթաֆա պէյ, Էմին Էօնիւի գայմագամին եւ մալ միւտիւրին հետ անձամբ քննութիւն կատարած է Էմին Էօնիւի շրջանակին եղած բոլոր ճիւղերուն մէջ: Այս քննութեան արդիւնքով, երեւան եկած է որ Էմին Էօնիւ գաւառակի շրջանակին մէջ 6000ի չափ չհաստուրքի յայտագիրներ չեն քննուած, չհաստուրքի մասին եղած առարկութեան 4000 գրութիւններ քննութեան համար վար դրուած եւ 11,000ի մօտ haճqh որոշումներ գործադրութեան չեն դրուած: Այս մասին պէտք եղած միջոցները ձեռք առնուած են:

Էմին Էօնիւի շրջանակին շրջուն վաճառորդները խիստ հետապնդումի տակ առնուած են, եւ մէկ օրուան մէջ 400է աւելի շրջուն վաճառորդներէ տուրք գանձուած է:

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

Թուրք թերթերը գոհունակութեամբ կը հաղորդեն թէ վերջնապէս լուծուած է Հանրային Պարտքի վճարման խնդիրը:

Նոր համաձայնութեան տրամադրութեամբ, բոլոր պարտքերը պիտի միացուին եւ միակ պարտաթուղթ (օպլիկասիոն) մը հրապարակ պիտի հանուի: Այս պարտաթուղթերը «Իւնի Թիւրք» (Թրքական միացեալ) պիտի կոչուին: Մասնավճարին վճարումը երեք կամ հինգ տարի յետոյ պիտի սկսի: 1928ի համաձայնութեամբ, ամէն 5 կամ 6 տարին անգամ մը կ'աւելնար տարեվճարին քանակը. նոր համաձայնութեան մէջ այդպէս չէ եւ տարեվճարները հաւասար են իրարու:

⁂ «Աժանս Էքօնոմիք է Ֆինանսիէր» ալ, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Վերջին լուրերու համաձայն, Օսմանեան փոխառութեան թաժնետէրերուն ներկայացուցիչները համաձայնած են Թուրք կառավարութեան հետ, եւ երկու կողմին տեսակէտները զգալապէս իրարու մօտեցած են, նախագիծ մը կազմելու մասին: Այս պատճառով, Թրքական արժեթուղթերը կը պահեն իրենց արժէքը»:

Կ'իմանանք թէ, — կ'եզրակացնէ «Միլլիյէթ», — կարելի է վերջացած նկատել կողմնակներու բանակցութիւնը: Կարգ մը մանրամասնութիւններու կարգադրութենէն յետոյ, նոր համաձայնագիրը առ առաւելն մէկ երկու ամիսէն պիտի ստորագրուի:

⁂ Հանրային Պարտքի վերջին համաձայնութեան մասին տրուած վերջին լուրերու համաձայն, կողմնակներու համար տարեկան 750,000 ոսկեդրամ պիտի վճարուի:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԹՈՒՐՔ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Կրթական տնօրէն Հայտար պէյ Էնկիւրիէն վերադարձաւ, միասին բերելով նախակրթարաններու ուսուցիչներուն վաւերացուած ցուցակները: Այս ցուցակներուն համաձայն, պետական նախակրթարաններու ուսուցիչներէն 345 հոգի պաշտօնով ուրիշ տեղ կը փոխադրուին: Միայն Էնկիւրիէն 100ի չափ ուսուցիչներ Պոլիս կը փոխադրուին:

Այս տարի ուսուցչանոցէն շրջանաւարտ երիտասարդներէն ոմանք օտար եւ փոքրամասնութեանց նախակրթարաններուն մէջ պաշտօնի պիտի կոչուին:

⁂ Փոքրամասնութեանց եւ օտար լիսէներու ու միջնակարգ դպրոցներու Թուրք ուսուցիչներուն վաւերացուած ցանկերը Էնկիւրիէն հասած եւ դպրոցները ղրկուած են: Ցանկերուն մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ եղած են: Այսպէս, ուսուցչական պաշտօնէ հանուած են բոլոր անոնք որ գեղագործ, ատամնաբոյժ են կամ ուրիշ տարբեր գործ մը ունին, վկայական չունին եւ քննիչներու տեղեկագրին համաձայն անձեռնհաս են: Այս պատճառով ուսուցչական ասպարէզէն հեռացուածները 60է աւելի են: Դուրսը մնացած ուսուցիչներուն մէջ կան որ 7—8 տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէին. անոնք բողոքած են:

Նախակրթարաններու ուսուցիչներու ցուցակները դեռ գործավարութենէն ղրկուած չեն:

ՆՈՐ ԶԵՂԾՈՒՄՆԵՐ

Պոլսոյ գաղթականներու ղեկեղման գործերու մէջ պատահած զեղծումներու քննութիւնը երեւան կը հանէ թէ, այս գործը ո՛րքան յանդուգն կերպով տեղի ունեցած է: Քննութեան ձեռնարկելու առթիւ շատ մը անձեր գիմելով քննութիւնը ընդարձակելու օգնած են: Հաստատուած է որ 21 տան կեղծ թուղթերով «թափու»ն առնուած եւ մէկ մասն ալ ծախուած է:

Ասոր վրայ, ղեկեղման պաշտօնեաներէն Ալմի ձերբակալուած է:

Ասկէ զատ ղեկեղման վարչութեան մէջ Րասիմ, Զիհնի եւ Էմին էֆէնտիներն ալ գործէ հանուած են: Նոր ձերբակալուածներու մէջ կը գտնուին նախապէս ոստիկան Սիլիստրցի Զիյա, Քեամիլ, Սելանիկի գաղթականներէն Սիւլէյման էֆ. ներ եւ Մէլէք անուն կին մը:

Սկիզբէն ի վեր ղեկեղման գործերու մէջ միջնորդութիւն կատարող Շէմսէտտին ալ ձերբակալուած է: Ցիշեալը ղեկեղման գործին երեւան ելած ըլլալը լսելէ յետոյ Զօնկուլտաք փախած էր, բայց հոն չէ կեցած, ու Պոլիս եկած է: Զինքը հետապնդող պաշտօնեաներ չորհնուէն ելածին պէս ձերբակալեր են:

ԱՐՏԱԾՈՒՄՆ ՈՒ ՆԵՐԱԾՈՒՄԸ

«Վագըթ» (18 սեպտ.) կը գրէ.— Անցեալ տարուան առաջին ութ ամսուան ներածումը 90,037,210 ոսկի էր, իսկ արտածումը՝ 68,828,174 ոսկի: Այս հաշուով, մինչեւ 1931 օգոստոս ամսուան վերջը, 21,000,000 ոսկի աւելի ներածում եղած էր:

Այս տարի, նոյն շրջանին, ներածումը եղած է 57,826,210 ոսկի, իսկ արտածումը՝ 52,402,245 ոսկի: Որով բացը 5,000,000 ոսկի կ'ընէ:

Եթէ նկատի առնենք 1925էն ի վեր անցած շրջանը, այն ատեն աւելի լաւ կ'իմբռնենք 1932ի կացութիւնը:

1925 տարուան ներածումը 49 միլիոն ոսկի աւելի եղած է, 1926ին՝ 48, 1927ին՝ 52, 1928ին՝ 49, 1929ին՝ 101 միլիոն ոսկի:

1930ին ընդհակառակն մեր արտածումը 4 միլիոն ոսկի աւելի եղած է, իսկ 1931ին՝ 614,914 ոսկի: Ինչպէս կը տեսնուի, անցնող ութ տարուան ընթացքին առեւտրական հաւասարակշռութիւնը աստիճանաբար բարւոքած է:

ՕՐ. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

եւ

Պ. ՍԵՐՈԲԷ ՄԽՃԵԱՆ

Ամուսնացած

25 Սեպտեմբեր, 1932

Փարիզ Choisy-le-Roi

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կուկունեանի երեկոյթը

— :-: —

ԼԻՈՆ, 24 Սեպտ. (Սեփ. թղթ.).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի «Կուկունեան» խումբի սարքած հանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ:

Բարեբախտութիւնը ունեցանք այդ օրը, մեր մէջ գտնելու յայտնի երաժշտագէտ եւ Փարիզի «Սիփան» երգչախումբի ղեկավար ընկ. Սաքօ Յակոբեանը եւ որուն տրուած էր հանդէսին նախագահելու պաշտօնը: Սրահը լեցուած էր ընկերներու եւ համակիրներու կոկիկ բազմութեամբ մը:

Հանդէսին գեղարուեստական փայլը աւելցնելու համար, հրաւիրուած էր Տէսինի «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանի:

Յարգելի նախագահը, բանալով հանդէսը ուրախութեամբ յայտնեց որ «մեծափայլ Փարիզէն գալով գալով կը տեսնէ պաւառի հայրենակիցները — ընկերները — այսպէս եռուն եւ աշխատող»:

Ապա սկսաւ հանդէսին գեղարուեստական մասը: Յաջողապէս արտասանեց ընկ. Եղիան, Ա. Գառօնէի «Օրերի Երգեր»ը: Երգեցին Պ. Ա. Ակեսխեան, Ղ. Մըխալեան եւ Օր. Հ. Գըմպըլեան: Այս վերջինը ուշադրութեան արժանի ձայն ունի:

«Կոմիտաս» երգչախումբը յաջողապէս երգեց զանազան կտորներ Կոմիտասէն, Դր. Սփենդէն, Դ. Ղազարեանէն եւ Մելքոնեանէն:

Աճուրդի դրուեցան շիշ մը շամպանեա եւ քանի մը գեղեցիկ առարկաներ, ապահովելով կոկիկ գումար մը: Աճուրդը շահեցաւ ընկ. Ե. Մաճեան:

Վերջին պահուն տեղի ունեցաւ խիստ քրքջալիր զաւեշտ մը «Կովի վաճառականը», որ մօտ կէս ժամ սրահը պահեց ծիծաղի մէջ:

Նախագահի փակման խօսքէն վերջ, «Մեր Հայրենիքով» վերջացաւ հանդէսը:

Ժողովուրդը ցրուեցաւ լաւագոյն տրամադրութեան տակ:

× Կ'իմանամ թէ ընկ. Սաքօ համերգ մը պիտի կազմակերպէ Լիոնի մէջ: Այս առթիւ փափաք յայտնած է որ ձեռնհաս ուժեր իրենց բարոյական օժանդակութիւնը բերեն: Այս պարագան ուշադրութեան յանձնելով, կը յուսանք որ գաղութը չպիտի վարանի քաջալերել այս խիստ օգտաշատ ձեռնարկը:

Հեռու՛ը Փարիզէն լսած ենք մեր Սաքօին ճիգերը: Ինչո՞ւ չվայելենք այստեղ ալ: Ո՞վ չուզեր որ անգամ մըն ալ ապրինք Հայ Երգի կախարդանքին տակ...:

Միսաք-Միրզէ

Դպրոցի համար

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 26 Սեպտ. (Սեփ. թղթ).— Ֆովելի նախաձեռնութեամբ մը Կարմիր Խաչի Սանուհիներու Միութիւնը կազմակերպած էր ներկայացում մը «Սաքրէ-Քէօր» անուն սրահին մէջ, կիրակի օր ի նըպաստ իր փոքրիկներու դպրոցին:

Զաւեշտը — «Կըրլ Սքաուտ» — որուն սիրով իրենց աջակցութիւնը բերած էին գաղութիս «սիրող» երիտասարդներ, բաւական հաճելի ու օգտակար ժամանց մը եղաւ: Մասնաւորաբար Պ. Արապեան ու Պ. Դերկոմսեան կրցան հանդիսականները ուրախութեան ու խնդուքի մէջ պահել:

Պիտի սիրէինք որ աւելի քաջալերական դառնար նման ձեռնարկներու օգնելու կամեցողութիւնը, դէթ այս գետնին վրայ կուսակցական հակամարտութիւնները ձգած, հայ ծնողները օգնէին իրենց մանուկներու սիրոյն դպրոցի նման կենսական աշխատանքներու:

Յետոյ, քանի որ թատերական կանոնաւոր շրջուն խումբ մը ունենալը անկարելի է, — որ այնքան ընկերներ պիտի ունենար հայրենաբաղձ, բանաք հայերէնաբաղձ կացութեան համար, — արդեօք դժուա՞ր է կազմակերպել, օրինակ, Կրընոպլի պէս հայաշատ վայրերու մէջ, «սիրող»ներու խումբեր, որ յաճախ տային ընկերական-ընտանեկան շրջանակի մէջ փոքրիկ ներկայացումներ ու երբեմն ալ հրապարակային օգտակար բանի մը համար, աւելի պատրաստուած ու աւելի վարժ:

Ներկայացման երկրորդ միջնաբարին Օր. Հերմինէ Միսքճեան, որուն հոգեւին նուիրուած գործունէութիւնը իր Կարմիր Խաչի ընկերուհիներուն հետ ծանօթ է Կրընոպլցիներուն ու շրջանին, մանաւանդ իր զաւակները Հայ տեսնել բաղձացող մայրերուն, կարդաց ճառ մը, որուն պատճէնը կը ղրկեմ «Յառաջ»ի

***

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԺԱՄԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

— :-: —

Վերջերս բուռն պայքար կը մղուի աշխատանքի ժամերը շաբաթական 40ի զեղչելու կամ շաբաթը հինգ օր աշխատելու մասին: Ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութեան Աշխատանքի գրասենեակն ալ անցեալ շաբթու քննեց այս խնդիրը:

Առիթ առնելով Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան նախագահի կրկին կարգ մը յայտարարութիւնները, «Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (9 սեպտ.).

— «Կրին կը յայտնէ այն միտքը, թէ երկիրը կրնայ նորէն բարգաւաճման ճամբու մէջ մտնել միայն այն ատեն, երբ աշխատավարձերը սկսին կրկին բարձրանալ, փոխանակ իջնալու, երբ ժողովրդական զանգուածները իրենց աշխատանքի փոխարէն աւելի դրամ ստանան գնելու համար:

Աշխատավարձերու բարձրացումը պահանջելով հանդերձ, Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան նախագահը անհրաժեշտ կը նկատէ նաեւ անմիջապէս ամբողջ երկրին մէջ կրճատել աշխատանքի ժամերը մինչեւ օրական վեց ժամ՝ հաստատելով միաժամանակ միայն հինգ օր աշխատելու դրութիւնը: Այս միջոցով միլիոնաւոր գործաւորներ պիտի կարենան իսկոյն գործ ստանալ:

Ակներեւ է, որ շնորհիւ մեքենաներու կատարելագործման եւ աշխատանքի արդիւնաբերութեան աննախընթաց բարձրացման, կարելի չէ այլեւս բոլորին աշխատանք հայթայթել, եթէ մարդիկ շարունակեն առաջուան պէս շաբաթական 6 օր եւ օրական 8 եւ աւելի ժամեր աշխատիլ: Բոլորին գործ տալու համար, պէտք է կրճատել բոլորին աշխատանքի ժամերը: Ասիկա անխուսափելի է:

Հարկաւ, աշխատանքի ժամերու կրճատումը չի նշանակեր երբեք, թէ կրճատման պէտք է ենթարկուին նաեւ աշխատավարձերը:

Պէտք չէ թոյլ տրուի, որ իջնայ ժողովուրդի ապրելակերպի մակարդակը: Պէտք չէ թոյլ տրուի, որ շարունակուի վարձատրութեան եւ շահի ներկայ աննախընթաց անարդար բաշխումը:

Կրին ամենայն իրաւամբ կը պնդէ, թէ մինչեւ այժմ մեքենաներու կատարելագործումէն առաջ եկած բարիքներէն համեմատաբար քիչ է օգտուած աշխատաւորութիւնը, մինչդեռ դրամատէր կամ գործատէր դասակարգը կորզած է առիւծի բաժինը:

Պէտք է որ աշխատաւորները այսուհետեւ աւելի բաժին ստանան այն շահէն, զոր կը ստանան դրամատէրերն ու գործարանատէրերը: Այդ պարագային խոշոր չափով մը պիտի մեծնայ նաեւ ժողովրդական զանգուածներու գնելու կարողութիւնը, որ իր կարգին պիտի նպաստէ արդիւնաբերութեան զարգացման, գործերու բարելաւման եւ վերջին հաշուով դրամատէր կամ գործատէր դասին ալ շահուն»:

համակարգ մը պիտի ունենայ իր դէմ: Այս համբաւաւոր խմբի դէմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի երիտասարդ ֆութպոլիստները ի՞նչ արդիւնք ձեռք պիտի կրնան բերել:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը Կիրակի օր հետեւեալ կազմով դաշտ պիտի ելլէ, աջակցութեամբ Հունգարացի մարզիկի մը, — Յակոբ, Նորայր, Գաբօ, Մարտիկ, Աճարոն, Սարգիս, Ալէքս, Մինաս, Ռստէն, Խորէն, Փօղոս եւ Յովհաննէս:

Սոյն ֆութպոլիստներէն կը խնդրուի Կիրակի օր ժամը 2.30ին դաշտ գտնուիլ:

⁂

Հ. Մ. Ը. Մի ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ 23 Սեպտեմբերին Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Խաժակ» ակումբին մէջ: Նոր Վարչութիւնը ընտրուեցաւ հետեւեալ անդամներով.—

Ատենապետ՝ Մարտիկ Փափազեան, Ատենադպիր՝ Ենովք Յակոբովիչ, Գանձապահ՝ Յովհաննէս Տիգրանեան: Խորհրդատուներ՝ Յակոբ Մաթոսեան, Հայկ Լուսնեան: Ֆութպոլի խմբապետ՝ Աճարոն Տիգրանեան:

Մ. Արայ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլը Վիէնի մէջ

■■■

ՎԻԷՆ, 25 Սեպտ.— Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը այս տարի եղանակի բացումը պիտի կատարէ յառաջիկայ Կիրակի հոկտ. 2ին, իր սեփական մարզադաշտին վրայ: Իր հակառակորդը պիտի ըլլայ Rhodia-Club-Tain Roussillon միացեալ երկու քաղաքներու զօրաւոր խումբը, որ ծանօթ է իր չորս նշանաւոր խաղացողներով, նախկին Սէն Շամօնի ֆութպոլիստներով, — Viart, Orcel, Yenesly եւ Esneven: Այս չորսն էին որ Փարիզի «Տորք»ը 6ի դէմ 2 նշանակէտով պարտութեան մատնեցին: Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը խիստ զօրաւոր

ՍՏԱՑԱՆՔ

FILLES, գրեց՝ Մերուժան Պարսամեան, (ֆրանսերէն հատոր մը պատմուածքներու), գին 9 ֆրանք: Կը ծախուի բոլոր գրավաճառներուն եւ Շանթի մօտ, 94 rue Lafayette, Փարիզ (10): Կեդրոնատեղի՝ Hachette Quai de Javel, Փարիզ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

■■■■■■■■■

Բ.

■■■■■■■■■

Կը խորհիմ թէ ամէն բան վերջացաւ մեր միջեւ. ի՛նչ գէշն եմ Աստուած իմ, եւ ըսել որ, (քանի՞երորդ անգամ) ամէնէն անխառն գոհունակութիւնը դժբախտութեան մէջ երջանիկ կարծեցեալ ուրիշի մը՝ քեզի բախտակից ըլլալուն գիտակցիլն է:

Իզուր կը փնտռեմ խօսակցութիւնը վերսկսելու միջոցներ:

Օթօն կը կենայ:

Գ.

Իրիկուն..........

Սիրելի քոյրս,

Վերջալոյս է արդէն: Արեւն իր հինայած մատները երկարեր է բաց պատուհանին ապակիին ու անկէ սեղանին, թուղթին վրայ: Նամակս արեւին շողերուն տակն է. լուսաշող պիտի ըլլայ իր լուսանցքը...

Բայց հեռաքրքրութեանդ անցնինք, ու եթէ մտամտանջութիւնը իր դրան մօտեցեր է արդէն՝ հեռացնենք զայն: (Կը տեսնե՞ս այս դարձդարձիկ արտայայտութիւնը. ինծի դժուար է արեւով սկսիլ ու արեւելքով չավարտել... Դուն կը ժպտիս, գիտես թէ բոլորովին այդ չէ պատճառը, թէ այս մէկը, միջոց մըն է միայն զգացնելու՝ կենդանութեամբ, տաքութեամբ վազող արիւնիս ներկայութիւնը):

Երեւակայէ՛. ուժէս վեր կարծուած այս ճամբորդութիւնը յաջողութեամբ վերջացուցի. ճշմարիտ յաղթանակ մը: Կարծածէս շատ աւելի դիմացկուն եմ եղեր. եւ այս նամակը անմիջապէս գրելուս նպատակն ալ այդ է արդէն. թէեւ յոգնած:

Կ'աճապարեմ, տրամադրութիւնս շատ բարձր է. գիտնայիր ի՛նչ օդ է ծծածս, ա՛հ, դուն քաղքենի, խեղճ քոյր, իրական զրկուածները դուք, մենք ենք, քաղաքին թունաբոյր օդին սորուկ: Կարծես ամէն մէկ շունչիս արիւն կը ներարկեմ երակներուս, զով ու համեղ ումպերուս մէջ, տաք ու գինովցնող այրումով մը կուրծքիս տակ... Երբ վաղն իրիկուն, ջութակի դասէդ վերադարձիդ առնես նամակս, գիտցիր որ աննախընթացօրէն ուրախ եմ:

Բժիշկը, շատ լաւ մարդ մը, բարի ալ, ըսաւ որ ունեցածս մեծ բան մը չէ: Մեծաւորուհին, չոր ու խիստ պառաւ մը, բայց ոչ գէշ, կ'ենթադրեմ, հակառակ անմիջապէս ու խորթ ձայնով մը շէնքին օրէնքները մի առ մի ինծի կարդալուն, չեչտելուն:

Եւ հիւանդներ, դրեթէ երիտասարդներ, բոլորն ալ: Կրկին իր ջուրը ինկած ձուկի պէս հանգիստ եմ: Բարեկամ կը զգամ ամէնուն հանդէպ: Դեռ վերապահ ենք. սակայն որքան պարզութիւն. իրարու հետ եղակի կը խօսին. ու շուտով ծանօթութեան սահմանը կը լայննայ: Գոհ եմ: Կրնա՞մ աւելի հասկնալի ըլլալ, նմանցնելով տեսակ մը նախակրթարանի ուր երբ թէ վերադարձած ըլլամ արձակուրդէ մը. աւելին. սկսուած խաղ մը կը թուի ինծի, ուր անծանօթ չկայ. խաղընկերը կը ճանչնայ դիմացինը...

Երբ ճաշասրահ մտանք, ճմրան գայլի ախորժակով մը կերայ. դիտելու էիր. դուն որ լուռ, կամ խօսուն աչքերով՝ հոգիդ կը հատցնէիր պատառ մը աւելի կերցնելու համար: Հաւատա՛, կը նայիմ այդ հարիւրի մօտ գլուխներուն, ու չեմ կրնար չխորհիլ, թէ բոլորն ալ ինծի պէս են... Արդեօք այս պատերէն դուրս գտնուած բոլորն ալ մեզի պէս չե՞ն... այնքան քիչ է մեր անոնցմէ տարբերութիւնը...

Միակ բանը որմէ կը նեղուիմ առ այժմ, մայիսի վերջաւորութեան հակառակ՝ ցուրտն է: Բայց գուցէ յոգնութիւնն է պատճառը. եւ յետոյ չէ՞ որ ամառն է եկողը. հէ՞, քոյր իմ, գուարթ, առողջարար... Ապա երեւակայէ բուժուած վերադարձս, ի՛նչ խելայեղ ցնծութիւն, կատակ չէ՛...

Կը յիշես փոքրիկ հայելին զոր կորսնցուցիր անցեալ օր. քովս է. կը ներես, չէ՞: Հիմա կը նայիմ իր վճիտ խորքին ուր սովորական տժգունութեանս փոխան կարմիր կայ երեսիս վրայ: Եւ երբ կը դարձնեմ, դուն կը ժպտիս կինակի կափարիչին տակ, լուսանկարիդ մէջէն: Այո՛, գիտեմ որ կը ներես այս պզտիկ գողութեանս: Կը տեսնես բան չեմ կրնար պահել. որոշեր էի չըսել, մինչեւ վերջ... բայց ե՞տ պիտի ուզես արդեօք... Չեմ կրնար հաւատալ, անուշ քոյր, մօռցիր ասիկա ու մի մոռնար ինծի ըսել չուտափոյթ պատասխանովդ թէ ի՛նչ նորութիւններ՝ նամակէս յետոյ: Գիտնայի՛ր, երկու բաժակներուս մէջ չսեղմուող հեռաքրքրութիւն կայ... Ո՞ւր... դէհ, գիտցիր...

Եւ յոգնած եմ. ու կը շատախօսեմ. տարօրինակ է ասիկա եւ որքան բնական: Շոյող մշուշ մը կայ ամէն առարկայի վրայ որ զիս կը շրջապատէ: Պարզ ու նեղ անկողինները, լերկ սեղանը, արեւին մատներն ալ հինայուած, խաղաղութեամբ թաթաւուն են: Ութ հոգիի համար է այս ննջարանը, բայց մինակ եմ. միւսները cureէն յետոյ պարտէզին մէջ պտոյտով, խօսակցութեամբ զբաղած են: Քեզի հետ մինակ եմ, քոյր իմ: Ահա ինչու շատախօս եմ ու հաղորդական: Մանտոլինի ձայն մը կու գայ կուշտի սենեակէն. ուրախ ճանկռտոց մը ան ալ:

Ալ վերջացնեմ: Միտք ունիմ կանուխ պառկիլ: Երազել որ նամակէս առաջ, մեծ, անսահման թեւերով օդանաւի մը յանձնուած, կու գամ քեզի շատ կանուխէն, ու եղունգներդ ձեռնոցին կաշին չհանած՝ կը սեղմեմ կարօտագին:

Եղբայրդ

....

Դ.

— «Սը՛սս...»:

Կիսաբաց դրան մէջ կ'երեւայ Գաբրիէլ Ֆրնասքի գլուխը: Իրեն հետ սեղանակից ալ եմ: Սրտաբաց շէնշող տղայ մը. շագանակագոյն մազերով ու քթին արմատը քիչ մը ծուռ: Երեսին վրայի ցանները մթագնելէ աւելի վստահութիւն կը ներշնչեն:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ւսաարութիւն հաստատուի կրճատելով անոնց ընդհանուր մակարդակը: Ֆրանսայի վարչապետը կը դանդատի թէ մենք սպաննելու արուեստը կը սորվեցնենք մեր տղոց, կազմակերպելով երիտասարդութիւնը: Պ. Լիւո կը մոռնայ թէ Ֆրանսայի մէջ է որ տեղի կ'ունենայ երիտասարդութեան զինուորական պատրաստութիւնը:

Ֆօն Փափէն յետոյ հերքեց թէ Ֆրանսա կրճատած է իր սպառազինութիւնները: «Ֆրանսայի զինուորական ծախքերը հարիւր առ հարիւր աւելցած են վեց տարուան մէջ»: Յետոյ յայտարարեց թէ Գերմանիան պարտաւոր չէ շնորհակալ ըլլալու հաստուցումներու ջնջման, ոչ ալ գերմանական հողերու պարպումին համար: Եզրակացնելով, չեշտեց թէ երբեք կարելի չպիտի ըլլայ ապահովել Եւրոպայի խաղաղեցումը, որքան ատեն որ փորձեն իրաւազուրկ վիճակի մէջ պահել զանազան պետութիւններ:

Ռումբ մը Հալէպի մէջ

Սեպտ. 15ին Հալէպի Ազիզիէ թաղին մէջ սոսկալի պայթիւն մը տեղի ունեցաւ: Իսկոյն ոստիկանական ուժեր փութացին պայթիւնի տեղի ունեցած վայրը եւ յետ քննութեան հասկցան որ Աճուրիի պատկանող ափարթըմանի մէջ պատահած է պայթիւնը:

Ափարթըմանի վարի յարկին մէջ կը բնակէր քաղաքապետութեան խորհրդական Պ. Միօմելիար: Ռումբը նետուած է դուրսէն տան պարտէզը եւ մեծ աւերներ պատճառած: Ապակիները ջարդ ու փշուր եղած են եւ պատը փնասուած: Խորհրդարանը կը բացակայէր տունէն: Պարտէզին մէջ գտան երկաթէ տուփ մը որուն մէջ երկաթի կտորներ կը գտնուէին: Ռումբը դրուած էր անոր մէջ:

Վկայողներ կան թէ՝ պայթիւնէն անմիջապէս վերջ շալվար հագած մարդու մը փախչիլը տեսած են: Ապտալլա անուն մարդ մը ձերբակալուած է:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ'ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

Կը խօսի՝ Բժիշկ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նիւթ ունենալով՝ Պ Ն Դ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ը

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները — Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ԻՆ

Salle de la Mutualité — 24, rue St. Victor

(Métro Maubert - Mutualité)

կազմակերպուած փարիզի եւ շրջակայքի հայ մշակութային միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ եւ նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբի

Կը նախագահէ Փարիզի Գրական Ակումբի նախագահ

Ռ Ո Ւ Բ Է Ն Բ Ե Ր Բ Ե Ր Ե Ա Ն

Գրական բաժին

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Երաժշտական բաժին

«Կոմիտաս երգչախումբ»՝ ղեկավարութեամբ Ն. Սերգոյեանի, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան (երգ), Օր. Ջառափեան (դաշնակ), Պ. Տիր. Ալէքսանեան (թաւջութակ), դերասան Մաքս Մաքսուտեան (արտասանութիւն), Պ. Ֆ. Աղազարեան (ջութակ):

Թատերական բաժին

Կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար» կատակ. եւ «Դատաստանական խորհուրդ» տեսարանը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Գմբէթեանի, կը մասնակցին՝ Տիկ. Տէրուան, Տիկ. Ժէնիա, Տիկ. Գայեանէ, Օր. Անգինէ, Պ. Պ. Սարիմ Մաքսուտեան, Սարաֆեան, Լաթիֆեան, Կոթիկեան և Գ. Վահան:

Տոմսերու գիները՝ 10 եւ 5 ֆրանք: Կը ծախուին հայ ճաշարանները եւ Հրանտ-Սամուէլի գրատունը, 51 rue Mr. le Prince. ներկայացման օրը Mutualitéի կիշէն, ցերեկուան ժամը 1.30էն սկսած:

ՎԱՐՁՈՒ Է 3 սենեակ, խոհանոց, տէպաբա, պարտէզ, ժառան: Վարձք՝ 3000 ֆր.: Դիմել՝ Տիկին Փափազեանի, մինչեւ ժամը 5, 12 rue Legrane, Malakoff (Seine), Autobus AF:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան' ժեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ

Երկու լաւ կահաւորուած սենեակ եւ խոհանոց մը, պատուաւոր ընտանիքի մը մէջ: Դիւրամատչելի գին: Դիմել՝ 151 Fbg. Poissonnière, Դ. յարկ Տիկ. Պետրոսեանի:

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 28 սեպտ. 932

Այսօր Պուլօնեի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մաքրօ: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մաքրօ:

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ավընիւ տէ Կօպըլէն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարզպետ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներըվաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

«Դաշնակցութեան օր»ը կը տօնուի Ալֆորվիլի մէջ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբի սրահը

Նախագահութեամբ ընկ. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՈՐԲԱԹԵԱՆԻ

Պիտի բանախօսէ՝ ընկ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Նուագ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Գարեգին Մանկիկեանի: — Մուտքը ազատ է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Պ. Վահան եւ Սուրէն Հարիկեան, Տէր եւ Տիկ. Անթուան Հէքիմեան, Օր. Աշխէն Հարիկեան, Այրի Տիկին Ագապի Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկին Գեւոնեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք, անձամբ, գրաւոր, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ԹՈՒՐՖԱՆՏԱ ՀԱՐԻԿԵԱՆԻ

ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Փ. Միք.— Կը խնդրուի վրիպակները զրկել, գրքին մէջ սրբագրելու համար:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— ԿԻԼԻԿԻՈՅ Խարնը գիւղացի Կարապետ Յակոբեան որ Գավալաջէն Մարսէյլ եկած է իր կնոջ եւ զաւակներուն հետ (Հարաւային Ամերիկա մեկնելու համար)կը փնտռէ իր հօրեղբայրները Յակոբ Եագուպեան եւ Աւետիսեան որոնք քանի մը տարի առաջ կը գտնուէին Օպընա (Ֆրանսա): Իրենց հասցէն իմացնել Կարապետ Յակոբեանի, Grand Hôtel de Levant, 36 rue Fauchier, Մարսէյլ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեանս ընդհ. ժողովը այս Շբ. իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլօրիայի մէջ: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ զեկոյց:

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, պատուիրակութեան շէնքին մէջ, 71 Ավընիւ Բլէպէր: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անդամ—անդամուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ: Ժամը 4.30ին մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային երկրորդ ժողով կը գումարուի եւ օրինաւոր կը նկատուի անկախ ներկաներու թիւէն:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

Բ Ո Ռ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Մօնտանէլլի նայում էր նրան ամբողջ մարմնով դողահար: Սկսել էր հասկանալ:

— Քո ընկերների հետ ի հարկէ կարող եմ յարաբերութեան մտնել, բայց հետդ գալ ես չեմ կարող. քահանայ եմ ես:

— Իսկ ես ոչ մի ողորմութիւն ընդունել չեմ կարող մի քահանայից. ես այլ եւս չեմ ուզում ոչ մի կոմպրոմիս, Պատրէ. մինչեւ այժմ եղածը հերիք է: Կամ հրաժարուեցէք եկեղեցուց ինձ համար, կամ հրաժարուեցէք ինձնից:

— Ի՞նչպէս հրաժարուեմ, Արթուր, ի՞նչպէս հրաժարուեմ:

— Ուրեմն հրաժարուեցէք եկեղեցուց: Պէտք է ընտրէք մեր երկուսից մէկը: Միթէ ուզո՞ւմ էք կիսել ձեր սէրը, կէսը ինձ, կէսը եկեղեցուն. ողորմութիւն չեմ ուզում ես: Եթէ պատկանում էք նրան, էլ ինձ չէք պատկանում:

— Դու ուզում ես որ ես հոգիս ջարդեմ երկուսի: Արթուր, Արթուր, դու ինձ դժել ես տալու:

Բոռ բռունցքը խփեց պատին.

— Ընտրեցէք մեզնից մէկը. — կրկնեց նա նորից:

Մօնտանէլլին հանեց կրծքից մի տուփի մէջ պահած ճմռտուած ու գունատած մի թղթի կտոր:

— Տեսէ՛ք, — ասաց նա:

«Ես հաւատում էի ձեզ, ինչպէս հաւատում էի Աստծուն, իսկ դուք խաբեցիք ինձ»:

Բոռ ժպտաց ու ետ տուաւ թուղթը:

— Ի՛նչ երիտասարդ են մարդիկ տասնըինը տարեկան հասակին: Այնպէս հեշտ է թւում նրանց, վեր առ մուրճը ու ջարդիր ամէն ինչ: Այժմ ես ինքս եմ ընկել մուրճի տակ:

— Գուցէ, քո տեղում, — ասաց Մօնտանէլլի. — ես էլ այդպէս անողոք լինէի, բայց ես չեմ կարող անել այն, ինչ որ դու պահանջում ես, Արթուր: Կ'անեմ, ինչ որ կարող եմ: Կը սարքեմ քո փախուստը, եւ երբ դու կը լինես արդէն ապահով տեղում, ինձ մի դժբախտութիւն կը պատահի սարերում, կամ սխալմամբ գիշերը այն խմիչքը չեմ վերցնի, որ պէտք էր, ինչպէս որ կը կամենաս: Գո՞հ ես արանով, աւելի ոչինչ չեմ կարող: Սա մեծ մեղք է, բայց յոյս ունիմ, որ Տէրը կը ներէ. աւելի ողորմած է Նա:

Բոռ մի ճիչով ձեռքերը պարկաւ իբար:

— Ա՛, սա չափից անց է արդէն, չափից անց է: Ես ի՞նչ եմ արել, որ դուք այդպէս էք մտածում իմ մասին: Ի՞նչ իրաւունքով: Միթէ ես ուզում եմ վրէ՞ժ առնել ձեզնից, ես ուզում եմ ազատել ձեզ: Միթէ դուք երբեք չէ՞ք հասկանար, որ ես ձեզ սիրում եմ:

Խլեց Մօնտանէլլիի ձեռքը ու ծածկեց նրան համբոյրներով ու արցունքով:

— Պատրէ՛, գնանք միասին: Պատրէ՛, մեր մէջն է կեանքը, երիտասարդութիւնը: Մենք ենք յաւիտենական գարունը, մերն է ապագան: Պատրէ՛, մօտ է արշալոյսը, մի՞թէ չուզէք գալու ծագող արեւից: Զարթեցէք, մոռանանք սարսափելի երեւակայութիւնները: Զարթեցէք ու նոր կեանք սկսենք: Պատրէ՛, ես միշտ սիրել եմ ձեզ. միշտ, նոյն իսկ երբ դուք սպանում էիք ինձ: Միթէ կը սպաննէ՞ք դուք ինձ:

Մօնտանէլլի ետ քաշեց ձեռքը:

— Ողորմի Տէր, — բացագանչեց նա: — Դու ճիշդ մօրդ աչքերը ունիս:

Մի տարօրինակ, խոր, երկար ու յանկարծական լռութիւն դրկեց երկուսին էլ: Գորշ կէսմութի միջով երկուսն էլ նայում էին իրար, ու սարսափն էր իջել երկուսի սիրտն էլ:

— Ուրիշ ի՞նչ ունիս ինձ ասելու. — շշնջեց Մօնտանէլլի: — Ի՞նչ յոյս է մնում ինձ:

— Ոչ մի յոյս: Իմ կեանքս հարկաւոր է ինձ միայն նրա համար, որ կռուեմ կաթոլիկ եկեղեցու հետ: Ես մարդ չեմ, մի դանակ եմ ես: Կեանքս ինձ ետ դարձնելով, սրբագործում էք դուք այդ դանակը:

Մօնտանէլլի դարձաւ խաչելութեանը:

— Տէ՛ր, լսո՞ւմ էք...

Ու նրա ձայնը նւաղեց դատարկ լռութեան մէջ: Բոռի մէջ զարթնեց ծաղրող սատանան:

Մօնտանէլլին ցնցուեց, կարծես նրան զարկին: Մի վայրկեան կանգնեց, աչքերը գետնին, յետոյ ծունր իջաւ անկողնի եզերքին, դէմքը ծածկեց ձեռքերովն ու սկսեց հեկեկալ: Մի երկարատեւ դող դրկեց Բոռին ու ամբողջ մարմինը ծածկեց մի խոնաւ սառնութեամբ: Նա հասկանում էր, թէ ինչ էին նշանակում այդ արցունքները:

Վերմակը քաշեց գլխին, որ չլսի: Այն էլ հերիք էր, որ մեռնէր պիտի, դեռ այդպէս երիտասարդ: Բայց հեծկլտուքը չլսել չէր կարողանում: Այդ լացը կարծես հնչում էր իր ականջներում, արձագանգ էր տալիս ուղեղին մէջ ու զարկ տալիս բոլոր երակներում: Մօնտանէլլին հեկեկում էր, հեկեկում ու արցունքները թափւում էին անզուսպ:

Վերջապէս դադարեց լալուց, ու թաշկինակով սրբեց աչքերը, իր լացը աւարտող մի երեխայի պէս: Երբ ոտքի ելաւ, թաշկինակը սահեց ծնկներից ու ընկաւ գետին:

— Էլ խօսելն աւելորդ է. — ասաց նա, — դու հասկացա՛ր:

— Հասկացայ, — պատասխանեց Բոռը մռայլ հեզութեամբ: — Մեղ[...] ձերը չէ:

Մօնտանէլլին նայեց նրան: Գե[...] մանը, որ շուտով փորելու էին, [...] կարող աւելի լուռ լինել, ինչ [...] էին: Լուռ նայում էին իրար [...] ինչպէս երկու անջատուող սիրել[...] իրենց բաժանող անանցանելի սա[...] նի երկու կողմից:

Բոռ առաջինը իջեցրեց աչքե[...] ղաց ու ձեռքերով ծածկեց դէմ[...] Մօնտանէլլին հասկացաւ, որ ա[...] ժումը նշանակում էր՝ «գնա՛» [...] եկաւ ու ելաւ սենեակից:

Մի վայրկեան չանցած վեր [...] Բոռը.

— Օ՛, ես այս չեմ կարող [...] Պատրէ՛, ետ դարձէք, ետ դարձէ[...]

Դուռը փակուեց: Նա կամաց [...] շուրջը մի լայն բացած հանդիսա[...] եացքով ու ըմբռնեց, որ [...] ամէն [...] վերջացած էր:

Ամբողջ գիշերը բակում խոտը [...] մեկ օրօրւում էր, այն խոտը, որ [...] տով թոռմելու էր թիակի հարուած[...] րին տակ. եւ ամբողջ գիշերը Բոռ [...] այնակ պառկած էր մութին մէջ [...] լաց էր լինում:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1932

30 Septembre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1996

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒՆ ԴԻՄԱՑ

Ընթերցող մը դառնութեամբ գրել կուտայ թէ՝ թիւրիմացութեանց պատճառ պիտի դառնայ «Յառաջ»ի սեպտ. 23ի թիւին մէջ հրատարակուած գրութիւն մը, «Համագործակցութիւն»:

Ու կը խնդրէ զգուշանալ այդպիսի հրատարակութիւններէ:

Նորէն կարդացինք այդ գրութիւնը, զոր մեզի բերած էր պատահական աշխատակից մը: Եւ անհրաժեշտ կը գտնենք հրապարակաւ լուսաբանել նամակագիրը:

Թերեւս ուրիշներ ալ նախապաշարուած են. քանի որ, խնդիրը փափուկ է:

Ի՞նչ կը թելադրէր «Համագործակցութիւնը»:

Պարզելով համաշխարհային տնտեսական տագնապը, որ եսասիրութեան, ինքնապաշտպանութեան կը մղէ իւրաքանչիւր երկիր եւ ժողովուրդ, կ'անդրադառնար մեր տարագիր բազմութեանց դառն կացութեան: Ու կ'առաջարկէր, նախապատուութիւն տալ ազգակիցներու, — Հայ նպարավաճառէն գնել, Հայ բժիշկի դիմել, Հայապատկան տուն վարձել, Հայ սպասուհի բռնել եւն.:

Յօդուածագիրը ինքն ալ կ'ընդունէր որ, «սակայն շատ լաւ է տեսականօրէն, իսկ գործնականին մէջ մինչեւ աստիճան մը կարելի է»:

Արդար ըլլալու համար, ըսենք որ յօդուածագրին քանի մը նախադասութիւնները կրնան թիւրիմացութիւն պատճառել: Բայց իր միտքը որոշ է, — փոխադարձաբար նախապատուութիւն տալով, օգնել տնտեսական բարելաւման: Տեսակ մը գործակցութիւն, հաւաքական պաշտպանութիւն ստեղծել:

Այս թելադրութիւնը կապ չունի մեծ ազգերու այն շռնդալից յայտարարութեանց հետ, որ կը հրաւիրեն միայն անգլիական ապրանք գնել: Կամ ֆրանսական, գերմանական եւն.:

Ծիծաղելի պիտի ըլլար այդպիսի միտք մը, եւ գործնապէս ալ՝ անհնար: Թողո՛ւնք անպատեհութիւնները, որոնցմէ այնքան կը վախնայ նամակագիրը:

Ուրեմն, միայն Հայու հետ գործ ընելու խնդիր չկայ, այլ գործակցութեան, փոխադարձ աջակցութեան: Այն ալ՝ հնարաւորութեան սահմանին մէջ:

Մեզի՞ է մնացեր «սրբազան եսասիրութիւն» փորձել տնտեսական գետնի վրայ, մեր այս վիճակին մէջ, — հալածական՝ երկիրէ երկիր, ինկած՝ հզօր ազգերու առջեւ որոնք միայն իրենց մեքենաներով եւ դրամագլուխով կրնան հարթել ամէն արգելք...

X

Աւելի գործնական առաջարկ մը կը ներկայացնէին ուրիշ երկու հայրենակիցներ, — Փոխադարձ Ապահովագրութիւն: (Յառաջ, 27 սեպտ.):

Այստեղ ալ՝ նոյն մտահոգութիւնը, — Միջոցներ գտնել թեթեւցնելու օրուան հոգերը, որ կը ծանրանան հետզհետէ, իբրեւ հետեւանք համաշխարհային տագնապին եւ մեր անկայուն կացութեան:

Նորութիւն մըն է ծրագիրը, յաճախ արծարծուած՝ այս թերթին մէջ, բայց միշտ մնացած՝ թուղթի վրայ:

Տասը տարի բոլորեցինք արդէն օտարութեան մէջ, եւ դժուար կը վարժուինք նոր կենցաղի պահանջներուն:

Կը յաջողի՞ այս ձեռնարկը — կամ ուրիշ ծրագիր մը, փոխադարձ օգնութիւն եւն. — դժուար է ըսել:

Բայց գիտենք որ, կեանքը հետզհետէ պիտի մղէ մեզ վարժուելու շարք մը արդիական կազմակերպութեանց:

Մեր գիտցածն ու տեսածը այլ եւս չեն բաւեր օրուան պահանջներուն:

Մեծ մասով ինկած՝ ճարտարարուեստական երկիրներու մէջ, ուր հարիւր հազարաւոր, միլիոնաւոր աշխատաւորներ օրուան հացի տագնապն ունին, մենք ստիպուած ենք փրկութեան միջոցներ փնտռելու, յարմարցնելու մեր համբանքներուն:

Այս պահանջը զգալի է նոյն իսկ յետամնաց երկիրներու մէջ: Սօֆիան էր որ կազմեց «Թրակիա» գործակցականը:

Այս մտահոգութեամբ, մենք պատրաստ ենք լայն բանալու մեր սիւնակները, որպէս զի ձեռնհաս եւ ձեռներէց հայրենակիցներ արտայայտուին եւ գործնական, արդիւնաւոր ելքեր գտնեն:

Անշուշտ սկսելով տարրականէն, փոխանակ լայնածաւալ ծրագիրներ որոճալու:

Եւ ամէնէն առաջ՝ խորհելով աշխատաւոր բազմութեանց մասին, որոնք բուն զրկեալներն ու զոհերն են տիրող կարգ ու սարքին եւ մեր ներկայ կեանքին:

Հարկ է, նախ եւ առաջ, միտքերու մէջ տեղաւորել հաւաքական գործի գաղափարը:

Բարոյական գետնի վրայ ունինք բազմաթիւ օրինակներ՝ գործակցութեան եւ փոխադարձ օգնութեան:

Ինչո՞ւ դժուար պիտի ըլլար նոյնը իրականացնել տնտեսական գետնի վրայ:

Միշտ կը պարծենանք իբրեւ յառաջապահները եւրոպական քաղաքակրթութեան եւ բազմապիսի նորութեանց:

Յետոյ, ունինք ճարպիկ, աչքը-բաց, գործնական ժողովուրդի համբաւ:

Բայց աւաստիկ անճրկեր ենք Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ: Փոխադարձ օգնութիւն ըսելով կը հասկնանք միայն աղքատախնամ, հանգանակութիւն, ողորմութիւն:

Մինչդեռ, տնտեսական ինքնապաշտպանութեան հազարումէկ ձեւեր կան մեր աչքին առջեւ: Նոյն իսկ ամէնէն յետամնաց ժողովուրդներուն մէջ:

Անհրաժեշտ է լայն բանալ աչքերն ու միտքերը եւ որոճալ, նոր միջոցներ գտնել, փոխանակ տրտնջալու կամ սեւ օրուան սպասելու:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՐԵԼՈՎ, ՓՈՐԵԼՈՎ...

Թուրք թերթ մը կը պատմէ.—

Իզմիրի Պէյլէր փողոցին մէջ, սափրիչ Պէտրի խանութ մը վարձած է: Խանութին նախկին տէրը Հայ մըն էր, որ Յունաստան փախած է կնոջը հետ: Այս վերջինը մեռած ատեն, կ'ըսէ.

— «Մենք 60,000 ոսկի դրամ եւ գոհարեղէններ ունէինք. ամուսինս զանոնք թիթեղի մը մէջ լեցնելով, խանութին մէջ թաղեց»:

Մարդուն մէկը լսած կ'ըլլայ այս խօսքը, անմիջապէս կը գրէ Պոլիս, բարեկամի մը, որ շոգենաւ նստելով, շուտով կ'առնէ Իզմիր: Կը դիմէ «լֆեալ» գոյքերու վարչութեան, եւ ոստիկան, պաշտօնեայ բոլորը իրար կ'անցնին:

Վաթսուն հազար ոսկի... Կարելի՞ է դիմանալ:

Բանուորներ կը վարձուին, բահն ու բրիչը կը գործեն: Քանի գետինը կը փորուի, այնքան կը տրոփեն սիրտերը:

Եւ սակայն... ոչ իսկ թիթեղի կտոր մը կը գտնուի: Կ'օգտուին միայն անոնք որ օրականով վարձուեր էին, քարուքանդ ընելով խանութին յատակը:

X

Առաջին օրինակը չէ այս, հայկական աւար փնտռելու ընչաքաղցութեան:

Ինչ որ կար գետնին երեսը, շարժուն կամ անշարժ, լափեցին անխնայ:

Հիմա կարգը եկած է գետինը փորելու եւ պատերը քակելու: Թաղուած գանձեր փնտռելու:

Աւա՜ր, աւա՜ր: Ո՞վ կը դիմանայ:

Փորեցէ՛ք, փնտռեցէք, տուն, խանութ պատ քակեցէք, մինչեւ որ, օր մըն ալ, հիմերը ձեր վրայ փլին:

Մինչեւ որ ձեր իսկ ձեռքով ձեր հիմերը փորէք:

Ո՞վ ըսաւ թէ երկիր մը կրնայ իր ջրաղացը դարձնել արիւնով եւ աւարով...

ՎԱՐԱԶ

ԱՀՌԵԼԻ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ԼՈՅՍԷ ԿԸ ԶՐԿԷ ՊՐԻՒՍԷԼԸ

Չորեքշաբթի օր ահռելի հրդեհ մը տասը վայրկեանի մէջ ոչնչացուց Պրիւսէլի ելեկտրական ուժի մթերանոցը, որ 100 մեդր երկայնութիւն եւ 30 մեդր լայնութիւն ունի: Ամբողջովին երկաթով շինուած է եւ տանիքը միայն տախտակով: Կէս օրին, յանկարծ պայթեցաւ մեքենաներէն մէկը եւ 40 բանուորներ հազիւ կրցան ազատել իրենց կեանքը: Վերահսկիչը ուզեց յառաջ նետուիլ եւ կտրել ելեկտրական հոսանքը, բայց շրջապատուեցաւ բոցերով: Տանիքը անմիջապէս կրակ առաւ: Հաստ գերաններ յարդի պէս կը վառէին, բռնկցնելով իւղը: Ջերմութիւնը այն աստիճանին հասած էր որ ապակիները պայթեցան եւ ջարդուփշուր նետուեցան: Բոցեղէն սիւներ կը բարձրանային դէպ ի երկինք: Ամէն կողմէ հրշէջներ հասան եւ հազիւ կրցան սահմանափակել հրդեհը, փրկելով կեդրոնին մէկ մասը: Մեքենաներու ընդարձակ սրահը աւերակներու կոյտ մը դարձած էր արդէն: Ամբողջ քաղաքը լոյսէ զրկուած էր եւ բոլոր ելեկտրաշարժ գործարանները կանգ առած էին: Իրիկուան թերթերը չկրցան հրատարակուիլ, եւ միայն երկու թերթեր լոյս տեսան զանազան միջոցներով: Չորս ժամ վերջը կարելի եղաւ նար մը գտնել եւ քիչ մը լոյս հայթայթել, որուն շնորհիւ թատրոնները բացուեցան: Խանութներուն մէջ մոմ չէր մնացած: Հարիւրաւոր սնտուկներով մոմ ծախուեցաւ: Միայն փճացած գոյքերուն արժէքը 50 միլիոն ֆրանքէն աւելի է: Իսկ ընդհ. վնասը կը հաշուեն 75—100 միլիոն:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՉԻ ՎՃԱՐԵՐ

Գերմանական կառավարութիւնը հեռագրեց ամերիկեան կառավարութեան թէ ստիպուած է յետաձգել 7,800,000 տոլարի մասնավճար մը, որուն պայմանաժամը կը լրանայ սեպտ. 30ին: Այս գումարին մեծ մասը գրաւման բանակի ծախքն է:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԱՂԷՏԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Երկու հազար չորս հարիւր ընտանիք անպատսպար

Երէկ հաղորդած էինք Մակեդոնիոյ եւ մասնաւորապէս Սելանիկի շրջանին մէջ պատահած երկրաշարժին առաջին լուրերը:

Մակեդոնիոյ նահանգապետը, որ աղէտին վայրը գացած էր թօրփիլանաւով մը, կը հեռագրէ թէ 200 հոգի սպաննուած եւ 403 հոգի վիրաւորուած են, որոնց 50ը ծանրապէս: Երկու հազար չորս հարիւր ընտանիքներ տուն — տեղ չունին: Ցնցումները կը շարունակուին, թէեւ աւելի թեթեւ: Եէրիսոս գիւղին մօտ գետակ մը անհետացաւ, երկրաշարժին հետեւանքով, իսկ զանազան վայրերու մէջ նոր աղբիւրներ ժայթքեցան: Այնորոզի վանքը վնաս չէ կրած, իսկ հաղորդակցութիւնները, որ ընդհատուած էին, վերահաստատուեցան:

Հինգ գիւղեր ամբողջովին սրբուած են: Տասը գիւղերու մէջ շէնքերու կէսը քարուքանդ եղած է: Ուրիշ եօթը գիւղեր ալ ծանրապէս վնասուած են: Երեսուն վիրաւորեալներ, որոնց վիճակը ստիպողական դարման կը պահանջէր, Գավալա փոխադրուեցան թօրփիլանաւով: Փիչերանց շարժուն հիւանդանոցներ եւ Կարմիր Խաչի կայաններ հաստատուեցան աղէտեալ վայրերուն մէջ: Սթրաթոնիքի շրջանը փլատակներու կոյտի մը վերածուած է:

Թղթակից մը, որ Սելանիկէն աղէտին վայրը գացած եւ վերադարձած էր, կը տեղեկացնէ թէ Քասանտրայի բոլոր հանքային կազմակերպութիւնները ոչնչացած են: Ամբողջ ժողովուրդը, որ հանքի բանուորներու ընտանիքներէն կը բաղկանայ, գործազրկութեան դատապարտուած է: Հանքերու արկղակալը միեւնոյն ատեն իմացաւ իր կնոջ, հօրը, մօրը եւ երկու եղբայրներուն մահը:

Սթրաթոնիքի գիւղին 700 տուներէն միայն մէկը կանգուն կը մնայ: Կոմաթի վանքը փլած է, իսկ Այնորոզի միւս վանքերը անվնաս կը մնան, ինչպէս ըսինք: Տասներհինգ քիլոմեդրի վրայ, Սթալիէրոյէն Եէրիսոս գետինը ճեղքուած է երկու — երեք մեդր լայնութեամբ եւ երկու մեդր խորութեամբ, ինչ որ անկարելի կը դարձնէ հաղորդակցութիւնները:

*** Նէա Մուտանիա հիւանդանոցը փոխադրուեցան 150 վիրաւորներ: Անոնց պատմութեան համաձայն, Նէա Եէրիսոսի եւ Նէա Ռոտայի մէջ բոլոր տուները փլած են: Տակաւին բազմաթիւ զոհեր կը գտնուին փլատակներուն տակ: Ուրիշ 23 գիւղեր ծանրապէս վնասուած են: Ժողովուրդը սարսափի մատնուած՝ բացօթեայ կը գիշերէ եւ անդադար կ'աղօթէ:

Ստիպողաբար օգնութիւն ղրկուեցաւ Սելանիկէն եւ Աթէնքէն: Ընդհանուր հանգանակութիւն բացուած է ամէն կողմ:

Ծանր տագնապ մը Անգլ. դահլիճին մէջ

Ատենէ մը ի վեր ծանր տագնապ մը կը տիրէր բրիտանական դահլիճին մէջ, ազատականները երկու մասի բաժնուած ըլլալով: Պ. Մաքտօնըլտ ատեն մը քաշքշեց, բայց վերջին պահուն տեղի տուաւ: Չորեքշաբթի օր հրաժարեցան երեք նախարարներ, որոնց մէկը հռչակաւոր Սնօտընն է (այժմ լորտ), միւսները՝ Սըր Սէմուէլ Հօր (ազատական, ներքին նախարար) եւ երրորդը՝ Սկովտիոյ Նախարարը: Միեւնոյն ատեն հրաժարական տուին նաեւ ութ փոխ-նախարարներ (խորհրդական), բոլորն ալ ազատական:

Վէճին գլխաւոր պատճառն է՝ կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը, որ կը ձգտի հետզհետէ ամրացնել մաքսային պատնէշները, մինչդեռ ազատականները կուսակից են ազատ փոխանակութեան:

Հրաժարած նախարարներուն եւ խորհրդարականներուն տեղ անմիջապէս նորեր նշանակուեցան: Նոր նախարարներէն երկուքը պահպանողական են, մէկը՝ ազատական:

*** Լորտ Սնօտըն իր հրաժարագրին մէջ ցաւ կը յայտնէ որ ստիպուած է վերջ դնել իր 40 տարուան գործակցութեան՝ Պ. Մաքտօնըլտի հետ. որովհետեւ չէր կրնար աւելի երկար մնալ դահլիճի մը մէջ — առանց կորսնցնելու իր արժանապատուութիւնը — որուն հետապնդած քաղաքականութիւնը աղիտաբեր պիտի ըլլայ ոչ միայն երկրին բարօրութեան համար, այլ եւ դէպ ի կազմալուծում պիտի տանի կայսրութիւնը: Ինք դահլիճին մէջ մտած էր Պ. Մաքտօնըլտի այն բացորոշ հաւաստիքին վրայ թէ պիտի աշխատին ազգային միութեան համար եւ երբ պահպանողականներն ալ մասնակցեցան, մաքսային սակերը բարձրացնելու խնդիրը երբեք սեղանի վրայ չդրուեցաւ:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Ժընեւի մէջ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, որ Ժընեւ կը գտնուէր, յանկարծ Պերլին մեկնեցաւ, առանց սպասելու Պ. Հէրիոյի խօսելիք ճառին: Այս դէպքը մեծ տպաւորութիւն գործեց Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակներուն վրայ: Իրաւ թերթ մը գրել կուտայ թէ նախարարին վերադարձը նոր ապացոյց մըն է կացութեան ծանրացման:

Նախարարը երբ իմացաւ որ Ֆրանսայի վարչապետը հրապարակային ճառ մը պիտի խօսի հինգշաբթի օր, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ, հեռախօսով հարցուց Պերլին թէ պէ՞տք է մնայ: Պատասխանեցին թէ, նախընտրելի է որ ներկայ չըլլայ, Ֆրանսացիներուն զիջում մը ըրած չըլլալու համար:

*** Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովի վերջին նիստին մէջ, Պ. Մոթա, Զուիցերիոյ պատուիրակը, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ տիրող յոռետեսութեան առթիւ.

— «Շատեր արդէն կը գուժեն Ազգերու Դաշնակցութեան հոգեվարքը. ուրիշներ, որոնք արդէն երբեք հաւատք ունեցած չեն, գիտակցաբար կը չփոթեն պետութեանց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան պատասխանատուութիւնները: Աշխարհի մէջ չկայ կառավարութիւն մը որ կարենայ հանդիսաւորապէս դիտել Ազգերու Դաշնակցութեան անկումը: Նոյն իսկ իր անբաւական եւ տխեղծ վիճակին մէջ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատնէշ մըն է խաղաղութեան համար եւ խորհրդանշան մը մարդկութեան յառաջդիմութեան:

*** Միջերկրականի անգլ. նաւատորմը յունական ջուրերը գնաց շոգեվիւռով, աղէտեալներուն օգնելու համար: Աղէտեալներուն թիւը կը հաշուեն քսան հազար: Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ զինուորական բժիշկները հրաման ստացան աղէտին վայրը փութալու:

Ահռելի մանրամասնութիւններ կը հասնին հետզհետէ: Քասանտրայի եւ Սթրաթոնիքի հանքագործները ողջ ողջ թաղուած են հորերուն մէջ: Չորեքշաբթի գիշեր նոր ցնցումներ զգացուեցան: Մէկը շատ զօրաւոր ըլլալով, խզեց հեռախօսի հաղորդակցութիւնները:

Հալէպի ոստիկանապետ Կ. ԾԱՂԿՈՒՆԻ (Չիչէքեան) որուն դէմ կազմակերպուած մահափորձը չէ լուսաբանուած տակաւին

ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Անցեալ օր գրած էինք թէ՝ Կալկաթայի շրջանին մէջ հնդիկ յեղափոխականներ ռումբ նետած են եւրոպական ակումբի մը մէջ:

Կալկաթայէն կը հեռագրեն թէ անգլիական «Սթէյթսմէն» թերթին խմբագրապետը վիրաւորուեցաւ չորեքշաբթի օր, հնդիկ ահաբեկիչներու կողմէ, երբ իր գրասենեակը կ'երթար քարտուղարին հետ (տիկին): Իր նստած ինքնաշարժը յանկարծ հանդիպեցաւ կառքի մը, ուր կը գտնուէին երեք Հնդիկներ: Մէկը ատրճանակ պարպեց, եւ խմբագրապետը վիրաւորուեցաւ նախ աջ, յետոյ ձախ ուսէն: Ինքնաշարժին վարիչը եւ քարտուղար տիկինն ալ վիրաւորուեցան: Անցորդներ օգնութեան հասան, բայց ահաբեկիչներուն ինքնաշարժը հեռացած էր: Մէկ ժամ յետոյ, ամայի տեղ մը գտնուեցաւ ինքնաշարժը, որուն մէջ փռուած էին ահաբեկիչներէն երկուքին մարմինները: Անոնք թոյն առած էին, անձնասպան ըլլալու համար, իսկ երրորդը անհետացած էր: Անցեալ օգոստոսին ալ, այս խմբագրապետը ահաբեկման ենթարկուեցաւ հնդիկ ուսանողի մը կողմէ, երբ ձիով կ'անցնէր: Հարուածը վրիպեցաւ, իսկ ուսանողը անձնասպան եղաւ:

ԿԱՄ 50,000, ԿԱՄ ԱԿԱՆՋՆԵՐԸ

Տակաւին չեն փրկուած Տիկին Փոլի եւ ճարտարագէտ Քօրքէյն, երկուքն ալ Անգլիացի, որ գերի բռնուած էին Մանչուրիոյ աւազակներուն կողմէ: Տիկինը յաջողեցաւ նոր նամակ մը ղրկել, սեպտ. 26 թուականով: Սուրհանդակը միեւնոյն ատեն բերաւ ուրիշ նամակ մը, որ գրուած է աւազակապետին կողմէ եւ 50,000 տոլարին փրկանք եւ մեծաքանակ զէնք ու ռազմանիւթ կը պահանջէ: Այլապէս՝ կը սպառնայ անմիջապէս կտրել գերիներուն ականջները:

Չինաստանի եւ Մանչուրիոյ բոլոր թերթերը հրաման ստացան որ եւ է բան չգրել այս գործի մասին, չխանգարելու համար հետապնդումը:

Լուրերու համաձայն, աւազակները քաղաքական պայմաններ ալ դրած են, պահանջելով որ Անգլիա Մանչուրիայէն հեռացնէ Ճափոնցիները...

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Երեսփ. ժողովին վերջնական արդիւնքն եղած է. — 102 ազատական (վենիզելոսեան), 96 ժողովրդական (արքայական), 15 յառաջդիմական, 5 ազգային արմատական, մէկ պահպանողական հանրապետական, վեց հողագործական, 4 ազատ խորհող, 9 համայնավար եւն.:

«Ե՞ՐԲ. ՊԻՏԻ ԿԱՊԵՍ ԳՕՏԻՆ». — Առժամաբար ազատ արձակուեցաւ թիթեղագործ Լիթիէռ, որ նախանձելով իր կնոջը, սենեակի մը մէջ կը փակէր զայն եւ զգաստութեան գօտի կը կապէր մէջքին:

Թիթեղագործը կը յուսայետ առնել գօտին եւ աւելի ամուր կապել, այս անգամ:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՆԱԽ ՃԱՄԲԱՅ, ՅԵՏՈՅ ԾԽՆԵԼՈՅԶ

Խորհրդային Հայաստանի ճարտարարուեստացման քաղաքականութեան ընթացքին, սկիզբէն իսկ թերագնահատուած է երկրի հաղորդակցութեան միջոցներու ապահովութեան կենսական աշխատանքը :

Ռուսական տիրապետութեան շրջանին, տնտեսական տեսակէտով անկարեւոր նկատուած արդի Հայաստանը մնացեր է միշտ աղքատ հաղորդակցութեան ամէն կարգի միջոցներէ: Միակ երկաթուղագիծը, Թիֆլիս – Ալեքսանդրապոլ – Ջուլֆա որ կը ճեղքէ Հայաստանը հիւսիսէն հարաւ, կառուցուած է մասնաւորաբար ռազմական նկատումներով: Երեւանը իբրեւ ծայրագաւառ, դուրս կը մնայ այդ գլխաւոր գծէն, մինչ հակառակ դասաւորումով մը կրնար ըլլալ կարեւոր կեդրոն մը ռուս-պարսկական առեւտրական կարեւոր ճամբուն վրայ:

Աւելի լայն ծաւալ ու արժէք չեն ներկայացներ հինէն մնացած խճուղիները, որոնք նոյնպէս Հայաստանի պահանջներէն աւելի, յարմարցուած են Ռուսաստանի ռազմական պահանջներուն:

Ուրիշ խօսքով, արդի Հայաստանը Ռուսաստանէն ժառանգած իր հաղորդակցութեան միջոցներով դատապարտուած պիտի ըլլար կղզիանալու ոչ միայն ինքն իր մէջ, այլ եւ արտաքին աշխարհէն:

Հայաստանի հանրապետութեան ստեղծման առաջին օրերուն, երկրի հաղորդակցութեան այս պատկերը օրուան իշխանութիւններու գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկը դարձաւ :

Տնտեսական եւ քաղաքական իւրաքանչիւր լուրջ ձեռնարկի առթիւ, կարեւոր արգելք մը կը համարուէր իրենց այս անկանոնութիւնը: Այս պարագան ճակատագրական դեր է խաղացեր Ղարաբաղ-Զանգեզուրի Հայաստանի միացնելու ծանր աշխատանքներուն վրայ:

Մեր երկրի անբաժան մասը կազմող այդ երկու շրջանները, բառին բովանդակ իմաստով կտրուած են բուն Հայաստանէն: Մինչդեռ, համեմատաբար աւելի լաւ միջոցներով կապուած են Բագուի, եւ ընդհանրապէս Ազրբէջանի հետ:

Տարուան բոլոր եղանակներուն, Ազրբէջանի կողմէ բաց դուռներով Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը, Երեւանի եւ միւս շրջաններուն դէմ ցցեր են իրենց անանցանելի եւ լայնածաւալ լեռներն ու կիրճերը: Տարուան վեց ամիսներու ընթացքին մեծ դժուարութիւններով որոշ կապ եւ հաղորդակցութիւն հաստատելով այս շրջաններու հետ, մնացած վեց ամիսը — ձմեռ — անոնք բացարձակապէս զուրկ մնացած են այդ հնարաւորութիւններէն ալ:

Աւելի նախանձելի չէր կացութիւնը Նոր-Պայազիտի եւ Դարալագեազի հետ: Այս շրջաններն ալ կէս կղզիացած վիճակ մը ունին, ճամբաներու չգոյութեան պատճառով :

Քաղաքական աննպաստ դասաւորումներն ու տնտեսական ծանր պայմանները հնարաւորութիւն չտուին հանրապետական կառավարութեան՝ իրականացնելու հաղորդակցութեանց նոր ձեռնարկները: Ասով մէկտեղ, կարեւոր աշխատանքներ կատարուեցան Երեւան - Շարուր - Դարալագեազ-Զանգեզուրը ընդհանուր գծով մը միացնելով:

«Սովի եւ հուրի» շրջանէն ետք, համայնավար իշխանութիւնը արդար էր որ ամէնէն առաջ իր եռանդը ցոյց տար այս մարզին մէջ մասնաւորաբար:

Քաղաքական անապահովութիւններէն «ազատագրուած» երկրի իշխանութեան համար, կարեւոր էր ճամբաներու շինութեան նոր եւ կարեւոր ծրագիր մը, որ պատշաճէր Հայաստանի տնտեսական ծրագիրներուն:

Անհրաժեշտ էր կապել ո՛չ միայն բոլոր գաւառական կեդրոնները մայրաքաղաքին հետ, այլ եւ ճարտարարուեստական շրջանները:

Արդար ըլլալու համար, պէտք է ըսել որ իշխանութիւնը իր գոյութեան առաջին օրէն իսկ, մատնանշելով երկրի հաղորդակցութեան անբաւարար միջոցները, մէջտեղ նետեց բազմաթիւ շողշողուն ծրագիրներ:

«Բոլշեւիկեան տեմպ» եւ «հարուածային» աշխատանք թելադրուեցաւ, հաւասարեցնելու համար ճամբաներու շինութեան ծրագիրը երկրի «ճարտարարուեստացման հսկայ թափին»:

Այս բոլորէն ետքն ալ, սակայն, այսօր կը կրկնուի հրամայական կարգով.—«Մեքենայացւող Երկրին Լաւ Ճանապարհներ»:

«Սակայն, նոր ճանապարհների կառուցման, հների հիմնական ընթացիկ նորոգման եւ պահպանման բնագաւառում մենք անհրաժեշտ բոլշեւիկեան թափ, եռանդ եւ յամառութիւն չենք յայտաբերել:» («Խորհրդ. Հայաստան» օգոստ. 23): Հոս եւս, ինչպէս միշտ, արգելիչ լուրջ եւ հիմնական պատճառներ չկան ի հարկէ, համաձայն «Խորհրդ. Հայաստան»ի:

«Ճանապարհների շինարարութեան տեմպը միանգամայն անբաւարար է եւ հետեւանք է ամէնից առաջ նաեւ այն բանի, որ այդ աշխատանքների ընդհանուր ղեկավար մարմինը, Հայճանտրեստը դեռ չի կարողացել, ինչպէս հարկաւոր է, ապահովել շրջանների աշխատանքների եւ ստորին օղակների նկատմամբ գործնական ղեկավարութիւնը»:

Աւելորդ չէ այս մեղադրանքը: Այս անշնորհ ղեկավարութեան շնորհիւն է՝ «Որ Հայաստան այնպիսի բանուկ ճանապարհ, ինչպէս Երեւան - Վաղարշապատն է, այսօր դառնում է աներթեւեկելի մասսաների համար: Երեւան - Ղարաքիլիսա ճանապարհի մի շարք ուղեմասերը քայքայուած վիճակում են գտնւում եւ նորոգումն եւ վերանորոգումն այդ ճանապարհների վրայ չափազանց հեռու է բաւարար լինելուց»:

Ու սակայն այն ատեն, երբ երկրի ճանապարհները կրկնակի դեր ու արժէք ունին երկրի տնտեսական կեանքի յառաջման զարգացման համար:

Այս բոլորը թուելով մէկտեղ, անըմբռնելի կը դառնայ թէ ինչո՞ւ տարիներէ ի վեր այս հիմնական հարցը այսօր ալ կը ներկայանայ այնպէս ինչպէս տարիներ առաջ:

Երկու տարի առաջ էր, որ դարձեալ այս կերպով քննութեան առնուեցաւ ճանապարհներու շինութեան հարցը, եւ եթէ չեմ սխալիր «կարեւոր փոփոխութիւններ» ալ տեղի ունեցան այդ գործի գլխաւոր ղեկավարութեան մէջ:

Այսօր նորէն ղեկավարութիւնն է, որ կը դատապարտուի: Որքան ալ փաստերը աննպաստ ըլլան այդ ղեկավարութեան համար, կը թուի թէ կան աւելի լուրջ պատճառներ, որոնք տասը տարուան ընթացքին արգելք եղան կանոնաւոր ճանապարհացանցով օժտելու երկիրը:

Այս բոլորէն անկախ, խնդիրը այն է որ երկիրը կը տառապի լրջօրէն :

Ի՞նչ կ'արժէ ի վերջոյ «տնտեսական յառաջման վերելքը, ճարտարարուեստական եւ գիւղատնտեսական մարզերում ձեռք բերած նուաճումները», երբ Ղափանի պղինձը, էշով եւ ուղտի կարաւանով պիտի փոխադրուի, եթէ Զանգեզուրը վեց ամիս նորէն պիտի կտրուի Երեւանէն, եթէ վերջապէս Երեւանէն Էջմիածին տանող ճամբան ալ փակ պիտի մնայ «մասսաներ»ու համար...

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԻՍԿ ՑՈՅՑԵՐԸ՝ ԻՐԵՆՑ ԿԱՐԳԻՆ...

Պիրէօսի «Իտէալ» թատրոնին մէջ, 400 համայնավարներ գումարեցին ընտրական հաւաքոյթ մը: Ներկաներուն խօսեցան համայնավար գործիչներ որոնք յարձակեցան պետութեան եւ ընկերային ներկայ դրութեան դէմ եւ թելադրեցին աշխատաւորական զանգուածներուն, որպէս զի համայնավար դրօշակի տակ հաւաքուելով, իջնեն փողոց եւ բռնի ուժով փորձեն տապալել տիրող կարգուսարքը:

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց չորս համայնավարներ, որոնք դրդիչ ու դաւաճանական բովանդակութեամբ կոչեր կը ցրուէին: Այս կոչերով, բանուորներուն եւ երկրագործներուն հրաւէր կը կարդացուի, որպէս զի պայքարին պետութեան դէմ, համայնավար դատապարտեալներուն եւ աքսորականներուն ի նպաստ ներում ձեռք ձգելու համար: Կը հրաւիրուին նոյնպէս, պայքար մղել Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ ինքնավարութեան համար եւ պաշտպան կանգնիլ խորհրդային Ռուսիոյ, ջանալով տապալել Յունաստանի այժմու վարչաձեւը:

Ձերբակալուածները, իբրեւ հայրենադաւ մեղադրուելով, յանձնուեցան ընդհ. դատախազութեան:

«ԿԵՂԾ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ»

Ֆրանսայի աշխատանքի նախարարը, վերջերս քննութիւն մը կատարելով, երեւան հանեց «կեղծ գործազուրկներ», որոնք գործ գտնելով հանդերձ կը շարունակէին, իբրեւ անգործ, նպաստ ստանալ կառավարական օգնութեան սնտուկներէն: Ասոնց թիւը կը հասնի 25,000ի: Ասոնց մէջ երկու Ռումէններ կան: Բոլորը կը հետապնդուին օրինական միջոցներով: Աշխատանքի նախարարը խիստ հրահանգ տուած է հետապնդելու «կեղծ գործազուրկները»:

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՅՈՒՇԱԾԱՌԷՍ

ՀԱՅԵՐԸ

Ի ՆՉՊԷՍ ԾԱՌԱՅԵՑԻՆ ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԻՆ

— :-: —

Ընդհանուր պատերազմ:

Պաղեստինի ճակատ:

Մահու եւ կենաց պայքար:

Պատերազմի մողոքը՝ բացաշունչ վիշապի մը նման՝ կրակէ կլափներով՝ կը լափէ ամէն ինչ:

Անապատային փոխադրութեան միակ եւ անզուգական միջոցը ուղտն ալ, աւելի արժէքաւոր քան մարդը, անողորմ Մողոքին զարշապարին տակ, կ'ենթարկուի մահացուցիչ հիւանդութեան մը:

Հարիւրաւոր ուղտեր կը սատկին ամէն օր:

Ճէմալ փաշան, գերման եւ թուրք մասնագէտներ իրար կ'անցնին:

Անհրաժեշտ էր գտնել անմիջական դարման մը:

Իրարանցում, շփոթութիւն: Մասնագէտները շուարած: Ճէմալ փաշան՝ աւելի քան երբեք սպառնական:

Ճակատին վրայ գտնուող հայ անասնաբոյժ մը կը թաղուի խոկերու մէջ: Խորհուրդ խորին: Երկունք ահաւոր: Անքուն կ'անցընէ բոլոր գիշերը: Կը պտտէ իր մտքին ծալքերը: Կը սոփէ իր ուղեղը, որ արտադրէ իր գերագոյն կարողութիւնը: Արշալոյսի առաջին ցոլքերուն հետ, լոյսը կը ծագի: Մտքէն կաթած չքնաղ շող մը՝ կը լուսաւորէ իր անքուն եւ յոգնած աչքերը:

Վազ ի վազ կ'երթայ ախտավարակ վայրերը եւ կը տեսնէ որ այդ վայրերուն մէջ առատօրէն կը ճարակէին մակաբոյծներ (կէնէ): Մաս մը կը հաւաքէ անոնցմէ տուփի մը մէջ եւ շնչասպառ կը վազէ փաշային մօտ:

Թէմէննահ մը:

Կը խնդրէ որ զինքը շաբաթ մը հանգիստ թողուն եւ ինքը երթայ փակուի Դամասկոսի տարրալուծարանին մէջ:

Քէֆինտա՞ղ:

Խէյր Հայօ՞ւն մնացած էր գերման մասնագէտին չկրցածը ընել:

Կը նստի հէճին (մարդատար ուղտ) մը վրայ եւ շունչը կ'առնէ Դամասկոս:

Տասնօրեայ տքնաջան աշխատութենէ մը ետք, կը գտնէ որ հիւանդութեան միքրոպը մակաբոյծին մէջն էր: Կը տարրալուծէ նաեւ սատկած ուղտերուն արիւնը: Նոյն մահացուցիչ միքրոպն էր: Կը սկսի միքրոպային մշակումներու: Վերջապէս կը յաջողի շիճուկը պատրաստել: Ալ գտնուած էր դարմանը: Շիճուկի պատուաստումով հիւանդ ուղտերը անմիջապէս կը բժշկուէին:

Փրկուա՛ծ էր բանակին աջ բազուկը՝ ուղտը:

Ճէմալ փաշան խանդավառ:

Ափ մը ոսկի, 100 կարմիր ոսկի, նուէր կուտայ իրեն:

Իրարու ետեւէ Պոլսէն բերել կուտայ երեք պատուանշաններ:

Գերմանացիները կը նուիրեն իրենց պատերազմի երկաթ Խաչը:

Պատերազմէն ետքը կը վերադառնայ Պոլիս: Պատերազմական եւ երկրագործական նախարարութիւններէն բարձր պաշտօնատարներ համբոյրներով կ'ողողեն իր ճակատը:

Զինադադարին, Ջօր. Պրէմօնի խնդրանքին վրայ, Պատրիարքարանը զինքը կը ղրկէ Կիլիկիա, ուր մինչեւ պարպումի թուականին կ'ունենայ գնահատելի աշխատութիւն:

Ո՞վ էր այս Հայորդին: Ո՞վ էր այս համբաւաւոր հայ գիտնականը: Շո՛ւտ, շո՛ւտ ըսէք: Կ'ուզենք իր անունը գիտնալ եւ մեր միտքը պահել:

Գնունիի հայրենիքէն, Սամաթիացի պատուական հայորդի մը:

1907ին, բռնակալութեան շրջանին իսկ առաջին աստիճանով շրջանաւարտ Պոլսոյ Անասնաբուժական քաղաքային վարժարանէն: Նոյն տարուան շրջանաւարտներուն երկրորդն ալ դարձեալ Հայ մըն էր:

Ալ ըսե՞մ անունը: Կը վախնամ վիրաւորելէ իր համեստութիւնը: Մեղքը ձեր ճիտը:

Տոքթ. Արամ Գալըպճեան, այժմ Աղեքսանդրիոյ մէջ, հայրենիքի կարօտով հալումաշ:

Ու հայրենիքը՝ կարօտ մասնագէտներու:

Անլուծելի հարց:

— «Տէր թո՛ղ նոցա, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն»:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

—)(o)(—

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խորհրդային թերթերը վերջին շաբթուն լայն տեղ տուին գիւղացիական քաղաքականութեան մէջ կատարուած փոփոխութեանց, մանաւանդ այն հրամանագրին որ հրատարակուեցաւ սեպտ. 24ին:

Այդ հրամանագրին համաձայն, կառավարութիւնը ո՛ր եւ է ձեւով կամ ո՛ր եւ է պարագայի մէջ սերմնցու չպիտի տայ յառաջիկայ գարնան եւ յետոյ պիտի հաստատէ միսի տուրք մը, որ կը հակասէ հաւաքական տնտեսութեան սկզբունքին:

«Պրաւտա» խմբագրականի մը մէջ, կը բացատրէ որ նոր հրամանագիրը «վերին աստիճանի կարեւոր» քայլ մը կը կազմէ կառավարութեան գիւղացիական քաղաքականութեան մէջ: Կառավարութիւնը մինչեւ հիմա «կոլխոզ»ները (հաւաքական տնտեսութիւն) կը համարէր միութիւններ, իւրաքանչիւրին ուտեստի տուրքը պահանջելով հաւաքաբար: Այս ձեւը պահելով հանդերձ, կառավարութիւնը հիմա վերահաստատած է անհատական տուրքը, եւ որոշ բաժին մը կը պահանջէ իւրաքանչիւր «կոլխոզնիկ»է (անդամ հաւաքական տնտեսութեան): Թէեւ կառավարութիւնը շատ ժամ կը վճարէ իր գնումներուն համար, այս տուրքը պիտի պահանջուի խստօրէն, ինչպէս միւս տուրքերը: Այն հողագործները որ անդամ չեն հաւաքական տնտեսութեանց, 50% աւելի պիտի վճարեն քան «կոլխոզնիկ»ները, բայց այս վերջինը մեծ բան մը չի շահիր, քանի որ հաւաքաբար ալ տուրք պիտի վճարէ:

Ինչ կը վերաբերի սերմնցու չտալու հարցին, պատճառը կը համարուի արմտիքի մթերման ձախողանքը: Գիւղացիները այսուհետեւ իրենք պիտի հայթայթեն սերմնցուն, իրենց սեփական պահեստներէն: Հողագործական գործավարութիւնը կը յայտնէ թէ հացահատիկի հաւաքումը շատ վար կը մնայ 1931էն, շնորհիւ Հիւսիսային Կովկասի, Ստորին Վոլկայի եւ Ուկրայնայի գիւղացիներուն յամառութեան: Սեպտեմբերէն ի վեր աւելի ծանրացած է կացութիւնը:

ՍՏԱԼԻՆԻ ԱԹՈՌԸ ԿԸ ՍԱՐՍԻ

Ինչպէս գրած էինք նախընթաց թիւով մը, Մոսկուայէն հասած լուրեր կը հաստատեն, որ Ստալին կորսնցուցած է իր հեղինակութիւնը, եւ անակնկալ մը չպիտի ըլլայ եթէ շուտով վրայ տայ իր աթոռն ալ: Ստալինի դիրքը է հնգամեայ ծրագրին ձախողութեան, բանակին ցոյց տուած դժգոհութեան, սպառնացող սովին սափահար գիւղացիներու թշնամութեան:

Բայց Ստալինի դիրքը աւելի եւս խախտեցաւ, վերջերս, իր արտաքին քաղաքականութեան պատճառով, որ կը ծանրացնէր Ռուսիոյ տագնապը: Խստօրէն կը մեղադրեն Ստալինը նաւորաբար Ծայրագոյն Արեւելքի տար թաղամասերու» խնդրին Ռուս ազգային արժանապատուութիւնը վիրաւորուած կը համարեն քագէտները: Այդ առթիւ բանակը հակառակ իր արդիական պաշտպանութեան, օդանաւային հզօր ժթիւններուն, շատ բան կորսնցուց հմայքէն ժողովուրդին աչքին:

Այս ընդհանուր դժգոհութիւնը աւելի եւս սաստկացաւ, երբ իմացուեցաւ որ կառավարութիւնը, հիւպատոսներ դնելով Խաբարովսկի, Բլագովեշչենսկի մէջ, ճանչցած է Մանչուէնի կառավարութիւնը:

Աւելի յատկանշական պարագայ մը Կոմունիստ կուսակցութեան ամէնէն կարեւոր դէմքերէն 18 հոգի հաւաքաբար նամակ մը ուղղած են Քաղաքական Բիւրոյին, պահանջելով Ստալինի հրաժարումը: Եւ Ստալին, վերջնականլու համար իր հակառակորդներուն պայքարը, դիմեց սովորական եղանակին, — հիւանդ ձեւանալ, եւ կուսակցութեան 17րդ համաժողովին, որ պիտի գումարուի նոյեմբեր տեմբեր ամիսներուն, իր կազմակերպել: Այս մարդը կը պարտի Ստալինի, այնպէս բախ պիտի ըլլայ ընդունելով պաշտօն մը եւ չարժելով Ստալինի: Այս խաղով ոչ մէկ փոփոխութիւն տեղի կ'ունենար եւ փոքրիկը կ'անցնէր անգամ մըն ալ: Բայց դժուար թէ համաժողովը խաբուի նման խաղով մը: Հաւանական կը թուի որ համաժողովը իշխանութիւնը յանձնէ Մոլոտովի, գործավարներու խորհուրդին արդի նախագահը:

Այդ պարագային պէտք է սպասել մեծ փոփոխութիւններու. Ռուսիոյ ծայրագոյն Արեւելքի քաղաքականութեան ուղղութեան, ինչպէս նաեւ երկրին ներքին վարչութեան մէջ: Նոր Քաղաքական Բիւրօն հետզհետէ ղինակութիւն պիտի ստանայ, մանաւանդ մը, զոր խոնարհ խորհրդական դարձուցած էր Ստալին: Քաղաքական Բիւրօն, (որուն անդամներն են ծավարներու խորհուրդին նախագահը, ռազմա — յեղափոխական հուրդին նախագահը, ազգային տեսութեան գերագոյն խորհ նախագահը, բանուորական ներու խորհուրդին նախագա սիոյ եւ Ուկրայնայի գործադիր հուրդին նախագահը), վերա իր ժողովրդականութիւնը եւ ցութիւնը, հաւանաբար նոր ներ տայ եւ, թերեւս, նորընտիր կառավարութիւնը փոխէ իր քաղաքական ուղեգիծը ծայրագոյն Արեւելքի ուր Ռուսիա վիրաւորուած կը ինքզինք: Ասով իսկ աշխարհի ղութիւնը դարձեալ մտնելու նոր տերազմի մը սպառնալիքին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԺԸ. ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Իսրայէլ եւ Մաքօ, ունին լաւ տպաւորապաշտի մը բոլոր առաւելութիւնները, սահուն ու պարզաբանող վրձինով: Իսկ Վօլթէր արժանի յաջորդն է լուսաւոր ու օդասուն Monetին:

Wiegmanի հսկայ «Խաչելութիւնը» նկարչական բոլոր օրէնքներու իր անտեսումովն ու ցեխանման գոյնովը լաւագոյն օրինակներէն մին է հոլանտական արտայայտապաշտութեան:

×

Հունգարիա այս անգամ կը ներկայացնէ արուեստագէտներու մեծ թիւ մը նկարներու համեմատական փոքր թիւով, եւ որոնց մեծ մասը բնութենէն ու կեանքէն շատ հեռու՝ Մաթիսեան շունչով նկարուած են: Միայն գեղագէտ հին սերունդին մէջ կան նկատելի դէմքեր, ինչպէս Aldor Ladislao, Laszlo եւայլն.: Վերջինը ունի վարպետի դիմանկարներ ճկուն ու գիտակ ձեռքի մը եւ ինքնուրոյն տեսողութեան մը արդիւնք:

×

Աւստրիացի նկարիչները մեծ ճիգ մը ունին իրենց գործերը ճոխ գոյներով զանգելու: Ասոնց ամէնէն ցայտուն օրինակը Եւրոպայի մէջ այնքան հռչակ վայելող Kokoschkaն է, որուն սեւի, կարմիրի ու կանաչի տարբաղադրութեամբ Carl Mollի դիմանկարը ինքնատիպ տեսողութեան մը իսկական արժէքի յայտնութիւնն է:

Kokoschkaն մեծ coloriste մըն է, ի սէր գոյնի կը զոհէ ամէն շրջագիծ ու ձեւակերպ, մասնաւորապէս վայրանկարներու մէջ. կը ջանայ տալ անհատին նկարագիրը ձեւափոխութեան ընդմէջէն:

wiegele գոյնի ուրիշ վարպետ մըն է, ունի գծի անժխտելի կորով. բայց յաճախ գոյնը անիմաստ ու անտեղի է, պարզապէս tonalité մը ստանալու համար դրուած:

Carl Moll, Andersen եւ Zülow ճարտար ու վարժ զարդանկարիչներ են, լաւ գունաւորողի բարձր տուրքով:

Dobrowsky պարզ է նիւթի ընտրութեան մէջ, իսկ գոյներու մէջ երաժշտական տարօրինակ զգայնութիւն մը ունի: Մինչդեռ Kittի տիրող գոյնը երբեմն անխօս ու աններդաշնակ է, կը յիշեցնէ ձայնը ընտանիքի այն արու անդամին՝ որ կը խօսի տիրաբար, առանց սակայն իր խօսքին պարտադրողականութիւնը ունենալու գիտակցութեան: Այսպէս են իր գործերէն շատեր, չունին toneը շաղկապող կիսաձայներ, որով նկարները մնացած են զարդապատկերային:

×

Գունագէտի ուրիշ երակ ունի Սպանիան դեռ շնչող կրօնա-խորհրդապաշտական նկարչութեան մը տակ:

Արեւելք եւ Արեւմուտք գրեթէ միշտ խառնուած են Սպանիոյ մէջ, եւ արդէն սպանիական ապրելակերպը շատ բան ունի արեւի եւ պատմութեան աշխարհէն, որուն մէկ հաւատարիմ անդրադարձումը կը տեսնենք արեւելապաշտ Degrainի վեց մեծադիր կտաւներէն: Որոնց գոյնի կեանքը սակայն, նպատակը կը թուի կտաւներուն, եւ այդ կեանքը, ինչ ինչ նկարներու մէջ, շողշողուն գոյներու ծայրայեղութեամբ հասած է աչք հարուածելու վտանգին:

Սպանիական կենցաղի նկարչական ինքնատպութիւնը հմայած է իր նկարիչները ու կապած զանոնք ուղղակի կեանքին, իր ժողովրդական անցեալին: Այս է գլխաւոր պատճառը սպանիական արուեստին այս օրուան նուազ այլազանութեան եւ նոր յայտնութիւններու պակասին:

Solana կը ներկայացնէ դարձեալ տեղական ժողովրդական կեանքը ու նաեւ սրբազան նիւթեր բոլորն ալ պարսկական գորգերը յիշեցնող: Նկարչականութիւնը շատ հեռու է այս հեղինակին հոս ցուցադրած գործերէն:

Արձանագործ Macho միայն փրկած է այս տարուան Սպանիոյ պատիւը: Կը ցուցադրէ Պուրտիլեան կենցաղով ու հնօրեայ արուեստի ներշնչումով յուշարձաններու հարթքանդակներ ու նաեւ բանաստեղծի մը շատ պարզ ու շատ տպաւորիչ stylisé եղած յուշարձանը, մուտքին ճիշտ դիմացը զետեղուած:

×

Միակ տաղաւարը որուն արուեստագէտները այնքան ընտրուած եւ այնքան տարբեր են իրարմէ՝ Տանիմարքայինն է, մէկ սրահէ միայն բաղկացած: Արդի ձգտումները գոյութիւն չունին հոս, մտածումն է որ կը տիրէ առողջ նկարչութեան մը տակ:

Vedelի գրագէտի մը դիմանկարը, Վելասքուէզեան թէքնիքի վարպետութեամբ ու թափանցող տեսողութեան մը գլուխ գործոց է: Իսկ ուրիշ գլուխ-գործոցներ են Ejnarի «Կոյրը» եւ willumsenի «Արեւ եւ Երիտասարդութիւն» հսկայ compositionը, որուն թեքնիքի եւ տեսողութեան երբեք խընամութիւն չունեցող նորութիւնը մտածել կը ստիպէ թէ փոքր Տանիմարքայի գեղագէտ մեծ հոգին ապագայի ժառանգն ըլլայ:

×

Ֆրանսական տաղաւարէն կը սպասուէր որ տար իր ծոցէն բոլոր ձգտումներու ներկայացուցիչ նմոյշները գոնէ, փաստելու արուեստի մէջ իր ունեցած տեղի Ֆրանսականութիւնը: Մի դեռ կայ միայն տպաւորապաշտրու գլուխ՝ Monet իր լուսաւոր կտաւներով:

Տպաւորապաշտութիւնը աշխարհակալ եւ իբրեւ պատմանցք մը մեծ ազդեցութիւն ցաւ իրմէ վերջ եկող բոլոր ձգներուն վրայ, կրելով միշտ քանչիւր արուեստագէտի նուածքին անհատականութի

Derain անցաւ շատ մը րէ: Նախ որոնեց գունական յետոյ նախասիրութիւն մը երկրաչափական ծաւալներով ներ ու ծառեր կուտակելու: Հետզհետէ սկսաւ նկարներու լորդ ու զարդային մասերը տեսնել լայնօրէն, պարզաբա աչքի մը լարումով՝ ուր կը ուի տեսողութեան հոգե - բնախօսական գործողութիւնը խարացնե յստակ ձգտում մը:

(3) ԶԱՐԷՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Կոմունիստ կուսակցութեան 17րդ համաժողովը, որ կը բացուի չուտով, մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը կը ստանայ այն պատճառով, որ Ռուսիա ներկայիս կը գտնուի ծանր տագնապի մը մէջ:

Անչուչտ բուռն վիճաբանութիւններ պիտի ըլլան երկրին սնունդի հարցին դժուարութիւններուն, ճարտարարուեստական ձեռնարկներու անել կացութեան մասին: Ասոնք իրողութիւններ են, զորս չեն ծածկեր նոյն իսկ խորհրդային պաշտօնական մարմինները:

Անհաւանական չէ, որ քաղաքական կարեւոր ու նոր որոչումներ տրուին այս առթիւ:

Չեռագիր մը, թէեւ չատ հաւատք չընծայեր այն դժգոհութիւններուն, որ կը յայտնուին Ստալինի մասին, սակայն կը նկատէ, այսուհանդերձ, որ լուրջ փոփոխութիւններ տեղի ունենան կառավարութեան մէջ:

Այսպէս կը կարծուի թէ կրթական գործավարը, Բուբնով, թողլով իր այդ պաշտօնը, պիտի ստանձնէ կուսակցութեան հինգ քարտուղարներէն մէկուն պարտականութիւնը կամ Ուկրայնայի կոմունիստ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը: Ոմանք կ'ըսեն թէ Բուբնով պիտի նշանակուի Չեկայի նախագահ:

Կրթական գործավարի պաշտօնին պիտի կանչուի Բուխարին, որ չնորհազրկուած էր մինչեւ հիմա, «աջ թեքումի» մէջ ամբաստանուած: Որչափ ալ ըսուի թէ խոստովանած է իր սխալը, որոշ է որ աջ ընդդիմադիրները հետզհետէ կը վերստանան իրենց հեղինակութիւնը: Այդպէս էր, որ Տոմսկ վեց ամիս առաջ ստանձնեց Պետական Հրատարակչականի տնօրէնութիւնը: Սոկոլնիկովի համար ալ կ'ըսուի թէ պիտի նշանակուի պետական Դրամատան տնօրէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐԸ ԵՒ ՊՈԼԻՍ

Պոլիս, բնական ու աչխարհագրական դիրքով, Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ չատ կարեւոր օդային կայան մըն է: Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ երթեւեկող օդային սուրհանդակները ստիպուած են անկէ անցնիլ: Անգլիոյ՝ Հնդկաստանի հետ, Ֆրանսայի՝ Սուրիոյ հետ, Գերմանիոյ՝ Պարսկաստանի եւ Աֆղանիստանի, Իտալիոյ՝ Սեւ ծովու նաւահանգիստներուն հետ իրենց օդային կապերը ապահովելու համար իբրեւ ամէնէն բնական կեդրոնը Պոլսէն անցնելնին հարկ է:

Մինչեւ այժմ, սակայն, ոչ մէկ օտար ընկերութեան իրաւունք տրուած է Անատօլուի վրայով արեւելեան ուղղութեամբ օդային սուրհանդակներ հաստատել: Այդ սուրհանդակներուն հաստատումով, թէ՛ եւրոպական եւ թէ ասիական երկիրներուն հետ ոչ միայն կապ, այլ եւ երկրին մէջ առեւտրական եւ տնտեսական կեանք մը կը ստեղծուի:

Հակառակ ասոր, ենկիւրի եղած դիմումները ընթացք տուած չէ, երկրին համար աւելի մեծ անպատեհութիւններ տեսնելով:

Ներկայիս, Պոլսոյ մէջ կան երկու օտար օդային կայաններ: Մէկը՝ Պէօյիւքտէրէի մէջ, Իտալացիներունն է (Expresso Niazioni), ծովային – օդային կայան մըն է: Այս ընկերութիւնը չաբաթը երկու անգամ Պրինտիզի եւ Պոլսոյ միջեւ երթեւեկ հաստատած է:

Միւսը՝ ֆրանսական է եւ Եէչիլքէօյ է: Փարիզի եւ Պոլսոյ միջեւ՝ Սոֆիայի եւ Պուքրէչի վրայով ամենօրեայ երթեւեկ մը ունի: Այս տարի, սակայն, Սոֆիայի գիծը դադրեցուց. իսկ Պոլիս—Պուքրէչ գիծն ալ չաբաթը երկու անգամ կը բանի:

Անցեալ տարի, Պերլինի եւ Պոլսոյ միջեւ միայն նամակներու փոխադրութիւնը ընող գերմանական Loft Hassa ընկերութիւնը եւս այս տարի իր կազմակերպութիւնը Յունաստան փոխադրած է: Ըսուածին համաձայն, յոյն կառավարութիւնը օտար ընկերութիւններուն մեծ դիւրութիւն ցոյց կուտայ:

Գալով Անգլիացիներուն, (Imperial Airways) անոնց համար մասնաւոր կարեւորութիւն ունեցող Հնդկաստանի գիծը, համաձայն քարտէսին, Լոնտոն, Փարիզ, Ճենովա, Նափոլի, Պիրէոն, Հռոդոսէն անցնելով, Գահիրէ եւ անկէ Պաղտատի կապուած է: Այս գծին Ճենովայի եւ Գահիրէի միջեւ եղած մասը ծովային օդանաւերով լրացուած է:

Կը տեսնուի որ Եւրոպայի օդային գիծերը իրենց ծանրութեան կեդրոնը Պոլսէն փոխադրած են Յունաստան եւ միայն Պոլսոյ հետ ունեցած իրենց կապէն որ եւ է օգուտ չեն սպասեր:

Մինչդեռ, Յունաստանի վրայով դէպի Հռոդոս, Եգիպտոս եւ կամ Սուրիա, մասամբ ցամաքի եւ մասամբ ծովու օդանաւերով ըլլալիք այս օդային հաղորդակցութիւնները իրենցմէ սպասուած արագութիւնը եւ ապահովութիւնը ունենալէ հեռու են: Միւս կողմէ ծախքի ալ յաւելում մը կ'ունենան: Այդ պատճառաւ, անոնց համար Պոլսոյ ճամբան աւելի նախամեծար պէտք է ըլլայ. եւ սակայն, թէ Էնկիւրի, թէ ընկերութիւնները կը խուսափին այդ բանէն...

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԵՆ ԳՈՐԳԱՎԱՃԱՌՆԵՐԸ

Գորգի գործով զբաղողները չատ գոհ մնացած են տնտեսական նոր գործավարին յայտարարութենէն: Անոնք երեք պահանջ ըրած են:

1.— Գորգի չինութեան համար Եւրոպայէն բերուած նախանիւթերը մաքսէ ղերծ կացուցանել:

2.— Այդ նախանիւթերը կամ բաւարար չափով ներածելու արտօնութիւն եւ կամ զանոնք բաժնեցուցակէ դուրս նկատել:

3.— Պատրաստ գորգերուն արտասահմանի մէջ վաճառմանը համար դիւրութիւններ ընծայել...:

«Այս կէտերէն ամենակարեւորը երրորդն է: Որովհետեւ, Թուրքիոյ գորգի գործը օրէ օր կը մարի, ինչպէս յայտարարած է գորգի վաճառական մը Նուրուլլահ Սամի պէյ: 5—6 տարի առաջ, միայն Կեսարիոյ չրջանին մէջ աւելի քան տասը հազար թէզկեահ կար: Այս քանակին հազիւ մէկ տասներորդը մնացած է հիմա: Ութսուն ոսկիի ծախուող մետաքս սէճճատէն այսօր 20 ոսկիի դժուար կը ծախուի: Թէեւ օրավարձերու եւ նախանիւթերու գիները բաւական իջած են, բայց գորգի գիներու անկման չեն համեմատիր: Այս անկման պատճառներէն մէկն ալ վէսիքայի դրութիւնը եղաւ: Որովհետեւ, վերջին ամիսներու ընթացքին, գորգ արտածողներուն մեծ մասը այդ գործով զբաղող չէին: Այդ ապրանքները Եւրոպայի մէջ 40 % կամ 50 % պակաս գինով սկսան ծախել...: Իրենց վնասը կ'ուզէին հանել: Գորգին փոխարէն ներածելիք ապրանքներէն: Որովհետեւ գորգի վաճառականները վնասուեցան: Փաստ Անատոլու, որ, չարունակ է Սամի պէյ, կառավարութիւնը չուտով նկատեց այս բանը: Մանաւանդ որ գորգաչինութիւնը գործ կը հայթայթէ մանաւորապէս որբ, այրի, գեղացի աղջիկներու եւ կիներու, 8—9 տարեկան աղջիկ մը դուրսը ի՞նչ կրնայ չահիլ: Գորգի վաճառականները ներկի խնդիր մըն ալ ունին: «Ներկուած» գորգերը լուացող գործարանէն դուրս կուգան չատ աւրուած ձեւով: Ազատութենէն առաջ, առեւտր. սենեակները չատ ուչադրութիւն կ'ընծայէին ներկին եւ կեղծ ներկ գործածողներուն գորգերը արտածել չէին տար: Եթէ նոր գործավարը այս կէտն ալ նկատի առնէ, Անատոլուն կամաց կամաց կրնայ իր հին դիրքը գրաւել»:

ՍՊԻՏԱԿ ՌՈՒՍԵՐԸ ՏԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

«Փրավտա» թերթը, Թօքիոյի մէջ հրատարակուող «Կոկումին» թերթէն կ'արտատպէ Սպիտակ Ռուսերու կազմակերպութեան եւ ծրագիրներու մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

«Սպիտակ Ռուսերու կազմակերպութեան վերջին օրերու գործունէութիւնը ճափոնի ռազմիկանական ընդհանուր տնօրէնութեան ուչադրութիւնը կը գրաւէ:

«Մանչուրական նոր կառավարութեան կազմութենէն սկսելով, Սպիտակ Ռուսերը Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ չարժում մը յառաջ բերելու կը պատրաստուին:

«ճափոնի ռազմիկանական ընդհանուր տնօրէնութեան կողմէ ձեռք բերուած տեղեկութեան համաձայն, Սպիտակ Ռուսեր՝ սովետական Ռուսիոյ դէմ յարձակելու նպատակով կը պատրաստուին: Սովետներու հակառակորդ այդ կազմակերպութեան նշանաբանն է «յանուն կրօնի, կայսրութեան եւ հայրենիքի միութեան»:

Այս կազմակերպութեան կեդրոնը Փարիզ է: Սպիտակ Ռուսերու Միութիւնը Ծայրագոյն Արեւելքի մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ: Այս կազմակերպութիւնը՝ Խարպինի, Շանկայի եւ ճափոնի մէջ մասնաճիւղեր ունի: ճափոնի ճիւղերը զօր. Վիններովի կողմէ կը կառավարուին:

«Սիպերիոյ անկախ միութիւն» կուսակցութիւնն ալ այս կազմակերպութեան հետ կ'աչխատի եւ այս կուսակցութիւնը զօր. Տիրոնովի կողմէ կը կառավարուի: Սպիտակ Ռուսերու կազմակերպութեան Թօքիոյի մասնաճիւղին նախագահը, «Կոկումին» թերթի թղթակիցին ըսած է թէ կազմակերպութեան նպատակն է կոմունիզմը մէջտեղէն վերցնել եւ անոր տեղ մեծ դուքս Կիրիլի գլխաւորութեամբ կայսրութիւն մը կազմել: Բոլոր հրահանգները Փարիզի կեդրոնէն կը տրուին:

Փէքինի գումարուած Սպիտակ Ռուսերու համաժողովին մէջ, զօրավար Հորվաթ ընդհ. նախագահ ընտրուած է: Զինուորական գործերը զօր. Սեմէօնի կողմէ կը կառավարուին: Կազմակերպութիւնը Ծայր. Արեւելքի մէջ 40 մասնաճիւղ ունի: Առաջին նպատակակէտը Սիպերիան գրաւել է: Անկէ վերջ պիտի ձեռնարկուի կազմելու ռուսական կայսրութիւնը:

Սպիտակ Ռուսերու կազմակերպութիւն՝ մանչուրական կառավարութեան՝ կազմակերպութեան գոհ է, որովհետեւ այս կացութիւնը Սիպերիոյ մէջ առանձին կառավարութեան մը կազմութիւնը կը դիւրացնէ: Սպիտակ Ռուսերու այս ծրագիրները գլուխ հանելու գործին կ'օգնէ ճափոնի զինուորական կազմակերպութիւնը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 25 Սեպտ.— Անցեալ 23ին հողին յանձնեցինք ընկ. Մկրտիչ Բարսղամեանը, 32 տարեկան: Կը թողու այրի մը եւ չորս զաւակներ: Ընկերը 6—7 ամիս առաջ վիզին վրայ վէրք մը դարմանելու զբաղած էր, երբ «մէնէնժիթ»է վարակուեցաւ: Բժիշկներու թելադրութեամբ կը փոխադրուի հիւանդանոց: Իր հայրենակիցները յանձն կ'առնեն, 5—10 հազար ֆր. ծախսել եւ փրկել այս ազնիւ եւ անձնուէր երիտասարդը, որ հակառակ իր անձուկ վիճակին, երեք քիլոմեթր հեռուէն կուգար կուսակցական ժողովի: Վերջին օրերը, թէեւ չափազանց տկար, ժողովի եկած էր: Բայց, աւա՜ղ չիրականացաւ իր երազը ու փակեց աչքերը յաւիտենապէս:

Հանգիստ եղիր, սիրելի ընկեր: Քու պարտականութիւնդ ողջ մնացողներս պիտի կատարենք:

Յուղարկաւորութեան կը մասնակցէր խուռն բազմութիւն մը: Ծաղկեպսակներ բերած էին Հ. Յ. Դ. մարմինը, Մալաթիոյ Հայրենակցաց ընկերութիւնը, հայրենակիցները եւ իր ազգականները: Յուղիչ դամբանական մը խօսեցաւ ընկ. Գ. Սարոյեան:

Ա. Փ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 Սեպտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը յաղթեց Stad Beuqairoisի 5-1, որ պատուոյ դասակարգի պատկանող զօրաւոր խումբ մըն է:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը հաճելի ճամբորդութենէ վերջ, կիրակի կէս օրէ առաջ քաղաք հասաւ եւ բաւական ժամանակ ունեցաւ քաղաքը պտըտելու: Կէս օրէ վերջ ժամը 3ին արդէն դաշտին վրայ կազմ ու պատրաստ էր խումբը:

Անցեալ եղանակին երեք միջնապահներ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ձգեցին եւ ներկայիս օտար խումբերու մէջ կը խաղան, իսկ երկու լաւագոյն խաղացողներ ալ բացակայ էին:

Խումբը կը բաղկանար հետեւեալներէն.—

Փափազեան, Տէր Մինասեան, Պագրձեան, Սարաֆեան, Քէչէճեան, Թէքէեան, Փէքմէզեան, Քիւփիւրեան, Շէրիկեան Պէյլէրեան, Շամլեան:

Խաղը սկսաւ 3,30ին: Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին խաղը շատ բարձր էր եւ տեղացիներուն ուշադրութիւնը գրաւեց:

Առաջին խաղին 1-1 հաւասար մնացին երկու կողմերը: Երկրորդին, Հայերը իրենց լաւագոյն խաղարկութեամբ դաշտին տիրապետեցին եւ չորս նշանակէտ շահեցան:

Խաղը վերջացաւ 5-1 ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Ամբողջ խումբը չնորհաւորելի է, մանաւանդ, Պէյլէրեան եւ Շէրիկեան իրենց բարձր խաղարկութեամբ:

Ներկայ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԴՐԴՈՒԵԼԻ ԵՒ ՎՃՌԱԿԱՆ

— :-: —

«Ասպարէզ» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 Սեպտ.).

— «Զափահաս Որբերու Միութեան Գ.րդ համագումարը տեղի ունեցած է Մարսէյլի մէջ. Օգոստոս 13—15:

Այս առթիւ, համագումարը, յանուն հայ որբերուն՝ բողոք մը ուղղած է Ազգերու Դաշնակցութեան, Թուրքերու մուտքին առթիւ, եւ յայտարարած՝ որ իրենք կը մնան ժառանգորդը իրենց հայրերու հայրենիքին եւ կը պահանջեն անոր ազատութիւնը:

Անտարակոյս ամէնէն իրաւասու ժառանգորդները կը հանդիսանան հուրի, սուրի եւ անապատներու մէջէն անցած որբերու մեծաթիւ սերունդները, որոնք կը կազմեն այսօրուան ուժեղ հայութիւնը, եւ որոնք իրենց երիտասարդ կամքով պիտի վարեն իրաւունքի պայքարը, քանի մը տասնեակ տարիներ:

Կարմրակտուց սակաւաթիւ հայանուն համայնավարները, խորհրդային վարձկանները եւ թուրք գործիչները աղմկեցին հրապարակը, երբ առաջին անգամ Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը, չափազանց զգոյշ եւ դիւանագիտական լեզուով խմբագրուած յուշագրով մը, Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր մոռցուած խոստումի մը — Հայաստանի ոտնակոխուած իրաւունքներու մասին: Անոնք բարձրացուցին աղմուկը այն պնդումով, որ Հ. Հ. պատուիրակութիւնը իրաւունք չունի յանուն հայութեան խօսելու: Նոյնիսկ ճարեցին «թուրքահայ կաթոլիկ ազգ» մը որ յանուն հայութեան՝ դատապարտեց Ա. Ահարոնեանը, իբրեւ անձնական շահեր հետապնդող մէկը: Գտան պատանի մը, որ թուրք թերթի մը սիւնակներէն նզովք կարդաց Ահարոնեանի հասցէին: Բայց եւեւէ եւեւ ղրկուած դիմումները ցոյց կուտան թէ հայ ժողովուրդը ամբողջութեամբ ցցուած է իր իրաւունքները ոտնահարողներուն դէմ: Իսկ Զափահաս Որբերու համագումարի դիմումը ցոյց տուաւ, որ նոր սերունդը ամբողջապէս դատախազ կը հանդիսանայ իր իրաւունքներուն՝ թուրք բռնագրաւման դէմ:

Եւրոպայի սնանկացած Արիսպագոսը կրնայ իր խիղճը հանգստացնել զանազան արդարացուցիչ պատճառներով: Թուրքը կրնայ աղմկել հրապարակը, ծաղրել մեր դիմումները եւ Մոսկուայի միջոցով մեզի դէմ զինել հայանուն սրիկաները, այս բոլորը սակայն չեն կրնար փոխել հայ ժողովուրդի վճռականութիւնը: Մանաւանդ չեն կրնար փոխել նոր սերունդի —Զափահաս Որբերու— վճռական կամքը, աչխարհի խաղաղութիւնը խանգարելու գնով, իր իրաւունքներն ու ժառանգութիւնը հետապնդելու մասին»:

Սաստիկ փոթորիկ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ

ՄԵԾ ՎՆԱՍՆԵՐ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Գրած էինք թէ անցեալ չաբթու տեղատարափ անձրեւ եկած է Լիբանանի մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն (21 սեպտ.), սաստիկ փոթորիկ մը ծագեցաւ Պէյրութի եւ Լիբանանի զանազան մասերուն մէջ: Բազմաթիւ հիւղակներ քանդուեցան եւ ծառեր արմատախիլ եղան: Քաղաքը փոչիէ ամպով մը զոցուեցաւ: Կղմինտրներ նետուեցան եւ ծովեզերեայ լոգարաններ քչուեցան ալիքներէ:

Ծովափին վրայ գտնուող նաւակներ փոթորիկէն իրար բախեցան եւ չատեր դուրս նետուեցան: Պէյրութի ծովափին վրայ գտնուող առագաստանաւ մը ընկղմեցաւ, որուն մէջ կը գտնուէին եօթը հոգի: Շատ դժուարութեամբ կարելի եղաւ կենդանացնել կիսամեռ արկածեալները: Այս փոթորիկը չարունակուեցաւ յաջորդ օրը եւ մեծ վնասներ պատճառեց Լիբանանի ծովեզերեայ չրջաններուն:

Թրքական «Արօ» անուն նաւ մը որ Մերսինէն ցորեն բեռցուցած եւ ճամբայ ելած էր դէպ ի Պաղեստին, ծովու բացերը հասնելուն պէս կը բռնուի սաստիկ փոթորիկի մը: Հազիւ կրնայ ազատիլ բոլոր բեռը ծովը նետելէ վերջ: Ցամաք մօտեցած միջոցին, ալիքները կը նետեն ցամաքի վրայ մեծ վնասներ պատճառելով: Երեք նաւաստներ վիրաւորուած են:

Ուրիչ նաւ մը, յունական, որ Ռումանիայէն տախտակ բեռցուցած Պէյրութ կը բերէր: Կիպրոս չհասած կատաղի ալիքներէն վախնալով իր ամբողջ բեռը ծովը կը նետէ եւ փոխանակ Պէյրութ հասնելու, կը հասնի Ճինի եւ հոն կը խարսխէ

⁂ Սուրիոյ բոլոր չրջաններուն մէջ հեղեղանման անձրեւներ եկած են: Ջուրերը կարգ մը չրջաններու մէջ կարեւոր վնասներ պատճառած են հունձքին: Հալէպի մէջ այնքան առատ անձրեւած է որ ձմեռն իսկ տեսնուած չէ: Հալէպի չրջաններուն մէջ հեղեղներ եղած են: Աֆրինի մէջ անձրեւին ընկերացած է նաեւ բուռն փոթորիկ մը: Աղէպի չրջանին մէջ ալ Ղօզ գիւղին վրայ կայծակ մը ինկած է, սպաննելով գիւղացի մը եւ ձի մը:

Թուրք աւազակներ կը գործեն

«Էլիֆ Պա»ի առած տեղեկութեանց համաձայն, Քիւրտ տաղի (հիւսիսային Սուրիա) ժանտարմայի հրամանատարին լուր եկած է որ Րաճօի մէջ տեսնուած է աւազակախումբ մը: Իսկոյն կարեւոր ուժ մը ղրկուած է հետապնդելու համար եւ Գըզըլ Պաչ գիւղին մէջ տեղի ունեցած է կարեւոր ընդհարում մը աւազակներու եւ ժանտարմաներու միջեւ: Ի վերջոյ աւազակները ստիպուած փախուստի դիմած են, չորս վիրաւոր ձգելով: Հաստատուած է որ աւազակախումբը կը բաղկանայ Թուրքերէ:

⁂ Խալիլ Շէյխօ անուն Քիւրտ մը, որ Պէնտէրկ գիւղի մուխթարն էր, դիմում կատարած է Մէյտան էքպէզի պահականոցին եւ յայտնած որ իր տղան երբ իր հօտը կ'արածէր թրքական սահմանին վրայ, երկու թուրք զինուորներ ընկերակցութեամբ չորս Թուրքերու եկած եւ գրաւած են հօտը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի…

Դ.

Առաջին առթիւ իրեն նայելուդ հարցումով մը, ոեւէ խօսքով մը մօտենալու պէտքը կը զգաս: Երեւի ատոր համար էր որ հազիւ մէկ ժամուան ծանօթ՝ դարձաւ յանկարծ կրունկին վրայ, պարտէզ երթալէ առաջ ու ըսաւ հաճելի ժպիտով մը. «Օր մը քեզի կը պատմեմ քթիս ծռութեան հերոսամարտը...»: 18 տարու հազիւ, այն ալ ծռծռակին կողմէն նայելով: Իսկ դէմքէն հազիւ 16 տարու:

— «Սը՛սս», կը կրկնէ ցուցամատը չրթներուն. աչքերը խոլոր – մոլոր: Կը մնջկատակէ՝ լուռ մնալու հրաւիրելով զիս:

Ձեմ հասկնար: Կը մօտենայ ու ցած ձայնով.

— Սա մարդոց գլխուն խաղ մը խաղամ. չըսե՛ս...

— Եթէ ուզեմ...

— Դուն նորեկ ես դեռ. վայրկեան մը դուրս կ'ելլես ննջարանէն ու յետոյ կ'ըսես որ հոս չէիր: Յետոյ, յետոյ...», կը կրկնէ աչքերը կլորցնելէն:

— Ի՞նչ պիտի ընես:

— Կը տեսնես:

Աչխոյժով կը խլէ քառակուսի նստարաններէն մէկը ու կը տեղաւորէ անկողինի մը տակ, զարմանալի թեթեւութեամբ մը վերցնելով մահճակալը: Հատ մը եւս նոյնպէս: Երրորդ անկողինի մը սաւանները թղթապանակի ձեւ կուտայ, այնպէս մը որ մէջ մտնող մը չի կրնար ոտքերը կէսէն աւելի երկարել: Եւ արագ – արագ ղանէրէն պատուհաններուն ու փոխադարձաբար կ'երթեւեկէ, գողունի նայուածքներ կը նետէ: Ննջարանին ճիշդ մէջտեղը երկարած երկու միւսներուն ոտքերուն կողմը կը ցեռեղէ կլոր ու կանաչ փուշեր, տեսակ մը ուղտափուշ, որոնցմով գրպանները լեցուն են: Իսկ իրեն մտերիմ Մարիուսին, որուն հետ կատակի գետնին վրայ կատարեալ թշնամի մըն է, վերմակին տակ, կ'երկարէ, սեննակին երկար կոթով աւելը, այնպէս մը տեղաւորելով որ՝ թէ յայտնի չըլլայ, եւ թէ կարելի չըլլայ մէկ անգամէն դուրս քաշել:

Ապա կը մնան իմ եւ իր անկողինները:

Ձեռքերը գոհունակութեամբ շփելով կը նայի ինծի:

— Mon vieux, պիտի խնդանք... բայց ձայն չհանես մինչեւ պայթիլը. կը վշտանամ. անկէ յետոյ ես ինքըս կ'ըսեմ արդէն:

— Ամէն օր այսպէս կը զուարճանա՞ք, կը հետաքրքրւիմ զարմացած:

— Ի՞նչ կ'ըսես... «պառաւը» այսօր կը բացակայի՝ անոր համար. քիչ առաջ մեկնեցաւ. եւ ոչ ոք գիտէ ասիկա:

Ապա քիթ ու բերնի ծամածռութեան մը հետ սրունքին մէկը կը բարձրացնէ, աղեղ մը կը գծէ օդին մէջ, պարուհիի մը ուսի կոտրտուքները կը կեղծէ, ու շատ ցած ու ժպտադէմ՝ խոնարհութիւն մը ընելով կ'ըսէ, ճղճղացնելով ձայնը.

— Պատրաստ եմ զգուանքներս չափել իչխանին, մինչեւ...

— Մինչե՞ւ...

— Մինչեւ խաղքութիւնը... Կ'ուզես որ ըսեմ թէ «քոյր» Անթուանը որու béguin ունի:

— Որո՞ւ:

— Ինծի, mon vieux, ինծի... Սակայն չէ, կատակ է ըրածս... Սա մեր տխմար Մարիուսին béguin ունի, (իր ապուշի կարծիքով ի հարկէ). անոր որ մխիթարելու համար աւելը ծոցը տուի:

— Դեռ չտուիր. կրնայ չպառկած դուրս քաշել:

— Չի կրնար, անկարելի է... Հա՛, կեցիր աղօթեմ:

Օդին մէջէն խաչ մը կը քաշէ անկողնին ուղղութեամբ. աչքերը բաց – խուփ կ'ընէ. ու չրթունքները խեղկատակի մը չափազանցուած ուռոյցքով կախելով արագ – արագ կը շարժէ, կը մրմնջէ. իբր թէ կ'աղօթէ: Կը մտածեմ թէ՝ ինչո՞ւ այս ամէնը ինծի ցուցնելու իր փութկոտութիւնը: Անոր համար որ միւսները ձանձրացած են. կամ արդէն դէմքիս մտիկ ընող ուշադրութիւնը՝ ընկե՞ր մը կը ստեղծէ իրեն:

— Զմայլելի՛, կը գովեմ. ու դիտելով այս տղուն կայտառ կերպարանքը, չեմ կրնար չհարցնել.

— Ի՞նչ ունիս դուն. սխալած չե՞մ արդեօք. մի՞թէ դուն հիւանդ ես...

— Ե՞ս, հիւա՞նդ... ըլլալի՞ք բան է... պարզապէս թոքախտ եմ, mon vieux, թո–քա՛խտ... eau de Javelի մէջ իսկ բազմացող միքրոպներով:

— Անհաւատալի. կարծես ուրախ ես այդ բանին համար:

— Հապա՞. պապայի զրօզրը մի քաշեր, քաշուած ականջներու ամօթը տարիքին հետ բաղդատելէն մի՛ կատղիր, մամայի լաց մի՛ լսեր, վարպետի հրաման մի՛ ըներ, կե՛ր, խմէ՛, երկարէ՛, փչէ՛ ու...

— Քանի՞ տարու ես... հայրիկդ ի՞նչ...

— Սը՛սս...

Չի լսեր զիս. սանդուղներու կողմէն ոտքի ձայն կուգայ. դարձեալ մատը յանկարծօրէն լրջացած չրթներուն՝ մտած դունէն կը վերադառնայ: Հակառակ կողմի դունէն կ'որոչուի ձայներուն ուղղութիւնը. քովի սենեակէն է:

Պատրաստութեան զանգը կը հնչէ: Ճաշի համար է:

Դեռ դուրս չելած դիմացս կ'ելլէ, ոտքերու մատներուն վրայ, անձայն՝ Մարիուսը: Այս տղան իբրեւ յատկանիչ ծուռ ոտք մը ու սեւ յօնքերու տակ սատանայի պէս դարձող կապոյտ աչքեր ունի. խորամանկ: Սենեակին ամէնէն ուժովն է, ըսին: Փայտէ զարդարուն գրչակոթեր կը չինէ: Պատերազմին, դեռ 17 տարեկան ծովային կամաւոր զինուոր է եղեր: Եւ առաջինն ըլլալով — հոս հասնելէս կէս ժամ յետոյ — խօսքը ինծի ուղղեց, հարցնելով թէ. «Հայաստանը Սեւ ծովէն ո՞րքան հեռու է»:

— Ի՞նչ ըրաւ այդ կապիկը, կ'ըսէ փափսալէն:

Ուսերով «չեմ գիտեր» մը իմ կողմէ:

— Պա՛հ, ըսես կամ ոչ, միեւնոյնն է. տխմա՛րը... Նստարաններուն ոտքերը կ'երեւին, իսկ իմինիս մէջ աւելը խօթեր է: Կը տեսնուինք:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 32 Ավընիւ տէ Կօպըլէնի Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբի ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Տան Ակումբը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

«Դաշնակցութեան օր»ը կը տօնուի Ալֆորվիլի մէջ

Վաղըշաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբի սրահը

Նախագահութեամբ ընկ. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՈՒՐԲԱԹԵԱՆԻ

Պիտի բանախօսէ՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Նուագ՝ ղեկավարութեամբ Պ. գարեգին մանկիկեանի։ Մուտքը ազատ է

Փարիզի մէջ հոկտ. 15ին

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԳԱՇԱՆ - ՊԱՆԵԷՕ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹԻ ԿՈՂՄԷ

Salle de Conservatoire **2 Rue de Conservatoire**

Mètro Bld. Bonne Nouvelle եւ Cadet

5 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին

Բարեհաճ մասնակցութեամբ Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Կը ներկայացուի Փարիզի մէջ Ա. Անգամ

ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Mlle M. Renaud, L. Demirjian, Me. P. Alcover, Max. Maxudian եւ ուրիշներ։ Մանրամասնութիւնները յայտագրով։

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան կողմէ։ 19 Նոյեմբեր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ։

Կը խնդրուի բոլոր հայ կազմակերպութիւններէն նկատի առնել սոյն թուականը։

ՀԱՌԻԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄ

Պատասխանելով եղած դիմումներու, տնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ առ այժմ նոր սաներ չպիտի առնուին։

Տնօրէնութիւնը կ՚օգտուի այս առիթէն իմացնելու համար որ երբ նոր մուտքեր որոշուին, բոլոր դիմումները նկատի կ՚առնուին, քննութեան համար, իրենց ժամանակի կարգով։

Տրուած ըլլալով հին դիմումներու թիւը որ աւելի մեծ է քան սովորական տարուան մը ընդունելիներու թիւը, ամէն պարագայի ձայս տարուան դիմումներուն կարելի պիտի չըլլայ գոհացում տալ։

Ստացուած նամակներու ստուար թիւը անկարելի դարձնելով իւրաքանչիւրին առանձին պատասխանել, տնօրէնութիւնը ստիպուած է այս ծանուցումով բաւականանալ։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1933

հոկտ. 1ին լոյս կը տեսնէ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան «Գոյամարտ» պատկերազարդ պատի օրացոյցը, շաբաթական, 53 թերթկրօնական ու ազգային բոլոր տօներով անխտիր, 40է աւելի ազգային գործիչներու և ֆէտայիներու նկարներով։ Գին 5 ֆրանք, փոստի ծախքով 5.50, Այժմէն դիմել N. Gagossianի, 49 rue National, Marseille.

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

24, Rue Roger, Bagneux (Sein)

Կը խօսի՝ Բժիշկ Շ Ա Ւ Ա Ր Շ Ն Ա Ր Դ Ո Ւ Ն Ի

Նիւթ ունենալով՝ Պ Ն Դ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ը

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւնը ձեռնարկած է մօտ ատենէն համերգ մը տալու, ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Սարգսեանի, որ Պրիւսէլէն քաղաքս կը հասնի քիչ ժամանակէն։

Միութեանս անդամակցիլ փափաքողները կրնան դիմել՝ ատենապետ Պ. Յ. Մալաքեանի, 101 rue St. Jacques, գանձապետ Պ. Լ. Պաքրճեանի, 17 rue des Dominicaines, երաժիշտ Պ. Ս. Չէօրէքճեանի, 27 rue Consolat։

Վարչութիւն

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեանս ընդհ. ժողովը վաղը Շբ. իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլօրիայի մէջ։ Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ զեկոյց։

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, պատուիրակութեան շէնքին մէջ, 71 Ավընիւ Բլէպէր։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի անդամ—անդամուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։ Ժամը 4.30ին մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային երկրորդ ժողով կը գումարուի եւ օրինաւոր կը նկատուի անկախ ներկաներու թիւէն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը վաղըՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ Միութիւնը կազմակերպած է թէյասեղան մը, որ տեղի պիտի ունենայ Ֆլօրիա ճաշարանին սրահին մէջ, 61, Rue Monsieur le Prince, վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին։ Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ Միութեան սարքած պարգեւաբաշխութիւնը։

փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— ԿԻԼԻԿԻՈՅ Խարնը գիւղացի Կարապետ Յակոբեան որ Գավալաէն Մարսէյլ եկած է իր կնոջ եւ զաւակներուն հետ (Հարաւային Ամերիկա մեկնելու համար)կը փնտռէ իր հօրեղբայրները Յակոբ Եագուպեան եւ Աւետիսեան որոնք քանի մը տարի առաջ կը գտնուէին Օպընա (Ֆրանսա)։ Իրենց հասցէն իմացնել Կարապետ Յակոբեանի, Grand Hôtel de Levant, 36 rue Fauchier, Մարսէյլ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պէյրութ, Ապ.— 164 ֆրանք։
Միլանօ, Գործ.— 92 լիր 05։
Լէ Մէ, Ճ. եւ Գ.— 300։
Շաս, Պ. Ս.— 25։
Մարսէյլ, Կ. Յ.— 10։
Կրընոպլը, Կ. Թ.— 70։
Սէն Բլէօ տը լա Թուր, Գ. Ս.— 35։
Լա Պօքքա, Վ. Գ.— 35
Պելկրատ, Պ. Գ.— 100։
Լապէկիւտ, Բարխ.— 10։
Ֆուրկ, Ե. Պ.— 70։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԳՐԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ

Շարադրութեան եւ ուղղագրութեան նախնական մշակումը։ Այբուբենէն անմիջապէս ետքը՝

Կազմեց ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

Ա. եւ Բ. տարի, գին 7 ֆր.։
Գ. եւ Դ. տարի, գին 9 ֆր.։
Մեծաքանակ գնողներուն հարիւրին 20 զեղչ։

Դիմել՝ Mme. D. Segbossian, 7 rue Jobbé-Duval, Paris 15e.

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ

Երկու լաւ կահաւորուած սենեակ եւ խոհանոց մը, պատուաւոր ընտանիքի մը մէջ։ Դիւրամատչելի գին։ Դիմել՝ 151 Fbg. Poissonnière, Դ. յարկ Տիկ. Պետրոսեանի։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ ժեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի։ Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

Բ Ո Ռ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

VII

Զինուորական դատը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի առաւօտ։ Մի շատ կարճ ու պարզ գործ, մի դատարկ ձեւականութիւն, որ չտեւեց քսան վայրկեանից աւելի։ Կարիք չկար շատ ժամանակ կորցնելու. պաշտպան ունենալ չէր թոյլատրւում, իսկ միակ վկաները էին վիրաւորուած լրտեսը, սպան եւ զինուորներ։ Դատավճիռը կայացած էր արդէն առաջուց, Մօնտանէլլին ուղարկել էր պահանջուած համաձայնութիւնը, այնպէս որ դատաւորներին շատ քիչ գործ էր մնում. դատաւորներն էին գնդապետ Ֆէրրարին, տեղական հեծելազօրի գնդապետը ու զւիցերիական թիկնապահների երկու լապայ։ Մեղադրանքի գիրը կարդացին բարձր, վկաները իրենց ցուցմունքները տուին, դատավճիռը ստորագրեցին ու կարդացին մեղադրեալին պատշաճ հանդիսաւորութեամբ։ Նա լսում էր, եւ երբ սովորութեան համեմատ հարցրին թէ արդեօք որ եւ է առարկութիւն չունի, ձեռքի մի անհամբեր շարժում եղաւ պատասխանը։ Իր կրծքին պահել էր նա Մօնտանէլլի թողած թաշկինակը։ Ամբողջ գիշերը լաց էր եղել վրան ու համբուրել էր, մի կենդանի էակի նման։ Այժմ իր տեսքը գունատ էր կեանքից ու նւաղած, արտեւանուններին նկատելի էր արցունքի հետքը։ «Հրացանի բռնել» բառերը կարծես նրա վրայ մի մեծ տպաւորութիւն չարին։ Լսելիս՝ լայնացան աչքի բիբերը, բայց այդ էլ եղաւ բոլորը։

— Տարէ՛ք եռ իր խուցը. — ասաց նահանգապետը, երբ աւարտել էին ձեւականութիւնները, եւ յիսնապետը վշտից խորտակուած դէմքով դպաւ այդ անշարժ մարմնի ուսին։ Բոռ ցնցեց ու նայեց շուրջը։

— Ա՛խ, հա՛. — ասաց, — մոռացել էի։

Նահանգապետի դէմքին խղճալու նման մի բան երեւաց։ Բնականից խստասիրտ մարդ չէր նա ու ծածուկ ամաչում էր այս վերջին ամսում իր կատարած դերից։ Այժմ երբ հասել էր արդէն էականին, պատրաստ էր անելու այն զիջումը, ինչ որ կախումն ունէր իր իշխանութիւնից։

— Շղթաների այլ եւս կարիք չկայ. — ասաց նա՝ նայելով Բոռի դաստակին։ — Եւ թող մնայ իր սենեակում։ Դատապարտեալների խուցը սարսափելի մռայլ է, — աւելացրեց դառնալով իր եղբօրորդուն։

Վերջինս հագաց ու շարժեց ոտքերը բացայայտ շփոթութեամբ։ Նահանգապետը եռ կանչեց յիսնապետին, որ դուրս էր գնում բանտարկեալի հետ։

— Սպասեցէք, յիսնապետ. ասելիք ունեմ նրան։

Բոռ անշարժ էր, նահանգապետի ձայնը կարծես չէր հասնում նրա ականջին։

— Կարելի է մի որ եւ է յանձնարարութիւն ունիք ձեր բարեկամներին կամ ազգականներին, երեւի, կ՚ունենաք ազգականներ։

Ոչ մի պատասխան։

— Մտածեցէք դեռ ու կ՚ասէք ինձ։ Կամ գուցէ կը ցանկաք մի խոստովանահայր։ Կը հոգամ։ Աւելի լաւ է ձեր բոլոր յանձնարարութիւնները տաք խոստովանահօր։ Նա իսկոյն կը գայ ու ամբողջ գիշերը կը մնայ ձեզ մօտ։ Եթէ մի ուրիշ ցանկութիւն էլ ունիք...

Բոռ բարձրացրեց աչքերը։

— Ասացէք քահանային, որ ես գերադասում եմ առանձին մնալ։ Ո՛չ բարեկամ ունիմ ես, ոչ յանձնարարութիւն։

Ու այս ասուած էր մի հանգիստ, ցած ձայնով, առանց կրքի կամ դրդող թօնի։

Դրան մօտ կանգ առաւ նորից։

— Մոռացայ, գնդապետ։ Ուզում էի մի բան խնդրեմ ձեզնից։ Թող վաղը աչքերս չկապեն, բոլորովին հանգիստ կը մնամ։

. . . .

Չորեքշաբթի առաւօտ արեւածագին դուրս բերին նրան բակը։ Նրա կաղութիւնը շատ աւելի նկատելի էր, քան ուրիշ ժամանակ. երեւում էր որ ցաւ ու ջանք էր կրում քայլերը փոխելիս ու ծանր յենւել էր յիսնապետի թեւին։ Միայն տխուր – խոնարհ արտայայտութիւնը բոլորովին կորած էր նրա դէմքից։ Այն տարտամ սարսափները, որոնք տիրել էին նրա հոգուն դատարկութեան ու լռութեան մէջ, ստուերների աշխարհից եկած այն տեսիլներն ու անուրջները, որոնք ծնել էին գիշերից, գիշերւայ հետն էլ անհետացան։ Հէնց որ փայլեց արեւը ու թշնամիները իր դէմը եկան, գրգռելով նրա ռազմիկ տրամադրութիւնը, նա այլ եւս ոչ մի բանից վախ չունէր։

Վեց զինուոր, որոնց յանձնուած էր պատժի գործադրութիւնը, շարքով կանգնել էին պատուատակով ծածկուած պատի տակ, այն նոյն պատի, որից ցած էր իջել իր անյաջող փախուստի գիշերը։ Զինուորները հազիւ էին զսպում իրենց արցունքը՝ հրացանը ձեռներին պատրաստ կանգնած։ Բոռի մահուան գործիքը լինելը նրանց սարսափելի էր թւում։ Նրա սրախօս կատակները, նրա մշտական ծիծաղը, նրա պայծառ ու վարակիչ աշխուժը յոյսի մի ճառագայթ էր բերել իրենց տրտում ու մռայլ կեանքին։ Եւ այժմ Բոռի մահը, այն էլ իրենց ձեռքովը, կարծես մի երկնային պայծառ լուսատուի խաւարելը լինէր։

Բակում մեծ ուռենու տակ փորած էր գերեզմանը, որ պատրաստել էին գիշերը ակամայ աշխատող ձեռքեր ու արցունք էր կաթել աշխատելիս թիերի վրայ։ Մօտովն անցնելիս՝ Բոռ նայեց մէջը ու ժպտաց այդ սեւ փորած ու նրա կողքին ընկած թարշամող խոտին։ Մի խոր շունչ քաշեց, որ ներծծի նոր փորած հողի հոտը։ Յիսնապետը կանգ առաւ ծառի տակ ու Բոռ նայեց շուրջը մի պայծառ ժպիտով։

— Այստե՞ղ եմ կանգնելու, յիսնապետ։

Յիսնապետը գլխով արաւ. մի բան գէմ էր առել կոկորդին ու ոչ մի բառ չէր կարողանում արտասանել։ Նահանգապետը, նրա եղբօրորդին, հրացանաձիգ սպան, որ տալու էր հրամանը, բժիշկն ու քահանան բոլորն էլ բակումն էին արդէն ու մօտենում էին լուրջ դէմքերով ու մի տեսակ շփոթւած Բոռի պայծառ կալւարար տեսքից ու նրա ծիծաղկոտ աչքերից։

(Շար.)